

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

**KARAHANLI TÜRKÇESİ TEMEL SÖZ VARLIĞININ
ESKİ TÜRKÇEDEN KARLUK GRUBU LEHÇELERİNE
ANLAM İNCELEMESİ**

**Hazırlayan
Hanife GEZER**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN**

Doktora Tezi

**Temmuz 2019
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI**

**KARAHANLI TÜRKÇESİ TEMEL SÖZ VARLIĞININ
ESKİ TÜRKÇEDEN KARLUK GRUBU LEHÇELERİNE
ANLAM İNCELEMESİ**

**Hazırlayan
Hanife GEZER**

**Danışman
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN**

**Bu çalışma; Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi
tarafından SDK-2015-5519 kodlu proje ile desteklenmiştir.**

**Temmuz 2019
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Hanife GEZER

YÖNERGEYE UYGUNLUK

Karahanlı Türkçesi Temel Söz Varlığının Eski Türkçeden Karluk Grubu Lehçelerine Anlam İncelemesi adlı doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Hanife GEZER

Danışman

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Türk Dili ve Edebiyatı ABD Başkanı

Prof. Dr. Hülya ARGUNŞAH

KABUL ONAY

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN danışmanlığında **Hanife GEZER** tarafından hazırlanan “**Karahanlı Türkçesi Temel Söz Varlığının Eski Türkçeden Karluk Grubu Lehçelerine Anlam İncelemesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

16/ 07/ 2019

JÜRİ:

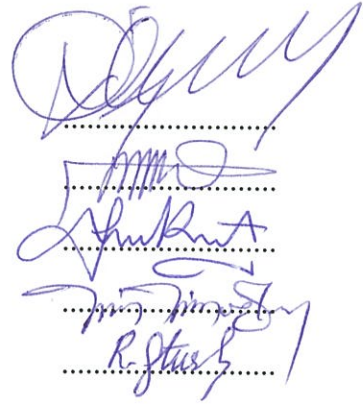
Danışman: Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Üye: Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH

Üye: Prof. Dr. Hava SELÇUK

Üye: Prof. Dr. Emin EMİNOĞLU

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan ÖZTÜRK

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 29-07-2019 tarih ve 31 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç Dr. Kenan GÜLLÜ
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Sözlük bilimi (leksikoloji) çalışmaları dilin söz varlığı ile ilgili fonetik, morfolojik ve etimolojik değişimlerin yanı sıra anlamsal değişim ve gelişmeleri takip etmemiz bakımından da önem arz etmektedir. Öyle ki kelimeler sadece seslerden meydana gelen ek ve köklerine ayırabileceğimiz göstergeler değildir. Bir dilin söz varlığını oluşturan kelimeler, o dili konuşan insanların günlük yaşayışlarından gelenek göreneklerine, ilişkide bulundukları toplumlara, hayattan edindikleri derslere, yaşadıkları coğrafyaya, dinsel inançlarına, aile ilişkilerine ve daha birçok şeye dair bilgileri saklayan bir klasör gibidir. Bu nedenle dillerin sadece sözlüklerinde yer alan kelimeleri değil, tarihî ve çağdaş lehçeleriyle ağızlarında yer alan kelimeleri de çok değerlidir; çünkü herhangi bir ağız veya lehçedeki kelimenin anlamı, o dilin yüzlerce yıl önce farklı bir coğrafyadaki tarihî lehçesiyle yazılmış metinde anlatılan gelenek ve yaşayışı anlamaya yardımcı olabilir. Kısacası kelimeler geçmiş ve günümüz arasında bir nevi seyahat etmemizi sağlarlar.

Türkçe geçmişten günümüze çok geniş bir coğrafyada konuşulmuş ve konuşulmaya devam etmektedir. Çeşitli coğrafi, siyasi ve kültürel değişimler sebebiyle ortaya çıkan ağızlar, 13. yüzyıldan itibaren farklı yazı dillerinin temelini oluşturmuş ve lehçeleşmeye sebep olmuşlardır. Çok çeşitli eserlerin verildiği bu tarihî lehçeler, farklı fonetik ve morfolojik değişimler geçirerek bugünkü çağdaş lehçelerin temelini oluşturmuşlardır. Tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinin çeşitli özelliklerini ortaya çıkaracak pek çok çalışma yapılmıştır.

Doğu Türkçesinin bugünkü temsilcileri olan Özbek ve Yeni Uygur Türkçesiyle ilgili Türkiye’de yapılan birçok çalışma bulunmaktadır ama bu çalışmaların önemli bir kısmı gramerler ile ilgilidir. Söz varlığıyla ilgili yapılan çalışmalar sayısal olarak az olmalarıyla birlikte hacim olarak da kapsamlı değildir. Örneğin bugün Özbekçe-İngilizce ya da Özbekçe- Rusça sözlükler 70.000 civarında kelimeyi kapsıyorken Özbekçe-Türkiye Türkçesi sözlükler 30.000 kelimeyi geçmemektedir. Lehçelerin söz varlığını ortaya koyacak çalışmaların yanında söz varlığının çeşitli açılardan ele alındığı bilimsel çalışmaların artması lehçeler arası çalışmalara kaynaklık etmenin yanında bunlarla ilgili verileri nicelik ve nitelik bakımından da zenginleştirmiş olacaktır. Biz de bu nedenle söz varlığı çalışmalarına farklı bir açıdan bakarak Karahanlı Türkçesinin Türkçe söz varlığının Karluk grubu Türk Lehçelerindeki durumunu ortaya koymak için “Karahanlı Türkçesi Temel Söz Varlığının Eski Türkçeden Karluk Grubu Lehçelerine Anlam İncelemesi” başlıklı çalışmayı seçtik.

Bu çalışmada da Karluk grubu Türk lehçeleri ile ilgili yapılan çalışmalara katkıda bulunması amacıyla Eski Türkçeden Özbek ve Yeni Uygur Türk Lehçelerine kadar geçen süreçte Türkçe söz varlığında meydana gelen anlamsal değişimler, kelimelerde meydana gelen fonetik ve morfolojik değişimlerle birlikte tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylece 11. yüzyıla kadar Batı Türkçesiyle birlikte ortak yazı dili üzerinden eserler veren Doğu Türkçesinin bugünkü temsilcisi olan Karluk grubu Türk lehçelerini, Türkçe söz varlığı açısından diğer Türk lehçe gruplarından ayıran farklılıklar ortaya çıkmış olacaktır. Lehçelerdeki anlamsal değişimlerin incelendiği bu tarz çalışmalarla farklı lehçe ve lehçe gruplarının anlamsal değişimler çerçevesinde karşılaştırılmasına olanak sağlanacaktır.

Çalışmamız Giriş, Sözlük ve Sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezin konusu, amacı, önemi, tez hazırlanırken izlenen yöntem ve literatür değerlendirmesi bulunmaktadır. Sözlük bölümünde ise Karahanlı dönemine ait eserler taranarak tespit edilmiş kelimelerden meydana gelen madde başlarının, tarihsel süreç içerisinde fonetik, morfolojik ve semantik açıdan geçirdiği değişimler kronolojik olarak örnekleriyle birlikte verilmiştir. Sonuç kısmında ise çalışmanın temelini oluşturan madde başlarının anlamsal açıdan geçirdiği değişimler, Özbek ve Yeni Uygur Türk lehçelerinden ayrıldığı yönler, benzerlikler, Eski Türkçeden günümüze ulaşan ve ulaşamayan kelimelerin istatistiksel bilgileri verilmiştir.

Doktora eğitimime başladığımdan beri maddi-manevi bana her konuda destek olan, eleştiri ve yönlendirmeleriyle teze katkıda bulunan hocam Prof. Dr. Nevzat Özkan'a, tez izleme komitemde bulunup tezle ilgili görüşlerini bildiren Prof. Dr. Mustafa Argunşah ve Prof. Dr. Hava Selçuk'a, okul hayatımın ilk gününden bugüne kadar yanımda olan ve beni destekleyen aileme teşekkür ederim.

Hanife GEZER

Kayseri, 2019

KARAHANLI TÜRKÇESİ TEMEL SÖZ VARLIĞININ ESKİ TÜRKÇEDEN KARLUK GRUBU LEHÇELERİNE ANLAM İNCELEMESİ

Hanife GEZER

**Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Tezi, Temmuz 2019
Danışman: Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN**

ÖZET

Karluk grubu Türk lehçelerini oluşturan Özbek Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesi; ses bilgisi, şekil bilgisi ve cümle bilgisi gibi çeşitli alanlarda müstakil, karşılaştırmalı veya lehçe grubu içerisinde bu türden birçok çalışmaya konu olmuştur. Karluk grubu lehçelerinin söz varlığı ile ilgili anlam bilimi açısından bir çalışma olmaması bizi bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir.

Bu çalışmaya Karahanlı Türkçesi eserleri taranarak tespit edilen Türkçe kelimelerin, Eski Türkçeden Özbek ve Yeni Uygur Türkçelerine kadar anlamsal açıdan geçirdikleri değişim konu olmuştur. Çalışma Giriş, Sözlük ve Sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Karahanlı Türkçesine ait eserler taranarak Türkçe söz varlığı tespit edilmiş ve tespit edilen söz varlığı Göktürk-Uygur dönemi eserlerinden tanıklanarak sözlüğü meydana getiren madde başları oluşturulmuştur. Madde başı olan kelimelerin kronolojik sırayla Harezmi, Kıpçak, Çağatay, Özbek ve Yeni Uygur Türkçesi eserlerinde bulunup bulunmadığına bakılmıştır. Böylece her kelimenin hangi dönemde, hangi anlamda, hangi şekilde bulunduğu ya da bulunmadığı tespit edilmiştir.

Bu çalışmayla, temel alınan Türkçe söz varlığının Eski Türkçeden Karluk grubu Türk lehçelerine kadar nasıl bir anlamsal değişime uğradığı morfolojik ve fonetik özellikleriyle birlikte kronolojik olarak ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: anlam bilimi, söz varlığı, Karahanlı Türkçesi, Özbek Türkçesi, Uygur Türkçesi.

ANALYSIS OF MEANING OF KARAKHANID TURKISH BASIC VOCABULARY FROM OLD TURKISH TO KARLUK GROUP DIALECTS

Hanife GEZER

Erciyes University, Institute of Social Sciences

Ph.D. Thesis, July 2019

Supervisor: Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

ABSTRACT

The Karluk group has been the subject of many studies in the independent, comparative or polish group in various fields such as phonetics, morphology and sentence knowledge of Uzbek Turkish and New Uighur Turkish which constitute Turkish dialects. The lack of a semantic study of the vocabulary of Karluk dialects led us to make this study.

In this study, the change in the semantic aspects of the Turkish words determined by scanning the works of Karakhanid Turkish from Old Turkish to Uzbek and New Uighur Turkish has been the subject. The study consists of introduction, glossary and conclusion sections. The Turkish vocabulary was determined by scanning the works belonging to Karakhanid Turkish, and the vocabulary items were created by witnessing the vocabulary of Göktürk-Uighur period. It was examined whether or not the words in the chronological order were included in the works of Khwarezm, Kipchak, Chagatay, Uzbek and New Uighur Turkish. Thus, in which period, in which meaning, in which way, each word was found or not, was determined.

In this study, the morphological and phonetic features of the Turkish vocabulary, which is based on Old Turkish to Karluk group Turkish dialects, have been revealed chronologically.

Key Words: semantics, vocabulary, Karakhanid Turkish, Uzbek Turkish, Uighur Turkish.

İÇİNDEKİLER

KARAHANLI TÜRKÇESİ TEMEL SÖZ VARLIĞININ ESKİ TÜRKÇEDEN KARLUK GRUBU LEHÇELERİNE ANLAM İNCELEMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK.....	ii
KABUL ONAY	iii
ÖN SÖZ.....	iv
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GENEL KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ	1
SÖZLÜK	20
SONUÇ.....	1453
KAYNAKÇA	1497
ÖZGEÇMİŞ.....	1505

GENEL KISALTMALAR

D: Doğu yüzü

B: Batı yüzü

G: Güney yüzü

G-B: Güneybatı yüzü

G-D: Güneydoğu yüzü

K: Kuzey yüzü

K-D: Kuzeydoğu yüzü

tar.: taraf

DİKM: Diyanet İşleri Kur'an Meali

ET.: Eski Türkçe dönemi

Kar.T.: Karahanlı Türkçesi

Har.T.: Harezmi Türkçesi

Kıp.T.: Kıpçak Türkçesi

Çağ.T.: Çağatay Türkçesi

Çağ.Leh.: Çağdaş Lehçeler

vb.: ve benzeri

bk.: bakınız

~ : denktir.

/ : veya

< : Fonetik ve morfolojik olarak eski şekilden gelir.

> : Fonetik ve morfolojik olarak yeni şekle gider.

KRONOLOJİK DÜZENDE TARANAN ESERLERİN KISALTMALARI

I. GÖKTÜRKÇE DÖNEMİ

Aç. (a.; b.; c): Açıra Yazıtları (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.III., 133-136)

Alt.: Altın-köl Yazıtları (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.III., 101-112)

Ayna: İki ayna yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.II., s.171)

Ba.: Barlık yazıtları (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.III., s.61-68)

Baba: Bir baba yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.II., s.164-168)

Be.: Begre yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.III., s.71-76)

BK: Bilge Kağan Yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.I., s.56-96)

Ç: Çakul yazıtları (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.III., s.115-129)

El.: Elegeş yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.III., s.179-185)

H.T.: Hoytu-Tamir yazıtları (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.II., s.107-117)

I.H.: İhe-hüşötü yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.I., s.135-151)

Ih.A: İhe-Ashete yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.II., s.121-127)

K.C.: Kemçik, Cırgak Yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.III., 79-85)

K.K.: Kemçik-Kaya-başı Yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.III 89-92)

K.y.: Kara-yüs yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.III, s. 193-195)

KT: Kültigin Yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.I., s.22-56)

Maş.: İki gümüş maşraba yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.II, 145-149)

Mi: Miran kalesi harabesinde bulunan elyazması. Ve Minusinsk müzesinde bulunan yazıt (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.II., 63-67; C.III., 95-98)

O: Ongin yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.I., s.127-132)

Or.III: Üçüncü Orhun yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.I., s.85; C.II., s. 37-39)

Su.: Suci Yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.I., 155-159)

Ş.U.: Şine-Uzu Yazıtı, (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.I., 163-186;)

Ta.: Talas Yazıtları (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.II., 131-141)

Ton.: Tonyukuk Yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.I., s.99-124.)

Toy.: Thomsen'in neşrettiği Toyok vadisi elyazmaları (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.II., s.57-59)

Toyok.: Le Coqun neşrettiği Toyok vadisi elyazmaları (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.II.,175-183)

Tun.: Tun-huang'da bulunan el yazmaları (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.II, 64-68; C.II. 94-96)

Ul.Ku.: Ulu-kem Kulikem yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.III., s.53-54)

Uy.: Uybat yazıtları (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.III., s.141-154)

Uy.Ta.: Uyug-Tarlık Yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.III)

Uy.Tu.: Uyug-Turan yazıtı (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK Yay., Ankara, 2011, C.III s.39-45)

II. ESKİ UYGUR TÜRKÇESİ DÖNEMİ

AY: Altun Yaruk

- **AYAyazlı:** Altun Yaruk Sudur VI. Kitap, Karşılaştırmalı Metin Yayını, Özlem Ayazlı, TDK Yay., İstanbul, 2012.
- **AYÇağ:** Altun Yaruk'tan İki Parça, I. Küü Tav'ın Canlıları Öldürdüğünden Dolayı Gördüğü Ceza; II. Üç Prensle Aç Pars Hikâyesi (Prens Mahasatvi), Saadet Çağatay, TTK Basımevi, Ankara 1945.
- **AYÇetin:** Altun Yaruk VII. Kitap, Engin Çetin, Berlin Bilimler Akademisindeki Metin Parçaları Karşılaştırmalı Metin, Çeviri, Açıklamalar, Dizin, Karahan Kitabevi, Adana, 2012.
- **AYKaya:** Uygurca Altun Yaruk, Giriş, Metin ve Dizin, Ceval Kaya, TDK Yay., Ankara, 1994.
- **AYÖlmez:** Altun Yaruk, III. Kitap, Mehmet Ölmez, Odak Ofset, Ankara 1991.
- **AYTok:** Altun Yaruk Sudur, IV. Tegzinç (Karşılaştırmalı Metin Yayını), Hacer, Tokyürek, Laçın Yay., Kayseri, 2015.
- **AYUçar:** Altun Yaruk Sudur, V. Kitap, Berlin Koleksiyonundaki Fragmanların Transliterasyonu ve Transkripsiyonu Açıklamalar ve Dizin, Erdem Uçar, İzmir 2009, Basılmamış Doktora Tezi.

Hua.: Huastuanift, Manihaist Uygurların Tövbe Duası, Betül Özbay, TDK Yay., Ankara, 2014.

IB: “İrk Bitig (Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, TDK, Ankara 2011, C.II., s.71-93.)

IBTekin: İrk Bitig, Talat Tekin, TDK Yay., Ankara, 2013.

UM I: Uygurca Metinler I, Kuansi im pular (Ses İşiten İlâh), vap hua ki atlıg nom çeçeki sudur (saddharmapundarika-sūtra), Şinasi Tekin, TDK Yay., Erzurum 1960.

Üİ: Abidarim kınlıg koşavarti şastirtakı çinkirtü yörüglerning kingürüsü'nden Üç İtigsizler, Giriş-Metin-Tercüme-Notlar-İndeks-XXX Levha, Sema Barutçu Özönder, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1998.

III. KARAHANLI TÜRKÇESİ DÖNEMİ

AH: Atebetü'l-Hakayık, R. Rahmeti Arat, TDK Yay., Ankara, 2006.

DLT: Dîvânu Lugâti't-Türk, (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin), A. Bican Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu, TDK Yay., Ankara, 2014.

KB: Kutadgu Bilig III İndeks, R. Rahmeti Arat, TKAE Yay., İstanbul, 1979.

R: Türkçe İlk Kur'an Tercümesi, Rylands Nüshası, Giriş-Metin-Notlar-Dizin, Aysu Ata, TDK Yay., Ankara, 2004.

TİEMKök: Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73 1v-235v/2), Giriş-İnceleme-Metin- Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Abdullah Kök, Ankara, 2004.

TİEMÜnlü: Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 235v/3-450r/7), Giriş-Metin-İnceleme-Analitik Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Suat Ünlü, Ankara, 2004.

IV. HAREZM-ALTINORDU TÜRKÇESİ DÖNEMİ

AKYB: Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitiklerin Dil ve Üslup İncelemesi, A. Melek ÖZYETGİN, TDK Yay., Ankara, 1996

- **A.I:** Altın Ordu Sahasına Ait Yarlık ve Bitikler, Toktamış Han Yarlığı (1393).
- **A.II:** Altın Ordu Sahasına Ait Yarlık ve Bitikler, Temir Kutluk Yarlığı (1397).
- **A.III:** Altın Ordu Sahasına Ait Yarlık ve Bitikler, Uluğ Muhammed Han Bitiği (14 Mart 1428).
- **A.IV:** Altın Ordu Sahasına Ait Yarlık ve Bitikler, Mahmud Han Bitiği (10 Nisan 1466).
- **A.V:** Altın Ordu Sahasına Ait Yarlık ve Bitikler, Ahmed Han Bitiği (1477).
- **K.I:** Kırım Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler, Hacı Girey Han Yarlığı (1453).
- **K.II:** Kırım Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler, Mengli Girey Han Yarlığı (1467).
- **K.III:** Kırım Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler, Mengli Girey Han Bitiği (1469).
- **K.IV:** Kırım Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler, Mengli Girey Han Bitiği (15 Temmuz 1475).
- **K.V:** Kırım Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler, Mengli Girey Han Bitiği (1475-1476).
- **K.VI:** Kırım Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler, Eminek Mirza Bitiği (1476).
- **K.VII:** Kırım Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler, Eminek Mirza Bitiği (1478).
- **K.VIII:** Kırım Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler, Nur Devlet Han Bitiği (15 Mayıs 1477).
- **K.IX:** Kırım Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler, Mengli Girey Han Bitiği (3 Mayıs 1478).
- **K.X:** Kırım Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler, Mengli Girey Han Bitiği (1478).
- **K.XI:** Kırım Hanlarına Ait Yarlık ve Bitikler, Mengli Girey Han Bitiği (1479).
- **Ka.I:** Kazan Hanlarına Ait Yarlıklar, İbrahim Han Yarlığı (1467-1479).
- **Ka.II:** Kazan Hanlarına Ait Yarlıklar, Sahib Girey Han Yarlığı (1523).

HAP: Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi, II. Kısım: Sözlük, Gülden Sağol Yüksekaya, Harvard Üniversitesi, Yakındoğu ve Medeniyetleri Bölümü, 1995.

- HŞ:** Kutb'un Husrav u Şîrîn'i- Dizin, Ümit Özgür Demirci ve Sibel Karslı, Kesit Yay., 2014.
- KE:** Nâşîrû'd-dîn Bin Burhânü'd-dîn Rabgûzî, Kışaş'ül-Enbiyâ I (Giriş-Metin-Tıpkıbasım), II (Dizin), Aysu Ata, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1997.
- M:** Il lessico del "Muḥabbat-nâma", Gandjei Tourkhan, Tipografia Del Senato, Roma, 1959.
- ME:** Mukaddimet'ül Edeb, Hıvârizm Türkçesi ile Tercümeli Şuşter Nüshası, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Nuri Yüce, TDK Yay., Ankara, 1993.
- MM:** İslâm, Mu'înü'l-Mürîd, Recep Toparlı ve Mustafa Argunşah, TDK Yay., Ankara, 2014.
- NF:** Nehcü'l-Ferâdis, Uştmahların Açuq Yolu, III Dizin-Sözlük, Aysu Ata, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1998.
- SKHar.:** Siracü'l-Kulub, Doğu Türkçesi ile Yazılan Sirac'ul Kulub, Gramer, Metin, Çeviri, Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, Ümran Yaman, İstanbul Üniversitesi, 2016.

V. KIPÇAK TÜRKÇESİ DÖNEMİ

BV: Baytarat'ül Vazih

- **BVAgar:** Baytaratü'l-Vâzih, İnceleme-Metin-İndeks, Mehmet Emin Ağar, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1986.
- **BVÖzgür:** Baytaratü'l-Vazih, Metin-İndeks, Can Özgür, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1988.

CCI: Codeks Cumanicus I, Mustafa Argunşah Galip Güner, Kesit Yay. 2016, İstanbul.

CCII: Codeks Cumanicus II, Mustafa Argunşah, Galip Güner, Kesit Yay. 2016, İstanbul.

EDM: Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l-Lügati't-Türkiyye, Recep Toparlı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 2003.

EKK: El-Kavânînü'l-Külliye Li-Zabtî'l-Lügati't-Türkiyye, Recep Toparlı, Sadi Çöğenli, Nevzat H. Yanık, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1999.

ETZ: Et-tuhfet-üz-Zekiyye Fil-Lügat-it-Türkiyye, Besim Atalay, TDK Yay., İstanbul, 1945.

GT: Seyfî Sarâyî, Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-Türkî), Ali Fehmi Karamanlıoğlu, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1989.

İM: İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtîn, Recep Toparlı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1992.

K: Abbâs İbni Hamza es-Sabrânî, Kitâbü'l-Ef'âl, Kıpçakça Satır Arası Sözlük, Emin Eminoglu, Akçağ Yay., Ankara, 2011.

KBM: Kitâbu Bulğatu'l-Muştaş Fî Luğati't-Türk We'l-Kıfçâk Üzerine Dil İncelemesi, Gülhan Al-Türk, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.

KFİN: Hulasa, Okçuluk ve Atçılık Kitabı: Kitâb Fî İlmi'n-Nüşşâb, Kitâb Fî-Riyâzâtî'l-Hayl, Kitâb Fî'l-İlmi'l-Musâbaka, Halil İbrahim Delice, Hulasa, Kitabevi Yay., İstanbul, 2003.

KFLT: Kitâbu Fî'l- Fıkh Bi- Lisânî't-Türkî, Mehmet Emin Ağar, Basılmamış Doktora, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989.

KH: Kitab'ül Hayl (Kitab fî Riyazati'l-Hayl), H. İbrahim Delice, Hulasa, Okçuluk ve Atçılık, Kitabevi Yay. İstanbul, 2003, (66b-102b).

Kİ: Kitâb al-İdrâk li-lisân al Atrâk, Ahmet Caferoğlu, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1931.

KMTT: Kitâb-ı Mecnû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugâlî, Recep Toparlı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 2000.

MES: Kitab-ı Mukaddime-i Ebu'l Leysi Semerkandi, Recep Toparlı, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 1987.

MG: Munyetü'l-Guzat, Metin-İndeks, Mustafa Uğurlu, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1984.

MGİ: Mukaddimet'ül Gaznevi fî'l İbadat (Kitab fî'l-Fıkh), Giriş-Metin-Dizin, Ercan Kuanişbayev, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.

RS: Resûlî Sözlüğü'nün Türkçe Söz Varlığı, Galip Güner, 2017, Kesit Yay., İstanbul.

VI. ÇAĞATAY TÜRKÇESİ DÖNEMİ

VI.1. Klasik Öncesi Dönem

D: Dehnâme, İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Kazım Köktekin, TDK Yay., Ankara, 2013.

GD: The Divân of Gedâ'i, Janos Eckmann, Indiana University Publications, Uralic and Altaic Series, Volume 113, Bloomington, 1971.

GTSib: Çağatayca Gülistan Tercümesi (Sibicâbî'nin Gülistan Çevirisi), Giriş-Gramer-Metin-Notlar-Dizin-Tıpkıbasım, Mehmet Turgut Berbercan, Bilgeoğuz Yay., İstanbul, 2018.

LD: Lutfî Divanı, Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Günay Kararağaç, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1997.

LGN: Lutfî'nin Gül u Nevruz'u, Gül u Nevruz'u Gramer İndeksi, Bayram Orak, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1995.

MEs.: Haydar Tilbe'nin Mahzen'ül Esrâr Mesnevisi-Önsöz, Giriş, Metin ve Tercüme, Dizin, Ayet Abdüllaziz Goca, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2000.

MSD: Mevlâna Sekkâkî Divanı, Kemal Eraslan, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1999.

T: Seyyid Ahmed Mirza, Taaşşuknâme, İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Kazım Köktekin, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 2000.

TSM: Ahmedî'nin Telli Sazlar Münazarası", Kemal Eraslan, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Cilt, XXIV-XXV, İstanbul, 1986, s-129-204.

YED: Yusuf Emirî Divanı, Giriş-İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkıbasım, Kazım Köktekin, Fenomen Yay., Erzurum, 2007.

VI.2. Klasik Dönem

Abuş.: Niyâzi, Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar, El-Luğât'n-Nevâiyye ve 'l-İstişhâdâtü'l-Cağâtâ'iyye, Giriş-Metin-Dizinler-Tıpkıbasım, Mustafa S. Kaçalın, TDK Yay., Ankara, 2011.

B: Bâburname, Giriş-Metin (Kâbil ve Hindistan Bölümleri)-Açıklamalı Dizin, Mesut Şen, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1993.

BD: Bâbü'r Dîvânı, Gramer-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım, Bilal Yücel, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1995.

BDT: Bayram Han'ın Türkçe Divanı, Münevver Tekcan, Beşir Kitabevi, İstanbul, 2007.

BVas.: Ali Şîr Nevâyî, Bedâyi' u'l-Vasat, İnceleme-Metin-Dizin, Kaya Türkay, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1988. (Tezde sözlük var basılan kitapta yok)

ÇH: Çihil Hadis, *Münacât- Çihil Hadis (Kırk Hadis)-Nazmü'l-Cevâhir-Kitâb-ı Sırâcü'l-Müslimîn*, Vahit Türk, TKAE Yay., Ankara, 2017.

HBD: Hüseyin Baykara Divanı, İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Talip Yıldırım, Hat Yayınevi, İstanbul, 2010.

MA: Pâdşâh Hôca Külliyyâtı 1, Miftâhü'l-Adl, Tanju Seyhan, Kesit Yay., İstanbul, 2012.

MDF: Zâhîrû'd-dîn Muhammed Bâbü'r Mîrza, Mübeyyen Der Fıkh, Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Tanju Oral Seyhan, Çağrı Yay., İstanbul, 2004.

ML: 'Alî Şîr Nevâyî, Muḥâkemetü'l-Luğateyn, İki Dilin Muhakemesi, F. Sema Barutçu Özönder, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1996.

Mün.: Münacât, *Münacât- Çihil Hadis (Kırk Hadis)-Nazmü'l-Cevâhir-Kitâb-ı Sırâcü'l-Müslimîn*, Vahit Türk, TKAE Yay., Ankara, 2017.

NC: Nazmü'l-Cevâhir, *Münacât- Çihil Hadis (Kırk Hadis)-Nazmü'l-Cevâhir-Kitâb-ı Sırâcü'l-Müslimîn*, Vahit Türk, TKAE Yay., Ankara, 2017.

NİD: Ali Şîr Nevâyî, İlk Divan, İnceleme-Metin-Dizin, Nursel Özdamarlı, Basılmamış Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2002.

SM: Kitâb-ı Sırâcü'l-Müslimîn, *Münacât- Çihil Hadis (Kırk Hadis)-Nazmü'l-Cevâhir-Kitâb-ı Sırâcü'l-Müslimîn*, Vahit Türk, TKAE Yay., Ankara, 2017.

ŞDG: British Museum Turkî Ms 23'te Kayıtlı Çağatayca Şâhî Divanındaki Gazeller, Transkripsiyon- Çeviri- Sözlük, Sema Bal, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.

ŞHD: Şiban Han Dîvânı, İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Yakup Karasoy, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1998.

Z: Zafer-nâme-i Emîr Timur (Tercüme-i Zafer-nâme), Tanju Oral, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1991.

VI.3. Klasik Sonrası Dönem

ŞRT: Çağatay Türkçesiyle Şerhü'r-Risale Fi't-Tasavvuf, İnceleme-Metin-Dizin, Bilge Özkan Nalbant, Bilgeoğuz Yay., İstanbul, 2011.

ŞT: Ebulgazi Bahadır Han, Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soykütüğü), Zuhul Kargı Ölmez, Simurg Yay., Ankara, 1996.

VII. ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ

ÖTİL: Özbek Tilining İzahli Luğati, I-V Cilt, Devlet İlmi Neşriyatı, 2006.

UTİL: Uygur Tiliniñ İzahli Luğeti, I-VI Cilt, Şincan Uygur Otonom Bölgesi Dil ve Yazı Komitesi, Milletler Neşriyatı, 1990-1998.

YUTS: Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü, Emir Necipoviç Necip, Çev: İklil Kurban, TDK, Ankara, 2013.

ÖZBEK TÜRKÇESİ	ÇEVİRİ YAZISI
A, a ¹	Ä, ä; A, a
Б, б	B, b
В, в	V, v
Г, г	G, g
Д, д	D, d
Е, е	E, e
Ё, ё	Yâ, yâ
Ж, ж	C, c
З, з	Z, z
И, и	İ, i
Й, й	Y, y
К, к	K, k
Л, л	L, l
М, м	M, m
Н, н	N, n
нг	ng
О, о	Â, â
П, п	P, p
Р, р	R, r
С, с	S, s
Т, т	T, t
У, у	U, u
Ф, ф	F, f
Х, х	H, h
Ц, ц	Ts, ts
Ч, ч	Ç, ç
Ш, ш	Ş, ş
Ъ	‘
Ь	'
Э, э	E, e
Ю, ю	Yu, yü
Я, я	Yä, yä
ÿ, ÿ	O, ö
Қ, қ	Q, q
Ғ, ғ	Ġ, ġ
Ҳ, ҳ	H, h

UYGUR TÜRKÇESİ	ÇEVİRİ YAZISI
ا, ا	A, a
ئ, ە	E, e
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ج	C, c
چ	Ç, ç
خ	H, h
د	D, d
ز	Z, z
ر	R, r
ژ	J, j
س	S, s
ش	Ş, ş
غ	Ġ, ġ
ف	F, f
ق	Q, q
ك	K, k
گ	G, g
ڭ	ñ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
ھ	H, h
ئو, و	O, o
ئۇ, ۇ	U, u
ئۆ, ۆ	Ö, ö
ئۈ, ۈ	Ü, ü
ئى	İ, i
ئې, ې	Ê, ê
ۋ	V, v
ي	Y, y

¹ Kalın harfler (q, ġ, h) den sonra a, diğer ünsüzlerden sonra ä okunur.

GİRİŞ

I. TEZİN KONUSU

Bu çalışmanın konusu Karahanlı Türkçesi dönemine ait eserleri tarayarak tespit ettiğimiz 10.508 Türkçe kelimenin, Eski Türkçeden Karluk grubu Türk Lehçelerine kadar geçen süreç içerisinde geçirdikleri anlam değişimleridir.

II. TEZİN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmada madde başı olarak tespit edilen 10.508 Türkçe kelimenin Eski Türkçeden Karluk grubu Türk lehçelerine kadar geçen süre içerisinde sahip oldukları anlamlar tespit edilerek anlamsal değişimleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu anlamlarla birlikte madde başı olan kelimeler, morfolojik fonetik değişiklik geçirdiyse bu değişikliği ortaya koymak amacıyla taramada tespit edildikleri şekilleriyle verilmişlerdir. Böylece madde başı olan kelimelerin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği fonetik ve morfolojik değişiklik de takip edilebilir olmuştur.

Arapça ve Farsça etkisinin (Özbek Türkçesi için Rusça etkisi de söz konudur.) yoğun bir şekilde görüldüğü Karluk grubu lehçelerinin Türkçe söz varlığının tarihî lehçelerle bağlantılı olarak ortaya konulması Türklük bilimi açısından önem arz etmektedir.

III. YÖNTEM

XIII. yüzyıla kadar ortak bir yazı dili üzerinden eserler vermiş Türk dili XIII. yüzyıldan sonra ayrı kollara ayrılmıştır. XI-XIII. yüzyıllar arasında Eski Türkçe ve Uygur Türkçesi yazı dili söz varlığını devam ettirdiği düşünülen Karahanlı Türkçesi daha sonraki yazı dillerinin bazılarının da kaynağını teşkil etmesi dolayısıyla bu çalışmada esas alınmıştır. Ayrıca Karahanlı Türkçesinin söz varlığı Göktürk ve Uygur Türkçesinin söz varlığına göre daha kapsamlı olduğu için çalışmamızın temelleri, diğer lehçe gruplarının da dayandırılabilceği Karahanlı Türkçesinin söz varlığı üzerine kurulmuştur.

Karahanlı dönemi söz varlığı tespiti için sırasıyla Dîvânu Lugâtî't-Türk, Atabetü'l - Hakayık, Türkçe Kur'an Tercümesi- Rylands Nüshası, Satırarası Kur'an Tercümesi- Türk İslam Eserleri Müzesi, Kutadgu Bilig eserleri taranmıştır. Diğer eserlere nazaran daha somut anlamlar içerdiği için söz varlığı tespitine önce Dîvânu Lugâtî't-Türk'ten başlanmıştır. Dîvânu Lugâtî't-Türk için Besim Atalay tarafından yayımlanan dört ciltlik eser taranmış daha sonra taranan kelimeler ve anlamları Ahmet Bican Ercilasun-Ziyat Akkoyunlu'nun yayınıyla karşılaştırılarak kontrol edilmiştir. Madde başlarının açıklamaları için güncel olması sebebiyle Ercilasun ve Akkoyunlu'nun açıklamaları göz önünde bulundurulmuştur. Tespit edilen farklılık ve eksiklikler dipnot ile gösterilmiştir. Örneğin Ercilasun ve Akkoyunlu'nun kitabında **bele-** kelimesinin sadece **(I)** ile numaralandırılmış olanı tespit edilmiştir. Diğer iki kelime Atalay'ın kitabından tespit edilmiştir:

bele- (I): “koyun için melemek”, [Kar.T.] DLT III, 270;

bele- (II):

(1) “çocuğu kundaklamak”, [Kar.T.] DLT III, 270;

(2) “çocuğu beşiğe yatırıp bağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 270;

bele- (III): “bulamak, sıvamak, bir şeyi sıvı veya bulaşabilen bir başka şeyle kirletmek”, [Kar.T.] DLT III, 270;

Bazı kelimeler için Robert Donkoff-James Kelly yayınına da başvurulmuştur.

Bu kelimeler üzerine Atabetü'l-Hakayık, Türkçe Kur'an Tercümesi -Rylands Nüshası, Satırarası Kur'an Tercümesi- Türk İslam Eserleri Müzesi, Kutadgu Bilig eserlerinde olan ama Dîvânu Lugâtî't-Türk'te tespit edilemeyen kelimeler de madde başı olarak eklenmiş ve madde başı sayısı 10.508 olmuştur. Mecazlı anlatımın fazla olması nedeniyle Kutadgu Bilig'in söz varlığı en son eklenmiştir. Örnek madde başı:

aç (I): “hey, ey anlamında seslenme ünlemi”, [Kar.T.] DLT I, 35;

aç (II):

(1)“aç, karnı tok olmayan”, [Kar.T.] DLT I, 79; KB 1413;

[ET.] BK D 38; AYAyazlı 0034;

[Har.T.] NF 125-12; HŞ 1214; KE 93r11; SKHar. 47b/10;

[Kıp.T.] CC-I 13a/3; Kİ 8; KMTT 28a/5; K ac, 28b/9; RS 191b-2; GT 147/3; İM 84a/8; BVAğar 62b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 16/9; MEs. 51b/536; LD 288; LGN 98/3;

[Çağ.T./K.D] ŞDG 57a-4; ŞHD 57a-4; MA A30b/8; BD 419/2; B 122b/6; MDF 74;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 103b-4; ŞRT 23a/2;

[Çağ.Leh.] YUTS 2; UTİL I-30; ÖTİL aç, III-162;

(2) “aç gözlü”, [Kar.T.] KB 2003;

[Çağ.Leh.] UTİL I-30;

Örnek madde başında görüldüğü üzere, eşsesli kelimeler (I), (II), (III) şeklinde madde başından hemen sonra Roma rakamlarıyla numaralandırılmıştır. Eğer kelimeler farklı anlamlara sahip ise bu anlamlar madde başı altında (1), (2), (3) şeklinde numaralandırılarak gösterilmiştir. Kronolojik olarak taranan dönemler alt alta verilmiş ve karşılıklarına eser taramalarında madde başının tespit edildiği eserin kısaltılması ve kelimenin eserde geçtiği yer verilmiştir. Madde başlarının Karahanlı Türkçesi döneminde geçtiği şekilleri esas alınmıştır. Daha sonraki dönemlerde tespit edilen kelimeler morfolojik veya fonetik farklılıklara sahip ise bu aşağıda Kıpçak Türkçesi dönemindeki eserlerden biri olan Kitâbü'l-Ef'âl'de olduğu gibi **K ac**, 28b/9 şeklinde gösterilmiştir. Yani madde başı **aç** şeklinde olan kelime taranan eserde de **aç** şeklinde geçiyorsa **KB** 1413 (eser kısaltması ve kelimenin geçtiği yer) şeklinde yazılmıştır. Ama **K ac**, 28b/9 (eser kısaltması, tespit edildiği şekil, geçtiği yer) şeklinde yazılmış ise bu **aç** kelimesinin **K**'de **ac** şeklinde tespit edildiği ve morfolojik veya fonetik açıdan madde başından farklı olduğu anlamına gelmektedir:

[Kar.T.]: Karahanlı Türkçesi dönemi söz varlığı: **DLT** I, 79; **KB** 1413;

[ET.]: Göktürk ve Uygur Türkçesi dönemi söz varlığı: **BK** D 38; **AYAYazlı** 0034;

[Har.T.]: Harezmi Türkçesi dönemi söz varlığı: **NF** 125-12; **HŞ** 1214; **KE** 93r11; **SKHar.** 47b/10;

[Kıp.T.]: Kıpçak Türkçesi dönemi söz varlığı: **CC-I** 13a/3; **Kİ** 8; **KMTT** 28a/5; **K ac**, 28b/9; **RS** 191b-2; **GT** 147/3; **İM** 84a/8; **BVAğar** 62b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D]: Çağatay Türkçesi Klasik öncesi dönem söz varlığı: **GTSib** 16/9; **MEs.** 51b/536; **LD** 288; **LGN** 98/3;

[Çağ.T./K.D]: Çağatay Türkçesi Klasik dönem söz varlığı: **ŞDG** 57a-4; **ŞHD** 57a-4; **MA** A30b/8; **BD** 419/2; **B** 122b/6; **MDF** 74;

[Çağ.T./K.S.D]: Çağatay Türkçesi Klasik sonrası dönem söz varlığı: **ŞT** 103b-4; **ŞRT** 23a/2;

[Çağ.Leh.]: Çağdaş Lehçeler; Özbek ve Yeni Uygur Türkçesi söz varlığı: **YUTS 2; UTİL I-30; ÖTİL ağ**, III-162;

Karahanlı dönemi eserleri taranırken morfolojik ve fonetik farklılıklar dikkate alınmıştır. Örneğin aşağıda verilen örnek madde başında olduğu gibi “ağaç” anlamında iki kelime tespit edilmiştir. **ağaç** şekli **TİEM**’de tespit edilmiş, **yığaç** şekli ise **DLT, AH, R, KB, TİEM**’de tespit edilmiştir. Morfolojik ve fonetik farklılıklara rağmen aslında aynı kelime olan madde başları bk. kısaltmasıyla birbirine gönderilmiştir. Burada olduğu gibi **ağaç** kelimesi “ağaç” anlamında olduğu için **yığaç** madde başında tespit edilen “ağaç” anlamıyla bağlantı kurmak için bk. kısaltması **(1)** ile gösterilen anlama yazılmıştır. **ağaç** madde başında “odun, tahta, değnek, kereste, kütük” anlamları tespit edilmediği için buraya bk. yazılmamıştır veya **yığaç (II)** ile de bağlantı kurulmamıştır.

ağaç: “ağaç”, bk. **yığaç**, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 55: 48;

yığaç (I):

(1) “ağaç”, bk. **ağaç**, [Kar.T.] **DLT** III, 8; **AH** 323; **R** 63: 4; **KB** 2455; **TİEMKök** 2: 35;

(2) “odun, tahta, değnek, kereste, kütük”, [Kar.T.] **DLT** III, 8;

yığaç (II): “fersah (uzunluk birimi)”, [Kar.T.] **DLT** III, 8;

Karahanlı dönemi eserleri taranırken aşağıda bazı örnekleri verilen özel isimler, hitaplar, unvanlar, tekrar grupları, sıralama bildiren yapım ekiyle yapılan sayılar ve ses yansımalarını karşılayan kelimeler madde başı olarak alınmamıştır:

anağı: “ey anneciğim”, [Kar.T.] **DLT** III, 212;

atağı: “babacığım”, [Kar.T.] **DLT** I,136;

aç: “hey, ey anlamında seslenme ünlemi”, [Kar.T.] **DLT** I, 35;

ay: “seslenme, hitap edatı; ey!”, [Kar.T.] **DLT** I, 74;

ayluk ayluk: “Oğuz lehçesinde şöyle şöyle”, [Kar.T.] **DLT** I, 113;

azın azın: “derece derece, azar azar”, [Kar.T.] **R** 7: 182;

azuğ munuğ: “kaçan ve yoldan sapan”, [Kar.T.] **DLT** I, 66;

be: “koyun melemesi bildirir”, [Kar.T.] **DLT** III, 206;

birin birin: “birer birer”, [Kar.T.] DLT III, 360;

birinç: “birinci”, [Kar.T.] DLT III, 373;

çağ çuk: “odun, kemik, ceviz vb. şeylerin vurulup kırılma sesi”, [Kar.T.] DLT I, 333;

itilgen sapılğan: “işlere girip çıkan”, [Kar.T.] DLT 671;

oluç ~ olıç: “çocukları sevmek için kullanılan bir söz, yavrum, yavrucuğum”, [Kar.T.] DLT 775;

Madde başı olan kelime, taranan herhangi bir dönemde tespit edilememiş ama madde başı olan kelimedenden türetilmiş veya madde başıyla aynı kelime ailesinden bir kelime tespit edildiyse kelimenin tarihî süreç içerisindeki devamlılığını ispat edebilmek amacıyla madde başı altında girintili nokta işareti ile verilmiştir. Aşağıda verilen örnekte **boṭu** madde başı Eski Türkçe döneminde tespit edilememiştir. Ama kelime ailesinde olan ve “(deve için) doğurmak” anlamına gelen **botula-** kelimesi **IBTekin**’de tespit edilmiştir:

boṭu:

(1) “potuk, deve yavrusu”, [Kar.T.] DLT II, 341; KB 2710;

[Har.T.] NF *boda*, 91-6;

[Kıp.T.] KMTT *boṭa*, 31r/19; EKK *boṭa*, 69b/2; RS *boṭa*, 195a-23; İM *bota*, 248b/5;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *bota*, 122a-12;

[Çağ.Leh.] YUTS *bota*, 49; ÖTİL *bota*, I-420;

(2) “mec. çocuk, yavru, çocukları deve yavrusuna benzeterek söylenen söz”, [Kar.T.] KB 4443;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *bota*, I-420;

- “oğul”, [Çağ.T./K.D] ŞHD *bota*, 120a-7;
- “(deve için) doğurmak”, [ET.] IBTekin *botula-*, 5;

Ayrıca madde başı birleşik kelime oluşturduğu bir söz grubunda farklı bir anlam kazanıyorsa kelimelerin sahip olduğu tüm anlamları tespit edebilmek amacıyla madde başının içinde bulunduğu söz grupları da madde başı altında girintili nokta işareti ile verilmiştir. Aşağıda örneğini verdiğimiz **adaḫ** kelimesinin tespit edilen anlamlar dışında DLT’de **adaḫḫa**

tegürgen kelime grubu içerisinde “son” anlamı kazandığı görülmektedir ve günümüzde Özbek ve Yeni Uygur Türkçelerinde **adək** kelimesinin kendi başına “son” anlamında kullanıldığı görülmektedir:

adək:

(1) “ayak”, [Kar.T.] DLT I, 32; AH 455, R 5: 6; KB 1855; TİEMKök 2096;

(2) “giriş, alt”, [Kar.T.] R 19: 24;

- “(bir işi) sonuna dek götüren”, [Kar.T.] DLT *adəkka tegürgen*, I, 522;
- “son”, [Çağ.Leh.] YUTS *adək*, 3; UTİL I-42,43; ÖTİL *ädäk*, I-41; ÖTİL *ädäk*, III-89;

Temel alınan 10.508 madde başı, sırasıyla Eski Türkçe, Harezmi, Kıpçak, Çağatay, Özbek ve Yeni Uygur Türkçelerini temsil eden eserlerde taranmıştır. Tespit edilen kelimeler yukarıda anlatılan düzen içerisinde madde başına eklenmiştir. Eğer bir madde başı, geriye dönük olarak yapılan Eski Türkçe döneminde farklı bir anlama sahip idiyse veya Karahanlıdan sonraki dönemlerden birinde farklı bir anlam kazandıysa bu anlamlar madde başının altında içeri girintili nokta işareti ile şu şekilde gösterilmiştir:

ana: “anne”, [Kar.T.] DLT I, 32; AH 291; R 16: 78; KB 1387; TİEMKök 2: 233;

[ET.] K.C. b 1; AYAyazlı 0629;

[Har.T.] ME 41-3; MM 162-3; NF 170-2; HAP 58: 2; KE 37v11; SKHar. 30a/13;

[Kıp.T.] CC-I 49a/3; Kİ 23; KMTT 33b/5; K 138b/3; EKK 53b/8; ETZ 3b; BM 14b/1; RS 190b-13; İM 458a/4; KFLT 392a/29; MGİ 79b/3; BVÖzgür 41/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 43/1; GD 85:6; MEs. 25b/263; MSD 213; LD 2474; LGN 1/5;

[Çağ.T./K.D] MA A62a/5; B 205b/5; MDF 1416; BTD IV/4; Z 312b/15;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-12; ŞRT 61a/02;

[Çağ.Leh.] YUTS 12; UTİL I-189; ÖTİL *äyä*, I-125; ÖTİL *änä*, III-125;

- “yer, yurt, varılacak yer”, [Har.T.] HAP 101: 9;
- “kişiden yaşlı kadınlar için kullanılan saygı ifadesi”, [Çağ.Leh.] UTİL I-189; ÖTİL *äyä*, I-125; ÖTİL *änä*, III-125;
- “dişi hayvan”, [Çağ.Leh.] UTİL I-189; ÖTİL *änä*, III-125;
- “ana, temel sebep”, [Çağ.Leh.] UTİL I-189; ÖTİL *äyä*, I-125; ÖTİL *änä*, III-125;

- “öğretmen”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *äyä*, I-125; ÖTİL *ânä*, III-125;

Yani **ana** kelimesi Harezmi döneminde bir, çağdaş lehçelerde de dört farklı anlam daha kazanmıştır.

Eğer kelime aşağıda olduğu gibi Eski Türkçe döneminde farklı anlama sahip ise bu da içeriye girintili nokta ile gösterilmiştir. Burada **art** kelimesi Eski Türkçede “yardım” anlamıyla tespit edilmiş. Daha sonra taranan diğer eserlerde bu anlam tespit edilmezken Özbek Türkçesinde aynı anlam tekrar tespit edilmiş. Yani bu madde başına bakıldığında **art** kelimesinin Karahanlı döneminde tespit edilen temel alınmış anlamının yanında, Eski Türkçe döneminde Karahanlı döneminde tespit edilemeyen “yardım” anlamına sahip olduğunu ve aynı kelimenin daha sonra Kıpçak döneminde başlamak üzere üç farklı anlam daha kazandığını görüyoruz. Eski Türkçede tespit edilen “yardım” anlamının ve sonra kazandığı anlamlardan olan “geride bulunan, sonraki” anlamının Özbek Türkçesinde hâlâ kullanılmakta olduğunu görüyoruz:

art: “art, arka, geri”, [Kar.T.] DLT I, 42; R 49: 4; TİEMÜnlü 33: 53;

[Har.T.] AKYB K.VI. 20; NF 136-3; HAP 36: 9; HŞ 2368; KE 109v13; ME *ard*, 130-4; SKHar. 22a/3;

[Kıp.T.] CC-I 26a/15; Kİ *ard*, 10; K 105b/7; EDM *ard*, 3a/16; BM 18b/6; MES *ard*, 19a/6; GT 314/6; İM 145a/6; MGİ 147b/5; MG 8b/7; KFİN 37b4; KH 102a4; BVÖzgür 24/6; BVAğar *ard*, 8a/15;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 362;

[Çağ.T./K.D] MA A5b/2; MDF 751;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100a-17;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ârt*, III-140;

- “yardım”, [ET.] AYAyazlı 0120; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ârt*, III-140;
- “geride bulunan, sonraki”, [Kıp.T.] İM 241b/14; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ârt*, III-140;
- “kıç”, [Kıp.T.] İM 155a/7; [Çağ.T./K.D] MDF 380;
- “bir şeyin öbür tarafı, öte”, [Kıp.T.] İM 290a/2;

Madde başlarının taraması bittikten sonra her madde başı ile ilgili o madde başının altına anlamla ilgili açıklamalar yapılması düşünülmüş ama bu tespit edileni tekrar olacağından

vazgeçilmiştir. Çünkü madde başına bir bütün olarak bakıldığında kelimelerin taranan eserlerde nerelerde hangi şekil ve anlamlarda tespit edildiği açıkça görülmektedir.

IV. LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

- ATALAY, Besim, Divanü Lûgat-it-Türk, 4 Cilt, TDK Yay., Ankara, 2006.
- ERCİLASUN, Ahmet B. ve AKKOYUNLU, Z., Dîvânu Lugâti't-Türk, (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin), TDK Yay., Ankara, 2014.
- DANKOFF, Robert ve KELLY, James, Maḥmūd el-Kāşğarī, Türk Şiveleri Lügatı, İnceleme-Tenkidli Metin-İngilizce Tercüme, Dizinler, I, II, III Kısım, Harvard Üniversitesi Basımevi, 1982, 1984, 1985. ARAT, R. Rahmeti, Kutadgu Bilig I Metin, TDK Yay., Ankara, 2007.

Atalay'ın çalışması eksikliklere rağmen eser üzerine yapılan ilk ve önemli çalışmalardan olması sebebiyle Ercilasun-Akkoyunlu'nun yayını ile karşılaştırılarak DLT'nin söz varlığı en doğru şekliyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. İki çalışma birbirinin eksik yönlerini tamamlamış kullanılmıştır. Bazı kelimelerde üçüncü bakış açısı olması açısından Dankoff-Kelly'nin çalışmasına da bakılmıştır.

- ARAT, R. Rahmeti, Kutadgu Bilig I Metin, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 2007.
- ARAT, R. Rahmeti, Kutadgu Bilig II Çeviri, TTK Yay., Ankara, 1988.
- ARAT, R. Rahmeti, Kutadgu Bilig III İndeks, TKAE Yay., İstanbul, 1979.
- TEZCAN, Semih, Kutadgu Bilig Dizini Üzerine, Belleten C. XLV/2 Nisan 1981, Sayı: 178'den Ayrıbasım, TTK Yay., Ankara, 1981.

KB'nin söz varlığı tespiti için Arat, tarafından hazırlanan yayın kullanılmıştır. İndekste kelimeler metin bağlamı olmadığı için bazı kelimeler metinde geçtikleri yer kontrol edilerek yeniden anlamlandırılmıştır. Anlamları yanlış verilen kelimelerin tespitinde Tezcan'ın çalışması örnek teşkil etmiştir.

- ARAT, R. Rahmeti, Atebetü'l-Hakayık, TDK Yay., Ankara, 2006.

AH'nin söz varlığı tespiti için Arat'ın yayını kullanılmıştır. Sözlük metin bağlamı olmadığı için kelimelerin anlamları verilirken metinde geçtikleri yer kontrol edilerek ve anlamlarda düzeltmeler yapılarak madde başlarına eklemeler yapılmıştır.

- ATA, Aysu, Türkçe İlk Kur'an Tercümesi, Rylands Nüshası, Giriş-Metin-Notlar-Dizin, TDK Yay., Ankara, 2004.

Bu çalışma sözlük yapmak isteyenlere örnek oluşturabilecek niteliktedir. Ata, tüm söz varlığını örneklerle birlikte vermiş ve kelimelerin anlamı konusunda okuyanları şüpheden kurtarmıştır.

- KÖK, Abdullah, Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73 1v-235v/2), Giriş-İnceleme-Metin- Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.
- ÜNLÜ, Suat, Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 235v/3-450r/7), Giriş-Metin-İnceleme-Analitik Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.
- Diyanet İşleri Kur'an Me'ali: <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

TİEM'in söz varlığı tespiti için Kök ve Ünlü tarafından yapılan tez çalışmaları kullanılmıştır. Metin ikiye bölünmüş 235v'ye kadar olan ilk kısım Kök tarafından sonraki kısım da Ünlü tarafından yapılmıştır. Her ikisinin de çalışmasının sonunda bulunan açıklamalı dizin kullanılarak kelimelerin anlamları tespit edilmeye çalışılmıştır. Kelimelerin anlamlarıyla ilgili şüpheye düştüğünde Diyanet İşlerinin internet sitesinde bulunan Kur'an mealinden anlamlar kontrol edilmiştir.

- ORKUN, H. Namık, Eski Türk Yazıtları, TDK Yay., Ankara, 2011.
- KAYA, Ceval, Uygurca Altun Yaruk, Giriş-Metin ve Dizin, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1994.
- ÖLMEZ, Mehmet Ölmez, Altun Yaruk, III. Kitap, 5. Bölüm, Odak Ofset, Ankara 1991.
- AYAZLI, Özlem, Altun Yaruk Sudur VI. Kitap, Karşılaştırmalı Metin Yayını, TDK Yay., İstanbul, 2012.
- ÇETİN, Engin Çetin, Altun Yaruk VII. Kitap, Berlin Bilimler Akademisindeki Metin Parçaları Karşılaştırmalı Metin, Çeviri, Açıklamalar, Dizin, Karahan Kitabevi, Adana, 2012.
- ÇAĞATAY, Saadet, Altun Yaruk'tan İki Parça, I. Küü Tav'ın Canlıları Öldürdüğünden Dolayı Gördüğü Ceza; II. Üç Prensle Aç Pars Hikâyesi (Prens Mahasatvi), TTK Basımevi, Ankara 1945.
- UÇAR, Erdem, Altun Yaruk Sudur, V. Kitap, Berlin Koleksiyonundaki Fragmanların Transliterasyonu ve Transkripsiyonu Açıklamalar ve Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 2009.

- TOKYÜREK, Hacer, Altun Yaruk Sudur, IV. Tegzinç (Karşılaştırmalı Metin Yayını), Laçın Yay., Kayseri, 2015.
- TEKİN, Şinasi, Uygurca Metinler I, Kuansi im pısar (Ses İşiten İlâh), vap hua ki atlıg nom çeçeki sudur (saddharmapundarika-sūtra), TDK Yay., Erzurum 1960.
- ORKUN, Hüseyin Namık, “İrk Bitig”, Eski Türk Yazıtları, TDK Yay., Ankara 2011, C.II., s.71-93.
- TEKİN, Talat, İrk Bitig, Eski Uygurca Fal Kitabı, Talat Tekin, TDK Yay., Ankara, 2013.
- BARUTÇU ÖZÖNDER, F. Sema, Abidarim kınlıg koşavarti şastirtakı çinkirtü yörüglerning kingürüsi’nden Üç İtigsizler, Giriş-Metin-Tercüme-Notlar-İndeks-XXX Levha, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1998.
- ÖZBAY, Betül, Huastuanift, Manihaist Uygurların Tövbe Duası, TDK Yay., Ankara, 2014.

Karahanlı dönemi eserleri taranarak tespit edilen madde başlarının Göktürk ve Uygur döneminde olup olmadığı tespit edilmek için yukarıdaki eserler taranmıştır. Altun Yaruk bir bütün olduğu için örneğin Ölmez’in çalışmasında tespit edilen bir kelime Ayazlı’da da aynı şekilde geçiyorsa o kelime çalışmaya alınmamıştır. Altun Yaruk için temin edilen kaynaklardan Kaya’nın çalışması en sona bırakılmıştır. Bu çalışma Altun Yaruk’un tümünü ihtiva ettiği için çalışmanın indeksinden diğer çalışmalarda olmayan kelimeler tespit edilmeye çalışılmıştır.

- ÖZYETGİN, A. Melek, Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitiklerin Dil ve Üslup İncelemesi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1996.
- YÜCE, Nuri, Mukaddimet’ül Edeb, Hıvârizm Türkçesi ile Tercümeli Şuşter Nüshası, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1993.
- ATA, Aysu, Nâşırü’l-dīn Bin Burhānū’l-dīn Rabgūzī, Kıssaş’ül-Enbiyā I (Giriş-Metin-Tıpkıbasım), II (Dizin), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1997.
- TOPARLI, Recep ve ARGUNŞAH, Mustafa, İslâm, Mu’înü’l-Mürîd, TDK Yay., Ankara, 2014.

Eski Türkçenin söz varlığı tespitinden sonra kronolojik olarak Harezmi dönemine geçilmiştir. Harezmi dönemi eserlerinden olan AKYB, ME, KE ve MM ‘in söz varlığı tespiti için yukarıda adı verilen çalışmalar kullanılmıştır. Anlamı konusunda şüpheye düşülen kelimeler metinde geçtikleri yerden kontrol edilerek bazen yeniden anlamlandırılmıştır. Yeniden anlamlandırılan kelimeler dipnotlarda belirtilmiştir.

- HACİEMİNOĞLU, Necmettin, Kutb'un Husrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 2000.
- ZAJACZKOWSKI, Ananiasz, Najstarsza Wersja Turecka Husrav U Şirin Qutba, Polska Akademia Nauk, Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1958.
- DEMİRCİ, Ü. Özgür ve KARSLI, Sibel, Kutb'un Husrav u Şirin'i- Dizin, Kesit Yay., İstanbul, 2014.

HŞ'nin söz varlığı tespiti için Demirci-Karşlı'nın eser için hazırladığı dizin dikkate alınmıştır. Ama dizinde verilen kelimelerin anlamlarında önemli yanlışlar tespit edilmiş dizin hazırlanırken metnin ve Harezmi döneminin diğer eserlerinin söz varlığının dikkate alınmadığı görülmüştür. Bu nedenle anlamları yanlış verilen kelimelerin anlamları Hacıeminoğlu'nun çalışmasından kontrol edilerek düzeltilmiş ve bu kelimeler dipnot ile gösterilmiştir. Kelimelerin yazılışı konusundaki tereddütlerde Zajaczkowski'nin yayını da dikkate alınmıştır.

- ECKMANN, Janos, TEZCAN, Semih, ZÜLFİKAR, Hamza, Nehcü'l-Ferâdis, Uşmağların Açık Yolu, I Metin, II Tıpkıbasım, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 2004.
- ATA, Aysu, Nehcü'l-Ferâdis, Uşmağların Açık Yolu, III Dizin-Sözlük, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1998.
- AKTAN, Bilal, Kerderli Mahmud, Cennetlerin Açık Yolu, Edebiyat Otağı Yay., Ankara, 2006.
- SAĞOL, Gülden, Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi, I. Kısım: Giriş-Metin, Harvard Üniversitesi, Yakınoğlu ve Medeniyetleri Bölümü, 1993.
- SAĞOL, Gülden, Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi, II. Kısım: Sözlük, Harvard Üniversitesi, Yakınoğlu ve Medeniyetleri Bölümü, 1995.
- SAĞOL, Gülden, Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi, III. Kısım: Tıpkıbasım, Harvard Üniversitesi, Yakınoğlu ve Medeniyetleri Bölümü, 1999

NF ve HAP eserlerinin söz varlığı için yukarıdaki çalışmaların sözlükleri kullanılmıştır. NF'nin kelimelerinden bazılarının anlamları tespit edilirken metnin Türkiye Türkçesine aktarılmış hâli olan Aktan'ın çalışması da göz önüne alınmıştır. Sağol, tarafından yapılan HAP ile ilgili çalışmanın sözlüğü metin bağlamı hazırlanmış örnek bir çalışmadır.

- TOURKHAN, Gandjei, Il lessico del “Muḥabbat-nāma”, Tipografia Del Senato, Roma, 1959.

Bu çalışma Muhabbetname’deki Türkçe kelimelerin sözlüğüdür. Çalışmamız Türkçe kelimeler üzerine olduğu için Muhabbetname’deki kelimeler için bu çalışma kullanılmıştır.

- YAMAN, Ümran, Doğu Türkçesi ile Yazılan Sirac’ul Kulub, Gramer, Metin, Çeviri, Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016.

Eski Oğuz Türkçesi ile yazılmış nüshaları da bulunan SKHar.’nın Doğu Türkçesiyle yazılmış nüshasının söz varlığı tespiti için yukarıdaki doktora tezi kullanılmıştır.

- ARGUNŞAH, Mustafa, GÜNER, Galip, Codex Cumanicus, Kesit Yay., İstanbul, 2015.
- SALAN, Musa, Codex Cumanicus ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde Fiil Yapımı, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2016.

Kıpçak dönemi eserlerinin söz varlığı tespitine Kuzey Kıpçak Türkçesinin tek eseri olan Codex Cumanicus ile başlanmıştır. Bunun için Argunşah-Güner’in çalışması kullanılmıştır. Eserin İtalyan bölümü için CC-I, Alman Bölümü için CC-II kısaltmaları kullanılmıştır. CC-I’de tespit edilip örneklendirilen kelimeler için CC-II’den örnek verilmemiştir. CC-II’nin söz varlığından CC-II’de olup CC-I’de olmayan kelimeler alınmıştır. Anlamı konusunda şüpheye düşülen bazı kelimeler için Salan’ın tezine de bakılmıştır.

- CAFEROĞLU, Ahmet, Kitâb al-İdrâk li-lisân al Atrâk, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1931.
- ÖZYETGİN, A. Melek, Ebû Ḥayyân , Kitâbu’l-İdrak li Lisâni’l-Etrâk, Fiil: Tarihi – Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi, Köksav, Ankara, 2001.

Kİ’nin söz varlığı tespiti, Özyetgin’in çalışması sadece fiilleri kapsadığı için Caferoğlu’nun çalışması temel alınarak yapılmıştır. Anlamı konusunda şüpheye düşülen kelime fiil ise Özyetgin’in çalışmasına bakılmıştır.

- TOPARLI, Recep, ÇÖGENLİ, M. Sadi, YANIK, Nevzat, H., Kitâb-ı Mecnû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 2000.

- EMİNOĞLU, Emin, Abbâs İbni Hamza es-Sabrânî, Kitâbü'l-Ef'âl, Kıpçakça Satır Arası Sözlük, Akçağ Yay., Ankara, 2011.
- TOPARLI, Recep, Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l-Lügati't-Türkiyye, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 2003.
- TOPARLI, Recep, ÇÖGENLİ, M. Sadi, YANIK, Nevzat, H., El-Kavânînu'l-Küllîye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1999.

KMTT, K, EDM, EKK'nin söz varlığı tespiti için yukarıdaki çalışmalar kullanılmıştır.

- ATALAY, Besim, Ettuhfet-üz-Zekiyye Fil-Lügat-it-Türkiyye, TDK Yay., İstanbul, 1945.
- AL-TURK, Gülhan, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Lugati't-Türkiyye Üzerine Bir Dil İncelemesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.
- SALAN, Musa, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fil-Lügat-it-Türkiyye'de Fiil, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.
- KHAİRULLAH, Hamdi, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fil-Lügat-it-Türkiyye, Çeviri, Fiil İncelemesi, Basılmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016.

ETZ'nin söz varlığı tespiti için Atalay'ın çalışması temel alınmıştır. Kelimelerin anlamı konusunda tereddüde düşüldüğünde eserle ilgili yapılan tez çalışmaları dikkate alınmıştır.

- AL-TURK, Gülhan, Kitâtbu Bulgatu'l-Muştağ Fî Lugati't-Türk We'l-Kıfçâq Üzerine Dil İncelemesi, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.
- ZAJACZKOWSKI, Ananiasz, Słownik Arabsko – Kıpczacki z okresu Państwa Mameluckiego, Bulgat al-Muştaq fi Lugat at-Turk wa'l- Qifçaq, Czesc I Nomina, Warszawa, 1958.
- ZAJACZKOWSKI, Ananiasz, Słownik Arabsko – Kıpczacki z okresu Państwa Mameluckiego, Bulgat al-Muştaq fi Lugat at-Turk wa'l- Qifçaq, Czesc II Verba, Warszawa, 1954.

BM'in söz varlığı tespitinde Al-Turk'un çalışması temel alınmıştır. Kelimelerin anlamları ve yazılışları konusunda tereddüt olması durumunda Zajaczkowski'nin çalışmaları da göz önünde bulundurulmuştur. AlTurk ve Zajaczkowski'nin görüşleri karşılaştırılmıştır.

- GOLDEN, Peter, vd., The King's Dictionary The Rasulid Hexaglot: Fourteenth Century Vocabularies in Arabic, Persian, Turkic, Greek, Armenian and Mongol, Handbook of Oriental Studies, section 8: Central Asia, Vol. 4, Brill, Leiden-Boston-Köln, 2000.
- GÜNER, Galip, Resûlî Sözlüğü'nün Türkçe Söz Varlığı, Kesit Yay., İstanbul, 2017.

RS'nin söz varlığı tespiti için Güner'in çalışması esas alınmıştır. Bazı kelimelerin anlamları tespit edilirken Golden ile Güner'in görüşleri karşılaştırılmış, madde başının dönemin diğer eserlerindeki anlamları da göz önünde bulundurularak kelimelerin en doğru anlamı tespit edilmeye çalışılmıştır.

- KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi, Seyfî Sarâyî, Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-Türkî), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1989.
- TOPARLI, Recep, İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtin, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1992.
- AĞAR, Mehmet Emin, Kitâbu Fi'l- Fıkh Bi- Lisâni't-Türkî, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989.
- KUANIŞBAYEV, Ercan, Mukaddimet'ül Gaznevi fi'l İbadat (Kitab fi'l-Fıkh), Giriş-Metin-Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- TOPARLI, Recep, Kitab-ı Mukaddime-i Ebu'l Leysi Semerkandi, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 1987.

GT, İM, KFLT, MGİ ve MES eselerinin söz varlığı tespiti için yukarıdaki çalışmalar kullanılmıştır. Kelimelerin anlamlarıyla ilgili tereddütlerde kelimeler metinde geçtikleri yerden kontrol edilerek gerekirse tekrar anlamlandırılmışlardır.

- UĞURLU, Mustafa, Munyetü'l-Guzat, Metin-İndeks, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1984.

- ÖZTOPÇU, Kurtuluş, Münyetü'l-Guzât, 14. Yüzyıla Ait Memluk-Kıpçakçasıyla Yazılmış Askerî Bir Risâle, Metin-Tercüme-Dizin, Harvard Üniversitesi Basımevi, 1989.

MG'nin söz varlığı tespiti için Uğurlu'nun çalışması temel alınmıştır. Kelimelerin anlamları ile ilgili tereddüde düşüldüğünde Öztopçu'nun çalışmasıyla karşılaştırılıp karar verilmiştir.

- DELİCE, H. İbrahim, Hulasa, Okçuluk ve Atçılık Kitabı: Kitâb Fî İlmi'n-Nüşşâb, Kitâb Fî-Riyâzâtî'l-Hayl, Kitâb Fî'l-İlmi'l-Musâbaka, Hulasa, Kitabevi Yay., İstanbul, 2003. (İstanbul ve Paris Nüshalarının tenkitli metni).

Bu çalışma İstanbul ve Paris nüshalarının tenkitli metnini içerdiği için bu çalışmanın sonunda verilen dizin kullanılarak eserin söz varlığı tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

- AĞAR, Mehmet Emin, Baytaratü'l-Vâzih, İnceleme-Metin-İndeks, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1986.
- ÖZGÜR, Can, Baytaratü'l-Vazih, Metin-İndeks, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1988.

BV'nin söz varlığı tespiti için yukarıdaki iki çalışma kullanılmıştır. İstanbul nüshasıyla ilgili yapılan Açar'ın çalışması ve Paris nüshasıyla ilgili yapılan Özgür'ün çalışmaları kullanılmıştır.

- BERBERCAN, Mehmet Turgut, Çağatayca Gülistan Tercümesi (Sibicâbî'nin Gülistan Çevirisi), Giriş-Gramer-Metin-Notlar-Dizin-Tıpkıbasım, Bilgeoğuz Yay., İstanbul, 2018.
- ERGENE, Oğuz, Sadî, Gülistan Tercümesi, Çev. Sibicâbî, Giriş-Dil İncelemesi-Çeviri-Dizinler-Tıpkıbasım, TDK Yay., Ankara, 2017.

GTSib.'in söz varlığı tespiti için Berbercan'ın eseri temel alınmıştır. Kelimelerin anlamlarıyla ilgili tereddüde düşüldüğünde Ergene'nin çalışmasından karşılaştırılmıştır.

- ERASLAN, Kemal, "Ahmedi'nin Telli Sazlar Münazarası", İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Cilt, XXIV-XXV, İstanbul, 1986, s-129-204.
- ECKMANN, Janos, The Divân of Gedâ'i, Indiana University Publications, Uralic and Altaic Series, Volume 113, Bloomington, 1971.

- GOCA, Ayet, Abdülaziz, Haydar Tilbe'nin Mahzen'ül Esrâr Mesnevisi-Önsöz, Giriş, Metin ve Tercüme, Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2000.
- ERASLAN, Kemal, Mevlâna Sekkâkî Divanı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1999.
- KÖKTEKİN, Kazım, Yusuf Emirî Divanı, Giriş-İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkıbasım, Fenomen Yay., Erzurum, 2007.
- KÖKTEKİN, Kazım, Yûsuf Emirî, Dehnâme, İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, TDK Yay., Ankara, 2013.
- KÖKTEKİN, Kazım, Seyyid Ahmed Mirza, Taaşuknâme, İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 2000.
- KARAAĞAÇ, Günay, Lutfî Divanı, Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1997.
- ORAK, Bayram, Lutf'nin Gül u Nevruz, Bayram Orak, Gül u Nevruz'u Gramer İndeksi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1995.

Çağatay Türkçesinin klasik öncesi döneminin söz varlığını tespit etmek için yukarıdaki çalışmalar kullanılmıştır. Çalışmaların sonunda verilen sözlükler dikkate alınmıştır. Anlamıyla ilgili tereddüde düşülen kelimeler metinde geçtikleri yerden kontrol edilerek doğru bir şekilde anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

- Alişer Nāvâiy Äsârläri Tilining İzâhli Luğâtı I-IV, Özbekistân SSR “Fân” Nâşriyâtı, Taşkent, 1983-1985-1987.

Önce Nevâyî'nin eserlerinde geçen kelimelerin tespiti için Nevâyî'nin eserlerinin dili üzerine detaylı bir sözlük olan bu sözlük kullanılmaya karar verilmiş ama daha sonra Nevâyî'nin eserleri üzerine yapılan Türkiye'de çalışmaların söz varlığı ile karşılaştırıldığında Türkçe kelimelerde önemli eksiklikler tespit edilmiştir. Bu nedenle Nevâyî'nin eserlerinden Türkiye'de yayımlanan ve sözlüğü olan çalışmalardan söz varlığı tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

- ÖZDARENDELİ, Nursel, Ali Şîr Nevâyî, İlk Divan, İnceleme-Metin-Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2002.

- TÜRKAY, Kaya, Ali Ŗir Nevâyi, Bedâyi‘u‘l-Vasat, İnceleme-Metin-Dizin, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1988. (Tezde sözlük var basılan kitapta yok)

Nevâyi’nin dört divanının da metin olarak yayımlanmasına rağmen bu çalışmalarda sözlük bulunmamaktadır. Türkay tarafından doktora çalışması olarak yapılan BVas.’ın yayımlanmış metninde sözlük olmasa da tez çalışmasında bulunduğu için bu çalışma kullanılmıştır. zdarendeli’nin alışması Nevâyi meraklıları tarafından toplanıp derlenen Petersburg’da Saltikov-Ŗchedrin adındaki Devlet Halk Kütüphanesinde 564 numarada kayıtlı nüsha üzerinedir. Bu nüsha “İlk Divan” adıyla Özbekistan’da yayımlanmıştır. zdarendeli, Nevâyi’nin 434 manzum parçasının bulunduğu bu nüshayı Garâ’ib’s-Sıgar, Bedâyi’l-Vasat ve Fevâidü’l-Kiber’den karşılaştırarak hatasız bir metin oluşturmaya çalışmıştır. Bu nedenle tarafımızdan Nevâyi’nin divanlarının söz varlığının büyük kısmını vereceğini düşündüğümüz bu çalışmanın söz varlığı tespitinde kullanılmıştır. Ayrıca BVas.’ın söz varlığı ile Nevâyi’nin “ilk divan”ının söz varlığı karşılaştırıldığında %95 gibi büyük bir oranda örtüştüğü görülmektedir.

- TÜRK, Vahit, Ali Ŗir Nevâyi, Münacât- ihil Hadis (Kırk Hadis)-Nazm’l-Cevâhir-Kitâb-ı Sırâcü’l-Müslimîn, TKAE Yay., Ankara, 2017.
- TÜRK, Vahit, Ali Ŗir Nevâyi, Vakfiye, İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, TKAE Yay., Ankara, 2015.
- BARUTÇU ÖZÖNDER, ‘Alî Ŗir Nevâyi, Muħâkemet’l-Luğateyn, İki Dilin Muhakemesi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1996.

Nevâyi’nin eserlerinden yayımına ulaşabildiğimiz ve söz varlığı tespitinde kullandığımız diğer çalışmalar yukarıdaki gibidir. Nevâyi’nin eserlerinin bir kısmı çalışmaların sonunda sözlük olmadığı için söz varlığı tespitinde kullanılamamıştır.

- YILDIRIM, Talip, Hüseyin Baykara Divanı, İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Hat Yayınevi, İstanbul, 2010.
- BAL, Sema, British Museum Turkî Ms 23’te Kayıtlı Çağatayca Ŗâhî Divanındaki Gazeller, Transkripsiyon- eviri- Sözlük, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.
- KARASOY, Yakup, Ŗiban Han Dîvânı, İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1998.

- SEYHAN, Tanju, Pādşāh Hōca Külliyyâtı 1, Miftāhü'l-Adl, Kesit Yay., İstanbul, 2012.
- YÜCEL, Bilal, Bâbü'r Dîvânı, Gramer-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1995.
- ŞEN, Mesut, Bâburname, Giriş-Metin (Kâbil ve Hindistan Bölümleri)-Açıklamalı Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1993.
- ORAL SEYHAN, Tanju, Zâhîrû'd-dîn Muhammed Bâbü'r Mîrza, Mübeyyen Der Fıkh, Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Çağrı Yay., İstanbul, 2004.
- TEKCAN, Münevver, Bayram Han'ın Türkçe Divanı, Beşir Kitabevi, İstanbul, 2007.
- ORAL, Tanju, Zafer-nâme-i Emîr Timur (Tercüme-i Zafer-nâme), Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1991.

Çağatay Türkçesinin klasik dönemi içerisinde Nevâyî'nin eserleri dışında dönemin söz varlığı tespiti için kullanılan çalışmalar yukarıdaki gibidir. Şâhî Divanı'nın yayımlanmış tam bir metni bulunmadığı için en azından Şâhî'nin kullandığı kelimeler hakkında fikir vermesi açısından Bal'ın tezi kullanılmıştır. Bâburname için kullanılan Şen'in tezinin açıklamalı dizin kısmı eksiktir.

- KARGI ÖLMEZ, Zuhale, Ebulgazi Bahadır Han, Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soykütüğü), Simurg Yay., Ankara, 1996.
- ÖZKAN NALBANT, Bilge, Çağatay Türkçesiyle Şerhü'r-Risale Fi't-Tasavvuf, İnceleme-Metin-Dizin, Bilgeoğuz Yay., İstanbul, 2011.
- KAÇALIN, Mustafa, S., Niyâzi, Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar, El-Luğât'n-Nevâiyye ve 'l-İstişhādātu'l-Cağātā'iyye, Giriş-Metin-Dizinler-Tıpkıbasım, TDK Yay., Ankara, 2011.

Çağatay Türkçesinin klasik sonrası döneminin söz varlığı tespiti için yukarıdaki çalışmalar kullanılmıştır. Bu dönemde sözlüklerin büyük çoğunluğu Nevâyî'nin eserlerini anlayabilmek için yazılmıştır.

- NECİP, Emir Necipoviç, Çev. KURBAN, İklil, Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü, TDK Yay., Ankara, 2013.

- Uygur Tiliniñ İzahlıq Luğeti, I-VI Cilt, Şıncan Uygur Otonom Bölgesi Dil ve Yazı Komitesi, Milletler Neşriyatı, 1990-1998.
- Özbek Tilining İzâhlı Luğäti, I-V Cilt, Devlet İlmi Neşriyatı, 2006.

Çağdaş Türk Lehçeleri dönemi söz varlığı tespitinde Uygur Türkçesi için Necip'in sözlüğü ve dil ve yazı komitesi tarafından hazırlanan altı ciltten oluşan izahlı lügat kullanılmıştır. Sözlükte yardımcı fiillerin de kelimenin anlamıymış gibi verildiği görülmüştür. Kelimenin yardımcı fiil olarak kullanıldığı yerler dışında tek başına kullanıldığında sahip olduğu anlamlar seçilip vermeye çalışılmıştır. UTİL'de çok fazla Arapça ve Farsça kelime olduğu gözlemlenmiştir. Özbek Türkçesinin söz varlığı tespiti için beş ciltlik izahlı lüğati kullanılmıştır. Bu sözlükte de UTİL'de olduğu gibi anlamlar ve madde başları düzenlenerek çalışmamıza eklenmiştir. Aslında aynı kelime olup farklı kelimeymiş gibi verilen kelimeler, yardımcı fiil olarak kullanılan kelimelerin anlamları, bir anlamın farklı şekillerde verilmesi vb. durumların hepsi incelenerek kelimeler ve anlamları tespit edilmeye çalışılmıştır.

SÖZLÜK

A

aba (I): “Kıpçak lehçesinde ayı”, [Kar.T.] DLT I, 86;

aba (II): “Oğuz lehçesinde ana”, bk. **apa**, [Kar.T.] DLT I, 86²;

[Kıp.T.] Kİ 7³;

abaçı: “umacı, bununla çocuklar korkutulur; ağır basma, kâbus”, [Kar.T.] DLT I, 136;

abakı: “nazar değmesin diye bostanlara konulan korkuluk”, [Kar.T.] DLT I, 136;

- “put”, [Kıp.T.] İM **abak**, 397a/6;

abalı: “bir şeyi az görme ve azımsama zamanında söylenen kelime”, [Kar.T.] DLT I, 137;

abañ: “eğer anlamında şart edatı”, bk. **apañ**, [Kar.T.] DLT I, 134;

abı-: “gizlemek, saklamak”, [Kar.T.] DLT III, 250;

abıd-: “gizlemek, saklamak”, bk. **abıt-**, [Kar.T.] DLT I, 216;

abın-: “gizlenmek, saklanmak”, [Kar.T.] DLT I, 200;

abıt-: “gizlemek, saklamak”, bk. **abıd-**, [Kar.T.] DLT I, 206;

abıtğan: “gizlenen, saklanan, gizlenme adeti olan”, [Kar.T.] DLT I, 154;

abruğ: “tereddüt eden, kesin karar veremeyen”, [Kar.T.] R 4: 143,

abuşka: “kocamış kişi, koca, ihtiyar adam”, bk. **aviçğa**, **awuçğa**, **awuçka**, [Kar.T.] DLT I, 143-144;

[Har.T.] ME **abuşğa** 102-3; NF 113-11; KE 11v12;

[Kıp.T.] CC-I 38b/26; CC II **abuşka**, 65b/9; KMTT **abuşka**, 26a/9;

² Ercilasun ve akkoyunlu bu kelimeyi ebe şeklinde okumuştur.

³ Caferoğlu, kelimenin D nüshasında *äbä* şeklinde geçtiğini ve “valide, nine anlamında olduğunu ama şefkat vasıtasıyla “anne”yi adlandırmak için de kullanıldığını söylemiştir.

[Çağ.T./K.D] MA *abuşğa*, 3187(D); MA *abuşka*, A43b/15;

- “kadının kocası”, [Çağ.T./K.D] Abuş. 893;

abuşkalık: “ihtiyarlık”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 30: 54;

aç:

(1) “aç, karnı tok olmayan”, [Kar.T.] DLT I, 79; KB 1413;

[ET.] BK D 38; AYAyazlı 0034;

[Har.T.] NF 125-12; HŞ 1214; KE 93r11; SKHar. 47b/10;

[Kıp.T.] CC-I 13a/3; Kİ 8; KMTT 28a/5; K *ac*, 28b/9; RS 191b-2; GT 147/3; İM 84a/8; BVAğar 62b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 16/9; MEs. 51b/536; LD 288; LGN 98/3;

[Çağ.T./K.D] BVas. 288/3; ÇH 103; NC 30b/10; ŞDG 57a-4; ŞHD 57a-4; MA A30b/8; BD 419/2; B 122b/6; MDF 74;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 103b-4; ŞRT 23a/2;

[Çağ.Leh.] YUTS 2; UTİL I-30; ÖTİL *âç*, III-162;

(2) “aç gözlü”, [Kar.T.] KB 2003;

[Çağ.Leh.] UTİL I-30;

- “açlık”, [Kıp.T.] GT 316/13; [Çağ.Leh.] YUTS 2; UTİL I-30; ÖTİL *âç*, III-162;

aç- (I):

(1) “açmak, kapalı bir şeyi açmak, aralamak”, [Kar.T.] DLT I, 163; AH 221; R 50: 22; KB 596; TİEMKök 6: 44;

[ET.] Ton. 28; AYUçar 0457;

[Har.T.] ME 20-7; MM 185-1; NF 185-16; HAP 12: 65; HŞ 111; KE 3v7; SKHar. 19a/14; M 265a;

[Kıp.T.] CC-I 3b/24; Kİ 8; KMTT 27b/9; K 129b/9; EDM *aş-*, 20a/15; EKK 79a/11; ETZ 30a; BM 68b/1; RS 186b-17; GT 69/5; KFLT 416a/47; MGİ 32a/3; MES 36b/3; MG 77a/6; KFIN 25b8; KH 96a5; BVÖzgür 89/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 153/8; TSM 58; GD 25/3; MEs. 16b/164; MSD 698; YED 4/6; D 18; LD 1371; LGN 103/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 3/3; BVas. 466/5; NC 2b/1; SM 112; HBD 159/2; ŞDG 55a-12; ŞHD 55a-12; MA A36b/2; BD 96/2; B 143b/6; MDF 77; BTĐ LI/3; Z 324b/4; Abuş. 894;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 300a/04;

[Çağ.Leh.] YUTS 3; UTİL I-36; ÖTİL âç-, III-166;

(2) “aramak” [Kar.T.] DLT III, 18;

(3) “zafer yolunu açmak, fethetmek, ele geçirmek”, [Kar.T.] DLT III,235; R 48: 18, TİEMÜnlü 48: 1;

[Har.T.] NF 112-2; HAP 48: 1;

[Kıp.T.] İM 43a/7;

(4) “ortadan kaldırmak, yok etmek, gidermek, uzaklaştırmak”, [Kar.T.] R 7: 134,

[Har.T.] HAP 27: 62;

[Kıp.T.] K 39b/5;

(5) “vermek, bağışlamak, ihsan etmek”, [Kar.T.] R 35: 2,

[Har.T.] HAP 7: 96;

(6) “gizli bir şeyi meydana çıkarmak, ortaya koymak, göstermek, açıklık getirmek”, [Kar.T.] R 7: 187, TİEMKök 7: 89;

[Har.T.] HAP 7: 20;

[Kıp.T.] K 129b/1; İM 144b/8; MGİ 20b/1; MES 36b/3;

[Çağ.T./K.D] ŞDG 32/2;

[Çağ.Leh.] UTİL I-37; ÖTİL âç-, III-167;

(7) “hüküm vermek”, [Kar.T.] R 4: 127,

(8) “ferahlık vermek, genişletmek”, [Kar.T.] R 20: 25, TİEMKök 20: 25;

[Har.T.] MM 328-1; HAP 20: 25;

[Kıp.T.] K 91a/4; İM 171a/7;

[Kıp.T.] İM 171a/7;

(9) “açığa vurmak, söylemek, bildirmek, yaymak”, [Kar.T.] KB 391; TİEMKök 11: 5;

[Har.T.] HAP 2: 284;

[Kıp.T.] İM 40a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 180;

[Kıp.T.] İM 40a/1;

[Çağ.Leh.] YUTS 3; UTİL I-36; ÖTİL âç-, III-167;

(10) “izah etmek, açıklamak, yorumlamak”, [Kar.T.] KB 5488;

[ET.] AYÖlmez 141/11;

[Har.T.] ME 38-3; MM 233-4; KE 90v17;

[Çağ.Leh.] UTİL I-37; ÖTİL âç-, III-167;

- “en doğru hükmü veren, asıl hükmü veren, esma-i hüsnadan Fettâh”, [Kar.T.] R *açğan*, 34: 26;
- “(sofra vb.) yaymak, sermek, kurmak, açmak”, [Har.T.] NF 429-15; [Çağ.Leh.] UTİL I-36-37;
- “oruç açmak”, [Har.T.] ME 14-8; NF 389-8; KE 241r1; SKHar. 47b/12; [Kıp.T.] K 111a/8; MES 15a/6; [Çağ.T./K.D] MA A11b/14; MDF 1550;
- “kaldırmak, yukarıya çekip toplamak, sıvamak”, [Har.T.] HAP 27: 44;
- “akıtmak”, [Har.T.] HAP 17: 90;
- “(ip, kilit vb.) çözmek”, [Har.T.] HŞ 4587; [Çağ.T./K.D] MA A36a/14; MDF 522;
- “(damar vb.) tıkanıklığı gidermek”, [Kıp.T.] K 147b/5;
- “bir işe, bir şeyi yapmaya başlamak”, [Kıp.T.] İM 433b/7; [Çağ.Leh.] UTİL I-37; ÖTİL âç-, III-167;
- “parlatmak, cilalamak”, [Kıp.T.] K 53a/8;
- “çizmek”, [Çağ.T./K.D] B 181b/13⁴;
- “toplantı yapmak, müzakere etmek, görüşmek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-37; ÖTİL âç-, III-167;
- “yol vermek, (yolu) boşaltmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL âç-, III-167;
- “güzelleştirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL âç-, III-167;

aç- (II): “karnı acıkmak, aç olmak”, [Kar.T.] DLT I, 172; R 20: 118; KB 1202;

TİEMKök 20: 118;

[Har.T.] NF 332-10; HAP 20: 118; KE 69v10; SKHar. 54a/3;

[Kıp.T.] CC-I 13a/1; Kİ 8; K *ac-*, 28b/8; EKK 9b/13; ETZ 12a; GT 202/8; İM

450a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 51a/530;

[Çağ.T./K.D] ŞDG 94b-10; ŞHD 94b-10;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 79a-15;

[Çağ.Leh.] UTİL I-37;

⁴ ... *Muşavvırlık işini bısyâr nâzûk (13) kıldı. Velî saşalsız elniñ çahrasını yaman açadur, ğabğabını köp uluğ tarta (14) dur.*

- “perişan olmak”, [Kıp.T.] EKK 9b/13;

aça tile-:

(1) “fetva, yorum, açıklama yapmasını istemek”, [Kar.T.] R 4: 127;

(2) “fetih istemek”, [Kar.T.] R 8: 19;

açğu: “anahtar, açacak”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 59;

[Kıp.T.] K 111a/9; K *açguç*, 53a/8; CC-I *açkuç* 6a/23; İM *açkuç* 475b/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *açku*, *açkuç*, *açki*, 2; UTİL *açkuç*, I-35;

- “kilit”, [Kıp.T.] KMTT *açkuç*, 6b/6;
- “bir sorunun püf noktası, düğümü”, [Çağ.Leh.] UTİL *açkuç*, I-35;
- “sofra”, [Çağ.Leh.] UTİL *açkuç*, 1-35;

açı: “kocakarı (Barsgan lehçesinde)”, [Kar.T.] DLT I, 87;

açı- (I): “ekşimek, acılaşmak, bozulmak”, [Kar.T.] DLT III, 252;

[Çağ.Leh.] YUTS *êçi-*, 121; UTİL *êçi-*, VI-73; ÖTİL *äçi-*, I-121;

açı- (II): “(yara, vücut vb.) acılamak, ağrıtmak, sızlamak, acı vermek”, [Kar.T.] DLT III, 252; KB 5637;

[ET.] AYÇağ 644/9;

[Kıp.T.] BVAğar 14a/14;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *äçi-*, I-121;

açığ (I):

(1) “nimet içinde yaşayış”, [Kar.T.] DLT I, 63; KB 3734;

(2) “ihsan, hediye, armağan”, [Kar.T.] DLT I, 63; KB 1035; TİEMÜnlü 78: 36;

[ET.] AYÖlmez 195/15;

açığ (II): “acımtırak, tadı biraz acı olan”, [Kar.T.] DLT I, 63; AH 209, R 12; KB 1408; TİEMÜnlü 37: 62;

[Har.T.] MM 374-2; NF 338-7; HAP 56: 70; KE 13r7;

[Kıp.T.] Kİ *acı*, 9; K 80a/2; EKK *acı*, 66a/11; ETZ *acı*, 13a; RS 203c-11; RS *acı*, 194a-15; MGİ *acı*, 102b/4; BVAğar *açı*, 18b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *açlık* 14:4; MEs. 50b/523; D 128; D *açlık*, 870; LGN *acığ*, 77/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 158/2; NİD *aççığı*, 158/1; Mün. *açlık* 2b/22; HBD 96/3; MA A19b/7; B 283b/12;

[Çağ.Leh.] YUTS *aççık*, 2; UTİL *aççık*, I-32; ÖTİL *üççik*, I-122;

- “tuzlu”, [Kıp.T.] EDM *açı*, 4b/2; EKK *acı*, 66a/12;
- “ekşi”, [Kıp.T.] RS *acı*, 200c-27; [Çağ.Leh.] ÖTİL *üççik*, I-122;
- “(çay) koyu, demli”, [Çağ.Leh.] YUTS *aççık*, 2; UTİL *aççık*, I-32;

açığ (III):

(1) “acı, üzüntü, ıstırap, sıkıntı, keder”, [Kar.T.] R 34: 5; KB 1170; TİEMÜnlü 76: 10; [ET.] AYUçar 1326;

[Har.T.] NF 215-5; HŞ 2058; KE 52r8; SKHar. 60b/2; M *ajlık*, 341a;

[Kıp.T.] CC-I *açı*, 37b/10; CC-II *açuv*, 70a/16; KMTT *açı*, 29a/7; EDM *açı*, 4b/4; GT 130/7; GT *açı*, 70/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 22/3; MEs. *açlık*, 6b/56; YED 45/4; D *açlık*, 402; LD 766; LD *açlık* 1461; LGN 21/4; BTĐ *acı*, LVI,

[Çağ.T./K.D] BVas. 324/7; NC *acığ*, 17a/1; MA A19b/1; BD 464; Abuş. *acığ*, 893; Abuş. *acılık*, 893;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *üççik*, I-122;

(2) “felaket, musibet”, [Kar.T.] R 9: 50; KB 2145;

(3) “(mec) kırıcı olan, üzücü”, bk. *çığ*, [Kar.T.] KB 2577;

[Har.T.] ME 179-6; HŞ 1201; SKHar. *açı*, 33a/6;

[Kıp.T.] MGİ *acı*, 263b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 218:4; MSD *aççığı*, 709; D 307; D *açlık*, 303;

[Çağ.Leh.] YUTS *aççık*, 2; UTİL *aççık*, I-33; ÖTİL *üççik*, I-122;

- “öç, intikam”, [Kıp.T.] K 93a/2;
- “vücudun herhangi bir yerinde dış bir etkenden dolayı hissedilen rahatsızlık, dayanılması güç duyu, ağrı”, [Har.T.] ME 37-5;

- “öfke, hiddet, sinirlilik, kızgınlık”, [Çağ.T./K.Ö.D.] GD *açık*, 3:2; MEs. *açık*, 23b/242; [Çağ.T./K.D] NC *acığ*, 16b/15; ŞHD 184b-8; B 242a/4; [Çağ.Leh.] YUTS *aççığ*, 2; UTİL *aççığ*, I-32;

açıglı (I): “ortadan kaldıran, yok eden”, [Kar.T.] R 39: 38,

açıglı (II): “can yakıcı”, [Kar.T.] R 46: 24,

açıglıg (I): “içine konan şeyi ekşitecek derecede eşki olan”, [Kar.T.] DLT I, 147;

açıglıg (II): “nimet içinde yaşayan, nimetlenecek nimeti olan”, [Kar.T.] DLT I, 147; KB 2496;

açıglıg tut-: “iyi gıdalarla beslemek, nimetlendirmek”, [Kar.T.] DLT I, 63;

açıglık: “acılık, tat bakımından acı olma durumu”, [Kar.T.] DLT I, 150;

[Har.T.] NF 338-6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 50b/523;

[Çağ.T./K.D] BVas. *açıglıg*, 110/6; MA *acıglık*, A20a/4;

açıgsa-: “canı ekşi istemek”, [Kar.T.] DLT I, 302;

açıgsı-: “acılaşmak, ekşimek”, [Kar.T.] DLT I, 282;

açığ: “büyük kardeş”, bk. **eke**, **eze**, [Kar.T.] DLT I, 64;

- “abla”, [Çağ.Leh.] YUTS *aça*, 2; UTİL *aça*, I-31; ÖTİL *äçä*, I-121;

açığ-: “acıkmak”, [Kar.T.] DLT I, 190;

[Har.T.] KE 93r7; M *ajık*, 76b;

[Kıp.T.] CC-II 70b/1; GT 212/10;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *äçik*, III-165;

açıklık: “açıklık”, bk. **açuqluk**, [Kar.T.] DLT I, 150;

açıl-:

(1) “açılmak, kapalı olma durumunu ortadan kaldırmak”, [Kar.T.] DLT I, 194; R 39: 71, KB 554; TİEMKök 7: 40;

[ET.] AYKaya 118/9;

[Har.T.] ME 13-7; MM 63-4; NF 104-10; HAP 39: 71; HŞ 1694; KE 42r21;

SKHar. 23b/8;

[Kıp.T.] CC-II 61b/16; Kİ 8; K 150b/8; BM 33b/8; GT 130/13; İM 976b/2; MGİ 65b/5; MES 15a/4; MG 44a/1; BVÖzgür 29/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 39/8; GD 150:3; MEs. 10a/97; MSD 413; YED 26/5; D 489; LD 731; LGN 10/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 194/3; BVas. 221/4; NC 5b/1; HBD 96/4; ŞDG 9/2; ŞHD 96a-10; MA A8a/6; BD 10/5; B 287b/7; MDF 219; BTĐ XL/3; Z 38a/12; Abuş. 894;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 24a/01;

[Çağ.Leh.] YUTS *êçil*-, 121; UTİL *êçil*-, VI-73; ÖTİL *âçil*-, III-163;

(2) “rahatlamak, korku ve dehşeti atmak, ferahlamak, neşelenmek”, [Kar.T.] R 34: 23, KB 5392;

[Har.T.] NF 112-10; KE 68v10;

[Kıp.T.] K 150b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 160:3; T 153;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 91a-1;

[Çağ.Leh.] UTİL *êçil*-, VI-73; ÖTİL *âçil*-, III-163;

(3) “söylemek, itiraf etmek”, [Kar.T.] KB 3158;

[Har.T.] ME 54-4;

(4) “ifşa olmak, gizli bir şey için açığa çıkmak, zahir olmak,” [Kar.T.] KB 2517;

[ET.] AYÖlmez 137/23;

[Har.T.] ME 103-6; MM 320-4; HAP 7: 22;

[Kıp.T.] K 168b/3; İM 155a/1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *âçil*-, III-163;

(5) “anlaşılmaq, ortaya çıkmak”, [Kar.T.] KB 358;

[Kıp.T.] İM 235a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 528;

- “elbise vb. için soymak, çıkarmak”, [ET.] AYÖlmez 132/2; [Kıp.T.] İM 107b/7;
- “açıklanmak, izah edilmek”, [Har.T.] MM 370-3; [Kıp.T.] K 16a/1; KFLT 75a/58;
- “yayılmak, pek çok kimse tarafından duyulmak, bilinmek”, [Har.T.] NF 30-11;
- [Kıp.T.] K 166a/3;
- “fethedilmek, ele geçirilmek”, [Har.T.] NF 324-2; [Kıp.T.] İM 433b/6;
- “(güneş, gündüz vb.) ortaya çıkmak, belirlemek,” [Har.T.] HAP 92: 2; [Kıp.T.] K 151b/9;

- “(ilkbahar) gelmek, çiçek açılmak”, [Har.T.] M 86a⁵; [Çağ.Leh.] UTİL *êçil-*, VI-73;
- “akmak, fişkırmak”, [Har.T.] HAP 7: 160;
- “yarılmak”, [Har.T.] HAP 78: 19;
- “(elbisenin kol veya paçaları) sıvanmak, toplanmak”, [Har.T.] HAP 68: 42;
- “genişlemek”, [Har.T.] M 155ab;
- “(bulut) dağılmak, gökyüzü açılmak”, [Kıp.T.] K 151b/3; [Çağ.Leh.] UTİL *êçil-*, VI-73; ÖTİL *âçil-*, III-163;
- “(oruç) bozulmak”, [Kıp.T.] İM 271a/7;
- “güzel olmak, güzelleşmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *êçil-*, VI-73; ÖTİL *âçil-*, III-163;

açın- (I):

- (1) “açılmak”, [Kar.T.] DLT I, 200;
[Kıp.T.] İM 92a/6;
[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 80/5;
 - (2) “açar gibi görünmek”, [Kar.T.] DLT I, 200;
- “elbise için açmak, soyamak, çıkarmak”, [ET.] AYAyazlı 0054;
 - “itiraf etmek, açıkça söylemek”, [ET.] AYAyazlı 0654;

açın- (II):

- (1) “ihsanda bulunmak, gözetmek, kollamak”, [Kar.T.] DLT I, 199; KB 618;
- (2) “acımak, üzülme”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 16;
[ET.] AYuçar 1412;
[Çağ.Leh.] UTİL *êçin-*, VI-73; ÖTİL *âçin-*, I-121;

açış- (I): “açmakta yardım ve yarış etmek, birlikte açmak”, [Kar.T.] DLT I, 180;
[Çağ.Leh.] UTİL *êçiş-*, VI-72;

- “dertleşmek”, [Har.T.] ME 120-2;

açış- (II): “karşılıklı birbirini ekşitmek, acılaştırmak” [Kar.T.] DLT I, 180;
[Çağ.Leh.] UTİL *êçiş-*, VI-72;

⁵ açıldı yaz şeklinde geçmektedir.

- “üzülmek, incinmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *êçiş-*, VI-72;
- “acımak, sızlamak, ağrımak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *üçiş-*, I-122;

açıt- (I):

- (1) “ekşitmek, acılaştırmak”, [Kar.T.] DLT I, 207; AH 162;
 [Çağ.Leh.] YUTS *êçit-*, 121; UTİL *êçit-*, VI-71;
- (2) “acı vermek, ağrıtmak, acıtmak”, [Kar.T.] DLT I, 207; KB 6543;
 [ET.] Hua. 95;
 [Çağ.Leh.] ÖTİL *üçit-*, I-121;
- (3) “(yüzünü) buruşturmak, ekşitmek”, [Kar.T.] KB 770;
 [Har.T.] KE 100v3;

- “mayalamak”, [Çağ.Leh.] YUTS *êçit-*, 121; UTİL *êçit-*, VI-71; ÖTİL *üçit-*, I-121;

açıt- (II): “ortadan kaldırmak”, [Kar.T.] R 43: 50;

- açlık:** “açlık, tok olmama hâli”, [Kar.T.] DLT I, 114; R 5: 3; KB 5317; TİEMKök 9: 120;
 [Har.T.] ME 187-4; NF 408-12; HAP 2: 155; HŞ 3680; KE 102r18; SKHar. 47b/2;
 [Kıp.T.] K 36b/4; GT 168/10; İM 449b/3; KFLT 179a/27; MGİ 219a/2;
 [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 117/7; MSD 84;
 [Çağ.T./K.D] BD *açlıg* 269/2; B 159a/11;
 [Çağ.T./K.S.D] ŞT 76a-7;
 [Çağ.Leh.] YUTS *açlık* 2; ÖTİL *âçlik*, III-166;

- “hırslı olmak, hırs sahibi olmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü *açlık bol-*, 59: 9;
- “kıtlık”, [Har.T.] NF 28-3; KE 224v21;

açılın-: “açılmak”, [Kar.T.] DLT I, 256;

açılış-: “beraber açılmak”, [Kar.T.] DLT I, 230;

açmak:

- (1) “açıklama, beyan”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 138;
- (2) “fetih”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 119;

- “şerh”, [Kıp.T.] KFLT 319b/32;

açmaklık: “muzaffer olma, zafer kazanma”, [Kar.T.] **TİEMKök** 4: 141;

açsa-: “açmak istemek”, [Kar.T.] **DLT I**, 276;

açtur-: “açılması için emir vermek, açtırmak”, [Kar.T.] **DLT I**, 218; **TİEMKök** 14: 15;

[Har.T.] **ME** 75-4; **NF** 29-9; **KE** 44r10;

[Kıp.T.] **K** 132a/4;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD** 154a-9; **MA** A47a/9; **Z** 378a/9;

- “fetih dilemek”, [Kar.T.] **TİEM açturu tile-**, 14: 15;
- “(oruç) açtırmak”, [Kıp.T.] **K** 132a/4; **İM** 283b/3;

açu⁶:

(1) “(Tanrı'ya hitap olarak) ey baba, peder”, [Kar.T.] **KB** 10;

[ET.] **BK** 164;

(2) “ebedî, sonsuz”, [Kar.T.] **KB** 5147

açuğun-: “kusur işlemek, eksik yapmak”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 39: 56;

açuk:

(1) “açık, görünen, gizli olmayan, meydana çıkarılmış”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 30: 7;

[Har.T.] **MM** 338-2; **HAP** 6: 73; **HŞ** 1246; **SKHar.** 70a/15;

[Kıp.T.] **İM** 315b/8; **BVÖzgür** 104/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] **D** 59; **LD** 328; **LGN** 84/1;

[Çağ.T./K.D] **NİD açuğ**, 1/1; **NC** 35a/1; **MA** A18a/2; **BD** 321/2; **MDF** 620;

(2) “açık, anlaşılır”, [Kar.T.] **DLT I**, 64; **R** 66: 5; **KB** 4429; **TİEMKök** 17: 42;

[ET.] **AYÇetin** 357;

[Har.T.] **NF** 23-6; **HAP** 43: 29; **KE** 128r12;

[Çağ.Leh.] **YUTS açuk**, 293; **UTİL açuk**, III-619, 620;

(3) “güler yüzlü, şen”, [Kar.T.] **KB** 500; **NF** 11-12; **KE** 131r13;

[Çağ.Leh.] **YUTS açuk**, 293; **UTİL açuk**, III-619, 620;

⁶ *açu* “(Tanrıya hitap olarak) ey baba, peder”. Bu anlam 10'a uyuyor, fakat 5147 ve 5249'da Arat *açu mengülük*'ü eş anlamlı sayarak “ebedî” ile karşılamıştır. Radloff bu sözcüğü *acu*, Clauson ise yazıtlardaki *eçüm apam*, *eçümüz apamız* ile birleştirerek *eçü* okumuştur. Tezcan'a göre Yakut Pekarskiy I 307 *ese* “dede” de bununla birleştirilmelidir. Metin ve dizinde bütün verilerin *eçü* olarak düzeltilmesi, dizinde “sonsuz, ebedî” karşılıklarının da eklenmesi gerekir. Semih Tezcan, *Kutadgu Bilig Dizini Üzerine*, TTK Basımevi, Ankara, 1981 s.27.

(4) “inkâr ya da itiraz edilemeyen, herkes tarafından bilinen (bilgi)”, [Kar.T.] KB 778;

TİEM 4: 3;

[Har.T.] MM 101-2;

(5) “korumasız”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 33: 13;

[Har.T.] MM 373-2;

- “kapalı olmayan, açık, aralanmış”, [Har.T.] NF 23-5; HAP 27: 13; KE 34r8; [Kıp.T.] Kİ 8; K 130a/1; GT 185/13; İM 190b/1; MG 39b/4; MG *açık*, 40a/8; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 113/2; YED *açık*, 41/4; [Çağ.K.D] BVas. 316/1; [Çağ.Leh.] UTİL *oçuk*, III-619, 620; UTİL *êçik*, VI-72;
- “örtüsüz, çıplak”, [Har.T.] NF 400-9; HAP 18: 47; [Kıp.T.] GT 115/2; MES 26a/6; KFIN 29a6; KH 70a9;
- “renği koyu olmayan, açık (ten, renk)”, [Har.T.] NF 23-4; [Çağ.Leh.] YUTS *aç*, 2;
- “açık, durgun, sakin”, [Har.T.] HAP 44: 24;
- “Esmâ-i hüsnadan zahir”, [Har.T.] HAP 57: 3;
- “dağılmış”, [Kıp.T.] İM 254b/2;
- “(gökyüzü) açık, bulutsuz”, [Kıp.T.] İM 322a/3; [Çağ.Leh.] UTİL *oçuk*, III-619, 620;
- “fethedilmiş, ele geçirilmiş”, [Kıp.T.] İM 98b/8;
- “meydana çıkarılmış, keşfedilmiş”, [Kıp.T.] İM 192a/5;
- “kaygan, kayıcı”, [Kıp.T.] İM 40b/8;
- “arık ağzı, sulama suyunun akması için açılan toprak saha”, [Çağ.Leh.] YUTS *êçik*, 121; UTİL *êçik*, VI-72;

açukluğ:

(1) “yumuşak huylu”, [Kar.T.] DLT I, 147;

(2) “helâl”, [Kar.T.] R 16: 114, TİEMKök 8: 69;

(3) “açık, belirgin olan, bilinen”, [Kar.T.] R 39: 46, KB 851; TİEMKök 16: 23;

açukluk:

(1) “açıklık, yarık”, [Kar.T.] DLT I, 150; R 50: 6,

[Har.T.] ME 68-4;

[Çağ.Leh.] YUTS *oçukluk*, 293; UTİL *oçukluk*, III-622; UTİL *êçiklik*, VI-72;

(2) “zafer, galibiyet, fetih”, [Kar.T.] R 4: 141,

(3) “görülen, açık, aşikâr”, [Kar.T.] R 59: 22, TİEMKök 9: 105;

[Har.T.] HAP 28: 36;

açukman: “belgi, işaret, alamet”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 97;

açur-: “aç bırakmak, acıktırmak”, [Kar.T.] DLT I, 268; KB 6365;

[ET.] AYTök 483;

[Har.T.] ME 49-1; KE *açar-*, 69r20;

[Çağ.Leh.] UTİL 37;

ad: “isim”, bk. **at**, [Kar.T.] AH 95, TİEMKök 17: 110;

[Har.T.] HŞ 160; KE 166v16;

[Kıp.T.] EDM 24a/6; EKK 65b/3; RS 205C34; KFLT 59a/13; MGİ 16b/6; MES 7a/2; MG 5a/7; KFIN 9a1; BVÖzgür 7/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 83/10;

[Çağ.T./K.D] MA A41b/13; Z 506b/2;

ağak (I):

(1) “ayak”, bk. **ayağ**, **azağ**, [Kar.T.] DLT I, 32; AH 455, R 5: 6; KB 1855; TİEMKök 2096;

[ET.] BK D 30; AYAyazlı 0432; Hua. 352;

[Har.T.] ME 122-5; MM 88-3; NF 137-4; HAP 24: 45; HŞ 1128; KE 6r9; M 106b;

[Kıp.T.] Kİ 9; K 54b/7; RS 199a-14;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 29/5; GD 81:4; MEs. 38b/397; MEs. *adağ*, 40b/418; LD 1630; LGN 76/5;

[Çağ.T./K.D] MA B110a/11; Z *adağ*, 240b/9;

(2) “giriş, alt”, [Kar.T.] R 19: 24;

[Har.T.] NF 288-10;

- “(bir işi) sonuna dek götüren”, [Kar.T.] DLT *ağakka tegürgen*, I, 522;
- “(namaz) kılan, eda eden”, R *ağakın kılığı*, 4: 162;
- “namazı tam erkânıyla yerine getirmek”, R *ağakın kıl-*, 7: 170;
- “namaz kılan”, R *ağakın turđan*, 39: 9;
- “makam, mevki”, [Kar.T.] R *ağakın turmak*, 19: 73;
- “kalacak yer, makam”, R *ağakın turuğlı orun*, 44: 26;
- “idareci, makam sahibi”, R *ağakın turđan*, 4: 134;

- “geçerli kılmak”, **R *aḍaḵın kıl-***, 42: 13;
- “meydana gelmek, hazır olmak”, [**Kar.T.**] **R *aḍaḵın bol-***, 40: 46;
- “aşağı taraf, alt kısım”, [**Çağ.T./K.S.D**] **ŞT *adaḵ***, 70a-8;
- “son”, [**Çağ.Leh.**] **YUTS *adaḵ***, 3; **UTİL I-42,43**; **ÖTİL *ādâḵ***, I-41; **ÖTİL *ādâḵ***, III-89;

aḍaḵla-: “ayağa vurmak”, [**Kar.T.**] **DLT I**, 304;

- “sonlanmak, son bulmak”, [**Çağ.Leh.**] **ÖTİL *ādâḵlî-***, I-41;

aḍaḵlan-: “ayaklanmak, ayak sahibi olmak”, [**Kar.T.**] **DLT I**, 293;

adaḵlîḡ: “ayaklı, ayağı olan”, [**Kar.T.**] **DLT I**, 147; **TİEMÜnlü 22**: 30;

[**ET.**] **AYKaya 371/14**; **Mi tar. III**, 2;

[**Har.T.**] **HAP 22**: 28; **KE 44r3**;

adaḵlîḡ: “üzüm çardaklarına ayak yapılacak ağaç”, [**Kar.T.**] **DLT I**, 147;

adaḵşu: “birlikte, beraber, yan yana”, [**Kar.T.**] **KB 2936**,

adaş (I): “arkadaş, eş, dost”, bk. **adaş**, [**Kar.T.**] **DLT I**, 61; **KB 317**;

[**ET.**] **Aç. c. 3**; **Hua. 236**;

[**Har.T.**] **HŞ 1330**;

[**Kıp.T.**] **İM *ataş***, 15b/7;

[**Çağ.Leh.**] **YUTS 3**; **UTİL I-42**;

- “aynı adı taşıyanlardan biri, isimdaş”, [**Har.T.**] **HAP 19**: 7; [**Kıp.T.**] **CC-II *ataş***, 81b/8; **RS 200c-17**; [**Çağ.T./K.D ŞHD 100a-10**]; [**Çağ.Leh.**] **ÖTİL *ädüş***, I-39⁷; **ÖTİL *âtđaş***, III-154;
- “sevgili, metres”, [**Çağ.Leh.**] **UTİL I-42**;

adaş (II):

(1) “arkadaş, dost”, bk. **adaş**, [**Kar.T.**] **DLT I**, 155;

⁷ Özbek Türkçesinde iki tane *ädüş* kelimesi bulunmaktadır. Birincisi buradaki madde başı olan *ädüş* iken diğeri “yanlış, hata” anlamına gelen sesteşidir. (Berdak Yusuf, Turkcha-O'zbekcha “Aldaqchi” Sozlar Lugatı, Tika, Voris-nashriyot, Toshkent, 2009, s.23.) “yanlış” anlamına gelen ikinci *ädüş* kelimesiyle paralel anlamlara sahip *ädüş*-fiili bulunmaktadır. (bk. *adaş*- madde başı).

(2) “benzer, eş”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 65;

adaş-: “arkadaş olmak, ahbab olmak”, [Kar.T.] KB 501⁸;

- “(yolunu) şaşırmak, (yolunu) kaybetmek, yanılmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 305/7; [Çağ.T./K.D] MA A7b/3; [Çağ.Leh.] YUTS 3⁹; UTİL I-42; ÖTİL *ädüş-*, I-39;
- “gözden kaybetmek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-42;
- “hata yapmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ädüş-*, I-39;
- “ayrılmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ädüş-*, I-39;
- “farklılaşmak, değişmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ädüş-*, I-39;

adaşık: “benzer, aynı adı taşıyan”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 7;

adaşlık: “arkadaşlık”, bk. **adıslık**, [Kar.T.] DLT I, 155; KB 3173;

[Çağ.Leh.] YUTS *adaşlık*, 3;

adğır (I): “aygır, atın erkeği”, bk. **aygır**, [Kar.T.] DLT I, 18; KB 4064;

[ET.] AYKaya 555/8; KT D 35; IBTekin *adğır*, 56;

[Kıp.T.] EDM *ayğır*, 8a/2;

adğır (II): “Siriüs yıldızı”, [Kar.T.] KB 5676;

[Kıp.T.] BM *ağayğır*, 9a/2;

adğırak: “ön ayaklarından biri veya ikisi beyaz olan dağ tekesi”, [Kar.T.] DLT I, 144;

adğırılan-: “aygırlaşmak, aygır gibi hareket etmek”, [Kar.T.] DLT I, 313;

⁸ “Ay-Toldı’nın Hükümdar Kün-Togdı Hizmetine Girdiğini Söyler” bölümünde Ay-Toldı hükümdarın hizmetine girmek için yola çıkar ve yolda kendisine arkadaş edinir. 500 *yime tuttı iş tuş yakın kıldı öz/uluğka kiçigke açuğ tuttı yüz* “eş, dost edindi, kendine yakın etti; büyüğe ve küçüğe güler yüz gösterdi”. 501 *bu ay toldı özke kör itti işig/ adaştı kişeşti bir atlıg kişig* “Ay-Toldı bir gün ileri gelen biriyle ahbab oldu; onu dost edindi ve işlerini ona danıştı.” 502 *adaş tuttı ay toldı eğgü kişi/ küsemiş atı erdi eğgü işi* “Ay-Toldı’nın bu dostunun adı Küsemiş idi; insanlara iyilik etmeyi kendisine iş edinmişti. 501 numaralı beyit B’de yoktur, C’de bulunan bu beyitteki *adaş-* kelimesi yerine A’da ise *adaş* tut- bulunmaktadır; *adaş tut-* KB’de birçok kez geçer, buna karşılık *adaş-* başka hiçbir kaynakta bulunmamaktadır. Bundan dolayı Tezcan’a göre yeterince güvenilir olmayan C nüshasındaki bu tek veriye dayanarak *adaş-* eyleminin varlığını kabul etmek sakıncalıdır. Tezcan, age, s.27-28. Bize göre 501’de Ay-Toldı’nın eş, dostuyla ters düştüğünü, arkadaşlarının kendisine kötü olduğunu ve Ay-Toldı’nın tanınmış biriyle tartışıp, fikir alışverişi yapıp (*adaştı*) değiştiği, fikir olarak farklı bakmaya başladığı anlatılıyor olabilir. Nitekim bir sonraki 502 numaralı beyitte Ay-Toldı’nın işi gücü iyilik yapmak olan Küsemiş adındaki bu tanınmış kişiyi kendine arkadaş edindiği (*adaş tut-*) söylenmektedir. Yani *adaş tut-*, *adaş* I ile bağlantılı olarak “arkadaş olmak” anlamında, *adaş-* ise *adaş II* ile paralel olarak Çağatay, Yeni Uygur ve Özbek Türkçesinde hâlen aynı anlamlara sahip olan başka bir fiil olmalıdır. Ayrıca Yusuf Has Hacıp’in üst üste iki beyitte hem *adaş-*, hem de *adaş tut-* fiilleriyle Ay-Toldı’nın Küsemiş ile arkadaş olduğunu iki defa söylemesi aynı şeyi tekrar etmek olacaktır. Bu nedenle *adaş-* fiilinin anlamı “arkadaş olmak” değil, “(fikir, kişilik, bakış açısı vb.) değişmek, başkalaşmak” olmalıdır.

⁹ Aynı kökten türeyen *adaşkaç* kelimesi “çok şaşıran kimse” anlamındadır.

adğuk: “değiştirilmiş kamufle edilmiş, tanınmayan, bilinmeyen”, bk. **ağuğ, ağduk**, [Kar.T.]

DLT I, 65;

adh (I): “ipekli kumaş ve benzeri gibi dokuma cinsinden sanat eseri olan her şey”, [Kar.T.]

DLT I, 79;

adh (II): “iyilik ve uğur belgisi”, [Kar.T.] DLT I, 79;

adığ (I): “ayı”, bk. **ayığ**, [Kar.T.] DLT I, 63; KB 5376;

[ET.] Ir. B. 10;

adığ (II): “sarhoşluktan ayılmış, ayık”, bk. **ayığ**, [Kar.T.] DLT I, 63;

[Kıp.T.] RS 191b-7;

adığla-: “ayı gibi olmak”, [Kar.T.] KB 2311;

adığlığ: “ayısı çok olan”, [Kar.T.] DLT I, 147;

adığla-: “şaşırmak, bakakalmak”, [Kar.T.] DLT III, 339;

adıł-: “ayılmak, kendine gelmek”, [Kar.T.] DLT I, 194; KB 6142; TİEMKök 7: 143;

[ET.] AYÇađ *ıdıł-*, 636/5¹⁰;

[Har.T.] HAP *ayıl-*, 7: 143; KE *ayıl-*, 21v18;

[Kıp.T.] Kİ *ayıl-*, 27; K *ayıl-*, 56b/9; KFLT *ayıl-*, 342b/33;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *ayıl-*, 160/13; MSD *ayıl-*, 105;

[Çağ.T./K.D] NİD *ayıl-*, 242/5; BVas. *ayıl-*, 355/6; HBD *ayıl-*, 97/6; ŞHD *ayıl-*,

96b-3; BD *ayıl-*, 73/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ayıl-*, 97a-9;

adım: “adım, iz”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 142;

[Har.T.] NF 66-1; HAP 2: 168; KE 238r20;

[Kıp.T.] KMTT 22b/3; K 59a/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *atlam*, 21; ÖTİL *âdim*, III-87;

- “bir adımlık mesafe”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âdim*, III-87;

adın:

(1) “başka, diğer, farklı”, bk. **edin, idin**, [Kar.T.] DLT I, 76; AH 116, R 5: 41; KB 132;

TİEMKök 17: 69;

[ET.] AYÖlmez 198/17; Üİ 97a/13;

¹⁰ Çađatay’a göre yazım hatası yok ise burada *ıdıł-* kelimesi *adıł-* yerine kullanılmıştır, a > ı değişimi olmuştur.

[Har.T.] MM 153-2; HŞ 2414; KE 9v13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 36/5; GTSib *azın*, 107/1; GT *adın*, 97/5;

[Çağ.T.K.D] ŞHD *azın*, 101b-2; B *adnı*, 120b/3;

(2) “-den başka, dışında, ayrıca”, [Kar.T.] R 33: 53;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *azın*, 576;

(3) “türlü, çeşitli”, [Kar.T.] R 20: 53;

[ET.] UM I *adın*, 35;

ağına-: “değişmek, bulunduğu halden başka bir hale gelmek”, bk. **ağna-**, [Kar.T.]

TİEMÜnlü 47: 15;

ağınat-: “değiştirmek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 4: 119;

ağınkı: “başka, başkası”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 21: 29;

ağınsıg: “başka, diğer, başkasına göre, diğerine göre”, [Kar.T.] **KB** 562;

[ET.] **AYAyazlı** 1074;

ağır-:

(1) “ayırarak, koparmak, birbirinden uzaklaştırmak”, [Kar.T.] **DLT** III, 228; **R** 5: 25; **KB**

2752; **TİEMKök** 5: 94;

[ET.] **Alt.** I. b 2; **AYÖlmez** 135/18; **Hua.** 48; **Üİ** 100a/13;

[Har.T.] **NF** 358-15; **HAP** 75: 28; **HŞ** 1918; **KE** 46r10; **KE** *ayır-* 154r8;

[Kıp.T.] **K** 8a/2; **K** *ayır-*, 6b/2; **BM** *ayır-*, 69b/9; **İM** *ayır-*, 245a/1; **MG** *ayır-*, 72b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GD** *ayır-*, 4:2; **MEs.** *ayır-*, 30a/311; **YED** *ayır-*, 130/4; **D** *ayır-*, 405;

T *ayır-*, 26;

[Çağ.T./K.D] **NİD** *ayır-*, 305/3; **NİD** *ayır-*, 64/5; **BVas.** *ayır-*, 320/5; **HBD** *ayır-*, 33/5; **ŞHD** *ayır-*, 187a-2; **ŞHD** *ayır-*, 118b-12; **BD** *ayır-*, 246/1; **B** *ayır-*, 146b/3; **MDF** *ayır-*, 1671; **BTD** *ayır-*, XIX/2; **Z** *ayır-*, 169b/15;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞRT** *ayır-*, 63b/06;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL** *ayır-*, I-53;

(2) “açıklamak”, [Kar.T.] **R** 9: 11;

(3) “engel olunmak, yasaklanmak”, [Kar.T.] **R** 34: 54;

- “ayırarak, yarmak, parçalara ayırarak, kesmek, bölmek”, [Har.T.] **HAP** *ayır-*, 21: 30; **HŞ** *ayır-*, 2550; [Kıp.T.] **CC-I** *ayır-*, 26b/3; **Kİ** *ayır-*, 27; **GT** *ayır-*, 38/11; **İM** *ayır-*,

453b/2; **MGİ ayır-**, 164b/7; **MES ayır-**, 29b/4; [Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib ayır-**, 178/3; [Çağ.Leh.] **ÖTİL äyir-**, I-53;

- “ayırt etmek, seçmek, ayrı tutmak, tefrik etmek”, [Har.T.] **HAP ayır-**, 3: 179; [Kıp.T.] **ETZ ayır-**, 28a; **İM ayır-**, 166a/3; [Çağ.T./K.D] **B ayır-**, 210a/14; [Çağ.Leh.] **ÖTİL äyir-**, I-53;
- “çocuğu süttten kesmek”, [Har.T.] **HAP** 31: 14;
- “iki kişinin arasını bozmak”, [Çağ.T./K.D] **B ayır-**, 121b/13;
- “mahrum etmek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL äyir-**, I-53;

ađırđu: “ayrılık, ayırım, ayırt etme”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 37: 21;

ağır seç-:

- (1) “ayrıntılı olarak açıklamak”, [Kar.T.] **R** 7: 174, **KB** 6031;
- (2) “hüküm vermek”, [Kar.T.] **R** 16: 124;

ağırmağ:

- (1) “Hakkı batıldan ayırma, ayırt etme, furkan”, [Kar.T.] **R** 8: 29;
- (2) “ayırt etme”, [Kar.T.] **R** 8: 37; **TİEMÜnlü** 77: 4;

ağırmağ açmağ: “ayrıntı, tafsilat”, [Kar.T.] **R** 7: 145;

ağırmağ küni: “hüküm günü”, [Kar.T.] **R** 37: 21;

ağırt:

- (1) “...yı ...dan ayıran şey, fark, ayırım”, [Kar.T.] **KB** 1845;
[ET.] **AYÖlmez** 192/15; **Üİ** 108b/5;
[Har.T.] **HAP ayırt**, 77: 13;
- (2) “açık, belli, kolay anlaşılır, vazıh”, [Kar.T.] **KB** 2775;
- (3) “ihtilaf, ayrılık”, [Kar.T.] **TİEMKök** 11: 118;

- “mana, engel, perde, sınır”, [Har.T.] **HAP ayırt**, 25: 53;
- “farklı”, [ET.] **Üİ** 112b/5;

ağırt-: “ayırtmak, ayırt etmek”, [Kar.T.] **KB** 2080; **TİEMKök** 6: 154;

[ET.] **AYTok** 1549;

- “iki kişinin arasını açmak”, [Çağ.Leh.] **YUTS acrat-**, 2;

- “boşamak”, [Çağ.Leh.] YUTS *acrat-*, 2;
- “birinin kullanımına sunmak, tahsis etmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *acrat-*, 2;

adırtla-: “ayırt etmek, ayırmak”, [Kar.T.] KB 1839; TİEMKök 4: 152;

[ET.] AYÇağ 15/4; Üİ 100b/5;

[Har.T.] HAP *ayırtla-*, 6: 55;

- “fark etmek”, [ET.] AYUçar 0490;

adırtlaş-: “anlaşmazlığa düşmek, ihtilafa düşmek”, [Kar.T.] R 16: 39;

adış- (I):

(1) “bacakları açarak büyük adımlarla yürümek”, [Kar.T.] DLT I, 181;

(2) “apışmak, bacaklarını ayırarak durmak-oturmak”, [Kar.T.] KB 4115;

adış- (II): “uçları bitişik olan iki şeyin uçları ayrılmak”, [Kar.T.] DLT I, 181;

adışlık: “arkadaşlık”, bk. **adaşlık**, [Kar.T.] DLT I, 149;

ağna-:

(1) “yiyecek vb. için değışmek, kötüleşmek, bozulmak, ekşimek”, [Kar.T.] R 47: 15;

[Har.T.] KE 236v6; NF *ayna-*, 200-2; HAP *ayna-*, 2: 259; HŞ *ayna-*, 1510;

[Kıp.T.] K 154b/7; K *ayna-*, 29a/2; K *aynı-*, 29a/2;

[Çağ.Leh.] UTİL *ayna-*, I-217; ÖTİL *äyni-*, I-56;

(2) “(yer, huy, mizaç, yüz, hal, dil, durum, renk vb. için değışmek, başka bir hal almak, farklılaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 288; TİEMKök 10: 6;

[Har.T.] HŞ *ayna-*, 3032; KE *ayna-*, 236v5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *ayna-*, 43/13;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *äyni-*, I-57;

- “(hastalık) kötüleşmek, fenalaşmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *ayna-*, I-217; ÖTİL *äyni-*, I-56;
- “(fikir, niyet, söz) değıştirmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *ayna-*, I-217; ÖTİL *äyni-*, I-57;
- “(renk) solmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *ayna-*, I-217;
- “çürümek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *äyni-*, I-56;
- “(aklını) kaybetmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *äyni-*, I-56;
- “(mide) bulanmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *äyni-*, I-56;

- “(hava) değişmek, kötüleşmek, bozulmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *äyni-*, I-56;

ağnağu: “başkası, yabancı”, [Kar.T.] DLT III, 68; KB 5295; TİEMKök 6: 164;

ağnal-:

(1) “ihtilafa düşmek, ayrılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 11/110;

(2) “değiştirilmek”, [Kar.T.] R 50: 29;

ağnaş-: “karşılıklı ihtilafa düşmek”, [Kar.T.] R 16: 64; TİEMKök 16: 92;

ağnat-:

(1) “vasiyet, söz, durum vb. için değiştirmek, bozmak”, [Kar.T.] R 16: 124; TİEMKök 2: 75;

[Har.T.] HAP *aynat-*, 2: 181;

[Kıp.T.] K 141a/8; MG *aynat-*, 20a/4;

(2) “insan için değişmek, farklılaşmak, huyu değişmek”, [Kar.T.] DLT I, 288;

[Har.T.] HŞ *aynat-*, 3555;

ağrı (I): “buğday temizlemek için kullanılan alet”, [Kar.T.] DLT I, 126;

ağrı (II):

(1) “iki ayrı parçası bulunan şey, iki dalı olan, çatal olan”, bk. *ayru*, [Kar.T.] DLT I, 126;

[Kıp.T.] CC-II *ayrı*, 60a/9;

[Çağ.T./K.D] B *ayrı*, 274a/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *aça*, 2; UTİL *aça*, 1-31; ÖTİL *äyri*, I-57;

(2) “çatal değnek”, bk. *ayru*, [Kar.T.] DLT II, 22;

- “çift tırnaklı hayvanların ayaklarının ayrılma yeri”, [Çağ.T./K.D] B *ayrı*, 276a/8;
- “bacakları açık olan”, [Kar.T.] DLT *ağrı butluğ*, I, 126;
- “birbirine benzemeyen, farklı, başka”, [Çağ.T./K.D] BVas. *ayru*, 134/7; Z *ayru*, 342b/6; [Çağ.Leh.] ÖTİL *äyri*, I-57;

ağrığlı: “hakem, hüküm veren, ayıran”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 35;

ađrıķ: “ayrık otu”, bk. *ayrıķ*, [Kar.T.] DLT I, 98;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *äcriķ*, I-46;

adriktındır-: “nimetlendirmek, refaha kavuşturmak, geçimini bollaştırmak”, [Kar.T.]

TİEMÜnlü 89: 15;

adriıl¹¹: “ayrılmak, bir kenara çekilmek, bir yerden veya kimseden uzaklaşmak, terk etmek”,

[Kar.T.] **DLT** I, 247; **R** 12: 94; **KB** 1075; **TİEMKök** 19: 48;

[ET.] **AYÇağ** 641/8; **Hua.** 209; **Üİ adriıl-**, 105a/16;

[Har.T.] **AKYB adriıl-**, K.VII. 25; **ME** 138-6; **NF** 202-14; **HAP** 12: 80; **HAP adriıl-**, 2: 249; **HŞ** 4337; **KE** 74r6; **KE adriıl-**, 176v19; **SKHar. azriıl-**, 37a/9; **M adriıl-**, 371b;

[Kıp.T.] **KMTT adriıl-**, 44b/13; **K** 22b/6; **K adriıl-**, 12b/1; **GT adriıl-**, 195/10; **İM adriıl-**, 85a/7; **İM adriıl-**, 8b/1; **KFLT adriıl-**, 398b/3; **MGİ adriıl-**, 146b/2; **MG adriıl-**, 60a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 26/11; **GTSib adriıl-**, 27/4; **GD adriıl-**, 26:7; **YED** 14/3; **LD adriıl-**, 2676;

[Çağ.T./K.D] **NİD adriıl-**, 134/1; **BVas. adriıl-**, 14/2; **HBD adriıl-**, 91/1; **ŞDG adriıl-**, 26/3; **ŞHD adriıl-**, 149b-9; **BD adriıl-**, 126/8; **B adriıl-**, 154a/4; **BTĐ adriıl-**, LXXII; **Z adriıl-**, 230b/1; **Abuş. adriıl-**, 905;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT adriıl-**, 102a-14;

[Çağ.Leh.] **YUTS acral-**, 2; **YUTS adriıl-**, 25; **UTİL adriıl-**, I-213; **ÖTİL ücräl-**, I-46;

- “ayrılığa düşmek, bir kimse ya da toplulukla arası açılmak”, [Har.T.] **HAP** 98: 4; [Çağ.Leh.] **ÖTİL ücräl-**, I-46;
- “yarılmak, çatlamak, bölünmek, parçalara ayrılmak”, [Har.T.] **HAP** 67: 8; [Kıp.T.] 259a/5; **İM** 58b/2; [Çağ.Leh.] **ÖTİL ücräl-**, I-46;
- “seçilip ayrılmak, tefrik edilmek, görevlendirilmek”, [Har.T.] **HAP** 36: 59; [Çağ.T./K.D] **B adriıl-**, 243b/10; [Çağ.Leh.] **ÖTİL ücräl-**, I-46;
- “evlilik birliğini bozmak, boşanmak”, [Har.T.] **HAP** 65: 2; [Çağ.Leh.] **YUTS adriıl-**, 25; **UTİL adriıl-**, I-213; **ÖTİL ücräl-**, I-46;
- “çocuk için sütten kesilmek”, [Kıp.T.] **K** 10a/1;
- “ok için yaydan çıkmak”, [Kıp.T.] **KFİN** 19b1;
- “dağ vb. için çıkıntı meydana gelmek, uzamak”, [Çağ.T./K.D] **B adriıl-**, 223b/1;
- “kaybetmek”, [Çağ.Leh.] **YUTS adriıl-**, 25; **UTİL adriıl-**, I-213;
- “diğerlerinden farklı olmak”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL ücräl-**, I-46;

¹¹ Bu kelime Eski Türk Yazıtlarında Ba. I, 2 (III, 61) yazıtında olduğu gibi *adriıl-* şeklinde “ayrılmak” anlamının yanında “ölmek” anlamında da kullanılmıştır.

- “göç etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *äcräl-*, I-46;
- “ayrı olmak, müstakil, tek başına olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *äyiril-*, I-57, 58;

ağrılmağ: “ayrılmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 75: 28;

ağrılmağlığ: “ayrılık çıkarmak”, [Kar.T.] R 20: 94;

ağrım: “eyerin altında, iki yandan çıkan uçlar”, [Kar.T.] DLT I, 107;

ağrış:

(1) “ayrılış”, [Kar.T.] DLT II, 172;

(2) “iki yolun başı”, [Kar.T.] DLT I, 96;

ağrış-: “ayrılmak”, bk. *ayrış-*, [Kar.T.] DLT I, 233;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *ayrış-*, 905;

[Çağ.Leh.] UTİL *ayrış-*, I-212;

ağruğ:

(1) “başka, fark”, [Kar.T.] DLT I, 98; KB 201;

[ET.] AYÖlmez 165/16;

(2) “üstün, seçkin, özellik”, [Kar.T.] KB 2067;

[ET.] AYUçar 0662; Üİ 100b/12;

- “yabancı, el”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN 97/9;
- “çeşitli; ayrı ayrı”, [ET.] UM I 36;

ağuğ: “meçhul, bilinmeyen” bk. *ağduğ*, *ađđuđ*, [Kar.T.] DLT I, 65;

ağuğla-: “bilinmeyen bir şeyden ötürü garipsemek”, [Kar.T.] DLT I, 304;

ağut: “avuç”, bk. *awuç*, *awut*, [Kar.T.] DLT I, 50;

[ET.] AYÖlmez 168/23;

[Çağ.Leh.] YUTS *oçum*, 293;

ağutla-: “avuçlamak”, [Kar.T.] DLT I, 299;

[Har.T.] HAP *awuçla-*, 2: 249;

[Kıp.T.] K *awuçla-*, 4a/5; İM *awuçla-*, 111b/2; KFİN *awuçla-*, 53b7;

[Çağ.T./K.Ö.D.] MEs. *awuçla-*, 38a/393;

[Çağ.T./K.D] NİD *awuçla-*, 139/7; BVas. *awuçla-*, 309/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *oçli-*, 293; YUTS *oçumlu-*, 293;

aftaba: “güğüm, kova”, [Kar.T.] DLT I, 432;

ağ (I): “iki bacak arasındaki boşluk”, [Kar.T.] DLT I, 80;

[Kıp.T.] Kİ 16;

[Çağ.Leh.] YUTS 4; UTİL I-111;

ağ (II):

(1) “ağ, iplik, tel vb. şeyleri düğümleyerek yapılmış örgü”, [Kar.T.] KB 3185;

[Har.T.] MM 117-4; HŞ 1602;

[Kıp.T.] CC-I 32b/3; CC-II *av*, 58a/10; Kİ 16; KMTT 11b/3; BM 11a/4; RS 189c²-9; GT 188/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 216/1; GD 98:4;

(2) “tuzak”, [Kar.T.] KB 307;

[Har.T.] KE 144v19;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 561;

- “örümcek ağı”, [Har.T.] KE 220r21;

ağ- (I):

(1) “yükselmek, yukarı çıkmak”, [Kar.T.] DLT II, 61; R 38: 10; KB 289; TİEMKök 6: 125;

[ET.] IBTekin 62;

[Har.T.] MM 280-2; HŞ 4460; KE 4v6; SKHar. 19a/1;

[Kıp.T.] Kİ 15; K 27b/7; BM 56a/9; RS 191c-24; MG 4a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 274;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *âğ*, III-191;

(2) “aşmak, geçmek”, [Kar.T.] DLT III, 219;

[ET.] BK D 37; AYKaya 190/18;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *âğ*, III-191;

ağ- (II): “değişmek, bozulmak”, [Kar.T.] DLT III, 327;

[Har.T.] KE 111v4;

- “sapmak, yoldan çıkmak, şaşırmaq”, [Çağ.Leh.] YUTS 4; UTİL I-114; ÖTİL *âğ*, III-191;
- “meyilli olmak, eğilmek, yanlamak”, [Çağ.Leh.] UTİL I-114; ÖTİL *âğ*, III-191;

ağaç:

(1) “ağaç”, bk. **yığaç**, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 55: 48;

[Har.T.] **ME** 140-8; **HŞ** 4272; **KE** 120r20; **SKHar.** 14a/5;

[Kıp.T.] **CC-I** 40a/5; **Kİ** 17 **KMTT** 7b/12; **K** 4a/3; **EDM** 10b/8; **EDM ağuş**, 6a/2;

EKK 66b/4; **ETZ ağuş**, 14b; **RS** 194b-11; **GT** 315/11; **İM** 99a/7; **KFLT** 322a/2; **MGİ** 236b/7; **MG** 72a/9; **KFİN** 13b2; **KH** 64a2; **BVAğar** 20b/21;

[Çağ.T./K.D] **MA** B260b;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 76a-9;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL ağuş**, III-192;

- “sopa, değnek”, [Har.T.] **NF** 186-13; [Kıp.T.] **Kİ** 17; **ETZ ağuş**, 25b; **EKK** 48a/3; **GT** 220/7; **İM** 405a/1; **KFLT** 385a/31;
- “yakacak odun”, bk. **yığaç**, [Kıp.T.] **CC-I** 44b/22;
- “ağaç parçası, dal”, [Kıp.T.] **ETZ** 11b; **MGİ** 238a/3;

ağan: “genizden konuşan, hımhım adam”, [Kar.T.] **DLT** I, 77;

[ET.] **Ir. B.** 29;

ağarla-: “çıkma, yükselmek”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 43: 33;

ağartğu: “buğday unundan yapılan bozaya benzer bir içki”, [Kar.T.] **DLT** III, 442,

ağduķ (I): “değiştirilmiş, değişik, yabancı”, bk. **ađuķ**, **adğuķ**, [Kar.T.] **DLT** I, 65;

TİEMKök 11: 70;

ağduķ (II): “yükseğe çıkma”, [Kar.T.] **KB** 6046;

ağı:

(1) “altın ve gümüşle işlenmiş kıymetli ipek kumaş”, [Kar.T.] **DLT** I, 89; **KB** 1564;

[ET.] **KT** G 5; **AYKaya** 525/21;

[Har.T.] **KE** 160v7;

[Kıp.T.] **Kİ** 17;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MSD** 367;

(2) “hazine”, [Kar.T.] **KB** 5422;

[ET.] **UM** I 36;

[Har.T.] **KE** 238v10;

(3) “asil, köklü, saygın”, [Kar.T.] KB 3416;

- “cömert, kerim”, [Kıp.T.] Kİ 17;

ağıcı: “ipekli kumaşları muhafaza eden görevli, hazinedar”, [Kar.T.] DLT I, 89; KB 2494;

ağıl:

(1) “ağıl, ahır, koyun yatağı”, [Kar.T.] DLT I, 65;

[ET.] Su. 5; IBTekin 47;

[Kıp.T.] Kİ 17; KFLT 273b/15;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 37/8;

[Çağ.T./K.D] B 195b/13;

[Çağ.Leh.] UTİL *êğil*, VI-94; ÖTİL *âğil*, III-187;

(2) “Oğuzlarda koyun pisliği”, [Kar.T.] DLT I, 73;

ağılık:

(2) “hazine”, [Kar.T.] KB 4145;

[ET.] AYTök 1675;

- “hazine saklanan yer, hazinelik”, [ET.] AYÖlmez 172/14;
- “ambar”, [ET.] AYÇağ 607/12;

ağım: “bir defada tırmanılabilecek yer”, [Kar.T.] DLT I, 75;

ağın:

(1) “dilsiz, konuşamayan”, [Kar.T.] R 8: 22; KB 174; TİEMKök 16: 76;

[ET.] AYTök 2402; IBTekin 19;

[Har.T.] ME 17-2; HAP 16: 76; KE 130v14;

[Kıp.T.] K 112a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 67/4;

- “ahmak, anlayışı kıt”, [Kıp.T.] K 103/5;

ağır (I): “ağır, yavaş”, [Kar.T.] DLT I, 53;

ağır (II):

(1) “ağır, hafif olmayan”, [Kar.T.] DLT I, 53; R 34: 3; KB 903; TİEMKök 7: 8;

[ET.] AYÇağ 21/14; UM I 26;

[Har.T.] NF 97-1; HAP 13: 12; SKHar. 44a/7; M 149a;

[Kıp.T.] CC-I 35a/18; Kİ 16; KMTT 29b/2; K 120b/6; EDM 14b/6; EKK 72b/2;

ETZ *ağır* ~ *awur*, 11a; RS 191b-17; KFLT *ağıl*, 179a/1; İM 100b/5; MGİ 106a/6; MG

82a/8; KH 97b1; BVAğar 53a/25;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 133/11; LD 874;

[Çağ.T./K.D] NİD 10/6; MA A4b/4; B 221a/9; Z 52b/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *èğir*, 122; UTİL *èğir*, VI-86; ÖTİL *âğir*, III-187;

(2) “pahalı, değerli, kıymetli”, [Kar.T.] DLT I, 52; KB 900; TİEMKök 12: 21;

[ET.] BK D 2; AYÇetin 194;

[Har.T.] NF 97-16; HŞ 2896; KE 80v6;

[Kıp.T.] K 82b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 24b/252; D 259;

- “endişe etmek”, [Kar.T.] KB *ağır kıl*-, 3139¹²;
- “şeref, saygı, hürmet”, [ET.] AYÖlmez 185/3;
- “çok, bol”, [Har.T.] AKYB A.V. 15; MG 82b/5;
- “zor, güç, zahmetli, çetin”, [Har.T.] NF 61-9; HAP 76: 27; KE 187r15; [Kıp.T.] GT 209/9; MGİ 162a/3; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 84/3; [Çağ.Leh.] YUTS *èğir*, 122; UTİL *èğir*, VI-86; ÖTİL *âğir*, III-187;
- “güçlü, kuvvetli, haşin, haşmetli”, [Har.T.] NF 27-12; KE 149r14; [Çağ.Leh.] UTİL *èğir*, VI-86; ÖTİL *âğir*, III-188;
- “söylenen söz, kelimeler için sert, kötü”, [Kıp.T.] K 98b/4;
- “işitme konusunda kulak için zor duyan, işitmeyen, sağır”, [Kıp.T.] K 81b/4; [Çağ.Leh.] YUTS *èğir*, 122; UTİL *èğir*, VI-86; ÖTİL *âğir*, III-188;
- “kalın, dayanıklı”, [Kıp.T.] İM 140a/6;
- “can sıkıcı”, [Kıp.T.] İM 19b/3;
- “üstün, tercih edilir”, [Kıp.T.] İM 67a/5;
- “şişman”, [Kıp.T.] Kİ 17;

¹² Tezcan’a göre *ağır* ve *kıl*- kelimeleri sadece 3139’da birleşik eylem oluşturmaktadır. 900 ve 906’da yer alan *ağır kıl*- birleşik eylem değildir. Tezcan, age, s.28.

- “ağırbaşlı, kendi halinde”, [Kıp.T.] CC-I *ağır kılı*, 14b/6; [Çağ.Leh.] UTİL *éğir*, VI-86; ÖTİL *âğir*, III-188;
- “gönülsüz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âğir*, III-188;
- “dertli, kaygılı, endişeli”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âğir*, III-189;

ağır-: “eşek için anırmak”, bk. **ağıla-**, [Kar.T.] TİEMKök 11: 106;

[Har.T.] HAP *ağır-*, 11: 106; SKHar. 36a/12;

[Kıp.T.] Kİ 16; K *ağır-*, 6a/4;

- “yırtıcı hayvanlar için böğürmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ağır-*, I-126;

ağırla-: “ağırlamak, ihsan etmek, ikram etmek, saygı ve hürmet göstermek”, [Kar.T.] DLT III, 344; R 7: 157; KB 5001; TİEMKök 17: 62;

[ET.] AYÖlmez 192/18-19; UM I 72;

[Har.T.] ME 32-7; NF 31-2; HAP 89: 15; HŞ 2410; KE 104v19; SKHar. 69a/1;

[Kıp.T.] CC-I 14b/4; CC-II *avurla-*, 66b/3; Kİ 16; KMTT 39b/4; K 117b/1; EKK 23a/8; ETZ *awurla-*, 5a; RS 187a-16; GT 288/10; İM 195b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 144/6; MEs. 44b/461; D 113; LD 706; LGN 73/3;

[Çağ.T./K.D] MA A31a/14;

[Çağ.Leh.] UTİL *éğirli-*, VI-90;

ağırlal-: “ağırlanmak”, [Kar.T.] DLT III, 344;

ağırlan-:

(1) “ağırlanmak, hürmet edilmek”, [Kar.T.] DLT I, 291; R 36: 27, TİEMÜnlü 70: 35;

[Har.T.] HAP 21: 26;

(2) “pahalı bulmak”, [Kar.T.] DLT I, 291;

(3) “ağır bulmak”, [Kar.T.] DLT I, 292;

(4) “değerlenmek, kıymetlenmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 80: 13;

ağırlıg-:

(1) “itibarlı, ağırlanmış”, [Kar.T.] DLT I, 146; KB A8; TİEMÜnlü 36: 27;

[ET.] AYUçar 1418-1419;

(2) “kutsal, mübarek, yüce”, [Kar.T.] R 8: 34, TİEMÜnlü 85: 21;

(3) “değerli, kıymetli, önemli”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 27: 29;

[Har.T.] KE 86r18;

[Kıp.T.] BVAğar 1b/17;

[Çağ.T./K.D] Z 556b/4;

- “Mescid-i Haram”, [Kar.T.] TİEMÜnlü *ağırlıg mezgit*, 22: 25;

ağırlık:

- (1) “ikram, ihsan, itibar, saygı, hürmet” [Kar.T.] DLT I, 114; KB 264;

[Har.T.] KE 92r10; SKHar. 18a/4;

- (2) “ağırlık, (işitme için) zayıflık”, [Kar.T.] R 41: 5, TİEMKök 6: 25;

[Har.T.] HAP 6: 25;

- (3) “ağır teçhizat, ağırlık, yük”, [Kar.T.] R 9: 41,

[Çağ.T./K.D] NİD 260/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *êğirlik*, 122; UTİL *êğirlik*, VI-89; ÖTİL *âğirlik*, III-190;

- “güzel, hoş giden”, [Kar.T.] R *ağırlık edgü*, 34: 4,
- “izzet”, [Kar.T.] R *ağırlık küşüşlük*, 35: 10,
- “binalardaki yatay destek parçası, giriş”, [Har.T.] NF 436-16;
- “yavaşlık”, [Har.T.] KE 53r3;
- “güçlük, zorluk”, [Çağ.Leh.] YUTS *êğirlik*, 122; ÖTİL *âğirlik*, III-189;
- “ağırbaşlılık”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âğirlik*, III-190;

ağırşak: “ağırşak, iğn halkası, iğne takılan tahta; iğne, değirmen vb. şeylere merkezini aşağıya indirmek için takılan ortası delik ağırlık”, [Kar.T.] DLT I, 149;

[Kıp.T.] Kİ *ağırşak*, 16; KMTT 18a/12; EDM *ağırşık*, 10a/2; ETZ *awurçuḳ* ~ *ağırçak*, 11a;

ağısa-: “(yüksek yerlere) çıkmak istemek”, [Kar.T.] DLT I, 277;

ağış:

- (1) “yokuş”, [Kar.T.] KB 903;

[Har.T.] KE 225v8;

[Kıp.T.] RS 191b-13;

- (2) “yükselme, yükseliş, çıkış”, [Kar.T.] DLT I, 61; KB 6039;

[ET.] K.C. b, 6;

[Çağ.Leh.] UTİL *éğış*, VI-93;

- “iniş”, [Çağ.Leh.] YUTS *éğış*, 122;
- “matematikte sapma”, [Çağ.Leh.] UTİL *éğış*, VI-93;
- “sapma, ayrılma, şaşırma”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âğış*, III-190;

ağış- (I): “(yüksek yerlere) çıkmakta yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 185;

[Çağ.Leh.] UTİL *éğış*-, VI-94; ÖTİL *âğış*-, III-190;

- “yoldan sapmak, şaşırma”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âğış*-, III-190;

ağış- (II): “karşılıklı itişmek”, [Kar.T.] DLT I, 185;

ağış- (III): “karşılıklı fiyat artırmak”, [Kar.T.] DLT I, 185;

ağıt-:

(1) “(yüksek yerlere) çıkartmak, yükseltmek”, [Kar.T.] DLT I, 212;

[ET.] K.T K. 7;

(2) “bir hareketi yapmayı bırakmak, terk etmek (ağlamayı)”, [Kar.T.] KB 1233;

- “başka tarafa yönelmek, yüz çevirmek”, [ET.] Hua. 224;

ağız:

(1) “insanın ve bütün hayvanların ağzı”, [Kar.T.] DLT I, 129; AH 162; R 9: 30; KB 2893;

TİEMKök 13: 14;

[ET.] Ir. B 40; AYÇetin 591; Hua. 231;

[Har.T.] ME 15-2; MM 87-2; NF 202-12; HAP 3: 167; HŞ 2186; KE 120r121;

SKHar. 6b/7; M 116a;

[Kıp.T.] CC-I 47b/21; CC-II *avuz*, 71a/8; Kİ 17; KMTT 21a/7; K 45b/3; EDM 13a/6; EKK 68a/7; ETZ *awuz*, 27b; RS 189b-13; GT 242/12; İM 478b/6; KFLT 385b/2; MGİ 70b/5; MES 33b/3; MG 26a/4; KFİN 6b3; KH 70b4; BVÖzgür 30/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 46/6; GTSib *ağaz*, 148/10; TSM 58; GD 86:3; MEs.

39a/404; MSD 445; YED 19/6; D 642; LD 244; LGN 54/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 243/4; BVas. 405/3; NC 8a/5; SM 100; HBD 97/4; ŞDG 9/5; ŞHD 157b-10; MA A35a/10; BD 15/3; B 284a/4; MDF 84; BTĐ XXVI/ 2; Z 57a/8;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 97a-17; ŞRT 49a/02;

[Çağ.Leh.] YUTS *êgiz*, 122; UTİL *êgiz*, VI-90; ÖTİL *âgiz*, III-185;

(2) “testi, küp, torba, kuyu vb.nin ağzı, açık kısmı”, [Kar.T.] DLT I, 55;

[Har.T.] NF 44-4; KE 20r7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 117/6;

[Çağ.T./K.D] B 143b/10;

[Çağ.Leh.] YUTS *êgiz*, 122; UTİL *êgiz*, VI-90; ÖTİL *âgiz*, III-185;

- “defa, kere”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 400;
- “kapak”, [Har.T.] KE 170r14;
- “ırmağın denize veya göle döküldüğü yer”, [Çağ.T./K.D] B 160a/7;
- “başlangıç kısmı, ön, uç, kenar, kıyı”, [Çağ.T./K.D] B 134b/5; [Çağ.Leh.] YUTS *êgiz*, 122; UTİL *êgiz*, VI-90;

ağızla- (I): “ark vb. şeylere ağız yapmak”, [Kar.T.] DLT I, 302;

ağızla- (II): “ağza vurmak”, [Kar.T.] DLT I, 302;

- “ağza almak, ağızda dolaştırmak”, [Çağ.T./K.D] BD *ağızlan-*, 14/2;

ağku: “(yüksek yerlere) çıkma”, [Kar.T.] DLT II, 68;

ağkuçı: “(yüksek yerlere) çıkan”, [Kar.T.] DLT II, 50;

ağla-: “yalnız kalmak, boş kalmak”, [Kar.T.] DLT III, 258;

[ET.] Ta. V.1;

ağlak: “boş, ıssız, çorak yer, bozkır, ıssız yer”, [Kar.T.] DLT I, 119;

[ET.] AYAYazlı 0965;

[Har.T.] HŞ 4135; KE 38r7;

[Kıp.T.] CC-II *avlak*, 57b/19b; Kİ *oğlak*, 17;

- “yüksek”, [ET.] UM I *ağlak*, 210;

ağlat-: “boşaltmak, istediği şeyle baş başa kalmak için (insanları) uzaklaştırmak (etrafını boşaltmak)”, [Kar.T.] DLT I, 265;

ağna- (I): “hayvanlar debelenerek kaşınmak, ağnamak, yuvarlanmak”, [Kar.T.] DLT I, 289; KB 6613;

[Har.T.] ME 175-2; NF 315-17;

[Kıp.T.] Kİ 19; KMTT 13b/11; İM 142a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 168; LD 1638; LGN 27/10;

[Çağ.Leh.] YUTS *ağni-*, 4; YUTS *ëgini-*, 122; UTİL *ëgini-*, VI-94;

- “insanlar için yerde debelenmek, kıvrınmak”, [Har.T.] HŞ 374; KE 69r13; [Kıp.T.] Kİ 16; ETZ *awna-*, 9a; [Çağ.T./K.D] BD 44/2; Z 554b/12;
- “kendinden geçmek, bayılmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 251/5; [Çağ.T./K.D] NİD 269/5; BVas. 373/5;
- “yuvarlanmak, çevrilmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ağanä-*, I-128; ÖTİL *ağnä-*, I-128;
- “devrilmek, düşmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ağanä-*, I-128; ÖTİL *ağnä-*, I-128;

ağna- (II): “kekeme olmak, dili tutulmak”, [Kar.T.] DLT I, 289;

ağnat- (I): “kekeme hale getirmek”, [Kar.T.] DLT I, 267;

ağnat- (II): “hayvanları toprağa sürdürmek, debelendirmek”, [Kar.T.] DLT I, 267;

[Har.T.] ME 81-4;

[Kıp.T.] K 134a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 328;

[Çağ.Leh.] YUTS 4; UTİL *ëğinat-*, VI-94;

ağrı-: “ağrımak, sancımak, acımak”, bk. **ağru-**, [Kar.T.] DLT I, 46; R 24: 104; KB 3430;

TİEMKök 4: 104;

[ET.] AYKaya 632/21;

[Har.T.] NF 139-2; HŞ 1020; KE 193v7;

[Kıp.T.] CC-I 9b/1; Kİ 16; GT 286/4;; KFIN 36a2; KH 85b4; BVÖzgür 60/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 183/2; YED 43/2; D 463; LGN 54/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 141/3; BVas. 52/7; HBD 103/6; MA 1727(D); MA *ağru-*,

A24a/11; B 344b/6; BTD XLVI/1; Z 57a/2; Abuş. 894;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 93a-16;

[Çağ.Leh.] YUTS *agri-*, 4; UTİL I-113; ÖTİL *agri-*, III-192;

- “hastalanmak”, [ET.] BK G 9; [Çağ.Leh.] YUTS *agri-*, 4; UTİL I-113;
- “darılmak, gücenmek”, [Har.T.] KE 7v8; [Çağ.T./K.D] BVas. 133/3; BD 325/2; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 95b-2;
- “göz için ağrımak, iltihaplanmak”, [Kıp.T.] İM 273a/3
- “ağrı”, [Kıp.T.] BM *agrımağ*, 10, 1;

ağrığ:

(1) “ağrı, sızı, sancı, hastalık”, [Kar.T.] DLT I, 98; R 4: 128, KB 421;

[ET.] AYÖlmez 192/1;

[Har.T.] NF 167-2; HAP 2: 196; HŞ 4433; KE 183r18; SKHar. 43b/12;

[Kıp.T.] CC-II *agrıh*, 63a/17; CC-II *agrık*, 69a/12; CC-II *avruv*, 60b/24-25; KMTT *agri*, 34b/10; BM *ar(i)*, 15a/6; RS *agrık*, 204-4; İM 91b/7; GT *agri*, 252/8; KFLT *agri*, 396a/46; BVAğar 22a/5; BVAğar *agrın*, 37b/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 84/8; GD 48:7; LD 1376; LD *agrık* 612; LGN *agrık* 68/9;

[Çağ.T./K.D] NC 25a/5; B *agrık*, 338a/11; BTd XLVI/4; Abuş. 895;

[Çağ.Leh.] UTİL I-113; ÖTİL *agrık*, III-193;

(2) “doğum sancısı”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 23;

- “hasta, hastalıklı olan”, [Har.T.] KE 128v7; [Kıp.T.] RS *agrık*, 204a-11; [Çağ.T./K.Ö.D] YED *agrık*, 45/5; [Çağ.T./K.D] NİD *agrık*, 31/1; BD *agrık*, 88/4; MDF *agrık*, 284; [Çağ.Leh.] YUTS *agrık*, 4; UTİL I-113; ÖTİL *agrık*, III-193;
- “göz iltihabı”, [Kıp.T.] İM 95b/5;
- “baş ağrısı”, [Kıp.T.] İM 345a/7;
- “zihinsel, ruhsal acı”, [Çağ.Leh.] UTİL I-113; ÖTİL *agrık*, III-193;

ağrılığ: “acı veren”, [Kar.T.] R 61: 10,

[Çağ.Leh.] ÖTİL *agrıklı*, III-193;

- “hasta”, [Har.T.] KE 80r17;

- “hastalık”, [Çağ.T./K.D] MDF *ağrıklık*, 1045; [Çağ.Leh.] YUTS *ağrıklık*, 4;

ağrıkan-: “ağrıdan şikâyet etmek”, [Kar.T.] DLT I, 312;

[ET.] AYKaya 17/23;

ağrın-: “acı çekmek, ağrımak, incinmek”, [Kar.T.] DLT I, 252; **TİEMÜnlü** 56: 19;

[Kıp.T.] ETZ *awurun-*, 9b;

[Çağ.Leh.] UTİL I-113; ÖTİL *âğrin-*, III-192;

ağrış-: “(beraberce) acı çekmek”, [Kar.T.] DLT I, 235;

ağrıt-:

(1) “ağrıtmak, ağrı vermek”, [Kar.T.] DLT I, 261; **KB** 4302; **TİEMKök** 4: 173;

[ET.] Hua. 95;

[Har.T.] ME 80-7; HŞ 3488;

[Kıp.T.] Kİ 16; K 97a/1; GT 340/13; İM 566a/3; MG 8a/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 156/2; BD 563/2; B 168b/14; **BTD** XXXI/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *ağrit-*, 5; UTİL I-113; ÖTİL *âğrit-*, III-192;

(2) “incitmek, can yakmak, üzme”, [Kar.T.] R 47: 4, **TİEMKök** 7: 73;

[Har.T.] KE 78r4;

[Çağ.Leh.] YUTS *ağrit-*, 5;

ağru- (I):

(1) “(nesne) ağırlaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 273; **KB** 1115; **TİEMKök** 7: 187;

(2) “(hasta) ağırlaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 273;

ağru- (II): “ağrımak”, bk. **ağrı-**, [Kar.T.] **TİEMKök** 7: 189;

[Kıp.T.] CC-I 9a/23;

ağruç:

(1) “ağırlık, yük, giyecek, eşya ve malın ağırlığı”, [Kar.T.] DLT I, 99; **KB** 3667; **TİEMKök** 16: 7;

[Har.T.] ME 178-3; **HAP** 2: 255;

[Çağ.T./K.D] Z *avruç*, 511b/3;

(2) “kaygı, endişe, dert”, [Kar.T.] **KB** 5095;

- “yol eşyası, yük”, [Kıp.T.] Kİ 17;
- “ev eşyası”, [Kıp.T.] RS *ağrıç*, 204b-8;

ağruqlan-: “(bir işi) ağır bulmak, sıkıntı hissetmek”, [Kar.T.] DLT I, 313; TİEMKök 9: 38;

ağtar-: “yere vurmak, yere sermek, yenmek” bk. **ahtar-**, [Kar.T.] DLT II, 74;

ağtarıl-: “yere vurulmak, sarsılmak, devrilmek” bk. **ağtarıl-**, [Kar.T.] DLT I, 246;

- “döndürülmek, çevrilmek, karmakarışık edilmek”, [ET.] AYÖlmez 133/21;
[Çağ.Leh.] YUTS *ağdur-*, 4;

ağtarıl-: “yere vurulmak, sarsılmak, devrilmek” bk. **ağtarıl-**, [Kar.T.] TİEMKök 16: 15;

ağtıl-: “yere vurulmak”, [Kar.T.] DLT I, 246;

ağtur-: “ziraat için işlemek, toprağı sürmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 30: 9;

[Çağ.Leh.] UTİL *ağdur-*, I-112;

- “ters yüz etmek, çevirmek”, bk. **ahtar-**, [Çağ.Leh.] UTİL *ağtur-*, I-112;

ağu: “zehir”, [Kar.T.] DLT I, 89; AH 214; KB 1126;

[ET.] AYÇetin 298;

[Har.T.] MM 317-3; NF 33-11; HŞ 1468; KE 81r21; SKHar. 70a/1;

[Kıp.T.] Kİ 17; KMTT 29a/8; K 24a/4; ETZ *ağu* ~ *awu*, 19b; BM 16a/7; RS 205c-43; GT 22/12; KFLT 179a/34; KH 93b2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 61:3; D 604; LD 1879; LGN 66/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 111/6; BVas. 462/6; ŞHD 192a-9; MA A32b/9; Z 407b/7;

[Çağ.Leh.] YUTS 5; YUTS *oğa*, 292; UTİL I-114; UTİL *oğa*, III-652; ÖTİL *âğu*, III-193;

ağuj: “ağız (ilk süt)” bk. **ağuz**, [Kar.T.] DLT I, 55;

ağujluğ: “kendisinde ilk süt bulunan (insan)”, [Kar.T.] DLT I, 146;

ağuk-: “zehirlemek”, [Kar.T.] DLT I, 191;

[ET.] AYÇetin 318; UM I 184;

ağula-: “zehirlemek”, [Kar.T.] DLT I, 310;

[Har.T.] KE 72r11;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *âğulä-*, III-193;

ağuz: “koyun, inek vb. memeli hayvanlar doğurduğunda verdiği ilk günlerde verdiği sarımsı süt”, bk. **aguj**, [Kar.T.] DLT I, 55;

[Kıp.T.] **BM awuz**, 13b/6; **RS 192a-22**; **RS ağıs**, 205b-8;

[Çağ.Leh.] **YUTS oğuz**, 294; **UTİL oğuz**, III-655;

- “hayvanlar doğurduğunda ilk günlerde verdiği ağız sütünden yapılan yoğurt”, [Kıp.T.] **Kİ 17**;
- “peynir veya yoğurt yapmada kullanılan maya”, [Kıp.T.] **BM awuz**, 14a/9¹³;

ağsa-: “aksamak, topallamak”, [Kar.T.] DLT I, 276;

[Kıp.T.] **Kİ aḡsa-**, 17; **BM aḡsa-**, 60b/10; **KH aḡsa-**, 84a1;

[Çağ.Leh.] **UTİL aḡsı-**, I-139; **ÖTİL âḡsü-**, III-181;

- “geride kalmak, gecikmek”, [Çağ.Leh.] **UTİL aḡsı-**, I-139; **ÖTİL âḡsü-**, III-181;

ağsaḡ: “aksak, topal”, bk. **aḡsaḡ**, [Kar.T.] DLT I, 119; **R 48: 17**; **TİEMÜnlü 24: 61**;

[Har.T.] **MM 195-3**; **HAP 24: 61**; **KE 10v3**;

[Kıp.T.] **CC-I aḡsaḡ**, 50a/8; **K 66a/2**; **RS 196b-28**;

aḡsat-: “aksak hale getirmek”, [Kar.T.] DLT I, 262;

[Çağ.Leh.] **UTİL I-138**;

aḡsum: “sarhoşken kavga eden kimse”, bk. **aḡsuḡ**, [Kar.T.] DLT I, 116;

- “ayakta duramayacak kadar sarhoş”, [Çağ.T./K.D] **Abuş. 895**;

aḡsumla-: “sarhoş olarak kavga etmek”, [Kar.T.] **KB 4586**;

aḡsuḡ: “sarhoşken kavga eden”, bk. **aḡsum**, [Kar.T.] DLT I, 116;

aḡşam: “akşam vakti”, [Kar.T.] DLT I, 107;

[Har.T.] **ME 105-3**; **KE 31r4**; **M aḡşam**, 20a;

[Kıp.T.] **K 142a/4**; **ETZ 35a**; **BM 18a/8**; **RS 192b-1**; **GT 238/7**; **MGİ 135a/4**;

¹³ Bu kelime Arapça أَلان فحة “peynir mayası” kelimesine karşılık olarak verilmiştir. Zajaczkowski de kelimeyi ferment, podpuszczka do kwaszenia mleka “maya, rennet (buzağı şirdeninden elde edilen ve peynir yapımında kullanılan kültür)” olarak anlamlandırmıştır.

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 213/3; MSD 419; YED 112/6; YED *aķşam*, 1/13; LD *aķşam*, 1803; LGN 66/8;

[Çağ.T./K.D] NİD *aķşam*, 129/1; BVas. *aķşam*, 160/1; MA A36a/7; BD 329/1; B 217b/2;

[Çağ.Leh.] UTİL I-39; ÖTİL *âķşâm*, III-183;

- “akşam karanlığı, alacakaranlık”, [Çağ.Leh.] UTİL I-39;
- “geç”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âķşâm*, III-183;

aķtar-:

(1) “aktarmak, alt üst etmek, çevirmek”, bk. *aķtur-*, [Kar.T.] DLT I, 219;

[Har.T.] NF 191-16;

[Kıp.T.] Kİ *aķtar-*, 17; EKK *aķtar-*, 80a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 168/6;

[Çağ.T./K.D] BVas. 247/2; HBD 81/5; ŞDG 31/2; BD 560/3; B 259a/9; Abuş. 895;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *aģdlür-*, I-128;

(2) “devirmek, yere yıkmak, düşürmek, yenmek”, bk. *aģtar-*, [Kar.T.] DLT I, 219;

[Kıp.T.] GT 202/13;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *aģdlür-*, I-128;

(3) “döndürmek, yöneltmek, bir şeyin yolunu, yönünü değiştirmek”, [Kar.T.] R 9: 48;

[Kıp.T.] BM *aķtur-*, 74a/5;

- “araştırmak, aramak, yoklamak, alt üst etmek”, [Har.T.] NF 133-13; KE 97v2;
[Çağ.T./K.D] NİD, 108/6; MA A11a/3; [Çağ.Leh.] YUTS *axtur-*, 6; UTİL *aķtur-*, I-39; ÖTİL *äķtür-*, I-120;
- “mec. anlamda alt üst etmek, (gönül) yıkmak”, [Çağ.T./K.D] ŞDG 31/2;
- “sürülüp, aktarıldıktan sonra dinlenmeye bırakılmış toprak, nadasa bırakılmış toprak”,
[Çağ.Leh.] UTİL *aķtarma*, I-38;
- “boşaltmak, bir şeyi alıp başka bir yere götürmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *aģdlür-*, I-128;
- “suçlamak, şikayet etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *aģdlür-*, I-128;

ahtur-: “döndürmek, yöneltmek; aramak, araştırmak”, bk. **ahtar-**.

ajlaḡ: “kertenkele”, [Kar.T.] DLT I, 116;

[Kıp.T.] BM *ıywan*, 15b/8¹⁴;

ajmuk: “beyaz şap”, [Kar.T.] DLT I, 99;

ajmuklan-: “şap çoğalmak”, bk. **ıjmaklan-**, [Kar.T.] DLT I, 313;

ajmuk taz: “kel (insan)”, bk. **taz**, [Kar.T.] DLT I, 99;

aḡ:

(1) “Oğuz lehçesinde beyaz”, [Kar.T.] DLT I, 81; AH 25,

[ET.] KT D 35; IBTekin 5;

[Har.T.] ME 99-7; AKYB Ka.II. 14; MM 39-1; MM **aḡ** 342-2; NF 38-12; HAP 2: 187; HŞ 1430; KE 101v4; SKHar. 57b/4;

[Kıp.T.] CC-I 46b/26; CC-II **aḡ**, 65b/23; Kİ 17; KMTT 32b/7; K 107b/6; EDM 9a/5; EKK 67a/9; ETZ 4a; RS 196a-4; GT 6/1; İM 303a/6; KFLT 413a/10; MGİ 71a/1; MES 34a/2; MG 72a/1; KFİN 29a7; KH 71b1; BVÖzgür **aḡ**, 102/7; BVÖzgür 33/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 41/4; GD 111:3; MSD **aḡ**, 565; MSD 479; YED 163/4; LD 898;

[Çağ.T./K.D] NİD 30/1; BVas. 244/3; NC 33b/1; HBD 8/5; ŞDG 21/3; ŞHD 89a-5; MA B23a/1; BD 126/14; B 276a/14; MDF 492; Z 133a/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 79b-16;

[Çağ.Leh.] YUTS 6; UTİL I-124; ÖTİL **aḡ**, III-175;

(2) “(Türklerde at için) kır renkli olan”, [Kar.T.] DLT I, 81;

[ET.] IBTekin 19;

[Kıp.T.] RS 204a-28¹⁵; Kİ 17¹⁶;

- “yağmur bulutu”, [Kar.T.] DLT **aḡ bulut**, I, 258;
- “Oğuz lehçesinde saçlı sakalı ağarmış (iyice yaşlanmış) adam”, [Kar.T.] DLT **aḡ saḡal**, I, 81; [ET.] AYKaya 14/3¹⁷; [Çağ.T./K.D] B **aḡ saḡallıḡ**, 240b/11;

¹⁴ Zajaczkowski, اَيْوَان şeklinde yazılan bu kelimeyi *yıvan* şeklinde okumuş ve “jaszczurka (kertenkele)” olarak anlamlandırmıştır.

¹⁵ Güner, bu kelimeyi “beyaz (at)” olarak anlamlandırmıştır. Oysa Arapça sütununda *al-aḡhab* “gray”, Farsça sütununda *hing* “white, gray”, Moğolca sütununda ise *saqlâ* “gray horse” şeklinde geçmektedir.

¹⁶ Caferoğlu, *aḡ az* “bacaklarında beyaz lekeler bulunan sarı at” şeklinde anlamlandırmıştır.

¹⁷ 13 ... (22)ötüntiler:: *erklig kan ötrü* (23) *üçünç kata biş yol erkliginge* 14 (1)...*K ozdaçı* (2) ...*TYK Y'T* (3) ...*ak tutuşlug* (4) ...

- “beyaz tenli”, [Har.T.] KE183v7; **ÖTİL âk**, III-175;
- “temiz, manevi olarak temiz olan, günahsız, suçsuz”, [Kıp.T.] MGİ 88a/2; [Çağ.Leh.] UTİL I-124; **ÖTİL âk**, III-175;
- “iyi, güzel”, [Çağ.T./K.D] B 167b/3; MDF 381;
- “gümüş para”, [Çağ.T./K.D] B 352a/3;
- “hükümdar çadırı”, [Çağ.T./K.D] B **aķ öy**, 220a/12;
- “yurt”, [Çağ.Leh.] UTİL **aķ öy**, I-134;
- “boş, işlenmemiş, temiz”, [Çağ.Leh.] UTİL I-124;
- “yeni, taze, sonuncu”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL âk**, III-175;

aķ-

(1) “sıvı ve çok ince taneli katı maddeler için aşağıya yönelmek, bir yerden çıkmak, akmak”, [Kar.T.] DLT I, 15; R 3: 136; KB 669; **TİEMKök** 2: 173;

[ET.] AYÇetin 439;

[Har.T.] ME 154-7; MM 76-3; NF 52-15; HAP 2: 266; HAP **ıķ**, 23: 41; HŞ 2205; KE 16v6; SKHar. 40a/9; M 251b;

[Kıp.T.] CC-II **aķ**, 73a/9; Kİ 17; K 3b/5; ETZ 20a; RS 201b-29; GT 195/12; İM 95b/7; İM **aķ**, 106b/3; KFLT 16b/13; MGİ 41b/6; MG 30b/9; KH 85a5; BVÖzgür 117/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 7/10; TSM 5; GD 67:7; MSD 665; YED 74/6; D 139; LD 930; LGN 98/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 223/2; BVas. 161/4; SM 99; HBD 149/5; ŞHD 87a-9; BD 501; B 285a/11; MDF 73; Z 49b/1; Abuş. 895;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 95b/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 7; UTİL I-141; **ÖTİL âk**, III-180;

(2) “(ordu, insan topluluğu için) akar gibi gelmek, akın etmek”, [Kar.T.] DLT I,343; KB 6107;

[Kıp.T.] Kİ 18;

[Çağ.Leh.] UTİL I-141; **ÖTİL âk**, III-181;

- “balık için suya batmayıp suyun üstünde kalmak”, [Kıp.T.] K 59b/6;
- “yıldız için kaymak”, [Kıp.T.] K 43a/6;
- “yağma etmek, talan etmek, bozguna uğratmak”, [Har.T.] ME 129-1; NF 161-4;

- “beden için yıpranmak”, [Çağ.T./K.D] MA A19b/14;
- “kabul almak, başarılı olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL I-141; ÖTİL *âk-*, III-181;
- “(hayat) geçmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âk-*, III-181;

aķar- (I):

(1) “rengi solmak, rengi uçmak, kırçillaşmak, ağarmak, aklaşmak, beyazlaşmak”, [Kar.T.] **TIEMKök** 12: 84;

[Har.T.] ME 163-5; NF 285-17; HAP 3: 106; HŞ 4248; KE 188v18; SKHar. 54b/11;

[Kıp.T.] Kİ *ağar-* ~*aķar-*, 16; EKK 4b/7; EKK *ağar-*, 4b/6; İM 478b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 92/9; YED 239/4; D 684; LD 223;

[Çağ.T./K.D] NİD 302/1; NC 33b/1; B 142b/8; Abuş. *ağar-*, 894; Abuş. 895;

[Çağ.Leh.] UTİL I-137; ÖTİL *âķār-*, III-177;

(2) “nurlanmak, temizlemek, parlak bir duruma gelmek”, [Kar.T.] **TIEMKök** 3: 107;

[Çağ.Leh.] UTİL I-137; ÖTİL *âķār-*, III-177;

- “sabah gökyüzü için aydınlanmak”, [Kıp.T.] İM 325b/8;
- “yaşlanmak, ihtiyarlamak”, [Kıp.T.] Kİ *ağar-*, 16;
- “kör olmak”, [Çağ.T. / K.Ö.D.] GD *közü aķar-*, 5: 9;

aķar- (II): “akıtmak”, bk. *aķıd-*, *aķıt-*.

aķar (arık): “akarsu, ırmak”, bk. *arık*, [Kar.T.] DLT *aķar*, I, 168 ; R 16: 15; R *aķar ögüz*, 19: 24; **TIEMKök** 10: 9;

[Kıp.T.] BM *aķar*, 10b/7¹⁸; KMTT *aķarşu*, 7b/4;

[Çağ.T./K.D] B *aķar su*, 149a/11; Z *aķarsu*, 397a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *aķar su*, 6; UTİL *aķar*, I-135;

- “tufan”, [Kar.T.] R *aķar suw*, 7: 133;

¹⁸ Arapça *النهـر* kelimesine karşılık olarak *özen*, *arg* ve *ırmaķ* kelimeleriyle birlikte *aķar* kelimesi de “nehir, ırmak” anlamında kullanılmıştır.

aķı: “cömert”, [Kar.T.] DLT I, 90; AH 227; KB 43;

[ET.] AYAyazlı 0187;

[Har.T.] MM 109-2; HŞ 2927; KE 158r14;

[Kıp.T.] Kİ *ağz*, 17; KMTT 27b/6;

aķıd-: “akıtmak”, bk. **aķıt-**, [Kar.T.] TİEMÜnlü 33: 21;

[Kıp.T.] KFLT 353b/5; İM *ağz-* 473b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *aķz-*, 50:2;

[Çağ.T./K.D] NİD *aķz-*, 168/4; BD *aķz-*, 94/3; MDF *aķar-*, 313¹⁹; Abuş. *aķz-*, 895;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *âķiz-*, III-178;

aķıla-: “cömertliğe mensup kılmak, cömert saymak”, [Kar.T.] DLT I, 310;

aķılıķ: “cömertlik”, [Kar.T.] DLT III, 172; AH 50; KB 934;

- “bilgelik, sağduyu, öngörü”, [Çağ.Leh.] UTİL I-141;

aķım: “bir akımlık, bir defada akacak kadar olan”, [Kar.T.] DLT I, 75;

- “akım, debi”, [Çağ.Leh.] YUTS *êķim*, 124; UTİL *êķim*, VI-95; ÖTİL *âķim*, III-178;
- “gidişat”, [Çağ.Leh.] YUTS *êķim*, 124; UTİL *êķim*, VI-96; ÖTİL *âķim*, III-179;
- “güncel”, [Çağ.Leh.] YUTS *êķim*, 124; UTİL *êķim*, VI-96; ÖTİL *âķim*, III-179;

aķın:

(1) “sel”, [Kar.T.] DLT I, 15; KB 1160; TİEMKök 13: 17;

[Har.T.] HAP 13: 17; KE 223v19²⁰;

[Kıp.T.] K 25b/8; ETZ 8b; RS 193a-3;

(2) “yağmur suyu”, [Kar.T.] DLT I, 156; R 34: 16;

¹⁹ Bu kelime B nüshasında *aķız-* olarak geçmektedir.

²⁰ ...*Semāk bin Hırşe Resūl ‘aleyhi’s-selāğa keldiler, yandılar, kāfırlarğa üç (19) ķurla tepündi, kāfırlarnı aķın teg ķaķdı...* şeklinde geçen *aķın* kelimesi Ata tarafından “asker” olarak anlamlandırılmıştır. Uhud Savaşının Kıssası başlığı altında geçen bu bölümde, şeytanın Hz. Muhammed’in öldüğünü söylemesi üzerine Müslüman askerlerin üçe bölündüğü, ama sahabelerin birinden Hz. Muhammed’in ölmediğini öğrenen Semāk bin Hırşe ‘nin kâfirleri “sel gibi” önüne katıp sürüklemesi anlatılmaktadır.

- “hızlı ve yoğun akış hareketi, akım”, [ET.] AYUçar 0066; [Çağ.Leh.] YUTS *êkın*, 124; UTİL *êkın*, VI-96; ÖTİL *âkın*, III-179;
- “askeri hücum, baskın”, [Har.T.] ME 48-1; [Kıp.T.] Kİ 18; KMTT 15a/6;
- “sürü halinde bir yere üşüşme, talan ve yağma saldırısı”, [Kıp.T.] KMTT 44b/6;

akınçı: “geceleyin düşmanı basan birlik”, [Kar.T.] DLT I, 77;

[Har.T.] ME *akıncı*, 48-2;

akındı: “akan (su), akıntı”, [Kar.T.] DLT I, 140;

akış-: “her yönden akmak, akışmak”, [Kar.T.] DLT I, 186;

[Çağ.Leh.] UTİL *êkış-*, VI-95;

- “bir yöne doğru koşmak”, [Kıp.T.] Kİ 17;

akıt-:

(1) “(su, sel, gözyaşı, kan, mal için) akıtmak”, bk. *aht-*, [Kar.T.] DLT I, 212; R 34: 12; KB 6533; TİEMKök 18: 33;

[ET.] AYKaya 600/20;

[Har.T.] ME 50-5; NF 68-17; HŞ 4572; KE 75r20;

[Kıp.T.] K 9a/2; GT 249/3; MG 31a/3; İM *akız-*, 108a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 53/3; YED *akız-*, 226/3; LGN *akız-*, 15/5;

[Çağ.T./K.D] BVas. *akız-*, 423/4; HBD *akız-*, 59/5; Z 553a/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *êkit-*, 124; UTİL *êkit-*, VI-95;

(2) “(askeri birlik için) akın yaptırmak”, [Kar.T.] DLT I, 212;

aklış-: “(insan ve su için) her yönden toplanmak, toplaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 241;

akru: “yavaş, sessiz”, [Kar.T.] DLT I, 114; KB 769; TİEMKök 20: 108;

[ET.] AYÇağ *akuru*, 616/21;

[Har.T.] ME 109-3; NF 23-9; HAP 17: 110; HŞ 1901; KE 231v6; KE *akru*, 237r17;

[Kıp.T.] K 10a/7; RS 205d-13;

akrun: “yavaş yavaş, yavaşça, sessizce”, [Kar.T.] DLT III, 361; TİEMKök 20: 108;

[Har.T.] NF 383-6; HŞ 1126; KE *akrun*, 115v7;

[Kıp.T.] CC-I *aķrın*, 31b/24; CC-I *arķun*, 31b/24; Kİ *arķun*, 11; K *arķun*, 3b/5; EKK *aķrın*, 82b/11; RS *arķun*, 205d-13; GT *arķun*, 283/12; İM *arķun*, 173b/2; MGİ *arķun*, 147a/2; MES *arķun*, 19b/5; MG *aķrın*, 13b/9; MG *arķun*, 28b/1; KFİN *arķun*, 37b/1; KH *arķun*, 99b7;

- “ağırbaşı, vakur”, [Kıp.T.] K 104a/1;

aķsa-: “aksamak”, bk. **aķsa-**.

aķsaķ: “aksak, topal”, bk. **aķsaķ**, [Kar.T.] KB 3238;

[ET.] AYTok 2399;

[Har.T.] HŞ 1164; KE 111r16; SKHar. 25a/2;

[Kıp.T.] CC-I *agsaķ*, 50a/8; Kİ 17; EKK 68a/2; ETZ 4a; RS 204a-12; İM 368b/4; KFLT 288a/34;

[Çağ.T./K.D] BVas. 320/8; MA 1338(D); MDF 1171;

[Çağ.Leh.] YUTS *axsaķ*, 5; YUTS *asķaķ*, 18; UTİL *asķaķ*, I-100; UTİL I-138;

ÖTİL *āķsāķ*, III-181;

aķsat-: “aksatmak”, bk. **aķsat-**.

aķşam: “akşam”, bk. **aķşam**.

aķtar-: “aktarmak”, bk. **aķtar-**.

aķtur- (I): “sıvı bir şeyin akıtılmasını emretmek, akıtmak, aktırmak”, [Kar.T.] DLT I, 222;

TİEMÜnlü 36: 34;

[Har.T.] ME 56-6; NF 369-7; HAP 13: 17; HŞ 1133; KE 157v8; SKHar. 41b/12;

[Kıp.T.] K 3b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 668;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 5a-10; Abuş. 895;

[Çağ.Leh.] UTİL I-137;

aķtur- (II): “aramak, araştırmak, alt üst etmek”, bk. **aķtar-**.

aķur: “ahır, tavla”, [Kar.T.] DLT I,7; KB 5369;

[Har.T.] İML *ah(ķ)ır*, 146B,9;

al (I):

(1) “hile, aldatmaca”, [Kar.T.] DLT I, 81; R 7: 123; KB 2356; TİEMKök 4: 76;

[ET.] AYÖlmez 193/22;

[Har.T.] HŞ 1275; HŞ *aldağ*, 746; KE 117v18;

[Kıp.T.] CC-II 65b/ 23b; Kİ 20; K 34b/5; GT 36/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 85:2; MEs. 18a/181; D 236; T 68; LD 113;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 93a-13; BD 33/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 7;

(2) “tuzak”, [Kar.T.] DLT I, 63; R 40: 25; TİEMKök 8: 30;

[Har.T.] ME 148-7;

- “tuzağa karşılık tuzak kurmak”, [Kar.T.] R *al yanutı ber-*, 8: 30;

al (II): “çıkar yol, çare, yöntem, vasıta”, [Kar.T.] KB 2226;

[ET.] AYTök 253; UM I 99; Üİ 100a/15;

al (III):

(1) “turunç renginde bir kumaş”, [Kar.T.] DLT I, 81;

(2) “turunç rengi, turuncu”, [Kar.T.] DLT I, 81;

- “doru at”, [Kıp.T.] Kİ 20;

al (IV):

(1) “kırmızı, al renk”, [Kar.T.] DLT III, 162; AH 342; KB 67;

[ET.] AYKaya 28/15;

[Har.T.] AKYB A.II. 51; HŞ 1353; KE 182r1; M 6a;

[Kıp.T.] CC-I 47a/5; KMTT 14a/2; ETZ 4b²¹; KH 76a9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 51/10; GD 48:1; MSD 562; YED 30/1; T 76; LD 827;

[Çağ.T./K.D] NİD 258/2; BVas. 194/4; ŞHD 61a-2; BD 33/3; Z 232b/14;

(2) “pembe”, [Kar.T.] KB 6229²²;

- “kötü ruh”, [Çağ.Leh.] YUTS 7;

²¹ At renkleri başlıklı bölümde اشقر kelmesine karşılık olarak verilen *al* kelimesini Atalay ve Al-Türk “ kırmızı” olarak anlamlandırmışlardır. Al-Türk tezinde Kun’un “açık doru, doru”, Fazılov’un ise “kızıl sarı, atın cinsi” olarak anlamlandırdığını aktarmıştır. Bu bağlamda *al* (III) madde başı altında Kİ’de tespit edilen “doru at” anlamıyla bağlantı kurulabilir.

²² Tezcan’a göre kelimenin anlamı “pembe, soluk kırmızı”dır. Ona göre bugün kırmızının daha koyu tonlarını gösteren *al* kelimesinin eski anlamının “pembe” olduğu özellikle bu beyitten anlaşılmaktadır. Tezcan, age., s.28.

al-:

(1) “almak, bir şeyi elle veya bir araçla tutmak, almak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 9: 104;

[ET.] **AYÖlmez** 151/7; **UM I** 158; **IBTekin** 58; **Üİ** 102a/4;

[Har.T.] **ME** 178-4; **MM** 219-3; **NF** 37-1; **HAP** 3: 81; **HŞ** 3790; **KE** 15v7; **SKHar.** 59b/13; **M** 284b;

[Kıp.T.] **CC-I** 3a/13; **KMTT** 41b/11; **Kİ** 19; **K** 21b/2; **EDM** 21b/4; **EKK** 28b/4; **BM** 21a/10; **RS** 186b-23; **GT** 266/6; **İM** 81b/5; **MGİ** 8a/5; **MES** 28b/6; **MG** 60a/1; **KFİN** 30b1; **KH** 96a1; **BVÖzgür** 23/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 29/4; **TSM** 125; **GD** 45:1; **MEs.** 16b/166; **YED** 8/9; **D** 250; **LD** 64; **LGN** 7/7;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 175/6; **BVas.** 169/3; **Mün.** 2b/15; **ÇH** 63; **NC** 5b/5; **HBD** 27/2; **ŞDG** 3/4; **ŞHD** 116b-13; **MA** A32b/5; **BD** 66/2; **B** 223a/10; **MDF** 1164; **BTD** XIII/1; **Z** 295a/14;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 77a-8; **ŞRT** 47a/02;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 11; **UTİL** I-172; **ÖTİL âl-**, III-115;

(2) “satın almak”, [Kar.T.] **DLT** I, 168; **AH** 256, **R** 7: 144;

[Har.T.] **AKYB** K.I. 21; **NF** 292-15;

[Kıp.T.] **K** 148b/6;

[Çağ.T./K.D] **MA** B87b/7; **B** 136b/6;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL âl-**, III-116;

(3) “tutup almak, yakalamak”, [Kar.T.] **DLT** III, 161; **AH** 244, **R** 19: 80; **KB** 6035; **TİEMKök** 20: 96;

[Çağ.Leh.] **UTİL** I-172; **ÖTİL âl-**, III-116;

(4) “(bir yer, ülke, mal, esir) almak, ele geçirmek, işgal etmek, fethetmek”, [Kar.T.] **DLT** I, 168; **KB** 2140;

[ET.] **KT.** D 8;

[Har.T.] **AKYB** K. VI. 23; **NF** 140-1; **HŞ** 3433;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MSD** 168; **T** 68;

[Çağ.T./K.D] **B** 165b/3;

[Çağ.Leh.] **UTİL** I-172; **ÖTİL âl-**, III-116;

- “uydurmak”, [ET.] **Hua.** 175;
- “durdurmak, devamına engel olmak”, [ET.] **Hua.** 237;

- “birlikte yanında götürmek, alıkoymak”, [Har.T.] AKYB K.III. 14; HAP 12: 78;
- “evlenmek”, [Har.T.] NF 134-17; [Kıp.T.] K 155b/3; CC-II 58b/15; [Çağ.T./K.D] MA D33b/4; B 346a/3; [Çağ.Leh.] ÖTİL *âl-*, III-116;
- “çekmek, asılmak, çıkarmak”, [Har.T.] HAP 7: 172; [Çağ.Leh.] ÖTİL *âl-*, III-116;
- “geri almak”, [Har.T.] HAP 7: 154;
- “gidermek, yok etmek”, [Har.T.] HAP 6: 46; [Kıp.T.] K 93a/2;
- “kaydetmek”, [Har.T.] HAP 50: 17;
- “yardımcı fiil olarak muktedir olmak”, [Har.T.] AKYB K.XI. 14; KE; [Kıp.T.] GT 200/5; RS 187a-27; MG 93b/6; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 104:6; MSD 375; LD 1355; [Çağ.T./K.D] Mün. 2a/8; ŞHD 107b-13; BD 38/5; B 368b/5; MDF 11; Z 161b/14; MA A43b/7; MDF 1116; [Çağ.Leh.] YUTS 11; ÖTİL *âl-*, III-116;
- “boyutlarını ölçmek”, [Kıp.T.] K 148b/4;
- “nefes için almak, içine çekmek”, [Kıp.T.] K 48a/1;
- “gönül için almak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 688; [Çağ.T./K.D] BD 58/1;
- “yasak vb. için kaldırmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 793; [Çağ.Leh.] UTİL I-172;
- “yakalamak, avlamak”, [Çağ.T./K.D] B 150b/5;
- “yakalanmak, ele geçmek”, [Çağ.T./K.D] B 215a/3;
- “kuşatmak, çevresini sarmak”, [Çağ.T./K.D] B 147a/9; [Çağ.Leh.] ÖTİL *âl-*, III-116;
- “mağlup etmek, yenmek”, [Çağ.T./K.D] B 163a/6;
- “toplamak, biriktirmek”, [Çağ.T./K.D] B 285b/2; [Çağ.Leh.] UTİL I-172; ÖTİL *âl-*, III-116;
- “(iktidar, makam) ele geçirmek”, [Çağ.T./K.D] B 189a/7;
- “kazanmak”, [Çağ.Leh.] UTİL I-172; ÖTİL *âl-*, III-116;
- “el koymak, zorla almak, gasp etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-172;
- “devr almak, yerine geçmek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-172;
- “yemek, yemek içmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âl-*, III-116;
- “içine sindirmek, emmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âl-*, III-116;

ala (I):

(1) “alaca, karışık renkli, iki veya daha çok renkli, alaca renkli, benekli”, [Kar.T.] DLT I, 91; KB 6579; TİEMKök 2: 71;

[ET.] IB 2;

[Har.T.] ME 163-2; NF 56-16; HAP 5: 110; HŞ 1952; KE 249v13; SKHar. 23a/9;

[Kıp.T.] CC-II 57b/24b; Kİ 20 (at için); K 70b/7; EKK 68a/6; ETZ 4a; ETZ (at için) 4b; RS 190c-11; GT 329/3; İM 345b/3;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 37b-2; B 278b/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 83a-12;

[Çağ.Leh.] YUTS 8; UTİL I-151; ÖTİL *âlā*, III-104;

(2) “cüz zam, bir çeşit deri hastalığı”, [Kar.T.] DLT I, 81;

[Har.T.] KE 225r5; SKHar. 64b/8;

- “sinsi, gizli”, [Har.T.] AKYB A.I. 10;
- “cüz zamlı”, [Kıp.T.] RS 197a-2;
- “ayrı gayrılık, belirsizlik, karışıklık”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT 79b-9; [Çağ.Leh.] UTİL I-151;
- “fitne, fesat”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT 97a-17;
- “eşek”, [Çağ.T./K.D] MDF *alağ*, 1377²³;
- “homojen olmayan”, [Çağ.Leh.] UTİL I-151;
- “hala yeşil olan, yarı çiğ, pişmemiş”, [Çağ.Leh.] UTİL I-151;

ala (II)²⁴: “acele etmeme, yavaş olma”, [Kar.T.] DLT I, 92;

ala (III): “insanın içinde olan gizli şeyler”, [Kar.T.] DLT I, 425;

alaçu: “geniş çadır”, [Kar.T.] DLT I, 136;

[Kıp.T.] RS *alaçuğ*, 202a-7;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *alaçuğ*, 80/1;

[Çağ.T./K.D] MDF *alaçuğ*, 992;

[Çağ.Leh.] UTİL *alıçuğ*, I-177;

- “ağaç dallarından yapılmış derme çatma baraka, kulübe”, [Kıp.T.] CC-I *alaçuğ*, 40a/14; [Çağ.T./K.D] B *alaçuğ*, 120a/9;
- “evsiz”, [Çağ.T./K.D] HBD *alağan*, 82/4;
- “işsiz, başıbozuk”, [Çağ.T./K.S] HBD *alaman*, 82/4;

²³ *Yā kirāye* (B nüshasında *gümrāh*) *üçün ger aldın alağ / Yā ticāretka mezra ‘a yā bāğ* şeklinde geçen bu kelime “renge karışık tüylü eşek” anlamında kullanılıp zamanla sadece “eşek” anlamı kazanmış olabilir.

²⁴ Atalay’a göre bu kelimenin *ele* şeklinde okunma ihtimali vardır. Buna rağmen Atalay, Brockelmann’a uyararak kelimeyi *ala* okumuştur.

- “Türkistan ve Anadolu da kabilelerin miskin kabul ettikleri obalar”, [Çağ.T./K.D] Z *alaçuk*, 260a/6;
- “baraka, gecekond u”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âlâçık*, III-107;

alañ: “düz, düzlük, boş arazi”, [Kar.T.] DLT I, 135;
[Çağ.Leh.] UTİL I-154;

- “bakınmak, etrafı incelemek”, ÖTİL *älänglä-*, I-67;

alañır: “bir tür sıçan; aktavşan, geleni”, [Kar.T.] DLT I, 161;

alar- (I): “alacalanmak, renklenmek”, [Kar.T.] DLT I, 179;

alar- (II): “göz kamaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 179;

alart-: “(gözü) belirtmek”, [Kar.T.] DLT III, 428;

alavan: “timsah”, [Kar.T.] DLT I, 140;

alçak: “yumuşak huylu, alçak gönüllü, mütevazı, zarıf”, [Kar.T.] DLT I, 44; KB 43;

TİEMKök 8: 39;

[ET.] AYUçar 0054;

[Har.T.] NF 91-6; HAP *alçağ*, 68: 43;

[Kıp.T.] ETZ *alşak*, 33a;

- “alçak, yüksek olmayan, basık”, [Kıp.T.] EDM *alşak*, 3a/14; EKK 45a/11; GT 69/7; KFLT 137b/45; BVAğar *alça*, 2a/1;
- “aşağılık, adı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âlçâk*, III-120;

alçı: “hilekar, aldatıcı”, [Kar.T.] KB 2327;

alda-: “hile yapmak, aldatmak, kandırmak”, [Kar.T.] DLT I, 273; TİEMKök 11: 55;

[Har.T.] ME 73-6; NF 402-7; HAP 8: 62; HŞ 3325; KE 126r5; SKHar. 50b/8;

[Kıp.T.] CC-I 10b/20; Kİ 21; KMTT 44b/8; K 7b/5; GT 139/9; İM 451b/1;

KFLT 170b/26; MG 22a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 24/6;

[Çağ.T./K.D] BVas. 457/5; ML 108; ŞHD 56b-4;

[Çağ.Leh.] UTİL *aldı-*, I-168; ÖTİL *äldä-*, I-69;

- “talep etmek, dilemek, istemek”, [Har.T.] HAP 12: 61;
- “yoldan döndürmek, azdırmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âldü-*, I-69;
- “yalan söylemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âldü-*, I-69;

aldağlı: “aldatmanın karşılığını aldatarak veren”, [Kar.T.] R 4: 142;

aldaş-: “oyun oynamak, karşıdakini aldatmaya çalışmak, karşılıklı aldanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 142;

[Har.T.] ME 200-8; HAP 64: 9;

[Kıp.T.] K 157b/6;

[Çağ.Leh.] UTİL I-163;

aldur-: “yağmalanmak, kaptırmak”, bk. **alduz-**.

alduz-: “yağmalanmak, çalınmak, hırsız, dolandırıcı vb. ne kaptırmak”, [Kar.T.] DLT II, 87;

[Har.T.] NF *aldur-*, 325-4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 23/11; LGN *aldur-*, 50/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *aldur-*, 9; UTİL *aldur-*, I-164;

- “birisine alma işini yaptırmak, aldirmek”, bk. **altur-**, [Kıp.T.] Kİ *altuz-*, 22; BVAğar *aldur-*, 21a/11; [Çağ.T./K.Ö.D] YED *aldur-*, 69/4; [Çağ.T./K.D] NİD *aldur-*, 381/4; BVas. *aldur-*, 326/7; ŞHD *aldır-*, 120b-11; BD *aldır-*, 146/1; Z *aldur-*, 288a/9; [Çağ.Leh.] ÖTİL *âldir-*, III-111;
- “avlamak”, [Çağ.T./K.D] B *aldur-*, 142a/1;
- “dağıtılmasına izin vermek, paylaştırılmasına izin vermek”, [Çağ.T./K.D] B *aldur-*, 245b/2;
- “ölüme sebep olmak”, [Çağ.T./K.D] B *aldur-*, 254b/12;
- “kaptırmak, düşmanın eline vermek”, [Çağ.T./K.D] B *aldur-*, 246a/6;
- “esir almak”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT *aldur-*, 103b-4;
- “(saç, sakal) aldirmek, traş olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âldir-*, III-111;
- “(diş) çekertmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âldir-*, III-111;

alğal²⁵: “almak üzere olmak”, [Kar.T.] KB 1472;

²⁵ Tezcan’a göre bu kelime bir madde başı olmamalı çünkü *-ğalır/-gelir* “yapmak üzere olmak” anlamını veren bir ek almıştır. Bu kelime *al-* madde başında değerlendirilmelidir. Tezcan, age, s.28.

alğış: “övgü, hayır, dua”, bk. **alkış**.

alğu: “alacak”, [Kar.T.] DLT 547²⁶;

[Har.T.] ME 108-5;

alığ: “kötü şey, kötü kişi”, [Kar.T.] DLT I, 64;

[Har.T.] ME 146-5; HŞ 2279;

- “korkak”, [Kıp.T.] KMTT 27b/8;

alığlı: “alıcı”, [Kar.T.] R 51: 16;

alığsa-: “almak istemek”, [Kar.T.] DLT I, 281;

alık (I): “Oğuz lehçesinde kuş gagası”, [Kar.T.] DLT I, 68;

alık²⁷ (II): “alışkanlık”, [Kar.T.] KB 1490, 4757²⁸;

- “vergi”, [Çağ.Leh.] YUTS *elik*, 125; UTİL *elik*, VI-124;

alık-:

(1) “(yara için) azmak, kötüleşmek”, [Kar.T.] DLT I, 191;

(2) “(insan için) bozulmak, kötüleşmek”, [Kar.T.] DLT I, 191;

alım: “borç, alacak”, [Kar.T.] DLT II, 185; KB 309;

alımçı: “alacaklı”, [Kar.T.] DLT I, 75;

[ET.] AYÇağ 18/12;

alımga: “Hakanın mektuplarını Türk yazısıyla yazan kimse”, [Kar.T.] DLT I, 143;

alımlıg: “alacaklı, hak sahibi”, [Kar.T.] DLT I, 148;

alımsın-: “alıyormuş gibi görünmek”, [Kar.T.] DLT I, 20;

alın:

(1) “insan başının ön tarafı, alın”, [Kar.T.] DLT I, 78; AH 205; R 37: 103; KB 4976;

TİEMKök 9: 35;

[Har.T.] MM 291-4; NF 197-4; HAP 37: 103; HŞ 1646; KE 100r1;

²⁶ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

²⁷ Tezcan *alık* kelimesinin *al-* kökünden türemiş olabileceğini söyler. Türkiye Türkçesindeki *alış-*, *alışkan* sözcüklerinin de aynı kökten olduğuna dikkat çeker. Tezcan, age, s.28.

²⁸ 4757’de A nüshasında satır altında Arap harfleriyle *nihāde* “alışkanlık” yazılmıştır.

[Kıp.T.] CC-I 47b/11; KMTT 21a/3; **K alın ~ anıl**, 11b/7; **EDM** 13a/4; **RS** 189b-5; **İM** 168a/3; **KH** 70a9; **BVÖzgür** 62/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 113/12; **MSD** 631; **YED** 92/7; **LD** 493;

[Çağ.T./K.D] **NC** 33a/5; **MA** 571(B);

(2) “dağın yamacı ve çıkıntılı yeri”, [Kar.T.] **DLT I**, 79;

(3) “ön taraf, cephe, karşı”, [Kar.T.] **KB** 2371;

[Har.T.] **HŞ** 1928; **KE** 96r3;

[Kıp.T.] **Kİ** 19; **BM** 18b/5; **GT** 100/11; **İM** 128b/3; **MG** 8a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GD anlı**, 18: 3; **LD** 615; **LGN** 101/11;

- “ön, huzur”, [Har.T.] **SKHar.** 14b/7;
- “cinsel organ”, [Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 211/1²⁹;

alın-:

(1) “kendi başına almak, alınmak, elde edilmek, kabul edilmek”, [Kar.T.] **DLT I**, 22; **KB** 4767; **TİEMKök** 4: 20;

[ET.] **AYKaya** 173/8;

[Har.T.] **AKYB** K.V. 7; **NF** 250-3; **HAP** 57: 15; **ME** 8-7; **KE** 222v18;

[Kıp.T.] **Kİ** 19; **EKK** 35a/1; **İM** 138a/2; **MGİ** 213b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 51/7; **LD** 1230;

[Çağ.T./K.D] **MDF** 1825;

[Çağ.Leh.] **UTİL elin-**, VI-125;

(2) “bir şeyi üzerine alınmak” [Kar.T.] **AH** 284, **R** 7: 169, **KB** 1448;

- “alınmak, satın alınmak”, [Kıp.T.] **K** 1b/9;
- “içeri sızmak, içine çekmek, emmek”, [Har.T.] **MM** 79-4;
- “belirtilen durum girmek, bürünmek”, [Har.T.] **HŞ** 1489;
- “ele geçirilmek, zaptedilmek”, [Çağ.T./K.D] **B** 148a/11;

alınlığ: “alını geniş, açık olan”, [Kar.T.] **DLT I**, 148;

²⁹ 210/13... yana bir t̤āyife kerem ḥānını yazıp tururlar ve luṭf bedāsı 211/1 –nı cihāngā ıdıp tururlar ve alınların elge açıp tururlar... şeklinde geçmektedir.

[Har.T.] KE 181r8;

alınmış: “sahiplenilmiş, satın alınmış”, [Kar.T.] R 16: 75;

alış (I): “alacak”, [Kar.T.] DLT I, 62;

alış (II): “su ağzı, suyun döküldüğü kısım”, [Kar.T.] DLT I, 62;

alış-:

(1) “almada yardımcı olmak, birlikte almak, birbirinden almak, karşılıklı almak”, [Kar.T.] DLT I, 188;

[Har.T.] HAP 2: 282; KE 68v4;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *alış-*, III-114;

(2) “el sıkışmak, tokalaşmak”, [Kar.T.] KB 5032;

[Har.T.] HŞ 1455; KE 76r2;

[Kıp.T.] İM 446b/2;

(3) “alıp vermek, ticaret yapmak”, [Kar.T.] KB 4421; TİEMKök 2: 282;

[Har.T.] ME 201-6; AKYB A.III. 4;

[Kıp.T.] CC-I 7a/14; K 159a/3; İM 167a/7

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78a-10;

[Çağ.Leh.] YUTS *alış-*, 125; UTİL *alış-*, VI-124; ÖTİL *alış-*, I-71;

- “saldırmak, vuruşmak, savaşmak, mücadele etmek”, [Çağ.T./K.D] B 262b/8;
[Çağ.Leh.] ÖTİL *alış-*, III-114;

alış biriş: “alacak verecek”, [Kar.T.] DLT I, 62;

alışğan: “devamlı olarak alan, alış veriş yapan”, [Kar.T.] DLT I, 518;

alk-: “telef etmek, yok etmek, mahvetmek”, [Kar.T.] DLT III, 447; KB 1209;

[ET.] AYÖlmez 185/21;

alka-: “övmek, methetmek”, bk. **arқа-**, [Kar.T.] DLT I, 284; KB 5786;

[ET.] KT G-D; AYÖlmez 153/16;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *alka-*, I-76;

- “biri için iyilik, şans, sağlık, başarı dilemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *alka-*, III-118;

alkadı: Kaşgarlı Mahmut’a göre *alkadı* sözü “hayır” için olmasına rağmen diğerleriyle çift olarak çok kullanıldığından dolayı “kötülük” anlamı kazanmıştır., [Kar.T.] DLT I, 284;

alkal-: “övülmek, iyi hasletler sayılmak”, [Kar.T.] DLT I, 249;

alkaş-: “övmeye yardımlaşmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 237;

alkıg: “geniş”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 58;

[ET.] AYKaya 28/7;

al kıl-: “aldatmak, hile düşünmek”, [Kar.T.] R 16: 26; TİEMÜnlü 27: 50;

- “tuzak kurmak, kuş veya yaban hayvanlarını avlamak, yakalamak için düzenek kurmak”, [Har.T.] ME 148-6;

alkın-:

(1) “tükenmek, bitmek”, [Kar.T.] DLT I,254; R 38: 54; KB 114; TİEMKök 18: 35;

[ET.] AYÖlmez 132/15; Üİ 112b/11;

[Kıp.T.] K 87a/5;

(2) “(insan için) ölmek, yok olmak”, [Kar.T.] DLT I, 254;

[ET.] T 3;

(3) “mecazi anlamda bitmek, tükenmek, mahvolmak, yorulmak”, [Kar.T.] TİEMKök *alkan-*, 16: 96;

[ET.] KT G 9;

- “azalmak”, [ET.] UM I 94;

alkıngusuz: “yok olmayan, zeval bulmayan”, [Kar.T.] R 16: 96;

alkış:

(1) “övgü; hayır dua, iyi dilek”, [Kar.T.] DLT I, 97; KB 1804; TİEMKök 9: 103;

[ET.] Toy. öntar. 3; AYÖlmez 186/23; Hua. 244;

[Kıp.T.] CC-II *algış*, 72b/8; Kİ 22; K 59a/3; EDM *algış*, 4b/14; EKK *algış*, 23b/13;

ETZ 10b; MG 4a/8;

[Çağ.T/ K.D] BVas. 260/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *alkış*, 10; UTİL I-169; ÖTİL *alkış*, III-120;

(2) “(peygamber için) salâvat”, [Kar.T.] DLT I, 97;

(3) “selam”, [Kar.T.] R 36: 58; KB 1309;

- “kehanel”, [ET.] AYUçar 0242;
- “dua”, [ET.] Hua. 254;
- “iki eli birbirine vurarak yapılan beğenme hareketi, alkış”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âlkış*, III-120;

alkış-: “birbirini yok etmek”, [Kar.T.] DLT I, 237;

alkış bir-:

- (1) “övmek”, [Kar.T.] DLT I, 97;
- (2) “esenlik dilemek”, [Kar.T.] R 33: 44;
- (3) “hürmet göstermek, saygı göstermek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü *alkış ber-*, 30: 17;

alkış bul-: “alkışlanmak”, [Kar.T.] KB 246;

alkıt-: “alkışlamak”, [Kar.T.] KB 5610;

alma: “Oğuz lehçesinde elma”, bk. *almıla*, [Kar.T.] DLT I, 130;

[Har.T.] NF 171-4; HŞ 1060; KE 12v17; M 110b;

[Kıp.T.] CC-I 53a/28; Kİ 22; KMTT 8a/7; K 385a/2; EDM 5a/12; EKK 66b/3;

ETZ 9a; RS 194b-4; GT 247/3; İM 388b/6; BVAğar 32b/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 22/3; MEs. *almağ*, 48b/507; MEs. *elma*, 47b/495; MSD 614; YED 57/7; D 120; LD 229;

[Çağ.T./K.D] BVas. 715/1; ŞHD 22b-10; MA A19a/2; B 129b/2; Z *elma*, 547b/2;

[Çağ.Leh.] YUTS 11; UTİL I-179;

almıla: “elma”, bk. *alma*, [Kar.T.] DLT I, 130;

alp: “kahraman, yiğit, cesur”, [Kar.T.] DLT I, 41; KB 2381;

[ET.] KT G 6; AYUçar 1219; IBTekin 55;

[Har.T.] ME 103-1; NF 151-9; KE 61v14;

[Kıp.T.] Kİ 21; KMTT 27b/8; K 68a/2; RS 191a-13;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 88a/15;

[Çağ.Leh.] YUTS 11; UTİL I-176; ÖTİL *âlp*, I-75;

- “dayanıklı köle”, [Kar.T.] DLT *alp tigin*, I, 413;
- “zor, müşkül, çetin, kolay olamayan”, [ET.] AYÖlmez 148/7; UM I 48; Üİ 101b/6;
- “çok”, [ET.] AYTok 1699;

- “Özbek halk destanlarında kahraman”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *älp*, I-75;
- “fedakarlık”, [ET.] UM I 149;

alplıq: “kahramanlık, cesurluk, yiğitlik”, [Kar.T.] KB 2292;

alpağut: “cesur savaşçı, kahraman”, [Kar.T.] DLT I, 144;

[ET.] AYKaya 636/11;

alsa-: “almak istemek”, [Kar.T.] DLT I, 278;

alsıq-:

(1) “(bir şeye) alınmak”, [Kar.T.] DLT I, 243;

(2) “gasp edilmek, soyulmak, elindekini kaptırmak”, [Kar.T.] DLT I, 243; KB 2726³⁰;

alt: “aşağı, alt”, [Kar.T.] KB 24; TİEMKök 2: 266;

[ET.] Ş.U. G 1; AYKaya 122/11;

[Har.T.] NF 51-8; HAP 14: 23; HŞ 374; KE 6r19; SKHar. 3a/15;

[Kıp.T.] KMTT 58a/1; CC-II 60a/12; EKK 44b/1; ETZ 8b; RS 205d-44; GT 190/13; İM 130a/6; MGİ 52a/6; MES 20b/2; MG 59a/6; KFİN 33a1; BVÖzgür 119/7;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 90a-3; Z 143b/10;

altı: “altı (6)”, [Kar.T.] R 50: 38; TİEMKök 10: 3;

[ET.] KT K 5; AYÖlmez 150/18; Üİ 124b/5;

[Har.T.] AKYB A.II, 53; MM 66-3; NF 4-14; HAP 10: 3; HŞ 3111; KE 3r20;

SKHar. 2a/1; M 4b;

[Kıp.T.] CC-II 61a/12; Kİ 22; KMTT 28b/9; K 36a/2; EDM 14b/13; EKK 72b/13; BM 17a/8; RS 197a-31; GT 254/7; İM 151a/7; KFLT 396a/35; MGİ 23b/5; MES 29a/6; MG 5a/9; KFİN 14a8; KH 79b7; BVÖzgür 90/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 140/6; MEs. 15b/152; MSD 5; D 7; LGN 73/4;

[Çağ.T./K.D] ÇH 9; SM 127; MA A54b/12; BD 129/17; B 130a/11; MDF 305; Z 39a/7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 75a-11;

[Çağ.Leh.] YUTS *alte*, 11; UTİL *alte*, I-159; ÖTİL *älti*, III-118;

altın (I): “alt, aşağı”, [Kar.T.] DLT I, 108; R 3: 136; TİEMÜnlü 41: 29;

[ET.] AYÖlmez 133/16; Üİ *aldın*, 109b/14;

³⁰ Arat kelimenin anlamını “bir şeyden kurtulmak” olarak vermiştir. Ama Tezcan’ın da belirttiği gibi “soyulmak, elindekini kaptırmak anlamları daha uygundur. Tezcan, age, s. 29.

[Har.T.] HAP 39: 16;

[Kıp.T.] EDM 2b/14; BM 18b/6;

altın (II): “altın”, bk. **altun**.

altmış: “altmış (60)”, [Kar.T.] KB 366; **TİEMÜnlü** 387r/1³¹;

[ET.] Uy.Ta. 1; **AYKaya** 46/15; **UM I** 36;

[Har.T.] MM 221-1; NF 65-11; HAP 58: 4; HŞ 1905; KE 14r15; SKHar. 34b/10;

[Kıp.T.] KMTT 23b/11; EDM *altmış*, 16a/2; **EKK altmış**, 47b/13; BM 17b/1;

RS 197b-18; GT 76/8; İM 174a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 55/12;

[Çağ.T./K.D] SM 192; MA A14a/8; B 160b/1; MDF 1548; Z 29a/13;

[Çağ.Leh.] YUTS *altmış*, 11; YUTS *atmış*, 22; UTİL *atmış*, I-23; ÖTİL *âltmış*, III-119;

altun: “altın”, [Kar.T.] DLT I, 52; R 9: 34; KB 188; **TİEMKök** 7: 148;

[ET.] KT G 5; **AYÖlmez** 175/11; **UM I** 18; **IBTekin** 8;

[Har.T.] ME 101-6; **AKYB A.I.** 22; MM 187-1; NF 109-7; HAP 3: 75; HŞ 1690; KE 6r17; SKHar. 21b/11;

[Kıp.T.] CC-I 42b/10; CC-II *altun*, 60b/22; KMTT 32a/6; K 6b/8; EDM 2b/14; EDM *alın*, 10b/16; **EKK alın**, 75b/12; ETZ *alın*, 16a; BM 4, 8; BM 10a/10; RS 195a-12; GT 47/10; İM 20a/5; KFLT 392b/22; MGİ 9b/2; MG 87b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 7/10; GD 86:5; **MEs.** 45a/468; **MSD** 94; **D** 394; **LD** 93; **LGN** 28/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 31/7; **BVas.** 147/4; **Mün.** 2a/12; **NC** 12a/1; **HBD** 22/2; **ŞHD** 133b-13; MA A34b/10; **BD** 311/2; B 124b/10; **MDF** 1306; Z 57a/4;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 77b-15; **ŞRT** 14b/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 11; UTİL I-159; ÖTİL *âltin*, III-118;

- “hanım sultanlara verilen unvan”, [Kar.T.] DLT *altun tarım*, I, 396;
- “altın para, dinar”, [Kıp.T.] RS 201b-21;
- “sarı, sarılık”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD 2455;
- “değerli”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âltin*, III-118;

³¹ Bu kısım Necm suresi ile ilgili açıklamadır. Bu nedenle sure ve ayet numarası yerine satır numarası ile verilmiştir.

altur-: “alınması için emir vermek, aldirmek, aldirtmak”, bk. **alduz-**, [Kar.T.] DLT I, 223;
 [Har.T.] HŞ **aldur-**, 1817; KE **aldur-**, 104r9; İM **aldur-**, 131a/2;
 [Kıp.T.] Kİ **altuz-**, 22; MGİ **aldır-**, 251a/3;
 [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib **aldur-**, 155/6;

- “vücuttan herhangi bir parça, organ veya kanı çıkartmak”, [Har.T.] ME **aldur-**, 141-2;
- “gönül, kalp için aldirmek, kendini, gönlünü kaptırmak”, [Har.T.] KE **aldur-**, 77r11;
 [Kıp.T.] GT **aldır-**, 253/1;

aluç³²: “içinde gözün hararetini giderici bir madde bulunan bir tür sürme (soğutucu nesne?)”, [Kar.T.] DLT I, 122;

- “yabani elma, alıç”, [Kıp.T.] BVAğar **alıç**, 52a/11;

aluçm: “yenebilen boğumlu bir bitki”, [Kar.T.] DLT I, 138;

aluk: “Oğuz lehçesinde güçlü, dayanıklı”, [Kar.T.] DLT I, 67;

alum: “tedbir”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 71;

alwır-: “birinin yüzüne kavga etmek istercesine bağırmak, höykürmek”, [Kar.T.] DLT I, 226;

am: “Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde kadınlık organı”, [Kar.T.] DLT I, 38;

[Kıp.T.] CC-I 48a/19; Kİ 23; Kİ **amçuķ**, 23; KMTT 22a/9; EDM **amçuķ**, 13b/10;

EKK 68b/10; RS 199a-10; RS **amçuķ**, 190a-9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 195/7;

amaç (I): “hedef, nişangah”, [Kar.T.] DLT I, 52;

[Kıp.T.] Kİ 23;

amaç (II): “saban, pulluk, demirden yapılan pulluk”, [Kar.T.] DLT I, 52;

[Çağ.Leh.] ÖTİL **âmaç**, III-124;

amaçla-: “hedeflemek, bir şeyi hedef almak”, [Kar.T.] DLT I, 299;

amarı: “bazı, bazısı”, [Kar.T.] R 5: 49; TİEMKök 4: 19;

amış-: “çıkışma veya kınamadan dolayı apışıp kalmak”bk. **amuş-**, [Kar.T.] DLT I, 190;

amraķ: “temiz, sıcak”, [Kar.T.] DLT I, 101;

³² Atalay, bu kelimenin anlamını “şeftali” olarak vermiştir.

- “sevgili, sevilen, yakın”, [ET.] IB 101; AYAyazlı 1056³³; UM I 78; [Har.T.] ME 175-8; [Kıp.T.] CC-II 59a/14; KMTT 36a/5³⁴; [Çağ.Leh.] YUTS 12; UTİL I-185;

amru: “sakin, rahat”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 38: 36;

[ET.] AYKaya 109/7;

amrul-:

(1) “sakinleşmek, durulmak, sükûna kavuşmak”, [Kar.T.] DLT 550³⁵; R 8: 10; KB 5623; TİEMKök 6: 13;

[ET.] UM I *amrıl-*, 63;

[Har.T.] KE 74r17;

(2) “(kalp için) durmak”, [Kar.T.] DLT 550³⁶;

- “sevilmek”, [ET.] AYUçar 0786;

amrulğu: “dinlenme yeri, ikamet yeri, mesken”, [Kar.T.] R 16: 80; TİEMKök 11: 6;

amruş-:

(1) “huzura kavuşmak”, [Kar.T.] R 48: 4;

(2) “hoş görmek, müsamaha göstermek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 24: 22;

amrut-: “sakin kılmak, dindirmek, durultmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 42: 33;

amşuy: “sarı renkli bir çeşit erik”, [Kar.T.] DLT I, 115;

amuç: “hediye”, [Kar.T.] DLT I, 140;

amul:

(1) “sükûn, huzur, huzurlu”, [Kar.T.] DLT I, 74; KB 26;

[ET.] AYÇetin *amıl*, 611;

[Har.T.] KE 2v3;

(2) “yumuşak huylu”, [Kar.T.] DLT I, 74; KB 107;

amulluk: “sükûnet”, [Kar.T.] R 49: 6; KB 1988; TİEMÜnlü 49: 6;

amurt-:

(1) “sakinleştirmek, (öfkeyi) dindirmek”, [Kar.T.] DLT III, 428;

³³ AYAyazlı *amra-* “sevmek”, 0085’de geçmektedir.

³⁴ *amrağ bol-* “aşık olmak” şeklinde geçmektedir.

³⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

³⁶ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[ET.] AYTok *amırt-*, 817;

(2) “(ses) alçaltmak, kısmak”, [Kar.T.] R 49: 3; TİEMÜnlü 49: 3;

amuş-: “(azarlanma, sitem karşısında) susmak, sessiz kalmak”, [Kar.T.] DLT I, 190;

aṇ (I)³⁷: “şaşkın, ey şaşkın”, [Kar.T.] KB 4008;

aṇ (II): “yanak”, [Kar.T.] DLT I, 40;

aṇ (III): “Oğuz lehçesinde yok”, [Kar.T.] DLT I, 40;

aṇ (IV): “yağı ilaç olarak kullanılan bir kuş”, [Kar.T.] DLT I, 40;

- “av hayvanı”, [Çağ.Leh.] UTİL I-148;

aṇ-: “anmak, hatırlamak, tefekkür etmek, düşünmek”, [Kar.T.] KB 4057; TİEMKök 3: 135;

[Har.T.] ME 76-2; MM 160-3; HAP 7: 69; HŞ 4407; KE 11v7;

[Kıp.T.] KMTT 37a/7; K 33a/6; ETZ 5b; RS *aṇ-* ~ *an-*, 187b-8; GT 356/2; İM 77b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 605;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 131b-11;

- “zikretmek”, [Har.T.] HAP 3: 135; [Kıp.T.] Kİ 24; MES 8a/2;
- “öğüt almak”, [Har.T.] HAP 37: 13;

ana: “anne”, [Kar.T.] DLT I, 32; AH 291; R 16: 78; KB 1387; TİEMKök 2: 233;

[ET.] K.C. b 1; AYAyazlı 0629;

[Har.T.] ME 41-3; MM 162-3; NF 170-2; HAP 58: 2; KE 37v11; SKHar. 30a/13;

[Kıp.T.] CC-I 49a/3; Kİ 23; KMTT 33b/5; K 138b/3; EKK 53b/8; ETZ 3b; BM 14b/1; RS 190b-13; İM 458a/4; KFLT 392a/29; MGİ 79b/3; BVÖzgür 41/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 43/1; GD 85:6; MEs. 25b/263; MSD 213; LD 2474; LGN 1/5;

[Çağ.T./K.D] BVas. 670/1; ÇH 67; NC 12b/5; SM 185; MA A62a/5; B 205b/5;

MDF 1416; BTd IV/4; Z 312b/15;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-12; ŞRT 61a/02;

[Çağ.Leh.] YUTS 12; UTİL I-189; ÖTİL *äyä*, I-125; ÖTİL *änä*, III-125;

³⁷ Arat, bu kelimeyi *aṇa* madde başı olarak vermiş ve “değersizce, kıymetsizce (metinde şaşkın şaşkın olarak manalandırılmış)” diye anlamlandırmıştır. Ama buradaki *aṇ* Tezcan’ın da dikkat çektiği gibi KB’de çok sık bulunan dize sonu ünlemesidir. Tezcan, age, s.29.

- “teyze”, **R ana tişi karındaşı**, 33: 50; [**Kıp.T.**] **BM ana kızkarındaşı**, 14b/3;
- “yer, yurt, varılacak yer”, [**Har.T.**] **HAP** 101: 9;
- “kişiden yaşlı kadınlar için kullanılan saygı ifadesi”, [**Çağ.Leh.**] **UTİL** I-189; **ÖTİL äyä**, I-125; **ÖTİL ânä**, III-125;
- “dişi hayvan”, [**Çağ.Leh.**] **UTİL** I-189; **ÖTİL ânä**, III-125;
- “ana, temel sebep”, [**Çağ.Leh.**] **UTİL** I-189; **ÖTİL äyä**, I-125; **ÖTİL ânä**, III-125;
- “öğretmen”, [**Çağ.Leh.**] **ÖTİL äyä**, I-125; **ÖTİL ânä**, III-125;

aña-: “anlamak, bilmek”, [**Kar.T.**] **DLT** I, 352; **AH** 18,

anaç: “anne gibi akıllıca davranan küçük kız (küçük kıza sevgi ifade etmek amacıyla kullanılır)”, [**Kar.T.**] **DLT** I, 52;

anala-: “bir kadını anne olarak adlandırıp, anne kabul etmek”, [**Kar.T.**] **DLT** I, 311;

añar-: “yemin ettirmek” bk. **andğar-**, [**Kar.T.**] **DLT** I, 118;

anasız: “öksüz”, [**Kar.T.**] **TİEMKök** 4: 2;

[**Har.T.**] **NF** 78-16; **HAP** 4: 12; **HŞ** 3507; **KE** 67r12;

[**Kıp.T.**] **K** 14b/1;

[**Çağ.Leh.**] **ÖTİL ânüsiz**, III-126;

ançaklı: “gibi, sanki”, [**Kar.T.**] **R** 5: 32;

[**Har.T.**] **HAP** 7: 187;

and: “yemin, ant, söz”, bk. **ant**, [**Kar.T.**] **DLT** I, 42; **R** 35: 42; **KB** 6583; **TİEMKök** 6: 30;

[**Har.T.**] **NF** 134-6; **KE** 24r17;

[**Kıp.T.**] **KMTT** 38b/10; **K** 79b/5; **RS** 205c-42; **İM** 384a/6; **MGİ** 221a/2; **KFİN**

5b5;

[**Çağ.T./K.D**] **MA** A60a/2; **Z** 68b/8;

- “yemini bozmak”, [**Kar.T.**] **R and sı-**, 38: 44;

andag:

(1) “Çiğil lehçesinde öyle, onun gibi, böyle”, bk. **andaguk**, [**Kar.T.**] **DLT** I, 37; **R** 16: 28;

KB 2111; **TİEMKök** 2: 81;

[**ET.**] **T** 36; **AYUçar antag**, 0203; **IBTekin** 40;

[Har.T.] NF 4-11; HAP 26: 62; HŞ 1028; HŞ *anteg*, 1464; KE 2r20; İM 26b/4; MM *anteg*, 382-2; SKHar. 1b/12;

[Kıp.T.] RS *andağ*, 205d-33;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 13/6; GD *andağ*, 36: 3; MEs. 1b/2; MSD 105; MSD *andağ*, 145; YED *andağ*, 14/1; LD *andağ*, 74;

[Çağ.T./K.D] NİD *andağ*, 2/7; Mün. *andağ*, 2b/23; NC *andağ*, 5a/1; SM *andağ*, 201; HBD 132/1; HBD *andağ*, 21/7; ŞDG *andağ*, 1/5; ŞHD 54b-6; ŞHD *andağ*, 21a-12; ŞHD *andig*, 6a-1; BD *andağ*, 4/72; BTĐ *andağ*, IV/3; Z 4a/4; Z *andağ*, 4a/15; Abuş. *andağ*, 898;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70b-2; ŞT *andağ*, 65a-3; ŞRT 17a/04; ŞRT *andağ*, 12b/12;

[Çağ.Leh.] YUTS *andak*, 13;

(2) “üstelik, ayrıca”, [Kar.T.] R 7: 114;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *andağ*, 44:1; ŞRT *andek*, 20a/02;

andağ: “öyle, öylece, o şekilde, o kadar”, bk. *andağ*, [Kar.T.] R 7: 101; TİEMKök *andağ*, 2: 113;

[Har.T.] KE 4r3; NF *andagoğ*, 35-13; HAP *andagoğ*, 39: 71;

[Kıp.T.] Kİ *andawuğ*, 24; İM *andagoğ*, 70a/1;

andgar:- “yemin ettirmek” bk. *ağar*-, [Kar.T.] DLT I, 226;

andığ: “kalbur ve eleğin kasnağı”, [Kar.T.] DLT I, 118;

andık:- “yemin etmek, ant içmek”, [Kar.T.] DLT I, 243; R 9: 42; TİEMKök 9: 107;

[ET.] Hua. *antık*-, 138;

[Har.T.] ME 200-6; ME *antdik*-, 152-3; HAP 24: 22;

andıka:- “ant içmek, yemin etmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 58: 14;

ağdı:- “hile yapmak”, [Kar.T.] DLT I, 311;

- “sabırsızlıkla beklemek, gözetlemek, pusu kurmak”, [Kıp.T.] CC-II *andı*-, 81a/19;
[Çağ.T./K.D] Abuş. 898; [Çağ.Leh.] YUTS *andi*-, 13;
- “aramak, sormak, özlemek”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 101a-11;

ağdur:-

(1) “andırmak, hatırlatmak, akla getirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 282;

[Har.T.] ME 73-3; NF 127-10; HAP 2: 282; KE 213r8;

[Kıp.T.] KMTT 42a/13; K 110b/8; İM 294a/4;

(2) “öğüt vermek, düşünmeye sevk etmek”, [Har.T.] HAP 50: 45;

añdurul-: “öğüt verilmek”, [Har.T.] HAP 5: 13;

añduz: “andız otu”, [Kar.T.] DLT I, 115;

añıl: “çok”, [Kar.T.] DLT I, 94;

añıl-: “uyarılmak, hatırlatılmak, zikredilmek, anılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 63;

[Har.T.] HAP 76: 1;

[Kıp.T.] İM 193b/6;

añıla-: “anırmak”, bk. **ağır-**, [Kar.T.] DLT I, 311;

añıt: “angut, ördeğe benzer kırmızı renkli bir kuş”, [Kar.T.] DLT I, 93;

[ET.] AYTök 2372;

[Kıp.T.] Kİ 25;

añıt-: “şaşırtmak”, [Kar.T.] DLT II, 274;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *añıd-*, 139b-1;

añız: “buğday vb. ekinlerin hasattan sonra geride kalan sapları”, [Kar.T.] DLT I, 94;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *añgız*, I-90;

- “tarla, kır, mera”, [Çağ.Leh.] YUTS *əñiz*, 126;
- “ekinin yığılıp alındığı yer”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *añgız*, I-90;

añla-: “Oğuz lehçesinde anlamak, idrak etmek, öğrenmek”, [Kar.T.] DLT I, 290; KB 4025;

[ET.] Ton. 34;

[Har.T.] MM 351-2; NF 227-16; ME 207-8; AKYB A.I. 11; HŞ 1682;

[Kıp.T.] CC-I 15a/16; Kİ 25; EKK 79a/12; ETZ 27b; BM *añla-*, 71a78; GT

106/10; İM 68a/8; KFLT 384b/17; MG 41b/4; KFİN 24b4; KH 69a6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 132/11; GD 24:2; MEs. 16a/161; MSD 381; YED 2/3; D

342; LD 842; LGN 48/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 389/2; BVas. 245/6; NC 12b/10; SM 144; HBD 88/6; ŞDG 11/7;

ŞHD 161a-1; BD 103/2; B 155b/13; MDF 1332; BTĐ V/11; Z 263b/12;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 82a-2;

[Çağ.Leh.] UTİL *añlu-*, I-150; ÖTİL *añglä-*, I-83;

- “duymak, özenle dinlemek, kulak vermek”, [Çağ.Leh.] YUTS *anli-*, 14; UTİL *ağlı-*, I-150;

ağraş- (I): “eziyet çekmek”, [Kar.T.] DLT I, 289³⁸,

ağraş- (II): “şarıl şarıl ses çıkarmak, şarıldamak”, [Kar.T.] DLT I, 258³⁹;

ağrat- : “anırtmak, bağirtmek”, [Kar.T.] DLT

[Çağ.Leh.] YUTS *hağrat-*, 148; UTİL *hağrat-*, III-453;

ant: “yemin, ant”, bk. **and**, [Kar.T.] TİEMKök 10: 53;

[ET.] UM I 177;

[Har.T.] ME 152-3; MM 264-4; HAP 9: 10; HŞ 1352; KE 231v5;

[Kıp.T.] CC-II 58a/4; Kİ 24; K 3a/9; EKK 58a/12; GT 331/9; İM 280a/7; KFLT

ant, 62a/14; KFİN 5b3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 200:7; LD 1897; LGN 60/11;

[Çağ.T./K.D] B 326b/14; Z 101b/13;

[Çağ.Leh.] YUTS 13; ÖTİL *ant*, III-128;

- “yemin etmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü *ant iç-*, 24: 22; [Har.T.] ME 59-7; HAP 2: 226; [Kıp.T.] Kİ *antiş-*, 24; KMTT *and iç-*, 38b/10; EDM *ant iş-*, 20b/15; ETZ 13b; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 200:7; [Çağ.T./K.D] B 315a/1; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 83b-20;
- “yemin bozmak, yeminden dönmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü *ant sı-*, 48: 10;
- “boş yere yemin etmek”, [Kar.T.] TİEMKök *ant tök-*, 5: 89;
- “yeminde durmak, yemini tutmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü *ant tut-*, 37: 56;

anu-: “hazırlanmak”, [Kar.T.] DLT III, 256;

anuç: “hazır, mevcut”, [Kar.T.] DLT I, 82; R 50: 23; KB 15; TİEMKök 4: 72;

[ET.] AYKaya 34/15;

[Har.T.] ME 9-4; MM 86-4; HAP 18: 49; HŞ 2925; KE 65r2;

[Kıp.T.] Kİ 23; K 109b/8; ETZ *anuç*, 13b; GT 355/9; İM 280a/7; KFİN 3a9;

- “peşin”, [Har.T.] HAP 2: 282;

³⁸ Atalay bu kelimeyi *engreş-* şeklinde okumuş ve “canı sıkılmak, inlemek” olarak anlamlandırmıştır.

³⁹ Atalay bu kelimeyi *engreş-* şeklinde okumuş ve “çocuk için mızızlanmak” olarak anlamlandırmıştır.

anukla-: “hazır bulunmak”, [Kar.T.] DLT I, 305; KB 1476;

- “hazırlamak”, [Har.T.] KE 85r15; [Kıp.T.] CC-I 20b/20; Kİ 23; ETZ *anukla-*, 5b; [Çağ.T./K.D] MA B36b/5;

anuklan-: “hazırlanmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 100: 3;

[Har.T.] ME 188-7;

[Kıp.T.] KMTT 41a/6; İM 88b/7; CC-II *anuklan-*, 62b/27-28;

anukluk: “hazırlanma, hazırlık, hazır olma”, [Kar.T.] DLT I, 150; AH 209,

[Har.T.] ME 10-6; HAP 12: 59; HŞ 857;

[Kıp.T.] K 109b/2;

anımı: “cüz zam”, [Kar.T.] DLT I, 137;

anun-: “hazırlanmak, hazırlık yapmak”, [Kar.T.] DLT I, 206; KB 1170;

[Har.T.] ME 171-6;

añut: “şarap hunisi”, [Kar.T.] DLT I, 93;

anut-: “hazırlatmak, hazır bulundurmak”, [Kar.T.] DLT I, 215; R 4: 93; KB 5246; TİEMKök 4: 93;

[ET.] AYKaya 431/11;

[Har.T.] ME 76-7; HŞ 2848; KE 81v5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 4/1; MEs. 43b/452;

anutul-: “hazırlanmak, hazır hale gelmek”, [Kar.T.] R 3: 131; TİEMKök 4: 128;

ap: “hayır, değil”, [Kar.T.] DLT I, 34;

apa (I): “Karluk lehçesinde ana”, bk. **aba**, [Kar.T.] DLT I, 86;

[Çağ.Leh.] YUTS 14⁴⁰; UTİL I-5,

- “saygı ifadesi, kendinden büyük kadınlarla konuşurken hitap şekli”, [Çağ.Leh.] UTİL I-5; ÖTİL *âpâ*, III-128;
- “abla, aynı ana babadan olan büyük kız kardeş”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âpâ*, III-128;

apa (II):

(1) “Hz. Âdem”, [Kar.T.] KB 3520;

⁴⁰ çon *apa* ve *kiçik apa* “hala, teyze” anlamında kullanılmaktadır.

(2) “insan”, [Kar.T.] KB 4690;

apa başı: “acur gibi yetişen, dikenli gövdesi olan, dağlarda yenen bir bitki”, [Kar.T.] DLT I, 86;

ap ak: “Oğuz lehçesinde bembeyaz”, [Kar.T.] DLT 553⁴¹,

[Har.T.] ME *appağ*, 164-5;

[Kıp.T.] Kİ *appağ*, 7; KMTT 32b/11; EDM 9a/9; EKK 4a/6; EKK *appağ*, 67b/5;

İM abbağ, 138a/6;

[Çağ.T./K.D] B *afağ*, 297a/9; B 296a/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *appak*, 14; UTİL I-5; ÖTİL *âpâğ*, III-130; ÖTİL *âppâğ*, III-131;

- “saf, kusursuz”, [Çağ.Leh.] UTİL I-5;
- “sevimli, tatlı”, [Çağ.Leh.] UTİL I-5; ÖTİL *âpâğ*, III-130;
- “(hitap) sevgili”, [Çağ.Leh.] UTİL I-6; UTİL *appağ*, I-7;

apañ: “eğer, şayet”, [Kar.T.] DLT I, 134; R 49: 6; KB 226; TİEMKök 2: 23;

aplan: “sıçan cinsinden bir hayvan”, [Kar.T.] DLT I, 120;

ap ma: “ne de”, [Kar.T.] R 45: 10;

ap yime: “ne de”, [Kar.T.] R 16: 85;

ar: “kestane rengi”, [Kar.T.] DLT I, 80;

ar- (I): “kandırmak, aldatmak, dolandırmak”, [Kar.T.] DLT I, 172; R 35: 5; KB 1172;

TİEMKök 6: 130;

[ET.] AYÖlmez 135/10;

[Har.T.] HŞ 3070;

[Kıp.T.] K 132b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 15/1; LGN 63/5;

- “insanların arasını bozmak, fitne sokmak”, [Kıp.T.] K 126a/4;

ar- (II): “yorulmak, gücü yetmemek, yorgun düşmek, dermansız kalmak”, [Kar.T.] DLT I, 172; R 46: 33; AH 309; KB 4923;

[ET.] IB 53;

⁴¹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Har.T.] ME 210-3; MM 388-1; HAP 21: 19; HŞ 861; KE 165v13;

[Kıp.T.] CC-II 75b/4-5; KMTT 36a/10; Kİ 9; K 14a/9; ETZ 9b; BM 37b/10; GT 147/12; BVAğar 63b/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 20/5; MEs. 18b/188; T 224;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 17a-8; Abuş. 899; Abuş. *har-*, 944;

[Çağ.Leh.] YUTS *har-*, 149;

ara⁴²:

(1) “iki şey arasında, arasına”, [Kar.T.] DLT I, 87; R 4: 29; AH 75, KB 1671; TİEMKök 2: 68;

[ET.] KT. D 1; AYÖlmez 178/7; UM I 43; IBTekin 38; Üİ 108a/14;

[Har.T.] ME 102-5; AKYB A.III.8; MM 401-4; HAP 2: 113; HŞ 1041; KE 47r15; SKHar. 49b/12; M 7b;

[Kıp.T.] CC-II 63b/34; Kİ 11; KMTT 58a/4; K 134a/3; BM 18b/7; GT 329/7; İM 60a/4; MES 29b/5; MG 28a/8; KFIN 29a6; KH 65b2; BVÖzgür 50/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 19/11; TSM 31; GD 85: 3; MSD 669; YED 2/5; D 40; LD 136; LGN 34/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 2/8; BVas. 4/1; ÇH 69; SM 17; HBD 1/7; ŞDG 4/2; ŞHD 8b-1; MA A60a/10; BD 24/5; B 219b/9; MDF 74; BTD LX; Z 29b/1; Abuş. 899;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 89b-9; ŞRT 20b/12;

[Çağ.Leh.] YUTS 15; UTİL I-53; ÖTİL *ärä*, I-99; ÖTİL *ärä*, III-132;

(2) “bazen”, [Kar.T.] KB 1532;

- “kişilerin birbirine karşı olan ilgisi, münasebet”, [Har.T.] HAP 49: 10; [Çağ.T./K.D] B 344b/9; [Çağ.Leh.] UTİL I-53; ÖTİL *ärä*, III-132;
- “iç”, [Har.T.] HAP 6: 53;
- “orta”, [Har.T.] HAP 2: 68; [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 32b/336; [Çağ.Leh.] UTİL I-53; ÖTİL *ärä*, I-99; ÖTİL *ärä*, III-132;
- “iki şeyin arasındaki mesafe, aralık, ara”, [Çağ.T./K.D] MDF 285; BTD II/3;
- “ortalama”, [Çağ.Leh.] UTİL I-53,54;

ara-: “aramak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 27: 36;

⁴² UTİL, I-54’de *ara* kelimesi için verilen 6. anlam olan “boş” anlamı Arapça *أراء* (ara) kelimesi için olmalıdır. Türkçe *ara* kelimesiyle ilgili değildir.

[Çağ.T./K.D] BD 4/165;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 52b/09;

arala- (I): “iki kişinin veya iki şeyin arasını açmak, ayırmak, aralamak”, [Kar.T.] DLT I, 309;

[Har.T.] MM 75-2;

[Kıp.T.] İM 460b/8; KFLT 63b/45;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ârälä-*, III-133;

arala- (II): “barıştırmak, arabuluculuk etmek”, [Kar.T.] DLT I, 309; TİEMKök 17: 5;

aran: “at ahır, tavla”, bk. **ağur**, [Kar.T.] DLT I, 76;

[Kıp.T.] CC-I *ayran*, 51b/23;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 105b-3;

aranlıg: “tavlası, ahır olan (ev)”, [Kar.T.] DLT I, 148;

arbuz⁴³: “pars”, bk. **erbiz**

ar böri: “sırtlan”, [Kar.T.] DLT I, 79;

arçı: “heybe”, [Kar.T.] DLT I, 124;

arđutal: “hamam otu”, [Kar.T.] DLT I, 145;

arğır: “azaba götüren şey, azap gerektiren şey”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 74: 5;

arğu: “iki dağın arası, vadi”, [Kar.T.] DLT I, 127;

arğuç:

(1) “insanı kandıran şey”, bk. **azğuç**, [Kar.T.] DLT I, 95; TİEMKök 3: 185;

(2) “ateş alevi, kor”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 10;

- “aldatıcı dünya, yalan dünya”, [Kar.T.] DLT *arğuç ajun*, I, 95;

arğula-: “iki kişinin arasında geçerek onları yarmak”, [Kar.T.] DLT I, 317;

arğun: “yarım arşın uzunluğunda vücudu olan bir sıçan türü”, [Kar.T.] DLT I, 120;

⁴³ 1900 numaralı beyitte *kişi arbuzı* şeklinde geçen kelimeyi Arat “ey insanların karpuzu” olarak çevirmiştir ve karpuz “mecaz anlamda ahmak” şeklinde anlamlandırmıştır. Tezcan’a göre dizinde yer alan “ahmak” anlamı beyitle uyuşmamaktadır. Çünkü Ögdülmiş’in hükümdara “ey insanların ahmağı” diye seslenmesi düşünülemez. Ona göre Bang ve Arat’ın uygun gördükleri “karpuz” anlamı yanlıştır. Bu kelimenin “arbuz” yerine “erbüz” okunması ve kelimenin Uyg. irbiz (érbiz) “Sibirya parsi” kelimesinin bir yan biçimi olarak kabul edilmesi daha uygundur. *érbiz > érbüz > érbüz. Fakat Tezcan’a göre bu kelimenin Altun Yaruk’ta hep -z ile, Uigurica IV’te ise -ç ile yazılmış olması bunun yabancı bir sözcük olabileceği ve aslının *érbiz gibi bir biçimde yazılabileceği olasılığını ortaya çıkarmaktadır. 5337’de de hükümdara *kök böri* diye seslenilmesi bu beyitte de “insanların parsi” diye seslenme olasılığını arttırmaktadır. Tezcan, DLT: I, 91’de bu kelimenin *erwüz* “erkek adı” olarak geçtiğini söylemiş. Tezcan, age, s.29, 30.

- “melez”, [Çağ.Leh.] YUTS 16; UTİL I-67;

arğur-: “yormak, yorgun düşürmek, zayıflatmak”, [Kar.T.] DLT I, 486; KB 5705;

[Har.T.] KE 247v10;

[Kıp.T.] Kİ *ar-*, 9;

arğurt-: “birisine yordurmak”, [Kar.T.] DLT I, 229;

arğurtur-: “yordurmak için emir vermek”, [Kar.T.] DLT I, 229;

arı:

(1) “bal yapan hayvan, bal arısı”, [Kar.T.] AH 440, R 16: 68; TİEMKök 16: 68;

[Har.T.] HAP 16: 68; HŞ 1200; KE 3v11; KE *aru*, 12v14; M 10a;

[Kıp.T.] Kİ *aru*, 10⁴⁴; KMTT *aru*, 11a/7; EDM *aru*, 9b/4; EKK *aru*, 70b/3; BM

aruw, 16a/3⁴⁵; RS 195b-27; RS *aru*, 189c²-10;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 64/5; LD 1069; LGN 98/5;

[Çağ.T./K.D] MDF 1898;

(2) “eşek arısı, yaban arısı”, [Kar.T.] DLT I, 87;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *äri*, I-97;

arı-: “temizlenmek, arınmak, temiz olmak”, [Kar.T.] DLT III, 252; R 20: 79; AH 112; KB 2108; TİEMKök 2: 222;

[ET.] AYÖlmez 132/15;

[Har.T.] MM 94-2; HAP 2: 222; KE 80v13;

[Kıp.T.] BVAğar 24a/23;

[Çağ.T./K.D] BVas. 376/5; ÇH 43; SM 113; MDF 640; Abuş. 900;

- “şüpheden kurtulmak”, [Har.T.] KE 90v10;
- “bitmek, yok olmak, son bulmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *äri*-, I-97;

arığ (I):

(1) “temiz, kirli olmayan, saf, lekesiz”, [Kar.T.] DLT I, 12; AH 111; R 8: 26; TİEMKök 16: 114; KB 831;

⁴⁴ Ki’te bu kelimenin *eşek arısı* ve *bal arısı* için ortak kullanıldığı, yalnız “bal arısı” kastedildiğinde *bal arısı* denildiği, “eşek arısı” kastedildiğinde ise *aru* dedikleri açıklaması bulunmaktadır.

⁴⁵ Zajaczkowski أرؤ şeklinde yazılan bu kelimeyi *aru* şeklinde okumuştur.

[ET.] Ton. 37⁴⁶; AYÖlmez 134/14; UM I 193; Hua. 22;

[Har.T.] ME 181-7; MM 106-2; NF 103-2; HAP 5: 6; HŞ 1323; HŞ *arık*, 2615; KE 103r17; SKHar. 18b/14; M 10a; M *arı*, 274b;

[Kıp.T.] CC-I *arı*, 39a/3; Kİ 10; Kİ *arı*, 10; KMTT *aru*, 29b/5; K 34a/1; EDM *aru*, 9b/4; EKK *aru*, 72b/2; ETZ *aru*, 36b; RS 192a-10; RS *arı*, 203a-22; GT *arı*, 51/3; İM 118a/1; İM *arı*, 118a/1; MGİ *arı*, 3b/6; MES *arı*, 8a/5; MG *arı*, 84a/5; KH *arı*, 70b8; BVAğar 41b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 106/11; MEs. 29b/305; YED 135/3; D 102; LD *arık*, 13; LGN 49/12; LGN *arık*, 52/1;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *arık*, 171a-4; MA B117a/7; MDF 350; MDF *arık*, 404; Abuş. 900; Abuş. 900;

[Çağ.Leh.] YUTS *erik*, 126; UTİL *erig*, VI-79;

(2) “münezzeh, takdis, kutsal, aziz”, [Kar.T.] R 7: 143;

[Har.T.] ME 69-1; MM 6-1;

[Kıp.T.] İM 372a/1; CC-II *arık*, 73b/1; CC-II *arı*, 62b/35;

(3) “masum, suçsuz, günahsız, salih”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 19⁴⁷;

[Har.T.] MM 64-2; MM *arı* 39-4; NF 277-1; HAP 18: 81;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 29;

[Çağ.Leh.] YUTS *erik*, 126;

(4) “güzel, hoş, hayırlı, iyi, doğru”, [Kar.T.] TİEMKök 14: 24⁴⁸;

[Har.T.] NF 168-16; HAP 9: 72; MM *arı*, 257-4;

[Kıp.T.] İM 79a/3;

(5) “Esmâ-i Hüsnadan: Kuddüs”, [Kar.T.] R 59: 23; TİEMKök 2: 32;

(6) “iyi ve temiz nimetler”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 5⁴⁹;

⁴⁶ *yanalim arıg obutı yeg tedi*, “Geri dönelim. Ere (?) nefsinı saklamak yektir dedi” şeklinde geçmektedir.

⁴⁷ *aydı mæn ol turur mæ iðin yalavaçıdın bağışlayın saña bir oğlan arıg* satırında geçen *arık* kelimesi DİKM’de “temiz” olarak verilmiş fakat tefsir edilirken “salih, günahsız” olarak tefsir edilmiştir. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

⁴⁸ *körmäs-mü sän nütäg urdı tañrı bir mäsäl bir arıg söz ğurma yığacı tæg* satırında geçen *arık* kelimesi DİKM’de “hoş, güzel, hayırlı” olarak anlamlandırılmıştır. Tefsirde ise bu “güzel, hayırlı söz” den kasıt Kelime-i Tevhid’dir. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

⁴⁹ *bu kün ğäläl kıldı siläürkä arığlar* satırında geçen *arık* kelimesi tek başına “temiz ve iyi nimetler” anlamını karşılamaktadır. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

- “Sübhan, eksiklerden münezzehe olan”, [Har.T.] MM 2-4; [Kıp.T.] K 132b/6; İM 57a/3;
- “içinde şüphe bulunmayan, şüphesiz (temiz itikat)”, [Har.T.] MM 289-3;
- “(yakut vb. için) parlak”, [Har.T.] KE 147r1;

arığ (II): “tamamen, iyice”, [Kar.T.] DLT I, 241;

[Çağ.Leh.] UTİL *ëriğ*, VI-79⁵⁰;

arığ (III): “Barsgan lehçesinde çadırın eteği, alt kısmı”, [Kar.T.] DLT I, 63;

- “orman, çalıklık, küme, yığın”, [ET.] AYÖlmez 196/9⁵¹;

arığ ay-: “tespih etmek”, [Kar.T.] R 59: 24;

arığla-:

(1) “iyisini seçmek, temizini seçmek, temizlemek”, [Kar.T.] DLT I, 303,

[Kıp.T.] MGİ *arula-*, 38a/1;

(2) “(kuzu vb. hayvanların) taşasını koparmak”, [Kar.T.] DLT I, 303;

(3) “tespih etmek”, [Kar.T.] R 48: 9; TİEMÜnlü 68: 28;

- “kutsamak”, [Har.T.] ME 77-5;
- “temize çıkarmak, gerçeği söylemek”, [Har.T.] KE 235r16;
- “Allah’ı noksan sıfatlardan tenzih etmek, ululamak, yüceltmek”, [Har.T.] HAP 15: 98; [Kıp.T.] K 132b/6; MES *arula-*, 35b/2;

arığlan-: “(Allah’ı) tespih etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 206⁵²;

arığlığ: “hamd, (elhamdülillah, sübhânallah gibi) güzel sözler”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 98⁵³;

arığlık:

⁵⁰ “temiz, saf” anlamında olan *ëriğ* madde başı altında verilmiştir.

⁵¹ Aynı anlamda AYAyazlı 0064’de AYÇetin 426’da da geçmektedir.

⁵² Kök, bu kelimeyi “Allah katında temizlenmek” olarak vermiştir. Oysa DİKM’de de olduğu gibi bu kelime “Allah’ı tesbih etmek” fiiline karşılık gelmektedir. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

⁵³ *arığlığ birlä yâd kılğıl idin ögdüsi birlä bolğıl säcdä kılğılıldın* satırında geçen *arığlığ* kelimesi Kök tarafından “temizlik, saflık, Allah’ı noksan sıfatlardan tenzih etmek” şeklinde anlamlandırılmıştır. Oysa DİKM’de bu ayet “Ama sen Rabbinin hamd ile tesbih et” şeklinde Türkçeye aktarılmış ve buradaki “hamd” kelimesi “elhamdülillah, sübhânallah gibi güzel sözler olduğu şeklinde tefsir edilmiştir. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

(1) “temizlik, saflık, arılık”, [Kar.T.] DLT I, 149; R 19: 13; K 1960; TİEMKök 7: 82;

[Har.T.] ME 176-3; MM 84-4; HAP 19: 13; HŞ 1330;

[Kıp.T.] İM 117b/2; İM *arılık*, 131b/8; MGİ *arılık*, 54b/5; MES *arılık*, 6b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *arılığ*, 174/2; D 324;

[Çağ.T./K.D] BD *arılık*, 285/2; MDF *arılığ*, 311;

(2) “Allah için her türlü noksanlıktan uzak olmak, münezzeh olmak”, [Kar.T.] R 16: 57;

TİEMKök 6: 100;

[Har.T.] HAP 12: 31;

[Kıp.T.] İM 117b/2;

- “dini anlamda kurtulmuş olma, kurtuluşa erme”, [Har.T.] MM 64-3;
- “masumluk, saflık, suçsuzluk”, [Har.T.] KE 201r8;

arısız:

(1) “pis, kirli, murdar”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 157;

[ET.] AYKaya 45/8;

[Har.T.] ME 17-4; ME *arısız*, 172-2; MM 41-2; KE 238v7;

[Kıp.T.] K 101b/1; RS 192a-11; RS *arısız*, 211c-8; MGİ *arısız*, 85a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 61/4;

[Çağ.T./K.D] MDF 330; MDF *arıksız*, 330;

(2) “dinen yasaklanmış, haram”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 145;

- “suçlu, kötü huylu”, [Har.T.] KE 210r4;
- “kadınlar için ay hali”, [Har.T.] KE 93v13;
- “manevi olarak temiz olmayan, mec. kirli”, bk. *arıksız*, [Kıp.T.] CC-II *arıksız*, 63a/28;

arısızlık: “manevi kir, pislik, murdarlık”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 125;

[Har.T.] NF 68-4; HAP 9: 125; KE 59r14;

arısız söz: “kötü söz, şirk, Allah’ı inkâr etmek anlamına gelen her türlü söz”, [Kar.T.]

TİEMKök 14: 26;

arığ tonluğ: “havari”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 111;

arığ yad kıl-: “tespih etmek”, [Kar.T.] R 62: 1;

arığ (I): “Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde cılız, zayıf, çelimsiz”, bk. **aruğ**, [Kar.T.] DLT I, 66;

[Kıp.T.] CC-I 39a/7; CC-II *arığ*, 73b/1; ETZ 37b; GT 20/6; BVAğar 42b/16;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *arığ* 900; Abuş. *arığ* 900;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *arığ*, III-138;

- “zayıflamak”, [Çağ.Leh.] YUTS *oruğli*, 298;

arığ (II): “ark, su kanalı, su yolu”, [Kar.T.] DLT I, 7; R 3: 136; TİEMKök 19: 24;

[Har.T.] ME 123-1; MM 199-3; NF 353-7; KE 48v16; SKHar. 62a/4;

[Kıp.T.] K 33b/2; RS 201b-28;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *arık*, 77/13; D 688; LD 1565;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 71b-12; B *arığ*, 136b/8; B 136b/9; Z *arığ*, 458a/7; Z 458a/4; Z

arık, 528b/13; Abuş. *arığ* 900; Abuş. 900;

[Çağ.Leh.] YUTS *erik*, 126; UTİL *erik*, VI-79; ÖTİL *erik*, I-98;

- “ırmak, nehir”, bk. **ağar arık**, [Har.T.] HAP 2: 25; [Kıp.T.] Kİ *arık*, 11; ETZ 36a; BM *arık*, 10b/7⁵⁴; RS 201b-29;

arıklan-: “ark, nehir yatağı, hendek oluşmak”, [Kar.T.] DLT I, 294;

arıklık: “arklı, arkı olan (yer)”, [Kar.T.] DLT I, 147;

arıksız: “manevi anlamda pis, kötü olan”, bk. **arıksız**, [Kar.T.] R 9: 28;

- “pis, kirli, temiz olmayan”, [ET.] AYUçar 0520;

arıl-⁵⁵: “(birisine) kızmak”, [Kar.T.] DLT II, 123;

arıla-: “barıştırmak (avami)” bk. **arala-**, [Kar.T.] DLT I, 308;

⁵⁴ Arapça النهر (nehir) kelimesine karşılık olarak *özen* ve *arık* kelimeleri verilmiştir. Zajaczkowski'nin “rzeka (ırmak)” olarak anlamlandırdığı *arık* kelimesini Al-Türk, “su kanalı” olarak anlamlandırmıştır. Oysa kelime “nehir, ırmak” anlamında kullanılmıştır.

⁵⁵ Atalay, bu kelimeyi yazma nüshada أَرَىْ imlasında olduğundan ve *sarıl-* fiiliyle birlikte kullanıldığından *arıl-* şeklinde okumuştur.

- “ululamak, yüceltmek”, [Kıp.T.] MES 35b/2;

arın-:

(1) “temizlenmek, yıkanmak, pisliklerden arınmak”, [Kar.T.] DLT I, 201; KB 3522;

TİEMKök 8: 11⁵⁶;

[ET.] AYUçar 0211;

[Har.T.] ME 171-1; HAP 2: 222; KE 74v6;

[Kıp.T.] CC-I 12a/14; Kİ 10; K 163b/4; İM 78b/4; KFLT 387a/29; MGİ 54b72;

MES 28a/2; MG 84a/5; BVAğar 19b/7;

(2) “ot tütünmek, tütsülenmek, buhurlanmak”, [Kar.T.] DLT I, 201;

(3) “boy abdesti almak”, [Kar.T.] R 5: 6; TİEMKök 2: 222;

- “günahtan temizlenmek, manevi anlamda arınmak”, [Har.T.] MM 16-3; HAP 24: 21;

arındurul-: “arındırılmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 64: 17;

arış (I): “arış, dokuma tezgahının uzunlamasına telleri”, [Kar.T.] DLT I, 61;

arış (II): “aciz, bitkin”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 67: 4;

arış-: “karşılıklı aldatmak”, [Kar.T.] DLT I, 182;

arışgu: “karşılıklı birbirini aldatma, karşılıklı aldanma”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 64: 9;

arıt-:

(1) “arıtmak, arındırmak, temizlemek”, [Kar.T.] DLT I, 208; KB 3524;

[ET.] AYÖlmez 140/2; Hua. 231;

[Har.T.] ME 100-2; MM 83-2; HAP 3: 164; HŞ 342; KE 197v21;

[Kıp.T.] Kİ 10; K 5a/5; ETZ 30a; BM 84b/3; RS *arut-*, 187a-7; İM 108a/1; MGİ

59b/1; MES 37a/6; KFLT *arid-*, 107a/6; BVAğar 34a/25;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 46; LD 1478;

[Çağ.T./K.D] NİD 300/1; BVas. 11/6; HBD 48/3; BD 551/5; B 282b/13; MDF 451;

BTD LI/1; Z 192b/14;

(2) “günahtan arıtmak”, [Kar.T.] R 4: 49; TİEMKök 2: 151; [Har.T.] NF 348-1;

⁵⁶Burada Bedir Savaşından önceki gece Allah’ın askerlere mucizevî bir uyku vermesi ve etkili bir yağmur vererek düşman askerlerinin hareketini kısıtlaması anlatılmaktadır. Allah bu yardımının yanında yağmurun şiddetini arttırmış ve bu yağmur suyu ile uykuda şeytanın pislğine bulaşmış, ihtilam olmuş askerleri bu pislikten arındırmıştır. Burada boy abdesti almaktan ziyade bir pislikten temizlenme söz konusu olduğu için bu kelime “temizlenmek, yıkanmak”, anlamı altına yerleştirilmiştir. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

(3) “manevî anlamda arındırmak, temize çıkarmak, (iftira, yalan vb.den) arındırmak”,

[Kar.T.] **TİEMKök** 9: 103⁵⁷;

[Har.T.] NF 418-4⁵⁸;

[Kıp.T.] K 142a/9;

(4) “(kuzu vb. hayvanların) taşasını çıkarmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 208;

(5) “(çocuğu) sünnet etmek”, [Kar.T.] **DLT** I, 208;

arıtıl-: “temizlenmek”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 80: 14;

[Çağ.T./K.Ö.D] **LGN** 89/10;

- “kutsal toprak, Beytü’l-Makdis’in içinde bulunduğu Filistin toprakları”, [Kar.T.] **TİEMKök** *arıtılmış yer*, 5: 21;

arıtış-: “temizlemede yardımcı olmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 322;

arı yağı: “Çiğil Türklerinde bal”, [Kar.T.] **DLT** I, 87;

arju: “çakal”, bk. **arzu**, **arşu**, [Kar.T.] **DLT** I, 127;

arjula-: “çakallar gibi etrafında toplanmak, etrafını sarmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 127;

ark: “pislik, fena”, [Kar.T.] **DLT** I, 42;

[ET.] K.K. 6;

arka:

(1) “sırt”, [Kar.T.] **DLT** I, 128; **R** 4: 47; **KB** 2378; **TİEMKök** 9: 35;

[Har.T.] **MM** 72-3; **NF** 291-7; **HAP** 6: 31; **HŞ** 4549; **KE** 125r5;

[Kıp.T.] **CC-I** 48a/4; **KMTT** 22a/3; **K** 7b/1; **EDM** 13a/14; **EKK** 68a/13; **RS** 189b-28; **GT** 296/9; **İM** 90b/7; **MG** 95a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] **YED** 179/7; **LGN** 92/8;

[Çağ.T./K.D] **ML** 97;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 81a-7;

[Çağ.Leh.] **UTİL** I-67; **ÖTİL** *ârka*, III-143;

(2) “arka, arka taraf, kuzey”, [Kar.T.] **R** 9: 35; **KB** 6636; **TİEMKök** 2: 101;

⁵⁷ Bu ayette imkânları olduğu halde Tebük seferine katılmayanların pişmanlık duymaları üzerine mallarını sadaka vererek bu durumdan manevî anlamda temizlenmek için Hz. Peygamber’den dua istemeleri anlatılmaktadır. Burada bu kişilerin günah işlemeleri söz konusu olmadığı için bu ayette geçen arıtmak kelimesi “günahtan temizlenmek” başlığı altında değil de “manevi anlamda temizlenmek” olarak yeni bir başlık altında verilmiştir. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

⁵⁸ Burada Hz. Ayşe’ye atılan bir iftira üzerine Allah’ın indirdiği ayetle Hz. Ayşe’nin bu iftiradan arıtılması söz konusudur. Bk. Nur Suresi 11. ayet. Yine burada da Hz. Ayşe’nin günah işlemesi söz konusu olmadığından dolayı kelime anlam olarak bu madde başı altında alınmıştır.

- [ET.] **AYKaya** 113/20; **Ton.** 5;
 [Har.T.] **NF** 243-16; **HAP** 2: 198; **SKHar.** 4a/8;
 [Kıp.T.] **Kİ** 11; **ETZ** 24a; **RS** 198c-3; **KFLT** 392b/10; **MGİ** 103b/3; **MES** 34b/1;
MG 40a/8; **KFİN** 14a6; **KH** 72a7; **BVÖzgür** 49/2;
 [Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 154/1; **MEs.** 17b/176; **LD** 2658;
 [Çağ.T./K.D] **BVas.** 420/5; **MA** A24a/11; **B** 297b/8; **Z** 417b/12;
 [Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 90b-5;
 [Çağ.Leh.] **YUTS** 16; **UTİL** I-67; **ÖTİL** *ârka*, III-143;
 (3) “arka, yardım, destek”, [Kar.T.] **KB** 1045; **TİEMKök** 4: 80;
 [ET.] **AYÖlmez** 188/17;
 [Har.T.] **KE** 87v11;
 [Kıp.T.] **KMTT** 36b/8; **MGİ**15a/3;
 [Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 83b-10;
 [Çağ.Leh.] **ÖTİL** *ârka*, III-143;
 (4) “meni, sperma, sulb”, bk. *arğa suwı*, [Kar.T.] **KB** 1387⁵⁹;
 [Har.T.] **HAP** 7: 172;
 (5) “bir şeyin geride kalan bölümü, sonrası, devamı”, [Kar.T.] **TİEMKök** 5: 103;
 [Har.T.] **HŞ** 3583;
 [Çağ.Leh.] **UTİL** I-67; **ÖTİL** *ârka*, III-143;
- “ham, on nesli dölediği için serbest bırakılmış, sırtı korunmaya alınmış deve”,
 [Kar.T.] **TİEMKök** *arğası sınımış*, 5: 103⁶⁰;
 - “meni”, [Kar.T.] **R** *arğa suwı*, 40: 67; **TİEMKök** *arğa suwı*, 18: 37;
 - “parça, topluluk, küme”, [ET.] **AYÖlmez** 134/13;
 - “bir defada sırtı yüklenecek yük”, [Har.T.] **KE** 243r6;
 - “sol taraf”, [Har.T.] **SKHar.** 13a/6;
 - “nesil, soy, sop”, [Kıp.T.] **İM** 463b/3; [Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 84b-9;
 - “kıç, popo”, [Çağ.Leh.] **UTİL** I-67;

⁵⁹ *arka suwı* kelimesinin yerine kullanılmıştır. Arat “sulbünden” diye çevirmiştir. Fa. *âb-e poşt* “arka suyu = meni”, Türkiye T. *bel suyu* / *bel* “meni”, Halaç. *biel suwı* “meni”, J. Eckmann, Middle Turkic Glosses of the Rylands Interlinear Koran Translation’da aynı anlama gelen *oğurğa suwı*, *arğa suwı*, *uça suwı* kelimeleri bulunmaktadır. Tezcan age, s. 30.

⁶⁰ <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

arka- (I): “lanetlemek ve birinin kötülüklerini saymak (çift kullanılır “karga- arka-” tek başına kullanılmaz)”, [Kar.T.] DLT I, 284;

arka- (II): “Oğuz lehçesinde aramak”, [Kar.T.] DLT I, 284; AH 104,

arğa berigli: “yüz çeviren, ardını dönen”, [Kar.T.] R 37: 91;

arkaçak: “ağza ilaç dökmek için kullanılan bir alet”, [Kar.T.] DLT I, 144;

arçada olturmak: “halef olmak”, [Kar.T.] R 43: 60;

arçadaş: “erkek kardeş, varis”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 12;

- “dost, yardım eden, destekçi”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ârkadâş*, III-144;

arkağ: “dokuma tezgâhında enlemesine atılan ipler, atkı, kumaş vb. dokuma ipliği”, [Kar.T.] DLT I, 118;

[Çağ.Leh.] UTİL *arğağ*, I-71; ÖTİL *ârğağ*, I-103;

arkalan-:

(1) “arka, destek edinmek”, [Kar.T.] DLT I, 297;

(2) “sırtı bir yere vermek, dayanmak”, [Kar.T.] DLT I, 297;

- “güvenmek, birine yaslanmak”, [Kıp.T.] MG 83a/3; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ârkalân*-, III-144;

arğalaş-: “yardım etmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 66: 4;

[Kıp.T.] KMTT 44a/5;

arğar: “boynuzundan bıçak sapı yapılan dişi dağ keçisi”, [Kar.T.] DLT I, 117;

[Kıp.T.] RS 199c-6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *arğar*, 253;

[Çağ.Leh.] YUTS *arxar*, 16; UTİL I-71;

arğaş-: “sırt sırta vermek, sırt sırta vererek yardımlaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 237;

arğış (I): “kervan, kafil”, [Kar.T.] DLT I, 97; AH 179, R 12: 94; KB 1386; TİEMKök 12: 70;

[ET.] KT G 8;

[Har.T.] KE 48v18; AKYB *arğış*, A.IV. 9;

[Çağ.Leh.] UTİL I-72;

arkış (II):

(1) “mektup”, [Kar.T.] DLT I, 97;

(2) “uzakta olan birisine gönderilen insan, haberci”, [Kar.T.] DLT I, 97;

[ET.] BK D 25;

arkış (III): “büyü, efsun”, bk. **arwaş**, **arwış**, [Kar.T.] DLT I, 249;

arkuçı: “iki adam arasındaki aracı; evlenme sırasında dünürler arasındaki elçi”, [Kar.T.] DLT I, 141;

arkuk (I): “iki duvar veya iki sütun arasına konulan ağaç”, [Kar.T.] DLT I, 109;

arkuk (II): “kişi için inatçı”, [Kar.T.] DLT I, 109; KB 1668;

arkuklan-: “inat edip direnmek”, [Kar.T.] DLT I, 315;

arkun (I): “gelecek yıl”, [Kar.T.] DLT I, 108;

- “ertesı, sonra”, [ET.] Hua. 19;
- “gelecek yıl ve onu takip eden yıl”, [Kar.T.] [Kar.T.] DLT *arkın izi*, I, 89; DLT *arkun izi*, I, 108;

arkun (II): “yabanî aygırla ehlî kısraktan doğan cins at, küheylan”, [Kar.T.] DLT I, 107; KB 5803;

arkurat⁶¹: “and, yemin, söz vb. için bozup kenara atmak”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 100;

armağan: “Oğuzca lehçesinde, bir kimsenin gittiği yerden akrabalarına getirdiği hediye”, [Kar.T.] DLT I, 140;

[Har.T.] HŞ 1391; M 33b;

[Kıp.T.] Kİ 23; ETZ 5a; BM 11a/8; RS 205a-33;

armağ: “yorulma, yorgunluk, zahmet, meşakkat”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 35: 35;

[Kıp.T.] KMTT 29a/12; K 91a/8;

armut: “armut”, [Kar.T.] DLT I, 95; (FARŞÇA?)

[Kıp.T.] KMTT 8a/8; EDM 5a/12; EKK 66b/4; ETZ 31a; RS 194b-5; KH *armud*, 70b3;

[Çağ.Leh.] YUTS *amut*, 12; UTİL *amut*, I-188;

armutlan-: “(ağaç için) armutlanmak”, [Kar.T.] DLT I, 312;

arpa: “arpa”, [Kar.T.] DLT I, 123; KB 3611;

⁶¹ Kök, bu kelimeyi şu şekilde açıklamıştır: arkura at- < arku (öte taraf, ileri, uzak)+ra (yön gösterme eki) at- (atmak). *arku* kelimesinin tarihî lehçelerde tanıklanamamasına rağmen Clauson'da geçen *arkuçı* ve *arkuru* kelimelerine dikkat çekmiştir.

[Har.T.] NF 28-15; HŞ 1211; KE 13v20; KE *arfa*, 237v1;

[Kıp.T.] CC-I 55b/3; Kİ 11; KMTT 10b/1; EDM 6a/9; EDM *arfa*, 6a/9; EKK *arfa*, 3a/11; ETZ 20b; BM 12b/5; RS 194a-4; GT 35/3; İM 11a/4; KFLT 386b/15; MGI 211b/5; KH 89b7; BVÖzgür 116/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 34/5; MEs. 43a/448; LGN 68/9;

[Çağ.T./K.D] MA *arfa*, A27a/14; MA B94a/8; B 380a/10; MDF 1553; Z 79b/10;

[Çağ.Leh.] YUTS 17; UTİL I-60; ÖTİL *ärpä*, I-100;

arpağan: “arpa gibi başaklı, fakat başağı tanesiz bitki”, [Kar.T.] DLT I, 140;

arpala-: “hayvana arpa yedirmek”, [Kar.T.] DLT I, 316;

arpan- “hayvana arpa verilmek”, [Kar.T.] DLT I, 296;

arpasız: “arpa yemeyen, arpa verilmeyen”, [Kar.T.] DLT I, 123;

arriğ: “çok temiz şey”, [Kar.T.] DLT I, 143;

arsal⁶²: “kestane rengi, açık kestane rengi”, [Kar.T.] DLT I, 105;

arsalık: “Oğuz lehçesinde çift cinsiyetli hayvan”, [Kar.T.] DLT I, 159;

arsık-: “aldanmak, kanmak”, [Kar.T.] DLT I, 242; KB 3529; TİEMÜnlü 23: 89;

[Har.T.] HAP 3: 185; HŞ 2756; KE 243r21;

[Kıp.T.] K 12b/5;

arsıktur-: “aldatmak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 24;

[Har.T.] HAP 82: 6; HŞ 2507;

arslan:

(1) “aslan”, [Kar.T.] DLT I, 75; AH 52, KB 164; TİEMÜnlü 74: 51;

[ET.] AYÇetin 888;

[Har.T.] NF 343-17; HAP 74: 51; HŞ 1272; KE 141v2; SKHar. 45a/9; M 64a;

[Kıp.T.] CC-I *arstlan*, 54a/15; Kİ 11⁶³; KMTT *aslan*, 11b/7; K 149a/7; EDM *aslan*, 7b/5; EDM *araslan*, 7b/5; EKK *arsalan*, 47b/12; BM 15a/10; RS 195b-7; İM 354b/1; GT *arsalan*, 62/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 11/7; MSD 235; LD 276; LGN 74/3;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 164a-8; MA A35b/11; Z 338a/10;

⁶² Atalay’ın aktardığına göre DLT’nin basma nüshasında bu kelime ارسل şeklinde çıkmış ise de yazma nüshada ارسل şeklinde görülmektedir. Bu durum Atalay’a göre kelimenin hem *arsıl* hem de *arsal* şeklinde okunacağını göstermektedir. Nitekim DLT I, 97 de yer alan *arsal* şekline dayanarak tercümede verdiği dipnotu bununla düzeltilmiş olduğunu belirtir.

⁶³ D nüshasında *araslan* şeklinde geçmektedir.

[Çağ.Leh.] YUTS 17; YUTS *aslan*, 18; UTİL I-66; UTİL *aslan*, I-100; ÖTİL *ärslân*, I-100;

(2) “aslan burcu”, [Kar.T.] KB 834;

- “korkusuz”, [Çağ.Leh.] UTİL I-66;

arslan burslan: “aslan ve pars”, [Kar.T.] DLT III, 418;

arslanla-: “aslanlaşmak, aslan gibi olmak”, [Kar.T.] KB 2314;

art (I): “dağ beli, dağ geçidi, boğaz”, [Kar.T.] DLT I, 42; KB 1735;

[ET.] IB 10;

art (II): “art, arka, geri”, [Kar.T.] DLT I, 42; R 49: 4; TİEMÜnlü 33: 53;

[Har.T.] AKYB K.VI. 20; NF 136-3; HAP 36: 9; HŞ 2368; KE 109v13; ME *ard*, 130-4; SKHar. 22a/3;

[Kıp.T.] CC-I 26a/15; Kİ *ard*, 10; K 105b/7; EDM *ard*, 3a/16; BM 18b/6; MES *ard*, 19a/6; GT 314/6; İM 145a/6; MGİ 147b/5; MG 8b/7; KFİN 37b4; KH 102a4;

BVÖzgür 24/6; BVAğar *ard*, 8a/15;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 362;

[Çağ.T./K.D] MA A5b/2; MDF 751;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100a-17;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ârt*, III-140;

- “yardım”, [ET.] AYAYazlı 0120; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ârt*, III-140;
- “geride bulunan, sonraki”, [Kıp.T.] İM 241b/14; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ârt*, III-140;
- “kıç”, [Kıp.T.] İM 155a/7; [Çağ.T./K.D] MDF 380;
- “bir şeyin öbür tarafı, öte”, [Kıp.T.] İM 290a/2;

art-: “artmak, fazlalaşmak, çoğalmak”, [Kar.T.] DLT III, 425; AH 404; KB 349; TİEMKök 3: 178;

[ET.] AYÇağ 611/9;

[Har.T.] NF 212-1; HAP 30: 39; HŞ 1699; KE 149v6; SKHar. 64b/4; M 348b;

[Kıp.T.] Kİ 10; K 20a/4; EKK 83b/11; BM 45b/5; RS 191c-18; GT 53/10; İM 132a/5; MGİ 125b/4; BVÖzgür 120/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 70/7; MSD 135; GD 61: 4; YED 135/4; D 150; LD 192; LGN 23/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 47/1; BVas. 526/3; NC 14a/10; HBD 108/2; ŞHD 171b-9; MA D51a/1; BD 22/4; B 331b/3; MDF 670; Z 551b/12;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 85b-1;

[Çağ.Leh.] YUTS 17; ÖTİL *ârt-*, III-141;

- “üstün olmak, üstün gelmek”, [ET.] AYÇetin 742; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ârt-*, III-141;
- “zulmetmek”, [Kıp.T.] CC-I 25b/13;
- “harcadıktan sonra geri kalmak”, [Çağ.T./K.D] MA A75a/15; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ârt-*, III-141;

arta-: “bozulmak”, [Kar.T.] DLT I, 272; AH 395; KB 4384; TİEMKök 7: 58;

[ET.] AYÇağ 613/5;

[Har.T.] KE 233r11;

[Kıp.T.] K 31b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 188/12;

[Çağ.Leh.] UTİL *ardı-*, I-64;

artağ: “bozuk, bozulmuş, kötüleşmiş”, [Kar.T.] DLT I, 119; AH 395; R 47: 22; KB 2340; TİEMKök 2: 12;

[ET.] AYÖlmez 135/14;

[Çağ.Leh.] UTİL *ardağ*, I-64;

- “iffetsiz, fahişe”, [Kar.T.] TİEMKök *artağ işliğ*, 19: 20;
- “izzet, hürmet”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ärdâğ*, I-95;

artağlık: “bozgunculuk, fesatlık”, [Kar.T.] R 7: 127; TİEMKök 9: 47;

artaş: “birbirinden etkilenerak bozulmak, bozulmak”, [Kar.T.] DLT I, 230;

artat-: “bozmak, kirletmek, heba etmek, harap etmek”, [Kar.T.] DLT I, 260; R 47: 33; KB 1082; TİEMÜnlü 27: 34;

[ET.] KT D 22; AYÖlmez 134/20; IBTekin 59; Hua. 146;

[Kıp.T.] K 7b/4;

[Çağ.T./K.S] HBD 129/1;

- “namaz için bozmak”, [Har.T.] KE 146r13;
- “fitne, fesat”, [Kar.T.] R *artatur*, 5: 33;
- “vesvese, kötüye tahrik”, [Kar.T.] R *artatmak*, 7: 200;
- “vesveseye düşürmek”, [Kar.T.] R *artatmak tile-*, 7: 200;

artğu: “faiz”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 30: 39;

artığ (I): “hayvan üzerindeki dengin bir tarafı”, [Kar.T.] DLT I, 260;

[Çağ.Leh.] UTİL *artık*, IV-63;

artığ (II): “kadın yeleği”, [Kar.T.] DLT I, 98; ;

artil-: “heybe, yük, insan vb. için yarısı bir yanda yarısı diğer yanda kalacak şekilde hayvana yüklenmek, atılmak, sarılmak”, [Kar.T.] DLT I, 244;

[Har.T.] ME *ardıl-*, 187-2;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *artil-*, III-140;

- “öteye beriye koşmak, kalkmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 202/5;

artın-: “kendi yükünü, heybesini vb. şeyleri hayvan üzerine koymak”, [Kar.T.] DLT I, 250;

artış-: “heybeyi hayvanın üstüne atmakta ve taşımakta yardımlaşmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 231;

artla-:

(1) “tokatlamak”, [Kar.T.] DLT III, 443;

(2) “(baş) vurmak”, [Kar.T.] KB 3048;

artmak: “lütuf”, [Kar.T.] R 48: 29;

artuç: “ardıç”, [Kar.T.] DLT I, 95;

[Har.T.] KE 142v18;

[Çağ.Leh.] UTİL I-61;

artuçlan-: “ardıç çoğalmak, ardıçlanmak”, [Kar.T.] DLT I, 312;

artuğluk: “iyilik, ihsan, bağış”, bk. *artuğluk*, [Kar.T.] TİEMKök 2: 90;

artuk⁶⁴: “fazla, ziyâde, çok”, [Kar.T.] DLT I, 99; AH 190; R 37: 147; KB 171; TİEMKök 9: 79;

[ET.] KT D 14; AYÖlmez 144/17; UM I 64; Üİ 100b/15;

[Har.T.] AKYB K.III. 17; MM 90-1; NF 87-2; HAP 10: 26; HŞ 3302; KE 136v8;

[Kıp.T.] CC-I *arktan*, 38a/18; CC-II 69a/14; CC-II *artuḥ*, 61a/4; Kİ 10; KMTT 29b/13; K 125a/4; ETZ *arḥk*, 18a; RS 191c-18; RS *artuk*, 191b-11; GT 291/10; İM 448b/8; MGİ 45b/4; MES 26a/5; MG 28a/7; KFİN 1b7; KH 82b9; BVÖzgür 1/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 118/5; TSM 104; GD 105:1; MEs. *artuḡ*, 37b/391; MEs. 41a/425; MSD 462; YED 99/5; D 59; LD 98; LGN 7/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 242/3; BVas. 118/3; BVas. *artuḡ*, 336/3; NC 17a/1; SM 189; ŞDG 17/4; ŞHD 133b-13; MA A14a/8; BD 34/4; B 166a/13; MDF 272; Z 43a/12;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 68a-16;

[Çağ.Leh.] UTİL I-61; ÖTİL *ârṭik*, III-140;

- “şirk koşmak, bozgunculuk yapmak”, [Kar.T.] R *artuk kat-*, 4: 48; TİEMÜnlü *artuk kat-*, 33: 14;
- “üstün, değerli, kıymetli”, [Har.T.] NF 148-7; [Kıp.T.] K 42b/1; [Çağ.T./K.D] MA A39a/1; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ârṭik*, III-140;
- “başka, daha”, [Har.T.] SKHar. 69b/11; M 173a; [Çağ.T./K.S.D] ŞRT 16b/05; [Çağ.Leh.] UTİL I-61;
- “aşırı, haddinden fazla, ölçüsüz”, [Çağ.Leh.] YUTS 17; UTİL I-61; ÖTİL *ârṭik*, III-140;
- “güç, zor”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ârṭik*, III-140;
- “beyhude, boş, yersiz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ârṭik*, III-141;

artuklan-: “haddi aşmak”, [Kar.T.] DLT I, 313;

artukluk: “lütuf, kerem, ihsan”, bk. **artukluk**, [Kar.T.] TİEMKök 6: 53;

artukluk:

(1) “fazlalık, bolluk”, [Kar.T.] R 9: 37; KB 3760; TİEMKök 16: 71;

[Kıp.T.] RS 211a-12; KFLT *artuklu*, 80a/30;

⁶⁴ Ayazlı, bu kelimeyi 0796’da *artok* şeklinde okumuştur.

[Çağ.T. / K.Ö.D.] MEs. *artuğluğ*, 38a/394;

[Çağ.T./K.D] BVas. 325/3;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ârtiğlik*, III-141;

(2) “varlık, zenginlik”, [Kar.T.] R 4: 25;

(3) “ihsan, lütuf, fazilet, erdem”, bk. *artuğluğ*, *artuğlık*, [Kar.T.] R 4: 32; TİEMKök 10: 60;

[Har.T.] HAP 2: 243;

[Kıp.T.] K 42b/2;

(4) “fesat, fitne, bozgunculuk”, [Kar.T.] R 9: 47;

(5) “haksızlık, taşkınlık”, [Kar.T.] R 4: 29; TİEMKök 10: 23;

(6) “el altında, hali hazırda bulunan”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 25⁶⁵;

- “üstün kılmak”, [Kar.T.] R *artuğluğ ber-*, 7: 140;
- “lütuf sahibi”, [Kar.T.] R *artuğluğ bermek içişi*, 8: 29;
- “üstünlük verilmek”, [Kar.T.] R *artuğluğ beril-*, 16: 71;
- “aşırıya kaçmak, ileri gitmek, azgınlık yapmak”, [Kar.T.] R *artuğluğ kıl-*, 33: 32;
- [Har.T.] KE *artuğluğ kıl-*, 186r16;
- “zulmetmeyen”, [Kar.T.] R *artuğluğ tilemegüçi*, 16: 115;
- “üstün kılmak”, [Kar.T.] R *artuğluğ ur-*, 16: 71;
- “üstünlük”, [Çağ.Leh.] YUTS 18;

artuğsı: “fazla, ziyade, fazladan”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 170;

[Har.T.] NF 413-9; HAP 59: 8;

[Kıp.T.] K 154a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 141:4;

- “namaz için nafîle”, [Har.T.] HAP 17: 79;

⁶⁵ *yana kim umasa silârdin artuğluğ tişilänmäk boş uragutlarını kertgünmişlär* satırında geçen *artuğluğ tişilen-* kelime grubunu Kök, “birden fazla evlenme” olarak anlamlandırmıştır. Oysa bu ayette hür ve mü’min kadınlarla evlenecek maddi güce sahip olamayanların daha az bir masrafla cariyeleriyle evlenebilecekleri söylenmektedir. Bu nedenle “birden fazla evlilik” söz konusu değildir. Maddi güce sahip olmayanların “hâli hazırda, ellerinin altında bulunan”, cariyelerle (boş uragut) evlenebilecekleri belirtilmiştir. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

artur-:

(1) “arttırmak, çoğaltmak”, [Kar.T.] DLT I, 219; AH 258; R 4: 137; KB 756; TİEMKök 3: 173;

[ET.] AYAyazlı 0975;

[Har.T.] AKYB A.IV.15; MM 214-3; NF 340-11; HAP 2: 276; HŞ 289; KE 111v12;

[Kıp.T.] Kİ 10; KMTT 42b/4; K 20a/3; ETZ *arṭr-*, 18b; BM 45b/7; GT 172/5;

İM 240a/4; KFLT 144b/24; MES 39a/2; MĞİ 54b/4; MG 97b/9; KFİN 15a3; BVAğar 34a/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 113/3; MSD 63; YED 33/7; LD 730; LGN 17/7;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 22a-4; MA 4210(B); B *arttur-*, 229b/3; Z 262b/3;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ārttir-*, III-142;

(2) “haddi aşmak”, [Kar.T.] DLT I, 219;

[ET.] KT G 6;

- “üstün kılmak, üstün hale getirmek”, [Har.T.] HAP 7: 69; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ārttir-*, III-142;
- “yetişmek, erişmek, bulmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ārttir-*, III-142;

arturıl-: “katlamak, artırmak, çoğaltmak”, bk. **arturıl-**, [Kar.T.] TİEMÜnlü 57: 18;

arturul- (I): “artırılmak, çoğaltılmak”, bk. **arturul-**, [Kar.T.] TİEMKök 11: 20;

[Kıp.T.] İM 242b/8;

- “üstün kılınmak,” [Har.T.] HAP 16: 71;

arturul- (II): “ihtilafa düşmek, görüş ayrılığına düşmek”, [Kar.T.] R 16: 92;

artut⁶⁶: “armağan, hediye; bey ve benzerlerine verilen at vb. hediyeler”, bk. **ertüt**, [Kar.T.] DLT I, 109; AH 42; KB 1769;

art yış: “çıkış ve iniş, iniş çıkış”, [Kar.T.] DLT III, 4;

arubat: “Hint hurması, demirhindi”, [Kar.T.] DLT I, 138;

aruḳ (I): “yorgun, zayıf düşmüş”, [Kar.T.] DLT I, 66;

[Kıp.T.] BVAğar 34a/12;

[Çağ.T./K.D] B *arığ*, 160a/1;

⁶⁶ Tezcan’a göre bu okunuş Uygurcadaki yazılışa göre *ertüt* olarak düzeltilmelidir. Tezcan, age, s.31.

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 103b-4;

aruğ (II): “Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde cılız, zayıf, güçsüz”, bk. **arık**, [Kar.T.] DLT I, 66; TİEMKök 12: 46;

[Har.T.] NF 22-5; HAP 12: 43; KE 47r19;

[Kıp.T.] Kİ 11; KMTT 29b/6; K 8b/9; RS 192a-15; GT 20/6; İM 368b/5; KH 71b1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 15/12; LD **aruğ**, 2731;

[Çağ.T./K.D] BVas. 321/5; MDF **aruğ**, 1173; MDF 1171; Z **aruğ**, 255b/15; Z 244b/12;

[Çağ.Leh.] YUTS **oruğ**, 298; UTİL **oruğ**, III-637;

aruğla-: “yorgunluktan sonra dinlenmek”, [Kar.T.] DLT I,305;

- “zayıflamak”, [Kıp.T.] Kİ 11; [Çağ.Leh.] UTİL **oruğlı-**, III-637;

aruğluk: “yorgunluk, dermansızlık”, [Kar.T.] DLT I, 150; TİEMÜnlü 50: 38;

[Çağ.Leh.] UTİL **oruğluk**, III-637;

- “kıtlık, darlık”, [Har.T.] HAP 12: 88;

arumdun: “boya”, [Kar.T.] DLT I, 138;

aruş-: “erimek”, bk. **erüş-**, [Kar.T.] DLT I, 182;

arut⁶⁷: “kuru, soluk”, [Kar.T.] DLT I, 50;

arwa-: “(kam) büyülu sözler söylemek, efsunlamak”, [Kar.T.] DLT I, 283;

[ET.] AYÇetin **arva-**, 417;

arwal-: “büyülü sözler söylenmek”, [Kar.T.] DLT I, 249;

arwaş: “kamın söylediğı büyülu sözler” bk. **arwış**, [Kar.T.] DLT I, 283;

arwaş-: “kâhinler (kamlar) birtakım sözler mırıldanarak büyülu dualar etmek, cin çarpması tedavi ederken büyülu sözler söylemek”, [Kar.T.] DLT I, 237;

arwış: “kamın söylediğı büyülu sözler, sihir” bk. **arwaş**, [Kar.T.] DLT I, 249;

[ET.] AYÇetin **arwış**, 385;

aş (I): “kakım, gelincik, as”, [Kar.T.] DLT I, 80; KB 84;

⁶⁷ Bu kelimenin nasıl okunacağı kesin bir şekilde belli değildir. Çünkü yazmada farklı şekillerde geçmektedir. Atalay ise Brockelmann’a uyarak bu kelimeyi *arut* şeklinde okumuştur.

[Har.T.] HŞ 829; KE 68v4;

[Kıp.T.] EDM 8a/6; ETZ 29a; BM 15b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 596;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 55b-13;

as (II): “cariyelere verilen bir ad”, [Kar.T.] DLT I, 80;

as-: “asmak, bağlamak, takmak”, [Kar.T.] DLT I, 173; R 4: 157; TİEMKök 20: 71;

[ET.] AYAYazlı 0277;

[Har.T.] HŞ 4052; KE 104r17; SKHar. 55a/8;

[Kıp.T.] CC-I 20b/26; Kİ 15; KMTT 36b/2; K 154a/7; EKK 11b/12; ETZ 21b; RS 186b-2; KFLT 299a/44; MG 90a/4; KH 100a9; BVAğar 31a/18;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 105; YED 139/7; LD 569;

[Çağ.T./K.D] NİD 114/4; BVas. 258/2; ŞHD 165a-1; MA A47b/14; B 215b/12;

Abuş. 901;

[Çağ.Leh.] YUTS 18; UTİL I-102; ÖTİL âs-, III-147;

- “idam etmek, asarak öldürmek”, [Har.T.] HAP 4: 157; [Kıp.T.] K 129a/7;
[Çağ.T./K.D] MA A49a/14; [Çağ.Leh.] YUTS 18; UTİL I-102;

asığ:

(1) “fayda, yarar, kazanç”, [Kar.T.] DLT I, 64; AH 78; R 40: 80; KB 106; TİEMKök 2: 102;

[ET.] IB 49; AYÖlmez 184/22; UM I 3;

[Har.T.] MM 56-3; MM aslam 402-4; Kİ *aslam*, 15⁶⁸; HAP 5: 76; HŞ 2949; KE 161v11;

[Kıp.T.] Kİ 15; KMTT 29b/10; K 109a/1; KFLT *assı* 284b/19; CC-II *asığ*, 66b/13b; CC-II *asık*, 66b/12b; CC-II *asov*, 59a/11-12; BM *aşşı*, 11a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 212/11; GD 137:2; D *asık* 468; LD 2081;

[Çağ.T./K.D] NİD 55/6; BVas. 97/5; Mün. 2b/22; NC *asık*, 12a/1; HBD 113/3; ŞDG 26/2; ŞHD *assığ*, 34b-12; MA 3153(B); BD 20/6; BTD XXXVII/ 5; Abuş. *assığ*, 902; Abuş. *asık*, 902;

(2) “faiz”, [Kar.T.] KB 232;

⁶⁸ Bu kelime Caferoğlu tarafından yanlış yazılmıştır. Kelime madde başına *aslan* olarak yazılmış ve *asığ* “fayda” kelimesiyle eş anlamlı olduğu açıklaması yapılmıştır. Oysa kelime tıpkıbasımında أَضَلَمَ şeklinde geçmektedir.

[Har.T.] HAP 4: 161;

- “kazanmak”, [Kıp.T.] BM *aşş eyle-*, 78b/9;

asığcı:

(1) “faydalı”, [Kar.T.] KB 2609;

(2) “kârcı, tefeci, faizci”, [Kar.T.] KB 4419;

asığ kılığı: “yarar sağlama, fayda”, [Kar.T.] DLT I, 494;

asığlıg: “faydalı, yararlı, kazançlı”, [Kar.T.] DLT I, 147; KB 897; TİEMKök 2: 16;

[ET.] AYÖlmez 162/16;

[Har.T.] KE 221r1;

[Çağ.T./K.D] BVas. 99/4; Abuş. 901;

asıgsız: “faydasız, boş”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 78: 35;

[ET.] AYKaya 611/23;

[Har.T.] HŞ 2138; KE 40r10;

[Çağ.T./K.Ö.D] D asıgsız 773;

asıl- (I):

(1) “asılmak, aşağı doğru sarkmak”, [Kar.T.] DLT I, 196; R 5: 33;

[Har.T.] NF 67-15; HAP 53: 8; HŞ 4146; KE 22r14; SKHar. 45b/15;

[Kıp.T.] Kİ 15; K 156a/2; BM 38b/1; İM 423a/7; KFLT 299b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 168/4; LD 550;

[Çağ.T./K.D] BD 81/3; BVas. 180/1;

[Çağ.T./K.S.D] HBD 10/2; ŞHD 48a-6;

[Çağ.Leh.] YUTS *ésil-*, 127; UTİL *ésil-*, VI-83, 82; ÖTİL *âsil-*, III-145;

- “idam edilmek”, [Har.T.] HAP 12: 41; SKHar. 56a/1; [Çağ.Leh.] YUTS *ésil-*, 127; UTİL *ésil-*, VI-83, 82;

asıl- (II):

(1) “uzamak, uzatılmak”, [Kar.T.] DLT I, 196;

(2) “azalmak, eksilmek”, bk. *eksil-*, *esil-*, *iysil-*, [Kar.T.] KB 221⁶⁹;

⁶⁹ *u kuş birle aslur kişi artağı / bilig birle süzlür bu dın bulğağı* şeklinde geçen kelimeyi Arat “İnsanların kötüsü anlayış yolu ile asılır, halk arasında çıkan fitne bilgi ile bastırılır.” biçiminde çevirmiştir. Tezcan ise bu kelimeyi

- “çoğalmak, artmak”, [ET.] AYÖlmez 194/18; Üİ 110a/1;

aşın-: “bir şeyi çekmek, germek”, [Kar.T.] DLT I, 201;

[Kıp.T.] MG 84a/2;

- “asılmak, takılmak”, [Kıp.T.] ETZ 10a;

asıngu: “gerdanlık, boyun bağı”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 97;

asış-: “asmakta yardımcı olmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 184;

[Çağ.Leh.] UTİL *ésiş-*, VI-83;

aslan: “aslan”, bk. **arslan**.

asnar-: “iş yapmamak için ayak direyip oturmak”, [Kar.T.] DLT I, 289;

asra: “alt, aşağı, aşağıda”, [Kar.T.] DLT I, 126; AH 294;

[ET.] KT D 22; AYAyazlı 0432; IBTekin 60; Hua. 81;

[Har.T.] NF 289-11; HŞ 3881; SKHar. 3a/7;

[Kıp.T.] RS 189b-2; MG *ısra*, 61a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 612; LD *isre*, 1000;

- “alçak, sefil, aşağılık”, [ET.] AYAyazlı 0173;
- “dünden önceki gün”, [Kıp.T.] ETZ *asra kün*, 5a⁷⁰;

asrakı: “alttaki, aşağıdaki, aşağıki”, [Kar.T.] KB 4527;

[ET.] AYGaya 509/1;

- “evvelki, önceki”, [Kıp.T.] RS *asragı*, 201a-8;

asrı:

(1) “kaplan”, bk. **esri**, [Kar.T.] DLT I, 126;

(2) “kaplan gibi iki renkli”, [Kar.T.] DLT I, 126;

es(i)l- “azalmak, eksilmek” olarak okur ve “insandaki bozukluk anlayış ile azaltılır, halk arasındaki kargaşalık bilgi ile durultulur” biçiminde yorumlar. DLT’de I, 270’de *ésil-* “eksilmek” olarak geçen kelimenin kökü KB 5280’de *is-* (*és-*) biçiminde geçmektedir. Tezcan, age, s.31.

⁷⁰ اول امس kelimesine karşılık olarak kullanılmıştır.

asru: “çok, pek, fazla”, [Kar.T.] AH 18,

[Har.T.] HŞ 1148; KE 216v10; AKYB *asrı*, K.IX.5; M 98a;

[Kıp.T.] CC-II 64a/7; CC-II *astrı*, 62b/11; CC-II *astru*, 61a/5; MG *asrı*, 11b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 107:3; MEs. 18b/187; MSD *asrı*, 428; YED 222/6; D 285; T 163; LD 30;

[Çağ.T./K.D] NİD 58/1; BVas. 256/9; ÇH 95; NC 35a/10; HBD 73/1; ŞHD *asrı*, 86a-2; ŞHD 13a-2; B 128b/14; MDF 552; Abuş. 902;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 93a-6;

- “iri, büyük”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 2:9;

asruş-: “aksırmakta yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 234;

ast (I): “Çiğil lehçesinde sokak”, [Kar.T.] DLT I, 42;

ast (II): “alt taraf, aşağı, taban”, [Kar.T.] KB 18; TİEMKök 11: 82;

[Har.T.] NF 330-16; HAP 43: 51; HŞ 3291; KE 164v21; SKHar. 9a/11;

[Kıp.T.] CC-I 32b/13; RS 199a-18; GT 299/11; BVAğar 8b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 27/3; GD 143:5; MEs. 7a/61; MSD 572; YED 15/6; LD 1068;

[Çağ.T./K.D] NİD 55/2; BVas. 224/6; ÇH 97; NC 33a/5; HBD 122/9; ŞHD 86b-13; MA A4b/5; BD 54/6; B 227a/11; MDF 381; Z 144a/14; Abuş. 902;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 11b/03;

[Çağ.Leh.] YUTS 18; UTİL I-95; ÖTİL *âst*, III-148;

astın:

(1) “alt, aşağı”, [Kar.T.] DLT I, 108; AH 102, R 9: 72;

[Har.T.] NF 222-2; HAP 2: 266; KE 22v14;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 25/4; MSD 107; LD 685;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *âstin*, III-149;

(2) “alçak, bayağı, değersiz”, [Kar.T.] R 37: 98;

[Har.T.] HAP 37: 98; KE 54r3;

[Kıp.T.] K 66b/3;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *âstin*, III-149;

- “temelden, kökünden”, [Çağ.Leh.] YUTS *astin*, 19;

astur-: “astırmak için emir vermek, astırmak”, [Kar.T.] DLT I, 221;

[ET.] AYKaya 88/6;

[Har.T.] KE 95r1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 134/6;

[Çağ.T./K.D] MA 4568(B); B 206b/5; Z 535a/6;

[Çağ.Leh.] UTİL I-97; ÖTİL *âstir-*, III-150;

asun-⁷¹: “geçmek, aşmak”, bk. **aşun-**, [Kar.T.] KB 595;

asur-: “aksırmak”, [Kar.T.] DLT I, 178;

[Kıp.T.] BM *aşsur-*, 64a/2;

asurğan: “çok aksıran”, [Kar.T.] DLT I, 156;

asurt-: “aksırtmak”, [Kar.T.] DLT III, 442;

asurtğu: “aksırtan”, [Kar.T.] DLT III, 442;

asurtguķ: “zeki ve akıllanmış (kişi)”, [Kar.T.] DLT III, 442;

aş (I): “yemek, yiyecek, gıda”, [Kar.T.] DLT I, 80; AH 297; R 36: 47; KB 524; TİEMKök 5: 75;

[ET.] Toyok. yaprak 1, arka tar.7; AYÖlmez 135/14; UM I 86; Hua. 94;

[Har.T.] NF 29-11; HAP 18: 62; HŞ 1029; KE 49r21; SKHar. 12b/1; M 10a;

[Kıp.T.] CC-I 5b/24; Kİ 14; KMTT 16a/13; K 58a/7; EDM 6b/7; EKK 20b/12;

ETZ 24a; BM 13b/2; RS 194a-11; GT 22/12; İM 345b/2; BVAğar 42b/22;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 33/13; MEs. 47a/488; YED 151/7; LD 188;

[Çağ.T./K.D] NC 19b/5; ŞHD 190b-12; MA A4b/12; B 238a/13; MDF 440; Z

527a/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 87b-4;

[Çağ.Leh.] YUTS 19; UTİL I-104;

- “pılav”, [Çağ.Leh.] UTİL I-104;
- “yenilebilir, un çıkarılabilen tahıl”, [Çağ.Leh.] UTİL I-104;

aş (II): “kenet, bağ, kabın kenet yapılan, onarılan yeri”, [Kar.T.] DLT I, 80;

⁷¹ Arat bu kelimeye *asun-* “asılmak, asılı olmak”, şeklinde aktarmıştır. Tezcan bu kelimenin *as-* eyleminden türediği düşünüldüğünde *asun-* değil de *asın-* olması gerektiğini düşünür. Arat’ın verdiği “daima kapıda bana yakın ol” anlamı Tezcan’a uygun görünmez ve *sin* harfinin üzerindeki noktaların eksik olduğunu ve kelimenin *aşunğıl* olabileceğini, “kapıda (hizmet ederek) ileri geç, bana yakın ol” diye anlamlandırılabilceğini söyler. Tezcan, age, s.31.

- “meydana gelen tuzlanmayı gidermek, düzeltmek için kullanılan un, su ve tuz karışımı”, [Çağ.Leh.] UTİL I-104;

aş-:

(1) “(dağ vb. yüksek yerler için) aşmak, çıkmak, geçip gitmek”, [Kar.T.] DLT I, 173; KB 1235; TİEMKök 20: 127;

[ET.] KT D 17;

[Har.T.] AKYB K.II.4; MM 283-2; HAP 17: 93; HŞ 2744; NF 251-16; KE 23r10;

[Kıp.T.] CC-II 62b/10-11; Kİ 14; MG 99b/8; KH 80b7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 146/7; GD 18:4; MEs. 18b/188; MSD 450; D 39; T 230; LD 124; LGN 14/7;

[Çağ.T./K.D] BVas. 144/1; ŞHD 23a-6; MA A13b/8; BD 37/5; B 133a/2; Z 189b/14;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100a-18;

[Çağ.Leh.] YUTS 19; UTİL I-109; ÖTİL aş-, III-172;

(2) “yükselmek”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 93;

[Har.T.] NF 99-2; KE 21v14; SKHar. 69a/5;

[Kıp.T.] K 89a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 36;

[Çağ.T./K.D] MA B96a/6;

[Çağ.Leh.] ÖTİL aş-, III-173;

- “zaman, saat, gün için geçmek”, [Har.T.] NF 263-5; [Kıp.T.] GT 133/2; [Çağ.T./K.D] B 236a/4;
- “binekle gitmek”, [Kıp.T.] KMTT 42b/12;
- “hadd, sınır, kural vb. için geçmek, aşmak”, [Kıp.T.] GT 327/9; [Çağ.Leh.] UTİL I-109; ÖTİL aş-, III-173;
- “fazlaşmak, yayılmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 130; [Çağ.T./K.D] HBD 65/6;
- “büyümek, kendini mükemmelleştirmek, geliştirmek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-109;
- “mikdar, hacim açısından artmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL aş-, III-172;

aşa-: “(Hakanlılarda ileri gelenler için, diğer Türklerde herkes için) yemek yemek”, [Kar.T.] DLT III, 253; KB 1480;

[ET.] **Toyok.** yaprak 1, arkatar. 8; **Hua.** 338;
 [Har.T.] NF 263-12; **HŞ** 744; **KE** 228v21; **M** 96a;
 [Kıp.T.] **CC-I** 5b/23; **KMTT** 45a/12; **GT** 164/3;
 [Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 69b-8;
 [Çağ.Leh.] **ÖTİL âşâ-**, III-169;

- “almak, kabul etmek, yararlanmak”, [ET.] **AYÖlmez** 138/15;
- “beslemek”, [ET.] **AYTok** 676;
- “izinsiz almak”, [Har.T.] **SKHar.** 68b/10;

aşaç: “tencere, kazan”, bk. **eşiç**, [Kar.T.] **DLT** III, 382;

[Har.T.] **KE** 228v7;

aşağa: “bayağı, aşağı”, [Kar.T.] **R** 16: 70;

[Har.T.] **ME alçağ**, 146-5;

[Kıp.T.] **KMTT** 28b/2; **K** 36a/5; **EDM** 3a/14; **EKK** 44a/10; **GT** 261/9; **İM** 107a/1; **MGİ** 76a/4;

- “alt, aşağı”, [Har.T.] **SKHar.** 44b/14; [Kıp.T.] **Kİ** 14; **BM** 18b/5; **RS** 205d-44; **KFİN** 17a6; **KH** 79a9; **MG** 23b/3; **MG aşağı**, 101a/2; **BVÖzgür** 35b/1;

aşak:

(1) “aşağı, alt, alçak, kısa”, [Kar.T.] **DLT** I, 66;

[Har.T.] NF 23-4; NF **aşağ**, 402-12; **HAP** 38: 52; **KE** 125r17;

[Kıp.T.] **K** 151a/8; **BM** 19a/5; **İM** 297b/8; **KFLT** 395a/4; **KFİN** 50b8; **BVÖzgür** 28/1;

[Çağ.T./K.D] **MA** A5a/15;

(2) “Oğuz lehçesinde dağ dibi”, [Kar.T.] **DLT** I, 66;

(3) “tuvalet, hela”, [Kar.T.] **R** 4: 43;

[Har.T.] **HAP** 5: 6 ;

- “alçak gönüllü, mütevazî”, [Har.T.] NF 378-7; [Kıp.T.] **Kİ** 14;

aşakla-: “küçük saymak, küçük görmek”, [Kar.T.] **DLT** I, 305;

aşat-: “(Türkler arasında, hakanların ve büyüklerin verdikleri yemekler için, Oğuzlarda ise her durumda) yedirmek”, [Kar.T.] DLT I, 210;

[ET.] AYKaya 647/5;

[Har.T.] NF 143-1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *âşât-*, III-169;

aşbar: “samanla, kepekle ıslatıp karıştırılarak hazırlanan at yemi”, [Kar.T.] DLT I, 117;

aşçı: aşçı, mesleği veya işi yemek yapmak olan kimse, [Kar.T.] KB 2832;

[Har.T.] KE 85r5;

[Kıp.T.] EKK 63a/8;

aşgın-: “(taş vb. sert şeyler için) ezilip ufalanmak”, [Kar.T.] DLT I, 254;

aşın-: “öne geçmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 79: 4;

- “fazla”, [Çağ.Leh.] YUTS *êşingān*, 127;

aşındur-: “geçirmek”, bk. ışıntur-, [Kar.T.] AH 433;

aşıt-: “iki veya daha fazla kişinin arasını düzeltmek, barıştırmak, aralarını bulmak”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 224;

aşla-: “kap, ok vb. için ekleme yaparak tamir etmek, kap kenetlemek, kalaylamak”, [Kar.T.] DLT I, 80;

[Har.T.] HŞ 690;

[Kıp.T.] Kİ 14; K 32b/5; MG 89a/1;

[Çağ.Leh.] UTİL I-109; ÖTİL *âşlā-*, III-172;

aşlal-: “kap tamir edilmek, kalaylanmak”, [Kar.T.] DLT I, 295;

aşlat-: “kap tamir ettirmek, kalaylatmak”, [Kar.T.] DLT I, 265;

[Çağ.Leh.] UTİL I-108;

aşlğ⁷²: “düzenli, birbirine sıkı sıkıya bağlı”, [Kar.T.] KB 2300;

aşlık:

(1) “Oğuzlarda buğday, zahire, gerektiğinde kullanmak üzere saklanan tahıl, erzak”, [Kar.T.] DLT I, 114; TİEMKök 12: 65;

[Har.T.] HAP 12: 65; AKYB K.I.22; MM 256-1; NF 337-15; HŞ 1983; KE 160v16;

⁷² Arat, bu kelimeyi dizinde aş madde başı altında vermiştir.

[Kıp.T.] CC-I 55b/2; Kİ 14; K 20b/4; ETZ 26b; EDM 6a/13; BM 12b/4;

[Çağ.T./K.D] MA B97b/1; B 144b/9;

[Çağ.Leh.] YUTS 19; UTİL I-109;

(2) “yemeklik”, [Kar.T.] DLT II, 204;

[Çağ.T./K.D] MA A77b/13;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 105b-2;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *âşlik*, III-172;

(3) “mutfak”, [Kar.T.] DLT I, 114;

[ET.] AYKaya *aşlg*, 360/22;

- “yemek”, [Çağ.T./K.D] Z *aşlg*, 336a/8; Z *aşluk*, 161b/13;

aşnı⁷³: “konu-komşu, dost”, [Kar.T.] KB 4581;

[Çağ.Leh.] UTİL *aşna*, I-110;

aşnu: “önce, evvel”, [Kar.T.] DLT I, 130; R 7: 155; KB 509; TİEMKök 6: 133;

[ET.] AYÖlmez 185/10; Üİ 97b/1;

[Har.T.] MM 167-3; NF 60-1; HAP 2: 4; HP 1270; KE 8v5; SKHar. 2b/11; M

289a;

[Kıp.T.] Kİ 14; K 40a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 16/7;

- “üst, yukarı”, [Har.T.] HAP 33: 10;

aşnu bar-: “öne geçmek”, [Kar.T.] R 34: 30;

aşnuğlı: “önde bulunan, öncede yer alan”, [Kar.T.] R 15: 24;

aşnuķı: “önceki, evvelki”, [Kar.T.] R 16: 24; KB 5070; TİEMKök 20: 21;

[ET.] K.C. a 2;

[Har.T.] HAP 37: 17;

aşnuş-: “koşuşmak, birlikte öne doğru koşmak”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 25;

aşru: “aşırı, çok”, [Kar.T.] KB 5038;

⁷³ *ķaşnı aşnı* “konu komşu”. Başka kaynaklarda bulunmayan bu sözcük Tezcan’a göre yalnız *ķaşnı* ile birlikte kullanılan bir uyak sözcüğüdür ve Clauson’da eksiktir. Tezcan, age, s.31. Bize göre Farsça *aşina* “dost” kelimesinden geliyor olabilir. Nitekim kelime, Yeni Uygur Türkçesinde *aşina* kelimesinden gelen *aşna* UTİL I-110’da “dost” anlamında geçmektedir.

aşrul-: “(yük, engel vb şeylerden) aşırılmak”, [Kar.T.] DLT I, 247;

aşsa: “yemek istemek, yemek arzu etmek”, [Kar.T.] DLT I, 277;

aşsa-: “tepeyi, engeli aşmak istemek”, [Kar.T.] DLT I, 277;

aşsat-: “yeme arzusu uyandırmak”, [Kar.T.] DLT I, 262;

aştal (oğul): “adamin en son çocuğu”, [Kar.T.] DLT I, 105;

aşu: “aşı toprağı”, [Kar.T.] DLT I, 89;

aşu-(I)⁷⁴: “örtmek” bk. eşü-, [Kar.T.] KB 6530;

aşu- (II): “koşmak, aşmak”, [Kar.T.] DLT I, 123;

aşuğ(II)⁷⁵: bk. yaşuğ

aşuğ (II): “insanın veya başka şeylerin aşık kemiğı, topuk”, [Kar.T.] DLT I, 66; R 5: 6;

[Har.T.] KE 59v12;

[Kıp.T.] Kİ 14; RS aşık, 190a-24; RS 199a-19; MG aşık, 78b/6; BVÖzgür 76/4;

BVÖzgür aşık, 8171; BVÖzgür aşkağ, 112/6-7;

[Çağ.T./K.D] B 275b/10; MDF 612; Abuş. 902;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 81a-12;

- “baldır ile ökçe arasındaki sinirler”, [Kıp.T.] KMTT aşgağ, 22a/13;
- “baldır”, [Kıp.T.] Kİ aşkağ, 14;

aşuğ-: “özlemek”, [Kar.T.] DLT I, 191;

[Har.T.] HŞ 1904; KE 129v6;

[Kıp.T.] BVÖzgür aşuğ-, 85/4;

- “acele etmek”, bk. aşık-, [ET.] AYÇağ 624/15; [Har.T.] HŞ 1916; KE 246r18; HŞ aşık-, 3190; [Kıp.T.] GT aşık-, 333/2; İM aşık-, 185b/5; KFLT aşık-, 35a/25; MG aşık-, 28b/2; KH aşık-, 98b8; CC-II aşık-, 57b/15b; [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 15; MEs. 39b/407; D 702; LD 2283; LGN 82/3; [Çağ.T./K.D] BVas. 349/5; MA A25b/4; MDF 900; Abuş. 902;

⁷⁴ Tezcan’a göre bu kelime eşü- kelimesidir. Tezcan, age, s.31.

⁷⁵ Atalay’a göre C.III, s.50’de de yışıklığ er olarak “ى” harfi ile yazılmış olan bu kelime yaşığ olmalıdır. Çünkü yaşmak “örtmek, gizlemek” demektir.

aşukla-: “aşık kemiğine vurmak”, [Kar.T.] DLT I, 305;

aşul-: “örtülmek, örttürmek”, [Kar.T.] DLT I, 197;

aşun-(I)⁷⁶: “örtünmek”, bk. eşün-, [Kar.T.] KB 4848

aşun- (II): “öne geçmek, geride bırakmak, önce olmak”, [Kar.T.] DLT I, 202; R 16: 61; KB 1384; TİEMKök 16: 61;

aşundur⁷⁷: “önceden davranmak, önceden yapmak”, [Kar.T.] R 28: 47; KB 5060;

TİEMKök 10: 30;

aşut-(I)⁷⁸: “örttürmek”, bk. eşüt-, [Kar.T.] DLT I, 210;

aşut- (II): “öne geçirmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 21: 27;

at (I): “ad, isim, unvan”, [Kar.T.] DLT I, 78; AH 240; R 7: 180; KB 115; TİEMKök 2: 114; [ET.] KT D 20; AYÖlmez 195/20; UM I 75; Hua. 359; Üİ 100b/11; [Har.T.] AKYB A.IV.18; MM 212-2; NF 344-16; HAP 19: 7; HŞ 1639; KE 14v2; SKHar. 17a/13; M 39b; [Kıp.T.] CC-I 19a/13; Kİ *ad*, 9; K 108a/8; EKK 65b/3; EKK *aç*, 65b/3; RS *ad*, 205c-34; GT 300/10; İM 23b/2; MES *ad*, 7a/2; MG *ad*, 5a/7; MG 82b/8; BVÖzgür *ad*, 7/5; BVAğar 2a/15; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 9/5; TSM 30; GD 41:2; MEs. 2a/9; MSD 398; YED 62/2; D 67; T 223; LD 21; LGN 13/2; [Çağ.T./K.D] NİD 2/9; BVas. 136/1; NC 23b/5; HBD 12/6; ŞDG 12/4; ŞHD 88b-2; MA A1b/4; BD 4/167; B 290b/5; MDF 62; BTd XLVI/ 7; Z 264a/4; Abuş. 902; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 70b-14; ŞRT 38b/02; [Çağ.Leh.] YUTS 19; UTİL I-13; ÖTİL *ât*, III-151;

- “unvan, nam, şöhret”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ât*, III-151;
- “namus, gurur”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ât*, III-151;

at (II):

(1) “at, kısırak”, [Kar.T.] DLT I, 16; R 59: 6; KB 4441; TİEMKök 20: 96; [ET.] KT D 32; AYUçar 0971; IBTekin 19;

⁷⁶ Tezcan’a göre bu kelime de eşü- kelimesinden gelmektedir. Tezcan, age, s.31.

⁷⁷ uluğlar kerek kim kiçigke selam / aşundursa ötrü bolur iş tamam beytini Arat “Büyüklerin küçüklere selam vermesi lazımdır ve böylece işler yoluna girer” şeklinde aktarmış ve aşundurmak kelimesini selam kelimesiyle beraber “selama cevap vermek” olarak anlamlandırmıştır. Ama Tezcan’ın da dikkat çektiği gibi bu kelimeyi “önceden davranmak” olarak anlamlandırdığımızda beyit daha anlamlı olmaktadır. Tezcan, age, s.32.

⁷⁸ Bu kelime yazma nüshada önce “ق” ile yazılmış daha sonra üzeri çizilerek “ك” konmuştur. Dolayısıyla Atalay, bu kelimeyi eşüt- kelimesine yönlendirmiştir.

[Har.T.] AKYB K.I.28; MM 226-7; NF 299-14; HAP 38: 32; HŞ 2986; KE 3v16; SKHar. 13b/12; M 69a;

[Kıp.T.] CC-I 51b/20; Kİ 15; KMTT 12b/13; K 2a/6; EDM 8a/9; EKK 22b/11; ETZ 27b; BM 20b/6; RS 195a-18; GT 44/13; İM 142a/1; KFLT 386b/23; MGİ 163a/2; MG 6b/3; KFIN 3a6; KH 80b3; BVÖzgür 3/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 3/8; GD 155:2; MEs. 18b/186; MSD 359; D 873; LD 400; LGN 92/8;

[Çağ.T./K.D] BVas. 216/9; SM 170; HBD 20/2; ŞHD 143a-8; MA A4b/12; BD 118/2; B 129a/8; MDF 1357; Z 31a/3; Abuş. 902;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 101b-18;

[Çağ.Leh.] YUTS 19; UTİL I-12; ÖTİL *ât*, III-150;

(2) “ordu”, [Kar.T.] KB 5336⁷⁹;

at-:

(1) “atmak, fırlatmak”, [Kar.T.] DLT I, 170; AH 159; R 7: 150; KB 2635; TİEMKök 3: 187;

[Har.T.] MM 345-1; NF 354-1; HAP 8: 17; HŞ 2550; KE 41v20; SKHar. 67b/7; M 334b;

[Kıp.T.] CC-II 60a/20; Kİ 17; KMTT 36a/7; K 167b/9; EKK 79a/7; RS 186b-1; GT 69/4; İM 327a/5; MGİ 137b/2; MG 106b/8; KFIN 12b9; KH 89a2; BVAğar 18b/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 158/2; GD 42:7; MSD 115; YED 123/1; D 303; T 77; LD 202; LGN 27/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 12/3; NC 25a/10; HBD 18/4; ŞHD 167a-3; MA A68a/13; BD 118/2; MDF 2109; Z 153a/1; Abuş. 902;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 80a-1;

[Çağ.Leh.] YUTS 21; UTİL I-22; ÖTİL *ât*, III-156;

(2) “(şafak, tan için) sökmek”, [Kar.T.] DLT I, 170;

[Har.T.] MM 172-1; HŞ 2810; KE 61r4; M 149b;

[Kıp.T.] K 150b/7; GT 40/8;

⁷⁹ bu begke vezir ol tutup yitgüçi / ili kapğı atı bu ol itgüçi beytini Arat, “Bir beye yol gösteren vezirdir; halka, muhafızlara ve hizmetkarlara nizam veren odur.” şeklinde aktarmıştır. Kelimeyi *at* “at, hayvan” madde başı altında vermiş ve “hizmetkâr” kelimesiyle karşılamıştır. Ama Tezcan’ın da dediği gibi bu dizeyi “...atları vezir hazırlar” biçiminde anlamak mantıklı olmayacaktır. Tezcan’ göre buradaki *at* kelimesi *er at* kelimesinin yerine kullanılmış bir kısaltmadır ve Çince den bir ödünçleme çeviri olan *er at* kelimesi “ordu” anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu dize şöyle anlamlı olmaktadır: “saray avlusunu, saray kapısını ve orduyu vezir düzenler”. Tezcan, age, s.32.

- [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 87/5; D 384;
 [Çağ.T./K.D] MA B95b/9; MDF 2106;
 [Çağ.Leh.] YUTS 21; UTİL I-22;
 (3) “(şimşek için) çakmak, parıldamak, yanıp sönmek”, [Kar.T.] DLT 562⁸⁰;
 [Çağ.Leh.] UTİL I-22;
 (4) “kendini kurtarmak”, [Kar.T.] KB 2066;
 (5) “iftira etmek, töhmet altında bırakmak”, [Kar.T.] R 34: 53; TİEMÜnlü 24: 4;
 [Har.T.] HAP 4: 112;
 (6) “uzaklaştırmak, savmak”, [Kar.T.] R 28: 54;
 [Çağ.Leh.] ÖTİL ât-, III-156;

- “koymak”, [Har.T.] HAP 20: 39;
- “saçmak, yaymak, (çiçek) açmak”, [Har.T.] HAP 77: 32; [Çağ.Leh.] YUTS 21; UTİL I-22; ÖTİL ât-, III-157;
- “bilmeden konuşmak, kafadan atmak”, [Har.T.] HAP 18: 22;
- “okla vurmak”, [Kıp.T.] MGİ 241a/5; [Çağ.T./K.D] MA A78b/2;
- “adım atmak, yürümek”, [Kıp.T.] K 168a/1; [Çağ.Leh.] UTİL I-22; ÖTİL ât-, III-157;
- “(kuş vb.) salmak”, [Çağ.T./K.D] MA A78b/14; [Çağ.Leh.] ÖTİL ât-, III-157;
- “hedefe ulaştırmak, hedefi vurmak”, [Çağ.T./K.D] B 336b/7;
- “ateş etmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 21; UTİL I-22; ÖTİL ât-, III-157;
- “böbürlenmek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-22;

ata: “baba”, [Kar.T.] DLT I, 32; AH 291; R 16: 35; KB 110; TİEMKök 14: 41; 3: 36;
 [ET.] AYÇağ 642/19;
 [Har.T.] AKYB A.II.16; MM 261-1; NF 214-7; HAP 12: 78; HŞ 379; KE 126r14;
 SKHar. 13a/6;
 [Kıp.T.] CC-I 49a/2; Kİ 8; KMTT 33b/5; K 100a/1; EKK 56a/1; ETZ 3b; RS
 190b-12; GT 317/8; İM 81a/3; KFLT 385a/34; MGİ 38a/1; MES 8b/2; BVÖzgür 41/5;
 [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 43/1; GD 85:6; MEs. 28a/289; LGN 24/3;

⁸⁰ Bu anlam Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.D] NİD 49/2; BVas. 10/4; ÇH 67; NC 12b/5; ŞHD 120a-3; MA A73a/14; BD 129/16; B 127a/3; MDF 1416;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78b-7; ŞRT 60b/13;

[Çağ.Leh.] YUTS 20; UTİL I-13; ÖTİL *âtü*, III-151;

- “ced, ata, soyundan gelen”, [Har.T.] HAP 2: 133; KE 200r12; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 76; LD 1617; LGN 96/12; [Çağ.T./K.D] MA A38a/9; B 291b/8; BTD IV/4; Z 45b/13;
- “meni, döl”, [Har.T.] MM 170-2;
- “Tanrı”, [Kıp.T.] CC-II 72b/9;
- “baba tarafından gelen akraba adlarında kullanılır: amca”, [Kıp.T.] RS *ata karındaş* ~ *ata karıntaş*, 200b-28; “hala”, [Kar.T.] R *ata kız karındaşı*, 33: 50; [Kıp.T.] BM *ağa kızkarındaş*, 14b/2;
- “sevilen sayılan büyüklere verilen unvan”, [Çağ.Leh.] UTİL I-13; ÖTİL *âtü*, III-152;

ata-:

(1) “ad vermek, isim koymak, adlandırmak”, [Kar.T.] DLT III, 250; KB 985; TİEMÜnlü 22: 78;

[ET.] AYÖlmez 190/22; Üİ 102a/12;

[Har.T.] MM 149-2; NF 268-2; ME *ada-*, 106-6; HAP 22: 78; HAP *ada-*, 17: 110; HŞ 1002; KE 126v18; SKHar. 64a/2;

[Kıp.T.] K 142b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 52b/542; MSD 638; LD 1219; LGN 41/3;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 16a-8; MA A1b/4; Abuş. 902;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 6a/06;

[Çağ.Leh.] UTİL I-26; ÖTİL *âtü-*, I-113;

(2) “bir işte görevlendirmek, tayin etmek”, [Kar.T.] KB 2165;

[Har.T.] KE 104v8;

(3) “gibi davranmak, -den saymak”, [Kar.T.] KB 4215⁸¹;

[Har.T.] KE 88v12⁸²;

(4) “unvan vermek”, [Kar.T.] DLT III, 250;

⁸¹ Aynı anlamda KB 1995 no’lu beyitte de kullanılmıştır.

⁸² *Siz özüñiz butlar yonar-siz, anı teñri atayur-siz* şeklinde geçmektedir.

(5) (Allah'ın adını) zikretmek", [Kar.T.] KB 5442;

(6) "seslenmek, çağırmak, adını söylemek", [Kar.T.] R 16: 115; KB 3474;

[ET.] UM I 53;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ütä-*, I-113;

- "nispet etmek", [Har.T.] HAP *ada-*, 19: 91;
- "söylemek", [Çağ.T./K.D] MDF 309; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ütä-*, I-113;
- "bağışlamak", [Çağ.Leh.] ÖTİL *ütä-*, I-113;
- "(dinî) bağışlamak", [Çağ.Leh.] ÖTİL *ütä-*, I-113;
- "yardımcı fiil olarak hesaplamak, demek", [Çağ.Leh.] ÖTİL *ütä-*, I-113;

ataç: "babaya benzer, baba gibi", [Kar.T.] DLT I, 52;

atağ⁸³: "unvan, lakap", bk. **ayağ**, [Kar.T.] KB 3357; TİEMÜnlü 49: 11;

[Çağ.Leh.] UTİL *atağ*, I-16;

- "ün, şöhret, nam", [Çağ.Leh.] YUTS *atağ*, 20; UTİL *atağ*, I-16; ÖTİL *ütâğ*, I-115;
- "değişmez, benimsenmiş", [Çağ.Leh.] UTİL *atağ*, I-16;

atal-: "takdir edilmek, belirlenmek", [Kar.T.] TİEMKök 3: 36;

- "adlanmak, nam salmak", [Çağ.T./K.D] ŞHD 96b-7; B 209b/8; Abuş. 903;
[Çağ.Leh.] UTİL I-17;
- "adına verilmek, vaad edilmek", [Çağ.T./K.D] B 327a/9;
- "terim, ıstılah", [Çağ.Leh.] YUTS *atalğu*, 20; YUTS *atalma*, 20; YUTS *atima*, 21;
- "adı geçmek, adından bahsedilmek", [Çağ.Leh.] YUTS *atal*, 20; UTİL I-17;
- "adlandırmak, ad vermek, ad koymak", [Çağ.Leh.] ÖTİL *ütâl-*, I-113;

atalık: "babalık", [Kar.T.] KB 6485;

[Har.T.] NF 215-7; SKHar. 33a/14;

⁸³ Bu kelime A nüshasında yoktur, B'de ise *ayağ* şeklindedir. *atağ* yalnızca C nüshasında bulunan biçimdir. Arat bu kelimeyi uyağı göz önünde bulundurarak böyle okumayı tercih etmiştir. Ama Tezcan'a göre böyle bir kelime ne DLT'de ne de başka kaynaklarda geçmediği için *ayağ* madde başı olmalıdır. Tezcan, age, s.33. Oysa kelime TİEM'de ... *bir ekkindiyizlerni oğımanlar yawuz atağ at birle* "birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın" şeklinde geçmektedir. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

[Çağ.Leh.] YUTS *atilik*, 21; ÖTİL *âtâlik*, III-152;

- “üvey baba”, [Kıp.T.] CC-II *atalıh*, 59a/17b;

atan: “iğdiş edilmiş deve”, [Kar.T.] DLT I, 75;

[Çağ.Leh.] YUTS 20; UTİL I-17;

atan- (I):

(1) “adlanmak, adlandırmak, ad koyulmak”, [Kar.T.] AH 165; KB 303; TİEMÜnlü 76: 18;

[ET.] AYTok 73; UM I 8; Üİ 102a/7;

[Har.T.] HAP 76: 18; HŞ 3615; KE 194v11; SKHar. 63b/15;

[Kıp.T.] Kİ *adan-*, 9; ETZ 9b;

[Çağ.T. / K.Ö.D.] MEs. 47b/494;

[Çağ.T./K.D] B 273a/7;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ütän-*, I-114;

(2) “atanmak, belirlenmek, karar verilmek”, [Kar.T.] R 16: 61;

- “ünlenmek, ünlü olmak”, [ET.] IBTekin 55;
- “zikredilmek”, [Har.T.] KE 99r21;
- “çağırılmak, davet edilmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 119/7;
- “ünvan, rütbe verilmek”, [Çağ.T./K.D] B 174a/12;

atan- (II): “adanmak, kurban edilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 115;

atanlan-: “iğdiş deve sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT I, 295;

atanlığı: “iğdiş edilmiş devesi olan kimse”, [Kar.T.] DLT I, 148;

atanmış öd: “ecel”, [Kar.T.] R 7: 185;

ata sağun: “doktor, Türk doktor”, [Kar.T.] DLT I, 86;

atasız: “yetim”, [Kar.T.] R 4: 127; TİEMKök 4: 10;

[ET.] AYKaya 550/13;

[Har.T.] NF 78-16; HŞ 3507; KE 167r7;

[Kıp.T.] K 14b/2; CC-II 69b/15;

[Çağ.T./K.D] MDF 285;

ataşık: “benzer, ortak, adaş”, [Kar.T.] R 19: 65;

atat-: “(tay için) at olmak, at haline gelmek, attan sayılmak”, [Kar.T.] DLT I, 206;

atçı⁸⁴: “mecazi anlamda atlı, Azrail”, [Kar.T.] KB 6056;

- “at bakan kişi”, [Çağ.Leh.] YUTS *atçı*, 20; UTİL I-18;

atgak (I):

(1) “sarı içekli bir bitki”, [Kar.T.] DLT I, 118;

(2) “kaygıdan yüz sararması”, [Kar.T.] DLT I, 118;

atgak (II): “bağırsak iltihabından meydana gelen mide hastalığı”, [Kar.T.] DLT I, 118;

atgar-: “at vb. şeylere binmede yardımcı olmak, bindirmek”, [Kar.T.] DLT I, 225;

[Har.T.] KE 223v17;

atğu: “kumar, oyun”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 90;

atığ: “kınamak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 51: 54;

atık-: “ad sahibi olmak, ismi yayılmak, meşhur olmak”, [Kar.T.] KB 928;

[ET.] AYKaya 681/11;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 903;

atıkla-: “süt veya yoğurdu yayıkta yaymak, çalkalamak”, [Kıp.T.] K 1b/8;

atıl-:

(1) “atılmak, fırlatılmak”, [Kar.T.] DLT I, 193;

[Har.T.] HŞ 1158; KE 99r11;

[Kıp.T.] K 45b/3; ETZ 38a; İM 328b/1;

[Çağ.T./K.D] MDF 2103;

[Çağ.Leh.] YUTS *étıl-*, 127; UTİL *étıl-*, VI-68, 69; ÖTİL *âtil-*, III-155;

(2) “(çiçekler, ağaç çiçekleri vb şeyler için) birbirinden kopmadan açılmak”, [Kar.T.] DLT I, 193;

(3) “kovulmak, uzaklaştırılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 36;

[Har.T.] HAP 37: 8;

- “bir şey veya yere doğru birden fırlamak, ani davranmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âtil-*, III-155;
- “şiddetle yukarı doğru fırlatılmak, yükseltmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âtil-*, III-155;

⁸⁴ Arat bu kelimeyi “atlı, süvari” olarak çevirmiştir. Ama burada *atlı*’dan kasıt Azrail’dir. 6056: *ol atçı turur kör itilmişlerig / buzuğlı yorıtmağlı canlıg tirig* “Tanzim edilenleri bozan ve hayattaki canlıları hareketsiz bırakan bu atlıdır.” Tezcan, age, s.32.

- “seferber olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âtıl-*, III-155;

atım (I):

(1) “usta atıcı, nişancı”, [Kar.T.] DLT I, 75; KB 4046;

[ET.] AYÖlmez 193/22;

(2) “cesur, kahraman”, [Kar.T.] KB 1949;

atım (II): “nişan, atış”, [Kar.T.] DLT III, 59;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 5;

- “atılan bir şeyin gidebildiği uzaklık”, [Çağ.T./K.D] B 135a/9; [Çağ.Leh.] YUTS *atlam*, 21;

atın- (I): “bir tarafa atılmak, yuvarlanmak”, [Kar.T.] DLT I, 199;

atın- (II): “atmadığı halde atar görünmek”, [Kar.T.] DLT I, 199;

atınçu: “atılan (şey), atımlık”, [Kar.T.] DLT I, 133;

atısa-: “atmak istemek”, [Kar.T.] DLT I, 275;

atış: “atış, atma”, [Kar.T.] DLT I, 60;

[ET.] AYAyazlı 0164;

[Çağ.T./K.D] MDF 2108;

- “kavga”, [ET.] AYÇetin 381;

atış-: “atmakta yarışmak, karşılıklı atmak”, [Kar.T.] DLT I, 180; TİEMKök 2: 72;

[Kıp.T.] K 160b/3;

[Çağ.T./K.D] NİD *ataş-*, 128/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *êtiş-*, 128; UTİL I-16; UTİL *êtiş-*, VI-66;

- “karşılıklı ateş etmek, çatışmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âtiş-*, III-155;

atışgan: “atmakta yarışmayı adet edinen”, [Kar.T.] DLT I, 180;

atıt-: “atmak, kenara koymak, kenara bırakmak”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 39;

atız: “iki toprak kümesi arasındaki su arkı”, [Kar.T.] DLT I, 54;

[ET.] AYKaya 340/16;

atızla-: “arklar ve çukurlar açmak”, [Kar.T.] DLT I, 301;

atızlan-: “arklarla bölümlere ayrılmak”, [Kar.T.] DLT I, 292;

atlan-:

(1) “bir yere gitmek üzere ata binmek, binici olmak”, [Kar.T.] DLT I, 256; R 43: 12; KB 4958;

[ET.] AYÇağ 636/17;

[Har.T.] NF 33-8; KE 47v2; SKHar. 21b/9;

[Kıp.T.] CC-I 11b/3; Kİ 15;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 118/8; GD 155:1; MEs. 22b/227; MSD 395; D 35; LGN 15/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 66/4; BVas. 141/5; MA A9a/6; B 295a/2; MDF 1976; Z 497a/11;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 76a-2;

[Çağ.Leh.] YUTS 21; UTİL I-20; ÖTİL *âtlân-*, III-156;

(2) “Oğuz lehçesinde dağ vb. bir yere, ava, cirit oyununa, memleket gezisine çıkmak”, [Kar.T.] DLT I, 256; KB 2581;

- “düşmanın üzerine asker sevk etmek”, [Çağ.T./K.D] B 157a/9;
- “hazırlanmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âtlân-*, III-156;

atlandur-: “süvari yapmak, ata bindirmek”, [Kar.T.] R 19: 85;

[Har.T.] HŞ 770; KE *atlantur-*, 150r2;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *atlandır-*, 90/4;

[Çağ.T./K.D] B 246a/4; Z 30a/6;

[Çağ.Leh.] YUTS 21; UTİL I-20;

- “asker sevk etmek”, [Çağ.T./K.D] B *atlantur-*, 371b/1;

atlaş-: “atı ödül olarak ortaya koyarak bahse girmek”, [Kar.T.] DLT II, 114;

athğ (I): “atlı, süvari”, [Kar.T.] DLT I, 97; TİEMKök 17: 64;

[ET.] BK D 41; AYUçar 0958; IBTekin 2;

[Har.T.] NF 20-13; HŞ ath 3748; HAP 17: 64; KE 112v5; SKHar. 21b/10;

[Kıp.T.] CC-I *atlu*, 45b/16; Kİ *atlu*, 15; KMTT *atlu*, 28a/11; K 102a/2; ETZ *ağı*,

27b; RS 191b-5; GT *atlı*, 333/7; KFLT *atlu*, 205b/21; BVAğar 2a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GD *atlık***, 182:1;

[Çağ.T./K.D] **MA** A75b/10; **B *atlık***, 160b/14; **MDF *atlık***, 1914; **Z** 10b/2; **Z *aflık***, 37b/11; **Abuş.** 903;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT *aflı***, 83a-12; **ŞT *atlık***, 76b-12;

[Çağ.Leh.] **UTİL *atlık***, I-20; **ÖTİL *âtlik***, III-156;

athğ (II): “adlı, isimli, adlandırılan”, [Kar.T.] **R** 19: 59; **KB** 462; **TİEMKök** 20: 40;

[ET.] **Maş.** (II, 146); **AYÖlmez** 132/7; **UM I** 37;

[Har.T.] **AKYB** A.II.22; **AKYB *atlı***, A.I.8; **HŞ *atlı***, 3815; **NF** 4-14; **HAP** 2: 102; **HŞ** 1763; **KE** 4v13; **SKHar.** 15b/13; **SKHar. *atlu***, 31b/5;

[Kıp.T.] **K** 28b/2; **İM** 5b/3; **İM *atlı***, 428b/5; **KFLT *adlu***, 100a/29; **KFİN *adlu***, 7a/1; **CC-II *atlı***, 60a/19-20;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 44/7; **D** 832; **D *atlık***, 448;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 214/3; **BVas.** 259/5; **HBD *atlık***, 84/8; **SDG *atlık***, 25/7; **MA** A31b/8; **B *atlık***, 120b/14; **Z** 64b/4; **Abuş.** 903;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT *atlı***, 67a-14; **ŞT *atlık***, 76b-8; **ŞRT** 11a/12;

[Çağ.Leh.] **UTİL *atlık***, I-20; **ÖTİL *âtli***, III-156;

- “ünlü, asil”, [ET.] **UM I** 37;
- “nişanlı kız”, [Çağ.T./K.D] **Abuş.** 903;
- “adı çıkmış, kötü şöhretli”, [Çağ.Leh.] **UTİL *atlık***, I-20;

athğ (III): “kavmin büyüğü, paye sahibi, ulusun ileri geleni”, [Kar.T.] **DLT** II, 79; **KB** 2081;

attur-: “atmak için emri vermek, attırmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 217;

[Çağ.T./K.Ö.D] **LD *attur-***, 2243;

[Çağ.T./K.D] **B *attur-***, 306b/9; **Z *atdur-***, 439a/5;

[Çağ.Leh.] **YUTS *attur-***, 22;

- “(tan) ağartmak”, [Çağ.T./K.D] **MDF *attur-***, 2147;

attur-: “aktarmak, dilden dile yaymak”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 24: 15;

atuşsuz: “lambda koymak için duvarda açılan oyuk”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 24: 35;

atsa-: “atmak istemek”, [Kar.T.] **DLT** I, 275;

av (I): “Oğuz lehçesinde av, avlanma”, bk. **aw**, [Kar.T.] DLT I, 32;

[ET.] IBTekin 63;

[Har.T.] HŞ 1226; KE 116r18; M 111b;

[Kıp.T.] CC-I uv, 29a/14; Kİ 25; EDM 4b/16; RS 195b-18; GT 336/4; MG 106b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 29/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 296/7; HBD 201/4; MA A78b/6; BD 386; B 172a/2; Z 132b/7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78a-2;

[Çağ.Leh.] ÖTİL âv, III-77;

- “av yeri”, [Kıp.T.] Kİ *avlu*, 25;
- “avlanarak ele geçirilen yabani hayvan”, [Çağ.Leh.] ÖTİL âv, III-78;
- “tuzağa düşürülen kişi”, [Çağ.Leh.] ÖTİL âv, III-78;

av (II): “emir verenin emrini tanımamayı bildirir bir edattır”, bk. **awala-**, [Kar.T.] DLT I, 40;

aw: “av”, bk. **av**, [Kar.T.] DLT I, 81; KB 2125; TİEMKök 5: 1;

[Har.T.] MM 232-3; NF 155-12; HAP 5: 96; KE 49r11;

[Kıp.T.] K 85a/7; ETZ 22a; BM 15a/10; İM 452a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 118/8;

aw-: “birinin etrafında sıkışık olarak toplanmak, etrafını çevirmek, sarmak”, [Kar.T.] DLT I, 174; KB 2408;

[ET.] AYÇetin *av-*, B 525;

[Har.T.] HAP 8: 41;

awa: “üzüntü belirten bir ünlem”, [Kar.T.] DLT I, 89;

awağ: “naz, kapris”, [Kar.T.] KB 2680;

- “ince, zayıf, narin”, [Çağ.Leh.] UTİL I-202;

awala-: “(fitne çıktığı zaman) birinin etrafında toplanmak”, [Kar.T.] DLT I, 310;

- “bir olayın ortaya çıkmasını dört gözle bekleme”, [Çağ.Leh.] ÖTİL âv, III-78;

awçı: “avcı”, [Kar.T.] DLT I, 63; KB 3004;

[Har.T.] HŞ *avçıl*, 1287; KE *avçıl*, 186r2;

[Kıp.T.] K 114b/4; GT *avçıl*, 209/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *oçi*, 293; ÖTİL *âvçi*, III-81, 82;

aviçğa: “ihtiyar”, bk. *abuşğa*, *awuçğa*, *awuçğa*, [Kar.T.] DLT I, 143; R 28: 23; KB 1638;

awılķu: “kırmızı meyveleri olan ve meyvesinin suyu tutmaca katılan göz ağrısına ilaç yapılan ve elbise boyanan ağaç, sarıçalı, kadıntuzluğu”, [Kar.T.] DLT I, 489;

awın-:

(1) “(bir şeyle, biriyle) avunmak, kendini teselli etmek”, [Kar.T.] DLT I, 263; KB 988;

[Har.T.] HŞ *avın-*, 2443; KE *avun-*, 142v14;

[Kıp.T.] K 145a/2; Kİ *avun-*, 25;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *avun-*, 30a/310; LGN *avun-*, 6/5;

[Çağ.T./K.D] NİD *avun-*, 224/1; BVas. *avun-*, 468/3; ML *avun-*, 108; ŞHD *avun-*, 17b-13; B *avun-*, 120/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *avun-*, 23; YUTS *ovun-*, 300; UTİL *avun-*, I-203; ÖTİL *âvun-*, III-81;

(2) “(bir şeye, birine) alışmak, bir işle oyalanmak, vakit geçirmek”, [Kar.T.] DLT I, 202; KB 6319;

- “teselli olmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *avu-*, 23;
- “çoğalmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *avu-*, 23;
- “oyuncak”, [Çağ.Leh.] YUTS *avunçuk*, 23;

awınç: “bir şeyle avunma, bir şeye alışma”, [Kar.T.] DLT I, 132; KB 3774;

awınçu:

(1) “kişiyi teselli eden, avutan nesne veya kişi”, [Kar.T.] DLT I, 134; KB 1427;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *âvunç*, III-81; ÖTİL *âvunçâķ*, III-81;

(2) “cariyeler”, [Kar.T.] DLT I, 134;

- “cariye”, [ET.] IBTekin *abınçu*, 38;

awıt- (I): “avutmak, teselli vermek”, [Kar.T.] KB 2230;

[Har.T.] HŞ *awıt-*, 1824; HŞ *avut-*, 1046;

[Kıp.T.] Kİ 25;

- [Çağ.T./K.Ö.D] LGN *avit-*, 24/10; LGN *avut-*, 15/2;
- [Çağ.T./K.D] BVas. *avut-*, 70/2; Mün. *avut-*, 3a/6; ŞHD *avut-*, 15a-4;
- [Çağ.Leh.] YUTS *avut-*, 23; YUTS *ovut-*, 300; ÖTİL *âvut-*, III-81;
- awıt-** (II): “akıtmak, fişkırtmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 76: 6;
- awla-**: “avlamak”, [Kar.T.] DLT I, 287; R 5: 4; KB 6369; TİEMKök 5: 2;
- [Har.T.] NF 155-12; HAP 5: 2; HŞ *avla-*, 616; KE 14v17; KE *avla-*, 86r7; M *avla-*, 271b;
- [Kıp.T.] Kİ *avla-*, 25; KMTT *avla-*, 35b/13; K 1a/3; EDM *avla-*, 4b/16; ETZ 22b; BM 53b/4; RS *avla-*, 205d-12; İM 359a/2; GT *avla-*, 209/6; KFLT *avla-*, 351a/23; KH *avla-*, 98b2;
- [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 132/10; GTSib *avla-*, 71/9; GD *avla-*, 211:3; MSD *avla-*, 254; LGN *avla-*, 87/8;
- [Çağ.T./K.D] NİD *avla-*, 78/2; BVas. *avla-*, 626/6; HBD *avla-*, 168/7; ŞHD *avla-*, 54b-2; MA *avla-*, A79a/15; B *avla-*, 184b/9; Z *avla-*, 410b/15;
- [Çağ.T./K.S.D] ŞT *avla-*, 105a-4;
- [Çağ.Leh.] YUTS *oli-*, 295; ÖTİL *âvlä-*, III-78;
- “aldatmak, kandırmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âvlä-*, III-78;
- awlal-**: “avlanmak”, [Kar.T.] DLT I, 295;
- awlan-**: “avlanmak”, [Kar.T.] DLT I, 298; TİEMKök 12: 17;
- [Kıp.T.] K 1a/4; İM 455b/1; KFLT 351a/24;
- awlaş-** (I): (insanlar) toplanmak, yığılmak”, bk. *ewleş-*, [Kar.T.] DLT I, 240;
- awlaş-(II)**⁸⁵: “evini ortaya koyup kumar oynamak”, bk. *ewleş-*, [Kar.T.] DLT I, 240;
- awlat-**: “avlamak için emir vermek, avlatmak”, [Kar.T.] DLT I, 265;
- avra-**: “pişmiş yemek”, [Kıp.T.] Kİ 25;
- awrıç-**: “ibrik”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 88: 14;
- awuç-**: “avuç”, bk. *ağut*, *awut*, [Kar.T.] DLT I, 50; R 20: 96; KB 297; TİEMKök 20: 96;
- [Har.T.] NF 74-2; HAP 2: 249; HŞ 2748; KE 116r16; KE *avuç* 114v11; SKHar. *avuç*, 39b/12;

⁸⁵ Kaşgarlı Mahmut’un aktardığına göre, kumarda ortaya konan nesnenin adı söylenir; sonra ona “-laştı” edatı eklenir. Bu şekilde kurulan fiilin anlamında kumar bulunur. Bu nedenle Besim Atalay ortaya konan şeyin ev olmasından dolayı kelimenin kökünün “ew” olduğunu ve bundan türeyen fiilin de “ewleşmek” olması gerektiğini söyler.

[Kıp.T.] CC-I *ovuç*, 48a/27; K 1b/7; EDM *avuç*, 13a/12; EKK *avuç*, 68a/5; ETZ 28b; BM 15a/3; İM 84a/2; GT *aviç*, 299/9; GT *avuç*, 173/13; MĞİ *avuç*, 50b/2; MES *avuç*, 27b/6; KFIN *avuç*, 36a7; KH *avuç*, 91a4; BVAğar *avuç*, 18b/25;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *avuç*, 22:4; MEs. *avuç*, 49a/511; MSD 40; YED *avuç*, 2/1; LD *avuç*, 24;

[Çağ.T./K.D] NİD *avuç*, 85/3; BVas. *avuç*, 65/6; SM *avuç*, 153; ŞHD *avuç*, 42a-9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *avuç*, 7a/04;

[Çağ.Leh.] YUTS *oç*, 291;

awuçğa: “ihtiyar”, bk. *abuşka*, *aviçğa*, *awuçka*, [Kar.T.] KB 2984;

[ET.] AYAYazlı *avinçga*, 1043-1044;

awuçğalık: “ihtiyarlık”, [Kar.T.] KB C80;

awuçka: “yaşlı, ihtiyar”, bk. *abuşka*, *aviçğa*, *awuçğa*, [Kar.T.] TİEMÜnlü 40: 67;

- “kadının kocası”, [Çağ.T./K.D] *Abuş. avuşka*, 904;

awuçla-: “avuçlamak, avcuyla tutmak”, bk. *ağutla-*

awuçmağ: “avuç, demet”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 38: 44;

[Har.T.] HAP 38: 44;

awun-: “teselli olmak”, bk. *awın-*.

awurta: “sütüne”, [Kar.T.] DLT II, 144; KB 4505;

awurtla-: “avuç dolusu içmek, ağzına almak”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 249;

awut: “avuç” bk. *ağut*, *awuç*, [Kar.T.] KB 5425;

awut: “utanma, haya, ar”, bk. *uwut*, [Kar.T.] AH A417,

awut-: “sohbet etmek, dostluk etmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 33: 53;

- “avutmak, eğlemek, teselli etmek”, [Har.T.] NF 107-4; HŞ *awut-*, 1046; [Kıp.T.] Kİ *awut-*, 25; [Çağ.T./K.Ö.D] D *awut-*, 380; [Çağ.T./K.D] NİD *awut-*, 59/6; BD *awut-*, 132/28; [Çağ.Leh.] UTİL *awut-*, I-203;

awran: “demirci ocağı şeklinde yapılan ekmek fırını”, [Kar.T.] DLT I, 109;

awrındı: “kırıntı, döküntü”, [Kar.T.] DLT I, 145;

awujgun: “deri tabaklamada kullanılan palamut meyvesi”, [Kar.T.] DLT I, 157;

awya: “ayva”, [Kar.T.] DLT I, 114;

[Har.T.] KE *ayva*, 71r7;

[Kıp.T.] Kİ *ayva*, 26; Kİ *eyve*, 26; KMTT *ayva*, 8a/13; EDM *hayva*, 5a/16; EDM *heyve*, 5a/16; EKK *hayva*, 71a/4; RS *hayva*, 202b-4; GT *ayva*, 235/12;

awzuri: “buğday ve arpanın ununu karıştırıp yapılan ekmek vb. karışık yiyecek”, [Kar.T.] DLT I, 145;

ay (I): “ay, dünya çevresinde dönen uydu”, [Kar.T.] DLT I, 82; R 16: 12; KB 415;

TİEMKök 6: 96;

[ET.] Mi. tar. I a; AYAyazlı 1003; Hua. 61;

[Har.T.] MM 99-2; NF 34-15; HAP 6: 77; HŞ 1107; KE 7r13; SKHar. 27b/14; M 5b;

[Kıp.T.] CC-I 35b/28; Kİ 26; KMTT 5b/4; K 40b/9; EDM 2a/13; EKK 20b/7; ETZ 7a; BM 8b/8; RS 198a-8; GT 229/4; İM 45b/1; MGİ 9a/4; MG 90b/1; KFin 25b8; BVAğar 13b/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 54/10; TSM 10; GD 184:2; MSD 449; YED 4/5; D 10; T 170; LD 24; LGN 18/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 283/2; BVas. 232/2; ŞDG 10/5; ŞHD 16a-12; MA A18a/8; MDF 1493; BTD XXV/5; Z 3a/12; Abuş. 904;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-10; ŞRT 4b/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 23; UTİL I-205;

- “sevgilinin yüzü, ay yüzlü, ay kadar güzel”, [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 95/11; MSD 703; T 178; [Çağ.T./K.D] BVas. 375/1; BD 183/1; BTD VIII/6; [Çağ.Leh.] UTİL I-205;
- “sevgili”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 475; LD 841; [Çağ.T./K.D] NİD 2/5; HBD 12/6; ŞDG 18/4;

ay (II): “ay, yılın 12 bölümünden biri, 30 günlük zaman dilimi”, [Kar.T.] DLT I, 82; R 4: 92; KB 131; TİEMKök 9: 36;

[ET.] KT K-D; AYAyazlı 1326; IBTekin 67; Hua. 312;

[Har.T.] AKYB K.V.12; MM 266-3; NF 75-5; HAP 2: 197; HŞ 1207; KE 22v14; SKHar. 17a/3;

[Kıp.T.] KMTT 5b/4; Kİ 26; K 127a/4; EDM 24a/12; EKK 45a/13; ETZ 21a; BM 18a/5; RS 192b-15; GT 141/4; İM 35b/3; KFLT 7a/18; MGİ 23b/5; MES 3b/3; KH 78b2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 54a/561; MSD 129; D 87; LD 253; LGN 101/2;

[Çağ.T./K.D] BVas. 360/7; SM 176; ŞHD 51a-6; MA A80a/6; BD 129/17; B 380a/1; MDF 1288; BTd XLVII/8;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 74a-17; ŞRT 17a/04;

[Çağ.Leh.] UTİL I-205;

ay (III): “turuncu renkli ipek”, [Kar.T.] DLT I, 40;

ay⁸⁶ (IV): “hakanın defteri”, [Kar.T.] DLT III, 77;

ay⁸⁷ (V): “köle, hizmetçi; ay yüzlü köle, cariye”, [Kar.T.] DLT II, 193;

ay-:

(1) “söylemek, demek”, [Kar.T.] DLT I, 174; AH 3; R 3: 119; KB 5183; TİEMKök 12: 86;

[ET.] Ton. 32; AYÖlmez 193/22;

[Har.T.] MM 38-3; NF 29-5; HAP 2: 248; HŞ 1808; KE 49r17; SKHar. 2a/1; M 33a;

[Kıp.T.] K 22a/5; GT 353/7; İM 147a/4; BVÖzgür 42/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 5/2; TSM 78; MEs. 19b/196; MEs. iy-, 21b/221; MSD 195;

YED 12/10; D 12; LD 2537; LGN 4/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 41/6; HBD 73/4; ŞHD 191a-6; MA A3b/6;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-13; ŞRT 39b/06;

[Çağ.Leh.] ÖTİL äy-, I-56;

(2) “anlatmak, açıklamak, izah etmek”, [Kar.T.] R 40: 78; KB 1817;

[Çağ.T./K.D] MA A10a/15;

(3) “sormak”, [Kar.T.] R 37: 149; KB 1847; TİEMÜnlü 37: 149;

[Har.T.] KE 4v9;

(4) “bir düşüncüyü ortaya atmak, iddia etmek”, [Har.T.] HAP 18: 52;

⁸⁶ Yazma nüshada *ay-din* / اَيْدِنْ şeklinde geçen bu kelime daha sonra *andin* / اَنْدِنْ şekline konulmuştur.

⁸⁷ Buradaki *ay* / اى kelimesi Arapça metinde “hizmetçi” anlamına getirilmiş olmasına rağmen Atalay *ay* kelimesine hiçbir yerde bu anlamda görmediğini söylemiştir. Ama Atalay, yine DLT: I, 123'te geçen *ayas* / آياس kelimesinin “yüzlerinin parlaklığından dolayı kölelere verilen bir isim” olduğunu göz önünde bulundurarak *ay* kelimesinin “parlak, ay yüzlü köle” anlamında kullanılmış olabileceğini söyler. Bunu da nasıl gün + aş, eş = güneş olduysa, ay + aş, az = ayaş, ayaz olmuş olabilir diye örneklendirir.

- “emretmek, buyurmak, bir kişiyi bir işle görevlendirmek”, [ET.] **Hua.** 365;
- “dedikoducu, lüzumsuz söz söyleyen”, [Çağ.T./K.D] **ŞHD aygāk**, 166b-12;

aya:

(1) “avuç içi”, [Kar.T.] **DLT I**, 85; **KB** 864; **TİEMKök** 4: 49;

[ET.] **AYÖlmez** 168/23;

[Har.T.] **MM** 103-1; **NF** 23-7; **HAP** 18: 42; **HŞ** 598; **KE** 146v3; **SKHar.** 13a/11;

[Kıp.T.] **CC-I** 48b/1; **Kİ** 27; **KMTT** 21b/6; **EKK** 68b/4; **RS** 190a-18; **GT** 348/1;

MG 22b/8; **KFİN** 17a4; **BVAğar** 63a/15;

(2) “el”, [Kar.T.] **KB** 717;

[Kıp.T.] **BM** 53b/1;

- “el çırpma, alkışlamak”, [Kar.T.] **R aya ur-**, 8: 35; [Kıp.T.] **Kİ aya ur-**, 27;
- “alkışlamak”, [Kar.T.] **DLT aya yap-**, I, 348;
- “yarasa”, [Kar.T.] **DLT aya yersgü**, III, 433; [Kıp.T.] **KMTT yarasa**, 11a/6; **EDM yarsa**, 9b/2;

aya-:

(1) “korumak, esirgemek, sakınmak”, [Kar.T.] **DLT I**, 271;

[Kıp.T.] **GT** 44/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GD** 76:4; **MEs.** 43b/453; **LD ay-**, 2641; **LD** 917;

[Çağ.T./K.D] **BVas.** 413/9; **HBD** 197/4; **BD** 388/2; **MDF** 904;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL äyä-**, I-125;

(2) “unvan vermek”, [Kar.T.] **DLT I**, 271;

(4) “acımak, merhamet etmek”, [Kar.T.] **KB** 1494;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL äyä-**, I-125;

- “saygı göstermek, hürmet etmek”, [ET.] **AYÖlmez** 192/18; **UM I** 72;
- “haksızlık, zulüm görmek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL äyä-**, I-125;
- “men etmek”, [Çağ.T./K.D] **Abuş.** 904;

ayağ: “lakap, unvan”, bk. **atağ**, [Kar.T.] **DLT I**, 271; **KB** 1036;

- “saygı, hürmet”, [ET.] AYÖlmez 146/13;

ayak (I): “ayak” bk. **ağak, azak**, [Kar.T.] DLT I, 84; **TİEMKök** 3: 147;

[Har.T.] MM 198-2; HAP 24: 31; HŞ 2037; KE 169v8; SKHar. 43b/6; M 106b;

[Kıp.T.] CC-I 48b/18; Kİ 27; KMTT 22b/2; K 14a/4; EDM 13b/6; EDM *ayağ*, 69a/1; ETZ 16b; RS 190a-25; GT 327/13; İM 87b/1; MGİ 10a/3; MES 10a/6; MG 8a/4; KFİN 6a2; KH 77a9; BVÖzgür *ayağ*, 91/4; BVÖzgür 89/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 56/13; GTSib *ayağ*, 191/6; TSM *ayağ*, 93; TSM 45; GD 31:1; MEs. *ayağ*, 15b/157; MEs. 5a/41; MSD 572; YED 15/4; D 249; D *ayağ*, 321; T 107; LD 80; LGN 89/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 77/3; NİD *ayağ*, 15/6; BVas. *ayağ*, 466/7; Mün. *ayağ*, 2b/16; ÇH 97; NC 21b/15; SM *ayağ*, 90; ŞDG 31/1; ŞHD 7b-3; MA A36b/1; B *ayağ*, 242a/13; B 232a/8; MDF *ayağ*, 1806; MDF 357; Z *ayağ*, 7a/6; Z 143b/10;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ayağ*, 77b-16; ŞT 89a-2; ŞRT *ayağ*, 62b/11; ŞRT 27a/07;

[Çağ.Leh.] YUTS *ayağ*, 23; YUTS 23; UTİL *ayağ*, I-206; ÖTİL *âyâk*, III-89;

- “kademe”, [Har.T.] HAP 10: 2;
- “hizmet, hürmet”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 4;
- “aşağı, aşağı taraf, alt kısım”, [Çağ.T./K.D] B 125b/1; MDF 1289; [Çağ.T./K.S.D] ŞT *ayağ*, 78a-12; ŞT 94b-5;
- “hizmetçi”, [Çağ.T./K.D] ŞHD *ayağcı*, 56b-13;
- “son, sonuç”, [Çağ.T./K.D] NC 11b/1; B 204a/14; [Çağ.Leh.] YUTS 24; UTİL *ayağ*, I-206; ÖTİL *âyâk*, III-89;
- “mevsim, hafta vb.nin sonu”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âyâk*, III-89;
- “evin kapıya yakın kısmı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âyâk*, III-89;

ayak (II):

(1) “ağaçtan oyularak yapılan kap, çanak, sahan, Türk kabı”, [Kar.T.] DLT I, 80; KB 2824; TİEMÜnlü 34: 13;

[Har.T.] KE 93r1⁸⁸;

[Kıp.T.] RS 193b-15; İM 484a/1;

[Çağ.T./K.D] MA D31a/8;

[Çağ.Leh.] YUTS 24; UTİL I-209;

(2) “kadeh”, [Kar.T.] DLT III, 50;

[ET.] IB 63;

[Har.T.] MM 190-1; NF 309-13; NF *aḍaḳ*, 264-10; HAP 78: 34; HŞ 4035; HŞ *aḍaḳ*, 1031; KE *aḍaḳ*, 249r12;

[Kıp.T.] K 160b/2; EDM 10b/14; GT 91/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 16b/166; MSD 798; YED 258/8; D 53; D *ayağ*, 113; LD *ayağ*, 2683; LGN 11/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 319/2; NİD *ayağ*, 36/6; BVas. 137/3; BVas. *ayağ*, 461/6; Mün. *ayağ*, 2b/18; NC *ayağ*, 23a/10; HBD *ayağ*, 69/6; HBD 196/7; ŞHD 68a-3; BD *ayağ*, 110/1; BD 134/2; B *ayağ*, 306b/10; B 306b/10; BTD *ayağ*, XXII/2; Z 255b/4; ŞT 93b-10; Abuş. 904; Abuş. *ayağ*, 904;

[Çağ.Leh.] UTİL I-209; ÖTİL *äyâḳ*, I-43;

- “saki”, [Kıp.T.] RS *ayaḳ tutuğçı*, 198b-2;
- “içki”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 108;

ayaḳ başla-: “sofra yönetmek”, [Kar.T.] KB 4645;

ayaḳçı: “kap kacak ustası”, [Kar.T.] DLT III, 296;

- “içki hazırlayıp sunan, saki”, [Har.T.] KE 85r10; [Çağ.T./K.D] BVas. 403/7; [Çağ.Leh.] ÖTİL *äyâḳçı*, I-43;

ayaḳlıḡ: “kâseli, kadehli”, [Kar.T.] DLT III, 50;

[Har.T.] KE 162v4;

ayala-: “alkışlamak”, [Kar.T.] DLT III, 328;

ayas:

⁸⁸ *idiş* kelimesi ile birlikte kullanılmış. *idiş ayaḳ* “kap kacak”.

(1) “açık gökyüzü”, [Kar.T.] DLT I, 123;

[Kıp.T.] CC-I *ayaz*, 37a/6; ETZ *ayaz*, 21b;

(2) “kölelere yüzleri parlak olduğu için verilen ad”, [Kar.T.] DLT I, 123;

- “açık, bulutsuz havada çıkan sert soğuk, serinlik”, [Har.T.] HŞ *ayaz*, 4365;
[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2472; [Çağ.Leh.] UTİL *ayaz*, I-206; ÖTİL *âyâz*, I-42;

aybağ: “Çiğil lehçesinde kel”, [Kar.T.] DLT I, 116;

[Kıp.T.] K 66a/9; K *appañ*, 73b/2;

ay bitiği: “askerin adıyla azığının yazıldığı defter”, [Kar.T.] DLT I, 40;

aydaçı: “sözcü”, [Kar.T.] DLT I, 352;

aydın: “ay ışığı, mehtap, ay aydınlığı”, [Kar.T.] DLT I, 117;

[Har.T.] HŞ 1618;

[Kıp.T.] Kİ *aydın*, 26; RS *aydın*, 192b-8; KMTT *aydın*, 5b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *aydın*, 62/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *ayduñ*, 24; ÖTİL *âydin*, III-99;

- “aydın, ışıklı, aydınlık”, [Har.T.] KE *aydın*, 71v9; SKHar. 54a/2; [Kıp.T.] RS *aydın*, 198a-24; GT *aydın*, 352/11; [Çağ.T./K.Ö.D] D *aydın*, 517; LD *aydın*, 2226;
[Çağ.T./K.D] MA *aydın*, A30a/2; [Çağ.Leh.] YUTS *ayduñ*, 24; ÖTİL *âydin*, III-99;
- “anlaşılır, çözümlenmiş, açıklığa kavuşmuş”, [Çağ.Leh.] YUTS *ayduñ*, 24; ÖTİL *âydin*, III-99;

aygır: “aygır, erkek at”, bk. **adğır**, [Kar.T.] DLT III, 122;

[Har.T.] KE 116r2; SKHar. 23a/13;

[Kıp.T.] CC-II 60b/38-39; Kİ 27; KMTT 12b/13; K 126a/5; EDM 8a/9; EKK 69a/13; ETZ 13a; RS 199b-6; KH 73a9; BVAğar 13b/7;

[Çağ.Leh.] YUTS 24;

ayguçı: “sözcü, söyleyen, hatip”, [Kar.T.] TIEMÜnlü 37: 51;

[Kıp.T.] K 95b/8;

ayı: “çok, pek”, [Kar.T.] KB 4599;

ayığ (I): “söz, sözcük”, bk. **ayıq**, [Kar.T.] TIEMKök 2: 113;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 24/4;

ayığ (II): “Oğuz, Kıpçak ve Yağma lehçelerinde ayı”, bk. **adığ**, [Kar.T.] DLT I, 84;

[Kıp.T.] CC-I *ayu*, 54b/14; **Kİ *ayu***, 26; **EDM *ayu***, 7b/7; **EKK *ayu***, 69b/11; **ETZ *ayu***, 15b; **BM *ayu***, 15b/9; **RS *ayu***, 199c-20; **KH *ayu***, 94b9; **BVAğar *ayu***, 44b/20;

[Çağ.T./K.D] **Abuş. 904; Abuş. *ayığ***, 905;

[Çağ.Leh.] **YUTS *éyiğ***, 128; **UTİL *éyiğ***, VI-139; **ÖTİL *äyiğ***, I-53, 54;

ayığ (III): “(iyi ve kötü şeyler için) pek, çok, ne kadar (iyi / kötü)”, [Kar.T.] DLT I, 84; **KB 5175;**

- “kötü, fena”, [ET.] **KT G 3; AYÖlmez 132/21; UM I 66;**

ayığla-: “kötülemek”, [Kar.T.] **KB 685;**

[ET.] **AYÖlmez 134/11;**

ayığlı: “sözcü”, [Kar.T.] **TİEMKök 18: 119;**

ayığ:

(1) “vaat, söz, laf”, bk. **ayığ**, [Kar.T.] DLT I, 84; **KB 2286; TİEMKök 6: 112;**

(2) “muhakeme, yönetme yeteneği”, [Kar.T.] **TİEMKök 12: 22⁸⁹;**

(3) “aklı başında olan, bilinçli, sarhoş olmayan”, [Kar.T.] **TİEMKök 6: 138⁹⁰;**

[Kıp.T.] **KMTT 28a/12; Kİ *ayuy***, 26; **RS 203a-21;**

- “uyanık”, [Çağ.T./K.D] **Abuş. 905;**

ayıl- (I): “söylenmek, denilmek”, [Kar.T.] DLT I, 268; **R 4: 77; TİEMKök 16: 30;**

[Har.T.] **KE 121v7;**

[Kıp.T.] **K 148a/8;**

ayıl- (II): “kendine gelmek”, bk. **ağıl-**

ayın-: “söylemek, demek”, [Kar.T.] **KB 4049;**

ayığla-⁹¹: “iftira etmek”, [Kar.T.] **KB 4463;**

⁸⁹ *kaçan tegdi ärsä küçinä berdimiz añar kim bütün ayığ bilig* şeklinde geçen ayet DİKM’de “Yusuf erginlik çağına erişince ona güçlü bir muhakeme yeteneği ve ilim verdik.” şeklinde aktarılmıştır. Burada *ayığ* kelimesinden kasıt “muhakeme yeteneği, yönetme ve yargılama yeteneğidir”; *bilig* kelimesinden kasıt “ilim” yani peygamberliğinin yanı sıra ona verilmiş olan “rüyaları tabir, yorumlama yeteneği”dir. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

⁹⁰ *aydılar bu yılklar ol tarığ yığılmış yemäs anı mägär ol kim tilär miz ayığları birlä yılklar ħaräm ħalındı uçaları* şeklinde geçmektedir.

ayır-: “ayırmak”, bk. **ağır-**.

ayış-: “karşılıklı söyleşmek”, [Kar.T.] R 42: 16;

ayıt-:

(1) “sormak”, [Kar.T.] DLT I, 215; KB 1904;

[ET.] AYÖlmez 140/21; UM I 172;

[Har.T.] SKHar. 19a/5;

(2) “Oğuz lehçesinde söylemek, demek, konuşmak”, bk. **ayt-**, [Kar.T.] DLT I, 215; AH 191; KB 3689;

[ET.] BK D 41; AYAyazlı 0554;

[Har.T.] AKYB K.III. 14; MM 402-1; NF 248-13; SKHar. 18b/5; M 81b;

[Kıp.T.] Kİ 27; KMTT 41b/10; EKK *eyit-*, 84a/13; ETZ 29b; BM 71b/4; İM 19a/3; KFLT *eyid-*, 385a/7; KFLT *eyit-*, 132b/42; MGİ *eyit-*, 8a/2; MES *eyit-*, 11a/2; MG 3b/4; BVÖzgür 41/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 212/7; GD 3:5; MEs. 17a/172; MSD 461; YED 2/6; T 166; LD 1734; LGN 17/9;

[Çağ.T./K.D] Mün. 2a/11; HBD 160/4; ŞHD 17a-8; BD 389/2; MDF 408; Z 316b/11;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *eyt-*, 77b-6; ŞRT *eyit-*, 31b/05;

ayıtğan: “devamlı söz söyleyen, soran”, [Kar.T.] DLT III, 52;

ayla: “Oğuz lehçesinde öyle”, bk. **öyle**, [Kar.T.] DLT I, 113;

aylık: “bir ay süren, aylık, 30 günlük”, [Kar.T.] R 34: 12; KB 1387;

[Har.T.] NF 62-7; HAP 81: 4; KE 48v2;

[Kıp.T.] ETZ 35b; KFLT 106a/4;

[Çağ.T./K.D] MA A25b/10; B 355b/10; Z 80a/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *aylik*, 25; ÖTİL *âylik*, III-100;

- “hamile, gebe”, [Kıp.T.] CC-II *aylı*, 76a/11-12;
- “maaş, gelir”, [Çağ.Leh.] YUTS *aylik*, 25; ÖTİL *âylik*, III-100;

aymağ:

(1) “söz, konuşma”, [Kar.T.] R 33: 32;

⁹¹ Arat bu kelimeyi “kötülemek, küçük düşürmek, mahçup etmek” ile karşılamıştır. Ama Tezcan’ın da dediği gibi “iftira etmek” anlamındadır. Tezcan, age, s.33. Arat, *ayırlıglamasunlar sini ħalķ ara / atıñ artamasun munı keç köre* dizelerini “Çok dikkat et, halk arasında seni kötülemesinler; adın lekelenmesin” diye çevirmiştir.

[Har.T.] HAP 4: 155;

(2) “hamd etme, övme, hamd”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 30: 18;

- “iddia etme”, [Har.T.] HAP 6: 136;

aymaqlık (I): “Allah’ın isimlerinden selam, noksan sıfatlardan uzak olan”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 56: 26;

aymaqlık (II): “hamd etme, Allah’a hamd olsun demek”, [Kar.T.] TİEMKök 10: 10;

ayman-: “ürpermek, korkmak, çekinmek, utanmak”, bk. **eymen-**, [Kar.T.] TİEMKök 7: 205;

[ET.] AYKaya 141/5;

[Kıp.T.] BVAğar 4a/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 125: 5; LD 145;

[Çağ.T./K.D] BVas. 56/5;

ayran: “ayran”, [Kar.T.] DLT I, 120;

[Har.T.] KE *aryan*, 49v1;

[Kıp.T.] Kİ 27; KMTT 17b/1; K *aryan*, 1b/9; EDM 4b/4; BM 13b/5⁹²; RS 194a-24; GT 85/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 87a-8;

[Çağ.Leh.] YUTS 25; ÖTİL *äyrân*, I-58;

ayrık: “ayrık otu”, bk. **ağrık**, [Kar.T.] DLT I, 113;

ayrıl-: “ayrılmak”, bk. **açrıl-**.

ayrış-: “birbirinden ayrılmak”, bk. **ağrış-**, [Kar.T.] DLT I, 233;

ayrıt: “ayırt, fark”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 4;

ayru: “farklı, başka, ayrı”, bk. **adrı**, [Kar.T.] DLT I, 126; TİEMKök 5: 107;

[Har.T.] KE *ayrı*, 94r9;

[Kıp.T.] RS 203c-20; K *ayrı*, 41a/1; MG 72b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 45a/471; YED 47/2; D 29; LD 928; LGN 28/3;

[Çağ.T./K.D] HBD 5/3; ŞDG 3/8; ŞHD 27b-5; BD 14/4;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ayrı*, 100b-6;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *äyru*, I-58;

⁹² Zajaczkowski, bu kelimeyi “kwaśne mleko (ekşi süt)” olarak anlamlandırmıştır.

- “ince yol, patika”, [Kıp.T.] **Kİ ayrı**, 27; **BM ayrı**, 9b/7;
- “tepe”, [Kıp.T.] **Kİ ayrı**, 27;
- “birbirinden ayrılmış, bitişik olmayan, aralıklı”, [Çağ.T./K.Ö.D] **GD 6:3**;
[Çağ.T./K.D] **NİD 11/2**; **B 150a/11**;
- “yaba”, [Çağ.Leh.] **YUTS ayrı**, 25;

ayruk: “Oğuz lehçesinde –den başka, diğer”, [Kar.T.] **DLT I**, 113;

[Har.T.] **HŞ 1577**;

[Kıp.T.] **Kİ 27**; **KMTT 59a/7**; **RS 189a-22**; **KH 84a7**; **EKK ayrı**, 49a/4-10;

BVAğar 50b/19;

- “başkası, yabancı”, [Çağ.T./K.Ö.D] **LGN 91/4**;
- “başkalaştırmak”, [Kıp.T.] **Kİ ayrı**, 27;
- “yarık, çatlak”, [Çağ.Leh.] **YUTS ayrı**, 25;

ayt:

(1) “söylemek, demek”, bk. **ayıt**-, [Kar.T.] **R 33: 32**; **TİEMKök 3: 124**;

[ET.] **AYÇağ 610/12**;

[Har.T.] **MM 390-4**; **NF 36-8**; **HAP 2: 79**; **HŞ 1094**; **HŞ ayd**-, 163; **KE 58v8**;

SKHar. 18b/14;

[Kıp.T.] **CC-I 10a/6**; **K 52a/6**; **EDM 19b/13**; **RS 186a-15**; **GT 44/12**; **MES ayd**-, 31a/4; **BVAğar 35b/11**;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib 29/11**; **TSM 26**; **MEs. iyt**-, 26a/266; **MSD 13**; **D 222**; **T 192**; **LD 1254**; **LGN 45/9**; **LGN eyt**-, 53/10;

[Çağ.T./K.D] **NİD 36/6**; **BVas. 569/5**; **ÇH 67**; **NC 18a/10**; **SM 36**; **HBD 163/4**; **ŞDG 26/6**; **ŞHD 142b-5**; **MA A45b/7**; **BD 4/71**; **B 369a/5**; **MDF 48**; **BTD XVIII/5**; **Z 160a/7**; **Abuş.905**;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT ayd**-, 65a-10; **ŞT 99a-4**; **ŞRT 28b/08**;

[Çağ.Leh.] **YUTS éyt**-, 128; **UTİL éyt**-, VI-138; **ÖTİL äyt**-, I-59;

(2) “iddia etmek, ”, [Kar.T.] **R 28: 62**;

[Har.T.] **HAP 6: 22**;

- “sormak”, bk. **ayıt-**, [Har.T.] HAP 5: 4; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 87b-1;
- “anlatmak, bahsetmek, nakletmek”, [Har.T.] HAP 6: 130; [Çağ.T./K.D] MA A8b/12; [Çağ.Leh.] YUTS *éyt-*, 128; UTİL *éyt-*, VI-138; ÖTİL *äyt-*, I-59;
- “itiraf etmek”, [Kıp.T.] CC-I 35b/21;
- “yardımcı fiil”, [Kıp.T.] CC-I 12a/20;
- “sözünü tutmak”, [Çağ.T./K.D] B *aytқанlarnıy üstige tur-*, 345a/6;
- “davet etmek, çağırarak, teklif etmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *éyt-*, 128; ÖTİL *äyt-*, I-59;

aytığ (I):

- (1) “(hatır) sorma”, [Kar.T.] KB 3907;
- (2) “konuşma tarzı, üslup”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 47: 30;

aytığ (II): “söz”, [Kar.T.] R 14: 27; TİEMKök 7: 162;

ayıl-:

- (1) “sorulmak”, [Kar.T.] DLT I, 270;
- (2) “denilmek, söylenilmek”, [Kar.T.] R 16: 24; TİEMKök 4: 77;
[Har.T.] NF 37-12; HAP 32: 20; KE 145v10;
[Kıp.T.] CC-II 61b/23; K 15a/1; K *aydı-*, 1b/8; İM 168b/6; KFLT *eyidilin-*, 304b/17; KFLT *eydinil-*, 192a/4; MGİ *eydil-*, 202a/2; MES *eydil-*, 12a/2;
[Çağ.T./K.Ö.D] LD 163;
[Çağ.T./K.D] NİD 65/7; BVas. 221/5; ŞHD 150a-2; BD 5/1; B 123b/10; MDF 374; Z 63b/10; Abuş. 905;
[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-6;
[Çağ.Leh.] YUTS *éytil-*, 128; UTİL *éytil-*, VI-138;

aytın-: “sormayı üstlenmek, bizzat sormak”, [Kar.T.] DLT I, 270;

aytış-: “hal hatır soruşmak, görüşmek, karşılıklı söyleşmek”, [Kar.T.] DLT I, 113; TİEMKök 18: 19;

- [Har.T.] NF 189-10; HŞ 1299; KE *aydış-*, 112r20;
- [Kıp.T.] K *aydış-*, 157a/4;
- [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 42/2;
- [Çağ.T./K.D] MA *aytuş-*, A45a/9; Z 60b/4;
- [Çağ.Leh.] YUTS *éytiş-*, 129; UTİL *éytiş-*, VI-138;

- “tartışmak, atışmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *äytiş-*, I-58;

aytur-: “konuşmak, söylemek”, [Kar.T.] DLT I, 269;

[Har.T.] HŞ 3169;

- “itirafa zorlamak”, [Kıp.T.] CC-II *aytur-*, 63a/14; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 88a-3;

ayuk⁹³: “köylü ve Türkmen büyüklerine verilen ad”, [Kar.T.] KB 4067;

- “saygı duymak, kibar olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *ayt-*, I-218;

ayva: “ayva”, bk. **awya**.

az (I): “as, kakım, sansar”, [Kar.T.] DLT I, 80;

[ET.] K.C. b 3;

az (II): “sayıca ve miktarca az, yetersiz”, [Kar.T.] DLT I, 75; AH 65; R 34: 13; KB 554;

TİEMKök 2: 79;

[ET.] KT G 10; AYÖlmez 143/14; UM I 180; IBTekin 57;

[Har.T.] MM 115-2; NF 124-6; HAP 2: 79; HŞ 1198; KE 2r18; SKHar. 13b/10; M 49a;

[Kıp.T.] CC-I 31b/7; Kİ 12; KMTT 27a/5; K 14a/8; EKK 67a/12; RS 203b-22; GT 22/2; İM 301b/8; KFLT 291b/17; MGİ 50a/3; MES 26a/5; MG 22b/2; KFİN 12a1; KH 81b1; BVÖzgür 47/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 4/2; MSD 746; YED 79/1; LD 800; LGN 10/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 42/7; BVas. 105/3; NC 16a/10; HBD 49/4; ŞHD 170a-10; MA A16a/4; BD 4/196; B 141a/14; MDF 645; BTĐ XX/1; Z 79b/6;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 84b-17; ŞRT 36b/12;

[Çağ.Leh.] YUTS 25; UTİL I-79; ÖTİL âz, III-92;

- “biraz”, [Har.T.] HAP 4: 155;
- “sarı renkli at”, [Kıp.T.] Kİ 12; BVAğar 25b/25;
- “(ot için) küçük, kısa”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT 104b-3;
- “nadir”, [Çağ.Leh.] UTİL I-79;

⁹³ Yeni Uygur Türkçesinde tespit edilen *ayt-* “saygı duymak” kökünden geliyor olabilir.

az (III): “çabuk, hemen”, [Kar.T.] AH C 278⁹⁴;

az-: “doğru yoldan çıkmak, sapkınlığa düşmek”, [Kar.T.] DLT I, 173; R 4: 116; KB 2023; TİEMKök 17: 15;

[ET.] Tun. 3 a 13; AYKaya 104/7; IBTekin 15;

[Har.T.] MM 48-3; NF 168-15; HAP 6: 117; HŞ 105; KE 190v21; SKHar. 71b/1;

[Kıp.T.] Kİ 12; KMTT 43b/7; K 14a/6; GT 149/6; İM 30a/1; MG 99a/6;

BVAğar 17b/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 6/4; GD 129:2; MEs. 37a/381; MSD 444; LD 1280; LGN 30/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 34/7; BVas. 191/6; NC 25a/10; HBD 1/6; ŞHD 48b-4; BD 544/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 26; UTİL I-84; ÖTİL âz-, III-94;

- “boşa gitmek”, [Har.T.] HAP 18: 104;
- “yok olmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN 23/21;
- “yolunu şaşırarak, kaybolmak”, [Çağ.Leh.] UTİL I-84;
- “hata yapmak, yanılmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 26; UTİL I-84;

azak (I): “bazı Kıpçak, Yemek, Suvar ve Bulgarlarda ayak”, bk. ağak, ayak, [Kar.T.] DLT I, 32;

[Har.T.] SKHar. 13b/9;

[Çağ.T./K.D] MA 1338(B);

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 440; LD 2424;

azak (II):

(1) “azmış, sapsmış”, [Kar.T.] DLT II, 20 (ok için); KB 2534 (kişi için);

(2) “baştan savan”, [Kar.T.] KB 2813;

azaqlık: “sapkınlık, doğru yolu bulamama”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 67: 9;

azdur-: “şaşırtmak, azdırmak, yoldan çıkartmak”, bk. aztur-, azıtur-, [Kar.T.] TİEMKök 9: 37;

[ET.] Hua. azgur-, 19;

[Har.T.] MM 187-3; NF 367-14; NF azğur-, 279-7; HAP 2: 36; HAP azğur-, 71: 27;

KE 149r11; SKHar. 51a/5; M 218a;

[Kıp.T.] K 3a/7; ETZ azdır-, 6a; KFLT 170b/29; MG 99a/4; GT azğar-, 28/12;

⁹⁴ tap kelimesinin yerine kullanılmış.

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *azğur-*, 226/5; MSD 528; D *azğur-*, 160; LD *azğur-*, 2593; LGN *azğur-*, 69/7;

[Çağ.T./K.D] NİD *azğur-*, 386/6; BVas. *azğur-*, 615/7; MA A49b/12; Z *azğur-*, 141b/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *azğuz-*, 26; UTİL I-84;

azğan: “gül gibi sarı ve beyaz çiçekli, küpeye benzer kırmızı meyveli, odun elde etmeye bile yaramayan bir ağaç, kuşburnu, yaban gülü”, [Kar.T.] DLT I, 439; KB 2573;

[ET.] AYÖlmez 137/18;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 154/5;

[Çağ.Leh.] UTİL I-84;

azğır: “azgın, azılı, yüzsüz”, [Kar.T.] KB 2311; [Kıp.T.] K 79a/2;

azğuç: “insanı şaşırtan, yoldan çıkartan nesne”, bk. **arguç**, [Kar.T.] TİEMKök 17: 64;

azğun: “şaşkın, azgın, sapkın, küfre, inkârcılığa sapmış olanlar”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 90;

[Har.T.] NF 304-4;

[Kıp.T.] İM *azğan*, 27b/8;

[Çağ.Leh.] YUTS *azğın*, 26; UTİL I-84;

azı-:

(1) “(küp veya toprak bir kaptan) bir şey sızmak, [Kar.T.] DLT III, 253;

(2) “gürültüden dolayı ağır duymak”, [Kar.T.] DLT III, 253;

- “azalmak”, [ET.] AYUçar *azu-*, 0845;

azığ: “azı dişi, öğütücü, azı”, [Kar.T.] DLT I, 64;

[ET.] IB 11; AYÇağ 620/23;

[Kıp.T.] Kİ *azu*, 13; ETZ *azı*, 23a; RS 189b-17; İM 198a/2; MGİ *azu*, 76b/6;

BVÖzgür *azı*, 105/6;

azıgla-:

(1) “Azı dişiyle vurup yaralamak”, [Kar.T.] DLT I, 304;

(2) “azı dişine vurmak”, [Kar.T.] DLT I, 304;

azıglığ:

(1) “azılı, azı dişi çıkmış hayvan”, [Kar.T.] DLT I, 147;

(2) “cesaretli, atılgan, gözü pek”, [Kar.T.] KB 2287;

(3) “yırtıcı hayvan, saldırıp parçalayan canavar”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 3;

[Har.T.] HAP 5: 3; HŞ 4141; KE 137r9;

- “vahşi”, [Kıp.T.] İM *azıġı*, 355a/8;

azık:

(1) “yol yiyeceği, erzak”, bk. **azuk**, [Kar.T.] TİEMKök 2: 197;

[Har.T.] MM 49-1; NF 7-8; HAP 2: 197;

[Kıp.T.] CC-II *azıġ*, 70b/1; Kİ 13; K 153b/9; ETZ 18a; BM 14a/8; RS 194a-17;

SKHar. 54b/1; BVAğar *azıġ*, 15a/24;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *azuk*, 201/9; LD *azıġ*, 2718;

[Çağ.T./K.D] MA *azuk*, A12a/5; Z 255a/5;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *âziġ*, III-94;

(2) “ahiret hazırlığı”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 197⁹⁵;

[Har.T.] HAP 2: 197;

- “hayvanlar için yem”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âziġ*, III-94;

azıl-:

(1) “yanılmak”, [Kar.T.] AH 216,

(2) “(yol için) şaşırılmak”, [Kar.T.] DLT I, 196;

[Kıp.T.] BVAğar 39a/21;

azıt-: “(yolu) şaşırtmak, yoldan çıkarmak”, [Kar.T.] DLT I, 209; R 42: 46; KB 2115;

TİEMKök 16: 37;

[Har.T.] NF 387-3;

[Çağ.T./K.D] B 230a/3; Abuş. 905;

[Çağ.Leh.] YUTS *êzit-*, 129;

⁹⁵ ...*azık alınlar azıkda yegräki saġnuġluġ turur.* ayeti DİKM’de “Azık edinin, kuşkusuz azığın en hayırlısı takvadır.” şeklinde Türkçeye aktarılmıştır. Tefsirde ise Yemenli hacıların hacca giderken yanlarına yiyecek almadıkları için dilenmek zorunda kaldıkları, işte bu nedenle Allah’ın bu ayette insanları “azık edinin” diye uyardığı söylenmiştir. Ayetin devamında ise “kuşkusuz azığın en hayırlısı takvadır” ifadesiyle “azığın yani ahiret hazırlığının en hayırlısı takvadır, yani dinin yasakladığı şeyleri yapmamaktır.” denilmektedir. İkinci *azık* tan kasıt “ahiret hazırlığı”dır. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

azıtur-: “saptırmak, yoldan çıkartmak”, **azdur-**, **aztur-**, [Kar.T.] **TİEMKök** 20: 85;

azıtğan:

(1) “devamlı (yoldan) çıkararak, yoldan saptıran”, [Kar.T.] **DLT** I, 155;

(2) “batıla sapan”, [Kar.T.] **R** 45: 28;

azla-: “azımsamak, az görmek, değer vermemek”, [Kar.T.] **AH** 360; **KB** 3234; **TİEMÜnlü** 25: 77;

[Har.T.] **NF** 402-13; **HŞ** 2415;

- “azalmak”, [Kıp.T.] **Kİ** 12; [Çağ.Leh.] **YUTS** *azli-*, 26; **UTİL** *azlı-*, I-85;

azlan-: “azımsamak, az bulmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 197; **KB** 305;

- “cimrilik etmek”, [ET.] **AYÖlmez** 136/15;

azlık: “azlık, ölçü veya sayı bakımından yetersiz olma durumu, yokluk”, [Kar.T.] **KB** 4190;

[Har.T.] **NF** 70-17;

[Çağ.T./K.D] **NİD** *azlığ*, 262/6; **B** 210b/14; **BTD** XVIII/1;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 73a-4;

[Çağ.Leh.] **YUTS** *azlık*, 26; **UTİL** I-84;

azma: “taşağının derisi yarıldığı için cinsi muamele yapamayan koç”, [Kar.T.] **DLT** I, 130;

[Çağ.Leh.] **UTİL** I-84⁹⁶;

- “doğal özelliklerini yitirmiş”, [Çağ.Leh.] **UTİL** I-84;

aztur-: “azdırmak, yoldan çıkarmak”, bk. **azdur-**, **azıtur-**, [Kar.T.] **R** 41: 29;

azu:

(1) “veya, yahut, yoksa”, [Kar.T.] **DLT** I, 88; **R** 3: 142; **KB** 243; **TİEMKök** 2: 6;

[ET.] **KT** G 10; **AYÖlmez** 135/10; **UM** I 27; **Hua.** 238;

(2) “ne... ne de..., hiç”, [Kar.T.] **R** 45: 31;

azuk (I): “azık, yiyecek, yol yiyeceği”, bk. **azık**, [Kar.T.] **DLT** I, 7; **AH** 187; **KB** 1417;

[ET.] **KT** D 39;

[Har.T.] **KE** 23r5;

⁹⁶ *azma aygır, azma koçkar.*

[Kıp.T.] GT 355/9; İM 339b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 4/1;

[Çağ.T./K.D] B 194b/12; MDF 1387;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 76a-11;

[Çağ.Leh.] UTİL *ozuğ*, III-645;

azuğ (II): “yoldan çıkmış başıboş”, [Kar.T.] DLT I, 66; KB 385;

[Har.T.] HŞ 1974;

azuğlan-: “azık sahibi olmak, azık hazırlamak”, [Kar.T.] DLT I, 294;

[Har.T.] KE 129r19;

[Kıp.T.] İM 295b/2;

[Çağ.Leh.] UTİL *ozuğlan-*, III-646;

azuğluğ: “azıklı, azığı olan”, [Kar.T.] DLT I, 148;

[Har.T.] KE *azuğluğ*, 2r18;

azuğluk: “azık için, yiyecek için hazırlanan şey”, [Kar.T.] DLT I, 150;

[Çağ.Leh.] UTİL *ozuğluk*, III-646;

azurla-: “(tap uslan yerine kullanılmış)”, [Kar.T.] AH B 278,

B

ba-:

(1) “bağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 247; AH 220; R 4: 33; KB 5899; TİEMKök 7: 89;

[ET.] Ton. 41; AYUçar 0988; IBTekin 14; Hua. 274;

[Kıp.T.] K 134a/9;

(2) “örgü yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 247;

(3) “kapatmak, örtmek”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 23;

baçak: “Hristiyanların orucu”, [Kar.T.] DLT I, 411;

- “oruç”, [ET.] Hua. 274;

baçığ: “and, sözleşme”, [Kar.T.] DLT I, 371; TİEMKök 4: 90;

baçığ kıl-: “andlaşmak, ahidleşmek,” [Kar.T.] DLT I, 371;

badar: “gürültülü ses anlatan bir kelime, tekrarlanarak kullanılır, “patır patır” gibi”, [Kar.T.] DLT I, 360;

badar kıl-: “sesle çarpmak, itmek, iterek vurmak”, [Kar.T.] DLT I, 349;

badğa-: “güreşte ayak yakalamak, bağdalamak, çelme vurmak”, bk. **bağda-**, [Kar.T.] DLT III, 289;

badıç: “asma çardağı”, bk. **bağıç**, [Kar.T.] DLT I, 502;

badıçlık: üzüm çardağı yapmak üzere hazırlanmış tahta, [Kar.T.] DLT I, 502;

bağıç: “asma çardağı”, bk. **badıç**, [Kar.T.] DLT I, 295;

bağram: “bayram, sevinç ve eğlence günü”, bk. **beğrem**, [Kar.T.] DLT III, 176;

bağ:

(1) “bağ, köstek, düğüm bağlanacak ip, halat, uçkur vb”, bk. **bav**, [Kar.T.] DLT II, 21; KB 727;

[ET.] K.K. 5; AYÖlmez 165/20; UM I 38;

[Har.T.] HŞ 1602; KE 15v12;

[Kıp.T.] Kİ 33; K 2b/4; RS 190c-24; İM 129b/6; KFLT 276a/31; MG 57a/2;

BVAğar 51a/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 561;

[Çağ.T./K.D] ÇH 97; B 368b/1;

[Çağ.Leh.] UTİL I-379;

(2) “odun ve oduna benzer şeylerin bağlamları, odun demeti”, [Kar.T.] DLT III, 152-153;

- “sülale”, [E.T.] AYAyazlı 0626;
- “deste, demet”, [Har.T.] NF 213-11; [Kıp.T.] EKK 48a/12; [Çağ.Leh.] UTİL I-379;
- “örtü”, [Har.T.] NF 85-9;
- “düğüm”, [Kıp.T.] İM 241b/7; [Çağ.T./K.Ö.D] YED 90/7;
- “kavun vb. bitkilerin kökenleri”, [Çağ.Leh.] UTİL I-379;

bağ-: “bakmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 55: 56;

bağarsuk: “bağırsak”, [Kar.T.] R 47: 15; TİEMKök 6: 146;

[Har.T.] NF 12-2; HAP 6: 146;

[Kıp.T.] Kİ 33; RS 199a-2; GT 289/4;

bağda-: “güreşte sarmaya almak, bağdalamak, sarmalamak, ayak yakalamak”, bk. **badğa-**,

[Kar.T.] DLT III, 276-277;

bağdaş: “bağdaş, ayakları birbiri altına alarak oturma şekli”, [Kar.T.] KB 4114;

[ET.] AYÖlmez 172/11;

[Har.T.] KE 18v17;

[Kıp.T.] KFLT 151b/25;

bağdat-: “güreşte sarmaya aldirmek, bağdalatmak”, [Kar.T.] DLT II, 327;

bağır:

(1) “göğüs, bağır”, [Kar.T.] DLT I, 360; KB 1947;

[ET.] Hua. 122;

[Har.T.] MM 322-1; NF 214-17; HŞ 1187; KE 247r6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 20/1; GD 19: 7; YED 23/6; LD 872; LGN 85/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 10/1; BVas. 176/4; HBD 9/5; ŞHD 143b-11; B 280a/8; Z 423a/12;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 57a/04;

[Çağ.Leh.] YUTS *bêğir*, 37; UTİL I-384; ÖTİL *bağır*, I-190, 191;

(2) “karaciğer”, [Kar.T.] DLT III, 255; KB 1482;

[Kıp.T.] Kİ 33; ETZ 30b; KMTT 22b/8; EDM 13b/12; RS 190a-10; GT 103/6;

İM 387b/7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 81a-8;

[Çağ.Leh.] YUTS *bêğir*, 37; UTİL I-384; ÖTİL *bağır*, I-190;

(3) “gönül, mec. yürek, iç, ciğer”, [Kar.T.] KB 1507⁹⁷; TİEMÜnlü 87: 5;

[Kıp.T.] GT 249/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] T 52; MEs. 24b/252; MSD 533; D 162;

[Çağ.T./K.D] BVas. 369/6; NC 23a/5; BTD XXVIII/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *bêğir*, 37; UTİL I-384; ÖTİL *bağır*, I-191;

- “yayın uçları”, [Kıp.T.] MG 101a/6-9;
- “(dağ vb.) yamaç”, [Çağ.Leh.] YUTS *bêğir*, 37;
- “himaye, dayanak, sığınılacak (yer, kişi)”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bağır*, I-191;

⁹⁷ bayat yarlığın sen ağır tut ağır / iligke tapuğ kıl isingil bağır “Tanrı buyruğuna çok itaat et / hükümdara hizmet et ve ona gönülden bağlan”.

- “(coğrafi) hudut, sınır”, [Çağ.Leh.] *ÖTİL bağir*, I-191;

bağırçak: “eşek semeri”, [Kar.T.] DLT I, 502;

bağırdak: “kadın göğüslüğü, yelek benzeri kadın üst giysisi”, [Kar.T.] DLT I, 502;

[Kıp.T.] *RS bağirtak*, 195a-3;

- “beşik bağı”, [Kıp.T.] KMTT 19b/12;

bağırla-:

(1) “bağına vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 331;

(2) “yayın tutamağını düzeltmek”, [Kar.T.] DLT III, 331;

- “sürünmek, emeklemek”, [Çağ.Leh.] *UTİL bağırlı-*, I-386;
- “göbek üstü yatmak”, [Çağ.Leh.] *UTİL bağırlı-*, I-386;

bağırlak: “bağırtlak” denen kuş”, [Kar.T.] DLT I, 503;

bağırlan-:

(1) (kan için) pıhtılaşmak, [Kar.T.] DLT II, 264;

(2) mayalı süt için koyulaşmak, [Kar.T.] DLT II, 264;

bağırlıh: “kimseyi dinlemeyen, başkasına boyun eğmeyen”, [Kar.T.] DLT I, 494;

bağırsa-: “canı ciğer istemek”, [Kar.T.] DLT III, 332;

bağırsak:

(1) “merhametli, şefkatli, gönül alıcı”, [Kar.T.] DLT I, 502; R 16: 47; KB 1243;

TİEMÜnlü 33: 34;

[Har.T.] KE 37v19;

(2) “sada katli”, [Kar.T.] KB 1358;

bağırsaklık:

(1) “merhametlilik”, [Kar.T.] KB 5272; **TİEMÜnlü** 57: 27;

(2) “bağlılık, sadakat”, [Kar.T.] KB 1481;

bağırsuk: “bağırsak”, [Kar.T.] DLT I, 502;

[Kıp.T.] KMTT *bağırsak* 22b/13; EDM *bağırsuk*, 13b/2;

bağış:

(1) “parmakların ve başka uzuvların ek yerleri, eklem, boğum”, [Kar.T.] DLT I, 367;

TİEMKök 8: 12;

[Har.T.] HAP 76: 28; KE 86v4;

[Kıp.T.] RS 198c-14;

(2) “kamuş ve benzerlerinin boğumları”, [Kar.T.] DLT I, 367;

[ET.] IB 28;

- “bağ, ip”, [ET.] IBTekin 18;
- “çadır bağı, keçe evin bendi, bağı”, [Çağ.T./K.D] ML *bağış*, 57;

bağışla-: “bağışlamak, vermek, ihsan etmek”, [Kar.T.] DLT III, 335; KB 2053; TİEMKök 19: 49;

[Har.T.] MM 257-1; NF 208-17; HAP 29: 27; KE 169r4;

[Kıp.T.] K 18a/4; KMTT *bağışla-*, 46a/13; EKK 84b/4; GT 99/1; İM 380b/5; İM

bağışla-, 395b/3; KFLT 405a/12; MES 33b/3; MGİ 59b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 211/7; GD 47: 5; MSD 44; LD 27;

[Çağ.T./K.D] NİD 391/4; BVas. 237/5; HBD 36/3; MA A5a/3; B 307a/1; Z

170b/10;

[Çağ.Leh.] UTİL *bəğışli-*, I-532; ÖTİL *bağışlä-*, I-121;

- “hediye etmek”, [Kıp.T.] CC-I 9a/7;
- “affetmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 47: 7; LGN 8/6; [Çağ.Leh.] BVas. 651/6;
- “bütün varlığını, mirasını birine vermek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bağışlä-*, I-121;
- “dua okuyup sevabını (Allah’a, evliyalara, Peygamber’e vb.) bağışlamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bağışlä-*, I-121;
- “affetmek, bağışlamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bağışlä-*, I-121⁹⁸;

bağışlal-: “bağışlanmak”, bk. *bağışlan-*, [Kar.T.] DLT III, 344;

bağışlan-: “bağışlanmak”, bk. *bağışlal-*, [Kar.T.] DLT III, 344;

[Kıp.T.] İM 421a/8; MGİ 258a/6;

⁹⁸ ÖTİL’de *bağışla-* kelimesinin bu anlamının eskicil olduğu belirtilmiştir.

[Çağ.Leh.] UTİL *bəğışlen-*, I-531;

bağla-: “dügümlemek, bağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 292; AH 183; R 3: 200; TİEMÜnlü 22: 15;

[Har.T.] AKYB K.VIII. 6; MM 270-3; NF 28-8; HAP 8: 11; HŞ 1193; KE 188r10;

[Kıp.T.] CC-II 63b/19-20; CC-II *bavla-*, 82a/16-17; Kİ 33; ETZ 17b; KMTT 38a/2; K 2a/5; EKK 81a/5; RS 186b-18; GT 200/10; İM 129a/8; KFLT 407b/44; MGİ 122b/4; MG 78b/6; BVAğar 31a/15;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 135/4; GD 118: 3; MEs. 23b/241; MSD 440; YED 38/5; D 413; LD 189; LGN 83/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 255/7; BVas. 457/10; Mün. 2a/10; HBD 46/6; ŞHD 128b-13; MA A40b/8; BD 250/2; B 365a/4; MDF 1705; Z 26b/8; Abuş. 906;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 92b-5; ŞRT 5a/09;

[Çağ.Leh.] YUTS *bağli-*, 27; UTİL *bağlı-*, I-382; ÖTİL *bâylä-*, I-302; ÖTİL *bâğlü-*, I-351;

- “kilitlemek, kapatmak”, [Har.T.] HAP 12: 23; [Kıp.T.] K 115a/5; BM 65a/5; İM 187b/4; [Çağ.T./K.D] MA A36a/8;
- “gönül için bağlamak, ilgi duymak, sevmek, bağ kurmak”, [Har.T.] KE 42r7; [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 117; MSD 507; [Çağ.Leh.] YUTS *bağli-*, 27; UTİL *bağlı-*, I-382; ÖTİL *bâğlü-*, I-352;
- “su vb. için önünü kesmek”, [Kıp.T.] K 45b/8;
- “dügümlemek”, [Kıp.T.] İM 238b/4;
- “sonuçlandırma, karara bağlamak”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 9: 6;
- “(ehram, örtü vb.) örtünmek, sarınmak”, [Kıp.T.] İM 346b/4; [Çağ.T./K.D] MA A79b/1; [Çağ.Leh.] UTİL *bağlı-*, I-382;
- “oluşmak, peyda olmak, [Çağ.T./K.D] B 254b/5;
- “(şiir, yazı vb.) yazmak”, [Çağ.T./K.D] B 176a/14;
- “ilişki kurmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *bağli-*, 27; UTİL *bağlı-*, I-382; ÖTİL *bâğlü-*, I-352, 353;
- “destelemek, toplamak, biriktirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâğlü-*, I-352;

bağlan-: “bağlanmak”, bk. **boğlan-**, [Kar.T.] DLT II, 238; AH 150⁹⁹; KB 5928; TİEMKök 5: 64;

[Har.T.] NF 345-17; HAP 5: 64; HŞ 1941; KE 77r5;

[Kıp.T.] K 108b/8; GT 173/1; İM 238b/5; KFLT 164a/11; MGİ 120b/1; MG 94a/9; BVAğar 31a/19;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 114/7; YED 232/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 23/6; BVas. 375/2; HBD 121/6; ŞHD 46b-7; BD 528; B 130b/11; Z 446a/9;

[Çağ.Leh.] YUTS 27; UTİL I-382; ÖTİL *bâylân-*, I-302, 303; ÖTİL *bâğlân-*, I-353;

- “kilitlenmek”, [Kıp.T.] K 151b/8;
- “dügümlenmek”, [Kıp.T.] İM 474b/3;
- “kuşanmak, takınmak”, [Kıp.T.] İM 5b/1;
- “gönül için bağlanmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 624; [Çağ.Leh.] UTİL I-382; ÖTİL *bâğlân-*, I-354;
- “geçiş engellenmiş olmak, kapanmak”, [Çağ.T./K.D] B 130b/11;
- “destelenmek, biriktirilmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâğlân-*, I-354;

bağlat-: “bağlatmak, bohçalatmak”, [Kar.T.] DLT II, 341;

[Har.T.] HŞ 751; KE 204v12;

[Çağ.T./K.D] B 201a/12;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100b-3;

[Çağ.Leh.] YUTS 27; UTİL I-379;

- “kurdurmak, bina ettirmek, inşa ettirmek”, [Çağ.T./K.D] B 368a/2;

bağna: “merdiven basamağı”, [Kar.T.] DLT I, 434; KB 6034;

bağram kum: “geniş, büyük kumluk yer”, [Kar.T.] DLT I, 484;

bağrık-: “bağrı (ciğeri) göğüs kemiklerine yapışmak”, [Kar.T.] DLT II, 227;

bak-:

⁹⁹ *bükendi ol erke mürüvvet yolu* “o insana mürüvvet yolu kapanmıştır” dizesinde geçen *bükenmek* kelimesinin izahında kullanılmıştır.

- (1) “bakmak”, [Kar.T.] DLT II, 16; AH 99; R 7: 198; KB 1857; TİEMKök 10: 43;
 [ET.] AYÇağ 637 /10;
 [Har.T.] AKYB K.VII. 34; MM 29-3; NF 439-17; HAP 40: 37; HŞ 3137; KE 27r1;
 [Kıp.T.] CC-I 24b/12; CC-I *bağ-*, 24b/14; Kİ 34; ETZ 8b; KMTT 38b/8; K 161b/6; EDM 3b/2; EKK 76b/2; BM 31b/6; RS 186b-5; GT 122/9; İM 122a/4; KFLT 137a/27; MGİ 159a/5; MES 15b/2; MG 74a/5; BVÖzgür 111/2;
 [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 182/6; GD 41: 5; MEs. 40a/415; MSD 661; YED 12/6; D 562; T 95; LD 502; LGN 13/6;
 [Çağ.T./K.D] NİD 122/3; BVas. 414/3; Mün. 2a/20; NC 15a/1; HBD 14/3; ŞHD 3a-13; MA A33b/1; BD 4/7; B 211a/10; MDF 874; BTD XXXII/4; Z 447b/1; Abuş. 906;
 [Çağ.T./K.S.D] ŞT 89a-9; ŞRT 17b/13;
 [Çağ.Leh.] YUTS 28; UTİL I-386; ÖTİL *bağ-*, I-348;
- (2) “görmek”, [Kar.T.] AH 78; KB 4198; TİEMKök 7: 143;
 [Har.T.] NF 53-3;
 [Çağ.T./K.D] NİD 24/1;
 [Çağ.Leh.] YUTS 28; UTİL I-386; ÖTİL *bağ-*, I-348;
- (3) “gözetlemek, göz atmak, göz gezdirmek”, [Kar.T.] R 4: 46;
 [Kıp.T.] K 35a/6;
 [Har.T.] HAP 6: 158; AKYB K.VII. 54¹⁰⁰; NF 9-10;
 [Çağ.Leh.] UTİL I-386; ÖTİL *bağ-*, I-348;
- (4) “beklemek”, [Kar.T.] R 36: 49; KB 3477;
- (5) “düşünmek”, [Kar.T.] KB 1572¹⁰¹;

- “hizmet etmek, tabi olmak”, [Har.T.] AKYB A.I. 18; [Çağ.Leh.] YUTS 28; UTİL I-386;
- “güvenmek, bel bağlamak”, [Har.T.] NF 72-14;
- “sorumluluğunu almak, korumak, gözetmek, ilgilenmek”, [Har.T.] KE 69v9;
 [Kıp.T.] K 145a/8; [Çağ.T./K.D] MA A; B 184b/13; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 103b-2;
 [Çağ.Leh.] YUTS 28; UTİL I-386; ÖTİL *bağ-*, I-348;
- “seyretmek”, [Çağ.T./K.D] B 196/5;

¹⁰⁰ Bu kelime satır kenarına yazılmış olan bir paragrafta geçmektedir. ... *ammā sizniñ fermānınıza baqıldılar ki...* şeklinde geçmektedir.

¹⁰¹ *ilig bir kün olturdi yalıñız özün / kemişti kitab ötrü baqtı uzun* “Hükümdar bir gün tek başına oturuyordu / elindeki kitabı bıraktı ve uzun uzun düşündü”.

- “tutmak, desteklemek, birinden taraf olmak”, [Çağ.T./K.D] B 200b/10;
- “ilgili olmak, ait olmak, uygun olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL I-386;
- “göz önüne getirmek, zihninde canlandırmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâk*, I-348;
- “iltifat etmek, hürmet göstermek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâk*, I-348;
- “iyileştirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâk*, I-349;

bağa: “kurbağa”, [Kar.T.] DLT III, 226; R 7: 133; TIEMKök 7: 133;

[Har.T.] HAP 7: 133; HŞ 3681; KE 13v4;

[Kıp.T.] K 169a/2; ETZ *bağa*, 19a; GT *bağa*, 127/2; İM 116a/4; MG *bağa*, 92b/4;

[Çağ.T./K.D] MA B34b/8; B 282b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 775;

[Çağ.Leh.] YUTS 28; YUTS *pağa*, 313; UTİL *pağa*, I-643; ÖTİL *bağa*, I-185;

- “kaplumbağa”, [Har.T.] KE 114r10; [Kıp.T.] Kİ *kaburçağlı bağa*, 68; KMTT *kaburçağlı bağa*, 7b/7¹⁰²; EDM *boğa*, 8a/2; BM *kabırçağlı bağa*, 11a/3; İM *kaburçağlı bağa*, 355a/4;
- “kürk”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 515;
- “yosun”, [Çağ.Leh.] YUTS *pağa lèşi*, 131;
- “sinir otu, dulavrat otu”, [Çağ.Leh.] YUTS *pağa yopurmuği*, 313; UTİL *pağa*, I-644;

bağaçuk:

(1) “küçük kurbağa”, [Kar.T.] DLT III, 226;

(2) “eğe kemiği ile kol arasındaki et parçası.”, [Kar.T.] DLT III, 226;

bakan: “halka toka”, [Kar.T.] DLT I, 399;

bakanlıgı: “halkalı, tokalı”, [Kar.T.] DLT I, 499;

bakaçak: “çatal tırnaklıların iki tırnakları arası ve iki tırnaktan her biri”, bk. **bakaçuk**,

bakayak, [Kar.T.] DLT III, 177;

[Kıp.T.] BVÖzgür *bağanaç*, 53/1;

bakaçuk: “at tırnaklarının ortasındaki tümsecik et parçası”, bk. **bakaçak**, **bakayak**, [Kar.T.] DLT III, 177;

¹⁰² Toparlı, Çögenli ve Yanık bu kelimeyi “kurbağa, kutulu kurbağa” şeklinde anlamlandırmışlardır.

baḳayaḳ: “çatal tırnaklıların iki tırnakları arası ve iki tırnaktan her biri”, bk. **baḳaḳaḳ**, **baḳanuḳ**, [Kar.T.] DLT III, 177;

- “paça; topuk; baldır kemiği”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *baḳay*, I-185;
- “hayvanların parmak eklem kemiği, aşık kemiği”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *baḳalâḳ*, I-185, 186;
- “boğumları olmayan etten ibaret ayak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *baḳalâḳ*, I-186;

baḳıl-: “bakılmak, incelenmek”, [Kar.T.] DLT II, 131; TİEMKök 2: 162;

[Kıp.T.] İM 154a/6;

[Çağ.Leh.] UTİL *bēḳil-*, I-532;

- “bakılmak, değer verilmek”, [Kıp.T.] İM 114b/2;
- “beklenmek”, [Çağ.T./K.D] B 355a/3;

baḳın-:

(1) “bir şeyin sonuna bakmak ve sonunu düşünmek”, [Kar.T.] DLT II, 142; KB 1283;

(2) “bakınmak, çevresine dikkatle bakmak”, [Kar.T.] AH 369; KB 605;

[Har.T.] HŞ 3089;

[Çağ.Leh.] UTİL *bēḳin-*, I-533;

- “itaat etmek, bağımlı duruma gelmek”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT 75b-11;

baḳır (I): “Çin parası”, [Kar.T.] DLT I, 361;

baḳır (II):

(1) “bakır”, [Kar.T.] DLT I, 360; R 34: 12; KB 3964; TİEMKök 18: 96;

[Har.T.] NF 215-16; HAP 55: 35; HŞ 4150; KE 124r15;

[Kıp.T.] CC-I *baḳır*, 42b/11; Kİ 34; ETZ 36b; KMTT 25a/12; EDM 2b/14; EKK

66a/9; BM *baḳır*, 10b/3; RS 195a-15; KFLT 268b/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 123/11;

[Çağ.T./K.D] MA B96a/11; Z 13b/4;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *baḳır*, I-187;

(2) “erimiş maden”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 29;

- “Merih yıldızı”, [Kar.T.] DLT *bakır sokum*, I, 361;

bakır-: “Oğuz lehçesinde bağırarak, yüksek sesle konuşmak, haykırmak”, [Kar.T.] DLT III, 186;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *baķır-*, I-187; ÖTİL *bokir-*, I-406;

- “yardım istemek, imdat diye bağırarak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *baķır-*, I-187;
- “gürültü patırtı çıkarmak, kargaşa ve karışıklık çıkarmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *baķır-*, I-187;
- “(hayvan için) böğürmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bokir-*, I-406;
- “bağırarak ağlamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bokir-*, I-406;

bakış:

(1) “bakış, bakışma, gözle bir birine bakış”, [Kar.T.] DLT I, 367; KB 1855;

[Har.T.] HAP 47: 20;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 39/8; LD 864;

[Çağ.T./K.D] NİD 324/3;

[Çağ.Leh.] UTİL *bēķış*, I-532;

(2) “şahit olma, şahitlik”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 33: 23;

bakış-: “bakışmak, göz ucu ile bakışmak”, [Kar.T.] DLT I, 170; KB 134;

[Har.T.] HŞ 2365;

[Kıp.T.] K 157b/5;

[Çağ.Leh.] UTİL *bēķış-*, I-532; ÖTİL *bāķış-*, I-348;

bakıt-: “baktırmak”, [Kar.T.] DLT II, 308;

baķlan: “taze ve semiz, tombul”, [Kar.T.] DLT I, 149;

[Çağ.Leh.] UTİL *paķlan*, I-645;

- “yeni doğmuş kuzu”, [Har.T.] HŞ 1641; KE 68v3; [Çağ.Leh.] YUTS *paķlan*, 313; UTİL *paķlan*, I-645;

- “yer adı olarak kullanılmış”, [Çağ.T./K.D] Z 60b/1;

bağtur- ~**bağtur-**: “baktırmak, bk. **bağur-**.

bağur-: “tepe, yüksekçe yer, yokuş”, [Kar.T.] DLT III, 226

bağur- : “kendine bağımlı kılmak, baktırmak”, [Kar.T.] DLT II, 83;

[Kıp.T.] EKK **bağtur-**, 76b/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT **bağtur-**, 89b-1;

[Çağ.Leh.] YUTS **bağtur-**, 29; UTİL **bağtur-**, I-386;

- “tarafdar olmasını sağlamak”, [Çağ.T./K.D] B **bağtur-**, 303b/11;

bal-: “bal, arı yağı”, [Kar.T.] DLT II, 354;

[Har.T.] AKYB A.II. 36; NF 99-12; HAP 47: 15; HŞ 1047; KE 77r17;

[Kıp.T.] CC-I 40b/23; Kİ 35; ETZ 25a; KMTT 16b/11; K 45a/8; EKK 70b/2;

BM 13b/7; RS 194a-13; GT 155/2; İM 105a/6; KFLT 386b/15; MES 9b/4; BVAğar 26a/20;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 14: 4; YED 107/4; LD 660;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 11b-4; Z 273b/11;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 38a/07;

[Çağ.Leh.] YUTS 28; UTİL I-390, 391; ÖTİL **bâl**, I-305;

- “bal arısı”, [Kıp.T.] İM **bal karkutu**, 480a/4;
- “tat, lezzet”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **bâl**, I-305;
- “iyi, yumuşak, hoş (davranış vb.)”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **bâl**, I-305;

bal-: “bağlamak”, bk. **ban-**, [Kar.T.] DLT II, 27; TİEMKök 6: 141;

[ET.] Üİ 106b/5;

bala (I): “hayvan yavrusu”, [Kar.T.] DLT II, 274;

[Har.T.] NF 260-1; HŞ 1432; KE 50v21;

[Kıp.T.] K 48a/6; GT 28/9; İM 353b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 23/7; MSD 364;

[Çağ.T./K.D] NİD 89/4; MA A54b/13; Abuş. 906;

[Çağ.Leh.] UTİL I-391; ÖTİL *bâlâ*, I-306;

- “çocuk”, [Har.T.] KE 65v6; [Kıp.T.] İM 345a/2; ETZ 27b; BVAğar 14a/2; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 73: 2; MSD 578; YED 374; [Çağ.Leh.] YUTS 28; UTİL I-391; ÖTİL *bâlâ*, I-305;
- “kuş yavrusu”, [Kıp.T.] Kİ 26;
- “yenidoğan”, [Çağ.Leh.] UTİL I-391; ÖTİL *bâlâ*, I-306;
- “genç, küçük olan”, [Çağ.Leh.] UTİL I-391; ÖTİL *bâlâ*, I-305;
- “küçük boyutlu”, [Çağ.Leh.] UTİL I-391;
- “olgunlaşmamış, deneyimsiz”, [Çağ.Leh.] UTİL I-391; ÖTİL *bâlâ*, I-306;
- “nesil, kuşak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâlâ*, I-306;
- “hamile”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâlâ*, I-306;

bala (II): “bir adamın işlerinde, çoğunlukla da çiftlik işlerinde yardımcısı, çırağı”, [Kar.T.] DLT III, 232;

- “usta, yetenekli hünerli”, [Çağ.Leh.] UTİL I-394¹⁰³;

balala-: “hayvanlar için yavrulamak, üremek; insan için çocuk sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT III, 92;

[Kıp.T.] K 109a/5; ETZ 7a;

[Çağ.T./K.D] MA A54b/5; Abuş. 906;

[Çağ.Leh.] UTİL I-402; ÖTİL *bâlâlâ*-, I-307;

- “kuş için yuva yapmak”, [Çağ.Leh.] UTİL I-402;
- “yayılmak, artmak, çoğalmak”, [Çağ.Leh.] UTİL I-402; ÖTİL *bâlâlâ*-, I-307;

balçık: “Oğuz lehçesinde balçık, cıvık çamur”, bk. **balçuk**, [Kar.T.] DLT I, 248; R 28: 38; TİEMKök 3: 49;

[Har.T.] NF 62-6; HAP 32: 7; HŞ 86; KE 27r4;

¹⁰³ Bu anlam *bala II* madde başı altında verilmiştir. Bu madde başındaki *bala* “bela, musibet, felaket” anlamında olan ve Arapçadan gelen *belâ* kelimesidir. Oysa “usta, hünerli” anlamında olan *bala* farklı bir kelime olsa gerektir. Bu anlamı DLT’deki anlama yakın bulduğumuz için buraya almak gerektiğini düşündük.

[Kıp.T.] CC-I *balçuk*, 39b/8; Kİ 36; KMTT 26a/3; K 64b/7; EDM *balşı*, 2b/14; EKK 66a/10; BM 10b/3; RS 193b-2; GT 308/3; İM 103a/5; KFLT 265b/18; MG 75a/1; BVAğar 22a/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 76/8; D 22;

[Çağ.T./K.D] NİD 238/9; NİD *balçı*, 72/4; BVas. 630/3; BD 292/2; B 363b/12; MDF 369; Z 197b/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 67a-6;

[Çağ.Leh.] UTİL *palçı*, I-656; ÖTİL *bälçi*, I-152;

- “bulandırmak, karıştırmak”, [Kıp.T.] BM 59a/5;
- “çamurlu (yer)”, [Çağ.Leh.] YUTS *balçukluk*, 29; ÖTİL *bälçi*, I-152;

baldır (I): “ilk çağında, önce, evvel”, bk. *bıldır*, [Kar.T.] DLT I, 456;

[Çağ.Leh.] YUTS *baldur*, 29; UTİL *baldur*, I-398;

baldır (II): “üvey”, [Kar.T.] DLT I, 456;

baldır (III): “dağın burun gibi çıkan yeri”, bk. *beltir*, [Kar.T.] DLT I, 456;

baldır (IV): “bacak, baldır”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 27: 44;

[Kıp.T.] KMTT *baltır*, 22a/12; ETZ *baltır*, 18b; EDM *baltır*, 13b/6; RS *baldır*, 189c²-4; KFLT 372a/13;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *bâldır*, I-308;

baldız: “karının kendinden küçük kız kardeşi”, [Kar.T.] DLT I, 457;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *bâldız*, I-308;

baldu: “balta”, [Kar.T.] DLT I, 14; KB 1736;

[ET.] AYÇetin *balı*, 891;

[Har.T.] NF *balı*, 216-8; HŞ *balı*, 3338; KE *balı*, 37v16;

[Kıp.T.] CC-I *balta*, 43b/15; Kİ *balta*, 36; ETZ *balta*, 28a; EDM *balı*, 10a/10; EKK *balı*, 71b/5; RS *balta*, 204c-5; KFLT *balta*, 177a/18;

[Çağ.T./K.D] B *baltu*, 214b/4; Z *balta*, 74b/1; Z *baltu*, 424a/1; Abuş. *baltu*, 906;

[Çağ.Leh.] YUTS *balta*, 29; YUTS *palta*, 314; UTİL I-588; ÖTİL *bâltä*, I-310;

balı: “yaralı”, [Kar.T.] DLT I, 192; KB 5430;

[ET.] AYTok 2785¹⁰⁴; Hua. 9;

balık (I): “Oğuz lehçesinde çamur”, bk. **balk**, [Kar.T.] DLT I, 248;

[Kıp.T.] RS 202a-4;

balık (II): “kale, şehir”, [Kar.T.] DLT I, 379;

[ET.] Ton. 19; AYAyazlı 0675;

[Har.T.] HŞ 2856;

[Kıp.T.] RS 201c-21;

balık (III): “balık”, [Kar.T.] DLT I, 73; R 7: 163; KB 5366; TİEMKök 7: 163;

[Har.T.] NF 220-16; HAP 7: 163; HŞ 3448; KE 144v18;

[Kıp.T.] CC-I *baluk*, 22a/12; CC-II 60a/22; Kİ 36; ETZ 19a; KMTT 7b/5; K 59b/7; EDM 4a/2; EKK 70b/8; BM 11a/2; RS 194a-25; GT 43/12; İM 108b/1; MGİ 9a/3; BVAğar 48b/18;

[Çağ.T./K.Ö.D.] GTSib 20/4; MEs. 53b/555; YED 1/9; LD *balıġ*, 768; LGN *balıġ*, 78/3;

[Çağ.T./K.D] HBD *balıġ*, 9/3; ŞHD 192a-4; MA A63a/8; B *balıġ*, 143a/12; B 367b/10; Z *balıġ*, 582a/4; Z 54b/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 105a-4;

[Çağ.Leh.] YUTS *bëlik*, 38; UTİL *bëlik*, I-535; ÖTİL *bälik*, I-148;

- “balık eti”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bälik*, I-148;
- “balık yılı adı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bälik*, I-148;

balık-: “yaralanmak”, [Kar.T.] DLT II, 119; KB 2402;

[ET.] Hua. 77;

balıkçın: “balıkçıl kuşu”, [Kar.T.] DLT I, 512;

balıklan-:

(1) “balıklanmak”, [Kar.T.] DLT II, 265;

(2) “çamurlanmak”, [Kar.T.] DLT II, 265;

(3) “Uygur lehçesinde bir yerde kale yapılmak”, [Kar.T.] DLT II, 265;

balıklıġ (I): “balığı olan, balıklı”, [Kar.T.] DLT I, 498;

¹⁰⁴ Tokyürek, bu kelimeyi “yara” olarak anlamlandırmıştır. Ama Gabain, DLT VE KB’de “yaralı” olarak anlamlandırılmıştır. (2784) -nıġ küçinte yene tamuka tüşmetin (2785) balıġ başlıġ yeme bolmadın korkınsız.

[Çağ.Leh.] YUTS *béliqlik*, 38;

balıklıġ (II): “çamurlu yer”, [Kar.T.] DLT I, 498;

balıkısa-: “balık yemek istemek”, [Kar.T.] DLT III, 334;

balk: “Argu lehçesinde çamur”, bk. **balık**, [Kar.T.] DLT I, 379;

balman: “put”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 138;

balta: “balta”, bk. **baldu**.

balu balu: “ninni”, [Kar.T.] DLT III, 232;

bamaq: “bağlama, pekiştirme”, [Kar.T.] R 8: 11;

- “pranga, bağ”, [E.T.] AYAYazlı 0164;

ban-: “bağlamak, bağlanmak”, bk. **bal-**, [Kar.T.] DLT II, 27;

[ET.] Uy.Tu. 2;

[Har.T.] MM 360-2; HŞ 55;

- “tutuklamak, yakalamak”, [Çağ.T./K.D] B *bandla-*, 244b/9;

bandal: “ağaçtan omuz başı şeklinde çıkarılan parça, bunu çocuklar alıp yakarlar, geceleyin közünü birbirlerine atarlar”, [Kar.T.] DLT I, 482;

bang: “bağırma, haykırma”, [Kar.T.] DLT III, 355;

[Çağ.T./K.D] Z 172a/11;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *bang*, I-311;

- “ezan”, [Kıp.T.] İM *mang*, 150a/7; [Çağ.Leh.] UTİL *paŋ*, I-649;
- “ezan okumak”, [Kıp.T.] Kİ *banla-*, 37; BM *bangla-*, 33a/1; MES *benkle-*, 38b/6;
- “davul”, [Çağ.Leh.] UTİL *baŋ*, I-390;
- “çan, zil”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bang*, I-311;

banzi: “bağ bozulduktan sonra asmaların üzerindeki üzüm kırıntıları, nefernâme”, [Kar.T.] DLT I, 422;

bar (I): “var, mevcut”, [Kar.T.] DLT I, 44; AH 394; R 35: 3; KB 177; TİEMKök 2: 13;

[ET.] KT G 9; AYÖlmez 150/3; IBTekin 32; Üİ 97a/13;

[Har.T.] NF 23-4; HŞ 9; KE 2v14; AKYB *var*, K.VI.31;

[Kıp.T.] CC-I 15a/1; Kİ 29; ETZ 35a; K 6a/1; EDM 21a/2; EKK 36a/1-2; GT 10/11; İM 65a/5; KFLT *var*, 248a/11; MGİ *var*, 12a/6; MES *var*, 1b/3; MG 35b/4; BVÖzgür 83/3; BVÖzgür *var*, 37/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 4/12; GD 102: 2; MEs. 1b/3; MSD 16; YED 2/1; D 152; T 313; LD 132; LGN 7/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 3/11; BVas. 306/3; Mün. 2a/13; ÇH 20; NC 17b/15; SM 104; HBD 2/7; ŞDG 4/4; ŞHD 12b-2; MA A5b/14; BD 4/26; B 121a/14; MDF 63; BTD XXXII/5; BTD *var*, LI/8; Z 2a/1; Abuş. 907;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 66a-11; ŞRT 33b/01;

[Çağ.Leh.] YUTS 30; UTİL I-334; ÖTİL *bâr*, I-312;

- “bütün, tüm, hepsi”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 93; LGN 50/5; [Çağ.Leh.] YUTS 30; UTİL I-334; ÖTİL *bâr*, I-313;
- “hayatta olan, yaşayan”, [Çağ.T./K.D] B 181a/13;
- “sahip olma”, [Çağ.Leh.] YUTS 30; UTİL I-334;
- “zengin kimse, varlıklı”, [Çağ.Leh.] UTİL I-334; ÖTİL *bâr*, I-313;
- “soru cümlelerinde ‘aslında yok, mevcut değil, bulunmayan’ anlamına gelir”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâr*, I-313;

bar (II): “büyük, yüce, ulu, (Tanrı’nın sıfatı) ebedi, sonsuz”, [Kar.T.] DLT III, 147;

[Har.T.] AKYB A.IV. 14;

[Kıp.T.] RS 198a-2; GT 4/2; BVÖzgür 1/3;

[Çağ.T./K.Ö.D.] MEs. 25b/260; MSD B.1;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 2b-10;

bar- (I):

(1) “peyda olmak, mevcut olmak”, bk. **ber-**, [Kar.T.] DLT III, 355;

[Har.T.] MM 382-2;

(2) “vermek”, bk. **ber-**, [Kar.T.] DLT III, 355;

bar- (II):

(1) “varmak, ulaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 6; AH 184; R 66: 8;

[E.T.] AYAyazlı 0620; UM I 24; IBTekin 17; Üİ 119b/6;

[Har.T.] AKYB A.III. 10; AKYB *var-*, K.V.8; MM 55-2; NF 180-17; HŞ 1743; KE 141v9;

[Kıp.T.] Kİ 29; ETZ 90a; KMTT 55b/3; K 157a/8; EKK 9a/5; GT 53/5; KFLT var-, 391b/1; MGİ var-, 230a/4; MES var-, 5a/3; MG 39b/8; BVAğar 52b/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 220/2; GD 19: 7; MEs. 19a/190; T 22; LD 1670; LGN 49/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 54/5; BVas. 372/6; Mün. 2b/21; ÇH 53; NC 25a/10; HBD 45/6; BD 66/2; B 146a/3; MDF 1039; Z 95a/3; Abuş. 907;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 38b/10;

[Çağ.Leh.] YUTS 30; UTİL I-340; ÖTİL bâr-, I-316;

(2) “gitmek, bir yerden ayrılmak, uzaklaşmak, yol almak”, [Kar.T.] DLT II, 43; AH 391; R 28: 29; KB 1075; TİEMKök 20: 42;

[ET.] Ton. 27; AYÖlmez 187/6; IBTekin 5;

[Har.T.] AKYB III. 15; NF 181-2; HAP 75: 33;

[Kıp.T.] CC-I 28b/11; K 153b/1; EDM 20a/10-12; RS 186a-27; GT 14/8; İM 10a/2; BVÖzgür 120/5; BVÖzgür var-, 12/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 180/6; MSD 760; YED 30/8; D 656; T 71;

[Çağ.T./K.D] ŞDG 25/7; ŞHD 125b-9; BTD XIX/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73b-5;

[Çağ.Leh.] YUTS 30; UTİL I-340; ÖTİL bâr-, I-316;

(3) “(dünyadan) geçmek, ölmek”, [Kar.T.] AH 431; KB 1090;

[Har.T.] NF 105-6; KE 186r18;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 17;

[Çağ.T./K.D] B 157a/1;

(4) “(ömür, vakit için) geçmek, bitmek”, [Kar.T.] AH 471;

[Çağ.Leh.] ÖTİL bâr-, I-317;

(5) “üzüntüden yok olup gitmek, mahvolmak”, [Kar.T.] R 35: 8;

(6) “(baş vb. için) kesilmek, mecazi anlamda (başı) gitmek”, [Kar.T.] KB 1914¹⁰⁵;

(7) “peşinden gitmek, tabi olmak, uymak”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 157;

- “bir durumdan başka bir duruma geçmek (secdeye varmak, uykuya varmak vb.)”, [Har.T.] NF 319-7;
- “kaybolmak, zail olmak”, [Har.T.] HAP 8: 46;
- “sefere çıkmak”, [Har.T.] HAP 4: 71;

¹⁰⁵ eşitmek bile boldı bilge kişi / bu söz söylemekten barır er başı “İnsan dinlemekle alim olur, çok söz söylemekten insanın başı gider”.

- “helak olmak, yok olmak”, [Har.T.] HAP 35: 8; [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 11;
- “öd için patlamak, kopmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 114¹⁰⁶;
- “davranmak, davranış göstermek”, [Çağ.T./K.D] B 152b/6;
- “devam etmek, sürmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 30; UTİL I-340; ÖTİL *bâr-*, I-316;
- “zorluk yaşamak, olumsuz şeyler tecrübe etmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 30¹⁰⁷; UTİL I-340;
- “(belli bir miktara, sayıya) ulaşmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâr-*, I-316;
- “yardımcı fiil”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâr-*, I-317;

barak: “çok tüylü köpek”, [Kar.T.] DLT I, 377;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 82a-3;

- “çoban köpeği”, [Kıp.T.] ETZ 30b;
- “uzun ve çok tüylü, kabarık, tarak girmemiş, gür (tüy, yün, saç vb.)”, [Çağ.Leh.] YUTS 30; UTİL *baraşsan*, I-335; ÖTİL *bârâş*, I-171;
- “tüylü köpek”, [Çağ.Leh.] YUTS *baraş işt*, 30;

baraklıg: “köpeği olan kişi”, [Kar.T.] DLT I, 497;

barça: “bütün, hep, hepsi”, bk. **barınça**, [Kar.T.] DLT I, 210; R 35: 10; KB 5; TİEMKök 20: 64;

[ET.] Toyok yaprak 1, arkatar.7; AYÖlmez 138/11; Üİ 102b/15;

[Har.T.] AKYB K.V. 17; NF 40-1; HAP 39: 53; KE 1v11;

[Kıp.T.] CC-I 35a/7; Kİ 30; ETZ 82a; K 28a/6; EDM *barşa*, 22b/6-8; EKK 49a/2; RS 203b-29; GT 5/5; İM 171a/7; KFLT 78b/50; MGİ 1b/1; MES 7b/1; MG 11a/1; BVÖzgür 1/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 36/5; TSM 30; GD 16: 2; MEs. 2b/15; MSD 34; YED 1/10; D 23; T 187; LD 19;

[Çağ.T./K.D] NİD 12/6; BVas. 6/5; Mün. 1b/17; ÇH 11; NC 1b/10; SM 107; HBD 28/2; ŞDG 4/5; ŞHD 3a-3; MA A4b/4; BD 108/6; B 128b/12; MDF 27; BTĐ V/9; Z 1b/7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65a-11;

¹⁰⁶ *anıñ üçün mü kıladur siz fiğan / bardı miniñ zehrem ü köçti cihân* beytini Eraslan, “Bu sebeple mi bağrışıp çağırıyorsunuz? Sanki cihan yıkıldı diye ödüp koptu.” şeklinde çevirmiştir.

¹⁰⁷ *uruşka kolum barmaydu* “dövmek, kavga etmek istemem.”

- [Çağ.Leh.] YUTS *barçe*, 30; UTİL *barçe*, I-337; ÖTİL *bürçä*, I-172;
- barçağun**: “hepsi”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 32: 13;
- barçın**: “ipekli kumaş”, [Kar.T.] DLT I, 153; R 44: 53; KB 555; TİEMÜnlü 76: 21;
- [Har.T.] NF 33-1; HAP 76: 21;
- [Kıp.T.] Kİ 30; RS 194b-28;
- barçın yolağ**: “yol yol çizgili ipek kumaş”, [Kar.T.] DLT III, 17;
- bardağ**: “büyük testi, su testisi”, [Kar.T.] R 43: 71;
- [Kıp.T.] CC-I 52b/15; Kİ 29; ETZ 31a; KMTT 18a/9; EDM 11a/4; EKK 72a/1; KFLT 296a/41;
- barğan**: “mersin ağacı yemişi”, [Kar.T.] DLT I, 438;
- barı**: “bütün, hepsi, tamamı”, [Kar.T.] R 7: 149; KB 1161;
- [Har.T.] AKYB K.III. 16; MM 39-2; NF 254-5; KE 78r1;
- [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 17/7; TSM 93; GD 27: 5; MEs. 15b/156; MSD 765; D 18; LD 255;
- [Çağ.T./K.D] NİD 28/2; BVas. 6/5; ÇH 16; HBD 45/1; ŞDG 17/3; ŞHD 4a-10; MA A44a/13; BD 21/5; B 166a/5; MDF 9; BTD I/1; Z 6a/3; Abuş. 907;
- [Çağ.T./K.S.D] ŞT 82b-4;
- [Çağ.Leh.] UTİL I-340;
- barığ (I)**: “kokmuş şey (yalnız kullanılmaz; sasığ barığ)”, [Kar.T.] DLT I, 372;
- barığ (II)**: “gidiş”, [Kar.T.] DLT I, 27;
- barığsa-**: “varmak, gitmek istemek”, bk. **barsa-**, [Kar.T.] DLT III, 333;
- barık**: “uzaktan beliren karaltı”, [Kar.T.] DLT I, 456;
- barıl-**:
- (1) “varılmak”, [Kar.T.] DLT II, 130;
- [Çağ.T./K.Ö.D] LGN 80/3;
- [Çağ.T./K.D] B 214b/1;
- (2) “gidilmek”, [Kar.T.] DLT II, 130;
- [Çağ.T./K.D] B 342b/13;
- (3) “tabi olunmak, izlenilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 166;
- barımsın-**: “gider gibi görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 259;
- barın-**: “gider, varır görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 141;
- barın-**: “aybaşı kanı boşalmak”, [Kar.T.] DLT II, 141;
- barınça**: “bütün, hepsi”, bk. **barça**, [Kar.T.] TİEMÜnlü 39: 67;

barış: “iyi örnek”, [Kar.T.] R 60: 4;

barış-: “birbirine gitmek, ziyaret etmek, gitmekte yardım ve yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 94; KB 2495;

[Har.T.] HAP 4: 60;

[Kıp.T.] K 158b/1;

[Çağ.T./K.D] Z 477b/2;

- “arada var olan düşmanlığı kaldırmak, görüşmek”, [Kıp.T.] GT 267/13;

barıştur-: “barıştırmak, iki veya daha fazla kişinin arasını düzeltmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 49: 10;

[Kıp.T.] EKK *baraştır-*, 82a/11;

barık: “mal, mülk (her zaman ew kelimesiyle birlikte kullanılır)”, [Kar.T.] DLT III, 333; R 9: 20; KB 4545; TİEMKök 3: 195;

[ET.] KT G 12; AYÖlmez *baraık*, 141/16; AYUçar *bark*, 0554; Hua. *bark*, 273;

[Har.T.] AKYB K.VII. 24; NF 77-10; KE 59r13; KE *borık* 23v17;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 81/1;

barıkın:

(1) “kendini yolundan hiçbir şeyin alıkoymadığı yolcu”, [Kar.T.] DLT I, 440; KB 817;

(2) “gidişat, tutulan yol, varılmak istenen amaç”, [Kar.T.] KB 4326;

barla-: “Allah’ın varlığını kabul etmek”, [Kar.T.] R 49: 7;

[Har.T.] KE 41v19;

barlık: “mallı, zengin”, [Kar.T.] DLT III, 438;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 907;

barlık: “varlık, var olma durumu, mevcudiyet”, [Kar.T.] AH 5; R 65: 6;

[Har.T.] MM 366-4; NF 229-7; HŞ 4227;

[Kıp.T.] İM 412a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *barlık*, 1209;

[Çağ.T./K.D] NC 15b/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78b-8; ŞRT *barlık*, 54b/03;

[Çağ.Leh.] YUTS *barlık*, 30; UTİL I-338; ÖTİL *bårlik*, I-315;

- “varlık, servet”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bârlik*, I-315;
- “alem, dünya”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bârlik*, I-315;
- “kişinin vücudu, cismi”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bârlik*, I-316;
- “hepsi, bütün”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bârlik*, I-316;

barmağ: “parmak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 119;

[Har.T.] MM 75-2; NF 224-4; HAP 8: 12; HŞ 3573; KE 121v4;

[Kıp.T.] Kİ 29; KMTT 21b/8; K 123a/1; EDM 13a/12; EKK 68b/5; RS 190a-19; GT 308/5; İM 118a/7; KFLT 210a/7; MGİ 53b/1; MES 33b/2; MG 19b/4; BVAğar 61a/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 86/11; TSM 46; MSD 375; MSD *parmağ*, 404; YED 260/5; LD 496; LGN 98/8;

[Çağ.T./K.D] NİD *barmağ*, 365/5; BVas. *barmağ*, 743/1; SM *barmağ*, 90; ŞHD 139a-8; B 143a/9; MDF *barmağ*, 857; MDF 589; Z 108a/11; Abuş. *barmağ*, 907;

[Çağ.Leh.] YUTS 30; UTİL I-339; ÖTİL *bärmâğ*, I-170;

- “el parmağı”, [Kıp.T.] CC-I 48b/23;
- “ayak parmağı”, [Kıp.T.] CC-I 48b/21;
- “vurulmak, çalınmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] TSM *barmağnı yi-*, 47¹⁰⁸;
- “uzunluk ölçüsü”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bärmâğ*, I-170;
- “(mekanik) araba ve mekanik aletlerde bir parça”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bärmâğ*, I-170;

bars (I):

(1) “pars, kaplan”, bk. *pars*, [Kar.T.] DLT I, 344;

[ET.] Alt. I, a 2; AYÇetin 754; IBTekin 31;

[Har.T.] AKYB K.I. 30; NF 155-12; KE 142r8;

[Kıp.T.] Kİ 30; KMTT 11b/12; EDM 7b/7; EKK 69b/11; BM 15a/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 253;

[Çağ.T./K.D] MA B97b/12;

¹⁰⁸ Eraslan, Tanburenin Tariz ile Cevap Vermesi başlığı altında *her niçe parmağnı yiseñ rüst ü pāk / nāleleriñ bes ki kilür derdnāk* şeklinde geçen beyti “Her ne zaman doğru ve temiz (düzgün) parmak yesen, nālelerin dertli gelir.” şeklinde çevirmiştir. Burada tanbure, çenge (zil, çalpara) “Ne zaman doğru ve kusursuz bir şekilde (parmaklar) vurulsa sana, iniltin (sesin) dertli gelir.” şeklinde cevap vermektedir.

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 89b-2;

[Çağ.Leh.] YUTS 30; UTİL I-338;

(2) “Türklerin on iki hayvanlı takvimindeki yıllardan biri, kaplan yılı”, [Kar.T.] DLT I, 346;

[Har.T.] AKYB A.II. 53;

bars (II): “pire, bit gibi hayvanların ısırmasından hâsıl olan kabartı”, [Kar.T.] DLT I, 348;

barsa-: “varmak, gitmek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 281;

bars bol-: “kabarmak”, [Kar.T.] DLT I, 248;

bart:

(1) “Oğuz lehçesinde su içilen bardak”, [Kar.T.] DLT I, 341;

(2) “şarap ve benzeri akıcı nesnelerin ölçüsü”, bk. **yart**, [Kar.T.] DLT I, 341;

bart burt tut-: “ansızın her yandan yakalamak”, [Kar.T.] DLT I, 341;

bartur-: “vardırmak, göndermek”, [Kar.T.] DLT I, 20;

bas- (I):

(1) “üzerine çökmek, yıkmak, ezmek, üstüne oturmak”, [Kar.T.] DLT II, 10; R 37: 13;

TİEMÜnlü 94: 3;

[Har.T.] HAP 37: 103; HŞ 3809;

[Kıp.T.] EKK 80b/8; GT 67/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 85/6;

[Çağ.T./K.D] MDF 475; Abuş. 907;

[Çağ.Leh.] UTİL I-349; ÖTİL *bâs-*, I-322;

(2) “baskın yapmak, bastırmak, ansızın hücum etmek, işgal etmek”, [Kar.T.] DLT I, 434; KB 2028;

[ET.] BK D 32;

[Har.T.] HŞ 4195; KE 77v4;

[Kıp.T.] K 121a/6; GT 77/1;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 51b-10; MA A41b/6; Z 62b/11;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73a-3;

[Çağ.Leh.] YUTS 31¹⁰⁹; UTİL I-349; ÖTİL *bâs-*, I-324;

(3) “yenmek, alt etmek, baskın gelmek, galip gelmek, kazanmak”, [Kar.T.] DLT II, 74; KB 1053;

[Har.T.] NF 411-6;

[Kıp.T.] Kİ 32;

¹⁰⁹ Bu anlamdan *basmiçi* “haydut, eşkiya” kelimesi türetilmiştir.

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 141;

[Çağ.T./K.D] B 347a/9;

[Çağ.Leh.] UTİL I-349; ÖTİL *bâs-*, I-324;

(4) “evlenmek amacıyla bir kızı kaçırmak”, [Kar.T.] DLT II, 10;

(5) “(ülke, halk vb. şeyler için) zorla hâkim olmak, güç kullanarak hükmetmek, yönetmek, zorla elinde tutmak”, [Kar.T.] KB 2425;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *bâs-*, I-322;

- “bir şeyi üzerine kuvvet vererek ittirmek, basmak, ezmek, çiğnemek”, [Har.T.] MM 197-3; NF 345-9; [Kıp.T.] KMTT 42a/6; ETZ 15b; İM 242a/7; MGİ 203b/6; MG 39b/2; BVÖzgür 25/3; [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 35; GD 64: 3; D 126; LD 97; LGN 78/1; [Çağ.T./K.D] NİD 351/5; BVas. 331/3; HBD 56/4; BD 128/29; B 257b/3; [Çağ.T./K.S.D] ŞRT 27a/07; [Çağ.Leh.] YUTS 30; UTİL I-349; ÖTİL *bâs-*, I-322;
- “ayak ile bir şeyin üstüne çıkmak, üstünde durmak”, [ET.] AYAYazlı 0433; [Har.T.] AKYB K.VII. 21; HAP 33: 27; HŞ 4473; KE 132v20; [Kıp.T.] K 18a/6; KFLT 204a/27; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 39; ÖTİL *bâs-*, I-321;
- “sıkmak, masaj yapmak”, [Har.T.] NF 34-10; [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâs-*, I-322;
- “bir şey üzerinde, kalıp, mühür, damga vb. ile iz yapmak, dağlamak”, [Har.T.] NF 133-5; [Kıp.T.] K 18a/6; CC-II 81a/23b; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 307; [Çağ.T./K.D] B 208a/8; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 84a-4; [Çağ.Leh.] YUTS 30; YUTS 30¹¹⁰; ÖTİL *bâs-*, I-322;
- “zorlamak, yormak”, [Har.T.] HAP 94: 3;
- “(ter, duman, sis vb.) bürümek, kaplamak”, [Çağ.T./K.D] B 379b/12; [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâs-*, I-323;
- “(karanlık, kasvet, ağırlık vb.) çökmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 31;
- “yayımlamak, neşretmek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-349; ÖTİL *bâs-*, I-322;
- “doldurmak, yığmak, kapamak”, [Çağ.Leh.] UTİL I-349; ÖTİL *bâs-*, I-322;
- “(misafir vb.) aniden gelmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâs-*, I-324;
- “(bağrına) basmak, kucaklamak, korumak, gözetmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâs-*, I-324;

basa: “sonra”, [Kar.T.] DLT III, 224; KB 132;

[ET.] AYAYazlı 0691; Üİ 111a/9;

¹¹⁰ Bu anlamdan *basıkuçi* “matbaacı” kelimesi türetilmiştir.

[Har.T.] AKYB Ka.II. 19;

[Kıp.T.] CC-II 63b/32; Kİ 33; ETZ 90b; BM *basane*, 20b/1;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 49a-9;

- “hatta”, [Kıp.T.] CC-I 30b/15;
- “çünkü”, [Kıp.T.] CC-I 30b/14;
- “aksi halde”, [Kıp.T.] CC-I 32b/16;

başal: “soğan”, bk. **besel**, [Kar.T.] AH 161;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 96b-10;

basan: “ölü gömüldükten sonra yenilen yemek”, [Kar.T.] DLT I, 398;

basar: “dağ sarımsağı”, [Kar.T.] DLT I, 360;

basarlıg: “sarımsaklı”, [Kar.T.] DLT I, 494;

basıg: “gece baskını yapılacak olan ve ansızın düşmanın yakalanacağı yer”, [Kar.T.] DLT I, 372;

basık¹¹¹: “düşman tarafından yakalanmak, basılmak, baskına uğramak, mağlup edilmek”

bk. **bassık**-, [Kar.T.] DLT II, 116; R 37: 141; KB 6271;

[Har.T.] KE 227r18;

- “sıkıştırılmak, bunaltılmak”, [Har.T.] HAP 68: 46;
- “huzurlu olmak, sakinleşmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *bəsiq*-, I-528;
- “(rüzgar) azalmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *bəsiq*-, I-528;

basıl:- “basılmak, ezilmek”, [Kar.T.] R 9: 35; KB 2711;

[Har.T.] HŞ 4146;

[Çağ.Leh.] YUTS *bəsil*-, 39; UTİL *bəsil*-, I-529; ÖTİL *bāsil*-, I-319;

- “kargaşa, ayaklanma vb. için bastırılmak, etkisiz hale getirilmek, ortadan kaldırılmak, yenilmek”, [Har.T.] NF 175-10; [Çağ.T./K.D] Z 432a/2;
- “sıkıştırılmak, bunaltılmak”, [Har.T.] HAP 52: 40;

¹¹¹ *kişi yağışa basıktı* “adam, düşmana basıldı”. Kaşgarlı, bunun aslının س harfinin şeddesiyle *bassıktı* olduğunu söyler. Besim Atalay, bu ibarede bir yanlışlık olduğunu, Türkçesinin Arapçasına anlamca uymadığını söyler. Bu nedenle çeviriyi Türkçesinin göz önünde bulundurarak yapmıştır.

- “yumuşamak, öfke için geçmek”, [Har.T.] KE 98r16;
- “basılmak, sindirilmek, yatışmak”, [Çağ.T./K.D] B 156b/11; [Çağ.Leh.] YUTS *bèsil-*, 39; UTİL *bèsil-*, I-529;
- “(yangın) söndürülmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *bèsil-*, 39; UTİL *bèsil-*, I-529;
- “(mal) yüklenmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *bèsil-*, 39; UTİL *bèsil-*, I-529;

basımçı: “zulmeden, zalim”, [Kar.T.] KB 1737;

- “haydut”, [Çağ.Leh.] UTİL *basmiçi*, I-350;

basın-:

(1) “zayıf görmek, hor görmek, küçük görmek, saygısız davranmak”, [Kar.T.] DLT II, 142; KB 2368;

(2) “mecazi anlamda üzerine basmak, kafa tutmak, baş kaldırmak, karşı gelmek”, [Kar.T.] DLT II, 142; KB 655¹¹²;

- “basmak, üzerine çökmek, ele geçirmek”, [ET.] Ton. 39; AYAyazlı 0407;
- “batmak, aşağıya doğru gitmek”, [ET.] IBTekin 46;
- “baskına uğramak”, [Har.T.] HŞ 3258;

basınç: “baskı, zulüm, şiddet, zahmet, eziyet”, [Kar.T.] KB 1771; TİEMÜnlü 68: 46; [ET.] AYAyazlı 0751;

[Har.T.] AKYB Ka.II. 19;

basınçak: “zayıf, aciz, güçsüz”, [Kar.T.] DLT I, 501; KB 912;

[Har.T.] KE 240v1;

basınğan: “saygısız, hor gören, kibirli”, [Kar.T.] KB 4448;

basındur-:

basış-: “basmakta yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 101;

[Çağ.Leh.] UTİL *bəsiş-*, I-528;

basıt-: “bastırmak, ansızın hücum ettirmek”, [Kar.T.] KB 6554;

[ET.] Ton. 34; AYTok 2221;

¹¹² *bağa körse begler küyer ot sanı / basınsa üzer baş sorar öz kanı* “Dikkat edersen beyler gerçekten yanar ateş gibidir; kafa tutanın başını koparır ve kanını emer”. Aynı anlamda KB 4085 ve 652 numaralı beyitlerde de kullanılmış.

basra¹¹³: “aşağı, alt”, [Kar.T.] AH A 294;

basruk (I): “baskı”, [Kar.T.] DLT I, 466;

- “rüzgar, yağmur ve sıcaktan muhafaza için çadır etrafına çekilen keçe”, [Çağ.T./K.D] ML *basruğ*, 49;

basruk (II): “sabit dağ”, [Kar.T.] R 50: 7;

basık-: “basılmak, baskına uğramak”, bk. **basık-**, [Kar.T.] DLT II, 228; KB 679;

bastur-: “üstüne ayakla bastırmak, bastırmayı emretmek”, [Kar.T.] DLT II, 171;
[Har.T.] NF 209-4;

[Çağ.T./K.D] Z 241a/15;

[Çağ.Leh.] YUTS 31; UTİL I-347; ÖTİL *bâstir-*, I-325;

- “hücum etmek, saldırmak”, [Har.T.] KE 206r5; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 75a-3;
- “bir yerin üzerinden geçmek, katetmek”, [Çağ.T./K.D] B 279b/9;
- “mağlup etmek, yenmek”, [Çağ.T./K.D] B 234b/4; [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâstir-*, I-326;
- “yenilmek, mağlup olmak”, [Çağ.T./K.D] B 311a/7;
- “yayımlatmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 31; UTİL I-347;
- “ayakta durdurmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 31;
- “üzerine ağır bir şey ile bastırmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâstir-*, I-326;
- “tıktırmak, doldurmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâstir-*, I-326;
- “ezdirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâstir-*, I-326;
- “sıktırmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâstir-*, I-326;

basu: “demir tokmak”, [Kar.T.] DLT III, 224;

basur-: “bastırmak, bir şeyi kuvvet uygulayarak itirmek, sıkıştırmak”, [Kar.T.] DLT II, 77;

[Har.T.] MM 197-4; KE 30v18;

[Çağ.T./K.D] B 140a/3;

[Çağ.Leh.] UTİL I-351;

- “örtmek, kapamak”, [Kıp.T.] Kİ 32;

¹¹³ *asra* kelimesinin yerine kullanılmış.

- “kuluçkalamak, kulaçkada yumurta tutmak”, [Çağ.Leh.] UTİL I-351;

basut:

- (1) “yardım, destek”, [Kar.T.] DLT I, 354; KB 2502; TİEMKök 5: 12;

[ET.] AYAYazlı 0121;

- (2) “yardımcı”, [Kar.T.] DLT I, 354;

basutçı: “yardımcı”, [Kar.T.] KB 427;

[ET.] Üİ 1121b/4;

baş (I):

- (1) “baş, insan vücudunun en üst kısmı, hayvanlarda vücudun ön ucu, kafa”, [Kar.T.] DLT I, 59; AH 300; R 5: 6; KB 2155; TİEMKök 20: 94;

[ET.] AYÖlmez 192/11; IBTekin 8;

[Har.T.] AKYB K.VII.31; MM 91-3; NF 405-16; HAP 19: 4; HŞ 1113; KE 246r14;

[Kıp.T.] CC-I 47b/7; Kİ 31; ETZ 16b; KMTT 59b/10; K 133b/7; EDM 12b/16;

EKK 68a/4; BM 20b/10; RS 189b-3; GT 115/2; İM 113a/5; KFLT 393a/10; MES 23a/5;

MG 20a/5; BVÖzgür 45/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 63/7; TSM 45; GD 17: 4; MEs. 2a/6; MSD 706; YED 2/8;

D 249; T 125; LD 716; LGN 8/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 155/2; BVas. 153/4; Mün. 2b/18; ÇH 85; NC 11b/5; SM 85;

HBD 109/6; ŞHD 153a-1; MA A31a/15; BD 55/1; B 125a/1; MDF 751; Z 12a/1; Abuş. 907;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 93b-9; ŞRT 12a/03;

[Çağ.Leh.] YUTS 31; UTİL I-351; ÖTİL baş, I-332;

- (2) “saç baş”, [Kar.T.] R 19: 4;

[Har.T.] NF 46-14;

- (3) “ön, ilk, sıralamada başlangıç olan, birinci”, [Kar.T.] AH 391; R 9: 12; KB 3151;

[ET.] AYÖlmez 141/8; Üİ 109a/2;

[Har.T.] NF 373-1;

[Kıp.T.] CC-I 15a/14; RS 198c-17; KFLT 398a/48; MGİ 21b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 15/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 144/3; BVas. 55/1; ŞDG 28/3; ŞHD 37a-6; MA A80a/11; B

253a/11; MDF 1289;

[Çağ.Leh.] YUTS 31; UTİL I-351; ÖTİL baş, I-333;

- (4) ordu vb.nin başı, önder, lider”, [Kar.T.] R 40: 18;

[ET.] K.y. 2; AYAYazlı 0968; UM I 117;

[Har.T.] MM 71-6; NF 16-14;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 187a-7; MA A73b/3; B 212b/7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 67a-15;

[Çağ.Leh.] YUTS 31; UTİL I-351; ÖTİL *bâş*, I-333;

- “başlangıç”, [ET.] IBTekin 57; Hua. 164; [Çağ.Leh.] YUTS 31; UTİL I-351;
- “pınar, dağ vb. bir şeyin ağzı, ok, ayakkabı vb. nin ucu”, [Kıp.T.] CC-I 43b/12; [Çağ.Leh.] YUTS 31;
- “bitkilerin üst kısmı, (ekin) başı”, [Har.T.] HAP 12: 47; KE 66v4; [Kıp.T.] K 41b/3; [Çağ.T./K.D] B 285a/3; [Çağ.Leh.] YUTS 31; ÖTİL *bâş*, I-333;
- “asıl, ana, önemlisi”, [Har.T.] HAP 2: 279; [Çağ.Leh.] UTİL I-351; ÖTİL *bâş*, I-333;
- “yol vb. için hudut, sınır”, [Kıp.T.] K 145a/8;
- “berber”, [Kıp.T.] EDM *baş yülütçi*, 18a/4;
- “dik şeylerin tepe kısmı, en üst nokta, zirve”, [Çağ.T./K.D] MA A33b/7; B 135b/10; [Çağ.Leh.] UTİL I-351; ÖTİL *bâş*, I-333;
- “şahıs, kişi”, [Çağ.T./K.D] B 269b/6; [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâş*, I-333;
- “iki ucu olan nesnelerin uçlarının üst veya ön kısmı, uçlardan herbiri”, [Çağ.T./K.D] B 256b/11; [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâş*, I-334;
- “bir şeyin yakını veya çevresi”, [Çağ.T./K.D] B 208b/4; BTD XXXIX/1; [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâş*, I-334;
- “paylaştırma, pay etme anlamında”, [Çağ.T./K.D] B 223a/12; [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâş*, I-333;
- “mec. can, hayat”, [Çağ.T./K.D] BTD XLIV/3; [Çağ.Leh.] YUTS 31;
- “beyin, zeka, akıl, fikir”, [Çağ.Leh.] UTİL I-351; ÖTİL *bâş*, I-332;

baş (II): “yara”, [Kar.T.] DLT III, 151; AH 140; R 3: 140; KB 3826; TİEMKök 3: 140;

[Har.T.] MM 79-1; NF 182-16; HAP 5: 45; KE 11v5;

[Kıp.T.] Kİ 31; KMTT 35a/3; K 90a/6; BM 15a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 50/4;

baş-a-:

(1) “kertik yapmak, kertiklemek”, [Kar.T.] DLT III, 265;

(2) “ağaçları birbirine dayalı olarak koymak”, [Kar.T.] DLT III, 265;

başak (I): “okun veya mızrağın ucuna geçirilen demir, temren; ok temreni”, [Kar.T.] DLT I, 378;

[Har.T.] MM 344-3; NF 326-9; HŞ 4671;

[Kıp.T.] Kİ 50; K 93a/1; İM 278b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 4/5; GD 109: 7; MSD 797; LD 2334;

[Çağ.T./K.D] BVas. 224/7; HBD 87/3; ŞHD 79a-4; Z 57b/5; Abuş. 908;

[Çağ.Leh.] YUTS 32; UTİL I-371; ÖTİL *bâşâk*, I-342;

- “buğday, arpa gibi bitkilerin kılçıklı baş kısmı”, [Çağ.Leh.] UTİL I-370; ÖTİL *bâşâk*, I-342;

başak (II): “Çiğil lehçesinde pabuç”, bk. **başmak** (Oğuz ve Kıpçakça), [Kar.T.] DLT I, 378;

başakla-: “başak, demir uç takmak”, [Kar.T.] DLT III, 337;

- “bitki için başak çıkmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *başaklı*-, I-371; ÖTİL *bâşâklı*-, I-343;

başaklan-: “ok temrenlemek, oka temren takılmak”, [Kar.T.] DLT II, 265;

- “bitki için başaklanmak”, [Çağ.Leh.] UTİL I-371;

başaktır-: “yaralamak”, bk. **başıktur-**, [Kar.T.] AH BC 140;

başçı: “öncü, lider, rehber”, [Kar.T.] R 28: 5; KB 2330; TİEMKök 17: 71;

[Har.T.] HŞ 4510; KE 2r14;

[Kıp.T.] MG 115a/3;

[Çağ.T./K.D] B 145b/13;

[Çağ.Leh.] YUTS *başçı*, 32; UTİL I-372;

başgak: “oyluk kemiklerinin üstü”, [Kar.T.] DLT I, 470;

başgan: “50-100 rıtlı ağırlığında büyük bir balık”, [Kar.T.] DLT I, 438;

başgıl: “başı ak”, bk. **başıl**, [Kar.T.] DLT I, 481;

baş ködi: “mütevazi, alçakgönüllü”, [Kar.T.] R 33: 35;

başıktur-: “yaralamak”, bk. **başaktır-**, [Kar.T.] AH 140;

başıl: “tepesinde beyazı bulunan” bk. **başgıl**, [Kar.T.] DLT I, 392;

başla- (I):

(1) “başlamak”, [Kar.T.] DLT III, 292; R 4: 201; KB 1967; TİEMKök 12: 76;

[ET.] AYÖlmez 197/27;

[Har.T.] MM 297-3; NF 179-5; HAP 29: 20; HŞ 14; KE 201v9;

[Kıp.T.] CC-I 15a/12; Kİ 31; ETZ 50a; KMTT 37b/3; K 32a/2; EKK 39a/13; RS 205d-10; GT 11/6; İM 90a/6; KFLT 81b/28; MGİ 96b/6; MES 32b/3; MG 17b/7;

BVÖzgür 7/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 13/6; TSM 27; GD 45:2 ; MEs. 12b/123; MSD 183; YED 125/1; D 444; LD 2152; LGN 15/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 139/7; ŞHD 88b-6; MA A47a/4; B 152a/10; MDF 1355; Z 19a/14; Abuş. 908;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 77a-18;

[Çağ.Leh.] YUTS *başlı-*, 32; UTİL *başlı-*, I-378; ÖTİL *bâşlä-*, I-341;

(2) “kılavuzluk etmek, yol göstermek, yönetmek, idare etmek, başa geçmek”, [Kar.T.] DLT III, 292; KB 544¹¹⁴;

[ET.] BK D 33; UM I 46;

[Har.T.] AKYB K.III. 11; NF 145-9;

[Çağ.T./K.D] MA A36a/7; B 203a/10;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *bâşlä-*, I-341;

(3) “komutanlık etmek”, [Kar.T.] DLT III, 292; KB 2266¹¹⁵;

[Har.T.] NF 39-13; KE 145v19;

[Çağ.T./K.D] B 337b/13;

[Çağ.Leh.] YUTS *başlı-*, I-32; UTİL *başlı-*, I-378;

- “halife”, [Kar.T.] TİEMKök *başlağlı*, 10: 14; TİEMKök *başlağıcı*, 6: 165;
- “(iş, vb) başlatmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *başlı-*, I-378;
- “eğitmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *başlı-*, I-378;

başla- (II): “yaralamak”, [Kar.T.] KB 2517;

[Kıp.T.] KMTT 37b/3;

¹¹⁴ *negü tir eşitgil buçun başlar er / kamuğ işni yetrü körüp işler er* “Dinle halka kılavuzluk yapan, yöneten ve her şeyi iyi araştırdıktan sonra yapan insan ne der”.

¹¹⁵ *mağa ayğıl emdi sü başlar kişi / negü teg kerek kılsa begler işi* “şimdi bana söyle askere kumandanlık eden kişi, beylerin işini nasıl yapmalı”.

başlağ: “başiboş, bırakılmış”, bk. [Kar.T.] DLT I, 461;

başlan-:

(1) “başlanmak, yapmak için harekete geçilmek, girilmek”, [Kar.T.] DLT II, 238;

[ET.] Toy. 1;

[Har.T.] HŞ 2401;

(2) “hayvan dağa doğru sürülmek”, [Kar.T.] DLT II, 238;

(3) “başaklanmak”, [Kar.T.] DLT II, 238;

başlat-: “başlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 341;

[Kıp.T.] ETZ 54b;

[Çağ.T./K.D] Z 212a/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100a-15;

[Çağ.Leh.] ÜTİL I-375;

- “emrine vermek, sevk ve idaresine vermek”, [Çağ.T./K.D] B 148a/8;

başlığ: “yaralı”, [Kar.T.] DLT II, 172;

[ET.] AYTok 1281;

[Har.T.] NF 184-9; KE 75v15;

[Kıp.T.] K 66b/4;

başlığın yun-: “boy abdesti almak”, [Kar.T.] R 4: 43; TİEMKök 4: 43;

başmak: “ Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde pabuç, ayakkabı ”, bk. **başak**, [Kar.T.] DLT I, 378;

[Har.T.] KE 204r16;

[Kıp.T.] CC-I 43b/11; Kİ 31; ETZ 18a; KMTT 20a/8; RS 194b-30; GT 156/10;

KFLT 74a/35;

[Çağ.Leh.] ÜTİL *bâşmağ*, I-342;

- “çizme”, [Kıp.T.] EKK 71b/7;
- “terlik, yazlık ayakkabı”, [Çağ.Leh.] YUTS 32;

başmaklan-: “ Oğuz lehçesinde başmak (pabuç) sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 274;

başnak er: “başında tolgası, eğninde zırhlı olmayan kimse”, [Kar.T.] DLT I, 466;

başsıra-: “başsız bırakmak, ölçüyü yitirmek, kontrolden çıkmak”, [Kar.T.] KB 4329;

baştar: “orak”, [Kar.T.] DLT I, 455;

bat: “derhal, çabuk”, **bk. bata**, [Kar.T.] KB 2381;

[ET.] El. 3;

[Har.T.] KE 3r3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 87/1; GD 182: 5; MSD 117; YED 236/1; D 247; LD 565; LGN 43/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 88/1; BVas. 73/1; ÇH 55; NC 12b/15; SM 93; HBD 198/3; BD 103/1; B 124a/5; MDF 292; BTĐ III/9; Z 11a/7; Abuş. 908;

[Çağ.Leh.] YUTS *pat*, 316; UTİL *pat*, I-602; ÖTİL *bât*, I-327;

bağ- :

(1) “güneş, ay vb. için ufku altına inmek, gözden kaybolmak, yok olmak, görünmemek”,

[Kar.T.] DLT II, 293; R 50: 39; TİEMKök 18: 86;

[ET.] Ş.U. D 1; AYÖlmez 197/22;

[Har.T.] MM 165-3; NF 318-17; HAP 6: 76; HŞ 2924; KE 140r21;

[Kıp.T.] KMTT 37a/7; ETZ 27a; K 7a/5; EKK 29a/12; RS 192b-18; İM 275b/1; MGİ 98b/6; MES 14b/4;

[Çağ.T./K.D] MDF 2079;

[Çağ.Leh.] UTİL *pat*-, I-605; ÖTİL *bât*-, I-331;

(2) “bir sıvının veya yerin içine gömülmek, dibe inmek, dibe çökmek”, [Kar.T.] KB 4017¹¹⁶;

[Har.T.] MM 373-1;

[Kıp.T.] CC-I 17b/27; Kİ 28; K 53b/3; EKK 9a/4; BM 65b/7; RS 191c-6; GT 249/2; İM 99b/4; MG 8a/3; BVAğar 61a/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 78/1; GD 205: 5; MEs. 33a/338; YED 46/1; LD 81;

[Çağ.T./K.D] BVas. 409/15; NC 25a/10; B 193b/9; Z 309b/6;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 85a-11;

[Çağ.Leh.] YUTS *pat*-, 316; UTİL *pat*-, I-605; ÖTİL *bât*-, I-330;

- “mecazi anlamda, hayal sıkıntı, dert, düşünce, uyku vb.ne dalmak”, [ET.] AYÇağ 632/8; [Har.T.] HŞ 4449; [Çağ.Leh.] YUTS *pat*-, 316; UTİL *pat*-, I-605; ÖTİL *bât*-, I-330;
- “(ter vb. için) üstüne bulaşmak, bulanmak, (ter) içinde kalmak”, [Har.T.] NF 351-16; HŞ 4507; [Çağ.Leh.] UTİL *pat*-, I-605; ÖTİL *bât*-, I-330;

¹¹⁶ *yanut birdi ögdülmüş aydı kadaş / içi ters iş emez batar kılsa aş* beytini Arat, “Ögdülmüş cevap verdi ve dedi: kardeş, aş bir kere yapılsın, nasıl olsa yenir ve hazım olunur” şeklinde çevirmiş. “Ögdülmüş cevap verdi ve dedi: kardeş yemek dibe de çökse, dibi de tutsa bey kötü davranmaz”. şeklinde çevirmek daha doğru olabilir.

- “ördek”, [Çağ.T./K.D] MDF *batğa*, 416;
- “hazmetmek, sindirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bât-*, I-331;

batar: “batı”, [Kar.T.] KB 3706;

batga: “üzerinde külah yapmak için yün ve keçe kesilen tahta”, [Kar.T.] DLT I, 424;

batıg:

(1) “batak, bataklık”, [Kar.T.] DLT I, 371; KB 4771;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *batık*, 487;

[Çağ.Leh.] YUTS *patkağ*, 316; ÖTİL *bâtkağ*, I-331;

(2) “derin, ırmak ve ırmağa benzer şeylerin derin olan yerleri, çukur”, [Kar.T.] DLT I, 371; KB 1087; TİEMKök 12: 15;

(3) “kumlu, çamur”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 74;

- “girdap”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâtkağ*, I-331;
- “çamurlu”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâtkağ*, I-331;

batısıg: “batıya ait, batılı”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 26: 28;

batışig: “batı”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 115;

batkağ: “batak”, bk. *batıg*.

batman: “batman, miktarı yöreye göre 2,5 kg ile 10 kg arasında değişen ağırlık birimi, ölçek”, [Kar.T.] DLT I, 444; TİEMKök 11: 84;

[Har.T.] MM 173-1; NF 97-7; HŞ 1905; KE 23r4;

[Kıp.T.] CC-II 60a/27; Kİ 33; ETZ 17a; KMTT 60b/4; EDM 10a/8; EKK 29a/1;

BM 15a/1; RS 201b-24; İM 112a/4; KFLT 19a/13; MES 38a/1; MG 87a/8; BVAğar 38a/14;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2724;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 122a-8; B 290a/8; Z 255b/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *patman*, 316; UTİL *patman*, I-605; ÖTİL *bâtmân*, I-329;

- “uzunluk ölçüsü”, [Çağ.T./K.D] B 173b/4;

batmul: “karabibere benzer bir bitki, darü fülül”, [Kar.T.] DLT I, 481-6;

batrak: “ucuna bir ipek parçası takılan mızrak”, bk. **bayrak**, [Kar.T.] DLT I, 465;

batruş:

(1) “bulanık”, [Kar.T.] DLT I, 459;

(2) “çorba vb. için koyulaşmış”, [Kar.T.] DLT I, 459;

batruş-: “birbirini batırmak, batırışmak”, [Kar.T.] DLT II, 203;

batsıg: “batı”, [Kar.T.] DLT I, 463; **TİEMKök** 2: 258;

batşıg: “batıya ait, batılı”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 43: 38;

batur-:

(1) “saklamak, gizlemek”, [Kar.T.] DLT II, 73;

[ET.] **AYÖlmez** 138/1;

(2) “batırmak, geçirmek, sokmak”, [Kar.T.] DLT II, 73; **KB** 2530; **TİEMKök** 2: 50;

[Kıp.T.] **K** 108a/7; **GT** *batır-*, 156/12; **BVÖzgür** *batır-*, 95/3; **BVÖzgür** 97/2;

[Çağ.T./K.D] **MA** 2404(B);

[Çağ.Leh.] **YUTS** *patur-*, 316; **UTİL** *patur-*, I-606;

(3) “bağlatmak”, [Kar.T.] DLT III, 192;

(4) “boğmak, gark etmek, içine sokmak”, [Kar.T.] **R** 7: 136;

[Har.T.] **HAP** 2: 50;

[Kıp.T.] **K** 3b/1; **GT** *batır-*, 262/10; **BVAğar** 13a/5;

- “inkar etmek”, [Kıp.T.] **Kİ** 33;

bay: “zengin, varlıklı”, [Kar.T.] DLT I, 349; **R** 4: 135; **KB** 1923; **TİEMKök** 2: 236;

[ET.] **KT** G 10; **AYÖlmez** 192/5; **IBTekin** 27;

[Har.T.] **MM** 17-2; **NF** 351-11; **HAP** 4: 135; **HŞ** 1920; **KE** 75r10;

[Kıp.T.] **CC-I** 11a/1; **Kİ** 37; **ETZ** 43a; **KMTT** 28a/8; **K** 87a/2; **EDM** 14a/12;

EKK 31a/1; **RS** 191a-24; **GT** 88/4; **İM** 435b/3; **KFLT** 150a/17; **MG** 3b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 84/4; **GD** 6: 2; **MEs.** 10b/99; **MSD** 367; **LD** 147;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 88/6; **ÇH** 87; **ŞHD** 119b-1; **MA** A77a/8; **MDF** 1168;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 103b-1;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 32; **UTİL** I-406; **ÖTİL** *bây*, I-300, 301;

- “kimseye muhtaç olmayan, Esmâ-i hüsnadan Gani”, [Har.T.] **HAP** 2: 263;
- “koca, bey”, [Kıp.T.] **MGİ** 255b/1;

- “bol miktarda, yeterli”, [Çağ.Leh.] UTİL I-406; ÖTİL *bây*, I-301;
- “kişinin adına saygı göstermek için eklenen kelime”, [Çağ.Leh.] UTİL I-406; ÖTİL *bây*, I-301;

baya: “az önce, demin, evvel”, [Kar.T.] DLT I, 37;

[ET.] AYÖlmez 189/12;

[Har.T.] MM 99-4;

[Kıp.T.] ETZ *bayak*, 19b; GT 339/6;

[Çağ.Leh.] YUTS 33; UTİL I-407; ÖTİL *bâyä*, I-346;

bayat: “Tanrı, Allah”, [Kar.T.] AH 246; KB 151; TİEMKök *bayas*, 5: 60;

[Har.T.] MM 306-1;

[Kıp.T.] Kİ *beyer*, 37¹¹⁷;

baybayuk: “kelebek kuşu”, [Kar.T.] DLT III, 179;

bayık: “doğru söz”, [Kar.T.] DLT III, 166;

[Har.T.] HŞ 2199;

bayın: “koyu kırmızı, gelincik çiçeği rengi”, [Kar.T.] DLT III, 20;

baylık: “zenginlik”, [Kar.T.] AH 303; KB 313; TİEMÜnlü 65: 7;

[Har.T.] HAP 65: 7; HŞ 704;

[Kıp.T.] CC-I 11a/2; K 121b/5; EKK 31a/2; İM 435a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 206/10; LD *baylıĝ*, 286;

[Çağ.T./K.D] ÇH 81;

[Çağ.Leh.] YUTS *baylıĝ*, 33; UTİL I-411; ÖTİL *bâylik*, I-303;

- “doğal zenginlik, doğal kaynak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâylik*, I-303;
- “manevi, ruhi, akli değer”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâylik*, I-303;

baynak: “pislik, gübre”, [Kar.T.] DLT III, 175;

bayrak: “bayrak” bk. *batrak*, [Kar.T.] DLT III, 205;

[Çağ.Leh.] YUTS 33; UTİL I-409; ÖTİL *bâyraĝ*, I-143;

bayram: “bayram, şenlik, festival”, bk. *bağram*, *beğrem*, [Kar.T.] TİEMKök 5: 114;

[Har.T.] HAP 5: 114;

¹¹⁷ Caferoğlu kelimeyi “Uygur ve Türkistan lisanında Allah, ilah demekmiş.” şeklinde açıklamıştır.

[Kıp.T.] RS 192b-3; GT 95/12; İM 231b/6; KFLT 168b/8; MGİ 61b/5; BM 11b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 182; D 326;

[Çağ.T./K.D] NİD 292/1; BD 20/1;

[Çağ.Leh.] YUTS 33; UTİL I-410; ÖTİL *bäyräm*, I-142;

bayu-: “zenginlemek, zenginleşmek”, [Kar.T.] DLT III, 274; KB 895;

[Kıp.T.] Kİ *bayı*-, 37; ETZ *bayı*-, 83b; BM *bayı*-, 27a/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *bayı*-, 2170;

[Çağ.Leh.] UTİL *bêyi*-, I-538; ÖTİL *bâyi*-, I-302;

- “dolmak, mükemmelleşmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâyi*-, I-302;
- “değer kazanmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bâyi*-, I-302;

bayut-: “zenginleştirmek”, [Kar.T.] DLT II, 325; R 9: 74; KB 4499; TİEMKök 9: 74;

[Har.T.] HAP *bayıt*-, 93: 8; HŞ *bayıt*-, 4404; KE *bayıt*-, 193r20;

[Kıp.T.] K 127b/6; GT *bayıt*-, 162/8;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *bâyit*-, I-302;

baz: “yat, yabancı, garip”, bk. *yat*, [Kar.T.] DLT III, 148; KB 2495;

[ET.] KT D 2;

- “barış, sulh”, [ET.] AYÖlmez 169/2; [Kıp.T.] Kİ 30;

bazgan: “mersin ağacının yemişi”, bk. *bargan*, [Kar.T.] DLT I, 18;

- “demirci çekici, dövme çekici”, [Çağ.Leh.] UTİL I-345;

beçel:

(1) “sünnet edilmemiş kadın”, [Kar.T.] DLT I, 392;

(2) “hadım edilmiş erkek”, [Kar.T.] DLT I, 392;

(3) “iğdiş edilmiş at ve başka hayvanlar”, [Kar.T.] DLT I, 392;

- “kalçası kırık, topal, sakat”, [Kıp.T.] CC-II 82a/2b;

beçin: “maymun”, bk. *biçin*, [Kar.T.] TİEMKök 7: 166;

[Har.T.] NF 183-10;

[Kıp.T.] RS *bêçin*, 195b-21;

[Çağ.T./K.D] Z 174b/6;

beçkem:

(1) “alamet, belge”, [Kar.T.] DLT I, 483;

(2) “ipekten veya yaban sığırı kuyruğundan yapılan alamet olup savaş günlerinde yiğitler takınırlar”, bk. *perçem*, [Kar.T.] DLT I, 483;

beçkemlen-: “savaş gününde ve başka günlerde belge takınmak”, [Kar.T.] DLT II, 277;

beçküm: “evin sofası”, [Kar.T.] DLT I, 484;

beç-: “(göz için) zayıf görmek”, [Kar.T.] DLT III, 439;

beçer burhan: “heykel”, bk. *beçez burhan*, [Kar.T.] DLT I, 436;

beçez: “heykel”, bk. *beçiz*, [Kar.T.] DLT I, 436;

beçez burhan: “heykel” bk. *beçer burhan*, [Kar.T.] DLT I, 436;

beçiz: “suret, resim, süs”, bk. *beçez*, [Kar.T.] KB 1524;

[ET.] BK G-B; AYAYazlı 0324;

[Har.T.] KE 76r8;

beçizçi: “ressam, nakkaş”, [Kar.T.] KB 4458;

[ET.] KT G 12; AYAYazlı 1004;

beçizliğ: “süslü”, [Kar.T.] DLT I, 507;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 282;

beçü-: “büyümek”, [Kar.T.] DLT III, 259; KB 731;

[Kıp.T.] ETZ *biyi*, 14b;

- (ateş, yangın vb.) “yayılmak, daha geniş alan kaplamak, büyüme”, [Kıp.T.] GT *beyi*, 324/10;

bedük: “büyük, iri, küçük olmayan”, [Kar.T.] DLT I, 360; DLT *beçük*, I, 94; R *beçük*, 34:

13; KB *beçük*, 152; TİEMKök 7: 107;

[ET.] O 6; AYÖlmez 155/11;

[Har.T.] NF *beçük*, 217-4; NF *böyük*, 378-11; KE *biyik*, 167r3; HŞ *beçük*, 4672;

[Kıp.T.] *K büyük*, 61a/5; *ETZ biyik*, 25b; *EKK büyük*, 45a/10; *GT beyük*, 69/7; *İM beyük*, 89b/2; *MG büyük*, 7b/9; *BVÖzgür böyük*, 56/6; *BVAğar* 4a/11; *BVAğar büyük*, 15b/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] *YED biyik*, 3/6; *D biyik*, 632;

[Çağ.T./K.D] *NİD biyik*, 14/7; *BVas. biyik*, 217/2; *NC biyik*, 20b/1; *SM biyik*, 104; *HBD biyik*, 130/1; *BD biyik*, 417/1; *B biyik*, 343a/14; *MDF biyik*, 1018; *Abuş. beyik*, 910;

[Çağ.Leh.] *YUTS büyük*, 55; *UTİL büyük*, I-523; *ÖTİL büyük*, I-390;

- “yüce, ulu, yükseltilmiş, üstün”, [Kıp.T.] *CC-II beyik*, 58a/34; [Çağ.Leh.] *UTİL büyük*, I-523; *ÖTİL büyük*, I-390;
- “aziz, muteber, mukaddes”, [Çağ.Leh.] *ÖTİL büyük*, I-390;

bedükle-: “büyük saymak”, [Kar.T.] *DLT III*, 340;

bedüklük: “büyüklük”, [Kar.T.] *KB* 154;

[Kıp.T.] *CC-I beyiklik* 53a/23; *GT beyüklük*, 348/1;

[Har.T.] *KE biyiklik* 147v10;

[Kıp.T.] *BVÖzgür böyüklik*, 57/2; *BVAğar büyüklük*, 8a/4;

[Çağ.Leh.] *UTİL büyüklük*, I-523; *ÖTİL büyüklük*, I-390;

bedük yılan: “ejderha”, [Kar.T.] *R* 7: 107;

bedüt-: “büyütmek”, [Kar.T.] *DLT II*, 301; *KB* 356;

[Çağ.T./K.Ö.D] *D büyüt-*, 5;

bedrem:

(1) “bayram, sevinç ve eğlence günü”, **bk. bağram, bayram**, [Kar.T.] *DLT I*, 263;

(2) “gönül açan yer”, [Kar.T.] *DLT I*, 484;

beg (I):

(1) “ileri gelen kişi, beyliklerin başkanı, emir, bey, efendi”, [Kar.T.] *DLT I*, 81; *AH* 69; *R* 33: 67; *KB* 254;

[ET.] *KT D* 20; *AYÖlmez* 194/14; *UM I* 26; *IBTekin* 5;

[Har.T.] *AKYB A.III.* 6; *AKYB bey*, K.II. 6; *MM* 190-2; *NF* 36-6; *HŞ* 1207; *KE* 74r2;

[Kıp.T.] *CC-I* 45b/9; *CC-I bey*, 45b/10; *Kİ bek*, 35; *Kİ bey*, 37; *KMTT bey*, 24b/4; *K* 32a/9; *K big*, 29b/4; *EDM* 14a/2; *EKK* 41a/3; *EKK bey*, 15b/11; *EKK biy*, 20a/13; *RS*

bæg, 191a-11; **GT big**, 13/3; **İM big**, 29a/2; **MGİ** 133b/5; **MES** 46b/6; **MG big**, 3a/8; **BVÖzgür** 5/6; **BVAğar big**, 2a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D.] **GTSib bæg**, 44/9; **MEs. big**, 31b/325; **MSD big**, 767; **D big**, 638; **T big**, 220; **LD big**, 86; **LGN big**, 28/2;

[Çağ.T./K.D] **BVas. big**, 678/2; **HBD big**, 140/2; **ŞHD big**, 187b-10; **MA bæg**, A18a/15; **B bæg**, 176a/2; **MDF big**, 1293; **Z** 12b/9; **Abuş.** 908;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 93a-5; **ŞT big**, 76b-2;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 34; **UTİL** I-437; **ÖTİL bek**, I-213;

(2) “koca” , bk. **beg**, [Kar.T.] **DLT** I, 240; **TİEMKök** 11: 72;

- “beyceğiz” (küçültme ile birlikte acıma ve sevmeye bildirir), [Kar.T.] **DLT beğec**, 357;
- “soylu, asil”, [Kar.T.] **KB begsig**, 809;
- “efendi, sahip”, [Kar.T.] **TİEMKök begden**, 12: 42;
- “mal sahibi, efendi, soylu”, [Kıp.T.] **CC-I bey**, 45b/17;
- “prens”, [ET.] **AYÖlmez** 142/5;
- “vali”, [Har.T.] **NF** 132-6; [Çağ.T./K.D] **MA bæg**, A44b/7;
- “özel isim sonunda kullanılan rütbe”, [Çağ.T./K.D] **B** 171b/5;
- “bey, beyefendi, erkek isminden sonra kullanılan saygı bildirien sözcük”, [Çağ.Leh.] **UTİL** I-437; **ÖTİL bek**, I-213;
- “(tarihi) Türk boyları birliğinin ulu aksakalı; Kazaklarda ve Kırgızlarda aksakal”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL biy**, I-255;
- “soylu, asil kişilerin önemini göstermek için kullanılan unvan”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL biy**, I-255;

beg (II): “koca”, bk. **beg**, [Kar.T.] **DLT** III, 133;

begle-: “bey saymak, bey diye ad vermek”, [Kar.T.] **DLT** III, 293;

beglen-: “bey edinmek, birini kendine bey olarak seçmek”, [Kar.T.] **KB** 3535;

beglig:

(1) “evli, kocalı”, [Kar.T.] **R** 4: 25; **TİEMKök** 4: 25;

(2) “hür, serbest bırakılmış”, [Kar.T.] **TİEMKök** 4: 25;

beglik: “beylik, beylik görevi”, [Kar.T.] **DLT** I, 362; **KB** 420;

[ET.] **KT D** 7; **IBTekin** 5;

[Har.T.] **AKYB** K.VII. 37; **NF** 111-6; **HŞ** 1424; **KE** 174r21;

[Kıp.T.] K 130b/9; K *biglik*, 67b/9; EKK *beylik*, 31a/4; KFLT 370a/33;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *bèglik*, 44/10;

[Çağ.T./K.D] MA *bèglik*, D44b/2; BD *biglik*, 392/2; B *bèglik*, 173a/11; Z *beglig*, 124a/14;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *biglik*, 105b-12;

[Çağ.Leh.] YUTS 34; ÖTİL *beklik*, I-216; ÖTİL *biylik*, I-256;

- “valilik”, [Har.T.] NF 132-2;
- “beyin sahip olduğu toprakların sınırları”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *beklik*, I-216;
- “beylere özgü olan”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *beklik*, I-216;
- “idare, buyruk”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *biylik*, I-256;

bek:

(1) “muhkem, kavi, pek, sağlam, sıkı”, bk. **berk**, [Kar.T.] DLT I, 333; AH BC 434¹¹⁸; KB 1698;

[ET.] AYÖlmez 190/12;

[Har.T.] HŞ 15; KE 232r5;

[Kıp.T.] CC-II 74a/12; GT *bik*, 323/10; MG *bik*, 3a/8;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *bik*, 82a-3;

[Çağ.Leh.] YUTS 34; UTİL I-436;

(2) “güçlü, kuvvetli”, [Kar.T.] KB 1514;

[Kıp.T.] Kİ 34;

(3) “muhafaza, kilit, emniyet”, [Kar.T.] AH 131; KB 2015;

(4) “çare, tedbir, çıkar yol”, [Kar.T.] KB 697;

- “yerinde sağlam durmak, direnmek, sebat etmek”, [Kar.T.] DLT *bek tur-*, I, 455; TİEMKök 8: 45; [Kıp.T.] GT 298/6;
- “tekinlerin unvanı”, [Kar.T.] DLT *bek bekeç*, I, 357;
- “kapalı, örtülü”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bek*, I-214;

beki-: “sağlamlaşmak”, [Kar.T.] KB 1772;

¹¹⁸ Burada *sağa hasret ol tek tutup turduku* mısrasında yer alan *tek* kelimesinin yerine BC nüshalarında *bek* kelimesi kullanılmıştır.

[Har.T.] KE *berki*- 11r13;

- “örtülü, kapalı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bekik*¹¹⁹, I-215;

bekiş-: “pekişmek, sağlamlaşmak”, bk. *beküş-*, [Kar.T.] DLT II, 105;

bekiştür-: “pekiştirmek, sağlamlaştırmak”, [Kar.T.] R 16: 66;

- “ibret alınacak ders”, [Kar.T.] R *bekiştürmek*, 16: 66;

bekit-: “pekitmek, sağlamlaştırmak”, bk. *beküt*, *bekürt-*, [Kar.T.] DLT II, 309; KB 1855; [Kıp.T.] Kİ 34;

- “açık bırakmamak, örtmek, kapatmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bekit-*, I-216;
- “gizlemek, saklamak, etraftan görünmez kılmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bekit-*, I-216;
- “sır tutmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bekit-*, I-216;
- “tamamlamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bekit-*, I-216;
- “sabit durmak, beklemek”, bk. *bekle-*, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bekit-*, I-216;

bekle-:

(1) “beklemek, sabit kalmak, hareketsiz beklemek”, bk. *bekit-*, *berkle-*, [Kar.T.] DLT I, 504; TİEMKök 9: 5;

[ET.] AYÇetin 844;

[Kıp.T.] Kİ 34; KFLT 173b/33; MGİ 99b/3;

[Çağ.Leh.] ÖTİL I-216;

(2) “gözetmek, gözetlemek”, bk. *berkle-*, [Kar.T.] DLT III, 292;

[Kıp.T.] K 47a/2; RS 187a-17;

(3) “saklamak, muhafaza etmek, korumak”, bk. *berkle-*, *bikle-*, [Kar.T.] DLT III, 445; AH 144; KB 2016;

[Har.T.] MM 286-4; HAP 5: 44;

(4) “kapatmak, sıkıca bağlamak, sağlamlaştırmak”, bk. *berkle-*, [Kar.T.] DLT III, 292;

¹¹⁹ Bu kelime “kapatmak, örtmek” anlamına gelen *beki-* fiilinden türemiş olmalı. Ama *beki-* kelimesi ÖTİL’de madde başı olarak bulunmamaktadır. Burada verdiğimiz *bekik* ile birlikte *bekil-*, *beğin-* ve *bekit-* kelimeleri bulunmaktadır.

- “hıfz etmek, ezberlemek”, [Har.T.] NF 207-9; HAP 69: 12;
- “kilitlemek”, [Kıp.T.] EKK 79a/12;

beklen-:

- (1) “pekişmek, sağlamlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 239;
- (2) “kapanmak, kapatılmak”, [Kar.T.] DLT II, 239; KB 2535;
- (3) “Oğuz lehçesinde saklanmak, koruma altına alınmak”, [Kar.T.] DLT II, 239;

bekleş-:

- (1) “anlaşma yapmak, ahitleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 203;
- (2) “kapatmakta yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 203;
- (3) “Oğuz lehçesinde beklemekte, gözetlemekte yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 203;

beklet-:

- (1) “bağlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 341;
- (2) “hapsettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 341;
- (3) “Oğuz lehçesinde bekletmek, gözetletmek”, [Kar.T.] DLT II, 341;

beklig: “sağlık, sıhhat”, [Kar.T.] KB 6029;

beklik: “sağlamlık”, [Kar.T.] KB 2132;

bekmes: “Oğuz lehçesinde pekmez”, bk. **pekmes**, [Kar.T.] DLT I, 440;

[Kıp.T.] KMTT *bekmeş*, 16b/12; EDM 7a/2; EKK *bekmas*, 70b/7; BM *bekmez* ~ *bekmes*, 13b/10; RS *bekmez*, 211c-10; MES *bekmez*, 9b/5;

bekni: “buğday, darı, arpa gibi şeylerden yapılan içki, boza, bk. **bengi**, [Kar.T.] DLT III, 60;

bekreş-: “pekişmek”, bk. **bekriş-**, [Kar.T.] DLT III, 278;

bekriş-: “pekişmek”, bk. **bekreş-**, [Kar.T.] DLT III, 278;

bekrü: “sağlam bir şekilde, sıkıca”, [Kar.T.] KB 4344;

[Har.T.] HŞ 4125;

bekü-:

(1) “sağlamlaştırmak, pekişmek”, [Kar.T.] DLT III, 270; R 16: 94; TİEMKök 14: 27;

(2) “sabitlemek, sıkıca bağlamak”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 15;

bekül-: “pekiştirilmek, sağlamlaştırılmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 47: 7;

bekün-: “pekiştirilmek, sağlamlaştırılmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 28: 10;

- “kilitlenmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *békin-*, 38;
- “tespit edilmek, saptanmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *békin-*, 38;

bekürt-: “pekiştirmek, sağlamlaştırmak”, bk. **bekit-**, **beküt-**, [Kar.T.] KB 1892; **TİEMKök** 2: 250;

beküş-: “pekişmek, sağlamlaşmak”, bk. **bekiş-**, [Kar.T.] DLT II, 105;

beküt (I): “gizli, saklı” bk. **yaşut** (yalnız kullanılmaz “yaşut” ile birlikte kullanılır), [Kar.T.] DLT III, 8;

beküt (II): “bağ, nikâh bağı”, [Kar.T.] **TİEMKök** 2: 235;

beküt-: “pekiştirmek, sağlamlaştırmak”, bk. **bekit-**, **bekürt-**, [Kar.T.] DLT II, 309; R 14: 27; KB 2571; **TİEMKök** 16: 102;

[ET.] AYTok 901;

- “kilitlemek”, [Çağ.Leh.] YUTS *békit-*, 38;
- “(karar) bağlamak, tasdik etmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *békit-*, 38;

bekütül-: “sağlamlaştırılmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 10: 1;

bel:

(1) “bel”, bk. **bil**, [Kar.T.] DLT III, 133;

[ET.] Uy.Tu. 2;

[Har.T.] AKYB K.VIII. 6; MM 129-4; NF 325-12; HŞ 2162; KE 100v4;

[Kıp.T.] CC-I 48b/8; Kİ 35; EKK 68b/1; RS 199a-7; GT 120/7; MGİ 160b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 48: 8;

[Çağ.T./K.D] GTSib *bél*, 108/11; B *bél*, 186a/11; BTD *bél*, XXXIII/2; Z 253b/6;

[Çağ.Leh.] YUTS 34; UTİL I-438; ÖTİL *bel*, I-218;

- “zürriyet, döl”, [Kıp.T.] K 77b/3;
- “orta kısım”, [Çağ.Leh.] UTİL I-438; ÖTİL *bel*, I-218;
- “güç, kuvvet, sağlamlık”, [Çağ.Leh.] UTİL I-438; ÖTİL *bel*, I-218;
- “dağ, tepe vb.nin geçidi”, [Çağ.Leh.] UTİL I-438; ÖTİL *bel*, I-218;

bel-: “ürkmek, korkmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 8: 58;

bele- (I): “koyun için melemek”, [Kar.T.] DLT III, 270;

bele- (II):

(1) “çocuğu kundaklamak”, [Kar.T.] DLT III, 270;

[Kıp.T.] CC-II 81b/5b;

(2) “çocuğu beşıge yatırıp bağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 270;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *belü-*, I-219;

bele- (III): “bulamak, sıvamak, bir şeyi sıvı veya bulaşabilen bir başka şeyle kirletmek”,

[Kar.T.] DLT III, 270;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *belü-*, I-219;

belek:

(1) “armağan, hediye”, [Kar.T.] DLT I, 408-13; TİEMKök 2: 19;

[Kıp.T.] K 127b/7;

[Çağ.T./K.D] B *bèlek*, 242a/8;

(2) “konuğun hısımlarına getirdiği armağan, bir yerden başka yere gönderilen armağan”,

[Kar.T.] DLT I, 385-19; AH BC 79¹²⁰; AH *bölek*, 79;

[Har.T.] AKYB *bölek*, A.IV. 10;

[Kıp.T.] İM *bölek*, 24a/8;

[Çağ.T./K.D] MA *bölek*, 958(B); Z *bölek*, 358a/8;

- “yenidoğan bebeğin sarıldığı bez, kundak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *belük*, I-219;

belekle-: “armağan vermek, hediye etmek”, bk. **belikle-**, [Kar.T.] DLT III, 340;

belel-: “batmak, bir şeye bulanmak”, [Kar.T.] DLT III, 196;

belgen-: “kadın evlenmek, koca sahibi olmak, koca edinmek”, [Kar.T.] DLT II, 239;

belgü:

(1) “alamet, nişan, im, belge”, [Kar.T.] DLT 427-28; R 44: 33; KB 1522; TİEMKök 2: 248;

[ET.] Ş.U. D 8; AYÖlmez 145/17;

[Har.T.] HŞ 4423; KE 35v20; RS *bélge*, 205d-21;

[Kıp.T.] BVÖzgür 39/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 225: 5; MEs. 45b/475; LGN *bilgü*, 82/7;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *bilgü*, 30b-6; Abuş. 909;

[Çağ.Leh.] YUTS *belge*, 35; UTİL *belge*, I-441; ÖTİL *belgi*, I-220;

(2) “ayet”, [Kar.T.] R 16: 16; TİEMKök 6: 150;

(3) “ibret, ders”, [Kar.T.] R 15: 77; TİEMKök 15: 77;

(4) “delil, açık delil”, [Kar.T.] R 16: 44; TİEMKök 16: 44;

¹²⁰ *belek* kelimesi A nüshasındaki *bölek* kelimesinin yerine kullanılmıştır.

- “açık, aşikar”, [Kıp.T.] Kİ 36;
- “sinyal”, [Çağ.Leh.] UTİL *belge*, I-441;
- “(hastalık) belirti”, [Çağ.Leh.] UTİL *belge*, I-441; ÖTİL *belgi*, I-220;

belgüle-: “tayin etmek, belirlemek, karar vermek”, [Kar.T.] KB 5676;

[Çağ.Leh.] YUTS *belgili-*, 35; UTİL *belgili-*, I-443; ÖTİL *belgilü-*, I-221;

- “işaret etmek, işaretlemek”, [ET.] Üİ 105b/5; [Çağ.T./K.Ö.D.] MEs. 40b/419;
[Çağ.Leh.] YUTS *belgili-*, 35; UTİL *belgili-*, I-443; ÖTİL *belgilü-*, I-221;

belgülüg: “belli, görünen, apaçık, aşikar, malum”, bk. *begülük*, [Kar.T.] DLT I, 384; AH 93; R 34: 43; TİEMKök 5: 92;

[ET.] Toy. 4; AYÖlmez 147/21; Üİ 97a/11;

[Har.T.] HAP 5: 15; HŞ 282; KE 5v8; KE *bellig* 85v14;

[Kıp.T.] Kİ *belgülü*, 35; RS *bêlgülüg*, 205d-20; K *billig*, 79a/5; K *billü*, 34a/1; GT *bilgili*, 317/9; KFLT *belgülü*, 394a/16; MES *bellü*, 6a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 77: 3; MEs. *belgülük*, 10b/103; MSD *bilgülüg*, 487;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *bilgülüg*, 180a-12; B *bêlgülük*, 143b/7;

[Çağ.Leh.] YUTS *belgilik*, 35; ÖTİL *belgili*, I-221;

- “işaretli”, [Çağ.T./K.D] Abuş. 909; [Çağ.Leh.] ÖTİL *belgili*, I-221;
- “meşur, tanınmış”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *belgili*, I-221;

belgülüg kıl-:

(1) “belirgin kılmak”, [Kar.T.] R 39: 27;

(2) “ortaya koymak, açıklamak”, [Kar.T.] R 66: 2; TİEMKök 2: 236;

belgülüglük: “delil, belge, mucize”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 73;

belgülüg söz ay-: “meramını açıkça söylemek”, [Kar.T.] R 43: 52;

belgülüg tile-: “tahkik etmek, iyice araştırmak”, [Kar.T.] R 4: 94;

belgülük: “belli, açık”, bk. *belgülüg*, [Kar.T.] KB 1873;

[Kıp.T.] K 93b/3;

belgüsüz: “belli olmayan, bilinmeyen, meçhul”, [Kar.T.] DLT I, 354;

[Har.T.] HAP 16: 103;

[Çağ.Leh.] YUTS *belgisiz*, 35; ÖTİL *belgisiz*, I-222;

- “işaretsiz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *belgisiz*, I-222;

belgür-:

(1) “meydana çıkmak, açığa çıkmak, belirlemek, görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 172; R 20: 121; KB 3414; TİEMÜnlü 29: 38;

[ET.] AYÖlmez 185/12;

[Har.T.] NF 113-17; HAP 3: 118; HŞ 1780; KE 235r7; HŞ *belir-* 1971;

[Kıp.T.] Kİ 36; K 29a/9; GT *bilgür-*, 20/10; İM *bilgür-*, 97b/5; KFLT 274b/13;

BVÖzgür 67/4; BVÖzgür *belür-*, 94/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 198/9; MSD *bilgür-*, 362; D *bilgür-*, 397; LD *bilgür-*, 1862; LGN 70/5;

[Çağ.T./K.D] NİD *bilgür-*, 62/3; HBD *bilgür-*, 169/3; Abuş. 909;

(2) “belli olmak, kendini göstermek (sonu önceden belli olan bir iş için söylenir.)¹²¹”,

[Kar.T.] DLT II, 172; KB 3006;

(3) “açıklanmak”, [Kar.T.] R 41: 3;

belgürgü: “belirti, belirme”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 47: 4;

belgürt-:

(1) “belli etmek, açıklamak, meydana çıkarmak, açığa vurmak”, [Kar.T.] R 16: 44; KB 6066; TİEMKök 2: 187;

[ET.] AYÖlmez 165/17;

[Har.T.] HAP 2: 271; HŞ 4526; HŞ *belgüt-*, 244; KE 25r5; KE *belgüt-*, 119v20;

[Kıp.T.] CC-II *belgirt-*, 66a/28b; KFLT *belgürüd-*, 389a/1;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *bilgürt-*, 81a-1;

(2) “yerine getirmek, pekiştirmek, kuvvetlendirmek”, [Kar.T.] R 8: 8;

(3) “ayırt etmek, farkına varmak”, [Kar.T.] R 34: 21;

(4) “belirgin kılmak, üstün kılmak”, [Kar.T.] R 9: 33;

- “göstermek, meydana getirmek, tecelli etmek”, [Har.T.] MM 51-4;

¹²¹ *küz keligi yazın belgürer, “güzün gelişi yazdan bellidir.”*

belgürtgü: “belirtme”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 67: 2;

belgürtmek: “açıklama, beyan”, [Kar.T.] **R** 3: 138;

belgürtü adirmek: “açıklama, ayırntı”, [Kar.T.] **R** 12: 111;

belgürtül-: “açığa çıkarılmak, meydana çıkarılmak, belirtilmek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 5: 101;

belgüsüz:

(1) “bilinmeyen, gayb”, [Kar.T.] **R** 34: 14; **TİEMKök** 19: 78;

(2) “cahiliye devri”, [Kar.T.] **TİEMKök** 5: 50¹²²;

(3) “gizli, görünmeyen”, [Kar.T.] **TİEMKök** 7: 33;

- “işaretsiz, alametsiz, belirsiz, belli olmayan”, [ET.] **AYUçar** 0707; [Har.T.] **KE** 134v7; [Kıp.T.] **K** 116b/4; **KFLT** 68a/53; **BVAğar** 5b/24;

belgüsüz kıl-: “yok etmek”, [Kar.T.] **R** 42: 24;

belgüsüzlük: “alametsiz, nişansız”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 57: 25;

belgüsüzlük: “belirsizlik, farkına varılmazlık”, [Kar.T.] **R** 49: 6;

belgütül-: “belirtmek”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 41: 44;

bel kıl-: “Çiğil lehçesinde bir kimseye dileğinden çok yemek vermek”, [Kar.T.] **DLT** III, 133;

belik (I): “yara yoklamak için kullanılan mil”, [Kar.T.] **DLT** I, 385;

belik (II): “fitil, kandil fitili”, [Kar.T.] **DLT** I, 267;

- “fitillik, fitil yapmak için hazırlanmış olan pamuk”, [Kar.T.] **DLT beliklik kebez**, I, 510;

belikle-: “armağan kılmak”, bk. **belekle-**, [Kar.T.] **DLT** I, 307;

beliliğ: “düşman gelmesi yüzünden halka düşen ürküntü ve korku”, [Kar.T.] **DLT** III, 370;

beliliğçi: “çok korkak, çok ürkek”, [Kar.T.] **DLT** III, 371;

beliliğle-:

(1) “korku ile uykusundan sıçramak”, [Kar.T.] **DLT** III, 409;

(2) “hayvan için habersizce bir şeyden korkup sıçrayarak ürkmek”, [Kar.T.] **DLT** III, 409;

beliğ: “korku, ürkmek”, [Kar.T.] **KB** 1996; **DLT** 682¹²³;

¹²² Kur'an-ı Kerim'de dört yerde geçen *cahiliye* kelimesi bilgiden yoksun, İslamiyet'ten önce Arapların dinî ve sosyal hayat anlayışlarını, genel olarak da günah ve isyanlarını ifade eden bir terimdir. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

[ET.] AYÇağ 633/9;

- “cahil”, [Kıp.T.] KMTT 27b/5;

beliñle-: “korkmak, ürkmek”, [Kar.T.] KB 6618;

[ET.] AYÖlmez 141/7;

[Har.T.] HŞ 4500;

belük: “saç örgüsü, saçın örgülü bir kısmı”, bk. **bölük**.

ben: “Oğuz, Kıpçak ve Suvar lehçelerinde ben, birinci teklik şahıs bk. **men** (Türklerce),

[Kar.T.] DLT I, 31;

[ET.] Ton. 1;

[Har.T.] AKYB K.VII. 17;

[Kıp.T.] K 54b/2; RS *bên*, 188b-9; KFLT 97b/2; MGİ 235a/1; MES 44a/5;

BVÖzgür 6/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 81/4;

[Çağ.T./K.D] SM 24;

beñ: “yüzdeki ben, leke”, bk. **meñ**, [Kar.T.] AH C 26;

benek:

(1) “bakır para”, [Kar.T.] DLT I, 386;

(2) “Argu lehçesinde tane, habbe”, [Kar.T.] DLT I, 386;

- “küçük leke, siyah nokta, ben”, [Kıp.T.] Kİ 36; RS *bènek*, 190b-8;

beñze-: “benzemek”, bk. **meñze-**.

beñzet-: “benzetmek”, bk. **meñzet-**.

ber-:

(1) “vermek”, bk. **bir-**, [Kar.T.] DLT I, 321; AH 247; R 34: 45; TİEMKök 5: 54;

[ET.] KT D 25; AYÖlmez III.3a.6; Hua. 179;

[Har.T.] AKYB A.I. 19; AKYB *ver-*, K.V. 12; MM 35-2; NF 22-6; HŞ 1876; KE

4v20;

[Kıp.T.] CC-I 9a/4; KMTT 38b/6; K 52a/4; ETZ *bér-*, 41a; EDM 19a/11; RS *bér-*, 186a-25; KFLT *ver-*, 329a/1;

¹²³ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *bër-*, 1/11; GD 21: 1; MEs. 22a/222; MSD 756; LD 120;
 [Çağ.T./K.D] ŞDG *bër-*, 24/3; MA *bër-*, A7a/15; B *bër-*, 139b/1; BTĐ *bër-*, XX/2; Z
 2a/11; Abuş. 909;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 91a-11;

[Çağ.Leh.] YUTS 35; UTİL I-425; ÖTİL *ber-*, I-234;

(2) “gelmek, varmak”, bk. *bir-*, [Kar.T.] DLT II, 58;

(3) “birleşik fiillerin kuruluşunda yardımcı fiil”, [Kar.T.] AH B 314; R 4: 127; TİEMKök 7:
 89;

[Har.T.] MM 404-4; NF 409-6; HŞ 1; KE 219r16;

[Kıp.T.] CC-I 24a/14; RS *bër-*, 187b-27;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 231: 7;

[Çağ.T./K.D] MA *bër-*, B84b/12; BTĐ *bër-*, XXXI/2;

[Çağ.Leh.] YUTS 35; UTİL I-425; ÖTİL *ber-*, I-235;

(4) “bağışlamak, sunmak”, [Kar.T.] R 33: 50;

[Har.T.] NF 102-4;

[Çağ.Leh.] UTİL I-425; ÖTİL *ber-*, I-235;

(5) “miras bırakmak”, [Kar.T.] R 40: 53;

- “(kız) evlendirmek”, [Çağ.T./K.D] B *bër-*, 176a/5;
- “tezlik yardımcı fiili”, [Çağ.T./K.D] MA *bër-*, A66b/6; B *bër-*, 198b/6; Z 582a/10;
- “sağlamak, temin etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-425;
- “satmak”, [Çağ.Leh.] UTİL I-425; ÖTİL *ber-*, I-235;
- “yayımlamak, yazdırmak”, [Çağ.Leh.] UTİL I-425;
- “(okul vb.) yerleştirmek, girdirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ber-*, I-235;

berge: “kamçı, değnek, sopa” bk. **berke**, [Kar.T.] DLT III, 323; KB 1494; TİEMÜnlü 24:
 4;

[Har.T.] KE 97r19;

bergü: “borç; verecek”, [Kar.T.] DLT I, 427;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *bërgü*, 111/7;

beri: “bu yana”, bk. **berü**.

berigse-:

(1) “vermek istemek”, [Kar.T.] DLT III, 334;

(2) “vere yazmak”, [Kar.T.] DLT III, 334;

beril-: “verilmek”, [Kar.T.] DLT II, 131; R 9: 29; TİEMKök 2: 136;

[Har.T.] MM 258-4; NF 250-3; HŞ 3186; KE 8v8;

[Kıp.T.] CC-II 66a/30b; ETZ *bèril-*, 48b;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *bèril-*, 2/6;

[Çağ.T./K.D] B *bèril-*, 123a/6; Z 467b/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *bèril-*, 38; UTİL *bèril-*, I-526; ÖTİL *beril-*, I-234;

- “(kız) evlendirilmek”, [Çağ.T./K.D] B *bèril-*, 167a/14;
- “yardımcı fiil”, [Çağ.T./K.D] B *bèril-*, 121b/3; [Çağ.Leh.] ÖTİL *beril-*, I-234;
- “(hayal vb.) dalmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *bèril-*, 38; UTİL *bèril-*, I-526; ÖTİL *beril-*, I-234;
- “teslim olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *beril-*, I-234;

berim: “verim, borç; verecek”, [Kar.T.] DLT I, 409; TİEMKök 4: 11;

berimçi:

(1) “borçlu”, [Kar.T.] DLT I, 75

[ET.] Hua. 347;

(2) “köle”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 177;

berimliğ: “borçlu”, [Kar.T.] DLT I, 240;

beriş-: “karşılıklı vermek, yardım etmek”, bk. **biriş-**, [Kar.T.] DLT II, 95; R 8: 42;

TİEMKök 5: 2;

[Kıp.T.] CC-II 82a/34;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *bèriş-*, 196/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *bèriş-*, 38; UTİL *bèriş-*, I-526; ÖTİL I-234;

- “kılıçla vuruşmak, birbirini yaralamak”, [Kıp.T.] K 157a/1;

berk:

(1) “muhafaza edilmiş, tahkim edilmiş, sıkı, sağlam”, bk. **bek**, [Kar.T.] DLT I, 349; AH 268;

R 43: 4; TİEMKök 11: 80; KB 1301;

[ET.] AYUçar 0601;

[Har.T.] NF 19-12; HAP 2: 209; HAP *birk*, 31: 22; HŞ 181; KE 49v9;

[Kıp.T.] CC-I 12b/17; Kİ 30; ETZ 20b; K 111b/9; RS *bèrk*, 203a-25; GT 140/11; İM 424b/7; KFLT *berik*, 112a/46; BVÖzgür 14/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *birk*, 263;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 38a-8; MA A32b/15; B *bèrk*, 130a/11; Z 312b/4; Abuş. 909;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73a-17;

[Çağ.Leh.] YUTS 35;

(2) “(eli) sıkı, cimri”, bk. *birk*, [Kar.T.] AH 254; TİEMKök 17: 100;

- “and, yemin, söz”, [Kar.T.] R *berk bıçığ*, 5: 7;
- “gerçekleşmek”, [Kar.T.] R *berk bol-*, 47: 21;
- “güvenilir”, [Kar.T.] R *berk imin*, 44: 18;
- “kuvvetlendirmek”, [Kar.T.] R *berk kıl-*, 38: 20;
- “sözünden dönmek, sebat etmek”, [Kar.T.] R *berk tur-*, 8: 45;
- “cimri”, [Kar.T.] TİEMKök *berk tutğan*, 17: 100;
- “sıkıca tutmak, sahip olmak”, [Kar.T.] R *berk tut-*, 33: 37;
- “inanmak, iman etmek”, [Kar.T.] R *berk tut-*, 44: 21;
- “sık, seyrek olmayan, aralıksız”, [ET.] AYÇağ 608/14;
- “sert, kuvvetli”, [Çağ.T./K.D] B *bèrk*, 175a/11;
- “sarp, dik”, [Çağ.T./K.D] B *bèrk*, 133a/7;
- “kilitli”, [Çağ.Leh.] YUTS 35;
- “kapalı, örtülü”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *berk*, I-234;

berke: “dövmek, sürmek için kullanılan değnek, kamçı”, bk. **berge**, [Kar.T.] DLT I, 427;

[ET.] AYÇağ 5/23;

berkelen-:

(1) “kanla dolmak”, [Kar.T.] DLT II, 201-202;

(2) “kamçı sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 202;

berkit-: “berkitmek, sağlamlaştırmak”, bk. **berküt-**, [Kar.T.] DLT II, 340; KB 4824;

TİEMÜnlü 42: 15;

[Har.T.] HŞ *berkid-* 1845; HAP 8: 26; KE 18v11;

[Kıp.T.] CC-I 13b/9; Kİ 34; KMTT 45a/11; GT *bikit-*, 167/10; İM 446b/7; KFLT *berkid-*, 118b/18; MG *birkit-*, 26a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *bèrkit-*, 23/6; LGN *birkit-*, 90/9;

[Çağ.T./K.D] NİD *birkit-*, 251/2; BVas. *birkit-*, 444/6; ŞHD 20b-5; BD *birkiş-*, 42/4; BD *birkit-*, 115/4; B *bèrkit-*, 230b/6; Z 467b/9; Abuş. 909;
[Çağ.T./K.S.D] ŞT 79b-17;

- “sabitlemek”, [Kıp.T.] Kİ 30;
- “(su akışını) durdurmak, (su girişini) kapatmak”, [Çağ.T./K.D] MA A22a/13;

berkitil-: “sağlamlaştırılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 7;

[Har.T.] HAP 3: 7;

berkle-: “saklamak, hapsetmek, kilitlemek, muhafaza altına almak” bk. **bekle-**, [Kar.T.] DLT III, 445; KB 701; TİEMÜnlü 26: 36;

berklet-: “korutmak, muhafaza ettirmek, korumakla emretmek”, [Kar.T.] DLT III, 424;

berkü-: “sağlam olmak”, [Kar.T.] R 7: 189;

berküt-: “pekiştirmek, sağlamlaştırmak”, bk. **berkit-**, [Kar.T.] R 43: 79;

bert-: “efendisinin köleden her yıl aldığı vergi”, [Kar.T.] DLT I, 341;

bert-: “berelemek, yaralamak, incitmek”, bk. **kertmek**, [Kar.T.] DLT III, 425; KB 4902;

[ET.] Hua. *bärt-*, 367;

- “yaralı”, [Kıp.T.] Kİ *bertük*, 30;

bertin-:

(1) “berelenmek, yarananmak”, [Kar.T.] DLT II, 237;

[Kıp.T.] Kİ 29;

(2) “elin yorgunluktan dermansızlaşması”, [Kar.T.] DLT II, 237;

bertiş-: “sertleşmek, birbirini kesmek ve yaralamak”, [Kar.T.] DLT II, 203;

bertlen-: “hırkalanmak, hırka giymek”, bk. **bertülen-**, [Kar.T.] DLT III, 200;

bertü¹²⁴: “hırka”, [Kar.T.] DLT I, 416;

bertülen-: “hırkalanmak, hırka giymek”, bk. **bertlen-**, [Kar.T.] DLT III, 200;

berü: “bu yana, buraya, konuşa göre daha yakın mesafeye, beri”, [Kar.T.] DLT I, 219; KB 106;

[ET.] Ton. 28; AYÖlmez 133/12; Hua. *bärü*, 32;

¹²⁴ Atalay bu kelimeyi Brockelmann’ın *bertü* şeklinde okumasına rağmen bir kaynak göstermediği için Anadolu’da “elbise” anlamında kullanılan *pirtü* kelimesini kaynak olarak *partu* şeklinde okuduğunu söylemiştir.

[Har.T.] AKYB A.II. 24; AKYB *beri*, K.VII. 29; NF 34-12; HŞ 111; KE 4v9; KE *beri* 81v16;

[Kıp.T.] CC-II *beri*, 66b/4; EDM *beri*, 3b/2; EKK *beri*, 50b/8; ETZ *beri*, 42a; BM 18b/10; GT *beri*, 250/12; GT *biri*, 246/1; KFLT 16a/44; MGİ *beri*, 133b/3; MG *biri*, 69b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *beri*, 90: 5; YED *beri*, 103/2; D *beri*, 737; LD *biri*, 407; LGN *beri*, 51/4;

[Çağ.T./K.D] NİD *beri*, 116/4; BD *biri*, 92/6; B *bèri*, 262a/6; MDF *berü*, 153; Z *beri*, 176a/1; Z 223a/12; Abuş. *beri*, 909;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *beri*, 73b-1; ŞRT *beri*, 26b/05;

[Çağ.Leh.] YUTS *bèri*, 38; UTİL *bèri*, I-525; ÖTİL *beri*, I-233;

- “itibaren, -den beri”, [Çağ.T./K.D] MA *bèri*, 57a/8; MA *bèrü*, B53b/9; B *bèri*, 182a/6; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 71a-14; [Çağ.Leh.] ÖTİL *beri*, I-233;
- “hepsi”, [Çağ.Leh.] YUTS *beri*, 35; UTİL *beri*, I-427;

besbel: “bir tel iplik, bir söğüm iplik”, [Kar.T.] DLT I, 481;

bese-: “süslemek”, bk. **beze-**, [Kar.T.] AH B 43;

beseg: “süs”, bk. **bezeg**, [Kar.T.] AH A 219;

besel: “soğan”, bk. **başal**, [Kar.T.] AH C 162;

besre: “başka, gayrı, diğer”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 28;

[Har.T.] NF 230-4;

[Kıp.T.] KMTT *bisre*, 62a/6¹²⁵;

beş: “beş (5)”, [Kar.T.] DLT I, 121; R 8: 41; TİEMKök 18: 22;

[ET.] Ton. 49; AYAyazlı 1062; Hua. 8;

[Har.T.] AKYB A.IV. 21; MM 74-4; NF 10-14; HŞ 139; KE 12v12;

[Kıp.T.] EKK *beyş*, 47b/9; ETZ 60b; BM *biş*, 17a/7; RS *bêş*, 197a-30;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *bêş*, 125/9; GD 68: 6;

[Çağ.T./K.D] MA *bêş*, A17b/8; B *bêş*, 125a/5; Z 139b/1; Abuş. 910;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 85a-4;

[Çağ.Leh.] YUTS 37; UTİL I-434; ÖTİL *beş*, I-245;

beşik: “beşik”, [Kar.T.] DLT I, 236; R 19: 29; TİEMKök 3: 46;

[Har.T.] NF 362-2; HŞ 288; KE 18v11; HAP *bişik*, 3: 46;

¹²⁵ “yakın” anlamındadır.

[Kıp.T.] CC-II 60b/38; Kİ *bışik*, 16; KMTT 19b/3; EDM 9b/13; EKK 72a/5;
 [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *bêşik*, 182/13;
 [Çağ.Leh.] ÖTİL *beşik*, I-245;

- “beşikli, emzikli kadın”, [Kar.T.] DLT *beşiğliğ uragut*, I, 509;
- “bir şeyin ortaya çıktığı, geliştiği yer”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *beşik*, I-246;

bey: “bey”, bk. **beg**.

beyrem: “Oğuz lehçesinde bayram, sevinç ve eğlence günü” bk. **bayram**, **beğrem**, [Kar.T.] DLT III, 176;

bez (I): “beze, etle deri arasında bulunan bez, beze”, [Kar.T.] DLT III, 123-5;

[Har.T.] NF 312-8;

[Kıp.T.] Kİ 30; ETZ *bêz*, 26b; RS *bêz*, 205b-1;

[Çağ.Leh.] YUTS 37; UTİL I-429; ÖTİL I-208;

- “utanmaz, pişkin, arsız, yüzsüz, edepsiz,” [Çağ.Leh.] UTİL I-429; ÖTİL I-208¹²⁶;
- “sızdırmaz, kullanışsız”, [Çağ.Leh.] UTİL I-429;
- “zedelenme sonucu oluşan şişlik”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-208¹²⁷;
- “göğüs, süt bezleri”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-208;

bez (II): “kumaş”, bk. **böz**.

bez-: “titremek”, [Kar.T.] DLT II, 8;

- “bıkmak, usanmak”, [Kıp.T.] Kİ 31; MG 46a/8; [Çağ.Leh.] YUTS 37; UTİL I-431; ÖTİL *bez-*, I-211;
- “soğumak”, [Çağ.Leh.] YUTS 37; UTİL I-431;

beze-:

(1) “bezemek, süslemek, nakışlamak”, [Kar.T.] DLT III, 263; AH 43; R 40: 64; KB 2130; 6: 43; TIEMÜnlü 29: 38;

[Har.T.] NF 308-11; HAP 6: 108; HŞ 262; KE 249r17;

¹²⁶ Bu mecaz anlam konuşma dilinde bulunmaktadır. *bez âdām* “utanmaz adam”.

¹²⁷ Bu anlam konuşma dilinde bulunmaktadır.

[Kıp.T.] Kİ 30; K 23a/3; GT *bize-*, 265/8; İM *bize-*, 490a/7;
 [Çağ.T./K.D] NİD *bize-*, 303/4; MA *bêze-*, 1310(B); Abuş. 910;
 [Çağ.Leh.] YUTS *bêzi-*, 39; UTİL *bêzi-*, I-527; ÖTİL *bezä-*, I-209;
 (2) “sınamak”, [Kar.T.] R 49: 3¹²⁸;

- “yüze sürülen aklık, pudra”, [Kıp.T.] Kİ *bezewü*, 31;
- “akli ve manevi yönden zenginleştirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bezä-*, I-209;

bezek: “süs, nakış”, [Kar.T.] DLT I, 385; AH 155; R 28: 60; KB 128; TİEMKök 10: 88;

[Har.T.] NF 380-9; HAP 16: 14; KE 101v3;

[Kıp.T.] Kİ 30; K 23a/3; İM *bizek*, 416b/8;

[Çağ.Leh.] YUTS *bêzek*, 39; UTİL *bêzek*, I-527; ÖTİL *bezäk*, I-209;

- “güzel, hüsn, görk”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bezäk*, I-209;

bezel-: “bezenmek, nakışlanmak”, bk. **bezen-**, [Kar.T.] DLT II, 131; TİEMKök 2: 212;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 910;

[Çağ.Leh.] YUTS *bêzel-*, 39; UTİL *bêzel-*, I-527;

bezen-: “süslenmek, bezenmek”, bk. **bezel-**, [Kar.T.] DLT II, 142; R 35: 8; KB 6128; TİEMKök 3: 14;

[Har.T.] NF 308-11; HAP 33: 33; HŞ 4495; KE 68r19;

[Kıp.T.] Kİ 30; ETZ 10a; K 86b/5; GT *bizen-*, 160/7; İM *bizen-*, 406b/7;

[Çağ.T./K.D] NİD *bizen-*, 90/2; ML *bizen-*, 156;

[Çağ.Leh.] YUTS *bêzen-*, 39; UTİL *bêzen-*, I-527; ÖTİL *bezän-*, I-210;

bezenil-: “süslenmek”, [Kar.T.] R 40: 37;

[Har.T.] HAP 2: 212;

bezerle-: “kabul etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 127;

bezerlen-: “kabul edilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 27;

bezeleş-: “kabul edilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 53;

bezeş-: “nakşetmekte yardım ve yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 99;

¹²⁸ Bu kelime *arıt-* kelimesiyle birlikte kullanılmıştır: *Tayrının yalavaçı katında olar tururlar kim olar bezedi / arıttı Tayrı köyüllerini saḡnuḡluḡқа.*

- [Çağ.Leh.] YUTS *bêzeş*-, 39; UTİL *bêzeş*-, I-527;
- bezet-**: “bezetmek, süsletmek”, [Kar.T.] DLT II, 305;
- [Çağ.Leh.] UTİL *bêzet*-, I-527;
- bezetgen**: “daima bezeten”, [Kar.T.] DLT II, 319;
- bezgek**: “titreme, sıtma”, bk. **beziğ**, [Kar.T.] DLT II, 289;
- [Har.T.] HŞ 1854;
- [Kıp.T.] K 11a/6; CC-II 80b/2;
- [Çağ.Leh.] YUTS 37; UTİL I-430; ÖTİL *bezgäk*, I-210;
- beziğ**: “titreme”, bk. **bezgek**, [Kar.T.] DLT I, 385-8;
- bezinç**: “ipek ve yün yumağı”, [Kar.T.] DLT III, 373;
- b(e)z(i)nç**¹²⁹: “dalları ve yaprakları kızıl olup, bağlarda biten ve ilaç olarak yenen bir bitki”, [Kar.T.] DLT III, 373;
- bezit-**: “titretmek”, [Kar.T.] DLT II, 305;
- biç-**: “kesmek, biçmek”, bk. **biç-**, [Kar.T.] DLT II, 4; R 50: 9; KB 811; TİEMÜnlü 68: 20;
- [ET.] BK G 12; AYUçar 0603;
- [Kıp.T.] K 7a/8; EKK 33a/13;
- [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 432;
- [Çağ.T./K.D] ML *bıçt*-¹³⁰, 109;
- [Çağ.Leh.] YUTS *piç*-, 322; UTİL *piç*-, I-783; ÖTİL *piç*-, III-269;
- bıçağ**: “bıçak”, bk. **biçek**, [Kar.T.] KB 4599; TİEMKök 12: 31;
- [ET.] UM I A27;
- [Har.T.] MM 242-4; NF 213-10; HAP 12: 31; KE 50r10;
- [Kıp.T.] CC-I 42b/15; Kİ 29; ETZ 13b; K 45b/5; EDM 10b/6; EDM *bısağ*, 10b/6;
- EKK 71b/5; RS 193b-17; GT 137/2; İM 139a/2; KFLT 177a/10; MGİ 195a/7; MG 79b/8;
- [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 215/12; TSM 98; LD 56; LGN 53/6;
- [Çağ.T./K.D] BVas. 42/2; MA A55b/4; B 241a/10; MDF 425; Z 278b/11;
- [Çağ.T./K.S.D] ŞT 104a-11;
- [Çağ.Leh.] YUTS *piçağ*, 322; UTİL *piçağ*, I-782; ÖTİL *piçağ*, III-269;
- bıçgu**: “testere, bıçkı”, [Kar.T.] DLT I, 13; TİEMÜnlü 78: 17;
- [ET.] AYÖlmez 169/17;
- [Har.T.] NF *bıčkü*, 11-6;

¹²⁹ Atalay bunun nasıl okunacağını bilmediği için Brockelmann’a uyararak bu şekilde yazmıştır. Kelime şu şekilde harekesiz olarak yazılmıştır: بزنج

¹³⁰ Barutçu Özönder’e göre bıç- şekli bıç- fiilinden, fiilden fiil yapım eki olarak kurulmuş bir fiil olmalıdır.

[Kıp.T.] CC-I *bıçkı*, 43b/18; ETZ *bıçkı* ~ *bıçku*, 34a; KMTT *bıçkı*, 25a/5; K 34b/9; EDM 10a/12; EKK *bıçkı*, 33a/12; RS 204c-11; GT *bıçkı*, 320/5;

- “makas”, [Kıp.T.] *bıçkı*, CC-I 43a/21; CC-I *buçkı*, 42b/26;

bıçğuç: “makas, sındı”, [Kar.T.] DLT I, 452;

[Kıp.T.] KMTT *bıçğuç* 24b/13;

[Çağ.Leh.] YUTS *piçğuçi*, 322;

bıçgas: “Uluslar vb. arasında yapılan and ve bağlantı”, bk. **baçığ**, **bıçığ**, [Kar.T.] DLT I, 459;

bıçgıl:

(1) “eldeki, ayaktaki çatlaklar”, bk. **bıçılgın**, [Kar.T.] DLT I, 480;

(2) “yerdeki yarıklar ve çatlaklıklar”, bk. **bıçılgın**, [Kar.T.] DLT I, 480;

bıçığ: “and, sözleşme, yemin”, bk. **baçığ**, **bıçgas**, [Kar.T.] DLT I, 371; R 5: 13; TİEMKök 9: 7;

bıçığ kıl:- “buyurmak, fermanlamak”, [Kar.T.] R 7: 134;

bıçıl:- “kesilmek, bıçılmek”, bk. **bıçıl**-, [Kar.T.] DLT II, 122; TİEMÜnlü 21: 15;

[ET.] AYÇağ 620/22;

[Çağ.Leh.] YUTS *puçul*-, 326; UTİL *piçil*-, I-784;

- “boğazlanmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 404;

bıçılğan: “elde, ayakta ve yeryüzünde olan yarıklıklar”, bk. **bıçgıl**, [Kar.T.] DLT I, 519;

bıçım: “(elbise) kesim, dilim”, [Kar.T.] DLT I, 15;

[Çağ.Leh.] YUTS *piçim*, 322; UTİL *piçim*, I-784;

bıçın:- “kendi için doğramak, kestirmek, kendini doğrar gibi göstermek”, [Kar.T.] DLT II, 141;

[Kıp.T.] BM *bıçın*-, 71a/1;

bıçış: “büyüklerin konukluğuna, düğününe, davetine gidenlere verilen ipekli kumaş”, [Kar.T.] DLT I, 366; KB 4661;

bıçış:- “bıçmekte ve kesmekte yardım ve yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 91;

bıçma: “bıçme, kesme”, [Kar.T.] DLT I, 431;

bıçtur:- “bıçtırmek, kestirmek”, [Kar.T.] DLT II, 171;

[ET.] AYTok 836;

bıçuk¹³¹: “kesik, parçalanmış her şeyin yarısı, yarım”, [Kar.T.] DLT I, 377; KB 4020;

[Har.T.] MM *buçuk* 187-1; NF *buçuk* 96-7;

[Kıp.T.] Kİ *buçuk*, 29; KMTT *buçuk*, 24a/12; EDM *buçuk*, 3a/2; EKK 72b/4; EKK *buçuk*, 72b/5; RS *buçuk*, 201a-1; GT *buçuk*, 191/11; KFLT *buçuk*, 1b/32; MGİ *buçuk*, 208b/5; MG *buçuk*, 30b/7; BVÖzgür *buçuk*, 90/6;

bıdık: “bıyık”, [Kar.T.] DLT I, 377;

[Har.T.] NF *bıyık*, 81-13;

[Kıp.T.] K 126b/6; K *bıyık*, 46b/2; K *miyık*, 136a/4; KMTT *bıyık*, 21a/12; EDM *miyık*, 13a/10; RS *bıyık*, 189b-22; İM *bıyık*, 273a/5; KFLT *bıyık*, 211a/35; MGİ *bıyık*, 71b/3; MG *bıyık*, 103a/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *miyik*, 274; ÖTİL *miyik*, II-590;

- “bıyık”, [Çağ.T./K.D] Z *burut*, 233b/11;

bıgla-: “ağlamak”, bk. *yıgla-*.

bıgrıg: “çuval, dağarcık, tulum gibi şeylerin tıka basa dolu olmasından sonra bu gibi şeylerde olan girinti ve çıkıntı”, bk. **bıgrıl**, **bugrıl**, [Kar.T.] DLT I, 461;

bıgrıl: “tulum ve benzeri kapların dolunca hasıl ettiği büküntü, girinti ve çıkıntı”, bk. **bugrıl**, **bıgrıg**, [Kar.T.] DLT I, 481;

bıkın: “böğür, boş böğür”, [Kar.T.] DLT I, 399;

[Har.T.] HŞ 248r14;

[Kıp.T.] K 131a/7; ETZ 14a; BVÖzgür *bıgın*, 68/1; BVÖzgür 28/4;

[Çağ.T./K.D] B 161a/3; MDF 903;

[Çağ.Leh.] UTİL I-578; ÖTİL *bikin*, I-288;

- “insanın yan tarafları, kalça; uca kemiği”, [Har.T.] HŞ 1776; [Kıp.T.] Kİ 34; BVAğar *bıgın*, 9a/15; [Çağ.Leh.] YUTS *bikin*, 41;

¹³¹ Atalay’ın aktardığına göre kelime basma nüshada “buçuk” imlasiyle yazılmış olmasına rağmen yazma nüshada böyle değildir. Yazma nüshada üç kez geçen kelimenin üzerinde bir ötre işareti vardır; bu ötre işareti iki kelimedede “ج” harfinin üzerindedir. Üçüncü kelimedede ise “ب” harfine doğrudur. Kilisli, buna dayanarak kelimeye buçuk şeklinde harekelemiştir. Brockelmann da buna uymuştur. Atalay bu yazılışın yanlış olduğunu, kelimenin *bıçuk* şeklinde olması gerektiğini çünkü kelimenin *bıçmak* kökünden geldiğini söyler.

- “fleto”, [Çağ.Leh.] YUTS *bikin*, 41; ÖTİL *bikin*, I-288;

bıldır: “bıldır, geçen yıl”, bk. **baldır**, [Kar.T.] DLT I, 456;

[Har.T.] NF 309-11;

[Kıp.T.] Kİ *bıltur*, 36; ETZ *bıltur*, 19b; KMTT *bıl̄tır*, 30a/4; EKK *bıl̄tır*, 45b/2;

BM bal̄tır, 18a/10; RS 192b-21;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *bıltur*, 38/2;

[Çağ.T./K.D] B *bıltur*, 366b/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *bıltur*, 52; UTİL *bıltur*, I-506; ÖTİL *bıltur*, I-371;

bırığ: “kokmuş”, bk. **barığ**, [Kar.T.] DLT I, 372-1;

bırkığ: “atın veya eşeğin genizden ses çıkarması”, [Kar.T.] DLT I, 461;

bırkır:- “homurdanmak, genizden ses çıkarmak”, [Kar.T.] DLT II, 171;

biruk: “teşrifatçı, hakanın yanına, aşamasına göre büyükleri alan ve yer gösteren adamın adı”, bk. **buyruk**, [Kar.T.] DLT I, 378;

biş: “baş”, bk. **baş**, [Kar.T.] AH 490¹³²;

biş:- “pişmek”, bk. **piş**-, [Kar.T.] R 15: 74; KB 632; TİEMKök 4: 56;

[ET.] AYÖlmez 166/4;

[Har.T.] NF *biş*-, 108-1; MM 33-3; HAP 33: 53; HAP *biş*-, 4: 56; HŞ *biş*-, 1738; KE

biş-, 14v18; KE 42r10;

[Kıp.T.] Kİ *biş*-, 32; K 129a/2; KMTT *biş*-, 16b/5; EDM *biş*-, 22b/2; EKK *biş*-,

20b/12; BM *biş*-, 85b/1; GT *biş*-, 86/6; İM *biş*-, 345b/2; KFLT *biş*-, 386a/10; BVAğar *biş*-, 34a/20;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *biş*-, 373;

[Çağ.T./K.D] MA *biş*-, A59a/8;

[Çağ.Leh.] YUTS *piş*-, 323; UTİL *piş*-, I-795; ÖTİL *piş*-, III-272;

- “(meyve, tahıl için) olgunlaşmak”, [ET.] IBTekin 53; Üİ 116b/4; [Çağ.T./K.D] MA *biş*-, 2066(B); B 282b/7; [Çağ.Leh.] YUTS *piş*-, 323; UTİL *piş*-, I-795; ÖTİL *piş*-, III-272;
- “kiremit”, [Kıp.T.] İM *bişi kerpiç*, 123b/4; İM *bişi top*, 141a/7;
- “(insan için) ömrünün sonuna yaklaşmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *piş*-, III-273;

¹³² C nüshasında bu kelime söz *başı* olarak geçtiğinden *biş* kelimesinin *baş* kelimesi olduğunu anlamaktayız.

- “(fikir vb. için) mükemmel hale gelmek, olgunlaşmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *piş-*, III-273;

bışığ:

- (1) “pişmiş, (meyve) olgun”, [Kar.T.] KB 330;

[ET.] AYÇetin 598;

[Har.T.] KE 49r21;

[Kıp.T.] K 121b/8; CC-I *bışi*, 37b/22; GT *bışi*, 180/8;

[Çağ.T./K.D] B *bışık*, 359b/14;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *pişik*, III-271;

- (2) “pişirilmiş, şekil verilmiş (tuğla, kerpiç vb.)”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 28: 38;

[Kıp.T.] CC-I *bışi*, 37b/25;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 118/5;

[Çağ.T./K.D] B *bışık*, 284a/8;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *pişik*, III-271;

- “işlenmiş (altın)”, [ET.] AYUçar 0086;
- “pişmiş, çiğ olmayan”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *bışık*, 41; [Çağ.Leh.] ÖTİL *pişik*, III-271;
- “sağlam, dayanıklı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *pişik*, III-271;
- “güçlü, kuvvetli”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *pişik*, III-271;

bışur-: “pişirmek”, bk. *pışur-*, [Kar.T.] KB 4883;

[ET.] AYÖlmez 166/3;

[Har.T.] NF 25-8; [Har.T.] NF *bışür-*, 141-7; HŞ *bışür-*, 3954; KE *bışür-*, 88r16;

[Kıp.T.] Kİ *bışir-*, 32; K 30b/8; CC-I *bışür-*, 17b/19; CC-I *bışir-*, 6b/15; KMTT *büşür-*, 36a/1; EDM *bışir-*, 22a/16; EKK *bışir-*, 80b/3; İM *bışir-*, 105b/3; İM *bışür-*, 298b/5; KFLT *bışür-*, 386a/8; BVAğar *bışür-*, 28b/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *bışür-*, 85;

[Çağ.T./K.D] NİD *bışür-*, 345/5; BVas. *bışür-*, 398/7; ŞHD *bışür-*, 8a-7; MA *bışür-*, A19b/15; MA *büşür-*, 2621(B); B 160b/5; Z *bışür-*, 255a/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *bışir-*, 90b-10;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *pişir*, III-270;

- “çalışmak, tali etmek”, [ET.] AYTok 3341;

bıyık: “bıyık”, bk. **bıdık**.

bi (I): “Oğuzlar dışındaki Türk lehçelerinde kısarak”, [Kar.T.] DLT III, 88;

[ET.] IB 7;

[Kıp.T.] CC-II *biye*, 60b/11;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *bäytäl*, I-143; ÖTİL *biyä*, I-288;

bi (II): “Oğuz lehçesinde böy denen böcek”, bk. **böy**, [Kar.T.] DLT III, 206,

bibli: “bir tür karabiber, daru fülful”, bk. **batmul**, **butmul**, [Kar.T.] DLT , 430;

biç-:

(1) “bir şeyi kesmek”, bk. **biç-**, [Kar.T.] AH 376; R 28: 70; KB 2573;

[ET.] IB 54;

[Kıp.T.] Kİ 29; ETZ 28b; KMTT 35b/8; BM 71a/1; GT 186/11; İM 479a/2; KFLT

323a/48;

[Çağ.Leh.] ÖTİL I-287;

(2) “hüküm vermek”, [Kar.T.] TİEMKök 10: 35;

- “(ekin) biçmek, hasat etmek”, [Har.T.] HAP 12: 47; HŞ 4674; [Kıp.T.] RS 191c-19;
- “elbise, kıyafet, don vb. yapmak için biçmek, tasarlayarak kesmek”, [Har.T.] HŞ 3150; [Kıp.T.] KMTT 44b/13; [Çağ.Leh.] ÖTİL I-287;
- “hasat”, [Kıp.T.] GT *biçin*, 271/6;
- “kötürüm, sakat”, [Kıp.T.] Kİ *biçel*, 29;
- “saman”, [Çağ.T./K.D] MA *biçen*, 4489(B);

biçek: “bıçak”, bk. **bıçaq**, [Kar.T.] DLT I, 384; KB 788;

[ET.] UM I 27;

[Har.T.] KE 85r17;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 910;

biçekle-: “bıçaklamak, bıçakla vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 340;

biçeklen-: “bıçak sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 265;

biçgü: “biçilecek olan, olgunlaşmış”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 50: 9;

biçil-: “yok edilmek, yıkılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 100;

[Har.T.] HAP 21: 15;

- “kesilmek, hasat edilmek”, [Har.T.] HAP 50: 9;
- “kesilmek, biçilmek”, [Kıp.T.] KFLT 323a/24; [Çağ.T./K.Ö.D] LD 219;
[Çağ.Leh.] UTİL *puçul-*, I-745; ÖTİL I-286;

biçin:

(1) “maymun”, bk. **beçin**, [Kar.T.] DLT I, 346; R 7: 166;

[ET.] KT *biçin*, K-D; Ta. *piçin*, II, 1;

[Har.T.] HAP 2: 65;

[Kıp.T.] K 92b/6; BM *beçin*, 6a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 386;

(2) “Türklerin on ikili yıllarından biri”, [Kar.T.] DLT I, 346;

[Har.T.] AKYB A.III. 18;

bifa: “kaba, terbiyesiz, küstah”, [Kar.T.] KB 6603;

big: “bey”, bk. **beg**.

bik:

(1) “muhafaza, kilit”, bk. **bek**, [Kar.T.] AH BC 131;

(2) “muhkem kavi, pek, sağlam, sıkı”, [Kar.T.] AH Ba 434¹³³;

bikle-: “saklamak, muhafaza etmek”, bk. **bekle-**, **berkle-**, [Kar.T.] AH BaC 144¹³⁴;

bil: “bel”, bk. **bel**, [Kar.T.] KB 2360;

[ET.] IBTekin 37;

[Kıp.T.] K 161b/7; EDM 13a/14; GT 245/11; İM 436b/2; MG 26b/5; BVÖzgür

1/2;

[Çağ.T./K.Ö.D.] MEs. 33a/339; MSD 297; YED 38/5; D 122; T 88; LD 578; LGN

51/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 116/6; BVas. 601/5; NC 25a/10; HBD 133/4; ŞHD 176a-13; BD

561/2; MDF 538; Z 301a/15;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100b-3;

bil-:

¹³³ Burada *sağa hasret ol tek tutup turduku* mısrasında yer alan *tek* kelimesinin yerine Ba nüshalarında *bik* kelimesi kullanılmıştır.

¹³⁴ *tilin beklegende ökünmiş kanı* dizesinde yer alan *bekle-* kelimesinin yerine *bikle-* kullanılmıştır.

(1) “bilmek, bir şeyi öğrenmek, kavramak, anlamak”, [Kar.T.] DLT II, 22; AH 139; R 7: 160; KB 1152; TİEMKök 2: 259;

[ET.] KT G 11; AYÖlmez 133/7; UM I 45; IBTekin 2; Üİ 115b/12;

[Har.T.] AKYB K.VIII. 9; MM 156-2; NF 189-15; HAP 2: 279; HŞ 1068; KE 5r8;

[Kıp.T.] CC-I 25a/6; Kİ 35; ETZ 25b; KMTT 35b/1; K 5a/7; EDM 19a/7; EKK 37b/9; BM 61a/7; RS 187a-3; GT 15/9; İM 3a/1; KFLT 400a/14; MGİ 5b/6; MES 44a/4; MG 43b/4; BVÖzgür 8/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 6/8; TSM 62; GD 116: 5; MEs. 3b/26; MSD 531; YED 18/7; D 90; T 11; LD 973; LGN 16/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 189/4; BVas. 375/1; Mün. 2b/23; NC 2a/1; SM 109; HBD 114/6; ŞDG 29/3; ŞHD 190b-1; MA A27a/1; BD 3/14; B 351b/1; MDF 39; BTD XXXV/5; Z 1b/10; Abuş. 910;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 84b-18; ŞRT 26a/01;

[Çağ.Leh.] YUTS 42; UTİL I-585; ÖTİL I-263;

(2) “tanımak, tanış olmak”, [Kar.T.] R 42: 52;

[Har.T.] HAP 12: 58;

[Kıp.T.] K 3b/9;

[Çağ.Leh.] UTİL I-585; ÖTİL I-263;

(3) “fark etmek, farkına varmak, ayırma varmak”, [Kar.T.] R 16: 26;

[ET.] AYAyazlı 0018; Hua. 33;

[Har.T.] NF 289-4;

[Çağ.Leh.] UTİL I-585; ÖTİL I-263;

(4) “tespit etmek”, [Kar.T.] R 19: 94;

(5) “yeterlilik tasviri fiili, iktidari yardımcı fiil”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 60;

[Har.T.] AKYB K.VI. 25; NF 76-8; HAP 2: 229; KE 119v6;

[Kıp.T.] GT 323/6; İM 436b/6; MG 96a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 9: 1; MEs. 24b/251; LD 2518;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 22b-12; MA B91b/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 97b-3;

[Çağ.Leh.] UTİL I-585;

- “malumat edinmek, haber almak, haberdar olmak, olan biteni duymak”, [Har.T.] NF 336-2; [Çağ.Leh.] ÖTİL I-263;

- “bir konuda bilgisi olmak, vakıf olmak”, [Har.T.] NF 149-3; [Çağ.Leh.] ÖTİL I-263;
- “seçim yapmak, karar vermek”, [Har.T.] NF 106-16; [Çağ.Leh.] ÖTİL *bil-*, I-264;
- “zannetmek, ... diye bilmek”, [Har.T.] HAP 38: 24; [Çağ.Leh.] ÖTİL I-264;
- “hissetmek, sezmek”, [Har.T.] HAP 3: 52; [Çağ.Leh.] ÖTİL *bil-*, I-264;
- “kabullenmek, kabul etmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 84: 3;
- “varsaymak, farz etmek”, [Çağ.T./K.D] MA A9a/9;

bildür-:

(1) “göstermek, duyurmak, bildirmek, tanıtmak”, bk. **biltür-**, [Kar.T.] AH 107; R 33: 63; KB 398; **TİEMKök** 2: 239;

[ET.] AYUçar 0438;

[Har.T.] AKYB K.V.8; NF 317-12; HAP 2: 279; KE 129v13;

[Kıp.T.] CC-II *bildir-*, 74a/18; ETZ *bildir-*, 70b; K 110b/6; EDM 24a/10; EDM *bildir-*, 22a/4; GT 340/6; İM 488b/5; KFLT 240a/40; MGİ *bildir-*, 161a/3; MGİ 6b/5; MES 44a/5; MG 76a/7; BVÖzgür 2/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 94/6; YED 104/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 44/2; Mün. 2b/19; NC 36a/1; ŞHD 189a-12; BD 305/1; B 239a/7; Z 343a/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 66b-9;

[Çağ.Leh.] UTİL I-584; ÖTİL *bildir-*, I-259;

- “hissettirmek, fark ettirmek, sezdirmek”, [Har.T.] HAP 18: 19; [Çağ.Leh.] ÖTİL *bildir-*, I-259;
- “izah etmek, söylemek, anlatmak”, [ET.] Üİ 98a/13; [Çağ.Leh.] ÖTİL *bildir-*, I-259;

bildürt-: “açıklamak, ortaya çıkarmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 9: 16;

bildüz-:

(1) “bildirmek”, [Kar.T.] DLT II, 202;

(2) “Oğuz lehçesinde öğretmek”, [Kar.T.] DLT II, 202;

bile: “ile, beraber”, bk. **birle, ile**, [Kar.T.] DLT I, 44; AH 275; R 49: 9; KB 373;

TİEMÜnlü 51: 2;

[ET.] Ç. III, 2;

[Har.T.] AKYB A.I. 10; MM 46-1; NF 178-17; HŞ 111; KE 223r18;

[Kıp.T.] CC-I 30a/21; Kİ 36; ETZ 3b; KMTT 58b/6; K 34b/1; EDM 3b/8-10; EKK 43b/3; BM 19a/6; RS 211b-13; GT 6/12; İM 487b/5; KFLT 379/29; MGİ 1b/2; MES 2a/1; BVÖzgür 5/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 3/1; TSM 323b/6; MEs. 1b/3; MSD 753; YED 1/8; D 243; T 258; LGN 2/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 4/7; BVas. 364/9; Mün. 1b/15; ÇH 31; NC 1b/10; SM 175; HBD 6/4; ŞDG 2/2; ŞHD 4b-11; MA A2a/4; BD 4/147; B 120a/4; MDF 84; BTĐ III/2; Z 4b/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 22b/09;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *bile*, I-257;

bile-: “bilemek, kesici aletlerin ağzını keskinleştirmek”, [Kar.T.] DLT III, 270;

[Har.T.] MM 95-4; HŞ 1826;

[Kıp.T.] CC-II 65b/32; Kİ 35; ETZ 20a; K 49b/8; GT 9/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 129/8;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 73a-4;

bilegü: “kesici ve yontucu aletleri keskin hale getirmek için kullanılan araç, bileği”, [Kar.T.] DLT I, 447;

[Kıp.T.] CC-I *bilev*, 44a/1; KMTT *bilevü*, 25a/10; EDM 10a/6; RS *bilev*, 193b-28;

bilek:

(1) “bilek”, bk. **bilik**, [Kar.T.] DLT I, 385; KB 2310;

[Har.T.] MM 72-1; HŞ 184; KE 86v3;

[Kıp.T.] Kİ 35; ETZ 17b; EKK 68b/4; RS 198c-12; GT 297/3; İM 465a/1; MGİ 116a/5; MG 56a/8; BVÖzgür 53/5; BVAğar 51b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 504;

[Çağ.T./K.D] BVas. 330/5; ŞHD 37b-10; MA 655(B); MA *bülek*, A9a/11; B 142a/14; MDF 2256;

[Çağ.Leh.] UTİL I-582; ÖTİL *biläk*, I-257;

(2) “pazu”, [Kar.T.] R 28: 35;

- “kol”, [Kıp.T.] KMTT 21b/4; [Çağ.Leh.] UTİL I-582; ÖTİL *biläk*, I-257;

bilekliğ: “bilekli, güçlü kuvvetli”, [Kar.T.] DLT I, 509;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 32/1;

[Çağ.Leh.] UTİL I-582;

bilemsin-: “biler görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 260;

bilet-: “biletmek”, [Kar.T.] DLT II, 310;

[Çağ.Leh.] UTİL I-581;

bilezük: “bilezik”, [Kar.T.] DLT I, 518; R 43: 53; TİEMKök 18: 31;

[Har.T.] MM 192-1; HAP 18: 31; KE 115r16;

[Kıp.T.] Kİ *bilezik*, 36; ETZ 19b; KMTT 19a/4; K 139b/8; EDM 12b/6; EKK 72a/8; RS 205c-15; İM 251a/7; KFLT 73b/29; MGİ 208b/6;

[Çağ.Leh.] UTİL I-582; UTİL *bileyzük*, I-584; ÖTİL *bilägüzük*, I-257;

bilezüklen-: “bilezik takınmak”, [Kar.T.] DLT III, 205;

bilge:

(1) “bilge, hâkim, akıllı”, [Kar.T.] DLT I, 385; R 5: 44; KB 191; TİEMÜnlü 35: 28;

[ET.] KT G 6; AYÖlmez 131/1; UM I 129; Hua. *bilgü*, 221; Üİ 108a/10;

[Har.T.] HAP 2964; KE 181v1;

[Kıp.T.] CC-II 59a/8; Kİ 35; RS 192a-2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 213/7;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 8b-11;

(2) “Yahudi din bilgini”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 44¹³⁵;

bilgelege: “bilginlere”, [Kar.T.] DLT I, 207;

bilgeḏ-: “akıllanmak”, bk. **bilget-**, [Kar.T.] DLT II, 340;

bilgelen-: “akıllanmak, akıllılaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 202;

bilget-: “akıllanmak”, bk. **bilgeḏ-**, [Kar.T.] DLT II, 340;

bilgimsin-: “kendini akıllı göstermek”, [Kar.T.] DLT III, 202;

bilig:

(1) “bilgi”, [Kar.T.] DLT I, 252; AH 89; R 20: 52; KB 147; TİEMKök 3: 66;

[ET.] KT G 7; AYÖlmez 193/22; UM I 63; Hua. 221; Üİ 118b/11;

[Har.T.] MM 155-4; HAP 45: 17; HAP *bilgi*, 4304; HŞ 180; KE 131r3;

[Kıp.T.] CC-II *bilik*, 69b/6; GT 122/13; KFLT 148b/14;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 68/1; TSM 35; MEs. 2b/11; D 13; LD *bilgü*, 52; LGN 7/6;

¹³⁵ Aynı zamanda Ferisi mezhebi mensuplarını ifade eden bu kelime Talmud döneminde Beytü'l-midrâs denilen yerde Yahudi şeriatını ve dini ilimleri öğreten, dinî hükümleri bilen ve halk arasında ortaya çıkan meseleleri halleden kişileri ifade etmektedir. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

[Çağ.T./K.D] NİD *bilgü*, 68/3; BVas. 660/10; SM 150; BD 132/13; B *bilik*, 351b/3; MDF 638;

(2) “akıl, us, bilinç”, [Kar.T.] DLT I, 92; AH 104; R 14: 52;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 911;

(3) “hikmet, idrak”, [Kar.T.] DLT I, 261; TİEMÜnlü 21: 74;

[Kıp.T.] CC-II *bilik*, 71a/13;

(4) “ibret”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 102;

- “ümme”, [Kar.T.] R *bilgi bilmez kişi*, 62: 2;

biliglig: “bilgili, âlim”, [Kar.T.] DLT I, 510; R 15: 53; KB B12; TİEMKök 4: 43;

[ET.] AYÖlmez 131/2;

[Har.T.] HAP 114; KE 90r2;

[Kıp.T.] ETZ *biligligi*, 24b; İM *bilgüli*, 132a/4; İM *bilgülü*, 149b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D.] GTSib 5/10; MEs. *biliglik*, 2; LD *bilgölüg*, 2510;

bilgisiz: “bilgisiz, cahil”, [Kar.T.] DLT I, 119; R 12: 89; TİEMKök 7: 138;

[ET.] KT D 5; AYÖlmez 133/18; UM I 68;

[Har.T.] KE 116v21; AKYB *bilgüsiz* Ka. I. 7;

[Kıp.T.] K 135b/2; RS *bilgisiz*, 192a-3;

[Çağ.T./K.Ö.D.] GTSib 67/13; GTSib *bilgüsüz*, 19/9;

biligsizlik: “cahillik”, [Kar.T.] R 48: 26; TİEMKök 4: 17;

[Har.T.] HAP 16: 119; HŞ 2286;

biligse-:

(1) “akıllanmak”, [Kar.T.] DLT III, 334;

(2) “akıllı olmak istemek”, [Kar.T.] DLT III, 334;

bilik: “bilek”, bk. *bilek*, [Kar.T.] TİEMÜnlü 28: 35;

bilimsin-: “bilir görünmek”, [Kar.T.] DLT I, 262;

bilin-:

(1) “bilmek, anlaşılmaq”, [Kar.T.] DLT II, 143; KB 5399;

[Kıp.T.] K 150b/4; CC-II 76a/6; İM 58b/1; MGİ 200a/1; MES 20a/1; BVAğar

38b/9;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 101a-4;

(2) “söylemek, itiraf etmek, pişman olmak”, [Kar.T.] DLT II, 143;

[ET.] AYÖlmez 138/19;

(3) “bilinmek, anlaşılmak”, [Kar.T.] DLT II, 23; AH 121;

[ET.] Uy. III, d 1; AYÖlmez 140/12;

[Har.T.] HAP 86: 9; HŞ 4126; KE 110v5;

[Kıp.T.] KFLT 363b/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 6/8; LD 130; LGN 82/7;

[Çağ.T./K.D] BD 109/4; MDF 381;

[Çağ.Leh.] YUTS 42; UTİL I-588; ÖTİL *bilin-*, I-261;

(4) “tanınmak”, [Kar.T.] R 33: 59; TİEMÜnlü 55: 41;

[Har.T.] HAP 33: 59;

[Çağ.Leh.] UTİL I-588;

- “aşikar olmak, belli olmak, görünmek, ortaya çıkmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bilin-*, I-261;
- “sezilmek, hissedilmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bilin-*, I-261;

bilinçek: “bir zaman sonra hırsızın veya başkasının elinde bulunan her çalınmış malın adı”, [Kar.T.] DLT I, 510;

bişi:

(1) “tanıdık, dost, arkadaş”, [Kar.T.] DLT I, 367; KB 497;

[Har.T.] HAP 554;

[Kıp.T.] KMTT 34a/7; BM 14b/4; GT 135/10; İM 320b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 184/7;

[Çağ.Leh.] YUTS 42; UTİL I-586;

(2) “bilen, bilici”, [Kar.T.] DLT 367;

bişi-: “bişmek, tanışmak, karşılıklı bilmek”, [Kar.T.] DLT II, 107; R 49: 13; KB 499; TİEMKök 10: 45;

[Har.T.] AKYB A.IV. 10; HAP 49: 13;

bilmez: “cahil”, [Kar.T.] R 46: 23;

bilmezlik: “cahiliyet”, [Kar.T.] R 3: 154;

[Har.T.] KE *bilmeslik* 145v1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *bilmeslik*, 201: 2; D *bilmeslik*, 212;

bilsik-: “bilinmek”, [Kar.T.] DLT II, 228;

biltür-: “öğretmek, bildirmek”, bk. *bildür-*, [Kar.T.] DLT II, 176; TİEMKök 10: 14;

[ET.] AYAYazlı 0803;

[Çağ.T./K.D] BVas. 69/12;

biğ: “bin”, bk. **miğ.**

bin-: “binmek”, bk. **min-.**

bir:

(1) “bir (1), sayma sayılarının ilki”, [Kar.T.] DLT I, 15; AH 123; KB 342; TİEMKök 20: 96;

[ET.] KT G 6; AYÖlmez 133/17; IBTekin 25; Hua. 72; Üİ 98b/7;

[Har.T.] AKYB A.III. 13; MM 102-4; NF 96-4; HŞ 1103; KE 2r19;

[Kıp.T.] CC-II 64a/24; Kİ 29; ETZ 38b; KMTT 23a/8; K 1b/7; EDM 14b/11;

EKK 72b/13; BM 17a/6; RS 197a-26; GT 4/9; İM 2a/3; KFLT 385a/1; MGİ 4b/4; MES 3a/6; MG 2b/8; BVÖzgür 1/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 1/6; TSM 18; GD 147: 2; MEs. 2a/5; MSD 193; YED 1/1; D 4; T 232; LD 19; LGN 3/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 3/7; BVas. 217/7; Mün. 1b/8; NC 1b/5; SM 107; HBD 5/5; ŞDG 31/2; ŞHD 7a-2; MA A50b/14; BD 4/78; B 120a/11; MDF 96; BTĐ I/13; Z 12a/12; Abuş. 911;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 66b-7; ŞRT 7a/04;

[Çağ.Leh.] YUTS 43; UTİL I-547; ÖTİL I-269;

(2) “tek, eşi ve benzeri olmayan, Esma-i hüsnadan Vahid”, [Kar.T.] R 35: 41; TİEMKök 2: 163;

[Har.T.] MM 12-4; NF 8-4; HAP 4: 102; KE 160r17;

[Kıp.T.] CC-II 74b/1; MGİ 29a/3; GT 4/2;

[Çağ.T./K.Ö.D.] MEs. 25b/260; MSD B.1;

[Çağ.T./K.D] MA A2b/11;

- “eş, aynı, bir”, [ET.] UM I 22; [Har.T.] HAP 2: 61; [Kıp.T.] GT 226/12; [Çağ.T./K.D] B 121b/14; [Çağ.Leh.] YUTS 43; UTİL I-547; ÖTİL I-270;
- “diğer”, [Har.T.] HAP 2: 282;
- “herhangi biri, belirsiz”, [Har.T.] HAP 19: 98; [Çağ.T./K.D] MA A46b/2; B 151a/2; MDF 49; Z 38b/2; [Çağ.Leh.] UTİL I-547; ÖTİL I-269;
- “beraber, birlik”, [Kıp.T.] GT 27/4; [Çağ.Leh.] ÖTİL I-270;
- “sadece, yalnız”, [Çağ.T./K.D] B 129b/7;

- “bir defa”, [Çağ.T./K.D] B 166b/8; [Çağ.Leh.] ÖTİL I-269;
- “öz, üvey olmayan”, [Çağ.T./K.D] B 163b/9;

bir-: “vermek”, bk. **ber-**, [Kar.T.] AH 314; KB 3022;

[ET.] AYÖlmez 161/16; UM I 209; IBTekin 2; Üİ 114a/15;

[Har.T.] AKYB A.III. 10; HAP 3: 180;

[Kıp.T.] Kİ 29; K 153a/9; K *vir-*, 41a/1; EKK 14a/8; BM 21b/6; GT 356/2; İM 21b/4; KFLT *vir-*, 391b/28; MGİ *vir-*, 32b/5; MES *vir-*, 35b/3; MG 5a/8; BVÖzgür 7/5; BVÖzgür *vir-*, 40/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 49; MEs. 47a/488; MSD 795; YED 1/7; D 431; T 5; LD 1837; LGN 50/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 336/2; BVas. 151/3; Mün. 2b/14; ÇH 17; NC 20b/1; SM 209; HBD 49/2; ŞHD 130b-4; BD 132/33; MDF 32; Z 143a/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 30a/04;

- “teslim etmek”, [Har.T.] HAP 4: 58;
- “tezlik bildiren yardımcı fiil”, [Har.T.] HAP 10: 93; [Kıp.T.] MG 110b/5;
- “yardımcı fiil”, [Kıp.T.] K 131a/2;

biregü:

(1) “biri, birisi”, [Kar.T.] R 33: 32; KB 4202; TİEMKök 2: 136;

[ET.] AYÇağ 5/22;

[Har.T.] HAP 69: 47; HAP *biri*, 4: 152; KE 18r9; KE *birev*, 173v12;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 74/3; GD *birev*, 75: 3; MEs. *birev*, 40b/420; MSD *birev*, 183; YED *birev*, 81/3; D *birev*, 242; LD *birev*, 80;

[Çağ.T./K.D] NİD *birev*, 22/5; BVas. *birev*, 251/5; Mün. *birev*, 2b/11; ÇH *birev*, 51; NC *birev*, 25a/10; SM *birev*, 11; HBD *birev*, 124/6; ŞDG *birev*, 1/4; ŞHD 168a-3; ŞHD *birev*, 141a-12; MA 80(B); MA *birev*, A23b/15; BD *birev*, 125/15; B *birev*, 131b/7; MDF *birev*, 1045; BTD *birev*, XXX/3; Z *birev*, 121b/12; Abuş. 911; Abuş. *birev*, 911;

[Çağ.Leh.] YUTS *birav*, 43; YUTS *biro*, 44; ÖTİL *birov*, I-278;

(2) “diğer kişi”, [Kar.T.] R 39: 7;

birer: “birer, az, biraz”, [Kar.T.] KB 172; TİEMKök 2: 48;

[ET.] AYÖlmez 167/3; Üİ 107b/5;

[Har.T.] MM 394-1; NF 140-16; HŞ 104; KE 24r22;

[Kıp.T.] EKK 75b/12; İM 316a/4; MG 7a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 37/5; GD 151: 1; T 126; LD 170;

[Çağ.T./K.D] NİD 181/3; ŞHD 34b-5; MA A65a/8; BD 156/1; B 120b/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 44; UTİL I-565; ÖTİL *birâr*, I-279;

birgu: “içi boş hayvan boynuzu, boru”, bk. **borguy**.

birik-: “birikmek, birleşmek, toplanmak”, [Kar.T.] AH 149; KB 862; TİEMKök 12: 15;

[ET.] KT G 1; AYUçar 0496; Üİ 116b/1;

[Har.T.] MM 21-1; HAP 38: 73; HŞ 1172; KE 176r11;

[Kıp.T.] CC-II 70b/12; ETZ 5b;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 220/9; D 677; LD 2024; LGN 62/9;

[Çağ.T./K.D] B 150b/3; Z 305a/14;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 93a-11;

[Çağ.Leh.] YUTS 43; ÖTİL I-274;

- “bitişmek, ulanmak, birbirine bağlanmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-274;
- “bir amaç uğruna bir olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-274;

birikil-: “toplanmak, bir araya gelmek, birikilmek”, [Kar.T.] AH C 443¹³⁶;

biriktür-:

(1) “biriktirmek, bir araya getirmek”, [Kar.T.] KB 4280; TİEMKök 18: 99;

[Har.T.] KE 213v16;

[Kıp.T.] CC-II *biriktir*-, 69a/6;

[Çağ.Leh.] UTİL I-570; ÖTİL *birkit*-, I-276;

(2) “evlendirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 23;

biriktürül-: “toplanmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 75: 9;

[Çağ.Leh.] UTİL I-571;

bir ikindi aşun-: “birbiri peşi sıra koşuşmak”, [Kar.T.] R 36: 66;

biril: “kaynak, göz, pınar, çay”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 76: 17;

biril-: “verilmek”, [Kar.T.] AH 311; KB 295;

[Har.T.] AKYB Ka. I. 11; HAP 6: 124;

¹³⁶ *hüner birle devlet birikmekliki* dizesinde yer alan *birikmekliki* kelimesinin yerine C nüshasında kullanılmıştır.

[Kıp.T.] K 23b/7; İM 201b/1; KFLT *viril-*, 80b/48; MGİ *viril-*, 3a/4; MGİ *virül-*, 126a/6; MES *viril-*, 2b/6;

birim: “verme, borç”, [Kar.T.] AH 254; KB 6062;

birış-: “karşılıklı vermek”, bk. **beriş-**, [Kar.T.] KB 4305;

[Har.T.] HAP 9: 4;

[Kıp.T.] K 157a/2; İM 474b/6;

[Çağ.T./K.D] ÇH 73;

birk: “(eli) sıkı, cimri”, bk. **berk**, [Kar.T.] AH Ba 254¹³⁷;

birle:

(1) “ile, beraber”, bk. **bile**, [Kar.T.] DLT I, 49; AH 33; R 3: 145; KB 25; TİEMKök 2: 76;

[ET.] KT G 4; AYÖlmez 131/6; UM I 92; Hua. *birlä*, 2; Üİ 97b/4;

[Har.T.] AKYB A.I. 9; MM 2-3; NF 10-8; HAP 20: 133; HŞ 4; KE 1v3;

[Kıp.T.] CC-I 30a/21; Kİ 36; ETZ 83a; K 1a/1; GT 6/6; İM 4a/1; KFLT 385a/24;

MES 1b/1; MG 2b/8; BVÖzgür 7/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 1/12; TSM 32; GD 1: 3; MEs. 4a/28; MSD 512; YED 1/9;

D 2; T 200; LD 3; LGN 2/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 21/5; BVas. 83/1; ÇH 93; NC 11b/1; SM 106; HBD 1/4; ŞDG

1/4; ŞHD 7b-1; MA A107b/10; BD 2/3; B 127a/7; MDF 46; BTD LI/1; Z 5a/12; Abuş. 911;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 6b/03;

[Çağ.Leh.] UTİL I-566; ÖTİL I-276;

- “karşılığında, mukabilinde,” [Har.T.] HAP 2: 16;
- “dolayı, sebebiyle”, [Har.T.] HAP 2: 88;
- “-a karşı”, [Har.T.] HAP 2: 217;

birle-: “Allah’ın bir olduğunu söylemek, Allah’ı tevhit etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 1: 5;

[Har.T.] NF 443-14; KE 58v3;

[Kıp.T.] K 138b/2; İM 3a/5; MGİ 37b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 178/3;

birleki: “beraber”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 26: 65;

birlik: “birlik, teklik, vahdet”, [Kar.T.] KB 9;

[Har.T.] MM 31-3; NF 229-7; HŞ 3729; KE 165v20;

¹³⁷ *berk* kelimesinin yerine kullanılmıştır.

[Kıp.T.] CC-II 59a/7b; İM 489a/4; MES 43b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 1: 1; YED 3/3; LD 1;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 50a-10;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-14;

[Çağ.Leh.] YUTS 44; UTİL I-568;

- “müttefik”, [Çağ.T./K.D] **B birlik kişi**, 303b/6;
- “orduda askerin görev üstlendiği birliği”, [Çağ.T./K.D] **B birlik yeri**, 209a/14;

biriktür-: “birleştirmek, birbirine uygun duruma getirmek”, [Kar.T.] **KB**¹³⁸

birteg: “aynı, eşit, bir”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 59: 20;

[Çağ.Leh.] **UTİL birdek**, I-564;

birtem:

(1) “uzun müddet, neredeyse ömrünün sonuna kadar”, [Kar.T.] **DLT I**, 484; **KB** 339;

(2) “bütünüyle, birlikte, tamamen”, [Kar.T.] **KB** 4349;

[ET.] **AYÖlmez** 147/1;

bisek: “süs, nakış”, bk. **bezek**, [Kar.T.] **AH A** 155¹³⁹;

biste: “tecimeni evinde konuklatıp onun mallarını satıveren ve koyunlarını toplayan ve tecimen giderken yirmi koyunda bir alan şahıs”, [Kar.T.] **DLT III**, 71;

biş: “beş”, bk. **beş**, [Kar.T.] **KB** 1432;

[ET.] **AYÖlmez** 131/14; **UM I** 3; **IBTekin** 67; **Üİ** 118b/11;

[Har.T.] **AKYB K.I.** 46; **HAP** 18: 22;

[Kıp.T.] **Kİ** 31; **KMTT** 23a/13; **K** 35b/7; **GT** 61/9; **İM** 261a/7; **MGİ** 42b/5; **MES** 2b/1; **MG** 61a/1; **BVAğar** 19a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] **D** 28; **T** 66; **LD** 1588; **LGN** 86/2;

[Çağ.T./K.D] **BVas.** 311/6; **SM** 74; **ŞHD** 80b-2; **BD** 258/1; **MDF** 28;

biş-: “pişmek”, bk. **biş-**, **pış-**.

bişik: “kedi”, bk. **müş**, **çetük**.

bişir- ~ bişür-: “pişirmek”, bk. **bişur-**.

bişi: “akçe, pul”, [Kar.T.] **AH** 86¹⁴⁰;

¹³⁸ Arat, bu kelimeyi “biriktirmek” şeklinde açıklamıştır. Oysa kelime Tezcan’ın da dediği gibi “bir araya getirmek” anlamındadır. Tezcan, age, s. 35.

¹³⁹ *bezek* kelimesinin yerine kullanılmıştır.

¹⁴⁰ *bahalığ dinar ol biliglig kişi / bu cahil biligsiz bahasız bişi* beytinde geçen *bişi* kelimesi Arat tarafından “akçe, pul” olarak anlamlandırılmıştır. Ama Arat bu anlamdan emin değildir.

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 59/3;

bişür-: “pişirmek”, bk. **bışur-**.

bit: “bit”, [Kar.T.] DLT I, 320;

[Kıp.T.] CC-I 54b/32; **Kİ** 28; **ETZ** 29a; **KMTT** 12b/8,9; **K** 97a/2; **EDM** 9b/6; **BM** 16a/8; **RS** 195b-25; **İM** 305b/4; **MGİ** 161b/2; **BVAğar** 45a/6;

[Çağ.T./K.D] MDF 412;

[Çağ.Leh.] YUTS 45; YUTS *pit*, 324; **ÖTİL** I-281;

bit- (I): “inanmak, iman etmek, tapınmak”, bk. **büt-**, [Kar.T.] R 16: 36; **TİEMKök** 6: 3;

[Har.T.] MM 372-2; NF 26-6; **HAP** 2: 228; **KE** 120v9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 35/6;

bit- (II): “bitki için bitmek”, bk. **büt-**.

bit- (III): “sona ermek, tükenmek, bitmek”, bk. **büt-**.

biti: “gökten inen kitaplardan her biri”, [Kar.T.] DLT II, 217;

biti-:

(1) “yazmak”, [Kar.T.] DLT II, 325; **AH** 465; **R** 16: 24; **KB** 2223; **TİEMKök** 17: 58;

[ET.] KT G 13; **AYÖlmez** 199/20; **UM** I 223; **IBTekin** 67;

[Har.T.] **AKYB** K.I. 52; NF 246-4; **HAP** 68: 1; **HŞ** 2781; **KE** 158r10;

[Kıp.T.] **Kİ** 28; **K** 26b/1; **RS** 186a-12;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 47/4; **GD** 64: 2; **MEs.** 54a/567; **YED** 96/6; **D** 248; **T** 90;

LD beti-, 895; **LD** 2458; **LGN** 105/6;

[Çağ.T./K.D] **BVas.** 129/5; **NC** 9a/5; **ŞDG** 24/3; **ŞHD** 183b-8; **ŞHD bitü-**, 182b-11;

MA A11a/14; **BD** 179/2; **B** 349b/8; **MDF** 35; **BTD** III/5; **Z** 153b/2; **Abuş.** 911;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 81a-1;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL bit-**, I-284;

(2) “takdir etmek, nasip etmek”, [Kar.T.] R 7: 156; **TİEMKök** 7: 156;

[Har.T.] **HAP** 5: 21;

- “kaydetmek, tespit etmek”, [Çağ.T./K.D] **B** 209b/5;
- “tespit etmek, görevlendirmek”, [Çağ.T./K.D] **B** 309a/14;
- “(tarih) yazmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *püt-*, 329;

bitig:

(1) “kutsal kitap, Kur’an-ı Kerim”, bk. **bitik**, [Kar.T.] R 7: 169; **TİEMKök** 5: 44;

(2) “Lehv-i mahfuz”, bk. **bitik**, [Kar.T.] R 35: 11;

(3) “kitap (Kur’an-ı Kerim) hükmü”, bk. **bitik**, [Kar.T.] R 4: 24; **TİEMKök** 4: 24;

(4) “yazı”, bk. **bitik**, [Kar.T.] R 7: 154; **KB** 1342; **TİEMKök** 7: 154;

[Har.T.] **MM** 330-1; **KE** 73r17;

[Kıp.T.] **CC-II biti**, 60a/3; **K** 33a/9; **Kİ biti**, 28;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 46/8; **LGN** 67/1; **LGN bitik**, 66/11;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 291/3; **BVas.** 329/3; **BD** 192/1;

(5) “ferman, buyruk”, bk. **bitik**, [Kar.T.] R 3: 145; **TİEMKök** 3: 145;

(6) “kitap”, bk. **bitik**, [Kar.T.] R 34: 44;

[ET.] **AYÖlmez** 199/14; **IBTekin** 66;

[Har.T.] **HAP** 17: 93; **HŞ** 4637;

[Kıp.T.] **İM betig**, 90b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] **LD** 530;

(7) “vasiyetname”, [Kar.T.] **KB** 1354;

(8) “mektup”, bk. **bitik**, [Kar.T.] **KB** 1496;

[Har.T.] **AKYB K.V.** 7; **NF** 81-8; **HAP** 27: 28; **KE** 226r15;

[Kıp.T.] **CC-II bitiv**, 60a/21-22; **K** 18a/3; **EKK** 40a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] **D** 43;

[Çağ.T./K.D] **ŞDG** 24/3; **MA** 4121(B); **Abuş. biti**, 911;

[Çağ.Leh.] **YUTS bitik**, 45; **YUTS pütük**, 329;

- “abide, yazıt”, [ET.] **KT G** 13;
- “amel defteri”, [Har.T.] **HAP** 17: 13;
- “masal, efsane”, [Har.T.] **HAP** 23: 83;
- “Kutsal yazılar”, [Kıp.T.] **CC-II bitüv**, 74b/10;
- “belge”, [Çağ.T./K.Ö.D] **MSD** 494;

bitigçi: “kâtip, yazan, kaydeden”, [Kar.T.] **KB** 2494; **TİEMKök** 2: 283;

[Har.T.] **AKYB A.II.** 7; **NF** 78-13; **HAP** 2: 283; **HŞ** 2815; **KE** 78v20;

[Kıp.T.] **K** 137b/5; **CC-I bitikçi** 25b/26; **KMTT bitikçi** 24b/6;

[Çağ.T./K.D] **Z bitigci**, 461a/5; **Abuş. bitiküçi**, 912; **Abuş. bitküçi**, 912;

[Çağ.Leh.] **YUTS pütükçi**, 329; **ÖTİL bitikçi**, I-282

bitigü: “Türk diviti ve başka divitler, kalem”, [Kar.T.] **DLT III**, 174; **KB** 1342;

bitik:

(1) “kitap, eser”, bk. **bitig**, [Kar.T.] DLT I, 384;

[Kıp.T.] CC-I 30a/2; Kİ 28; ETZ 31a; KMTT 24b/7; EDM 10b/4; RS 205d-6;
[Çağ.Leh.] ÖTİL I-282;

(2) “mektup, yazılı kâğıt”, bk. **bitig**, [Kar.T.] DLT II, 318;

(3) “yazma (master)”, bk. **bitig**, [Kar.T.] DLT I, 384;

(4) “muska, efsun”, [Kar.T.] DLT I, 384

(5) “yazı”, bk. **bitig**, [Kar.T.] DLT II, 321;

[Kıp.T.] CC-I 40b/17; CC-II *biti*, 60a/3; ETZ 31a;
[Çağ.Leh.] ÖTİL I-282¹⁴¹;

- “defter”, [Kıp.T.] CC-I 40b/5;
- “İncil”, [Kıp.T.] CC-II 62b/6;

bitiklig: “yazı yazılmak için hazırlanan nesnenin sahibi”, [Kar.T.] DLT I, 508;

bitiklik: “yazı yazılmak için hazırlanan nesne”, [Kar.T.] DLT I, 508; TİEMKök 7: 157;
[Çağ.Leh.] ÖTİL I-282;

bitil-:

(1) “yazılmak”, [Kar.T.] DLT II, 119; AH 315; R 16: 44; KB 6272; TİEMKök 3: 184;
[Har.T.] AKYB A.II. 54; MM 407-2; NF 337-1; HŞ 4635; KE 19r14; KE *bitül-*
77v13;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 304/2;

[Çağ.T./K.D] BVas. 155/2; NC 38a/5; ŞHD 79b-10; MA B23b/10; MDF 1974; Z
274a/9; Abuş. 912;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 106a-13;

[Çağ.Leh.] ÖTİL I-282;

(2) “farz kılınmak, belirlenmek, takdir edilmek”, [Kar.T.] R 4: 77; TİEMKök 4: 103;

[Har.T.] HAP 9: 121;

[Çağ.Leh.] ÖTİL I-282;

bitin-: “yazılmak, kaydedilmek, kendisi için başkasının yardımı olmaksızın yazmak”,
[Kar.T.] DLT II, 141; R 7: 157; KB 115;

bitiş¹⁴²: “inkar etmeden açıkça söylemek, kabul etmek, anlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 88;

¹⁴¹ ÖTİL’de *bitik* kelimesinin bu anlamının эск. kısaltması ile eskicil olduğu belirtilmiştir.

¹⁴² Atalay’a göre hem yazma hem de basma nüshalarda *bitişmek* şeklinde geçen bu kelime yanlış okunmuştur. Çünkü *bitişmek* kelimesinin “inkâr etmeden açıkça söylemek, kabul etmek” anlamı yoktur. Ona göre bu kelime

[Çağ.Leh.] ÖTİL I-283;

- “barışmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-283;
- “bitişmek, bitişik olmak¹, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-283;

bitit-: “yazdırmak”, [Kar.T.] DLT II, 299; KB 2671;

[ET.] Ton. 58; AYAYazlı 1078-1079;

[Çağ.T./K.D] B 295b/14; Abuş. 912;

bitle-: “bit aramak, bit ayıklamak, temizlemek”, [Kar.T.] DLT III, 291;

[Kıp.T.] Kİ 28; ETZ 28b; K 25b/3; BM 70a/10;

- “bitlenmek”, [Kıp.T.] KMTT 41a/2; [Çağ.Leh.] ÖTİL *bitlä-*, I-283;

bitmek: “iman”, [Kar.T.] R 8: 2; TİEMKök 3: 167;

bitrik (I): “Argu lehçesinde fıstık”, bk. **buturgak**, [Kar.T.] DLT I, 476;

bitrik (II): “kadınların avret yerinde bulunan dılcık, dılak”, [Kar.T.] DLT I, 476;

biye: “kısarak”, bk. **bi**.

biyik: “büyük”, bk. **bedük**.

biz (I): “biz, çokluk birinci şahıs zamiri”, [Kar.T.] DLT I, 325; AH 505; R 19: 67; KB 3749;

TİEMKök 2: 250;

[ET.] KT D 20; AYÖlmez 161/2; UM I 160; Hua. 65; Üİ 98a/7;

[Har.T.] AKYB A.I. 6; MM 406-3; NF 132-7; HAP 2: 11; HŞ 1072; KE 1v8;

[Kıp.T.] CC-I 33b/8; Kİ 30; ETZ 34a; KMTT 54a/4; K 115b/3; EDM 3b/8; EKK 17a/8; BM 20b/4; RS 188b-15; GT 158/13; İM 15a/2; KFLT 68b/46; MGİ 7b/3; MES 11a/2; MG 76a/9; BVÖzgür 111/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 11/13; TSM 118; MEs. 1b/1; MSD 470; YED 21/5; D 379; T 141; LD 1128; LGN 29/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 87/4; BVas. 217/6; HBD 28/2; ŞHD 3a-5; MA A7b/10; BD 397/2; B 123a/2; MDF 894; BTd XXXII/4; Z 11a/8; Abuş. 912;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 66a-1; ŞRT 19b/07;

[Çağ.Leh.] YUTS 45; UTİL I-574; ÖTİL *biz*, I-254, 255;

bütüşmek olmalıdır. Bu kelime DLT’de C.II, s. 203’de de geçmektedir ve “muhakeme olmak, şahit getirmek”, anlamında kullanılmıştır. Bu nedenle Atalay’a göre bu kelime DLT’de C.III, s. 137’de ve s.166’da “inanmak” anlamında kullanılan *bütmek* kelimesinden gelen *bütüşmek* kelimesi olmalıdır. Ama Atalay metinden ayrılmamak için bu şekilde almıştır.

- “çokluk birinci şahıs eki”, [ET.] AYÖlmez 159/5;

biz (II): “bez, kumaş”, [Kar.T.] AH C 432¹⁴³;

[Kıp.T.] KMTT 20b/3; KFLT 271b/8; BVAğar 14b/11;

bize-: “süslemek”, bk. **beze-**, [Kar.T.] AH A 156;

[Kıp.T.] BVAğar 14a/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 315; D 792; LD 2147;

[Çağ.T./K.D] HBD 97/3;

bizek: “süs, nakış”, bk. **bezek**, [Kar.T.] AH Ba 155;

[Kıp.T.] MG 83b/8;

bizi: “ekmeğin üzerinde yanmaktan dolayı oluşan siyahlık”, [Kar.T.] DLT III, 223;

bod (I): “boy, birlik, kabile”, bk. **boy**, [Kar.T.] DLT I, 412; TİEMKök 11: 91;

[ET.] Ton. 60;

boğ (II): “vücut, gövde, boy, beden”, [Kar.T.] DLT III, 121; AH 418; KB 1055; TİEMKök 7: 69;

[ET.] AYUçar 0518;

[Har.T.] AKYB *boy*, A.III. 15; NF *boy*, 65-10; NF 65-11; HŞ 1098; KE 34r9;

[Kıp.T.] CC-I *boy*, 48a/10; Kİ *boy*, 37; KMTT *boy*, 20b/10; BM *boyın*, 14b/10;

RS *boy*, 198b-12; GT *boy*, 311/11; MG *boy*, 11b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *boy*, 20/6; TSM *boy*, 37; GD *boy*, 64: 3; MEs. *boy*, 18a/181;

MSD *boy*, 776; YED *boy*, 270/7; D *boy*, 276; T *boy*, 267; LD *boy*, 2532; LGN *boy*, 8/7;

[Çağ.T./K.D] BVas. *boy*, 214/3; HBD *boy*, 202/7; ŞHD *boy*, 59b-8; BD *boy*, 182/2; B *boy*, 221b/3; MDF *boy*, 1209; Z *boy*, 527b/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *boy*, 106a-1;

[Çağ.Leh.] YUTS *boy*, 49; UTİL *boy*, I-481; ÖTİL *boy*, I-399;

- “insan, kişi”, [Kıp.T.] CC-I *boy*, 48b/29;
- “tek, yalnız”, [Çağ.T./K.D] B *boy*, 209b/7;
- “kenar, kıyı”, [Çağ.Leh.] YUTS *boy*, 49; UTİL *boy*, I-481; ÖTİL *boy*, I-399;
- “yükseklik”, [Çağ.Leh.] UTİL *boy*, I-481; ÖTİL *boy*, I-399;

¹⁴³ *uyađıp birürler sarıngu bözüň* dizesinde geçen *sarıngu bözüň* kelimelerinin yerine C nüshasında satır altında *kefin biz* yazmaktadır.

- “uzunluk”, [Çağ.Leh.] **UTİL boy**, I-481; **ÖTİL boy**, I-399;

boğ (III): “çehre”, [Kar.T.] **R** 39: 24;

boğ (IV): “toy kuşu”, [Kar.T.] **DLT** III, 121;

boğ (V): “misk kullanılarak yapılan makyaj malzemesi”, [Kar.T.] **DLT** III, 121;

boğluğ: “boy lu, pos lu”, [Kar.T.] **KB** 2854; **DLT** III, 121; **TİEMKök** 19: 17;

[Har.T.] **NF** 22-15; **HŞ** 3011; **KE** 85v13;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GD boy luğ**, 19: 2; **MSD boy luğ**, 538; **T boy luğ**, 124;

[Çağ.Leh.] **YUTS boy luğ**, 50;

boğ u-:

(1) “boyamak”, [Kar.T.] **DLT** III, 260; **KB** 3141;

[Har.T.] **NF boy a-**, 194-6;

[Kıp.T.] **CC-I boy a-**, 27b/9; **KMTT boy a-**, 39a/2; **K boy a-**, 38b/2; **BM boy a-**, 56a/3; **GT boy a-**, 271/9; **İM boy a-**, 368a/6; **KFLT boy a-**, 201a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib boy a-**, 182/6; **YED boy a-**, 146/1; **LGN boy a-**, 27/10;

[Çağ.T./K.D] **BVas. boy a-**, 484/2; **HBD boy a-**, 50/2; **Z boy a-**, 70a/12; **Abuş. boy a-**, 913;

[Çağ.Leh.] **YUTS boy u-**, 50; **ÖTİL boy ä-**, I-425;

(2) “yapıştırmak”, [Kar.T.] **DLT** III, 260;

- “belemek, bulamak, batırmak”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL boy ä-**, I-425;
- “(gerçeği vb.) gizlemek, saklamak”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL boy ä-**, I-425;

boğ uğ (I):

(1) “renk”, bk. **bodug**, [Kar.T.] **R** 16: 13;

(2) “boya, kına” bk. **bodug**, [Kar.T.] **DLT** II, 304; **KB** 452;

[Kıp.T.] **K boy ağ**, 170a/4; **K bodağ**, 43a/2; **CC-I boy a**, 27b/12; **CC-I boyow**, 8b/25;

KMTT boy a, 25b/8; **KMTT boy ağ**, 171v/14; **RS boy a**, 211c-6; **İM boy ağ**, 105b/6;

[Çağ.Leh.] **YUTS boy ağ**, 49; **UTİL boy ağ**, I-483;

bodug (II):

(1) “renk”, [Kar.T.] **DLT** I, 175;

(2) “boya, kına”, bk. **boğ uğ**, [Kar.T.] **DLT** I, 175;

[ET.] **AYAyazlı** 1005;

boğul-: “boyanmak”, [Kar.T.] **KB** 2384;

[Har.T.] **NF** *boyan-*, 153-6; **HŞ** *boyal-*, 1764;

[Çağ.T./K.D] **NİD** *boyal-*, 363/4; **ŞHD** *boyal-*, 79b-8; **Abuş.** *boyal-*, 914;

[Çağ.Leh.] **UTİL** *boyal-*, I-483;

- “yapışmak, bağlanmak”, [ET.] **AYÇetin** 306; **Üİ** 98b/9;

boğun:

(1) “kavim, nesil, halk, boy”, [Kar.T.] **R** 36: 55; **TİEMKök** 20: 87;

[ET.] **AYÖlmez** 196/17; **IBTekin** 53;

[Har.T.] **KE** 29r8;

(2) “topluluk, cemaat, zümre”, [Kar.T.] **R** 4: 171; **TİEMKök** 5: 11;

(3) “ümme”, [Kar.T.] **R** 16: 123;

(4) “insanlar”, [Kar.T.] **R** 20: 59;

boğ: “bohça, boğ, eşya konan heybe”, bk. **boğtay**, **boğtuy**, [Kar.T.] **DLT** II, 341;

boğ-: “kapatmak, sıkmak, bağlamak, boğmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 14; **KB** 437;

[ET.] **AYTok** 704;

[Har.T.] **NF** 18-6;

[Kıp.T.] **CC-II** *buv-*, 81b/24b; **Kİ** 33; **ETZ** 15a; **KMTT** 37b/6; **K** 40a/5; **EKK**

82a/8; **İM** 459a/7; **KFLT** 179a/11;

[Çağ.T./K.Ö.D.] **GTSib** 86/13; **MEs.** 48a/501;

[Çağ.T./K.D] **MA** B14a/4; **B** 302a/3;

[Çağ.Leh.] **UTİL** I-467; **ÖTİL** I-428;

- “baraj yapmak, kapatmak”, [Çağ.Leh.] **UTİL** I-467; **ÖTİL** I-428;
- “engellemek, durdurmak”, [Çağ.Leh.] **UTİL** I-467; **ÖTİL** I-428;
- “öldürmek, boğmak”, [Çağ.Leh.] **UTİL** I-467; **ÖTİL** I-428;
- “sonuçlandırmak, özetlemek”, [Çağ.Leh.] **UTİL** I-467;
- “kızdırmak”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** I-428;
- “(renk için) görünüşünü bozmak”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** I-428;
- “(hava) ağırlaştırmak, bozmak”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** I-428;

boğa: “boğa”, bk. **boğa**.

boğar-: “ağaca kertik kертmek”, bk. **bogra-**, [Kar.T.] DLT II, 80;

boğaz: “boğaz”, bk. **boğuz**, [Kar.T.] DLT II, 244;

[Har.T.] MM 238-4; NF 369-14; HAP 56: 83;

[Kıp.T.] CC-I 48a/1; Kİ *boğag* ~ *boğaz*, 33; ETZ 12b; KMTT 21a/13; K 119a/7;

EDM 13a/8; EKK 68a/9; RS 189b-23; GT 242/12; MGİ 68a/3; BVAğar 51a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D.] MEs. *boğuz*, 48a/501; MSD 432;

[Çağ.T./K.D.] HBD *boğuz*, 60/8;

[Çağ.Leh.] YUTS 46; UTİL I-465;

- “coğrafi boğaz, iki su yolunu birleştiren dar su yolu”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *boğaz*, I-429;

boğazla-: “boğazlamak”, bk. **boğuzla-**.

boğdur-: “boğdurmak”, bk. **boğtur-**.

bogım: “boğum”, bk. **bogun**, [Kar.T.] DLT I, 395;

[Kıp.T.] CC-I *buvun*, 47b/6;

boğla-: “bağlamak, bohçalamak”, bk. **bagla-**, [Kar.T.] DLT III, 292;

boğlan-: “bohçalanmak”, bk. **baglan-**, [Kar.T.] DLT II, 239;

boglun-: “boğulmak”, [Kar.T.] DLT II, 239;

bogmak (I): “gömlek düğmesi”, [Kar.T.] DLT I, 466;

boğmak (II): “gerdanlık, kolye, gelin gerdanlığı”, [Kar.T.] DLT I, 466;

[Har.T.] KE 77r5;

[Kıp.T.] RS 195a-11;

bogmakla-: “düğmelenmek”, bk. **bogmaklal-**, **bogmaklan-**, [Kar.T.] DLT III, 351;

bogmaklal-: “düğmelenmek, bk. **bogmakla-**, **bogmaklan-**, [Kar.T.] DLT III, 350;

bogmaklan- (I): “düğmelenmek, gömleğini iliklemek”, bk. **bogmakla-**, **bogmaklal-**, [Kar.T.] DLT II, 274;

bognaklan- (II): “bulut parça parça olmak”, [Kar.T.] DLT II, 274;

boğra:

(1) “boga”, [Kar.T.] DLT I, 187;

(2) “deve aygırı, pohur, damızlık iki hörgüçlü erkek deve”, [Kar.T.] DLT I, 420;

[Har.T.] KE 198r4;

[Kıp.T.] BM 13a/1;

(3) “aygır”, [Kar.T.] DLT II, 223;

boğra-: “ağaçta kertik kertmek”, **bogar-**, [Kar.T.] DLT III, 277;

boğralan-:

(1) “pohurlanmak, boğa veya aygır sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT III, 200-201;

(2) “pohurlaşmak, boğa veya aygır gibi olmak, boğalaşmak, aygırlaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 200-201;

boğruş-: “ağaç yontmakta yardım ve yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 203;

boğsuğ-: “kölelerin boyunlarına geçirilen lale”, **bohsak**, [Kar.T.] DLT I, 465;

boğtur-: “boğdurmak”, [Kar.T.] DLT II, 171;

[Çağ.Leh.] YUTS *boğdur-*, 46; UTİL *boğdur-*, I-466;

- “suyun aktığı yöne set çekerek havuz oluşturmak”, [Çağ.T./K.D] B *boğdur-*, 378b/1;

boğul-: “boğulmak”, [Kar.T.] DLT II, 231; R 5: 3; TİEMKök 5: 3;

[Har.T.] HAP 5: 3;

[Kıp.T.] CC-I 18b/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 60/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 46; UTİL I-469; ÖTİL *boğil-*, I-426;

- “ses için kısılmak”, [Kıp.T.] K 79a/9; [Çağ.Leh.] YUTS 46; UTİL I-469; ÖTİL *boğil-*, I-426;
- “bastırılmış öfke hissetmek, öfke içermek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-469;

boğum-: “boğum, eklem”, bk. **bogım, bogun, buvun**, [Kar.T.] DLT I, 399;

[Kıp.T.] CC-I 47b/6;

[Çağ.Leh.] YUTS 46; UTİL I-470; ÖTİL *boğın*, I-426;

- “nesil, kuşak”, [Çağ.Leh.] YUTS 46; UTİL I-470; ÖTİL *boğın*, I-426;
- “kısım, bölüm, bir bütünü oluşturan her bir bölüm”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *boğın*, I-426;
- “hece”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *boğın*, I-426;

boğun: “boğum, parmak boğumu, eklem”, **bogım**, [Kar.T.] DLT I, 399;

[Har.T.] NF 326-9;

[Kıp.T.] KMTT 21b/12; ETZ 32b; İM 464a/6; KFLT 209b/5; MG 81b/5;

BVÖzgür 53/6;

[Çağ.T./K.D] BVas. 136/3;

- “düğüm”, [Çağ.T./K.D] NİD 305/3; [Çağ.Leh.] YUTS 46; UTİL I-470;
- “kavşak”, [Çağ.Leh.] YUTS 46; UTİL I-470;

bogun-: “boğulmak”, [Kar.T.] DLT II, 142;

[Har.T.] HAP 22: 15;

[Çağ.Leh.] UTİL I-470;

bogundi: “hayvanların sidikliği, mesane (sadece hayvanlar için), [Kar.T.] DLT I, 449;

bogurda: “kıvrıcık”, [Kar.T.] DLT I, 488;

boğursak: “boğaz”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 75: 26;

- “boğaz deliği”, [Kıp.T.] İM *boğurdağ*, 454b/4;

boğuş: “boğaz”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 40: 18;

- “eklem”, [Har.T.] NF 437-14;

boğuş-: “birbirini boğmak”, [Kar.T.] DLT II, 101;

[Çağ.Leh.] YUTS 46; UTİL I-469; ÖTİL *boğış-*, I-427;

boğuz: “boğaz”, bk. **boğaz**, [Kar.T.] DLT II, 130; R 40: 18; KB 993; TİEMKök 5: 97;

[ET.] Ton. 8;

[Har.T.] NF 215-14; HŞ 1939; KE 11v8;

[Kıp.T.] RS 198c-4; İM 91a/5; BVÖzgür 62/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 136/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 91/6; BVas. 42/3; SM 181; BD 56/7; B 279a/8; Abuş. 912;

[Çağ.Leh.] YUTS 46; UTİL I-468; ÖTİL *boğiz*, I-426;

- “yiyecek”, [Har.T.] KE 218v19;
- “(at, fil vb.) hayvan yemi”, [Çağ.T./K.D] B 244b/8; [Çağ.Leh.] YUTS 46; UTİL I-468;
- “yeme içme”, [Çağ.T./K.D] B 275a/13;
- “can, hayat”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *boğiz*, I-426;
- “şişe vb. nesnelerin uzun ve dar kısmı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *boğiz*, I-426;

boğuzla-: “boğazını kesmek, kesmek, öldürmek”, [Kar.T.] R 28: 4; TİEMKök 2: 71;

[Har.T.] MM 238-1; MM *boğazla-*, 241-1; HAP *boğazla-*, 2: 71; NF 254-1; HŞ 3924; KE 14v18;

[Kıp.T.] Kİ *boğazla-*, 33; ETZ 50b; KMTT 35b/13; K 2b/2; EKK *boğazla-*, 80b/4; İM 362b/4; MGİ *boğazla-*, 194b/7; BVÖzgür *boğazla-*, 44/1; BVAğar 42a/1;

[Çağ.T./K.D] MA B117a/6; B 222b/7;

[Çağ.Leh.] YUTS *boğuzli-*, 46; UTİL *boğuzlı-*, I-469; ÖTİL *boğizlâ-*, I-426;

- “dişleyerek, ısırarak öldürmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *boğizlâ-*, I-426;
- “mahvetmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *boğizlâ-*, I-426;

boğuzlağı: “kurban”, [Kar.T.] R 37: 107; TİEMKök 5: 97;

- “gırtlak”, [Çağ.T./K.D] ML 97;

boğuzlan-: “boğazı kesilmek”, [Kar.T.] R 5: 3; TİEMKök 6: 145;

[ET.] Ton. 26¹⁴⁴;

[Har.T.] MM 239-1; NF 211-2; KE 99v3; HAP *boğazlan-* 5: 3;

[Kıp.T.] İM 362a/1;

[Çağ.T./K.D] MDF 411;

[Çağ.Leh.] UTİL I-469; ÖTİL *boğizlân-*, I-426;

¹⁴⁴ Burada bu kelime insan için kullanılmıştır. *yerçi yer yanılıp bogazlandı* “kılavuz yeri yanıldığından boğazlandı”.

bohsuk: “kölelerin boyunlarına geçirilen lale”, bk. **bogsuk**, [Kar.T.] DLT I, 465;

bohsuklan-:

(1) “eli boynuna bağlanmak”, [Kar.T.] DLT II, 272;

(2) “boyna dolanmak, tasmalanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 180;

bohtay: “elbise bohçası, heybesi”, bk. **boğ, bohtuy**, [Kar.T.] DLT III, 239;

[Çağ.Leh.] YUTS *boxça*, 46; YUTS *boğça*, 46;

- “büyük bohça, yatak eşyalarının bulunduğu yığın”, [Çağ.T./K.D] B *boğcama*, 201a/12;

bohtuy: “elbise bohçası, heybesi”, bk. **boğ, bohtay**, [Kar.T.] DLT III, 239;

bok: “Oğuz lehçesinde bok”, [Kar.T.] DLT III, 129;

[Kıp.T.] CC-I *boğ*, 48b/13; CC-II 60b/9; Kİ 34; ETZ 25a; KMTT 23a/3; RS 199b-2; BVAğar 65b/6;

boğa: “boğa”, [Kar.T.] DLT II, 79;

[Kıp.T.] CC-I *boğa*, 54b/26; Kİ *boğa*, 33; ETZ *boga*, 11a; KMTT *boğa*, 15b/4; EKK *boğa*, 69b/7; BM *boğa*, 13a/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *boğa*, 46; YUTS *poğ*, 325; UTİL *boğa*, I-465; ÖTİL *buğa*, I-392;

bokağ-: “boğalanmak, boğa olmak”, bk. **bokat-**, [Kar.T.] DLT II, 308;

bokat-: “boğalanmak, boğa olmak”, bk. **bokağ-**, [Kar.T.] DLT II, 308;

bokla-: “Oğuz lehçesinde boklamak, kirletmek”, [Kar.T.] DLT III, 292;

bol-:

(1) “olmak, meydana gelmek, vuku bulmak”, bk. **ol-**, [Kar.T.] DLT I, 139; AH 171; R 47: 22; KB 1217; TİEMKök 19: 35;

[ET.] KT D 7; AYÖlmez 152/23; UM I 65; IBTekin 27; Üİ 97a/9;

[Har.T.] AKYB K.IV. 6; MM 314-4; NF 136-14; HAP 5: 30; HŞ 1038; KE 10v20;

[Kıp.T.] CC-I 25a/14; Kİ 35; ETZ 22b; KMTT 60b/10; K 1a/1; EDM 24a/12-14; EKK 36b/3; BM 78a/9; RS 189a-10; GT 18/4; İM 1b/3; MG 27a/4; BVÖzgür 91/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 71/1; TSM 91; GD 1: 7; MEs. 7a/61; MSD 532; YED 1/13; D 367; LD 920; LGN 7/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 40/5; BVas. 221/3; Mün. 2a/8; ÇH 97; NC 24a/10; SM 57; HBD 24/1; ŞDG 1/5; ŞHD 170a-6; MA A57a/7; BD 4/174; B 364a/12; MDF 280; BTĐ XII/4; Z 46b/12; Abuş. 912;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 66a-11; ŞRT 53b/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 47; UTİL I-475; ÖTİL I-412;

(2) “sabahlamak”, [Kar.T.] R 28: 18;

- “yardımcı fiil”, [ET.] Hua. 208; [Kıp.T.] CC-I 13a/2; GT 142/7; MES 3b/4; MG 43a/9; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 3: 6; MSD 470; T 83; [Çağ.T./K.D] MA A14a/3; B 164a/11; MDF 627; BTĐ XLV/1; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 77a-16; ŞRT 17a/05; [Çağ.Leh.] UTİL I-475; ÖTİL I-413;
- “var olmak, varlık kazanmak”, [Har.T.] HAP 2: 117; [Çağ.Leh.] UTİL I-475;
- “bulunmak, kalmak, yaşamak, vakit geçirmek”, [Har.T.] HAP 25: 72; [Çağ.T./K.D] B 188b/5; [Çağ.Leh.] UTİL I-475; ÖTİL I-412, 413;
- “doğmak, dünyaya gelmek”, [Çağ.T./K.D] B 357b/6; [Çağ.Leh.] ÖTİL I-413;
- “yetişmek, büyümek”, [Çağ.T./K.D] B 284b/1; [Çağ.Leh.] UTİL I-475;
- “-sa/ -se şart kipi ile imkan veya imkansızlığa, -p zarf fiili ile sadece imkansızlığa işaret eden olumsuz bir yapı oluşturur”, [Çağ.T./K.D] B 349b/2;
- “bitmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-412;
- “yaramak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-412;
- “iştirak etmek, hazır olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-413;

bolumsuz: “layık olmayan”, [Kar.T.] KB 1715;

bolun-:

(1) “bulunmak, görünmek”, [Kar.T.] AH A 418¹⁴⁵;

(2) “olunmak”, [Kar.T.] R 41: 24; KB 5058;

[Har.T.] MM 140-2; HAP 54: 28; AKYB K.V. 19; AKYB *olun-*, K.V. 16;

[Kıp.T.] İM 432a/8; İM *bolun-*, 440a/8; MG *bolun-*, 88a/4; MG 61b/7;

[Çağ.T./K.D] MA A68b/6;

[Çağ.Leh.] YUTS 48; UTİL I-479;

boluş: “sözle yardım, yardım”, [Kar.T.] DLT I, 367;

¹⁴⁵ *halal yigli kanı körünmez boğı* dizesinde geçen *körünmez* kelimesinin yerine kullanılmıştır.

- “yardımcı”, [Kıp.T.] CC-II 72a/12;

boluş-: “birinden yana çıkmak, lehine davranmak, birinin dileğine uymak”, [Kar.T.] DLT II, 108;

[Çağ.Leh.] UTİL I-479;

- “karşılıklı olmak”, [Har.T.] HAP 4: 24; [Kıp.T.] K 160a/8;
- “yardımlaşmak, yardım etmek”, [Kıp.T.] CC-I 3a/26; Kİ 35; KMTT 43b/11; [Çağ.Leh.] UTİL I-479;

bor: “şarap, içki”, [Kar.T.] DLT III, 119; AH BC 409; KB 2098; TİEMKök 5: 90;

[Kıp.T.] CC-I 40a/17; KMTT 17a/2;

borç: “borç”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 282;

[Har.T.] AKYB A.II. 38; NF 119-5; HAP 2: 282; KE 227v10;

[Kıp.T.] CC-I 10b/16; K 14a/1; EDM 21a/10; BM 40b/2; GT 148/5; İM 420b/7;

KFLT 385b/40; KFLT *boruç*, 247a/38; MGİ 226a/1;

[Çağ.T./K.D] MA A64a/15; MA *boruç*, B96a/9;

borçr: “içki içen, içkiye düşkün”, [Kar.T.] KB 2096;

borçluğ: “borçlu, borcu olan”, [Kar.T.] R 9: 60; TİEMKök 9: 60;

[Har.T.] MM 230-3; NF 209-9;

[Kıp.T.] CC-I *borçlu* 10b/17; CC-I *borçlu*, 40b/12; K 23a/1; İM *borçlu*, 485a/7;

KFLT *boruçlu*, 67a/52; MGİ *borçlu*, 213a/2;

borğuy:

(1) “üfleyerek çalınan bir çeşit çalgı, trompet”, [Kar.T.] DLT III, 241;

[Har.T.] HŞ *burğu*, 3193;

[Kıp.T.] CC-I *burğu*, 45a/21; CC-I *burğuça*, 45a/22; K *burğu*, 35a/9; EDM *borğu*,

11b/4; BM *burğa*, 12a/5; İM *borğu*, 85b/6;

(2) “sur, kıyamette üflenecek boru”, [Kar.T.] R *borğu*, 50: 20; TİEMKök *borğu*, 6: 73;

[Har.T.] NF *borğu*, 177-3; HAP *borğu*, 20: 102;

- “bakırdan veya pirinçten yapılmış nefesli çalgı, kornet”, [Kıp.T.] BM *tuç burğu*, 12a/6;
- “boru”, [Kıp.T.] Kİ *burğu*, 29; ETZ *borı*, 8a;

- “içi boş hayvan boynuzu, boru”, [Çağ.T./K.D] Z *birğu*, 284a/14;

borı:

- (1) “ok ucuna geçirilen temren oyuğu halkası, başak borusu”, [Kar.T.] DLT III, 220;
- (2) “hokka ve taş gibi şeylerin yarılmaması için ağızlarına geçirilen halka”, [Kar.T.] DLT III, 220;

borık¹⁴⁶: “huy, gidiş”, bk. **yorık**, [Kar.T.] DLT I, 378;

borsuk: “porsuk”, bk. **porsmuk**, **porsuk**.

boş:

- (1) “hür, ergin, özgür, serbest”, [Kar.T.] DLT I, 330; KB 2307; TİEMKök 4: 25;
[ET.] AYÇağ 629/20; IBTekin 29;
[Har.T.] MM 60-1;
[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 140/13;
[Çağ.Leh.] UTİL I-461;
- (2) “içinde kimse ya da bir şey bulunmayan, dolu olmayan”, [Kar.T.] DLT III, 124;
[ET.] IB 44;
[Kıp.T.] CC-I 29a/14; Kİ 32; ETZ 14b; KMTT 29b/4; EDM 8a/14; GT 303/3;
MG 94b/3; BVÖzgür 28/7;
[Çağ.T./K.Ö.D.] MEs. 25a/254; LGN 44/1;
[Çağ.T./K.D] MA A15b/7; B 285b/12; Z 146b/13;
[Çağ.Leh.] YUTS 49; UTİL I-461; ÖTİL I-421;
- (3) “boşanmış”, [Kar.T.] DLT III, 124; TİEMKök 2: 229;
[Kıp.T.] Kİ 32; KMTT 29b/4; K 40b/7; İM 16a/4;
- (4) “sölpük, pörsük, gevşek, yumuşak”, [Kar.T.] DLT III, 124;
[Kıp.T.] ETZ 31b;
[Çağ.Leh.] UTİL I-462; ÖTİL I-422;
- (5) “boş kalmış, bir işten veya bir şeyden kurtulmuş, başıboş, sahipsiz”, [Kar.T.] DLT III, 124;
[Har.T.] KE 228r1;
[Çağ.Leh.] ÖTİL I-421;
- (6) “mecazi anlamda bilgisiz”, [Kar.T.] AH 137;

¹⁴⁶ Atalay’ın aktardığına göre bu kelime basma nüshada *yorık* şeklindedir. Yazma nüshada ise önce بُرُقْ şeklinde iken kırmızı mürekkeple ilk harfinin altına bir nokta daha konarak بُرُقْ biçimine getirilmiştir. Brockelmann bu kelimeyi *borık* şeklinde Atalay ise *yorık* “gidiş, huy” şeklinde almıştır. DLT: I, 378.

- “hayal kırıklığı, hüsrân”, [Kıp.T.] RS 205d-14;
- “tenha”, [Kıp.T.] İM 130b/8;
- “(hayal) gerçekleşmesi imkansız, sonuçsuz”, [Çağ.Leh.] YUTS 48; UTİL I-462;
- “kararsız, iddiasız”, [Çağ.Leh.] UTİL I-462;
- “işsiz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-422;
- “güçsüz, zayıf”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-422;

boşa-:

- (1) “nikâhı bozmak, ayrılmak”, [Kar.T.] R 33: 49; TİEMKök 2: 230;
 [Har.T.] NF 180-14; HAP 2: 231;
 [Kıp.T.] Kİ 32; ETZ 23b; BM 60a/2; GT 158/7;
- (2) “bırakmak, terk etmek, serbest bırakmak, salmak”, [Kar.T.] KB 2302;
 [Har.T.] NF 7-17;
 [Kıp.T.] KFLT 3b/79;
 [Çağ.Leh.] ÖTİL *boşä-*, I-423;
- “istifa etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *boşä-*, I-423;

boşan-:

- (1) “Argu lehçesinde kadın boşamak, ayrılmak”, [Kar.T.] DLT II, 142; TİEMKök 2: 228;
 [Har.T.] HAP 2: 228;
 [Kıp.T.] Kİ 32; MGİ 255b/1;
- (2) “(bağlı olduğu ip vb.) düğüm, bağı çözülmek, serbest kalmak, özgür olmak, bir yerden ayrılmak”, [Kar.T.] DLT II, 142;
 [ET.] Ş.U. D 7;
 [Kıp.T.] CC-I 12a/4; KFLT 205a/34; MG 65b/3; BVAğar 35b/21;
 [Çağ.Leh.] YUTS 48; UTİL I-464; ÖTİL *boşän-*, I-423;
- “doğurmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 48; UTİL I-464; ÖTİL *boşän-*, I-423;
 - “tuvalete gitmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *boşän-*, I-423;

boşat-:

- (1) “boşaltmak, boş duruma getirmek”, [Kar.T.] DLT II, 306- 307;
 [Kıp.T.] ETZ 24a; EKK 84a/13; RS 191c-2;
 [Çağ.T./K.D] MA A32b/12;
 [Çağ.Leh.] YUTS 49; UTİL I-463;
- (2) “(dügüm, bağ vb.) çözmek”, [Kar.T.] DLT II, 307;
- (3) “Argu lehçesinde kadını boşamak, nikahı sona erdirmek”, [Kar.T.] DLT II, 307;
 [Har.T.] NF 181-4;
- (4) “hür, serbest, özgür bıraktırmak”, [Kar.T.] DLT II, 307;
 [Kıp.T.] CC-I 3b/10; KFLT *boşad-*, 3b/82; MG 24a/5;
 [Çağ.Leh.] ÖTİL *boşät-*, I-423;

- “uzaklaştırmak”, [Kıp.T.] CC-I 4a/10;
- “işine son vermek”, [Çağ.Leh.] YUTS 49; ÖTİL *boşät-*, I-424;

boşgun-: “işten boşalmak, boş kalmak, işten yorulmak”, bk. **botun-**, [Kar.T.] DLT II, 238;

boşgut: “talimat, ders, nasihat, öğreti”, [Kar.T.] KB 2913;

[ET.] AYÇetin 57;

boş kıl-: “bırakmak, azat etmek”, [Kar.T.] DLT I, 330;

boşlağ: “başıboş, sahihsiz, gevşek”, bk. **boşluğ**, [Kar.T.] AH 135; KB 1303;

[Har.T.] HAP 75: 36;

boşlağlan-: “kızmak, öğüt tutmamak”, [Kar.T.] DLT II, 272;

boşluğ: “başıboş, sahihsiz, gevşek”, bk. **boşlağ**, [Kar.T.] AH BC 135¹⁴⁷;

[Çağ.Leh.] YUTS *boşluğ*, 49; ÖTİL *boşlik*, I-424;

boşluk: “boşluk, kurtulma, serbest kalma”, [Kar.T.] KB 2616;

[Çağ.Leh.] YUTS 49;

- “kovuk, oyuk, delik”, [Çağ.Leh.] UTİL I-464;
- “boş alan, ekilmemiş alan”, [Çağ.Leh.] UTİL I-464;
- “serbest zaman”, [Çağ.Leh.] UTİL I-464;
- “eksiklik, yokluk, ihtiyaç”, [Çağ.Leh.] UTİL I-464;
- “anlamsızlık, saçmalık”, [Çağ.Leh.] UTİL I-464;

¹⁴⁷ *boşlağ* kelimesinin yerine kullanılmış.

- “boş, içinde hiçbir şey olmayan”, [Çağ.Leh.] *ÖTİL boşlık*, I-424;
- “gökyüzü”, [Çağ.Leh.] *ÖTİL boşlık*, I-424;

boşu-:

(1) “boşalmak”, [Kar.T.] *DLT* III, 266;

[Çağ.Leh.] *YUTS* 49;

(2) “(ip, düğüm, bağ vb.) boşanmak, çözülmek, gevşemek”, [Kar.T.] *DLT* III, 266;

[Çağ.Leh.] *YUTS* 49;

(3) “izin verip bırakmak, özgür bırakmak, serbest bırakmak, kurtarmak”, [Kar.T.] *DLT* III, 266;

[ET.] *AYÖlmez* 180/8; *UM* I 200; *Hua.* 47;

(4) “Argu lehçesinde karısını boşamak”, [Kar.T.] *DLT* III, 266;

- “ayrılmak, bir yerden çıkmak”, [Çağ.Leh.] *YUTS* 49;

boşuğ: “hediye, ihsan”, [Kar.T.] *KB* 2495;

boşuğu: “salıverme zamanı”, [Kar.T.] *DLT* I, 446;

boşuğ: “hanın, elçiye dönmesi için izin vermesi”, bk. **buşuğ**, [Kar.T.] *DLT* I, 372;

boşun-: “boşalmak”, bk. **boşgun-**, [Kar.T.] *DLT* II, 238;

boşut-:

(1) “bırakmak, boş bırakmak, serbest bırakmak”, [Kar.T.] *DLT* I, 210; *KB* 1059;

(2) “katılığını gideren, yumuşatan, ishal yapan (karnı boşaltan)”, [Kar.T.] *DLT* I, 514;

- “mecazi anlamda içini boşaltmak, dökmek; derdini anlatmak”, [ET.] *AYÇağ* 638/7;

boţu:

(1) “potuk, deve yavrusu”, bk. **botuğ**, [Kar.T.] *DLT* II, 341; *KB* 2710;

[Har.T.] *NF boda*, 91-6;

[Kıp.T.] *KMTT boţu*, 31r/19; *ETZ bota*, 13a; *EKK boţu*, 69b/2; *RS boţu*, 195a-

23; *İM bota*, 248b/5;

[Çağ.T./K.D] *ŞHD bota*, 122a-12;

[Çağ.Leh.] *YUTS bota*, 49; *ÖTİL bota*, I-420;

(2) “mec. çocuk, yavru, çocukları deve yavrusuna benzeterek söylenen söz”, [Kar.T.] KB 4443;

[Çağ.T./K.D] *Abuş. bota*, 912;

[Çağ.Leh.] *ÖTİL bota*, I-420;

- “oğul”, [Çağ.T./K.D] *ŞHD bota*, 120a-7;
- “(deve için) doğurmak”, [ET.] *IBTekin botula-*, 5;

boţuk: “potuk, deve yavrusu”, bk. **boţu**, [Kar.T.] DLT III, 218;

boy (I):

(1) “boy, halk”, [Kar.T.] DLT I, 237;

[Har.T.] *HŞ* 246;

(2) “Oğuz lehçesinde kabile”, [Kar.T.] DLT I, 338;

[Çağ.T./K.Ö.D] *LGN* 85/12;

boy (II): “Oğuz lehçesinde yenilen bir ot, poy otu, çemen”, [Kar.T.] DLT III, 141;

[Kıp.T.] *BM* 12b/7; *KFLT* 123b/9;

boy (III): “vücut”, bk. **boğ.**

boya-: “boyamak”, bk. **boğu-**.

boynla-: “boynuna vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 145;

boyn:

(1) “boyun, insan boynu”, bk. **boyun**, [Kar.T.] DLT III, 169;

[Kıp.T.] *CC-I* 8b/18; *EDM boynı*, 13a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] *LGN boyn*, 30/4;

[Çağ.T./K.D] *B boyun*, 170a/11; *MDF boyun*, 1089;

[Çağ.Leh.] *ÖTİL boyun*, I-401;

(2) “bir nesnenin tutamağı (kılıç boynı)”, bk. **boyun**, [Kar.T.] DLT III, 169;

- “dağ sırtının alçalan kısmı”, [Çağ.T./K.D] *B boyun*, 214b/1; [Çağ.Leh.] *ÖTİL boyun*, I-401;
- “sorumluluk”, [Çağ.T./K.D] *B boyun*, 308b/3;

boymaş-:

(1) “(ip vb. için) dolaşmak, karışmak”, [Kar.T.] DLT II, 227;

(2) “işler karışmak”, [Kar.T.] DLT III, 194;

boymul: “boynunda beyazlık olan hayvan, moymul”, [Kar.T.] DLT III, 176;

- “(ak benekli) bir tür doğan”, IBTekin 4;

boyna-: “gururlanmak, böbürlenmek, dik başlı olmak”, [Kar.T.] DLT III, 377;

- “isyan etmek”, [Har.T.] HŞ 1882;

boynağı:

(1) “kibirli, azgın”, [Kar.T.] R 45: 8; TİEMKök 20: 24;

[Har.T.] HAP 69: 6;

(2) “zorba, isyankâr, asi”, [Kar.T.] R 44: 31; TİEMKök 14: 15;

[Har.T.] HAP 5: 22;

boynağuluk:

(1) “azgınlık, aşırılık, isyan, başkaldırı, ayaklanma”, bk. **boynağalık**, [Kar.T.] R 19: 69;

TİEMKök 17: 60;

[Har.T.] HAP 6: 110;

[Kıp.T.] K 31b/3; K *boynağalık* 31b/3;

(2) “gurur, kibir”, [Kar.T.] R 38: 2;

(3) “şeytana, puta tapma”, [Kar.T.] R 34: 31;

boynak (I): “dağ boynu, belen”, [Kar.T.] DLT III, 175;

boynak (II): “yılana ağı veren keler”, [Kar.T.] DLT III, 175;

boynat-: “dik başlılık ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 357;

boynuz: “boynuz”, bk. **müñüz**, **müynüz**.

boyun: “boyun, insan boynu” bk. **boyın**, [Kar.T.] DLT III, 194; R 47: 4; KB 5801;

TİEMKök 17: 29;

[Har.T.] MM 98-1; NF 238-9; HAP 111: 5; HŞ 134;

[Kıp.T.] CC-II 63b/17-18; Kİ 37; ETZ 16b; KMTT 21a/13; K 52a/3; EKK

68a/11; RS 189b-24; GT 130/4; KFLT 391b/28; MGİ *boyın*, 91b/2; MES 34b/6; MG 34a/7;

BVÖzgür 44/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 82/8; TSM 50; GD 35: 3; MEs. 2b/12; MSD 651; YED

29/2; D *boyın*, 54; LD 1463;

[Çağ.T./K.D] NİD 212/4; BVas. 425/3; NC 8a/5; SM 97; ŞHD 82a-1; MA A68a/15; BD 479; BTD LI/9; Z 402b/15; Abuş. 914;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 88b-2;

[Çağ.Leh.] YUTS 51; UTİL I-485;

- “kul, köle”, [Har.T.] HAP 5: 89;
- “gerdanlık”, [Kıp.T.] İM *boyun bağı*, 136b/5; KFLT *boyunbağı*, 270b/15;
- “itaat etmek”, [Kıp.T.] İM *boy sun-*, 440b/7; İM *boyun sun-*, 2a/5; BVÖzgür *boyun sun-*, 6/7;
- “şişe vb. boyun”, [Çağ.Leh.] UTİL I-485;

boyun ber-:

(1) “itaat etmek, teslim olmak”, [Kar.T.] R 8: 1;

[Har.T.] NF 250-4;

(2) “Müslüman olmak”, [Kar.T.] R 15: 2; TİEMKök 9: 74;

boyun bermiş: “Müslüman”, [Kar.T.] R 33: 35;

boyunduruk: “çift süren veya araba çeken öküzlerin birlikte çekmelerini sağlamak amacıyla iki ucu öküzlerin boynuna ortası da saban veya kağıya bağlanan uzun ağaç, boyunduruk”, [Kar.T.] DLT III, 179;

[Kıp.T.] KMTT 10a/6;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *boyinturuğ*, I-403;

- “zulüm, esaret”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *boyinturuğ*, I-403;

boyunğalış: “haddi aşmak, itaatten çıkmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 89: 11;

boyun içindeki: “köle”, [Kar.T.] R 9: 60;

boyunla-: “boynuna vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 145;

[Kıp.T.] Kİ 37; ETZ 25b; KMTT 36a/12; BM 55a/5;

boyun su-:

(1) “itaat etmek, teslim olmak, boyun eğmek”, [Kar.T.] R 9: 74;

[Har.T.] AKYB *boyunsa-* K.I. 41;

(2) “tahrik etmek”, [Kar.T.] R 5: 30;

boyun suğı:

(1) “Müslüman”, [Kar.T.] R 43: 69;

(2) “boyun eğen”, [Kar.T.] R 37: 26;

boyun sügli: “Müslüman”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 14;

boz: “gri, boz renk, beyazla kırmızı arasındaki renk, açık toprak rengi”, [Kar.T.] DLT III, 122; KB 1996;

[ET.] KT D 32; IBTekin 53;

[Har.T.] HŞ 4086;

[Kıp.T.] CC-I *bozak* 47a/2; Kİ 30; ETZ 4b; KMTT 14a/1; EKK 59a/2-5; RS 204b-2; KFLT 56a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 829; LD 403;

[Çağ.T./K.D] B 190a/10; Z 360a/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 50; UTİL I-457; ÖTİL I-397;

- “kır at”, [Kıp.T.] EDM 8b/2;
- “çelik grisi renkte olan”, [Çağ.Leh.] UTİL *borğul*, I-456;
- “sürülmemiş, ekilmemiş (toprak)”, [Çağ.Leh.] YUTS 50; UTİL I-458; ÖTİL I-397;
- “bakire, evlenmemiş”, [Çağ.Leh.] UTİL I-458;

boz-: “bozmak, yıkmak”, bk. **buz-**, [Kar.T.] DLT II, 8;

[ET.] BK D 24;

[Kıp.T.] Kİ 30; ETZ 7a; EKK 81a/1; İM 163a/8; KFLT 415a/12; MGİ 120b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 50/5; MEs. 20b/206; MSD 125; YED 49/5; D 138; T 126; LD 1647;

[Çağ.T./K.D] NİD 147/5; Mün. 2b/16; SM 188; ŞHD 134a-1; Z 129a/4;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *buz-*, I-363;

- “perişan etmek, helak etmek”, [Har.T.] HAP 27: 34; [Çağ.Leh.] ÖTİL *buz-*, I-363;
- “düşüm vb. için sökmek, çözmek”, [Har.T.] HAP 16: 92; [Kıp.T.] K 30a/6;
- “ant, sözleşme vb. için bozmak, geçersiz duruma getirmek”, [Har.T.] HAP 9: 13; [Kıp.T.] K 37b/2; [Çağ.T./K.D] BTD XVII/6; [Çağ.Leh.] ÖTİL *buz-*, I-363;
- “kötü etkide bulunmak, zarar vermek”, [Kıp.T.] K 46a/5; [Çağ.Leh.] ÖTİL *buz-*, I-363;

- “yağmalamak”, [Kıp.T.] **BM buz-**, 85b/1;
- “düzeni bozmak, karıştırmak, (bir topluluğu) dağıtmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] **TSM 111**;
- “(ilişki) bozmak, (iki kişinin arasını) bozmak”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL buz-**, I-363;

bozak: “bozuk, hasarlı, kırık yıkık”, [Kar.T.] **DLT I**, 378;

[Çağ.T./K.D] **Mün. bozuğ**, 2b/7; **BTD bozuğ**, XXXI/7; **Z bozuğ**, 351a/3;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL buzuk**, I-364;

- “faydasız”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL buzuk**, I-364;
- “(ahlakı) bozuk”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL buzuk**, I-365;

bozla-: “(deve yavrusunun annesini çağırmak için) ses vermek, bağlamak, böğürmek”, [Kar.T.] **DLT III**, 291;

[Kıp.T.] **Kİ buzla-**, 31; **ETZ 8b**;

[Çağ.T./K.D] **Abuş.** 914;

[Çağ.Leh.] **YUTS bozli-**, 459; **UTİL bozlı-**, I-459;

- “ötmek, şakımak”, [Çağ.T./K.D] **ŞHD 12b-11**;
- “ağlamak, imlemek”, [Çağ.Leh.] **UTİL bozlı-**, I-459;

bozlat-: “böğürtmek”, [Kar.T.] **DLT II**, 341;

bozul-: “bozulmak, yıkılmak, alt üst olmak”, [Kar.T.] **DLT II**, 131;

[ET.] **AYTok 148**;

[Har.T.] **HAP 2**: 251;

[Kıp.T.] **Kİ 31**; **ETZ 15a**; **İM 157a/1**; **KFLT 27a/1**; **KFLT bozul-**, 71b/8; **MGİ**

68a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D.] **MSD 164**; **D 416**; **LD 704**; **LGN 5/1**;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD 166b-11**; **Z 283b/3**;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL buzıl-**, I-362;

- “geçersiz duruma gelmek, (abdest) bozulmak”, [Kıp.T.] **K 151a/1**; **MES 19a/4**;

bozuş-: “bozmakta yardım ve yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 99;

- “biriyle karşı karşıya gelmek, bozuşmak”, [Kıp.T.] İM 477a/1;

bög: “bir çeşit zehirli örümcek, tarantula”, bk. **böy**, [Kar.T.] DLT III, 131;

[Kıp.T.] CC-II *böv*, 65b/25b; ETZ *bev*, 25a; BM *böyi*, 16a/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *buy*, 53; ÖTİL *biy*, I-256;

bögde: “hançer”, [Kar.T.] KB 810;

bögrül: “böğrü ak olan hayvan”, [Kar.T.] DLT I, 481;

bögür: “böğür”, [Kar.T.] DLT I, 361;

[Kıp.T.] BVÖzgür 66/2;

bögürle:

(1) “böğüre vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 332;

(2) “düşmanın karşısına çıkmadan sağından solundan vurarak yenmek”, [Kar.T.] DLT III, 332;

bök (I): “aşığın sırtının, tümseğinin oyunda yukarı gelmesi”, bk. **çık bök**, [Kar.T.] DLT II, 130;

bök (II): “orman,” [Kar.T.] R 15: 78;

[Kıp.T.] Kİ 34;

- “zaviye, köşe, bucak”, [ET.] IB 14;

böke: “pehlivan”, [Kar.T.] KB 3264;

- “kahraman, savaşçı”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT 83a-2;

bölek: “konuğun hısımlarına getirdiği armağan, bir yerden başka yere gönderilen armağan”, bk. **belek**.

bölük: “kısım, bölüm, bölük”, [Kar.T.] DLT I, 385; TİEMKök 2: 146;

[ET.] AYÖlmez 199/12; Üİ 116b/11;

[Har.T.] HAP 6: 159;

[Kıp.T.] Kİ 35; ETZ 12a; K 134a/6; İM *bölek*, 23a/3; MG *bölek*, 62a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 427; MSD *bölek*, 385; YED *bölek*, 269/1; LGN *bölek*, 74/8;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *bölek*, 56a-11; ŞHD 36a-8; MA *bölek*, 1344(D); B *bölek*, 125b/6; MDF *bölek*, 136; Z *bölek*, 78b/10; Z *bölüg*, 116a/5; Z 245b/6;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 76b-2;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *böläk*, I-407; ÖTİL I-415;

- “saçın örgülü bir kısmı”, [Kıp.T.] Kİ *belük*, 35;
- “köy”, [Çağ.T./K.D] B *bölek*, 134b/5; B *bölük*, 134b/5;
- “başka, farklı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *böläk*, I-407;
- “Moğol istilasından 19. yüzyıla kadar Maveraiün-nehir ve Horasanda şehir sınırlarında durunda birlik”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-415;

bölük-: “hayvanlar bölüklere ayrılmak”, [Kar.T.] DLT II, 118;

böñ¹⁴⁸: “iri yarı, yoğun, obur”, [Kar.T.] DLT III, 354;

böñ et-: “(ağır bir şey için) yere düşüp ses vermek”, [Kar.T.] DLT III, 354;

böri: “kurt”, [Kar.T.] DLT II, 97; KB 449; TİEMKök 12: 13;

[ET.] KT D 12; AYÇetin 754; IBTekin 27;

[Har.T.] NF 354-6; HŞ 1516; HŞ *börü*, 1929;

[Kıp.T.] CC-I *börü*, 54b/16; CC-II 57a/6; Kİ *börü*, 30; ETZ 16a; KMTT *börü*, 11b/8; EKK 69b/13; BM *börü*, 15b/1; GT 28/9; İM 354b/1; KFLT 418b/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 16/9; MSD 109; D 57; LD 119;

[Çağ.T./K.D] MA A38a/14; MDF 1899; Z 212b/12; Abuş. 914;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 89b-1;

[Çağ.Leh.] YUTS 51; ÖTİL I-416;

- “sırtlan”, [Kar.T.] DLT *ar böri*, I, 79; [Çağ.T./K.D] Z *ar*, 429b/2¹⁴⁹;
- “kötü, şefkatsiz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-416;

börleyü: “kurt gibi”, [Kar.T.] DLT I, 189;

börk: “başlık, külah, börk”, [Kar.T.] DLT II, 93; AH 300; KB 435;

[Har.T.] HŞ 1516; NF *börük*, 349-12;

¹⁴⁸ Bu kelimenin aslı *şeberj*’dir. Kısaltılmıştır. “Demirden yapılmış baston” anlamındadır.

¹⁴⁹ *ar* madde başı yapılan ve sadece 429b/2’de geçen kelime Seyhan tarafından anlamlandırılmamıştır. *Urar aña çengelini tend u tîz / şağāl ar salur perçe bā-nerre-şîr* şeklinde geçmektedir. “Sırtlan” anlamında olabilir.

[Kıp.T.] CC-I 44a/28; **K** *börük*, 132b/7; **ETZ** 23b; **RS** 195a-1; **GT** 114/13; **İM** 129a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 83/5; **GTSib** *börük*, 83/5; **YED** 39/7;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 344/4; **HBD** 165/2; **ŞHD** 15a-10; **B** 164a/12; **MDF** 1810;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 51; **UTİL** *bök*, I-515; **ÖTİL** I-417;

börkçi: “takkeci, külah yapan ve satan”, [Kar.T.] **DLT** I, 26;

[Kıp.T.] CC-I 44a/27;

börün: “suların yerde yaptığı yarıklar”, [Kar.T.] **DLT** III, 370;

böy: “bir çeşit zehirli örümcek, tarantula”, bk. **bög**, [Kar.T.] **DLT** III, 141;

[ET.] **AYTok** 2381;

[Kıp.T.] **ETZ** 25a;

[Çağ.Leh.] **UTİL** *buy*, I-509;

- “akrep”, [Kıp.T.] **Kİ** 37; **KMTT** 12b/1;

böz: “el dokuması pamuklu bez, pamuklu kumaş”, [Kar.T.] **DLT** I, 21; **AH** 432; **KB** 1238;

[ET.] **AYAyazlı** 1007;

[Har.T.] **NF** 131-10;

[Kıp.T.] **KMTT** 20b/3; **ETZ** *bez*, 14b; **ETZ** 14b; **K** 95a/9; **CC-II** 82b/15; **GT** 5/9;

İM 140/3;

[Çağ.T./K.Ö.D.] **MES.** 39a/404;

[Çağ.T./K.D] **NC** 30a/1; **ŞHD** 118b-9; **MA** A52b/12; **Z** 443a/13; **Abuş.** 914;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 51; **UTİL** I-514; **ÖTİL** *bez*, I-208; **ÖTİL** I-397;

- “pamuklu iplik”, [Çağ.Leh.] **UTİL** I-514;
- “pamuklu kumaştan yapılmış”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** I-397;

bu (I):

(1) “işaret sıfatı, bu”, [Kar.T.] **DLT** I, 36; **AH** 19; **R** 3: 138; **KB** 113; **TİEMKök** 2: 25;

[ET.] **KT** G 1; **AYAyazlı** *bo*, 0017; **UM** I 6; **IBTekin** 57; **Hua.** *bo*, 35; **Üİ** *bo*, 97a/7;

[Har.T.] **AKYB** A.I. 16; **NF** 72-5; **HAP** 9: 28; **HŞ** 2;

[Kıp.T.] **CC-I** 31a/19; **Kİ** 28; **ETZ** 42a; **KMTT** 30a/3; **K** 1a/4; **EDM** 3b/6; **EKK**

45b/2; **BM** 19a/10; **GT** 5/3; **İM** 2a/8; **MES** 4b/1; **MG** 2b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 1/1; TSM 11; GD 1: 5; MEs. 2b/13; MSD 26; YED 2/8; D 16; T 3; LGN 1/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 2/1; Mün. 1b/14; ÇH 15; SM 103; HBD 1/7; ŞDG 1/2; ŞHD 2b-4; MA A1b/4; BD 4/144; B 120a/10; MDF 26; MDF *bul*, 1548; BTd XXII/8; Z 1b/7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-6; ŞRT 5a/05;

[Çağ.Leh.] YUTS 51; UTİL I-488; ÖTİL I-358;

- “işaret zamiri”, [ET.] Üİ *bo*, 97a/5; [Har.T.] MM 104-2; HAP 6: 136; HŞ 1101; [Kıp.T.] CC-I 34a/14; KMTT 56b/3; KFLT 319b/56; MGİ 5a/2; MES 15b/2; MG 2b/7; BVÖzgür 90/7; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 352; D 11; T 270; LD 11; LGN 22/3; [Çağ.T./K.D] NC 3a/1; ŞDG 1/9; MA A10a/11; BD 4/8; B 124a/1; MDF 102; BTd XXX/5; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-15; [Çağ.Leh.] YUTS 51; UTİL I-488; ÖTİL I-359;

bu(II): “buğ, buhar, buğu”, [Kar.T.] DLT III, 206;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *buğ*, I-393;

buç buç: “kuşun ötmesi için “güzel güzel” anlamında söylenen bir söz”, [Kar.T.] DLT II, 290;

buçkağ:

- (1) “bucak, köşe”, bk. **buçkağ**, [Kar.T.] DLT I, 465; TİEMÜnlü 53: 33; TİEMKök *burçkağ*, 20: 130;

[Kıp.T.] CC-II 76a/1; Kİ *bucağ*, 28; KMTT *bucağ*, 7a/6; EDM *bucağ*, 3a/12;

BM *bucağ*, 19a/2; KFLT *bucağ*, 364a/34; MES *bucağ*, 28a/5;

[Çağ.Leh.] UTİL *puçkağ*, I-744; ÖTİL *burçak*, I-384;

- (2) “açı, çap”, [Kar.T.] DLT I, 465;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *burçak*, I-384;

- (3) “deve derisinden ayakkabı yapılan parça, deri parçası”, [Kar.T.] DLT I, 465;

[Çağ.Leh.] UTİL *puçkağ*, I-744;

- (4) “kısım, bölüm, bölük”, [Kar.T.] R 3: 127;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *burçak*, I-384;

- “pantolon bacağı”, [Çağ.Leh.] UTİL *puçkağ*, I-744;

buçgaklan-: “köşelenmek”, [Kar.T.] DLT II, 273;

buçkağ: “köşe”, bk. **buçgağ**, [Kar.T.] TİEMKök 13: 41;

buçı: “bir çeşit kopuz; iyi ses veren, çok inleyen ut”, [Kar.T.] DLT III, 173;

buçuk: “buçuk”, bk. **bıçuk**.

buğ-: “donarak ölmek”, [Kar.T.] DLT III, 439;

budgay: “buğday” bk. **bugday**, [Kar.T.] DLT III, 240;

[Kıp.T.] KMTT *buday*, 10b/1; CC-I *boday*, 55b/2;

budun: “halk, kavim, ulus”, bk. **buçun**, **busun**, [Kar.T.] DLT I, 155; KB 1040;

[ET.] KT G 2; AYUçar 1402;

buçun: “halk, kavim, ulus”, bk. **budun**, **busun**, [Kar.T.] DLT I, 231; AH 421;

budun başkanı: “ulusun büyüğü, başkanı”, [Kar.T.] DLT I, 438;

budunluğ **bukunluğ:** “ulusu, oymağı olan”, [Kar.T.] DLT I, 499;

budursın: “bıldırcın”, bk. **buldurçın**, [Kar.T.] DLT I, 513;

[Kıp.T.] Kİ *böyürçin*, 36;

buğuş-¹⁵⁰: “bir şey açılmak, ayrılmak, apışak olmak”, [Kar.T.] DLT II, 93;

buğut-: “soğukta dondurarak öldürmek” bk. **yuğut -**, [Kar.T.] DLT II, 302;

buğ: “buğu, buhar”, bk. **bu**.

buga: “Hindistandan getirilen bir ilaç”, [Kar.T.] DLT III, 224;

buğday: “buğday”, bk. **budgay**, [Kar.T.] DLT II, 235; TİEMKök 2: 61;

[Har.T.] MM 173-1; NF 211-11; HAP 2: 61; HŞ 1211;

[Kıp.T.] CC-I 55b/2; CC-II *bogday*, 57a/22-23; Kİ *boğday*, 33; Kİ *buyday*, 33;

ETZ 29a; KMTT 10b/1; K 41b/3; EDM 6a/9; EKK 71a/7; BM 12b/4; RS 202b-15; RS

buğda, 194a-3; GT 171/4; İM 11a/4; KFLT 386b/16; MGİ 211b/5; BVAğar *buğdan*,

65b/25; BVAğar 37a/25;

[Çağ.T./K.Ö.D.] MEs. 43a/448;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 122a-8; MA A27a/15; B 132a/7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 90b-6;

[Çağ.Leh.] YUTS 52; UTİL I-503; ÖTİL *buğdây*, I-393;

- “başak burcu”, [Kar.T.] KB *buğday başı*, 140;

¹⁵⁰ Atalay'ın aktardığına göre Brockelmann bu kelimeyi يذشماق “birlikte yaymak, sermek”, kelimesiyle birlikte almıştır.

buğra: “her hayvanın aygırı, erkeği, erkek deve”, [Kar.T.] KB 2312;

[ET.] IB 30;

[Har.T.] HŞ 2515;

[Kıp.T.] Kİ 33; KMTT 15a/13; K 55b/1; RS 195a-24;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 122a-12; Z *burğa*, 159a/12;

[Çağ.Leh.] UTİL I-504;

buğrağı:

(1) “saldırgan, vahşi”, [Kar.T.] KB 1126¹⁵¹;

(2) “azgın, isyankâr”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 117;

buğrıl: “tulum, çuval vb. kapların dolu kaplar doldurulduğunda oluşan büküntü, girinti ve çıkıntı”, bk. *bıgrıl*, [Kar.T.] DLT I, 481;

buğuz: “boğaz, gırtlak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü73: 13;

[Çağ.T.] MEs. 48a/500¹⁵²;

- “hayvan yemi olarak kullanılan bir çeşit tahıldan yapılan yemek”, [Çağ.T./K.D] Z *buğur*, 255b/2;

bugün/ bu kün: “bugün”, bk. *bükün*.

buğsa-: “kabul etmemek, işi zorla yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 284

buğsat-: “dik başlılık ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 335;

buğsı: “pişmiş buğday ile badem içi üzerine bal ve süt ile yapılmış bulamaç dökülerek meydana getirilen bir yemek”, [Kar.T.] DLT I, 423;

buğsum: “boza, darıdan yapılan bir içki”, [Kar.T.] DLT I, 485;

buğul: “cimrilik”, [Kar.T.] AH 250;

bujin: “çöpleme denilen zehirli bir ot”, [Kar.T.] DLT I, 398;

buk: “içi boş şeylerin yere düşerken çıkardıkları ses”, [Kar.T.] DLT III, 129;

- “ötme, cıvıldaama”, [Çağ.Leh.] UTİL I-504;

¹⁵¹ Arat, bu kelimeyi “erkek deve gibi” açıklamıştır. Oysa Tezcan’a göre burada “gibi” anlamı veren bir yapı yoktur. Bu nedenle bu kelimeyi “vahşi, saldırgan” olarak anlamlandırmak daha doğru olacaktır. Tezcan, age, s.36.

¹⁵² *ger özin aylatmasa bu hāna söz / ertekiler dimegey erdi buğuz.*

buk-: “bükmek, kıvrırmak”, [Kar.T.] DLT II, 16;

buka: “boğa”, [Kar.T.] KB 1310;

[ET.] Ton. 6;

[Kıp.T.] RS 195a-27;

[Çağ.Leh.] UTİL I-504;

- “kızıl geyik, antilop”, [Çağ.Leh.] UTİL *buğa*, I-502;

bukaç:

(1) “su kabı, topraktan yapılan çömlek” , [Kar.T.] DLT I, 357;

(2) “tencere, bardak”, [Kar.T.] DLT I, 411;

bukağı:

(1) “hırsızların ellerine, boyunlarına vurulan kelepçe”, [Kar.T.] DLT I, 446;

[ET.] AYÇağ 12/17;

[Kıp.T.] K 3b/6; Kİ *buğavuv*, 34;

(2) “bağ, bend, pranga”, [Kar.T.] R 38: 38;

[ET.] UM I 40;

[Har.T.] NF 325-10; HAP 14: 49;

- “hapis”, [ET.] UM I 38;
- “zincir”, [Kıp.T.] EDM *buğav*, 9a/2;
- “bağlamak”, [Kıp.T.] BM *buğağla-*, 75b/1; BVAğar *buğağula-*, 16b/16;

bukağ: “kuş kursağı”, [Kar.T.] DLT II, 285;

- “guatr, tiroit bezinin şişmesi”, bk. **buğuk**, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-392;
- “şiş, şişlik”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-392;
- “guatr olan kişi”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-392;

bukra-: “(hayvan için) sıçramak, camışlık etmek”, bk. **bukrı**, [Kar.T.] DLT III, 279;

bukrı-: “(hayvan için) sıçramak, camışlık etmek” bk. **burka**, [Kar.T.] DLT III, 279;

bukuk (I): “çiçek tomurcuğu”, [Kar.T.] DLT II, 285;

bukuk (II): “boğazın iki yanında deri ile et arasında peyda olan et bezleri, ur”, bk. **bukak**, [Kar.T.] DLT II, 285;

bukuklan-: “tomurcuklanmak”, [Kar.T.] DLT II, 285;

bukul-: “bükülmek, burkulmak, toplanmak”, [Kar.T.] DLT II, 285;

bukun-: “bükme, kıvrırmak”, [Kar.T.] DLT II, 142;

bukur-: “indirmek”, [Kar.T.] DLT II, 83;

bukursı: “saban demiri”, [Kar.T.] DLT III, 242;

- “saban”, [ET.] IBTekin 25;

bul-: “bulmak, elde etmek, erişmek”, [Kar.T.] DLT II, 22; AH 84; R 7: 157; KB 3801; TİEMKök 12: 94;

[ET.] Ton. 23; AYÖlmez 176/7; IBTekin 24; Üİ 115b/15;

[Har.T.] MM 36-2; NF 267-3; HAP 2: 170; HŞ 1785;

[Kıp.T.] Kİ 36; K 16a/2; BM 79b/2; KFLT 306b/48; MG 70b/9; BVÖzgür 6/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 97/5; T 261; LD 1889;

[Çağ.T./K.D] ÇH 81; NC 20b/5; ŞHD 167b-5; BD 556/16; Z 272a/3; Abuş. 915;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 29a/09;

- “yakalamak”, [Har.T.] HAP 8: 57;
- “sahip olmak, elde etmek”, [Har.T.] HAP 58: 4;
- “hissetmek”, [Har.T.] HAP 12: 94;
- “çare olmak”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 139b-6;

bula-: “pişirmek”, [Kar.T.] DLT III, 270;

- “sıvı bir şeyi karıştırmak”, [Kıp.T.] Kİ 35;
- “bir çeşit içecek”, [Çağ.T./K.D] Z **bulamağ**, 255a/9;

bulağ-: “tencere buğusunda pişirtmek”, bk. **bulat-**, [Kar.T.] DLT II, 310;

bulak (I):

(1) “boyu kısa, sırtı geniş (at için)”, [Kar.T.] DLT I, 379;

(2) “haşarı (at için)”, [Kar.T.] KB 3600;

bulak (II): “pınar, kaynak”, [Kar.T.] KB 6626; TİEMKök 17: 90;

[Har.T.] HŞ 4334;

[Kıp.T.] CC-II *bulah*, 71a/7; BVAğar *bulav*, 51b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 179/12; MSD 325;

[Çağ.T./K.D] NİD *bulag*, 327/6; BVas. *bulag*, 465/6; MA A35b/9; Z 507a/2;

Abuş. *bulag*, 915;

[Çağ.Leh.] YUTS 52; UTİL I-505; ÖTİL *bulâk*, I-370;

- “göl”, [Kıp.T.] KMTT 7a/12;
- “çeşme”, [Kıp.T.] CC-I *bollak*, 13b/18; [Çağ.T./K.Ö.D] LD 613; [Çağ.T./K.D] ŞHD 78b-13;
- “kaynak, menbağ”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bulâk*, I-370;

bulan: “Kıpçak illerinde avlanan büyük bir yaban hayvanı”, [Kar.T.] DLT I, 413;

- “yaban eşiği”, [Kıp.T.] ETZ 39a;

bulat-: “tencere buğusunda pişirtmek”, bk. *balağ-*, [Kar.T.] DLT II, 310;

bulduk-: “bulunmak”, [Kar.T.] DLT II, 227;

[ET.] AYAYazlı *bultuk-*, 0124; Üİ *bultuk-*, 103b/6;

buldunı: “Kençek lehçesinde içerisine yaş ya da kuru üzüm konan hoşmerim”, [Kar.T.] DLT I, 492;

buldurçın: “bildircin”, bk. *budursun*, [Kar.T.] R 7: 160; TİEMKök 7: 160;

[Har.T.] HAP 20: 80;

[Kıp.T.] Kİ *bıldırçın*, 36; KMTT *bıldırçın* 11a/5; BM *bıldurçın*, 16b/4; RS *bıldırçın*, 200b-5;

bulduz-: “buldurmak”, [Kar.T.] DLT II, 202;

bulğa- (I):

(1) “bulandırmak”, [Kar.T.] DLT III, 289;

(2) “bulamak, bulanmak, karıştırmak”, [Kar.T.] DLT III, 289;

[ET.] Ş.U. C. 4;

[Kıp.T.] Kİ 35; K 129b/8; İM 479a/2; BVAğar *bolğa-*, 24a/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 294;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 915;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *bulä-*, I-369; ÖTİL *bulgü-*, I-372;

(3) “kızdırmak, öfkelenlendirmek”, [Kar.T.] DLT III, 289;

[ET.] AYTok 1044;

(4) “neredeyse kusmak”, [Kar.T.] DLT III, 289;

(5) “vesvese vermek”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 20;

- “bulanık”, [Kıp.T.] BVAğar *bolağan*, 17b/18;
- “kirletmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *bulgi-*, 52; UTİL *bulgi-*, I-507;
- “(el) sallamak”, [Çağ.Leh.] YUTS *bulgi-*, 52; UTİL *bulgi-*, I-507; ÖTİL *bulgü-*, I-372;
- “(şeref, nam vb.) kirlenmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *bulgi-*, I-507; ÖTİL *bulgü-*, I-372;
- “ayıplamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bulä-*, I-369;
- “(namus) kirletmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bulgü-*, I-372;

bulga-¹⁵³ (II): “can sıkıkmak, üzmek (yalnız kullanılmaz)”, [Kar.T.] DLT III, 291;

bulgak (I):

(1) “düşman gelmesi yüzünden halk arasına düşen karışıklık”, bk. **bulgaş**, [Kar.T.] DLT I, 467; KB 4121;

[ET.] KT G 4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *bulgağ*, 59: 3¹⁵⁴;

(2) “fitne, fesat, sıkıntı”, [Kar.T.] R 8: 25; TİEMKök 2: 191;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *bulgağ*, 31/11;

(3) “mazeret, bahane”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 23;

bulgak (II): “bulanık, bulanmış”, bk. **bulgayuğ**, [Kar.T.] DLT III, 320;

[Kıp.T.] CC-I 31a/19; ETZ 25a;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *bulgağ*, 330; LD *bulgağ*, 704;

¹⁵³ Atalay’ın aktardığına göre hem yazma hem de basma nüshada *bulgamak* tek başına kullanılmış olmasına rağmen Kaşgarlı bu kelimenin tek başına kullanılmadığını, *telgemek* kelimesiyle birlikte kullanıldığını söylemiştir.

¹⁵⁴ *her zamâne kim sağındım közleriñ yağmāsıdın / köñlüm iklimde tüştü yüz tümen bulgağlar.*

[Çağ.T./K.D] NİD *bulğag*, 365/2;

- “havanın bozulmasından doğan karışıklık”, [Çağ.T./K.D] B 139a/6;

bulğaklık: “fitne, fesat”, [Kar.T.] R 9: 47;

bulğama: “yağsız ve tatsız bulamaç, sulu hamur yemeği”, [Kar.T.] DLT I, 491;

[Kıp.T.] Kİ *bulğamaç*, 35; BM *bulğamaç*, 14a/4;

[Çağ.T./K.D] ML *bulamağ*, 98;

bulğan-:

- (1) “bulanmak, duruluğunu kaybetmek, karışmak”, [Kar.T.] DLT II, 238;

[ET.] AYÇetin 515;

[Har.T.] HŞ 4516;

[Kıp.T.] K 74a/2; ETZ 26a; CC-II 82b/31b; İM 272a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 202/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 165/3; BVas. 264/3; BTD LI/6; Abuş. 915;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *bulgün-*, I-372;

- (2) “midesi bulanmak”, [Kar.T.] DLT II, 238;

[Kıp.T.] K 21a/1; CC-II *könlü bulgan-*, 82b/31b;

- (3) “kızmak, öfkelenmek, canı sıkılmak”, [Kar.T.] DLT II, 238;

[Kıp.T.] K 20b/9;

- (4) “karışmak, toplumda huzursuzluk olmak, ara bozulmak”, [Kar.T.] DLT II, 238;

TİEMKök 17: 53;

- (5) “yanlış yola saptırılmak”, [Kar.T.] R 9: 30;

- “kirlenmek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-507;
- “suç işlemek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-507;
- “ihtilam olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bulgün-*, I-372;

bulğanuk:

- (1) bulanık, kirli”, [Kar.T.] KB 1856;

[ET.] AYTok *bulganyuk*, 3497;

[Kıp.T.] RS *bulanık*, 203b-27; İM *bulğanık*, 131b/1; BVAğar *bolğanuk*, 67a/18;

(2) “sorun çıkaran”, [Kar.T.] R 49: 6;

(3) “kötülük, fesat”, [Kar.T.] KB 4940¹⁵⁵;

bulğaş: “düşman gelmesi üzerine halk arasına düşen karışıklık”, bk. **bulgak**, [Kar.T.] DLT I, 460;

bulğaş-: “karışmak, bulaşmak”, [Kar.T.] KB 2336;

[ET.] AYÇağ 618/24;

[Har.T.] NF 179-14; NF *bulaş-*, 331-13; HŞ 4562;

[Kıp.T.] K 153b/6; **BM bulaş-**, 32b/3; **İM** 139a/2; **İM bulaş-**, 139a/3; **MGİ bulaş-**, 52b/6; **MES** 9a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 157/8; **D** 36;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 915;

- “sallamak”, [Çağ.Leh.] YUTS 52;
- “kirletmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 52; UTİL I-507;

bulğaşuğ: “karışık, bulaşık”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 44;

[Har.T.] NF 23-7;

[Kıp.T.] **İM** 411b/2;

- “anlaşılmaz”, [Kıp.T.] **İM bulğaşuğ**, 97b/2;

bulğayuğ: “bulanık, karışık, karışmış”, bk. **bulgak**, [Kar.T.] DLT I, 179; TİEMÜnlü 21: 5;

bulğuna: “ılgın ağacına benzer gevrek, kırmızı bir ağaçtır, develer yer”, bk. **malguna**,

yılğun, [Kar.T.] DLT I, 492;

bulıt:

(1) “bulut”, bk. **bulut**, [Kar.T.] DLT II, 222- 223; AH 223; R 35: 9; KB 86; TİEMKök 2: 164;

[ET.] IB 81; AYÖlmez 143/12; UM I 201;

[Har.T.] NF 372-11; HAP 2: 167; HŞ 1285;

[Kıp.T.] KMTT 5b/7; K 11a/7; RS 193a-8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 191;

¹⁵⁵ *mağar asğı tegsün añar yası yok / süzüksün özüm din kumuğ bulğanuğ*. KB 5512 nolu beyitte de *bulğanuğ* kelimesi “fesat” anlamında kullanılmıştır.

(2) “gök”, bk. **bulut**, [Kar.T.] R 16: 65;

bulutlan-: “bulutlanmak”, [Kar.T.] DLT II, 264;

[Kıp.T.] K 125a/6;

bulna-:

(1) “esir etmek, tutsak etmek”, [Kar.T.] DLT III, 301; KB 4592;

[Har.T.] HŞ 2388;

(2) “ganimet almak, yağmalamak”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 69;

[Kıp.T.] Kİ *bulunla-*, 36;

[Çağ.Leh.] UTİL *bul-*, I-508;

- “yağma”, [Kıp.T.] Kİ *bulun*, 36;
- “ganimet”, [Kıp.T.] Kİ *bulun*, 36;
- “Kıpçaklarda adaya bitişik kara”, [Kıp.T.] Kİ *bulun*, 36;

bulnat-: “esir ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 350;

bulnuş-: “karışmak, bulanmak”, [Kar.T.] KB 2389;

bulul-: “bulunmak”, [Kar.T.] KB 593;

bulun-: “esir, tutsak”, [Kar.T.] DLT II, 150; KB 1438; TİEMKök 8: 67;

[Har.T.] MM 48-1; NF 70-6; HAP 8: 67; HŞ 1792;

[Kıp.T.] K 23a/9;

buluñ-: “köşe, bucak, zaviye”, [Kar.T.] DLT II, 371; TİEMKök 11: 80;

[ET.] KT D 2; IBTekin 13; Hua. 50; Üİ 105a/4;

[Kıp.T.] CC-II 65b/4b;

[Çağ.T./K.Ö.D.] MEs. 26b/272;

[Çağ.Leh.] YUTS 52; UTİL I-508;

- “yan, yön”, [ET.] AYÇetin 23;

bulun-: “bulunmak”, [Kar.T.] DLT II, 143; AH 83; R 33: 61; KB 1423; TİEMKök 18: 93;

[Har.T.] MM 40-3; HAP 3: 112; HŞ 3068;

[Kıp.T.] KFLT *buln-*, 356a/4; MG 7b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D.] GTSib 124/1;

buluş: “kişinin yaptığı bir işten elde ettiği kazancı, kâr”, [Kar.T.] DLT I, 367;

buluş-: “buluşmak, rastlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 107;

[ET.] Toyok yaprak 2, arka tar. 5;

[Kıp.T.] Kİ 35; ETZ 5a;

[Çağ.T./K.D] Z 253b/7;

buluş: “bulut”, bk. **buluş**, [Kar.T.] DLT III, 39; AH BC 223¹⁵⁶; R 46: 24; TİEMÜnlü 25: 25;

[Har.T.] HAP 24: 40; HŞ 1638;

[Kıp.T.] CC-I 37a/8; CC-I **bulud**, 37a/8; Kİ 36; ETZ 18b; K 39b/6; EDM 2b/2;

EKK 65b/9; BM **baluş**, 9a/3¹⁵⁷; RS 198a-14; GT 6/11; İM 270a/4; MGİ 1b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 9/9; YED 22/9; D 591; LD 67; LGN 62/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 106/6; BVas. 266/9; HBD 84/2; ŞHD 38a-3; B 142a/7; BTD V/3; Z 54a/10;

[Çağ.Leh.] YUTS 52; UTİL I-508; ÖTİL **bulut**, I-371;

- “tehlikeli, karamsarlık verici durum”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **bulut**, I-371;
- “görüş alanını daraltan, kaplayan”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **bulut**, I-371;

buğal-: “ümitsizliğe düşmek, üzölmek”, [Kar.T.] R 41: 49;

bur- (I):

(1) “güzel kokmak”, [Kar.T.] DLT II, 6; KB 6625;

[Har.T.] HŞ 3808;

[Kıp.T.] Kİ 29;

[Çağ.Leh.] YUTS **puru-**, 327;

(2) “buğusu yükselmek, buğulanmak”, [Kar.T.] DLT III, 180;

- “koklamak”, [Çağ.Leh.] YUTS **puru-**, 327; UTİL **puru-**, I-751;

bur- (II): “burmak, bükmek, kıvrırarak sıkmak”, [Kar.T.] KB 6615;

[Kıp.T.] CC-I 28a/12; Kİ 29; ETZ 28b; KMTT 39a/10; K 41b/1; EKK 80a/7; BM 70b/6; GT 326/8; MG 9b/9;

¹⁵⁶ *bulut* kelimesinin yerine kullanılmış.

¹⁵⁷ Arapça *سحاب* *al* kelimesine karşılık olarak verilen *بُلُط* kelimesini Zajaczkowski, *buluş* şeklinde Al-Turk ise *baluş* şeklinde okumuştur.

[Çağ.T./K.D] ŞHD 116a-11;

[Çağ.Leh.] YUTS 53; ÖTİL *burä-*, I-375; ÖTİL I-380;

- “karnı ağrımak”, [Kıp.T.] Kİ 29;
- “çevirmek, dolamak, sarmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 53; ÖTİL *burä-*, I-375; ÖTİL I-380;
- “ağdırmak, meyletmek, yöneltmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-380;
- “sıkmak, sıkıca tutmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-380;

buraçığ kıl-: “kaşlarını çatmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 74: 22;

burba-: “iş sallamak, savsaklamak, üzerine düşmemek”, bk. **buyba-**, [Kar.T.] DLT III, 275;

burbağ: “iş uzatma, işi yarına bırakma, sürüncemede bırakma”, bk. **yurbağ**, [Kar.T.] DLT I, 461;

burbal-: “karışmak”, [Kar.T.] DLT II, 228-229;

burbaş-: “karışmak”, [Kar.T.] DLT II, 203;

burbat-: “karıştırmak ve geciktirmek”, [Kar.T.] DLT II, 327;

burçak:

(1) “burçak”, [Kar.T.] DLT I, 466;

[Har.T.] NF 417-16;

[Kıp.T.] CC-I *birçak* 55b/8; BM 12b/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *poçaq*, 324;

(2) “ter, yağmur vb. tane, damla”, [Kar.T.] DLT I, 466;

- “nohut”, [Kıp.T.] KMTT 10b/1; [Çağ.Leh.] YUTS *poçaq*, 324; YUTS *purçaq*, 327;
- “mercimek”, [Kıp.T.] RS 194a-6;
- “bezelye”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *burçâq*, I-385;

burçaklan-:

(1) “(ter için) tane tane akmak”, [Kar.T.] DLT II, 273;

(2) “(ter için) burçak gibi çıkmak, burçak burçak olmak”, [Kar.T.] DLT I, 466;

burçluğ: “burçlu, on iki takımyıldızından her birine sahip olan”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 85: 1;

burduz: “bahçe, bostan”, [Kar.T.] DLT I, 457;

burğa: “erkek deve”, bk. **buğra**.

burhan:

(1) “put”, [Kar.T.] DLT I, 343-344; R 5: 3; KB 5486; TİEMKök 14: 35;

(2) “buda heykelleri”, [Kar.T.] DLT III, 84;

- “Buda”, [ET.] AYÖlmez *burkan* 131/11;
- “peygamber”, [ET.] Hua. *burhan*, 107;

burış: “deride ve elbisedeki buruşukluk”, bk. **burkuğ**, [Kar.T.] DLT I, 367;

burkı:

(1) “ekşi yüz”, [Kar.T.] DLT I, 18;

(2) “kırışik nesne”, [Kar.T.] DLT I, 427;

burkıt-: “yüz buruşturmak, ekşitmek”, [Kar.T.] DLT II, 339;

burkuğ: “deri ve deri gibi şeylerin büzülmesi”, bk. **burış**, [Kar.T.] DLT I, 461;

burkır-: “buruşmak, büzölmek”, [Kar.T.] DLT II, 171;

[Çağ.T./K.Ö.D.] MEs. *burkura-*, 39a/406;

burslan: “aslında bebür denen hayvan”, [Kar.T.] DLT III, 418;

burt: “kâbus, karabasan”, [Kar.T.] DLT I, 341;

burta: “altın kırıntıları”, [Kar.T.] DLT I, 416;

burtağ: “elbise”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 33: 59;

- “inişli, çıkışlı, sarp ve bozuk yol”, [Çağ.T./K.D] B 154a/8;

burtala¹⁵⁸: “altın varaklar veya kırıntılar yapıştırmak”, [Kar.T.] DLT III, 351-352;

burtalan-: “(börk için) altın kırıkları ile süslenmek”, [Kar.T.] DLT III, 200;

burtar-: “yüzünü ekşitmek, kaşlarını çatmak, surat asmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 80: 1;

[Har.T.] HAP 74: 22; HŞ 3145;

[Kıp.T.] K 32b/1; ETZ 26a;

burun (I):

(1) “burun, koku alma organı”, [Kar.T.] DLT I, 398; KB 206; TİEMKök 5: 45;

¹⁵⁸ Atalay’ın aktardığına göre kelime basma nüshada ثرتالاماك türtelemek şeklinde yazılmış olmasına rağmen yazma nüshada önce bu şekilde iken daha sonra düzeltilerek ثرتالاماق turtalamak yazılmıştır. Atalay’a göre burada baştaki harf ت değil ب harfidir ve burtalamak kelimesidir.

[ET.] AYUçar 0067;

[Har.T.] MM 100-3; NF 50-16; HAP 5: 45; HŞ 4146;

[Kıp.T.] CC-I *burın*, 47b/17; Kİ 30; ETZ 4a; KMTT 21a/7; K 9b/3; EDM 13a/2; EKK 68a/7; RS 189b-12; GT 123/10; İM 153a/6; KFLT 391b/2; MGİ 102b/3; MES 6a/4; BVÖzgür 32/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 251/9;

[Çağ.T./K.D] SM 116; MA A22a/11; B 255b/5; MDF 515;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 86a-3;

[Çağ.Leh.] YUTS 53; UTİL I-497; ÖTİL I-381;

(2) “(gemi vb.) bir şeyin öne doğru çıkıntı yapan yeri, ön bölümü”, [Kar.T.] DLT I, 398;

[Kıp.T.] RS 203a-13;

[Çağ.Leh.] ÖTİL I-382;

- “ileri”, [Kıp.T.] RS 211d-13;
- “coğ. burun”, [Çağ.Leh.] YUTS 53; UTİL I-497; ÖTİL I-382;
- “çaydanlık emziği”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-381;
- “anahtar deliği”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-381, 382;

burun (II): “önce, ileri, evvel”, [Kar.T.] DLT I, 398; AH 300; R 41: 14; KB 220;

TİEMKök 2: 108;

[Har.T.] AKYB K.III. 10; MM 87-2; NF 331-5; HAP 3: 183; HŞ 1479;

[Kıp.T.] Kİ 30; ETZ 73a; KMTT 28b/3; EKK 61b/8; GT 351/13; İM 77a/5;

KFLT 391b/2; MGİ 2a/3; MES 15b/3; MG 10a/9; BVÖzgür *burın*, 58/7; BVÖzgür 74/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 15/2; GD 20: 4; MEs. 1b/3; MSD 136; YED 30/8; D 41;

LD 275; LGN 52/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 80/7; ÇH 19; SM 138; HBD 32/3; ŞHD 172a-12; MA A4a/3;

BD 13/2; B *burna*, 338b/7; B 121a/2; MDF *burna*¹⁵⁹, 305; MDF 216; BTD XI/7; Z 17a/4;

Abuş. 915;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 66a-15;

[Çağ.Leh.] YUTS 53; UTİL I-499; ÖTİL I-382;

buruñ: “ok atımı yer”, [Kar.T.] DLT III, 370;

¹⁵⁹ Seyhan, kelimenin gelişimini şu şekilde yapmış: ET. burun > burun+a > burna.

burunduğ: “yular, buruna geçirilen yular, ağızlık, burunduruk”, [Kar.T.] DLT I, 501; **KB** 159;

[Kıp.T.] Kİ 29; Kİ *burunduruğ*, 29; KMTT 15b/2; K 9b73; **BM** *burundağ*, 13a/3;

[Çağ.T./K.D] MA A 25a/5; **MA** *burunduruğ*, A24b/10;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *burundiğ*, I-383;

burunla-: “buruna vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 341-342;

- “ilerlemek, ileri gitmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN 75/4;

buruş-:

(1) “yüz için buruşmak, ekşimek”, [Kar.T.] DLT II, 94;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *burış-*, I-379; ÖTİL I-384;

(2) “buruşmak, kırışmak, büzüşmek”, [Kar.T.] DLT II, 94;

[Kıp.T.] ETZ 10a;

[Çağ.T./K.D] BD 107/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *pürüş-*, 328; ÖTİL *burış-*, I-379; ÖTİL I-383;

- “kırıksıklıkla kaplamak, örtmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-383, 384;

burut-:

(1) “buğulandırmak”, [Kar.T.] DLT II, 302;

(2) “kokularak yellenmek”, [Kar.T.] DLT II, 302;

bus: “sis, duman”, bk. **pus**.

bus-: “pusmak, pusu kurmak, pusuya yatmak, gizlenmek, saklanmak”, [Kar.T.] AH 294; **KB** 2028;

[Har.T.] MM 342-3;

[Çağ.T./K.D] ML 110;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *pis-*, III-265;

- “fırar etmek”, [Çağ.T./K.D] ML 110;

busuğ: “pusu, tuzak”, [Kar.T.] KB 366; **TİEMKök** 9: 5;

[Kıp.T.] Kİ *bustu*, 31; KMTT *busu*, 15a/6;

busuğçı: “pusu kuran, tuzakçı”, [Kar.T.] KB 1103;

busun: “halk, kavim, ulus”, [Kar.T.] AH A 421¹⁶⁰;

buş-:

(1) “sıkılmak, canı sıkılmak”, bk. **puş-**, [Kar.T.] DLT II, 12;

[Kıp.T.] İM 131b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 117: 3; T 110; LGN 65/11;

[Çağ.T./K.D] BVas. 226/4; MDF 395;

[Çağ.Leh.] YUTS *puç-*, 327;

(2) “usanmak”, bk. **puş-**, [Kar.T.] DLT II, 145;

(3) “sinirlenmek, hiddetlenmek, öfkelenmek”, [Kar.T.] AH 52; R 9: 58; KB 4099;

TİEMÜnlü 21: 87;

[Har.T.] HŞ 2874;

[Kıp.T.] Kİ 32; KMTT 37b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 120/3; D 305;

[Çağ.T./K.D] NC 20a/15; Abuş. 916;

- “batmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD 913;

buşak: “Oğuz ve Uyan lehçelerinde içi sıkıntılı, hiddetli, ızdıraplı, mükedder” bk. **buşgan**,

[Kar.T.] DLT I, 378;

[Kıp.T.] Kİ 32;

buşaklık: “hiddet”, [Kar.T.] KB 332;

buşgan: “içi sıkıntılı, mükedder”, bk. **batak**, [Kar.T.] DLT I, 154;

buşgut: “çırak”, [Kar.T.] DLT I, 451;

buşgutlan¹⁶¹: “çırak, çömez sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 270;

buşı: “hiddetli, sinirli, hırçın”, [Kar.T.] KB 850;

buşılık: “hiddetlenme, kızma”, [Kar.T.] KB 2061;

buştı: “sıkıntı”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 33: 45;

buştu: “müjde”, bk. **muştı**, [Kar.T.] TİEMKök 15: 53;

¹⁶⁰ *buçun* kelimesinin yerine kullanılmış.

¹⁶¹ Bu kelime *tuşgutlanmak* şeklinde yanlış yazılmıştır. Ama Atalay’ın da dediği gibi kelimenin *buşgut* “çırak” kelimesinden *buşgutlanmak* “çırak sahibi olmak” olduğu açıktır.

buşuğ: “can sıkıntısı, sıkıntı”, [Kar.T.] DLT I, 373; TİEMKök 7: 154;

buşuğluğ: “sıkıntılı, kederli”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 150;

[ET.] UM I *busuğluğ*, A44; IBTekin *busuşlug*, 52;

buşuğ: “çarpıntı, dalga”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 93;

buşur-:

(1) “sıkıntı vermek, can sıkmak”, [Kar.T.] DLT II, 78;

[Çağ.Leh.] YUTS *puşur-*, 328;

(2) “hiddetlendirmek, öfkelenlendirmek”, [Kar.T.] AH 347; KB 794;

[ET.] AYTok 447;

buşurğan-: “can sıkmak, kederlendirmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 70: 20;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *buşurğan-*, 88/2;

[Çağ.T./K.D] ML *buşurğan-*, 110; Abuş. *buşurğan-*, 916;

but (I): “but, bacak, ayak”, [Kar.T.] DLT III, 120; KB 1211;

[ET.] AYUçar 0587;

[Kıp.T.] CC-I 48b/14; Kİ *bud*, 29; Kİ 29; ETZ 27b; KMTT 22a/11; K 161b/8;

EDM 13b/6; EKK 68b/11; RS *bud*, 199a-15; RS 190a-21; KFLT *bud*, 34a/18; MĞİ

151b/7; MG 28b/8; BVÖzgür *bud*, 71/2; BVÖzgür 24/3;

[Çağ.T./K.D] B 280a/3; MDF 866; Abuş. 916;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 92b-6;

[Çağ.Leh.] YUTS *put*, 328; UTİL I-488; ÖTİL I-386;

- “iki bacak arası, çat”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-386;

but (II): “değerli ve büyük firuze”, [Kar.T.] DLT III, 120;

but (III): “büyük bir adamın armağanını getirene verilen bahşiş”, [Kar.T.] DLT III, 120;

but (IV): “put”, [Kar.T.] KB 3753;

[Har.T.] HŞ 4643;

[Çağ.T./K.D] NİD *büt*, 41/7;

[Çağ.Leh.] YUTS 53; ÖTİL I-386;

- “ikona, hristiyanlıkta kutsal resim ve şekiller”, [Çağ.Leh.] YUTS 53;
- “haç şeklindeki nesne”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-386;

buta: “(bitki için) gövde, taç yaprak”, [Kar.T.] R 48: 29;

[Çağ.T./K.D] B 140b/5;

butak: “budak, dal”, bk. **butik**, [Kar.T.] DLT I, 44; R 36: 39; **TIEMKök** 14: 24;

[Har.T.] MM 38-4; NF 255-1; NF **buğak**, 56-17; HAP 14: 24; HŞ 1536;

[Kıp.T.] CC-I 53a/18; **Kİ budağ ~ butağ**, 29; ETZ 26b; KMTT 7b/13; K 156a/4;

EDM budağ, 5b/13; **EKK** 66b/11; **BM** 9b/11; **RS** 194b-13; **GT** 6/4; **İM** 359a/3; **KFLT**

budağ, 107a/13; **MG** 79b/7; **BVAğar** 55a/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 363;

[Çağ.Leh.] YUTS **putağ**, 328; UTİL **putağ**, I-741; ÖTİL **butâğ**, I-387;

- “nesil, kuşak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **butâğ**, I-387;

butakla-: “budamak”, **butı-**, **butikla-**, [Kar.T.] DLT III, 336-337;

- “kol halinde ayrılmak, dallanmak”, [Çağ.Leh.] YUTS **putaklı-**, 328; ÖTİL **butâklı-**, I-387;

butaklan-: “budaklanmak, tomurcuklanmak, kollara ayrılmak”, [Kar.T.] DLT II, 264;

[Har.T.] NF 352-14;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 95b-10;

butan-: “budanmak”, [Kar.T.] DLT II, 141;

[Har.T.] HAP 56: 28;

- “ağaçların uçlarını kesmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **butä-**, I-386;
- “kesmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **butä-**, I-386;

butar: “hasır dokumasında kullanılan ip”, [Kar.T.] DLT I, 360;

butı-: “budamak”, bk. **butakla-**, **butikla-**, [Kar.T.] DLT III, 337;

[Çağ.Leh.] YUTS **putı-**, 328; UTİL **putı-**, I-743;

butik (I):

(1) “budak, dal”, bk. **butak**, [Kar.T.] DLT I, 377; KB 4892;

[ET.] AYUçar 0096;

(2) “ağaç”, bk. **butak**, [Kar.T.] DLT III, 55;

butik (II): “Kaşgar lehçesinde küçük testi, kırba, boduç”, [Kar.T.] DLT I, 377;

butik (III): “atın ayak derisi çıkarılarak yapılan tulum”, [Kar.T.] DLT I, 377;

butikla-: “budamak”, bk. **butı-**, **butakla-**, [Kar.T.] DLT III, 336-337;

butiklan-: “budaklanmak, dallanmak”, [Kar.T.] KB 3839;

butla-:

(1) “buduna vurmak, çelme takmak”, [Kar.T.] DLT III, 291;

[Çağ.Leh.] YUTS *putli-*, 328; UTİL *putli-*, I-743;

(2) “budunu ısırarak”, [Kar.T.] DLT III, 291;

- “engel olmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *putli-*, 328; UTİL *putli-*, I-743;

butlu:

(1) “devenin burnuna geçirilen burunsalık”, [Kar.T.] DLT I, 430;

(2) “deve burnundaki yumuşak yer, burun kıkırdağı”, [Kar.T.] DLT II, 16;

butluğ: “butlu, ayaklı, bacaklı”, [Kar.T.] DLT I, 126;

[ET.] Hua. 119;

[Çağ.Leh.] YUTS *putluğ*, 328; UTİL *putluğ*, I-743;

butmul: “karabibere benzer bir bitki, darü fülful”, bk. **bibli**, **batmul**, [Kar.T.] DLT I, 481;

buturgak: “pıtrak, fıstık biçiminde çengelli bir diken”, bk. **bitrik**, [Kar.T.] DLT I, 502;

buyba-: “savsaklamak, yüz üstü bırakmak”, bk. **burba-**, [Kar.T.] DLT III, 310;

buyruk:

(1) “emir”, [Kar.T.] R 9: 24; TİEMKök 3: 152;

[ET.] KT G 1; AYÇağ 638/1;

[Har.T.] AKYB *buyruğ*, K.IX. 5; MM 323-3; NF 92-1; HAP 2: 97; HŞ 2789;

[Kıp.T.] CC-I *buyuruğ*, 21a/14; CC-II *buyruğ*, 62a/16-17; Kİ 37; KMTT 46a/2;

K 120b/9; EDM 10b/4; EKK 80b/9; BM 12b/2; GT 213/8; İM 79a/8; KFLT 397b/30;

MGİ 179b/1; MES 2b/2; MG 3a/5; BVAğar 2a/10;

[Çağ.T./K.D] MA A22a/6; BD *buyruğ*, 132/34; MDF 1053;

[Çağ.Leh.] YUTS 54; UTİL I-510; ÖTİL I-366;

(2) “izin, müsaade”, [Kar.T.] R 5: 16;

(3) “vezir, müşavir”, [Kar.T.] KB 1163;

- “kumandan, vekil, amir”, [ET.] AYÖlmez *buyruk* ~ *buryuk*¹⁶², 195/13; 143/1;

buyrul-:

- (1) “buyrulmak, farz kılınmak”, [Kar.T.] R 4: 24;

[Kıp.T.] İM 17a/1; KFLT 324b/47;

- (2) “emir verilmek, görevlendirilmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü *buyurul-*, 24: 21;

[Har.T.] NF 58-12; HAP 39: 12;

[Kıp.T.] KFLT 324b/47;

[Çağ.T./K.D] BD 182/1;

buyun: “kavim, ulus”, bk. **budun, buçun**, [Kar.T.] DLT III, 169;

buyur-: “Oğuz lehçesinde buyurmak, emretmek”, [Kar.T.] DLT III, 186; R 16: 90; KB B40; TİEMKök 2: 169;

[Har.T.] MM 226-3; NF 60-1; HAP 24: 36; HŞ 756;

[Kıp.T.] CC-I 15b/3; Kİ 37; ETZ 17b; KMTT 37a/5; K 32a/7; EKK 80b/8; BM 45b/1; RS 186a-10; GT 322/2; İM 11b/4; KFLT 398b/1; MGİ 81b/3; MES 2a/4; MG 6a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 13/3; D 800; LD 2099; LGN 6/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 357/5; BVas. 259/8; NC 26b/5; MA A7a/12; BD 4/16; B 190a/4; MDF 1177; BTD XLIV/3; Z 480b/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100b-2; ŞRT 31b/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *buyru-*, 54; UTİL *buyru-*, I-511; ÖTİL I-391;

- “ısmarlamak, sipariş vermek”, [Çağ.Leh.] YUTS *buyru-*, 54; UTİL *buyru-*, I-511; ÖTİL I-391;
- “tavsiye etmek, reçete yazmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-391;
- “(kanun yolu ile) teslim etmek, vermek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-391;
- “takdir etmek, olmasını istemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-391;

buz: “buz”, [Kar.T.] DLT III, 123; KB 6013;

[Har.T.] HŞ 3536;

¹⁶² *buryuk* haline Altun Yaruk metinlerinde sık rastlanmıştır. AYayazlı 0293.

[Kıp.T.] CC-II 47a/4b; Kİ 30; ETZ 1a; KMTT 5b/11; K 50b/5; EDM 2b/4; EKK 65b/12; BM 9a/10; RS 192b-28; İM 109b/7; KFLT 20b/5; BVAğar 18a/4;

[Çağ.T./K.D] BVas. muz, 469/1; BD muz, 397/3;

[Çağ.Leh.] YUTS muz, 280; UTİL muz, III-214; ÖTİL muz, II-629;

- “buz gibi soğuk olan, soğuk”, [Çağ.Leh.] ÖTİL muz, II-629;

buz-: “bozmak, yıkmak, harap etmek, viraneye çevirmek”, bk. **boz-**, [Kar.T.] R 59: 2; KB 5746; TİEMKök 13: 39;

[ET.] AYÖlmez 134/20; Hua. 226;

[Har.T.] MM 76-1; NF 47-17; HŞ 3504; HŞ buç, 766;

[Kıp.T.] GT 215/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 44: 4;

[Çağ.T./K.D] NİD 143/5; BVas. 219/5; HBD 50/6; MA A42b/3; BD 371/2; B 190b/14;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78b-11;

[Çağ.Leh.] YUTS 54; UTİL I-500;

- “düşmanı yenmek, mağlup etmek”, [Çağ.T./K.D] B 311b/11; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 89b-3;
- “karışıklık, kargaşa çıkarmak”, [Çağ.T./K.D] B 229b/11;
- “iki kişinin arasını bozmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 54; UTİL I-500;
- “ortadan kaybolmak”, [Çağ.Leh.] UTİL I-500;

buzagu: “buzağı”, [Kar.T.] DLT I, 446; R 7: 148; TİEMKök 11: 69;

[ET.] IBTekin 41;

[Har.T.] MM 220-3; NF 341-6; HAP 7: 148;

[Kıp.T.] CC-I 5b/18; CC-I buzav, 54a/27; CC-II buzovley, 70a/14; Kİ buzağı ~ buzavu, 31; KMTT 15b/5; K 93a/3; EDM 7a/13; EKK 69b/8; BM buzağıw, 13a/6; RS 195a-29; İM 248a/7; KFLT 271b/28;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 75/7;

[Çağ.T./K.D] B buzav, 222b/7;

[Çağ.Leh.] ÖTİL buzâk, I-364;

buzagutlu: “sıçan gibi küçük bir hayvan”, [Kar.T.] DLT I, 446;

buzagula-: “buzağılamak, buzağı doğurmak”, [Kar.T.] DLT III, 91;

[ET.] IBTekin 41;

buzluk: “buzluk, içerisine buz konularak yaz için saklanan yer”, [Kar.T.] DLT I, 466;

[Çağ.Leh.] YUTS *muzluḡ*, 280;

buzuk: “bozuk, kırık, yıkık”, [Kar.T.] KB 1858;

[Har.T.] MM 255-4; HŞ 1199;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *buzuḡ*, 514;

[Çağ.T./K.D] NİD *buzuḡ*, 10/5; BVas. *buzuḡ*, 37/2; BVas. 385/2; HBD *buzuḡ*, 62/2; MA 1824(B); BD 177/2; B *buzuḡ*, 139a/1; B 231a/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 105a-2;

[Çağ.Leh.] YUTS 54; UTİL I-501;

buzul-: “bozulmak, yıkılmak, harap edilmek”, [Kar.T.] KB 1763; TİEMKök 8: 41;

[Har.T.] MM 137-4; NF 82-5; HŞ 1146;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 181: 5; YED 228/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 194/3; BVas. 259/3; HBD 153/1; MA A20a/2; BD 9/2; B 291a/14;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 83b-15;

[Çağ.Leh.] YUTS 54; UTİL I-501;

- “oruç için bozulmak”, [Har.T.] NF 265-5;
- “dağılmak”, [Çağ.T./K.D] B 122b/12;
- “sıkıntıya düşmek, perişan olmak”, [Çağ.T./K.D] B 219b/13;
- “bozguna uğramak, yenilmek”, [Çağ.T./K.D] B 363b/9;
- “iki kişinin arası bozulmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 54; UTİL I-501;
- “(hava, mide) kötüleşmek, iyi olan niteliğini kaybetmek” [Çağ.Leh.] YUTS 54; UTİL I-501;

büdi-: “oynamak, raks etmek”, [Kar.T.] DLT III, 259;

[Kıp.T.] K *biyi-*, 37a/2;

büdig: “oyun, raks”, bk. **büdik**, **büdik**, [Kar.T.] KB 6025;

büdik (I): “oynayış, zıplayış, raks”, bk. **büdik**, **büdig**, [Kar.T.] DLT I, 412;

büdik (II): “oyun, raks”, bk. **büdik**, **büdig**, [Kar.T.] DLT III, 259;

büdüş-: “oyunda ve raksta yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 93;

büdüüt-: “oynatmak”, [Kar.T.] DLT II, 302;

büg-:

(1) “eğilerek yere kapanmak”, bk. **bük-**, [Kar.T.] DLT II, 18;

(2) “yemekten bıkip, doyup usanmak”, bk. **bük-**, [Kar.T.] DLT II, 18;

(3) “bıkmak, gözü doymak”, bk. **bük-**, [Kar.T.] DLT II, 18-19;

bügde: “hançer”, bk. **bükte**, [Kar.T.] DLT I, 418;

bügdele-: “hançerlemek”, [Kar.T.] DLT III, 352;

büglilen-: “büyülenmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 25: 8;

büglün-: “toplanmak, birikmek”, [Kar.T.] DLT II, 239;

bügri: “eğri, büğrü”, bk. **bükri**, [Kar.T.] DLT I, 219;

[Çağ.T./K.D] B 136b/9;

bügü: “akıllı, hâkim, bilge, bilgin”, [Kar.T.] DLT III, 228; KB 1816;

- “bilgili, doğaüstü güce sahip kişi”, [ET.] AYÖlmez *bügü biliglig*, 159/11;
- “doğaüstü (güç, kudret)”, [ET.] AYÖlmez 137/7; UM I 207; [Kıp.T.] ETZ *bügi*, 9a;
- “peygamber”, [Kıp.T.] CC-II 74b/15-16;

bügüçi: “büyücü”, [Kar.T.] TİEMKök 10: 77;

bügül-: “büğenmek, önü büğenerek toplanmak ve çoğalmak”, [Kar.T.] DLT II, 132;

- “beklemek”, [Çağ.T./K.D] Z *bükül-*, 505a/13;

bügüle-: “bilgi ile donanmak, bilgili olmak”, [Kar.T.] KB 1666;

- “bilmek”, [ET.] UM I *bügülen-*, 208;
- “büyülemek, tabiatüstü güç göstermek”, [ET.] Üİ *bügülen-*, 103a/4;

bügüş-: “su büğemekte yardım ve yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 105;

bük (I): “bük, sık ağaçlık, ormanlık”, [Kar.T.] DLT I, 245; TİEMKök 15: 78;

[ET.] KT D 4;

[Har.T.] HAP 26: 176;

- “gür, sık”, [Çağ.Leh.] YUTS 55; UTİL I-521;

bük (II): “Argu lehçesinde köşe, bucak”, [Kar.T.] DLT I, 333; KB 870;

[ET.] IBTekin 9;

bük (III): “tomurcuk”, [Kar.T.] DLT I, 233;

bük- (I):

(1) “eğmek, bükmek, çatmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 74: 22;

[Har.T.] HŞ 4635;

[Kıp.T.] CC-II 82a/12b; Kİ 34; ETZ 8b; KMTT 40a/5; K 34b/2; EKK 79a/10;

BM 58a/7; MGİ 35a/1; MG 102b/4; BVÖzgür 95/1;

[Çağ.Leh.] UTİL *pük-*, I-768; ÖTİL I-368;

(2) “eğilerek yere kapanmak”, [Kar.T.] DLT II, 18;

(3) “yemekten bıkip, doyup usanmak”, [Kar.T.] DLT II, 18;

[ET.] Alt. I a, 1;

(4) “bıkmak, gözü doymak”, [Kar.T.] DLT II, 18-19;

- “sindirmek, tabi kılmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-368;

bük- (II):

(1) “toplamak”, [Kar.T.] DLT II, 19;

[ET.] AYÖlmez 137/4;

(2) “(su için) durdurmak, hareketine mani olmak, önünü kapamak, set çekmek”, [Kar.T.] DLT II, 19;

[Kıp.T.] K *büge-* 45b/8;

[Çağ.Leh.] UTİL *pük-*, I-768;

- “oynamak, raksetmek”, [Kıp.T.] Kİ 34;
- “akılda tutmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *pük-*, I-768;

büke: “ejderha, büyük yılan”, [Kar.T.] DLT III, 227; KB 1202;

büken: “karpuz; Hint kavunu”, [Kar.T.] DLT I, 399;

büken-: “kapanmak”, [Kar.T.] AH 150;

büke tur-: “bükülmek, eğilmek”, [Kar.T.] DLT III, 231;

bükin: “erliksiz, puluç, iktidarsız”, [Kar.T.] DLT I, 399;

büklün-: “bükülmek, kıvrılmak”, DLT II, 239;

bükri: “kambur, büğrü”, bk. **büğri**, [Kar.T.] KB 6157¹⁶³;

[Kıp.T.] Kİ *bükrü*, 34; ETZ 4a; K 56a/6; K *bükrü*, 63a/9; K *bükür*, 63b/1; RS 204a-18;

[Çağ.Leh.] ÖTİL I-368;

- “eğri, büğrü”, [Kıp.T.] CC-I *bükrü*, 50a/16; [Çağ.Leh.] ÖTİL I-368;

büksek:

(1) “kadının göğsü ile boynu arasında gerdanlık takılan yeri”, [Kar.T.] DLT I, 476;

(2) “göğsün yukarı tarafı, göğüsten yukarı olan kısım”, [Kar.T.] DLT I, 476;

büksüklen-: “kızda meme tomurmak”, [Kar.T.] DLT II, 277;

büksül-: “çatlamak, yarılmak, açılmak”, [Kar.T.] DLT II, 229;

[ET.] AYÇağ 626/23¹⁶⁴;

bükte: “Oğuz lehçesinde hançer”, bk. **bügde**, [Kar.T.] DLT I, 31;

bükte:

(1) “(insan için) orta boylu”, [Kar.T.] DLT I, 481;

(2) “(at için) yassı arkalı, oturamaklı”, [Kar.T.] DLT I, 481; KB 5369;

bükter: “dağlardaki çukur ve sert yerler, dağın inişli çıkışlı yerleri”, [Kar.T.] DLT I, 455;

- “hanımların deve üzerine koyup bindikleri beşik”, [Kıp.T.] Kİ *bükter*, 34;

büktür-: “büktürmek”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 78;

[Har.T.] HAP 3: 78;

bükü: “bilgin, akıllı, hakim”, bk. **bügü**, [Kar.T.] DLT III, 228;

bükül-: “bükülmek, eğilmek”, [Kar.T.] DLT II, 132;

[Kıp.T.] K 140a/2; CC-I *bügül-*, 18b/15; GT *bükrül-*, 272/2; İM 478a/2; MG 92a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 263/6;

¹⁶³ *ğayusı örüm keğti büğri uça* şeklinde geçen bu kelimeyi Arat, *bügür* şeklinde okumuş ve “böğür” olarak anlamlandırmıştır. Oysa burada kelime Tezcan’ın da dikkat çektiği gibi “büğrü, kambur” anlamına gelen *bükri* kelimesidir. Tezcan, age, s.37.

¹⁶⁴ Çağatay, bu kelimeyi *büksil-* şeklinde okumuştur ama bu okunuştan emin değildir. DLT’de olduğu gibi *büksül-* ~ *büksöl-* şeklinde okunabileceğine işaret etmiştir.

[Çağ.Leh.] ÖTİL *bükil-*, I-367;

- “secde etmek”, [Kıp.T.] Kİ *bükel-*, 35;

büküm etük: “Oğuz lehçesinde kadın pabucu” bk. **mükim, mükin**, [Kar.T.] DLT I, 395;

bükün (I): “kör bağırsak”, [Kar.T.] DLT I, 399;

- “bağırsak”, [Har.T.] NF *büken*, 12-4;
- “büküm yeri”, [Kıp.T.] İM 168b/4;

bükün (II): “bugün”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 249;

[Har.T.] MM *bukün*, 48-2;

[Kıp.T.] CC-I *bukün*, 31a/8; CC-II *bugün*, 61b/1; EKK *bu kün*, 45a/12; BM *bukün*, 17b/10;

[Çağ.Leh.] YUTS *bügün*, 54;

büküş-: “bükmekte yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 105;

büküt-:

(1) “iştahı kesmek, doyurmak, bıktırmak”, [Kar.T.] DLT II, 309;

(2) “gözünü doyurmak”, [Kar.T.] DLT II, 309;

bül: “zaman geçerek eskiyen herhangi bir şey”, [Kar.T.] DLT I, 335;

bül at: “ayakları sekili olan, ayaklarında aklık bulunan at”, [Kar.T.] DLT I, 335;

bül tarığ: “üzerinden yıllar geçerek tadı bozulan tahıl”, [Kar.T.] DLT I, 335;

bün: “Oğuz lehçesinde çorba”, bk. **mun**, [Kar.T.] DLT I, 31;

bür-:

(1) “büzmek”, [Kar.T.] DLT II, 6;

(2) “örtmek, gizlemek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 74: 1;

- “bükmek, kıvırmak”, [Çağ.T./K.D] ML 110-111;

bürçek: “perçem, kakül”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 96: 16;

[Har.T.] HAP 55: 41;

[Kıp.T.] Kİ 30; K 169b/9;

- “dalların baş kısmı”, [Kıp.T.] KMTT 8a/3;

bürge: “pire”, [Kar.T.] DLT I, 427;

[Kıp.T.] CC-I *bürçe* 54b/33; Kİ *bürçe*, 30; KMTT *bürçe* 12b/7; KMTT *büre* 12b/8; EDM *bürşe*, 9b/4; BM *büre*, 6a/8; RS 195b-26; İM *bürçe*, 142a/6; MGİ *bürçe*, 161b/2;

[Çağ.T./K.D] MDF 412; Z 31b/15;

[Çağ.Leh.] YUTS 55; UTİL I-521; ÖTİL *bürgä*, I-376;

- “bir yerde durmayan, zevzek, taşkın kimse”, [Kar.T.] DLT *bürge kişi*, I, 427;
- “bit”, [Kıp.T.] BM *bürçe*, 16a/8;

bürgelen-:

(1) “öfkeden pire gibi sıçramak”, [Kar.T.] DLT III, 202;

(2) “pirelenmek”, [Kar.T.] DLT III, 202;

bürkir-: “püskürmek, serpmek”, bk. *büwkir-*, [Kar.T.] KB 4892;

[Kıp.T.] CC-II *bürkür-*, 80b/19b;

bürme: “don, torba gibi şeylerin ağı”, [Kar.T.] DLT II, 94;

bürü-: “örtmek, kaplamak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 92: 2;

[Kıp.T.] K *bürke-*, 135b/4; MG *büri-*, 2a/4;

bürük: “sofra başı, şalvar uçkuru gibi şeylerde bulunan yuvarlak ip ve iplikler”, [Kar.T.] DLT I, 385;

bürül-: “buruşturulmak, bükülmek”, [Kar.T.] DLT II, 131;

[Çağ.Leh.] UTİL *pürül-*, I-767;

bürün-: “örtünmek, bürünmek”, [Kar.T.] DLT II, 141; KB 1500;

[Çağ.T./K.D] HBD *bürgen-*, 16/4;

bürünçük: “örtü, peçe, kadın başörtüsü”, [Kar.T.] DLT I, 510; TİEMÜnlü 24: 31;

[Har.T.] HAP 24: 31; HŞ 2965;

[Kıp.T.] KMTT *bürünçek*, 19a/4; K *bürüncük*, 133b/8; RS 193b-12; İM 191b/3;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *bürüncek*, 38a-1;

- “bir kumaş çeşidi”, [Çağ.T./K.D.] Z *bürüncük*, 233b/12;

bürüş-: “yuvarlak şey dikmekte yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 94;

büşkeç: “çörek”, bk. **püşkel**, [Kar.T.] DLT I, 452;

büsteli: “kara pazı denen sebze”, bk. **püstüli**, [Kar.T.] DLT I, 493;

büşinçek: “Kençek lehçesinde üzüm salkımı”, [Kar.T.] DLT I, 506;

büt- (I):

(1) “ses kısılmak, alçalmak”, [Kar.T.] DLT II, 294;

(2) “borcu veya alacağı gerçekleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 294;

(3) “yara kapanmak, tedavi olmak, iyileşmek, şifa bulmak”, [Kar.T.] DLT II, 294; AH 140; KB 2580;

[Çağ.T./K.D] B 242a/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *püt-*, 329; UTİL *püt-*, I-761, 762;

(4) “delik, boşluk vb. için kapanmak, tıkanmak”, [Kar.T.] KB 2206;

[Çağ.Leh.] YUTS *püt-*, 329; UTİL *püt-*, I-761, 762;

(5) “dinî inanç sahibi olmak, iman etmek, inanmak” bk. **bit-**, [Kar.T.] R 34: 8; KB 1244; TİEMKök 2: 85;

[Har.T.] MM 1304; NF 79-1; HAP 26: 111;

[Çağ.T./K.D] MA 2963(B);

(6) “birine inanmak, güvenmek, itimat etmek”, [Kar.T.] DLT II, 294; AH 147; KB 1173;

[Çağ.T./K.D] NİD 375/5; BVas. 85/6; HBD 84/3; BD 63/1; B 361b/1; Abuş. 917;

(7) “arzusu dileği yerine gelmek”, [Kar.T.] KB 3113;

- “bitmek, tükenmek, tamamlanmak, sona ermek”, [ET.] Üİ 112b/9; [Kıp.T.] GT *bit-*, 326/3; MGİ *bit-*, 3b/6; BVAğar *bit-*, 6a/2; [Çağ.T./K.Ö.D] GD *bit-*, 63: 3; YED 253/2; LGN *büt-*, 24/2; [Çağ.T./K.D] HBD 84/3; ŞHD 7a-3; MA *bit-*, A27b/8; Z *bit-*, 428b/7; Abuş. 917; [Çağ.Leh.] YUTS *püt-*, 329; UTİL *püt-*, I-761; ÖTİL I-283;
- “yardımcı fiil”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bit-*, I-283;

büt- (II):

(1) “(bitki için) bitmek, çıkmak, büyümek”, [Kar.T.] DLT II, 294;

[Har.T.] MM *bit-*, 51-2; HAP *bit-*, 37: 146; KE *bit-*, 92v15;

[Kıp.T.] CC-II *bit-*, 57a/22; Kİ *bit-*, 28; BM *bit-*, 24b/6; GT *bit-*, 249/12; İM *bit-*,

141a/4; MG *bit-*, 80a/2-6; BVÖzgür *bit-*, 40/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 111: 3; MSD 413; YED *bit-*, 117/5; LD 1158;

[Çağ.T./K.D] NİD 21/4; BVas. 19/4; HBD 21/2; ŞHD *bit-*, 100b-11; MA *bit-*, A27b/6; BD 325/1; Z 3a/13;

(2) “Kıpçak lehçesinde yaratılmak, doğmak”, [Kar.T.] DLT II, 294;

[Çağ.T./K.D] Z 436b/14;

- “yerine yenisi gelmek, yenisi çıkmak”, [Har.T.] NF 66-13;
- “kalmak, geriye kalmak”, [Kıp.T.] CC-II *bit-*, 70a/1;
- “yaradılış”, [Kıp.T.] GT *bitiş*, 28/7; MG *bitişlig*, 79b/6;
- “yetişmek, yükselmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bit-*, I-284;
- “düzelmek, iyileşmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bit-*, I-284;

büte:

(1) “çok”, [Kar.T.] DLT III, 217; KB 1587;

[Kıp.T.] K 50b/7;

(2) “Oğuz dışındaki Türk lehçelerinde kısa zaman”, [Kar.T.] DLT III, 217;

bütkü: “kaka, büyük abdest (sadece çocuklara söylenir.)”, [Kar.T.] DLT I, 430;

bütmeklik: “iman”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 124;

bütrürek: “tamamen, tamamıyla”, [Kar.T.] KB 570;

bütrüş-: “muhakeme olmak ve şahit getirmek”, [Kar.T.] DLT II, 303;

bütse-: “iyileşmeye yaklaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 284;

bütüğe: “patlıcan”, [Kar.T.] DLT I, 447;

bütül-: “inanılmak, güvenilmek”, [Kar.T.] KB 5621;

bütün:

(1) “doğru, dürüst, sahih, şüphesiz”, [Kar.T.] DLT I, 398; AH 57; R 9: 63; KB 407;

TİEMKök 12: 22;

[Har.T.] MM 160-3;

(2) “bütün, tek parça halinde, eksiksiz, tam”, [Kar.T.] DLT I, 398; AH 321;

[ET.] Üİ 102a/6;

[Har.T.] NF 118-12; HŞ 1312;

[Kıp.T.] CC-I 37b/4; Kİ *bitün* ~ *bütün*, 28; K 26a/1; RS 191a-30; İM 388a/3;

BVAğar 60b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D.] GTSib 60/7; MEs. 34b/358; YED 195/3;

[Çağ.T./K.D] BVas. 456/2; ŞHD 31a-9; MA A55b/14; BD 108/1; B 280a/14; MDF 928; Z 304b/15;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 82a-15;

[Çağ.Leh.] YUTS *pütün*, 329; UTİL *pütün*, I-763; ÖTİL I-387;

(3) “(para için) bozuk olmayan, tek banknot halde, kesirli olmayan”; [Kar.T.] DLT I, 398;

[Çağ.Leh.] ÖTİL I-388;

(4) “sağlam, yırtık ya da parçalanmış olmayan”, [Kar.T.] DLT I, 224;

[Kıp.T.] KMTT 28b/8; RS 203a-23;

[Çağ.Leh.] ÖTİL I-387;

(5) “her türlü, bütün, hepsi”, [Kar.T.] KB 2890;

[Çağ.Leh.] ÖTİL I-387;

bütün-: “ibadet etmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 41: 14;

bütünle-: “gerçekliğini aramak”, [Kar.T.] DLT III, 341;

- “düzenlemek, bütün hale getirmek, tamamlamak”, [Kıp.T.] RS 187a-20; BVAğar 68a/14; [Çağ.Leh.] YUTS *pütünlü-*, 329; UTİL *pütünlü-*, I-764; ÖTİL *bütünlä-*, I-389;

bütünlük:

(1) “yemin, and, sağlam söz”, [Kar.T.] R 12: 66; TİEMKök 12: 66;

(2) “doğruluk, dürüstlük”, [Kar.T.] KB 4036;

(3) “mucize”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 30: 47;

- “tam olarak, hakkıyla, gerçek anlamda”, [Har.T.] NF 233-3;
- “bütünlük, eksiksizlik”, [Çağ.Leh.] YUTS *pütünlük*, 329; UTİL *pütünlük*, I-764; ÖTİL *bütünlük*, I-389;
- “mükemmellik”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *bütünlük*, I-389;

bütür-:

(1) “sağaltmak, iyileştirmek, tedavi etmek”, bk. *pütür-*, [Kar.T.] DLT II, 72;

[Kıp.T.] Kİ *bitür-*, 28;

(2) “alacağını tanıklamak, davayı kazanmak” bk. *pütür-*, [Kar.T.] DLT II, 72;

(3) “giydirmek”, [Kar.T.] AH 330; AH *bitür*-, A 330¹⁶⁵; KB 2982;

(4) “bir iş için bitirmek, tamamlamak, sona erdirmek, halletmek”, [Kar.T.] KB 2443;

TİEMKök 4: 113;

[ET.] AYÖlmez 166/3; Üİ 117a/13;

[Har.T.] MM *bitür*-, 126-4; HŞ *bitür*-, 1818; KE *bitür*-, 216v10; KE *bitker*-, 103v4;

KE *bitkür*- 191r8;

[Kıp.T.] CC-I *bitir*-, 22a/20; KMTT 40b/3; KMTT *bitür*-, 37a/11; K 145b/4; K *bitür*-, 88a/7; MGİ *bitür*-, 200a/6; BVAğar *bitür*-, 31b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *bütker*-, 67/1; LGN 24/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 86/9; NİD *bütker*-, 63/5; HBD *bütker*-, 142/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *püter*-, 329; [Çağ.Leh.] YUTS *püttür*-, 329;

- “tüketmek, yok etmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *bitür*-, 15; [Çağ.Leh.] YUTS *püttür*-, 329;

büwkir-: “püskürmek, serpmek”, bk. **bürkir**-, [Kar.T.] KB 98;

büyük: “büyük”, bk. **bedük**.

büyüt-: “büyütmek”, bk. **beğüt-**.

C

cet-: “Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde yetişmek, ulaşmak”, bk. **yit**-, [Kar.T.] DLT II, 314;

cılday¹⁶⁶: “atların göğsünde çıkan bir hastalık”, bk. **çildeg**, [Kar.T.] DLT III, 240;

cigi: “Kıpçak lehçesinde sağlam, sıkı (dikiş)”, bk. **yigi**, [Kar.T.] DLT III, 229;

cinçü: “Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde inci”, bk. **yincü**, [Kar.T.] DLT I, 31;

cogdu: “Oğuz ve Kıpçak dillerinde devenin uzamış olan tüyü”, bk. **yuğdu**, [Kar.T.] DLT I, 31; TİEMKök *coğda*, 16: 80;

- “devenin baş yünü”, [Çağ.Leh.] YUTS *coğday*, 64; UTİL *coğday*, V-567;

¹⁶⁵ *bütürmek* “giydirmek” kelimesinin yerine aynı anlamda kullanılmıştır.

¹⁶⁶ Atalay bu kelimenin Türkiye’de *cıdavu* olarak kullanıldığını aktarır.

cun-: “Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde yıkanmak”, bk. **yun-**, [Kar.T.] DLT II, 314¹⁶⁷;

Ç

ça: “benzetme edatı”, [Kar.T.] DLT III, 207;

çaç: “saç”, bk. **saç**.

çaçır: “çadır”, bk. **çaşır**, [Kar.T.] DLT I, 406; **TİEMÜnlü** 55: 72;

[Har.T.] **HŞ çadır**, 1453;

[Kıp.T.] **EDM çadır**, 9a/2; **RS çadır**, 202a-7;

[Çağ.T./K.D] **B çadır**, 152a/12;

[Çağ.Leh.] **YUTS çedir**, 75; **UTİL çedir**, V-735;

çağan: “akrep, çıyan”, [Kar.T.] DLT I, 409; **KB** 6601;

[Har.T.] **NF çağan**, 393-16; **NF çayan**, 21-10; **HŞ çayan**, 1855;

[Kıp.T.] **KMTT çıyan**, 12b/2; **K çıdan**, 97b/3; **EDM şıyam**, 9a/15; **RS** 195b-24; **İM çıyan**, 116b/5;

[Çağ.T./K.D] **MA çıyan**, B117a/1; **Abuş. çayan**, 922;

[Çağ.Leh.] **YUTS çayan**, 73; **UTİL çayan**, V-667; **ÖTİL çäyän**, IV-444;

- “insan için çıyan gibi olan, hain”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL çäyän**, IV-444;

çadır: “çadır”, bk. **çaçır**.

çağ: “ses, seda”, bk. **çav**.

çağ çoğ: “gürültü”, bk. **çağı, çamı, çoğı, çuğı**, [Kar.T.] DLT III, 128;

çağı: “Argu lehçesinde gürültü”, **çağ çoğ, çamı, çoğı, çuğı, çav**, [Kar.T.] DLT III, 225; **TİEMÜnlü** 51: 29;

çağığ: “kamçı”, bk. **çawıg**, [Kar.T.] DLT II, 210;

çağıla-:

¹⁶⁷ Atalay bu kelimeyi *çun-* olarak okumuştur.

(1) “gürültü edip bağırarak”, bk. **çogıla-**, [Kar.T.] DLT III, 324;

(2) “(su) çağlamak bk. **yagıla-**, **şagıla-**, [Kar.T.] DLT III, 324;

- “coşmak, duygularını dışa vurmak”, [Çağ.T. /K.Ö.D.] MEs. **çağla-**, 9a/83;

çağır (I):

(1) “meyve ve sebze suyu”, [Kar.T.] DLT I, 363;

(2) “şarap”, [Kar.T.] DLT III, 363;

[Har.T.] HAP **çağır**, 47: 11;

[Kıp.T.] CC-I 40a/17; K 135a/1; K **çağır**, 88b/5; KMTT **çağır**, 17a/5; EDM **şağır**, 4a/9; EKK 70b/12; RS 205b-16; İM **çağır**, 10b/2; KFLT **çağır**, 5b/55; BVAğar **çağır**, 39a/17;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 128; LGN 12/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 15/1; MA A65a/13; MA **çağır**, A70a/10; BD 21/2; B 133b/8; BTD XXI/3; Z 58b/3; Abuş. **çağır**, 920;

[Çağ.Leh.] ÖTİL **çäğir**, IV-471;

çağır(II)¹⁶⁸: “dar yol, küçük yol”, bk. **çığır**, [Kar.T.] DLT III, 363;

çağır-: “çağırarak, seslenmek”, bk. **çağır-**, [Kar.T.] TİEMKök 11: 94;

[Kıp.T.] Kİ 43; BM 55b/2; KFLT 362b/1; MGİ 2b/1;

- “bağırarak, çağırarak”, [Kıp.T.] CC-II 59a/12; KMTT 36a/11; K 59a/6; EKK 84a/12; BM 85b/7;
- “(horoz) ötmek”, [Kıp.T.] CC-II **çağır-**, 57a/5; GT 120/3;
- “inlemek”, [Kıp.T.] GT 137/3;

çağır-la-:

(1) “şıra yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 331;

¹⁶⁸ Atalay’ın aktardığına göre bu kelime yazma ve basma nüshalarda **çağır** şeklinde yazılmış olmasına rağmen Brockelmann’ın da belirttiği gibi **çığır** olmalıdır.

(2) “şıra içmek”, [Kar.T.] DLT III, 331;

çağırlan-: “meyve suyu veya şarap sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 267

çağırlıg: “sıkılmış meyve suyu sahibi”, [Kar.T.] DLT I, 494;

çağlan-: “et için börtmek, yarı pişmek”, [Kar.T.] DLT II, 245;

çağmur: “şalgam”, bk. **çamgur**, [Kar.T.] DLT I, 16;

çağrı: “çakır kuşu, doğan kuşu”, [Kar.T.] DLT I, 421; KB 4068;

[Kıp.T.] RS 197a-7; RS *çaķır*, 200a-20; BM *çoğan*, 16a/10;

çağruķ: “sertleşen, katılaşılan”, [Kar.T.] DLT I, 469;

çaha: “Kençek lehçesinde çakmak taşı”, [Kar.T.] DLT I, 69;

çağşa-: “taş, mücevher vb. şeyler ses çıkarmak, şıkırdamak”, [Kar.T.] DLT III, 286;

çağşak (I): “dağ tepelerindeki taşlık yer”, [Kar.T.] DLT I, 469;

çağşak (II): “Karluk lehçesinde kayısı ve üzüm yarması”, [Kar.T.] DLT I, 469;

çağşu¹⁶⁹: “göz hastalıklarına ilaç yapılan bir ot, kurt üzümü”, [Kar.T.] DLT I, 423;

çaķ (I): “tam, tam kendisi, ta kendisi anlamında bir pekiştirici”, [Kar.T.] DLT I, 333;
TİEMKök 2: 94;

[ET.] AYÇağ 626/26;

çaķ (II): “ses, seda”, bk. **çav**.

çaķ- (I): “(çakmak) çakmak, ateş çıkartmak, tutuşturmak, alevlendirmek”, [Kar.T.] DLT II, 17; TİEMÜnlü 56: 71;

[Har.T.] MM 321-4; HAP 56: 71; HŞ 1737;

[Kıp.T.] K 91b/7;

[Çağ.T./K.D] BVas. 65/5; ŞHD 57b-4; Abuş. 920;

[Çağ.Leh.] YUTS 68; ÖTİL IV-468;

- “vurmak, birbirine vurmak”, [Har.T.] HŞ 1769; [Kıp.T.] KFLT 300a/18; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-468;

¹⁶⁹ Arat bu kelimeye “Öz Türkçe değildir.” diye not düşmüştür.

- “acı çekmek”, [Kıp.T.] EKK 79b/7;
- “işaret etmek”, [Kıp.T.] Kİ 44;
- “(şimşek) çakmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-468;

çağ- (II): “Oğuz lehçesinde kışkırtmak, iki kişinin arasını açmak”, [Kar.T.] DLT II, 17;

- “iftira etmek”, [Har.T.] NF 67-9;
- “birini bir büyüğe şikayet etmek, gammazlamak, laf taşımak”, [Kıp.T.] CC-I 4b/11; KMTT 39a/11; EKK 10b/1; [Çağ.T./K.Ö.D] LD 406; [Çağ.T./K.D] Abuş. 920; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-468;
- “iftira”, [Kıp.T.] RS *çağmak*¹⁷⁰, 190c-28;
- “bir kişinin ayıbını ifşa etmek, açık etmek”, [Kıp.T.] GT 292/12;
- “(yılan için) sokmak”, [Çağ.T./K.D] BTĐ VI/4; [Çağ.Leh.] YUTS 68; ÖTİL IV-469;
- “kırmak, bozmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 68; ÖTİL IV-468;
- “acı sözler söylemek, ağızından zehir saçmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-469;

çağ- (III): “sözü eriştirmek, iletmek, haber göndermek”, [Kar.T.] DLT II, 17;
[Har.T.] HŞ 1642;

- “herhangi bir yer için ulaşmak, erişmek”, [Har.T.] HŞ 2361; [Kıp.T.] KFLT 300b/26;

çağ- (IV): “kuş için aşağı inmek”, bk. **çok-**, [Kar.T.] DLT III, 46;

çağ et-: “ses çıkarmak”, [Kar.T.] DLT I, 333;

çakıl-:

(1) “(çakmak, taş vb.) çakılmak, çakılma sonucu kıvılcım çıkmak”, [Kar.T.] DLT II, 133;

[Har.T.] HŞ 1231;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 70/10;

[Çağ.T./K.D] BVas. 597/5; HBD 640/7; Abuş. 920;

¹⁷⁰ Güner, bu kelimeyi *çok[i]mak* şeklinde okumuştur. Golden’in okuduğu şekil olan *çağmak* şekli *çak-* “iftira etmek” köküyle bağlantılı olduğu düşünüldüğünden bu kelime *çağmak* şeklinde alınmıştır.

(2) “sözü ileilmek”, [Kar.T.] DLT II, 133;

- “vurulmak, çarpıştırılmak”, [Kıp.T.] KFLT 398a/23;
- “hızla düşüp saplanmak, kakılmak, çakılmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 36/3; LD 1357; [Çağ.T./K.D] BTĐ LI/2;

çakın-: (çakmak vb.) çakar görünmek, [Kar.T.] DLT II, 149;

çakır (I): “gök renkli, çakır, mavi”, [Kar.T.] DLT I, 363; R 20: 102; TİEMKök 20: 102;

[Har.T.] NF 399-5; HAP 56: 18; HŞ 4073;

[Kıp.T.] Kİ 44; K 64a/9;

[Çağ.T./K.D] MA B22b/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *çèkir*, 76; UTİL *çèkir*, V-736; ÖTİL *çaķir*, IV-466; ÖTİL *çüğir*, IV-471;

çakır (II): “şarap”, bk. çağır.

çakır-: “çağırmak, seslenmek, bağırmak”, bk. çağır-, [Kar.T.] R 49: 2;

[Har.T.] AKYB A.I. 9; NF 275-9; HŞ 3526; HŞ 3526;

[Kıp.T.] K 11b/8; İM 319b/7;

[Çağ.T./K.D] MA A15a/6; MA *çaķur-*, A12a/15; B 210b/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 71b-12;

[Çağ.Leh.] YUTS *çaķir-*, 68; UTİL V-650; ÖTİL *çaķir-*, IV-467;

- “davet etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL V-650; ÖTİL *çaķir-*, IV-467;

çaķış-: “(çakmak vb.) çakmada yardımcı olmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 104;

çakılın-: “alevlenmek, kıvılcımlanmak”, [Kar.T.] DLT I, 513;

çakmak: “kendisiyle ateş yakılan alet, çakmak taşı”, [Kar.T.] DLT I, 469;

[Har.T.] HŞ 1737;

[Kıp.T.] Kİ 44; KMTT 19a/1; K 26b/3; EDM *şakmak*, 10a/12; EKK 71b/2; RS 193b-18;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 708; LD 899;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 57b-4; Abuş. 921;

[Çağ.Leh.] UTİL V-648;

- “şimşek”, [Çağ.Leh.] YUTS 68; UTİL V-647;
- “kıvılcım, ateş”, [Çağ.Leh.] UTİL V-648;

çakrak: “kel”, [Kar.T.] DLT I, 469;

çakrat-: “gözü ters çevirip döndürerek çakır gibi yapmak”, [Kar.T.] DLT II, 334;

çakrış-: “Oğuz lehçesinde karşılıklı çağırmak, bağrışmak”, [Kar.T.] DLT II, 209;

[Har.T.] HAP 35: 37;

[Kıp.T.] K 3b/9;

[Çağ.Leh.] YUTS *çakrış*, 68;

- “hayvanlar için karşılıklı bağırarak”, [Kıp.T.] K 147a/8;

çaktur-:

(1) “(çakmak) çaktırmak, alev aldirmek”, [Kar.T.] DLT II, 181;

(2) “insanları birbirine düşürmek, kavga etmeleri için teşvik etmek”, [Kar.T.] DLT II, 181;

- “(yılan) sokturmak, ısirtmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 69; UTİL V-645;

çal: “alacalı, kır, boz”, [Kar.T.] DLT III, 156; KB 1098;

[Kıp.T.] KMTT 14a/5; EDM *şal*, 8b/4;

[Çağ.T./K.D] BVas. 78/4;

- “sakalın akı ve karası olma”, [Çağ.T./K.D] Abuş. 921;

çal-:

(1) “yere çalmak, vurmak, atmak”, [Kar.T.] DLT II, 23; AH 447; R 20: 18; KB 3600;

[ET.] AYÇağ 634/15;

[Har.T.] HŞ 3728;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 129/1; MSD 211; LGN 92/11;

[Çağ.T./K.D] BD 85/4; Z 304a/2;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *çäl-*, IV-451;

(2) “(sözü) işittirmek, iletmek”, [Kar.T.] DLT II, 23;

- “at sürmek, koşturmak”, [Kıp.T.] MG 8b/3;
- “kılıç vurmak, kesmek”, [Kıp.T.] MG 96a/8; [Çağ.Leh.] ÖTİL *çäl-*, IV-451;
- “müzik aleti çalmak, vurarak ses çıkartmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN 70/11; [Çağ.T./K.D] BVas. 378/7; ŞHD 57a-7; BD 156/2; B 157b/7; [Çağ.Leh.] YUTS 69; UTİL V-661; ÖTİL *çäl-*, IV-450;
- “bir şey için sürmek, bir yüzey üzerine yaymak”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 11b-4; [Çağ.Leh.] ÖTİL *çäl-*, IV-451;
- “bir nesneyi başka bir şeyin içine katıp karıştırmak”, [Çağ.T./K.D] B 339a/12; [Çağ.Leh.] YUTS 69; UTİL V-661; ÖTİL *çäl-*, IV-451;
- “ayak, el vb. vasıtası ile vurarak ses çıkarmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 69; ÖTİL *çäl-*, IV-451;
- “dövmek, zarar vermek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *çäl-*, IV-451;

çalañ (I): “çok konuşan, geveze”, [Kar.T.] DLT III, 371;

çalañ (II): “çorak, içinde bitki bulunmayan, yanmış gibi siyah yer”, [Kar.T.] DLT III, 371;

- “seyrek, yoğun olmayan”, [Çağ.Leh.] YUTS *şalañ*, 373; UTİL *şalañ*, II-754;
- “yarım kalmış, tamamlanmamış”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *çälä*, IV-448;
- “erken doğmuş çocuk”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *çälä*, IV-448;
- “yanması sönmemiş, hala yanan odun”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *çälä*, IV-448;

çaldra-: “şıkırdamak, (taş, zincir vb. için) ses çıkarmak”, [Kar.T.] DLT III, 447- 448;

- “çingirak”, [Çağ.Leh.] YUTS *şaldıraḫ*, 373; UTİL *şaldraḫ*, II-756;

çalgay: “kuş kanadının uçları”, [Kar.T.] DLT III, 241;

çalıg:

(1) “kaybolan bir şeyi sorma”, [Kar.T.] DLT I, 374;

(2) “beylerin önemli bir işi çıktığında yanına gelmeleri için köylere obalara yolladığı haber”, [Kar.T.] DLT I, 374;

çalın-:

(1) “kendini yere çalmak veya kendini yere atıyormuş gibi göstermek, dövünmek”, [Kar.T.] DLT II, 150;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 54/4;

(2) “(at vb.) zayıflamak”, [Kar.T.] DLT II, 149- 150;

(3) “söz ulaşmak, erişmek”, [Kar.T.] DLT II, 150;

çalıḡ (ayaḫ): “Çinden gelme, çini (kâsesi)”, [Kar.T.] DLT III, 371¹⁷¹;

çalış: “güreş”, [Kar.T.] DLT I, 368;

- “cenk, çatışma, harp, savaş”, [Kıp.T.] KMTT 15a/5; BM 12a/9;

çalış-:

(1) “(kapı, çanak, eyer vb. şeylerin) çatlakları açılmak, ek yerleri ayrılmak”, [Kar.T.] DLT II, 108;

(2) “güreşmek, birbirini karşılıklı yere çalmak”, [Kar.T.] DLT II, 108;

[Çağ.Leh.] YUTS *çeliş-*, 76; UTİL *çeliş-*, V-744; ÖTİL *çäliş-*, IV-450;

¹⁷¹ Atalay bu kelimeyi *çeliḡ* şeklinde okumuştur.

- “savaşmak, çarpışmak”, [Kıp.T.] KMTT 45a/9; [Çağ.Leh.] YUTS *çeliş-*, 76; UTİL *çeliş-*, V-744; ÖTİL *çalış-*, IV-450;

çalkan: “yaranın bir yerden bir yere bulaşması”, [Kar.T.] DLT I, 441;

çalma: “koyun ağıllarında ve deve ağıllarında toplanıp kurutularak kesilen kışın yakıt olarak kullanılan tezek, kemre”, [Kar.T.] DLT I, 433;

çalpak:

(1) “pislik, kir”, [Kar.T.] DLT I, 470;

[Çağ.Leh.] YUTS *şaltağ*, 374;

(2) “karışık, kötü, fena, utanç verici (iş)”, [Kar.T.] DLT I, 470; R 16: 90; TİEMKök 4: 22;

(3) “fuhuş”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 15;

- “gözdeki pislik, yapışıklık”, bk. *çelpek*, [Kıp.T.] Kİ *çapağ*, 41; RS *çapağ*, 199a-29; [Çağ.Leh.] YUTS *çapağ*, 70; UTİL *çapağ*, V-617, 618;
- “belirsiz, bulanık”, [Çağ.Leh.] UTİL *çapağ*, V-618;

çalpağ: “cıvık çamur”, [Kar.T.] DLT III, 385;

- “ince hamurdan yağda pişirilerek hazırlanan hamur, krep”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *çalpāk*, IV-451;
- “sulu meyvelerin sırasını yayıp kurutarak yapılan tatlı, pestil”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *çalpāk*, IV-451;

çalpaş-:

(1) “bir işte tartışıp, mücadele etmek, sertleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 207;

(2) “(bir eşya) kötüleşmek, pislik bulaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 207;

çalpuş: “ele ve elbiseye bulaşan meyve yapışkanlığı”, [Kar.T.] DLT I, 460¹⁷²;

çalpuşlan-: “meyve vb. yemekten yapış yapış olmak”, [Kar.T.] DLT II, 271;

¹⁷² Atalay bu kelimeyi *çalbuş* şeklinde okumuştur.

çalra- ~ cılra-: “tıkırdamak”, [Kar.T.] DLT III, 281;

çaltur-:

(1) “yere çaldırmak, düşürmek”, [Kar.T.] DLT II, 182;

[Çağ.T./K.D] Z *çaldur-*, 304a/2;

(2) “kaybolan şeyi bulmak için emir vermek”, [Kar.T.] DLT II, 182;

(3) “Oğuz lehçesinde sözü duyurmak için bağırarak”, [Kar.T.] DLT II, 182;

- “müzik aleti çaldırmak”, [Çağ.T./K.D] B *çaldur-*, 149b/14; [Çağ.Leh.] YUTS *çaldur-*, 69; UTİL *çaldur-*, V-660;

çamguk: “dedikoducu ve müfteri”, [Kar.T.] DLT I, 470;

çamguklan-¹⁷³: “dedikoducu, gammaz, şirret olup herkesi yermek”, bk. *çimguklan-*, [Kar.T.] DLT II, 275;

çamgur: “şalgam”, bk. *çagmur*, [Kar.T.] DLT I, 457;

- “havuç”, [Kıp.T.] Kİ *çemru*, 46; KMTT 9a/8; KMTT *çomar*, 9a/8;

çamı: “gürültü”, bk. *çağ çoğ, çağı, çoğı, çuğı*, (yalnız kullanılmaz, çoğı kelimesiyle birlikte kullanılır.), [Kar.T.] DLT III, 234;

çamrak: “çoluk çocuk”, bk. *çar çamak*, [Kar.T.] DLT I, 469;

çanaç:

(1) “cinsi sapık, homoseksüel”, [Kar.T.] DLT I, 358;

(2) “korkak”, [Kar.T.] DLT I, 358;

(3) “iş göremeyen ve gevşek”, [Kar.T.] DLT I, 358;

çanaçla-: “birini zayıf, gevşek kabul etmek”, [Kar.T.] DLT III, 330;

çanaçlık: “gevşeklik, perişanlık”, [Kar.T.] DLT I, 503;

¹⁷³ Bu kelime *çimguklan-* şeklinde harekelenmiştir. Ama kelime kökü *çamguk* şeklindedir. Atalay’a göre üç kez geçen bu kelime *çamguklanmak* şeklinde olmalıdır.

çanak:

(1) “Oğuz lehçesinde çanak, kap, kase”, [Kar.T.] DLT I, 381;

[Har.T.] NF 24-17; HAP 43: 71; HŞ 4529;

[Kıp.T.] CC-I 53a/5; Kİ 46; KMTT 18b/2; K 24a78; EDM 10b/2; EKK 71b/13; GT 336/13; İM 346b/4; KFLT 268b/10; MES 29b/3; BVÖzgür 94/3;

(2) “ağaçtan oyulan tuzluk veya tuzluğa benzer kap”, [Kar.T.] DLT I, 381;

- “(göz) çukur”, [Çağ.Leh.] YUTS 70; UTİL V-663; ÖTİL *çânâk*, IV-456;
- “kabuk, koza”, [Çağ.Leh.] UTİL V-663; ÖTİL *çânâk*, IV-456;
- “küçük tane için hazne, değirmen taşındaki hazne”, [Çağ.Leh.] UTİL V-663; ÖTİL *çânâk*, IV-456;

çançarga¹⁷⁴: “serçe”, bk. *çipçirğa*, [Kar.T.] DLT III, 242;

çançu: “erişte hamurunu açılan oklava”, [Kar.T.] DLT I, 417;

çandışmak: “insanlar için birbirine sertleşmek, biri öbüründen ayrılmak”, [Kar.T.] DLT II, 207 - 208; TİEMKök *çandaş-*, 18: 21;

çanka: “avda kullanılan bir çeşit tuzak”, [Kar.T.] DLT I, 427;

- “çok dikenli olta kancası”, [Çağ.Leh.] UTİL *çaṅgak*, V- 657;

çantur¹⁷⁵: “caydırmak”, bk. *çındutur-*, [Kar.T.] DLT II, 182;

çaṇıla-:

(1) “köpek için hırlamak”, [Kar.T.] DLT III, 404;

(2) “insan için gürültü edip bağırarak”, [Kar.T.] DLT III, 404;

çap- (I): “saf çamurla sıvamak”, [Kar.T.] DLT II, 3;

[Çağ.Leh.] UTİL V-624;

¹⁷⁴ Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında bu kelime tespit edilememiştir.

¹⁷⁵ Kaşgarlının aktardığına göre kelimenin aslı *çındutur-* şeklindedir.

- “kakmalarla süslemek”, [Çağ.Leh.] YUTS 71;

çap- (II):

- (1) “(at, yün vb.ne) hafifçe vurmak, dövmek”, [Kar.T.] DLT II, 3; **TİEMÜnlü** 101: 5;

[Har.T.] NF 49-11¹⁷⁶; **HŞ** 779;

[Kıp.T.] **Kİ** 41; **K** 36a/7; **İM** 123a/3;

- (2) “Uygur lehçesinde birinin boynunu vurdurmak, baş kesmek”, [Kar.T.] DLT II, 3;

[Çağ.T./K.D] **Abuş.** 921;

- “kesmek, yontmak”, [Har.T.] **HŞ** 775; [Çağ.T./K.Ö.D] **GD** 117: 5; **LGN** 92/8;
- “(kılıç vb. ile) vurmak, parçalamak, kesmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] **MSD** 659; [Çağ.T./K.D] **ŞHD** 15a-12; **B** 309b/7; [Çağ.T./K.S.D] **ŞRT** 23a/13; [Çağ.Leh.] **UTİL** V-624; **ÖTİL çâp-**, IV-506;
- “hızlı (at vb.) sürmek, koşturmak, dört nala gitmek”, [Kıp.T.] **EKK** 83b/3; **GT** 21/6; **BVÖzgür** 22/3; [Çağ.T./K.Ö.D] **YED** 72/5; [Çağ.T./K.D] **BVas.** 422/6; **ŞHD** 33a-9; **B** 151b/7; **Z** 440b/9; [Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 105a-4; [Çağ.Leh.] **UTİL** V-623; **ÖTİL çâp-**, IV-506;
- “akın yapmak, yağmalamak”, [Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 63/12; **LD** 2073; [Çağ.T./K.D] **B** 138a/12; [Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 97a-19;
- “koşmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 71; **UTİL** V-623; **ÖTİL çâp-**, IV-506;

çap- (III):

- (1) “suda yüzmek”, [Kar.T.] DLT II, 3; **KB** 73;

[Kıp.T.] **K** 90b/4;

- (2) “yörüngede yüzmek, (ay, yıldız vb için) gezinmek”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 21: 33;

çapağ (I): “Türk gölünde bulunan küçük bir balık türü”, [Kar.T.] DLT I, 381;

çapağ (II): “sütü bozuk, alçak (adam)”, [Kar.T.] DLT I, 381;

çapağ (III): “gözdeki pislik”, bk. **çalpağ**.

¹⁷⁶ Bu kelime sözlükte “koşmak” anlamında verilmiştir. Oysa burada Ebu Sufyan’ın atına binip, atına hafifçe vurarak Mekke’ye girmesi anlatılmaktadır. “Koşmak” anlamı uzak kalmaktadır.

- “meyve kabuğu”, [Çağ.Leh.] YUTS *şapaq*, 374; UTİL *şapaq*, II-734;

çapgut:

- (1) “eski kumaş parçası, paçavra”, [Kar.T.] DLT I, 451;

[Kıp.T.] Kİ *çaput*, 41;

- (2) “şilte”, [Kar.T.] DLT I, 451;

çapıl-:

- (1) “sıvanmak”, [Kar.T.] DLT II, 119;

[Çağ.Leh.] UTİL *çèpil-*, V-730;

- (2) “Uygur lehçesinde birinin boynu vurulmak”, [Kar.T.] DLT II, 119;

- “hafifçe vurulmak (pamuk)”, [Kıp.T.] İM *çapul-*, 169a/2;
- “yağmalanmak”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT 85b-13;
- “akın edilmek, hücum edilmek”, [Çağ.T./K.D] B 145a/4;
- “sille, tokat”, [Çağ.Leh.] YUTS *şapilaq*, 374; UTİL *şapilaq*, II-735;
- “kesilmek, biçilmek, doğranmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *çèpil-*, V-730;

çapın-:

- (1) “suda yüzmek”, [Kar.T.] DLT II, 149;

- (2) “kamçılama”, [Kar.T.] DLT II, 149;

- “vurmak, dövünmek, elini yüzüne vurmak”, [Kıp.T.] K 10a/5;

çapıt-:

- (1) “(köpek için) saldırmak”, [Kar.T.] DLT II, 298;

- (2) “Uygur lehçesinde boyun vurmak için emir vermek, boyun vurdurmak”, [Kar.T.] DLT II, 298;

- “vurmak, yün çırpma”, [Kıp.T.] K 5a/3;

çapıtgan: “(köpek için) devamlı saldıran”, [Kar.T.] DLT I, 513;

- “Oğuz lehçesinde cellât”, [Kar.T.] DLT *çapıtgan er*, I, 513;

çapsa-: “yüzmek istemek”, [Kar.T.] DLT III, 284;

çapta: “Çiğil lehçesinde köy çavuşunun ark ve pınar kazmaya çıkmayanlardan ceza olarak aldığı bedel”, [Kar.T.] DLT I, 416¹⁷⁷;

çaptur-:

(1) “suda yüzdürmek”, [Kar.T.] DLT II, 180;

(2) “Uygur lehçesinde birinin boynunu vurdurmak”, [Kar.T.] DLT II, 180;

(3) “özlü çamurla sıvatmak, sürdürmek”, [Kar.T.] DLT II, 180;

[Çağ.Leh.] UTİL V-619;

- “koşturmak, dört nala götürmek, akın yaptırmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 205: 2¹⁷⁸; LD 878; [Çağ.T./K.D] B 238b/11; Z *çapdur-*, 132a/4; Z 37a/7; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 96a-6; [Çağ.Leh.] YUTS 71; UTİL V-619; ÖTİL *çaptır-*, IV-507;
- “yağmalatmak”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT 103b-4;
- “kestirmek, doğratmak, biçirmek”, [Çağ.Leh.] UTİL V-619; ÖTİL *çaptır-*, IV-507;

çar çamrak: “çoluk çocuk”, [Kar.T.] DLT I, 469;

çarçur: “abur cubur”, [Kar.T.] DLT I, 323;

çarık: “çarık”, bk. *çaruk*.

çarla-:

(1) “çocuk için ağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 295;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 53: 3;

¹⁷⁷ Atalay bu kelimeyi *çatpa* şeklinde okumuştur ve aynı şekilde anlamlandırmıştır. Ama Ercilasun ve Akkouyulu bu anlamdan emin değillerdir.

¹⁷⁸ *tapsa bolmas çün ki la 'liş sarıdın nām ū nişān / neçe har yan çapturayın men bu miskin başnı* şeklinde geçen kelimenin anlamından emin olunamamıştır. Bu nedenle geçtiği beyit verilmiştir.

(2) “fil için bağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 295;

- “çağırmak, davet etmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 158; LD 1612; LGN 78/5; [Çağ.T./K.D] MA A67a/5; B *carla-*, 220b/3; B 188b/9; Abuş. 921; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 71b-5; [Çağ.Leh.] ÖTİL *çârlü-*, IV-510;

çarlaş-:

(1) “çocuklar için ağlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 210; TİEMÜnlü 35: 37;

(2) “filler için bağrıışmak”, [Kar.T.] DLT II, 210;

çarlat-:

(1) “çocuğu ağlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 344;

(2) “fili bağirtmak”, [Kar.T.] DLT II, 344;

- “çağırtmak”, [Çağ.T./K.D] Abuş. 922;

çart: “parça”, [Kar.T.] DLT I, 341;

çart çurt: “her şeyin ufağı ve döküntüsü”, [Kar.T.] DLT I, 341;

çaruḳ: “çarık”, [Kar.T.] DLT I, 381;

[Kıp.T.] Kİ 42;

[Çağ.T./K.D] B 120a/8;

[Çağ.Leh.] YUTS *çoruḳ*, 86;

çaruḳla- ~ çarıkla-: “Türk çarığı giymek”, [Kar.T.] DLT III, 337;

çaruḳlan-: “ayakkabı giymek ve ona sahip olmak”, [Kar.T.] DLT II, 266;

çaruḳluḡ: “çarıklı”, [Kar.T.] DLT I, 497;

çaruḳluḡ: “ayakkabı yapmak için hazırlanan deri”, [Kar.T.] DLT I, 503;

çarun: “Yağma lehçesinde çınar ağacı”, bk. *çünük*, [Kar.T.] DLT I, 414;

çaşır: “Oğuz lehçesinde çadır”, bk. *çaçır*, *çatır*, [Kar.T.] DLT I, 406;

çat: “Oğuz lehçesinde kuyu”, [Kar.T.] DLT III, 146;

[ET.] Baba (II, 164)

- “dağ boğazı”, [Çağ.Leh.] YUTS 72; UTİL V-624;
- “yarık, aralık”, [Çağ.Leh.] YUTS 72; UTİL V-624;
- “apış arası”, [Çağ.Leh.] ÖTİL çât, IV-511;

çat-:

(1) “Oğuz lehçesinde kuzuyu koyuna katmak, birleştirmek”, [Kar.T.] DLT II, 294;

(2) “(kaş, alın) çatmak”, [Kar.T.] AH 205;

[Har.T.] HŞ 1657;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 113/12;

[Çağ.T./K.D] BD çit-, 554/2;

(3) “(yalan vb. için) uydurmak, tasarlamak, kafada kurmak”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 105;

[Har.T.] NF 381-7; HAP 16: 56;

[Kıp.T.] K 40a/5;

- “kumaşların kenarlarını birbirine eklemek, dikmek”, [Kıp.T.] Kİ 41;
- “katmak, birbirine eklemek, birleştirmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 352;
[Çağ.T./K.D] BVas. 94/4; MA 4583(B); [Çağ.Leh.] YUTS 72; ÖTİL çât-, IV-464;
ÖTİL çât, IV-511;

çatıl-: “meydana getirilmek, inşa edilmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 28: 36;

[Har.T.] HAP 10: 37;

[Çağ.Leh.] ÖTİL çätıl-, IV-463;

çatıla-: “şaklamak”, [Kar.T.] DLT III, 323;

çatır (I): “çadır”, bk. çadır, çadır, [Kar.T.] DLT I, 406;

[Kıp.T.] Kİ 42;

[Çağ.Leh.] YUTS çedir, 75;

çatır (II): “Küçe lehçesinde nişadır, amonyak tuzu”, [Kar.T.] DLT I, 406;

çatuk¹⁷⁹: “Çinden getirilen deniz balığı boynuzu, bazılarına göre ağaç kökü”, [Kar.T.] DLT III, 218;

çav (I): “şöhret, şan, ün”, bk. **çaw**, [Kar.T.] AH C 165; **TİEMKök** 9: 94;

[Kıp.T.] İM 294b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 223: 5; MSD 296; T 128; LD 152;

çav (II): “ses, seda”, [Kar.T.] R 33: 60;

[Kıp.T.] Kİ 47; BVÖzgür *çağ*, 39/2; BVÖzgür *çağ*, 65/3;

- “dedikoducu”, [Kar.T.] R *çav kemışgen*, 33: 60;
- “gürültü, yüksek ses”, [Çağ.Leh.] YUTS *çağ*, 70; UTİL *çağ*, V-654;

çaw: “ün, şöhret”, bk. **çav**, [Kar.T.] DLT I, 45; KB 2125;

[Har.T.] AKYB 208-10; NF 208-10;

çawar: “ateş yakmak ve tutuşturmak için kullanılan odun parçası, çıra”, [Kar.T.] DLT I, 17;

[Çağ.Leh.] UTİL *çavar*, V-664;

çawarlıg: “yakacak odun bulunan yer”, [Kar.T.] DLT I, 495;

çawıg: “kamçının püskülü”, bk. **çawıg**, [Kar.T.] DLT I, 374;

çawıķ-: “meşhur olmak, ünlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 117; KB 3077;

[ET.] AYÇetin *çavıķ-*, 543;

çawlan¹⁸⁰: “meşhur olmak”, [Kar.T.] DLT II, 245; KB 740;

çawlı (I): “ateş yakılan kayısı ve ceviz kabuğu”, [Kar.T.] DLT III, 442;

çawlı (II): “şahin”, bk. **çafılı**, [Kar.T.] DLT I, 431;

çawuş: “savaşta safları tanzim eden ve askeri zulüm yapmaktan uzak tutan kimse”, [Kar.T.] DLT I, 368;

[Har.T.] HŞ *çavuş* 3386;

¹⁷⁹ Kaşgarlı'nın kelimeyi açıklarken aktardığına göre “Bıçak sapı yapılır. Bir yemekte zehir olup olmadığı bununla anlaşılır. Eğer zehir varsa ateş olmadığı halde kap kaynar ya da buğu çıkarmadan terler.”

¹⁸⁰ Kaşgarlı DLT: III, 200'de bu kelimenin aslı olan isimden türetilerek fiil şeklinde kullanılmaz demesine rağmen DLT: II, 245'te bu kelimeyi kullanmıştır.

[Kıp.T.] Kİ *çavuş*, 47; RS *çavuş*, 191a-12;

çawyu: “dağlarda yetişen sapı ve budakları kırmızı taneleri acı ve kırmızı bir ağaç”, [Kar.T.] DLT I,

422;

çayan: “akrep”, bk. *çağan*.

çaydam: “yağmurluk yapmaya ve yatak doldurmaya yarayan ince bir keçe”, bk. *ciydem*, [Kar.T.] DLT III, 176;

- “tahammül etmek, katlanmak”, [Çağ.T./K.D] MA *çayda-*, A34a/9;

çaynam: “parça, kısım, bir kere çiğnenecek kadar, lokma, parça”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 22: 5;

[Har.T.] HAP 22: 5; NF *çeynem*, 425-3;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *çäynäm*, IV-445;

çeç-: “çözmek; çıkarmak”, bk. *şeş-*.

çeçek: “ağaç çiçeği ve çiçek”, bk. *çiçek*, [Kar.T.] DLT I, 119; R 41: 47;

[ET.] AYÖlmez 137/18;

[Har.T.] MM 280-1;

[Kıp.T.] RS *çeçek*, 194b-15;

[Çağ.Leh.] YUTS *çeçek*, 75; UTİL *çeçek*, V-732; ÖTİL *çeçäk*, IV-477;

çeçeklen-: “çiçeklenmek”, [Kar.T.] DLT II, 266;

[Çağ.Leh.] YUTS *çeçeklen-*, 75;

çeçge: “dokuma tezgâhının tarağı”, [Kar.T.] DLT I, 429;

çeşşej: “Çiğil lehçesinde koyun kırkılan makas”, [Kar.T.] DLT III, 385;

çegin-: “bağlamayı üstlenmek, kendi başına düğümlemek”, bk. *çekin-*, [Kar.T.] DLT 618¹⁸¹;

çek: “çizgili aba kumaş şeklinde pamuklu dokuma”, [Kar.T.] DLT III, 155;

¹⁸¹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “senet, belge”, [Kıp.T.] K 48b/3; [Çağ.T./K.D] Abuş. 922; [Çağ.Leh.] YUTS 73; UTİL V-675; ÖTİL *çäk*, IV-473;

çek- (I): “kitabı noktalamak”, [Kar.T.] DLT II, 21;

- “yazı üzerindeki nokta”, [Kıp.T.] Kİ *çeke*, 44;
- “nakış, dövme vb. yapmak”, [Çağ.Leh.] UTİL V-679;

çek- (II):

(1) “(sıkılan oku) çekmek, asılmak, silah vb. kullanmak için davranmak”, [Kar.T.] DLT II, 21;

[Kıp.T.] MG *çik*-, 27b/3;

(2) “kan almak”, [Kar.T.] DLT II, 21;

- “tartmak”, [Kıp.T.] EKK 81a/5;
- “kuyudan su çekmek”, [Kıp.T.] İM 90a/1;
- “çekmek, uzatmak”, [Kıp.T.] İM 88a/4;
- “bir şeyi kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek, asılmak, çekmek”, [Kıp.T.] Kİ 44; ETZ *çek*-, 12a; MGİ 90a/5; BVÖzgür 10/5; [Çağ.T./K.Ö.D] YED 4/3; LD 1279; LD *çik*-, 484; [Çağ.T./K.D] NİD *çik*-, 140/5; BVas. *çik*-, 26/6; NC *çik*-, 5a/5; HBD *çik*-, 8/8; ŞHD *çik*-, 138a-12; BD *çik*-, 519; Z 436b/9; Abuş. 922; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 96b-17; [Çağ.Leh.] YUTS 74; ÖTİL IV-474;
- “bir yere el, boya vb. sürmek”, [Kıp.T.] MGİ 114b/15; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *çik*, 189;
- “tahammül etmek, sabretmek, dayanmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 22: 7; YED 30/9; [Çağ.T./K.D] ŞDG *çek*-, 18/5; MA *çek*-, A4a/6; BD 241/2; B *çek*-, 193b/4; MDF *çik*-, 242; [Çağ.T./K.D] BTD *çek*-, XXIII/3; [Çağ.Leh.] YUTS 74; UTİL V-679; ÖTİL IV-474;
- “(içki, sigara) içmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 29/4; [Çağ.Leh.] YUTS 74; UTİL V-679; ÖTİL IV-474;

çek- (III): “(bohça vb.) bağını sıkamak, çekerek bağlamak”, [Kar.T.] DLT II, 21;

çek çük: “ıvır zıvır”, [Kar.T.] DLT I, 334;

çekek: “Çiğil lehçesinde çiçek hastalığı”, [Kar.T.] DLT I, 388;

[Har.T.] HŞ 3053;

çekig: “yazının noktaları”, bk. **çikig**, [Kar.T.] DLT II, 287;

çekik (I): “kayalıklarda yaşayan serçeye benzer alacalı bir kuş, toygar”, [Kar.T.] DLT II, 287;

[ET.] IBTekin 23;

çekik (II): “küçük çocuğun pipisi”, bk. **çübek**, [Kar.T.] DLT II, 287;

çekil-: “yazıya noktalar koymak, noktalanmak”, [Kar.T.] DLT II, 133;

- “kuyunun suyu boşaltılmak”, [Kıp.T.] İM 113b/2;

çekin- (I): “yazıya kendi başına noktalar koymak”, [Kar.T.] DLT II, 149;

çekin- (II): “bohça bağlamayı kendi üzerine alınmak, kendi kendine bohça bağlamak”, bk. **çegin-**, [Kar.T.] DLT II, 149¹⁸²;

çekiş-: “noktaları koymakta yardım etmek veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 107;

[Kıp.T.] EKK 77b/8; GT 331/8;

çekleş-: “birlikte karşılıklı kura çekmek”, [Kar.T.] DLT II, 210;

[Çağ.Leh.] UTİL V-678;

çelile-: “karartmak”, [Kar.T.] KB 6534;

çekrek: “kölelerin giydiği yünden yapılmış aba”, [Kar.T.] DLT I, 477;

çekreklen-: “kepenek giyinmek”, [Kar.T.] DLT 618¹⁸³;

çektür-:

(1) “yazının noktalarını koydurmak, noktalamak”, [Kar.T.] DLT II, 181;

(2) “kan aldirmek”, [Kar.T.] DLT II, 181;

- “çektirmek, çekmek eylemini yaptırmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 74; UTİL V-676;

¹⁸² Kelime *çekinmek* şeklindedir. Ama Atalay bu kelimenin *çikinmek* şeklinde olması gerektiğini düşünmektedir.

¹⁸³ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

çekük: “Oğuz lehçesinde çekiç”, [Kar.T.] DLT II, 287;

çekün: “ada tavşanı yavrusu”, [Kar.T.] DLT I, 402;

çekürge: “Oğuz lehçesinde çekirge”, bk. **çekürtge**, [Kar.T.] DLT I, 490; R 7: 133; **TİEMKök** 7: 133;

[Har.T.] NF 334-10; **HAP** 54: 7;

[Kıp.T.] **Kİ çükürge**, 45; **ETZ** 11b; **KMTT çekirge**, 11b/4; **EDM çekirge**, 8a/2; **BM** 16a/3; **İM** 455b/3;

[Çağ.Leh.] **YUTS çeketke**, 75; **YUTS çiketke**, 78;

çekürtge: “çekirge”, bk. **çekürge**, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 54: 7;

[Çağ.T./K.D] **B çevürtke**, 249a/9; **Abuş. çevürtke**, 923;

çelpek: “gözün çapağı”, bk. **çalpak**, [Kar.T.] DLT I, 477;

çelpeklen-: “çapaklanmak”, [Kar.T.] DLT II, 277;

çemen: “çayır, çimen”, bk. **çümgen**.

çeniştürük ~ çeniştürük: “yaz başında yetişen ve yenen fındığa benzer beyaz ve kırmızı Çin meyvesi”, [Kar.T.] DLT I, 530;

çeniştürükse- ~ çiniştürükse-: “çeniştürük denilen Çin meyvesini istemek”, [Kar.T.] DLT I, 280;

çeñ: “zil, çalpara”, [Kar.T.] DLT III, 357;

[Çağ.T./K.Ö.D] **LGN** 35/7;

çeñek: “şirret”, bk. **çeñel**, [Kar.T.] DLT II, 290;

- “çengel; pençe”, [Çağ.T./K.D] **BVas.** 338/1;

çeñel: “şirret”, bk. **çeñek**, [Kar.T.] DLT II, 290;

çeñli meñli: “salıncak”, [Kar.T.] DLT III, 379;

çeñlik: “sarmaşık otu”, [Kar.T.] DLT III, 383;

çeñşü: “küçük hırka”, [Kar.T.] DLT III, 378;

çepiş: “altı aylık keçi yavrusu”, [Kar.T.] DLT I, 368;

[Kıp.T.] **Kİ** 41; **KMTT çibiç** 16a/9;

çepişlen-: “oğlağın çepiş olması çepiş sayılması”, [Kar.T.] DLT II, 266;

çer (I): “bir şeyin karşı tarafı”, bk. **çerig, çerlik**, [Kar.T.] DLT I, 323;

çer (II): “vakit”, bk. **çerig, çerlik**, [Kar.T.] DLT I, 323¹⁸⁴;

çer (III): “Hakaniye lehçesinde vücudunun ağırlığını ifade eden bir kelime, ağır”, [Kar.T.] DLT I, 322;

çergeş-: “saf tutmak, saflar halinde sıralanmak, sıra sıra dizilmek”, [Kar.T.] DLT II, 209-210
TİEMKök 8: 15;

çerig (I):

(1) “her şeyin karşı tarafı”, bk. **çer, çerlik**, [Kar.T.] DLT I, 388;

(2) “savaş süzenindeki saf sıra, savaşta iki taraftan biri”, [Kar.T.] DLT I, 323;

çerig (II): “Oğuz lehçesinde bir şeyin zamanı”, bk. **çer, çerlik**, [Kar.T.] DLT I, 388;

çerig (III):

(1) “ordu”, [Kar.T.] KB 2284; TİEMKök 9: 26;

[ET.] Ş.U. D 3; AYAYazlı 0320;

[Har.T.] NF 74-15;

[Kıp.T.] CC-II *çeri*, 61b/7; K 118b/7; EDM *şeri*, 11a/15; EDM *şerü*, 11a/15; BM *çeri*, 12a/9; GT 206/10; İM 225a/4; MGİ 184b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 98/2; GD 36: 4; T 169; LD 1744; LGN 90/7;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 118b-9; B *çerik*, 316a/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *çerik*, 78a-8;

(2) “asker”, [Kar.T.] KB 2371; TİEMKök 2: 249;

[Har.T.] AKYB K.I. 39; AKYB *çeri*, K.I. 15; NF 70-14; HAP 19: 75; HŞ 1754;

[Kıp.T.] CC-I *çeyri*, 50b/2; Kİ *çeri* ~ *çerik*, 42; K *çirig*, 97b/5; KMTT *şeri*, 15a/7; GT *çeri*, 20/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 129; MSD 171; D 66; LGN 89/8; LGN *çirig*, 88/10;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 190b-7; MA *çeri*, 3589(B); MA A32b/5; B *çerik*, 303b/14; MDF *çirik*, 38; Z *cerig*, 186a/15; Z 6a/6;

¹⁸⁴ Atalay’ın aktardığına göre bu kelime Batı Anadolu ağızlarında *car* şeklinde kullanılmaya devam etmektedir. Vakıt anlamının yanında aynı zamanda yardım anlamında da kullanılmaktadır. *carıma yetiştitti*, “yardımına imdadıma yetiştiti.”

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *çerik*, 73a-2;

[Çağ.Leh.] YUTS *çerik*, 77;

- “komutan”, [Kıp.T.] EDM *şerü baş*, 11a/13; İM *çerig başı*, 227b/3; MGİ *çeribaşı*, 185b/1;
- “mec. aynı cins bitki, insan vb.nin oluşturduğu topluluk”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 323¹⁸⁵;
- “sefer”, [Çağ.T./K.D] B *çerik*, 308a/14;

çeriglik: “asker olan, orduya sahip”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 75;

[Çağ.T./K.D] B *çeriklik*, 270a/9;

çerlen-¹⁸⁶:

(1) “Hakaniye lehçesinde hastalanmak, bedeni ağırlaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 322;

(2) “(göz) ağrımak”, [Kar.T.] DLT II, 245;

çerlet-:

(1) “gözü bozmak”, [Kar.T.] DLT II, 345;

(2) “vücuda ağırlık çöktürmek”, [Kar.T.] DLT II, 345;

çerlig: “gece görüp gündüz göremeyen”, [Kar.T.] DLT I, 477;

çerlik (I): “Oğuz lehçesinde karşı, taraf”, bk. **çer**, **çerig**, [Kar.T.] DLT I, 323;

çerlik (II): “Oğuz lehçesinde vakit”, bk. **çer**, **çerig**, [Kar.T.] DLT I, 323;

çermel-: “(kamçı ucu için) bükülüp kıvrılmak”, [Kar.T.] DLT II, 231;

çermeş-: “kamçı vb. şeylerin püskülünü sarmada yardım etmek veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 210;

çermet-:

(1) “ördürmek (yiğitlik belgesi olarak atın kuyruğunu ipekle ördürmek)”, [Kar.T.] DLT II, 349;

¹⁸⁵ *seherde* ‘ıtr çerigin nesîmi tipretse / kamuğ Hıfâ vü Hoten ilini kılar yağmā şeklinde geçen kelime “ıtır çiçekleri ordusu” anlamında kullanılmıştır. “Seherde ıtır ordusunu esinti kımıldatsa, (onların kokuları) bütün Hıta ve Hotan ülkesini yağma eder, kaplar.”

¹⁸⁶ Bu kelime yazma ve basma nüshalarda *çirlen*- şeklinde yazılmasına rağmen Atalay bu kelimenin *çerlen*- şeklinde olması gerektiğini söyler.

(2) “bir şeyi fitil halinde bükerek örmek”, [Kar.T.] DLT II, 349;

çert-:

(1) “kaçırmak”, [Kar.T.] DLT III, 426;

(2) “bir şeyin ucunu kırmak”, [Kar.T.] DLT III, 426;

- “fiske vurmak”, [Kıp.T.] CC-II 81a/18; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-476;

çertil-:

(1) “(nesne için) elden çıkmak, elden gitmek”, [Kar.T.] DLT II, 229;

(2) “ölmek”, [Kar.T.] DLT I, 103;

(3) “(edep, fazilet gibi özelliklerin bir kimseden) uzaklaşmak, kaybolmak”, [Kar.T.] DLT II, 229;

çeş: “firuze, firuze rengi”, [Kar.T.] DLT I, 330;

[ET.] AYAyazlı *çaç*, 0185;

- “safir”, [Çağ.Leh.] UTİL V-674;

çeşkel: “Kençek lehçesinde kanat tüyleri şeklinde burmalarla süslenmiş seramik”, [Kar.T.] DLT I, 482;

çet-: “Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde yetişmek, erişmek”, bk. **yet-**, [Kar.T.] DLT II, 314;

çetgen: “gem dizgini, dokuma dizgin”, [Kar.T.] DLT I, 443;

- “pamuk sepeti”, [Kıp.T.] EDM 9b/15;
- “eşya taşımak için kullanılan dokuma sepet”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *çetän*, IV-477;

çetük: “Oğuz lehçesinde kedi”, bk. Çiğil lehçesinde **müş**, [Kar.T.] DLT I, 388;

[Har.T.] NF 312-8; HŞ 1923;

[Kıp.T.] K 59a/8; ETZ 19a; EDM 8a/4; EDM *çetik*, 8a/4; EDM *şetik*, 8a/4; EDM *şetük*, 8a/4; EKK 69b/9; BM 15b/5; RS *çetük*, 195b-29; RS *mêşük*, 199c-21; GT 36/4; İM 114a/2;

[Çağ.T./K.D] MA *möşük*, 1617(B); MA *bişik*, A22b/7;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *pişäk*, III-270;

- “erkek kedi”, [Kıp.T.] KMTT 12a/7;

çevir-: “çevirmek, döndürmek”, bk. **çewür-**, [Kar.T.] TİEMÜnlü 22: 9;

[Har.T.] HAP *çiwür-*, 59: 12;

[Kıp.T.] CC-I *çövür-*, 29b/5; EKK 83b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *çivür-*, 327;

çewril-: “döndürülmek, çevrilmek”, bk. **çewrül-**, [Kar.T.] KB 744;

[Har.T.] HŞ *çevrül-*, 823;

[Kıp.T.] İM *çefrül-*, 150a/1; MG *çewril-*, 70a/3;

- “değiştirilmek”, [Kıp.T.] İM *çewrül-*, 457a/7;
- “yöneltmek”, [Kıp.T.] İM 152a/7;

çewrül-: “dönmek, çevrilmek”, bk. **çewril-**, [Kar.T.] DLT II, 230;

[Har.T.] NF 160-17;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *çevrül-*, 130;

çewrüş-: “çevirmede yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 208;

çewşeñ: “gözü sulu, gözü her zaman akan kişi”, [Kar.T.] DLT III, 385;

çewür-: “bir şeyi eksen etrafında döndürmek, çevirmek”, bk. **çevir-**, [Kar.T.] DLT II, 82; TİEMÜnlü 3: 63;

[Har.T.] HAP 33: 15; HŞ *çewür-*, 71;

- “bir şeyin yönünü değiştirmek, bir tarafa, birine ya da bir şeye doğru çevirmek”, [Har.T.] NF 345-6; [Kıp.T.] İM 154a/2; MES *çevür-*, 25a/3; MG *çevür-*, 53b/1; [Çağ.T./K.Ö.D.] MEs. *çevür-*, 22a/223; LD *çivür-*, 2573; LGN *çivir-*, 91/7; LGN *çivür-*, 6/6;
- “(yüz) çevirmek, başka tarafa dönmek, yönelmek”, [Har.T.] NF 35-5; HŞ *çevür-* 92; [Kıp.T.] K 3b/7; K *çevür-*, 167a/5; İM 11b/6; [Çağ.T./K.Ö.D.] T *çevür-*, 145;
- “bir şekilden başka bir şekle çevirmek, dönüştürmek”, [Har.T.] NF 144-17;
- “vazgeçirmek, alıkoymak”, [Har.T.] HAP 47: 1;
- “anlatmak, açıklamak”, [Har.T.] HAP 20: 113;

çewürgen: “devamlı döndüren, çeviren”, [Kar.T.] DLT I, 522;

çeye: “Arabistan kirazı denilen meyveleri olan dikenli sedir ağacı”, [Kar.T.] TIEMÜnlü 34: 16;

çezgüçi: “kurtarıcı”, [Kar.T.] KB 373¹⁸⁷;

çezgüle-: “kurtarmak”, [Kar.T.] KB 373;

çıban: “çıban”, bk. **çıbıkan**.

çubık: “yaş olan dal, çubuk”, [Kar.T.] DLT I, 381;

[ET.] AYÇağ 637/20;

[Kıp.T.] Kİ 41; KMTT *çibuḵ* 8a/1;

- “değnek, çubuk”, [Kıp.T.] CC-II *çibuḵ*, 76a/13; CC-II *çibuk*, 70a/1;

çıbıkan (I): “hünnap”, [Kar.T.] DLT I, 448¹⁸⁸;

çıbıkan (II): “çıban”, [Kar.T.] DLT I, 448¹⁸⁹;

[Kıp.T.] Kİ *çıban*, 41; KMTT *çıban*, 35a/3; BM *çıban*, 15a/6; RS *çıban*, 204a-6; İM *çıban*, 130a/5; BVÖzgür *çıban*, 121/2;

[Çağ.T./K.D] BVas. *çıban*, 321/4;

çubıkla-: “çubukla vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 337;

¹⁸⁷ Arat bu kelimeyi *çergüçi* olarak okumuştur. Bu kelimenin geçtiği beyit C’de yer almamaktadır. Oysa B’de açık bir şekilde *çezgüle-*, *çezgüçi* şeklinde okunmaktadır. Tezcan, kesin olmamakla birlikte bu kelimenin Clauson’un okuduğu şekilde *çöz-* fiili olabileceğini söyler. Tezcan, age, s.38.

¹⁸⁸ Arat bu kelimeyi *çıpıkan* şeklinde okumuştur.

¹⁸⁹ Arat bu kelimeyi *çıpıkan* şeklinde okumuştur.

çibirt-: “yumuşak bir sopayla vurmak, çırpıştırmak”, [Kar.T.] DLT III, 430;

çibun: “sinek, karasinek”, bk. **çipun**, [Kar.T.] KB 6601;

[Har.T.] NF **çibın**, 170-1;

[Kıp.T.] CC-I **çibin**, 54b/31; Kİ **çibin**, 41; KMTT **çibin**, 11a/7; EDM **şibin**, 9b/8; BM **çibin**, 16a/1; GT **çibin**, 96/5; İM **çibin**, 108a/8; BVAğar 28b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD **çibin**, 725; YED **çibin**, 281/2; LD **çibin**, 1700;

[Çağ.T./K.D] NİD **cibin**, 71/5; HBD **çibin**, 16/1; ŞDG **çibin**, 2/2; ŞHD **çibin**, 18a-8; MA **çibin**, A23a/3; B **çibun**, 130a/3; MDF **çibin**, 336; Abuş. **cebin**, 917; Abuş. **cibin**, 919;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT **çipin**, 65a-5;

[Çağ.Leh.] YUTS **çivin**, 84;

- “sivrisinek”, [Kıp.T.] RS **çibin**, 196-2; GT **sürüçibin**, 203/3; İM **süvrü çibin**, 96b/5; [Çağ.Leh.] ÖTİL **çivin**, IV-478;

çiça: “yeter, kâfi”, bk. **çiçe**, [Kar.T.] KB 6483;

çıçalak: “serçe parmak”, [Kar.T.] DLT I, 487;

[Kıp.T.] Kİ **çıçlağ**, 42; Kİ **çeçe barmağ**, 42; KMTT **çıçlağ** 21b/11;

çıçamuk: “yüzük parmağı”, [Kar.T.] DLT I, 487;

çığ (I): “göçebelerin sazdan yaptığı çadır örtüsü”, [Kar.T.] DLT III, 128;

[Çağ.T./K.D] B 143b/10; Abuş. 924;

- “buğdaygillerden iğne çimi türü bir bitki, achnatherum splendens”, [Çağ.Leh.] UTİL V-763;
- “ev veya yurt (çadır) kapısı üzerine asılan ince çubuk ve sazlardan yapılma perde biçimindeki kafes, bölme”, [Çağ.T./K.D] ML **çığ**, 58;

çığ (II): “Türk arşını, uzunluk ölçüsü”, [Kar.T.] DLT III, 128;

[Çağ.Leh.] ÖTİL **âlçin**, III-120;

çığ (III): “memnuniyetsizlik, yüz ekşitme”, bk. **açığ**, [Kar.T.] KB 2807¹⁹⁰;

çığ-: “yük, bohça vb. şeyleri bağlamak”, [Kar.T.] DLT II, 14-15;

[Kıp.T.] K 27a/9;

- “bohça, sarılmış olan”, [Kıp.T.] Kİ *çıkan*, 44;

çığan: “Argu lehçesinde yoksul, fakir”, bk. **çıgay**, [Kar.T.] DLT I, 31;

[ET.] IBTekin *çıgany*, 30;

[Kıp.T.] RS 191a-25;

- “çingene”, [Kıp.T.] Kİ 43;

çıgay: “yoksul, fakir”, bk. **çığan**, [Kar.T.] DLT I, 31; R 8: 41; KB 2004; TİEMKök 4: 135;

[ET.] KT G 10; AYAyazlı 1112;

[Har.T.] MM 17-2; NF 286-2; HAP 9: 60; HŞ 1920;

[Kıp.T.] KMTT 28a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2390;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 119b-1;

çıgaylık: “fakirlik”, [Kar.T.] AH 187; R 9: 28; KB 1335; TİEMKök 2: 61;

çıgıl-: “bohça vb. şeylerin ip vb. şeylerle bağlanmak”, [Kar.T.] DLT 621;

çıgıl tıgıl: “tıkır tıkır, (sadaktaki ok vb. şeylerin çıkardığı ses)”, [Kar.T.] DLT I, 393;

çıgılwar (okı): “küçük kısa (ok)”, [Kar.T.] DLT I, 493;

çıgır: “dar ve küçük yol”, bk. **çağır**, [Kar.T.] DLT I, 363;

[Çağ.Leh.] UTİL V-764;

¹⁹⁰ Tezcan’a göre böyle bir kelime yoktur. C’de *yüz açığ* şeklinde okunabilen bu kelimenin, *açığ* “acı olan” kelimesi olduğu ve bu madde başına aktarılması gerektiğini ileri sürmüştür.

- “karı basarak açılan yol”, [Çağ.T./K.D] B 161a/14;

çığır-la-:

(1) “küçük bir yol açmak ve orada yürümek”, [Kar.T.] DLT III, 331;

(2) “karda ayağıyla yol açıp yürümek”, [Kar.T.] DLT III, 331;

çığır-lan-: “yollar ve yolcular peyda olmak”, [Kar.T.] DLT II, 267;

çığla-: “Türk arşınıyla arşınlamak”, [Kar.T.] DLT III, 296;

çığlan-: “Türk arşınıyla arşınlanmak”, [Kar.T.] DLT III, 198;

çığlaş-: “kavga etmek, yüksek sesle tartışmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 58: 1;

çığlat-: “Türk arşınıyla arşınlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 345;

çığrı (I): “değirmen, su değirmeni vb. şeylerin çarkı, çıkırık; ibrişim ağırşığı ve buna benzer bütün makaralar”, [Kar.T.] DLT II, 345;

[Har.T.] HŞ *çıkır* 71;

[Kıp.T.] KMTT *çakırık* 18a/11;

çığrı (II):

(1) “felek”, [Kar.T.] DLT II, 303;

(2) “değirmen, dolap, çark gibi şeylerin çıkırığı, makara”, [Kar.T.] DLT I, 421;

[Çağ.Leh.] YUTS *çığır*, 78; UTİL *çığırık*, V-764;

- “vinç”, [Çağ.Leh.] UTİL *çığırık*, V-764;

çığrit-: “bir şeyi sertleştirmek, sıkıştırıp sertleştirmek, birini dayanıklı hale getirmek”, [Kar.T.] DLT II, 333;

çıgru-: “sertleşmek”, [Kar.T.] DLT III, 280;

çıgruk: “çiğnenerek, sıkıştırılarak sertleşmiş, sert”, [Kar.T.] DLT 622¹⁹¹;

çık- (I):

¹⁹¹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

(1) “dışarı çıkmak, içinden çıkmak, ayrılmak, uzaklaşmak”, bk. **taşık-**, [Kar.T.] DLT II, 17 - 18; **AH** 132; **R** 16: 69; **KB** 745; **TİEMKök** 8: 74;

[Har.T.] **AKYB** A.II. 39; **MM** 300-2; **NF** 311-8; **HAP** 70: 43; **HŞ** 2297;

[Kıp.T.] **CC-I çıg-**, 11b/9; **CC-I çığ-**, 11b/7; **Kİ** 43; **ETZ** 15a; **KMTT** 35b/2; **K** 94b/7; **EDM şık-**, 23b/2; **EKK** 40a/13; **BM** 43b/4; **RS** 191c-5; **GT** 33/5; **İM** 94a/4; **MĞİ** 79b/2; **MES** 7b/3; **MG** 8b/6; **BVÖzgür** 10/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 64/2; **TSM** 8; **GD** 4: 5; **MEs.** 45a/469; **YED** 12/8; **D** 344; **LD** 943; **LGN** 44/11;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 64/7; **BVas.** 251/1; **Mün.** 2b/23; **NC** 4b/10; **HBD** 71/1; **ŞHD** 38a-4; **MA** A43a/2; **BD** 29/2; **B** 143b/4; **MDF** 2022; **BTD** III/3; **Z** 410b/9; **Abuş.** 924;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 90b-19; **ŞRT** 65a/08;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 80; **UTİL** V-765, 768; **ÖTİL** IV-498;

(2) “sefere çıkmak, cihada gitmek”, [Kar.T.] **R** 9: 41; **TİEMKök** 9: 41;

[Har.T.] **AKYB** K.VI. 24; **NF** 414-6; **HAP** 2: 250;

[Çağ.T./K.D] **B** 347a/1;

(3) “dünyadan gitmek, ölmek”, [Kar.T.] **TİEMKök** ;

[Har.T.] **NF** 237-5;

[Kıp.T.] **K** 74a/4;

[Çağ.T./K.D] **MA** A22b/4;

(4) “(savaşmak, vuruşmak için) karşısına çıkmak, görünmek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 14: 21;

[Har.T.] **HAP** 14: 48;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MSD** 477;

[Çağ.T./K.D] **B** 309b/6;

(5) “bitki için bitmek, büyümek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 7: 58;

[Har.T.] **HAP** 23: 20;

[Çağ.T./K.D] **B** 285a/8;

[Çağ.Leh.] **UTİL** V-765, 768;

(6) “(kanun, emir, söz vb.) bir şeyin sınırları dışına çıkmak, çiğnemek, aşmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 282;

[Har.T.] AKYB K.VII. 48; NF 246-13;

[Kıp.T.] K 6a/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 94b-8;

[Çağ.Leh.] ÖTİL IV-499;

- “(yaş, makam vb.) yükselmek, bir mertebeye ulaşmak”, [Har.T.] MM 308-2; [Kıp.T.] GT 173/3; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-498;
- “sıvı bir şey için bir yerden çıkmak, akmak, dışarı sızmak, taşmak”, [Har.T.] MM 81-1; HAP 2: 74; [Çağ.Leh.] UTİL V-765, 768; ÖTİL IV-499;
- “bir yere, bir şeye, bir zamana ulaşmak, erişmek, varmak, görmek”, [Har.T.] NF 434-15; [Çağ.T./K.D] B 131a/3; [Çağ.Leh.] UTİL V-765, 768; ÖTİL IV-498;
- “(iktidar, taht) elde edilmek, sağlanmak”, [Har.T.] HAP 55: 22; [Çağ.T./K.D] B 271b/7;
- “(güneş, ay, yıldız için) doğmak, yükselmek, görünmek”, [Kıp.T.] EKK 66a/3-4; GT 259/5; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 25; [Çağ.T./K.D] MA A29a/9; B 232a/8; MDF 2096; [Çağ.Leh.] UTİL V-765, 768; ÖTİL IV-499;
- “meydana gelmek, zuhur etmek, oluşmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 442; [Çağ.T./K.D] ŞDG 8/5; B 162a/10; [Çağ.Leh.] YUTS 80; UTİL V-765, 768; ÖTİL IV-499;
- “(can) çıkmak”, [Çağ.T./K.D] ŞDG 7/5; B 126a/5;
- “tırmanmak, yükselmek, yüksekteki bir yere ulaşmak”, [Çağ.T./K.D] B 158b/1; [Çağ.Leh.] YUTS 80; UTİL V-765, 768; ÖTİL IV-499;
- “bir şeyin üzerine ayak basmak”, [Çağ.T./K.D] B 363b/12;
- “yetkili birini makamında görmek”, [Çağ.T./K.D] B 259a/6;
- “(görev, nöbet vb.) üstlenmek”, [Çağ.T./K.D] B 161b/8;
- “(tüy) çıkmak, büyümek”, [Çağ.T./K.D] MDF 575; [Çağ.Leh.] UTİL V-765, 768;
- “belirlenen yol, rota vb.den çıkmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-499;
- “bir duygudan, ruhsal halden kurtulmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-499;
- “tamam olmak, sonlanmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-499;
- “neşredilmek, basılmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-499;
- “ilişkiyi kesmek, anlaşmayı bozmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-500;
- “(petrol, gaz vb.) çıkmak, bulunmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-500;
- “(ses) çıkmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-500;

çık- (II): “nemlenmek”, [Kar.T.] DLT III, 183-184;

- “(çay) demlenmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 80;

çıkan: “teyze oğlu”, [Kar.T.] DLT I, 402;

- “amca oğlu”, [Har.T.] NF 72-7;

çıkar-:

(1) “çıkarmak, birini veya bir şeyin bir yerden veya bir şeyden çıkmasını sağlamak”, [Kar.T.] DLT II, 83; AH 402; R 14: 1; KB 2656; TİEMKök 5: 16;

[Har.T.] MM 301-3; HAP 8: 5; HŞ 115;

[Kıp.T.] CC-I *çıgar-*, 11b/12; Kİ 43; ETZ 54b; KMTT 35b/7; K 127a/6; EKK 76b/10; BM 27a/4; GT 65/2; İM 41b/4; KFLT 396b/2; MGİ 120b/6; MG 61b/1; BVAğar 29b/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 55/11; TSM 76; MEs. 8b/76; MSD 446; YED 1/8; D 543; T 28; LD 513; LGN 73/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 64/3; BVas. 150/3; HBD 13/3; ŞHD 188a-2; MA A46b/6; BD 416/1; B 217b/1; MDF 1814; Z 171a/5; Abuş. 924;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 69a-12; ŞRT 53b/05;

[Çağ.Leh.] YUTS 78; UTİL V-765; ÖTİL IV-496;

(2) “kovmak, uzaklaştırmak, sürmek, sürgün etmek”, [Kar.T.] R 8: 30; TİEMKök 4: 75;

[Har.T.] HAP 59: 2;

[Çağ.T./K.D] B 268b/14;

[Çağ.Leh.] YUTS 79; UTİL V-765; ÖTİL IV-496;

(3) “ortaya çıkarmak, meydana getirmek”, [Kar.T.] R 19: 69; TİEMKök 20: 88;

[Har.T.] HAP 20: 88;

[Kıp.T.] K 128a/2;

[Çağ.Leh.] YUTS 79; UTİL V-765; ÖTİL IV-496;

(4) “diriltmek, hayata kavuşturmak, yaratmak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 27;

[Har.T.] HAP 5: 110;

[Kıp.T.] MGİ 3b/6;

(5) “bitki için çıkarmak, yetiştirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 53;

[Har.T.] HAP 7: 58;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 4/2;

- “(hesap, harcama, iş vb.) yapmak”, [Har.T.] AKYB A.I. 18; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-496;
- “bir şeyi veya kimseyi bir yerden veya bir şeyden kurtarmak, çıkarmak, arındırmak”, [Har.T.] MM 361-3; [Kıp.T.] K 142b/3;
- “seçmek, ayırmak”, [Har.T.] HAP 28: 75; [Kıp.T.] MGİ 34a/2;
- “elde etmek, sağlamak”, [Har.T.] HAP 16: 14;
- “netice çıkarmak, ne olduğunu bilmek, anlamak”, [Har.T.] HAP 4: 83;
- “yapmak, yaratmak”, [Har.T.] HAP 7: 32;
- “(deri vb. için) soymak”, [Çağ.T./K.D] MA A51b/12;
- “yükseğe ulaştırmak”, [Çağ.T./K.D] B 163a/12;
- “(kız) evlendirmek”, [Çağ.T./K.D] B 167b/11;
- “müzikte bir parçayı bir çalgı aletiyle seslendirmek”, [Çağ.T./K.D] B 182a/8;
- “görevlendirmek”, [Çağ.T./K.D] B 268b/11;
- “mec. (ad) çıkarmak”, [Çağ.T./K.D] BTĐ III/2;

çıkarıl-:

(1) “bir şeyin çıkmasını sağlamak, bulunduğu yerden dışarı çıkarılmak”, [Kar.T.] R 19: 66;

[Har.T.] HAP 45: 35;

[Kıp.T.] K 149a/7; İM 46b/3; BVAğar *çıkarıl-*, 55b/23;

[Çağ.T./K.D] B 200a/5;

(2) “ortaya çıkarılmak, açıkça gösterilmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 26: 91;

[Har.T.] HAP 26: 91;

(3) “kovulmak, sürülmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 22: 40;

[Har.T.] HAP 22: 40;

- “meydana getirilmek, yaratılmak”, [Har.T.] HAP 3: 110;
- “diriltilmek”, [Har.T.] HAP 7: 25;
- “görevlendirilmek”, [Çağ.T./K.D] B 214b/3;

çıkışı:- “ortaya çıkarmada yarışmak veya yardımlaşmak”, bk. **çıkışı-**, [Kar.T.] DLT II, 208-209;

çıkarul:-

(1) “bir şeyin çıkmasını sağlamak, bulunduğu yerden dışarı çıkarılmak”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 27: 67;

[Çağ.Leh.] YUTS **çikiril-**, 79;

(2) “ortaya çıkarılmak, meydana çıkarılmak”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 79: 36;

[Çağ.Leh.] YUTS **çikiril-**, 79;

(3) “diriltilmek, hayat verilmek, canlandırılmak”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 30: 19;

çıkıl:- “(bulunduğu yerden dışarı) çıkılmak, gidilmek”, [Kar.T.] DLT II, 133;

[Çağ.T./K.D] B 152a/8;

- “bir yerden başka bir yere geçilmek”, [Çağ.T./K.D] B 234b/12;

çıkış:

(1) “son, bitiş, çıkış, çıkılacak yer”, [Kar.T.] KB 1316; **TİEMKök** 17: 80;

[Har.T.] HAP 65: 2;

[Çağ.T./K.D] B 136a/5;

(2) “menfaat, çıkar”, [Kar.T.] DLT I, 368; KB

(3) “gider, masraf, ücret, bedel, vergi”, [Kar.T.] KB 2774; **TİEMKök** 18: 94;

[Har.T.] AKYB A.I. 18;

çıkış:- “çıkımda yarışmak veya yardımlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 104;

[Çağ.T./K.D] BTD II/2;

[Çağ.Leh.] YUTS **çikış-**, 80; UTİL V-770; ÖTİL IV-498;

- “başa çıkmak, hakkından gelmek”, [Kıp.T.] GT 214/10; [Çağ.T./K.Ö.D] YED 133/3; [Çağ.T./K.D] BVas. 574/7;
- “anlaşmak, geçinmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *çikış*-, 80; UTİL V-770; ÖTİL IV-498;

çıkmaç:

(1) “dışarı çıkış”, [Kar.T.] R 33: 33;

(2) “(hayata) çıkış, diriliş”, [Kar.T.] R 50: 11;

çıkra-: “kapı, diş vb. şeyler için gıcırdamak; (insan) birisine bağırarak”, [Kar.T.] DLT III, 280;

çıkraş-: “(diş, kapı vb. şeyler) çok gıcırdamak”, [Kar.T.] DLT II, 209;

çıktrat-: “(diş, kapı vb. şeyler) gıcırdatmak”, [Kar.T.] DLT II, 334;

[Kıp.T.] K 5b/1;

çıkırıç: “feryat, çığlık”, [Kar.T.] R 51: 29;

çıkırış-: “ortaya çıkarmada yarışmak veya yardımlaşmak”, bk. *çıkırış*-, [Kar.T.] DLT II, 208 – 209;

çiktur-: “çıkarılmak için emir vermek, çıkartmak”, [Kar.T.] DLT II, 181;

çiktur-: “ıslatmak, nemletmek”, [Kar.T.] DLT II, 181;

çıla: “tarladaki ıslak at gübresi”, bk. *çile*.

çılan-:

(1) “nesne için ıslanmak”, [Kar.T.] DLT II, 150;

[Kıp.T.] Kİ 45; BM *çülen*-, 27b/8;

(2) “at için terlemek”, [Kar.T.] DLT II, 150;

çılaş-: “su serpmeye yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 108;

çılat-:

(1) “bir şeyi ıslatmak”, bk. *çıylat*-, [Kar.T.] DLT II, 310;

(2) “atı terletmek”, bk. *çıylat*-, [Kar.T.] DLT II, 310;

çılta-: “çıldır çıldır etmek”, bk. *çılra*-, [Kar.T.] DLT III, 281;

çılra-: “çıldır çıldır etmek”, bk. *çılta*-, [Kar.T.] DLT III, 281;

çılrat-: “çıldır çıldır ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 333;

çimguklan-: “dedikoducu, gammaz, şirret olup herkesi yermek”, bk. **çamguklan-**, [Kar.T.] DLT II, 275;

çın: “doğru, gerçek, hakiki”, [Kar.T.] DLT I, 339; AH C 368; R 40: 77; KB 336; TİEMKök 18: 98;

[ET.] AYUçar 0183; UM I 39; Üİ 99b/14;

[Har.T.] MM 234-4; HŞ 124;

[Kıp.T.] KMTT 28b/13; CC-II 70a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 45: 4; MSD 608; YED 22/3; YED *çin*, 363; D 397; T 294; LD 995; LGN 84/7;

[Çağ.T./K.D] BVas. 91/1; NC 11b/5; HBD 185/2; ŞHD 103a-6; BD 128/19; B 173a/2; MDF 162; BTD XXXIX/8; Z 94a/4; Abuş. 924;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 101a-16;

[Çağ.Leh.] YUTS *çin*, 81; UTİL *çın*, V-776; ÖTİL IV-487;

- “sağlam, dayanaklı”, [Çağ.Leh.] UTİL *çın*, V-776;
- “zor, güç”, [Çağ.Leh.] UTİL *çın*, V-776; ÖTİL IV-487;

çınahısı: “nakışlı Çin ipeği”, bk. **çınahısı**, [Kar.T.] DLT I, 489;

çından (I): “sandal ağacı”, [Kar.T.] DLT I, 436;

[ET.] BK G 11; IBTekin *çıntan*, 4;

çından (II): “kula, renk”, [Kar.T.] DLT I, 436;

çındğar-: “tasdik etmek, doğrulamak”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 48;

çındutur-: “caydırmak”, bk. **çantur-**, [Kar.T.] DLT II, 182;

çın et-: “kulak, çingirak vb. çınlamak”, [Kar.T.] DLT III, 357;

[Kıp.T.] Kİ *çındır-* ~ *çınra-*, 46;

çınğar-: “inceleyip, gerçekliğini araştırmak”, [Kar.T.] DLT II, 182; R 5: 46;

çınık-: “doğrulanmak”, [Kar.T.] DLT II, 117;

çınla: “gerçekten”, [Kar.T.] DLT I, 86;

çınla-: “gerçek olduğunu tasdik etmek, doğrulamak”, [Kar.T.] DLT III, 296;

[ET.] AYTok 432;

çınlat-: “gerçekleştirmek, tahkik ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 345;

çınlık: “gerçek, hak”, [Kar.T.] R 60: 1; KB 2436; TİEMKök 5: 119;

- “doğruluk, gerçeklik”, [Çağ.T./K.Ö.D] D *çinlik*, 756; [Çağ.Leh.] YUTS *çinlik*, 81;

çınra-:

(1) “zil, çingirak vb. çalmak, şingırdamak”, [Kar.T.] DLT III, 402;

(2) “kuruluğundan dolayı vurulduğunda ses çıkarmak (çamur)”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 33¹⁹²;

[Har.T.] HAP 55: 14;

- “çınılamak”, [Har.T.] HŞ 1768; [Kıp.T.] K 14a/5;
- “inlemek”, [Kıp.T.] CC-II *çınla-*, 60b/30;

çınrak: “gür ve pürüzsüz ses”, [Kar.T.] DLT III, 383;

çınrat-: “zil, çingirak vb. şeyleri çaldırmak, şingırdatmak”, [Kar.T.] DLT II, 358; TİEMÜnlü 55: 14;

çın tolu: “dopdolu, ağzına kadar dolu”, [Kar.T.] DLT 624¹⁹³;

çın tut-: “tasdik etmek, onaylamak”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 172;

çıp: “ince dal”, [Kar.T.] DLT I, 318;

çıpçırğa: “serçe”, bk. *çañçarga*, [Kar.T.] DLT 624¹⁹⁴;

[Har.T.] NF *çıpçu* 185-7;

¹⁹² *aydı bolmas-män yükünsä-män ädämiğa törüttüñ anı kuruğ çınrama balçıkdın kara öyük balçıkdın yıllar kaçmış* “Dedi ki: Ben, şekillenebilir özlü balçıktan, kurutulmuş çamurdan yarattığın bir insana asla secde etmem!” <http://mushaf.diyanet.gov.tr/>

¹⁹³ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

¹⁹⁴ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] **Kİ çapçuķ**, 41ı; **KMTT çipçuķ**11a/2; **CC-I çipçık** 55a/4; **EDM şıpşıķ**, 12a/6; **EKK çifçaķ**, 70a/8; **BM çipçaķ**, 16b/3; **İM çipçık**, 113b/8; **İM çipçuķ**, 135b/8;

- “kuş”, [Kıp.T.] **CC-I** 29a/4;
- “ince uzun değneğin, kamçının tutacak yeri”, [Har.T.] **NF çipçurğa**, 372-2;

çipkan¹⁹⁵: “vücutta çıkan kırmızılık”, bk. **çipikan**, [Kar.T.] **DLT I**, 448;

çipikan: “vücutta çıkan kırmızılık”, bk. **çipkan**, [Kar.T.] **DLT I**, 448;

çipun: “sinek”, bk. **çibun**, [Kar.T.] **TİEMKök 2**: 26;

çirguy (I):

(1) “böğrün iki yanından kemerin geçtiği ilik”, [Kar.T.] **DLT III**, 241;

(2) “ok temrenin şişkin yeri”, [Kar.T.] **DLT III**, 241;

çirguy (II): “fakir, cimri”, [Kar.T.] **KB** 1673;

çıt-: “(kaş) çatmak, (surat) asmak, darılmak”, [Kar.T.] **AH Ba C 205**¹⁹⁶;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MSD** 498; **LD** 1431;

[Çağ.T./K.D] **B** 190a/6;

- “alnını kırıştırmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] **MSD** 631;

çiwı: “cin, cin grubu”, [Kar.T.] **DLT III**, 225;

çiwıla-: “meyve suyu vb. şeyler için kaynayıp, fokurdamak”, [Kar.T.] **DLT** 624¹⁹⁷;

çiwşan: “ekşi”, [Kar.T.] **DLT III**, 385;

çiwşat-: “ekşitmek; bir şeyi kanatmak”, bk. **çuwşat-**, [Kar.T.] **DLT II**, 137¹⁹⁸;

çiy-: “yarasını sakınmak için hayvanın çökmesi”, [Kar.T.] **DLT II**, 9;

¹⁹⁵ Kelime *çipkan* şeklinde geçmektedir ama Atalay bu kelimenin *çipikan* şeklinde olması gerektiğini söyler.

¹⁹⁶ *çatmak* kelimesinin yerine *çıtmak* kullanılmıştır.

¹⁹⁷ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

¹⁹⁸ Atalay bu kelimeyi *çuwşat-* şeklinde okumuştur.

çıyan: “çıyan”, bk. **çağan**.

çıylat-:

(1) “bir şeyi ıslatmak”, bk. **çilat-**, [Kar.T.] DLT II, 310;

(2) “atı terletmek”, bk. **çilat-**, [Kar.T.] DLT II, 310;

çi: “çiy, toprakta yaşlık, şebnem”, [Kar.T.] DLT III, 207;

[Kıp.T.] CC-I **çig**, 37a/16; **Kİ çik**, 44; **BM çık**, 9a/7; **RS çig**, 198a-19; **BVAğar çig**, 67a/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] **D çık**, 220;

çibek karguy ~ karguy: “atmacadan küçük yırtıcı bir kuş”, [Kar.T.] DLT I, 388;

çibin: “kara sinek”, bk. **çibun**, **çipun**.

çiçe: “yeter, kâfi”, bk. **çiça**, [Kar.T.] KB 5018;

çiçek: “çiçek, ağaç çiçeği”, bk. **çeçek**, [Kar.T.] DLT 624¹⁹⁹; KB 96;

[Har.T.] NF 353-7; HAP 6: 99; HŞ 1009;

[Kıp.T.] CC-I 13b/1; **Kİ** 42; ETZ 18a; **KMTT** 8a/3; **K** 65b/5; **EDM** 5a/7; **EKK** 66b/8; **GT** 5/12; **İM** 129b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MSD** 321; **LD** 1694;

[Çağ.T./K.D] **BVas.** 332/7; **ŞHD** 155a-8;

- “çiçek hastalığına yakalanmak”, [Kıp.T.] **İM çiçek çık-**, 97a/6;

çiçeklen-: “çiçeklenmek”, [Kar.T.] DLT II, 266²⁰⁰;

[Kıp.T.] CC-II 70a/12; **K** 110b/8; **EKK** 66b/10;

çiçeklik: “çiçek bahçesi”, [Kar.T.] KB 78;

çig (I): “pişmemiş, çiğ”, bk. **yig**.

çig (II): “çiğ, topraktaki yaşlık”, bk. **çi**.

çigen: “yular”, bk. **yügen**, [Kar.T.] KB 6110;

¹⁹⁹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

²⁰⁰ Atalay bu kelimeyi *çeçeklen-* şeklinde okumuştur.

- “dügümlemek, bağlamak”, [Çağ.Leh.] YUTS *çig-*, 78;

çigil-:

(1) “dügüm için sağlamlaştırılmak”, [Kar.T.] DLT II, 134;

(2) “ip için düğümlenmek, bağlanmak”, [Kar.T.] DLT II, 134;

[Çağ.Leh.] YUTS 78; UTİL V-775;

çigiliş-: “dügümler için sıkışmak”, [Kar.T.] DLT 624²⁰¹;

çigim: “karışık”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 71;

çigin: “omuz”, bk. **egin**.

çigit: “Argu lehçesinde pamuk çekirdeği”, [Kar.T.] DLT I, 356;

[Çağ.Leh.] YUTS 78; UTİL V-774;

çigne:

(1) “harç sürmek ve düzeltmek için kullanılan sıvacı aleti, mala”, [Kar.T.] DLT I, 435;

(2) “Yağma lehçesinde tapan, sürgü”, [Kar.T.] DLT I, 435;

çignek: “dirsek”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 6;

[Kıp.T.] CC-II *çıganak*, 58a/6c; Kİ *çıganağ*, 44; KMTT *çıkanağ* 21b/3; EKK *çağanağ*, 68b/3;

çigtür-: “bohça vb. şeylerin düğümlenmesi için emir vermek, düğümletmek”, [Kar.T.] DLT

çik-: “çekmek”, bk. **çek-**.

çik: “aşık oyununda aşığın karnı üstüne düşmesi”, bk. **bök**, [Kar.T.] DLT III, 130;

çik bök: “aşık oyununda aşığın sırtının yukarı gelmesi”, bk. **bök**, [Kar.T.] DLT III, 130;

çikig: “nokta”, bk. **çekig**, [Kar.T.] DLT II, 107;

çikin (I): “üzüm bağlarında yetişen hayvanlara yem olarak verilen başaklı bir bitki”, [Kar.T.] DLT I, 414;

çikin (II):

²⁰¹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

(1) “ibrişim”, [Kar.T.] DLT I, 414;

(2) “altın iplikle ipekli kumaşı nakışlama, altın ipekli kumaşa işlenen tasvir”, [Kar.T.] DLT III, 301;

[Kıp.T.] Kİ *çiyin*, 47;

çikne: “sürgü”, [Kar.T.] DLT III, 301;

çikne-: “toprağı sürgü ile düzeltmek, sürgü çekmek”, [Kar.T.] DLT III, 301;

- “altın iplikle ipekli kumaşı işlemek, üzerine tasvir yapmak”, [Kar.T.] KB 3846;

çikre-: “dişler arasında taş ses çıkarmak, gıcırdamak”, [Kar.T.] DLT III, 280 – 281;

çikten: “eyer örtüsü”, [Kar.T.] DLT I, 435;

çik tur-: “aşık oyununda aşık karnı üzerine düşmek”, [Kar.T.] DLT I, 334;

çiktür-: “düğüm sıkıştırmak”, [Kar.T.] DLT II, 180;

çil (I): “çirkinlik”, [Kar.T.] DLT III, 134;

çil (II): “deride dövmeden doğan iz, vücuttaki darbe izi”, [Kar.T.] DLT III, 134;

çildeğ: “atların göğsünde çıkan, içinden cerahat ve irin akan yara”, bk. *cılday*, [Kar.T.] DLT I, 477;

çile: “atın yaş gübresi”, [Kar.T.] DLT III, 233;

[Çağ.Leh.] YUTS 80; YUTS *çiley*, 80;

- “hafif yağmur”, bk. *çiseñ*, [Kıp.T.] Kİ 45;

çile-: “ıslatmak”, [Kar.T.] DLT III, 271

- “hafif yağmur yağmak”, [Kıp.T.] Kİ 45; Kİ *çise-*, 43;
- “ıslanmak, yaş olmak”, [Kıp.T.] İM *çıla-*, 106a/2; [Çağ.Leh.] YUTS *çilen-*, 80;
- “at için terlemek”, [Kıp.T.] BVAğar *çıla-*, 44a/7;

çilgü (at): “kızıl doru”, [Kar.T.] DLT I, 430;

çim (I): “ayrık otu”, [Kar.T.] DLT I, 338; KB 974;

[Kıp.T.] Kİ 46;

[Çağ.Leh.] ÖTİL IV-486;

- “çimen”, [Çağ.Leh.] YUTS 81; UTİL V-785; ÖTİL IV-486;

çim (II): “nemliliği ve hamlığı mübalağa için kullanılan “çok aşırı” anlamında zarf”, [Kar.T.] DLT I, 338;

çimen/ çimgen: “çimen”, bk. **çümgen**.

çimilgü: “yılanma”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 38: 42;

çiğ: “tamamen”, [Kar.T.] DLT III, 357;

[Kıp.T.] İM 40b/6;

çir: “katı yağ, etteki yağ”, [Kar.T.] DLT I, 323;

- “içine kıyma konulmuş, yağda kızartılmış hamur”, [Kıp.T.] Kİ *çirkeme*, 42;

çiri-: “çürümek”, bk. **çüri-**.

çirik: “çürük”, bk. **irik**.

çişe-: “çocuk işemek, pislemek”, DLT III, 267;

çisenç: “ince ince yağın yağmur”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 265;

[Har.T.] HAP 2: 265;

[Kıp.T.] Kİ *çise*, 43;

çişet-: “işetmek ve sıçirtmak”, [Kar.T.] DLT II, 307;

çit: “üzerine nakışlar basılmış Çin ipeği”, [Kar.T.] DLT III, 120;

çit: “kamış veya dikenden yapılan çit”, [Kar.T.] DLT I, 320;

çiwgin: “şişmanlatıcı, doyurucu”, [Kar.T.] DLT I, 443;

çiwgünlen-: “(yiyeceği) vücuda yararlı kabul etmek”, [Kar.T.] DLT II, 278;

çiy:

(1) “demirden çivi”, [Kar.T.] DLT III, 123;

(2) “zırh halkasının perçini”, [Kar.T.] DLT III, 123 - 124;

çiydin: “yağmurluk yapmaya ve yatak doldurmaya yarayan ince bir keçe”, bk. **çaydam**, [Kar.T.] DLT III, 176;

çiytür-: “yük, at vb. nin belini bükmek”, [Kar.T.] DLT II, 180;

çobulmak: “Otlık lehçesinde kurutulmuş elmanın yarısı”, [Kar.T.] DLT I, 503;

çocuk:

(1) “her şeyin yavrusu”, [Kar.T.] DLT I, 381;

(2) “domuz yavrusu”, [Kar.T.] DLT I, 381;

[Kıp.T.] KMTT *çoçka* 12a/9; EDM *çoçka*, 8a/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *çoçka*, 84; YUTS *çoşka*, 86; UTİL *çoşka*, V-687; ÖTİL *çoçka*, IV-527;

- “piç”, [Çağ.Leh.] UTİL *çoşka*, V-687; ÖTİL *çoçka*, IV-527;

çoğın: “tunç”, [Kar.T.] DLT I, 409;

çoğ (I):

(1) “güneşin ışığı, saçakları”, [Kar.T.] DLT III, 128;

[Har.T.] HAP 20: 119;

(2) “odun köz olduktan sonra ateşin alevi, kor”, [Kar.T.] DLT III, 128;

[Har.T.] HŞ 870;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 387;

[Çağ.T./K.D] B 141b/5; Abuş. 926;

[Çağ.Leh.] YUTS 84; UTİL V-687; ÖTİL IV-529;

- “parlaklık, parıltı”, [ET.] AYÖlmez 193/18;
- “iştıyak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-529;

çoğ (II): “zincir, bağ”, [Kar.T.] KB 5549;

çog-: “sarmak, sıkı bağlamak”, [Kar.T.] DLT I, 210;

çoğı (I):

(1) “gürültü”, bk. **çag çog, çağı, çamı, çuğı**, [Kar.T.] DLT III, 225; **TİEMKök** 15: 73;

[ET.] AYÖlmez 166/6;

[Har.T.] HAP *çoğu* 17: 64;

[Kıp.T.] CC-II *çov*, 57b/27b; CC-II *çuğ*, 81a/9;

(2) “münakaşa, kargaşa, anlaşmazlık”, [Kar.T.] KB 1926;

çoğı (II): “savaş”, [Kar.T.] DLT I, 41;

çoğı çamı kıl-: “gürültü yapıp bağırarak”, [Kar.T.] DLT III, 234;

çoğıçı: “kavgacı”, [Kar.T.] R 43: 58; **TİEMKök** 16: 4;

çoğıla-: “gürültü edip bağırarak”, bk. **çagıla-**, [Kar.T.] DLT III, 324;

çoğla-: “bağırarak, çağırarak, gürlmek”, bk. **çarla-**, [Kar.T.] DLT III, 295; KB 5314;

- “kötü söz söylemek, küfretmek”, [Har.T.] NF 362-8;

çoğlan- (I): “(ateş) alevlenmek, kömür haline gelmek; (güneşin yalımları) düşmek”, [Kar.T.] DLT II, 245;

[Çağ.Leh.] ÖTİL IV-529;

- “gözleri parlamak, şiddetli arzu ve istek duymak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-529;

çoğlan- (II): “(asker için) toplanmak, akarak toplanmak”, [Kar.T.] DLT II, 245;

çoğlat-: “bohçalatmak”, [Kar.T.] DLT II, 345;

çoğluğ: “alevli”, [Kar.T.] **TİEMKök** 17: 97;

çogul-: “bağlanmak, bohçalanmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 133;

çok (I): “Oğuz lehçesinde aşağılık, kötü kimse”, [Kar.T.] **DLT** III, 130;

çok (II): “çok”, [Kar.T.] **KB** 3031;

[Har.T.] **AKYB** K.V. 17;

[Kıp.T.] **Kİ** 44; **K** 55b/5; **EKK** 32a/11-12; **GT** 40/13; **İM** 34b/5; **KFLT** 291b/8; **MGİ** 6a/6; **MES** 26a/4; **BVÖzgür** 93/2;

[Çağ.T./K.Ö.D.] **MEs.** 42a/435; **YED** *çoğ*, 23/5; **YED** 312/3; **T** 11;

[Çağ.T./K.D] **Mün.** 2a/5; **BD** 235/1; **Z** 90b/5;

çok-:

(1) “kuş için ava veya leşe çullanmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 17;

(2) “insan için mala çullanmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 17;

- “yere yığılmak, yapışıp kalmak”, [Har.T.] **HAP** 7: 78;

çokmaklan-: “(yılan) çöreklenmek, çöreklenip halkalanmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 275;

çokra-: “keşkek ve lapa gibi katı yiyecekler için kaynamak, pınar için kaynamak”, [Kar.T.] **DLT** III, 280; **TİEMKök** 10: 4;

[Kıp.T.] **Kİ** 44;

çokrama yul: “bol sulu kaynağın gözü, kaynayan pınar”, [Kar.T.] **DLT** I, 492;

çokraş-: “(su, insanlar) dalgalanmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 208;

çokrat-: “suyu az; baharat ve taneleri çok yiyecekleri kaynatmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 334;

çoktur-: “av kuşunu ava çökmek üzere yönlendirmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 181;

çoku barı: “pota çamuru, lüleci çamuru”, [Kar.T.] **DLT** III, 243²⁰²;

çolak: “kolu veya ayağı olmayan, çolak”, [Kar.T.] **DLT** I, 381;

[ET.] **AYTok** 2399;

²⁰² Atalay bu kelimeyi *çukubarı* şeklinde okumuştur.

[Çağ.T./K.D] MA A73a/4; MDF *çolağ* 1171;

[Çağ.Leh.] YUTS 85; UTİL V-698; ÖTİL *çolâk* IV-523;

- “hasarlı, eksik”, [Çağ.Leh.] UTİL V-698;
- “kuyruksuz, kuyruk tüyü olmayan”, [Çağ.Leh.] UTİL V-698;

çom-:

(1) “suya dalmak, suya girmek”, bk. çöm-, [Kar.T.] DLT II, 26²⁰³; TİEMÜnlü 38: 37;

[Har.T.] NF 55-2;

[Kıp.T.] ETZ *çum*-, 27a;

[Çağ.T./K.D] B 281b/14; ŞHD *çum*-, 58a-1; BVas. *çum*-, 400/4; Abuş. 926;

[Çağ.Leh.] ÖTİL IV-524;

(2) “etrafında olanları fark edemeyecek kadar bir işe, bela, lanet, hayal vb.ne dalmak, kendini kaptırmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 52: 12;

[Har.T.] NF 363-8;

[Çağ.Leh.] ÖTİL IV-524;

- “batmak, gömülmek, dibe doğru çökmek”, [ET.] AYUçar 1028; [Har.T.] 363-8; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-524;

çomağ (I): “çomak, sopa”, [Kar.T.] DLT I, 381;

[Kıp.T.] Kİ 46; KMTT 14b/5; KMTT *çoğmar*, 14b/5; EDM *çoğmar*, 8b/11; RS 196a-17;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 384;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 189a-7; MDF 222;

çomağ (II): “Uygurlar ve diğer gayri Müslimler tarafından Müslümanlara verilen ad, Müslüman”, [Kar.T.] DLT I, 381; KB 4701;

²⁰³ Atalay bu kelimeyi *çum*- şeklinde okumuştur.

çomılı bol-: “sıcaktan dolayı göz kapağı düşüp uyuşmak”, [Kar.T.] DLT I, 448²⁰⁴;

çomruş-: “suya dalmada yarışmak veya yardımlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 208²⁰⁵;

çomtur-: “suya batırmak”, [Kar.T.] DLT II, 182²⁰⁶;

çomur-: “suya koyup batırmak”, [Kar.T.] DLT II, 85²⁰⁷;

[Çağ.T./K.D] BVas. *çumur-*, 275/5; Abuş. 926;

çomuş-: “suya dalmada yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 111²⁰⁸;

çomuşluk: “tuvalet, ayak yolu”, [Kar.T.] DLT I, 503²⁰⁹;

çoṇ: “kemiksiz (et)”, [Kar.T.] DLT III, 357²¹⁰;

çor ot: “Oğuzlarda sarılan ot”, [Kar.T.] DLT III, 121-122;

çor uragut: “ferci bitişik kadın”, [Kar.T.] DLT III, 121;

- “hastalık, dert”, [Kıp.T.] Kİ *çor*, 42;
- “hasta”, [Kıp.T.] Kİ *çorlu*, 46;
- “şiş, şişkinlik”, [Çağ.T./K.D] B *çor*, 242a/6;

çotur: “kötü huylu”, [Kar.T.] DLT I, 363²¹¹;

çovlan-: “kavrulmak, yanmak”, [Kar.T.] R 4: 56;

çowı: “Hotan töresine göre hakandan iki derce sonra gelene verilen unvan”, [Kar.T.] DLT III, 225²¹²;

çowlı: “Kençek lehçesinde tutmaç süzgeci”, [Kar.T.] DLT III, 442;

çöge: “elbise üstüne giyilen geniş ve kolsuz üstlük, aba”, [Kar.T.] KB 5974;

çögen: “çevgen, değnek”, [Kar.T.] DLT I, 187; KB 2581;

çöjülmüş balçık²¹³: “nutfe, meni, döl”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 32: 8;

²⁰⁴ Atalay bu kelimeyi *çumılı bol-* şeklinde okumuştur

²⁰⁵ Atalay bu kelimeyi *çumruş-* şeklinde okumuştur

²⁰⁶ Atalay bu kelimeyi *çumtur-* şeklinde okumuştur

²⁰⁷ Atalay bu kelimeyi *çumur-* şeklinde okumuştur

²⁰⁸ Atalay bu kelimeyi *çumuş-* şeklinde okumuştur

²⁰⁹ Atalay bu kelimeyi *çumuşluk* şeklinde okumuştur

²¹⁰ Atalay bu kelimeyi *çuṇ* şeklinde okumuştur

²¹¹ Atalay bu kelimeyi *çotur* şeklinde okumuştur.

²¹² Atalay bu kelimeyi *çowı* şeklinde okumuştur.

çök-:

(1) “aşağı doğru inmek, dalmak, batmak, göçmek”, [Kar.T.] KB 5457;

[Çağ.Leh.] YUTS 86; UTİL V-712; ÖTİL IV-522;

(2) “dizüstü oturmak, eğilmek, çökmek, çömelmek”, [Kar.T.] DLT II, 21; AH 104; R 19: 68; TiEMÜnlü 45: 28;

[ET.] AYTok 3237;

[Har.T.] MM 276-4; NF 42-16; HAP 45: 28;

[Kıp.T.] CC-II 59a/18b; Kİ 44; KMTT 15b/1; K 41a/6; EKK 81b/2; İM 81a/2; KFLT 151a/24; BVÖzgür 94/7;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 123b-9;

[Çağ.Leh.] YUTS 86; UTİL V-712; ÖTİL IV-522;

(3) “suda dibe çökmek”, [Kar.T.] DLT II, 21;

[Kıp.T.] K 28b/6;

- “gücünü yitirmek, kederlenmek”, [Har.T.] HŞ 2075;
- “erkek kuş için dişisine çökmek, döllemek”, [Kıp.T.] K 9a75;
- “(fikre) dalmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 86; UTİL V-712; ÖTİL IV-522;

çöker-: “düşürmek, aşağı düşürmek”, [Kar.T.] AH 102;

[Kıp.T.] K 122b/4;

çökkit-: “çökmek, diz çökmek, çökertmek”, [Kar.T.] KB 6534;

[ET.] AYÖlmez 182/10;

çöktür-:

(1) “hayvanı çöktürmek”, [Kar.T.] DLT II, 181;

(2) “bir şeyi eritip çöktürmek, süzdürüp akıtmak, ayırmak”, [Kar.T.] DLT II, 181;

- “çökmesini sağlamak”, [Çağ.Leh.] YUTS 86; UTİL V-711;

²¹³ Bu kelime Arapça olarak سَلَلَةٌ kelimesine karşılık gelmektedir. Ünlü, bu kelimenin Hekimoğlu ve Manisa Kur'an Tercümelerinde *süzük balçuğ* ve *hōr şu* şekillerinin de bulunduğunu söylemiştir.

çökür-:

(1) “deve, fil vb.ni çökertmek”, [Kar.T.] DLT II, 84;

[Har.T.] NF 43-15;

(2) “adama diz çöktürmek”, [Kar.T.] DLT II, 84;

[Çağ.Leh.] YUTS 86; UTİL V-712, 713;

(3) “mecazi anlamda çökertmek (gönül, kalp için) kaygılandırmak, huzursuz etmek”, [Kar.T.] KB 1109;

- “(suya) batırmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 86; UTİL V-712, 713;

çöküt: “kısa, cüce”, [Kar.T.] DLT I, 356; KB 2086;

çökütlük: “boy kısalığı, cücelik”, [Kar.T.] DLT I, 506;

çöm-: “suya dalmak, yüzmek”, bk. **çom-**, [Kar.T.] DLT I, 401; TİEMÜnlü 21: 82;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 33b/03;

[Çağ.Leh.] YUTS 86; UTİL V-716;

- “bir şeyin içine batmak, içinde kalmak”, [Har.T.] HŞ 2191;
- “çömelmek”, [Kıp.T.] Kİ *çömel-*, 46; [Çağ.T./K.D] MDF *çömçen-*, 899;

çömçe: “Oğuz lehçesinde (ağaçtan oyulmuş) kepçe”, [Kar.T.] DLT I, 417;

[Har.T.] NF 28-17;

[Kıp.T.] CC-I *çömiç*, 52b/29; Kİ 46; ETZ *çömçi*, 34a; KMTT 18b/3; EDM *çömçe*, 10b/6; GT *çöümüç*, 320/7; BVAğar 20b/18;

[Çağ.Leh.] YUTS *çöümüç*, 86; UTİL *çöümüç*, V-716; ÖTİL *çömiç*, IV-524;

- “dal, budak”, [Çağ.Leh.] YUTS *çömçek*, 86;

çömerük: “gözü sürekli yaşaran ve zayıf gören”, bk. **çümerük**, [Kar.T.] DLT I, 488²¹⁴;

çömtür-: “derine batırmak”, bk. **çümtür-**, [Kar.T.] DLT II, 182²¹⁵;

[Çağ.Leh.] YUTS *çömdür-*, 86; UTİL *çömdür-*, V-716;

çömür-: “(suya) daldırmak, derine batırmak”, bk. **çümür-**, [Kar.T.] DLT II, 85²¹⁶;

[Çağ.T./K.D] MDF *çomur-*, 266;

çömüş-: “derine dalmak; düşman saflarına dalmak”, bk. **çümüş-**, [Kar.T.] DLT II, 111²¹⁷;

çönek: “Çiğil lehçesinde kutu, kap”, [Kar.T.] DLT II, 290;

[Kıp.T.] RS 204b-18;

- “evlek, tahıl ölçeği”, [Çağ.Leh.] YUTS *çönek*, 86; UTİL *çönek*, V-717;

çöp (I): “bir şeyin çöpü ve usaresi; üzüm vb. şeylerin posası; şarap, yağ vb. şeylerin dibe çöken kısmı, tortu”, [Kar.T.] DLT I, 318;

[Har.T.] HAP 87: 5;

[Kıp.T.] Kİ 41; İM 482a/8;

[Çağ.T./K.D] MA A67b/8;

- “ot, bitki”, [Çağ.Leh.] YUTS 87; UTİL V-708; ÖTİL IV-525;

çöp (II): “tutmaç yemeğinin şehriye ve eriştenin çubuk halindeki parçaları”, [Kar.T.] DLT I, 318;

[Çağ.Leh.] YUTS 87; UTİL V-708; ÖTİL IV-525;

- “ekmek ufağı, kırıntı”, [Kıp.T.] CC-II 81a/7;

²¹⁴ Atalay bu kelimeyi *çümerük* şeklinde okumuştur.

²¹⁵ Atalay bu kelimeyi *çümtür-* şeklinde okumuştur.

²¹⁶ Atalay bu kelimeyi *çümür-* şeklinde okumuştur.

²¹⁷ Atalay bu kelimeyi *çümüş-* şeklinde okumuştur.

çöp çep: “değersiz (insan)” [Kar.T.] DLT I, 318;

çöpre: “eski elbise”, bk. **çöprek**, [Kar.T.] DLT I, 421²¹⁸;

çöprek: “bez parçası, paçavra, kumaş parçası”, [Kar.T.] R 19: 23;

[Har.T.] NF 391-3;

[Kıp.T.] EKK **çüprek**, 50a/5; MGİ **çüprek**, 67b/5; MES **çüprek**, 29b/1; MG 82a/4;

- “kundak”, bk. **yörge-**, [Kıp.T.] CC-II **çüprek**, 61b/5; CC-II **çörgek**, 59b/1b;
- “elbise”, bk. **çöpre**, [Kıp.T.] Kİ **çüprek**, 41; KMTT 20a/12; İM 89a/6; BVAğar 26b/2;

çöpür: “keçi kılı”, [Kar.T.] DLT I, 363²¹⁹; R **çübür**, 16: 80;

[Har.T.] HAP 16: 80;

çöpür çepür: “eski ve döküntü eşya”, [Kar.T.] DLT I, 363²²⁰;

çöpürülen-: “(keçi) kılları çıkmak”, [Kar.T.] DLT II, 266²²¹;

çörek: “yuvarlak ekmek, çörek”, [Kar.T.] DLT I, 388;

[Kıp.T.] Kİ 42-43; KMTT 16b/10;

- “çörek, börek vb. üzerine ekilen güzel kokulu siyah renkli küçük tohumları olan bitki”, [Kıp.T.] BM **çörekoti**, 12b/9;

çörekle-: “çörek yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 340;

çöy-: “(ip, kuzu bağırsağı vb. şeyleri) çekip uzatmak”, [Kar.T.] DLT II, 9²²²;

çöytür-: “(ip, kuzu bağırsağı vb. şeyleri) gerdirmek”, [Kar.T.] DLT II, 180²²³;

çöyül-: “(ip, sakız, macun vb. katı sıvılar) gerilmek”, [Kar.T.] DLT II, 132²²⁴;

²¹⁸ Atalay bu kelimeyi *çupra* şeklinde okumuştur.

²¹⁹ Atalay bu kelimeyi *çübür* şeklinde okumuştur.

²²⁰ Atalay bu kelimeyi *çübür çebür* şeklinde okumuştur.

²²¹ Atalay bu kelimeyi *çübürülen-* şeklinde okumuştur.

²²² Atalay bu kelimeyi *çüy-* şeklinde okumuştur.

²²³ Atalay bu kelimeyi *çöytür-* şeklinde okumuştur.

²²⁴ Atalay bu kelimeyi *çöyül-* şeklinde okumuştur.

çözük: “bağları açılmış, işe yaramaz söz”, [Kar.T.] AH 478²²⁵;

çözül-: “süzülmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 23: 12;

- “çözülmek, bozulmak”, [Har.T.] HAP 16: 92;
- “çözülmek, açılmak, bağlarından kurtulmak”, [Kıp.T.] MGİ *çezil-*, 162b/2; MGİ 163a/6;

çubart-: “birinin malını soyup çırılçıplak bırakmak”, bk. **çubartu sı-**, [Kar.T.] DLT III, 430;

çubartu sı-: “birinin malını soyup, çırılçıplak bırakmak”, bk. **çubart-**, [Kar.T.] DLT III, 430;

çufga: “hızlı posta ulaklarının yolda aldığı ve sonrakini bulana kadar bindiği at”, [Kar.T.] DLT I, 424;

çufga: “Kıpçak ve Oğuz lehçesinde rehber ve komutan”, [Kar.T.] DLT I, 424;

çug: “eşyanın heybesi, bohça”, [Kar.T.] DLT III, 128²²⁶;

- “bağ, köstek”, [ET.] AYÖlmez 165/20; Üİ 106a/17;

çugı: “gürültü”, bk. **çag çog, çagı, çamı, çogi**, [Kar.T.] DLT III, 128;

çuğla-: “eşyayı doldurup bohçalamak, toplamak, bir araya getirmek”, [Kar.T.] DLT III, 296²²⁷;

[Çağ.Leh.] YUTS *çuğli-*, 87;

- “dolamak, kuşatmak, sarmak, örtmek”, [Kıp.T.] Kİ *çulla-*, 45; MG *çulğa-*, 100a/9; BVAğar *çolğa-*, 34b/3; [Çağ.T./K.Ö.D] D *çulğa-*, 83; [Çağ.T./K.D] Z *çulğa-*, 337a/6; [Çağ.Leh.] YUTS *çulği-*, 88; UTİL *çulğa-*, V-706;
- “etrafını sarmak, çevrelemek”, [Çağ.Leh.] YUTS *çulği-*, 88;
- “çul serdirmek”, [Kıp.T.] BVÖzgür *çulğaşdur-*, 116/3; BVAğar *çolğaştur-*, 16b/17;
- “giysi”, [Çağ.T./K.D] MDF *çul*, 2236;

²²⁵ C nüshasında *çözük* kelimesinin yerine yazılan *yüzük* kelimesinin altında parantez içinde *yaramaz* yazılmıştır.

²²⁶ Atalay bu kelimeyi *çog* şeklinde okumuştur.

²²⁷ Atalay bu kelimeyi *çogla-* şeklinde okumuştur.

çuglan-(I): “her şeyiyle gelmek”, [Kar.T.] DLT II, 245²²⁸;

çuglan-(II): “bohçalanmak”, [Kar.T.] DLT II, 245²²⁹;

çugurdan: “sel yarığı, uçurum”, [Kar.T.] DLT I, 512;

çukmın: “buharda pişirilen kurabiye şeklinde bir tür ekmek”, [Kar.T.] DLT I, 444;

çuğur: “çukur”, [Kar.T.] TIEMKök 3: 103;

[Har.T.] MM 191-4; NF 329-11; HAP 3: 103;

[Kıp.T.] CC-I *çugur* 39b/7; Kİ 44; ETZ 12b; K 45b/7; İM 36b/6; İM *çuğır*, 220b/1; KFLT 372a/25; MG *çuğır*, 79b/7; BVÖzgür 46/6;

[Çağ.T./K.D] MA A33a/15; B 341a/3; Z 285b/2;

[Çağ.Leh.] ÖTİL IV-518;

çulga-: “dolamak, sarmak”, bk. *çugla-*.

çulık: “üveyik büyüklüğünde alacalı bir su kuşu”, [Kar.T.] DLT I, 381;

çulıman: “Kençek lehçesinde aslı ve nereden çıktığı bilinmeyen (iş), su birikintisi”, [Kar.T.] DLT I, 448;

çulk esrük: “zil zurna sarhoş”, [Kar.T.] DLT I, 349;

çulkuy: “bir taraf çarpılmış”, [Kar.T.] DLT III, 242;

çum-: “insan için suya dalmak”, bk. *çom-*, *çöm-*.

çumalı: “Çiğil lehçesinde karınca”, [Kar.T.] DLT I, 448;

çumguç:

(1) “ayak tüylerinde beyaz lekeler olan karga, ala karga”, bk. *çumuk*, [Kar.T.] DLT I, 33;

[Har.T.] HŞ *çomguç* 3659;

(2) “kara renkli, sesi güzel, ötücü bir kuş”, [Kar.T.] KB 77;

çumuk: “Oğuz lehçesinde ayak tüylerinde beyaz lekeler olan karga, alakarga”, bk. *çumguç*, [Kar.T.] DLT I, 33;

çumuk: “Oğuz lehçesinde ala karga”, bk. *çumguk*, [Kar.T.] DLT I, 33;

²²⁸ Atalay bu kelimeyi *çoglan-* şeklinde okumuştur.

²²⁹ Atalay bu kelimeyi *çoglan-* şeklinde okumuştur.

çun-: “Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde yıkanmak”, bk. **yun-**, [Kar.T.] DLT II, 314;

çupan: “köy büyüğünün yardımcısı”, [Kar.T.] DLT I, 402;

çuram: “hafif bir okla daha uzağa yapılan atış”, [Kar.T.] DLT I, 412;

çuram oku: “çuram atışında kullanılan ok”, [Kar.T.] DLT I, 413;

çurnı: “Türk doktorlarının hazırladığı bir müshil ilacı”, [Kar.T.] DLT I, 435; KB 1064;

çuvaç: “otağ”, [Kar.T.] DLT I, 195;

çuwla-: “(et) iyi pişmeyip börtmek”, [Kar.T.] DLT III, 296;

çuwlaş-: “fısıldaşmak, sır vermek”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 78;

çuvşa-:

(1) “mide için ekşimek, bulanmak”, bk. **çuwşa-**, [Kar.T.] TİEMKök 7: 20;

(2) “gizli gizli görüşmek, fısıldamak”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 80;

[Har.T.] HAP *çüşe-* 20: 108;

çuwşa-:

(1) “(meyve suyu) kendiliğinden kaynayıp köpük atmak”, bk. **çuvşa-**, [Kar.T.] DLT III, 286;

(2) “(mide) ekşimek”, [Kar.T.] DLT III, 286;

çuwşaş-: “fısıldaşmak, sır vermek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 114;

çuwşat-: “ekşitmek”, bk. **çıwşat-**, [Kar.T.] DLT II, 336;

çuz:

(1) “kırmızı ve siyah altınla işlenmiş Çin kumaşı, atlas”, [Kar.T.] DLT I, 325; KB 1426;

[Har.T.] HAP 22: 23;

[Kıp.T.] CC-I 46a/14; KMTT 20a/9;

(2) “sırmalı”, [Kar.T.] AH 480;

çübek: “çocuğun çükü”, [Kar.T.] DLT I, 388;

çüçük: “tatlı”, bk. **süçig, süçüg.**

çüçünek: “Ebu Cehl karpuzu”, [Çağ.Leh.] DLT 630²³⁰;

²³⁰ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

çügde: “kulakların arkasında kafada bulunan kemik çıkıntısı, kafa baltası”, [Kar.T.] DLT I, 418²³¹;

çükreklen-: “yün elbise sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 277;

çülük-: “kılığı görünüşü perişanlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 118;

çüm-: “(ördek için) suya iyice dalmak”, [Kar.T.] DLT II, 26;

çümeli: “Çiğil lehçesinde karınca”, [Kar.T.] DLT 630²³²;

çümen: “çimen”, bk. **çümgen**.

çümgen: “çayır, otlak yer, çimen”, [Kar.T.] DLT I, 443;

[Har.T.] HŞ *çümen*, 820; HŞ *çimgen*, 1030; NF *çimgen*, 131-14; HAP *çimgen*, 42: 22;

[Kıp.T.] Kİ *çümen*, 46; BM *çümen*, 9b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *çimgen*, 784; LD *çemen*, 2326; LGN *çemen*, 100/8;

[Çağ.T./K.D] B *çemen*, 249b/10;

[Çağ.Leh.] YUTS *çemen*, 74; YUTS *çimen*, 81; UTİL *çimen*, V-785;

- “bahçe”, [Kıp.T.] İM 377a/4;

çünke: “örtülü, kapalı”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 15;

- “bıçak vb. için kör, kesmeyen, keskin olmayan”, [Kıp.T.] KMTT *çünge*, 29a/3;
- “kapamak, örtmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *çünkü-*, 89; UTİL *çünki-*, V-728; UTİL *çümki-*, V-729;

çünük: “Yağma lehçesinde çınar ağacı”, [Kar.T.] DLT I, 388;

- “cennet ağacı, kokarağaç”, [Çağ.Leh.] UTİL *çülük*, V-728;

²³¹ Atalay bu kelimeyi çökdi şeklinde okumuştur ama okunuşu konusunda kararsız kalmış ve soru işareti koymuştur.

²³² Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

çür: “menfaat”, [Kar.T.] DLT I, 323;

çürgü: “çiş”, [Kar.T.] DLT I, 430;

çüri-: “çürümek”, bk. **iri-**, **öri-**, [Kar.T.] TİEMÜnlü 79: 11;

[Har.T.] NF 331-2; **HAP çürü-**, 36: 78; **HŞ çürü-**, 1211;

[Kıp.T.] **Kİ çürü-**, 43; **K** 14b/6; **K çürü-**, 76b/7; **İM** 116a/2; **İM çürü-**, 114b/1; **BVAğar çürü-**, 46b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 62/11;

[Çağ.T./K.D] **BVas. çür-**, 640/7; **MA** 1423(B); **MA çürü-**, A19b/14; **BD çürü-**, 132/12; **B çürü-**, 196a/12;

[Çağ.Leh.] **YUTS çiri-**, 83; **UTİL çiri-**, V-757;

çürle-: “menfaat sağlamak”, [Kar.T.] DLT I, 323;

çürlen-: “çıkar sızdırmak, menfaat sağlamak”, [Kar.T.] DLT II, 245;

çürlet-: “birini aşırıya yönlendirmek”, [Kar.T.] DLT II, 345;

çürü-: “çürümek”, bk. **çüri-**.

çürük: “çürük”, bk. **irik**.

çüşek: “Soğdak lehçesinde otlak”, [Kar.T.] DLT I, 389;

çüvit ~ çüvit ~ çüwüt: “renklerin genel adı; renk adlarıyla kullanılıp yeni renk veya nesne adı oluşturan bir kelime”, [Kar.T.] DLT III, 162;

çüwşeş-: “fısıldaşmak, sır vermek”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 47;

D

dağ (I): “at vb. şeylerin damgalandığı dağlama”, [Kar.T.] DLT II, 153; TİEMÜnlü 68: 16;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 92; **UTİL** II-17;

- “yanık yarası”, [Kıp.T.] **BVAğar** 20a/3;

dağ (II): “Argu lehçesinde değil, yok”, [Kar.T.] DLT II, 153; TİEMKök 6: 30;

dağ ol: “Oğuz lehçesindeki tegül kelimesinin aslı”, [Kar.T.] DLT I, 393;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *dağıl*, 28a/13;

dağı: “yine, dahi”, bk. **tağı**, [Kar.T.] DLT II, 195;

[Har.T.] AKYB *dağı* Ka.11. 6; AKYB *dağı* K.IV. 4; HŞ *dağı* 1164;

[Kıp.T.] CC-II *dağı*, 62b/26; KMTT *dağı* 61a/13; EKK *dağı*, 27a/8; GT *dağı*, 4/3; MES *dağı*, 2a/5; MG 103b/9; BVÖzgür *dağı*, 1/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *dağı*, 118; YED *dağı*, 69/3; LGN *dağı*, 15/1;

[Çağ.T./K.D] NİD *dağı*, 12/6; NC *dağı*, 6a/1; HBD *dağı*, 3/7; ŞDG *dağı*, 23/4; ŞHD *dağı*, 2a-4; ŞHD *dağı*, 4a-4; BD *dağı*, 4/69; MDF *dağı*, 41; BTD *dağı*, XLI/4; Z *dağı*, 8a/6; Abuş. *dağı*, 929;

dal: “kol, şube”, bk. **tal**, [Kar.T.] KB 5311²³³;

- “ağaçların uzantılarından herbiri”, bk. **tal**.

dava (I): “ılgın ağacının meyvesi”, [Kar.T.] DLT III, 237;

dava (II): “yün çilesi”, [Kar.T.] DLT III, 237;

davül: “değil”, bk. **dewül**, **tegül**, [Kar.T.] TİEMKök 2: 96;

[Kıp.T.] MG *dögül*, 18b/5;

de-: “söylemek, demek”, bk. **te-**.

dede: “Oğuz lehçesinde baba”, [Kar.T.] DLT III, 220;

[Kıp.T.] Kİ 48-51;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *düdü*, I-543;

- “dayı”, [Çağ.T./K.D] B 157a/3;
- “(ağızlara ait kelime) dede”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *düdü*, I-635;

²³³ bu *din* dalı dünya dalı karşı ol / yağuşmaz ikigün yolu yarşı ol “din dalı ile dünya dalı birbirine karşıdır; ikisi birbirine yaklaşmaz” beytinde geçen *dal* kelimelerini Arat “kol, şube” anlamlarında çevirmiştir. Ama Tezcan’a göre bu *dal* kelimeleri *dîn* ve *dünya* kelimelerinin başında bulunan dal harfinin adıdır. Tezcan, age, s. 39.

deg: “gibi”, bk. **teg**, [Kar.T.] AH 161;

[Kıp.T.] CC-II *dek*, 66b/21b;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *dey*, 6b/02;

dep-: “bulmak”, bk. **tap-**, [Kar.T.] AH C 474²³⁴;

deve: “Oğuz lehçesinde deve”, bk. **devey**, **teve**, **tewe**, **tewi**, **tiwe**, [Kar.T.] DLT II, 195;

[Kıp.T.] CC-I *töve*, 54b/10; K 2a/3; EDM 7a/11; EKK 55b/12; BM *dewe*, 13a/2²³⁵; RS *dève*, 195a-22;

- “deve kuşu”, [Kıp.T.] BM *dewe kuş*, 13a/4;

devey: “Oğuz lehçesinde deve”, bk. **deve**, **teve**, **tewe**, **tewi**, **tiwe**, [Kar.T.] DLT I, 31;

dewül: “değil”, **davül**, **tegül**, [Kar.T.] TİEMÜnlü 26: 154;

[Har.T.] AKYB *degül*, K.VII. 26; HŞ *degül*, 899;

[Kıp.T.] CC-I *devül*, 36a/28; GT *degül*, 7/1; GT *dögül*, 292/10; İM *degül*, 440b/4; BVAğar *degül*, 4b/24;

di-: “söylemek, demek”, bk. **ti-**.

didek: “gelin giderken yüzü görülmesin diye tahtirevanına örülen örtü”, [Kar.T.] DLT I, 408;

didim: “gerdek gecesi gelinin giydiği taç”, [Kar.T.] DLT I, 397;

dik: “yatay olmayan, dik”, [Kar.T.] DLT I, 334; TİEMÜnlü 70: 44;

[Kıp.T.] MG *tik*, 11b/8; BVÖzgür *tik*, 84/4;

[Çağ.T./K.D] MDF *tik*, 792;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tik*, IV-87;

- “eğimi az olan, yokuş, tepe”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tik*, IV-87;
- “boyu uzun olan”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tik*, IV-87;
- “burulmayan, yamuk olmayan, düz, doğru”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tik*, IV-87;
- “korkusuz, cesur”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tik*, IV-87;

²³⁴ *tapmak* “bulmak” kelimesinin yerine kullanılmıştır.

²³⁵ Zajaczkowski bu kelimeyi diş-dudak v’si ile okumuştur.

diŋgel: “kemiğin baş kısmı, ön kol kemiği, kalça”, [Kar.T.] DLT III, 384;

dingiz: “deniz”, bk. **teŋiz**, [Kar.T.] AH C 388;

diriğ: “yazık”, [Kar.T.] AH C 386²³⁶;

diz: “diz”, bk. **tiz**, [Kar.T.] AH C 148;

[Har.T.] HAP 7: 78;

[Kıp.T.] K 56a/6; EDM 13b/6; RS 190a-22;

dön-: “dönmek, geri gelmek”, [Kar.T.] AH C 462²³⁷; [Kıp.T.] KMTT 42a/9;

- “bir şekilden başka bir şekle girmek”, [Kıp.T.] K43b/6;

döndür-: “döndürmek”, [Kar.T.] AH C 424²³⁸;

dört: “üçten sonra gelen sayı adı”, bk. **tört**.

dur-: “kalkmak”, bk. **tur-**, [Kar.T.] AH C 148²³⁹

durur: “ek fiil, bildirme”, [Kar.T.] AH C 155²⁴⁰;

[Har.T.] AKYB K.VII. 22;

[Kıp.T.] RS *dur*, 205d-26;

dut-: “tutmak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 69;

[Har.T.] AKYB K.VII. 20;

[Kıp.T.] K 16b/3;

dük mın: “binlerce”, [Kar.T.] DLT I, 334;

dük ur-: “eli yumruk yaparak hafifçe vurmak”, [Kar.T.] DLT I, 334;

dülek: “ağzı kırık saksı, testi”, [Kar.T.] DLT I, 389;

dünüşge: “Kençek lehçesinde tere”, [Kar.T.] DLT I, 490;

²³⁶ *kanı kaŋça bardı kişilik isiz* dizesindeki *isiz* kelimesinin altında C nüshasında parantez içinde *diriğ* yazmaktadır.

²³⁷ *kaytarılmaz* kelimesinin altında C nüshasında *dönmez* yazmaktadır.

²³⁸ *ewrüp* kelimesinin altında C nüshasında *döndürmek* yazmaktadır.

²³⁹ *kopmak* kelimesinin yerine C nüshasında *durmak* kelimesi kullanılmıştır.

²⁴⁰ *turur* kelimesinin yerine C nüshasında *durur* kelimesi kullanılmıştır.

düş-: “ayrılmak, boşanmak”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 65: 2;

- “girmek, inmek”, [Kıp.T.] **K** 19b/2;

E

e-: “olmak, ek-fiil”, bk. **er-**, [Kar.T.] **DLT** II, 29;

[Kıp.T.] **CC-I** 1b/4; **RS** *é-*, 189a-9; **GT** *i-*, 15/6; **İM** *i-*, 26a/7; **KFLT** *i-*, 43b/6; **MGİ** *i-*, 233b/1; **MGİ** *yi-*, 47a/2; **MG** *i-*, 67a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** *é-*, 156/5; **TSM** *i-*, 1; **MEs.** *i-*, 1b/2; **MSD** 642; **YED** *i-*, 1/4; **D** *i-*, 151; **T** *i-*, 270; **LD** *i-*, 284; **LGN** *i-*, 36/3;

[Çağ.T./K.D] **NİD** *i-*, 343/5; **BVas.** *i-*, 217/7; **HBD** *i-*, 5/4; **ŞDG** *é-*, 19/5; **ŞHD** *i-*, 12a-11; **MA** *é-*, A74a/10; **BD** *i-*, 1/6; **B** *é-*, 120a/8; **MDF** *i-*, 58; **Z** 16a/9; **Z** *i-*, 2a/1; **Abuş.** *é-*, 931;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** *i-*, 88a-9; **ŞRT** *i-*, 34b/09;

é-: “yemek”, bk. **ye-**, **yi-**.

eb: “ev”, bk. **ev**, **ew**, **öw**.

ebek: “çocuk dilinde ekmek”, [Kar.T.] **DLT** I, 68;

ebeki: “bir şeyi az görmeyi ifade eden bir edat”, [Kar.T.] **DLT** 632²⁴¹;

eçe: “büyük kız kardeş”, [Kar.T.] **DLT** I, 86;

[Çağ.Leh.] **UTİL** *éce*, VI-70;

- “namuslu kadın”, [Çağ.T./K.D] **Abuş.** *éçi*, 931;

eçkü: “keçi”, bk. **keçi**, **DLT** I, 95; **TİEMKök** 6: 143;

[Har.T.] **MM** 195-1;

[Kıp.T.] **CC-I** *eçki*, 54b/4; **Kİ** *eçki*, 9; **KMTT** *eçki*, 16a/6; **K** 5a/7; **KFLT** *eçki*, 321a/3;

²⁴¹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *üçkü*, 2731;

[Çağ.T./K.D] MA *içkü*, A25b/7; MDF *öçkü*, 1168;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *eçki*, 105b-8;

[Çağ.Leh.] YUTS 107; YUTS *eçki*, 107; YUTS *öçke*, 303; YUTS *öşki*, 307; UTİL *öçke*, III-798; ÖTİL 63;

- “teke”, [Kıp.T.] CC-I *eçki*, 54b/3;

eçi:

(1) “büyük erkek kardeş, ağabey”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 70: 12;

[ET.] KT D 6; Hua. 31;

(2) “Barsgan lehçesinde yaşlı kadın hanım nine”, bk. aç, [Kar.T.] DLT I, 87;

- “amca”, [ET.] KT D 16; [Har.T.] MM 259-3;

eđ (I): “ipekli kumaş vb. imal edilen her şey”, [Kar.T.] DLT I, 79; KB 618;

- “mal, mülk”, [ET.] AYÖlmez 196/22;
- “şey, madde, cevher”, [ET.] Üİ 115a/6;

eđ (II): “iyi fal, iyiye işaret”, [Kar.T.] DLT 632²⁴²;

eğer: “eyer”, [Kar.T.] DLT II, 224; KB 1428;

[Har.T.] NF 53-2; NF *eyer*, 52-12; HŞ *eyer*, 4086;

[Kıp.T.] CC-I *eyer*, 51b/28; Kİ *eyer*, 26; KMTT *eyer*, 14b/8; EDM *eyer*, 8b/7; EKK *eyer*, 71b/8; RS *eyer*, 196a-22; GT *iyer*, 44/13; İM *iyer*, 97a/6; KFLT *eyer*, 280b/3; MGİ *eyer*, 163a/4; MG *iyer*, 7b/5; MG *izer*, 6b/7; BVÖzgür *eyer*, 20/6; BVÖzgür *iyer*, 108/4;

²⁴² Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.Leh.] YUTS *éger*, 121;

eder-: “aramak”, bk. **eğer-**, **eter-**, [Kar.T.] DLT III, 11; AH 105;

- “takip etmek”, [Har.T.] HŞ *eyer-*, 1650;

eğer-: “izini takip etmek, peşinden gitmek, izlemek”, bk. **eder-**, **eter-**, [Kar.T.] DLT I, 447; R 44: 23; KB 3538; TİEMKök 15: 18;

[E.T.] AYAyazlı 0094;

[Har.T.] MM 271-2;

eğerger-: “avını aramayı adet haline getiren, devamlı hakkını arayan”, [Kar.T.] DLT I, 157;

eğerle-: “eyerlemek”, [Kar.T.] DLT I, 300; KB 3289;

[Har.T.] HŞ 1599;

[Kıp.T.] Kİ *eyerle-*, 26; KMTT *eyerle-*, 38b/4; K 108b/8; EKK *eyerle-*, 82b/2; RS *eyerle-*, 187b-22; İM *iyerle-*, 192a/6; MGİ *eyerle-*, 163a/4; MG *iyerle-*, 9a/7; BVAğar *iyerle-*, 66b/5;

eğerlig-: “üzerine eyer konmak için ayrılmış tahta”, [Kar.T.] DLT I, 151;

eğertçi-: “ileri giden, akıncı”, [Kar.T.] KB 2395;

eğer-:

(1) “düzeltmek”, [Kar.T.] DLT I, 227;

(2) “(söze) kulak asmak, dinlemek”, [Kar.T.] DLT I, 227;

(3) “mühimsemek, umursamak, dikkate almak (bu fiil çoğunlukla olumsuzluk için kullanılır), bk. **eğle-**, [Kar.T.] DLT I, 227;

[E.T.] AYAyazlı 0561;

eğgü-:

(1) “iyi, güzel”, bk. **idgü-**, [Kar.T.] DLT I, 34; AH 240; R 4: 128; KB 905; TİEMKök 2: 271;

[ET.] KT G 6; AYÖlmez 132/19; UM I 77; IBTekin 57; Hua. *ädgü-*, 27; Üİ 116a/6;

[Har.T.] MM 101-4; NF 114-10; HAP 9: 120; HŞ 1068;

[Kıp.T.] CC-I *eygi*, 30a/16; CC-I *eyi*, 31b/20; CC-II *egi*, 64a/23; K 30b/4; RS *ëyü*, 191a-14; İM 28b/1; BVAğar *izzü*, 1b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 13/11; GTSib *edgü*, 29/2;

[Çağ.T./K.D] MA *ëzgü*, 23(B);

[Çağ.Leh.] UTİL *edgü*, I-245; UTİL *ezgü*, I-259; ÖTİL *ezgü*, V-22;

(2) “iyi kişi, hayırlı insan”, [Kar.T.] R 38: 47; [Har.T.] NF 353-15;

(3) “namuslu, günahsız”, [Kar.T.] R 4: 34; TİEMKök 4: 34;

- “sevap”, [ET.] AYUçar 0116;
- “güzel huylu olmak”, [Kar.T.] DLT *edgü kılın-*, 632²⁴³;
- “bozuk olmayan, sağlam, zarar görmemiş”, [Har.T.] HAP 18: 79;
- “iyilik”, [Har.T.] HAP 21: 73;

edgülen-: “yarar sağlamak”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 240;

edgüleş-: “iyileşmek, iyi geçinmek”, [Kar.T.] KB 4354;

edgülük:

(1) “iyilik”, [Kar.T.] DLT I, 44; AH 389; R 58: 9; KB 1841; TİEMKök 2: 232;

[ET.] AYÖlmez 151/3; Üİ 110a/15;

[Har.T.] NF 50-5; HAP 2: 44; HŞ 2101;

[Kıp.T.] CC-I *eygilik*, 38a/20; CC-II *egilik*, 64a/23; CC-II *iygilik*, 75a/2; K 42a/9; GT *eygülük*, 270/3; GT *eygülik*, 86/8; İM 10a/7; BVAğar *izzgülük*, 1b/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 52/2; GTSib *ëygülük*, 211/12;

[Çağ.T./K.D] MA *ëzgülik*, 239(B); MA *ëzgülük*, 1571(B);

- “sevaplı”, [ET.] AYUçar 0129;
- “hayırsever”, [Kar.T.] R *edgülük kılğan*, 9: 91;
- “nimet, lütuf”, [Har.T.] HAP 4: 73;

²⁴³ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

eğik-: “ıslah edilmek, güzelleşmek, iyileşmek”, [Kar.T.] KB 347;

edil-: “yapılmak, edilmek”, bk. **itil-**.

edin: “başka”, bk. **ağın**, [Kar.T.] DLT III, 11;

eğir-: “ayırıp seçmek, ayırmak”, [Kar.T.] DLT I, 177;

eğiş: “kadeh”, [Kar.T.] DLT III, 61; **TİEMKök** 12: 76;

- “kap, kacak”, [Kıp.T.] K 1b/2;
- “mal, mülk”, [Kıp.T.] K 89a/1;

eğiz: “yüksek, yüce, ulu”, [Kar.T.] DLT I, 55; **AH** 60; **R** 4: 78; **KB** 733; **TİEMÜnlü** 57: 13;

[E.T.] **AYAyazlı** 0273; **Üİ idiz**, 101b/1;

[Har.T.] **HŞ** 709;

[Çağ.Leh.] **UTİL eğiz**, VI-104;

- “tepe, yüksek yer”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL üdir**, I-40;

eğizlen-: “uzun bir engel saymak”, [Kar.T.] DLT I, 292 – 293;

eğizlik: “yükseklik”, [Kar.T.] DLT I, 152; **KB** 1521;

[Çağ.Leh.] **UTİL eğizlik**, VI-106;

- “uzunluk”, [Çağ.Leh.] **UTİL eğizlik**, VI-106;
- “coğrafyada plato”, [Çağ.Leh.] **UTİL eğizlik**, VI-106;

eğle- (I): “bir şeyi meta haline getirmek, kullanmak”, [Kar.T.] DLT I-286²⁴⁴;

eğle- (II):

²⁴⁴ Ercilasun ve Atalay bu kelimeyi yukardaki şekilde açıklarken Atalay, “enine genişletmek” şeklinde açıklamıştır.

(1) “tesir etmek, etkilemek”, bk. **edger-**, [Kar.T.] DLT III, 155²⁴⁵;

(2) “değer vermek, hürmet etmek”, [Kar.T.] KB 1805;

(3) “(bir kimseyi) yetiştirmek, eğitmek, bir şeyler öğretmek”, [Kar.T.] KB 1633;

- “deriyi terbiye etmek, ıslah etmek, kokuyla güzelleştirmek”, [Kıp.T.] K 45a/3; **K iyle-**, 42a/5; **İM eyle-**, 137a/1; **İM iyle-**, 135b/6;

edle- (III): “yapmak, eylemek”, bk. **eyle-**, [Kar.T.] AH 376;

edlel-:

(1) “düzeltilmek”, [Kar.T.] DLT I, 295;

(2) “araştırılmak”, [Kar.T.] DLT I, 295;

edlen- (I): “(bir nesneyi) atmamak ve kullanıp değerlendirmek”, [Kar.T.] DLT I, 257;

edlen- (II): “evlenmek”, bk. **ewlen-**, [Kar.T.] DLT III, 87;

edleş-²⁴⁶: “bir şeyin gizli taraflarını araştırmak”, [Kar.T.] DLT I, 239;

edlet-: “bir malın ihmal edilen kısmı değerlendirmek için emir vermek”, [Kar.T.] DLT I, 264;

- “oyalamak, vakit harcatmak”, [Kıp.T.] GT **eylet-**, 19/6;

edlik: “faydalanılan, kullanılan, yararlanılan”, [Kar.T.] DLT I, 103;

- “mallı, mülklü”, [ET.] AYUçar 0385;

ednet-: “değişmek”, [Kar.T.] DLT I, 266;

²⁴⁵ *bilge eren sawların algıl öğüt/ Edhgü sawıg edhlese özge singer* geçen beyiti Atalay, “Bilgin adamların sözlerini öğüt olarak al, iyi söz tesir ederse öze siner” şeklinde aktarmıştır. Ercilasun ve Akkoyunlu bu kelimeyi “umursamak, aldırmak” olarak anlamlandırmıştır. Burada sözün tesir etmesinden bahsedildiği için biz Atalay’ın verdiği anlamı kullandık.

²⁴⁶ Atalay bu kelimeye “saygıdan birbirini aramak” anlamını vermişti.

edrem: “erdem”, bk. **erdem**.

ef: “ev”, bk. **ev**, **ew**, **öw**, [Kar.T.] DLT III, 212;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *êf*, 111/1;

eg-: “eğmek, bükmek”, bk. [Kar.T.] DLT I, 168; AH 233; AH *ig-*, BC 233; KB 2747; TİEMÜnlü 22: 9;

[Har.T.] MM 145-2; HAP 11: 5; HŞ 2791;

[Kıp.T.] Kİ 18; GT *ig-*, 6/5; MG *ig-*, 113b/1; KMTT 44a/13; K 1a/7; RS *êg-*, 205d-11;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *ig-*, 96/3; D *ig-*, 54; LD *ig-*, 833;

[Çağ.T./K.D] NİD *ig-*, 141/6; BVas. *ig-*, 147/1; ŞHD *ig-*, 54b-10; Abuş. 931;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100b-3;

[Çağ.Leh.] YUTS 110; UTİL I-288; ÖTİL V-20;

egdi: “hayvanların kesildiği yer”, [Kar.T.] DLT 633²⁴⁷;

egdü: “kılıç vb. şeylerin kınlarını oymak için kullanılan ucu kıvrılmış bıçak”, [Kar.T.] DLT I, 125;

egeme: “bir tür kopuz”, bk. **ekeme**, [Kar.T.] DLT III, 174;

eget: “gerdek gecesi gelin için gönderilen hizmetçi”, [Kar.T.] DLT I, 51;

egetle-: “hizmetçiyle göndermek”, [Kar.T.] DLT I, 299;

egetlen-: “hizmetçi sahibi olmak, hizmetçiyle gönderilmek”, [Kar.T.] DLT I, 291;

egetlig: “hizmetçisi olan gelin”, [Kar.T.] DLT I, 151;

egetlik: “gelinle gönderilmek için ayrılan hizmetçi”, [Kar.T.] DLT I, 150;

egid-: “yetiştirmek”, bk. **igit-**, [Kar.T.] DLT I, 213²⁴⁸;

egil-: “eğilmek, eğrilmek”, [Kar.T.] DLT I, 198; AH 233; R 36: 39; KB 4992;

[Har.T.] MM 129-4; HAP 2: 58; HŞ 1874;

[Kıp.T.] CC-II *il-*, 58b/11; Kİ 18; K 156a/4; K *igil-*, 4a/3; GT *igil-*, 281/1; İM *igil-*, 487a/1; MGİ *eyil-*, 147b/5; MG *igil-*, 12b/4; MG *yigil-*, 113a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *igil-*, 303; YED *igil-*, 85/3; D *igil-*, 654; LD *igil-*, 1482;

²⁴⁷ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

²⁴⁸ Atalay bu kelimeyi *ikiğ-* şeklinde okumuştur.

[Çağ.T./K.D] BVas. *igil-*, 77/2; HBD *igil-*, 137/7; ŞHD *igil-*, 103a-7; MA *égil-*, 1785(B); BD *igil-*, 126/12;

[Çağ.Leh.] YUTS *égil-*, 122; UTİL *égil-*, VI-107; ÖTİL V-20;

egilgen: “her zaman eğilen”, [Kar.T.] DLT I, 159;

egin (I): “eni bir buçuk karış boyu dört arşın olan ve alış verişte kullanılan bez”, [Kar.T.] DLT I, 78;

- “kıyafet, giyecek”, [Çağ.Leh.] UTİL *égin*, VI-107;
- “üst giyim”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-20;

egin (II): “omuz”, [Kar.T.] DLT I, 77; KB 3665;

[ET.] AYÇetin *eğin*, 193; AYUçar *eğnin*, 1121;

[Har.T.] MM 91-3; NF 287-5; HŞ 3819;

[Kıp.T.] Kİ 19; KMTT *eyin*, 21a/13; K *igin*, 4a/8; EDM *şigin*, 13a/10; EKK *çigin*, 68a/12; RS *égin*, 189b-26; GT *igin*, 276/2; İM *çigin*, 241b/4; KFLT *çigin*, 372a/11; MGİ *çikin*, 158b/7; MGİ *igin*, 51a/3; MG *çigin*, 45a/6; MG *igin*, 34a/6; BVÖzgür *çigin*, 45/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *égin*, 27/12; TSM *igin*, 48; GD 141: 2; MSD 213; YED *çigin*, 195/4; D *igin*, 59; LD *igin*, 2125;

[Çağ.T./K.D] NİD *igin*, 88/1; BVas. *igin*, 551/3; BD *igin*, 525; B *égin*, 199b/3; MDF *igin*, 198; Abuş. *çigin*, 925;

[Çağ.Leh.] ÖTİL V-20;

- “görünüş, suret”, [Kar.T.] R *egin tonı*, 19: 74;
- “(çadır vb. için) çatı, tepe kısmı”, [ET.] IBTekin 18;
- “dağ, tepe”, [Har.T.] HAP 67: 15;
- “sırt, arka”, [Kıp.T.] Kİ *iyin*, 26; KMTT 21b/1; BVAğar *igin*, 9b/14;
- [Çağ.T./K.Ö.D] YED *igin*, 254/8; YED *yigin*, 213/5; [Çağ.T./K.D] MA A16b/3; Abuş. *égin*, 932;
- “bedenin üzeri, üst kısmı, vücut”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED *igin*, 17/3; [Çağ.Leh.] ÖTİL V-20;

egir: “karın ağrısını tedavi etmek için kullanılan bir kök”, [Kar.T.] DLT I, 53;

[Çağ.Leh.] UTİL *égir*, VI-104;

egir-:

(1) “(ip) eğirmek, bükmek, sarmak”, bk. **yir-**, [Kar.T.] DLT I, 178; R 16: 92;

[ET.] AYUçar 0546;

[Kıp.T.] CC-I 13a/8; CC-I *yir-*, 13a/8; Kİ 19; K 8a/7; İM 394b/4; İM *iyir-*, 394b/2; KFLT 321a/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *igir-*, 71/1;

[Çağ.T./K.D] ML *igir-*, 117;

[Çağ.Leh.] YUTS *égir-*, 122; YUTS *iger-*, 172; UTİL *égir-*, VI-104; ÖTİL *yigir-*, II-266;

(2) “kuşatmak, çevirmek, çevresini sarmak”, [Kar.T.] DLT II, 13;

[ET.] BK D 31;

[Har.T.] NF 75-5;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *igir-*, 167b-8; MA *égür-*, 373(B);

(3) “yönlendirmek, döndürmek, sevk etmek”, bk. **igir-**, [Kar.T.] DLT I, 179; AH 30²⁴⁹;

[Kıp.T.] KMTT 37b/9;

[Çağ.T./K.D] ML *igir-*, 117; B *égir-*, 342a/3; Abuş. *éger-*, 932;

- “tiksinmek”, [Kıp.T.] İM 225a/5;

egirgen: “devamlı eğiren”, [Kar.T.] DLT I, 158;

egirik: “eğrilmiş (ip)”, [Kar.T.] R 16: 92;

egirise-:

(1) “eğirmek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 302;

(2) “kuşatmak istemek, çevirmek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 302;

egirse-: “tedavi için kulunç otu istemek”, [Kar.T.] DLT I, 302;

²⁴⁹ bu kün tegsü mindin dürud ol yarın / elig tuttaçımka egirse (igirse) muğa “yarın derde düşersem, elimden tutacak olan ona (Resul) bugün benden salat ve selam erişsin.

egirt-:

(1) “eğirtmek”, [Kar.T.] DLT III, 428;

(2) “kuşatmayı emretmek, kuşattırmak”, [Kar.T.] DLT III, 428;

(3) “hâkim olmak, hükmetmek”, [Kar.T.] R 4: 141;

- “sarılmak, sarmak, birini çevirmek, beraber olmak”, [ET.] AYÇağ 609/19²⁵⁰;

egise-: “eğmek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 277²⁵¹;

egiş: “maden eridiği zaman çıkan pislik”, [Kar.T.] DLT I, 122; TİEMKök 18: 96;

egiş-: “eğmekte kıvırmakta yardım etmek veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 187;

[Çağ.Leh.] UTİL *égiş-*, VI-106;

egit: “nazar değmemesi için çocukların yüzüne sürülen ilaç”, [Kar.T.] DLT I, 51;

egiz: “ikiz, ikisi birlikte”, bk. **ikkiz**.

egleş-:

(1) “birbirine uymak, bir şey üzerinde (halk için) birleşmek”, [Kar.T.] DLT I, 241;

(2) “bir şeyi ayakla çiğnemekte yardımlaşmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 241;

egme: “evin kemeri”, [Kar.T.] DLT I, 130;

- “eğik, iki kat olmuş”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED *igme*, 45/4; D *igme*, 761; LD *igme*, 725; [Çağ.T./K.D] BD *igme*, 26/2; Abuş. *égme*, 932;

egri (I):

(1) “eğri”, [Kar.T.] DLT I, 127; KB 1025;

[Har.T.] HAP 16: 9; HŞ 2214;

[Kıp.T.] KMTT 29a/2; K 76b/1; RS *égri*, 192a-5; GT *igri*, 281/2; KFLT 175a/9; MG *igri*, 81a/4;

²⁵⁰ Çağatay, *kavşat-* kelimesinin *egirt-* “bir mekanı çevirmek”, kelimesinin eş anlamlısı olabileceğine dikkat çekmiştir.

²⁵¹ Atalay bu kelimeyi *egse-* şeklinde okumuştur.

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *égri*, 9/2; TSM *igri*, 45; MEs. *igri*, 37a/ 381; MSD 222; MSD *igri*, 342; YED *igri*, 39/3; D *igri*, 198; LD *igri*, 987;

[Çağ.T./K.D] BVas. *igri*, 219/2; Mün. *igri*, 2a/20; NC *igri*, 27a/10; BD *igri*, 40/2; B *égri*, 136b/9; MDF *igri*, 1060; Z 111b/13; Z *igri*, 24a/14; Abuş. *égri*, 932;

[Çağ.Leh.] YUTS *égri*, 122; UTİL I-287;

(2) “hain, hainlik”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 107;

- “günahkar, hatalı”, [Kıp.T.] CC-II 70a/2;
- “girdap”, [Çağ.T./K.D] MDF *igrim*, 315;

egri (II): “çukur, iniş”, [Kar.T.] R 20: 107;

egrık: “eğrilmiş iplik”, [Kar.T.] DLT I, 105; TİEMKök 16: 92;

egril- (I): “(ip) eğrilmek”, [Kar.T.] DLT I, 248;

egril- (II): “(kale) kuşatılmak”, [Kar.T.] DLT I, 248;

egrilik: “eğrilik”, [Kar.T.] AH 167; KB 4202; R 20: 208; TİEMKök 7: 86;

[Har.T.] HAP 7: 86;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *igrilik*, 1687;

[Çağ.T./K.D] BVas. *igrilik*, 280/9; NC *igrilik*, 34a/1; B *égrilik*, 154a/12; Z 63b/10;

[Çağ.Leh.] YUTS 110; UTİL I-288; ÖTİL V-20;

- “hata”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *igrilik*, 108;
- “namussuzluk, samimiyetsizlik”, [Çağ.Leh.] YUTS 110;

egriliksiz: “kusursuz, eksiksiz, hatasız”, [Kar.T.] R 39: 28; TİEMÜnlü 39: 28;

egrım: “suyun toplandığı yer, su birikintisi”, [Kar.T.] DLT I, 107;

- “girdap”, [Kıp.T.] GT *igrem*, 88/7; [Çağ.T./K.Ö.D] D *igrım*, 19; [Çağ.T./K.D] BVas. *igrım*, 578/6;

egrimlen-: “(su) kabarıp akarak dönmek”, [Kar.T.] DLT I, 314;

egrin-: “kendisi için ip eğirmek, eğirmiş gibi yapmak”, [Kar.T.] DLT I, 253;

egriş-: “ip eğirmekte yardımlaşmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 236;

egse-: “eğmek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 277;

egsü-: “eksilmek, azalmak”, bk. **eksi-**, **eksü-**, **iksi-**, [Kar.T.] TİEMÜnlü 49: 14;

egsük: “eksik olan şey, eksik”, bk. **eksük**, [Kar.T.] DLT I, 105²⁵²; TİEMÜnlü 108: 3;

[ET.] AYÖlmez 174/22; UM I 223; Hua. *ügsük*, 327;

[Har.T.] AKYB *iksük*, A.V. 15;

egsüklük: “eksiklik, noksanlık”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 72: 13;

[ET.] Hua. *ügsüklüg*, 346;

[Kıp.T.] CC-II *eksiklik*, 59a/17;

egsüksüz: “eksiksiz, tam”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 84: 25;

egsüt-: “azaltmak, eksiltmek”, bk. **eksit-**, **eksüt-**, [Kar.T.] TİEMÜnlü 47: 35;

[ET.] UM I 86; Hua. *ügsüt-*, 240;

egsütül-: “eksiltmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 35: 11;

egtüle-: “beslemek, doyurmak, terbiye etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 1: 1;

egtür-: “eğdirmek, kıvrılması için emir vermek”, [Kar.T.] DLT I, 223;

[Çağ.Leh.] UTİL *egtür-*, I-287;

egül-: “kuruyup eğilmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 36: 39;

egürgen²⁵³: “Karlukların yediği taneleri olan bir bitki”, [Kar.T.] DLT I, 158;

ek-: “tohum, ekin vb. için ekmek, saçmak”, [Kar.T.] DLT I, 168; KB 6555;

[Har.T.] MM 200-1; NF 435-2; HŞ 3877; HAP 56: 63;

[Kıp.T.] Kİ 18; KMTT 35b/8; K 30a/4; EKK 79a/10; GT *ik-*, 93/3; KFLT 407b/30;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 64/3; GTSib *ék-*, 36/13; MEs. 46b/482; YED *ik-*, 367; D *ik-*, 834;

²⁵² Atalay bu kelimeyi *eksük* şeklinde okumuştur.

²⁵³ Atalay bu kelime her ne kadar bu şekilde harekelenmiş olsa da “darı” anlamına gelen *ügür* kelimesiyle bir bağlantısı olabileceğine dikkat çekmiştir.

[Çağ.T./K.D] NİD *ik-*, 249/2; BVas. *ik-*, 374/1; HBD *ik-*, 41/5; MA *ék-*, A38a/13; B *ék-*, 138a/1; MDF *ik-*, 1908; Z 85a/15; Abuş. *ék-*, 932;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ik-*, 103a-18;

[Çağ.Leh.] YUTS *ék-*, 124; UTİL I-285; ÖTİL V-25;

ekçek: “damar açma kabı, kanı biriktirmek için kullanılan kap”, [Kar.T.] KB 1058;

ekdi: “mezbaa”, [Kar.T.] DLT I, 125;

eke: “abla, büyük kız kardeş”, bk. **açık, eze**, [Kar.T.] DLT I, 86; TİEMÜnlü 24: 61;

[ET.] KT K 9; AYÇetin 736;

[Kıp.T.] KMTT *egeçi*, 33b/9; RS *ékeçi*, 200b-27;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *ıçike*, 17b/178;

[Çağ.T./K.D] ML *igeçi*, 54; Abuş. *égeçi*, 931; Abuş. *ekeçi*, 931;

- “hala, babanın kız kardeşi”, [Har.T.] MM *ekeçi*, 259-3; [Kıp.T.] Kİ 18; [Çağ.T./K.D] B *eke*, 192a/1²⁵⁴;
- “küçük erkek kardeş”, [Çağ.Leh.] YUTS *uka*, 435;
- “küçük kardeş”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ükä*, IV-275;
- “kendisinden yaşça küçük erkeklere hitap şekli”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ükä*, IV-275;

ekeç: “bütün kavmin kız kardeşi imiş gibi akıllılık gösteren küçük kız”, [Kar.T.] DLT I, 52;

ekek: “fahişe”, [Kar.T.] DLT I, 78;

ekekle-: “kadına söverek kötü kadın olduğunu söylemek”, [Kar.T.] DLT I, 306;

ekeklik: “kadının serbestliği ve utanmazlığı”, [Kar.T.] DLT I, 153;

ekele-: “abla olarak adlandırmak”, [Kar.T.] DLT I, 310;

eki: “iki”, bk. **ekki, iki, ikki**.

ekil-: “ekilmek, serpilmek”, [Kar.T.] DLT I, 198;

[Har.T.] HŞ 2182;

[Kıp.T.] KFLT 322a/17;

²⁵⁴ Şen’in aktardığına göre Babür, Sultan Baykara’nın karısı ve Sultan Ebu Said Mirza’nın kızı Payande Sultan Begim’e “hala” demektedir.

[Çağ.T./K.D] BVas. *ikil-*, 415/5; MA *ékil-*, A27b/3; B *ékil-*, 228b/14; MDF *ikil-*, 1441;

ekim: “bir defada ekilebilecek olan”, [Kar.T.] DLT I, 75;

ekin:

(1) “ekin, buğday”, [Kar.T.] R 39: 21; TİEMKök 6: 141;

[Har.T.] MM 199-1; NF 427-10; HAP 2: 71; AKYB *ikin*, K.I. 40;

[Kıp.T.] Kİ 18; KMTT 10a/4; K 31a/3; EDM 5a/7; EKK 71a/7; BM 12b/4; İM *ikin*, 146a/1; KFLT 407b/37; MGİ 61b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *ekin*, 214/4; D *ikin*, 223;

[Çağ.T./K.D] MA *ekin*, A27a/10; B *ekin*, 138b/12; MDF *ikin*, 1439;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ikin*, 103a-18;

[Çağ.Leh.] YUTS *ekin*, 123; UTİL *ekin*, VI-102;

(2) “kazanç”, [Kar.T.] R 42: 20;

(3) “tarla”, [Kar.T.] DLT I, 78;

[Har.T.] NF 298-3; HAP 2: 223;

- “çiftçi”, [Kıp.T.] GT *ikinçi*, 180/12; KFLT *ekinci*, 9b/4; [Çağ.T./K.D] MA *ekinçi*, 4121(B);
- “ekilmiş olan”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-24;

ekin-: “kendisi için ekin ekmek, yere tohum serpmek”, [Kar.T.] DLT I, 203; KB 5249;

ekincilik: “tarla”, [Kar.T.] AH C 191²⁵⁵;

[Kıp.T.] KFLT *ekinlik*, 228a/48;

- “çiftçi”, [Kıp.T.] İM *ikinçilik*, 449a/4;
- “tarım, çiftçilik”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ekinçilik*, V-25;

ekindi (I): “ekilen, ekilmiş olan”, [Kar.T.] DLT I, 140;

²⁵⁵ *tarıgılılık* kelimesinin yerine kullanılmış.

ekindi (II): “ikisi, ikisinden her biri, birbiri”, bk. **ikindi**, [Kar.T.] DLT III, 103;

ekindi (III): “ikindi vakti”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 38: 31;

[Har.T.] NF *ekindü*, 33-7; NF *ekindük*, 30-14;

[Kıp.T.] CC-I *ekindü*, 36a/22; CC-I *kinde*, 36a/22; BM *yekindü*, 18a/8; RS *ekindi*, 192a-31;

ekiş-: “ekin ekmekte yardımlaşmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 183;

ekit-: “ektirtmek”, [Kar.T.] DLT I, 213;

ekiz: “ikiz, ikisi birlikte”, bk. **ikkiz**.

ekki: “iki”, bk. **iki**, **ikki**, [Kar.T.] TİEMKök 2: 68;

[Har.T.] MM 66-1; NF 10-11;

[Kıp.T.] CC-I 37a/31; KFLT *eki*, 325a/10;

[Çağ.T./K.D] MA *ekki*, A2a/2;

ekki yüzlüg: “münafık”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 101;

ekki yüzlüglük: “münafıklık”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 77;

ekle-: “ayak basmak, çiğnemek”, bk. **erke-**, [Kar.T.] DLT III, 443;

ekleş-: “aynı şeyi çiğnemek, çiğnemekte yardımlaşmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT

ekmek: “somun, ekmek”, bk. **etmek**.

eksi-: “eksilmek, azalmak”, bk. **egsü**, **eksü-**, **iksi-**, [Kar.T.] AH 199;

[Har.T.] HŞ 3887;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *eksi-*, 40/11;

eksil-: “eksilmek, azalmak”, bk. **asıl-**, **esil-**, **iysil-**, [Kar.T.] TİEMKök 11: 15;

[Har.T.] HŞ 1239; NF *eksül-*, 18-10;

[Kıp.T.] Kİ 18; K 37a/3; BM 84a/9; GT *iksil-*, 172/10; İM *iksil-*, 131a/5; İM *iksül*, 65a/8; KFLT 279b/15; BVAğar 65b/19; BVAğar *iksül-*, 48a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 1/5; GTSib *eksil-*, 42/9;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *iksil-*, 30a-5; MA *eksül-*, A28b/2;

eksit-: “eksiltmek, azaltmak”, bk. **egsüt-**, **eksüt-**, [Kar.T.] TİEMKök 2: 187;

[Har.T.] MM 115-4; HAP 35: 11; HŞ 3902;

[Kıp.T.] CC-I 9b/19; CC-I *eksit-*, 9b/19; K 20b/4; İM 113b/1; İM *iksit-*, 53b/1; MG *iksit-*, 106a/6;

[Çağ.T./K.D] Mün. *öksüt-*, 2a/16;

eksü-: “eksilmek”, bk. *egsü-*, *eksi-*, *iksi-*, [Kar.T.] DLT I, 278; KB 734; TİEMKök 20: 112;

[Har.T.] MM 186-3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 7/4; MEs. *öksü-*, 10a/94; D *öksü-*, 167;

[Çağ.T./K.D] GTSib *öksü-*, 113/7; HBD *öksü-*, 128/3;

[Çağ.Leh.] UTİL *öksü-*, III-837;

eksük: “noksan, eksik”, bk. *egsük*, [Kar.T.] KB 3743; TİEMKök 11: 15;

[ET.] Üİ 121b/13;

[Har.T.] MM 179-1; NF 38-10; HAP 12: 20; HŞ 2070;

[Kıp.T.] CC-I 9b/20; CC-I *eksik*, 31b/4; CC-I *efsik*, 31b/4; Kİ 18; KMTT 29b/13; K 12b/9; RS *eksük*, 191b-12; GT *iksük*, 310/3; İM *iksük*, 39a/1; KFLT 276b/7; MGİ 45b/5; MG *iksik*, 114a/1; MES 43a/5; MG *iksük*, 12a/8; BVÖzgür 91/3; BVAğar *iksük*, 68b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *eksük*, 91/13; MEs. *öksük*, 37b/391; MSD *iksük*, 305; D *iksik*, 340;

[Çağ.T./K.D] BVas. *öksük*, 334/1; NC *öksük*, 14a/10; HBD *öksük*, 2/3; MA *eksük*, A47b/6;

- “züriyetsiz”, [Har.T.] HAP 108: 3;

eksüklüg: “eksik, noksan”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 155;

eksüksüz: “eksiksiz, tam”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 109;

[ET.] Üİ 100a/2;

[Har.T.] HŞ 217;

eksül-: “eksilmek”, bk. *asıl-*, *eksil-*, *esil-*, *iysil-*.

eksüt-: “eksiltmek, azaltmak”, bk. *eksit-*, [Kar.T.] R 49: 14; TİEMKök 13: 41;

[ET.] Üİ 120a/12;

[Har.T.] NF 406-5; HAP 7: 130;

[Kıp.T.] K 13a/2; GT *iksüt-*, 172/6; İM *iksüt-*, 357b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *öksüt-*, 42b/444; LD *öksüt-*, 295;

[Çağ.T./K.D] BVas. *öksüt-*, 82/2; HBD *öksüt-*, 203/13; MA *eksüt-*, D50b/5; BD *öksüt-*, 258/2;

[Çağ.Leh.] UTİL *öksüt-*, III-837;

eksütül-: “eksiltirmek, azaltılmak”, [Kar.T.] R 35: 11;

[Kıp.T.] K *eksitil-*, 20b/5; İM *iksütül-*, 242b/8;

ekşig: “mayhoş şey, ekşi”, [Kar.T.] DLT I, 105;

[Kıp.T.] CC-I *ehşi* 37b/12; KMTT *ekşi* 29a/8; EDM *ekşi*, 4b/6; GT *ekşi*, 254/6; KFLT *ehşi*, 20a/19;

ektilen-: “yetiştirilmek”, [Kar.T.] R 43: 18;

ektür-: “ektirmek, serptirmek”, [Kar.T.] DLT I, 223;

[Çağ.T./K.D] B *éktür-*, 137a/12;

[Çağ.Leh.] UTİL I-283;

el (I):

(1) “il, vilayet, şehir”, bk. **il**, [Kar.T.] DLT I, 48; R 7: 88; TİEMKök 7: 163;

[ET.] KT G 4;

[Har.T.] NF 180-7;

[Kıp.T.] İM *il*, 260b/8;

(2) “ülke, memleket, devlet”, bk. **il**, [Kar.T.] TİEMKök 2: 243;

[E.T.] AYAYazlı 0682;

[Har.T.] NF 112-2; HŞ 1016;

[Kıp.T.] CC-I 39b/20; RS *el*, 193a-30; MG *il*, 2b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *el*, 63/1; GD 227: 5;

[Çağ.T./K.D] MA *el*, A73b/3; BTD *el*, VVI/7;

[Çağ.Leh.] YUTS 111; UTİL I-291; ÖTİL V-29;

(3) “iki bey arasındaki barışıklık”, [Kar.T.] DLT I, 49;

(4) “yer, belde”, [Kar.T.] R 34: 15;

[Har.T.] NF 47-7;

- “hükümdar, han, hakan”, [E.T.] AYAyazlı 0363;
- “tabi olan, bağlı olan (halk, ahali veya bölge)”, [Kıp.T.] RS *él*, 190c-7; MGİ 190a/2; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *él*, 29/4; GD 24: 3; [Çağ.T./K.D] MA *él*, A45a/9; B *él*, BTD *él*, XV/6; Z 19a/1; Abuş. *él*, 933; [Çağ.Leh.] UTİL I-291; ÖTİL V-29;
- “atın ayağı”, [Kıp.T.] BVÖzgür 25/1;
- “yabancı”, [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *él*, 90/2; MEs. 48a/502; [Çağ.T./K.D] ŞDG *él*, 20/4; BTD *él*, XXIX/2;

el (II): “evin avlusu, kapı önündeki boşluk”, bk. il, [Kar.T.] DLT I, 48;

el (III): “at”, [Kar.T.] DLT I, 48- 49;

el (IV): “kötü, değersiz”, [Kar.T.] DLT I, 49;

el (V): “organ olan el”, bk. elig, [Kar.T.] AH 92; R 28: 32; KB 3125; TIEMKök 9: 29;

[Har.T.] MM 105-3; NF 29-11; HAP 48: 10; HŞ 1685;

[Kıp.T.] CC-I 48a/28; Kİ 20; K 71b/3; EDM 13a/2; EKK 68b/3; RS *él*, 190a-16; GT *il*, 271/11; İM *il*, 17b/6; MGİ 106a/2; MES 34a/5; MG 3b/2; MG *il*, 11a/3; BVAğar *il*, 20b/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *al*, 59/2; GTSib 184/1; GTSib *él*, 125/13; GD 10: 4; MEs. 15b/153; MEs. *elg*, 33a/339; MSD 207; YED 134/1; LGN 14/1;

[Çağ.T./K.D] MA *él*, A53b/9; Abuş. *él*, 933;

[Çağ.Leh.] YUTS 111;

- “etki, yönetim (aşk eli, düşman eli)”, [Çağ.T./K.D] ŞDG *él*, 30/2;

elçi: “elçi”, bk. ilçi.

eldiri: “oğlak derisi”, bk. elri, [Kar.T.] DLT I, 127;

[Kıp.T.] CC-I *eltir*, 42b/29;

- “kuzu derisi”, [Çağ.Leh.] UTİL *eltire*, I-295;

eldrük: “Barsgan lehçesinde üzerlik otu ve tohumu”, bk. **ilrük**, [Kar.T.] DLT III, 12;

[Kıp.T.] BM *yüldirek*, 10a/1;

ele: “yavaş”, [Kar.T.] DLT 636²⁵⁶;

ele-: “elemek”, bk. **elge-**.

elegil: “yavaş”, [Kar.T.] DLT 636²⁵⁷;

elet-: “iletmek, götürmek”, bk. **elt-**, **ilt-**, [Kar.T.] DLT I, 264; **R** 12: 93; **TİEMKök** 9: 17;

[ET.] **Ton.** 32; **Hua.** *elit-*, 143;

[Har.T.] **NF** 185-3; **HŞ** 1568;

elge-: “un vb. elemek”, [Kar.T.] DLT I, 284;

[Kıp.T.] **Kİ** *ele-*, 20; **KMTT** *ele-* 35b/11; **K** *ele-*, 43a/1; **BVAğar** *ile-*, 23a/23;

[Çağ.T./K.D] **BVas.** *ile-*, 494/5;

elgel-: “un vb. elenmek”, [Kar.T.] DLT I, 250;

elgen-: “kendisi için un vb. elemek”, [Kar.T.] DLT I, 255;

[Kıp.T.] **Kİ** *elen-*, 20;

elgeş-: “un vb. elemekte yardım etmek veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 238;

elget-: “un vb. eletmek”, [Kar.T.] DLT I, 264;

elgin: “yolcu”, [Kar.T.] DLT I, 31²⁵⁸;

[ET.] **K.C.** a 3;

elig (I):

(1) “organ olan el”, bk. **el**, **ilig**, [Kar.T.] DLT I, 72; **AH** 30; **R** 5: 28; **KB** 498; **TİEMKök** 5: 28;

[ET.] **KT** D 32; **AYAyazlı** 1045; **IBTekin** 63; **Hua.** *älig*, 283;

[Har.T.] **MM** 97-1; **NF** 187-5; **HAP** 13: 14; **HŞ** 151;

²⁵⁶ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

²⁵⁷ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

²⁵⁸ Atalay bu kelimeyi *elkin* şeklinde okumuştur.

[Kıp.T.] K 43a/1; RS *èlig*, 198c-10;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *èlig*, 13/9; GD 106: 2; MEs. 14a/137;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *èlig*, 20/2; MA *èlig*, A7a/10; B *èlik*, 353a/5; BTD *èlig*, XXII/2; Abuş. *èlik*, 933;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 99b-2;

(2) “hükümdar”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 79;

[Har.T.] HŞ 1763;

- “sahiplik, mülkiyet”, [Çağ.T./K.D] B *èlik*, 166a/1;

elig (II): “elli”, bk. *ellig*, [Kar.T.] DLT I, 117; KB 365; TİEMKök 4: 14;

[ET.] KT D 8; AYÖlmez 133/17;

[Har.T.] MM 215-4; HAP 29: 14;

[Kıp.T.] İM 36a/5; İM *ilig*, 288b/5; MES *ilig*, 36a/6;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-2;

elig ber-: “muzaffer kılmak”, [Kar.T.] R 48: 24;

elig bul-: “etkisi altına almak”, [Kar.T.] R 58: 19;

elige²⁵⁹: “alay etmek”, bk. *elikle-*, *elükle-*, [Kar.T.] DLT I, 307; TİEMKök 11: 38;

eliglen-: “alay edilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 13: 32;

eligeş-: “elleşmek, ek sıkışmak, tokalaşmak”, [Kar.T.] KB 5037;

- “ele geçirmek, zapt etmek, fethetmek”, [Çağ.T./K.D] B *èlikle-*, 156a/1;
- “yakalamak, elde etmek”, [Çağ.T./K.D] B *èlikle-*, 183b/4;

eliglik: “eldiven”, [Kar.T.] DLT I, 153;

[Kıp.T.] Kİ *ellik*, 21;

eliglik: “hükümrancılık, egemenlik”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 25: 2;

²⁵⁹ *alık* “aptal, budala” kelimesinden geliyor olmalı.

elig tut-: “kefil olmak”, [Kar.T.] DLT 637²⁶⁰;

elik:

(1) “geyik, ceylan, karaca”, bk. **ilik**, [Kar.T.] AH 456;

[Kıp.T.] Kİ 21;

[Çağ.Leh.] UTİL *elik*, VI-124;

(2) “dağ keçisi, yaban keçisi”, [Kar.T.] KB 79;

- “yabani, ehli olmayan”, [ET.] IB 97;
- “erkek ceylan”, [ET.] IBTekin 63;

elikle-: “alaya almak, alay etmek, maskara etmek”, bk. **elikle-**, **elükle-**, [Kar.T.] DLT I, 307;

[Kıp.T.] CC-II 63b/24-25; CC-II *ilik-*, 66a/32b;

elkin:

(1) “Oğuz ve Kıpçak lehçesinde yolcu”, bk. **yelkin**, [Kar.T.] DLT I, 31;

(2) “konuk, misafir”, [Kar.T.] DLT I, 102;

(3) “Oğuz lehçesinde yelici, koşan”, bk. **yelkin**, [Kar.T.] DLT III, 37;

- “garip, kimsesiz”, [Kıp.T.] Kİ 22;
- “yıldırım”, [Kıp.T.] Kİ 22;

elleş-:

(1) “barışmak, barışı sağlamak”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 61; R 42: 40;

(2) “selamlaşmak, tokalaşmak”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 94;

elleşmek: “barış”, [Kar.T.] R 4: 90;

ellig: “elli”, bk. **eliğ**, [Kar.T.] DLT I, 143;

[Har.T.] NF 198-15; HŞ 3934;

²⁶⁰ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] **Kİ elli**, 21; **EDM yelli**, 15b/10; **EKK elli**, 47b/12; **BM elli**, 17a/10; **RS elli**, 197b-17; **GT illi**, 223/4; **İM illi**, 77b/2; **MGİ elli**, 93a/3; **MG illig**, 39a/3; **BVAğar** 41b/18;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib 3/7**; **GTSib ellig**, 64/13;

[Çağ.T./K.D] **MA ellig**, A14a/8; **B ellig**, 132b/12; **MDF illig**, 241; **Z elli**, 101a/6; **Z 29b/11**; **Abuş. elli**, 933; **Abuş. ellig**, 933;

[Çağ.Leh.] **UTİL ellik**, I-296; **ÖTİL ellik**, V-34;

- “orduda elli kişiden oluşan birlik”, [Çağ.T./K.D] **B ellig**, 209a/11;

elma: “elma” bk. **alma**, **almıla**.

elri: “oğlak derisi”, bk. **eldiri**, [Kar.T.] **DLT I**, 127;

elşe-: “Çiğil lehçesinde acıkmaktan dolayı göz kararmak”, bk. **ölşe-**, [Kar.T.] **DLT I**, 283;

elşet-: “açlıktan gözünü karartmak”, bk. **ölşet-**, [Kar.T.] **DLT I**, 263;

elt- (I): “sevk etmek, götürmek, iletmek”, bk. **elet-**, **ilt-**, [Kar.T.] **R 5**: 8;

[ET.] **IB 12**;

[Har.T.] **NF 103-16**; **HŞ 4416**;

[Kıp.T.] **CC-I 9b/12**;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib elt-**, 5/11; **GD 2**: 8;

[Çağ.T./K.D] **MA elt-**, A55b/11; **B elt-**, 124b/9; **BTD elt-**, XXVI/2; **Z 211b/14**; **Abuş. elt-**, 933;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL V-34**;

- “(el, ayak) soğuktan donarak çürümek”, [Çağ.T./K.D] **B elt-**, 195a/5;
- “içine almak, sığdırmak”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL V-34**;
- “uykusunu getirmek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL V-34**;

elt- (II): “sonunu düşünmek, muhakeme etmek”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü 23**: 68;

elük: “alay etme”, [Kar.T.] **DLT I**, 122; **TİEMKök 5**: 57;

elükle-: “alay etmek”, bk. **elikle-**, **elikle-**, [Kar.T.] **R 16**: 34;

elüklegli: “alay eden”, [Kar.T.] R 15: 95;

elwir-: “sıçramak, atılmak”, bk. **alwır-**, [Kar.T.] DLT I, 226;

em (I): “kadının dişilik organı”, [Kar.T.] DLT I, 38;

em (II): “ilaç, aşı, deva”, bk. **im**, [Kar.T.] DLT I, 38; AH 310; R 16: 69; KB 1061; TİEMKök 17: 82;

[ET.] AYÖlmez 156/4; UM I 87;

[Har.T.] HŞ 1593;

[Kıp.T.] CC-II 58a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *em*, 176/10; LGN *im*, 46/6;

[Çağ.Leh.] UTİL I-298; ÖTİL V-35;

em-: “dil ve dudak yardımıyla sıvıyı içine çekmek, sormak, içmek, emmek”, [Kar.T.] DLT I, 169; R 50: 16; TİEMKök 4: 23;

[Har.T.] NF 362-3; HAP 4: 23; HŞ 3604;

[Kıp.T.] Kİ 23; KMTT 38b/2; K 3a/1; İM 418a/8; KFLT 419a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 182/13; GD 85: 6; LGN *im-*, 10/8;

[Çağ.T./K.D] MA *em-*, A30b/8; Abuş. *em-*, 933;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *im-*, 70a-13;

[Çağ.Leh.] UTİL I-306;

- “sünger vb. şeyler için sıvıyı içine çekmek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-306;

emçek: “göğüs, meme”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 78: 33;

[Kıp.T.] CC-I 48a/6; Kİ 23; KMTT 22a/3; K 29b/1; EDM 13a/16; EKK *emcek*, 68b/2; RS *emçek*, 190a-1; İM 155b/1; BVAğar 14a/3; BVAğar *imçek*, 67b/13;

[Çağ.T./K.D] MA *emçek*, A30b/8; B *emçek*, 160a/12; Abuş. *emçek*, 933;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *imçek*, 70a-15;

[Çağ.Leh.] YUTS 112; UTİL I-302; ÖTİL *emçäk*, V-38;

- “hayvan memesi, yelin”, [Çağ.Leh.] UTİL I-302; ÖTİL *emçäk*, V-38;

emçi: “doktor”, [Kar.T.] DLT I, 38; KB 4356;

[Çağ.Leh.] UTİL I-302; ÖTİL V-38;

emdi:

(1) “şimdi”, bk. **imdi**, [Kar.T.] DLT I, 36; AH 21; R 4: 175; KB 46; TİEMKök 2: 71;

[ET.] UM I *amti*, 155; IBTekin *amti*, 66; Hua. *amti*, 36; Üİ *amti*, 97a/11;

[Har.T.] MM 144-4; NF 14-17; HAP 12: 51; AKYB *emti*, A.I. 16;

[Kıp.T.] CC-I 31b/2; BM *şimdi*, 18a/9; RS *èmdi*, 189a-19;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *èmdi*, 3/1; GD 3: 4;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *èmdi*, 13/4; MA *èmdi*, A6a/7; B *èmdi*, 287a/14; BTD *èmdi*, XVII/8; Z 65a/2; Abuş. *èmdi*, 934;

[Çağ.Leh.] YUTS 112; YUTS *endi*, 113; UTİL I-302; ÖTİL V-36; ÖTİL *endi*, V-39;

(2) “fakat”, [Kar.T.] R 28: 67;

- “derhal, hemen”, [Çağ.Leh.] UTİL I-302;
- “o zaman, şu halde (pekiştirmek için)”, [Çağ.Leh.] UTİL I-302;
- “bundan sonra”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *endi*, V-39;

emek: “zahmet, eziyet, acı”, bk. **emgek, imgek**, [Kar.T.] TİEMÜnlü 76: 22;

[Har.T.] HŞ 143;

[Kıp.T.] Kİ 23;

- “bir iş için zaman harcama, uzun çalışma”, [Çağ.Leh.] UTİL I-299;

emeri: “biri, bir kısmı, bazıısı”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 65;

emes: “değil”, bk. **ermez**.

emet: “evet”, bk. **emit**, [Kar.T.] DLT I, 51; **TİEMÜnlü** 39: 71;

emge-: “sıkıntı çekmek, zahmet çekmek”, [Kar.T.] DLT I, 284; **R** 20: 117; **KB** 565; **TİEMKök** 20: 117;

[Har.T.] HŞ 2111;

[Kıp.T.] K 67a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *emge-*, 48/4;

emgek: “sıkıntı, zahmet”, bk. **emek**, **imgek**, [Kar.T.] DLT I, 110; **AH** 331; **R** 4: 102; **KB** 432; **TİEMKök** 2: 263;

[ET.] KT D 19; **AYÖlmez** 80/5; **UM** I 206; **İBTekin** 57; **Üİ** 111a/17;

[Har.T.] NF 314-15; **HAP** 4: 25; **HŞ** 1555;

[Kıp.T.] CC-II 75b/3-4; **Kİ** 23; **K** 65b/4; **İM** 256b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 164/10; **GTSib emgek**, 101/6; **MEs.** 6b/57; **LD** 2650;

[Çağ.T./K.D] **MA emgek**, D35b/13; **Abuş. emgek**, 934; **Abuş. emgek**, 934;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL emgäk**, V-36;

- “vahşi, zalim”, **CC-II** 80a/3-4;
- “çaba, çalışma”, [Çağ.Leh.] **YUTS** 112; **UTİL** I-303; **ÖTİL emgäk**, V-36;

emgeklen-: “sıkıntılı saymak, zahmetli kabul etmek”, [Kar.T.] DLT I, 315; **TİEMÜnlü** 88: 3;

emgeksiz: “zahmetsiz, sıkıntısız”, [Kar.T.] **R** 8: 7; **TİEMKök** 8: 7;

[ET.] **AYÇetin** 810;

[Har.T.] HŞ 2342;

[Çağ.Leh.] **UTİL** I-303;

emgeksizin: “yorulmadan, sıkıntı çekmeden”, [Kar.T.] DLT I, 420;

emgek tolgag: “dizanteri ve kulunç”, [Kar.T.] DLT 638²⁶¹;

emgen: “şah damarı”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 50: 16;

²⁶¹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

emgen-: “yorulmak”, [Kar.T.] DLT I, 255; TİEMÜnlü 94: 7;

[E.T.] AYAyazlı 133;

[Har.T.] NF 117-13; HAP 94: 7; HŞ *emen-* 34;

- “sıkıntıya düşmek, sıkıntı çekmek, ızdırap çekmek, eziyet çekmek”, [ET.] UM I 80; Üİ 121a/10; [Har.T.] HAP 20: 2; HŞ 2570; [Kıp.T.] Kİ *emen-* ~ *emgen-*, 23; K 46a/4; MG *imgen-*, 99b/5; BVÖzgür *imgen-*, 64/3; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *imgen-*, 769; LGN *imgen-*, 24/2; [Çağ.T./K.D] BVas. *imgen-*, 372/7; ŞHD *imgen-*, 7a-7; B *emgen-*, 147b/12; Abuş. *emgen-*, 934;

emgen tamur: “şah damarı”, [Kar.T.] R 50: 16;

emgeş-: “birbiri yüzünden yorulmak”, [Kar.T.] DLT I, 238;

emget-: “yormak, eziyet etmek, incitmek, zahmet çektirmek”, [Kar.T.] DLT I, 264; R 33: 53; KB 3961; TİEMKök 9: 61;

[ET.] BK K 13; AYÖlmez 135/17; Hua. *ümget-*, 353;

[Har.T.] MM 299-4; NF 185-7; HAP 47: 37; HŞ 1630;

[Kıp.T.] K 7b/3; MG *imget-*, 99a/3; BVAğar *imget-*, 25b/21;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *emget-*, 36/5;

[Çağ.T./K.D] BVas. *imget-*, 256/9; ŞHD *imget-*, 189b-9;

emgetil-: “eziyet edilmek”, [Kar.T.] R 33: 59; TİEMKök 3: 195;

[Kıp.T.] K 26a/6;

emgü: “süt annesi”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 28: 12;

emig: “meme”, [Kar.T.] DLT I, 72;

[ET.] IB 36; AYÇaç 632/17;

[Har.T.] NF *emük* 319-11; HŞ *emük* 3417;

emigdaş: “aynı memeden emen çocuklar, sütkardeş”, [Kar.T.] DLT I, 407;

[Kıp.T.] RS *emikdaş*, 200c-10;

[Çağ.Leh.] UTİL *emikdaş*, VI-127; ÖTİL *emikdâş*, V-36;

emigle-: “memelere vurmak”, [Kar.T.] DLT I, 308;

emiglig: “emzikli (kadın)”, [Kar.T.] DLT I, 153;

emik: “ılık”, [Kar.T.] DLT I, 72;

emir (I): “Oğuz lehçesinde kırağı, sis”, [Kar.T.] DLT I, 54;

emir (II): “alaca karanlık”, [Kar.T.] DLT 638²⁶²;

emirçge: “kıkırdak”, [Kar.T.] DLT III, 442;

emise-: “emmek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 278²⁶³;

[ET.] IB *emsi-*, 40;

emit: “evet”, bk. **emet**, [Kar.T.] TİEMÜnlü 40: 50;

emit-:

(1) “yönelmek, meyletmek, eğilmek”, [Kar.T.] DLT I, 214; R 4: 129; KB 806; TİEMKök 4: 129;

(2) “baskın yapmak, hamle yapmak”, [Kar.T.] R 4: 102; TİEMKök 4: 102;

(3) “sabit olmak, karar kılmak”, [Kar.T.] R 7: 176; TİEMKök 7: 176;

emle-:

(1) “ilaç vermek, tedavi etmek, iyileştirmek” (tek başına kullanılmaz, samla- ile birlikte kullanılır.), [Kar.T.] DLT I, 287; KB 1970;

[Kıp.T.] CC-II 58a/3;

[Çağ.Leh.] UTİL *emli-*, I-305; ÖTİL *emlā-*, V-37;

(2) “gönlü ferahlatmak”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 14;

- “aşı yapmak, aşılama”, [Çağ.Leh.] UTİL *emli-*, I-305; ÖTİL *emlā-*, V-37;

emlel-: “tedavi edilmek”, [Kar.T.] DLT I, 296;

emlen-: “kendi kendini tedavi etmek”, [Kar.T.] DLT I, 259;

[Çağ.Leh.] UTİL I-305;

emleş-: “birlikte tedavi olmak”, [Kar.T.] DLT I, 242;

²⁶² Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

²⁶³ Atalay bu kelimeyi *emse-* şeklinde okumuştur.

emlet-: “tedavi ettirmek”, [Kar.T.] DLT I, 266; KB 3149;

[Çağ.Leh.] UTİL I-305;

emri-: “kaşınmak”, [Kar.T.] DLT I, 275;

emriş-: “kaşınmak, karıncalanma varmış gibi titremek”, [Kar.T.] DLT I, 236;

emrit-: “kaşındırmak”, [Kar.T.] DLT I, 262;

emrül-:

(1) “(kaynayan tencere) sönmek, kaynaması durmak”, [Kar.T.] DLT I, 248 - 249;

(2) “(nefes), kesilmek, çekilmek”, [Kar.T.] DLT I, 249;

em sem: “ilaç”, [Kar.T.] DLT I, 408;

emşen: “post, kendisinden kürk yapılan kuzu derisi”, [Kar.T.] DLT I, 109;

emür-: “emzirmek”, [Kar.T.] DLT III, 264;

[Har.T.] NF *emdür-*, 4-14; NF *emzür-*, 178-13; HAP *emdür-*, 28: 7;

[Kıp.T.] Kİ *emzür-*, 23; KMTT *emzür-*, 38b/2; EKK *emzir-*, 77a/10; KFLT *emzür-*, 43a/33;

[Çağ.Leh.] UTİL *emdür-*, I-302;

emüz-: “emzirmek”, [Kar.T.] DLT I, 180; R 28: 7; TİEMKök 2: 33;

[Kıp.T.] İM *emiz-*, 494a/8; KFLT 231a/17;

[Çağ.Leh.] YUTS *emgüz-*, 112;

- “emmek”, [ET.] AYUçar *emiz-*, 0521;

en (I): “çukur, iniş”, [Kar.T.] DLT I, 49;

en (II): “yan tarafa olan genişlik”, [Kar.T.] DLT I, 49; R 3: 133; TİEMKök 3: 133;

[Har.T.] NF 64-10;

[Kıp.T.] MG *in*, 114b/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 113; UTİL I-307; ÖTİL V-38;

en (I): “en, daha, pek, çok, pek çok”, [Kar.T.] KB 137;

[ET.] AYÖlmez 172/7; Üİ 114a/7;

[Kıp.T.] CC-I 30a/5; GT *iη*, 92/12;

[Çağ.Leh.] YUTS 113; UTİL I-290; ÖTİL *eng*, V-38;

eη (II):

(1) “yanak”, bk. *iη*, [Kar.T.] DLT I, 115; AH 26; KB 2385;

[Har.T.] HŞ 470;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 11: 1; MSD 562;

[Çağ.T./K.D] BVas. *iη*, 342/1; Abuş. 935; Abuş. *éη*, 935;

(2) “yüz”, [Kar.T.] KB 453;

(3) “damak”, [Kar.T.] KB 3625;

(4) “biçim, şekil, suret”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 110;

- “hayvanın kulağı kesilerek yapılan damga, belge”, [Çağ.Leh.] YUTS *en*, 113; UTİL *en*, I-307;
- “renk”, [Çağ.Leh.] YUTS 114;

eη-: “şaşmak, hayret etmek”, [Kar.T.] DLT I, 174; KB 5967; TİEMKök 14: 42;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ağrây-*, I-128; ÖTİL *üngrây-*, I-83;

ên-: “inmek”, bk. *in-*.

ençer-: “rahat, huzur içinde olmak”, [Kar.T.] KB 6210; TİEMKök 7: 24;

ençlik: “rahat, huzur”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 48: 26;

ençrün-: “rahat, huzur içinde yaşamak”, [Kar.T.] KB 5805; TİEMKök 13: 26;

ençrüt-: “faydalı olmak, fayda vermek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 33: 16;

endek: “Oğuz lehçesinde satıh, dam”, [Kar.T.] DLT I, 105;

endik: “ebleh, aptal”, [Kar.T.] DLT I, 106;

eηe-: “(işaret amaçlı) hayvanların kulağından bir parça kesmek”, [Kar.T.] DLT III, 256;

[Kıp.T.] KMTT *ene-* 40a/10;

eηek (I): “avurt, yanak”, [Kar.T.] DLT I, 135; TİEMÜnlü 36: 8;

[Har.T.] NF 346-8; HŞ 3410;

[Kıp.T.] GT *işek*, 235/12; BVÖzgür 32/4;

[Çağ.T./K.D] BVas. *inek*, 271/5; MDF *işek*, 575;

- “çene”, [Har.T.] HAP 36: 8; [Kıp.T.] Kİ *enek*, 23; RS *enek* ~ *enek*, 198b-31; İM *işek*, 168a/6; MGİ 87b/5; [Çağ.T./K.D] B *enek*, 275a/6; ML *igik*, 97; Abuş. 935; *enek*, 935; [Çağ.Leh.] YUTS *enek*, 125; [Çağ.Leh.] YUTS *işek*, 177; UTİL *enek*, VI-107; ÖTİL *engük*, V-38;
- “damak”, [Kıp.T.] EKK 68a/10;

enek (II): “kadınların başörtülerini bağladıkları ip”, [Kar.T.] DLT I, 135;

enet-: “hayvanların kulağından bir parça kestirmek, işaretletmek”, [Kar.T.] DLT I, 215;

enise-: “inmek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 278²⁶⁴;

enil-: “inilmek”, bk. **inil-**.

enjit-: “hayrete düşürmek, şaşırtmak”, [Kar.T.] DLT II, 274;

enlig: “yüzlü, benizli”, [Kar.T.] KB 4524; TİEMKök 7: 11;

- “yüz rengi, beniz”, [Kıp.T.] Kİ *em*, 34;

enlik: “allık, kadınların yanaklarını boyadıkları kırmızı bir boya, allı, renkli”, [Kar.T.] DLT I, 115;

[Har.T.] HŞ 1098;

[Kıp.T.] Kİ *enilik*, 24; KMTT 19a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *işlik*, 763;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *enlik*, 935;

- “nişanlı, işaretlenmiş”, [Çağ.Leh.] YUTS *enlik*, 113;
- “ruj”, [Çağ.Leh.] YUTS 114; UTİL I-291;

²⁶⁴ Atalay bu kelimeyi *inse-* şeklinde okumuştur.

eñmegü: “imtihan, sınav”, [Kar.T.] DLT I, 252;

eñreş-:

(1) “canı sıkılmak”, [Kar.T.] DLT I, 289;

(2) “(su) inlemek, şarıldamak”, [Kar.T.] DLT I, 258;

eñtür-: “hayrete düşürmek”, [Kar.T.] DLT I, 290;

enüç: “göze inen perde, katarakt”, [Kar.T.] DLT I, 52;

enüçle-: “kataraktı tedavi etmek”, [Kar.T.] DLT I, 299 – 300;

enüçlen-: “göze katarakt inmek”, [Kar.T.] DLT I, 291;

enük: “aslan, sırtlan, kurt, köpek vb. yırtıcı hayvan yavrusu”, [Kar.T.] DLT I, 72;

[ET.] AYÇağ 609/19;

[Kıp.T.] Kİ 24;

- “köpek yavrusu”, [Kıp.T.] KMTT 12a/6; RS *enük*, 195b-12;

enükle-: “yavrulamak”, [Kar.T.] DLT I, 308;

[ET.] AYÇağ 609/18;

enüklen-: “kendi kendine yavrulamak”, [Kar.T.] DLT I, 294;

enüklüg: “yavrusu olan”, [Kar.T.] DLT I, 153;

epmek: “Yağma, Tohsı, Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde ekmek”, bk. **etmek**, [Kar.T.] DLT I, 101;

er (I): “adam, erkek”, bk. **il, ir**, [Kar.T.] DLT I, 16; AH 88; R 8: 24; KB 322; TİEMKök 2: 100;

[ET.] KT D 12; AYÖlmez 187/7; UM I A49; IBTekin 12;

[Har.T.] MM 54-3; NF 41-16; HAP 2: 282; HŞ 1103;

[Kıp.T.] CC-I 47b/4; Kİ 9; KMTT 26a/8; K 1a/6; EKK 67a/4; RS *er*, 191a-5; MGİ 49a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 16/3; GTSib *er*, 215/4; GD 202: 6; MEs. 6b/57; T 108; LGN 102/9;

[Çağ.T./K.D] **MA ér**, A18a/15; **B ér**, 274a/11; **MDF ír**, 379; **Z** 4b/8; **Abuş. ér**, 935;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 91b-14; **ŞRT** 38b/04;

[Çağ.Leh.] **UTİL** I-246;

- “kişi, kimse”, [ET.] **UM** I 45;
- “koca,” [Har.T.] **NF** 366-14; [Kıp.T.] **CC-I** 49a/4; **K** 75a/5; [Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib ér**, 184/8; [Çağ.T./K.D] **MA ér**, A68b/8; [Çağ.Leh.] **UTİL** I-246;
- “yiğit, mert”, [Kıp.T.] **K** 2a/6; [Çağ.T./K.Ö.D] **TSM** 124; [Çağ.Leh.] **UTİL** I-246;
- “asker”, [Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib ér**, 5/10;

er (II): “delik açmak için kullanılan aygıt”, [Kar.T.] **DLT** I, 45;

er (III): “yer”, [Kar.T.] **DLT** I, 45;

[Çağ.T./K.D] **B er**, 329a/14;

er (IV): “yerin güneye bakan güneşli tarafı”, [Kar.T.] **DLT** I, 464;

er- (I):

(1) “olmak, imek, cevheri fiil”, bk. **e-**, [Kar.T.] **DLT** I, 164; **AH** 53; **R** 33: 37; **KB** 1179; **TİEMKök** 4: 22;

[ET.] **KT** D 3; **AYÖlmez** 135/12; **UM** I 48; **IBTekin** 40; **Hua. ür-**, 201; **Üİ** 97a/3;

[Har.T.] **AKYB** A.I. 5; **AKYB i-**, K.VI. 24; **NF** 273-5; **HAP** 9: 41; **HŞ** 2869; **HŞ t-**, 1648; **HŞ i-**, 2338;

[Kıp.T.] **CC-I** 2a/28; **K** 82a/9; **BVAğar** 26a/17;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 176/12; **GTSib ér-**, 4/9; **TSM** 20; **GD** 1: 2; **MEs.** 2a/5; **MEs. ír-**, 2a/8; **D ír-**, 98; **LD** 1597;

[Çağ.T./K.D] **ŞDG ér-**, 24/2; **MA ér-**, A11a/13; **B ér-**, 120a/8; **MDF ír-**, 17; **BTD ér-**, III/7; **Z** 3b/6; **Abuş. ér-**, 936;

(2) “bildirme eki, -dur, -dür anlamında”, [Kar.T.] **AH** 334; **TİEMKök** 4: 33;

(3) “geçmişte olmak, geçmek”, [Kar.T.] **R** 37: 171;

(4) “yardımcı fiil”, [Kar.T.] **R** 9: 65;

[Har.T.] **HŞ** 156;

er- (II):

(1) “yanlılık duymak, irkilmek”, [Kar.T.] DLT I, 172;

(2) “(duvar) yarmak”, [Kar.T.] DLT I, 172;

er- (III): “üşenmek, tembellik etmek, usanmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 41: 38;

erbiz: “pars, kar parsı, Sibiryâ parsı”, bk. **arbuz**, [Kar.T.] KB 1900;

[ET.] AYTok *irbiz*, 3065²⁶⁵;

[Çağ.T./K.D] Z 117a/7;

[Çağ.Leh.] YUTS *ilpiz*, 175; ÖTİL *ilvirs*, II-188;

- “sinsi, içten pazarlıklı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ilvirs*, II-188;

erdem: “terbiye, fazilet, iyi ve övülmeye değer, erdem”, [Kar.T.] DLT I, 51; AH 59; KB 281;

[ET.] Alt. I, c. 1; AYAyazlı *edrem*²⁶⁶, 1059; UM I 149;

[Har.T.] HŞ 2065;

[Kıp.T.] Kİ 11; EDM 21a/8; GT *irdem*, 22/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *irdem*, 10/11;

- “güç”, [ET.] UM I 60;
- “kabiliyet”, [ET.] UM I 215;
- “silahşorluk mahareti”, [Çağ.T./K.D] Abuş. *êrdem*, 936;

erdemsiz: “marifetsiz, edebi ve fazileti olmayan”, [Kar.T.] DLT III, 211;

erdeş: “arkadaş”, [Kar.T.] KB 4218;

ereğ- “erkekten sayılmak”, bk. **eret-**, [Kar.T.] DLT I, 208;

erej: “huzur, rahat”, [Kar.T.] KB 434;

erejlen-: “huzura kavuşmak”, [Kar.T.] KB 5942; TİEMKök *erijlen-* 20: 131;

²⁶⁵ Çağatay da *irbiz* şeklinde okumuştur.

²⁶⁶ AYÇetin 592’de de *edrem* şeklinde geçmektedir.

eren (I):

(1) “adam, erkek, bey”, [Kar.T.] **TİEMKök** 7: 48;

[ET.] **AYAyazlı** 0544;

[Har.T.] **MM** 71-3; **NF** 75-3; **HAP** 9: 60; **HŞ** 162;

[Kıp.T.] **İM** 228a/5; **KFLT** 297b/47;

[Çağ.T./K.Ö.D] **LGN** *iren*, 79/7;

[Çağ.T./K.D] **MA** *èren*, 107(B); **Z** 465b/13;

(2) “adamlar, erkekler”, [Kar.T.] **DLT** I, 35; **R** 16: 43;

[ET.] **AYÖlmez** 187/7;

[Kıp.T.] **K** 65b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MEs.** 7a/59;

(3) “kimse, insan, insanlar, kişiler”, bk. **iren**, [Kar.T.] **DLT** I, 85; **AH** 373; **KB** 5797;

[ET.] **AYUçar** 0258;

[Har.T.] **NF** 50-9;

[Kıp.T.] **K** 43a/4;

(4) “kahramanlar, yiğitler”, [Kar.T.] **DLT** I, 183;

- “kahraman”, [ET.] **Üİ** 124b/3;
- “koca”, [Har.T.] **NF** 26-13;
- “derviş, ulu, pir”, [Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 59/6; **GTSib** *èren*, 17/5;

eren-: “bıkmak, sıkılmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 39;

[Kıp.T.] **Kİ** 10;

erentir: “jüpiter yıldızı”, [Kar.T.] **KB** 5676;

eret-: “adam sınıfına girmek, adam sınıfından sayılmak”, bk. **ereğ-**, [Kar.T.] **DLT** I, 208;

er göz (suw): “baharın başlangıcında kar ve buzun erimesiyle meydana gelen su”, [Kar.T.] DLT 642²⁶⁷;

ergür- (I): “eritmek”, [Kar.T.] DLT I, 227;

ergür- (II): “ulaşmak, erişmek”, [Kar.T.] DLT I, 228;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *êrgüz-*, 65/2;

eri-: “ısının etkisiyle katı bir şeyin sıvıya dönüşmesi, erimek”, bk. **erü-**, [Kar.T.] DLT III, 367; KB 3395;

[Har.T.] NF 267-11; HŞ 3537;

[Kıp.T.] K 50b/5; İM 142b/6; İM *iri-*, 123b/3; BVAğar 32a/2; BVAğar *iri-*, 34b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 59: 5; MSD *iri-*, 797; D *iri-*, 350; T *iri-*, 89; LD *iri-*, 2334;

[Çağ.T./K.D] HBD *iri-*, 145/3; B *êri-*, 302b/2; Z *iri-*, 351a/8; Abuş. *êri-*, 936;

[Çağ.Leh.] YUTS *êri-*, 126; UTİL *êri-*, VI-80; ÖTİL V-46;

- “zayıflamak”, [Kıp.T.] Kİ 10;
- “yok olmak, kaybolmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-46;
- “çözölmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-47;

erig (I): “nasihat”, [Kar.T.] KB 1548; TİEMKök 6: 90;

[ET.] AYÖlmez 136/5;

erig (II):

(1) “sağlam”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 33: 7;

[Kıp.T.] BVAğar *irik*, 19b/8;

(2) “ağır, sert, şiddetli”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 41: 50;

erij: “rahat, huzur”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 22: 56;

erijle-: “huzura kavuşmak, rahata kavuşmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 39: 8;

erijlendür-: “huzura kavuşturmak, rahata erdirmek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 33: 28;

erik (I): “eriyen şey, erimiş”, [Kar.T.] DLT I, 70;

²⁶⁷ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

erik (II): “yügrük, koşucu”, [Kar.T.] DLT I, 139;

eril-: “kendini suçlamak, vicdan azabı çekmek”, [Kar.T.] DLT I, 196;

erin: “dudak”, bk. **irin**, [Kar.T.] DLT I, 77;

[ET.] AYUçar 0088;

[Har.T.] HŞ 1198;

[Kıp.T.] Kİ 12; KMTT 21a/7; RS *érin*, 198b-26;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *érin*, 68/12; GD 3: 4;

[Çağ.Leh.] YUTS *érin*, 126; UTİL I-257;

- “alt dudak”, [Çağ.T./K.D] Abuş. *érin*, 936;

erin-: “tembellik etmek, üşenmek”, [Kar.T.] DLT I, 201;

[ET.] AYÇetin 696; Hua. *ärin-*, 292;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *érin-*, 4/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *érin-*, 126; UTİL *érin-*, VI-80; ÖTİL V-47;

erinç (I): “nimet içinde yaşayış, bolluk”, [Kar.T.] DLT I, 46; TİEMKök 5: 96;

[ET.] Alt. II, a 4;

- “zavallı, sefil”, [ET.] AYAYazlı 0349;

erinç (II): “belki, ola ki”, [Kar.T.] DLT I, 132; KB 2062;

[Kıp.T.] RS *érinç*, 188b-2;

erinçle-: “yararlanmak, huzur içinde yaşamak”, [Kar.T.] TİEMKök 14: 30;

erinçlen-: “yararlanmak, huzur içinde yaşamak”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 69;

erinçlendür-: “yararlandırmak”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 88;

erinçlig: “rızk, nimet”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 48;

erinçü:

(1) “suç, günah”, [Kar.T.] DLT I, 134; TİEMKök 5: 93;

(2) “sıkıntı, zahmet, eziyet”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 128;

erindekle-: “yular takmak, kumandasını eline almak, kendine bağlamak”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 62;

erikle-: “yüz çevirmek, sertlik göstermek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 66: 9;

erit-: “eritmek”, bk. **erüt-**, [Kar.T.] DLT I, 208; TİEMKök 18: 29;

[Har.T.] HAP 18: 96; HŞ 4202;

[Kıp.T.] KFLT *erid-*, 83a/3; BVAğar 29a/3; BVAğar *irit-*, 35a/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *irit-*, 24; GD 51: 1; MSD *irit-*, 313; D *irit-*, 396; LD *irit-*, 314;

[Çağ.T./K.D] NİD *irit-*, 220/4; B *érit-*, 306b/11; MDF *irit-*, 224; Abuş. *érit-*, 936;

[Çağ.Leh.] YUTS *érit-*, 126; UTİL *érit-*, VI-77;

erk: “otorite, kudret, iktidar, güç, hükümlanlık”, bk. **irk**, [Kar.T.] DLT I, 43; AH 256; R 34: 21; KB 3440; TİEMKök 17: 65;

[ET.] Alt. II, a 3; AYÖlmez 136/1; UM I 5; Hua. *ürk*, 62;

[Har.T.] NF 51-16; HŞ 4278;

[Kıp.T.] CC-II 61a/10; Kİ 11; K 20a/9; KFLT 305a/46;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *erk*, 936;

[Çağ.Leh.] ÖTİL V-48;

- “arzu, istek, hür irade”, [Kıp.T.] CC-II 61b/9-10; [Çağ.T./K.D] B *erk*, 243a/7;
- “iğdiş edilmiş koç”, [Kıp.T.] RS *erk*, 199b-28; UTİL *erik*, VI-79;
- “yüksek yer, kale”, [Çağ.T./K.D] BD 208/1; Abuş. *erk*, 937;
- “hürriyet, özgürlük”, [Çağ.Leh.] YUTS 115; UTİL I-251; ÖTİL V-48;
- “enerji, güç,” [Çağ.Leh.] UTİL *erg*, VI-76;

erkeç: “genç teke”, [Kar.T.] DLT I, 95; KB 4353;

[Kıp.T.] CC-II 82b/28b; BM *irkeç*, 13a/10; RS *erkeç*, 199b-29;

- “koç”, [Kıp.T.] Kİ 11;

- “Kıpçaklarda iğdiş edilmiş keçi”, [Kıp.T.] Kİ 11;

erkek-: “gücü yetmek”, [Kar.T.] R 16: 75;

erkek: “erkek, insan veya hayvanın dölleyici cinsten olanı”, [Kar.T.] DLT I, 111; R 16: 97; KB 979; TİEMKök 3: 36;

[ET.] AYÖlmez 157/9; AYUçar *irkek*, 0850; IBTekin *irkek*, 41;

[Har.T.] NF 178-11; HAP 6: 143; HAP *irkek*, 53: 21; HŞ 1248;

[Kıp.T.] CC-I 47b/4; Kİ 11; KMTT 26a/8; K *irkek*, 25a/3; EKK *irkek*, 69b/2; RS *érkek*, 191a-9; İM *irkek*, 246b/7; KFLT 391a/2; KFLT *irkek*, 108b/16; MGİ *irkek*, 211b/4; BVÖzgür *irkek*, 16/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *irkek*, 74/11;

[Çağ.T./K.D] MA *érkek*, A3a/10; B *érkek*, 276a/6;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *irkek*, 101a-7;

[Çağ.Leh.] YUTS 115; UTİL I-252; ÖTİL V-48;

- “onurlu, cesur, güvenilir”, [Çağ.Leh.] UTİL I-252; ÖTİL V-48;

erkeklen-: “(su) dalgalanmak; (tüy) ürpermek; erkek olmak, erkeklik göstermek”, bk. **irkeklen-**.

erken: “iken”, bk. **irken**, [Kar.T.] DLT I, 389; AH 96; TİEMÜnlü 35: 18;

[ET.] AYÖlmez 138/18; Hua. *ärkän*, 251;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *erken*, 937;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ekän*, V-24; ÖTİL *erkän*, V-49;

erki: “acaba, belki”, [Kar.T.] DLT I, 129;

[ET.] AYÖlmez 132/15;

[Har.T.] HŞ 1382;

[Çağ.T./K.D] HBD *ikin*, 19/4; HBD *irkin*, 71/5;

erkiye: “adamcık”, [Kar.T.] DLT 642²⁶⁸;

erke-: “ayak basmak, ayak altında çiğnemek”, bk. **ekle-**, [Kar.T.] DLT III, 443; R 48: 25;

erklen-:

(1) “sahiplenmek, sahip olmak”, [Kar.T.] R 33: 50;

[Har.T.] HAP 4: 3;

(2) “güç bulup yüz çevirmek, küfre dönmek”, [Kar.T.] R 47: 22;

(3) “hâkim olmak, hükmetmek”, [Kar.T.] TİEMKök 10: 31;

[Har.T.] HAP 58: 19;

(4) “yetkili olmak, güçlenmek, hakim olmak, hükmetmek”, [Kar.T.] TİEMKök 10: 49;

[Har.T.] NF 418-12; HAP 72: 21;

[Kıp.T.] K 6b/9;

- “azimli olmak”, [Kıp.T.] İM 89a/8;

erkli: “kudretli, güçlü”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 22: 29;

[ET.] IBTekin *erklig*, 55; Hua. *ärklig*, 56; Üİ *erklig*, 1121a/4;

[Har.T.] HŞ 4344;

[Kıp.T.] CC-II 80a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *irkli*, 1800;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *irkli*, 87b-17;

- “duyu organı”, [ET.] Üİ 1118b/12;
- “kararlı, sabırlı”, [Kıp.T.] İM 367b/7;
- “bağımsız, özgür”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-50;

erklig:

²⁶⁸ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

(1) “veli, sığınılacak kişi, dost, bekçi”, [Kar.T.] R 40: 49;

[Har.T.] HAP 2: 282;

(2) “vekil”, [Kar.T.] R 42: 6;

(3) “Esmâ-yı hüsnadan: vekil, her şeye vekil olan”, [Kar.T.] R 3: 173; TİEMÜnlü 32: 4;

(4) “Esmâ-yı hüsnadan melik, mülkün sahibi”, [Kar.T.] R 20: 114; TİEMÜnlü 62: 1;

[Har.T.] HAP 59: 23;

- “sözü geçen kimse, yetkili, kudretli, nüfuzlu”, [ET.] BK G 12; AYÖlmez 186/2; [Har.T.] NF 344-3; HŞ 899; [Kıp.T.] K 133a/9; [Çağ.T./K.D] MA *êrklik*, A18a/3;
- “zalim”, [Çağ.T./K.D] MA *êrklik*, A39a/2;
- “güçlü, kuvvetli”, [Çağ.T./K.D] B *êrklik*, 234b/1;

erklig bolmış: “dost”, bk. **iş erkligi**, [Kar.T.] R 48: 9;

erkliglig: “saltanat, hükümrânlık”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 247;

erksizlik: “kudretsizlik, güçsüzlük”, [Kar.T.] KB 1534;

[Çağ.Leh.] ÖTİL V-50;

erkliglik: “nüfuz, güç, kuvvet”, [Kar.T.] R 16: 99;

[Har.T.] HAP 17: 65;

erlig ewrügli: “sahip, malik”, [Kar.T.] R 36: 71;

erliglik ber-: “halifelik vermek, halife yapmak”, [Kar.T.] R 7: 129;

erlik (I): “mülk, saltanat, kudret”, [Kar.T.] R 7: 158;

erlik (II): “erkeklik, yiğitlik”, [Kar.T.] DLT I, 104; KB 3436;

[Har.T.] NF 302-12; HŞ 1346;

[Kıp.T.] CC-I 47b/28; GT *irlik*, 155/1; BVAğar 63b/14;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 27b/281; YED *irlik*, 187/1;

[Çağ.T./K.D] Z 21b/13; Z *irlik*, 55b/2; Abuş. *êrlik*, 937;

[Çağ.Leh.] YUTS 115; UTİL I-256; ÖTİL V-50;

- “meni, döl”, [Kıp.T.] *İM irlık sufi*, 100b/6; *İM irlık suwı*, 93a/5;
- “erkek cinsiyet organı”, [Çağ.Leh.] *UTİL I-256*;
- “evli, kocası olan”, [Çağ.Leh.] *UTİL I-256*; *ÖTİL erli*, V-50;

erle: “yurt tutulan yer”, bk. *irle*, [Kar.T.] *DLT III*, 251;

erlen-: “(kadın için) evlenmek”, [Kar.T.] *DLT I*, 257;

erleş-: “erkeklikte yarışmak”, [Kar.T.] *DLT I*, 239;

ermegü: “tembel”, [Kar.T.] *DLT I*, 70;

[ET.] *AYTok* 2165;

ermegür-: “tembelleşmek, tembellik etmek”, [Kar.T.] *DLT III*, 349;

[ET.] *Hua. ärmägür-*, 249;

ermez: “değil”, [Kar.T.] *DLT I*, 121; *R* 47: 15;

[ET.] *AYÖlmez* 135/12;

[Har.T.] *MM ermes* 271-4;

[Kıp.T.] *K* 172b/6;

[Çağ.T./K.D] *NC imes*, 6a/5; *SM imes*, 162; *B èmes*, 129b/12; *B èrmes*, 295a/13; *Abuş. èmes*, 934; *Abuş. èrmes*, 937;

[Çağ.Leh.] *YUTS emes*, 112; *UTİL emes*, I-299; *ÖTİL emäs*, V-35;

ernek: “parmak”, bk. *ernek*, [Kar.T.] *DLT I*, 104; *R* 3: 119; *KB* 3578; *TİEMKök* 19: 29;

[Çağ.T./K.Ö.D] *GTSib* 96/6;

ernek: “parmak”, bk. *ernek*, [Kar.T.] *DLT I*, 104;

[ET.] *Hua. ärñäk*, 92;

erñen: “bekar”, [Kar.T.] *DLT I*, 117²⁶⁹;

erñeyü: “altı parmaklı adam”, [Kar.T.] *DLT I*, 136;

erñeyü: “çok kısa boylu adam”, [Kar.T.] *DLT I*, 136;

erre:

(1) “sidik”, [Kar.T.] *DLT I*, 38;

²⁶⁹ Atalay kelimeyi önce *erñen* şeklinde okumuş daha sonra düzelterek *Ercilasun* ve *Akkoyunlu* gibi *erñen* şeklinde okumuştur.

(2) “eşegi çiftleşmeye teşvik etmek için söylenen söz”, [Kar.T.] DLT I, 38;

ersek: “orospu, fahişe, kaltak”, [Kar.T.] DLT I, 104;

[Kıp.T.] CC-I 45a/23; CC-II *hersek*, 66b/7; Kİ 11; BM *ersük*, 14b/6; RS *ërsek*, 203b-18;

erseklen-: “erkeği hırsla ve fuhuş maksadıyla istemek”, [Kar.T.] DLT I, 314;

ersig (I): “(çocuk için) adama benzer, adam gibi”, [Kar.T.] DLT 643²⁷⁰;

ersig (II): “kahraman, yiğit”, bk. **irigsig**, [Kar.T.] AH 34; KB 1360;

ersiglik: “yiğitlik, mertlik”, [Kar.T.] KB 2085;

ersin-: “kendini adam gibi göstermek”, [Kar.T.] DLT I, 253;

ersü: “değersiz, aşağı olan şey”, [Kar.T.] DLT 643²⁷¹;

ert-: “geçmek, gitmek, aşmak”, [Kar.T.] DLT III, 425; KB 1331;

[ET.] AYÖlmez 138/16; UM I 43; Üİ 118a/10;

[Kıp.T.] CC-II 72b/4;

- “ölmek”, [ET.] AYÖlmez 137/16;
- “silmek, süpürmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *ért-*, VI-76;

erte: “sabah, sabahın erken saati, tan vakti”, bk. **erti**, [Kar.T.] DLT I, 124; AH 184; R 19: 11; KB 1506; TİEMKök 16: 6;

[ET.] AYÇaç 4/9;

[Har.T.] MM 154-3; NF 100-9; HŞ 2938;

[Kıp.T.] CC-II 60a/32; K 142a/2; KFLT *irte*, 149a/13; MGİ *irte*, 225a/1; BVAğar *irte*, 21b/24;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *erte*, 93/10; MSD *irte*, 269; LGN 69/11; LGN *irte*, 86/9;

[Çağ.T./K.D] MA *erte*, A47b/4;

[Çağ.Leh.] YUTS 115; ÖTİL *ertü*, V-51;

²⁷⁰ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

²⁷¹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “yarın”, [Har.T.] NF 208-1; [Kıp.T.] BM 17b/10; [Çağ.T./K.Ö.D] LGN *irte*, 14/10; [Çağ.T./K.S.D] ŞT *irte*, 95b-10;
- “eski, geçmiş”, [Kıp.T.] CC-I 33a/8; [Har.T.] HAP *irki*, 46: 11;
- “gelecektekiler, sonrakiler”, [Çağ.T / K.Ö.D] MEs. *ertekiler*, 48a/500;
- “önce, evvel”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *irte*, 188; [Çağ.T./K.D] B *erte*, 339a/10; Abuş. *erte*, 937;
- “ilk bahar”, [Çağ.T./K.D] B *erte yaz*, 187b/12; [Çağ.Leh.] YUTS *erte köklemde*, 115;

erte kop-: “sabah kalmak, uyanmak”, [Kar.T.] R 46: 25;

ertele-: “bir şeye erken başlamak, erkenden harekete geçmek, gitmek”, [Kar.T.] DLT I, 316; TİEMÜnlü 68: 22;

[Kıp.T.] K 109a/1;

- “sabahlamak, geceyi geçirmek”, [Har.T.] NF 147-4; HAP *irtele-* 7: 78; [Kıp.T.] İM *irtele-*, 274b/6;

erti: “sabahın erken saati, tan vakti”, bk. **erte**, [Kar.T.] KB 6254;

ertik: “işlek yol”, [Kar.T.] DLT I, 103;

ertil-: “geçilmek, ulaşmak”, [Kar.T.] DLT 643²⁷²;

- “silinmek, süpürülmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *ertil-*, VI-76;

ertiş-: “geçmekte yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 231;

- “silişmek, süpürüşmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *ertiş-*, VI-76;

ertti: “incelemek”, [Kar.T.] AH C 292²⁷³;

²⁷² Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

²⁷³ *irtemek* kelimesinin yerine kullanılmıştır.

ertür-:

- (1) “ileri geçirmek, ulaştırmak”, [Kar.T.] DLT I, 220; KB 6645;
[ET.] UM I A47; Üİ 104a/7;
- (3) “bir işe cevap verip kabul etmek”, [Kar.T.] DLT I, 220;
- (4) “affetmek”, [Kar.T.] DLT I, 220;

- “yaptırmak, öldürmek”, [ET.] BK G 10; AYÖlmez 152/18;

ertüt: “kurban”, [Kar.T.] DLT I, 109; KB 1769; TİEMKök 5: 95;

erü-: “erimek”, bk. **eri-**, [Kar.T.] DLT III, 252;

[Kıp.T.] K 113b/8;

erük (I): “erik türünün genel adı”, [Kar.T.] DLT I, 69;

[Har.T.] HAP *erek*, 34: 16;

[Kıp.T.] CC-I *erik*, 53b/6; Kİ 12; EDM 5b/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *örük*, 307; YUTS *ürük*, 446;

- “kayısı”, [Kıp.T.] RS *sarığ erik* ~ *saru erük*, 202b-5; [Çağ.Leh.] ÖTİL *örük*, V-163;
- “şeftali veya kara erik”, [Kıp.T.] RS *ğara erik* ~ *ğara erük*, 194b-7;

erük (II): “deriyi tabaklayan şey”, [Kar.T.] DLT I, 70;

- “tabaklanmış deri”, [Kıp.T.] CC-I *erik* 43a/12;

erükle-: “deriyi tabaklamak”, [Kar.T.] DLT I, 306;

[Kıp.T.] CC-II *erikle-*, 56a/13;

erüklen-: “(ağaç) şeftali, kayısı ile meyvelenmek”, [Kar.T.] DLT I, 294;

erüklük: “şeftali veya erik bahçesi”, [Kar.T.] DLT I, 152;

erükse-: “şeftali vb. şeyler istemek”, [Kar.T.] DLT I, 303;

erünçü: “sıkıntı, zahmet, eziyet”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 220;

erüş-: “birlikte erimek, kendi kendine erimek”, bk. **aruş-**, [Kar.T.] DLT I, 182;

erüt-: “eritmek”, bk. **erit-**, [Kar.T.] DLT I, 208;

[Har.T.] NF 242-17;

[Kıp.T.] K 11a/1;

es: “yırtıcı hayvanın avını parçalayarak aldığı pay”, [Kar.T.] DLT I, 36;

es: “akıl”, bk. **us**.

es-:

(1) “esmek, rüzgâr savurmak”, [Kar.T.] DLT I, 165; R 51: 1; KB 3941; TİEMÜnlü 51: 1;

[Har.T.] MM 47-1; NF 391-14; HAP 69: 6; HŞ 1507;

[Kıp.T.] Kİ 13; KMTT 46b/1; K 4a/2; BM 86b/6; GT *is-*, 313/10; İM 123b/6; İM *is-*, 146b/2; MGİ 216b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *is-*, 196; LD *is-*, 1801; LGN *is-*, 62/2;

[Çağ.T./K.D] NİD *is-*, 35/2; BVas. *is-*, 131/4; HBD *is-*, 28/4; MA *es-*, A30a/10; BTD *es-*, XL/1; Z 151a/3; Z *is-*, 85b/4; Abuş. *es-*, 937;

[Çağ.Leh.] UTİL I-272; ÖTİL V-57;

(2) “uzatmak”, [Kar.T.] DLT I, 165;

esberi: “külde pişirilen bir çeşit ekmek”, [Kar.T.] DLT I, 141;

esen: “her şeyin selamette olanı, sağ, salim, sağlıklı”, bk. **isen**, [Kar.T.] DLT I, 62; AH 263; KB 1162; TİEMÜnlü 56: 26;

[ET.] IB 41; AYAYazlı 0713; UM I 23;

[Har.T.] AKYB K.VIII. 3; MM 357-1; HŞ 803;

[Kıp.T.] Kİ 13; KMTT 27b/12; RS 191b-28;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 129: 5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78a-15;

[Çağ.Leh.] YUTS *esen*, 126; UTİL *esen*, VI-81;

- “yakın gelecek”, [Çağ.Leh.] YUTS 116;

esenle-: “selam vermek, hal hatır sormak, tokalaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 308;

- “vedalaşmak”, [Kıp.T.] Kİ 13;

esenleş-: “esenlik dilemek, hal hatır sormak, selamlaşmak”, [Kar.T.] KB 3292; TİEMKök 19: 62;

[Çağ.Leh.] YUTS 126; UTİL *esenleş-*, VI-82;

- “veda etmek”, [Kıp.T.] KMTT 46a/2;

esenlik (I): “selam”, [Kar.T.] R 16: 32; TİEMKök 11: 69;

[Har.T.] HAP 6: 54;

esenlik (II): “selamet, sağlık, sıhhat”, [Kar.T.] KB 964; TİEMKök 19: 15;

[Har.T.] AKYB A.IV. 10; HŞ 100; AKYB *isenlik*, A.IV. 13;

[Kıp.T.] Kİ *eselik*, 14;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 60/1;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *isenlik*, 185b-1;

[Çağ.Leh.] UTİL *esenlik*, VI-82;

esgülük: “iyilik”, [Kar.T.] AH A 192²⁷⁴;

esiç: “tencere, çanak”, bk. *aşaç*, [Kar.T.] TİEMÜnlü 34: 13;

esik: “uzayıp giden, uzayan”, [Kar.T.] DLT 645²⁷⁵;

esil- (I): “uzamak, uzatılmak, germek”, [Kar.T.] DLT I, 196;

[Har.T.] NF 18-6;

²⁷⁴ *eçgülük* kelimesinin yerine kullanılmış.

²⁷⁵ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “bükülmek, burulmak”, [Kıp.T.] RS *ésil-*, 203c-19;

esil- (II): “azalmak, eksilmek”, bk. **eksil-**, **iysil-**, **asıl-**, [Kar.T.] DLT I, 270; AH BC 199;

[ET.] AYAyazlı 0663;

esilgen: “devamı uzayan”, [Kar.T.] DLT 645²⁷⁶;

esim: “hasta, bitkin”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 85;

esin: “hafif rüzgar, esinti”, [Kar.T.] DLT I, 77; R 51: 01; KB 65; TİEMKök 10: 22;

[ET.] AYTok 208;

[Kıp.T.] K *esen*, 156b/4;

esin- (I): “(rüzgar için) tozutmak, savurmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 51: 1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 3/4;

esin- (II): “kendi kendine çekmek, uzatmak, uzatmaya çalışmak”, [Kar.T.] DLT I, 201;

esir-: “acımak, içinde bulunulan sıkıntıdan kurtarmak, korumak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 23: 75;

esirge-:

(1) “bir şeyin kaybolmasına üzülmek”, [Kar.T.] DLT I, 306;

(2) “acımak, merhamet etmek”, [Kar.T.] KB *esirke-*, 950;

[ET.] AYAyazlı *esirke-*, 1217;

[Kıp.T.] CC-II *esirge-*, 66b/16b; Kİ 13; İM 74a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 23/13;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *esirge-*, 937;

- “korumak, sakınmak”, [Çağ.T./K.D] BVas. 50/2;

esirgen-: “bir şeyin elden gitmesine hayıflanmak”, [Kar.T.] DLT I, 291;

²⁷⁶ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

esiş-: “uzatmakta yardım ve yarış etmek”, [Kar.T.] DLT I, 185;

esit-: “uzattırmak”, [Kar.T.] DLT I, 209;

esiz:

(1) “yazık”, bk. **essiz**, [Kar.T.] DLT III, 51; AH 386;

[Çağ.Leh.] ÖTİL V-54; ÖTİL *essiz*, V-57, 58;

(2) “fena, uğursuz, kötü”, [Kar.T.] DLT III, 161; AH B 146; R 19: 59; KB 5834; TİEMKök 12: 52;

[Har.T.] MM 42-2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *ésiz*, 219/8; LD *isiz*, 1233;

esizlik: “kötülük, huysuzluk”, bk. **esizlik**, [Kar.T.] DLT III, 429; R 9: 67; TİEMKök 6: 54;

esizlik tök-: “affetmek”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 195;

esiz yanut: “ceza”, [Kar.T.] R 39: 51;

eske-: “ufalamak, ufalayıp savurmak”, [Kar.T.] R 20: 105;

eski: “eski, yıpranmış”, [Kar.T.] DLT I, 129; R 36: 39; KB 688; TİEMKök 12: 95;

[Har.T.] NF 12-14; HŞ 1760; AKYB *iski*, A.IV. 21;

[Kıp.T.] CC-I 39a/5; Kİ 13; K 11b/1; EKK 72a/13; RS *eski*, 191b-24; GT *iski*, 157/13; İM 140b/4; İM *iski*, 203b/8; KFLT 362b/31; MG 85a/5; MG *iski*, 16b/5; BVAğar *iski*, 31b/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *eski*, 60/7; GD 59: 1; MEs. 51b/535; MEs. *iski*, 5b/43; MSD *iski*, 106; YED *iski*, 38/3; LD *iski*, 683; LGN *iski*, 5/12;

[Çağ.T./K.D] NİD *iski*, 42/1; BVas. *iski*, 156/6; ŞHD *iski*, 27b-10; BD *iski*, 129/45; B *eski*, 197a/13; Z 121b/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 117; UTİL I-268; ÖTİL V-55;

- “yaşlı, ihtiyar”, [Kıp.T.] CC-II 65b/9b;
- “antika, modası geçmiş”, [Çağ.Leh.] UTİL I-268; ÖTİL V-55;
- “kötü, sağlıksız”, [Çağ.Leh.] UTİL I-268; ÖTİL V-55;
- “önceki evvelki”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-55;

eskir-: “eskilmek, eskimek, bozulmak”, [Kar.T.] DLT I, 228; AH 195; AH *iskir-*, Ba 195; TİEMKök 20: 120;

[Har.T.] NF 376-11; HAP 20: 120; HŞ 3519;

[Kıp.T.] K 11b/1; BVAğar *iski-*, 32a/7; BVAğar *iskü-*, 20b/24;

[Çağ.T./K.D] BVas. *iskir-*, 144/1; MA *isker-*, 1785(D); Abuş. *esker-*, 937; Abuş. *eskir-*, 937;

[Çağ.Leh.] YUTS *eski-*, 117; ÖTİL V-55; ÖTİL *eski-*, V-55;

- “yaşlanmak, ihtiyarlamak”, [Çağ.Leh.] YUTS *eski-*, 117;
- “modası geçmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-55;

eskürük: “sarhoş”, bk. *esrük*, [Kar.T.] DLT I, 349;

eskü (I): “elek, kalbur”, [Kar.T.] DLT I, 129;

eskü (II): “kazma, külünk”, [Kar.T.] DLT 645²⁷⁷;

eslin-: “bir şeye takılmak”, bk. *aslm-*, [Kar.T.] DLT I, 258 – 259;

esne- (I): “esnemek”, [Kar.T.] DLT I, 288;

[ET.] IBTekin 10;

[Kıp.T.] CC-II 57b/14; EKK *isne-*, 69a/7; İM *isne-*, 279b/7; MGİ *isne-*, 161a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *esne-*, 72/12;

[Çağ.T./K.D] MDF 896; Abuş. *esne-*, 938;

[Çağ.Leh.] UTİL *esni-*, I-272; ÖTİL V-57;

- “esneme”, [Çağ.T./K.D] MDF *esnegü*, 852;

esne- (II): “esmek”, [Kar.T.] DLT I, 288;

[Kıp.T.] KMTT 40b/11;

esnet- (I): “esnetmek”, [Kar.T.] DLT I, 266;

²⁷⁷ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

esnet- (II): “estirmek”, [Kar.T.] DLT I, 266;

esri:

(1) “iki renkli, kaplan rengi”, [Kar.T.] DLT I, 126;

[ET.] IB 6;

(2) “kaplan”, bk. *asrı*, [Kar.T.] DLT I, 126; KB 2310;

[Kıp.T.] Kİ 13; RS *ésri*, 195b-17;

- “alaca”, [E.T.] AYÇetin *esriğü*, 679;

esrile-: “kaplan derisi gibi nakışlamak”, [Kar.T.] DLT I, 316;

esrü-: “sarhoş olmak”, bk. *esür-*.

esrük: “sarhoş”, bk. *esgürük*, [Kar.T.] DLT I, 105; R 4: 43; KB 4586; TİEMKök 4: 43;

[ET.] Alt. II, a 4;

[Har.T.] NF 363-17; HAP 4: 43; HŞ 1461;

[Kıp.T.] Kİ 13; KMTT 28a/11; K 58b/6; EKK *esrik*, 71a/1; RS *ésrük*, 191b-8; GT *isrük*, 77/7; İM 410b/1; İM *esirik*, 97a/8; İM *esrik*, 102b/1; KFLT 367b/48; MGİ 257b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D.] GTSib 38/10; GTSib *ésrük*, 171/9; GD 103: 5; GD *ösruk*, 234: 1; MSD 463; MSD *ösruk*, 459; YED 62/3; YED *üsruk*, 132/1; D 149; D *ösruk*, 120; LD 1407; LD *ösruk*, 181;

[Çağ.T./K.D] NİD *ösruk*, 66/4; BVas. *ösruk*, 77/7; HBD *ösruk*, 156/2; ŞHD 74a-8; MA 4110(B); BD *ösruk*, 6/3;

esrüklük: “sarhoşluk”, [Kar.T.] R 15: 72; TİEMKök 15: 72;

[Har.T.] HAP 50: 19; HŞ 115;

[Kıp.T.] K 23a/3; İM 411a/1; KFLT *esrüklik*, 384a/18; MGİ *esrüklik*, 205b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D.] GTSib *ésrüklük*, 99/12; GD 226:4;

[Çağ.T./K.D] BVas. *ösruklik*, 256/1; BD *ösruklik*, 84/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *esrüklik*, 97a-9;

esrül-: “sarhoş olmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 37: 47;

esrüt-: “sarhoş etmek”, bk. **esürt-**, [Kar.T.] R 16: 67;

[Har.T.] NF *esrit-* 363-2;

[Kıp.T.] GT *isrüt-*, 14/13; KFLT *esrid-*, 386b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *ösrüt-*, 794; LD *ösrüt-*, 1681;

esrütgü: “içki”, [Kar.T.] R 16: 67; TİEMKök *esritgü*, 16: 67;

essiz: “hayıflanma bildiren bir kelime, yazık”, bk. **esiz**, [Kar.T.] DLT I, 143;

estür-:

(1) “rüzgâra tutturmak, estirmek”, [Kar.T.] DLT I, 221; TİEMKök 7: 57;

[Çağ.T./K.D] NİD *istür-*, 229/7;

(2) “uzatmak, gerdirmek”, [Kar.T.] DLT I, 221;

esür-: “sarhoş olmak”, [Kar.T.] KB 2099;

[Har.T.] NF 367-1; NF *esrü-*, 365-2; MM *esrü-*, 76-4; HŞ *esrü-*, 4525;

[Kıp.T.] CC-II *esir-*, 75a/7-8; Kİ *esri-*, 13; K *esrü-*, 149a/1; EDM 20a/2; EDM *esir-*, 20a/2; GT *isrü-*, 257/3; İM *esir-*, 411a/1; KFLT *esri-*, 385a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *esrü-*, 36/1; GTSib *esrü-*, 116/9; MSD *ösrü-*, 279;

[Çağ.T./K.D] MA *esür-*, 4695(B); MA *ösür-*, 4697(B); BD *ösür-*, 120/4;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *esre-*, 97a-8; ŞT *isir-*, 70b-1;

esürt-: “sarhoş etmek”, bk. **esrüt-**, [Kar.T.] DLT III, 427; KB 6139;

[Kıp.T.] CC-II *esirt-*, 70b/5-6;

eş (I):

(1) “arkadaş, dost”, bk. **iş**, [Kar.T.] DLT I, 47; AH Bu 31²⁷⁸; R 43: 36; TİEMKök 4: 69;

[ET.] Mi. tar. III, 2; Hua. 235;

[Har.T.] NF 19-5; HŞ 3417;

[Kıp.T.] Kİ 14; BM 14b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *eş*, 36/4;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *eş*, 938;

²⁷⁸ *iş* kelimesinin yerine kullanılmış.

[Çağ.Leh.] ÖTİL 63;

(2) “ashab, ehl, havari”, [Kar.T.] R 61: 14;

(3) “-ilk, bir yerden olan”, [Kar.T.] R 5: 29;

(4) “benzer, eş, değer”, [Kar.T.] R 19: 7;

[ET.] Ton. 7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib eş, 53/11;

[Çağ.T./K.D] B eş, 172a/10;

[Çağ.Leh.] YUTS eş, 127;

- “eş, zevce”, [ET.] Mi. tar. III, 1; [Har.T.] HŞ 2205; [Çağ.Leh.] YUTS eş, 127;
- “karı-kocadan her biri, eş”, [Kıp.T.] RS eş, 191a-2;
- “plesenta, döleşi”, [Çağ.Leh.] UTİL I-275; ÖTİL 63;

eş (II): “iş, amel, davranış”, bk. iş.

eş- (I): “tırısa kalkıp dört nala koşmak, (atı) hızlı sürmek”, [Kar.T.] DLT I, 166;

[ET.] IBTekin 2²⁷⁹;

- “(urgan, ip) uzatmak”, [Çağ.T./K.D] B eş-, 142a/13;

eş- (II): “fokurdatarak kaynatmak”, [Kar.T.] DLT I, 166;

eş- (III): “un, kum vb. şeyleri akıtmak”, [Kar.T.] DLT I, 166;

eşek: “eşek”, bk. eşyek, eşgek, [Kar.T.] DLT II, 246; R 62: 5; TİEMKök 11: 106;

[Har.T.] NF 211-1; HAP 62: 5; HŞ 1849;

[Kıp.T.] CC-I 54a/19; Kİ 14; KMTT 13a/12; K 4a/9; EDM yeşek, 8a/11; EKK 37a/5; RS eşek, 195a-20; GT işek, 62/9; İM işek, 141a/5; KFLT 392b/17; BVÖzgür 2/7; BVAğar işek, 61a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib eşek, 40/7; TSM işek, 61;

²⁷⁹ Orkun yayınında bu kelimeyi “sürüp gitmek” olarak anlamlandırmıştır. Oysa “(atı) hızlı sürerek gitmek” anlamı vardır.

[Çağ.T./K.D] BVas. *işek*, 520/5; Mün. *işek*, 2b/2; MA *êşek*, A52b/4; B *êşek*, 180b/1; MDF *işek*, 351; Abuş. *êşek*, 938;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 105b-9;

[Çağ.Leh.] YUTS *êşek*, 127; YUTS *işek*, 179; UTİL *êşek*, VI-84; ÖTİL 63;

- “aptal, embesil”, [Çağ.Leh.] UTİL *êşek*, VI-84; ÖTİL 63;
- “(rakamsal olarak) eşeğin taşıdığı yük , eşek yüküyle”, [Çağ.Leh.] UTİL *êşek*, VI-84; ÖTİL 63;

eşgek: “eşek”, bk. eşyek, eşek, [Kar.T.] DLT I, 111; TİEMKök 16: 8;

[ET.] AYTok 3461;

[Har.T.] HAP 74: 50;

[Kıp.T.] K 80b/7;

eşgeklen-: “eşek sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT I, 315;

eşgürti: “ipek cinsinden işlemeli bir Çin kumaşı”, [Kar.T.] DLT I, 145;

eşiç: “tencere”, [Kar.T.] DLT I, 52;

[Kıp.T.] RS *êşiç*, 193b-13;

eşiç bukaç: “topraktan yapılan içecek kapı, tas ve tencere”, [Kar.T.] DLT I, 357;

eşiçlen-: “tencere sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT I, 291;

eşik:

(1) “kapı eşiği, eşik”, [Kar.T.] DLT I, 42;

[Kıp.T.] GT *işik*, 312,/4;

[Çağ.T./K.D] NİD *işik*, 23/6; BVas. *işik*, 21/6; MA *êşiğ*, A12a/8; MDF *işik*, 2160; Abuş. *êşik*, 938;

[Çağ.Leh.] ÖTİL 64;

(2) “kapı, giriş”, bk. *işik*, [Kar.T.] TİEMKök 18: 18;

[Har.T.] NF 110-9; HŞ 2022;

[Kıp.T.] CC-I 8b/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *êşik*, 90/7; TSM *işik*, 25; GD 53: 5;

[Çağ.T./K.D] **MA eşig**, A36b/1; **B eşik**, 246b/4; **MDF işik**, 244; **BTD eşik**, L/1; **Z** 70a/2;

- “ev, hane, bina”, [Çağ.T./K.D] **B eşik**, 172b/9; [Çağ.Leh.] **ÖTİL** 64;
- “saray, hizmet edilen yer”, [Çağ.T./K.D] **B eşik**, 174a/9;
- “dışarı, dışardaki yer, sokak”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** 64;

eşiklik: “eşik için ayrılmış olan”, [Kar.T.] **DLT I**, 152;

eşil-: “kum vb. şeyler için akmak”, [Kar.T.] **DLT I**, 197;

eşiler: “kadın, kadınlarda hanım olan”, bk. **eşler, ışlar, işler**, [Kar.T.] **DLT I**, 117²⁸⁰;

eşilgen: “devamlı akılıp dökülen”, [Kar.T.] **DLT I**, 158;

eşin: “anlaşmazlık, uyuşmazlık”, [Kar.T.] **R** 38: 2;

eşiş-: “toprak vb. akıtmakta yardım etmek veya yarışmak”, [Kar.T.] **DLT I**, 185;

eşit-: “işitmek, duymak”, [Kar.T.] **DLT I**, 508; **AH** 21; **R** 5: 7; **KB** 3767; **TİEMKök** 20: 46;

[ET.] **KT eşid-**, G 2; **AYÖlmez eşid-**, 157/18; **UM I eşid-**, 10b; **IBTekin eşid-**, 5; **Hua. eşid-**, 351;

[Har.T.] **MM** 247-1; **NF** 69-17; **HAP** 78: 35; **HŞ** 1663; **AKYB işüt-**, K.VI. 26;

[Kıp.T.] **CC-I** 1b/18; **K** 71b/9; **EDM yeşit-**, 22b/12; **EKK işit-**, 40a/5; **RS eşit-**, 186b-4; **GT işit-**, 27/7; **İM işit-**, 193a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib eşit-**, 184/9; **TSM işit-**, 27; **GD** 7: 3; **MEs.** 8a/72;

[Çağ.T./K.D] **NİD işit-**, 49/3; **BVas. işit-**, 123/7; **MA eşid-**, A47a/8; **MA eşit-**, A9a/2; **B eşit-**, 122b/14; **MDF işit-**, 37; **BTD eşit-**, VII/4; **Z** 20a/8; **Abuş. eşit-**, 938;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL** 65;

- “dinlemek, anlamak”, [Har.T.] **HAP** 64: 16; [Çağ.Leh.] **ÖTİL** 65;
- “haberdar olmak, haber almak, bilmek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** 65;

eşitgen: “esma-yı hüsnadan her şeyi duyan, bilen”, [Kar.T.] **R** 3: 121;

eşittür-: “işittirmek, duyurmak”, [Kar.T.] **DLT I**, 222; **R** 8: 23; **TİEMKök** 19: 38;

²⁸⁰ Atalay bu kelimeyi *işiler* şeklinde okumuştur.

[Har.T.] NF 39-5; **HAP** 27: 81;

[Kıp.T.] **İM işittür-**, 166b/8;

[Çağ.T./K.D] **MA eşitdür-**, A73b/12; **B eşittür-**, 157a/4; **MDF işittür-**, 151; **Z eşitdür-**, 527a/3;

eşkin (I): “uzun yol”, [Kar.T.] **DLT I**, 109;

eşkin (II): “akıp kayan (toprak ve kum), [Kar.T.] **DLT I**, 109;

eşkinçi: “hızlı posta götüren atlı”, [Kar.T.] **DLT I**, 109;

eşle-: “nikahlamak”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 24: 26;

- “birbirine bağlamak, çift yapmak”, [Çağ.T./K.D] **Abuş. eşle-**, 938;

eşlen-: “sahip çıkılmak, yardım edilmek”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 21: 43;

eşler: “kadın”, bk. **eşiler, ıslar, işler**, [Kar.T.] **DLT** 647²⁸¹;

[Kıp.T.] **RS eşler**, 191a-6;

- “erkeğin karısı, eşi”, [Kıp.T.] **RS eşler**, 190b-22;

eşleş-: “arkadaşlık etmek”, [Kar.T.] **R** 18: 76; **TİEMKök** 18: 76;

[Kıp.T.] **K işleş-**, 143a/6;

eştil-: “işitilmek”, [Kar.T.] **DLT I**, 246;

[ET.] **AYÖlmez** 183/21;

[Har.T.] NF **eşitil-** 272-17;

eştür- (I): “toprağın akıtılması için emir vermek, toprağı akıttırmak”, [Kar.T.] **DLT I**, 222;

eştür- (II): “ıştırmak, haber vermek, anlatmak”, bk. **eşittür-**, [Kar.T.] **DLT I**, 221; **KB** 5022;

[Kıp.T.] **K** 113a/8;

²⁸¹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

eşü-: “sararak örtmek”, [Kar.T.] DLT III, 254; KB 5212;

eşük (I): “han ve beyleri yüceltmek maksadıyla mezarlarına serilsin diye gönderilen artanı fakirlere dağıtılan kumaş”, [Kar.T.] DLT I, 72;

eşük (II): “sarınmak için kullanılan örtü, üste giyilen veya bürünülen şey”, [Kar.T.] DLT I, 14; KB 5003;

eşüklük barçm: “şal için kullanılan uçları ipekli kumaş”, [Kar.T.] DLT I, 153;

eşül-: “üzerine örtülmek”, bk. **aşul-**, [Kar.T.] DLT I, 197;

eşün-: “örtülmek, örtünmek”, bk. **aşun-**, [Kar.T.] KB 3785;

eşüt-: “örttürmek, gömdürmek”, bk. **aşut-**, [Kar.T.] DLT I, 210;

eşüttür-: “ıştırtmak”, [Kar.T.] DLT I, 222²⁸²;

[Har.T.] HAP *ışittür-*, 30: 53;

eşyek: “eşek”, bk. **eşgek**, **eşek**, [Kar.T.] DLT I, 111;

et: “et”, [Kar.T.] DLT I, 35; R 35: 12; KB 4519; TİEMKök 6: 145;

[ET.] KT K 11; IBTekin 23;

[Har.T.] MM 248-1; NF 193-7; HAP 23: 14; HŞ 2186;

[Kıp.T.] CC-I 48a/26; Kİ 7; KMTT 16b/5; K 11a/7; EDM 6b/5; EKK 79b/1; BM 13b/1; RS *ét*, 205b-45; GT *it*, 308/8; İM *it*, 94a/5; KFLT 387a/13; MGİ 72a/1; MG *it*, 92a/4; BVÖzgür 80/7; BVAğar *it*, 10b/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 205/5; GTSib *ét*, 111/13; MEs. 45a/467; MEs. *it*, 45b/471; LGN *it*, 23/9;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *it*, 158a-2; MA *ét*, A18b/10; B *ét*, 290b/5; MDF *it*, 417; Abuş. *ét*, 938;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *it*, 78a-8;

[Çağ.Leh.] UTİL I-227;

- “ten”, [ET.] AYÇağ 19/13;
- “beden, vücut”, [Har.T.] NF 34-7; [Çağ.Leh.] YUTS 118; UTİL I-227;
- “meyvenin yenilecek kısmı”, [Çağ.Leh.] UTİL I-227;
- “toprağın verimli kısmı”, [Çağ.Leh.] UTİL I-227;

²⁸² Atalay *éşittür-* şeklinde okumuştur.

et-:

(1) “yardımcı fiil”, bk. **it-**, [Kar.T.] DLT I, 171; AH C 139;

[Har.T.] HAP 49: 6; HŞ 3159;

[Kıp.T.] CC-I 4a/18;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *ét-*, 30/13; GD 2: 7;

[Çağ.T./K.D] MA *ét-*, A27b/9; B *ét-*, 253a/3; Z 20b/12;

(2) “etmek, Oğuz lehçesinde yapmak²⁸³”, bk. **it-**, [Kar.T.] DLT I, 171; R 36: 35; TİEMKök 10: 87;

[ET.] AYAyazlı 0275;

[Har.T.] AKYB K.V. 17; MM 94-2; NF 285-11; HŞ 2048; HŞ *ed-*, 1469;

[Kıp.T.] CC-I 12b/7; RS *ét-*, 188a-25; MGİ 4b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 29: 2; MEs. 2a/10;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *ét-*, 15/1; MA *ét-*, A8b/15; B *ét-*, 312a/7; BTĐ *ét-*, V/12; Z 22b/7; Abuş. *ét-*, 939;

[Çağ.Leh.] YUTS 118; UTİL I-231; ÖTİL V-61;

(3) “göndermek”, [Kar.T.] AH Bu 79²⁸⁴;

- “düzeltmek, düzenlemek”, [ET.] O 4;
- “ötmek, ses çıkarmak”, [ET.] AYÖlmez 183/19; IBTekin 21;
- “hazırlamak”, [ET.] Hua. 266;
- “söylemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-61;

et-/ tut-: “edinmek”, [Kar.T.] R 16: 68;

etçi: “kasap”, [Kar.T.] DLT II, 48;

[Kıp.T.] KMTT 25a/13; K 91a/5; EDM *yetçi*, 18a/2;

eteç²⁸⁵: “çocukların ceviz oynadığı çukur”, bk. **etiç**, [Kar.T.] DLT I, 52;

²⁸³ Diğer Türkler bu kelimenin yerine *kılmak* kelimesini kullanırlar. Ama bu kelime kadınla birlikte olmayı ifade etmek için de kullanıldığından Oğuzlar *etmek* kelimesini “yapmak” anlamında kullanmaktan vazgeçmişlerdir.

²⁸⁴ *ıdmak* kelimesinin yerine kullanılmış.

etek:

(1) “kadın giysisi, etek”, [Kar.T.] DLT I, 68; KB 3952;

[Har.T.] NF 178-10; HŞ 3545;

[Kıp.T.] Kİ 8; KMTT 20a/3; K 131b/4; K *itek*, 25a/8; EDM *yetek*, 12b/10; RS *etek*, 205b-37; GT 41/5; GT *itek*, 57/6; İM *itek*, 135a/1; MGİ 159a/7; MG *itek*, 26b/5; MG *itük*, 75a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *etek*, 25/1; GD 28: 9; MEs. *itek*, 14b/146; MSD *itek*, 417; YED *itek*, 34/6; D *itek*, 345; T *itek*, 212; LD *itek*, 260;

[Çağ.T./K.D] NİD *itek*, 77/6; Mün. *iteg*, 2a/7; NC *iteg*, 5a/10; HBD *itek*, 4/3; ŞHD *itek*, 110b-5; MA *etek*, A4b/11; Z 120a/2; Z *itek*, 446b/9; Abuş. *etek*, 939;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *itek*, 45b/01;

[Çağ.Leh.] YUTS *etek*, 127; UTİL *etek*, VI-62; ÖTİL *etük*, V-59;

- “giysinin belden aşağıda kalan bölümü, uçları”, [Har.T.] AKYB K.VII. 25; HŞ 313; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *etek*, 38/6; [Çağ.T./K.D] B *etek*, 178b/2; [Çağ.T./K.S.D] ŞT *itek*, 72b-2; [Çağ.Leh.] YUTS *etek*, 127; UTİL *etek*, VI-62; ÖTİL *etük*, V-59;
- “dağ, tepe, köy vb. yamacı, düzlüğe yakın kısımlar, kenarı, kıyısı”, [Har.T.] NF 7-3; HŞ 525; [Çağ.T./K.D] B *etek*, 135b/12; [Çağ.Leh.] YUTS *etek*, 127; UTİL *etek*, VI-62; ÖTİL *etük*, V-60;
- “bazı eşyaların eteğe benzer kısmı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *etük*, V-59;

eteklen-: “elbise eteklenmek”, [Kar.T.] DLT I, 294;

eteklig: “eteği olan”, [Kar.T.] DLT I, 152;

[Kıp.T.] K 141b/1;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *eteklig*, 939;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *etükli*, V-60;

eteklik: “etek yapmak için kullanılan kumaş”, [Kar.T.] DLT I, 152;

[Çağ.Leh.] YUTS *eteklik*, 127; UTİL *eteklik*, VI-63;

eter-: “aramak”, bk. *eğer-*, *eder-*, [Kar.T.] AH Bu 105;

eterçi: “avcı”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 4;

²⁸⁵ Bu kelime basma nüshada *etiç* imlasında olmasına rağmen yazma nüshada *eteç* şeklinde harekelenmiştir.

etet-: “zahmet çektiirmek”, [Kar.T.] DLT I, 207;

etgölüg: “bekleme, gözetleme”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 72: 9;

èti: “yedi”, bk. **yedi, yeti, yetti, yiti**.

etiç: “çocukların ceviz oynadığı çukur”, bk. **eteç**, [Kar.T.] DLT I, 52;

etig:

(1) “mücevher, ziynet”, [Kar.T.] R 16: 14; TİEMKök 16: 14;

(2) “hazırlık”, [Kar.T.] R 9: 46; TİEMKök 9: 46;

(3) “hile”, [Kar.T.] R 20: 64;

(4) “yük, nimet, erzak”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 59;

- “süs, dekorasyon, biçim”, [ET.] AYAYazlı 0317;

etiglik: “güzel, süslü”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 27: 60;

etik: “ayakkabı, kısa çizme”, bk. **etük**, [Kar.T.] DLT III, 283;

[Kıp.T.] CC-I 6b/28; RS *ètik*, 194b-27; RS *ötük*, 205c-4;

[Çağ.Leh.] ÖTİL V-61;

- “terlik”, [Kıp.T.] EKK 71b/7;
- “kapalı, kilitli”, [Çağ.Leh.] YUTS *ètik*, 127; UTİL *ètik*, VI-67;

etik-: “gelişmek, büyümek”, [Kar.T.] DLT I, 192;

etil-:

(1) “düzelmek”, [Kar.T.] DLT I, 53;

(2) “iyi olmak, iyiye dönmek”, [Kar.T.] DLT I, 442;

(3) “süslenmek, hoş, güzel gösterilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 122;

[ET.] AYTök 3039;

- “edilmek, yapılmak”, bk. **itil-**, [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *étıl-*, 14/11; [Çağ.T./K.D] B *étıl-*, 201a/6; [Çağ.Leh.] YUTS *étıl-*, 127; UTİL *étıl-*, VI-65;

etilgen (I): “devamlı düzelen”, [Kar.T.] DLT I, 158;

etilgen (II): “atlarda bulunan bir hastalık”, [Kar.T.] DLT I, 158;

etin-: “edinmek, hazırlanmak”, [Kar.T.] DLT I, 82;

[ET.] AYAyazlı 0113;

- “süslenmek”, [ET.] AYTok 2750;

etiş-: “barışmak, düzeltmek”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 1;

etiz: “iki dere arasında ki su geçecek yer, set”, bk. **atız**, [Kar.T.] DLT I, 54;

- “akım, akış”, [ET.] AYTok 3430;
- “tarla, alan, saha”, [Çağ.Leh.] YUTS *étiz*, 128; UTİL *étiz*, VI-65;

etizle-: “ark açmak, set yapmak”, bk. **atızla-**, [Kar.T.] DLT I, 301;

etizlen-: “(tarla için) parçalara ayrılmak”, [Kar.T.] DLT I, 292;

etle-: “et haline getirmek”, [Kar.T.] DLT I, 285;

etlel-: “et haline getirilmek”, [Kar.T.] DLT I, 295;

etlen-: “tombullaşmak, semizleşmek”, [Kar.T.] DLT I, 256;

etleş-: “vücutlar birbirine girerek çetin bir şekilde savaşmak”, [Kar.T.] DLT

etlet-: “koyun vb.nin et haline gelmesi için emir vermek”, [Kar.T.] DLT I, 264;

etlig: “etli, iri gövdeli, şişman”, [Kar.T.] DLT I, 101;

[Har.T.] NF 233-11;

[Çağ.Leh.] YUTS *etlik*, 118;

- “etli”, [Kıp.T.] K 103b/3;

etlik: “etin asıldığı yer”, [Kar.T.] DLT I, 101;

etmek: “ekmek, somun”, bk. **ğara (etmek ~ itmek)**, [Kar.T.] DLT I, 102; KB 2318; TİEMKök 12: 36;

[Har.T.] NF 29-11; HAP 12: 36; HŞ 1796;

[Kıp.T.] CC-I 44b/24; Kİ 7; KMTT 18b/9; K 31a/2; EKK 70b/1; RS *ètmek*, 194a-10; GT *itmek*, 170/12; KFLT 387a/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *ètmek*, 18/8;

[Çağ.T./K.D] MA *èkmek*, D34a/7; MA *ètmek*, B71a/12;

etmekçi: “ekmekçi, fırıncı”, [Kar.T.] DLT I, 48;

[Kıp.T.] CC-I 44b/18; KMTT 25a/13;

etmeklen-: “ekmeği çoğalmak, zenginleşmek”, [Kar.T.] DLT I, 314;

etöz:

(1) “vücut, beden, ten”, [Kar.T.] KB 991; TİEMKök 5: 45;

[ET.] AYÖlmez 190/23; UM I 181;

[Kıp.T.] CC-II *etiz*, 71b/18;

(2) “can, nefis, kişi, kendi”, [Kar.T.] R 4: 94;

[ET.] Hua. *üt’öz*, 234;

- “kılık”, [ET.] UM I 144;

etözsüz: “cansız, ölü”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 32;

etrek: “Oğuz lehçesinde sarışın adam”, [Kar.T.] DLT I, 101;

etse-: “et istemek”, [Kar.T.] DLT I, 275;

etset-: “iştahlandırmak, et istetmek”, [Kar.T.] DLT I, 262;

ettür-: “onartmak, iyi yaptırmak”, [Kar.T.] DLT I, 217;

- “yaptırmak, yapması için emir vermek”, [Çağ.T./K.D] B *èttür-*, 194a/13;

etük: “ayakkabı, kısa konçlu çizme”, bk. **etik**, [Kar.T.] DLT I, 68;

[Har.T.] MM *edük*, 184-1; HŞ *edük*, 1906;

[Kıp.T.] Kİ *edük*, 8; Kİ *etik*, 8; K 116b/4; K *edük*, 171a/6; MGİ *edük*, 118a/4; MES *üdük*, 41a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *ötük*, 209: 3; LD *ötük*, 597;

[Çağ.T./K.D] BVas. *ötük*, 128/1; MDF *ötük*, 611;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ötük*, 91b-10;

[Çağ.Leh.] YUTS *ötük*, 309; UTİL *ötük*, III-796;

- “mest, üzerine mesh edilebilen, ayakkabı veya lastik pabuç içine giyilebilen kısa konçlu bir tür hafif ve yumuşak ayakkabı” [Kıp.T.] KMTT 20a/17; İM 33b/4;

etükçi: “ayakkabıcı”, [Kar.T.] DLT II, 49; KB 2494;

[Kıp.T.] CC-I *etikçi*, 43b/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *ötükçi*, 309; UTİL *ötükçi*, III-796;

etüklen-: “ayakkabı sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT I, 294;

etüklük: “ayakkabı yapmak için kullanılan malzeme”, [Kar.T.] DLT I, 152;

ev: “Oğuz lehçesinde ev”, bk. **ef**, **ew**, **öw**, [Kar.T.] DLT I, 32;

[ET.] BK *eb*, D 32; AYAyazlı *eb*, 0969; IBTekin *eb*, 9; Hua. *äv*, 273;

[Har.T.] AKYB K.II. 8; AKYB *öy*, K.II. 15; HŞ 1083;

[Kıp.T.] CC-I 39b/27; Kİ 25; KMTT 6b/3; EKK 43b/12; RS *év*, 202a-11; GT *iv*, 60/11; KFLT 407b/49; MGİ 221a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 76/9; GTSib *év*, 140/6; GD 11: 2; MSD *iv*, 219; YED 36/2; LD *iv*, 1159;

[Çağ.T./K.D] NİD *iv*, 317/6; MA *év*, A24a/15; BD *iv*, 151/2; Z 58a/2; Z *iv*, 60a/14;

- “çadır”, [ET.] AYÖlmez 141/16; [Kıp.T.] RS *év*, 190c-4;

- “mezar höyüğü”, [Kıp.T.] CC-II iv, 80b/23b;

ew: “ev”, bk. **ef, ev, öw**, [Kar.T.] DLT I, 32; R 16: 80; KB 1418; TİEMKök17: 93;

[ET.] BK **eb**, D 32;

[Har.T.] AKYB K.VII. 24; MM 300-3; NF 77-10; HAP 17: 93; HAP **iw**, 3: 49;

[Kıp.T.] K 140b/7; K **iw**, 10a/9; BM 19a/2; İM **iw**, 158b/8; MES **ev**, 31a/2; BVÖzgür **ev**, 18/1; BVAğar **iw**, 42a/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 181/2; GTSib 125; MEs. **ev**, 27b/282; MEs. **iv**, 50a/520; D **iv**, 156; LGN **iv**, 67/11;

[Çağ.T./K.D] ŞHD **iv**, 118b-9; MA **ew**, 3299(B); MDF **iv**, 1948;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT **iv**, 67b-14;

- “Kabe”, [Har.T.] HAP 3: 97; [Kıp.T.] MES **ev**, 3a/6;
- “kovan”, [Har.T.] HAP 16: 68;
- “(kuş) yuvası”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT **iv**, 105a-17;

ew- (I): “bir şeyin etrafını çevirmek, kuşatmak”, [Kar.T.] DLT I, 167;

ew- (II):

(1) “acele etmek”, bk. **iw-**, [Kar.T.] DLT I, 167; R 9: 57; TİEMKök 6: 57;

[Har.T.] NF 133-8; HŞ **ev-**, 2022;

[Kıp.T.] Kİ **ev-**, 25; İM 81b/4; MG **iv-**, 16b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib **ew-**, 181/2;

[Çağ.T./K.D] BD **iv-**, 4/63; Abuş. **ev-**, 939;

(2) “koşmak”, [Kar.T.] R 37: 94; TİEMKök 3: 114;

ew barğdın açrıl-: “hicret etmek”, [Kar.T.] R 16: 41; TİEMKök 3: 195;

ew barğdın kesil-: “hicret etmek, göç etmek”, [Kar.T.] R 9: 20; TİEMKök 4: 100;

ew boğnı: “ehl-i beyt, aile”, [Kar.T.] R 28: 12; TİEMKök 12: 25;

ewçi: “kadın, hanım”, [Kar.T.] KB 4496;

[ET.] UM I *evçi*, 137; UM I *içi*, B18;

[Kıp.T.] CC-I *epçi*, 47b/3; Kİ *ebçi*, 7; KMTT *epçi*, 26b/2; EKK *ibçi*, 67a/4; RS *ebçi*, 198b-11; GT *ibçi*, 267/12; MES *ebçi*, 16b/2; MG *ibçi*, 84a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *ebçi*, 178/11;

- “ev hanımı, eş”, [Kıp.T.] CC-I *epçi*, 49a/5; KFLT *ebçi*, 388b/2;

ewdi-: “toplamak, devşirmek, elde etmek”, [Kar.T.] DLT I, 273; KB 6624;

[Kıp.T.] K 149b/8; K *evdi-*, 26a/4;

ewdil-: “toplanmak”, [Kar.T.] DLT I, 246; TİEMKök *ewdül-*, 19: 25;

ewdin-: “kendisi için toplamak”, [Kar.T.] DLT I, 251;

ewdin adırılğan: “muhacir”, [Kar.T.] R 59: 8; TİEMKök *ew barķ kodup kelgüçi*, 9: 100;

ewdindi: “kırıntı, döküntü şeyler”, [Kar.T.] DLT I, 251;

ewdür-: “acele ettirmek”, [Kar.T.] R 20: 83; TİEMKök 17: 18;

[Har.T.] HAP *iwdür-*, 10: 11;

[Kıp.T.] K *iwdür-*, 116a/5; İM 293b/2;

ewek: “acele, acil, aceleci”, [Kar.T.] DLT I, 77; TİEMKök 17: 11;

[Har.T.] NF 436-4; HŞ 2285;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *ivek*, 735;

eweklik: “bir işte acele etme”, [Kar.T.] DLT I, 153; R 51: 14; TİEMKök 4: 6;

[Har.T.] HŞ *eveklik*, 1722;

ewet: “Yağma, Tohsı ve Kıpçak lehçesinde evet”, bk. **evet**, **emet**, **yemet**, [Kar.T.] DLT I, 51;

evet: “evet”, bk. **ewet**, **emet**, **yemet**, [Kar.T.] DLT I, 151;

[Kıp.T.] CC-I 31a/12; Kİ 25; EDM 19a/7; RS *évet*, 188b-25;

ewil-: “acele edilmek”, [Kar.T.] DLT I, 271;

evin: “tahıl tanesi”, bk. **ewin**, **ewün**, [Kar.T.] DLT I, 84;

ewin: “tahıl tanesi”, bk. **evin**, **ewün**, [Kar.T.] DLT I, 77; TİEMKök 6: 95;

evir-: “evirmek, çevirmek, döndürmek, yöneltmek”, bk. **ewür-**, [Kar.T.] AH 424;

[ET.] AYÖlmez 160/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *evür-*, 21: 3; D *ewir-*, 744; LGN *ivir-*, 91/9;

- “vermek, armağan etmek”, [ET.] AYAyazlı 0991;

ewiş-: “yarış etmek, koşuşturmak”, [Kar.T.] R 5: 41;

ewit-: “acele etmek”, [Kar.T.] R 9: 47;

[Har.T.] HAP *iwüt-*, 18: 58;

ev kızı: “bakire kız, evde kalan, kocaya gitmemiş kız, [Kar.T.] DLT I, 326;

evleş-: “evini ortaya koyup kumar oynamak”, [Kar.T.] DLT I, 240;

ewlen- (I):

(1) “ay etrafında hale oluşmak”, [Kar.T.] DLT I, 259;

(2) “bir evi mesken edinmek, kendini orada oturanlardan biri saymak”, [Kar.T.] DLT I, 259;

ewlen- (II): “evlenmek, aile kurmak, nikah yapmak”, bk. **eðlen-**, [Kar.T.] DLT III, 87;

[Kıp.T.] Kİ 25; K 7a/7; BM 43a/1; GT *evlen-*, 274/12; GT *ivlen-*, 265/8; İM 100a/5; İM *iwlen-*, 408a/3; KFLT *evlen-*, 290b/2; MGİ *evlen-*, 112a/6; MES *evlen-*, 16b/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *üylen-*, 447; ÖTİL *üylän-*, IV-272;

- “(sadece erkekler için) evlenmek, kız almak”, [Çağ.Leh.] YUTS *öylen-*, 309;

ewlerindin kelin-: “hicret etmek”, [Kar.T.] R 19: 61; TİEMKök 2: 218;

ewleş-: “oyun oynarken ortaya ev koymak”, bk. **avlaş-**, [Kar.T.] DLT I, 240;

- “(sadece erkekler için) evlendirmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *öyleş-*, 309;

ewlig: “ev sahibi, evi olan”, [Kar.T.] DLT II, 176;

[Kıp.T.] KFLT *evlü*, 365a/51;

[Çağ.T./K.D] Z *ivlük*, 290b/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ivli*, 65b-8;

ewlög: “hanım, eş”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 81;

[Kıp.T.] KFLT *evlü*, 375b/1;

- “evli”, [Çağ.T./K.D] Z *evlük*, 203/1; [Çağ.Leh.] YUTS *öylük*, 309;
- “evi olan”, [Çağ.Leh.] YUTS *öylük*, 309;

ewlük: “kadın”, [Kar.T.] DLT I, 251; KB *ewlik*, 4487;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ivlik*, 76a-4; ŞT *ivlük*, 100a-2;

ew okı: “evin oku, orta direk”, [Kar.T.] DLT 651²⁸⁶;

ewre: “ters, geri”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 54;

ewren (I): “demirci ocağı gibi yapılan ve içinde ekmek pişirilen yer”, [Kar.T.] DLT 651²⁸⁷;

ewren (II): “kâinat, âlem”, [Kar.T.] KB 119;

ewril-: “çevrilmek, dönmek, devretmek”, bk. **ewrül-**, [Kar.T.] KB 126;

[ET.] AYÖlmez 133/22;

ewriş- (I): “hayvanları çevirip geri getirmede yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT I, 235;

ewriş- (II): “uğraşmak, oyalanmak, avunmak”, [Kar.T.] DLT I, 235;

ewrügli: “felaket çarkı”, [Kar.T.] R 5: 52;

ewrül-:

(1) “evrilmek, çevrilmek, döndürülmek, bir şeyin etrafında gezdirilmek”, bk. **ewril-**, [Kar.T.] KB 5548; TİEMKök 2: 217;

[Har.T.] HAP 51: 9; HŞ *evrül-*, 1943;

[Kıp.T.] K *evrül-*, 123b/3;

²⁸⁶ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

²⁸⁷ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *evrül-*, 26/12; MEs. *evrül-*, 21a/211; MSD *ivrül-*, 384; YED *ivrül-*, 218/6; D *ivrül*, 624; T *ivrül-*, 282; LD *ivrül*, 1596; LGN *ivrül-*, 83/5;

[Çağ.T./K.D] NİD *ivrül-*, 151/1; BD *ivrül-*, 66/3; B *evrül-*, 301a/5; MDF *ivrül-*, 715; BTD *öyrül-*, VII/2; Z *ivrül-*, 491b/3;

(2) “dolaşmak, hareket halinde olmak, kıvrınmak”, [Kar.T.] R 16: 48; TİEMKök 16: 48;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *ivrül-*, 373;

[Çağ.T./K.D] NC *ivrül-*, 21a/14; B *evrül-*, 237a/13; Abuş. *evrül-*, 939;

(3) “yüzünü dönmek, yüz çevirmek, kabul etmemek”, [Kar.T.] DLT I, 248; R 43: 5; KB 5089;

(4) “mec. çevrilmek, döndürülmek, saptırılmak”, [Kar.T.] R 35: 3;

[Har.T.] HAP 9: 127;

[Çağ.T./K.D] B *evrül-*, 213b/14;

- “dünya için dönmek”, [Har.T.] MM 378-3;
- “zaman için geçmek”, [Har.T.] MM 188-1;
- “bir durumdan başka bir duruma dönmek, değişmek”, [Har.T.] NF 179-6;
- “dönülmek, yönünü değiştirmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *ivrül-*, 369; [Çağ.T./K.D] B *evrül-*, 150a/4;
- “vazgeçmek”, [Çağ.T./K.D] HBD *ivrül-*, 5/1;
- “asker tarafından etrafı çevrilmek, kuşatılmak”, [Çağ.T./K.D] B *evrül-*, 266a/14;
- “devriye gezmek”, [Çağ.T./K.D] B *evrül-*, 148b/14;
- “taraf tutmak, taraftar olmak”, [Çağ.T./K.D] B *evrül-*, 235b/13;

ewrülün-: “çevrilmek, döndürülmek”, [Kar.T.] R 33: 66;

ewse- (I): “evini istemek, özlemek, arzulamak”, [Kar.T.] DLT I, 277;

ewse- (II): “acele etmek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 277;

ewset-: “evini özletmek, arzulamasını sağlamak”, [Kar.T.] DLT I, 262;

ewsin-: “evden saymak, ev kabul etmek”, [Kar.T.] DLT I, 253;

ewşük: “(hastalık) belirti, bir kimseye sonradan gelen hâl”, [Kar.T.] DLT I, 105;

ew tonı: “mal, eşya”, [Kar.T.] R 19: 74;

ewün: “tane, tohum”, bk. **ewin**, **evin**, [Kar.T.] TİEMKök 2: 261;

[Har.T.] HAP 55: 12;

[Kıp.T.] K 151b/9;

ewür-:

(1) “ters çevirmek, döndürmek, bir şeyi diğer bir şeyden uzak tutmak”, [Kar.T.] DLT I, 178; R 8: 16; KB 3203; TİEMKök 8: 16;

[Har.T.] HAP 9: 48;

[Kıp.T.] K 3b/8;

(2) “döndürmek, çevirmek”, [Kar.T.] R 3: 140;

[Har.T.] HŞ *evür-*, 1727;

[Kıp.T.] K *evür-*, 110b/8; BVAğar *ewür-*, 2a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 33/11; GTSib *évür-*, 92/10; D *ivür-*, 470; LD *ivür-*, 2377; LGN *ivür-*, 60/3;

[Çağ.T./K.D] NİD *ivür-*, 391/2; BVas. *ivür-*, 405/8; ŞHD *evür-*, 73a-6; ŞHD *ivür-*, 191b-7; MA *évür-*, B96a/7; BD *ivür-*, 558/43; MDF *ivür-*, 849; Abuş. *évür-*, 939;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *evgür-*, 60a/01;

(3) “vazgeçirmek”, [Kar.T.] R 46: 22;

[Har.T.] HAP 46: 22;

(4) “malik olmak, gücü yetmek”, [Kar.T.] R 16: 73;

(5) “yapmak, kılmak, ortaya koymak”, [Kar.T.] R 19: 6;

(6) “beyan etmek, açıklamak”, [Kar.T.] R 20: 113; TİEMKök 20: 113;

[Har.T.] HAP 6: 65;

- “dönmek, başını çevirmek, konumunu değiştirmek”, [Har.T.] MM 299-2; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *ivür-*, 564; [Çağ.T./K.D] B *évür-*, 210b/6;
- “bir şeyden yüz çevirmek, yakınlığı kesmek, kabul etmemek”, [Har.T.] MM 44-3; NF 13-16; HAP 32: 22; HŞ *evür-*, 3155; [Kıp.T.] K 112b/1; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *ivür-*, 656;
- “birine veya bir şeye yönelmek, onun yolunda gitmek”, [Har.T.] MM 44-4; HAP 9: 57;
- “bir durumdan veya şekilden başka bir durum veya şekle çevirmek”, [Har.T.] NF 280-12;
- “yöneltmek, göndermek”, [Har.T.] HAP 16: 76;

- “söz vb. için değiştirmek”, [Kıp.T.] K 122b/5;

ewürmek:

- (1) “karşılık, ceza”, [Kar.T.] R 34: 45;
 (2) “başkalaşma, değişme”, [Kar.T.] R 35: 43;
 (3) “döndürme, (rüzgâr için) estirme”, [Kar.T.] R 45: 5;

ewüs-: “savurmak”, [Kar.T.] DLT I, 13;

ewüsgü: “savurmak için kullanılan alet”, [Kar.T.] DLT I, 13;

ewütür-: “öne geçirmek, aceleye getirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 83;

ewze-: “arkadan konuşmak”, [Kar.T.] DLT I, 275;

eye: “sahip”, bk. **içi, iye**, [Kar.T.] TİEMKök 2: 280;

[Har.T.] MM 221-2; HAP 4: 75; NF *eğe*, 82-7; HAP *eğe*, 12: 76;

[Kıp.T.] Kİ *aya*, 27; K *eğe*, 158a/3; EDM 21a/8; KFLT 385b/25; MGİ 22b/2;

BVÖzgür 15/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 10a/93; YED *ige*, 138/7; LGN *ige*, 80/2;

[Çağ.T./K.D] NC *ie*, 20a/1; MA *eye*, 1465(B); Z *ie*, 503a/6; Abuş. *eye*, 939;

eyegü:

- (1) “eğe kemiği, kaburga”, [Kar.T.] DLT I, 137;

[Har.T.] NF *eye*, 279-15;

[Kıp.T.] Kİ 27; KMTT 22a/6; EDM *ege*, 10a/12; RS *eyegü*, 199a-6; BVÖzgür *eyegi*, 67/1; BVÖzgür 67/7; BVAğar *iyegü*, 9a/16;

[Çağ.Leh.] YUTS *igek*, 172;

- (2) “çadırın kaburgaları”, [Kar.T.] DLT I, 137;
 (3) “dağın ortasındaki yokuşa benzer kısım”, [Kar.T.] DLT I, 137;

eyer: “eyer”, bk. **eğer.**

eydil-: “söylemek”, bk. **aytıl-.**

eygü: “iyi”, bk. *edgü*, [Kar.T.] AH A 333²⁸⁸;

[Har.T.] AKYB *eyü*, K.VII. 47;

[Kıp.T.] CC-I *eygi*, 30a/16; CC-I *eyi*, 31b/20; CC-II *eygi*, 66b/7b-8b; Kİ 27; KMTT *eygi*, 26b/12; K 38b/9; GT 152/6; KFLT 21a/4;

- “kötü”, [Kıp.T.] KFLT *eygüsüz*, 255b/21;

eyit- (I): “söylemek”, bk. *ayıt-*.

eyit- (II): “eğitmek, terbiye etmek”, bk. *yegit-*.

eyle: “Oğuz lehçesinde öyle”, [Kar.T.] DLT I, 113;

[Har.T.] AKYB K.V. 14; HŞ 758;

[Kıp.T.] GT 76/6; İM 368b/4; BVÖzgür 24/2; BVAğar *iyle*, 44b/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 5b/45; LD 141;

[Çağ.T./K.D] MA B24a/6; BD *iyle*, 4/169; MDF 547;

eyle-: “yapmak, eylemek”, bk. *eğle-*, [Kar.T.] AH AB 376²⁸⁹;

[Har.T.] AKYB K.VI. 14; HŞ 4498;

[Kıp.T.] Kİ 26; KMTT 35b/2; K 31b/1; EDM 21b/14; EKK 24a/7; BM 62b/9; GT 73/2; MGİ 199a/1; MES 32b/1; BVÖzgür 116/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 7; MEs. 47a/490; MSD 439; YED 34/2; T 264; LD 629; LGN 24/11;

[Çağ.T./K.D] NİD *iyle-*, 12/7; BVas. *iyle-*, 395/6; Mün. 3a/7; ÇH 17; NC 10a/10; SM 119; HBD *iyle-*, 91/1; ŞDG 31/1; ŞHD 125b-6; BD *iyle-*, 4/206; B *éyle-*, 238a/2; MDF 936; BTD *éyle-*, V/9; Z 315a/7; Z *ile-*, 25b/15; Abuş. *éyle-*, 939; Abuş. 939;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *eyle-*, 23b/02;

[Çağ.Leh.] YUTS 119; UTİL *eyli-*, I-321; ÖTİL *äylä-*, I-54;

²⁸⁸ *eğgü* kelimesinin yerine kullanılmış.

²⁸⁹ *eğlemek* kelimesinin yerine kullanılmış.

- “yardımcı fiil”, [Kıp.T.] İM 10a/1; MGİ 205a/1; MES 23b/6; [Çağ.T./K.Ö.D.] GD 13:2; MSD 517; [Çağ.T./K.D] B *èyle-*, 196b/7; MDF 2135; [Çağ.Leh.] YUTS 119; ÖTİL *äylä-*, I-54;

eymen-: “utanmak, çekinmek”, bk. **ayman-**, [Kar.T.] DLT I, 270; KB 777;

[Har.T.] NF 76-14; HŞ 2484;

[Kıp.T.] CC-I *imen-*, 29a/22; BVÖzgür 25/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 527; LD 825; LGN 23/6;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *iman-*, 54a-3; Abuş. *èymen-*, 940;

[Çağ.Leh.] YUTS 119; UTİL I-321;

eymenük: “çekingen”, [Kar.T.] KB 2237;

eyrilik: “eğrilik”, [Kar.T.] AH C 167²⁹⁰;

eysiz: “kötü”, [Kar.T.] AH A 146²⁹¹;

ez-: “ezmek, deride sıyrık yapmak”, [Kar.T.] DLT I, 165;

[Har.T.] NF 90-6;

[Kıp.T.] BVÖzgür 116/7; BVAğar *iz-*, 16b/21;

[Çağ.T./K.D] NİD *iz-*, 259/6; BVas. *iz-*, 307/3; HBD *iz-*, 114/2; Abuş. *èz-*, 940;

- “bir sıvıda çözünmek, eritmek, ezmek”, [Kıp.T.] Kİ 12; EKK 81b/3; [Çağ.Leh.] UTİL I-260; ÖTİL V-22;
- “sıkırmak, ezmek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-260; ÖTİL V-22;
- “öğütme, toza çevirmek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-260; ÖTİL V-22;
- “baskı yapmak, zulmetmek, sıkıntı vermek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-260; ÖTİL V-22;
- “stres yaptırmak, baskılamak, sıkıştırmak”, [Çağ.Leh.] UTİL I-260; ÖTİL V-22;

eze: “Oğuz lehçesinde abla”, bk. **eke**, [Kar.T.] DLT I, 90;

[Çağ.Leh.] YUTS *hede*, 151; UTİL *hede*, III-495;

²⁹⁰ *egrilik* kelimesinin yerine kullanılmış.

²⁹¹ *isiz* kelimesi yerine kullanılmış.

- “teyze”, [Kıp.T.] Kİ 13;

ezik: “deride bulunan uzunlamasına çizik kazıntı”, [Kar.T.] DLT I, 71;

- “yanlış, hata, yalan”, [ET.] AYÖlmez *ezük*²⁹², 135/12;
- “buruşuk, kırışık, ezilmiş”, [Çağ.Leh.] YUTS *ezik*, 129; UTİL *ezik*, VI-80; ÖTİL V-22;

ezil-: “deri vb. çizilmek”, [Kar.T.] DLT 652²⁹³;

- “kötü görünmek, kötüleşmek, bozulmak”, [Har.T.] NF 103-6;
- “ezilmek, ezilmiş hale getirilmek”, [Har.T.] HŞ 4142; [Kıp.T.] BVAğar *izil-*, 62b/10; [Çağ.T./K.Ö.D] YED *izil-*, 52/7; T *izil-*, 89; [Çağ.T./K.D] NİD *izil-*, 359/2; [Çağ.Leh.] YUTS *ezil-*, 129; UTİL *ezil-*, VI-81; ÖTİL V-22;

ezit-: “deri vb. bir şeyi boylamasına çizmek”, [Kar.T.] DLT I, 209;

eztür-: “deri vb. bir şeyi boylamasına çizdirmek”, [Kar.T.] DLT I, 220;

- “sıkıştırmak, ezdürmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *ezdür-*, I-259;

F

furhan: “put”, bk. *burhan*, [Kar.T.] DLT I, 343;

G

geç-: “geçmek”, bk. *keç-*.

genc: “hazine”, [Kar.T.] AH 463;

²⁹² Çağatay da *ezük* kelimesini 627/13'te “yalan” anlamında kullanmıştır.

²⁹³ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

geşür: “Oğuz lehçesinde havuç”, bk. **gizri**, [Kar.T.] DLT I, 431;

[Kıp.T.] **Kİ keşür**, 82; **KMTT keşür**, 9a/9; **EDM keşir**, 7a/4; **EKK keşür**, 71a/11; **RS keşür**, 211d-5;

geyim: “keçim yerine kullanılmış”, [Kar.T.] AH C 186;

gezle-: “kezlemek yerine nişan almak anlamında kullanılmış”, [Kar.T.] AH C 228

gizri: “Argu lehçesinde havuç”, bk. **geşür**, [Kar.T.] DLT I, 431;

güdezil-: “küdeşilmek yerine saklamak, korumak anlamında kullanılmış”, [Kar.T.] AH C 158

gülçir-: “külçirmek yerine gülümsemek anlamında kullanılmış”, [Kar.T.] AHC 205

H

hana: “Hotan ve Kençek lehçesinde ana”, bk. **ana**, [Kar.T.] DLT I, 32;

hata: “Hotan ve Kençek lehçelerinde baba”, bk. **ata**, [Kar.T.] DLT I, 32;

hem hem: “ne ... ne de ...”, [Kar.T.] R 58: 17;

hem yana: “hem de”, [Kar.T.] R 36: 56;

hem yime: “hem de”, [Kar.T.] R 7: 88;

Ḥ

ḥafıs: küçük kutu, hokka”, [Kar.T.] DLT I, 423;

ḥaḳan: “Efrasiyab’a ve Türk hükümdarlarına verilen unvan, hakan”, [Kar.T.] DLT III, 157; KB 85;

[Har.T.] HŞ 2019;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 240; LD 48; LGN 8/8;

[Çağ.T./K.D] Z 313a/12;

[Çağ.Leh.] YUTS *xaḳan*, 160; UTİL *ḳaḡan*, IV-111; UTİL *ḥaḳan*, V-809, 810; ÖTİL *ḥaḳān*, IV-417;

ḥali: “kalı yerine eger anlamında kullanılmış”, [Kar.T.] AH BaC 132,

ḥalik: “kalık yerine, gök, gökyüzü anlamında kullanılmış”, [Kar.T.] AH BaC 459

ḥemir: “Oğuz lehçesinde emir, bey”, [Kar.T.] DLT I, 112²⁹⁴;

ḥan: “hakan, han, hükümdar”, [Kar.T.] DLT I, 63; KB 5321;

[ET.] AYAyazlı 0269; IBTekin *kan*, 28;

[Har.T.] AKYB A.II. 14; HŞ 1058;

[Kıp.T.] CC-I *kan*, 45b/6; CC-II 72a/21; Kİ *kan*, 74;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 52/3; TSM 130; GD 102: 7; MEs. 48a/500; T 54; LD 1250; LGN 88/3;

[Çağ.T./K.D] NC 2a/1; ŞHD 29a-5; MA A32b/11; B 265a/4; Z 11a/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 71b-15;

[Çağ.Leh.] YUTS *xan*, 161; UTİL *ḥan*, V-822; ÖTİL *ḥan*, IV-410;

- “baba”, [ET.] UM I *kan*, 186;

ḥanda: “Halaç²⁹⁵ lehçesinde nerede”, bk. *ḥanda*, [Kar.T.] DLT III, 218;

ḥan toy: “hakanın karargâhı”, bk. *toy*, [Kar.T.] DLT III, 141;

ḥasnı: “çocuklar gelişsin diye yalatılan bir Hint ilacı”, [Kar.T.] DLT I, 435;

ḥatun:

(1) “tanrıça, kraliçe, ilahe”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 30;

[ET.] AYAyazlı 1010;

(2) “kadın, hanım, eş”, bk. *ḥatun*, [Kar.T.] R 33: 73; TİEMKök 2: 223;

[Har.T.] NF 18-11; HAP 57: 12; HŞ 1524;

[Kıp.T.] CC-II 71a/4; K 16b/2; EDM 14a/2; EDM *ḥatın*, 14a/2; RS 198a-29; GT 150/4; İM 23a/1; KFLT 388a/3; MG 90a/3; BVÖzgür 77/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 42/1; TSM 36;

²⁹⁴ Atalay bu kelimeyi *ḥamir* şeklinde okumuştur.

²⁹⁵ Atalay bu kelimeyi Oğuz ve Kıpçak lehçesinde göstermiştir.

[Çağ.T./K.D] NC 36b/5; ŞHD 189a-1; MA A3a/10; B 134a/10; Z 79b/7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 86b-4;

[Çağ.Leh.] YUTS *xatun*, 162; YUTS *xotun*, 167; UTİL *hotun*, V-855; ÖTİL *hâtin*, IV-415;

hatunluk: “eşlik, zevcelik”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 237;

[Har.T.] NF *hatunluğ*, 347-13;

[Çağ.Leh.] YUTS *xotunluk*, 167; UTİL *hotunluk*, V-855; ÖTİL *hâtinlik*, IV-415;

hayu: “Halaç²⁹⁶ lehçesinde hangi”, bk. **kayu**, [Kar.T.] DLT III, 218;

hıyar maraz: “Argu ve Yağma lehçelerinde ücretle çalışan kimse”, bk. **maraz**, [Kar.T.] DLT I, 411;

hız: “Halaç²⁹⁷ lehçesinde kız”, [Kar.T.] DLT III, 218;

hoşkılık: “kodukılık yerine alçak gönüllülük anlamında kullanılmış”, [Kar.T.] AH BaC 270

hulûğ: “değişik renklerde olan ve Çinden getirilen bir ipek”, [Kar.T.] DLT III, 371;

humaru:

(1) “miras, birine miras bırakılan şey”, [Kar.T.] DLT I, 445;

(2) “hatıra eşya, ölen bir büyüktan hükümdar için ayrılan hatıra parça, sefere çıkanın akrabalarına bıraktığı hatıra eşya”, [Kar.T.] DLT I, 445;

humarulan-: “kendisini seven birinin veya bir başkasının malından yadigâr edinmek”, [Kar.T.] DLT III, 205;

hun: “(iş için) içinde sakatlık bulunan, içinde yumuşaklık olmayan”, [Kar.T.] DLT III, 138²⁹⁸;

hüçünek: “yılıkç, kırlangıç da denilen benekli, güzel kokulu küçük kavun”, [Kar.T.] DLT I, 488;

I

²⁹⁶ Atalay bu kelimeyi Oğuz ve Kıpçak lehçesinde göstermiştir.

²⁹⁷ Atalay bu kelimeyi Oğuz ve Kıpçak lehçesinde göstermiştir.

²⁹⁸ Atalay bu kelimeyi “kaba, faydasız” şeklinde anlamlandırmıştır.

ıç-: “kaybolmak, saklanmak, gizlenmek”, [Kar.T.] KB 1532;

ıçgın-:

(1) “elinden kaçırmak, kaybetmek”, [Kar.T.] DLT I, 253; KB 2350;

[ET.] O 2; AYAyazlı 0682; IBTekin 22;

(2) “kendini tutamayıp osurmak”, [Kar.T.] DLT I, 254;

- “(ülke, memleket vb.) batmak, çökmek, tükenmek”, [ET.] O 1²⁹⁹;
- “(keder, ızdırap vb. için) geçmek”, [ET.] UM I 211;
- “bırakmak, terk etmek”, bk. **uçğun-**, **uçkun-**, [Har.T.] NF 76-8;
- “izin vermek”, [Har.T.] HŞ 1278; HŞ **ıçkın-**, 2374;
- “kaçmak, kurtulmak”, [Kıp.T.] CC-II **ıçkın-**, 81b/6b;
- “hayrete düşmek, meraklanmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN **ıçkın-**, 90/5; [Çağ.T./K.D] Abuş. **ıçkın-**, 944;

ıd: “koku, misk”, bk. **yıd**, **yıpar**, [Kar.T.] KB 6514;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 78/12; LD 908;

[Çağ.T./K.D] ŞHD **ız**, 180a-3; MDF 1798;

[Çağ.Leh.] YUTS **hid**, 156;

ıd-:

(1) “göndermek, yollamak, salmak”, bk. **ıdır-**, **ıt-**, **ıy-**, **ız-**, [Kar.T.] DLT III, 438; AH 31; R 4: 35; KB 2593; TİEMKök 7: 57;

[ET.] BK D 33; AYÖlmez 176/18; IBTekin 19; Hua. 15;

[Har.T.] MM 41-1; NF 20-16; HAP 40: 34; HŞ 1355; AKYB **ıy-**, A.I. 9;

[Kıp.T.] CC-I 4b/4; Kİ **ı-** ~ **ıd-**, 7; K 23b/7; İM **ıd-**, 38a/3; İM **ıy-**, 38a/3; KFLT **ıy-**, 391b/14;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 19/13;

[Çağ.T./K.D] MA B34a/8; MA **ız-**, 852(B); MA **ız-**, A76b/13;

²⁹⁹ *eçümüz apamız yamı kagan tört bulunıg kısmış yıgmış yaymış basmış ol kan yok boltukda kisre el yitmiş ıçgınmış kaçırmış* “ecdadımız Yamı hakan dört tarafı kısmış yenmiş, yaymış, basmış. O han yok olduktan sonra ülke süküta uğramış, çökmüş, yok olmuş”.

(2) “serbest, başıboş bırakmak, koyuvermek”, bk. **it-**, [Kar.T.] DLT I, 210; R 33: 49;

[Har.T.] HAP 39: 42;

(3) “(gökten kitap) indirmek”, [Kar.T.] R 7: 196; KB 4953;

(4) “(ün, şöhret vb. için) yaymak”, [Kar.T.] KB 2945;

(5) “vakit, zaman, ömür vb. için geçirmek”, [Kar.T.] KB 1116;

- “töre, alışkanlık vb.ni terk etmek, bırakmak”, [ET.] El. 6;
- “atmak, fırlatmak”, [Har.T.] HAP 17: 68;
- “örtmek”, [Har.T.] HAP 33: 59;

ıdıl-:

(1) “serbest bırakılmak, gönderilmek”, [Kar.T.] DLT I, 194; R 34: 34; TİEMKök 7: 59;

[Har.T.] HAP 21: 5; HAP *ıyın-*, 7: 75; HAP *ıdıl-*, 5: 2; HŞ 3309;

[Kıp.T.] K 115a/3; İM *ıyıl-*, 357b/5;

(2) “indirilmek”, [Kar.T.] R 34: 6; TİEMKök 20: 48;

ıdılmış: “peygamber, elçi”, [Kar.T.] R 15: 57;

ıdınçu: “serbest bırakılan”, [Kar.T.] DLT I, 133-134;

ıdısa-: “göndermek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 276;

ıdış: “kap”, bk. **ıdış**, [Kar.T.] KB 6045;

ıdış-: “karşılıklı (hediye) göndermek”, [Kar.T.] DLT I, 182;

[Har.T.] AKYB *ıyış-*, A.III.4;

[Kıp.T.] K *ıyış-*, 158a/6;

ıdla-: “koklamak”, bk. **yıdla-**.

ıdma: “serbest bırakılmış olan”, [Kar.T.] DLT 655³⁰⁰;

ıdu: “zahmet”, [Kar.T.] DLT I, 110;

[Kıp.T.] BM *uğu*, 12a/2;

³⁰⁰ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

ıduḫ (I):

(1) “kutlu, kutsal, mukaddes, mübarek olan ”, [Kar.T.] DLT I, 65; KB 433;

[ET.] BK D 10; AYÖlmez 136/2³⁰¹;

(2) “serbest bırakılmış hayvan, bu hayvana yük vurulmaz, sütü sağılmaz, yünü kırılmaz, sahibinin yaptığı adak için saklanır”, [Kar.T.] DLT I, 65; TİEMKök 5: 103;

ıduḫ (II): “geçit vermeyen, uzanıp giden (dağ)”, [Kar.T.] DLT I, 65;

ıgaç: “ağaç”, bk. ağaç, yıgaç.

ıgla-: “ağlamak”, bk. yıgla-, [Kar.T.] DLT I, 286-287; R 9: 82;

[ET.] AYÇaç. aḡla-, 612/13;

[Har.T.] MM 119-3; HAP 17: 109; HŞ 1824;

[Kıp.T.] CC-I 21a/2; Kİ 16; KMTT 38a/11; Kİ aḡla-, 167; K 51a/9; EKK aḡla-, 46a/13; RS aḡla-, 186b-12; MGİ aḡla- 133b/3;

[Çaç.T./K.D] NİD aḡla-, 149/6;

ıglaş-: “ağlaşmak”, bk. yıglaş-, [Kar.T.] DLT I, 240;

[Har.T.] SKHar. aḡlaş-, 72a/4;

ıjmaklan-:

(1) “bir yerde veya bir şeyde çok şap bulunmak”, bk. ajmuklan-, [Kar.T.] DLT I, 313;

(2) “kelliği artmak”, bk. ajmuklan-, [Kar.T.] DLT I, 313;

ık: “soğuk su içip üzerine ekmek yenildiği zaman göğüsten çıkan hıçkırık”, [Kar.T.] DLT I, 37;

ıkılaç: “küheylan”, [Kar.T.] DLT I, 139;

ık tut-: “hıçkırık tutmak”, [Kar.T.] DLT I, 37;

ıl-: “inmek”, [Kar.T.] DLT I, 169;

ılan: “yılan”, bk. yılan.

ılaḡku: “hasta, halsiz, çökmüş”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 85;

ıldur-: “indirmek”, [Kar.T.] DLT I, 224;

³⁰¹ Ayaz, bu kelimeyi ıdok şeklinde Çetin ise ıduk şeklinde okumuştur. AYayazlı 1304, AYÇetin 200.

ılığ: “Oğuz ve Kıpçak lehçesinde ılık”, bk. **yılığ**, [Kar.T.] DLT I, 31;

[Çağ.T./K.D] NİD 193/7; **Z ılı**, 403b/6; **Abuş. 945**; **Abuş. ılık**, 945;

[Çağ.Leh.] UTİL **ılık**, VI-346; ÖTİL **ilik**, II-193;

- “hamam”, [Kıp.T.] GT **ılı suv**, 147/6;
- “sıcak su”, [Kıp.T.] Kİ **ılı su**, 21;
- “içten, samimi”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **ilik**, II-193;

ılık-: “korumak”, [Kar.T.] KB 337;

- “(erkek köpek için dişi köpeğin) peşine takılmak, yakından izlemek, takip etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **ılık**, II-194;
- “göz koymak, şehvetle arzulamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **ılık**, II-194;

ılımğa: “hakanın mektuplarını Türk yazısıyla yazan kâtip, sır katibi”, bk. **alımga**, [Kar.T.] DLT I, 143;

ılın-: “tuzağa takılmak, tuzağa düşmek”, [Kar.T.] DLT I, 204;

[Çağ.Leh.] ÖTİL **ilin**, II-192;

- “tuzağa düşürmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED **ılintur**, 354/5³⁰²;
- “meşakkat gamıyla yanmak”, [Çağ.T./K.D] **Abuş. 945**;
- “tutulmak, yakalanmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **ilin**, II-192;
- “(mecaz) kötü bir duruma düşmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **ilin**, II-192;
- “erişmek, almak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **ilin**, II-192;

ılisa-: “inmek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 278;

ılış-: “inmekte yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 188;

³⁰² tügünler saldı cânlar riştesigä zülf-ipür-tâbı / emîriñ cismiğa cân birdi şeker-ğand ‘unnâbı / ılinturdı yüzün körgeñ mañhalde zülf-i kullâbı / nola bâğ-ı süñanda bülbül olsam şevk ile bâbı / ki tekliñ-i ğazel âğâzı nîkû-kârdın kildi şeklinde geçen kelimeyi Köktekin “aciz etmek” olarak anlamlandırmıştır. Oysa burada yüzünü göreni saçının ucundaki kanca ile tuzağa düşüren bir sevgiliden bahsedilmektedir. Kelimeyi “tuzağa düşürmek” olarak anlamlandırmak daha doğru olacaktır.

ımğa (I): “malları korumak ve onları toplamakla görevli hazinedar”, [Kar.T.] DLT I, 128;

ımğa (II): “dağ keçisi”, [Kar.T.] KB 5373;

ımızğan-: “uyuklamak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 154;

[Har.T.] NF 369-11; HAP 2: 255; HŞ 3208;

[Kıp.T.] K 18a/8;

ımal: “annesi hatun (asil kadın), babası halktan olan genç”, [Kar.T.] DLT I, 222; KB 4497;

ığan: “dişi deve”, bk. **iğen**, [Kar.T.] DLT I, 120;

ıman-: “inanmak, güvenmek”, [Kar.T.] DLT I, 206; AH 173; KB 5615; TİEMKök 2: 283;

[ET.] AYÖlmez 159/5; Hua. 213;

[Har.T.] AKYB K.IV. 16; MM 28-4; NF 35-11; HAP 2: 283; HŞ 1925;

[Kıp.T.] CC-I 7a/23; Kİ *ıman-*, 24; KMTT 43b/6; K 140b/3; GT 258/12; İM 276a/5; KFLT *ıman-*, 356b/40; MES 44b/1; MG 22a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 189/7; GD 180: 1; YED 284/2; LD 178; LGN *ıman-*, 39/3;

[Çağ.T./K.D] NİD *ıman-*, 203/3; BVas. 436/7; HBD *ıman-*, 92/6; ŞHD *ıman-*, 129b-6; MA A40a/11; BD 128/26; BTD *ıman-*, XV/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 92a-14;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-362; ÖTİL *ınan-*, II-213;

- “güvenmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *ına-*, 142/6;
- “güven”, [Kıp.T.] MG *ınam*, 37a/3;

ımanç: “güvenilen, inanılan”, [Kar.T.] DLT I, 133; AH 174; KB 6586;

[Kıp.T.] BVÖzgür *ımanç*, 5/6;

- “bir unvan, rütbe, danışman”, [ET.] Uy. III, c 5; AYÖlmez 195/13;
- “güven, itimat”, [Çağ.T./K.D] ŞHD *ımanç*, 28b-6;

ınçık: “bitkin, inleyen”, [Kar.T.] KB 5963;

ınçıkla-: “inlemek, inildemek, sızlanmak”, [Kar.T.] KB 6407;

[ET.] AYÇağ *ınçıgla-*, 12/22;

[Har.T.] HŞ 3613;

ınçıklan-: “şikâyetle bulunmak, şikâyet etmek”, [Kar.T.] R 58: 1; TİEMKök 9: 114;

ınğa: “daha kötü, rezil, değersiz, alçak”, [Kar.T.] DLT 656³⁰³; KB 1672;

ınğarak: “kocalık hali, ihtiyarlık, bunama halindeki son nokta”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 27;

ınış-: “inmekte yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 190;

ınra-: “deve için inlemek”, [Kar.T.] DLT I, 120;

- “insan için ağlamak, inlemek”, [Har.T.] HŞ 3132; NF *ıñre-*, 73-16; NF *ıñle-*, 317-8; HAP *ıñre-*, 21: 100; [Kıp.T.] K *ıñle-*, 14b/8; K *ıñre-*, 14b/9; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *ıñ(ı)r-*, 176/12; TSM *ıñre-*, 105; MSD 139; LD *ıñre-*, 75; [Çağ.T./K.D] MDF 944; ML *ıñgre-*, 157-158; [Çağ.Leh.] YUTS *ıñri-*, 177; UTİL *ıñri-*, VI-330; ÖTİL *ıñgrä-*, II-207;

ınran-: “kendi kendine inlemek, ağlamak”, [Kar.T.] DLT I, 289;

[Çağ.T./K.D] BVas. 546/1; ML *ıngran-*, 116; HBD *ıñren-*, 16/9;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ıñgrän-*, II-207;

ınraş-: “gürüldemek, inleşmek”, [Kar.T.] DLT III, 398;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-330;

ınrat-: “zırıldatmak, inletmek, ağlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 357-358;

[Har.T.] HŞ 2872;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *ıñret-*, 1008;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-330;

ıpar: “misk, güzel koku”, bk. **yıpar**.

ır (I): “şarkı” bk. **yır**, [Kar.T.] DLT III, 3-4;

[ET.] AYÇağ 632/17;

³⁰³ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] CC-I 6a/18; Kİ 10; K 98b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *ır*, 11b/112; MSD 579;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-204;

ır (II): “utanma, utanan”, [Kar.T.] DLT I, 36;

ır-: “uzaklaşmak; ayırmak; engellemek”, bk. **yıra-**.

ırak:

(1) “uzak”, bk. **yırak**, [Kar.T.] R 28: 20; TİEMKök 4: 60;

[ET.] KT G 5; AYÖlmez 166/7; Üİ 105a/17;

[Har.T.] MM 294-2; NF 100-2; HAP 3: 30; HŞ 1005;

[Kıp.T.] CC-I 31a/25; CC-I *ırak*, 32a/5; K 58b/8; RS 191b-9; KFLT 298a/34; MGİ 22a/3; BVÖzgür 48/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 15: 1; YED *ırak*, 129/4; D 402; LD 30;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 81b-6; Z 51b/12;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ırak*, II-226;

(2) “uzaklık, mesafe”, [Kar.T.] R 43: 38;

(3) “derin, yoğun”, [Kar.T.] R 34: 8;

ıraklık: “uzaklık”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 44;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 1240;

ır bol-: “utanmak”, [Kar.T.] DLT I, 36;

ırğa-: “sallamak, silkelemek”, [Kar.T.] DLT I, 283; R 19: 25; TİEMKök 19: 25;

[Har.T.] MM 290-1; HŞ 2869; HŞ *yırğa-*, 3933;

[Kıp.T.] Kİ *ıra-* ~ *ırğa-*, 11³⁰⁴;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 19/7; MSD 493;

[Çağ.Leh.] YUTS *ırği-*, 178; UTİL *ırği-*, VI-211; ÖTİL *ırğa-*, II-227;

ırgag (I): “balık avlamak için kullanılan olta”, [Kar.T.] DLT I, 141³⁰⁵;

³⁰⁴ “beşik vb. şeyleri sallamak” anlamında kullanılmış.

³⁰⁵ Atalay bu kelimeyi *argag* şeklinde okumuştur.

ırgag (II): “sudan buzı çekip buzluğa koymakta kullanılan çengel, kanca”, [Kar.T.] DLT I, 141;

[Har.T.] NF *ırğak*, 268-2;

[Kıp.T.] Kİ *ırğak*, 11; BM 11a/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *ırğak*, 177; ÖTİL *ilgäk*, II-188;

- “ateşi karıştırmaya yarayan kanca, çengel”, [Kıp.T.] CC-I *yırgak*, 53a/13;
- “elbise askısı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ilgäk*, II-188;
- “yol gösterici söz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ilgäk*, II-188;
- “kötü niyetli söylenen söz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ilgäk*, II-188;

ırgal-: “sallanmak, silkelenmek”, [Kar.T.] DLT I, 249;

[ET.] AYÇağ *ırkal-*, 621/7;

[Har.T.] HŞ 1612;

[Kıp.T.] CC-II 82a/6;

ırgan-: “sarsılmak, hareket etmek”, [Kar.T.] DLT I, 254; R 28: 31;

[Har.T.] HŞ 3192;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 946;

ırğaş-: “sallamakta yardımlaşmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 322;

[Çağ.Leh.] UTİL *ırğış-*, VI-210;

ırğat-: “sallatmak, kımıldatmak”, [Kar.T.] DLT I, 263;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 229;

[Çağ.Leh.] YUTS *ırğit-*, 178; UTİL *ırğit-*, VI-210;

ırk: “kehanet, kahve telvesi, bakla el, yüz gibi şeylere bakarak gelecekte bilgi edinme”, [Kar.T.] DLT I, 42;

[ET.] IB 89;

- “yüz; yanak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ırk*, II-226³⁰⁶;

ırkla-: “fala bakmak, kehanette bulunmak”, [Kar.T.] DLT III, 443;

ırla-: “şarkı söylemek”, bk. **yırla-**.

ırra: “utanma”, bk. **ıra, ır**, [Kar.T.] DLT I, 39;

ıs-: “ıd-“ kelimesinin yerine göndermek anlamında kullanılmış”, bk. **ıd-**, [Kar.T.] AH 31;

ısığ: “sıcak”, bk. **isig**.

ısın-: “mecazi anlamda ısınmak, sevmek”, [Kar.T.] KB 106;

[Har.T.] HAP 16: 5; HŞ 3820;

[Kıp.T.] KFLT 9a/26;

- “ısınmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN 38/11; [Çağ.Leh.] ÖTİL *isin-*, II-229;

ısır-: “ısırmak”, [Kar.T.] DLT I, 178; R 3: 119; KB 3399; TİEMKök 3: 119;

[Har.T.] NF 250-16; HAP 3: 119;

[Kıp.T.] Kİ 15; K 10a/3; BM 63b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 23/12;

ısırt-: “ısırtmak”, [Kar.T.] DLT III, 428;

ısparla-: “bırakmak, teslim etmek, emanet etmek, ısmarlamak”, [Kar.T.] R 4: 125; TİEMKök 2: 233;

[Har.T.] NF 341-7; HAP 2: 233;

[Kıp.T.] Kİ *ısmarla-*, 15; KMTT *üspürle-*, 42a/13; K *ısmarla-*, 18a/5; K *ısbarla-*, 136a/6; ETZ *asmarla-*, 5b; BM *ısmarla-*, 49b/5; RS 186a-26;

ısparlan-: “teslim edilmek”, [Kar.T.] R 4: 92; TİEMKök 4: 92;

³⁰⁶ Aslında “fal” anlamına gelen bir kelime olan *ırk* kelimesinin ÖTİL’de madde başı olan ve “yüz; yanak” anlamlarına gelen kelimeyle aynı kelime olabileceği düşünüldüğü için buraya alınmıştır. İnsanların eski medeniyetlerde yüz falına bakarak gelecek okudukları bilinmektedir. Bu nedenle önceleri “fal, kehanet” anlamına gelen *ırk* kelimesi daha sonra anlam daralmasına uğrayarak yüz falında, fala bakmaya yarayan geleceği gösteren fal işaretlerini barındıran “yüz; yanak” anlamını da kazanmış olabilir.

[Har.T.] HAP 4: 92;

ısırik: “ısırılmış olan”, [Kar.T.] DLT I, 99;

ısırik: “nazara ve cin çarpmasına uğramış çocukları tedavi ederken kullanılan bir söz”, [Kar.T.] DLT I, 99;

ısıril-: “ısırılmak”, [Kar.T.] DLT I, 247;

ısırim: “sıkıntılı ve kaşları çatık olan”, [Kar.T.] DLT I, 107;

ısırin-: “dişlerini sıkmak”, [Kar.T.] DLT I, 251, 252;

ısıriş-: “birbirini ısırarak, ısırarak yardımlaşmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 234;

ış (I): “iş, amel”, [Kar.T.] DLT I, 47;

ış (II): “hâl, durum, vaziyet”, [Kar.T.] DLT II, 119;

ış (III): “kandilin isi ve duvar vb. üzerindeki kurum”, [Kar.T.] DLT II, 166;

ış (IV): “sis”, bk. **ış**, [Kar.T.] KB 3283;

ışan-: “itimat etmek, inanmak, güvenmek”, [Kar.T.] KB 5847;

[Kıp.T.] CC-I 8a/23;

[Çağ.T./K.D] MA 3606(B);

ışçı: “işçi”, [Kar.T.] DLT I, 468;

ışgun: “ışkın, ravent, karabuğdaygillerden otsu bir bitki”, [Kar.T.] DLT I, 18;

ışintur-: “aşındur- kelimesinin yerine eskitmek anlamında kullanılmış”, bk. **aşındur-**, [Kar.T.] AH C 433

ışla-: “iş yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 138;

ışlan- (I): “kendini iş yapar göstermek”, [Kar.T.] DLT I, 298;

ışlan- (II): “dumanla örtülmek, islenmek, kararmak”, [Kar.T.] DLT I, 298;

ışlar: “kadın”, bk. **eşler, eşiler, işler**, [Kar.T.] DLT II, 150;

ışlıg: “işli olan”, [Kar.T.] DLT 659³⁰⁷;

it: “köpek”, bk. **it**, [Kar.T.] DLT I, 35; KB 2047; TİEMKök 7: 176;

[ET.] BK G 10;

³⁰⁷ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

ıt-: “göndermek”, bk. **ıd-**, **ız-**, [Kar.T.] AH A135;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 189/7;

ıtla-: “köpek yerine koymak, sövüp kötülemek”, [Kar.T.] DLT I, 285-286;

ıtlıg: “köpeği olan, köpekli”, [Kar.T.] DLT I, 98;

ıwık: “çöl ve saharalarda yaşayan dişi ceylan”, [Kar.T.] DLT I, 67; KB 5374;

[Har.T.] HŞ *ıvuḳ* 1360; NF *ıwuḳ* 35-13;

[Kıp.T.] K *ıwıḳ* 64b/9; RS *ubuḳ* 199c-24; BM *ayug* 15b/3³⁰⁸;

ıwırık: “ibrik”, [Kar.T.] DLT I, 99;

ıy- (I): “batırmak, sokmak”, [Kar.T.] R 34: 9;

ıy- (II): “göndermek, salıvermek”, bk. **ıd-**, **ıdır-** [Kar.T.] TİEMKök 16: 45;

[Har.T.] AKYB A.III. 18; MM 238-2; HAP 33: 28;

[Kıp.T.] CC-I 17a/7; K 42a/5; RS 187b-26; GT 298/10; MG 73b/8;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 118b-9;

ıyın-: “ıkmak, kendini zorlamak”, [Kar.T.] DLT I, 269;

ız: “iz”, bk. **iz**, [Kar.T.] KB 4411;

ız-: “göndermek”, bk. **ıd-**, **ıt-**, [Kar.T.] AH Ba 135;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 109/5;

İ

i-: “cevheri fiil”, bk. **e-**, **er-**.

iç: “iç, dâhil”, [Kar.T.] DLT I, 35; AH 383; R 4: 63; KB 1643; TİEMKök 6: 146;

[ET.] Alt. I, a 3; AYÖlmez 133/17; UM I 84; IBTekin 18;

[Har.T.] AKYB A.II. 5; MM 108-4; NF 197-15; HAP 2: 25; HŞ 2471;

[Kıp.T.] CC-I 12a/20; K 42a/3; RS 206a-1; GT 123/8; İM 88a/5; KFLT 385a/5; MGİ 58a/2; MES 8a/3; MG 3a/1; BVÖzgür 36/6;

³⁰⁸ Zajaczkowski *ayvug*, *ayvuḳ* şekillerinde okumuştur.

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 41/13; TSM 2; GD 35: 1; MEs. 3b/409; MSD 399; YED 270/3; D 591; T 151; LD 499; LGN 97/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 345/2; BVas. 117/6; NC 15b/5; SM 110; HBD 9/3; ŞDG 32/4; ŞHD 166b-7; MA A2b/7; BD 4/91; MDF 250; BTĐ XXII/3; Z 6b/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 101a-12; ŞRT 11a/01;

[Çağ.Leh.] YUTS 171; UTİL VI-172; ÖTİL II-248;

- “ciğere yapışık olan ince et, diyafram”, [Kar.T.] DLT *iç et*, I, 35; “sıkıntı vermek, acı vermek, eziyet çektirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *iç et yü-*, II-252;
- “insan vücudunda iç organların bulunduğu kısım, karın”, [Har.T.] NF 438-13; [Çağ.Leh.] YUTS 171; UTİL VI-172; ÖTİL II-248;
- “akıl, gönül, irade gibi insanın manevi varlığını oluşturan şeylerin her biri, manevi dünya”, [Har.T.] NF 238-7; HŞ 1295; [Çağ.Leh.] UTİL VI-172; ÖTİL II-248;
- “ara, aynı türden kişi veya neslerin oluşturduğu topluluğun arası, ortam”, [Har.T.] HAP 11: 91; [Kıp.T.] MGİ 78a/2; [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 30; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 69a-12; [Çağ.Leh.] YUTS 171; UTİL VI-172; ÖTİL II-248;
- “ağaç için içi, özü”, [Kıp.T.] CC-I 53a/22; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 73b-8;
- “sırdaş”, [Kar.T.] R *iç dost*, 9: 16; TİEMKök *iç dost*, 9: 16; [Har.T.] HAP *iç dost*, 9: 16;

iç-: “içmek”, [Kar.T.] DLT I, 164; AH 262; R 58: 3; KB 814; TİEMKök 2: 249;

[ET.] IB 26;

[Har.T.] MM 299-1; NF 369-10; NF *iş-*, 367-1; HAP 23: 33; HŞ 1138;

[Kıp.T.] CC-I 5a/8; Kİ 8; KMTT 61a/10; K 58a/7; EDM *iş-*, 6b/3; EKK 8a/2; GT 243/10; İM 255a/8; KFLT 385a/4; MGİ 231b/1; MG 88b/8; BVÖzgür 19/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 70/1; TSM 79; GD 22: 4; MEs. 49b/515; MSD 796; YED 15/1; D 107; T 121; LD 1983; LGN 26/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 306/5; BVas. 377/7; SM 187; HBD 15/7; ŞHD 125b-11; MA A55a/8; BD 273/1; MDF 411; BTĐ XXII/1; Z 561b/13; Abuş. 947;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 90b-9; ŞRT 10b/09;

[Çağ.Leh.] YUTS 172; UTİL VI-191, 192; ÖTİL II-251, 252;

- “yardımcı fiil, (ant vb. içmek)”, [Çağ.T./K.D] MA A60a/4;

- “emmek, içine çekmek”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-192;

içegü: “kaburga kemiklerinin içinde kalan beyaz sıvı kısım”, [Kar.T.] DLT I, 137;

[Har.T.] HŞ 1722;

[Kıp.T.] İM *içegi*, 143b/2;

- “bağırsak”, [Har.T.] HAP 16: 66; [Kıp.T.] EKK *içek*, 69a/3; [Çağ.T./K.D] ŞHD *içek*, 57a-4; [Çağ.Leh.] YUTS *içek*, 171; ÖTİL *içäk*, II-248;
- “içeri, iç taraf”, [Kıp.T.] K 18a/4;
- “şeytan”, [ET.] Hua. *içgek*, 183;

içger-:

(1) “içeriye sokmak, almak, kabul etmek”, [Kar.T.] DLT I, 227;

[ET.] AYTok 407; Üİ *içker-*, 104b/10;

(2) “gizlice şikâyet etmek”, [Kar.T.] DLT I, 227;

- “itaat altına almak”, [ET.] BK D 25;

içgü: “içecek”, bk. *içkü*.

içgüçi: “içkiye düşkün”, [Kar.T.] KB 2106;

[Kıp.T.] K 159a/1;

içi: “erkeğin kendisinden büyük erkek kardeşi, ağabey”, [Kar.T.] DLT I, 87;

[ET.] Be. a 2; AYÇaç 629/21; IBTekin 67;

[Kıp.T.] Kİ 9; BM *eççi*, 14b/2³⁰⁹;

- “küçüklerin büyüklere hitap ettikleri zaman söyledikleri kelime”, [Kıp.T.] Kİ *içğt*, 9;

³⁰⁹ Arapça *عم* (dayı) kelimesine karşılık olarak *ağa karındaş* kelimesiyle birlikte verilen kelimeyi Zajackowski “stryj (dayı)” olarak anlamlandırmıştır.

içik-: “itaat etmek, teslim olmak”, [Kar.T.] DLT I, 192;

[ET.] Ş.U. D 5;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-192;

- “özlemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-250;
- “özlemden dolayı zayıf düşmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-250;

içil-: “içilmek”, [Kar.T.] DLT I, 192;

[Kıp.T.] İM 383a/7;

[Çağ.T./K.D] MDF 2158;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-192;

içim:

(1) “içecek”, [Kar.T.] KB 4769;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *içimlik*, II-250;

(2) “rızkı, nimet”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 8;

- “yudum”, [Har.T.] NF 390-16; [Kıp.T.] GT 243/1;
- “içki”, [Çağ.Leh.] YUTS *içimlik*, 172; UTİL *içimlik*, VI-193;

için: “kendi aralarında, içten”, [Kar.T.] DLT I, 76;

içise-: “içmek istemek”, [Kar.T.] DLT I-276³¹⁰;

içiş-:

(1) “içmekte yarışmak, yardımlaşmak, karşılıklı içmek”, [Kar.T.] DLT I, 181;

[Har.T.] HAP 27: 49;

[Kıp.T.] CC-II 80b/5b;

[Çağ.T./K.D] Z 193a/12;

³¹⁰ Atalay bu kelimeyi *içse-* olarak okumuştur.

(2) “(nesne) tek bir yerine değil her tarafına içmek”, [Kar.T.] DLT I, 181;

- “karşılıklı yemin etmek”, [Kıp.T.] K 143a/6;

içkin: “düşmanlardan gelip teslim olan ve emniyet altına alınan”, [Kar.T.] DLT I, 108;

iç kur: “iç kuşak, uçkur”, [Kar.T.] DLT I, 35;

[Kıp.T.] CC-II *ıçkır*, 82b/1; Kİ *ıçkur*, 9; K *ıçkur*, 129a/5;

[Çağ.T./K.D] MA *ıçkar*, A38a/1; MA *ıçkur*, A37b/14;

içkü: “içilen şeyler, içecek”, bk. *ıçgü*, [Kar.T.] DLT I, 128; R *ıçgü*, 16: 10; TİEMKök *ıçgü*, 2: 60;

[ET.] AYÖlmez *ıçgü*, 135/14; UM I *ıçgü*, 86; Hua. 94;

[Çağ.T./K.D] BD 251/1; Z *ıçki*, 568b/2;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-182;

- “içki, sarhoş edici içecek”, [Har.T.] HŞ 1526; [Çağ.T./K.Ö.D] YED *ıçki*, 47/1; LGN *ıçki*, 30/9; [Çağ.T./K.D] MA *ıçkü*, A46b/15; Abuş. *ıçki*, 947;
- “içki sohbeti”, [Çağ.T./K.D] Abuş. *ıçki*, 947;

içle-: “(elbiseye) astar yapmak”, [Kar.T.] DLT I, 286;

içlen-: “içi dolup, içi dolup yenir hale gelmek”, [Kar.T.] DLT I, 256-257;

içlik: “eyerin altına konan örtü, eyer keçesi”, [Kar.T.] DLT I, 102;

[Kıp.T.] RS 205a-19;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *ıçürgü*, 141a-9;

- “astar”, [Har.T.] HAP 55: 54; [Kıp.T.] KMTT 20b/2; [Çağ.Leh.] UTİL VI-191;

içmek: “kuzu derisinden kürk”, [Kar.T.] DLT I, 102;

[Kıp.T.] RS 195a-4;

içmeklen-: “kuzu kürkü giymek; kuzu sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT I, 314;

içre-: “içeri, içeride, içeriye, içinde”, [Kar.T.] DLT I, 223; KB 2791; AH 486; R 34: 16; TİEMKök 4: 78;

[ET.] IBTekin 63; Hua. 41;

[Har.T.] MM 69-3; NF 360-9; HŞ 1056;

[Kıp.T.] RS 189a-28; KFLT 394b/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 10/5; TSM 53; GD 1: 1; MEs. 2a/7; MSD 484; YED 1/14; LD 14;

[Çağ.T./K.D] NİD 3/10; ÇH 4; NC 2b/1; SM 10; HBD 1/6; ŞDG 9/5; ŞHD 13b-4; MA A7a/13; BD 14/3; MDF 87; BTD LI/7; Z 57b/6;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-181; ÖTİL II-252;

içrüş-: “içirmede yardımcı olmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 233;

içrül-: “sulanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 13: 4;

[Har.T.] HAP 13: 4;

- “içirilmek”, [Har.T.] HAP 47: 15;

iç söz-: “sır, içte saklı söz”, [Kar.T.] DLT I, 35;

iç ton-: “elbise, gömlek, don”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 81;

[Kıp.T.] Kİ *içton*, 9; KMTT 19b/8; RS *iş ton*, 205b-31;

içtür-: “içirmek için başkasına emir vermek, içirmek”, [Kar.T.] DLT I, 218;

[Kıp.T.] EDM *iştir-*, 23a/10; EDM *yiştir-*, 23a/10;

içük-: “samur, sincap vb. hayvanlardan elde edilen kürk”, [Kar.T.] DLT I, 69;

[Kıp.T.] CC-II *içik*, 82a/30b; RS 205b-32;

içükle-: “(elbiseye) kürk yapıştırmak”, [Kar.T.] DLT I, 305;

içün-: “için”, bk. **üçün**.

içür-: “içirmek”, [Kar.T.] DLT I, 177; R 16: 66; KB 1059; TİEMKök 15: 22;

[Har.T.] NF 22-11; HAP 26: 79; HŞ 1910;

[Kıp.T.] CC-II *ıçır-*, 72a/10; K 25a/4; KMTT *ıçır-*, 36a/2; MGİ *ıçır-*, 231b/2; BVÖzgür 18/6; BVAğar *ıçır-*, 3a/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 318/7; LD 705; BD 522;

[Çağ.T./K.D] NİD *ıçür-*, 79/4; HBD 127/2; MA B117b/12; Z 579b/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 172; UTİL VI-192;

ıçürgen: “sürekli ıçıren, ıçırmeyi adet haline getiren”, [Kar.T.] DLT I, 157;

ıçürmes: “(su vb.) ıçırmeyen (kişi)”, [Kar.T.] DLT I, 218;

id-: “yardımcı fiil etmek, yapmak”, bk. **et-**, [Kar.T.] AH C 7;

[Kıp.T.] MGİ 200a/5;

[Çağ.T./K.D] Z 196b/6;

idgü: “iyi”, bk. **edgü**, [Kar.T.] AH Bu 148;

[Kıp.T.] MGİ *ıygi*, 213a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 1124;

ıdı (I):

(1) “sahip, efendi”, bk. **eye**, **ıye**, [Kar.T.] DLT I, 87; AH 306; R 4: 58; KB 551; TİEMKök 4: 58;

[ET.] KT G 4; AYUçar 1426; IBTekin 65;

[Har.T.] NF 107-1; HAP 6: 147;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *édi*, 15/8; LD *ıge*, 166;

[Çağ.T./K.D] NİD 109/2; NC *ıge*, 22b/1; HBD *ıge*, 36/5; ŞHD *ıge*, 152b-3; MA *ége*, A39a/15; MDF *ıge*, 960; Z *ıge*, 271b/8; Abuş. *ıge*, 947;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ıge*, 88a-10;

[Çağ.Leh.] YUTS *ége*, 121; YUTS *ıge*, 172; UTİL *ıge*, VI-324;

(2) “Tanrı, Rab, Allah”, [Kar.T.] DLT I, 87; AH 303; R 7: 187; KB 1151; TİEMKök 7: 187;

[Har.T.] MM 55-2; NF 212-8; HAP 2: 163; HŞ 134;

[Kıp.T.] Kİ 9; İM 66a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *édi*, 96/9; MEs. *idi*, 9; MSD 594; LD *idi*, 57;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *izi*, 172b-1;

[Çağ.Leh.] YUTS *ège*, 121;

(3) “bir şeyin ehli”, [Kar.T.] R 37: 180;

[Har.T.] HAP 13: 5;

- “fail, özne”, [Çağ.Leh.] YUTS *ige*, 172;

ıdı (II): “pek, çok”, [Kar.T.] KB 110;

[Çağ.T./K.D] Z *idi*, 156b/10;

ıdil-: “yapılmak, edilmek”, bk. *itil-*.

ıdılik: “sahiplik, efendilik”, [Kar.T.] KB 6510;

ıdin: “başka”, bk. *ağın*, [Kar.T.] AH C 198;

ıdış: “kadeh, bardak, kap”, bk. *ıdış*, *ıdış*, [Kar.T.] DLT I, 61; DLT *ıdış*, III, 131; R *ıdış*, 12: 79; KB *ıdış*, 2886;

[ET.] IB 62; AYAyazlı 0210;

[Har.T.] NF 66-1; HAP 88: 14; HAP *ıyış*, 76: 15; HŞ 1348;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *édiş*, 64/5; D 92;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 947;

[Çağ.Leh.] ÖTİL II-174;

ıdışçı: “içkici”, [Kar.T.] KB 2557;

ıdırig: “Argu lehçesinde kalın ve pürtüklü nesne”, bk. *ırik*, [Kar.T.] DLT I, 102;

ig (I): “ığ” bk. *ik*, *yig*, *yik*, [Kar.T.] DLT I, 48;

[Kıp.T.] EDM 9b/15;

ig (II):

(1) “hastalık, ağrı, sancı”, [Kar.T.] DLT I, 48; AH 163; R 5: 52; KB 1057; TİEMKök 8: 49;

[ET.] AYAyazlı 0144;

[Har.T.] MM 54-2; NF 330-13; HAP 19: 23; HŞ 1067;

[Kıp.T.] Kİ *ik*, 19; K 25a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 86/9; LD 537;

(2) “hasta”, [Kar.T.] KB 632;

[ET.] AYTok 218;

ig yergen bol-: “acı duymak, acı çekmek”, [Kar.T.] R 4: 104;

ig-: “eğmek”, bk. **ig-**.

igçil-: “çok hastalanan adam”, [Kar.T.] DLT III, 57;

igdil-: “yetiştirilmek”, [Kar.T.] DLT I, 246³¹¹;

igdük-: “süt ve yoğurttan yapılan, peynire benzer bir yiyecek”, [Kar.T.] DLT I, 105³¹²;

ige-: “sahip”, bk. **idi**.

ige- (I):

(1) “(diş) gıcırdatmak”, [Kar.T.] DLT III, 254-255;

(2) “bıçak vb. bilemek, eğelemek”, [Kar.T.] DLT III, 255;

[Kıp.T.] Kİ *egele-*, 18; K 30b/9; İM 460a/2;

ige- (II): “kafa tutmak, inatlaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 255;

igeme-: “telli bir çalgı aleti”, [Kar.T.] DLT I, 137³¹³;

igen-: “çok, fazla”, bk. **iñen**.

igen- (I): “inatlaşmak, huysuzlaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 200;

igen- (II): “(kısırak) hamile kalmak”, [Kar.T.] DLT I, 203;

igen- (III): “bir yere sahip çıkmak”, [Kar.T.] DLT I, 104;

igeş- (I):

(1) “çarpmak, birbirini ısırarak”, [Kar.T.] DLT I, 187;

(2) “törpülemeye yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT I, 187;

igeş- (II): “birbirine güvenmek”, [Kar.T.] DLT I, 187;

³¹¹ Atalay bu kelimeyi *ikdil-* şeklinde okumuştur.

³¹² Atalay bu kelimeyi *ikdük* şeklinde okumuştur.

³¹³ Atalay by kelimeyi *ikeme* şeklinde okumuştur.

iget: “gerdek gecesinde gelinle beraber, ona hizmet maksadıyla gönderilen hizmetçi”, [Kar.T.] DLT 662;

igıd-: “yetiştirmek, eğitmek”, bk. **igit-**, [Kar.T.] DLT I, 213;

- “beslemek, doyurmak”, [ET.] AYÇağ 613/10;

igin: “omuz”, bk. **egin**.

igir-: “yönlendirmek, döndürmek, sevk etmek”, bk. **egir-**, [Kar.T.] AH Ba 30

igış (I): “asi hayvan”, [Kar.T.] DLT I, 122;

igış (II): “cevher eritildiği zaman çıkan pislik”, [Kar.T.] DLT 662³¹⁴;

igit (I): “nazardan ve cin çarpmasından korunmak için çocukların yüzüne sürülen bir ilaç”, [Kar.T.] DLT I, 51³¹⁵;

igit (II): “Oğuz lehçesinde yalan”, [Kar.T.] DLT I, 51;

[ET.] KT *igid*, G 10; Hua. *igid*, 137;

- “yanlış, hata”, [ET.] AYAyazlı *igid*, 1102; Hua. *igid*, 186;

igit-: “beslemek, büyütmek, rızık vermek, yetiştirmek”, bk. **igıd-**, [Kar.T.] R 5: 24;

[ET.] KT *igid-*, D 28;

[Har.T.] HŞ 18;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 110/6;

igle- (I): “hasta olmak, hastalanmak”, [Kar.T.] DLT I, 287;

[ET.] AYÖlmez 156/3;

[Har.T.] HŞ 4435;

[Kıp.T.] K 114a/3;

igle- (II): “eğlemek, oyalamak”, [Kıp.T.] K 11a/4;

³¹⁴ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

³¹⁵ Atalay bu kelimeyi *egit* şeklinde okumuştur.

iglel-: “hastalanmak”, [Kar.T.] DLT I, 296;

iglen-: “doğum ağrısı tutmak, hastalanmak”, [Kar.T.] DLT I, 259;

- “acı çekmek, hastalanmak”, [Har.T.] HAP 4: 104; [Kıp.T.] K 71a/1;

igleş-: “(toplu halde) hasta olmak”, [Kar.T.] DLT I, 241;

iglet-: “hasta etmek”, [Kar.T.] DLT I, 266;

[Kıp.T.] K 114a/3;

iglig: “hasta”, [Kar.T.] DLT I, 79; R 4: 102; TİEMKök 3: 91;

[Kıp.T.] K 67a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 84/6; MSD 801; MSD *iglik*, 545;

- “acılı, sıkıntılı, ızdırap veren”, [Har.T.] HAP 5: 36;
- “hastalık”, [Har.T.] HŞ 3130;

igne: “iğne”, bk. **yigne**.

igri: “eğri”, bk. **egri**.

igrilik: “eğrilik”, bk. **egrilik**.

ig tuga: “hastalık ve iç ağırlığı”, [Kar.T.] DLT 663³¹⁶;

igtüle-: “beslemek, büyütme, terbiye etmek, yetiştirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 24;

[Kıp.T.] K *ektüle-*, 42b/7;

ik: “ip eğirmeye mahsus şiş, iğ” bk. **ig**, **yig**, **yik**, [Kar.T.] DLT III, 144;

[Kıp.T.] Kİ 19;

[Çağ.Leh.] YUTS *jik*, 183;

ikdil-: “terbiye etmek, beslemek”, [Kar.T.] DLT I, 246;

ikdiş: “anaları bir olan”, [Kar.T.] DLT III, 382;

³¹⁶ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

ikdük: “peynir gibi süt ve yoğurttan yapılan bir azık”, [Kar.T.] DLT I, 105;

ikegü: “ikisi”, bk. **ikigü**, [Kar.T.] R 4: 176;

[ET.] AYÇetin 633;

[Har.T.] AKYB A.III. 13; HAP 37: 117; NF *ekegü*, 20-4; HŞ *ekegü*, 1128;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *ikev*, 218/2;

[Çağ.T./K.D] NİD *ikev*, 82/4; HBD *ikev*, 179/2; ŞHD 48b-9; ŞHD *ikev*, 141a-13; BD *ikev*, 557/1; Z *ikev*, 34a/5;

ikeme: “bir çeşit saz”, [Kar.T.] DLT I, 137;

iki: “iki” bk. **ekki**, **ikki**, [Kar.T.] DLT I, 49; AH 50; R 16: 51;

[ET.] Ton. 4; AYÖlmez 133/10; UM I 93; IBTekin *eki*, 25; Hua. *äki*, 118; Hua. 40; Üİ 102a/14;

[Har.T.] AKYB K.III. 12; HAP 6: 144; NF *eki*, 6-11; HŞ *eki*, 1052;

[Kıp.T.] CC-I *eki*, 31a/18; Kİ 18; KMTT 23a/8; K 1a/1; EDM *yeki*, 14b/11; EKK 47b/4; RS *èki*, 197a-27; İM 4a/6; KFLT 385a/2; MGİ 12b/3; MES 4b/4; MG 7b/8; BVÖzgür 21/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 14b/ 144; MSD 52; LGN 17/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 42/4; BVas. 220/4; ÇH 19; SM 105; HBD 8/7; ŞDG 23/4; ŞHD 36a-2; MDF 32; BTD XLI/2; Z 6b/9;

- “her iki”, [Har.T.] HAP 17: 23;
- “iki yüzlü kılıç”, [Kıp.T.] Kİ *iki bile*, 18;

ikiğ-: “terbiye etmek, yetiştirmek”, [Kar.T.] DLT I, 213;

ikigü: “ikisi, her iki”, bk. **ikegü**, [Kar.T.] DLT II, 45; KB 331;

[ET.] AYÇağ 637/17; Üİ 100b/8;

ikigün: “her iki, ikisi”, [Kar.T.] KB 1263;

ikinç: “ikinci”, [Kar.T.] DLT I, 131; AH 10; R 9: 40; KB 132;

[Kıp.T.] RS *èkinç*, 201b-17;

ikinçi: “ikinci”, [Kar.T.] KB 1660;

[ET.] AYÇağ *ikinti*, 624/6;

[Kıp.T.] EKK 75a/9; KFLT 396a/38; MGİ *ikinci*, 53b/5;

ikindi (I): “ikindi”, [Kar.T.] DLT I, 140; KB 5851;

[Har.T.] HAP *ikindü*, 103: 1;

[Kıp.T.] Kİ 18; RS *ekindi*, 192a-31; İM 170a/8; MGİ *ikindü*, 135a/4; MES 14b/3;

ikindi (II): “birbiri” bk. **bir ikindi**, **ekindi**, DLT I, 185;

ikirçgün: “tereddütlü, kararsız”, [Kar.T.] DLT III, 419;

- “şüphe”, [ET.] AYTok. *ekireçgü*, 2170;

iki yüzlüg: “münafık, iki yüzlü”, [Kar.T.] R 4: 138;

ikiz: “ikiz”, bk. **ikkiz**.

ikki: “iki” bk. **ekki**, **iki**, [Kar.T.] DLT I, 182;

[Har.T.] HAP 17: 4;

[Kıp.T.] BM 17a/6; GT 4/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 109; GD 67: 7; MEs. 9a/ 84; MSD 40; YED 1/12; D 101; T 22; LGN 94/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 12/7; NC 3b/5; ŞHD 22b-8; BD 21/1; MDF 108; BTd XLIII/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 66b-7; ŞRT 12a/07;

[Çağ.Leh.] YUTS 173; UTİL VI-304; ÖTİL II-186;

ikkiz: “ikiz”, [Kar.T.] DLT I, 143;

[ET.] Alt. *ikiz*, II, a 4;

[Har.T.] NF *ekiz* 337-3;

[Kıp.T.] CC-II *egiz*, 80b/15b; KMTT *yikiz*, 27b/10; K *ekiz* 116b/6; KFLT *ikiz*, 69a/38;

[Çağ.T./K.D] MA *ekkiz*, B88b/8;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ikiz*, 70a-1;

- “ikisi birlikte, bir çift”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *egiz*, V-19;

ikle-: “(yere) basmak, çiğnemek” bk. **yikle-**, [Kar.T.] DLT I, 287; TİEMKök 9: 120;

ikleş-: “bir şeyi çiğnemekte birbirine yardım etmek”, [Kar.T.] DLT I, 241;

iklet-: “(yere) bastırmak, çiğnetmek”, [Kar.T.] DLT I, 265;

iksi-: “eksilmek”, bk. **egsü-**, **eksi-**, **eksü-**, [Kar.T.] AH Ba 199;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *iksü-*, 131;

iktü-: “kesim için beslenen hayvan”, [Kar.T.] DLT I, 114;

- “evcil”, [Kıp.T.] CC-I 37b/13;

iktüle-: “yem vermek, beslemek”, [Kar.T.] DLT I, 317;

[Kıp.T.] K 130a/4;

il (I):

(1) “ülke, memleket”, bk. **el**, [Kar.T.] DLT I, 48; KB 216;

[ET.] AYÖlmez 172/7; IBTekin 28;

[Har.T.] HAP 34: 15;

[Kıp.T.] Kİ 20; K 103b/8; GT 332/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 10b/99; MSD 365; YED 2/8; D 77; T 200; LD 1580; LGN 16/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 79/3; BVas. 6/5; NC 29b/1; BD 113/2; Z 366b/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 69b-11;

(2) “şehir, il”, bk. **el**, [Kar.T.] DLT I, 48; KB 1981;

[Har.T.] AKYB K.I. 32;

[Kıp.T.] GT 269/1;

- “yabancı, başkası”, [Çağ.T./K.Ö.S] YED 17/5; D 213; LD 2617; [Çağ.T./K.D] NİD 72/1; ŞHD 88a-11; BD 4/129; MDF 31;

- “devlet”, [Kıp.T.] **Kİ ilgün**, 22;

il (II): “halk”, [Kar.T.] **AH** 505;

[Çağ.T./K.Ö.D] **TSM** 48; **MSD** 166; **D** 128; **LD** 2168;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 4/5; **Mün.** 2a/23; **ÇH** 9; **SM** 15; **HBD** 4/7; **ŞHD** 19b-4; **MDF** 67; **Z** 5a/12;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 74a-5;

il (III): “er yerine kişi, kimse anlamında kullanılmış”, bk. **er**, [Kar.T.] **AH** B 421;

il (IV): “hakan, hükümdar”, [Kar.T.] **KB** 1039;

[ET.] **AYÖlmez** 194/8;

il (V): “el, organ olan el”, bk. **ol**, [Kar.T.] **AH** C 252³¹⁷;

[Kıp.T.] **KMTT** 21b/13; **MES** 20b/2; **BVÖzgür** 29/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] **TSM** 86; **MSD** 448; **YED** 20/2; **D** 128; **T** 126; **LD** 2685; **LGN** 71/4;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 4/5; **BVas.** 221/5; **HBD** 7/3; **ŞHD** 20b-13; **BD** 4/25; **MDF** 1104;

il (VI): “barış, sulh”, bk. **el**, [Kar.T.] **DLT** I, 49; **KB** 2363;

[Kıp.T.] **Kİ** 20; **KMTT** 21b/13; **BM** 12a/8;

il (VII): “avlu, açıklık” bk. **el**, [Kar.T.] **DLT** I, 48;

- “ön, huzur, kat”, [Çağ.T./K.D] **MA** A65a/1;

il (VIII): “at (at Türklerin kanadı olduğu için)”, bk. **el**, [Kar.T.] **DLT** I, 48-49;

il (IX):

(1) “kötülük”, [Kar.T.] **KB** 5949³¹⁸;

(2) “kötü, küstah, adi”, [Kar.T.] **KB** 2622³¹⁹;

(3) “itibarsız”, [Kar.T.] **KB** 4672³²⁰;

³¹⁷ *ol* yerine işaret sıfatı olan “o”, organ olan *el* anlamında kullanılmış.

³¹⁸ *yorık tüzse bu dıni begi kılık tüzür / kılık tüzse begler tüzün il süzer*; “halk tavrını düzeltirse bey de tabiatını düzeltir; beyler tabiatlarını düzeltirse, asil soydan gelen insanlar memleketi kötülükten temizler”

³¹⁹ *uwut bolmasa er otun il bolur / uwut birle yalıjuç bütünlük kıılır*, “hayâ olmazsa, insah küstah, adi olur; hayâ sahibi insan dürüst hareket eder”.

il (X): “eşik”, [Kar.T.] KB 263³²¹;

il- (I): “(diken vb. takılıp) çekmek, ilişmek, bağlamak”, [Kar.T.] DLT I, 169;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 947;

- “bağlamak, takmak, iliştmek, tutturmak”, [Kıp.T.] CC-II 58a/19; Kİ 19; [Çağ.T./K.Ö.D] D 443; T 287; [Çağ.Leh.] ÖTİL il-, II-196;
- “değmek, dokunmak, temas etmek”, [Kıp.T.] GT 61/8; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 742;
- “dikkate almak, göz önünde bulundurmak”, Çağ.T./K.Ö.D] LD il-, 561, GD il-, 169: 5; [Çağ.T./K.D] NİD 290/3; BVas. il-, 323/6; ŞHD 13a-10; BD 556/8; BTD XI/2; Abuş. 947;
- “göze görünmemek”, [Çağ.T./K.D] Z 16b/7;
- “tutmak, kapmak, yakalamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL il-, II-196;

il- (II): “dil uzatmak, karalamak”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 12;

il başı: “seyis”, [Kar.T.] DLT I, 49;

il bol-: “barış olmak”, [Kar.T.] DLT I, 49;

ilçi:

(1) “devlet adamı, bey, hükümdar”, [Kar.T.] KB 1114;

(2) “elçi”, [Kar.T.] KB 3819;

[ET.] UM I 129;

[Har.T.] AKYB K.V. 7; NF elçi, 77-12; HŞ elçi, 1138;

[Kıp.T.] CC-I elçi, 17a/10; Kİ ilçi, 20; KMTT 26b/8; K 47a/2; EDM elçi, 2a/7; EDM elşi, 11a715;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD elçi, 42: 2; MSD 489; LD 128; LGN 95/4;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 180a-2; MA elçi, A14a/6; BD 285/1; B elçi, 226b/7; Z elçi, 19b/15; Z 71b/7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78b-17;

[Çağ.Leh.] YUTS elçi, 111; UTİL elçi, I-295; ÖTİL elçi, V-34, 35;

³²⁰ öküş yigli yalıjuḳ kör iğçil bolur / sarıḡ menzi ḳowdaḳ atı il bolur “çok yiyen insan her zaman hastalıklı olur; yüzü sarı, unvanı cılız, itibarsız olur”.

³²¹ ḳalı bilgeke tegse ilde orun / ol il boldı törde taḳı keḑburun “eğer bir âlime eşikte bir yer isabet ederse, o eşik baş köşeden saha iyi ve yüksek olur”.

- “melek”, [Kıp.T.] CC-I *elçi*, 35b/8;
- “dünürcü”, [Çağ.Leh.] YUTS *elçi*, 111; UTİL *elçi*, I-295;
- “büyükelçi”, [Çağ.Leh.] UTİL *elçi*, I-295; ÖTİL *elçi*, V-35;

ildür-: “indirmek”, [Kar.T.] KB 2647;

ile: “ile, birlikte”, bk. **bile**, [Kar.T.] AH A 393;

[Har.T.] AKYB K.V. 11;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 6/5; TSM 76; GD 9: 1; MEs. 7a/62; MSD 182; YED 1/2; D 375; T 184; LD 61;

[Çağ.T./K.D] NİD 3/5; ÇH 12; NC 12a/10; SM 102; HBD 2/4; ŞDG 1/6; ŞHD 26b-12; MA B117b/6; BD 4/22; MDF 24; BTD XLI/5; Z 5b/7;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-330; ÖTİL *ilä*, II-187, 188;

- “ve”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 87: 4;

ile-: “elemek”, bk. **elge-**.

ilek: “sahip”, bk. **ilig**, [Kar.T.] KB 3325;

ilel: “Hakâniye lehçesinde hakan ve beylere cevap vermek üzere kullanılan “evet” anlamındaki söz, baş üstüne”, [Kar.T.] DLT I, 78; KB 1281;

ilen-: “ayıplamak, dil uzatmak”, [Kar.T.] DLT I, 204; KB 1204; TİEMKök 4: 46;

[Kıp.T.] BVAğar 45b/13;

- “öfkelenmek”, [Kıp.T.] Kİ 20;

ilenç: “düşüncesinin yanlışlığı ortaya çıkan nasihatçiyi kınama, bir işte bozukluk çıkınca yapını utandırma, ayıplama”, [Kar.T.] DLT I, 133; KB 1610;

- “lanet”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 28b-4;

iler-: “görünmek, belirmek, hayal meyal görünmek”, [Kar.T.] DLT I, 179;

[Har.T.] HAP 7: 201;

ilersük: “uçkur”, [Kar.T.] DLT I, 152;

[Har.T.] NF 189-14;

[Kıp.T.] KMTT *ilersik*, 19b/10;

ilert-: “gözüne bir şeyin hayalini düşürmek”, [Kar.T.] DLT III, 427;

ilet-: “ulaştırmak, iletmek, götürmek”, bk. **elet-, elt-, ilt-**, [Kar.T.] DLT I, 214; KB 1389;

[ET.] KT D 23;

[Kıp.T.] K 7b/7; BM 89a/6; İM 410b/6; KFLT *iled-*, 384a/9; KFLT 1a/60;

[Çağ.T./K.D] Z 36a/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *iled-*, 34b/12;

- “gidermek, ortadan kaldırmak, izale etmek”, [Har.T.] HAP 2: 17;

iley: “ön, ön taraf”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 3;

[Har.T.] NF 426-15; NF *ileg*, 176-4; HAP 75: 5;

[Kıp.T.] K 9a/4; GT 60/3; İM 156a/3; KFLT 373a/2; MGİ 63b/3; BVAğar 4b/16;

[Çağ.T./K.D] NC 10a/1; Abuş. 947;

- “huzur, kat”, [Kıp.T.] GT 105/9; İM 187a/2; MG 50b/6; [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 39a/405;
- “erkek veya kadınlarda tenasül uzvu”, [Kıp.T.] İM 155a/7;

ilger-: “vesveseye kapılmak, kuşkuya düşmek”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 201;

ilgerü:

(1) “ileri”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 61;

[ET.] KT G 2;

[Har.T.] AKYB A.II. 21; HŞ 1783;

[Kıp.T.] CC-II *ilgeri*, 62a/3-4; Kİ 21; EDM *ilgeri*, 3a/16; EDM *ileri*, 3b/2; EKK *ilgeri*, 44a/11; BM *ilerü*, 18a/5; RS *ilerü*, 189a-29; GT *ilgeri*, 25/1; İM 379a/2; KFLT 149a/17; MGİ *ilerü*, 54a/2; MGİ 114b/5; MG 8b/5; BVAğar 16a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 180/8; TSM *ilgeri*, 61; MEs. *ilgeri*, 37a/382; MSD *ilgeri*, 651; YED *ilgeri*, 32/6; LGN *ilgeri*, 88/10; LGN 74/9; MDF *ilgeri*, 562;

[Çağ.T./K.D] MA *ilgeri*, 717(D); Z *ilgeri*, 12a/14; Abuş. 948;

[Çağ.Leh.] YUTS *ilgiri*, 175; ÖTİL *ilgüri*, II-189;

(2) “ön, önce”, [Kar.T.] R 4: 62; K 136b/1;

[Kıp.T.] CC-I *ilgeri*, 30a/5; ŞT 99a-11;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ilgeri*, 65b-16;

[Çağ.Leh.] YUTS *ilgiri*, 175; ÖTİL *ilgüri*, II-189;

ilig (I): “organ olan el”, bk. **elig, il**, [Kar.T.] AH AC 251;

[ET.] AYÖlmez 170/14;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 35; MSD 298; YED 54/5; D 277; D *ilik*, 202; T 165; LD 881; LGN 59/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 244/1; BVas. 42/2; ÇH 29; NC 14a/10; SM 119; HBD 4/3; ŞHD 189b-4; BD 392/1; MDF 457; Z 35a/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 69b-2;

[Çağ.Leh.] YUTS *ilk*, 175; UTİL *ilik*, VI-346; ÖTİL *ilik*, II-191;

- “ölçü birimi olarak parmak”, [Çağ.T./K.D] MDF 638; [Çağ.Leh.] UTİL *ilik*, VI-346;

ilig (II): “geyik”, bk. **elik**, [Kar.T.] AH BaC 456;

[Kıp.T.] KMTT *ilik*, 11b/12;

ilig (III): “hükümdar, han, hakan”, bk. **ilek**, [Kar.T.] KB 1070;

[ET.] AYÖlmez 142/7; UM I 122;

- “idare, kontrol”, [Çağ.Leh.] UTİL *ilik*, VI-346;

ilik (I): “Oğuz lehçesinde düğme deliği, düğmenin geçmesi için yapılan küçük yarık, ilik” bk. **yilik**, [Kar.T.] DLT I, 72;

[Kıp.T.] **Kİ ilikik**, 21; **KMTT** 20a/4; **KMTT ilkek**, 20a/4; **EDM** 12b/6; **MG ilgik**, 26b/3;

ilik (II): “kemik iliği”, bk. **yilik**.

ili kapug: “anahtarsız açılan kapalı kapı”, [Kar.T.] DLT I, 92;

ilin- (I): “tutulmak, yakalanmak, kendini kaptırmak, esir düşmek”, [Kar.T.] DLT I, 204; **AH** 456; **R** 34: 38; **KB** 5115;

[Har.T.] **HŞ** 1565;

[Kıp.T.] **CC-II** 59a/11; **Kİ** 19; **K** 64b/9; **GT** 122/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MEs.** 51b/534;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 174;

- “ilişmek, bağlanmak, takılmak”, [ET.] **IB** 95; **AYUçar** 0687; [Çağ.T./K.Ö.D] **YED** 314/6; **D** 216; **LD** 1073; [Çağ.Leh.] **YUTS** 174;

ilin- (II):

(1) “(diline) düşmek”, [Kar.T.] **KB** 4397;

(2) “lanete uğramak”, [Kar.T.] DLT II, 288;

iliş- (I):

(1) “ilişmek, temas etmek, takılmak”, [Kar.T.] DLT I, 188;

[ET.] **AYÖlmez** 148/16;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞRT** 16b/12;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL ilüş-**, II-188;

(2) “yakasına yapışmak, tutmak”, [Kar.T.] **KB** 2377;

(3) “(aygırlar) ısırışmak”, [Kar.T.] DLT I, 188;

- “yetişmek, erişmek”, [Kıp.T.] **MGİ** 102b/6;
- “(mecaz) peşine düşmek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL ilüş-**, II-188;

iliş- (II): “asmakta yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 190;

ilk: “ilk, birinci, her şeyin evveli”, [Kar.T.] DLT I, 43; R 59: 2;

[ET.] AYAYazlı 0157;

[Har.T.] MM 303-1; NF 53-7; HAP 6: 110; HŞ 709;

[Kıp.T.] CC-I 36b/12; GT 15/6; İM 271b/5; BVAğar 22a/15;

[Çağ.T./K.D] Z 174a/8;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ilk*, II-194;

il kuş: “akbaba”, [Kar.T.] DLT I, 49³²²;

illeş-: “barışmak, uzlaşmak”, bk. **iltiş-**, [Kar.T.] KB 2362;

ilrük: “Uç lehçesinde üzerlik” bk. **eldrük**, [Kar.T.] DLT I, 105;

ilt-: “iletmek, ulaştırmak, göndermek”, bk. **elet-, elt-, ilet-**, [Kar.T.] KB 1118;

[ET.] AYÖlmez 138/10; UM I 47;

[Kıp.T.] KMTT 46b/3; GT 184/7; MG 74b/2;

[Çağ./K.Ö.D] MEs. 32a/327; MSD 215; YED 46/5; D 801; T 319; LD 2285; LGN 12/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 360/1; BVas. 397/6; ÇH 85; HBD 7/3; ŞHD 175a-9; BD 15/2; MDF 125; Z 145b/13;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 77b-17;

- “gidermek, ortadan kaldırmak”, [Har.T.] HAP 17: 86;
- “bitirmek, tüketmek”, [Har.T.] HAP 46: 20;
- “mec. sürüklenmek, sevk olmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 416³²³;
- “düşürmek, itmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 737;

iltgüçi: “ulaştıran, eriştiren”, [Kar.T.] KB 4431;

³²² Atalay bu kelimeyi *él kuş* şeklinde okumuştur.

³²³ *seniñ la ‘lıñdın uftanıp kızarur la ‘l kân içre / ħased iltür meniñ yüzüm körüben za ‘ferān, ey cān* şeklinde geçen kelimeyi beyit içerisinde “senin dudağından lal taşı utanıp kızarır, ey sevgili benim yüzümü gördüğünde safran kıskançlığa sürüklenir.”

iltiş-: “barışmak”, [Kar.T.] KB 4305;

iltür-: “takılması için emretmek, taktırmak”, [Kar.T.] DLT I, 224;

im (I): “işaret, parola”, [Kar.T.] DLT I, 38;

[Çağ.Leh.] UTİL *im*, VI-348; ÖTİL *im*, II-200, 201;

- “vergi, haraç”, [Kıp.T.] BM 12b/1³²⁴;

im (II): “ilaç, kocakarı ilacı”, bk. **em**, [Kar.T.] AH BC 310;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 50/4;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 127b-11;

imdi: “Oğuz lehçesinde şimdi” bk. **emdi**, [Kar.T.] DLT I, 125; AH BC 99;

[Har.T.] AKYB A.III. 13; HŞ 1007;

[Kıp.T.] CC-I 31a/14; Kİ 23; KMTT 30b/6; GT 35/1; KFLT 65b/11; MG 85b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 16b/165; MSD 21; YED 47/4; D 90; T 140; LD 75; LGN 36/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 14/5; BVas. 6/7; NC 11b/1; SM 79; HBD 8/4; ŞHD 3a-13; BD 7/1; MDF 33; Z 53b/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65a-13; ŞRT 59a/12;

imgek: “eziyet, zahmet, emek”, bk. **emek**, **emgek**, [Kar.T.] AH BaC 332;

[Kıp.T.] GT 64/13; İM 295b/5; MG 94a/6; BVAğar 3b/18;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 19a/191; LD 526; LGN 33/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 13/3; BVas. 397/4; NC 30a/5; ŞHD 137a-8; BD 538/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-1;

imgen-: “sıkıntı çekmek; yorulmak”, bk. **emgen-**.

imget-: “sıkıntı çektürmek, üzme”, bk. **emget-**.

imgekle-: “emeklemek”, bk. **emgeklen-**.

³²⁴ Arapça الخرج kelimesine karşılık olarak verilen im kelimesini Zajaczkowski de “podatek, danina, haracz (vergi, haraç)” olarak anlamlandırmıştır. Başka herhangi bir eserde geçmeyen bu kelimeyle ilgili olarak Al-Turk, imece “genellikle köylerde yardımlaşma ile yapılan iş” kelimesiyle aynı kökten olabileceğine dikkat çekmiştir.

imik: “ılık”, [Kar.T.] DLT I, 72³²⁵;

imir: “Oğuz lehçesinde aydınlıkla karanlığın birbirine karışması”, bk. **iğir**, [Kar.T.] DLT I, 94;

imle-:

(1) “göz kırpmak”, bk.**yimle-**, [Kar.T.] DLT I, 288;

(2) “selamlamak”, bk.**yimle-**, [Kar.T.] DLT III, 295;

(3) “işaret etmek, göstermek, elle göstermek”, bk. **yimle-**, [Kar.T.] DLT I, 288; R 19: 29; KB 621; **TİEMKök** 19: 11;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL imlä-**, II-202;

(4) “telkin etmek, vesvese vermek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 6: 112;

- “ima etmek”, [Çağ.T. /K.Ö.D] MEs. 4a/28;
- “işaretle çağırmak”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL imlä-**, II-202;

imlel-: “göz kırpma vb. işaretlerle gösterilmek”, [Kar.T.] DLT I, 296;

imleş-: “işaretleşmek”, [Kar.T.] DLT I, 242;

imlet-: “işaret edilmesi için emir vermek, işaret ettirmek”, [Kar.T.] DLT I, 266;

imrem: “cemaat, aşiret”, [Kar.T.] DLT I, 88;

imtili: “Çiğil lehçesinde tedbir almadan ve aceleyle”, [Kar.T.] DLT I, 141;

in (I): “koyun pisliği” bk. **yin**, [Kar.T.] DLT I, 49;

- “koyun kulağının dilimi”, [Kıp.T.] **Kİ in**, 23;

in (II):

(1) “yaban hayvanlarının barınağı, yuvası”, bk. **yin**, [Kar.T.] DLT I, 49;

[ET.] **IBTekin** 8;

[Har.T.] NF 393-16;

³²⁵ Atalay bu kelimeyi *emik* şeklinde okumuştur.

[Kıp.T.] Kİ 23³²⁶; BM 10a/3; GT 56/3; İM 289a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 84;

[Çağ.T./K.D] MA A54b/6;

[Çağ.Leh.] YUTS 176; UTİL VI-362; ÖTİL *in*, II-206;

(2) “ev”, [Kar.T.] KB 138;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 8;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *in*, II-206;

(3) “aşağı doğru meyilli olan, çukur, mağara, in”, [Kar.T.] DLT I, 49; R 9: 57;

[Har.T.] HŞ 1395;

[Kıp.T.] CC-II 60b/23; KMTT 6a/10;

[Çağ.Leh.] YUTS 176;

- “yer, mekan”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *in*, II-206;

in (III): “en, yana doğru olan genişlik”, bk. **en**, [Kar.T.] DLT I, 49;

[Har.T.] HAP 3: 133;

[Kıp.T.] Kİ 23; K 102b/2; İM *iη*, 167b/7; KFLT 353a/40; BVÖzgür *iη*, 35/5;

[Çağ.T./K.D] MA B83a/5;

iη: “yanak”, bk. **eη**, [Kar.T.] AH C 26;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 626; D 188; T 221; LD 1230;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 159a-8; BD *iη*, 298/1;

in-:

(1) “inmek, yüksekten veya yukarıdan aşağıya doğru gelmek, alçalmak”, [Kar.T.] DLT I, 169; R 34: 2; KB 1049; TİEMKök 19: 64;

[ET.] Ton. 26; AYUçar 1431; Hua. 3;

[Har.T.] AKYB A.I. 10; HAP 13: 31; HŞ 1534;

³²⁶ Caferoğlu, Kİ’de bu kelimeye karşılık olarak “Kıpçakça hayvanat yuvası” anlamı verilmiştir.

[Kıp.T.] CC-I *en-*, 9b/8; Kİ 22; KMTT 35b/3; K 2b/7; BM 83a/7; RS *yin-*, 187a-14; GT 4/5; İM 97a/5; MGİ 8a/3; BVÖzgür 108/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *én-*, 146/8; GD *en-*, 183: 4; D 295; T 261; LD 455; LGN 44/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 55/4; BVas. 405/2; MA *én-*, A79b/3; MA 144(B); B *én-*, 127a/13; MDF 1915; Abuş. *én-*, 935;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 99b-4;

(2) “başına bela olmak, maruz bırakmak, sarmak”, [Kar.T.] R 39: 48;

(3) “(vahiy, peygamber vb. için) inmek, gelmek, nazil olmak”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 10;

[Har.T.] NF *en-*, 392-9;

[Kıp.T.] İM 52b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 353;

- “yukarıdan aşağıya düşmek”, [Kıp.T.] GT 159/9; [Çağ.Leh.] ÖTİL II-212;
- “konaklamak, oturmak, yerleşmek”, [Kıp.T.] İM 298b/3; [Çağ.Leh.] ÖTİL II-212; ÖTİL *en-*, V-41;
- “eğilmek”, [Kıp.T.] İM 175a/3;
- “akmak, gelmek”, [Kıp.T.] İM 100b/1;
- “(vücut ısısı) eksilmek, azalmak”, [Çağ.T./K.D] B *én-*, 346a/7;
- “itaat etmek”, [Çağ.T./K.D] Z 475b/11;
- “etki etmek, etkisini göstermek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-212; ÖTİL *en-*, V-41;

inan-: “inanmak”, bk. **inan-**.

inç: “huzur, rahat, sükûnet”, [Kar.T.] DLT I, 74; AH 415; KB 5499;

[ET.] AYÖlmez 164/2;

[Har.T.] AKYB A.II. 46; HŞ *enç*, 725;

[Kıp.T.] CC-II *enç*, 71b/3;

[Çağ.T./K.D] MDF *inçi*, 1682;

- “emin, içi sakin”, [ET.] KT D 32;

inçe: “öyle, onun gibi”, [Kar.T.] **TİEMKök** 2: 101;

inçik-: “hissi gitmek, bayılmış gibi olmak, titreyip kasılmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 243-244;

inçke: “ince”, bk. **yinçge**.

inçlen-: “rahatlamak”, [Kar.T.] **R** 4: 24; **KB** 5801;

inçlik: “huzur”, [Kar.T.] **KB** 2173;

inçrün-: “faydalanmak, istifade etmek”, [Kar.T.] **R** 9: 69; **KB** 3138;

inçründür-: “nimet vermek, refah içinde yaşatmak”, [Kar.T.] **R** 15: 88;

inçrütme: “zevk, rahatlık”, [Kar.T.] **R** 28: 60;

inçü: “inci”, bk. **yinçü, yünçü**.

inde- (I): “araştırmak, incelemek”, bk. **yind-**, [Kar.T.] **AH** Ba 417;

inde- (II): “seslenmek, çağırmak”, bk. **ünde-, ünle-**.

indinlik: “huylu, karakterli”, bk. **itiglig**, [Kar.T.] **AH** BC 344;

indür-: “indirmek”, [Kar.T.] **DLT** 666³²⁷; **R** 8: 11; **KB** 1003; **TİEMKök** 3: 121;

[Har.T.] **HAP** 39: 40; **HŞ** 1787; **NF** *endür-*, 17-6;

[Kıp.T.] **CC-I** *endür-*, 38a/7; **CC-II** *endir-*, 74a/11; **Kİ** 22; **K** 113a/1; **İM** 36a/1; **İM** *indir-*, 91a/2; **MGİ** 156a/4; **MGİ** *indir-*, 6b/4; **BVAğar** 57a/17;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 232/8; **BVas.** 63/9; **HBD** 169/2; **ŞHD** 55b-5; **MA** *endür-*, A33b/9; **B** *endür*, 251a/9; **Abuş.** *endür-*, 935;

- “yerleştirmek, kondurmak”, [Har.T.] **HAP** 7: 74;
- “akıtmak, dökmek”, [Har.T.] **HAP** 56: 58;
- “vurmak”, [Kıp.T.] **GT** 89/4;
- “başını eğmek”, [Kıp.T.] **İM** 167b/2;

indürül-: “indirilmek”, [Kar.T.] **R** 7: 157; **TİEMKök** 5: 101;

[Har.T.] **HAP** 2: 91; **NF** *endürül-*, 168-12;

[Kıp.T.] **İM** 53/8; **İM** *indüril-*, 52a/8;

³²⁷ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “akıtılmak, dökülmek”, [Har.T.] HAP 75: 37;

ine-: “işaret koymak”, [Kar.T.] DLT I, 215³²⁸;

- “taşak yumurtalarını çıkarmak”, [Kıp.T.] Kİ 23;

inegü: “göbek çukurunun iç kısmında, kulunca benzer bir hastalığın adı”, [Kar.T.] DLT I, 137;

[Kıp.T.] BVAğar 58b/18;

inek: “inek”, bk. **ingek**, [Kar.T.] TİEMKök 12: 43;

[Har.T.] NF 53-3; HAP 2: 70; HŞ 4263;

[Kıp.T.] CC-I 54a/26; Kİ 24; KMTT 15b/5; K 1b/4; EDM 7a/11; EKK 69b/7; BM 13a/5; RS 195a-28;

[Çağ.Leh.] YUTS *enek*, 125; YUTS 176; UTİL VI-364;

- “erbezi, husye”, [Kıp.T.] BVAğar 58a/16; BVAğar *ine*k, 5a/19;

iğen: “pek çok, çok”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 4;

[Har.T.] MM 187-4; NF 10-2; HAP 68: 45; HŞ 1943;

[Kıp.T.] CC-II 74a/7; GT 34/3; İM 99a/8; MG *iğen*, 60a/2; BVÖzgür *iğen*, 26/3; BVAğar 2a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 726;

[Çağ.T./K.D] MA B41b/13;

iğes: “sağına soluna yabancıymış gibi bakıp duran”, [Kar.T.] DLT I, 94;

inet-: “işaret koydurmak”, [Kar.T.] DLT 666³²⁹;

ingek (I): “inek”, bk. **inek**, [Kar.T.] DLT I, 111; KB 5372;

³²⁸ Atalay bu kelimeyi *éne*- şeklinde okumuş ve “kulaktan bir parça keserek işaretlemek” anlamını vermiştir.

³²⁹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[ET.] Ton. 15; IBTekin *ihek*, 41;

ingek (II): “Oğuz lehçesinde kaplumbağanın dişisi”, [Kar.T.] DLT I, 111;

ingek küçi: “kene otunun meyvesi, inek susamı”, [Kar.T.] DLT III, 121;

ingen: “dişi deve”, [Kar.T.] DLT I, 120; TİEMKök 7: 40;

[ET.] IB 8;

[Har.T.] NF *iğen*, 73-16; HAP *iğen*, 26: 155;

[Kıp.T.] KMTT *iğen*, 15a/10; K *iğen*, 14b79; RS *inen*, 195a-25;

[Çağ.Leh.] YUTS *iğen*, 177;

ini: “erkeğin kendisinden küçük erkek kardeşi”, [Kar.T.] DLT I, 93; R 12: 89; KB 3784;

[ET.] KT D 26; AYÇağ 619/6; Hua. 31;

[Har.T.] HŞ 3802;

[Kıp.T.] Kİ 24; RS 200b-26³³⁰;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *èni*, 48/10;

[Çağ.T./K.D] B 170b/2; Z 289b/2; ML 55; Abuş. 948;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 71a-7;

[Çağ.Leh.] YUTS 176; ÖTİL II-211;

- “erkek torun”, [Kıp.T.] CC-I 49a/14;
- “bir kimsenin danışıp kendine yakın tuttuğu, kendinden genç kimseye hitap şekli, birader”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-211;

inil-: “inilmek”, [Kar.T.] DLT II, 130;

[Çağ.T./K.D] B *ènil-*, 213b/11;

iğir: “alaca karanlık”, [Kar.T.] DLT I, 94;

iniş: “iniş”, [Kar.T.] KB 903;

[Har.T.] HŞ 810;

³³⁰ Güner, bu kelimeyi “küçük kız kardeş” olarak anlamlandırmıştır. Oysa kelime “küçük erkek kardeş” anlamındadır. Kelimeye karşılık eş anlamlı olarak Arapça sütununda *al-aḥ al-ṣağīr*, Farsça sütununda *birâdar-i ħurd* ve Moğolca sütununda *deün* kelimeleri verilmiştir.

[Kıp.T.] KMTT 7a/7; İM 97a/4;

[Çağ.T./K.D] B *eniş*, 147b/12; MDF 1915;

- “vadi, yamaç”, [Kıp.T.] CC-I *eniş*, 39b/6;

iñle-: “inlemek”, bk. **iñra-**.

iñliç: “sarımsağa benzer bir dağ bitkisi”, [Kar.T.] DLT 666³³¹;

iñre-: “inlemek”, bk. **iñra-**.

inse-: “inmek istemek”, bk. **ılsa-**, [Kar.T.] DLT I, 278;

ip: “ip”, bk. **yip**

ipar: “misk, güzel koku”, bk. **yıpar**.

iprük: “yoğurtla sütün karıştırılmasıyla elde edilen ve içilen bir içecek”, [Kar.T.] DLT I, 101;

ir (I): “delik açma aleti”, [Kar.T.] DLT I, 45³³²;

ir (II):

(1) “yer” bk. **yir**, [Kar.T.] DLT I, 45³³³;

[ET.] Ş.U. D 7;

(2) “yerin güney yanı, güneşli yanı”, [Kar.T.] KB 4967;

ir (III): “er kişi, adam”, bk. **er**, [Kar.T.] AH A 45;

[ET.] Aç. a 1;

[Kıp.T.] K 106b/3; İM 6b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 3; YED 187/1; D 548; T 223; LD 783; LGN 13/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 37/7; 115/3; BVas. 665/1; NC 13a/10; ŞHD 38a-7; Z 556a/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 68a-15; ŞRT 22a/04;

ir- (I): “(duvar vb. şeyleri) yarmak”, [Kar.T.] DLT I, 172³³⁴;

³³¹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

³³² Atalay bu kelimeyi *ér* şeklinde okumuştur.

³³³ Atalay bu kelimeyi *ér* şeklinde okumuştur.

ir- (II): “yermek, eleştirmek, kötülemek”, [Kar.T.] KB 6543;

[ET.] Üİ 120a/5;

- “sormak, anlamak”, [Kıp.T.] KMTT 39a/3;

ir- (III): “çekinmek, irkilmek”, [Kar.T.] KB 4349;

ir- (IV):

(1) “bıkmak, usanmak, sıkılmak”, [Kar.T.] R 41: 49; KB 1127;

[Kıp.T.] Kİ 10;

(2) “(göz için) ayırmak, (bakmayı) bırakmak”, [Kar.T.] KB 714;

[Kıp.T.] Kİ 10;

- “kenara çekilmek, tarafsız olmak”, [Kıp.T.] Kİ 10;

ir- (V):

(1) “olmak, imek”, bk. **er-**, [Kar.T.] AH C 146³³⁵;

[ET.] BK G 15; Üİ 107a/2;

[Har.T.] AKYB A.IV. 14; HAP 2: 213;

[Kıp.T.] GT 156/11; İM 70a/7; MG 8b/9; BVAğar 2a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 14; MSD 99; YED 1/15; T 207; LD 1630; LGN 38/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 105/6; BVas. 356/6; Mün. 2b/16; ÇH 15; NC 2b/10; SM 208; HBD 6/5; ŞHD 94a-6; BD 4/187; Z 7a/7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78a-3; ŞRT 13b/08;

(2) “bildirme eki olarak -dur, -dür anlamında”, bk. **er-**, **turur**, [Kar.T.] AH C 334;

irde-: “istemek, aramak” bk. **irte-**, [Kar.T.] DLT III, 228;

iren: “insan, kişi, kimse”, [Kar.T.] AH C 90;

³³⁴ Atalay bu kelimeyi *ér* şeklinde okumuştur.

³³⁵ *bol-* kelimesinin yerine kullanılmış.

[Çağ.T./K.D] NC 18b/10;

- “eren, ermiş kimse”, [Har.T.] MM *eren*, 380-3; [Çağ.T./K.D] ŞHD 167a-8;
- “er, yiğit”, [Kıp.T.] İM 411a/8;

iri-: “çürümek”, bk. **çüri-**, **öri-**, [Kar.T.] DLT 666³³⁶;

iri-: “erimek”, bk. **eri-**.

irig (I):

(1) “nesneler için kaba, pürtüklü”, bk. **ıdırık**, [Kar.T.] DLT I, 71;

[Kıp.T.] K 80b/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *jirik*, 184;

(2) “kaba, sert, haşın”, [Kar.T.] R 3: 159; KB 1415; TİEMKök 4: 154;

[ET.] AYAYazlı 0165;

[Har.T.] NF 105-11; HAP 66: 6;

[Kıp.T.] KMTT *iri*, 28b/2; K 102b/3;

(3) “gayretli”, [Kar.T.] KB 1329;

- “şiddetli, çetin”, [Har.T.] HAP 11: 58;
- “sağlam, kuvvetli”, [Har.T.] HAP 4: 154;
- “büyük, iri”, [Har.T.] HŞ *erig*, 3620; [Kıp.T.] BVAğar *iri*, 30a/4; [Çağ.T./K.Ö.D] YED 110/6; D *yirig*, 246; [Çağ.T./K.D] BVas. *irik*, 107/5; [Çağ.Leh.] YUTS *jirik*, 184; ÖTİL *yirik*, II-269;

irig (II): “işlerinde nüfuz sahibi ve kararlı olan, imkanları olan, ulu, itibarlı, nüfuzlu”, [Kar.T.] DLT 666³³⁷;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yirik*, II-269;

irig (III): “uyuzun başı”, [Kar.T.] DLT I, 71;

³³⁶ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

³³⁷ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

iriglen-: “yüz çevirmek, sertlik göstermek”, [Kar.T.] KB 1586;

iriglik (I): “hayvanın cinsi arzusu”, [Kar.T.] DLT I, 152³³⁸;

iriglik (II): “sertlik, haşinlik”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 123;

[Har.T.] HAP 9: 123;

[Kıp.T.] K 73a/9;

- “irili”, [Har.T.] HŞ *iriglig*, 1241;

irigsig: “kahraman, yiğit”, bk. **ersig**, [Kar.T.] AH Ba 34;

irik (I): “eski”, [Kar.T.] DLT I, 70;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *çürük*, IV-517;

irik (II): “çürümüş, çürük”, [Kar.T.] DLT I, 70;

[Kıp.T.] CC-II *çerek*, 58b/5;

[Çağ.T./K.D] BVas. *çürgük*, 334/2; BVas. *çürük*, 182/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *çirik*, 83; ÖTİL *çürük*, IV-517;

irik (III): “çevik, canlı”, [Kar.T.] KB 2868;

- “gevrek, taze”, [Çağ.Leh.] UTİL *çürük*, V-719;

irik-:

(1) “canı sıkılmak, yalnız kalmak, usanmak, bıkmak”, [Kar.T.] KB 765;

[Har.T.] HŞ 932;

[Kıp.T.] K 81a/1; MG 76b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 249;

[Çağ.T./K.D] ML 119; ŞHD 192a-5; BD 351;

(2) “toplamak”, [Kar.T.] KB 2278;

³³⁸ Atalay bu kelimeyi *eriklik* şeklinde okumuştur.

- “erken kalkmak”, [Çağ.T./K.D] ML 119;
- “acele etmek”, [Çağ.T./K.D] ML 119;
- “yorulmak”, [Çağ.T./K.D] ML 119;
- “nefret etmek”, [Çağ.T./K.D] ML 119;

iril- (I): “(duvar vb.) çatlamak”, [Kar.T.] DLT I, 270;

iril- (II): “(ay, hareket, tavır) eksilmek, küçülmek”, [Kar.T.] DLT I, 270; AH 199; KB 2005;

iril- (III):

(1) “kaygıdan titremek, kendi kendini yermek”, bk. **arıl-**, [Kar.T.] DLT I, 196; KB 5629;

(2) “hiddetlenmek”, [Kar.T.] KB 5773;

irin: “dudak”, bk. **erin**, [Kar.T.] DLT III, 74;

[Kıp.T.] K 86b/9; BVÖzgür 93/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 296/3; D 805; LD 2001;

[Çağ.T./K.D] BVas. 199/4; ŞHD 109b-2; BD 23/2;

iriñ: “cerahat, irin”, [Kar.T.] DLT I, 135; R 38: 57;

[Har.T.] MM 76-3; NF 389-5; HAP 69: 36;

[Kıp.T.] K 154b/4; EKK 69a/5; RS 190b-5; RS *yirin*, 211d-1; İM 65a/5; MGİ *irin*, 102b/2; MES *irin*, 6a/4; BVAğar *irin*, 23b/24; BVAğar 39b/24;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100b-2;

[Çağ.Leh.] YUTS *jiriñ*, 184; UTİL *yiriñ*, VI-755;

irin-: “üşenmek, erinmek”, [Kar.T.] KB 2462;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 511;

irinç (I):

(1) “nimet içinde olma ve nimet içinde yaşama”, [Kar.T.] DLT I, 46³³⁹; R 16: 71;

(2) “zevk, sefa, eğlence”, [Kar.T.] R 9: 38;

irinç (II):

³³⁹ Atalay bu kelimeyi *érinç* şeklinde okumuştur.

(1) “felaket, sefillik”, [Kar.T.] KB 5242;

(2) “bahtsızlık, musibet”, [Kar.T.] KB 3109;

- “yoksul, fakir, sefil, zavallı”, [ET.] AYÖlmez 180/7; UM I 185;

irinçen-:

(1) “nimetten faydalanmak”, [Kar.T.] R 47: 12;

(2) “zevk, sefa sürmek”, [Kar.T.] R 9: 69;

irinçig: “acınacak, zavallı”, [Kar.T.] KB 687;

irinçlendür-: “refah içinde yaşatmak”, [Kar.T.] R 37: 148;

irinçlik: “geçimlik”, [Kar.T.] R 42: 36;

irinçü: “kusur, hata”, [Kar.T.] R 4: 101;

- “günah”, [ET.] AYÖlmez 132/12; Hua. 336;

irk (I): “dört yaşına girmiş koyun”, [Kar.T.] DLT I, 43;

irk (II): “güç, kuvvet”, bk. **erk**, [Kar.T.] AH A 256;

[Kıp.T.] GT 68/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 1571;

[Çağ.T./K.D] NİD 220/6;

irk-: “toplamak, biriktirmek”, [Kar.T.] DLT III, 420;

[Kıp.T.] Kİ 11; K 24a/6;

irkek: “erkek”, bk. **erkek**.

irkeklen- (I): “(su) dalgalanmak”, [Kar.T.] DLT I, 315³⁴⁰;

irkeklen- (II): “(deri) ürpermek”, [Kar.T.] DLT I, 315;

³⁴⁰ Atalay bu kelimelerin her ne kadar basma nüshada e harfi ile de yazılmış olsalar da i harfi ile yani *irkeklen-* şeklinde okunması gerektiğini söyler. Yazma nüshada bu e harflerinin düzeltilerek i yapıldığını hatta Brockelmann’ın basma nüshaya baktığı için yanlış olduğunu ve *erkeklen-* şeklinde yanlış kabul ettiğini ekler.

irkeklen- (III): “erkeklik göstermek”, [Kar.T.] DLT I, 315;

irken: “iken”, bk. **erken**, [Kar.T.] AH C 96;

irken-: “zahmet çekmek, sıkıntıya düşmek”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 118;

irkil- (I): “halk için toplanmak”, [Kar.T.] DLT I, 249; KB 310;

[Kıp.T.] Kİ 11;

irkil- (II): “akışkan şeyler için çoğalmak, artmak, birikmek”, [Kar.T.] KB 5502;

[Kıp.T.] K 24a/6;

irkin (I): “birikinti”, [Kar.T.] DLT I, 108;

irkin (II): “günlerce süren (yağmur vb.)”, [Kar.T.] DLT I, 108;

irkin-: “biriktirmek, toplamak”, [Kar.T.] DLT I, 254-255;

irkiş-: “toplamada yardım etmek veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 238;

irle: “yurt tutulan yer”, [Kar.T.] DLT III, 251;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 2b-12³⁴¹;

irpe- (I): “(tahta vb. şeyleri) kesmek”, [Kar.T.] DLT I, 271;

irpe- (II): “(iş) düzeltmek isterken bozmak”, [Kar.T.] DLT I, 271;

irpel- (I): “(tahta vb.) kesilmek”, [Kar.T.] DLT I, 244;

irpel- (II): “(iş) düzeltilmek istenirken bozulmak”, [Kar.T.] DLT I, 244;

irpet- (III): “(tahta vb. şeyleri) kestirtmek”, [Kar.T.] DLT I, 260;

irsel: “dönek, kararsız, sebatsız”, [Kar.T.] KB 1088;

irsellik: “döneklik, vefasızlık”, [Kar.T.] KB 686;

irte: “sabahın erken vakti, sabah”, bk. **erte**, [Kar.T.] AH A 184;

[Har.T.] HAP 40: 55;

[Kıp.T.] K 57b/4; İM 273a/2; MES 14b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2244;

³⁴¹ *katre sunı luḡuḡ irle ol şadef ḡursaḡına / lü lü-yi lā lā ḡılur-sin belki dürr-i şāh-vār.* Karasoy bu kelimenin aruz uyumunun sağlanması için *birle* kelimesinin yerine kullanıldığını düşünmektedir.

- “sabahleyin”, [Har.T.] HAP 19: 62;
- “yarın, ertesi gün”, [Har.T.] HAP 12: 12; [Kıp.T.] Kİ 10; KMTT 30a/13; GT 205/1;
- “yarın, gelecek, istikbal”, [Har.T.] HAP 59: 18;
- “sonra”, [Kıp.T.] GT 73/12;
- “eski söz, efsane”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD *irteki*, 994;

irte-: “aramak, peşine düşmek, incelemek, haberdar olmak” bk. **irde-**, [Kar.T.] DLT I, 272; AH 292; R 12: 87; KB 1730; TİEMKök 12: 87;

irtel-: “aranmak, istenmek”, [Kar.T.] DLT I, 245;

irteş:

(1) “araştırma ve isteme”, [Kar.T.] DLT I, 97;

(2) “kavga, düşmanlık”, [Kar.T.] DLT 402;

irteş-: “araştırmak, tetkik etmek; istemek”, [Kar.T.] DLT I, 230; KB 6204;

irteş kop-: “arama ve araştırma kızıışmak”, [Kar.T.] DLT I, 97;

irtet-: “aratmak, istetmek”, [Kar.T.] DLT I, 260;

irük: “duvar vb. şeylerdeki gedik”, [Kar.T.] DLT I, 70; KB 2206;

irüklük: “çöküş, yıkılma”, [Kar.T.] KB 5906;

irwi (I): “hastaları tedavide kullanılan bir Hint ilacı”, [Kar.T.] DLT I, 128;

irwi (II): “sivri (kulak için)”, bk. **süwri**, [Kar.T.] DLT I, 128;

is: “duman; koku”, bk. **iş**

is- (I):

(1) “eksik etmek, mahrum bırakmak”, [Kar.T.] KB 5280;

(2) “bırakmak, bir daha yapmamak”, [Kar.T.] KB 5280;

is- (II): “esmek”, bk. **es-**.

isen: “sağlıklı, esen”, bk. **esen**, [Kar.T.] AH A 263;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 800; LD 2337;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 183b-7; BD 198/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 97b-5;

isi-: “ısınmak, kızmak”, [Kar.T.] DLT III, 253; KB 2479;

[Kıp.T.] Kİ 14;

[Çağ.Leh.] UTİL *issi-*, VI-253; ÖTİL II-229;

- “sevmek, iyi duygular hissetmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-229;

isig:

(1) “sıcak, kaynar”, [Kar.T.] DLT I, 72; R 9: 81; KB 829; TİEMKök 20: 119;

[ET.] AYÖlmez 135/17;

[Har.T.] NF 316-2; NF *issig*, 124-8; HAP 18: 86; HAP *ıslğ*, 35: 21;

[Kıp.T.] CC-I *issi*, 39a/18; CC-II *isi*, 63b/10; Kİ *isi*, 13; KMTT *issi*, 5b/12; K 12b/1; EDM *issi*, 2b/4; BM *issi*, 9a/9; RS *isi*, 191b-30; RS 205d-1; GT *issi*, 75/6; İM 168b/7; İM *isi*, 303a/6; KFLT *ıssı*, 372b/35; MG *ısl*, 82a/2; BVAğar *issi*, 20b/8; BVAğar *issig*, 63b/21;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *ıslğ*, 132/7; YED *ıslğ*, 258/7;

[Çağ.T./K.D] BVas. *ıslğ*, 316/5; HBD *ıssığ*, 28/4; MA *ısl*, 182(B); MA *ıslğ*, A29b/15; MA *ıslık*, B24a/9; MA B24a/6; Z *ıssığ*, 473b/6; Z *ıssık*, 33b/10;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ıslğ*, 79a-13;

[Çağ.Leh.] YUTS *ıssık*, 178; UTİL *ıssık*, VI-243, 244; ÖTİL *ıssık*, II-233;

(2) “iltifat”, [Kar.T.] KB 3183;

- “aziz, sevgili”, [ET.] IBTekin 67;
- “humma, sıtma”, [Kıp.T.] RS 196b-24;
- “hamam”, [Kıp.T.] İM *isig suf*, 106b/2; İM *isig suw*, 190b/5;
- “sıcaklık, ısı, hararet”, [Har.T.] HAP 9: 81; HŞ 1339; [Kıp.T.] BM *ıssık*, 15a/4; GT *issi*, 205/13; [Çağ.T./K.D] NİD *ıslğ*, 5/1; NİD *ıssığ*, 193/7; [Çağ.Leh.] UTİL *ıssık*, VI-243, 244; ÖTİL *ıssık*, II-233;
- “hoş, sevimli”, [Çağ.Leh.] UTİL *ıssık*, VI-243, 244; ÖTİL *ıssık*, II-233;
- “kazan yemeği”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ıssık*, II-233;

isigle-: “sıcak havada gitmek”, [Kar.T.] DLT I, 306;

- “terlemek”, [Çağ.Leh.] YUTS *issiqli-*, 178; UTİL *issiqli-*, VI-253;
- “sıcaklamak, sıcakta kalmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *issiqli-*, II-234;

isiglen-: “yapmayı düşünmek, hazırlanmak”, [Kar.T.] DLT I, 294;

isiglik (I):

(1) “sıcaklık”, [Kar.T.] DLT I, 152;

[Har.T.] NF 218-4; HAP 55: 44; HŞ 3672;

[Kıp.T.] CC-I *issilik*, 8a/14;

[Çağ.T./K.D] BD *ısığlıg*, 315/2;

[Çağ.Leh.] UTİL *issiqlik*, VI-248; ÖTİL *issiqlik*, II-234;

(2) “sevgi ve muhabbet”, [Kar.T.] DLT I, 152;

[Çağ.Leh.] UTİL *issiqlik*, VI-248; ÖTİL *issiqlik*, II-234;

- “humma, sıtma, ateşli hastalık”, [Kıp.T.] Kİ *issilik*, 13; BM *isilik*, 15a/4; [Çağ.Leh.] ÖTİL *issiqlik*, II-234;
- “hararet”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *issiqlik*, II-234;
- “çok kalorili yemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *issiqlik*, II-234;

isig yer: “bozkır”, [Kar.T.] DLT I, 72;

isin-:

(1) “ısınmak”, [Kar.T.] DLT I, 202; R 28: 29; KB 4701;

[Kıp.T.] CC-I *issin-*, 8a/11; KMTT *issin-*, 38b/3; K 149b/6; İM 297a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 371;

[Çağ.Leh.] YUTS 178; UTİL *issin-*, VI-253; ÖTİL II-229;

(2) “sevmek, bağlanmak”, [Kar.T.] DLT I, 202; KB 2123;

[Çağ.Leh.] ÖTİL II-229;

- “bir işe, duruma alışmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 617;

isirgen-: “(vücutta) isilik çıkmak”, [Kar.T.] DLT I, 290;

isiş-: “ısınmak, sıcaklık bütün kısımlara yayılmak”, [Kar.T.] DLT I, 185;

isit-:

(1) “ısıtmak”, [Kar.T.] DLT I, 210; KB 4623;

[Kıp.T.] K 136b/7; BVAğar 25a/24;

[Çağ.Leh.] YUTS *issit-*, 178; ÖTİL II-230;

(2) “bağlamak, sevdirmek, ısındırmak”, [Kar.T.] KB 2295;

[Çağ.Leh.] ÖTİL II-230;

isitil-: “ateşte kızdırılmak, ısıtılmak”, [Kar.T.] R 9: 35; TİEMKök 9: 35;

isiz (I):

(1) “kötü, çirkin, fena, hayırsız (iş)” bk. *issiz*, *esiz*, [Kar.T.] DLT II, 91; AH 146; KB 1458;

[Çağ.T./K.D] BD 558/27;

(2) “kötülük, fenalık”, [Kar.T.] KB 1148;

isiz (II): “ele avuca sığmayan, haşarı çocuk”, [Kar.T.] DLT I, 122;

isizlen-: “huysuzlaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 293;

isizlik: “kötülük, şer” bk. *esizlik*, [Kar.T.] DLT I, 152; KB 347;

iske-: “(yün, ot vb.) yolmak”, [Kar.T.] DLT I, 284;

- “koklamak, kokuyu içine çekmek”, [Kıp.T.] EKK 69a/7; KFLT *yiske-*, 383b/20; [Çağ.T./K.D] MA *ıska-*, 1036(D); [Çağ.Leh.] YUTS *iski-*, 178; UTİL *iski-*, VI-256; ÖTİL *iskä-*, II-230;
- “kokudan takip etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *iskä-*, II-230;
- “sezmek, hissetmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *iskä-*, II-230;

isken-: “yolmak, yolunmak”, [Kar.T.] DLT I, 255;

isle-: “koklamak”, bk. **yıdla-**.

isre: “oradan aşağı olan, sonra, aşağı”, bk. **asra**, [Kar.T.] DLT I, 126; AH Ba C 294;

- “uzak”, [Kıp.T.] KMTT 62a/7;

issiz: “şirret, gaddar, cüretkar” bk. **isiz**, **esiz**, [Kar.T.] DLT I, 142³⁴²;

iste-:

(1) “aramak, arkasına düşmek, aramak”, bk. **izde-**, [Kar.T.] DLT I, 272; AH Bu 105³⁴³;

[ET.] AYÇağ 622/23;

[Har.T.] HAP 72: 14;

[Kıp.T.] K 31b/9; BM 69a/8; RS 187b-15; GT 65/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 28: 3;

[Çağ.T./K.D] NC 10a/10; MA A6b/5;

(2) “istemek, dilemek”, bk. **izde-**, [Kar.T.] DLT I, 272; TİEMKök 7: 54;

[Har.T.] AKYB K.IX. 7; MM 320-2; NF 317-10; HAP 3: 99; HŞ 1471;

[Kıp.T.] CC-I *isde-*, 22b/7; K 24b/8; İM 75b/2; MGİ 2b/4; MES 31b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 30b/314; YED 4/7; T 191; LD 534; LGN 15/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 15/5; BVas. 24/4; ÇH 75; SM 31; HBD 15/1; ŞDG 31/2; ŞHD 82a-5; BD 103/3; B 203a/3; MDF 2075; BTĐ V/5; Abuş. 949;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 28b/01;

[Çağ.Leh.] UTİL *isti-*, VI-239; ÖTİL *istä-*, II-235;

istek:

(1) “talep, dilek, arzu”, [Kar.T.] DLT I, 120;

[Çağ.Leh.] YUTS 179; UTİL VI-233; ÖTİL *istäk*, II-235;

(2) “takip etme, bir şeyi araştırma”, [Kar.T.] DLT I, 120;

istek kop-: “istek kabarmak”, [Kar.T.] DLT I, 120;

³⁴² Atalay bu kelimeyi *ıssız* şeklinde okumuş ve “yüzsüz, iyilik bilmez” olarak anlamlandırmıştır.

³⁴³ *eğer-* fiilinin yerine kullanılmış.

istel-: “istenmek; aranmak”, [Kar.T.] DLT I, 246;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *istül-*, II-235;

istet-: “istetmek, çağırmak için yanına göndermek”, [Kar.T.] DLT I, 260;

iş (I): “kandil dumanı, is”, bk. **iş**, [Kar.T.] DLT I, 37;

[Har.T.] HŞ *is*, 1512;

[Çağ.Leh.] YUTS *is*, 178; UTİL *is*, VI-230; ÖTİL *is*, II-228;

- “koku, herhangi bir şeyin kokusu”, [Çağ.T./K.Ö.D] T *iys*, 46; LD *is*, 469; [Çağ.T./K.D] NİD *is*, 78/1; HBD *is*, 141/1; MA *is*, A9a/5; MDF *is*, 329; BTD *is*, XL/3; Z *is*, 343b/3; Abuş. *is*, 949; [Çağ.Leh.] YUTS *es*, 116; YUTS *is*, 178; ÖTİL *is*, II-227;
- “koklamak”, [Çağ.T./K.D] NİD *isle-*, 368/2; ŞHD *isle-*, 182b-13;
- “güzel hoş a giden koku”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED *is*, 135/3;
- “işaret, belirti”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *is*, II-227;
- “karbonmonoksit, zararlı gaz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *is*, II-228;

iş (II): “eş, arkadaş”, bk. **eş**, [Kar.T.] DLT I, 47; AH 31;

[ET.] Ş.U. D 12; AYÖlmez 173/8;

[Har.T.] HAP 7: 184;

[Kıp.T.] GT 12/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 86;

[Çağ.T./K.D] BD 199/2;

iş (III):

(1) “iş, amel, uğraş, davranış”, [Kar.T.] DLT I, 132; AH 113; R 33: 71; KB 2813; TİEMKök 2: 210;

[ET.] Toy. 18; AYÇağ 608/9; Üİ 112a/5;

[Har.T.] MM 130-4; NF 436-4; HAP 20: 26; HŞ 114;

[Kıp.T.] CC-I 12b/10; Kİ 14; KMTT 60b/10; K 1a/9; EDM 24a/8; BM 11b/5; RS 205d-9; GT 53/9; İM 9a/7; KFLT *eş*, 148a/12; KFLT 397b/17; MGİ 162b/3; MES 11b/5; MG 40a/2; BVÖzgür 29/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 13/9; MEs. 17b/176; MSD 422; YED 37/6; D 237; T 253; LD 130; LGN 75/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 45/3; BVas. 244/5; Mün. 2a/22; ÇH 83; NC 10a/5; SM 146; HBD 16/4; ŞDG 13/3; ŞHD 4a-9; MA A8a/2; BD 4/8; MDF 299;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 83a-13; ŞRT 15a/05;

[Çağ.Leh.] YUTS 179; UTİL VI-264; ÖTİL II-252;

(2) “emir, buyruk”, [Kar.T.] R 3: 152; TİEMKök 3: 152;

(3) “olay, meydana geliş”, [Kar.T.] R 16: 77; TİEMKök 16: 77;

[Har.T.] AKYB A.V. 22;

[Kıp.T.] Kİ 14;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 61: 5;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-264; ÖTİL II-253;

- “görev”, [ET.] AYÖlmez 154/20; Hua. 335; [Har.T.] MM 244-1;
- “çalışma, faaliyet, bir şey ortaya koymak, üretmek için yapılan hizmet, meslek”, [Har.T.] AKYB K I.32; [Kıp.T.] GT 104/13; [Çağ.T./K.D] B 159a/5; [Çağ.Leh.] UTİL VI-264; ÖTİL II-252;
- “savaş, çarpışma”, [Çağ.T./K.D] B 198b/7; Z 26b/8;
- “hüner, marifet”, [Çağ.T./K.D] B 285a/2;
- “husus, konu”, [Çağ.T./K.D] B 300a/9; [Çağ.Leh.] UTİL VI-264; ÖTİL II-253;
- “beste, ezgi, melodi”, [Çağ.T./K.D] B 182b/2;
- “sorun”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-264;
- “zahmet, emek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-252;
- “işyeri”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-252;
- “eser”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-252;

işçi: “işçi, hizmetkar”, [Kar.T.] KB 2210;

[Kıp.T.] CC-II 82b/16; EDM 17b/13; KFLT 116b/28;

[Çağ.Leh.] YUTS 179; UTİL VI-279; ÖTİL II-261;

işen-: “güvenmek, itimat etmek, inanmak”, [Kar.T.] DLT I, 202; KB 5533;

[Har.T.] HŞ 4643;

[Kıp.T.] İM 148b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 23/4³⁴⁴; D 295; LD 2070;

[Çağ.T./K.D] ML 119; MA A46b/13; B 333b/12;

[Çağ.Leh.] YUTS 180; UTİL VI-275, 276; ÖTİL *işân*-, II-257;

- “zahmete katlanmak”, [Çağ.T./K.D] HBD 168/7³⁴⁵;

iş erkligi: “dost”, bk. **erklig bolmış**, [Kar.T.] TİEMKök 4: 45;

işi: “kadın”, [Kar.T.] KB 5080;

işik: “kapı”, bk. **eşik**, [Kar.T.] KB 2727;

[Har.T.] AKYB K.VIII. 10;

[Kıp.T.] KMTT 6b/5; MES 36b/4; EKK 66b/12; GT 119/11; İM 51b/1; KFLT 151b/29;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 12a/119; MSD 150; T 50; LD 1084; LGN 77/9;

[Çağ.T./K.D] NC *işig*, 3b/5; ŞHD 139b-3; BD 321/2; Z 202b/4;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 82a-13;

[Çağ.Leh.] YUTS 180; UTİL VI-292;

- “kapı ağzındaki alçak basamak, eşik”, bk. **eşik**, [Kıp.T.] Kİ 14; K 33b/3; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 92; YED 29/4; D 479; LD 374; [Çağ.T./K.D] HBD 80/3; BD 116/2; [Çağ.T./K.S.D] ŞRT 39a/07;

işil-: “maharet kazanmak”, [Kar.T.] DLT I, 197;

işimsin-: “eş saymak, arkadaş gibi davranmak”, [Kar.T.] KB 4095;

işit-: “işitmek, duymak”, bk. **eşit-**, [Kar.T.] DLT I, 428; AH C 147; KB 3422;

[ET.] AYÇağ 634/7; UM I *işid-*, A7;

[Har.T.] AKYB K.IV. 2; NF 2-6; HAP 28: 36;

³⁴⁴ *ğamın cān birle peymān bağıladı derdiş işenmeydür / köñül şayd-ı niğāhıy oldu müjgānıy işenmeydür* şeklinde geçen kelimeyi Köktekin “bağlanmak” olarak anlamlandırmıştır.

³⁴⁵ *ger Hüseyni köñli şaydın avlamas ol bağı taşı / bu meşeldür kim kiyik bolmas işengen tağ üze* şeklinde geçen kelimeyi Yıldırım, “zahmete katlanmak” olarak anlamlandırmıştır.

[Kıp.T.] Kİ 14; KMTT 35b/1; BM *işüt-*, 48a/3; GT 27/7; KFLT *işid-*, 329b/19; MGİ 16a/4; MES 34b/4; MG 93a/3; BVÖzgür 96/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 529; YED 36/2; D 594; T 223; LD 2663; LGN 59/2;

[Çağ.T./K.D] BVas. 123/7; ÇH 65; SM 22; HBD 179/2; ŞHD 33a-3; BD 173/1; Z 37b/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *işid-*, 91b-13; ŞT 65b-11; ŞRT 5a/09;

[Çağ.Leh.] YUTS 180; UTİL VI-292;

- “dinlemek”, [Har.T.] HAP 41: 26; [Çağ.T./K.D] BD 95/1;

işküm: “karavana şeklinde, hükümdarların önüne konan büyük ve ayaksız sofa”, [Kar.T.] DLT I, 107;

işle-: “çalışmak, iş görmek, yapmak”, [Kar.T.] DLT I, 286; R 9: 60; KB 2770; TİEMKök 11: 21;

[ET.] AYÖlmez 196/8; Hua. 153; Üİ 105a/13;

[Har.T.] NF 435-5; HAP 41: 5;

[Kıp.T.] KMTT 37a/12; K 76a/8; EDM 3b/16; GT 99/2; İM 20a/1; KFLT 391b/37; MGİ 25a/5; MES 42a/5; MG 86a/5; BVAğar 27a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 7a/59;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 51a-5; MA A37b/8; Z 105a/12; Abuş. 949;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 82b-17;

[Çağ.Leh.] YUTS *işli-*, 180; UTİL *işli-*, VI-290; ÖTİL *işlä-*, II-256;

- “süslemek, nakışlamak”, [Kıp.T.] GT 294/4;
- “üretmek, icad etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *işli-*, VI-290; ÖTİL *işlä-*, II-256;
- “işlevini yerine getirmek, hizmet etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *işli-*, VI-290; ÖTİL *işlä-*, II-256;
- “yararlı olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *işli-*, VI-290; ÖTİL *işlä-*, II-256;

işlel-: “iş yapılmak”, [Kar.T.] DLT I, 295;

işler: “kadın” bk. **eşler, eşiler, ışlar**, [Kar.T.] DLT I, 117; R 16: 92;

işleş-: “iş yapmada yardımlaşmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 240;

[ET.] Üİ 111b/14;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-288;

işlet-:

(1) “iş yaptırmak, çalıştırmak”, [Kar.T.] DLT I, 265;

[ET.] AYTok 551;

[Har.T.] NF 391-13;

[Kıp.T.] KMTT 37a/13; K 116a/7; GT 134/13; İM 83a/6; KFLT *işled-*, 150b/26;

[Çağ.T./K.D] MA 3756(B);

[Çağ.Leh.] ÖTİL *işlüt-*, II-257;

(2) “kullanmak, sarf etmek”, [Kar.T.] KB 3220;

[ET.] AYÖlmez 136/1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *işlüt-*, II-257;

işlig (I): “işli, işi olan, eylemli, amelli”, [Kar.T.] R 28: 4; TİEMKök 2: 209;

[ET.] AYTok 404;

[Har.T.] HAP 22: 63;

işlig (II): “kendisine tabi cini olan”, [Kar.T.] DLT 670³⁴⁶;

işlik: “eşlik, arkadaşlık”, [Kar.T.] KB 4202;

iştonlan-: “don giymek, elbise giymek”, [Kar.T.] DLT I, 314-315;

it: “köpek”, bk. **ıt**, [Kar.T.] R 7: 176; KB 3526;

[Har.T.] MM 236-3; NF 302-8; HAP 7: 176; HŞ 2208;

[Kıp.T.] CC-I 54b/6; Kİ 8; KMTT 12a/13; K 12b/7; EDM 7b/9; EKK 69b/9; BM 15b/6; RS 195b-11; GT 57/6; İM 23b/1; KFLT 417b/8; MG 92b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 25/1; GD 17: 3; MEs. 46b/483; MSD 607; YED 12/3; D 470; T 279; LD 1012; LGN 4/5;

³⁴⁶ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiğı sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.D] NİD 47/7; BVas. 673/2; Mün. 2b/2; HBD 17/5; ŞHD 152b-3; MA A47b/3; BD 120/6; B 306a/12; MDF 899; BTĐ VI/4; Z 14b/4; Abuş. 950;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 101a-14; ŞRT 13b/08;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-153; ÖTİL II-240;

- “12 hayvanlı Türk takvimine göre köpek yılı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-241;
- “insanlara kötü davranan, zulmeden”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-241;

it- (I): “düşürünceye kadar itmek, iteklemek”, bk. et-, [Kar.T.] DLT I, 171;

[Har.T.] NF 360-12;

[Kıp.T.] CC-II 58a/8; Kİ 8; GT 349/11; KFLT yit-, 205b/47; MGİ 64a/2; MG 24a/4; BVAğar yit-, 23a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 42/3;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 950;

it- (II):

(1) “etmek yardımcı fiil”, bk. et-, [Kar.T.] AH 349;

[Har.T.] AKYB K.VII. 45;

[Kıp.T.] KMTT 39a/9; GT 212/10; İM; MES id-, 4a/6; MG id-, 41b/9; MG 17b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 775; YED 6/5; D 592;

[Çağ.T./K.D] ÇH 51; BD 400/2; MDF 2040; Z 2a/2;

(2) “etmek, eylemek”, bk. et-, [Kar.T.] DLT I, 171; AH 474;

[ET.] KT D 10;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 1474; LGN 15/4;

[Çağ.T./K.D] BD 4/13;

(3) “Oğuz lehçesinde yapmak”³⁴⁷, bk. et-, [Kar.T.] AH 367; KB 6547; TİEMKök 13: 22;

[ET.] AYÇağ 642/7;

³⁴⁷ Atalay’ın aktardığına göre diğer Türkler bu kelimenin yerine *kılmak* kelimesini kullanırlar. Ama bu kelime kadınla birlikte olmayı ifade etmek için de kullanıldığından Oğuzlar *etmek* kelimesini “yapmak” anlamında kullanmaktan vazgeçmişlerdir.

[Har.T.] AKYB A.III. 16;

[Kıp.T.] Kİ 8; GT 113/12; KFLT *id-*, 387a/34; MGİ *id-*, 200a/5; MGİ 100b/1; MES 32b/3; BVAğar 12a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 17a/171; D 441; T 60;

[Çağ.T./K.D] NİD 201/6; BVas. 108/6; Mün. 2a/23; NC 11a/5; SM 123; HBD 59/6; ŞHD 128a-5; MDF 1370;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 101a-6; ŞRT 47a/05;

(4) “göndermek, havale etmek”, bk. *et-*, [Kar.T.] AH BaC 79; TİEMKök 18: 10;

[Har.T.] HAP 40: 44;

(5) “düzenlemek, tanzim etmek, yoluna koymak”, [Kar.T.] KB 303;

[ET.] KT D 39; IBTekin 48;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70b-16;

(6) “hazırlamak, hazırlık yapmak”, [Kar.T.] KB 4644;

it- (III): “Oğuz lehçesinde kılmak, namaz kılmak”, bk. *et-*, [Kar.T.] DLT I, 171;

it- (IV): “(başiboş) bırakmak, koyuvermek”, bk. *ıd-*, [Kar.T.] AH C 135;

it- (V): “kaybolmak”, bk. *yit-*.

itegü: “değirmen taşına bağlı bulunan ve unun ince veya kalın öğütülmesine göre taşın inip kalkmasını sağlayan tahta parçası”, [Kar.T.] DLT I, 137;

itgüçi: “düzenleyen, yapan, tanzim eden”, [Kar.T.] KB 4048;

[Kıp.T.] KFLT *idici*, 387a/34;

iti: “keskin”, bk. *yiti*, *yitig*.

itiç: “ceviz oyunundaki çukur”, [Kar.T.] DLT I, 52³⁴⁸;

itiçlik: “ceviz oynamak için çukurun kazıldığı yer”, [Kar.T.] DLT 671³⁴⁹;

itig (I): “huy, tıynet”, [Kar.T.] AH 344;

itig (II):

(1) “hazırlık”, [Kar.T.] KB 258;

[ET.] AYÇağ 614/22³⁵⁰;

³⁴⁸ Atalay bu kelimeyi *etiç* şeklinde okumuştur.

³⁴⁹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

(2) “usul, düzen”, [Kar.T.] KB 4010;

(3) “kıyafet, esvap”, [Kar.T.] KB 2958³⁵¹;

(4) “hâl, çare”, [Kar.T.] KB 1971;

(5) “süs, ziynet”, [Kar.T.] KB 1180;

[ET.] AYUçar 0065;

[Har.T.] HAP 43: 18;

[Kıp.T.] K 54a/6;

itig (III): “keskin”, bk. **yiti, yitig**.

itil- (I): “düzelmek, yoluna girmek, düzenlenmek”, [Kar.T.] DLT I, 53³⁵²; KB 820;

[ET.] AYUçar 0116;

- “yapılmak, edilmek”, bk. **etil-**, [Kıp.T.] KFLT *idil-*, 138b/39; [Çağ.Leh.] YUTS *étıl-*, 127;

itil- (II): “itilmek, defedilmek”, [Kar.T.] DLT I, 193;

itil- (III): “gelişip serpmek, büyümek ve kendi başına bırakılmak”, [Kar.T.] DLT I, 193;

itilgen: “bezelerin sebep olduğu bir at hastalığı”, [Kar.T.] DLT I, 158³⁵³;

itin- (I):

(1) “hazırlanmak”, [Kar.T.] DLT I, 82³⁵⁴; KB 3558;

(2) “süslenmek”, [Kar.T.] KB 5232;

(3) “düzene koymak, çare bulmak”, [Kar.T.] KB 1278;

itin- (II): “sürünmek, sürünür görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 139;

itinçü: “itilen (şey)”, [Kar.T.] DLT I, 133;

itindi: “itilen (şey)”, [Kar.T.] DLT I, 140;

³⁵⁰ Çağatay, *bısrınmaklıg edgüg egsüksüz bütürgülük/yüz buyanlıg itigin itgingülük tolu* “tekmil -dini-mümamareseyi, sevabı eksiksiz başarmalı / yüz türlü liyakatlı işi yapmalı” şeklinde okumuş ve anlamlandırmıştır.

³⁵¹ *erj aşnu yigü içgü birgü kerek / tapıngu itiglerin itgü kerek* “ona ilk önce yiyecek ve içecek vermek ve onun hizmet edeceği esvabını hazırlamak lazımdır.”

³⁵² Atalay bu kelimeyi *étıl-* şeklinde okumuştur.

³⁵³ Atalay bu kelimeyi *etilgen* şeklinde okumuştur.

³⁵⁴ Atalay bu kelimeyi *étin-* şeklinde okumuştur.

itise-: “(taş vb. şeyleri) yuvarlamak istemek”, [Kar.T.] DLT I, 276;

itiş: “iki kişi arasında elle savunma”, [Kar.T.] DLT I, 61;

itiş-:

(1) “karşılıklı olarak birbirini itmek, itişmek”, [Kar.T.] DLT I, 180;

(2) “birine bir şeyi müdafaa etmekte yardımcı olmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 180;

- “inatlaşmak, karşı koymak”, [Kıp.T.] BM *içiş-*, 78b/9³⁵⁵;

itlin-:

(1) “(taş vb.) itilmek”, [Kar.T.] DLT I, 256;

(2) “(çocuk) emeklemek”, [Kar.T.] DLT I, 256;

(3) “düzelmek”, [Kar.T.] DLT I, 256;

itliş-: “(birlikte) itilmek”, [Kar.T.] DLT I, 239;

ittür-: “büktürmek”, [Kar.T.] DLT I, 267;

ittür-: “düzeltmek, tamir edilmek için emir vermek, düzelttirmek, tamir ettirmek”, [Kar.T.] DLT I, 267-268;

iv-: “acele etmek”, [Kar.T.] AH AC 357;

[Kıp.T.] KMTT 44b/2;

ivil-: “acele edilmek”, [Kar.T.] DLT I, 271;

iw-: “acele etmek, acelecilik göstermek”, bk. **ew-**, [Kar.T.] DLT I, 167; AH 357; KB 3881;

[Har.T.] HAP 4: 6;

[Kıp.T.] K 13b/2; BM 27b/10; İM 39a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *iv-*, 65/11;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *iv-*, 147b-13;

- “acele etmek, koşmak”, [Har.T.] HAP 9: 57;

³⁵⁵ Bu kelime Arapça كَابَر kelimesine karşılık olarak verilmiştir.

iwek:

(1) “acele eden, aceleci”, [Kar.T.] DLT I, 77; KB 5217;

[Har.T.] HAP 17: 11;

(2) “acelecilik”, [Kar.T.] DLT I, 77;

iweklik: “acelecilik”, [Kar.T.] KB 1996;

iwet: “acele”, [Kar.T.] DLT III, 26;

iwin-: “acele etmek”, [Kar.T.] KB 1999;

[Kıp.T.] K 113a/8;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *ivin-*, 21a-13;

iwise-: “acele etmek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 277

iwiş-: “(topluluk) acele etmek”, bk. *ewiş-*, [Kar.T.] DLT I, 186;

iwit-: “koşmak, acele etmek”, [Kar.T.] KB 1551;

iwit kııl-: “karar vermek”, [Kar.T.] KB 5872;

ie: “sahip”, bk. *eye*, *ıdı*, [Kar.T.] TİEMKök 3: 7;

[ET.] AYÇetin 234;

[Kıp.T.] K 134a/7; RS *iyi*, 203c-6; GT 102/12; İM 80a/3; MG 93a/3; BVAğar 3a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *ige*, 50b/525; MEs. 13; LD 1614; LGN 41/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 47/7; BVas. 708/3; MA A18a/3;

iysil-: “eksilmek”, [Kar.T.] DLT 672³⁵⁶;

iz:

(1) “yerde veya derideki uzunlamasına çizik, kazıntı”, [Kar.T.] DLT I, 80;

[Çağ.Leh.] YUTS 181; UTİL VI-214; ÖTİL II-178;

(2) “bir insan, hayvan veya taşıtın yerde bıraktığı işaret, nişan, ayakizi”, [Kar.T.] DLT I, 80; AH 225; R 19: 81; TİEMKök 18: 64; KB 871;

[Har.T.] AKYB K.X. 7; MM 234-3; NF 21-11; HAP 18: 6; HŞ 2576;

[Kıp.T.] Kİ 12; K 47b/2; CC-II 60b/19; MG 14b/5; BVÖzgür 89/7;

³⁵⁶ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 222: 6; MEs. 51a/526; MSD 502; YED 112/9; LD 1627; LGN 3/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 65/6; BVas. 272/2; ŞHD 48a-2; MA A38a/14; B 145b/9; MDF 185; Z 354a/14;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 92a-5;

[Çağ.Leh.] YUTS 181; UTİL VI-214; ÖTİL II-178;

- “uygarlık vb. den kalan kalıntı, insanların bıraktığı eser”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-214; ÖTİL II-178;
- “etki, darbe, vuruş”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-214; ÖTİL II-178;
- “basıp geçilen yol”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-178;
- “bir işde takip edilen yol”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-178;

izde-: “izlemek, aramak, izini takip etmek”, bk. **iste-**, **izle-**, [Kar.T.] AH Ba 225;

[Har.T.] HŞ 2695;

[Kıp.T.] CC-I 15b/21; Kİ 13; KMTT 45a/2; GT 265/3; MGİ 27a/3; MES 28b/4; MG 40b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 135/6; LGN 64/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *izdi-*, 181; UTİL *izdi-*, VI-222;

- “dilemek, istemek”, bk. **iste-**, [Har.T.] MM 271-3; [Kıp.T.] EDM *yizde-*, 22a/6; EKK 80a/11; İM *izle-*, 437b/6; KFLT 393b/26; MGİ 4b/4; BVÖzgür 14/6; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 777; LD 1914; [Çağ.T./K.D] ŞHD 19b-10; [Çağ.Leh.] UTİL *izdi-*, VI-222;
- “sormak”, [Kıp.T.] CC-I 22b/7;
- “bir şeyin olmasına çalışmak, (huzur, bahane vb.) aranmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 428;

izden: “balık tutmakta kullanılan bir nevi ağ”, [Kar.T.] DLT I, 116;

izi: “öbür yıl, gelecek yıldan sonraki yıl”, [Kar.T.] DLT I, 89;

- “sonra”, [Çağ.Leh.] YUTS *ize*, 181;

izle-: “takip etmek, aramak, araştırmak, iz sürmek”, [Kar.T.] AH 225; KB 6211;

[Har.T.] MM 234-1; NF 21-11; HŞ 2256;

[Kıp.T.] MGİ 163b/5;

[Çağ.T./K.D] Z 543b/14;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 88a-17;

[Çağ.Leh.] YUTS *izli-*, 181; UTİL *izli-*, VI-222; ÖTİL *izlū-*, II-180;

izlik: “kesilen hayvanın derisinden yapılan Türk ayakkabısı”, [Kar.T.] DLT I, 104;

[Kıp.T.] Kİ 13; KMTT 20a/8;

J

jagıla-: “çağlamak” bk. *çagıla-*, *şagıla-*, [Kar.T.] DLT III, 324;

K

ka: “kap, akar konan kap”, bk. *kaça*, *kakaça*, [Kar.T.] DLT I, 407; KB 2552;

ka-:

(1) “etrafını çevirmek, yığmak”, [Kar.T.] DLT III, 249;

(2) “Yağma lehçesinde sandığa koymak”, bk. *kala-*, [Kar.T.] DLT III, 249;

kaba: “herhangi bir şeyin yükseği”, [Kar.T.] DLT III, 217³⁵⁷;

- “sık, seyrek olmayan”, [Kıp.T.] KMTT 27b/1; EKK 67a/12;
- “büyük, iri”, [Kıp.T.] K 103a/2;
- “dağınık”, [Kıp.T.] Kİ 68;

kabağ: “kabak, su kabağı”, [Kar.T.] DLT I, 382; R 37: 146;

³⁵⁷ Atalay bu kelimeyi *kapa* olarak okumuştur.

[Kıp.T.] CC-I 53b/31; KMTT 9a/4; EKK 71a/10; RS 211c-5; İM 16b/3; MES 7b/5; BVAğar 15b/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķapaķ*, 220; UTİL *ķapaķ*, IV-4; ÖTİL *ķabāķ*, V-197; ÖTİL *ķāvāķ*, V-318;

- “kabak şeklinde”, [Çağ.Leh.] UTİL *ķapaķ*, IV-4;
- “içi boş bir kabak ile yapılan gemi”, [Çağ.Leh.] UTİL *ķapaķ*, IV-4;
- “mimlenmiş; aptal”, [Çağ.Leh.] YUTS *ķapaķ*, 220; UTİL *ķapaķ*, IV-4;

kabaklık: “kabak tarlası”, [Kar.T.] DLT I, 503;

ķabar-: “büyümek, şişmek, kabarmak”, [Kar.T.] DLT II, 71;

[Har.T.] HAP 41: 39; NF *ķapar-*, 63-10;

[Kıp.T.] Kİ 68; K 42b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 34/5;

[Çağ.T./K.D] BVas. 538/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķapar-*, 220; UTİL *ķapar-*, IV-4; ÖTİL *ķabūr-*, V-196; ÖTİL *ķavūr-*, V-199;

- “böbürlenmek”, [Har.T.] NF *ķapar-*, 440-8;
- “öfkelenmek”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT 101a-10;
- “nasır bağlamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ķavūr-*, V-199;

kabargan: “vücutta kaşıntı ve ateş yapan bir sivilce”, [Kar.T.] DLT I, 516;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķapartķa*, 220;

kabart- (I): “kabartmak, deride balonlar meydana getirmek”, [Kar.T.] DLT III, 430;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķapart-*, 220; UTİL *ķapart-*, IV-4;

kabart- (II): “abartmak”, [Kar.T.] DLT III, 430;

kabartgan: “abartan (adam)”, [Kar.T.] DLT III, 430;

kabırçak:

(1) “tabut”, [Kar.T.] DLT I, 501;

(2) “sandık”, [Kar.T.] TİEMKök *ķaburçaķ*, 2: 248³⁵⁸;

- “ağaçtan oyularak ya da ağaç kabuğundan yapılan hokka, kutu”, [Kıp.T.] Kİ *ķaburçuk*, 68;

ķaç: “bir kaç”, [Kar.T.] AH 21; KB 343; TİEMKök 12: 42;

- “kaç”, [ET.] AYUçar 1077; [Har.T.] AKYB K.XI. 18; MM 101-2; NF 332-6; HŞ 1168; [Kıp.T.] Kİ 69; KMTT 60b/2; RS 205d-34; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 3/5;

ķaç-:

(1) “uzaklaşmak, habersiz gitmek, firar etmek, kaçmak”, [Kar.T.] DLT I, 142; AH 196; R 62: 8; KB 722; TİEMKök 18: 18;

[ET.] Ç IV, 3; AYUçar 0478;

[Har.T.] AKYB A.III. 11; NF 361-1; NF *ķaş-*, 74-5; HAP 37: 140; HŞ 551; HŞ *ķaş-*, 2963;

[Kıp.T.] CC-I 13a/11; Kİ 69; KMTT 36b/3; EDM *ķaş-*, 20a/4; EKK 80a/10; BM 53a/2; RS 187a-18; GT 257/10; İM 81b/3; KFLT 131b/59; MGİ 19a/6; MG 38a/6; BVAğar 14a/15;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 123/5; GD 23: 5; MSD 388; YED 140/5; D 18; LD 2305; LGN 29/13;

³⁵⁸ Ayette söz konusu olan sandık, Hz. Musa’nın emri üzerine bir marangoz tarafından ahşaptan yapılmış içi ve dışı altınla kaplanmış bir sandıktır. Yahudi literatüründe bu sandığa “ahid” sandığı denilmektedir. Sandığın dört tarafında dört altın halka ve taşımak için halkalara geçirilmiş sopalar vardır. Bu şekliyle tabuta benzemektedir. Sandığın içinde ise Tevrat’ın yazılı olduğu sayfalar, Hz. Musa ile Harun’un elbiseleri, baston, sancak gibi malzemeler bulunmaktadır. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

[Çağ.T./K.D] NİD 3/3; BVas. 107/7; HBD 18/4; ŞHD 43b-1; MA A9a/13; MDF 1890; Abuş. 951;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 72b-5; ŞRT 58a/10;

[Çağ.Leh.] YUTS 215; UTİL IV-35; ÖTİL *kaç-*, V-350;

(2) “kaçınmak, sakınmak”, [Kar.T.] KB 3502;

[Kıp.T.] K 5a/6;

[Çağ.Leh.] YUTS 213; UTİL IV-35; ÖTİL *kaç-*, V-350;

kaça: “mutfak kasesi, kap”, bk. **ka**, **kakaça**, [Kar.T.] DLT III, 238;

[Çağ.Leh.] YUTS 215; UTİL IV-33;

kaçaç (I): “bir Çin ipeklisi”, [Kar.T.] DLT II, 285;

kaçaç (II): “cariye”, [Kar.T.] DLT II, 285;

kaçaç (III): “kir”, bk. **kakaç**, [Kar.T.] DLT II, 285;

kaçaç bol- : “kirlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 285;

kaçala-: “(bir şeyi) kaba koymak”, [Kar.T.] DLT III, 323;

kaçan: “ne zaman, eğer, ne zaman ki, nasıl”, [Kar.T.] DLT I, 352; AH 32; R 16: 76; KB 2099; TİEMKök 2: 11;

[ET.] AYÖlmez 131/12; Üİ 105b/12;

[Har.T.] MM 100-4; NF 16-14; HAP 7: 187; HŞ 1079;

[Kıp.T.] CC-I 32a/20; Kİ 69; KMTT 61a/1; EKK 22a/8-9; BM 19b/6; RS 189a-18; GT 12/8; İM 4a/4; KFLT 385a/1; MGİ 7b/2; MES 5b/5; MG 4a/2; BVÖzgür 38/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 1/12; GD 14: 2; MES. 18b/185; YED 17/5; D 215; T 25; LD 45; LGN 17/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 1/4; BVas. 8/5; NC 23b/5; HBD 39/2; ŞDG 21/1; ŞHD 31b-4; MA A3b/15; BD 90/5; MDF 59;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 68b-16;

[Çağ.Leh.] YUTS 215; UTİL IV-34;

kaçar: “kaç defa, defalarca”, bk. **kaçur**, [Kar.T.] DLT III, 247;

kaçın: “kaçan (adam)”, [Kar.T.] DLT I, 21;

kaçık: “kaçış, kaçma”, [Kar.T.] DLT I, 386;

- “duyu organı”, [ET.] AYÇağ *kaçığ*, 632/6;

kaçıl- : “kaçılmak”, [Kar.T.] DLT II, 134;

kaçın- : “kaçar görünmek, kaçınmak, çekinmek”, [Kar.T.] DLT II, 155;

[ET.] Ton. 20;

kaçış: “kavim, halk arasında kargaşa ve kaçışma”, [Kar.T.] DLT I, 369;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķęçış*, 231;

kaçış- : “kaçışmak, beraber kaçmak”, [Kar.T.] DLT II, 92;

[ET.] O 1;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķęçış-*, 231;

kaçıt- : “kaçırtmak”, [Kar.T.] DLT II, 300; KB 6522;

kaç kaç: “cin çarpmasına karşı üzerlik ile yapılan tütsüde söylenen söz”, [Kar.T.] DLT III, 163;

- “toplu kaçış”, [Çağ.Leh.] YUTS 215; UTİL IV-34; ÖTİL *ķâç ķâç*, V-352;

kaçmak: “korku, ürküntü”, [Kar.T.] R 38: 3;

kaçmış: “kaçmış olan, kaçan”, [Kar.T.] DLT I, 235;

kaçrumsın- : “kaçırır gibi görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 261-262;

kaçruş- : “birlikte kaçmak; birbirini kovalamak”, [Kar.T.] DLT II, 218;

kaçtur- : “kaçırtmak”, [Kar.T.] DLT II, 189;

kaçu: “su bendi, baraj, set”, [Kar.T.] R 34: 16;

[Har.T.] NF 82-5;

[Kıp.T.] K 33b/2;

kaçur: “kaç kere”, bk. **kaçar**, [Kar.T.] DLT III, 247;

kaçur-: “kaçırmak”, [Kar.T.] DLT II, 75; KB 3912;

[Har.T.] AKYB A.III. 10; NF 75-2; HŞ 3907;

[Kıp.T.] K 130b/5; BM 87a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 150/7; MEs. 52b/544; D 354;

[Çağ.T./K.D] BVas. 101/4;

[Çağ.Leh.] YUTS 215; UTİL IV-36; ÖTİL *kaçır-*, V-350;

kaçurgan: “devamlı kovup kaçırın”, [Kar.T.] DLT I, 516;

kaçurt-: “kaçırmaya yönlendirmek, kaçirtmak”, [Kar.T.] DLT III, 431;

kaçut (I): “kısa mızrak, harbe”, [Kar.T.] DLT I, 12;

kaçut (II): “savaş ve kavgada yiğitlerin birbirleriyle çarpışmaları”, [Kar.T.] DLT I, 356;

kağ: “insanı öldüren tipi”, [Kar.T.] DLT III, 147;

kağ-: “tipiden ölmek”, [Kar.T.] DLT III, 440;

kaçag: “kanal, ırmak”, [Kar.T.] DLT II, 190;

kağaş (I): “kardeşlerden yakın olanlar, akraba”, bk. **kağaş**, [Kar.T.] DLT I, 86; R 9: 11; KB 3329;

[ET.] AYÖlmez 135/16;

[Har.T.] NF 48-15; NF *kağaş*, 119-6; HŞ 2611; HŞ 4389; MM *kağaş*, 258-4; HAP *kağaş*, 19: 5;

[Kıp.T.] RS 200c-8;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 100a-8; ŞHD *kağaş*, 154b-6; MA *kağaş*, 3269(B);

kağaş (II): “kardeşlerden yakın olanlar, hısım, akraba”, bk. **kağaş**, [Kar.T.] DLT I, 369; TİEMKök 5: 31;

[ET.] Uy.Tu. 1;

[Har.T.] HAP 33: 6;

kağaşlık: “kardeşlik”, bk. **kaşaşlık**, [Kar.T.] DLT I, 503; R 9: 10; KB 3483; TİEMKök 9: 8;

[Har.T.] HAP 35: 18; HAP **kaşaşlık**, 8: 75; AKYB **karındaşlık**, A.IV. 10; NF **karındaşlık**, 91-15;

kağ bol- : “tipi olmak”, [Kar.T.] DLT III, 147;

kağgu: “üzüntü, kaygı, gam, hüznü”, [Kar.T.] DLT I, 106; DLT **kağgu**, III, 295; AH 426; AH **kaşgu**, A 426; R 12: 86; KB 1074; TİEMKök 3: 153;

[ET.] AYAYazlı **kağgu**, 0047;

[Har.T.] MM 374-1; NF 214-17; NF **kaşgu**, 395-15; HAP 12: 86; HŞ 1041; HŞ **kaşgu**, 3396;

[Kıp.T.] CC-II **kaygı**, 80b/6; K 21b/8; K **kaşgu**, 49b/4; GT **kaşgu**, 58/6; İM 475b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 216/13; GD **kaşgu**, 79: 2; MSD **kaşgu**, 618; YED **kaşgu**, 284/1; YED **kaşuq**, 36/5; D **kaşgu**, 752; T **kaşgu**, 84; LD **kaşgu**, 1688; LGN **kaşgu**, 35/11;

[Çağ.T./K.D] NİD **kaşgu**, 58/5; BVas. **kaşgu**, 218/1; NC **kaşgu**, 10a/1; HBD **kaşgu**, 133/2; ŞDG **kaşgu**, 26/5; ŞHD **kaşgu**, 84a-5; MA **kaşgu**, A26a/6; BD **kaşgu**, 69/2; BTD **kaşgu**, XLII/1;

[Çağ.Leh.] YUTS **kaşgu**, 227; UTİL **kaşgu**, IV-183; ÖTİL **kaşgu**, V-223;

kağgulan- : “kaygılanmak”, [Kar.T.] DLT III, 201;

[Çağ.Leh.] YUTS **kaşgulan**-, 227; ÖTİL **kaşgülän**-, V-223;

kağguluğ: “üzüntülü, kaygılı” [Kar.T.] R 7: 150; TİEMKök 7: 150;

[Har.T.] NF 16-7; HAP 7: 150;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 117/8; GD **kaşguluq**, 198: 1;

[Çağ.T./K.D] BVas. **kaşguluq**, 323/1; MA **kaşguluq**, 1452(D); MA **kaşguluğ**, A20a/11; MA **kaşguluq**, A18b/7; MA **kaşguluğ**, 1452(B); BD **kaşguluq**, 127/16;

[Çağ.Leh.] YUTS **kaşguluq**, 227; UTİL **kaşguluq**, IV-185; ÖTİL **kaşguli**, V-223;

kağgur-: “kaygıya düşmek, kaygılanmak, endişelenmek”, bk. **kaygur-**, [Kar.T.] DLT III, 194; R 3: 153; KB 3326; TİEMKök 7: 49;

[Har.T.] NF 403-13; HAP 5: 26; *kağgur-*, 43: 68; HŞ 2703;

[Kıp.T.] K 56b/4; İM 292a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *kayğur-*, 112: 2; LGN *kayğur-*, 73;

[Çağ.T./K.D] NİD *kayğur-*, 62/1; BVas. *kayğur-*, 596/6; HBD *kayğur-*, 17/1; ŞDG *kayğur-*, 26/5; ŞHD *kayğur-*, 118a-13; MA *kayğur-*, D34b/8; MA *kažğur-*, 1341(B);

[Çağ.Leh.] YUTS *kayğur-*, 227; UTİL *kayğur-*, IV-184; ÖTİL *kayğur-*, V-223;

(2) “kayırmak”, [Kar.T.] DLT III, 194;

- “endişelenmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD *kayğu-*, 688;

kağgurt-: “kaygılandırmak, üzmek”, [Kar.T.] R 5: 41; TİEMKök 3: 120;

[Har.T.] NF 354-6; HAP 10: 65;

[Kıp.T.] K 29a/7; İM 295a/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *kayğurt-*, 228; UTİL *kayğurt-*, IV-184;

kağgusuz: “kaygısız, huzurlu”, [Kar.T.] R 28: 10;

[ET.] AYAYazlı 0076;

[Har.T.] HŞ 1228;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 126/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *kayğusiz*, 228; UTİL *kayğusiz*, IV-184; ÖTİL *kayğusiz*, V-223;

kağgu ye-: “üzülmek”, [Kar.T.] R 20: 40;

kadıg: “sağlamlaştırılmış dikiş, çift dikiş”, [Kar.T.] DLT I, 375;

kadık: “Argu lehçesinde ağaçtan oyulmuş nesne”, [Kar.T.] DLT I, 382;

kağıl-: “(elbise) teyellenmek”, bk. **kaçu-**, [Kar.T.] DLT II, 134;

- “dikilmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *kadāl-*, 216;
- “(göz) dikilmek, (göz) odaklanmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *kadāl-*, 216;

kaçın: “kayın, kocanın erkek kardeşi, dünür, hısıım”, bk. **kayın**, [Kar.T.] DLT I, 32; KB 50;

[ET.] Ç V, 2;

kaçın: “kayın ağacı”, [Kar.T.] KB 6532;

[Kıp.T.] RS *kaçın*, 202a-24;

kadın kadnagun: “kayınlar ve güveyle”, [Kar.T.] DLT I, 528;

kaçır:

(1) “sert, zor, şiddetli, çetin”, [Kar.T.] DLT I, 364; KB 1052;

[ET.] Ç VII, 1; AYÇağ 9/23;

(2) “zorla iş gördüren, sert, öfkeli, hiddetli (hakan)”, [Kar.T.] DLT I, 364;

- “kötü, korkunç”, [ET.] AYÇetin 113;

kaçır- (I):

(1) “geri çevirmek, döndürmek”, [Kar.T.] DLT I, 144;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *kaçır-*, 157/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *kaçır-*, 228; ÖTİL *kaçır-*, V-212;

(2) “(öğüt, söz vb.) reddetmek, kabul etmemek, geri vermek”, bk. **kaçır-**, [Kar.T.] DLT I, 508;

[Çağ.Leh.] YUTS *kaçır-*, 228; ÖTİL *kaçır-*, V-212;

- “yine, tekrar”, [Kıp.T.] MG *kağıra*, 94b/5;

kaçır- (II): “(boyun) eğdirmek, büktürmek”, [Kar.T.] DLT II, 76;

- “eğmek, bükme”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kaçır-*, V-212;

kaçır- (III): “öğüt, söz vb. için reddetmek”, bk. *kaçır-*, [Kar.T.] DLT II, 76; KB 6244;

kağırlan-: “huyunu çetinleşir göstermek”, bk. *kadırlan-*, [Kar.T.] DLT II, 267;

kağırt- : “(boyun) eğdirtmek, büktürtmek”, [Kar.T.] DLT III, 431;

kağış: “kesilen hayvanların derisinden dilinerek yapılan kayış”, [Kar.T.] DLT I, 369;

[Har.T.] NF *kağış*, 372-2;

[Kıp.T.] CC-II *kağış*, 60b/6; EDM *kağış*, 8b/7; RS *kağış*, 205a-25; MG *kağış*, 94a/3; BVÖzgür *kağış*, 24/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *kağış*, 233; UTİL *kağış*, IV-384; ÖTİL *kağış*, V-212;

- “takmak, dikmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *kağı-*, 216;

kağış-: “dikmede yardımcı olmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 93;

[Çağ.Leh.] YUTS *kağış-*, 216;

kağışla-: “kayış yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 335;

kağıt- (I): “(yöneldiği yönden) geri dönmek, yüz çevirmek”, [Kar.T.] DLT II, 301; KB 2290;

[Kıp.T.] BVAğar *kağıt-*, 32b/12;

kağıt- (II):

(1) “soğuktan ölüp katılaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 301;

(2) “kaya gibi bir şeyin karşısına dikilmek, inatlaşmak”, [Kar.T.] KB 6539;

kağıt- (III): “teyellenmesi için emir vermek, teyelletmek”, [Kar.T.] DLT II, 301;

[Çağ.Leh.] YUTS *kağat-*, 216;

kağıtğan : “hiç kimseye boyun eğmeyen, dik başlı”, [Kar.T.] DLT I, 513;

kağız: “ağaç kabuğu”, [Kar.T.] DLT I, 365;

kağızgak: “çalışmaktan dolayı elde peyda olan kabarcık”, [Kar.T.] DLT I, 502³⁵⁹;

kağızlan- : “(ağaç) kabuklanmak”, [Kar.T.] DLT II, 267;

kağra: “arka”, [Kar.T.] R 28: 31;

kadrak: “dağ katları ve kıvrımları, yamaç yan”, [Kar.T.] DLT I, 320;

kadraklan-³⁶⁰ ~ **kadruklan-:** “(dağın) girinti çıkıntıları çoğalmak”, [Kar.T.] DLT II, 275;

kadran-: “huyu ve davranışı sertleşmiş gibi göstermek”, [Kar.T.] DLT II, 267³⁶¹;

kağran- ~ kadran-(I): “kızmak, köpürmek, sertleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 249;

kağran- (II): “dönmek”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 21;

kadrıl- : “(boyun) bükülmek, eğilmek”, [Kar.T.] DLT II, 235;

- “dönmek, arkaya dönmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD *kağrıl-*, 26: 5;

kağrış- (I): “birbirlerinin sözünü reddetmek, sözüne karşılık vermek”, [Kar.T.] DLT II, 218-219;

kağrış- (II): “(boyun) bükmekte yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 218;

kaçu-: “seyrekçe dikmek, teyellemek”, [Kar.T.] DLT III, 260;

- “(düğme vb.) dikmek, iliştmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *kaği-*, 216; UTİL *kağı-*, IV-38;
- “sokmak, saplamak, batırmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *kağı-*, IV-38;

³⁵⁹ Atalay bu kelimeyi *kağırğak* şeklinde okumuş ve “çok çalışmaktan elde peyda olan nasır” olarak anlamlandırmıştır.

³⁶⁰ Atalay bu kelimeyi *kadruklan-* şeklinde okumuştur.

³⁶¹ Atalay bu kelimeyi *kadran-* şeklinde okumuştur.

- “(göz) dikmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *kadı-*, IV-38;
- “yamamak, tamir etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *kadı-*, IV-38;

kağgar: “safran renginde ipek kumaş”, [Kar.T.] DLT III, 438;

kaftan: “kaftan, elbise”, [Kar.T.] DLT III, 109;

[Kıp.T.] KMTT *kaptan*, 19b/7; K 155a/6; EDM 12b/2; RS 194b-24;

kağan: “hükümdar”, bk. *hağan*.

kağıl: “yaş söğüt dalı”, [Kar.T.] DLT I, 409; KB 1055;

- “kırbaç”, [ET.] UM I 27;

kagrul-: “kavrulmak”, bk. *kawrul-*, *kagur-*, *kugur-*, *kuwur-*, [Kar.T.] DLT II, 235;

[Çağ.Leh.] YUTS *korul-*, 244;

kagruş-: “kavruşmak”, bk. *kawruş-*, [Kar.T.] DLT II, 219;

kağun: “kavun”, [Kar.T.] DLT I, 15; KB 5110;

[Kıp.T.] CC-I *kovun*, 53b/20; CC-II *huvun*, 60a/31; KMTT *kavun*, 9a/4; K 130b/6; EDM *kavun*, 5b/10;

[Çağ.Leh.] YUTS *kavun*, 227; YUTS *koğun*, 241; YUTS *kovun*, 246; UTİL *koğun*, IV-265;

kağunlan- : “kavun sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT III, 206;

kağunsa- : “kavun istemek”, [Kar.T.] DLT I, 280;

kagur-: “kavurmak”, bk. *kawur-*, *kugur-*, *kawrul-*, [Kar.T.] DLT II, 81;

kağut: “kavut, darıdan yapılan bir yemek”, bk. *kağut*, [Kar.T.] DLT I, 406;

kağ (I):

(1) “erik, kayısı gibi meyvelerin kurusu”, [Kar.T.] DLT II, 282;

[Çağ.Leh.] YUTS 216; UTİL IV-113; ÖTİL *kaḳ*, V-353;

(2) “herhangi bir şeyin (et, göl, su birikintisi vb. gibi) kurusu, kurumuş olanı”, [Kar.T.] DLT II, 282; TİEMKök 18: 8;

[Kıp.T.] Kİ 73; BM 14a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 108;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 951;

- “kuru göl yatağı”, [Kıp.T.] K 13a/3;
- “pastırma”, [Kıp.T.] Kİ 73;
- “ot bitmeyen yer”, [Kıp.T.] Kİ *kaḳraḳ*, 73;
- “kuru ekmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 224: 6;
- “birikmiş yağmur suyu, gölcük”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-113;

kaḳ (II): “kaz”, [Kar.T.] KB 4198;

kaḳ- : “dövmek, hafifçe vurmak, iteklemek”, [Kar.T.] DLT II, 293;

[Har.T.] HAP 69: 4;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 258/6;

[Çağ.T./K.D] MA A36b/1;

[Çağ.Leh.] YUTS 217; UTİL IV-117;

- “(kapı vb. için) kakmak, ittirmek, ittirerek kapatmak”, [Har.T.] NF 107-1; HŞ 1154; [Kıp.T.] KMTT 42a/5; [Çağ.T./K.D] NİD 148/2; MA A36a/8; [Çağ.Leh.] YUTS 217; UTİL IV-117;
- “dokunmak, yoklamak”, [Kıp.T.] BM 66a/2;
- “(kapı için) çalmak”, [Kıp.T.] Kİ 73; GT 113/7; [Çağ.T./K.D] BVas. 287/7; [Çağ.Leh.] UTİL IV-117;
- “çakmak, saplamak, sokmak, vurarak gömmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 744; LD 684; [Çağ.Leh.] YUTS 217; UTİL IV-117;
- “(para) yapmak”, [Çağ.T./K.D] MA A56b/2;
- “kapatıp açmak; (kanat) sallamak, çırpamak; (göz) kırpmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 217; UTİL IV-117;

kaçaç: “kir, pislik”, bk. **kaçaç**, [Kar.T.] DLT I, 358;

- “uyuz, (yara) kabuğu”, [Çağ.Leh.] YUTS 216; UTİL IV-113;

kakaç bol- : “kirlenmek”, [Kar.T.] DLT I, 358;

kakaça: “içine akarlar konan kap”, bk. **ka, kaça**, [Kar.T.] DLT III, 211;

kağı- : “kızmak, öfkelenmek, sinirlenmek, azarlamak”, bk. **kaku-**, [Kar.T.] DLT III, 269;

[ET.] AYAyazlı 0979;

[Har.T.] HŞ 4525;

[Kıp.T.] CC-I 5a/21; Kİ 73; K 31a/7; BM 34a/7;

- “korkutmak”, [Har.T.] HAP 7: 86;
- “kızdırmak”, [Kıp.T.] EKK 69a/9;

kağığ: “öfke, kızma”, [Kar.T.] DLT I, 376;

[ET.] AYAyazlı 0295;

[Har.T.] HŞ 3096;

- “korkutma, tehdit”, [Har.T.] HAP 50: 45; HŞ 3649;

kağıl- : “kakılmak, hafifçe vurulmak”, [Kar.T.] DLT II, 135;

[Çağ.T./K.D] NİD 379/5; BVas. 579/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *kağıl-*, 232; UTİL *kağıl-*, IV-378;

- “küçük düşürülmek için itilip kakılmak”, [Kar.T.] DLT *kakıl-/ sokul-*, I, 520;

kakıla-: “kazlar için “gak gak” diye bağırmak”, [Kar.T.] KB 72;

kakır-: “boğazını gürültülü bir şekilde temizlemek”, [Kar.T.] KB 4113;

kakış-: “karşılıklı kızmak”, [Kar.T.] DLT II, 104-105;

kakıt-: “kızdırmak, öfkelenlendirmek, rahatsız etmek”, [Kar.T.] DLT II, 308; TİEMKök 9: 120;

[Har.T.] HŞ 2318;

kakkuk: “yarma, kurtulmuş et veya meyve”, bk. **kakuk**, [Kar.T.] DLT III, 130;

kaklan- (I): “(et vb.) kurumak”, [Kar.T.] DLT II, 252;

[Kıp.T.] K *kakla-*, 134b/6;

kaklan- (II): “(su vb.) birikmek, çukurlarda gölcükler oluşmak”, [Kar.T.] DLT II, 252;

kaklan- (III): “kurutulmak, kakaç yapılmak, su toplanmak”, [Kar.T.] DLT II, 252;

kaklat-: “kurutturmak”, [Kar.T.] DLT II, 348;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-117;

- “kurutmak”, ÖTİL *kaklı-*, V-355;

kakraş-:

(1) “(herhangi bir sıvı) azalmak, (su) çekilmek”, [Kar.T.] DLT II, 220;

(2) “(vücuttaki şiş) inmek”, [Kar.T.] DLT II, 220;

kaksı-: “kurumak, kuruyacak gibi olmak”, [Kar.T.] DLT III, 286;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *kaksa-*, 78/3;

kaktur-: “vurdurmak, kaktırmak”, [Kar.T.] DLT II, 191;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-115;

kaku-: “Argu lehçesinde birine kızmak, darılmak”, bk. **kakı-**, [Kar.T.] DLT III, 269;

kakuk: “yarma, kurutulmuş et veya meyve”, bk. **kakkuk**, [Kar.T.] DLT I, 130;

kakurgan: “yağla yoğrulan, fırın veya tandırda pişirilen ekmek”, [Kar.T.] DLT I, 518;

kal: “yaşlı adam, yaşlılık”, [Kar.T.] DLT I, 409; KB 4636;

- “deli”, [ET.] AYTok 2404;
- “yabani, vahşi”, [Kıp.T.] CC-II 81a/24;

kal-:

(1) “kalmak, konumunu korumak, öylece durmak, beklemek”, [Kar.T.] DLT II, 25; AH 70; R 4: 72; KB 1216; TİEMKök 5: 8;

[ET.] Ş.U. D 10; AYAyazlı 1288; IBTekin 17;

[Har.T.] AKYB A.III. 15; NF 216-11; HŞ 2115;

[Kıp.T.] CC-I 17a/12; Kİ 74; KMTT 40a/9; K 11a/7; EKK 11b/5; BM 36b/6; GT 11/1; İM 85b/8; MGİ 212b/3; MES 41b/3; MG 40a/8; BVÖzgür 15/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 29/10; TSM 100; MEs. 21b/220; MSD 749; YED 15/6; D 807; T 315; LD 785; LGN 23/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 337/3; BVas. 234/3; ÇH 53; NC 37b/5; HBD 16/3; ŞDG 21/4; ŞHD 303a-5; MA A33b/2; BD 29/3; MDF 295; BTDLIII;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 84a-16; ŞRT 16a/06;

[Çağ.Leh.] YUTS 217; UTİL IV-130; ÖTİL *kal-*, V-326;

(2) “terk edilmek, bırakılmak, (garip, kimsesiz vb.) kalmak”, [Kar.T.] DLT II, 25; AH 288;

[Har.T.] MM 180-3; HŞ 786;

[Kıp.T.] İM 57b/8;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 97a-13;

- “birinden bir şey kalmak, miras olarak geçmek”, [Har.T.] MM 56-4; NF 167-6; HŞ 1807; [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 61³⁶²; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 87a-15;
- “devamlılık gösteren yardımcı fiil”, [Har.T.] NF 439-17; HŞ 3139; [Kıp.T.] K 41b/8; [Çağ.T./K.D] BTĐ V/5;
- “geri kalmak, arta kalmak, harcama sonucunda belirtilen miktarda artmış olmak”, [Har.T.] HAP 2: 278; HŞ 2598; [Kıp.T.] İM 91b/6; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 1: 7; [Çağ.Leh.] YUTS 217; UTİL IV-130; ÖTİL *kal-*, V-326;
- “varlığını korumak, baki olmak”, [Har.T.] HAP 55: 27; HŞ 1627; [Çağ.Leh.] YUTS 218; UTİL IV-130; ÖTİL *kal-*, V-326;
- “bitmek, tükenmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 37; [Çağ.Leh.] YUTS 217³⁶³; ÖTİL *kal-*, V-326;
- “soyut kavramlar için etkisini sürdürmek, devam etmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 11³⁶⁴;

kala-: “sandığa koymak, tutmak, saklamak”, [Kar.T.] DLT III, 249; KB 3127;

- “üst üste veya yana yana koymak, yığmak, toplamak”, [Çağ.T./K.D] Abuş. 951; [Çağ.Leh.] ÖTİL *kala-*, V-225;

kalat-: “bir şeyi sardırma, kutuya koydurmak”, [Kar.T.] DLT II, 310-311;

kalbuz: “lokma, sokum”, [Kar.T.] DLT I, 458;

kalbuzla-:

(1) “lokma yapmak, lokma lokma yemek”, [Kar.T.] DLT III, 350;

(2) “bir yiyeceği ağzına tıkip yutmak”, [Kar.T.] DLT I, 458;

kaldra-: “hıştırdamak”, [Kar.T.] DLT III, 447;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *kaldirä-*, V-227;

kaldruğa: “hıştırtılı”, [Kar.T.] DLT III, 442;

kaldurga: “hıştırtılı”, [Kar.T.] DLT III, 442³⁶⁵;

³⁶² *tahte-i tabüt kibi kâmetiñ / sür işekiñ ilgeri kalsun atıñ* beytini Eraslan “Boyun tabut tahtası gibidir, eşeğini ileri sür, tâ ki senin adın kaybolsun şeklinde çevirmiştir.

³⁶³ *ayağtin kalmak* “yürüyememek”, *uykudin kalmağ* “uyuyamamak”.

³⁶⁴ *kördi ħired kaldı bu ħālette lāl* şeklinde geçen dizede “dilsiz kalmaya devam etmek” anlamı vardır.

kalğal-: “bırakmak”, [Kar.T.] KB 1074;

kalı: “eğer, mademki, nasıl”, [Kar.T.] DLT III, 233; AH 132; KB 803; TİEMKök 2: 101;

kalı-: “at vb. için atlamak, taşkınlık yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 272;

[Kıp.T.] BM *kalığ*, 76a/7;

- “kalmak”, [ET.] IB 53;
- “uçmak, havalanmak, yükselmek”, [ET.] IBTekin 35;

kalık: “hava, gök”, [Kar.T.] DLT I, 354; AH 459; R 16: 79; KB 3949; TİEMKök 16: 79;

[ET.] AYAYazlı 0462;

- “kule”, [ET.] AYTok 206;
- “kat”, [ET.] Üİ 198b/17;

kalıma: “çardak, oda”, [Kar.T.] DLT III, 174;

kalın (I): “sayıca çok, kalabalık”, bk. *kalın*, [Kar.T.] DLT I, 149; KB 1413;

[ET.] AYAYazlı 0178; UM I 43;

[Har.T.] NF *kalın*, 39-11; HŞ *kalın*, 711;

[Kıp.T.] Kİ 74;

[Çağ.T./K.D] NC 14a/10; Abuş. 952;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *kalın*, V-228;

- “sık, seyrek olmayan”, [ET.] UM I 57; [Har.T.] HAP 76: 21; [Çağ.Leh.] ÖTİL *kalın*, V-228;

³⁶⁵ Atalay bu kelimeyi *kaldruğa* şeklinde okumuştur.

kalın (II): “kalın, cisimlerde üçüncü boyutu çok olan”, [Kar.T.] DLT I, 404; R 44: 53; TİEMKök 18: 31;

[ET.] Ton. 13;

[Har.T.] NF *kalın*, 33-1;

[Kıp.T.] CC-II *kalın*, 58a/26; KMTT 29b/7; K 88a/4; EDM 4b/10; İM *kalın*, 98a/7; MG *kalın*, 91b/9; BVÖzgür *kalın*, 35/5;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 188a-4; MA *kalın*, 4721(B);

[Çağ.Leh.] YUTS *kəlin*, 232; UTİL *kəlin*, IV-381; ÖTİL *kalın*, V-227;

- “sıkı, koyu”, [Çağ.Leh.] YUTS *kəlin*, 232; UTİL *kəlin*, IV-381;
- “yoğun”, [Çağ.Leh.] YUTS *kəlin*, 232; UTİL *kəlin*, IV-381; ÖTİL *kalın*, V-228;
- “utanmaz”, [Çağ.Leh.] UTİL *kəlin*, IV-381;
- “yakın, samimi”, [Çağ.Leh.] UTİL *kəlin*, IV-381;

kalın: “çeyiz”, [Kar.T.] DLT III, 371; TİEMKök 4: 4;

[Kıp.T.] KMTT *kalın*, 29b/7; RS 200c-7;

[Çağ.T./K.D] MA *kalın*, A32a/2;

- “kuma”, [Çağ.T./K.D] MA *kalın*, A43b/9;
- “başlık parası”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kalın*, V-228;

kalıgula-: “insan için yüzmek”, bk. *kalıgula-*, [Kar.T.] DLT III, 410;

kalış- (I): “at, aygır vb. için zıplaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 109;

kalış- (II): “arkada kalmak için yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 109;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 952;

[Çağ.Leh.] YUTS *kəliş-*, 232; UTİL *kəliş-*, IV-381;

- “ayrılmak, fark edilmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD 822;

kalide: “Oğuz lehçesinde boyunluk”, [Kar.T.] DLT 680³⁶⁶;

kalқан: “kalkan”, bk. **kalқаң**, [Kar.T.] DLT I, 441; R 58: 16; KB 3288;

[Har.T.] NF 139-15; HAP 58: 16; HŞ 1728;

[Kıp.T.] CC-II 63b/7-8; KMTT 14b/2; K 150a/5; Kİ 74; EDM 11a/13; EKK 71b/6; RS **kalğan**, 196b-8; RS 205a-8; GT 229/6; İM 424a/5; KFLT 277b/17; MGİ 216a/4; MG 54a/4-6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 117/7; MSD 115; LD 1963; LGN 92/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 279/4; BVas. 393/4; ŞHD **kalқан**, 150a-5; MA A74a/10;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-128; ÖTİL **kalқан**, V-232;

- “kulağın kepçe kısmı, dış kısmı”, [Çağ.Leh.] YUTS 217;
- “koruyucu, koruyan”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **kalқан**, V-232;
- “afet, bela vb. şeylerden koruyan araç”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **kalқан**, V-232;

kalқаң: “kalkan”, bk. **kalқан**, [Kar.T.] DLT III, 386;

kalnaç-: “kalınlaşmak”, bk. **kalnat-**, [Kar.T.] DLT II, 350;

kalnat-: “kalınlaşmak”, bk. **kalnaç-**, [Kar.T.] DLT II, 350;

kalnu-: “kalınlaşmak; katılaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 302;

kalqu: “suyun üzerinde batmadan durma”, [Kar.T.] DLT III, 379;

kaljuk (I): “baştaki kepek”, [Kar.T.] DLT III, 383;

kaljuk (II): “kürk ve deri gibi şeylerde, yapışkan bir şey yüzünden meydana gelen büzülme”, [Kar.T.] DLT III, 383;

³⁶⁶ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

kalıgula-: “su üstünde batmadan durmak”, bk. **kalıgula-**, [Kar.T.] DLT III, 379;

kaltuk: “yaban öküzü boynuzu”, [Kar.T.] DLT I, 475;

kaltur-: “yarışta arkada bırakmak, geçmek”, [Kar.T.] DLT II, 191;

[Çağ.Leh.] YUTS **ğaldur-**, 217; UTİL **ğaldur-**, IV-125;

- “(yürürlükten) kaldırmak, son vermek, fesh etmek, hükümsüz kılmak”, [Çağ.Leh.] YUTS **ğaldur-**, 217;
- “(kalp) kırmak”, [Çağ.Leh.] YUTS **ğaldur-**, 217;
- “alıkoymak, bir işi yapmasını engellemek”, [Çağ.Leh.] YUTS **ğaldur-**, 217;

kalwa: “temreni bulunmayan, temren yerine ucu sivriltilmiş olan öğrence oku”, [Kar.T.] DLT I, 426;

ğam: “kâhin, büyücü”, [Kar.T.] DLT I, 283; KB 1065;

[Har.T.] HAP 69: 42;

[Kıp.T.] CC-I 4b/24; RS 205c-30;

- “tedavi etmek”, [Kıp.T.] Kİ **ğamla-**, 75; BM **ğamla-**, 58b/4;
- “hekim”, [Kıp.T.] Kİ 75;

kam- (I): “acımasızca dövmek”, [Kar.T.] DLT II, 27;

ğam- (II): “kamaşmak”, [Kar.T.] KB 5799;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 68/6;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 30a-4;

ğama-: “diş, göz vb. kamaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 272; KB 464;

[Kıp.T.] CC-II 58a/4b;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 67: 2; MSD 346; LD 2221;

kamaş-: “diş, göz vb. kamaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 110-111;

[Har.T.] NF 102-6;

[Kıp.T.] Kİ 75; GT (diş), 354/9; İM (göz) 148b/5;

[Çağ.T./K.D] BVas. 646/1;

[Çağ.Leh.] YUTS 218; UTİL IV-135; ÖTİL *kamâş-*, V-233;

- “sarsılmak, burkulmak”, [ET.] BK D 30;

kamat-: “diş, göz vb. kamaştırmak”, [Kar.T.] DLT II, 311;

[Çağ.Leh.] YUTS 218; UTİL IV-135;

kamçı:

(1) “kamçı”, [Kar.T.] DLT I, 417; KB 2354;

[Har.T.] NF 64-2; HAP 24: 2; HŞ 4413;

[Kıp.T.] CC-I 51b/14; Kİ 75; KMTT 15a/2; K 53b/8; EDM 8b/11; EDM *kamşı*, 8b/11; EKK 71b/9; RS 196b-6; GT 89/3; İM 195a/2; KFLT 396b/21; MG 104b/3; BVÖzgür 113/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 182/6; LD 2596; LGN 91/11;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 50b-8; MA A67a/14; ML 90;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 82b-11;

[Çağ.Leh.] YUTS *kamça*, 218; YUTS *kamçi*, 218; UTİL *kamça*, IV-137; ÖTİL V-234;

(2) “at, sığır ve devenin erkeklik organı”, [Kar.T.] DLT I, 417;

kamçıgu: “dudaklarda ve parmaklar arasında zonklama, kaşınma ve ateşle beliren sivilce”, [Kar.T.] DLT I, 491;

kamçıla-: “kamçılama, kamçı ile vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 352;

[Har.T.] HAP 24: 2;

[Kıp.T.] MG 62a/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 95a-1;

[Çağ.Leh.] YUTS *kamçili-*, 218; UTİL *kamçılı-*, IV-139; ÖTİL *kamçilä-*, V-235;

- “dövmek, saldırmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *kamçılı-*, IV-139;
- “kakmak, dürtmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *kamçılı-*, IV-139;
- “sözle vurmak, sert eleştirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kamçilä-*, V-235;
- “mecbur etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kamçilä-*, V-235;

kamdu: “dört arşın uzunluğunda, bir karış genişliğindeki kumaş parçası”, [Kar.T.] DLT I, 418;

kamgak: “hasır otu”, [Kar.T.] DLT I, 475;

- “deve dikenini”, [Har.T.] HŞ 2306; [Çağ.Leh.] YUTS 218; UTİL IV-140;
- “çalı çırpı”, [Kıp.T.] KMTT *kamkağ*, 9b/9;
- “akılsız”, [Kıp.T.] KMTT *kamkağ*, 9b/10;

kamgı: “eğri büğrü, çarpık”, [Kar.T.] DLT I, 426;

kamgır-: “eğri büğrü olmaya yüz tutmak, nerdeyse çarpılıp felç olmak”, [Kar.T.] DLT II, 194;

kamıç: “kepçe”, [Kar.T.] DLT I, 52;

[ET.] IB 18;

[Kıp.T.] Kİ *kamuç*, 76;

- “hapsetmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *kami-*, 218; UTİL *kamı-*, IV-142;
- “kuşatmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *kami-*, 218; UTİL *kamı-*, IV-142;

kamıçak: “iribaş, kurbağanın yumurtadan yeni çıkmış kurtçuğu”, [Kar.T.] DLT I, 487;

kamıçla-: “kepçeyle almak”, [Kar.T.] DLT III, 331;

kamıl-: “çökmek, eğilmek”, [Kar.T.] AH 196;

[ET.] AYUçar 0519;

- “yuvarlanmak, devrilmek, yere yıkılmak”, [ET.] IB 17; AYÇağ 625/14-15;

kamış: “buğdaygillerden su kenarında ve bataklıklarda yetişen, boğumlu gövdeli pek çok bitkinin ortak adı, kamış”, [Kar.T.] DLT I, 369;

[ET.] IB *kamış* ~ *kamuş*, 57; AYÇetin 407;

[Har.T.] HŞ 1831;

[Kıp.T.] CC-II *kamış*, 60b/4; CC-II 63b/22; EDM 3a/2; EKK 71a/13; BM 13b/8; RS 202a-28; GT 315/11; İM 109b/2; KFLT 265b/16; MG 74b/8; BVÖzgür 63/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 196/13; YED 280/5; D 405;

[Çağ.T./K.D] NİD 255/7; ŞHD 73a-8; MA A65a/11; MDF 454;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 105b-3;

[Çağ.Leh.] YUTS *kamuş*, 243; UTİL *kamuş*, IV-291; ÖTİL V-233;

- “saman”, [Kıp.T.] MGİ 32a/2;
- “şeker kamışı”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 1: 4; LD 969;
- “kalem”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD 841;
- “ney”, [Çağ.T./K.D] BVas. 269/5;

kamışlan-: “kamışlı olmak, kamışlanmak”, [Kar.T.] DLT II, 268;

kamıt-: “kaymak”, [Kar.T.] KB 803;

kamtur-: “birini ölesiye ve sesi kısılması dövdürmek”, [Kar.T.] DLT II, 191;

kamuğ: “hepsi, her, bütün”, bk. **kamu**, [Kar.T.] DLT I, 44; AH 115; AH *kamu*, A 457; R 34: 40; KB 1253; TİEMKök 2: 116;

[ET.] UM I *kamağ*, 11; Hua. *kamag*, 2; Üİ *kamağ*, 107a/2;

[Har.T.] MM 164-1; NF 94-11; HAP 36: 53; HŞ 10;

[Kıp.T.] Kİ 75; K 159a/2; RS *ķamu*, 189a-24; GT *ķamu*, 287/7; İM 1b/1; BVAğar 1b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 69/9; GD *ķamuķ*, 42: 1; MSD 25; YED *ķamu*, 47/3; T *ķamuķ*, 59; LD *ķamu*, 128; LD 16; LD *ķamuķ*, 10; LGN 7/6; LGN *ķamuķ*, 52/12;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 8a-4; Abuş. *ķamuķ*, 952;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ķamuğ*, 99b-12;

kamul-: “yan yatmak”, [Kar.T.] DLT II, 135-136;

ķan: “kan”, [Kar.T.] DLT I, 272; R 16: 115; KB 6008; TİEMKök 16: 115;

[ET.] KT D 24; AYÖlmez 134/10;

[Har.T.] MM 79-1; NF 12-17; HAP 22: 37; HŞ 1187;

[Kıp.T.] CC-I 36a/7; Kİ 74; KMTT 23a/1; K 5a/4; EDM 13b/4; EKK 69a/4; RS 190b-4; GT 66/13; İM 65a/5; KFLT 80b/50; MGİ 102b/2; MES 6a/4; MG 92b/8; BVAğar 20a/21;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 51/9; TSM 99; GD 8: 5; MEs. 21a/212; MSD 257; YED 21/2; D 196; T 315; LD 442; LGN 44/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 10/1; BVas. 217/5; Mün. 2b/16; NC 28a/10; HBD 6/2; ŞDG 19/1; ŞHD 134a-3; MA A79a/6; BD 53/2; MDF 411; BTĐ XXI/5; Abuş. 952;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 95b-5;

[Çağ.Leh.] YUTS 218; UTİL IV-142; ÖTİL *ķan*, V-328;

- “aybaşı olmak, regl olmak”, [Kıp.T.] İM *ķan kör-*, 58b/7;

ķan: “hakan”, bk. ģan.

kan- (I): “su, yemek veya başka şeylere kanmak, doymak”, [Kar.T.] DLT III, 184³⁶⁷; KB 6035;

[ET.] AYÖlmez 157/13;

[Har.T.] NF 22-11; HAP 56: 55; HŞ 3548;

[Kıp.T.] K 87b/4; Kİ 74;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 432; LD 1326; LGN 38/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 4/8; BVas. 629/1; HBD 179/4; ŞHD 11a-2; MA A30b/9; Abuş. 952;

[Çağ.Leh.] YUTS 219; UTİL IV-165; ÖTİL *kan-*, V-330;

kan- (II): “küfretmek, inkâr etmek, inanmamak”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 85;

- “inanmak, ikna olmak”, [Çağ.T./K.D] NİD 298/4; BVas. 344/1;

kana- (I): “kanamak”, bk. **kanı-**, [Kar.T.] DLT III, 273-274;

[Har.T.] NF 354-17; HŞ 3576;

[Kıp.T.] K 39a/7; İM 492b/1; BVAğar 26b/19;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 952;

[Çağ.Leh.] YUTS *kanı-*, 219; UTİL *kanı-*, IV-169; ÖTİL *kanü-*, V-329;

kana- (II): “kan almak”, [Kar.T.] DLT III, 273-274;

kanagu: “neşter”, [Kar.T.] DLT I, 447;

kanak: “sütün üzerindeki kaymak”, bk. **kayak**, **kıyak**, [Kar.T.] DLT I, 383;

kanat:

(1) “kanat”, [Kar.T.] DLT I, 357; R 35: 1; KB 1934; TİEMKök 6: 38;

[ET.] IB 53; AYTok 2607;

³⁶⁷ Atalay, I-377’de geçen *kan-* kelimesini “aldanmak” olarak almıştır. Oysa burada “sevince doymak” anlamında kullanılmıştır.

[Har.T.] NF 162-14; HAP 6: 38; HŞ 1644;

[Kıp.T.] CC-II *kanat*, 65b/24; Kİ 75; KMTT 10b/5; K 171b/3; EDM 12a/12; BM 17a/3; RS 200b-14; GT 346/1; İM 353b/5; MĞİ 8b/6;

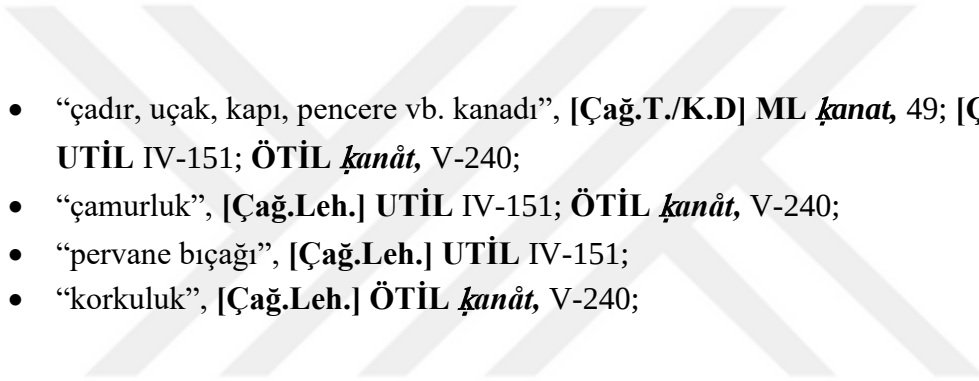
[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 77/9; GD 2: 2; MSD 398; D 216; LD 2625;

[Çağ.T./K.D] NİD 88/1; BVas. 73/1; HBD 98/1; ŞHD 126a-13; MA A28b/14; BD 525; BTD III/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 62b/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 219; UTİL IV-151; ÖTİL *kanât*, V-239;

(2) “kol”, [Kar.T.] R 28: 32;

- “çadır, uçak, kapı, pencere vb. kanadı”, [Çağ.T./K.D] ML *kanat*, 49; [Çağ.Leh.] UTİL IV-151; ÖTİL *kanât*, V-240;
- “çamurluk”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-151; ÖTİL *kanât*, V-240;
- “pervane bıçağı”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-151;
- “korkuluk”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kanât*, V-240;

kanat-: “kanatmak”, [Kar.T.] DLT II, 313;

[Har.T.] NF 386-6; HŞ 1876;

[Kıp.T.] Kİ 75; MG 16b/6; BVAğar 55b/2;

[Çağ.T./K.D] HBD 57/1;

[Çağ.Leh.] YUTS 219; YUTS *kanit-*, 219; UTİL IV-156;

kanatlan-:

(1) “çok hızlı koşan bir binek hayvanına binip adeta uçmak”, [Kar.T.] DLT II, 267;

(2) “kuş için kanadı çıkmak, tüyler bitmek”, [Kar.T.] DLT II, 267;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-155; ÖTİL *kanâtlân-*, V-240;

- “coşmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 219; UTİL IV-155; ÖTİL *kanâtlân-*, V-240;

- “uçmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-155;

kan barın-: “adet kanı boşalmak”, [Kar.T.] DLT 682³⁶⁸;

kança: “nereye, nasıl”, [Kar.T.] DLT I, 74; AH 386; KB 1525;

[ET.] IB 63;

[Har.T.] NF 410-3;

[Kıp.T.] RS 189a-6;

[Çağ.Leh.] YUTS *kançe*, 219; UTİL *kançe*, IV-157;

kançık:

(1) “dişi köpek”, [Kar.T.] DLT I, 188;

[Kıp.T.] CC-II 81a/12; Kİ *kançuğ*, 74; KMTT 12a/5; EDM *kançuğ*, 7b/9; BM *kançuğ*, 15b/7;

[Çağ.Leh.] YUTS *kançuğ*, 219; UTİL *kançuğ*, IV-157;

(2) “kadına sövmek için kullanılan bir söz, kahpe, orospu, kancık”, [Kar.T.] DLT I, 188;

[Çağ.Leh.] UTİL *kançuğ*, IV-157;

kançuk: “nasıl”, [Kar.T.] DLT I, 195;

kanda: “nerede, nereye”, [Kar.T.] DLT I, 46; TİEMKök 6: 22;

[ET.] AYÇağ *kanta*, 624/9;

[Har.T.] NF 411-1; HŞ 1640;

[Kıp.T.] BM 20a/3; GT 5/9; MES 13a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 5: 7; D 152; LD 365; LGN 29/8;

[Çağ.T./K.D] BD 347; MDF 59;

kandır: “tabaklanmaya uygun derinin adı”, [Kar.T.] DLT I, 457;

kañdaş: “babaları bir olan”, [Kar.T.] DLT III, 382;

³⁶⁸ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “aynı ana babadan doğan”, [Çağ.Leh.] UTİL *ḵandaş*, IV-159; ÖTİL *ḵandâş*, V-329;

kandur-: “suya ve başka şeylere kandırmak, doyurmak”, bk. **kantur-**, [Kar.T.] DLT II, 192;

[ET.] AYÇağ 615/12;

[Har.T.] NF 124-13; HŞ 1693;

[Kıp.T.] Kİ 74; K 128a/9;

[Çağ.Leh.] YUTS 219; UTİL IV-162; ÖTİL *ḵandır-*, V-329;

- “inandırmak”, [Kıp.T.] İM 377a/6;
- “aldatmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN 45/3;

ḵanı: “nerde, hani”, [Kar.T.] DLT III, 237; KB 5116;

[ET.] KT D 9;

[Har.T.] MM 189-4; NF 172-10; HŞ 1069;

[Kıp.T.] GT 222/3; MGİ 260a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 1/7; TSM 51; GD 77: 2; MEs. 7b/70; MSD 229; T 81; LD 48; LGN 33/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 22/7; BVas. 114/1; HBD 47/3; ŞHD 4a-5; MA A23a/6; BD 4/112;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 98b-17; ŞRT 26a/04;

[Çağ.Leh.] YUTS *ḵēni*, 232; UTİL *ḵēni*, IV-383;

ḵanı-: “kanamak”, bk. **ḵana-**, [Kar.T.] DLT III, 274;

ḵanıg: “sevinç, insandaki iyilik ve cömertlik hasleti”, [Kar.T.] DLT I, 376;

ḵanıṭ-: “şevke getirmek, mutlu etmek”, [Kar.T.] DLT I, 515;

ḵanlı: “üzerinde yük taşınan araba, kağnı, öküz arabası”, [Kar.T.] DLT III, 379;

[ET.] AYÖlmez 133/20; Üİ 108a/14;

[Kıp.T.] Kİ *kanlı*, 75; KMTT 10a/11; RS 204b-29;

kaṇrak: “çan”, [Kar.T.] DLT III, 383;

kaṇrıḳ³⁶⁹: “damak³⁷⁰”, [Kar.T.] DLT III, 383;

[Çağ.T./K.D] MDF *kaṇrıḡ*, 515;

- “geniz”, [Kıp.T.] Kİ *kaṇrıḳ*, 75;
- “genizden, burnundan konuşan”, [Çağ.Leh.] YUTS *kaṇruḳ*, 220; UTİL *kaṇruḳ*, IV-120;

kaṇsık: “üvey”, [Kar.T.] DLT III, 383;

kantur-: “suya ve başka şeylere kandırmak, doyurmak”, bk. **kandur-**, [Kar.T.] DLT II, 192;

[ET.] AYÖlmez 170/17;

kanu: “Argu lehçesinde hangi”, bk. **kayu**, **ḡayu**, [Kar.T.] DLT I, 31;

kap (I):

(1) “kap”, [Kar.T.] DLT II, 170; R 4: 124; TİEMKök 4: 53;

[ET.] AYAYazlı *kav*, 0971;

[Har.T.] AKYB K.I. 25; HAP 41: 47;

[Kıp.T.] KMTT 18a/9; K 17a/9; İM *ḳab*, 444b/3; KFLT 267b/45; BVÖzgür 76/7;

[Çağ.Leh.] YUTS 220; UTİL IV-2;

(2) “tulum”, [Kar.T.] DLT I, 195;

(3) “çuval, dağarcık”, [Kar.T.] DLT I, 268;

[Çağ.Leh.] YUTS 220; UTİL IV-2; UTİL *ḳapçuḳ*, IV-8;

³⁶⁹ Atalay, bu kelimeyi *kaṇrak* şeklinde okumuştur. Ama Atalay bu kelimenin *kaṇıṇrak* olmaması gerektiğini çünkü *kaṇrak* kelimesinin “çan” anlamında kullanıldığını söyler. Bu kelimenin الخيلخل şeklinde yazılması gerektiğini eklemiştir.

³⁷⁰ Ercilasun ve Akkoyunlu bu kelimeye “gaga” olan ikinci bir anlam daha vermişlerdir.

(4) “karındaki bebeği kaplayan zar, plasenta”, [Kar.T.] DLT III, 146;

- “hurma, ağaç vb. için kabuk”, [Har.T.] NF 18-5; [Kıp.T.] Kİ *ḵab*, 67; K 57a/2; [Çağ.Leh.] UTİL IV-2;
- “elbise astarı”, [Kıp.T.] RS 205b-34;
- “tencere vb. kap kacak, mutfak eşyası”, [Kıp.T.] İM *ḵab*, 346b/3;
- “kılıf”, [Kıp.T.] İM *ḵab*, 104a/1;
- “kutu”, [Çağ.Leh.] YUTS 220; UTİL IV-2;

kap (II): “insanların aynı karında doğmuş gibi birbirine yakın olması”, [Kar.T.] DLT III, 146;

kap- (I):

(1) “bir şeyi birden bire, zorla almak”, [Kar.T.] DLT III, 33-34;

[ET.] AYÇağ 633/22; IBTekin 44;

[Har.T.] HAP 22: 31; HŞ 1641;

[Kıp.T.] Kİ 67; KMTT 37b/9; K 29a/1; EKK 80b/12; BM 44a/3; İM 417b/3; MG 39a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 18a/182;

(2) “çalmak”, [Kar.T.] DLT III, 80;

(3) “bir kimseyi ortadan kaldırmak, sindirmek”, [Kar.T.] R 8: 26;

(4) “tutmak, kavramak, yakalamak”, [Kar.T.] KB 6110; TİEMKök 20: 96;

[ET.] IB 66;

[Kıp.T.] GT 86/9;

- “ısırmak, dişlemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ḵap-*, V-334;

ḵap- (II): “(rüzgâr, at vb.nin bir kimse ya da bir şeye) dokunmak, çarpmak, uçurmak”, [Kar.T.] DLT II, 4;

[Kıp.T.] K 3b/3;

- “şimşek için göz kamaştırmak”, [Kıp.T.] K 3b/4;

kapa: “kaba ve yüksek olan”, [Kar.T.] DLT III, 217;

kapak (I): “göz kapağı”, [Kar.T.] DLT I, 382;

[Har.T.] MM 395-1;

[Kıp.T.] Kİ 68; RS 189b-9; İM *ḳabaḳ*, 92b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2242;

[Çağ.Leh.] YUTS 220; UTİL IV-5;

- “kapak”, bk. *ḳapḡa*, *ḳapḡaḳ*, [Har.T.] HŞ 1540; [Kıp.T.] KFLT 211a/9; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 276;
- “örtü”, [Kıp.T.] RS 189c²-15;
- “kaş”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-5;

kapak (II): “kızlık zarı”, [Kar.T.] DLT I, 382;

kapakla-: “bekaretini bozmak”, [Kar.T.] DLT III, 338;

kapaklıg: “bakire”, [Kar.T.] DLT I, 496;

kapçak: “su kollarının birbirine kavuştuğu yer”, [Kar.T.] DLT I, 471;

ḳapḡa: “büyük kapı”, bk. *ḳapug*, [Kar.T.] DLT I, 425;

[Çağ.Leh.] YUTS *ḳapḡa*, 220; UTİL *ḳapḡa*, IV-9;

- “pencere kepengi”, bk. *ḳapḡaḳ*, [Çağ.Leh.] UTİL *ḳapḡa*, IV-9;
- “bent, set kapağı”, bk. *ḳapak*, *ḳapḡaḳ*, [Çağ.Leh.] UTİL *ḳapḡa*, IV-9;

kapgāk: “kapak”, bk. **kapāk**, [Kar.T.] DLT I, 471;

[Çağ.Leh.] YUTS **kapkaḳ**, 220; UTİL **kapkaḳ**, IV-10; ÖTİL **kapkaḳ**, V-335;

- “pencere kepengi”, bk. **kapğa**, [Çağ.Leh.] UTİL **kapkaḳ**, IV-10;
- “bent, set kapağı”, bk. **kapāk**, **kapgāk**, [Çağ.Leh.] UTİL **kapkaḳ**, IV-10;
- “vana”, [Çağ.Leh.] UTİL **kapkaḳ**, IV-10;

kapgaklan-: “kapaklanmak”, [Kar.T.] DLT II, 275;

kapguçı: “mal vb. çalan”, [Kar.T.] DLT II, 50;

kapıl- (I): “nesne için kapılmak, çalınmak”, [Kar.T.] DLT II, 120; R 28: 57;

kapıl- (II): “hapsedilmek”, [Kar.T.] DLT II, 120;

kapın- (I): “mal vb. şeyleri çalar gibi görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 154;

kapın- (II): “dokunmak, hasta etmek”, [Kar.T.] DLT II, 154;

kapış: “yağmalama”, [Kar.T.] DLT I, 369;

kapış- : “kapışmak, yağmalamak”, bk. **kapuş-**, [Kar.T.] DLT II, 88;

[Kıp.T.] BVAğar 15a/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 93/1;

kapla-: “kaplamak, ihtiva etmek”, bk. **kapsa-**.

kaplan-: “kap sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT III, 199;

kaplıg: “kaplı, kılıflı”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 155;

kapsa- (I):

(1) “etrafını sarmak, çevresini kuşatmak”, [Kar.T.] DLT III, 285; R 39: 75;

[Har.T.] NF322-7; HAP 18: 32; HŞ 1497;

[Kıp.T.] K 13a/9;

[Çağ.T./K.D] ŞHD **kapa-**, 153b-3;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķapsi*-, 221;

(2) “kaplamak, içine almak, ihtiva etmek”, [Kar.T.] DLT III, 285; TİEMKök 9: 49;

[Har.T.] MM 94-2; HAP 6: 144;

[Kıp.T.] İM 91a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2266;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 188a-2; Abuş. 952;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķapli*-, 221; YUTS *ķapsi*-, 221; UTİL *ķapli*-, IV-12; ÖTİL *ķāplā*-, V-333;

(3) “bir şeyi kavramak, anlamak”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 108;

[Har.T.] HAP 14: 34;

- “örtmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 593; [Çağ.T./K.D] BVas. *ķapla*-, 44/7; [Çağ.Leh.] UTİL *ķapli*-, IV-12; ÖTİL *ķāplā*-, V-334;
- “gizlemek, saklamak”, [Çağ.Leh.] UTİL *ķapli*-, IV-12; ÖTİL *ķāplā*-, V-333;
- “yayılmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *ķapli*-, IV-12;
- “(duygular) içini kaplamak, istila etmek, ele geçirmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *ķapli*-, IV-12;
- “dallanmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *ķapli*-, IV-12;
- “ihtiyaç için yeterli olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ķāplā*-, V-334;

kapsa- (II): “kapmak, çalmak istemek”, [Kar.T.] DLT III, 285;

ķapsal-: “kuşatılmak, etrafı sarılmak”, [Kar.T.] R 12: 66; TİEMKök 10: 22;

kaptur-: “çalmaya yönlendirmek, çaldırtmak”, [Kar.T.] DLT II, 189;

ķapuġ: “kapı”, bk. *ķapġa*, [Kar.T.] DLT I, 520; R 12: 67; KB 590; TİEMKök 15: 14;

[ET.] AYAYazlı *ķapıġ*, 0326; Hua. *kapıġ*, 164;

[Har.T.] NF 87-14; HAP 2: 58; HŞ 1154; AKYB *ķapu*, K.V. 8;

[Kıp.T.] Kİ *kapu*, 68; KMTT *kapu*, 6b/5; K 12b/3; EDM *kapı*, 3a/12; EDM *kapu*, 3a/12; EKK *kapu*, 66b/12; BM *kapı* ~ *kapu*, 19a/3; RS *kapu*, 193b-5; RS 201c-22; KFLT *kapu*, 416a/43; MGİ *kapu*, 93b/3; MES *kapu*, 36b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 5/9; GTSib *kapuğ*, 135/3; MSD 381; MSD *kapuğ*, 440; LGN *kapu*, 66/1;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *kapu*, 145a-10; MA *kapu*, A1b/11; MA 17;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *kapı*, V-333; ÖTİL *kapu*, V-334;

kapuğcı: “bekçi, kapıcı”, [Kar.T.] KB 3768;

[Har.T.] HŞ 2366;

[Kıp.T.] RS *kapuıcı*, 198b-6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 24/11;

- “hizmetçi”, [Kıp.T.] KMTT *kapuıcı*, 25b/5;
- “devlet törenlerini düzenlemek ve denetlemekle görevli kimse”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *kapuğcı*, 241;

kapuğ ili: “kapı açıklığı”, [Kar.T.] DLT 684³⁷¹;

kapul:- “kapı vb. şeylerin arasına sıkışmak”, [Kar.T.] DLT I, 520;

- kapılmak, kapılıp götürülmek”, [Har.T.] HAP 28: 57; [Kıp.T.] K 29a/2;

kapuş: “yağma”, [Kar.T.] KB 6482;

kapuş:- “kapışmak”, bk. *kapış*-, [Kar.T.] DLT II, 113;

[Har.T.] HŞ 1839;

kar: “kar, yağış türü”, [Kar.T.] DLT I, 386; KB 6013; TİEMKök 3: 117;

³⁷¹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir. Ercilasun ve Akkoyunlu bu anlamdan emin değillerdir.

[ET.] Ton. 25;

[Har.T.] NF 217-16; HŞ 1340;

[Kıp.T.] CC-I 19a/8; Kİ 70; KMTT 5b/10; K 30a/7; EDM 2b/4; EKK 65b/10; BM 9a/4; RS 192b-29; GT 243/7; İM 11a/5; BVÖzgür 102/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 4/2; YED 26/6; LGN 62/2;

[Çağ.T./K.D] BVas. 266/2; ŞHD 37b-11; BD 160/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 75a-16;

[Çağ.Leh.] YUTS 221; UTİL IV-39; ÖTİL *ķāpķāķ*, V-335;

ķar- (I): “su vb. için taşmak”, [Kar.T.] DLT III, 182;

ķar- (II): “boğaz için sudan dolayı tıkanmak, boğazından su vb. şeyler düğümlenmek”, [Kar.T.] DLT III, 182;

ķar- (III): “Oğuz lehçesinde katmak, karmak, karıştırmak”, bk. **kat-**, [Kar.T.] DLT I, 432; TİEMKök 6: 82;

[Har.T.] HŞ 1553;

[Kıp.T.] Kİ 70; K 130b/1;

[Çağ.T./K.D] BVas. 8/5; ŞHD 158b-3; Abuş. 950;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ķār-*, V-344;

ķara (I):

(1) “siyah, kara”, [Kar.T.] DLT III, 219; R 39: 60; KB 1429; TİEMKök 2: 187;

[ET.] Toy. 9; AYÇetin 763; UM I 142; IBTekin 3;

[Har.T.] NF 34-2; HAP 2: 187; HŞ 1358;

[Kıp.T.] CC-I 46b/27; Kİ 69; KMTT 14a/2; K 15a/7; EDM 9a/5; EKK 67a/10; RS 196a-5; GT 271/9; İM 421b/4; KFLT 419a/33; MGİ 88a/3; MES 34a/2-3; MG 79a/4; BVÖzgür 36/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 53/3; GD 5: 9; MEs. 12b/122; MSD 536; YED 34/2; YED *ķarağ*, 129/9; T 169; LD 156; LGN 33/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 30/1; BVas. 230/7; Mün. 2a/13; NC 29b/15; HBD 19/2; ŞDG 28/5; ŞHD 157b-8; BTD V/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73a-14; ŞRT 5b/01;

[Çağ.Leh.] YUTS 221; UTİL IV-40; ÖTİL *karâ*, V-250; ÖTİL *karû*, V-335;

(2) “esmer, zenci”, [Kar.T.] DLT I, 60;

[Kıp.T.] GT 92/13;

(3) “karanlık”, [Kar.T.] DLT III, 222;

[Çağ.Leh.] YUTS 221³⁷²;

(4) “mürekkep”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 109;

[Kıp.T.] CC-I 40b/15; İM 53b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 182;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 953;

- “karanlık”, [ET.] Hua. 47; [Çağ.Leh.] ÖTİL *karû*, V-335;
- “yılki ile birlikte hayvan, hayvan sürüsü”, [Har.T.] AKYB K.I. 16; NF 212-11; [Çağ.Leh.] UTİL 41³⁷³;
- “karartı, gölge”, [Har.T.] NF 71-13; [Çağ.Leh.] YUTS 221; UTİL IV-41;
- “toprak, yeryüzü”, [Har.T.] NF 378-11; [Kıp.T.] İM 247a/6;
- “inek, büyükbaş hayvan”, [Kıp.T.] CC-II 60b/30;
- “bakır para”, [Kıp.T.] EDM *ğara yarmuğ*, 3a/2;
- “büyük (çadır, mal)”, [Kıp.T.] RS *ğara év*, 202a-10; İM *ğara iw*, 225b/1; [Çağ.Leh.] YUTS *ğara öy*, 221; YUTS *ğara mal*, 221³⁷⁴;
- “kavak”, [Kıp.T.] RS *ğara terek*, 202a-23;
- “söğüt”, [Çağ.Leh.] YUTS *ğara tal*, 221;
- “çavdar”, [Çağ.Leh.] YUTS *ğara buğday*, 221;
- “Kurban bayramı günü kesilen kurban”, [Kıp.T.] İM *ğara kurban*, 329b/6;
- “tavşancıl”, [Kıp.T.] İM *ğara kuş*, 354b/6;
- “huri, cennet kızı”, [Kar.T.] R *ğara közlüg*, 44: 54;
- “Hacer-i Esved”, [Kıp.T.] İM *ğara taş*, 290b/6;
- “kötü, uğursuz”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 17/6; [Çağ.T./K.D] NİD 25/3; ŞDG 16/4; MDF 381; [Çağ.Leh.] YUTS 221; UTİL IV-41; ÖTİL *karû*, V-336;

³⁷² *ğara seherde* “sabahın erken saatinde, hava aydınlanmadan, sabahın köründe”.

³⁷³ *ğara koç* “yabani, vahşi koç”. Aynı zamanda “ilkel” anlamında da kullanılmaktadır.

³⁷⁴ Büyükbaş hayvan.

- “umutsuz ama güçlü (sevda)”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 4/10; [Çağ.Leh.] UTİL IV-41;
- “una et, yağ ve şeker karıştırılarak yapılan kek türü bir tür ekmek”, bk. **etmek**, [Kar.T.] DLT *ğara itmek*, III, 222; [Kıp.T.] Kİ *ğara etmek*, 69; BM *ğara etmek*, 14a/7;
- “kabir, mezar”, [Kar.T.] DLT *kara orun*, III, 221;
- “kurt boğan”, [Kar.T.] DLT *kara ot*, III, 222;
- “petrol”, [Kar.T.] DLT *ğara yağ*, III, 222;
- “iftira”, [Çağ.Leh.] YUTS 221; UTİL IV-41; ÖTİL *ğarä*, V-336;
- “ağır, güç, zor”, [Çağ.Leh.] YUTS 221; UTİL IV-41;
- “koyu, yoğunluğu fazla olan”, [Çağ.Leh.] YUTS 221; ÖTİL *ğarä*, V-336;
- “sık, seyrek olmayan”, [Çağ.Leh.] YUTS 221;
- “kaba (güç, kuvvet)”, [Çağ.Leh.] YUTS 221;
- “yas”, [Çağ.Leh.] YUTS 221;

ğara (II): “halk”, [Kar.T.] KB 986;

[ET.] BK D 41; AYÖlmez 192/5; IBTekin 63;

[Çağ.T./K.D] MA B96a/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73b-14;

- “köle”, [Kıp.T.] EDM 14a/2; EKK 48a/1; GT 95/3;

ğara (III): “yüz kızartıcı, utanç verici, ayıp (yüzünü kara çıkarmak)”, bk. **ğarağçı**.

ğara (IV): “göz bebeği”, bk. **ğarağ**.

ğarabaş: “erkek veya dişi köle”, bk. **karavaş**, [Kar.T.] DLT III, 222; AH 298; R 58; 3; KB 1618; TİEMKök 4: 92;

- “cariye, kadın köle”, [Har.T.] MM 72-2; NF 262-1; HAP 2: 221; [Kıp.T.] KMTT 34b/6; K 164b/9;

karaçı: “kapı kapı dolaşan dilenci”, bk. **ğarağçı**, [Kar.T.] DLT I, 445;

ķarag :

(1) “ķ r, g rmeyen”, [Kar.T.] DLT I, 446; R 43: 40; KB 271; T EMK k 17: 72;

[K p.T.] K 52b/6; BM 62a/9;

[ aġ.T./K. .D] GTSib 67/4;

(2) “zaġ, karaboya, s lf rik asit”, [Kar.T.] DLT I, 446;

- “karanlık”, bk. ķara   , ķaran  , ķara   , [K p.T.] KMTT 28a/13; [ aġ.T./K.D] Abu . 953;
- “kara, siyah”, [K p.T.] K 152a/1;

karagun : “ak amları  ocukların oynadıkları bir oyun”, [Kar.T.] DLT III, 243;

ķaraġur-: “karartmak”, [Kar.T.] KB 6092;

ķarak (I):

(1) “g z bebeġi”, [Kar.T.] DLT I, 382; KB 374;

[ET.] BK ķarag, D 37;

[Har.T.] H  1392;

[K p.T.] RS 189b-7;

[ aġ.T./K. .D] D ķaraġ 220; T 199; LGN 23/3;

[ aġ.T./K.D]  HD 78b-12; Abu . 953;

[ aġ.Leh.] UT L ķara, IV-41; UT L IV-60;  T L ķara  , V-252;

(2) “g z”, [Kar.T.] KB 2205;

[ET.] AYTok 836;

[ aġ.T./K. .D] GTSib 170/4; GD 36: 2; MSD 796; T 243; LD 563;

- “bakı , nazar”, [ aġ.T./K.D]  HD 78b-12;

ķarak (II): “gözün karası”, [Kar.T.] DLT I, 382;

[Kıp.T.] Kİ 71;

- “karanlık”, [Çağ.T./K.D] MDF *ķarağ*, 1155;

ķarakçı: “yağmacı, yankesici; dilenci”, [Kar.T.] KB 1737;

[Har.T.] HŞ 2284³⁷⁵;

[Kıp.T.] CC-II *ķarakçı*, 75a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 158: 6; T 125; LD 891;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 176a-7; MA A66b/15;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķarakçı*, 221; UTİL IV-61; ÖTİL *ķarâķçi*, V-252;

- “yüz kızartıcı durumda olan, suçlu, mec. lekeli”, [Çağ.T./K.D] MA *ķara<ķarak*, A17b/1;

ķarakla-: “Yağma lehçesinde yol kesip mal almak”, [Kar.T.] DLT III, 338;

[Çağ.T./K.D] MA A4562(B);

ķarakuş (I): “kartal”, [Kar.T.] KB 3949;

[Kıp.T.] CC-I 55a/5; KMTT 10b/7; EKK 70a/7; BM RS *ķara ķuş*, 197a-10;

[Çağ.T./K.D] ML *ķara ķuş*, 65;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķariķuş*, 223;

ķarakuş (II): “jüpiter”, [Kar.T.] KB 5675;

³⁷⁵ *anıy kim malı köptür kaçğusı bar / ķarakçıdın ne ķorķsun yoķsul ey yar.* Demirci-Karslı bu kelimenin anlamını “bekçi” olarak vermişlerdir. Oysa kelime “yankesici, hırsız” anlamında kullanılmıştır.

karala- (I): “karalamak, siyahlaştırmak”, [Kar.T.] DLT III, 324;

[Çağ.T./K.D] ML 121;

[Çağ.Leh.] YUTS *karili-*, 223; UTİL *karılı-*, IV-86; ÖTİL *kârülü-*, V-339;

- “itham etmek, kötölemek”, [Çağ.T./K.D] ML 121;

karala- (II): “köpek vb. için pislemek”, [Kar.T.] DLT III, 324;

karamuk: “buğday karamuğu”, [Kar.T.] DLT I, 487;

[Çağ.Leh.] YUTS *karimuḳ*, 223; UTİL *karimuḳ*, IV-89;

karanḡu: “karanlık”, bk. *karanku*, *karanku*, *karagū*, [Kar.T.] DLT III, 388;

[ET.] AYUçar 0107;

[Har.T.] NF 402-12; HAP 36: 37; HŞ 1494;

[Kıp.T.] CC-I *karanḡu*, 37a/10; K 15b/6; K *karaku*, 49b/6; BM *karani*, 18b/3; RS *karanu* ~ *karanu*, 198a-25; GT 243/3; İM 153a/1; BVAğar *karanu*, 43b/18;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 150/9; GD 29: 4; YED *karanḡu*, 129/5; LD 191; LGN *karanu*, 13/5;

[Çağ.T./K.D] NİD *karanḡu* 126/5; BVas. *karanḡu*, 148/1; HBD *karanḡu*, 75/2; ŞHD *karanḡu*, 53a-13; BD *karanḡu*, 46/2; MDF *karanḡu*, 81; Abuş. 953;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *karanḡu*, 86b-17;

[Çağ.Leh.] YUTS 222; UTİL IV-62; ÖTİL *kârânḡi*, V-345;

- “kapalı, bulutlu (hava)”, [Kıp.T.] CC-I *karanḡu*, 37a/19; [Çağ.Leh.] UTİL IV-62; ÖTİL *kârânḡi*, V-345;
- “ufuk”, [Kıp.T.] İM *karanḡ*, 147b/8;
- “sahil, kenar”, [Kıp.T.] İM *karanḡ*, 219b/4;
- “belirsiz, bulanık”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-62; ÖTİL *kârânḡi*, V-345;
- “kanunsuz, illegal”, [Çağ.Leh.] YUTS 222; UTİL IV-62; ÖTİL *kârânḡi*, V-345;

- “karamsar”, [Çağ.Leh.] YUTS 222; UTİL IV-62; ÖTİL *kârânġi*, V-345;

karanķu: “karanlık”, bk. *karanġu*, *karanķu*, *karagū*, [Kar.T.] TİEMKök 6: 59;

[Har.T.] NF 229-13;

[Kıp.T.] K 6a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *karanġu*, 191;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *karanġu*, 23/3;

karanķu: “karanlık”, bk. *karanġu*, *karanķu*, *karagū*, [Kar.T.] DLT III, 290; R 36: 37; KB 1419; TİEMKök 6: 76;

[Har.T.] HAP 6: 76; HŞ 4471;

karanķuluk: “karanlık”, [Kar.T.] R 14: 1; TİEMKök 10: 27;

[Har.T.] NF 322-7; HAP 2: 257; HAP *karanķuluk*, 65: 11; HAP *karanġuluk*, 24: 40; HŞ *karanġuluk* 1616; HŞ 1357;

[Kıp.T.] GT *karanġuluk*, 131/3; İM *karanġuluk*, 67b/2; MGİ *karagılık*, 80a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *karanġuluk*, 148/1; MSD *karanġuluk*, 77; YED *karanġuluk*, 139/7; D *karanġuluk*, 62; LD *karanġuluk*, 2131; LD *karanġuluk*, 1692;

[Çağ.T./K.D] BVas. *karanġuluk*, 323/1; MA *karanġuluk*, D27a/12;

[Çağ.Leh.] YUTS *karanġuluk*, 222; YUTS *karanġuçilik*, 222; UTİL *karanġuluk*, IV-64; ÖTİL *kârânġilik*, V-346;

karar-: “kararmak, karanlıklaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 77; KB 5347; TİEMKök 3: 106;

[Har.T.] NF 66-9; HAP 3: 106; HŞ 2205;

[Kıp.T.] K *karanur-*, 168b/2; EKK 4b/8; GT 281/8; İM 464b/6; BVAğar 13b/19;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 174/6; GD 3: 3; YED 258/4; D 418; T 222; LD 1928;

[Çağ.T./K.D] NİD 311/6; BVas. 520/4; Mün. 2b/21; HBD 82/1; ŞDG 28/4; BD 92/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 101a-9;

karart-: “karartmak”, [Kar.T.] DLT III, 431; KB 629; z

[Har.T.] MM 197-3; NF 325-12; HŞ 3330;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 135; LD 563;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 84b-4; BD 167/2;

karavaş: “kadın veya erkek köle”, bk. **karabaş**, [Kar.T.] AH Ba 298;

[Çağ.T./K.D] MA 4416(B);

- “kadın köle, cariye”, bk. **karabaş**, [Har.T.] AKYB K.I. 21; NF 151-7; HŞ 2002; [Kıp.T.] CC-I 45b/25; Kİ 70; KMTT 34b/6; K 32a/2;

karça-: “katılaşmak, sertleşmek”, [Kar.T.] DLT III, 276;

kardeş: “kardeş”, bk. **karındaş**.

kardu: “zemheride suyun üzerinde yüzen fındık büyüklüğünde buz taneleri”, [Kar.T.] DLT I, 419;

karğa: “karga”, [Kar.T.] DLT I, 425; R 5: 31; TİEMKök 5: 31;

[Har.T.] NF 260-1; HAP 5: 31; HŞ 4153;

[Kıp.T.] KMTT 11a/3; K 6b/4; EDM 11b/13; EKK 70a/9; BM 16b/2; RS 197a-20; İM 305b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 156/6;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 128a-8; MDF 1900;

[Çağ.Leh.] YUTS *karğa*, 216; YUTS *karğu*, 222; UTİL *karğu*, IV-73; ÖTİL V-255;

karğa-: “lanetlemek, birinin kötülüklerini saymak”, [Kar.T.] DLT III, 290; R 48: 6; TİEMKök 2: 159;

[Har.T.] NF 13-4; HŞ 4264;

[Kıp.T.] CC-II 57a/24; Kİ 69; K 59a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 72/10; LD 1815;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 185b-10; BD 542/2; Abuş. 954;

[Çağ.Leh.] YUTS *karğı-*, 222; UTİL *karğı-*, IV-74; ÖTİL V-255;

kargag: “lanet”, bk. **kargış**, [Kar.T.] DLT II, 288;

kargak tarmakı: “bir tür bitki”, [Kar.T.] DLT I, 467;

karğal-: “lanetlemek”, [Kar.T.] DLT II, 236; TİEMKök 17: 60;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-73;

karğan-: “kendi kendine lanet etmek”, [Kar.T.] DLT II, 249;

karğaş-: “karşılıklı lanet etmek”, [Kar.T.] DLT II, 220;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-73;

- “beddua etme, lanetleme”, [Çağ.Leh.] YUTS *karğaş*, 222;

kargat-: “lanetletmek”, [Kar.T.] DLT II, 338;

kargılaç: “kırlangıç”, bk. **karlıgaç**, [Kar.T.] DLT I, 526;

karğış: “lanet, lanetleme, beddua”, bk. **kargak**, [Kar.T.] DLT I, 274; R 15: 35; KB 4915; TİEMKök 5: 35;

[Har.T.] NF 12-12; HŞ 4273;

[Kıp.T.] Kİ *karış*, 69; KMTT *karış*, 22a/1; EDM 4b/14; EKK 24a/3;

[Çağ.T./K.D] BVas. 427/ 5; MA A11a/2; BD 558/30; Abuş. 954;

[Çağ.Leh.] YUTS *karğaş*, 222; YUTS *karğış*, 222; UTİL IV-73; ÖTİL V-255;

karğu: “dağın veya yüksek bir yerin üstüne minare şeklinde inşa edilen düşmanın geldiğini haber vermek için üzerine ateş yakılan kule”, bk. **karguy**, [Kar.T.] DLT I, 426;

[ET.] Ton. 34;

- “karşılık”, [Har.T.] MM 258-3;

ķarguy (I): “dağın veya yüksek bir yerin üstüne minare şeklinde inşa edilen düşmanın geldiğini haber vermek için üzerine ateş yakılan kule”, bk. **ķargū**, [Kar.T.] DLT III, 241;

ķarguy (II): “atmaca”, [Kar.T.] DLT III, 241;

[Kıp.T.] BM *ķargū*, 16b/6; RS *ķargū*, 197a-8; RS 200b-17;

ķarı (I):

(1) “yaşlı, ihtiyar, herhangi bir şeyin yaşlısı”, bk. **ķarīg**, [Kar.T.] DLT III, 222; KB 1492; TİEMKök 2: 68;

[ET.] Ton. 56; AYayazlı 1043; IBTekin 37;

[Har.T.] MM 170-3; NF 203-1; HAP 73: 17; HŞ 2573;

[Kıp.T.] Kİ 70; KMTT 25a/2; K 1b/5; GT 106/8; İM 95b/5; MG 83a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 124/7; MEs. 22b/229; YED 216/5; D 818; LGN 80/7;

[Çağ.T./K.D] BVas. 420/4; NC 19b/15; ŞHD 179b-8; MA *ķarri*, A7a/3; Abuş. 954;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-2;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķeri*, 232; UTİL *ķeri*, IV-374; ÖTİL *ķari*, V-248;

(2) “kesimlik hale gelmiş hayvan”, [Kar.T.] DLT III, 222;

- “kadın, hanım”, [Kıp.T.] EKK 53b/9; RS 190b-22; İM 449b/8; [Çağ.T./K.D] MDF 1585;
- “yaşlı kadın”, [Kıp.T.] RS 190b-22;
- “yaşlı erkek”, [Kıp.T.] RS 190b-23;
- “eskimiş, modası geçmiş”, [Çağ.T./K.Ö.D] D *ķarīh*, 668³⁷⁶; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ķari*, V-248;
- “mec. felek, kaderi çizdiğine inanılan gizli güç, talih, baht”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 125³⁷⁷;

³⁷⁶ *ik ulus resmine küğüñni tüzgin / bu ķarīh nağmedin köñlüñni üzgin* şeklinde geçmektedir.

³⁷⁷ *mini cefā birle velī cāñğa yitürdi ol ķarı / geh gāh şarını bozar, geh va ‘desi yalğan irür* şeklindeki beyiti Eraslan, “beni cefa ile o yaşlı (felek) canımdan etti; (felek) bazen şartını bozar, bazen de yalan vaatta bulunur.” şeklinde çevirmiştir.

ķarı (II): “kumaşı ölçmek için kullanılan arşın”, [Kar.T.] DLT III, 223;

[Kıp.T.] CC-I 43a/22; Kİ 70; KMTT 21b/5;

[Çağ.T./K.D] MDF 319;

[Çağ.Leh.] ÖTİL ķari, V-248;

ķarı (III): “karış”, [Kar.T.] DLT III, 223;

ķarı (IV): “kol”, [Kar.T.] AH 460;

[Kıp.T.] KMTT 21b/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 81a-15;

ķarı-: “kocamak, yaşlanmak”, [Kar.T.] DLT III, 263; AH 306; KB 1331;

[ET.] I.H. 3; AYUçar 0544;

[Har.T.] MM 359-4; NF 433-7; HŞ 3070;

[Kıp.T.] Kİ ķar-, 69; K 19a/1; BM 78a/5; GT 161/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2056; LGN ķarık-, 27/4;

[Çağ.T./K.D] BVas. 80/7; ÇH 33; HBD 9/7; MA 3798(B); BD 89/3; Abuş. 954;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 96a-4;

[Çağ.Leh.] YUTS ķeri-, 232; UTİL ķeri-, IV-376; ÖTİL ķari-, V-248;

- “bitmek, tükenmek”, [Kıp.T.] BM ķar-, 70a/5³⁷⁸; [Çağ.Leh.] ÖTİL ķari-, V-248;
- “eskimek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL ķari-, V-248;
- “solmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL ķari-, V-248;

ķarık: “yaşlı”, bk. ķarı, [Kar.T.] KB 2855;

ķarık: “karılmış, katılmış”, [Kar.T.] KB 3899;

³⁷⁸ Bu kelime *tüken-* kelimesi ile birlikte Arapça فُكْ kelimesine karşılık kullanılmıştır. *ķarı-* kelimesi “ömrün tükenmesi, yaşlanmak” anlamında kullanılırken *ķar-* kelimesinin genel anlamda “bir şey için tükenmek, sona ermek” anlamında olması dikkat çekicidir.

karık-: “kardan gözü kamaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 115;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 954;

karıl-: “Oğuz lehçesinde karışmak, karılmak”, [Kar.T.] DLT II, 134; KB 4401; TİEMKök 6: 146;

[ET.] AYÖlmez 133/15;

[Har.T.] HŞ 2006;

karıla- (I): “yaşlılığa mensup kılmak, yaşlı saymak”, [Kar.T.] DLT III, 324;

karıla- (II): “ölçmek; arşınlamak”, [Kar.T.] DLT III, 324;

[Kıp.T.] K 95a/9;

karıla- (III): “uğuldayarak kar getirmek”, [Kar.T.] DLT III, 324;

karılat-: “boylatmak, karışlamak, ölçmek”, [Kar.T.] KB 2595;

karılık: “ileri derecede yaşlılık”, [Kar.T.] R 19: 8; KB 1079; TİEMKök 19: 8;

[Har.T.] NF 65-14; HAP 30: 54; HŞ 4243;

[Kıp.T.] GT 36/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *karılığ*, 183/12; MEs. 20b/207;

[Çağ.T./K.D] BVas. 222/5; Mün. 2b/22; NC 23a/5; HBD 66/6; ŞHD 18a-6;

[Çağ.Leh.] YUTS *kêrilik*, 232; UTİL *kêrilik*, IV-376; ÖTİL *karilik*, V-248;

karımsın-: “boğazı tıkanır, boğulur gibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 260;

karın:

(1) “karın”, [Kar.T.] DLT II, 201-202; AH 186; R 16: 66; KB 2560; TİEMKök 3: 35;

[ET.] IB 10; AYÖlmez 136/10;

[Har.T.] MM 72-3; NF 266-5; HAP 6: 139; HŞ 1936;

[Kıp.T.] CC-I 48a/9; Kİ 70; KMTT 22a/3; K 8a/7; EDM 13a/16; EKK 69a/4; RS 190a-2; GT 212/9; İM 133a/7; KFLT 299a/50; MGİ 2a/1; MES 37b/4; MG 110a/2; BVÖzgür 107/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 203/12; TSM 36; MEs. 51a/530; YED 1/9;

[Çağ.T./K.D] MA A10b/12; MDF 380;

[Çağ.Leh.] YUTS *karin*, 224; YUTS *kèrin*, 232; UTİL IV-91; UTİL *kèrin*, IV-376; ÖTİL *kârin*, V-342;

(2) “mide”, [Kar.T.] DLT III, 286;

[Har.T.] NF 268-6;

- “(rûbap, tanbur vb. yaylı çalgı vb. nesnelerde içi boş bölüm, boşluk”, [Har.T.] NF 48: 24; [Çağ.Leh.] UTİL IV-91; ÖTİL *kârin*, V-342;
- “işkembe”, [Kıp.T.] RS 200a-12; [Çağ.Leh.] ÖTİL *kârin*, V-342;
- “zayıflamak”, [Kıp.T.] İM *karı kiç-*, 132b/3;
- “rahim”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-91;

karın atmak: “işkembenin nişangah olarak kullanıldığı bir ok oyunu”, [Kar.T.] DLT I, 403;

karınca: “Oğuz lehçesinde karınca”, bk. **karınçak**, [Kar.T.] DLT I, 501;

[Har.T.] NF 229-13; HAP 27: 18; MM *karıçka*, 4610;

[Kıp.T.] KMTT 12b/4; EDM 9b/8; EKK *karınca*, 67a/3; BM *karınca*, 16a/7; RS 200a-9; GT 80/11; İM 355a/3; MGİ *karınca*, 62b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *karınçka*, 133/13; T *karınca*, 190;

karınçak: “Oğuz lehçesinde karınca”, bk. **karınca**, [Kar.T.] DLT I, 501;

karındaş:

(1) “aynı karından olan iki çocuk, karın arkadaşı, kardeş”, [Kar.T.] DLT I, 407; R 33: 55; KB A35; TİEMKök 12: 90;

[Har.T.] AKYB A.V. 22; AKYB *karandaş*, A.V.2; MM 401-4; NF 54-2; HAP 12: 77; HŞ 1134;

[Kıp.T.] CC-I *karandaş*, 49a/8; CC-II 66b/10; Kİ 49; KMTT 33b/8; K 97a/4; EDM *karandaş*, 22b/8; EKK *karandaş*, 35b/1; BM 14b/2; RS *karındaş* ~ *karıntaş*, 190b-14; GT *karandaş*, 88/7; GT 155/6; İM 396b/6; KFLT *karandaş*, 392a/28; MGİ *karandaş*, 254a/5; MG 83a/4; BVÖzgür *karandaş*, 5/2; BVAğar 1b/20;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 65/10; D 621; LGN *kardeş*, 62/3;

[Çağ.T./K.D] BVas. *kardeş*, 508/5; ÇH *kardeş*, 25; NC *kardeş*, 11b/10; ŞHD *kardeş*, 170a-5; ŞHD 110b-7; MA A45b/2; MDF *kardeş*, 755;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 90b-2; ŞT *karıntaş*, 88a-10;

[Çağ.Leh.] YUTS *kerindaş*, 232; UTİL *kerindaş*, IV-376; ÖTİL *kardâş*, V-247; ÖTİL *karindâş*, V-249;

- “dost, tanıdık”, [Har.T.] NF 258-10; [Çağ.Leh.] ÖTİL *kardâş*, V-247;
- “amca”, [Kıp.T.] BM *ağa karındaş*, 14b/2;
- “bir kimsenin kendine denk kimseye hitap şekli”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kardâş*, V-247;
- “birbirine yakın, birlikte yaşayan”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *karindâş*, V-249;

karınla-: “karına vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 345;

karış (I):

(1) “karış”, bk. *karı*, [Kar.T.] DLT I, 369;

[Har.T.] HAP 18: 18;

[Kıp.T.] Kİ 69; KMTT 22a/1; EKK 48a/9; BM 14b/9; İM 47b/5; MG 27b/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *ğeriç*, 142; UTİL *ğeriç*, II-915; ÖTİL *karıç*, V-249;

(2) “hayvanda ön ayak”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 18;

karış (II):³⁷⁹ “yünlü kumaş”, [Kar.T.] DLT III, 28;

karış (III): “karışık”, [Kar.T.] R 50: 5;

[Har.T.] HAP 17: 104;

karış- (I):

(1) “karşı karşıya gelmek, düşman olarak karşı karşıya gelmek, karşı durmak, karşı çıkmak, savunmak”, [Kar.T.] DLT II, 97; KB 2290; R 3: 155³⁸⁰;

³⁷⁹ Bu kelime Ercilasun ve Akkoyunlu’nun sözlüğünde yer almamaktadır.

³⁸⁰ Bu ayette, iki ordunun savaş alanında karşı karşıya gelmesi söz konusudur. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

[Har.T.] HŞ 1773;

[Kıp.T.] CC-I 10b/3;

(2) “karşılaşmak, rastlaşmak; karşılamak”, [Kar.T.] DLT II, 98;

(3) “karışmak, katılmak, karılmak, kaynaşmak”, [Kar.T.] KB 2382;

[ET.] AYUçar 0512;

[Har.T.] NF 400-6; HAP 6: 146; HŞ 2819;

[Kıp.T.] BM 32b/3; GT 243/7; İM 494a/5; MGİ 262b/1; MG 88a/9; BVAğar 38a/21;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ķariş-*, V-344;

- “bir araya gelmek, bir arada yaşamak”, [Har.T.] HAP 2: 220; [Kıp.T.] K 66a/6;
- “inat etmek, aksilik yapmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *ķeriş-*, 233; UTİL *ķeriş-*, IV-375;

karış- (II): “diş için kamaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 97;

karışla-: “karışlamak”, [Kar.T.] DLT III, 335;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķeriçli-*, 142; UTİL *ķeriçli-*, II-916; ÖTİL *ķariçlä-*, V-250;

ķariştur-: “karıştırmak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 71;

[Har.T.] NF 55-5; HAP 9: 102; HŞ 896;

[Kıp.T.] CC-I 17b/13; İM 354b/3; KFLT *ķariştur-*, 409b/47; BVÖzgür 88/3;

- “bir araya getirmek”, [Kıp.T.] K 2a/4;

karıt-: “Türkmen lehçesinde bir küfür”, [Kar.T.] DLT I, 356;

karıt-: “ihtiyarlatmak, kocatmak”, [Kar.T.] DLT II, 304; KB 4674;

[Har.T.] HŞ 3857;

[Kıp.T.] K 136b/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķerit-*, 233;

karızan- “çok yaşlanmış, çok ihtiyarlamış”, [Kar.T.] DLT I, 448;

karkag:³⁸¹ “suyu, bitkisi bulunmayan kırlar, çöl”, [Kar.T.] DLT I, 465;

kar kur et- “karın guruldamak”, [Kar.T.] DLT I, 324;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *ķarķur*, 58b-1;

karla- “kar yağdırmak”, [Kar.T.] DLT III, 298;

karlan- “karlanmak, kar yağmak”, [Kar.T.] DLT III, 197;

karlat- “kar yağdırmak”, [Kar.T.] DLT III, 347;

ķarlūgaç: “kırlangıç”, bk. *ķargūlaç*, [Kar.T.] DLT I, 527;

[Har.T.] NF *ķarlūgaç*, 42-17;

[Kıp.T.] Kİ *ķarlaģuç*, 70; KMTT *ķarlaģuç*, 11a/6; K *ķarlūgaç*, 169a/7; EKK *ķarlaģuç*, 70a/10; BM 16b/6; RS *ķarlavuç*, 197a-18; RS *ķarlaķuç*, 200b-10;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *ķarça*, 215;

[Çağ.T./K.D] MA *ķarlūgaç*, A23a/2; MA *ķarlūvaç*, 1639(B);

[Çağ.Leh.] UTİL IV-75;

karlukla- “Karluklara nisbet etmek, Karluk kabul etmek”, [Kar.T.] DLT III, 351;

karluklan- “Karluk kılığına girmek”, [Kar.T.] DLT II, 276;

ķarma: “yağma”, [Kar.T.] DLT I, 433; KB 6458;

ķarma bol- “yağmalanmak”, [Kar.T.] DLT I, 410;

ķarmak: “çengel”, [Kar.T.] KB 6116;

- “olta, balık tutmaya yarayan araç”, [Kıp.T.] CC-II 60a/22; [Çağ.Leh.] YUTS 224; UTİL IV-76; ÖTİL *ķarmāk*, V-250;

³⁸¹ Bu kelime Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında yer almamaktadır.

ķarmala-: “yağmalamak, kapmak”, [Kar.T.] DLT III, 354;

- “acele etmek, çabuk olmak”, [Kıp.T.] CC-II 82a/28;
- “dokunmak”, [Kıp.T.] Kİ 69;

ķarmalaş-: “yağmada yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 221;

ķarmaş-: “yağmada yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 221;

- “uzaklaşmak”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 18b-5;
- “birbirini tutmak, kavraşmak”, [Çağ.T./K.D] Abuş. 954;

karnagu: “büyük karınlı”, bk. **karnak**, [Kar.T.] DLT I, 491;

karnak: “koca karınlı”, bk. **karnagu**, [Kar.T.] DLT I, 473;

kars: “koyun yününden veya deve tüyünden yapılan elbise”, [Kar.T.] DLT I, 348;

ķarsaķ: “derisinden güzel kürk yapılan bir hayvan, bozkır tilkisi”, [Kar.T.] DLT I, 473;

[Kıp.T.] CC-I 43a/9; RS 195a-7;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ķarsaķ*, V-253;

ķarşa-: “karışlamak”, [Kar.T.] DLT II, 286-287;

ķarşag: “elbisenin bir karışlık parçası”, [Kar.T.] DLT I, 464;

ķarşat-: “ölçtürmek, karışlatmak³⁸²”, [Kar.T.] DLT II, 337;

ķarşı (I): “hakan sarayı, köşk”, [Kar.T.] DLT I, 255; R 7: 137; KB 4246; TİEMKök 7: 74;

[ET.] AYAYazlı 0675;

ķarşı (II): “karşı olma, ihtilaf, uyuşmazlık, zıt”, bk. **karşu**, [Kar.T.] DLT I, 423-424; KB 5311;

³⁸² Ercilasun ve Akkoyunlu bu kelimeye ikinci bir anlam olarak “arşınlatmak” anlamı da vermişlerdir. Ama Atalay sadece “karışlatmak” anlamı vermiştir.

[ET.] AYÇetin 380; IB 29; Üİ 122a/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 143; YED 131/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *karşı*, 225; UTİL IV-70; ÖTİL *karşı*, V-254;

- “kavga”, [ET.] AYAyazlı 1201;
- “bir kimse veya yerin esas tutulan yüzünün ilerisi, karşı”, bk. *karşı*, [Har.T.] HŞ 1110; [Kıp.T.] CC-II 62b/13; EKK 45a/3; GT 21/1; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 796; [Çağ.T./K.D] MA 691(B); [Çağ.T./K.S.D] ŞT 88a-5; [Çağ.Leh.] YUTS *karşı*, 224; UTİL IV-70; ÖTİL *karşı*, V-253;

karşı:

(1) “karşı olma, ihtilaf, uyuşmazlık”, bk. *karşı*, [Kar.T.] DLT III, 272; AH A 462; KB 6211;

[Har.T.] NF 49-4;

- “bir kimsenin, bir yerin esas tutulan yüzünün ilerisi, doğru”, bk. *karşı*, [Har.T.] NF 72-4; HAP 2: 144; HŞ 3917; [Kıp.T.] Kİ 69; BM 18b/10; GT 69/5; İM 89a/8; RS 205c; KFLT 417b/34; MGİ 157a/3; MES 10a/4; MG 43a/1; BVAğar 14a/17; [Çağ.T./K.Ö.D] T 78; LD 879; [Çağ.T./K.D] MA A25a/3;
- “karşı karşıya, karşılıklı”, [Har.T.] HAP 37: 44; [Kıp.T.] K 158a/8;

karşut: “gece ve gündüz gibi zıt olan”, [Kar.T.] DLT I, 451;

kart: “yara”, [Kar.T.] DLT II, 248; TİEMKök 5: 45;

[ET.] AYÇağ 614/3;

karta- (I): “yarayı iyileştirmek³⁸³”, [Kar.T.] DLT II, 255;

karta- (II): “yarayı kaşımak, kabuğunu soymak, kanatmak”, [Kar.T.] DLT I, 272;

³⁸³ Ercilasun ve Akkoyunlu *karta-* kelimesinin “yarayı iyileştirmek” anlamı konusunda çelişkide kaldıklarını bir soru işaretiyle belirtmişlerdir. Anlamı konusunda çelişkiye düşülen kelime DLT, II, 255’te *er kartın* şeklinde geçmektedir ve Atalay tarafından “adam kendi yarasını sağalttı, iyi etti.” şeklinde anlamlandırılmıştır. Atalay şu şekilde izah etmiştir: “Bu fiil, lazım fiil yerindedir. Aslı *kartadı* dir. Ve aynı şekilde olan bir örmekle bu fikrini örneklendirme yoluna gitmiştir: *er köglendi, adam ırladı, teganni etti*. Aslı *köglledi* dir.

kartal: “alacalı”, [Kar.T.] DLT I, 483;

- “kartal”, [Kıp.T.] Kİ 70; KMTT 10b/6; EDM 12a/8; BM 16b/5;

kartal-: “yara vb. için azmak”, [Kar.T.] DLT II, 234;

kartan-: “kendi yarasını kendi tedavi etmek, iyileştirmek”, [Kar.T.] DLT II, 248;

kart (er): “huysuz (adam)”, [Kar.T.] DLT I, 342;

- “yaşlı”, [Har.T.] AKYB K.I. 32; [Kıp.T.] CC-I 38b/26; KMTT 26a/10; [Çağ.Leh.] ÖTİL *kart*, V-253;

kart kurt et-: “parmaklarını çıtlatmak”, [Kar.T.] DLT I, 342;

kartla- (I): “huysuz tabiatlı kimselere nispet etmek, birini huysuz saymak”, [Kar.T.] DLT 689³⁸⁴;

kartla- (II): “yarayı iyileştirmek”, [Kar.T.] DLT 689³⁸⁵;

kartur- (I): “boğazın tıkanmasına sebep olmak, boğazı tıkatmak”, [Kar.T.] DLT II, 190;

kartur- (II): “Oğuz lehçesinde kardırtmak”, [Kar.T.] DLT II, 190;

karva-/ *karwa-*: “elle arayıp yoklamak ve dokunmak”, [Kar.T.] DLT III, 290;

[Kıp.T.] CC-I *karma-*, 47b/29;

karvı: “ince yayımsı, kavisli”, [Kar.T.] DLT III, 239;

karwan-: “aramak, el yordamıyla aramak³⁸⁶”, [Kar.T.] DLT II, 250;

³⁸⁴ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

³⁸⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

³⁸⁶ Ercilasun ve Akkoyunlu bu anlama ek olarak “el yordamıyla bir şey arama” anlamını da eklemişlerdir. Kelime DLT II, 250’de şu şekilde geçmektedir: *أَلْ يَنْجُقْ إِجْرَا يَزْمَانْ قَرْوَنْدِي* Ol *yançık içre yarmak karwandı* ve Atalay tarafından “O, torba içerisinde para aradı”. şeklinde anlamlandırılmıştır. Torbanın içerisinde bir şey ararken içini görmeden el yordamıyla aradığımızı düşünürsek bu kelime için hem “bir şey aramak”, hem de “el yordamıyla bir şey aramak”, anlamları verilebilir. Nitekim *karwaş-* ve *karwat-* kelimelerini de Atalay

karwaş-: “elle aramada yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 221;

karwat-: “elle aramaya yönlendirmek, görmediği yeri elle aratmak”, [Kar.T.] DLT II, 339;

kas (I): “herhangi bir ağacın kabuğu”, bk. **kasuk**, [Kar.T.] DLT I, 382;

- “kabuk”, [Çağ.Leh.] YUTS *kasraḳ*, 225; UTİL *kasraḳ*, IV-101;
- “(yılan vb.) deri”, [Çağ.Leh.] YUTS *kasraḳ*, 225;

kas³⁸⁷ (II): “katılık, sertlik”, [Kar.T.] DLT I, 356;

kası: “koyun vb. için tahtadan ağıl”, [Kar.T.] DLT III, 224;

kasıḡ: “ağzın sağlı sollu iç kısmı, çene dipleri”, [Kar.T.] DLT I, 375;

- “kasık”, [Kıp.T.] BVAğar 58a/16;

kasıḡla³⁸⁸: “çenelere vurmak”, bk. **kısıḡla-**, [Kar.T.] DLT III, 336;

kasıḡla-: “dürtmek”, [Kar.T.] DLT III, 336;

kasırku: “kasırğa”, bk. **kasurḡa**, [Kar.T.] DLT I, 489;

[Kıp.T.] KMTT *kasırka*, 6a/4; İM *kasartku*, 355a/4;

kasna³⁸⁹: “soğuktan titremek, çeneleri birbirine vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 302;

kasnat-: “soğuktan titretmek”, [Kar.T.] DLT II, 350;

anlamlandırırken “elle aramakta yardım etmek” ve “görmeden elle dokunarak aratmak”, şeklinde anlamlandırmıştır.

³⁸⁷ Kâşgarlı, bu kelimenin aslının ك ile olduğunun ama ك nin س e çevrildiğini söyler. Nitekim Arapçada dahi س harfine çevrildiğini söyler. Atalay buradaki Arapça ibarenin hem basma nüshada hem de yazma nüshada yanlış ve karışık olduğunu bu yüzden doğru bildiği şekilde Türkçeye çevirdiğini söyler. Arapça cümleyi de aynı şekilde alıp dipnota koymuştur.

³⁸⁸ Kelime yazılırken kaf harfinin üzerine hem esre hem de üstün bulunmaktadır. Ercilasun ve Akkoyunlu esreli halinin doğru olduğunu Atalay ise üstünlü halinin doğru olduğunu kabul etmişlerdir. *kasıḡ* “çene dibi”, kelimesinin bu kelimenin kökü olduğunu düşünürsek *kasıḡla-* okunuşunun doğru olduğunu söyleyebiliriz.

³⁸⁹ DLT II, 223'te *Keldi esin esneyü / Kaḡka tükel esneyü / Kirdi budun kasnayu / Kara bulıt kökreşür* dörtlüğünde geçen *kasnayu* kelimesi Atalay'ın aktardığına göre Brockelmann tarafından *kıstayu* şeklinde okunmuştur. Atalay buna karşı çıkar ve kelimenin doğru şeklinin *kana-* şeklinde olduğunu söyler. Nitekim Ercilasun ve Akkoyunlu da bu kelimeyi *kasna-* şeklinde okumuşlardır.

kasuk (I): “at derisinden yapılan, içine süt ve kımız konulan tulumumsu kap”, [Kar.T.] DLT I, 382;

kasuk (II): “ağaç kabuğu”, bk. **kas**, [Kar.T.] DLT I, 382;

kasurğa: “kasırğa”, bk. **kasırku**, [Kar.T.] TİEMKök 2: 266;

[Har.T.] HAP 2: 266;

[Kıp.T.] Kİ 70;

kaş (I): “beyaz olanı yıldırım, susuzluk ve şimşek çakmasından korunmak için yüzüğe takılan, beyaz veya siyah saf bir taş, yüzük taşı”, [Kar.T.] DLT I, 330;

[ET.] AYAyazlı 0185;

[Har.T.] NF 77-17;

[Kıp.T.] Kİ 72; KMTT 19a/5; RS 205c-19; KFLT 90a/16;

[Çağ.Leh.] YUTS 225; UTİL IV-104;

kaş (II): “kaş”, [Kar.T.] DLT III, 152; AH 205; KB 4977;

[ET.] KT K 11; AYUçar 0058;

[Har.T.] HŞ 439;

[Kıp.T.] CC-I 47b/12; Kİ 72; KMTT 21a/4; K 82a/1; EDM 13a/2; EKK 68a/5; RS 189b-10; GT 30/1; MGİ 132b/4; MG 103a/1; BVÖzgür 38/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 68/8; GD 3: 5; MSD 108; YED 11/3; D 840; T 208; LD 1431; LGN 3/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 163/1; HBD 116/1; ŞDG 10/4; ŞHD 56b-3; BD 86/2; BTD XL/1;

[Çağ.Leh.] YUTS 225; UTİL IV-102; ÖTİL *kaş*, V-352;

- “eğerin ön ve arkasında olan çıkıntılı kısım”, [Kıp.T.] MG 7b/8; BVÖzgür 61/7;

kaş (III):

(1) “herhangi bir şeyin ucu ve kıyısı”, [Kar.T.] DLT III, 152;

(2) “yamaç, tepe”, [Kar.T.] R 20: 107; KB 2787³⁹⁰;

- “ön, huzur, kat”, bk. **kat**, [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 54/13; [Çağ.T./K.D] ÇH 27; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 412; YED 139/10; D 630; T 226; LD 458; [Çağ.T./K.D] BVas. 538/5; NC 29b/15; HBD 202/16; ŞHD 81a-13; MA A44a/3; BD 14/2; MDF 1014; [Çağ.Leh.] YUTS *ķēš*, 233;
- “nazar, görüş, bakış, düşünce”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 206;

ķaşak: “halfa, buğdaygillerden bir bitki”, [Kar.T.] DLT I, 383;

- “kamış, saz”, [Kıp.T.] RS 202a-28;

ķaşan-: “at vb. hayvanlar için işemek”, [Kar.T.] DLT II, 155;

[Har.T.] HŞ 1777;

[Kıp.T.] KMTT *ķaşın-*, 13b/8;

[Çağ.T./K.D] MA B9b/2;

ķaşañ: “köleye sövüldüğü zaman kullanılan “ey aşağılık” anlamında bir söz”, [Kar.T.] DLT III, 370;

- “kötü huyluluk”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD *ķaşañlıķ*, 2604;
- “tembel, miskin, haylaz”, [Çağ.Leh.] YUTS 225; UTİL IV-105;
- “inatçı”, [Çağ.Leh.] YUTS 225; UTİL IV-105;
- “kör, kesmez”, [Çağ.Leh.] YUTS 225; UTİL IV-105;

³⁹⁰ Tezcan *ķaş* “ön, yamaç, tepe”, kelimesinin *ķaş* “kaş” kelimesinden mecazlaşmış olduğunu söylemiştir. Tezcan, age, s. 46. Bizce de kaş kelimesi anlamsal olarak düşündüğümüzde böyle bir mecaz anlam kazanabileceği düşünüldüğü için bu iki kelime ayrı ayrı madde başları olarak değil anyını madde başında farklı anlamlar olarak ele alınmıştır.

kaşga: “vücudu siyah başı beyaz koyun; gözlerinin çevresi siyah başı beyaz at, deve vb.”, [Kar.T.] DLT I, 426;

[Kıp.T.] Kİ *kaşka*, 72;

- “benek”, [Çağ.Leh.] YUTS *kaşka*, 225;

kaşgalak: “ördekten küçük bir tür su kuşu, su tavuğu”, [Kar.T.] DLT I, 528;

[Çağ.Leh.] YUTS *kaşkaldak*, 225;

kaşı-: “kaşımak, tımar etmek”, [Kar.T.] DLT III, 267;

[Har.T.] MM 120-1; NF 331-1; HŞ 1931;

[Kıp.T.] CC-I 14a/14; CC-I *kaşa-*, 13b/22; Kİ 72; KMTT 38b/7; K 47a/1; EKK 83a/3; RS 187a-10; MGİ 161b/1; BVAğar 58b/18;

[Çağ.T./K.D] BVas. 493/7; Abuş. 955;

[Çağ.Leh.] YUTS *kaşli-*, 225; UTİL *kaşli-*, IV-109; ÖTİL *kaşi-*, V-267;

kaşığ: “korku verici, görkemli, azametli³⁹¹”, [Kar.T.] KB 2217;

kaşıkla-³⁹²: “kaşıkla yemek, kaşıklamak”, bk. **kaşukla-**, [Kar.T.] DLT III, 338;

kaşınmak: “kaşıntı”, [Kar.T.] DLT I, 261;

kaşıt-: “kaşıtmak”, [Kar.T.] DLT II, 307;

[Çağ.Leh.] YUTS *kaşlat-*, 225;

kaşla- (I): “bent yapmak, duvar, set inşa etmek”, [Kar.T.] DLT III, 299;

[Çağ.Leh.] UTİL *kaşli-*, IV-110;

kaşla- (II): “kaşa vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 299;

³⁹¹ *kaşığ* kelimesi Arat tarafından kaş “kaş” madde başı altında ele alınmıştır. Oysa bu kelime farklı anlamdadır. Tezcan bu kelimenin “korku verici, görkemli, azametli” anlamına geldiğini ve ayrı bir madde başı olması gerektiğini söylemiştir. Tezcan, age, s.46.

³⁹² Bu kelime yazılırken ش kelimesinin üstünde ötre, altında esre bulunmaktadır. Atalay bunu bu kelimenin hem *kaşula-* hem de *kaşıkla-* şeklinde yazılabileceği olarak yorumlamıştır. *ال بالیغ قش ِقِلادی ol balığ kaşukladı / kaşıkladı.*

kaşuk³⁹³: “kaşık”, [Kar.T.] DLT I, 383;

[Kıp.T.] CC-I 52b/30; Kİ 72; KMTT 18b/4; K 74b/9; EDM 10b/14; EDM *kaşıq*, 10b/14; EKK 71b/13; RS *kaşıq*, 204b-13; GT *kaşıq*, 320/6; BVAğar 65a/19;

[Çağ.T./K.D] NİD 37/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *koşuq* 245; UTİL *koşuq* IV-258;

kaşukla³⁹⁴: “kaşıkla yemek, kaşıklamak”, bk. **kaşıkla-**, [Kar.T.] DLT III, 338;

kaşuklan-: “kaşık sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 268;

kaş tüğ-: “kaş çatmak, canı sıkılmak, öfkelenmek, kızmak”, [Kar.T.] KB 1586;

kaş yazıl-: “öfkesi geçmek, tekrar eski hayatına dönmek, memnun olmak”, [Kar.T.] KB 6340;

kat (I):

(1) “dikenli ağaçların meyvesi”, [Kar.T.] DLT III, 146;

(2) “Yemek, Kıpçak, Kay, Tatar ve Çomul lehçelerinde her türlü ağacın meyvesi”, [Kar.T.] DLT III, 146;

kat (II): “üst üste konulmuş her kat, tabaka, sıra”, [Kar.T.] DLT I, 320;

[ET.] IB 77; AYÇetin 832; Hua. 81;

[Har.T.] HAP 39: 6;

[Kıp.T.] CC-I 37a/30; Kİ 68; K 114a/9; MG 92a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 97: 2; MSD 102;

[Çağ.T./K.D] NİD 246/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 225; UTİL IV-13; ÖTİL V-259;

- “defa, kez, misil, kat”, bk. **kata**, [ET.] Üİ 123a/7; [Har.T.] HAP 2: 265; [Çağ.Leh.] UTİL IV-14; ÖTİL V-259;

³⁹³ *kaşukla-* kelimesi hem esre hem de ötre ile harekelenmesine rağmen kaşık kelimesi sadece ötre ile harekelenmiştir.

³⁹⁴ Bu kelime yazılırken ش harfinin üstünde ötre, altında esre bulunmaktadır. Atalay bunu bu kelimenin hem *kaşula-* hem de *kaşıkla-* şeklinde yazılabileceği olarak yorumlamıştır. *أل بالیغ قشوق لادی ol balıg kaşukladı / kaşıkladı.*

- “kıvrım, büküm”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-14; ÖTİL V-259;
- “yaka, sınır, hudut”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-14;
- “katmanlı”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-14;
- “çok, çeşitli, katlı”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-14;
- “sayfa, varak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-259;

kat (III): “Oğuz lehçesinde yan, huzur”, bk. **kaş**, [Kar.T.] DLT I, 320; **R** 19: 64; **KB** 2787; **TİEMKök** 12: 79;

[Har.T.] **MM** 106-4; **NF** 120-14; **HAP** 6: 50; **HŞ** 269;

[Kıp.T.] **CC-I** 30a/7; **Kİ** 73; **KMTT** 58b/12; **K** 32b/9; **EDM** 20b/10; **EKK** 45a/8; **BM** 19a/8; **RS** 206c-2; **GT** 241/10; **KFLT** 385b/16; **MGİ** 122b/4; **MES** 8b/6; **MG** 10b/1; **BVÖzgür** 120/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 85/2; **MEs.** 39a/402; **D** 257; **T** 310; **LD** 682; **LGN** 60/6;

[Çağ.T./K.D] **HBD** 196/4; **ŞHD** 33b-8; **MA** A64a/11;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 71b/14;

kat- (I): “katılaşmak, sertleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 295; **KB** 1059; **TİEMKök** 6: 43;

[Kıp.T.] **K** 58a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GD** 19: 7;

[Çağ.T./K.D] **Abuş.** 955;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 226; **UTİL** IV-28; **ÖTİL** *kat-*, V-347;

- “donmak, buz tutmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-28; ÖTİL *kat-*, V-348;
- “hareketsiz kalmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kat-*, V-347, 348;

kat- (II): “katmak, karıştırmak, eklemek, ilave etmek, koymak”, [Kar.T.] DLT II, 295; **AH** 206; **R** 4: 48; **KB** 2887; **TİEMKök** 6: 82;

[ET.] **Ton.** 35; **AYAyazlı** 1006;

[Har.T.] **MM** 91-2; **NF** 421-4; **HAP** 11: 70; **HŞ** 1211;

[Kıp.T.] KMTT 40a/4; K 9a/3; RS 187b-14; GT 119/10; BVAğar 29b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 17/12; YED 177/3; D 92; LD 12; LGN 50/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 191/2; BVas. 143/5; Mün. 2a/4; NC 25a/10; HBD 18/7; ŞHD 117b-11; BD 264/2; MDF 55; BTĐ XXVI/4;

[Çağ.Leh.] YUTS 226; UTİL IV-28;

- “(ortak, şirk, katır için arabaya) koşmak”, [Har.T.] NF 345-5; [Kıp.T.] K 115b/1; [Çağ.Leh.] YUTS 226; UTİL IV-28;
- “yüzük vb. için takmak”, [Har.T.] NF 78-4;
- “hapis, zindan vb.’ne atmak, koymak, bir yere kapatmak, sokmak”, [Har.T.] NF 196-7; [Kıp.T.] K 44a/6;

kata: “kere, kez, defa”, bk. **kat (II)**, [Kar.T.] DLT I, 321; AH 67; KB 1207;

[ET.] Uy. II, 4; AYÖlmez 187/23;

[Har.T.] MM 162-2; NF 12-11; HŞ 3380;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 556;

- “boyunca, süresince”, [Kıp.T.] CC-II 60b/27; GT 128/8;

katâr-: “yönünü değiştirmek, döndürmek”, bk. **kaytar-**, [Kar.T.] DLT II, 74;

katargan: “(düşmanı) geri püskürten”, [Kar.T.] DLT II, 74;

katart-: “geri döndürtmek”, [Kar.T.] DLT III, 429;

katçak: “su kollarının birbiriyle çarpıştığı yer”, [Kar.T.] DLT 692³⁹⁵;

katğur-: “katıla katıla gülmek”, [Kar.T.] DLT II, 192; KB 6613;

katkı³⁹⁶: “tabiatı sert olan, kimseye itaat etmeyen adam”, [Kar.T.] DLT I, 441;

³⁹⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

katıg (I):

(1) “katı, sert”, [Kar.T.] DLT I, 110; R 7: 165; TİEMKök 18: 40;

[ET.] IB 100; Ş.U. *katı*, D 6; AYÖlmez 190/13;

[Har.T.] MM 34-2; NF 116-4; HAP 7: 165; AKYB *katı*, K.I. 32; HŞ *katı*, 1489; HŞ 1206;

[Kıp.T.] CC-I *katı*, 39a/16; Kİ *katı*, 73; KMTT *katı*, 29b/8; K 4a/1; K *katı*, 147a/4; EDM *katı*, 4b/8; RS 203a-27; RS *katı*, 191b-19; GT *katı*, 115/4; MES *katı*, 25b/3; MG 7b/9; BVÖzgür *katı*, 20/4; BVAğar 3b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 79/5; GD *katı*, 71: 5; MEs. 37a/383; D 588;

[Çağ.T./K.D] NİD 56/3; NC 12a/5; HBD *katı*, 16/5; BD *katı*, 100/5; MDF 429; MDF *katı*, 1254; BTĐ *katı*, XIX/1; Abuş. 955;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100b-1; ŞRT 32a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *katı*, 226; UTİL *katı*, IV-18; ÖTİL *katı*, V-264;

(2) “sıkı, güçlü, kuvvetli”, [Kar.T.] DLT I, 472; AH 228; KB 1301; TİEMKök 4: 84;

[Kıp.T.] MGİ *katı*, 22a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *katı*, 362;

[Çağ.T./K.D] NİD *katı*, 203/7;

[Çağ.Leh.] UTİL *katı*, IV-18; ÖTİL *katı*, V-264;

(3) “aşırı, daha çok”, [Kar.T.] DLT III, 373³⁹⁷; R 41: 16; KB 714; TİEMKök 10: 22;

[Har.T.] MM 288-3; NF 21-6; NF *katı*, 269-9;

[Kıp.T.] GT *katı*, 33/13; KFLT *katı*, 264b/45; MGİ *katı*, 2a/6; MES *katı*, 6a/6; BVAğar 4b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 30/7;

[Çağ.Leh.] YUTS *katı*, 226; UTİL *katı*, IV-19;

³⁹⁶ Ercilasun ve Akkoyunlu bu kelimeyi *katı* şeklinde okumuşlardır. Ama kelime قَتَغِي *katıgı* şeklinde yazılmıştır.

³⁹⁷ اكوش سَوْنَج بُلْسَا قَتَغِي اُخْسَنُر “öküş sewing bolsa katıg olşunur”, şeklinde geçmektedir.

(4) “mecazi anlamda sert, acımasız, katı, sert, acımasız, kötü³⁹⁸”, [Kar.T.] R 66: 6; KB 478; TİEMKök 5: 13;

[Har.T.] HAP 66: 6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *katıg*, 618; YED *katı*, 272/1; YED 97/2; YED *katık*, 112/2;

[Çağ.T./K.D] BVas. *katık*, 14/7; MA *katık*, A6a/10; BD *katık*, 116/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *katık*, 226; UTİL *katık*, IV-18; ÖTİL *katık*, V-264;

(5) “güç, zor”, [Kar.T.] KB 6205;

[Har.T.] NF 87-3;

[Çağ.T./K.D] Mün. 2a/15; MA A72b/9;

[Çağ.Leh.] YUTS 227³⁹⁹; UTİL *katık*, IV-18; ÖTİL *katık*, V-264;

(6) “kesin, kesinlikle, kararlı, kat’i, kurallara bağlı, mutlak”, [Kar.T.] KB 542⁴⁰⁰;

[Çağ.Leh.] YUTS *katık*, 226; UTİL *katık*, IV-18;

- “şiddetli, oldukça aşırı, etkisini yoğun bir şekilde gösteren”, [Har.T.] NF 30-30-16; HAP 77: 2; [Kıp.T.] CC-II *katı*, 80b/33b; MGİ *katı*, 2b/1; MES *katı*, 19b/5; [Çağ.Leh.] YUTS *katık*, 226; UTİL *katık*, IV-18;
- “hızlı”, [Har.T.] NF 23-8;
- “mecazi anlamda ağır, ağır (duyan, uyuyan)”, [Har.T.] NF 88-1; [Çağ.Leh.] YUTS *katık*, 226; UTİL *katık*, IV-19;
- “fena, kötü”, [Har.T.] NF 385-16;
- “sağlam, yerinde sabit olan”, [Har.T.] NF ; HAP 5: 53; [Çağ.Leh.] UTİL *katık*, IV-18;
- “yüksek, yukarı”, [Kıp.T.] MGİ *katı*, 146a/6;
- “cimri,” [Çağ.Leh.] YUTS *katık*, 226; YUTS *kaşşak*, 225; UTİL IV-18; UTİL *kaşşak*, IV-106;

katıg (II): “karışık, karışmış”, bk. **katık**, [Kar.T.] AH 437;

³⁹⁸ R 39: 22; katıg köçüllüg “kötü kalpli”.

³⁹⁹ katıkçilik jillar “zor yıllar”.

⁴⁰⁰ Aynı anlam KB 2504 nolu beyitte de geçmektedir.

- “katılan şey, katkı”, [Har.T.] HAP 76: 5;

katıġlan-:

(1) “abalamak, çalışıp çabalamak, uġrařmak, gayret göstermek”, [Kar.T.] DLT II, 268; R 34: 38; KB 1570; TİEMKök 5: 35;

[ET.] Su. 9; AYölmez 168/1; UM I *ataġlan-*, 85;

[Har.T.] MM 279-4; NF 34-1; NF *atılan-*, 396-5; Hş 1970;

[Kıp.T.] CC-II *katulan-*, 59a/19; Kİ *atılan-*, 68; K 12a/4;

(2) “Allah yolunda cihat etmek”, [Kar.T.] R 16: 110; TİEMKök 8: 72;

(3) “katlanmak, sabır etmek, tahammül etmek”, [Kar.T.] KB 1317;

[ET.] İ 121a/10;

[Har.T.] HAP 24: 60;

- “bir işi yaparken zorlanmak”, [Har.T.] NF 31-4;

katıġlař-: “sert davranmak, uġrařmak”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 73;

katıġlıġ:

(1) “soysuz, sütüne su katılmış (adam)”, [Kar.T.] DLT I, 496;

(2) “yemek için katıġı olan kimse”, [Kar.T.] DLT I, 496;

[aġ.Leh.] TİL *atiġli*, V-260;

(3) “melez”, [Kar.T.] DLT I, 496⁴⁰¹;

katıġlık:

⁴⁰¹ Bu anlam Atalay’ın yayınında tespit edilememiştir.

(1) “şiddetli felaket, musibet, kötü son”, [Kar.T.] DLT III, 233; R 65: 9; KB 3052; TİEMKök 2: 177;

[Har.T.] NF 142-17; HAP 2: 177;

(2) “güç, kuvvet”, [Kar.T.] R 4: 84; TİEMKök 4: 84;

(3) “zarar”, [Kar.T.] R 41: 50;

(4) “eyvah, yazık, yazıklar olsun”, [Kar.T.] R 19: 37;

- “zorluk, güçlük”, [Har.T.] NF 104-4; [Kıp.T.] K 4a/1; [Çağ.Leh.] YUTS *ḫattiḫlik*, 227; UTİL *ḫattiḫlik*, IV-23;
- “sertlik, katılık”, [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 33/10; [Çağ.T./K.D] BVas. *ḫattiḫlik*, 80/5; NC 11b/10; [Çağ.Leh.] YUTS *ḫattiḫlik*, 227;
- “cimrilik”, [Çağ.Leh.] YUTS *ḫattiḫlik*, 227;

ḫatıḡsız: “saf, katıksız”, [Kar.T.] R 16: 66; TİEMKök 7: 32;

[Kıp.T.] K 145a/4;

ḫatıḡ ün: “çıḡlık, korkunç ses”, [Kar.T.] R 15: 73;

ḫatıḡ:

(1) “bir şeye karıştırılan nesne”, [Kar.T.] DLT I, 382;

(2) “tutmaç vb. yemeḡe katılan sirke ve yoḡurt gibi çeşni”, [Kar.T.] DLT I, 382;

[Kıp.T.] K 9a/3; RS 205b-11;

(3) “karışık, karışmış, katılmış”, bk. **katıḡ**, [Kar.T.] AH C 211; KB 3899; TİEMKök 17: 104;

- “ekmekle beraber yenilen süt, yoḡurt gibi şeyler”, [Kıp.T.] Kİ 68; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 72a-16;
- “yoḡurt”, [Çağ.Leh.] YUTS *ḫetik*, 233; UTİL *ḫetik*, IV-372; ÖTİL *ḫatik*, V-260;

ḫatıḡsız:

(1) “sadece, yalnız”, [Kar.T.] R 33: 50;

(2) “ihlâs sahibi, temiz, halis”, [Kar.T.] R 39: 3;

katıl-:

(1) “karışmak, katılmak, ilave edilmek”, [Kar.T.] DLT II, 121; KB 4271; TİEMKök 6: 146;

[ET.] Ş.U. K 7; AYÖlmez 133/15; Hua. 7;

[Har.T.] HAP 12: 25; HŞ 1158;

[Kıp.T.] K 50b/7; BVAğar 55b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 552;

[Çağ.T./K.D] NİD 304/6; BD 116/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *kətil-*, 233; UTİL *kətil-*, IV-372; ÖTİL *kətil-*, V-347;

(2) “cinsî münasebette bulunmak”, [Kar.T.] DLT II, 121; TİEMKök 5: 6;

[Kıp.T.] KFLT 388a/12;

- “katı olmak, güçlendirilmek”, [Kıp.T.] Kİ 73; BM 74a/10⁴⁰²; [Çağ.Leh.] YUTS *kətil-*, 233; UTİL *kətil-*, IV-372;

katın- (I): “katar gibi görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 154;

katın- (II): “sertleşmek, katılaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 498;

- “sertçe çarpmak”, [Har.T.] NF 326-3;

katır: “katır, yük hayvanı”, [Kar.T.] DLT I, 364; KB 5370; TİEMKök 16: 8;

[ET.] AYTok 2390;

[Har.T.] MM 245-1; NF 82-12; HAP *katır*, 16: 8;

⁴⁰² Arapça فَوْضَ kelimesine karşılık olarak kullanılan kelimeyi Zajaczkowski “wzmocnić się, utwierdzić się (güçlendirmek, düzeltmek)” şeklinde anlamlandırmıştır.

[Kıp.T.] CC-I 54a/18; Kİ 68; KMTT 13a/7; EDM 8a/11; EKK 48a/11; BM 20b/6; RS 195a-19; KFLT 205a/3; BVÖzgür 2/7;

[Çağ.T./K.D] MA *kaçır*, A75b/13;

katırlıg: “katır sahibi”, [Kar.T.] DLT I, 495;

katırt:- “döndürtmek”, [Kar.T.] DLT III, 430-431⁴⁰³;

katış: “karma, karışık”, [Kar.T.] R 50: 5; TİEMKök 18: 61;

[Har.T.] HAP 17: 104;

katış:- “katmada yardım veya yarış etmek, karışmak”, [Kar.T.] DLT 693⁴⁰⁴;

[Har.T.] HŞ 3821;

[Kıp.T.] K 156b/8;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *katış*-, V-347;

kat kadrağ: “yamaç”, bk. **kadrağ**, [Kar.T.] DLT I, 472;

katkı: “katı, haşin, kibirli”, [Kar.T.] KB 2232;

katkıç: “Argu lehçesinde çiyana benzer insanı sokan bir böcek”, [Kar.T.] DLT I, 455;

katlan- (I): “çalışmak, çabalamak”, [Kar.T.] AH 192⁴⁰⁵;

- “hoş olmayan bir duruma, zor şartlara dayanmak, tahammül etmek”, [Har.T.] AKYB K.X. 10; HŞ 729; [Kıp.T.] K 118b/4; Kİ 68; [Çağ.T./K.Ö.D] LD 125; GTSib 55/9; [Çağ.T./K.D] ŞHD 65b-13; [Çağ.Leh.] ÖTİL *katlän*-, V-261;
- “üst üste gelmek, üst üste yığılmak, buruşmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 226; ÖTİL *katlän*-, V-261;

katlan- (II):

(1) “Kıpçak, Oğuz ve Yemek lehçelerinde ağaçlar için meyvelenmek”, [Kar.T.] DLT III, 196-197;

⁴⁰³ Bu kelime Ercilasun ve Akkoyunlu’nun kitabında bulunmamaktadır. Atalay’ın aktardığına göre *atığ katırttı* şeklinde geçmektedir ve “o, atı döndürdü” şeklinde anlamlandırmıştır.

⁴⁰⁴ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁴⁰⁵ *tarıgılıқта katlan tarı edgülük* “tarlada çalış-çabala ve iyilik et” şeklinde geçmektedir.

(2) “insan için çalışmak, çabalamak (mecazi anlamda meyve vermek)”, [Kar.T.] AH 192⁴⁰⁶;

katlan- (III): “cihat etmek, savaşmak, mücadele vermek”, [Kar.T.] R 9: 41;

katlış: “kolların birleştiği yerde suyun çarpışması”, [Kar.T.] DLT I, 460;

katlış-: “su kolları için birleşip çarpışmak”, [Kar.T.] DLT I, 460;

katma yuvga: “yağda pişirilen ufalanmış ekmek”, [Kar.T.] DLT I, 433;

katnat-: “tekrarlatmak, tekrar ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 349;

[Çağ.Leh.] YUTS 226⁴⁰⁷; UTİL IV-30;

katrun-: “inatlaşıp, hırçınlaşıp bir işten vazgeçmek, bir şey yapmayı bırakmak”, [Kar.T.] DLT II, 249;

kattur-:

(1) “büktürmek, katlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 189;

(2) “bir şeyi bir şeye kattırmak, ekletmek”, [Kar.T.] DLT II, 189-190;

katun: “hatun, Afrasiyab soyundan gelen bütün kadınların unvanı”, DLT I, 138;

[ET.] KT D 31; IBTekin 38;

- “tanrıça, ilahe”, [ET.] AYÖlmez 131/7;
- “kadın”, bk. **hatun**, [Kıp.T.] CC-I 35b/6; Kİ 73; KMTT 34b/5; KFLT 377a/35; [Çağ.Leh.] YUTS 227;

katunlan-: “hatun elbisesiyle bezenmek, han karısı şekline girmek”, [Kar.T.] DLT III, 206;

katatur-: “katılaştırmak, sertleştirmek”, [Kar.T.] DLT II, 74;

[Çağ.Leh.] YUTS 227; UTİL IV-32;

⁴⁰⁶ *tarıgılık tip aymış ajunni resul / tarıgılıkta katlan tarı edgölük* “Resul dünya için tarladır demiş: tarlada çalış-çalabala ve iyilik et” şeklinde “çalış - çabala” olarak çevrilen katlan kelimesi belki de ağaçlar için meyvelenmek, meyve vermek anlamında kullanılan *katlan-* kelimesidir. Bu dizede de “Resul bu dünya için bir tarladır demiş, bu dünyada iyilik et ve iyilik meyveleri ver” şeklinde mecazi anlamda kullanılmış olabilir.

⁴⁰⁷ *Poyezlar katnap turudu.* “Tren ulaşımı aralıksızdır.”

- “dondurmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 227;
- “kurutmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 227;

katurgan: “gülen, sevinçli olan ve övünen”, [Kar.T.] DLT I, 515-516;

katuş-: “kavuşmak”, bk. **kawuş-**, [Kar.T.] TİEMKök 13: 2;

katut (I): “ayakkabıcıların kullandığı çiriş”, [Kar.T.] DLT II, 284;

katut (II): “Barsgan lehçesinde bir şeyin yarısı”, [Kar.T.] DLT II, 284;

katut (III): “karışım, katık”, [Kar.T.] DLT II, 284⁴⁰⁸;

kaw: “çakmağı ateşleyen kav, çakmak taşının üzerine konulup bir çelik parçası ile vurulduğunda kıvılcım çıkartan kurumuş ağaç parçası”, [Kar.T.] DLT III, 155;

[Har.T.] HŞ **kav**, 1231;

[Kıp.T.] KMTT **kav**, 19a/1; Kİ 76; EDM **kav**, 10a/4; GT **kav**, 75/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD **kav**, 223;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT **kav**, 22a/07;

[Çağ.Leh.] ÖTİL **kav**, V-359;

- “tutuşturulup kıvılcımıyla ateş yakılan yün parçası, fitil”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **kāvuk**, V-322;
- “yılanların çıkardıkları beyaz kabuk”, [Kıp.T.] Kİ 76;

kav-: “kovmak, sürmek”, bk. **kow-**.

kawçı-: “(arı) sokmak için saldırmak; bir başkasına kızıp onunla uğraşmak”, [Kar.T.] DLT III, 276;

kawçit⁴⁰⁹:

(1) “arayı ısırma kışkırtmak”, [Kar.T.] DLT II, 329;

⁴⁰⁸ قَاتُلُغْ أَقْ - *katutluğ ok* “temreni ağıya bulaştırılmış ok” şeklinde geçmektedir.

⁴⁰⁹ Atalay bu kelimeyi *kafçit*- şeklinde okunmuştur.

(2) “birini kızdırmak ve terk ettiği şeyi yapmaya teşvik etmek”, [Kar.T.] DLT II, 329;

kawdın-: “birine şefkat göstermek ve zararlı şeyleri ondan uzak tutmak”, [Kar.T.] DLT II, 249;

kavık⁴¹⁰: “akdarı kepeği”, bk. **kawık**, **ķawuķ**, [Kar.T.] DLT III, 165;

kawık: “akdarı kepeği”, bk. **kavık**, **ķawuķ**, [Kar.T.] DLT I, 221;

kaw kuw bol-: “(elbise) kötü dikiş sonucu büzülüp yırtılmak”, [Kar.T.] DLT III, 129;

ķavra-: “kavramak, yakalamak, tutmak, toplamak”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 245;

[Har.T.] HŞ 1488;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT **ķarba-**, 99a-17;

ķawrıl-: “kavrulmak”, bk. **kagrul-**, **ķawrul-**, [Kar.T.] KB 119;

kawrul-: “kavrulmak”, bk. **kagrul-**, **ķawrıl-**, [Kar.T.] DLT II, 235;

kawruş-: “kavurmada yardım etmek”, bk. **kagruş-**, [Kar.T.] DLT II, 219-220;

kawşı kaş-: “birbirine yakın, yay kaş”, [Kar.T.] DLT I, 424;

ķawşur-: “kavuşturmak, bağlamak, katlamak, bitiştirmek, bir araya getirmek”, [Kar.T.] KB 4056;

[ET.] AYÖlmez *kavşur-*, 132/3;

[Har.T.] NF 373-6; HŞ 1018;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib **ķavşur-**, 63/7; MSD **ķavşur-**, 56;

kawşut-: “iki hükümdarın ülke güvenliği için tokalaşıp barışması”, [Kar.T.] DLT I, 451;

ķawuķ: “sidik torbası”, bk. **kawuk**, [Kar.T.] DLT III, 165;

[Kıp.T.] K 106b/6; BVAğar 69a/13;

[Çağ.T./K.D] MA A5b/13;

ķawuķ (I): “mesane, sidik torbası”, [Kar.T.] DLT I, 383;

[Kıp.T.] Kİ **ķawuķ**, 76; MES **ķawuķ**, 30a/2;

⁴¹⁰ Kaşgarlı buradaki ڤ /v/ harfinin ڤ /w/ harfinden çevrildiğini söyler.

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ķavuk*, V-321;

ķawuk (II): “kepek”, bk. *ķavık*, *ķawık*, [Kar.T.] KB 3614;

163;

ķawur-⁴¹¹ (I): “herhangi bir şeyi sıkmak, kavramak”, bk. *kawra*-, [Kar.T.] DLT II, 82; KB 6561;

ķawur- (II): “et vb. için kavurmak, kızartmak, pişirmek, kavurmak”, bk. *kagur*-, [Kar.T.] DLT I, 493;

[Kıp.T.] KMTT *ķavur*-, 45a/10; K 25b/4; Kİ *ķavur*-, 76; BM 73a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *ķavur*-, 80/6;

[Çağ.T./K.D] MA *ķavur*-, A63b/4;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ķavur*-, V-320;

ķawurmaç: “kavrulmuş buğday”, bk. *kagurmaç*, [Kar.T.] DLT I, 493;

ķawurtluķ: “kalabalık, topluluk”, [Kar.T.] R 8: 15;

[Har.T.] HŞ *ķavurtluķ*, 1788;

[Kıp.T.] K *ķavurtluķ*, 97b/5;

- “sık, bol”, [Har.T.] NF *ķavurtluķ*, 23-8;
- “sıkıntı”, [Kıp.T.] K 98a/8;

ķawuş-:

(1) “kavuşmak, ulaşmak, birleşmek”, bk. *ķatuş*-, [Kar.T.] DLT II, 102-103; KB 3314; TİEMKök 8: 41;

[ET.] Ton. *ķabış*-, 20; AYÖlmez *kavış*-, 132/11;

⁴¹¹ *bilezük kūnġ eligin kawurdı* örneğinde فُورْدِي şeklinde yazılan ve *kawurdı*, *kawurar* olarak çekimlenen masdarı *kawurmak* şeklinde örneklendirilen bu kelime Atalay’a göre yanlışdır. Ona göre bu kelimeler *kawradı*, *kawrar*, *kawramak* olmalıdır. Çünkü bugün de yaşamakta olan şekil budur. Ercilasun ve Akkoyunlu ise kelimeyi *kawur*- şeklinde madde başı olarak almışlardır.

[Har.T.] NF 35-1; HŞ *ķavuş-*, 1611;

[Kıp.T.] CC-II *kovuş-*, 57b/37;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *ķavuş-*, 64/1; GD *ķavuş-*, 202: 2; D *ķavuş-*, 58; LD *ķavuş-*, 149; LGN *ķavuş-*, 34/11;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ķavuş-*, V-321;

(2) “nikâhlanmak, cinsî münasebette bulunmak”⁴¹², [Kar.T.] DLT II, 102; TİEMKök 2: 187;

- “mecazi anlamda keder, sevinç vb.ne batmak”, [ET.] AYÇağ *kavış-*, 641/20;
- “ittifak yapmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ķavuş-*, V-321;
- “koşulmak, birleşmek, çift olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ķavuş-*, V-321;

ķawuştır-: “kavuşturmak, buluşturmak”, [Kar.T.] KB 4896; TİEMKök 7: 12;

[Har.T.] NF 87-10;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 115/4; D *ķawuştır-*, 355;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ķawuştir-*, V-321;

ķavut: “akdari unu, yağ ve şekerle karıştırılıp yenen loğusa yemeği”, bk. **kagut**, [Kar.T.] DLT III, 163;

[Kıp.T.] K 66b/6; BM *ķawut*, 14a/7; Kİ 76; RS 194b-2; BVAğar *ķawut*, 58b/11;

kavuz⁴¹³: “şaraptaki çerçöp, tortu”, [Kar.T.] DLT III, 164;

kay- (I): “kayırmak”, [Kar.T.] DLT III, 245;

kay-⁴¹⁴ (II): “geri dönmek, (arkaya) dönüp bakmak”, [Kar.T.] DLT III, 246; KB 2343;

⁴¹² Bu ikinci anlam Ercilasun ve Akkoyunlu tarafından verilmiştir. Atalay bu kelimeyi sadece “erkek kadının kavuşması, nikâhlanması” olarak açıklamıştır. Ama TİEM’de “cinsi münasebette bulunmak”, anlamı bulunmaktadır.

⁴¹³ *ķavuz süçikden keter* “çöpü, tortuyu şaraptan gider”, şeklinde örneklendirilen kelime hem yazma nüshada hem de basma nüshada *ķavuz* olarak yazılmıştır. Atalay’a göre bu şekli yanlış yazılmış olmalıdır. Ona göre doğrusu *ķavuz* olmalıdır.

⁴¹⁴ *ķirü kay-* şeklinde *ķirü*, kelimesiyle birlikte kullanılmış. Atalay bu kelimeye “geri dönüp bakmak ve iltifat etmek” anlamı vermiştir. Ama kelime iltifat anlamında değil sadece “geriye dönüp bakmak” anlamında kullanılmıştır.

- “(baş) dönmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 228; YUTS *kəy-*, 233; UTİL *kay-*, IV-185;

kay- (III): “caymak, vazgeçmek”, [Kar.T.] DLT II, 45; KB 3422;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 48/13;

kaya: “kaya, dağın kayası”, [Kar.T.] DLT I, 73; KB 2313;

[ET.] K.y. 1; IBTekin 51;

[Kıp.T.] CC-II 57b/28; KMTT 6a/8; Kİ 75; BM *aya*, 9b/7⁴¹⁵; GT 159/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 191; LGN 63/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 140/3; BVas. 132/3;

kayaçuk: “hoş kokulu bir dağ bitkisi, porsuk ağacı”, [Kar.T.] DLT III, 177;

kayaç: “kaymak”, bk. *kanak*, *kıyak*, [Kar.T.] DLT III, 167;

[Har.T.] HŞ *kaymak*, 949;

[Kıp.T.] EDM *kaymak*, 6b/5; GT *kaymak*, 155/2;

[Çağ.T./K.D] ML *kaymağ*, 99-100;

[Çağ.Leh.] YUTS *kaymak*, 228; UTİL *kaymak*, IV-185; ÖTİL *kaymâk*, V-213;

kayaçlan⁴¹⁶: “kaymaklanmak”, [Kar.T.] DLT III, 197-198;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *kaymâklün-*, V-214;

kayan: “kayalar”, [Kar.T.] KB 2281;

kayaş: “hısım, akraba”, bk. *қадаş*, *қадаш*.

kayda: “nerde, nereye”, bk. *kayuda*, *kanda*, [Kar.T.] DLT I, 52; AH 109; R 19: 8; TİEMKök 2: 35;

[Har.T.] NF 88-13; HAP 6: 22; HŞ 1222;

⁴¹⁵ Arapça *الصخرة* *al-ṣaḫra* kelimesine karşılık olarak verilen *aya* (أَيَا) kelimesini Zajaczkowski de “skala (kaya)” olarak anlamlandırmıştır.

⁴¹⁶ Atalay bu kelimeyi *kayuklan-* madde başı olarak almıştır. Ama kelime kökünün *kayak* olduğu düşünülürse Ercilasun ve Akkoyunlu’nun da madde başı olarak aldıkları *kayaklan-* kelimesi daha doğru olacaktır.

[Kıp.T.] CC-I 33a/13; CC-II *hayda*, 61b/39-40; EDM 22b/4; EKK 22a/9-10; GT 302/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 128/9; TSM 85; GD 160: 1; MEs. 16a/158; YED 29/1; LD 32; LGN 32/13;

[Çağ.T./K.D] NİD 3/13; BVas. 4/5; NC 25a/15; HBD 12/3; ŞDG 11/3; ŞHD 2b-5; MA A30a/13; BD 4/71; MDF 1089; BTĐ LXXI;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 67b-16; ŞRT 40a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 227; UTİL IV-180;

kaydın: “nerden, nasıl”, [Kar.T.] R 9: 30;

[Har.T.] NF 268-14; HAP 7: 19;

[Kıp.T.] CC-I *kaydan*, 33a/14; GT *kaydan*, 41/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 482;

[Çağ.T./K.D] NC 27a/5; HBD 184/1; ŞHD *kaydan*, 4a-5; ŞHD 101a-10; MA A23a/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *kaydan*, 67b-16; ŞRT 38b/12;

kayık: “kayık”, bk. *kaygık*, [Kar.T.] DLT III, 175;

[Çağ.Leh.] YUTS *kəyik*, 233; UTİL *kəyik*, IV-384; ÖTİL *kayık*, V-213;

kayğu: “kaygı”, bk. *kağgu*.

kayguk: “kayık”, bk. *kaygık*, [Kar.T.] DLT I, 186;

[Çağ.Leh.] YUTS *kəyik*, 233; UTİL *kəyik*, IV-384; ÖTİL *kayık*, V-213;

kayğur-: “kaygılanmak, tasalanmak, üzülmek”, [Kar.T.] DLT III, 193-194;

[Kıp.T.] CC-II *kaygır-*, 63a/8-9; EKK *kayğır-*, 69a/10; GT 7/7; GT *kayur-*, 54/1; KFLT 257a/2; MGİ *kayğır-*, 57a/5; MGİ 218a/4; MES *kaykar-*, 33a/2;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 955;

kayğurt-: “kaygılandırmak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 176;

[Kıp.T.] K 47b/6;

kayığ: “kaymış (toprak vb. için)”, [Kar.T.] DLT III, 166;

kayık: “kayık”, bk. **kaygık**.

kayın (I): “karı veya kocaya göre birbirlerinin erkek kardeşi, kayın birader”, bk. **kazın**, [Kar.T.] DLT I, 32;

[Çağ.Leh.] YUTS *kéyin*, 233; UTİL *kéyin*, IV-385;

- “amcaoğlu”, [Har.T.] NF 49-8;
- “kayınbaba, [Kıp.T.] CC-I 49a/11;
- “akraba”, [Kıp.T.] CC-II 80b/29;
- “kaynana”, [Kıp.T.] BM *kayın ana*, 14b/7; RS *kayın ana*, 200c-3;
- “kayınbaba, kayınpeder”, [Kıp.T.] BM *kayın aña*, 14b/7; BM *kaynum añası*, 14b/7; RS *kayın ata*, 200c-2; KFLT *kayınata*, 294b/15; [Çağ.Leh.] YUTS *kéyinata*, 233;
- “ana, baba vb. kelimelerinden önce gelerek akrabalık bildiren kelime”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-211;

kayın (II): “kayın ağacı”, [Kar.T.] DLT I, 32;

[Kıp.T.] KMTT *kayın*, 8b/13; EDM 11b/8;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100b-2;

[Çağ.Leh.] YUTS *kéyin*, 233; UTİL *kéyin*, IV-385; ÖTİL V-211;

kayır:

(1) “Oğuz lehçesinde kalın kum”, [Kar.T.] DLT III, 165; KB 1723;

[Kıp.T.] KMTT 6a/7; Kİ 77; BM 10b/4;

(2) “Ölçünlü Türkçede yumuşak zeminli toprak”, [Kar.T.] DLT III, 165;

[ET.] AYTok. 2381;

kayırış-: “boyun burma vb. şeylerde yarışmak”, [Kar.T.] DLT III, 194-195;

kayırılığ: “yumuşak kumlu olan”, [Kar.T.] DLT III, 178;

kayış: “kayış”, bk. **kadış**.

kayış-: “birbirini kayırmak”, [Kar.T.] DLT III, 188;

kayıt-: “(din, söz, yemin vb. için) vazgeçmek, caymak, bırakmak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 72;

[Har.T.] NF 75-9;

[Çağ.T./K.Ö.D] T *kayt-*, 299;

[Çağ.Leh.] YUTS *kayt-*, 229; UTİL *kayt-*, IV-175; ÖTİL *küyt-*, V-222;

- “bir kimse, yer veya şeye dönmek, yönelmek”, bk. *kayt-*, [Har.T.] MM 135-3; NF 83-16; HAP 25: 71; HAP *kayt-*, 34: 10; HŞ 4405; [Kıp.T.] Kİ 77; [Çağ.T./K.Ö.D] LD 1028; [Çağ.T./K.S.D] ŞRT 27b/12; [Çağ.Leh.] YUTS *kayt-*, 229; ÖTİL *küyt-*, V-222;
- “ayrılmak, vazgeçmek, geri dönmek”, bk. *kağıt-*, [Har.T.] NF 40-2; HAP *kayt-*, 2: 217; HŞ 3523; [Kıp.T.] KMTT 36b/4; CC-I *kayt-*, 24a/22; CC-II *kaytar-*, 59a/5b; K *kayt-*, 50b/2; EKK 11b/10; EKK *kayt-*, 80a/11; GT *kayt-*, 104/7; KFLT 412b/42; KFLT *kayıd-*, 356a/22; MGİ *kayt-*, 203b/7; MG 8a/3; [Çağ.T./K.D] BVas. *kayt-*, 419/2; HBD *kayt-*, 142/4; ŞHD 63a-11; ŞHD *kayt-*, 3b-7; MA *kayt-*, A66b/6; BD *kayt-*, 125/15; MDF *kayt-*, 1279; Abuş. 955; [Çağ.T./K.S.D] ŞT *kayt-*, 71b-1; [Çağ.Leh.] YUTS *kayt-*, 229; ÖTİL *küyt-*, V-222;
- “döndürmek, geri çevirmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kayt-*, 5/13;
- “(su) alçalmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *kayt-*, 229;
- “gözden kaybolmak, ortadan kaybolmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *kayt-*, IV-176;
- “eski haline dönmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *kayt-*, IV-176; ÖTİL *küyt-*, V-222;
- “kabul etmemek, geri vermek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *küyt-*, V-222;

kayıtış-: “iki kişi için birbirinin ardından gitmek, birbirine dönmek”, [Kar.T.] DLT III, 195;

[Har.T.] HAP *kayıtış-*, 2: 230;

kaymak: “kaymak”, bk. *kanak*, *kayak*, *kıyak*.

kayna-⁴¹⁷ (I):

(1) “kaynamak, belirli bir dereceye ulaşip fokurdamak”, [Kar.T.] DLT III, 191; R 44: 45; KB 72;

⁴¹⁷ Yazma ve basma nüshalarda قَيْنْدِي *kayındı* şeklinde geçmektedir. Bununla birlikte fiilin geniş zamandaki hali ve mastarı قَيْنَارُ – قَيْنَمَائُ *kaynar-kaynamak* şeklindedir. Bu nedenle *kayın-* madde başı olarak verilmiş olan bu kelime Atalay’a göre *kayna-* olmalıdır. Nitekim Ercilasun ve Akkoyunlu da bu kelimeyi *kayna-* madde başı olarak almışlardır.

[Har.T.] NF 67-15; HAP 44: 45;

[Kıp.T.] K 12b/8; Kİ 77; BM 67a/10; BVAğar 22b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 185: 5; MSD 11; LGN 13/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 134/8; BVas. 165/6; ŞHD 53a-4; MA A21a/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100a-15;

[Çağ.Leh.] YUTS *kayni-*, 228; UTİL *kaynı-*, IV-189; ÖTİL *kaynä-*, V-214;

(2) “kaynayıp coşmak”, [Kar.T.] DLT III, 191;

[Har.T.] HŞ 2267;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 43/12;

[Çağ.Leh.] YUTS *kayni-*, 228; UTİL *kaynı-*, IV-189; ÖTİL *kaynä-*, V-214;

- “yemek için pişmek, haşlanmak”, [Har.T.] NF 193-12; HŞ 1510; [Çağ.Leh.] UTİL *kaynı-*, IV-189; ÖTİL *kaynä-*, V-214;
- “(mide) ekşimek, kaynamak”, [Kıp.T.] CC-II 81a/26;
- “bitişmek”, [Kıp.T.] MG 81a/1;
- “(üzüm vb. için) ekşimek, acılaşmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kaynä-*, V-214;

kayna- (II): “inatlaşıp bir işi bırakmak, reddetmek”, [Kar.T.] DLT II, 302;

kaynar: “suyu taşıp kaynayan (ırmak)”, [Kar.T.] DLT I, 390;

kaynat-: “kaynatmak, ısıtmak”, [Kar.T.] DLT II, 357;

[ET.] AYÇetin *kayıntur-*, 441;

[Kıp.T.] CC-I 5a/10; K 127b/1; BM 28b/7; GT 242/12; BVAğar 24a/9;

[Çağ.T./K.D] BVas. 715/1;

[Çağ.Leh.] YUTS 228; UTİL IV-187; ÖTİL *kaynät-*, V-215;

- “çoşturmak, duygu vb. için kabarmak”, [Har.T.] HŞ 2983;

ķayra: “tekrar, yeniden, geri”, [Kar.T.] R 34: 52; KB 1320;

[Har.T.] NF 11-14;

[Kıp.T.] CC-I 23b/5; CC-I *ķayırı*, 23b/6; CC-I *ķayrı*, 23b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 123/1;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 20a-4;

- “geri, ters yön”, [Har.T.] HŞ 1116;

ķayt-: “dönmek, geri dönmek”, bk. **ķayıt-**.

ķaytar-:

(1) “Oğuz lehçesinde yönünü değiştirmek, döndürmek, geri çevirmek, geri göndermek”, bk. **ķatar-**, **kaytur-**, [Kar.T.] DLT III, 193; R 33: 50; TİEMKök 18: 64;

[Har.T.] AKYB K.IV. 8; HAP 60: 10; HŞ 1709;

[Kıp.T.] CC-I 23a/23; K 2b/9; EKK 83b/9; BM *ķatur-*, 29b/4; GT 130/4; KFLT 397b/15; MGİ 263a/5; MG 13b/2; BVÖzgür 87/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 36/3; HBD 142/4;

[Çağ.T./K.D] BVas. 349/3; NC 25b/15; MA A38a/7; BD 542/1; Abuş. 957;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 90a-5; ŞRT 60a/01;

[Çağ.Leh.] YUTS 228; ÖTİL *ķaytär-*, V-220;

(2) “yapılan bir davranışa karşılık vermek, karşılığını ödemek, karşılık olarak yapmak”, [Kar.T.] DLT I, 516;

[Har.T.] NF 276-9;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ķaytär-*, V-221;

- “söylenen söze karşılık vermek, cevap vermek”, [Har.T.] NF129-5;

- “bir şeyi geri göndermek, geri vermek, reddetmek, iade etmek”, [Har.T.] NF 42-12; [Kıp.T.] KMTT *ḳaytur-*, 36b/5; MES 35b/4; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ḳaytär-*, V-220;
- “vazgeçirmek”, [Har.T.] HAP 3: 100;
- “tekrar etmek, tekrarlamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ḳaytär-*, V-221;
- “bükmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ḳaytär-*, V-221;

kaytarıl-: “çevrilmek, geri döndürülmek”, [Kar.T.] AH 462; TİEMKök 3: 109;

[Har.T.] HAP 3: 109;

- “geri çevrilmek, bertaraf edilmek”, [Har.T.] HAP 6: 147;

kaytart-⁴¹⁸: “döndürmek, tutturmak, yakalatmak”, [Kar.T.] DLT III, 429;

kaytur-: “geri çevirmek, döndürmek”, bk. *ḳatar-*, *ḳaytar-*, [Kar.T.] DLT III, 193;

[Çağ.Leh.] YUTS 229; UTİL *ḳayt-*, IV-176;

ḳaz: “kaz”, [Kar.T.] DLT I, 104; KB 72;

[ET.] AYAyazlı 1149;

[Har.T.] NF 245-8; HŞ 1059;

[Kıp.T.] CC-I 55a/15; KMTT 10b/13; Kİ 71; EDM 12a/2; EKK 47b/10; BM 16b/3; RS 197a-16; GT 180/9;

[Çağ.T./K.D] MDF 416;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100b-6;

ḳaz-: “kazmak”, [Kar.T.] DLT II, 10; KB 1734;

[ET.] AYÇetin 438;

[Har.T.] NF 27-17; HŞ 2561;

[Kıp.T.] K 45b/6; RS 186b-29;

⁴¹⁸ *Tosun münüp segirtsün / Esizligin amurtsun / İtka keyik kaytartsun / Tutmuş sanı umalım*, şeklinde geçen bu kelime Atalay tarafından “saldırtmak, tutturmak, yakalatmak”, olarak anlamlandırılmıştır. Ercilasun ve Akkoyunlu ise bu kelimeyi “döndürmek” olarak anlamlandırmıştır.

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 162/10; MEs. 9b/90;

[Çağ.T./K.D] NİD 348/8; BVas. 313/5; HBD 145/2; MA A7a/14;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 67a-10;

[Çağ.Leh.] YUTS 229; UTİL IV-98; ÖTİL V-210;

kazan-: “kazanmak”, bk. **kazgan-**.

kazanıku⁴¹⁹: “çözölemeyecek şekilde birbirine karışma, kördüğüm”, [Kar.T.] DLT III, 388;

kazgal-: “kazanmak, elde etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 60;

kazgan: “çöküntü, çatlak ve yarıklar bulunan arazi, çukur”, [Kar.T.] DLT I, 18;

- “kazan”, [Har.T.] NF 125-9; [Kıp.T.] KMTT 18b/1; [Har.T.] NF *kazan*, 107-4; HŞ *kazan*, 1510; [Kıp.T.] CC-I *kazan*, 52b/27; Kİ *kazan*, 71; KMTT *kazan*, 18b/2; EKK *kazan*, 71b/12; RS 204b-9; BVAğar 24b/20; [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *kazan*, 11a/105; LGN *kazan*, 13/2; MA *kazan*, A21a/3; [Çağ.T./K.D] BVas. *kazan*, 715/1; [Çağ.T./K.S.D] ŞT *kazan*, 99b-2; ŞRT *kazan*, 4b/12; [Çağ.Leh.] YUTS *kazan*, 229; UTİL *kazan*, IV-95; ÖTİL *kazân*, V-323;
- “buhar kazanı”, [Çağ.Leh.] UTİL *kazan*, IV-95;

kazgan-:

(1) “toplamak, biriktirmek, kazanmak, edinmek, sahip olmak”, [Kar.T.] DLT II, 249-250; AH 273; R 45: 21; KB 2714; TİEMKök 2: 225;

[ET.] Ton. 61; AYÖlmez 155/23; UM I 78;

[Har.T.] NF 234-10;

[Kıp.T.] CC-I 4b/1; KMTT *kazan-*, 40b/9; K 90a/7; KFLT *kazan-*, 202b/15;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 9b/91;

[Çağ.T./K.D] NİD 249/2; BVas. 114/6; ML 122;

[Çağ.Leh.] YUTS *kazan-*, 229; UTİL *kazan-*, IV-97; ÖTİL *kazân-*, V-323;

⁴¹⁹ Ercilasun ve Akkoyunlu, bu kelimeyi *kazııku* şeklinde okumuştur. Ama kelime açık bir şekilde فَرَنْكُو olarak harekelenmiştir.

(2) “yapmak, işlemek”, [Kar.T.] R 16: 111;

[Har.T.] HAP 6: 60;

kazganç: “kazanç”, [Kar.T.] DLT III, 386; KB 1444; TİEMKök 18: 33;

[ET.] IB 45;

[Kıp.T.] MG *kazanç*, 108b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 1/1;

kazı:

(1) “insan karnının boğumları, yağ katmanı”, [Kar.T.] DLT III, 223;

[Kıp.T.] RS 190a-5; RS *kazu*, 199a-3;

(2) “atın karnının semizliği, yağı”, [Kar.T.] DLT III, 223;

[Çağ.Leh.] YUTS *kézi*, 233;

- “atın kaburga kısmı ve yağlı etinden yapılan sucuk, at sucuğu”, [Kıp.T.] CC-II 60b/40; [Çağ.Leh.] YUTS *kézi*, 233; ÖTİL *kazi*, V-209;

kazı-: “kazımak, kazıyıp araştırmak”, [Kar.T.] DLT III, 264; AH 338;

[Har.T.] NF 155-3;

[Çağ.T./K.D] MA A37b/9;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *kazi-*, V-209;

kazık: “kazık”, bk. *kazuq*.

kazıl-: “kazılmak”, [Kar.T.] DLT II, 135; KB 6063;

[Kıp.T.] GT 299/6; MG 86b/9;

[Çağ.T./K.D] NC 6b/10;

[Çağ.Leh.] YUTS *kézil-*, 233; UTİL *kézil-*, IV-378;

kazın: “Kıpçak lehçesinde kayın, dünür”, bk. *kayın*, [Kar.T.] DLT I, 403;

kazın-: “kendi başına kazmak”, [Kar.T.] DLT II, 155;

kazındı: “kazılmış olan”, [Kar.T.] DLT I, 449;

kazış-: “kazmada yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 100;

kazlın-: “bir yer için kazılmak ve içinde çukurlar oluşmak”, [Kar.T.] DLT II, 251;

kaznağ: “hazine”, [Kar.T.] KB 2178;

- “oyuk”, [Çağ.T./K.D] MA A63b/1;
- “kiler”, [Çağ.Leh.] YUTS 229; UTİL IV-98; ÖTİL *kaznâğ*, V-210;

kazıuk: “kazık”, bk. *kazuk*, [Kar.T.] DLT III, 383;

kaztur-: “kazmasını istemek, kazdırmak”, [Kar.T.] DLT II, 190;

[Kıp.T.] KFLT *kazdur-*, 8b/45;

[Çağ.T./K.D] MA *kazdur-*, A32b/13;

[Çağ.Leh.] YUTS *kazdur-*, 229; UTİL *kazdur-*, IV-97;

kazuk (I): “kazılmış olan”, [Kar.T.] DLT I, 382;

[Kıp.T.] KFLT 8b/24;

kazuk (II): “kazık”, bk. *kazıuk* [Kar.T.] R 38: 12;

[Har.T.] NF 165-9; HAP 38: 12;

[Kıp.T.] K 14a/5; Kİ *kazık*, 71; RS *kazık*, 196b-4; RS 202a-9; BVAğar 10a/17;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 85/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *kazık*, 247; UTİL *kazık*, IV-248; ÖTİL *kazık*, V-323;

kebez: “pamuk”, bk. *kepez*, [Kar.T.] DLT I, 293;

kebit: “dükân, içki içilen yer”, [Kar.T.] DLT I, 357; KB 5108;

[Kıp.T.] CC-I 39b/28;

[Çağ.T./K.D] MA 424(B);

keç: “geç, vakit olarak geç, uzun zaman”, [Kar.T.] DLT I, 294; R 19: 46; TİEMKök 20: 71;

[ET.] AYÖlmez 160/5;

[Har.T.] NF 154-14; HŞ 1858;

[Kıp.T.] CC-I 33a/5; RS *kêç*, 186a-9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 10/7; GTSib *kêç*, 216/2; GD 31: 7; LGN *kiş*, 77/7;

[Çağ.T./K.D] Z 31b/9;

[Çağ.Leh.] YUTS 193; UTİL IV-526; ÖTİL II-360;

- “gece, akşam”, [Çağ.T./K.D] MA *kêç*, A55a/7; [Çağ.Leh.] YUTS 193; UTİL IV-526; ÖTİL II-360;

keç- (I):

(1) “bir yerden geçmek, geçip gitmek”, [Kar.T.] DLT II, 5; AH 194; R 33: 62; KB 361; TİEMKök 15: 26;

[ET.] KT G 4; AYÖlmez 146/8;

[Har.T.] AKYB A.III. 15; MM 179-4; NF 118-5; HAP 27: 88; HŞ 1414;

[Kıp.T.] CC-I 27b/22; Kİ 79; KMTT 35b/4; K 39b/1; EKK 10a/7; BM 63a/10; KFLT 353a/37; MGİ 131a/4; BVÖzgür *geç-*, 83/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 10/1; GTSib *kêç-*, 74/12; GD 67: 4; MSD 492; T 200; LD 129;

[Çağ.T./K.D] MA *kêç-*, A32a/10; BTĐ *kêç-*, XV/7; Z 17b/5; Abuş. 957;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 99a-5;

[Çağ.Leh.] YUTS 193; UTİL IV-528; ÖTİL II-362;

(2) “önce, evvelden olmak”, [Kar.T.] R 20: 99;

[Har.T.] NF 126-7;

(3) “affetmek, bağışlamak”, [Kar.T.] TİEMKök

[Kar.T.] CC-II “affedilmek, bağışlanmak”, 66a/11b-12b;

[Çağ.T./K.D] MA *kêç*-, A32a/10;

[Çağ.Leh.] YUTS 193; ÖTİL II-363;

- “bir şeyden ya da kimseden vazgeçmek, bırakmak”, [Har.T.] MM 367-1; NF 111-6; HAP 18: 28; HŞ 2311; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 228: 6; [Çağ.T./K.D] MA A4a/6; [Çağ.Leh.] YUTS 193; ÖTİL II-363;
- “üstlenmek, görev almak”, [Har.T.] NF 118-3;
- “bir konu, fikir, düşünce için bir kimsenin içinden, gönlünden veya kafasından geçmek”, [Har.T.] NF 95-5; [Çağ.Leh.] UTİL IV-528, 529; ÖTİL II-363;
- “yaşamak, (ömür) geçmek”, [Har.T.] NF; [Çağ.Leh.] UTİL IV-528;
- “bir engel vb. için aşmak”, [Har.T.] HAP 10: 90;
- “uzaklaşmak, aşmak”, [Har.T.] HAP 2: 229;
- “dolaşmak”, [Har.T.] HAP 7: 189;
- “bir yerde durmak, kalmak”, [Har.T.] HAP 10: 45;
- “(haddini) aşmak, aşırı davranmak”, [Har.T.] HŞ 101; [Kıp.T.] K 57b/3;
- “yardımcı fiil”, [Kıp.T.] CC-I 10a/17;
- “güneş ve ay için batmak, kaybolmak”, [Kıp.T.] K 60b/9; MES 14b/2;
- “vazgeçmek”, [Çağ.T./K.D] ŞDG *kêç*-, 8/3;
- “başına gelmek, başından geçmek, olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-528;

keç- (II): “ölmek”, [Kar.T.] DLT II, 5;

[Kıp.T.] K 24b/7;

keç- (III): “gecikmek”, bk. *kiç*-, [Kar.T.] AH A 180;

[Kıp.T.] BM 29a/8;

keçe (I): “gece, akşam”, bk. *kiçe*, [Kar.T.] DLT III, 219; R 7: 205; TİEMKök 7: 205;

[Har.T.] MM 234-2; NF 11-12; HŞ 1034;

[Kıp.T.] CC-I 36a/15; Kİ 79; EKK *kece*, 45b/4; RS *kêçe*, 200c-21; KFLT *kece*, 243a/38; MGİ *kece*, 10a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kêçe*, 3/5; GD 10: 4;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *kêçe*, 23/3; MA *kêçe*, A4a/12; B *gêçe*, 142b/10; Z 3b/14;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 91b-11;

[Çağ.Leh.] YUTS *kêçe*, 196; UTİL *kêçe*, IV-723; ÖTİL *keçä*, II-361;

- “dün”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *keçä*, II-361;

keçe (II): “kavun, hıyar vb. şeyleri taşımada kullanılan küfe, [Kar.T.] DLT III, 220;

keçe (III): “Oğuz lehçesinde keçe”, [Kar.T.] DLT III, 219;

[Kıp.T.] Kİ 79; KMTT 18a/7; RS *kêçe*, 193b-24;

- “kıvrıkcık, birbirne geçmiş saç lülesi”, [Çağ.T./ K.Ö.D] YED *keçek*, 200/8⁴²⁰;

keçelik: “gece”, [Kar.T.] R 40: 55;

- “gecelik”, [Çağ.Leh.] YUTS *kêçilik*, 196; UTİL *kêçilik*, IV-725; ÖTİL *keçälik*, II-361;

keçgü: “ölçü, sınır”, [Kar.T.] KB 4517;

keçi: “Oğuz lehçesinde keçi”, bk. *eçkü*, *keçig*, [Kar.T.] DLT III, 219;

[Har.T.] HAP 6: 143; HAP *kiçi*, 6: 138;

[Kıp.T.] Kİ 79⁴²¹; KMTT 16a/6; EDM *keşi*, 7a/15; EKK 69b/6; BM 13a/9; RS *kêçi*, 195b-3; İM *içkü*, 247b/4; KFLT 321a/2; BVÖzgür *geçi*, 33/2;

keçig (I): “geçit, ırmak geçidi, nehrin geçtiği yer”, [Kar.T.] DLT I, 390; KB 674;

[ET.] AYÇetin 795;

[Kıp.T.] KMTT *keçi*, 7a/13; KMTT *keçüt*, 7a/13; BM *keçüt*, 10b/10; İM *kiçüt*, 265a/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *kêçik*, 196; UTİL *kêçik*, IV-724; ÖTİL *keçik*, II-361;

⁴²⁰ *keçe* ve *keçek* kelimeleri aynı kökten geldikleri ve anlamsal olarak bağlantılı oldukları düşünüldüğü için aynı madde başı altında verilmiştir.

⁴²¹ Caferoğlu’nun aktardığına göre Abu Hayyan *keçi* kelimesinin Kıpçaklarda *eçki* şeklinde olduğunu söylemiştir.

- “patika, takip edilecek yol”, [Çağ.Leh.] UTİL *kêçik*, IV-724;

keçig (II): “keçi”, bk. *eçkü*, *keçi*, [Kar.T.] TİEMKök 3: 14;

keçigli:

(1) “(yoldan) geçeni yolculuk eden”, [Kar.T.] R 4: 43;

(2) “öne geçen, önde bulunan”, [Kar.T.] R 34: 5;

(3) “en üstün, en erdemli”, [Kar.T.] R 20: 63;

(4) “aciz bırakan”, [Kar.T.] R 39: 51;

(5) “geçmiş”, [Kar.T.] R 43: 56;

keçil- (I): “geçilmek”, [Kar.T.] DLT II, 136;

[Har.T.] MM 365-2;

[Kıp.T.] MGİ 122b/3;

keçil- (II): “geciktirilmek”, [Kar.T.] DLT III, 195;

keçimlig: “geçici”, [Kar.T.] KB 3782;

keçiş:

(1) “nehir ve vadideki geçiş yeri, geçit”, [Kar.T.] DLT I, 369;

(2) “geçme, kaçma, kurtulma”, [Kar.T.] KB 6076;

keçiş-: “geçmekte yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 93;

keçit- (I): “geçirtmek”, [Kar.T.] DLT II, 300;

keçit- (II): “yavaşlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 300;

keçki: “eski”, [Kar.T.] R 36: 39;

[Kıp.T.] K *kiçgi*, 103a/6;

keçmiş: “eski topluluk, halk”, [Kar.T.] R 20: 51;

keçrül-: “geçirilmek, bitirilmek, karara bağlanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 21;

keçrünsin-: “affeder görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 261;

keçrüş- (I): “sudan geçirmede yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 222;

keçrüş- (II): “karşılıklı suçları affetmek”, [Kar.T.] DLT II, 222;

keçrütülmek: “şefaath etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 254;

keçse-: “geçmek istemek, neredeyse geçecek olmak”, [Kar.T.] DLT I, 155;

keçset-: “su vb. yerleri geçmede isteklendirmek”, [Kar.T.] DLT II, 336;

keçtür-: “geçirtmek”, [Kar.T.] DLT II, 194;

- “suya girdirmek, nehri yürüyerek geçirtmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 193;
- “başılatmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 193;

keçün-: “geçer görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 156;

keçür- (I):

(1) “geçirmek, verilmek, yerine getirmek”, [Kar.T.] DLT III, 247; R 7: 138; KB 1117; TİEMKök 8: 44;

[ET.] Ş.U. C 12; AYAYazlı 0591;

[Har.T.] HŞ 4064;

[Kıp.T.] CC-II *keçir-*, 72a/3; GT 210/5; KFLT 353b/22;

[Çağ.T./K.D] NİD *kiçür-*, 360/1; Z 205b/5;

(2) “öldürmek”, [Kar.T.] DLT I, 47;

(3) “geciktirmek”, bk. *kiçür-*, [Kar.T.] DLT III, 187;

- “bir kimseyi bir yerden başka bir yere ulaştırmak, beraberinde giderek yolcu etmek”, [Har.T.] NF 55-16; HAP 59: 18; [Kıp.T.] K 91a/7;
- “zaman harcamak”, [Har.T.] MM 85-4; HŞ 1912; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 17: 2;
- “yaşamak, (ömür) geçirmek, (bir yerde) oturmak, kalmak”, [Har.T.] MM 42-2; NF 310-14; HŞ 3374; [Kıp.T.] K 19a/9;
- “hatırlamak, (aklından) geçirmek”, [Har.T.] HŞ 3908;

keçür- (II): “günahı, suçu affetmek, bağışlamak”, bk. **kiçür-**, [Kar.T.] DLT I, 521; AH 337; R 9: 66; KB 1920; TİEMKök 5: 15;

[Har.T.] NF 298-12; HAP 2: 286;

[Kıp.T.] CC-II *keçir-*, 72b/17-18; K 124a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kêçür-*, 72/9; GD 235: 2;

[Çağ.T./K.D] MA *kêçür-*, B117b/12;

[Çağ.Leh.] YUTS *kêçir-*, 197; UTİL IV-529;

keçürgen (I):

(1) “suçları devamlı affeden, yumuşak huylu, mütevazı”, [Kar.T.] DLT I, 521;

(2) “Esmâ-i hüsnadan halim”, [Kar.T.] R 33: 52;

(3) “Esmâ-i hüsnadan afuvv, çok affedici”, [Kar.T.] R 4: 43;

keçürgen (II): “devamlı evirip çeviren ve planlar yapan”, [Kar.T.] DLT I, 521;

keçürse-: “geçirmek istemek”, [Kar.T.] DLT III, 247;

keçürmek:

(1) “af, affetmek”, [Kar.T.] R 7: 199;

(2) “tamamlamak, bir işi yerine getirmek”, [Kar.T.] R 8: 44;

keçürt-: “geçirtmek”, [Kar.T.] DLT III, 431-432;

keç:

(1) “çok, daha”, bk. **key**, **kit**, [Kar.T.] DLT I, 321-322; AH 254; R 9: 81; KB 224; TİEMKök 5: 41;

[ET.] AYÇağ *ked*, 613/9;

[Har.T.] HŞ 1601;

(2) “etkili, dokunaklı”, [Kar.T.] R 4: 63;

- “iyi, iyice”, [Har.T.] MM 110-4; [Kıp.T.] K 77b/4;

keç-:

(1) “giymek”, bk. **kit-**, **kiy-**, [Kar.T.] DLT II, 296; AH 300; R 44: 53; KB 1337; TİEMKök 18: 31;

[ET.] AYAyazlı 0283;

[Har.T.] MM 398-2; NF 102-5; HAP 18: 31; HŞ 3020;

[Kıp.T.] Kİ *key-*, 86; K 58b/2; GT *key-*, 101/12; İM *kiç-*, 346a/2; KFLT *key-*, 172a/20; MGİ *key-*, 24b/4; MES *key-*, 37b/6; MG *key-*, 68a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *key-*, 20/3; MEs. *key-*, 38a/392; MSD *key-*, 270; YED *key-*, 254/8; LD *key-*, 1761; LGN *key-*, 27/5;

[Çağ.T./K.D] NİD *ket-*, 31/4; ŞDG *kèy-*, 28/4; MA *kèy-*, A47a/12; BTD *kèy-*, XXXVII/2; Z *key-*, 474a/2; Z *ki-*, 503a/10;

[Çağ.Leh.] UTİL *kiy-*, IV-777; ÖTİL *kiy-*, II-365;

(2) “mücevher takmak”, [Kar.T.] R 16: 14;

- “kaplamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kiy-*, II-365;

kedgir-: “at vb. için azgınlasmak, isyan etmek”, [Kar.T.] DLT II, 196;

keçgü: “giyecek, elbise”, bk. **keçgülük**, **keçim**, **kidim**, [Kar.T.] DLT I, 430; KB 4441; TİEMKök 2: 236;

keçgülük: “giyecek”, bk. **keçgü**, **keçim**, **kidim**, [Kar.T.] KB 1636;

[ET.] AYÖlmez 156/1;

keçil-: “giyilmek, donanmak”, [Kar.T.] DLT II, 136; [ET.] AYUçar 0882;

[Kıp.T.] İM *keyil-*, 346a/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *kiyil-*, 201; UTİL *kiyil-*, IV-778;

keçim: “giyim, giyecek, elbise”, bk. **kidim**, [Kar.T.] AH 168; KB 2280; TİEMKök 2: 187;

[ET.] AYÖlmez 156/1;

[Har.T.] HŞ 4529; HAP *keyim*, 2: 233;

[Çağ.Leh.] YUTS *kiyim*, 201; UTİL *kiyim*, IV-778; ÖTİL *kiyim*, II-364;

- “zırh”, [ET.] I.H. 4;

kedin:

(1) “sonra”, [Kar.T.] DLT II, 25; TİEMKök 19: 59; TİEMKök *keğin*, 2: 27;

[Har.T.] MM 153-1; NF 29-17; HŞ 1263;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kedin*, 4/5; YED *kiyin*, 98/5; LD *kiyin*, 2233; LGN *keyin*, 90/4; LGN *kiyin*, 27/8;

[Çağ.T./K.D] BVas. *kiyin*, 27/7; MDF *kiyin*, 29;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *kiyin*, 69b-9; ŞRT *kin*, 16a/13; ŞRT *kidin*, 28b/11; BD *kiyin*, 248/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *kéyin*, 199; UTİL *kéyin*, IV-745; ÖTİL *käyin*, II-342;

(2) “ahiret”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 74;

(3) “ölüm vakti”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 5;

- “bir şeyin arkası, gerisi”, [Çağ.T./K.D] HBD *kiyin*, 45/7; [Çağ.T./K.S.D] ŞT *kiyin*, 76a-5; [Çağ.Leh.] YUTS *keyni*, 196; YUTS *kéyin*, 199; UTİL *kéyin*, IV-745; ÖTİL *käyin*, II-342;

keğindi: “çok giyilmiş olan”, [Kar.T.] DLT I, 449;

keçir-: “hayvanı yüzüp uzun parçalara ayırmak, pastırma yapmak”, [Kar.T.] DLT II, 76;

keğle-: “çok çabalayıp güçlülerin yaptığını yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 299-300;

keğril-: “hayvandan uzunlamasına et parçaları çıkarmak, pastırma yapmak”, [Kar.T.] DLT II, 237;

kedrim et: “soyulmuş, derisi yüzülmüş et”, [Kar.T.] DLT I, 485;

keğriş-: “soyulmuş eti uzun dilimlere bölmede yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 222;

keğröl-: “giydirilmek”, [Kar.T.] DLT II, 237;

keğrüse- ~ keçürse-: “giymek istemek”, [Kar.T.] DLT III, 332;

keçrüş-: “birbirinin elbisesini giydirmek”, [Kar.T.] DLT II, 222;

keçük: “kepenek”, bk. **keyük**, [Kar.T.] DLT I, 508; KB 299;

kedük: “kuş tüyünden başlık”, [Kar.T.] DLT I, 390;

keçür-: “giydirmek”, [Kar.T.] DLT II, 76; KB 5800; TİEMKök 2: 259;

[Har.T.] HŞ 3012;

[Kıp.T.] Kİ *keydür-*, 86; K 49b/7; K *kiyür-*, 95a/4; BM *kiydür-*, 79b/10; GT *keydir-*, 102/9; GT *keydür-*, 6/1; İM *keydür-*, 171b/3; MG *kiydür-*, 72a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *keydür-*, 254/2;

[Çağ.T./K.D] MA *kèydür-*, B5b/10; Z *keydür-*, 242a/13; Z *kidür-*, 355b/15; Z *kiydür-*, 233b/12;

[Çağ.Leh.] YUTS *keydür-*, 196; YUTS *kiydür-*, 201; UTİL *kiydür-*, IV-777;

- “kaplamak, örtmek”, [Har.T.] HAP 2: 259;

keçüt: “giyilen her çeşit elbise, giysi”, [Kar.T.] DLT I, 12; KB 1766;

[Kıp.T.] CC-II *keyit*, 71a/4-5;

kefgek: “kekeme; konuşurken kekeleyen”, [Kar.T.] DLT II, 289;

keg: “kin, öç, hırs”, bk. **kek**, [Kar.T.] KB 2312;

kegir-: “geğirmek”, [Kar.T.] DLT II, 84;

[Har.T.] NF 266-11;

[Kıp.T.] CC-II *kekir-*, 57b/9; K 152b/2; İM 194a/1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *käkir-*, II-343;

kek (I): “kin, öç, hırs, düşmanca duygu”, bk. **keg**, [Kar.T.] DLT II, 283; **KB** 4651;

[ET.] AYTok 3221;

[Kıp.T.] CC-II 66a/5b;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-541;

kek (II): “mihnet”, bk. **kekme**, [Kar.T.] DLT II, 283;

kekir-: “geçirmek”, bk. **kegir-**.

keklik: “keklik”, [Kar.T.] DLT I, 479; **KB** 76;

[Kıp.T.] Kİ 83; EDM *kiklik*, 12a/8; **BM** 16b/3; **RS** *kėklik*, 197a-11;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 94/8;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 89b-2;

[Çağ.Leh.] YUTS 193; UTİL IV-542; ÖTİL *kėklik*, II-295;

kekme: “işlerin pişirdiği ve çekilen sıkıntıların katılaştırdığı (adam)”, bk. **kek**, [Kar.T.] DLT I, 479;

kekmen: “işlerin pişirdiği ve çekilen sıkıntıların katılaştırdığı (adam)”, bk. **kek**, [Kar.T.] DLT I, 480;

kekre: “develerin yediği acı bir bitki”, [Kar.T.] DLT I, 422;

- “ayrık otu”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-542;
- “acı”, [Çağ.Leh.] YUTS *kekire*, 193; ÖTİL *kėkrė*, II-295;
- “çavdar mahmuzu”, [Çağ.Leh.] YUTS *kekire*, 193;

kekteş-: “kin gütmek”, [Kar.T.] DLT II, 222;

kekük: “kerkenez, kemiği aşk için hazırlanan bir büyüde kullanılan bir kuş”, [Kar.T.] DLT II, 287;

[ET.] IB 35;

keküş: “şişliğe sürülen bir ilaç; çöpleme”, [Kar.T.] DLT I, 407;

kel-:

(1) “ulaşmak için hareket halinde olmak, gelmek”, bk. **kıl-**, [Kar.T.] DLT I, 26; R 46: 29; KB 1135; TİEMKök 2: 254;

[ET.] BK D 31; AYÖlmez 144/23; UM I 20; IBTekin 7; Hua. *käl-*, 3; Üİ 103a/5;

[Har.T.] AKYB K.III. 11; MM 166-2; NF 438-17; HAP 5: 41; HŞ 1071;

[Kıp.T.] CC-I 29a/19; Kİ 78; KMTT 55b/3; EDM 19b/6-10; EKK 6b/2; RS *kël-*, 186b-13; GT 33/8; İM 4a/1; İM *kil-*, 13a/6; KFLT 392b/10; MGİ 46b/2; MES 3a/6; BVÖzgür *gel-*, 10/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 20/5; GTSib *kël-*, 46/6; TSM 51; GD 2: 5; MEs. 41b/429; MSD 132; LD 1928;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *kël-*, 9/5; MA *kël-*, A28b/15; BTĐ *kël-*, XXXIX/6; Z 121b/15; Abuş. *kël-*, 958;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 104a-6;

[Çağ.Leh.] YUTS 193; UTİL IV-548; ÖTİL II-347;

(2) “olmak, bir halden başka bir hale geçmek”, [Kar.T.] R 12: 93; TİEMKök 12: 93;

(3) “meydana getirmek, yapmak”, [Kar.T.] R 65: 1;

[Çağ.T./K.D] MA *kël-*, B83b/2;

(4) “getirmek”, [Kar.T.] R 40: 83;

(5) “aşmak, geçmek”, [Kar.T.] R 65: 1; KB 3615;

- “(yel) çıkmak”, [ET.] UM I 20;
- “gelip çatmak, kaçınılmaz olmak”, [Har.T.] HAP 2: 214; [Çağ.Leh.] ÖTİL II-348;
- “ortaya çıkmak, belirlemek”, [Har.T.] HAP 9: 48; [Kıp.T.] K 15a/8; [Çağ.T./K.D] MA *kël-*, A26b/10;
- “yaklaşmak, yanaşmak, cinsi münasebette bulunmak”, [Har.T.] HAP 2: 222;
- “meydana gelmek, olmak, (başına) gelmek”, [Çağ.T./K.D] ŞDG *kël-*, 11/3; [Çağ.Leh.] YUTS 193; ÖTİL II-348;
- “yardımcı fiil”, [ET.] UM I 37; [Çağ.T./K.D] Z 55a/13; [Çağ.Leh.] YUTS 193; UTİL IV-548,549; ÖTİL II-349;
- “anlamak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-548; ÖTİL II-348;
- “varmak, ulaşmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-348;
- “ilerlemek, devam etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-348;
- “(sıra) gelmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-348;
- “(ölçü olarak kilo vb. için) -e denk gelmek, tartmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-348;

- “emir olarak kullanıldığında davet etmek, ünlemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-349;

keldür-:

(1) “getirmek”, bk. **keltür-**, **ketür-**, [Kar.T.] DLT II, 195; R 59: 7; KB 4423; TİEMKök 11: 33;

[Har.T.] NF 341-8; HAP 2: 258;

[Kıp.T.] K 120b/2;

(2) “gelmek”, [Kar.T.] R 12: 83; KB 2956⁴²²;

(3) “yapmak, meydana getirmek”, [Kar.T.] R 4: 25; KB 5868;

[Kıp.T.] K 108a/4;

(4) “yöneltmek”, [Kar.T.] R 19: 23;

- “dünyaya getirmek, doğurmak”, [Kıp.T.] K 108b/3;

keldürül-: “gönderilmek”, [Kar.T.] R 39: 69;

kelebek: “kelebek”, bk. **kepeli**.

keleçü:

(1) “Oğuz lehçesinde ağızdan ağza dolaşan söz”, [Kar.T.] DLT I, 445; TİEMKök 7: 35;

[Kıp.T.] K *kelecü*, 55b/7;

(2) “hikâye, efsâne, hadis”, [Kar.T.] R 34: 19;

- “sözcü, elçi”, [Har.T.] AKYB *keleçi*, A.III, 4; AKYB *kileçi*, A.IV. 9;
- “çevirmen, tercüman”, [Kıp.T.] BM *kelemçi*, 12a/10;

kelegü: “keseli fare, tarla faresi, geleni”, [Kar.T.] DLT I, 448;

⁴²² Aynı anlamda KB 4898 nolu beyitte de kullanılmıştır.

[Kıp.T.] RS *kēleṇü*, 195b-22;

kelep: “Türk yaylalarında yetişen ve hayvanları çabuk semizleştiren ufak bir ot”, [Kar.T.] DLT I, 353;

keler: “kertenkele”, [Kar.T.] DLT I, 364;

[Kıp.T.] KMTT 12b/3; BM 15b/8⁴²³

[Çağ.Leh.] UTİL *kēler*, IV-739,740;

kelgel:- “gitmek üzere olmak”, [Kar.T.] KB 1074;

kelgir:- “gelmeyi arzulamak, neredeyse gelmek”, [Kar.T.] DLT II, 196;

kelgü: “geliş zamanı”, [Kar.T.] DLT II, 68;

kelig: “geliş”, [Kar.T.] DLT II, 26;

[ET.] AYÖlmez 131/20;

keligse:- “gelmek istemek”, [Kar.T.] DLT III, 335;

kelimsin:- “gelir görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 259;

kelin: “yeni evlenmiş kız, gelin”, [Kar.T.] DLT I, 404; KB 2380;

[ET.] KT *keliṇün* K 9;

[Har.T.] NF 272-9; HŞ 1429;

[Kıp.T.] CC-II 60b/4; Kİ 84; KMTT 33b/11; K 23b/7; RS *kēlin*, 190b-18; GT 158/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *kilin*, 188;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 71b-16; ŞT *kilin*, 71b-12;

423

Arapça الضَّبُّ (*eḍḍabbu* “kertenkele”) kelimesine karşılık olarak *ıyvan* (kırmızı renkle çizilen) kelimesiyle birlikte *izan* (aynı anlama gelir) şeklinde not düştüğü *keler* kelimesini de vermiştir. Fakat dikkat çeken nokta şudur ki *keler* kelimesi (yeşil renkle çizilen), Arapça الوزُّ kelimesine karşılık olarak tekrar yazılmıştır. Zajaczkowski bu kelimeyi de “kertenkele” olarak anlamlandırırken Al-Turk bu kelimeye değinmemiştir. Sanıyoruz ki Arapçada “kertenkele”nin farklı iki türünün her ikisi de Türkçede *keler* kelimesi ile karşılanmıştır.

[Çağ.Leh.] YUTS *kêlin*, 197; YUTS *kêlinçek*, 197; UTİL *kêlin*, IV-742; ÖTİL *kâlin*, II-345;

keliş-: “karşılıklı birbirine gitmek”, [Kar.T.] DLT I, 370; KB 2495;

[Har.T.] AKYB *kiliş*-, A.IV. 9;

[Kıp.T.] K 160b/4;

[Çağ.T./K.D] Z 477b/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *kêliš*-, 197; UTİL *kêliš*-, IV-741; ÖTİL *kâliš*-, II-347;

- “anlaşmak, geçinmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *kêliš*-, 197; UTİL *kêliš*-, IV-741; ÖTİL *kâliš*-, II-347;
- “yakışmak, uygun olmak, münasip düşmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *kêliš*-, 197; UTİL *kêliš*-, IV-741; ÖTİL *kâliš*-, II-347;
- “benzemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kâliš*-, II-347;

keliş barış: “geliş gidiş”, [Kar.T.] DLT I, 370;

kelkin: “met, gel (gel-git, met-cezir), kabarma, taşkın”, [Kar.T.] DLT I, 443;

[Çağ.Leh.] YUTS *kelkün*, 193; UTİL *kelkün*, IV-547;

kelñiz: “sel”, [Kar.T.] DLT I, 343;

kelse-: “gelmek istemek”, [Kar.T.] DLT III, 285;

keltür-:

(1) “getirmek”, bk. keldür-, ketür-, kiltür-, [Kar.T.] DLT II, 195; KB 3842;

[ET.] AYÇetin *kelür*-, 356; UM I *kelür*-, 76; Hua. *kälür*-, 265;

[Har.T.] AKYB K.X. 11; MM 296-4; NF ; HAP 2: 109; HŞ 1178;

[Kıp.T.] CC-I 4a/5; Kİ 78; KMTT 41b/2; K 172b/6; EDM *keltir*-, 23a/8; EKK *keltir*-, 84b/4; RS 186b-14; GT 13/11; İM 17a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *keltür*-, 46/8; GD 11: 3; MEs. 40a/414;

[Çağ.T./K.D] MA *keltür*-, A38b/14; Z 18a/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-14;

[Çağ.Leh.] YUTS 194; UTİL IV-546; ÖTİL *keltir-*, II-350;

(2) “gelmek”, bk. *keldür-*, [Kar.T.] TİEMKök 12: 83;

(3) “yapmak, meydana getirmek”, bk. *keldür-*, [Kar.T.] TİEMKök 4: 25;

[Çağ.Leh.] YUTS 194;

(4) “yöneltmek”, bk. *keldür-*, [Kar.T.] TİEMKök 19: 23;

- “çocuk dünyaya getirmek, doğurmak”, [ET.] IBTekin *kelür-*, 41;
- “getirtmek”, [Çağ.T./K.D] MA *kêltür-*, A47b/1;
- “(ortak, şirk) koşmak”, [Çağ.T./K.D] MA *kêltür-*, A22a/1;
- “fikrini kuvvetlendirmek ispatlamak için iki kişinin fikrini birleştirip söylemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *keltir-*, II-350;

keltürül-: “getirilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 13;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-546;

kem-: “hastalık, rahatsızlık”, [Kar.T.] DLT I, 338; KB 1057;

- “alçak, hakir, iyi olmayan”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN 86/12;

kemdi-: “bıçakla kemik sıyırmak”, [Kar.T.] KB 4131;

kemdük-: “eti sıyrılmış”, [Kar.T.] DLT I, 480;

- “kemik iliği, kapalı kemikteki yağ dokusu”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kemik*, II-350;

keme-: “gemi”, bk. *kemi*, *kime*, *kimi*, [Kar.T.] TİEMKök 7: 64;

[Har.T.] HAP 29: 15;

[Kıp.T.] CC-II 57b/40b; Kİ 84;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *kême*, 958;

[Çağ.Leh.] YUTS *kème*, 198; UTİL *kème*, IV-743; ÖTİL *kemü*, II-350;

kemek: “pamuktan yapılan nakışlı ve şeritli bir kumaş”, [Kar.T.] DLT I, 392;

- “düz burunlu”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-553;
- “kurnaz, tilki gibi”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-553;

kemi: “Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde gemi”, bk. **kime**, **kimi**, **keme**, [Kar.T.] DLT III, 235; **R** 42: 32; **TİEMKök** 11: 38;

[ET.] AYÇetin 796; UM I 20;

[Har.T.] AKYB K.I. 28; NF 303-12; HAP 69: 11; HŞ 4071;

[Kıp.T.] Kİ 84; KMTT 7b/8; K 24a/1; EDM 2a/15; BM 10b/8; RS *kèmi*, 193a-25; GT 88/5; İM 219b/2; KFLT 272b/33;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 64/8; GTSib *kèmi*, 129/8;

[Çağ.T./K.D] Z 294b/2;

kemiş-:

(1) “elde tutulan veya taşınan bir şeyi salmak, bırakmak, koyuvermek, vermek, atmak”, bk. **kimiş-**, [Kar.T.] DLT II, 112; AH 282; R 16: 87; KB 1572; **TİEMKök** 12: 19;

[ET.] AYÖlmez 138/7;

[Har.T.] HAP 12: 19;

[Kıp.T.] CC-I 21b/25; Kİ 84; KMTT 36a/7; K 3a/6; EDM 20b/12; İM 327b/6; KFLT 205b/14; BVAğar 49a/19;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 93/1;

(2) “teklif etmek, ortaya atmak”, [Kar.T.] R 4: 90;

(3) “koymak, yerleştirmek”, [Kar.T.] R 16: 15; **TİEMKök** 16: 15;

[Har.T.] HAP 33: 26;

[Kıp.T.] İM *kemiş-*, 481a/6;

(4) “teslim etmek, miras olarak bırakmak”, [Kar.T.] KB 6491;

(5) “saldırmak, savaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 112; KB 2375;

(6) “tutmak, (göz önünde) tutmak”, [Kar.T.] KB 2557;

(7) “şüpheye düşmek, kuşku içinde olmak”, [Kar.T.] TİEMKök 14: 9;

- “bir çok kişiye duyurmak, yaygın hale getirmek”, [Har.T.] MM 250-4;
- “(kendini ibadet vb.ne) bırakmak, vermek”, [Har.T.] MM 44-2;
- “yarmak, kesmek”, [Har.T.] HAP 4: 119;
- “mal, para, rüşvet vb. için aktarmak, vermek”, [Har.T.] HAP 2: 188;
- “eksilme, azalma”, [Çağ.Leh.] YUTS *kemiş*, 198;

kemle-: “at vb. için hastalanmak”, [Kar.T.] DLT III, 301;

kemlen-: “at vb. için hastalanmak”, [Kar.T.] DLT II, 253;

kemlet-: “sıkıntı vermek, zarar vermek”, [Kar.T.] DLT II, 348-349;

kemrük: “gedik”, [Kar.T.] DLT 703⁴²⁴;

kemrüş-: “kemirmekte yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 224;

kemşil-:

(1) “atılmak, bırakılmak, atılarak verilmek”, [Kar.T.] R 43: 53; TİEMKök 17: 39;

[Har.T.] HAP 67: 7;

[Kıp.T.] K *kemişil-*, 127a/2; İM *kemişil-*, 496b/4; İM *kemişül-*, 486b/3;

(2) “yere kapanmak”, [Kar.T.] R 7: 120;

- “birden, aniden bir davranışta bulunmak, atılmak”, [Har.T.] HAP 7: 120;
- “indirilmek, gönderilmek”, [Har.T.] HAP 27: 29;

kemşül-: “gönderilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 91;

kemür-: “kemirmek”, [Kar.T.] DLT II, 86;

⁴²⁴ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] CC-II *kemir-*, 58a/1c; Kİ 84; K 6a/7;

ken: “Doğudaki şehirlerin genel adı”, bk. **kend**, [Kar.T.] DLT I, 339;

keñ: “geniş, büyük, iç hacmi çok”, [Kar.T.] R 4: 97; TİEMKök 4: 91;

[ET.] AYAYazlı 1139;

[Har.T.] NF 250-15; HŞ 1405;

[Kıp.T.] CC-II 58a/30; Kİ *ken*, 85; EKK 32a/6; RS *kên*, 192a-8; MGİ *keng*, 55b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 124/8;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *kêng*, 958;

[Çağ.Leh.] YUTS 195; UTİL IV-542; ÖTİL *keng*, II-351;

- “(kıyafet) bol”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-542; ÖTİL *keng*, II-351;
- “(miktar) bol, çok”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-542; ÖTİL *keng*, II-351;
- “(kitle) geniş”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-542;
- “kapsamlı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *keng*, II-351;

keñç: “genç, çocuk”, [Kar.T.] DLT I, 169; KB 2659;

[ET.] AYÇağ 641/8; UM I 139;

[Har.T.] HAP 22: 5;

[Kıp.T.] K 108b/4;

kençeklen-: “Kençek kılığına girmek”, [Kar.T.] DLT II, 277;

keñçliyü: “bayramlarda ve hükümdarların ziyafetlerinde yağmalanmak için kurulan, otuz arşın yüksekliğinde, minareye benzer sofra”, [Kar.T.] DLT III, 433;

- “bolluk, bereket”, [Çağ.Leh.] YUTS *keñçilik*, 195;
- “özgürlüğü serbestlik”, [Çağ.Leh.] YUTS *keñçilik*, 195;

kend (I): “şehir, kasaba, kent”, [Kar.T.] DLT I, 178; KB 2999;

[ET.] AYÇetin 496;

[Har.T.] AKYB A.II. 23;

[Kıp.T.] RS *kent*, 193b-1; İM 296b/1; KFLT *kenid*, 232a/32; MGİ 188b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kènt*, 118/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 67b-14;

[Çağ.Leh.] YUTS *kent*, 195; ÖTİL *kent*, II-353;

kend (II): “kale”, [Kar.T.] DLT I, 302;

[Çağ.T./K.D] MDF *kint*, 989; Z *kent*, 92b/15;

kend (III): “Oğuz lehçesinde ve onlara uyanların dilinde köy”, [Kar.T.] DLT I, 344;

[Kıp.T.] Kİ *kent*, 85; BM *kent*, 10a/7;

kendü:

(1) “kendi”, bk. *kindü*, [Kar.T.] DLT I, 127; AH 419; KB 2030; TİEMKök 9: 99;

[ET.] KT *kentü*, K 4; AYÖlmez *kenti* ~ *kentü*, 172/22 ~ 142/1; UM I *kendü*, 7; IBTekin *kentü*, 66; Hua. *küntü*, 14; Üİ *kentü*, 108a/9;

[Har.T.] AKYB K.VII. 44; MM 44-2; NF 148-7; HŞ 2262;

[Kıp.T.] CC-I *kendi*, 23b/9; CC-II *kensi*, 63a/33; Kİ 85; K 2b/9; EKK *kensi*, 56b/3; EKK *kinsi*, 56b/3; GT 183/5; İM 93a/6; KFLT 386a/14; MGİ 19a/2; MES 10b/2; MG *kindü*, 7a/3; BVÖzgür *gendü*, 13/6; BVAğar *kendi*, 50b/5; BVAğar 2b/22;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 142b-13;

(2) “doğrusu, gerçekte, zaten”, [Kar.T.] R 7: 179;

kendüg: “yarım küp; tekne”, [Kar.T.] DLT I, 480;

keñe-: “danışmak, görüşmek”, [Kar.T.] DLT III, 396;

keñeld-: “iştahlandırmak”, [Kar.T.] DLT 703⁴²⁵;

keñes: “kolay”, [Kar.T.] DLT III, 364;

keñeş: “görüş, danışma, öğüt, nasihat, işlerde tedbir”, [Kar.T.] DLT III, 365;

[Kıp.T.] Kİ *kenkeç* ~ *keneş*, 85; CC-I 6b/8; K 161b/6;

⁴²⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir. Ercilasun ve Akkoyunlu bu kelimenin okunuşundan ve anlamından emin değildir.

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 139/12;

[Çağ.T./K.D] MA *kêneş*, A28a/2; MA *kêngeş*, A14a/15; Abuş. *kêneş*, 958;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 79b-3;

[Çağ.Leh.] YUTS *kêneş*, 198; UTİL *kêneş*, IV-736; ÖTİL *kengüş*, II-352;

- “bir konuyu görüşmek üzere bir araya gelmiş topluluk, meclis”, [Çağ.Leh.] YUTS *kêneş*, 198; UTİL *kêneş*, IV-736; ÖTİL *kengüş*, II-352;
- “şura, danışma toplantısı”, [Çağ.Leh.] YUTS *kêneş*, 198; UTİL *kêneş*, IV-736; ÖTİL *kengüş*, II-352;

keşeş-: istişare etmek, danışmak, akıl almak”, [Kar.T.] DLT III, 394; R 3: 159; TİEMKök 3: 159;

[ET.] AYÇağ 631/8;

[Har.T.] HAP 28: 20; HŞ 1176;

[Kıp.T.] CC-II 63a/30-31; Kİ 85; K 122b/9; İM 292b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 104: 4;

[Çağ.T./K.D] MA *kêneş*-, A29a/7; Abuş. *kêneş*-, 958;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 72a-3;

[Çağ.Leh.] YUTS *kêneş*-, 198; UTİL *kêneş*-, IV-737; ÖTİL *kengüş*-, II-352;

keşeşil-: “istişare edilmek, danışılmak”, [Kar.T.] R 42: 38;

kengüt-: “genişletmek”, [Kar.T.] DLT II, 326;

kenik-: “geri kalmak, gecikmek”, bk. **kinik-**, [Kar.T.] DLT II, 129; TİEMKök 15: 5;

keniktür-: “ertelemek, sonraya bırakmak”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 104;

keñirsi-: “dibi yanmak, kokusu yükselmek”, [Kar.T.] DLT III, 409;

kenket-: “ertelemek, sonraya bırakmak”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 61;

kenki: “halife”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 74;

keñlik:

(1) “bolluk, refah”, [Kar.T.] R 4: 100; TİEMKök 2: 247;

[Har.T.] HŞ *keşlig*, 1984; HAP *kişlik*, 38: 60;

(2) “nimet”, [Kar.T.] R 44: 27;

- “genişlik”, [Har.T.] HAP *kişlik*, 7: 69; [Kıp.T.] K *kişlik*, 63b/3; CC-I 38a/28; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 111/5; [Çağ.Leh.] YUTS 195; UTİL IV-546; ÖTİL *kenglik*, II-352;
- “enlem”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-546; ÖTİL *kenglik*, II-352;

kenpe: “bir bitki”, [Kar.T.] DLT I, 416;

keşrü⁴²⁶: “geniş, rahat, genişçe”, [Kar.T.] R 58: 11;

[ET.] AYÇetin 364;

[Çağ.Leh.] YUTS *keşri*, 195; UTİL IV-545;

keşrütıl-: “genişletilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 98;

[Çağ.Leh.] UTİL *keşritıl-*, IV-545;

keşü-:

(1) “genişlemek”, [Kar.T.] R 9: 25; TİEMKök 9: 25;

(2) “mühlet vermek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 77;

kenür-: “genişletmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 115;

keşüt-:

(1) “bollaştırmak, genişletmek”, [Kar.T.] R 34: 36; TİEMKök 2: 245; MM *keşit-*, 131-4;

(2) “zengin etmek, zenginleştirmek”, [Kar.T.] R 9: 28;

kenzi: “değişik renklerde; kırmızı, sarı, yeşil Çin kumaşı”, [Kar.T.] DLT I, 422;

kep:

(1) “kalıp”, [Kar.T.] KB 5422;

⁴²⁶ Bu kelime AYayazlı’da ve AYTok’da “açarak, yayararak, genişleterek” ve AYÇetin’de “bütünüyle, genişçe” anlamlarında keşürü şeklinde geçmektedir. Rylands nüshasındaki *keşrü* kelimesi zarf-fiil ekinin kalıplaşarak bir kelime haline gelmiş şekli olmalıdır.

[ET.] AYÇaç 641/18;

[Kıp.T.] Kİ 78;

(2) “vücut”, [Kar.T.] KB

kepek: “tahıl öğütüldükten sonra eleğin üzerinde kalan kabuk parçaları, kepek”, [Kar.T.] DLT I, 390;

[Kıp.T.] CC-I *kebek*, 55b/10; Kİ *kebek*, 78; EDM 6a/15; EKK 71a/12; BM *kebek*, 14a/1; RS *kèbek*, 205b-6; İM 482a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 37b/389;

[Çağ.Leh.] UTİL *kèpek*, IV-720; ÖTİL *kepük*, II-353;

- “küçük inci”, [Kar.T.] DLT *kepek yinçü*, I, 390;
- “tahta, metal vb. kesiminden kalan parça, talaş”, [Çağ.Leh.] UTİL *kèpek*, IV-720;
- “saç dibinde görülen döküntüler”, [Çağ.Leh.] YUTS *kèpek*, 198; UTİL *kèpek*, IV-720; ÖTİL *kepük*, II-353;

kepli: “ışık etrafında uçan kelebek, pervane”, [Kar.T.] DLT I, 448⁴²⁷;

[Har.T.] HAP *kelebek*, 101: 4;

[Kıp.T.] CC-II *köbelek*, 80b/32b;

[Çağ.T./K.D] NİD *köpelek*, 225/5; BVas. *köpelek*, 325/7;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *küpäläk*, II-315;

kepez: “pamuk”, bk. *kebez*, DLT I-293;

[Çağ.Leh.] YUTS *kèpez*, 198; YUTS *kèvez*, 198; UTİL *kèvez*, IV-744;

- “şapka, börk, külah”, [Kıp.T.] CC-I *kepes*, 51b/3;

kepi-: “bazı yerleri kurmak”, [Kar.T.] DLT III, 257;

⁴²⁷ Atalay bu kelimeyi *kebeli* şeklinde okumuştur.

kepit-: “kurutmak”, [Kar.T.] DLT II, 298;

ker- (I): “yol kesmek, gözetleme yerinden yolu gözetlemek”, [Kar.T.] DLT II, 8;

ker- (II):

(1) “germek, (göğüs) kabartmak”, [Kar.T.] DLT II, 8; KB 6539;

[Çağ.Leh.] YUTS 195;

(2) “kuvvetle çekip uzatmak, yaymak, germek”, [Kar.T.] DLT II, 8; R 50: 7; TİEMKök 13: 3;

[Kıp.T.] Kİ 80; KMTT 36b/3; BM 88b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *kir-*, 62;

[Çağ.Leh.] YUTS 195; YUTS *kér-*, 198; UTİL IV-532; ÖTİL II-355;

- “kol ve bacakları açarak bir yere bağlamak, germek”, [Kıp.T.] CC-II 72a/10;
- “üzerinde halı vb. dokunan tezgah”, [Kıp.T.] Kİ *kerkü*, 80;
- “açmak, açık tutmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 195; UTİL IV-532;
- “düzeltmek, doğrultmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 195;

ker- (III): “Karluk lehçesinde havlamak”, [Kar.T.] DLT II, 8;

keregü: “çadır”, [Kar.T.] DLT I, 404;

[ET.] IB *kerekü*, 27;

[Kıp.T.] CC-II *keregi*, 60a/30;

keregülen-: “çadır edinmek”, [Kar.T.] DLT III, 205;

kerek: “gerek, lazım”, bk. **kirek**, [Kar.T.] DLT I, 126; AH 297; R 47: 21; KB 1910;

[ET.] KT *kergek*, D 4; AYÖlmez *kergek*, 140/21; UM I *kergek*, 34; Hua. *kärgäk*, 233; Üİ *kergek*, 97a/12;

[Har.T.] AKYB K.VII. 39; MM 52-4; NF 16-8; HŞ 1207;

[Kıp.T.] CC-I 20a/15; Kİ 80; K 172a/8; İM 285b/3; KFLT 385a/11; MGİ 17a/5; MG 25b/9; BVÖzgür *gerek*, 10/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kerek*, 4/5; GD 3: 2; MEs. 6b/57; MEs. *kirek*, 11a/108; YED 36/6; D *kirek*, 36;

[Çağ.T./K.D] MA *kerek*, A32a/8; BTD *kerek*, XX/7; Z 10b/6;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 66b-6;

[Çağ.Leh.] YUTS *kerek*, 198; UTİL *kerek*, IV-726; ÖTİL *keräk*, II-353;

kerek-: “gerekmek, gerekli olmak”, [Kar.T.] R 19: 92; KB 925; TİEMKök 7: 13;

[Har.T.] MM 21-2; NF 16-2; HAP 19: 92; HŞ 727;

[Kıp.T.] EDM 22b/12; GT *kirek-*, 218/2; İM 27a/2; KFLT 152a/6; MG *kirek-*, 49b/5; BVAğar 27a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kerek-*, 37/3; YED 12/1; T *kirek-*, 112; LD *kirek-*, 1029; LGN *kirek-*, 32/7;

[Çağ.T./K.D] NİD *kirek-*, 17/6; BVas. *kirek-*, 237/5; MA *kerek-*, A57b/11; BD *kirek-*, 429; MDF *kirek-*, 807; Z 4b/8; Z *kirek-*, 42a/1;

kerekle-: “yokluğundan dolayı aramak, istemek, araştırmak”, [Kar.T.] DLT III, 341; KB 3455;

- “gerek görmek”, [ET.] Üİ *kergekle-*, 99a/20;

kereklig: “gerekli olan”, [Kar.T.] DLT I, 509; TİEMKök 2: 235;

[ET.] AYÖlmez *kergeklig*, III, 3a, 5;

[Har.T.] HŞ 1662;

[Kıp.T.] GT *kirekli*, 86/4; İM *kerekli*, 307a/1; MGİ *kerekli*, 215a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 173: 1;

[Çağ.T./K.D] MA *kereklig*, 4971(B); BD *kireklik*, 405/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *kereklik*, 198; UTİL *kereklik*, IV-727; ÖTİL *keräkli*, II-354;

kerekliglik: “gereklilik”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 178;

kereksiz: “gereksiz, gerekli olmayan”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 62;

[Har.T.] NF 196-4;

[Çağ.Leh.] YUTS *kereksiz*, 198; UTİL *kereksiz*, IV-727; ÖTİL *keräksiz*, II-354;

kerey: “Oğuz lehçesinde ustura”, [Kar.T.] DLT III, 174;

[Har.T.] NF 383-6;

[Kıp.T.] RS 205a-13; İM 297a/6;

kerge-: “lazım olmak, gerekmek”, [Kar.T.] DLT I, 362;

kergük: “koyunun içkembesinde kırkbayırda beraber olan, kırkbayıra benzer bir şey”, [Kar.T.] DLT II, 289;

kerik: “yayla”, [Kar.T.] DLT I, 94⁴²⁸;

- “geniş, açık, yayılmış”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-354;
- “kibirli”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-354;

keril-:

(1) “gerinmek, esnemek”, [Kar.T.] DLT II, 136;

[Kıp.T.] CC-II 57b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *kiril-*, 374;

[Çağ.Leh.] YUTS *kèril-*, 198; UTİL *kèril-*, IV-728; ÖTİL II-354;

(2) “gerilmek, yayılmak”, [Kar.T.] DLT II, 136;

[Kıp.T.] CC-II 74b/9; BVAğar 38a/8;

[Çağ.Leh.] YUTS *kèril-*, 198; UTİL *kèril-*, IV-728;

- “şişmek, gerilmek”, [Kıp.T.] GT 337/3;
- “kibirlenmek, böbürlenmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-354;

⁴²⁸ Atalay bu kelimeyi “geniş” olarak anlamlandırmıştır.

kerim: “nakışlı kumaş”, [Kar.T.] DLT I, 398;

keriş (I): “ağız kavgası, çekişme, kavga, tartışma”, [Kar.T.] DLT I, 370; KB 2150;

[ET.] AYÖlmez 169/1;

[Kıp.T.] GT 266/10;

keriş (II): “atın kürek kemiklerinin arası”, [Kar.T.] DLT I, 370;

keriş (III): “mücadelede direniş, mukavemet”, [Kar.T.] DLT I, 370;

keriş (IV): “Oğuz lehçesinde üzerine çıkılabilen dağ zirvesi, tepe”, [Kar.T.] DLT I, 370;

[Kıp.T.] Kİ 81;

keriş- (I): “çekişmek, dalaşmak, kavga etmek”, [Kar.T.] DLT II, 99;

[Kıp.T.] Kİ 81; GT 268/1;

keriş- (II): “ipleri germede yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 99;

[Çağ.Leh.] UTİL *kəriş-*, IV-728;

- “uyuşan uzuvları eski haline getirmek için hareket ettirmek, germek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-354;

kerit-: “Karluk lehçesinde havlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 305;

kerjü: “çamurdan kurşun”, [Kar.T.] DLT III, 441;

kerki: “sapı kısa küçük balta, nacak”, [Kar.T.] DLT I, 430;

[Kıp.T.] CC-I 43b/14; KMTT 25a/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *keki*, 193;

- “keser”, [Kıp.T.] Kİ 80;

kerpiç: “pişmiş çamur, kerpiç”, [Kar.T.] DLT I, 455; R 15: 74;

[Kıp.T.] CC-I 51a/21; **Kİ kerpüç**, 80; **KMTT** 26a/4; **BM** 10a/6⁴²⁹; **RS kèrpiç**, 202a-5; **GT** 299/9; **İM** 242a/1; **KFLT kerpüç**, 204a/3;

[Çağ.T./K.D] **NİD kirpiç**, 309/6; **BVas. kirpiç**, 483/7; **MA** 1425(B); **MA kerpuç**, A19b/15;

[Çağ.Leh.] **YUTS kirpiç**, 200;

kerşegü at: “kürek kemiğinin birleştiği yerde yarası olan at”, [Kar.T.] **DLT I**, 491;

kert-:

(1) “ağaç, taş vb. şeyler için kertmek, yontmak, kesmek, kazımak”; [Kar.T.] **DLT III**, 427;

[Har.T.] **HŞ** 3510;

[Kıp.T.] **CC-II** 82b/5b; **Kİ** 81; **KMTT** 41b/4; **MG kirt-**, 95b/2;

[Çağ.Leh.] **UTİL IV**-531; **ÖTİL II**-355;

(2) “boyun kertmek (küçük düşürmek)”, [Kar.T.] **DLT III**, 427;

kertgü-: “şüphe etmeksizin inanmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 5: 50;

kertgün-: “inanmak, iman etmek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 2: 260;

[ET.] **Hua. kerkün-**, 57;

kertik: “ekmek vb. şeyleri hesaplamak için tahtaya oyulan kertikler”, [Kar.T.] **DLT I**, 478;

- “kertik, kesik, oyuk”, [Kıp.T.] **Kİ kertik**, 81; [Çağ.Leh.] **YUTS kèrtik**, 198; **ÖTİL II**-355;

kertil-:

(1) “kul, köle vb.ne damga vurmak, kertilmek”, [Kar.T.] **DLT II**, 236;

(2) “insanlar için horlanmak”, [Kar.T.] **DLT II**, 236;

kertiş-: “kertmekte yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] **DLT II**, 222;

kertü: “gerçek, doğru, hak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 2: 26;

⁴²⁹ Zajackowski bu kelimeyi *kirpiç* şeklinde okumuştur.

[ET.] Hua. 56;

[Har.T.] HŞ 3144;

[Kıp.T.] CC-I *kerti*, 29b/25; KMTT *kerti*, 28b/1;

kertülüg: “gerçeklik, doğruluk”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 213;

[Har.T.] HŞ 3062;

[Kıp.T.] CC-II *kertilik*, 62a/30;

kertün-: “inanmak, iman etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 62;

kertür-:

(1) “ip vb. şeyleri gerdirtmek”, [Kar.T.] DLT II, 194;

(2) “serdirmek, yaydırmak”, [Kar.T.] DLT II, 194;

kertüsizlik: “hainlik”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 71;

kertüsüzlük: “yanlışlık, gerçek olmama”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 225;

kerü: “geri”, [Kar.T.] DLT II, 133; TİEMKök 2: 203;

[Har.T.] HŞ 3196;

[Kıp.T.] CC-I *keri*, 23b/20; KMTT 28b/3; MG *kiri*, 64a/2;

kes (I): “bir şeyin parçası”, [Kar.T.] DLT I, 329; R 15: 91; TİEMKök 7: 168;

kes (II): “taharet için kullanılan taş parçası”, [Kar.T.] DLT I, 329;

kes-:

(1) “kesici bir aletle bir şeyi ikiye ayırmak, kesmek”, bk. **kis-**, [Kar.T.] DLT II, 11; AH 324; R 4: 119; KB 784; TİEMKök 10: 35;

[ET.] IB 13; AYÖlmez 148/15;

[Har.T.] MM 95-3; NF 137-3; HAP 7: 160; HŞ 2587;

[Kıp.T.] CC-II 72a/7; Kİ 82; KMTT 37b/2; K 1b/7; EKK 33a/13; BM 72b/5; RS 186b-25; GT 298/11; İM 13a/1; KFLT 210b/14; MGİ 71a/3; BVAğar 41a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 106/11; GTSib *kēs-*, 212/7; GD 65: 5; MEs. 32a/329; MEs. *kis-*, 46b/485; D *kis-*, 528; LGN *kis-*, 54/9;

[Çağ.T./K.D] MA *kês-*, A65a/1; Z 150a/5; Abuş. 958;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100b-2;

[Çağ.Leh.] YUTS 195; UTİL IV-537; ÖTİL II-357;

(2) “ortadan kaldırmak, son vermek, yok etmek, bitirmek”, [Kar.T.] R 3: 127; TİEMKök 3: 127; KB 6515;

[Har.T.] NF 312-6; HAP 7: 72; HŞ 2299;

[Kıp.T.] K 9b/5;

[Çağ.Leh.] ÖTİL II-357;

(3) “sıvazlamak”, [Kar.T.] R 38: 33;

(4) “hükmetmek, hüküm vermek”, [Kar.T.] R 38: 22;

[Çağ.Leh.] ÖTİL II-357;

(5) “konuşmaya son vermek, bitirmek, susmak”, [Kar.T.] KB 625;

[Har.T.] NF 171-12; HŞ 1216;

[Çağ.Leh.] YUTS 195; ÖTİL II-357;

(6) “verilmeye veya yapılmaya devam edilen bir şeyi (hizmet, iş vb.) durdurmak, aksatmak, engellemek, önlemek”, [Kar.T.] KB 1718;

[Har.T.] HAP 29: 29;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-537; ÖTİL II-357;

- “katetmek, geçmek gitmek, yol almak”, [Har.T.] HAP 9: 121; [Çağ.Leh.] UTİL IV-537; ÖTİL II-357;
- “kesip geçmek, aşmak”, [Har.T.] HAP 18: 17; [Çağ.Leh.] YUTS 195;
- “oymak, yontmak”, [Har.T.] HAP 89: 9;
- “biçmek, devşirmek”, [Har.T.] HAP 68: 17;
- “karar vermek, hükme bağlamak”, [Har.T.] HAP 32: 25;
- “kararlaştırmak”, [Har.T.] HAP 2: 236;
- “farz kılmak”, [Har.T.] HAP 24: 1;
- “(bilet) kesmek, satmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-537; ÖTİL II-357;

kese: “kesin”, [Kar.T.] KB 700;

kesek:

(1) “bir şeyin parçası, dilim, kısım”, [Kar.T.] DLT I, 14; TİEMKök 2: 73;

[Har.T.] AKYB A.III. 16; HŞ 2889;

[Kıp.T.] CC-II 66a/9; KMTT 16b/6; EDM 6b/7; RS 211c-12; GT 219/7; İM 484a/1; KFLT 269b/7; MES 31b/1; MES *kisek*, 23b/5; BVAğar 35a/4;

[Çağ.T./K.D] MA *kêsek*, A18b/10; MDF *kisek*, 989;

(2) “mal, eşya”, [Kar.T.] R 12: 88; TİEMKök 12: 88;

- “katı, yapışmış toprak parçası, kerpiç”, [Kıp.T.] İM 124a/7; MGİ 50b/2; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *kisek*, 230; YED *kisek*, 187/2; D *kisek*, 789; [Çağ.T./K.D] NİD *kisek*, 240/1; BVas. *kisek*, 332/1; Abuş. *kêsek*, 958; [Çağ.Leh.] YUTS *kêsek*, 199; UTİL *kêsek*, IV-729; ÖTİL *kesük*, II-355;
- “hissiz, duygusuz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kesük*, II-355;

kesgü: “kesmek için kullanılan nesne”, [Kar.T.] DLT I, 13;

kesgük: “tasma”, [Kar.T.] DLT II, 289;

- “ağaçtan yapılmış tasma”, [Kıp.T.] K *kesmük*, 49a/2;

kesigli: “hâkim, hükmeden”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 114;

kesil- (I):

(1) “kesici bir aletle kesilmek”, [Kar.T.] DLT II, 136-137; R 5: 33;

[Har.T.] MM 239-2; NF 178-10; HAP 5: 33; HŞ 4671;

[Kıp.T.] K 118b/1; EKK 82b/9; BM 34a/6; GT *kisil-*, 307/1; İM 460a/8; KFLT 75a/37; MGİ 56a/6; MGİ *kisil-*, 50a/5; MES 4b/3; MG *kisil-*, 40a/6; BVAğar 44a/10;

[Çağ.T./K.D] BVas. *kisil-*, 276/7; HBD *kisil-*, 173/3; MA *kêsil-*, A55b/6; BD *kisil-*, 81/3; MDF *kisil-*, 1910;

[Çağ.Leh.] YUTS *kəsil-*, 199; UTİL *kəsil-*, IV-733;

(2) “nefes vb. için kesilmek”, [Kar.T.] DLT II, 136-137; KB 1528;

(3) “bir yerden ayrılmak, göç etmek, hicret etmek”, [Kar.T.] R 4: 89; TİEMKök 16: 110;

(4) “(bir iş vb. şeyden veya birinden) ayrı durmak, ayrılmak, uzak durmak”, [Kar.T.] R 4: 34; KB 3364;

[Har.T.] NF 262-7;

(5) “bitmek, son bulmak, sona ermek, tükenmek, durmak, dinmek”, [Kar.T.] KB 4661⁴³⁰; TİEMKök 6: 45;

[Har.T.] NF 66-11; HAP 2: 166;

[Kıp.T.] GT 226/8; MES 5b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kəsil-*, 203/9;

- “yok edilmek, ortadan kaldırılmak”, [Har.T.] HAP 6: 45;
- “parçalanmak, parça parça edilmek”, [Har.T.] HAP 13: 31; [Kıp.T.] Kİ *keskel-*, 82; BM *keskil-*, 86b/7;
- “sona erdirilmek, tamamlanmak”, [Har.T.] HAP 14: 22;
- “biçilmek”, [Har.T.] HAP 22: 19;
- “her şeyden vazgeçip yönelmek”, [Har.T.] HAP 73: 8;
- “söz için kesilmek, bölünmek”, [Kıp.T.] MGİ 16a/2;

kesil- (II): “kapanmak, son bulmak”, [Kar.T.] KB 2540;

kesilmiş:

(1) “farz, Allah’ın emri”, [Kar.T.] R 4: 24;

(2) “kesilmiş, son bulmuş”, [Kar.T.] R 15: 66;

kesin-: “kendi için kesmek”, [Kar.T.] DLT II, 157;

kesiş-: “ağaç vb. kesmede yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 101;

⁴³⁰ Aynı anlamda KB 5570 nolu beyitte de kullanılmıştır.

- “bir işte uyuşmak”, [Kıp.T.] K 145b/6;
- “karşılıklı ilgiyi sona erdirmek”, [Kıp.T.] K 9b/5;

kesle-: “kesek atmak”, [Kar.T.] DLT III, 300;

keslin-: “koparılmak, kesilmek”, [Kar.T.] DLT II, 253; TİEMKök 4: 100;

- “bölümlere ayırmak, kesmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *kesli-*, IV-536;

keslinçü: “başı küçük, kuyruğu uzun büyük kertenkele türü, semender”, [Kar.T.] DLT III, 242;

[Kıp.T.] BM *keseltki*, 16a/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *keslençük*, 195; UTİL *keslençük*, IV-535;

- “bukalemun”, [Kıp.T.] KMTT *kelte*, 12b/3;

kesliş-: “kopmak, nesnenin parçaları için birbirinden ayrılmak”, [Kar.T.] DLT II, 224;

kesme (I): “kakül, zülûf, perçem”, [Kar.T.] DLT I, 434; KB 3284;

[Çağ.T./K.D] NİD *kisme*, 1/1M;

kesme (II): “makasla fazlalığı kesilen şey”, [Kar.T.] DLT I, 11;

kesme (III): “enli ok temreni”, [Kar.T.] DLT I, 434;

kesmelen-: “kendine perçem ve lüle yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 203;

kestem: “geceleyin davetsiz gelenlere verilen içkili ziyafet”, [Kar.T.] DLT I, 485;

kester: “Uç lehçesinde saksı”, [Kar.T.] DLT I, 457;

kestür-: “kesmesini istemek, kestirmek”, [Kar.T.] DLT II, 195;

[Har.T.] HŞ 355;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *kěstür-*, 958;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 94a-1;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-534; ÖTİL *kestir-*, II-358;

kesük: “kesik”, [Kar.T.] KB 61;

[Har.T.] NF 326-14;

[Kıp.T.] K 53a/9; İM 286a/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *kèsik*, 199; UTİL *kèsik*, IV-733;

- “harem ağası”, [Kıp.T.] Kİ 82;

kesüklüg: “kesiklik, kopukluk”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 19;

kesüksüz: “devamlı, sürekli”, [Kar.T.] KB 31; TİEMKök 11: 108;

kesürgü: “dağarcık, meşin torba”, [Kar.T.] DLT I, 358;

keşür: “havuç”, bk. *geşür*.

ket- (I): “gitmek, uzaklaşmak, ayrılmak”, bk. *kit-*, [Kar.T.] DLT II, 296;

[ET.] AYÖlmez 146/8;

[Har.T.] MM 376-4; NF 137-6; HŞ 847; AKYB *git-*, K.VII. 32;

[Kıp.T.] CC-I 23b/17; EDM 20a/10; EKK 50b/2; BM 48a/8; RS *kèt-*, 191c-14; İM 56b/5; KFLT *ked-*, 166a/34;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kèt-*, 42/5; GD 67: 5;

[Çağ.T./K.D] Z 6a/12; Abuş. *kèt-*, 959;

[Çağ.Leh.] YUTS 196; UTİL IV-523; ÖTİL II-359;

- “yok olmak, bitmek, son bulmak, uyku vb. için kaçmak”, [Har.T.] NF 176-9; HŞ 1079; [Kıp.T.] CC-I 38a/1; K 48b/5; İM 411a/1;
- “kaybolmak”, [Kıp.T.] İM 463b/2;
- “yüz çevirmek, ayrılmak”, [Kıp.T.] İM 184a/3;
- “nakletmek, göçmek”, [Kıp.T.] İM 21a/2;

- “(zaman, para) harcamak”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 138: 1; [Çağ.Leh.] YUTS 196; ÖTİL II-359;
- “ulaşmak, varmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-523; ÖTİL II-359;
- “(işten) ayrılmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-359;
- “ölmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-359;
- “satılmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-359;
- “devam etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-359;

ket- (II): “giymek”, bk. **keç-**, [Kar.T.] DLT II, 296;

keten: “sıkıntı”, [Kar.T.] DLT I, 404;

keten kör-: “sıkıntı çekmek”, [Kar.T.] DLT I, 404;

keter-: “gidermek, son vermek, yok etmek”, [Kar.T.] DLT III, 164; TİEMKök 2: 17;

[Har.T.] MM 127-4; NF ; HŞ 114; AKYB *gider-*, K.VII. 54;

[Kıp.T.] CC-II 72a/5; EKK 81b/4; İM 70a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kéter-*, 75/12; GD 161: 4;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *kéter-*, 959;

- “görevden uzaklaştırmak, işten kovmak, kovalamak”, [Har.T.] NF 132-7;
- “götürmek”, [Kıp.T.] EKK 81b/4;

ketiş-: “birbirinden ayrılmak, uzaklaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 90;

ketki: “arkası yüksek, beli çökük olan (at)”, [Kar.T.] DLT I, 430;

ketmen: “yeri kazmak için kullanılan alet, büyük enli kazma”, [Kar.T.] DLT I, 444;

[Çağ.T./K.D] MA *kétmen*, A7a/5;

ketü: “Kıpçak lehçesinde çolak”, [Kar.T.] DLT III, 219;

ketür-: “getirmek”, bk. **keldür-**, **keltür-**, **kiltür-**, **kitür-**, [Kar.T.] KB 570; AH 478; R 28: 8; TİEMKök 16: 26;

[Har.T.] MM 134-4; HAP 2: 148; HŞ 1129;

[Kıp.T.] Kİ 70; KMTT 46a/9; K 7b/1; GT 41/5; İM 194b/6; KFLT 385a/21; MGİ 190a/1; MES 28b/5; BVÖzgür *getür-*, 116/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kétür-*, 13/7; GD 34: 1;

[Çağ.T./K.D] Z 222a/14;

- “vermek”, [Har.T.] HAP 2: 265;
- “develeri bir araya getirmek, toplamak”, [Kıp.T.] KMTT 42b/5;

ketüt: “yüzü asık olan, ekşi suratlı”, [Kar.T.] DLT II, 284;

kew- (I):

(1) “ağızda çiğneyip yutmamak”, [Kar.T.] DLT II, 16;

(2) “söz için gevelemek”, [Kar.T.] DLT II, 16;

kew- (II): “gücünü zayıflatmak, güçsüzleştirmek”, [Kar.T.] DLT I, 167; R 8: 18; TİEMKök 8: 18;

[ET.] AYÖlmez *kev-*, 163/10;

kewçi: “Tahıl ölçeği”, [Kar.T.] DLT I, 417;

kewel:

(1) “Arap atı, küheylan”, [Kar.T.] KB 5369;

(2) “at için üstün vasıflı olan, soylu”, [Kar.T.] DLT I, 395;

kewde: “gövde”, [Kar.T.] R 7: 148;

[Kıp.T.] KMTT *kevde*, 23a/5; EDM *kevde*, 12b/16;

kewgin (aş): “doyurucu olmayan (yemek)”, [Kar.T.] DLT I, 443;

kewig: “burnun kıkırdağı”, [Kar.T.] DLT I, 391;

kewil-: “gücü zayıflatmak, gevşemek”, [Kar.T.] DLT I, 397;

kewli: “Kençek lehçesinde ırmak ağzı”, [Kar.T.] DLT III, 442;

kewre-: “gevşemek”, bk. **köwre-**, [Kar.T.] DLT III, 282⁴³¹; **TİEMKök** 19: 4;

[Har.T.] **HŞ küfre-**, 127;

kewrek: “ağaçların yumuşak olanları, kene otu”, [Kar.T.] DLT I, 479;

[Çağ.Leh.] **UTİL kewrek**, IV-560;

- “(yiyecek için) kolayca parçalanen gevrek”, [Kıp.T.] **BM** 14a/8;

kewreklik: “zayıflık”, [Kar.T.] **TİEMKök** 8: 66;

kewret-: “gevşetmek, zayıflatmak”, [Kar.T.] DLT II, 334;

kewrik: “çakırdiken”, [Kar.T.] DLT I, 479;

kewşe- (I): “gevşemek, yumuşamak”, [Kar.T.] DLT III, 287;

kewşe- (II): “geviş getirmek”, [Kar.T.] DLT III, 287;

[Kıp.T.] **Kİ kewşe-**, 86;

kewşek: “yumuşak ve gevşek olan şey; ince (elbise vb.)”, DLT I, 479;

- “gevşek, sıkı olmayan”, [Kıp.T.] **K kewşek**, 76a/3;

kewşek etmek: “mayalanmış ve iyi pişmiş, şişmanlatıcı ekmek”, [Kar.T.] DLT III, 287;

kewşen⁴³²: “harman temizlendikten sonra gelen kimseye verilen buğday, arpa, azık gibi armağan”, [Kar.T.] DLT III, 385;

kewşen-: “geviş getirmek”, [Kar.T.] DLT II, 252;

kewşengen: “çok geviş getiren”, [Kar.T.] DLT II, 256;

kewşen: “harmanı temizledikten sonra gelen kimseye verilen yiyecek şeklindeki hediyenin adı”, [Kar.T.] DLT 708⁴³³;

⁴³¹ Atalay bu kelimeyi küfre- olarak okumuş daha sonra da kefre- olarak düzeltmiştir.

⁴³² Atalay bu kelimeyi *kefşen* madde başı olarak almış olmasına rağmen Brockelmann’a katıldığını bu kelimenin Başkurtlarda da kullanılan *kefeñ* “zahire armağanı” kelimesi olduğunu dolayısıyla *kefeñ* olması gerektiğini söyler.

kewşeş-: “birbirlerine bakarak geviş getirmek”, [Kar.T.] DLT II, 351;

kewşet- (I): “gücünü gevşetmek”, [Kar.T.] DLT II, 338;

kewşet- (II): “geviş getirmek,” [Kar.T.] DLT II, 338;

kewtür-: “gevşettirmek, gevşetmek için birini görevlendirmek”, [Kar.T.] DLT II, 195;

key: “çok, daha, pek”, bk. **keç, kit**, [Kar.T.] DLT I, 459; R 19: 50;

[Kıp.T.] Kİ 86;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 81/4; D 212;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 191b-9;

- “iyi”, [Kıp.T.] KMTT 26b/12;

key-: “giymek”, bk. **ked-**.

keydür-: “giydirmek, bk. **kedür-**.

keyik:

(1) “yabani hayvan, herhangi bir hayvanın vahşisi”, bk. **keçik**, [Kar.T.] DLT III, 168; R 5: 3;

[ET.] Ton. 8; AYTok 3067; IBTekin *kiyik*, 31;

[Har.T.] MM *keçik* 234-1; NF *keçik* 338-4; NF 209-13; HAP 81: 5; HŞ *keçik*, 1386;

[Kıp.T.] CC-I 37b/14; CC-II *kiyik*, 60b/35; KMTT 11b/6; K *keçik* 1a/4; EDM 7b/13; RS *kèyik*, 195b-18;

[Çağ.T./K.D] ML *kiyik*, 81; MA A50b/2;

(2) “geyik, ceylan”, [Kar.T.] DLT III, 168; KB 6570;

[ET.] IB *kiyik*, 21; AYÇetin 820;

[Har.T.] HŞ *keçik*, 1387;

⁴³³ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] EDM 7b/15; EKK *kiyik*, 69b/12; BM 15b/3; GT *keyük*, 139/4; GT *kiyik*, 291/1; İM *kiyik*, 266b/2; MG *kiyik*, 106b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kéyik*, 91/12; MEs. 27b/282; MSD 235; YED *kiyik*, 84/6; D *kiyik*, 86; LD *kiyik*, 2105; LGN *kiyik*, 10/2;

[Çağ.T./K.D] BVas. *kiyik*, 474/4; ML *kiyik*, 81; HBD *kiyik*, 168/7; ŞHD *kiyik*, 37b-11; MA D36a/10; MA *kezik*, 2052(B); Z 502b/8; Abuş. *kéyik*, 959;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 69b-2;

[Çağ.Leh.] UTİL *kéyik*, IV-745; ÖTİL *kiyik*, II-364;

- “geyik avlamak”, [Kıp.T.] BM *keyikle-*, 53b/4;

keyik kişi: “maymuna benzeyen vahşi insan”, bk. **keylik kişi**, [Kar.T.] DLT III, 168;

keyik söğüt: “yaban söğüdü”, [Kar.T.] DLT III, 168;

keylik (kişi): “şaşkın veya vahşi gibi sağına soluna bakınarak yürüyen, maymun gibi vahşi (insan)” bk. **keyik kişi**, [Kar.T.] DLT III, 175;

keyük: “d’yi y yapanların lehçesinde kepenek”, bk. **keçük**, [Kar.T.] DLT III, 168;

kez (I): “kez, defa, kere”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 37;

[ET.] Üİ 111b/11;

[Har.T.] HAP 17: 69; HŞ 1411;

[Kıp.T.] CC-II 64b/5; Kİ 81; GT 34/7; İM 99b/1; İM *kiz*, 87b/6; KFLT 277b/28; MGİ 13b/1; MES 36b/1; MG 29a/7; MG *kiz*, 15b/2; BVÖzgür *gez*, 87/7; BVAğar 19a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 32b/335; LGN *kiz*, 17/7;

[Çağ.T./K.D] Z 12b/8;

[Çağ.Leh.] YUTS *gez*, 133; UTİL IV-532,533; ÖTİL *kāz*, II-341;

kez (II): “bir tür Çin kumaşı”, [Kar.T.] DLT I, 327;

kez (III): “okun gez kısmı”, [Kar.T.] DLT I, 326;

[Kıp.T.] Kİ 81; K 83b/6; MG *kiz*, 101b/3;

kez (IV): “süt, un vb. şeylerin tencerenin dibine yapıştığı kısım”, [Kar.T.] DLT I, 327;

kez-: “gezmek, dolaşmak, yolculuk etmek”, [Kar.T.] DLT II, 10; R 50: 36; KB 747;

[ET.] AYTok 1176; Üİ 111b/14;

[Har.T.] MM 370-2; NF 332-1; HŞ 1089;

[Kıp.T.] CC-II 80b/28b; Kİ 82; KMTT 42a/8; K 140b/1; EDM 21a/12; EKK 83b/3; GT *kiz-*, 179/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 19: 5; MEs. 19a/192; MEs. *kiz-*, 41b/434; MSD *kiz-*, 9; YED *kiz-*, 4/6; D *kiz-*, 513; LD *kiz-*, 851; LGN *kiz-*, 95/12;

[Çağ.T./K.D] NİD *kiz-*, 72/1; BVas. *kiz-*, 310/2; HBD *kiz-*, 52/7; ŞHD *kiz-*, 14a-13; Z 361b/6; Abuş. *kéz-*, 960;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *kiz-*, 50a/13;

[Çağ.Leh.] YUTS 196; UTİL IV-533; ÖTİL *küz-*, II-341;

- “(hareketsiz nesneler için) hareket etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *küz-*, II-341;

kezger-: “(oku) gezlemek”, [Kar.T.] DLT II, 196;

kezgü: “gezecek yer”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 100;

kezig: “humma, sıtma, nöbet”, [Kar.T.] DLT I, 391; KB 2382;

- “dönüş”, [Har.T.] HAP 79: 12;
- “salgın hastalık, salgın”, [Kıp.T.] CC-II 80b/3;
- “tifo, tifüs”, [Çağ.Leh.] YUTS *kézik*, 199; UTİL *kézik*, IV-729;

kezigli: “vesvese”, [Kar.T.] R 7: 201;

kezik (I): “cesaret”, [Kar.T.] DLT I, 391;

kezik (II): “çalışmada nöbet, sıra” [Kar.T.] DLT I, 391;

[ET.] AYAyazlı 0570; Üİ *kezig*, 120b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *kezek*, 659;

[Çağ.Leh.] YUTS *gèzek*, 133;

- “merasim, mukaddes kemiklerin sıralanması”, [ET.] AYÇağ 644/13;
- “kez, defa, kere”, [Har.T.] HAP *kezig*, 6: 110; [Çağ.Leh.] YUTS *gèzek*, 133;
- “nöbetçi, bekçi”, [Çağ.Leh.] YUTS *gèzekçi*, 133;

keziş-: “gezmede yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 100;

kezi- “gezdirmek”, [Kar.T.] DLT II, 306;

kezi- (I): “(ok vb. için) gezini ayarlamak, düzeltmek, nişan almak”, [Kar.T.] DLT III, 300;

[Har.T.] NF 335-15;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *kizle-*, 536;

kezi- (II): “tencereden kalıntıyı çıkarmak”, [Kar.T.] DLT III, 300;

kezi- (I): “tencerenin dibi tutmak”, [Kar.T.] DLT II, 253;

kezi- (II): “(ok) gezlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 253;

kezi- “(ok) gezlemede yardımlaşmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 224;

kezi- “(oku) gezletmek”, [Kar.T.] DLT II, 348;

kezi- “kadınların kaftanlarının altına taktıkları küçük bıçak”, [Kar.T.] DLT I, 478;

- “okun kirişe dayanan yerini oymak için kullanılan bıçak”, [Kıp.T.] Kİ 81;

kıcı: “hardal”, [Kar.T.] DLT III, 238;

- “kenevir”, [Çağ.Leh.] YUTS *kıça*, 234; UTİL *kıça*, IV-388;

kıcı- “gıdıklamak”, [Kar.T.] DLT III, 323;

[Çağ.Leh.] YUTS *kıçığı*-, 234; YUTS *gıdığı*-, 143;

- “gıdıklanma”, [Çağ.Leh.] YUTS *ğiciğ*, 142;

kıçur-: “sitem edip birini ayıplamak ve onun üzülmesinden sevinç duymak”, [Kar.T.] DLT III, 187;

- “bağırarak, çağırmak, feryat etmek”, [Çağ.T./K.D] MA *kıçkar-*, A43b/10; BD *kıçkar-*, 89/5; BVas. *kıçkar-*, 425/9; [Çağ.T./K.S.D] ŞT *kıçkar-*, 91b-18; [Çağ.Leh.] YUTS *kıçkar-*, 234; UTİL *kıçkar-*, IV-388;
- “çağırmak, davet etmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *kıçkar-*, 234; UTİL *kıçkar-*, IV-388;

kıdığ: “deniz, nehir, vadi gibi şeylerin kıyısı; bir şeyin kenarı”, bk. *kırağ, kırğag, kırığ*, [Kar.T.] DLT I, 375;

[ET.] AYÖlmez 172/8; Üİ 104a/9;

[Har.T.] HŞ *kıyı*, 670; MM *kıyın*, 282-3;

kıdığla- “kıyı dikmek, kıyılamak”, [Kar.T.] DLT III, 336;

kıdığlan- “bir şeye sınır veya kenar yapılmak”, [Kar.T.] DLT II, 268;

kıdış- “kenar dikmede yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 93-94;

kıdıt- “kenar diktirmek için emir verdirmek”, [Kar.T.] DLT II, 301;

kıfçakla- “Kıpçak saymak”, [Kar.T.] DLT III, 351;

kıfçaklan- “Kıpçak kılığına girmek” bk. *kıwçaklan-*, [Kar.T.] DLT II, 279;

kıftu: “makas”, [Kar.T.] DLT I, 416;

[Kıp.T.] CC-I *kıptı*, 43a/21; KMTT *kıptı*, 24b/13; EKK *kıptı*, 72a/3; RS *kıptı*, 204c-3;

kıftula- “makasla kesmek”, [Kar.T.] DLT III, 352;

kığ: “hayvan gübresi, pislik”, [Kar.T.] DLT III, 129;

[ET.] AYTok 3463;

[Kıp.T.] KMTT 16a/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *kiğ* 234;

- “kum”, [ET.] AYUçar 0956;
- “koyun pisliği”, [Kıp.T.] KFLT 45b/48;

kığır-: “bağırarak”, [Kar.T.] R 49: 2;

kıglat- (I): “sıçirtmak”, [Kar.T.] DLT II, 348;

- “gübrelemek”, [Çağ.Leh.] YUTS *kiğli-*, 234; UTİL *kiğli-*, IV-436;

kıglat- (II): “gübreyi ıslah etmek”, [Kar.T.] DLT II, 348;

kıkı: “gürültü, bağırışma”, [Kar.T.] DLT III, 227;

[Çağ.Leh.] YUTS *kiğkas*, 234;

kıķır-: “yüksek sesle bağırarak, haykırmak”, [Kar.T.] DLT II, 83; TİEMKök 10: 41;

[Har.T.] HAP 7: 44;

- “nida etmek, seslenmek”, [Har.T.] HAP 79: 23;
- “çağırarak, davet etmek”, [Har.T.] HAP 22: 27; [Kıp.T.] BM *kiğır-*, 85b/7;
- “feryat etmek”, [Har.T.] HAP 38: 3;

kıkırış-: “bağırarak şamata etmek”, [Kar.T.] DLT II, 220;

- “birbirine seslenmek, birbirini çağırarak”, [Har.T.] HAP 49: 11;

kıl (I): “insan vb. şeylerin kılı, tüy”, [Kar.T.] DLT I, 337; KB 2917;

[ET.] AYUçar 0149;

[Har.T.] NF 239-4; HŞ 2216;

[Kıp.T.] GT 215/10; İM 348a/3; Kİ 74; KFLT 320b/48; MGİ 71b/4; BVÖzgür 39/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 138/9; GD 67: 3; MEs. 39a/401; YED 34/5; D 362; T 220; LD 780; LGN 81/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 28/8; BVas. 375/3; HBD 12/1; ŞHD 59a-1; MDF 7;

[Çağ.Leh.] YUTS *kıl*, 234; UTİL IV-438;

- “çadır”, [Kıp.T.] İM *kıl iw*, 40b/7;

kıl (II): “kılkuyruk kuşu”, [Kar.T.] KB 72;

kıl-:

(1) “kılmak, etmek, yapmak, meydana getirmek”, [Kar.T.] DLT II, 25; R 33: 31; KB 3058; TİEMKök 20: 15;

[ET.] KT D 29; AYÖlmez 132/12; UM I 99; Hua. 91; Üİ 114a/4;

[Har.T.] MM 112-2; NF 32-10; HAP 10: 87;

[Kıp.T.] CC-II 79a/4; K 1b/7; RS 188a-14; GT 34/5; İM 8a/6; KFLT 216b/9; KFLT *kıl-*, 248a/12; MGİ 29b/2; MES 14a/6; MG 7b/3; BVÖzgür 14/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 5/4; TSM 71; GD 73: 7; MEs. 7a/63; MSD 557; YED 7/1; D 407; T 68; LD 381; LGN 65/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 12/4; BVas. 205/7; Mün. 2a/7; ÇH 47; NC 11b/1; SM 198; HBD 6/5; ŞDG 1/1; ŞHD 42b-4; MA A23a/10; BD 2/7; MDF 285; BTD XXXV/2; Abuş. 960;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 91a-18; ŞRT 25b/13;

[Çağ.Leh.] YUTS *kıl-*, 235; UTİL IV-445; ÖTİL *kıl-*, V-291;

(2) “yaratmak, var etmek”, [Kar.T.] R 16: 72; TİEMKök 16: 71;

[Har.T.] HAP 75: 39;

(3) “yardımcı fiil olarak kılmak, yapmak”, [Kar.T.] R 4: 103⁴³⁴; KB 3958; TİEMKök 2: 43;

[ET.] AYAyazlı 1230;

[Har.T.] AKYB A.V. 12; MM 68-4; HŞ 6;

[Kıp.T.] CC-II 69b/16; KMTT 43a/12; EKK 84a/2-5; GT 119/5; MGİ 143a/6; MES 13b/6; MG 95b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 143: 6; MSD 196; D 90;

[Çağ.T./K.D] BVas. 356/3; MA A43a/10; MDF 710; BTĐ XLII/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 69a-1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *kıl-*, V-291;

- “eda etmek”, [Har.T.] HAP 2: 177;
- “kast etmek, yönelmek”, [Kıp.T.] K 139a/4;

kılavuz: “kılavuz, rehber”, [Kar.T.] R 40: 54;

kıldruk: “tahıl vb. şeylerin başaklarında bulunan kılçık”, [Kar.T.] DLT III, 417;

kıldur-: “yaptırmak, ettirmek”, [Kar.T.] R 5: 43; KB 6153;

[Har.T.] NF 281-12; HAP 23: 18; HŞ 96;

[Kıp.T.] K 119a/6; MG 75a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 30/9;

[Çağ.T./K.D] BVas. 259/7; MA A71a/3; MDF 1540;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 67b-13; ŞRT 15a/07;

[Çağ.Leh.] YUTS *kıldur-*, 234;

kılğan: “çok iş yapan”, [Kar.T.] DLT I, 470;

⁴³⁴ R 4: 103; *namaz kılmak*.

ķılıç: “ķılıç”, [Kar.T.] DLT I, 183; KB 2719;

[ET.] IB 13; AYÇetin 431; UM I 27;

[Har.T.] MM 95-4; NF 48-12; HŞ 1256;

[Kıp.T.] CC-I 50b/13; KMTT14a/13; K 9a/9; Kİ 74; EDM 11a/7; EKK 50a/3; RS 196a-10; GT 154/4; KFLT 204a/2; MGİ 15a/2; MG 58b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 23/13; TSM 98; GD 119: 7; MSD 115; YED 60/1; D 101; LD 180; LGN 8/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 228/3; BVas. 38/5; NC 8a/5; HBD 70/3; ŞHD 114a-4; MA A4a/6; MDF 247;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 83b-11;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķiliç*, 234; UTİL IV-447; ÖTİL *ķiliç*, V-290

ķılıçla-: “ķılıçla vurmak, ķılıçlamak”, [Kar.T.] DLT III, 331;

[ET.] BK K 5;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķiliçli-*, 234; UTİL *ķiliçli-*, IV-447;

ķılıçlan-: “ķılıç sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 267;

ķılığ: “davranış şekli, tutum, hal, iş”, bk. **ķılığ**, [Kar.T.] DLT II, 40;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 48/10;

[Çağ.T./K.D] Mün. 2a/22; BD 229/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 91b-4;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķiliğ*, 235; ÖTİL *ķiliğ*, V-290;

- “ķıyafet”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN 75/7;

ķılıl-: “ķılınmak, yapılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 9;

[Çağ.T./K.D] BVas. 412/6; Mün. 1b/13;

ķılığ (I): “huy, mizaç, yaradılış, karakter, tabiat”, [Kar.T.] DLT I, 383; KB 1824;

[ET.] AYÇetin 778;

[Har.T.] MM 392-3; NF 254-11; HAP 26: 137; HŞ 1274;

[Kıp.T.] CC-I *ķhl*, 31b/1; KMTT 20b/9; K 50a/7; Kİ 74; RS 203a-19; GT 328/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 220/5; MEs. 43b/451;

[Çağ.T./K.D] NİD *ķhlğ*, 193/2; NC 11b/15; Abuş. 960;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķilik*, 235; UTİL IV-448; ÖTİL *ķilik*, V-290;

- “alışkanlıklar, yaşam tarzı”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-448;

ķılıķ (II): “eylem, hareket, davranış, iş”, bk. *ķılığ*, [Kar.T.] R 39: 51; KB 2091;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *ķılığ*, 485;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķilik*, 235; UTİL IV-448;

ķılın-:

(1) “kılınmak, edilmek, yapılmak”, [Kar.T.] DLT II, 156; R 34: 54; KB 1333; TİEMKök 3: 15;

[ET.] Ton. 1; AYÖlmez 134/6;

[Har.T.] AKYB A.IV. 7; MM 195-1; NF 346-13; HAP 34: 54; HŞ 2555;

[Kıp.T.] CC-II 79a/4; K 170a/2; RS 188b-5; MG 84b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 59/5; TSM 322a/1;

[Çağ.T./K.D] NC 19b/15;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķilin-*, 235; UTİL IV-449;

(2) “işve ve cilve yapmak”, [Kar.T.] DLT I, 394;

- “yazılmak, farz edilmek”, [Har.T.] HAP 16: 124;

ķılınç:

(1) “huy, ahlak”, [Kar.T.] DLT III, 374; KB 1984;

[ET.] Ş.U. K 12;

(2) “kadının işve ve cilvesi”, [Kar.T.] DLT III, 374;

(3) “iş, amel, davranış”, [Kar.T.] DLT III, 374;

[ET.] AYÖlmez 175/13; UM I 92; Hua. 181; Üİ 102b/14;

[Har.T.] HŞ 3287;

ķılınçlan-: “cilve yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 374;

ķılınış-: “karşılıklı yapmak”, [Kar.T.] R 8: 42;

ķılış: “eylem, edim”, [Kar.T.] R 49: 6;

[Çağ.T./K.D] MDF 1770;

[Çağ.Leh.] YUTS ķılış, 234;

ķılış-:

(1) “işte yardım etmek veya yarışmak, karşılıklı yapmak”, bk. ķılış-, [Kar.T.] DLT II, 109; R 38: 69; TİEMKök 8: 56;

[Har.T.] NF 225-11 ; NF ķılış-, 143-16; HAP 48: 10; HAP ķılış-, 1: 74;

[Kıp.T.] K 145a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 19/3;

[Çağ.T./K.D] MA B85b/10;

[Çağ.Leh.] YUTS ķılış-, 235; UTİL IV-448;

(2) “birlikte yaşamak, iç içe olmak”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 220⁴³⁵;

ķılķ: “huy, davranış, tavır”, [Kar.T.] DLT I, 383; KB 5812; TİEMKök 9: 128;

⁴³⁵ “... eger ķılışsa siler olarnıķ birle ķadaşınızlar. taķrı bilir...” Bu ayette “Onlarla (yetimlerle) içli dışlı olursanız, birlikte yaşarsanız onlar sizin kardeşlerinizdir.” denilmektedir. Cahiliye döneminde hem yetimler hem de malları yeterince iyi korunmadığından onlara haksızlık etmenin ve mallarını yemenin ne kadar büyük bir günah olduğu açıklanmıştır. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

ķıl kuğruk: “ördeğe benzer bir keklik türü, kılkuuyruk”, bk. **kıl kuş**, [Kar.T.] DLT I, 337;

[Kıp.T.] BM *ķalkıyruęu*, 16b/9;

ķıl kuş: “ördeğe benzer bir kuş, kılkuuyruk”, bk. **kıl kuğruk**, [Kar.T.] DLT I, 337;

ķıltık: “başta bulunan kepek ve konak”, [Kar.T.] DLT I, 475;

ķıltur-: “yaptırmak”, [Kar.T.] DLT II, 191;

[ET.] AYÖlmez 135/1;

ķımız: “kımız”, [Kar.T.] DLT I, 365; KB 4442;

[Kıp.T.] EDM 4b74; Kİ 75;

[Çağ.T./K.D] ML 104; MA B116b/10;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78b-3;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķimiz*, 235; ÖTİL *ķimiz*, V-292;

ķımızlan-: “kımız sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 268;

ķın (I): “kılıç ve bıçağın kını”, [Kar.T.] DLT I, 359; KB 2144;

[Har.T.] NF 69-13;

[Kıp.T.] CC-II 58a/12; KMTT 14b/1; K 109b/9; Kİ 74; EDM 10b/8; RS 196a-16; GT 326/5; MG 95b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 147: 5; MSD 417; LD 2155;

[Çağ.T./K.D] NİD 64/3; BVas. 660/82;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 83b-16;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķin*, 236; UTİL IV-453, 454; ÖTİL *ķin*, V-296;

- “nehir yatağı”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-454;

ķın (II):

(1) “azap, işkence, eziyet”, [Kar.T.] R 34: 33; TİEMKök 5: 80; KB 3547;

[Har.T.] HAP 8: 68; HŞ 1237;

[Kıp.T.] CC-II 74a/14; GT 55/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 151/7; MSD 446; YED 112/4;

(2) “verilen hüküm, ceza”, [Kar.T.] R 36: 70; TİEMKök 11: 102;

[Çağ.T./K.D] NC 32a/5;

kına- (I): “işkence etmek, cezalandırmak, eziyet etmek”, [Kar.T.] DLT II, 273; R 9: 55; TİEMKök 3: 129; KB 3520;

[ET.] UM I 27;

[Har.T.] HAP 9: 66; HŞ 2620;

[Kıp.T.] CC-II 58a/5b; CC-II *kıyna-*, 75a/4; KMTT 41b/1; GT 136/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 477;

[Çağ.T./K.D] ML 125; ŞHD 10b-8;

- “kınamak”, [ET.] Üİ 120a/5; [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 17b/173; LD 972;

kına- (II): “kın edinmek”, [Kar.T.] DLT II, 273;

kınal-: “işkence edilmek, eziyet görmek”, [Kar.T.] R 16: 126; TİEMKök 16: 126;

[Kıp.T.] CC-II 57a/22;

[Çağ.T./K.D] NİD 223/6;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 75a-16;

[Çağ.Leh.] YUTS *kınal-*, 239;

kınan-: “azap edilmek, eziyet edilmek”, [Kar.T.] R 34: 35;

[Har.T.] HAP 22: 60;

[Kıp.T.] KFLT 375a/51;

kınat-: “ceza verdirmek, eziyet ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 313; R 59: 3;

kınış-: “zevk almak, mutlu olmak”, [Kar.T.] DLT II, 113;

kınla-: “kın edinmek”, [Kar.T.] DLT III, 299;

kınlığ : “azap veren, azabı olan, eziyet, işkence”, [Kar.T.] R 8: 13; TİEMKök *kınlığ*, 2: 165; TİEMKök *kınlık*, 12: 110;

[Har.T.] HAP 23: 77;

- “hapishane”, [ET.] UM I 37;

kınır:

(1) “kızgın, hiddetli” [Kar.T.] DLT I, 170;

(2) “şaşı, yan bakışlı”, [Kar.T.] DLT I, 170;

[Kıp.T.] RS 204a-16;

- “yan bakış”, [ET.] UM I *kınırtı*, 37;
- “eğri, bögürü, çarpık”, [Çağ.Leh.] YUTS *kınğır*, 236; UTİL *kınğır*, IV-437;

kınrak: “et hamur kesilen satıra benzer büyük bir bıçak”, [Kar.T.] DLT III, 382;

[Çağ.Leh.] YUTS *kınrak*, 236;

kınru: “şaşı”, [Kar.T.] DLT III, 363;

[Kıp.T.] CC-II *kınır*, 81a/5;

kın (I):

(1) “dağların yüksek kesimi, tepe, yamaç”, [Kar.T.] DLT I, 324;

[Har.T.] HŞ 3121;

[Kıp.T.] Kİ 70; BM 9b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 834; LGN 67/11;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100a-14;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķir*, 236; ÖTİL *ķir*, V-297;

(2) “bozkır, açık yer, açık alan”, [Kar.T.] KB 96;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100b-6;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķir*, 236;

ķir (II): “su bendi, set”, [Kar.T.] DLT I, 324;

- “hudut, sınır”, [Çağ.Leh.] YUTS *ķir*, 236;

ķir (III): “ķir rengi, boz renk, gri”, [Kar.T.] DLT I, 324;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 20/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100a-17;

ķir (IV): “gizli”, [Kar.T.] DLT I, 324;

ķir (V): “mezar”, [Kar.T.] KB 6063;

ķir-:

(1) “kazımak, kazmak”, [Kar.T.] DLT II, 7;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķir-*, 237; UTİL IV-397; ÖTİL *ķir-*, V-298;

(2) “kırmak, parçalamak”, [Kar.T.] DLT III, 401;

[Har.T.] HŞ 1389;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 16/9; GD 36: 4; YED 157/5; LD 2552;

(3) “öldürmek, yok etmek, kökünü kazımak”, [Kar.T.] DLT III, 406⁴³⁶;

[Har.T.] HŞ 4696;

[Kıp.T.] KMTT 40a/5;

⁴³⁶ Burada kelime *anı yetip süngüledi / başın yandru yangıladı / eren bayıp müngüledi / anıy alpın kara bogdı* dizlerinde *kara* şeklinde yazılmıştır. Ama bu kelime *ķir-* > *kıra* olmalıdır.

[Çağ.T./K.D] ŞHD 183a-10;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73a-3;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķir*-, 237; UTİL IV-398; ÖTİL *ķir*-, V-298;

- “felaket, bir çok insan veya hayvan mlümüne sebep olan hastalık, salgın, kıran”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD *ķaran*, 42: 1;
- “bozguna uğratmak, yenmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 117;
- “tırış etmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *ķir*-, 237; UTİL IV-397; ÖTİL *ķir*-, V-298;

ķırağ: “kenar, kıyı, köşe”, bk. *ķıdığ*, *ķırğag*, *ķırığ*, [Kar.T.] R 20: 39;

[Har.T.] NF *ķaraņ*, 62-5;

[Kıp.T.] MGİ 103b/1; MGİ *ķaraņ*, 68a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 117/10; YED *ķıraķ*, 30/2; D *ķıraķ*, 213; LGN *ķıraķ*, 80/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 248/7; BVas. 381/1; Mün. *ķıraķ*, 3a/5; ŞHD 52b-6; MA A31b/10; Abuş. 961;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķir*, 236; UTİL *ķr*, IV-390;

- “ufuk”, [Kıp.T.] MES 14b/6;
- “kıyı, sahil, deniz kenarı, koy”, [Har.T.] HAP 20: 39; HŞ *ķırık*, 3961;
- “yamaç, sırt”, [Çağ.Leh.] YUTS *ķir*, 236; UTİL *ķr*, IV-390;
- “bozkır, açık arazi”, [Çağ.Leh.] YUTS *ķir*, 236; UTİL *ķr*, IV-390;
- “gözün köşesi”, [Çağ.Leh.] UTİL *ķr*, IV-390;

ķırağu: “soğukta gökten düşen kırağı”, [Kar.T.] DLT I, 446;

[Har.T.] HŞ 4237;

[Kıp.T.] CC-II *ķırov*, 82b/19b; BM *ķrawu*, 18b/3;

[Çağ.T./K.D] BVas. *ķrav*, 520/6; HBD *ķrav*, 165/2; Abuş. *ķrav*, 961;

[Çağ.Leh.] YUTS *kiro*, 237; UTİL *ḵraw*, IV-391;

- “acı”, [Kıp.T.] KMTT *ḵraḵ*, 29a/7;

kırbas-: “saçı dökülüp azalan, başında saç olmayan”, [Kar.T.] DLT I, 459;

kırça-: “ıskalamak, hedefi sıyırmak”, [Kar.T.] DLT III, 276;

kırçal-: “sıyırarak değip geçmek”, [Kar.T.] DLT II, 234;

kırçat-: “hedefin kenarına vurup öbür tarafa geçmek”, [Kar.T.] DLT II, 328-329;

kırğa-: “sertleşmek, azarlamak, öfkelenmek, yüz çevirmek”, [Kar.T.] DLT III, 290;

kırgag (I): “bey ve hanın kendisinden küçük olana öfkesi”, [Kar.T.] DLT II, 288;

kırgağ (II): “elbisenin kenarları ve çevresi”, bk. *ḵırağ*, *ḵıdığ*, *ḵırığ*, [Kar.T.] DLT II, 288;

- “kenar, kıyı”, [Çağ.Leh.] YUTS *ḵirğak*, 236; UTİL *ḵirğak*, IV-393; ÖTİL *ḵirğak*, V-304;

kırğaş-: “birbirine yüz çevirmek”, [Kar.T.] DLT II, 220;

kırgat-: “nefret etmeye ve yüz çevirmeye zorlamak”, [Kar.T.] DLT II, 339;

ḵırgıl:

(1) “yaşını başını almış, olgun, yetişkin”, [Kar.T.] DLT I, 483; KB 2371; TİEMKök 5: 110;

[Kıp.T.] KMTT 29a/7; K 71a/8;

(2) “kırçıl (saç)”, [Kar.T.] KB 2372;

[Kıp.T.] RS 203c-1;

ḵırguy: “atmaca”, [Kar.T.] DLT III, 241;

[Kıp.T.] CC-I *ḵarğy*, 55a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 215;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķirguy*, 236;

ķirig: “kenar, sınır, hudut, uç”, bk. **ķırağ**, **ķıdığ**, **ķirgağ**, [Kar.T.] TİEMKök 20: 39;

[Har.T.] AKYB A.I. 10; MM 40-2; NF 49-2; HAP 22: 11;

[Kıp.T.] CC-II *ķırıv*, 76a/1; RS *ķırık*, 205c-35; MG 14a/9; BVAğar 16a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 77/13; LD 2693; LGN *ķırık*, 71/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 193/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķir*, 236; UTİL *ķır*, IV-390;

- “kıyı, sahil, deniz kenarı, koy”, [Har.T.] HAP 20: 39; HŞ *ķırık*, 3961;
- “yamaç, sırt”, [Çağ.Leh.] YUTS *ķir*, 236; UTİL *ķır*, IV-390;
- “bozkır, açık arazi”, [Çağ.Leh.] YUTS *ķir*, 236; UTİL *ķır*, IV-390;
- “gözün köşesi”, [Çağ.Leh.] UTİL *ķır*, IV-390;

ķırıl-:

(1) “soyulmak, kazınmak, traş edilmek”, [Kar.T.] DLT II, 134;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķiril-*, 236; UTİL IV-400;

(2) “malı elinden alınıp fakirleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 134;

(3) “(kar) yerden kürünmek”, [Kar.T.] DLT II, 134;

- “kırılmak”, [ET.] AYÇağ 638/18; [Çağ.T./K.D] NİD 65/2;
- “ölmek, telef olmak, yok olmak”, [Kıp.T.] CC-II 81b/19b; Kİ 70; [Çağ.T./K.D] ŞHD 186b-7; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 102a-17; [Çağ.Leh.] YUTS *ķiril-*, 236;
- “göz kırılmak, işaret edilmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 325/6⁴³⁷;

ķırın-: “soyulmak, kazınmak, traş edilmek”, [Kar.T.] DLT II, 155;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķirin-*, 236;

⁴³⁷ *cefā-cū b. ĩ-mürüvvetdür nigārıy iy köñül bil kim / ķırılsa ‘ışık ili ol zālimiñni yoķtu pervāsi.*

kırındı: “kırıntı, kazıntı”, [Kar.T.] DLT I, 449;

[Çağ.Leh.] YUTS *kırindi*, 236;

- “yonga, yontulmuş küçük odun parçası, talaş”, [Çağ.Leh.] YUTS *kırindi*, 236;

kırış-: “kazımakta yardım etmek veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 98;

[Çağ.Leh.] YUTS *kiriş-*, 236;

kırk: “kırk”, [Kar.T.] DLT I, 349; R 7: 142; KB 4637; TİEMKök 7: 142;

[ET.] KT D 15; AYÖlmez 197/14; Hua. 12;

[Har.T.] MM 223-1; NF 2-5; HAP 5: 26; HŞ 3018;

[Kıp.T.] KMTT 23b/2; EDM 15b/4; EKK 47b/11; Kİ 70; BM 17a/10; RS 197b-16; GT 60/11; KFLT *kırık*, 18b/35; MGİ 26b/2; MG 106a/1; BVÖzgür 115/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 115/10; MEs. 15b/153; YED 34/5;

[Çağ.T./K.D] SM 164; MA A58b/15; MDF 319;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 67b-9; ŞRT 8b/04;

[Çağ.Leh.] YUTS *kırık*, 236; UTİL *kırık*, IV-399; ÖTİL *kırık*, V-302;

kırk-: “(hayvan tüyü, saç, sakal) kesmek, kırmak, traş etmek”, [Kar.T.] DLT III, 422;

[Kıp.T.] CC-II 80b/25b; Kİ 70; KMTT 41a/12; K 46b/6;

[Çağ.T./K.D] BVas. 586/1; MDF 1950;

[Çağ.Leh.] YUTS *kırkı-*, 237; UTİL *kırkı-*, IV-396; ÖTİL *kırkı-*, V-303;

kırkıl-: “kırılmak, kesilmek, traş edilmek”, [Kar.T.] DLT II, 236;

[Kıp.T.] KFLT 321a/1;

[Çağ.T./K.D] MDF 1823;

[Çağ.Leh.] YUTS *kırkıl-*, 237; ÖTİL *kırkıl-*, V-302;

kırkın: “kız, cariye”, bk. kız kırkın, [Kar.T.] DLT II, 110;

[ET.] **AYAyazlı** 0233-0234;

[Har.T.] **HŞ** 2002;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** *ķırġına*, 184/4;

[Çağ.T./K.D] **MA** B61a/5;

ķırķış-: “kırkmada yardım etmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 221;

[Çağ.Leh.] **YUTS** *ķırķış-*, 237;

ķırķlım sagu: “ölçeğin ağzına kadar dolu olan, silme ölçü”, [Kar.T.] **DLT** III, 418;

ķırıla-: “su yolları için yarıklar veya su bendi yapmak, yontmak, oymak”, [Kar.T.] **DLT** II, 298-299;

[Çağ.Leh.] **YUTS** *ķırılı-*, 237; **UTİL** *ķırılı-*, IV-397;

ķırılan-: “hendek ve çatlaklar oluşmak, yontulmak, oyulmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 251;

[Çağ.Leh.] **YUTS** *ķırılan-*, 237;

ķırılāt-: “kıyı ve bent yapmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 347;

ķırma: “konik”, [Kar.T.] **DLT** I, 433;

ķırmaçı: “deri”, [Kar.T.] **KB** 4458;

ķırnaķ: “cariye,” [Kar.T.] **DLT** I, 473;

[Har.T.] **HŞ** 3065;

[Kıp.T.] **KMTT** 34b/5; **K** 23a/9; **Kİ** 60; **EDM** 14a/2; **EKK** *ķarnaķ*, 72a/6; **RS** 190b-28; **GT** 94/4; **KFLT** 388a/19; **MGİ** 217b/2;

ķırnaķ: “et ve hamur kesmeye yarayan satıra benzer bir kesici”, [Kar.T.] **DLT** 714⁴³⁸;

ķirt (I): “kötü huylu, cimri”, [Kar.T.] **DLT** I, 342;

- “geveze, boşboğaz”, [Çağ.Leh.] **YUTS** *ķirt*, 237; **UTİL** IV-392;

⁴³⁸ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

kırt (II): “kısa”, [Kar.T.] DLT I, 342;

kırtış:

(1) “ten rengi, beniz”, [Kar.T.] DLT I, 460; KB 2915;

[ET.] AYUçar 0847;

(2) “yüz, sima”, [Kar.T.] KB 3948; TİEMKök 7: 46;

- “kavun, karpu vb.nin kabuğu”, [Kıp.T.] KMTT 9a/6;
- “fıdan”, [Çağ.T./K.D] BVas. 427/6;

kırtışla-: “kabuğunu soymak, kazımak”, [Kar.T.] DLT III, 350;

kırtışlan-: “cariye için yüz tazeliği gelmek, güzelleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 272;

kırtur-: “kazınmasını istemek”, [Kar.T.] DLT II, 190;

[Çağ.Leh.] YUTS *kırdur-*, 236; UTİL *kırdur-*, IV-393;

kıruğ: “topal, çolak”, [Kar.T.] DLT I, 382;

kıruğ: “yıkıcı”, [Kar.T.] KB 1737;

kıs-:

(1) “kısmak, sıkmak, baskı altında tutmak”, [Kar.T.] DLT II, 11; R 9: 67; KB 5227;

[Har.T.] NF 304-15;

[Kıp.T.] CC-I 26a/24; CC-II *kıs-*, 82b/30; Kİ 72; RS 187a-1; MG 21b/9; BVÖzgür 64/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *kıs-*, 238; UTİL IV-430; ÖTİL *kıs-*, V-306;

(2) “kısaltmak, gereken miktardan az kullanmak”, [Kar.T.] DLT II, 11;

- “kılmak, etmek”, [ET.] Ton. 11; O 3;

- “(ağız, göz vb. için) biraz kapatmak, birleştirmek”, [Har.T.] MM 240-2; [Çağ.Leh.] UTİL IV-430;
- “(temizlemek için) ovmak, ovalamak”, [Har.T.] MM 84-1;
- “bir kimseyi sıkmak, bunaltmak”, [Har.T.] MM 288-3; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ķis-*, V-306;
- “tutmak için kısmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-430; ÖTİL *ķis-*, V-306;
- “(nefes için) kesmek, boğmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ķis-*, V-306;

ķisġa: “kısa, uzun olmayan”, bk. *ķisķa*, [Kar.T.] DLT II, 11; KB 964;

[ET.] I.H. 23; AYUçar 0445-0446;

[Har.T.] HŞ *ķisķa*, 3948;

[Kıp.T.] CC-II 60b/17-18; CC-II *ķisķa*, 62a/35-36; Kİ 72; KMTT *ķisa*, 27a/7; K 104b/4; RS 191a-19; MGİ *ķisa*, 167b/3; MES *ķisa*, 12a/3;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *ķisķa*, 128a-7; BD *ķisķa*, 2/5; MDF *ķisķa*, 146;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķisķa*, 237; UTİL *ķisķa*, IV-425; ÖTİL *ķisķü*, V-310;

- “zaman bakımından az süren”, [Kıp.T.] RS *ķisa*, 192b-11; [Çağ.Leh.] UTİL *ķisķa*, IV-425; ÖTİL *ķisķü*, V-310;
- “kısaltılmış, özet”, [Çağ.Leh.] YUTS *ķisķa*, 237; UTİL *ķisķa*, IV-425; ÖTİL *ķisķü*, V-310;
- “yetersiz, zayıf”, [Çağ.Leh.] UTİL *ķisķa*, IV-425;

ķisġaç: “kerpeten,” [Kar.T.] DLT I, 455;

[Kıp.T.] CC-I *ķisķaç*, 42b/5; Kİ 72; RS 204c-9;

- “(yengeç) kıskaç”, [Kıp.T.] CC-I *ķisķaç* 42b/7; [Çağ.Leh.] UTİL *ķisķuç*, IV-428;
- “yengeç”, [Kıp.T.] BM *ķisķaç*, 11a/2; Kİ 72; RS 189c²-1; [Çağ.Leh.] YUTS *ķisķuç paķa*, 238; UTİL *ķisķuç paķa*, IV-428;
- “makas,” [Çağ.Leh.] YUTS *ķisķaç*, 237;
- “maşa”, [Çağ.Leh.] YUTS *ķisķaç*, 237; UTİL *ķisķaç*, IV-427;

ķısgan-: “(harcamayı) kısmak, cimrilik etmek”, [Kar.T.] DLT II, 250;

- “ķıskanmak”, [Kıp.T.] BM 65b/2; Kİ *ķıskan-*, 72; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ķızgan-*, V-281;

ķısıg: “hapis, baskı”, [Kar.T.] DLT I, 376;

ķısıgla-: “itelemek, avurduna vurmak”, bk. *kasıgla-*, [Kar.T.] DLT III, 336;

ķısıl-: “sıkışmak, kıstırılmak, bastırılmak”, [Kar.T.] DLT II, 135; KB 6486;

[Har.T.] HŞ 4185;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 203/9;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķısil-*, 237; ÖTİL *ķısil-*, V-304;

ķısın-: “harcamada cimri davranmak”, [Kar.T.] DLT II, 155;

ķısır (I): “üreme imkanı olmayan, kısır”, [Kar.T.] DLT I, 364; R 42: 50; TİEMKök 3: 40;

[Har.T.] HAP 3: 40;

[Kıp.T.] K 55a/4; Kİ 72; RS 203b-11;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķısır*, 237; ÖTİL *ķısır*, V-305;

- “uğursuz, hayırsız”, [Har.T.] HAP 51: 41;

ķısır (II): “kısırak”, [Kar.T.] DLT I, 364;

ķısırkan-: “malını muhafazada sıkı davranmak, harcamaktan kaçınmak”, [Kar.T.] DLT II, 263;

ķısķa: “kısa”, bk. *ķısķa*, [Kar.T.] R 4: 101; TİEMKök 4: 101;

[Har.T.] NF 118-9; HAP 4: 101; HŞ 4672;

[Kıp.T.] CC-I 38b/21; KMTT 27a/7; K 1a/1; EDM 5a/2; EKK 47b/11; GT 19/12; KFLT 250a/2; MG 93a/4; BVÖzgür 16/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 215/12; TSM 50; LGN 35/1;

[Çağ.T./K.D] BVas. 489/5; NC 27a/5; MA A20b/12; Abuş. 961;

[Çağ.Leh.] YUTS *kis̱ka*, 237; UTİL IV-425; ÖTİL *kis̱kü*, V-310;

kışlın-: “sıkışmak, baskı altında kalmak”, [Kar.T.] DLT II, 251;

kısmak: “üzengi kayışı”, [Kar.T.] DLT I, 474;

kısmak: “kement”, [Kar.T.] DLT I, 474;

kısrağ: “kısarak, dişi at”, [Kar.T.] DLT I, 474;

[Har.T.] MM 227-1; HŞ 530;

[Kıp.T.] CC-I *kıstrağ*, 54a/16; KMTT 13a/2; K 40b/6; Kİ 12; EDM 8a/9; EKK 69a/13; RS 199b-7; BVÖzgür 17/4;

kısraklan-: “kısarak sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 275;

kısırs-: “üzengi kayışı vb. şeyleri kısaltmada yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 219;

kıstaş-: “titreşmek, sızlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 222;

kıstur- (I): “gereken miktarın kısılmasını emretmek, sıkıştırmak”, [Kar.T.] DLT II, 191;

[Çağ.Leh.] YUTS *kıstur-*, 238; UTİL IV-422; ÖTİL *kıstir-*, V-309;

kıstur- (II): “ayağa basılması için emir vererek veya kementle cezalandırmak”, [Kar.T.] DLT II, 191;

- “sıkıştırmak, araya sıkıştırmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *kıstur-*, 238; UTİL IV-422; ÖTİL *kıstir-*, V-309;

kısır-: “kısaltmak”, [Kar.T.] DLT II, 78; KB 4052;

kış: “kış”, [Kar.T.] DLT I, 82; KB 4625;

[ET.] BK G 2;

[Har.T.] MM 254-2; NF 316-17; HAP 106: 2; HŞ 1036;

[Kıp.T.] CC-I 37a/24; K 56a/5; Kİ 12; EKK 45b/7; BM 18b/2; RS 192b-26; GT 90/12; MGİ 186a/2; MG 94b/8; BVAğar 31b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 22/13; MEs. 22b/227; MSD 128; YED 98/5; LD 2607; LGN 100/7;

[Çağ.T./K.D] BVas. 266/1; ŞHD 37b-8; MA A14b/10; BD 62/1; MDF 565;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-8;

[Çağ.Leh.] YUTS *kış*, 238; UTİL IV-434; ÖTİL *kış*, V-314;

kış-:

(1) “gözden kaybolmak, bulunulan yerden ayrılmak”, [Kar.T.] DLT III, 182;

(2) “yoldan çıkmak, sapıtmak, azmak”, [Kar.T.] R 43: 36;

(3) “meyletmek”, [Kar.T.] R 16: 103; TİEMKök 16: 103;

[Har.T.] HAP 9: 38;

(4) “kaçmak, sapmak, dönmek”, [Kar.T.] R 38: 63; TİEMÜnlü 23: 74;

[Har.T.] HAP 34: 12;

- “vazgeçmek”, [Har.T.] HAP 20: 91;
- “sarsılmak, sallanmak, kaymak”, [Har.T.] HAP 14: 46;
- “yırtmak”, [Kıp.T.] EKK 82a/8;

kışla-: “kışlamak, kışı geçirmek”, [Kar.T.] DLT III, 299;

[ET.] Ş.U. D 2;

[Har.T.] AKYB A.III. 11;

[Kıp.T.] CC-II 60a/23; BM 52b/1;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 12a-2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 85b-21;

[Çağ.Leh.] YUTS *kışli-*, 238; UTİL *kışlt-*, IV-435,436;

kışlag: “kışın barınılan yer, kışlak, kışlık yer”, bk. **kışlık**, [Kar.T.] DLT I, 464;

[ET.] IB 79;

[Kıp.T.] RS *kışlaq*, 193a-10;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *kışlaq*, 100/8;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *kışlaq*, 11b-12; ML *kışlaq*, 48;

- “köy, kırsal kesim”, [Çağ.Leh.] YUTS *kışlaq*, 237; UTİL IV-434; ÖTİL *kışlâq*, V-315;

kışlaglan-: “bir yeri kışlak kabul edip orada kışlamak”, [Kar.T.] DLT II, 273;

kışlat- (I): “insanları evinde kışlatmak, kışı geçirtmek”, [Kar.T.] DLT II, 348;

[Çağ.Leh.] YUTS *kışlat-*, 237; UTİL IV-434;

kışlat- (II): “birini sorumluluğuna alıp korumak”, [Kar.T.] DLT II, 348;

kışlık:

(1) “kışlık ev”, bk. **kışlag**, [Kar.T.] DLT 716⁴³⁹;

(2) “kış için hazırlanan şey”, [Kar.T.] DLT 716⁴⁴⁰;

[Kıp.T.] Kİ 72;

[Çağ.Leh.] YUTS *kışlık*, 238; UTİL IV-434; ÖTİL *kışlik*, V-314;

kışmak: “sapıklık, dalalet”, [Kar.T.] R 4: 60;

kıştur-:

(1) “değiştirmek”, [Kar.T.] R 4: 135;

⁴³⁹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁴⁴⁰ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Har.T.] HAP 4: 46;

(2) “azdırmak”, [Kar.T.] R 61: 5;

(3) “saptırmak, şüpheye düşürmek”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 8;

[Har.T.] HAP 61: 5;

- “meyl ettirmek, yaklaştırmak, yönelmesini sağlamak”, [Har.T.] HAP 2: 260;
- “döndürmek, çevirmek”, [Har.T.] HAP 31: 18;

ķışur-:

(1) “yoldan çıkarmak, azdırmak”, [Kar.T.] R 4: 60;

(2) “değiştirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 41;

ķıw: “baht, talih, kut, mutluluk”, bk. **kuw**, [Kar.T.] DLT I, 301; KB 5551;

[ET.] AYayazlı *ķıv*, 0350; Hua. *ķıv*, 84;

ķıwal: “biçimli, düzgün”, [Kar.T.] DLT I, 412;

ķıwan-: “kendini beğenmek, kibirlenmek”, [Kar.T.] R 4: 36;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 961;

- “sevinmek, mutlu olmak”, [Kıp.T.] CC-II *kovan-*, 73a/2; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *ķıvan-*, 413; [Çağ.Leh.] UTİL *ķıwan-*, IV-358;
- “güvenmek, inanmak, övünmek”, [Kıp.T.] GT *ķıvan-*, 297/6; [Çağ.T./K.D] BVas. *ķıvan-*, 344/8; BVas. *ķıvan-*, 508/4; ŞHD 76b-8;
- “sarhoş olmak, mutluluktan kendini kaybetmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *ķıwan-*, IV-358;

ķıwçak: “kof, boş”, [Kar.T.] KB 2639;

ķıwçaklan-: “Kıpçak kılığına girmek ve onların huyunu edinmek”, bk. *kıfçaklan-*, [Kar.T.] DLT II, 276;

ķıwı: “sürekli, kısa”, [Kar.T.] KB 1045;

kıwılık: “süreksizlik”, [Kar.T.] KB C25;

kıwılığ: “devletli, kutlu, bahtlı”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 54;

- “kurnazlık”, [Çağ.Leh.] YUTS *kıwluḳ*, IV-358; UTİL *kıwluḳ*, 359;

kıy-:

(1) “kıymak, yanlamasına kesmek, doğramak”, [Kar.T.] DLT III, 246; TİEMKök 7: 77;

[Kıp.T.] RS 191c-11;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 13/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *kıy-*, 239; UTİL IV-464; ÖTİL *kıy-*, V-285;

(2) “vaat ve söze uymamak, caymak, dönmek”, [Kar.T.] DLT III, 246; KB 2876;

- “kıyılmış et, kıyma”, [Kıp.T.] RS *kıyma*, 205a-43;
- “acımayıp ortadan kaldırmak, öldürmek”, [Kıp.T.] GT 231/9; [Çağ.T./K.Ö.D] LD 290; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-14;
- “feda etmek, gözden çıkarmak, kıymak”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD 502; [Çağ.T./K.D] NİD 149/2; BVas. 674/2; [Çağ.Leh.] YUTS *kıy-*, 239; ÖTİL *kıy-*, V-285;
- “(nikah) kıymak”, [Çağ.Leh.] YUTS *kıy-*, 239;
- “yarıp içine dalmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *kıy-*, 239;

kıya bak-: “dikkat etmek, dikkatle bakmak”, [Kar.T.] KB 4059;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 163: 3; LD 507;

- “hırçın, sert, haşın”, [Kıp.T.] GT *kıya (bakış)*, 253/11;
- “hiddetli, haşın, kızgın bakmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 724; YED *kıya bak-*, 195/5; [Çağ.T./K.D] ŞHD *kıya bak-*, 129b-13;
- “yan bakmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 276;
- “süzük bakış”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED *kıygaç*, 39/1;

kıyak: “kaymak”, bk. **kayak**, **kanak**, [Kar.T.] DLT III, 32;

kıya kör-: “dönüp bakmak, an bakmak”, [Kar.T.] DLT I, 369;

kıyık:

(1) “sözde durmama, cayma”, [Kar.T.] DLT III, 167; KB 5079;

(2) “nesne için kaymış olan, eğri”, [Kar.T.] DLT III, 167;

- “ihmalkar, savsak”, [Çağ.Leh.] YUTS *kıyık*, 239;
- “kaba”, [Çağ.Leh.] YUTS *kıyık*, 239;

kıyıl- (I):

(1) “gözden kaybolmak”, [Kar.T.] DLT III, 190;

(2) “zaman geçmek”, [Kar.T.] DLT III, 190;

- “ölmek”, [ET.] AYUçar 1229;

kıyıl- (II):

(1) “sözünden dönmek, vaat ve söz yerine getirilmemek”, [Kar.T.] DLT III, 190; KB 5076;

(2) “kusur işlemek”, [Kar.T.] KB 1652;

kıyıl- (III): “yanlamasına kesilmek”, [Kar.T.] DLT III, 190;

[Çağ.Leh.] YUTS *kıyıl-*, 239;

kıyım: “düşman gelmesinden dolayı halkın korku ve paniğe kapılması”, [Kar.T.] DLT III, 168;

kıyım: “ceza, işkence”, [Kar.T.] KB 5415;

[ET.] Ş.U. D 2; AYÇetin *kıyıt*, 845;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 96a-4;

- “zor, güç, karmaşık”, [Çağ.Leh.] YUTS *kıyin*, 239; UTİL IV-466; ÖTİL *kıyin*, V-282;

kıyış- (I): “yanlamasına kesmede yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT III, 189;

kıyış- (II): “gözden kaybolmak”, bk.kış-, [Kar.T.] DLT III, 189;

- “kaymak, kayarak gitmek”, [Kıp.T.] K *kıyş-*, 7b/9;
- “güneş içi batmak”, [Kıp.T.] K *kıyş-*, 55a/7;
- “meyletmek, çevrilmek”, [Kıp.T.] MG 19b/9;

kıymaç börk: “Çiğillerin giydiği tiftikten beyaz börk”, [Kar.T.] DLT III, 175;

kıyma ügre: “serçe dili şeklinde kesilen bir tür erişte”, [Kar.T.] DLT III, 173;

kıytur-: “kesmek için emir vermek, yanlamasına kestirmek”, [Kar.T.] DLT III, 193;

[Çağ.Leh.] YUTS *kıydur-*, 239;

kız (I): “pahalı, değerli, nadir”, [Kar.T.] DLT I, 326; KB 565;

[Kıp.T.] CC-I 39a/20; KMTT 28b/8; K 61a/6; Kİ 71; EDM 14b/8; BM 67a/4; RS 191b-15;

- “kıtlık”, [ET.] AYUçar 1278;

kız (II):

(1) “kız”, [Kar.T.] DLT I, 326; KB 400; TİEMKök 4: 9;

[ET.] KT D 7; AYÖlmez 186/12; UM I 77;

[Har.T.] MM 261-1; NF 13-9; HAP 56: 36; HŞ 1001;

[Kıp.T.] CC-I 49a/7; KMTT 26b/1; Kİ 71; K 29a/9; EKK 67a/4; BM 14b/1; RS 190b-24; GT 22/13; KFLT 391a/1; MGİ 38a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 17/13; MSD 320; D 856; LD 1687; LGN 18/1;

[Çağ.T./K.D] BVas. 520/7; ŞHD 122b-9; MA A9a/5; MDF 1419;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 71a-10;

[Çağ.Leh.] YUTS kız, 240; UTİL IV-401; ÖTİL kız, V-276;

(2) “cariye”, [Kar.T.] DLT I, 326;

(3) “gelin, bakire gelin”, [Kar.T.] DLT I, 326; R 66: 5;

(4) “kadın”, [Kar.T.] DLT I, 326;

- “huri”, [Har.T.] NF 262-3;
- “bakire, kız”, [Kıp.T.] CC-II 71a/2; RS kız oğlan, 202c-13;

kız- (I): “gülmek, sevinmek, mutlu olmak”, [Kar.T.] KB 3845;

kız- (II):

(1) “kızarmak, yanmak”, [Kar.T.] KB 4895;

[ET.] Ton. 40;

[Kıp.T.] CC-II 81b/16b;

[Çağ.T./K.D] BVas. 417/1;

(2) “öfkelenmek, kızmak”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 46;

[Kıp.T.] RS 191c-29;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 291; LD 289;

[Çağ.T./K.D] MA A47b/7; Abuş. 962;

[Çağ.Leh.] YUTS kız-, 247;

- “çok ısınmak”, [Har.T.] NF 96-15;

kıza-: “bekâreti bozmak”, [Kar.T.] DLT III, 265;

kızar-: “kırmızılaşmak, kızarmak”, bk. **kızıl er-**, [Kar.T.] DLT II, 77; KB 3283;

[Har.T.] NF 66-8; HŞ 3826;

[Kıp.T.] K 153a/4; EKK 4b/7; MG 88a/4; Kİ 71;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 19: 4; MSD 416; YED 34/5; D 192; T 221; LD 1581;

[Çağ.T./K.D] NİD 269/5; HBD 94/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *kızar-*, 240; UTİL IV-402; ÖTİL *kızär-*, V-276;

- “parlamak”, [Kıp.T.] CC-II 82a/4;
- “kızartmak, kızarmasını sağlamak, rengi dönünceye kadar pişirmek”, [Kıp.T.] RS 211b-9;
- “utanmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *kızart-*, 240; UTİL IV-402; ÖTİL *kızär-*, V-277;

kızart-:

(1) “kırmızılaştırmak”, [Kar.T.] DLT III, 431;

[Har.T.] HŞ 3281;

[Kıp.T.] K 131a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 94/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *kızart-*, 240; UTİL IV-402;

(2) “mutlu etmek”, [Kar.T.] KB 2384;

- “utandırmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *kızart-*, 240; UTİL IV-402;

kızgül: “kül rengi ile alaca arasında donu olan at”, [Kar.T.] DLT I, 483;

kızgur-: “birini yaptığı işe dönmeyecek şekilde rezil edip cezalandırmak”, [Kar.T.] DLT II, 194;

kızgut: “ibret olsun diye cezalandırılıp rezil edilen, ibret verici ceza”, [Kar.T.] DLT I, 451; TİEMKök 12: 111;

[Har.T.] HAP 5: 38;

kızgutluk: “azapla cezalandıran, cezasını veren”, [Kar.T.] R 4 84;

kızgutlan-: “rezil olarak yaptığının bedelini ödemek”, [Kar.T.] DLT II, 271;

kızıl: “kızıl, kırmızı”, [Kar.T.] DLT I, 394-395; KB 964;

[ET.] Ton. 52; AYUçar 0088; IBTekin 51;

[Har.T.] NF 155-3; HAP 35: 27; HŞ 1430;

[Kıp.T.] CC-I 46b/28; KMTT 32b/8; Kİ 71; K 64a/8; EDM 9a/5; RS 196b-15; GT 55/9; KFLT 291a/9; MGİ 217a/7; MG 86a/9; BVAğar 14a/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 8/4; GD 111: 3; MSD 134; YED 178/4; D 394; LD 898; LGN 27/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 4/3; BVas. 41/3; Mün. 2a/12; HBD 39/3; ŞDG 21/3; ŞHD 96a-3; MA A53b/12; MDF 385; BTD XXI/4;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 95b-5; ŞRT 31a/10;

[Çağ.Leh.] YUTS *kızıl*, 241; UTİL IV-408; ÖTİL *kızıl*, V-277;

- “(at için) doru renkte olan, kızıl kahve”, [Kıp.T.] EDM 8b/4;
- “yaban arısı”, [Kıp.T.] RS *kızıl arı*, 211c-2;
- “allık; ruj”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-408; ÖTİL *kızıl*, V-277;
- “kızamık”, [Çağ.Leh.] YUTS *kızıl*, 241; UTİL IV-408;

kızıl-: “ceza çekmekten dolayı kendini menetmek”, [Kar.T.] DLT II, 135;

kızıl er-: “kızarmak”, bk. *kızır-*, [Kar.T.] DLT II, 163;

kızlamuk: “kızamık ve ona benzer sivilceler”, [Kar.T.] DLT I, 528;

kızlan- (I): “kız çocuğu evlat edinmek”, [Kar.T.] DLT II, 251;

kızlan- (II): “pahalı sayılmak”, [Kar.T.] DLT II, 251;

kızlan- (III): “(cariyeyi) kızlardan saymak”, [Kar.T.] DLT II, 251;

kızlaş-: “yarışta ortaya cariye sürmek, cariyesine yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 221;

kızlık: “kıtlık, nadirlik”, [Kar.T.] KB 6566; TİEMKök *kızlık*, 12: 48;

[Har.T.] HŞ 1985;

[Kıp.T.] GT 344/1; KFLT

- “pahalılık”, [Kıp.T.] KMTT 28b/9; Kİ 71;
- “bekaret”, [Kıp.T.] KFLT 53a/16; Kİ 71; [Çağ.Leh.] ÖTİL *kızlık*, V-281;

kızu-: “pahalılaşılmak”, [Kar.T.] DLT II, 261;

kibe: “Oğuz lehçesinde günlerin az olması, kısa bir zaman”, [Kar.T.] DLT III, 217;

kibe bol-: “kısa zaman geçmek”, [Kar.T.] DLT III, 217;

kiç:

(1) “ağır davranma, gecikmiş, geç kalmış”, [Kar.T.] DLT 719⁴⁴¹;

[Kıp.T.] K 160a/5; GT 231/4; BVÖzgür *giç*, 90/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 703; LD 2135; LGN 91/2;

[Çağ.T./K.D] BVas. 312/4; ŞHD 185b-13; MDF 753;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 99b-14;

(2) “geç (vakit), uzun (zaman)”, [Kar.T.] KB 1350;

[Çağ.T./K.D] HBD 25/5; BD 257/1; Z 558a/3;

- “yavaş”, [Kıp.T.] K 161a/1;

⁴⁴¹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

kiç- (I): “gecikmek”, bk. **keç-**, [Kar.T.] DLT III, 180; AH 180;

[Har.T.] HAP 4: 72;

[Kıp.T.] Kİ 79; KMTT 39b/11; K *kiçik-*, 19b/2;

kiç- (II): “geçmek, kat etmek, öbür tarafına ulaşmak”, bk. **keç-**, [Kar.T.] AH AC 351;

[ET.] AYÇağ 633/4;

[Har.T.] HAP 2: 249;

[Kıp.T.] K 27b/2; GT 282/9; MG 111a/6; BVAğar 23a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 21a/215; MSD 696; YED 121/8; D 526; T 228; LD 526;

[Çağ.T./K.D] NİD 244/1; BVas. 562/8; Mün. 2b/23; ÇH 57; HBD 135/2; ŞHD 186a-1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 16b/10;

- “gelip geçmek, bir yerden gelip başka bir yere gitmek”, [Har.T.] HAP 9: 5; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 89;
- “uzaklaşmak, gitmek”, [Har.T.] HAP 25: 72;
- “bir yerde durmak kalmak”, [Har.T.] HAP 29: 14; [Kıp.T.] K 106b/9;
- “karşılaşmak, rastlamak”, [Har.T.] HAP 25: 72;
- “sona ermek, bitmek, tükenmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 265;
- “bilincini yitirmek, (kendinden) geçmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 696;
- “vazgeçmek, o vakitten sonra ilgilenmemek, bırakmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 768; LGN 77/2; [Çağ.T./K.D] BD 11/1;
- “ardından konuşmak, dedikodusunu yapmak”, [Çağ.T./K.D] BD 75/3;
- “(ele) geçmek”, [Çağ.T./K.D] MDF 1437;

kiçe: “gece, akşam”, bk. **keçe**, [Kar.T.] AH 184; KB 1506;

[ET.] Ş.U. D 1; IBTekin 1;

[Har.T.] AKYB K.V. 17; HAP 13: 15;

[Kıp.T.] CC-I 31a/19; KMTT 30b/8; K 41a/1; GT 40/8; KFLT *kice*, 149a/39; MES *kice*, 28b/4; MG 74b/1; BVÖzgür *gice*, 102/6; BVAğar 15a/41;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 117; MEs. 5a/39; MSD 129; YED 2/4; D 21; T 27; LD 294; LGN 14/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 10/7; BVas. 261/5; NC 24a/1; SM 130; HBD 7/7; ŞHD 64a-7; BD 20/4; MDF 143; Z *kice*, 96b/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-11; ŞRT 55b/10;

- “yatak odası”, [Çağ.T./K.D] Z *kicelik*, 265a/5;

kiçi-: “kaşınmak”, [Kar.T.] DLT III, 259;

[Kıp.T.] CC-II 57b/29; Kİ 78; K 85a/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *kiçiş-*, 234;

kiçig: “yaşça küçük, genç”, [Kar.T.] DLT I, 227; AH 356; R 49: 4; KB 2493; TİEMKök 9: 121;

[ET.] IB 103; AYAYazlı 0168; UM I 122; Hua. 125;

[Har.T.] MM 164-2; NF 104-7; HŞ 4426; HŞ *kiçi*, 3821;

[Kıp.T.] Kİ *kiçi*, 79; EDM *kiçkez*, 3a/4; RS *kiçik*, 192a-1; GT *kiççi*, 69/8; KFLT *kiçi*, 398b/37; MGİ *kiçi*, 57b/6; MG *kiçi*, 89a/4; MG *kiçik*, 81b/2; BVÖzgür *giçi*, 27/7; BVÖzgür *giçig*, 26/7; BVAğar *kiçik*, 4a/22;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 15/9;

[Çağ.T./K.D] NİD *kiçik*, 66/5; BVas. *kiçik*, 56/6; NC *kiçik*, 16b/1; LGN *kiçik*, 10/10; LGN *küçük*, 38/3; MA *kiçik*, A40a/3; MDF *kiçik*, 456; Z *kiçik*, 5a/12; Abuş. 962;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *kiçi*, 95b-15; ŞT 71b-17; ŞRT *küçük*, 11a/10;

[Çağ.Leh.] YUTS *kiçik*, 199; UTİL *kiçik*, IV-751; ÖTİL *kiçik*, II-378;

- “az, azıcık”, [ET.] BK D 41; [Har.T.] HŞ 2067; [Kıp.T.] K 27b/5;
- “küçük, büyüğün zıttı”, [Har.T.] NF 77-17; HAP 4: 112; [Kıp.T.] CC-I *kiçi*, 34b/20; MES *kici*, 3b/3-5; [Çağ.T./K.Ö.D] YED *kiçik*, 374; YED *küçük*, 71/7; LD *kiçik*, 98; [Çağ.T./K.D] BTD *kiçik*, IV/2; [Çağ.Leh.] ÖTİL *kiçik*, II-378;
- “önemsiz”, [Har.T.] NF ; [Çağ.Leh.] ÖTİL *kiçik*, II-378;
- “serçe parmak”, [Kıp.T.] RS *kiçik parmak*, 198c-20;

- “köpek yavrusu”, [Kıp.T.] **Kİ küçük**, 79; [Çağ.Leh.] **YUTS küçük**, 211; **UTİL küçük**, IV-751; **ÖTİL küçük**, II-442;
- “köpek için kuyruğu kesik”, [Kıp.T.] **Kİ küçük**, 79⁴⁴²;
- “yavru”, [Çağ.Leh.] **YUTS küçük**, 211; **UTİL küçük**, IV-700; **UTİL küçük**, IV-751;
- “dar, geniş olmayan”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL küçük**, II-378;

kiçigle-: “küçük saymak, küçümsemek”, [Kar.T.] **DLT III**, 341;

[Har.T.] **HŞ** 4462;

- “küçülmek”, [Çağ.Leh.] **YUTS küçükli-**, 199; **UTİL küçükli-**, IV-757;
- “eniklemek, yavrulamak”, [Çağ.Leh.] **YUTS küçükli-**, 211; **UTİL küçükli-**, IV-701; **UTİL küçükli-**, IV-757;
- “dalkavukluk etmek, poh pohlamak”, [Çağ.Leh.] **YUTS küçüklin-**, 211;

kiçiglik: “küçüklük, çocukluk, gençlik”, [Kar.T.] **R** 40: 67; **KB** 1702; **TİEMKök kiçiglig**, 2: 282;

[Har.T.] **NF** 285-13; **HAP** 2: 282;

[Kıp.T.] **GT kiççilik**, 289/6; **KFLT kiçilik**, 265b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 187/10; **GD** 73: 2; **LD kiçiklik**, 338;

[Çağ.Leh.] **YUTS kiçiklik**, 199; **UTİL kiçiklik**, IV-757; **ÖTİL kiçiklik**, II-378;

- “hacim vb. açısından küçüklük”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL kiçiklik**, II-378;

kiçin- (I): “(vücut) kaşınmak”, [Kar.T.] **DLT II**, 156;

kiçin- (II): “kadın için fuhuş yapmak istemek”, [Kar.T.] **DLT II**, 156;

kiçit-: “kaşıtmak”, [Kar.T.] **DLT II**, 300;

kiçür- (I): “geciktirmek”, [Kar.T.] **DLT III**, 187;

⁴⁴² Bu kelime *güçük* kelimesi olmalı.

- “oturmasını, kalmasını sağlamak, durdurmak”, [Har.T.] HAP 9: 46;

kiçür- (II): “affetmek, günahlarını bağışlamak”, bk. **keçür-**, [Kar.T.] AH A 337;

[Har.T.] HAP 46: 16;

[Kıp.T.] K 28a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 214; LD 890;

- “geçirmek”, [Kıp.T.] MG 78b/8; MG *kiçir-*, 103a/2; [Çağ.T./K.Ö.D] D 266; LD 1035; LGN 24/9; [Çağ.T./K.D] BVas. 459/6; NC 19a/5; ŞHD 116b-13; BD 280/2; MDF 1268;
- “yaşamak, vakit harcamak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 291; YED 18/2;
- “aklına getirmek, hatırlamak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 292;

kiğ: “arka, son, sonra”, bk. **kidin**, [Kar.T.] DLT II, 25;

kidim: “giyim”, bk. **kedim**, [Kar.T.] AH Ba 168;

kidin:

(1) “sonra, arkasından”, bk. **kiğ**, [Kar.T.] AH 114; R 7: 150; KB 3132;

[Har.T.] AKYB *kiyin*, K.VIII.10;

[Kıp.T.] K 21a/9;

[Çağ.T./K.D] NİD *kiyin*, 389/6;

(2) “ökçe, topuk”, [Kar.T.] R 3: 144;

- “batı”, [ET.] AYUçar 0303;

kidinki: “ahiret”, [Kar.T.] R 16: 122;

kidit-: “ertelemek, sonraya bırakmak”, [Kar.T.] R 4: 77;

kiðiz: “keçe”, [Kar.T.] DLT I, 366; KB 4442;

[ET.] IB 50;

[Har.T.] NF *kiyiz*, 31-7; HŞ *kiyiz*, 4538; [Kıp.T.] CC-I *kiyiz*, 52a/10; KMTT *kiyiz*, 18a/6;

[Kıp.T.] Kİ *kiyiz*, 79; EDM *kiyiz*, 12b/8; RS *kiviz*, 204b-6; RS *kiz*, 202a-12; İM *kiyiz*, 154a/2; KFLT *kiyiz*, 172a/30; MG *kiz*, 8b/9;

[Çağ.Leh.] YUTS *kigiz*, 199; ÖTİL *kigiz*, II-364;

kiðizgek: “tazeliği gitmiş ve keçeleşmiş olan”, [Kar.T.] DLT II, 290;

kiðizlik: “keçe yapmak için hazırlanan yün”, [Kar.T.] DLT I, 507;

kigrül-: “sokulmak, girdirilmek”, bk. **kigürül-**, **kiñrül-**, [Kar.T.] DLT II, 237; R 19: 60; TİEMKök 14: 23;

[Kıp.T.] K 107b/7;

kigür-:

(1) “koymak, sokmak, içeri sokmak, dâhil etmek”, bk. **kivür-**, **kiwür-**, [Kar.T.] R 4: 57; KB 3293;

[ET.] AYTok 3355;

[Har.T.] NF 350-3; NF *kirgür-*, 280-11; HŞ 4556;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 36/7; MSD 22;

[Çağ.T./K.D] B *givür-*, 348b/5; Z 127b/7; Z *kigüz-*, 193a/4;

(2) “girmek”, [Kar.T.] R 50: 34;

[Har.T.] NF 441-15;

- “göndermek, yollamak”, [Kıp.T.] K 113a/9;
- “takdim etmek, sunmak”, [Çağ.T./K.D] B *givür-*, 241b/7;
- “bir araç gereç kullanmak”, [Çağ.T./K.D] B *givür-*, 206b/4;

kik- (I): “bilemek”, [Kar.T.] DLT II, 293;

kik- (II): birbirine kışkırtmak”, [Kar.T.] DLT II, 293;

kikçür- (I): “bilemek”, [Kar.T.] DLT II, 196;

kikçür- (II): “kışkırtmak, tahrik etmek, nifak sokmak”, [Kar.T.] DLT II, 196;

[ET.] Hua. *kikşür-*, 144;

kikne-: “fitne uyandırmak”, [Kar.T.] KB 4301;

kil-: “gelmek”, bk. **kel-**, [Kar.T.] AH A 293;

[Har.T.] AKYB K.VII. 28;

[Kıp.T.] GT 184/8; MES 44a/1; MG 113b/7; BVAğar 2b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 47; MEs. 12a/115; YED 3/6; D 154; T 166; LD 34; LGN 16/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 12/5; BVas. 221/1; Mün. 2a/16; ÇH 63; NC 1b/5; SM 127; HBD 178/4; ŞHD 11b-7; BD 122/1; MDF 346; Z 128a/12;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 88a-10; ŞRT 9b/01;

- “yardımcı fiil”, [Kıp.T.] GT 242/4; MG 84a/1; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 618; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-9;

kiltür-: “getirmek”, bk. **ketür-**, **keldür-**, **keltür**, [Kar.T.] AH Ba 478;

[Kıp.T.] GT 119/10; BVAğar 16b/15;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 21; MEs. 49b/514; YED 8/8; LD 2551; LGN 43/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 213/2; MG *kiltür-*, 110a/9; MSD 92; D 103; HBD 15/5; ŞHD 23a-7; BD 101/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] ŞRT 42a/08;

[Çağ.T./K.D] BVas. 345/6; Mün. 3a/2; NC 36a/1; MDF 822; Z 127b/9;

- “tercüme etmek”, [Kıp.T.] MG 84b/9;

kim (I): “kim, kimse”, [Kar.T.] DLT I, 125; AH 146; R 3: 135; KB 1561; TİEMKök 1: 7;

[ET.] KT *kem*, D 22; AYÖlmez 146/10; Üİ 98a/3;

[Har.T.] MM 246-1; NF 110-2; HŞ 2;

[Kıp.T.] CC-I 11a/13; Kİ 84; KMTT 55a/13; RS 188b-14; GT 18/8; MES 3a/6; MG 4a/9; BVÖzgür 7/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 3/10; GD 2: 6; MEs. 2a/8; MSD 15; T 320; LGN 24/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 3/2; HBD 5/2; ŞDG 4/1; ŞHD 3b-5; BD 132/30; MDF 152; BTĐ III/2; Z 2a/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 72a-12; ŞRT 4a/03;

- “soru zamiri”, [Çağ.T./K.D] ÇH 27; MA A 12a/14; BTĐ XLVII/3; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 72b-5; MDF 11; [Çağ.Leh.] YUTS 199; UTİL IV-772,773; ÖTİL II-366;

kim (II): “ki (bağlaç)”, [Kar.T.] R 4: 136; TİEMKök 2: 2;

[ET.] AYTok 204; UM I 13; Hua. 205;

[Har.T.] AKYB A.II. 32; MM 13-3; NF 2-13;

[Kıp.T.] CC-I 30b/23; K 22b/6; EDM 22a/10; EKK 37b/6; BM 19b/7; MES 14b/6; MG 2b/6; BVÖzgür 1/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 2/1; GD 24: 4; MEs. 2a/6; MSD 12; YED 1/20; D 15; T 6; LD 3; LGN 104/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 1/4; HBD 1/1; ŞDG 1/1; ŞHD 3a-12; MA A1b/8; MDF 2; BTĐ XXII/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65a-4;

kime: “gemi”, bk. *keme, kemi, kimi*, [Kar.T.] KB 3386;

[Kıp.T.] GT 199/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 69/12;

[Çağ.T./K.D] MA A22a/9; MDF 714; Z 175a/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 68b-7;

kim erse: “kimse, kişi”, bk. **kimese**, [Kar.T.] R 19: 98;

[Har.T.] HŞ *kimse*, 4177; AKYB A.II. 33; AKYB *kimirse*, Ka. I. 7; AKYB *kimsene*, K.V. 14; NF *kimerse*, 2-7;

[Kıp.T.] Kİ *kimerse*, 84; K *kimerse*, 32b/9; İM *kimerse*, 5b/2; MG 4a/5; MG *kim-irse*, 5b/7; BVAğar 9a/21;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kimerse*, 19/1;

[Çağ.T./K.D] MA *kim érse*, A20b/5; MA *kimerse*, A31a/15; Z *kimerse*, 189b/8;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-773; ÖTİL *kimärsä*, II-366;

kimese: “kimse”, bk. **kim erse**, [Kar.T.] TİEMKök 19: 26;

[Kıp.T.] CC-II *kim-ese*, 62b/34-35; Kİ *kimse*, 84; EDM *kimse*, 22a/6; EKK *kimse*, 37b/13; GT 166/5; MGİ *kimse*, 23a/1; MG *kimse*, 26a/6; BVÖzgür *kimse*, 114/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kimse*, 10/8; LD *kimse*, 855;

[Çağ.T./K.D] NİD *kimse*, 32/1; BVas. *kimse*, 3/8; NC *kimse*, 11b/5; SM *kimse*, 175; HBD *kimse*, 60/8; ŞDG *kimse*, 6/1; ŞHD *kimse*, 3a-12; MA *kimse*, A3a/8; Z *kimse*, 9a/13;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 43b-9;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *kimsä*, II-367;

kimi: “ölçünlü Türkçede gemi”, bk. **keme**, **kemi**, **kime**, [Kar.T.] DLT III, 235;

[ET.] AYÇağ 16/10;

[Kıp.T.] GT 198/13;

kimiş-: “fırlatıp atmak”, bk. **kemiş-**, [Kar.T.] AH C 282;

kimişge: “nakışlı Kâşgar keçesi”, [Kar.T.] DLT I, 490;

kimsen: “başa giyilen başlık vb. şeylerde kullanılan ince, altın yapraklar”, [Kar.T.] DLT I, 437;

kimünçe: “sivrisinek”, bk. **kömiçe**, **köminçe**, [Kar.T.] DLT III, 358;

kin (I): “misk, güzel koku”, [Kar.T.] DLT 720⁴⁴³; KB 1937;

[Har.T.] HŞ 1049;

⁴⁴³ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] Kİ 85;

kin (II): “arka, geri, sonra”, [Kar.T.] KB 3373;

[ET.] AYÖlmez 138/14; IBTekin 57; Üİ 101a/11;

[Çağ.T./K.D] MA A54b/14;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 37;

kiñ: “geniş”, [Kar.T.] DLT III, 358; AH 315; KB 1100;

[ET.] AYÖlmez 143/14; UM I 194; Üİ 101a/9;

[Har.T.] HAP 77: 31;

[Kıp.T.] KMTT 29b/1; K 17b/2; GT 168/6; İM 424b/2; MG 28a/9; BVÖzgür *giñ*, 20/4; BVAğar 32a/14;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 5b/46; MSD 498; LD 1622;

[Çağ.T./K.D] NC 25b/1; ŞHD 33b-8; MDF 219;

- “çok, bol”, [Har.T.] HAP 2: 58;
- “rahmeti bol olan, Esmâ’ül hüsnadan el-Vasi”, [Har.T.] HAP 2: 247;

kiñe: “geniş”, [Kar.T.] KB 4533;

kiñe-: “bir işi planlamak için birine danışmak, görüşmek”, bk. **keñeş-**, [Kar.T.] DLT 720⁴⁴⁴; KB 3484;

kiñeş: “danışma, görüşme, düşünme”, [Kar.T.] KB 3497;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 659; YED 96/2; LD 349; LGN 100/10;

[Çağ.T./K.D] Z 254b/5;

kiñeş-: “karşılıklı danışmak”, [Kar.T.] KB 3488;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 92/3;

kiñeşçi: “müşavir”, [Kar.T.] KB 2256;

⁴⁴⁴ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

kindü: “kendi”, bk. **kendi, kendü**, [Kar.T.] AH Ba 419;

[Çağ.T./K.D] Z *kintü*, 248b/6;

kinik-: “gecikmek”, bk. **kenik-**, [Kar.T.] KB 4652;

kinil-: “gecikilmek, geciktirilmek, sona bırakılmak”, [Kar.T.] KB 4389;

kinit-: “genişletmek”, bk. **kiñüt- ~ keñüt-**, [Kar.T.] DLT III, 396;

kiñrū: “geniş”, [Kar.T.] AH 412;

[ET.] AYÖlmez *kiñür*, 188/6;

- “bol bol”, [Har.T.] HAP 2: 35;

kiñrül-: “sokulmak, girdirilmek”, bk. **kigrül-, kigürül-**, [Kar.T.] TİEMKök 4: 10;

kiñrūn-: “nimet içinde genişlemek”, [Kar.T.] DLT III, 400;

kiñü-: “genişlemek”, [Kar.T.] DLT III, 396; KB 5657;

kiñür-: “genişletmek”, [Kar.T.] DLT III, 392; KB 2022;

[ET.] Üİ 102a/1;

kiñüt-: “genişletmek”, bk. **kiñit-**, [Kar.T.] DLT 721⁴⁴⁵; KB 2319;

kip: “kalıp, örnek”, [Kar.T.] DLT III, 119;

[ET.] Üİ 100b/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 43a/449;

kir: “kir”, [Kar.T.] DLT II, 212; AH 230; R 16: 94; KB 2808; TİEMKök 17: 71;

[ET.] AYÖlmez 132/21;

[Har.T.] NF 436-3; HAP 22: 29; HŞ 3848;

[Kıp.T.] CC-II 76a/14-15; Kİ 83; KMTT 29b/5; EKK 72b/2; BM 87b/5; GT 51/3; İM 103a/5; BVAğar 29b/4;

⁴⁴⁵ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 47/2;

[Çağ.T./K.D] NC 25a/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 71b-2;

[Çağ.Leh.] YUTS 200; UTİL IV-757; ÖTİL II-371;

- “kirli çamaşır, bulaşık”, [Çağ.Leh.] YUTS 200; UTİL IV-758; ÖTİL II-371;
- “kötü, yaramaz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-371;

kir-:

(1) “girmek, bir şeyin dışından içine geçmek, dâhil olmak”, [Kar.T.] DLT II, 8; AH 308; R 16: 29; TİEMKök 16: 29; KB 4895;

[ET.] KT D 38; AYÖlmez 160/4; UM I 187; IBTekin 63; Üİ 110a/3;

[Har.T.] AKYB A.II. 39; MM 274-4; NF 136-15; HAP 7: 38; HŞ 1075;

[Kıp.T.] CC-II 62a/8-9; Kİ 80; KTMM 29b/5; K 8b/2; EKK 80a/9; RS 187b-19; GT 199/8; İM 13a/5; MGİ 20b/3; MES 22b/3; MG 88b/6; BVÖzgür *gir-*, 109/7; BVAğar 18b/21;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 83/3; GD 13: 5; MEs. 16b/165; MSD 787; YED 22/4; D 527; LD 581; LGN 38/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 229/8; BVas. 133/1; SM 181; HBD 63/5; ŞHD 98a-13; MA A6b/11; BD 518; MDF 490; Z 6b/7; Abuş. 962;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 91b-17; ŞRT 6a/8;

[Çağ.Leh.] YUTS 200; UTİL IV-763; ÖTİL II-373;

(2) “söze girmek, lafa dalmak, bir şeye başlamak”, [Kar.T.] R 9: 65;

[Har.T.] MM 289-4;

[Kıp.T.] K 53b/4;

[Çağ.T./K.D] BD 559/3; BTD XXVI/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 200; UTİL IV-763; ÖTİL II-374;

(3) “batağa, denize, bir işe vb.ne dalmak, saplanmak, batmak”, [Kar.T.] R 9: 69; TİEMKök 9: 69;

[Har.T.] HAP 6: 68;

[Çağ.Leh.] ÖTİL II-374;

(4) “yol almak, (denize) açılmak”, [Kar.T.] R 16: 69; KB 3386; TİEMKök 16: 69;

[Har.T.] MM 286-2;

(5) “yeni bir duruma geçmek, değişime uğramak, başka bir hale girmek”, [Kar.T.] KB 1052;

(6) “(dağ, yüksek bir yere) çıkmak”, [Kar.T.] KB 3148;

- “sorumluluk almak, kefil olmak”, [Kıp.T.] K 8b/2;
- “(dine) girmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 116; [Çağ.T./K.D] MA A77a/13;
- “(yaşa) basmak, girmek”, [Çağ.T./K.D] MDF 1350; [Çağ.Leh.] YUTS 200; UTİL IV-763;
- “yer almak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-374;
- “(iş, cemiyyet, topluluk vb. ne) kabul edilmek, kabul görmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-374;

kirdeş: “aynı avluda, evde iç içe oturan komşu”, [Kar.T.] DLT I, 461;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 84a-2;

kirek: “gerek”, bk. **kerek**, [Kar.T.] AH AC 298;

[Kıp.T.] MG 18b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 71; YED 38/3; D 36; LD 17; LGN 28/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 23/9; BVas. 219/1; ÇH 35; NC 7b/1; SM 114; HBD 13/6; ŞHD 162b-2; BD 4/7; MDF 308; Z 170b/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 6b/01;

kirek-: “gerekmek”, bk. **kerek-**.

kirgin: “aygır, deve vb.nin şehvet dönemi”, [Kar.T.] DLT I, 443;

kirigse-: “girmek istemek”, [Kar.T.] DLT III, 335;

kirik-: “kirlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 117;

kiril-: “girilmek”, [Kar.T.] DLT II, 136;

[Har.T.] HAP 33: 14;

[Kıp.T.] İM 187b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 484;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-766;

kirimsin-: “girer görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 260;

kirin- (I): “bizzat girmek”, [Kar.T.] DLT II, 156;

kirin- (II): “girer görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 156;

kiriş (I): “gelir”, [Kar.T.] DLT I, 370; KB 2774;

kiriş (II): “yay kirişi, yayın iki ucundaki esnek bağ”, [Kar.T.] DLT I, 370;

[Har.T.] NF 295-5; HŞ 1657;

[Kıp.T.] Kİ 81; KMTT 14b/4; K 138b/4; EDM 11a/9; RS 196a-14; GT 73/1; MG 101b/2; BVAğar 20a/20;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 73a-2; BVas. 260/2;

[Çağ.Leh.] UTİL *kiriç*, IV-764;

- “sicim gibi asma dalları”, [Çağ.Leh.] UTİL *kiriç*, IV-764;

kiriş-: “girişmek, birlikte girmek”, [Kar.T.] DLT II, 99;

[ET.] AYTok 1888;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 962;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-765; ÖTİL II-373;

- “girişmek, başlamak”, [Har.T.] HŞ 4176; [Kıp.T.] Kİ 81; K 159b/3; GT 94/2; İM 436a/3; MG 108a/4; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 158/1; D 310; [Çağ.Leh.] UTİL IV-765; ÖTİL II-373;
- “ufalmak, büzüşmek, küçülmek, çekmek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-765; ÖTİL II-373;
- “kenetlenmek, iç içe girmek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-765; ÖTİL II-373;

kirit: “anahtar”, [Kar.T.] DLT I, 357; R 39: 63;

kiritle-: “kilitlemek, kapatmak”, [Kar.T.] DLT III, 330;

[Kıp.T.] BM *kilitle-*, 47a/10;

kirlen- (I): “kirlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 252;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *kirlän-*, II-373;

kirlen- (II): “göz için çapaklanmak”, [Kar.T.] DLT II, 252;

kirpi: “kirpi”, [Kar.T.] DLT I, 415;

[ET.] AYTök 2372;

[Har.T.] HŞ 3554;

[Kıp.T.] CC-II 60b/26; Kİ 80; K 97a/1; EDM 8a/2; BM 15b/4; RS 200a-1; İM 355a/5;

[Çağ.T./K.D] MA B116b/13;

[Çağ.Leh.] YUTS *kirpe*, 200; UTİL *kirpe*, IV-759; ÖTİL II-375;

kirpiç: “kerpiç”, bk. *kerpiç*.

kirpik: “kirpik”, [Kar.T.] DLT I, 478;

[Har.T.] MM *kirpük*, 395-1; NF *kirpük*, 433-16; HŞ *kirpük*, 438;

[Kıp.T.] CC-I 47b/13; Kİ 80; KMTT 21a/6; KMTT *kirfik*, 21a/6; EDM 13a/4; EKK *kirfik*, 68a/7; RS 189b-8; GT *kirpük*, 323/3; İM *kirpük*, 464a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *kirpik* ~ *kirpük*, 3: 5; MSD 566; YED 46/3; D *kirpük*, 494; T *kirpük*, 208; LD *kirpük*, 241;

[Çağ.T./K.D] NİD 33/3; NİD *kirpük*, 90/1; BVas. 181/3; Mün. 2b/7; HBD 57/4; ŞHD 161b-1; ŞHD *kirpük*, 68b-3; BD 56/4; MDF 604;

[Çağ.Leh.] YUTS 200; UTİL IV-759; ÖTİL *kiprik*, II-370;

kirpilen-: “surat asmak, kirpi gibi sertleşmek”, [Kar.T.] DLT III, 200;

kirpüklen-: “gözde kötü kıl çıkmak”, [Kar.T.] DLT II, 277;

kirşen: “kirşan, üstübeç, allıktan önce sürülen krem”, [Kar.T.] DLT I, 437;

[Kıp.T.] KMTT *kirşan*, 19a/12;

kirşenlen-: “yüzüne düzgün sürmek”, [Kar.T.] DLT II, 278;

kirtkinse-: “Allah’ın birliğini ikrar etmek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 280;

kirtkün-: “iman etmek, inanmak”, [Kar.T.] DLT III, 423; R 36: 7;

- “iman”, [Kar.T.] R *kirtkünmek*, 49: 7; [ET.] UM I *kirtgünmek*, 80;
- “inanç”, [ET.] UM I *kirtgünç*, 51; Üİ *kirtgünç*, 124b/3;

kirtü (I): “gerçek, doğru”, [Kar.T.] DLT I, 416; AH 368; KB 328;

[ET.] AYÖlmez 132/22; UM I 193; Üİ 99b/15;

[Kıp.T.] Kİ 80;

- “herhangi bir işte ciddiyetle davranmak”, [Kıp.T.] Kİ *kirtüle-*, 80;

kirtü (II): “yemin”, [Kar.T.] DLT I, 416;

kirtüç: “kıskanç, saldırgan huylu”, [Kar.T.] DLT I, 455; KB 194;

kirtüle-: “doğrulamak, tasdik etmek”, [Kar.T.] DLT III, 352;

[Har.T.] MM 264-3;

kirtün-: “iman etmek, inanmak”, [Kar.T.] DLT I, 416;

[Har.T.] NF 95-16;

kirtür-: “girdirmek”, [Kar.T.] DLT II, 195;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *kirgüz*-, 236/4; **D** *kirgüz*-, 425;

[Çağ.T./K.D] MA *kirgüz*-, A4a/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *kirgüz*-, 200; UTİL *kirgüz*-, IV-762;

kirü: “geri, arka”, [Kar.T.] DLT III, 245; **R** 8: 15;

[ET.] O *keri*, 11;

[Kıp.T.] RS 189b-1; İM 492b/3; BVAğar 54a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 205/1;

[Çağ.T./K.D] Z 33a/5;

- “-dan sonra”, [Kıp.T.] BM 20a/4;

kis: “zevce, kadın, eş”, bk. **kisi**, [Kar.T.] DLT I, 329; TİEMKök 5: 89;

kis-: “kesmek, koparmak, ayırmak”, bk. **kes-**, [Kar.T.] AH A 324;

[Kıp.T.] GT 225/2; İM 73a/4; MGİ 252a/2; MG 95b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 348; LD 2300;

[Çağ.T./K.D] NİD 28/7; BVas. 457/10; HBD 168/2; ŞHD 128a-2; BD 16/5; MDF 1909; Z 475a/15;

kisi: “kadın, zevce, karı”, bk. **kis**, [Kar.T.] DLT I, 329; KB 3371; TİEMKök 4: 3;

[ET.] IBTekin 29;

kisi al-: “evlenmek”, [Kar.T.] DLT I, 329;

kisilig: “evlenme çağına erişmek, evlenme yaşına gelmek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 6;

kiş (I): “sadak”, [Kar.T.] DLT I, 393;

[ET.] Uy.Tu. *keş*, 2;

kiş (II): “samur”, [Kar.T.] DLT III, 126; KB 4425;

[ET.] BK G 12;

[Har.T.] HŞ 1359;

[Kıp.T.] CC-I 43a/4; Kİ 83; RS 199c-27; İM 355a/2;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 55b-13;

- “gelincik”, [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 52/8;
- “samur kürkü”, [Kıp.T.] RS 195a-6;

kişçi: “avcı”, [Kar.T.] KB 2558;

kişe-: “bağlamak, kösteklemek”, [Kar.T.] DLT III, 268; KB 1838;

[ET.] IB 58;

kişel-: “bağlanmak, kösteklenmek”, [Kar.T.] KB 6615;

kişen: “köstek, pranga, ayağa vurulan zincir”, [Kar.T.] DLT II, 13; KB 701; TİEMKök 14: 49;

[Har.T.] HŞ 4418;

[Kıp.T.] CC-I 51b/30; Kİ 82; KMTT 15a/2; RS 190c-16;

[Çağ.Leh.] YUTS 200; UTİL IV-767,768;

- “yular”, [Kıp.T.] EDM *kisen*, 8b/9;
- “atın ayağı bağlanmak”, [Kıp.T.] Kİ *kişenle-*, 83;

kişi:

(1) “insan, kişi”, [Kar.T.] DLT I, 24; AH 409; R 34: 28; KB 1028;

[ET.] KT G 6; AYÖlmez 161/9; UM I 78; IBTekin 54; Hua. 139;

[Har.T.] AKYB A.III. 11; MM 22-2; NF 11-10; HAP 41: 25; HŞ 1154;

[Kıp.T.] CC-I 31a/4; Kİ 82; KMTT 20b/9; K 2a/7; EDM 20a/8; EKK 37b/12; RS 202c-19; GT 17/3; İM 12a/1; MGİ *kiçi*, 2a/1; MGİ 5a/1; MES 4b/5; MG 17b/7; BVÖzgür 5/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 3/7; TSM 96; GD 5: 9; MEs. 4b/36; MSD 97; YED 14/6; D 5; T 29; LD 45; LGN 27/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 14/4; BVas. 147/3; Mün. 2a/8; ÇH 37; NC 6a/10; SM 136; HBD 8/3; ŞDG 14/6; ŞHD 19a-6; MA A5b/15; BD 38/2; MDF 156; BTĐ XLI/5; Z 8a/4; Z *kişig*, 284b/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-14; ŞRT 18a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 200; UTİL IV-769; ÖTİL II-379;

(2) “Yağma lehçesinde zevce”, [Kar.T.] DLT I, 240; TİEMKök 6: 101;

[ET.] Ç VI, 3;

- “zevc, koca”, [Kıp.T.] Kİ 82;

kişilig: “evlenme çağına erişmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 221;

kişilik:

(1) “insanlık”, [Kar.T.] AH 385; KB 2040;

[Har.T.] HŞ 3279;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-769; ÖTİL II-380;

(2) “iyilik”, [Kar.T.] AH 386; KB 1690;

[Har.T.] HŞ 3084;

- “kişilik, karakter”, [Çağ.T./K.D] MA A48b/13; [Çağ.Leh.] UTİL IV-769;
- “belirli bir sayıdaki insana yetecek miktarda olan”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-769,770; ÖTİL II-380;

kişne-: “kişnemek”, [Kar.T.] DLT III, 302; TİEMKök 11: 106;

[Kıp.T.] CC-II *kişine-*, 57a/4; CC-II 60b/38-39; Kİ 83; KMTT 13b/7; K 7b/7; BM 55b/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *kişni-*, 201; UTİL *kişni-*, IV-769; ÖTİL *kişnā-*, II-381;

kit- (I): “gitmek, uzaklaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 296; AH Ba 417; R 35: 41; KB 737; TİEMKök 18: 16;

[ET.] AYÖlmez 149/1; UM I 63;

[Har.T.] AKYB K.III.14; HAP 11: 74;

[Kıp.T.] Kİ 78; KMTT 42b/2; K 60b/2; GT 119/11; İM 147a/7; KFLT *kid-*, 11b/37; MGİ 110a/4; MES 21a/1; MG *kid-*, 21b/1; MG 104a/3; BVÖzgür *git-*, 119/7; BVAğar 17a/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 23a/234; MSD 561; YED 20/9; D 80; T 119; LD 2632; LGN 77/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 75/5; BVas. 18/9; Mün. 2a/12; NC 28a/1; HBD 202/16; ŞHD 47a-1; MA A6a/12; BD 388; MDF 264; Z 273a/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 68a-2; ŞRT 20b/09;

- “göç etmek”, [Kıp.T.] K 60b/3; İM 180a/2;
- “yok olmak, ortadan kalkmak”, [Kıp.T.] K 29b/9; İM 141b/5; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 288;

kit- (II): “giymek”, bk. *keç-*, [Kar.T.] AH AC 189;

kit: “çok”, bk. *ked*, [Kar.T.] AH C 254;

kiter-: “gidermek, uzaklaştırmak, ortadan kaldırmak”, [Kar.T.] DLT III, 187; AH 15; R 4: 133; KB 4113; TİEMKök 2: 276;

[ET.] AYÖlmez 193/17; AYÇetin *keter-*, 737; Üİ 97b/2;

[Har.T.] AKYB A.III. 16; HAP 35: 34;

[Kıp.T.] K 2b/6; GT 189/12; İM 145b/5; KFLT *kider-*, 401a/7; MGİ *kider-*, 55a/5; MGİ 94b/1; MES *kider-*, 7a/6; MG 23a/7; BVÖzgür *gider-*, 119/6; BVAğar 21a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 727; D 289; T 223; LD 2133; LGN 4/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 124/5; BVas. 593/1; ŞHD 188a-2; MA A7a/6; BD 126/21; MDF 426;

kitür-: “getirmek”, bk. *kiltür-*, *ketür-*, [Kar.T.] AH AC 478;

[Kıp.T.] GT 199/8; MG 5b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 285; YED 121/7; T 92; LD 1789;

[Çağ.T./K.D] NİD 101/1; BVas. 607/7; NC 1b/10; SM 48; HBD 193/6; ŞHD 20a-4; BD 71/1; MDF 1960; Z 251b/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100b-6;

kiwür-: “sokmak, dâhil etmek, girdirmek”, bk. **kigür-**, **kiwür-**, [Kar.T.] R 39: 5;

[Har.T.] HAP 3: 27; HŞ 2996;

[Kıp.T.] KFLT 397b/45; MGİ 48b/2; BVAğar 20b/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 867; LGN 6/6;

[Çağ.T./K.D] Mün. 2b/23; NC 8b/10; ŞHD 98b-2; Z 8b/3;

kiwür-: “sokmak, katmak, girdirmek”, bk. **kigür-**, **kiwür-**, [Kar.T.] TİEMKök 3: 27;

[Har.T.] MM 301-1; HAP 26: 200;

kiy-: “giymek, giyinmek”, bk. **keç-**, **kit-**, [Kar.T.] DLT II, 296; AH AC 300;

[Har.T.] NF *key-*, 106-4; HAP *key-*, 44: 53; HŞ *key-*, 3266;

[Kıp.T.] CC-I *key-*, 6b/27; CC-II 82a/24; KMTT *key-*, ; K *key-*, 144b/4; EKK *key*, 11a/10; BM 79a/7; İM *key-*, 495b/4; MGİ 221a/5; MG 68a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 51a/527; YED 17/1; LD 594; LGN 33/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 125/2; BVas. 38/6; NC 32a/10; SM 170; HBD 121/1; ŞHD 174b-7; MDF 440; Z 273a/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 91b-9;

[Çağ.Leh.] YUTS 201;

- “takmak, takınmak”, [Har.T.] HAP *key-*, 35: 12;

kiyin: “sonra”, bk. **kedin**.

kiz: “misk kutusu”, [Kar.T.] DLT I, 327;

kizle-: “gizlemek, saklamak”, [Kar.T.] DLT III, 300; AH 169; R 16: 59; KB 3232; TİEMKök 3: 49;

[ET.] AYÖlmez 141/1;

[Har.T.] NF 281-8; HAP 11: 5; HŞ 3103;

[Kıp.T.] Kİ 82; KMTT 41b/13; K 10b/5; EKK 83a/9; GT 78/6; İM 456a/8; KFLT 310a/31; MES 37b/4; MG 75b/6; BVAğar 61b/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 184/4; MEs. 4b/34; MSD 302; YED 201/3; LD 1580; LGN 14/6;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 131a-18; MA A75a/7;

- “korumak, muhafaza etmek”, [Har.T.] HAP 3: 49;

kizlen-: “gizlenmek; gizler görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 253; TİEMKök 16: 59;

[Har.T.] NF 184-5; HAP 27: 25; HŞ 2007;

[Kıp.T.] KMTT 36b/4; K 44b/7; EKK 83a/11; GT 24/5; İM 456a/8; KFLT 225b/37;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 20/1;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 13a-12;

kizlençü:

(1) “gizli”, [Kar.T.] DLT III, 242;

[ET.] AYÇetin 57;

[Har.T.] HŞ *kizlençi*, 1349; HŞ *kizlig*, 2586;

[Kıp.T.] K 88a/6; GT *kizli*, 221/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 217/1;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *kizli*, 19a-13;

(2) “gizli hazine”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 31;

kizleş-: “birbirinden gizlemek”, [Kar.T.] DLT II, 224;

kizlet-: “gizletmek”, [Kar.T.] DLT II, 348;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 21a-2;

koburga: “baykuş”, [Kar.T.] DLT I, 489;

ko-: “koymak”, bk. **koğ-**.

koça: “ihtiyar”, [Kar.T.] AH 195;

[Kıp.T.] MGİ 245b/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *ğoca*, 144⁴⁴⁶;

- “şeyh, ulu, efendi”, [Kıp.T.] KMTT 26a/9; UTİL *ğoca*, II-894;
- “sahip”, [Çağ.Leh.] UTİL *ğoca*, II-894;
- “genç efendi”, [Çağ.Leh.] UTİL *ğoca*, II-894;

koç:

(1) “damızlık erkek koyun, koç”, [Kar.T.] DLT I, 321;

[Kıp.T.] KMTT 15b/10; Kİ 69; BM 13a/8; RS 195b-5;

(2) “sağlıklı, iri yarı, genç”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 13;

koçnar: “iri koç”, [Kar.T.] DLT I, 321;

[Har.T.] NF *koçkar*, 216-2;

[Kıp.T.] K *koçğar*, 81a/1; CC-I *koçkar*, 54a/29; Kİ *koçkar*, 69; KMTT *koçkar*, 15b/10; K *koçkar*, 147a/8; EDM *koçkar*, 7a/13; EKK *koçkar*, 69b/5; BM *koçkar*, 13a/8; RS *koçkar*, 199b-21; GT *koçkar*, 335/9; İM *koçkar*, 378a/8;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *koçkar*, 100b-6; Abuş. *koçkar*, 963;

[Çağ.Leh.] YUTS *koçkar*, 241; YUTS *koşkar*, 245; UTİL *koçkar*, IV-229; ÖTİL *koçkâr*, V-417;

koçu: “set”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 94;

koğ-⁴⁴⁷:

(1) “koymak, bırakmak, rahat bırakmak”, bk. **koy-**, [Kar.T.] DLT III, 440; AH 240; R 34: 27; TİEMKök 7: 127; KB 4719;

⁴⁴⁶ Bu kelime Türkçeden Farsçaya geçip Farsçadan Yeni Uygur Türkçesine bu şekilde geri girmiş.

⁴⁴⁷ [E.T.] ko- “koymak”, Ş.U.: G 6.

[ET.] Ton. 2 AYÖlmez 190/23; IBTekin 42;

[Har.T.] MM 331-3; HAP 53: 51; AKYB *ko-*, K.VII. 17; MM *ko-*, 75-4; HŞ *ko-*, 3226; HŞ 1788;

[Kıp.T.] K 116a/7; K *ko-*, 41a/6; KFLT *ko-*, 397b/48; MES *ko-*, 20b/1; BVÖzgür *ko-*, 94/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *ko-*, 59/6; GTSib 15/8;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *ko-*, 184a-6; BTD *koy-*, XXXVII/4;

(2) “indirmek”, [Kar.T.] R 7: 157;

[Har.T.] HAP 94: 2;

(3) “doğurmak”, [Kar.T.] R 35: 11;

[Har.T.] HAP 41: 47;

(4) “ihmal etmek, umursamamak, yüz çevirmek, aldırış etmemek, rahat bırakmak”, [Kar.T.] R 9: 67; KB 3984; TİEMKök 9: 67;

[Har.T.] HAP 33: 48;

[Çağ.T./K.D] BTD *koy-*, XIX/5;

(5) “mühlet vermek”, [Kar.T.] R 19: 75; TİEMKök 19: 75;

(6) “selam söylemek”, [Kar.T.] R 43: 89;

(7) “bitmek, sona ermek, son bulmak”, [Kar.T.] KB 2003;

koğıguçı: “bırakan, terk eden”, [Kar.T.] KB 1620;

koğı : “herhangi bir şeyin alt kısmı, aşağı”, [Kar.T.] DLT III, 46; AH 102; R 16: 45; KB 773;

[ET.] BK *kodı*, D 37; AYUçar 0510; IBTekin 50;

[Kıp.T.] K 115a/2;

koğkı: “alçakgönüllülük”, [Kar.T.] KB 1700;

koçkılık: “alçakgönüllülük”, bk. *koykılık*, [Kar.T.] AH 270;

koğul-:

(1) “meydana koyulmak, ortaya çıkarılmak, inşa edilmek, yapılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 49;

[Har.T.] HAP 3: 69;

(2) “terk edilmemek, yalnız bırakılmak”, [Kar.T.] R 9: 16; TİEMKök 17: 22;

- “koyulmak, kurulmak, yerleştirilmek”, [Har.T.] NF 210-3;

koğun-: “bırakmak”, [Kar.T.] KB 2058;

kođuruk⁴⁴⁸: “kukla, ocuk oyuncağı, keçeden bebek”, [Kar.T.] DLT I, 501;

[Har.T.] Hş *kavurak*⁴⁴⁹ 2257;

[ağ.Leh.] YUTS *korak*, 244; UTİL *korak*, IV-233;

koğuş-:

(1) “işi karşı taraf yapar diye güvenip birbirine bırakmak”, [Kar.T.] DLT II, 94;

(2) “sözleşmek, anlaşmak”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 142;

koğuz: “dul kadın”, [Kar.T.] DLT I, 365;

koğuzlan-: “Argu lehçesinde dul kadınla evlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 268;

koğ: “göz veya yemekteki pislik”, [Kar.T.] DLT III, 128;

- “toz, zerre”, [ET.] AYÖlmez 171/17;
- “saman külleri”, [ağ.Leh.] UTİL 262;

kogşa-: “(katı nesne için) gevşemek”, [Kar.T.] DLT III, 287;

kogşak: “ürk, gevşek”, [Kar.T.] DLT I, 474;

⁴⁴⁸ Atalay bu kelimeyi kuğuruk şeklinde okumuştur.

⁴⁴⁹ Zajaczkowski ve Hacıeminoğlu bu kelimeyi,

[ET.] AYTök 2394;

kogşaş-: “sıcaktan gevşemek, gücü gitmek”, [Kar.T.] DLT II, 350;

kogşat-: “gücü gevşetmek”, [Kar.T.] DLT II, 337;

koguş (I): “oluk, kanal; değirmendeki su kanalı”, [Kar.T.] DLT I, 369;

[Kıp.T.] MG *ķavuş*, 103b/7;

koguş (II): “oku düzeltme için kullanılan kamış parçası”, [Kar.T.] DLT I, 369;

koguş (III): “deri, sıırım”, [Kar.T.] DLT I, 369;

[ET.] AYUçar 0733;

koguşlan-: “(su) fışkırmak”, [Kar.T.] DLT II, 268;

kok- (I): “kokmak, kokusu yükselmek”, [Kar.T.] DLT II, 293;

[Kıp.T.] K 19b/9; KFLT 385a/3;

- “koku”, [Kıp.T.] MES *ķoku*, 30b/1;

kok- (II): “yara için sakinleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 293;

kok- (III): “su için azalıp durgunlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 293;

kokıt-: “kokutmak”, [Kar.T.] DLT II, 309;

[Kıp.T.] K *ķokut-*, 93a/7;

kokrat-: “sıvı şeyler için azaltmak”, [Kar.T.] DLT II, 334;

kokun⁴⁵⁰: “kıvılcım”, bk. **kukun**.

ķokuz: “boş, boşluk, eksiklik”, bk. **kögüz**, [Kar.T.] KB 1626;

- “alçak yer, ova”, [Kıp.T.] BM 9b/7;
- “ağız boşluğu, avurt”, [Çağ.Leh.] UTİL *ķowuz*, IV-296;

⁴⁵⁰ Atalay bu kelimeyi *kukun* şeklinde okumuştur. Kelime Özbek Türkçesinde de *kukun* şeklinde geçtiği için madde başı *kukun* olarak alınmıştır.

kol (I):

(1) “kol”, [Kar.T.] DLT III, 134; AH 222; R 7: 124; KB 766;

[ET.] Toyok ön tar. 5; AYUçar 0094;

[Har.T.] AKYB A.II. 3; MM 92-2; NF 51-3; HAP 28: 35; HŞ 1018;

[Kıp.T.] CC-I 48a/21; KMTT 21b/3; Kİ 73; K 139b/8; EDM 13a/10; RS 190a-17; İM 112b/3; KFLT 210a/10; MGİ 44a/3; MES 11a/5; MG 4a/2; BVAğar 54b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 115/4; MSD 56; YED 8/9; D 153; T 280; LD 2609; LGN 60/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 260/3; BVas. 349/1; NC 17a/10; SM 123; HBD 142/1; BD 126/19;

[Çağ.T./K.Ö.D] ŞRT 34b/02;

(2) “taraf, yön”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 52;

[Kıp.T.] MG 30b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 180/8;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 50a-7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 81a-11;

- “koyun vb. için ön but, ön pençe”, [Har.T.] NF 33-11; [Çağ.Leh.] UTİL IV-270; ÖTİL V-402;
- “el”, [Kıp.T.] CC-I 48a/28; EDM 20a/10; EKK 68b/3; GT 322/9; MGİ 17b/1; [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 12a/119; [Çağ.T./K.D] ŞHD 94b-13; MA A18b/5; MDF 463; Abuş. 963; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 74b-4; [Çağ.Leh.] YUTS 241; UTİL IV-270; ÖTİL V-402;
- “askeri birlik, alay”, [Har.T.] NF 71-12; [Çağ.T./K.D] ŞHD 184b-7; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 100a-15;
- “ellemek”, [Kıp.T.] MGİ *kol koy-*, 104b/2;
- “omuz”, [Çağ.Leh.] YUTS *ğul*, 145;
- “parmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-270; ÖTİL V-402;
- “bir kişinin kendine özgü el yazısı, yazma stili”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-270; ÖTİL V-402;
- “vakit, zaman”, [Çağ.Leh.] YUTS 242; UTİL IV-270;

- “imza”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-403;

kol (II): “dağın tepesinden vadinin dibine kadar uzana yükselti, vadi”, [Kar.T.] DLT III, 134; AH 312; R 28: 30; KB 4968;

[Har.T.] NF 281-17; HAP 79: 16; HŞ 3659;

[Kıp.T.] KMTT 6a/9; İM 301a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 190/3;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 186a-1;

[Çağ.Leh.] YUTS *ğol*, 145⁴⁵¹;

kol (III): “kılıç ve bıçağın uzunlamasına çizgisi”, [Kar.T.] DLT III, 134;

kol-:

(1) “rica etmek, istemek, dilemek”, [Kar.T.] DLT II, 25; AH 312; R 41: 49; KB 3056; TİEMKök 4: 127;

[ET.] IB 71; AYÖlmez 175/2; UM I 196; Hua. 326;

[Har.T.] MM 165-4; NF 97-14; HŞ 1193;

[Kıp.T.] CC-I 20b/15; K 114b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 24/11; MEs. 46a/478; MSD 594; D 758; LD 1503; LGN 12/3;

[Çağ.T./K.D] NC 9b/10; HBD 207/4; ŞHD 10b-10; MA 2616(B);

(2) “aracılık etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 53;

kolan: “eyer kayışı”, [Kar.T.] DLT I, 214;

[Kıp.T.] CC-I 6a/26; KMTT 14b/9; K *kolay*, 9a/8; EDM 8b/7; RS *kolan* ~ *kolay*, 205a-28; BVÖzgür 108/4;

[Çağ.T./K.D] ML *olang*, 87;

koldaç: “dilenci”, [Kar.T.] DLT 726⁴⁵²;

⁴⁵¹ Bu kelime Türkçeden Farsçaya Farsçadan Yeni Uygur Türkçesine geçmiştir.

oldas: “arkada, desteki”, [Kar.T.] DLT I, 461; R 4: 69; KB 1697; TEMKk 4: 38;

[Har.T.] NF 31-11; HAP 4: 69;

[Kp.T.] K 11a/2; RS 200c-11; GT 154/3;

[a.T./K..D] GTSib 42/4; LD 826;

[a.T./K.D] BVas. 567/7; NC 11b/5; HD 104a-7; Abu. 963;

[a.Leh.] UTL IV-288; TL *oldas*, V-404;

- “ortak, erik”, [Har.T.] HAP 28: 62;
- “sadı; nedime”, [a.Leh.] UTL IV-288;

koldalan-: “arkadalardan saymak”, [Kar.T.] DLT II, 272;

kolgr-: “istemek zere olmak”, [Kar.T.] DLT II, 194;

oluı: “dilenci”, [Kar.T.] TEMKk 2: 177;

[Har.T.] HAP 2: 177;

oltu: “istemek, muhtalık, ihtiya, arzu”, [Kar.T.] KB 4275;

[Har.T.] H olta, 1472; MM *olu*, 375-4; H *olta*, 1838;

- “bir eit vergi”, [Har.T.] AKYB *ola*, K.I. 38; AKYB *olta*, Ka. II. 14; AKYB *olu*⁴⁵³, K.I. 38;

oltuı: “muhta, ihtiyaı olan”, [Kar.T.] KB 2093;

- “dilenci”, [ET.] AYTok 2375;

⁴⁵² Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadıı iin Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında getii sayfa numarası verilmitir.

⁴⁵³ *ola* ile aynı manaya gelen vergi adı.

ķoltuķ: “koltuk altı, omuz başının altında kolun gövde ile birleştiği yer”, [Kar.T.] DLT I, 475; R 20: 22; TİEMKök *ķoltuķ*, 20: 22;

[Har.T.] NF *ķoltuķ*, 84-7;

[Kıp.T.] CC-II *koltuk*, 65b/33b; KMTT *ķoltuķ*, 21b/2; Kİ *ķoltuķ*, 74; K *ķoltuķ*, 68b/9; EDM 13a/10; EKK *ķoltuķ*, 68b/8; RS 190a-26; GT *ķoltuķ*, 186/7; İM *ķolduę*, 302b/8; İM *ķoltuķ*, 478b/6; MGİ *ķoltuķ*, 71b/4; MG *ķoltuķ*, 21b/8; BVÖzgür *ķoltuķ*, 109/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *ķoltuķ*, 76/7; GTSib *ķoltuę*, 69/4;

[Çağ.T./K.D] MDF *ķoltuķ*, 1822;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķoltuķ*, 242; UTİL *ķoltuķ*, IV-286; ÖTİL *ķoltiķ*, V-406;

- “kıyafetin koltuk altı kısmı”, [Çağ.Leh.] UTİL *ķoltuķ*, IV-286; ÖTİL *ķoltiķ*, V-406;
- “körfez”, [Çağ.Leh.] UTİL *ķoltuķ*, IV-286; ÖTİL *ķoltiķ*, V-406;

ķoltuķla-: “koltuğuna almak, koltuğuna kısıtırıp tutmak”, [Kar.T.] DLT III, 351;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ķoltiķli-*, V-406;

- “elini tutmak, yardım etmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *ķoltuķli-*, 242; ÖTİL *ķoltiķli-*, V-406;

ķoltur-: “istetmek”, [Kar.T.] DLT II, 191;

[Çağ.T./K.D] şHD *ķoldur-*, 185b-10;

ķolun-: “bizzat istemek, dilemek”, [Kar.T.] DLT II, 156;

[ET.] AYÇetin 642;

ķoluş-: “karşılıklı bir şey istemek”, [Kar.T.] DLT II, 109;

kom (I): “deve semeri”, [Kar.T.] DLT III, 136;

- “semer”, [Kıp.T.] KMTT *kum*, 6a/6;
- “eğelti keçesinin parçaları”, [Çağ.T./K.D] ML 86;

kom (II): “dalga, su dalgası”, bk. *kum*, [Kar.T.] DLT III, 137; TİEMKök 11: 42;

[Har.T.] HAP 11: 42;

[Kıp.T.] CC-II 58a/18b;

kom-: “dalgalanmak”, [Kar.T.] DLT II, 27⁴⁵⁴;

komı-: heyecanlanmak, coşmak, şiddetli özlem duymak”, [Kar.T.] DLT III, 273; KB 3854;

- “güneş, yıldız vb. için parlamak, ısıldamak”, [Har.T.] NF 9-8; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 9/9;

komıt-: “heyecanlandırmak, coşturmak”, [Kar.T.] DLT II, 311; KB 2328;

komşuy: “kan ile tamamıyla dolmuş kene”, [Kar.T.] DLT III, 241;

komtur-: “dalgalandırmak”, [Kar.T.] DLT 727⁴⁵⁵;

komuk: “hayvan pisliği, özellikle atın pisliği”, [Kar.T.] DLT I, 383;

komuş- ~ komış-: “dalgalanmak; coşmak; coşkuyla çalışmak”, [Kar.T.] DLT 727⁴⁵⁶;

kon (I): “Argu lehçesinde koyun”, bk. *koy*, [Kar.T.] DLT I, 31;

[ET.] IBTekin *kony*, 29;

kon (II): “bağır, göğüs”, [Kar.T.] KB 1500;

kon-:

⁴⁵⁴ Atalay bu kelimeyi *kum*- şeklinde okumuştur.

⁴⁵⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁴⁵⁶ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

(1) “kuş vb. için konmak, inmek”, [Kar.T.] DLT III, 184; KB 5643;

[ET.] IBTekin 61;

[Çağ.Leh.] YUTS 243; UTİL IV-294; ÖTİL *kon-*, V-409;

(2) “kabile vb. için konmak, inmek; konaklamak için bir yere yerleşmek, oturmak”, [Kar.T.] DLT III, 184-185;

[ET.] KT G 7;

[Har.T.] NF 414-10; HŞ 3257;

[Kıp.T.] CC-II 69a/19; KMTT 39b/8; BM 83b/2; GT 126/9; İM 298b/7; MGİ 185b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 83/11;

[Çağ.T./K.D] BVas. 725/1; HBD 130/4; ŞHD 142b-4; MA A40a/15; BD 397/3; MDF 2147;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 75a-2;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-294; ÖTİL *kon-*, V-409;

- “ortaya konulmak, meydana çıkarılmak”, [Har.T.] HAP 39: 69;
- “koyulmak, bırakılmak, salıverilmek”, [Har.T.] HAP 26: 146; [Çağ.T./K.Ö.D] YED 107/4;
- “saldırmak, hücum etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-294;
- “sığınmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-294;
- “geceyi bir yerde geçirmek, geceleme”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kon-*, V-409;

konak: “akdarı”, bk. **koyak**, [Kar.T.] DLT I, 384;

[Kıp.T.] İM 169a/2;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *konak*, V-410;

- “mısır”, [Çağ.Leh.] YUTS 243; UTİL IV-292;

konakla-: “akdarı yemek”, [Kar.T.] DLT III, 347;

konat: “bir arada yaşayan insan topluluğu”, [Kar.T.] DLT I, 357;

konat-: “aşiret vb.ni yerleştirmek”, [Kar.T.] DLT II, 313;

kondur-: “kuş için kondurmak”, [Kar.T.] DLT II, 192;

[Har.T.] HŞ 3204;

- “yerleştirmek, iskân ettirmek, konaklatmak”, [ET.] KT D 2; IBTekin *kontur-*, 34; [Har.T.] AKYB K.I. 19; NF 71-14; [Çağ.T./K.Ö.D] LD 1007; [Çağ.Leh.] ÖTİL *kondir-*, V-408;
- “misafir etmek, barındırmak”, [Kıp.T.] CC-I 15a/5;
- “geceyi geçirmesi için birini evine almak, geceletmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 243; UTİL IV-293;
- “bitmiş kıyafet parçalarını birleştirmek, dikmek, bir araya getirmek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-293; ÖTİL *kondir-*, V-408;

kondur- (II): “maden üzerine kıymetli taş kondurmak, işlemek”, [Kar.T.] DLT II, 192;

konra- (I): “kestane rengine dönmek”, [Kar.T.] DLT III, 402;

konra- (II): “ses kalınlaşmak; buluş çağına girmek”, [Kar.T.] DLT III, 402;

konrağı (I): “kulak ardı kemiği”, [Kar.T.] DLT III, 387;

konrağı (II): “zil, çingirak”, [Kar.T.] DLT II, 358;

[Har.T.] HŞ 3498;

[Kıp.T.] CC-II *konrov*, 82b/24b; K *çıyragu* 169a/2;

[Çağ.T./K.D] MA *konrag*, 3764(B); MA *konkrav*, 3764(D);

[Çağ.Leh.] YUTS *konğurağ*, 243; YUTS *konğuruğ*, 243; UTİL *konğurağ*, IV-268; ÖTİL *konğırâğ*, V-410;

- “telefon”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *konğırâğ*, V-410;

ķonŗul-: “k  k  nden koparılmak, s  k  lmek”, [Kar.T.] R 14: 26; T  EMK  k 14: 26;

[Har.T.] NF 35-13; HAP 14: 26;

[Kıp.T.] K 151a/4;

ķonŗı: “komŗı”, bk. **ķoŗnı**, **ķonŗı**, [Kar.T.] DLT I, 435; R 33: 60;

[Har.T.] NF 163-7;

[Kıp.T.] CC-I 49a/21; K   74; KMTT 34a/11; EDM 14b/2; EDM **ķonuŗ**, 14b/2; KFLT **ķonŗı** ~ **ķonŗı**, 353a/25;

ķonŗı: “komŗı, sınır ortaklıķı bulunan”, bk. **ķonŗı**, **ķoŗnı**, [Kar.T.] T  EMK  k 8: 48;

[Har.T.] NF 267-9; HAP 13: 4; Hŗ 2955;

[Kıp.T.] CC-II **ķonŗı**, 62a/25-26; K 74b/8; GT 164/13;   M **ķonŗı**, 467b/6;

[  aĝ.T./K.  .D] MSD 769;

[  aĝ.T./K.D] MA **ķavun  ı**, 1457(C); MA **ķavun  ı**, A20a/12; MA **ķavunŗı**, A51a/3; MA 3635(B); MA **ķonŗı**, 3812(B);

- “yardımcı, yakın dost”, [Har.T.] HAP 8: 48;

ķonuk: “konuk, misafir”, [Kar.T.] DLT I, 45; R 15: 68; KB 4415; T  EMK  k 18: 77;

[Har.T.] NF 22-14; HAP 11: 78; Hŗ 3240; Hŗ **ķona  **, 1020; AKYB **ķona  **, K.I. 18;

[Kıp.T.] KMTT **ķona  **, 34a/7; K   74; K 161b/9; EKK **ķona  **, 30a/8; RS **ķona  **, 203a-28; RS 203a-28; GT **ķona  **, 269/1;   M **ķona  **, 418a/7; KFLT 274a/5; MG   **ķona  **, 219a/3; MG   19a/2;

[  aĝ.T./K.  .D] GTSib 179/8; LGN **ķona  **, 80/4;

[  aĝ.T./K.D] MA **ķona  **, 4536(B);

ķonukla-: “konuk etmek, misafir etmek, aĝırlamak”, bk. **ķona  la-**, [Kar.T.] DLT III, 339;

[Har.T.] NF 22-2; HŞ 1751; HAP *ķonaķla-*, 18: 77;

[Kıp.T.] CC-I *ķonaķla-*, 3b/6; Kİ 74; KMTT *ķonaķla-*, 43b/12; K 21b/8; EDM *ķonaķla-*, 20b/10-12; EKK *ķonaķla-*, 30a/7; GT 175/3; İM *ķonaķla-*, 418b/7; KFLT 137b/14;

ķonuķlaş-: “misafir ağırlamada yarış etmek; birbirini misafir etmek”, [Kar.T.] DLT II, 258;

[Kıp.T.] K *ķoņşılaş-*, 159b/1;

ķonuķluğ: “misafirlik”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 78;

ķonuķluķ: “misafirperverlik”, [Kar.T.] DLT 728⁴⁵⁷; KB 4574;

- “misafirlik”, [Har.T.] NF 309-7; HŞ 1752; [Kıp.T.] İM 274a/4; Kİ 74;
- “tünemiş, ayakta duran”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-294;

ķonum:

(1) “aşiret”, [Kar.T.] DLT I, 114;

(2) “mahlûk, yaratılmış olanlar”, [Kar.T.] KB 1347;

- “konak, yurt, yaşanılan yer”, [Har.T.] AKYB K.I. 32; HAP 2: 259;

ķoņur (I): “kestane rengi, kahverengi”, [Kar.T.] DLT III, 363;

[Çağ.Leh.] YUTS 243; UTİL IV-269;

- “üstü kırmızı altı beyaz”, [Kıp.T.] KMTT *ķoņur*, 33a/8;

ķoņur (II): “boğuk (ses)”, [Kar.T.] DLT III, 363;

⁴⁵⁷ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “asker arasındaki kargaşalık, gürültü”, [Kıp.T.] BM *ḵonğur*, 12a/7⁴⁵⁸;

ḵoñuz-: “ağaç vb.’ni köklemek, kökünden çıkarmak”, [Kar.T.] DLT III, 392; R 16: 26; TİEMKök 7: 171;

[Kıp.T.] K 89b/7;

- “koparmak”, [Har.T.] HŞ 1464; [Çağ.T./K.D] BD *ḵonğar-*, 222/1;

ḵonut: “konut”, [Kar.T.] KB 4471;

koñuz: “osurgan böceği, kokar böcek (yeşil renkli olan kötü koku yayan böcek türü)”, [Kar.T.] DLT III, 363; KB 6559;

[ET.] Toy. 29;

[Çağ.T./K.D] MDF *ḵoñuz*, 1901;

[Çağ.Leh.] YUTS 243; UTİL IV-269;

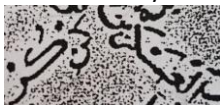
- “kurtçuk”, AYUçar *koñguz*, 0522;
- “bok böceği”, [Kıp.T.] BM *ḵonuz*, 16a/6⁴⁵⁹;

ḵop: “bütün, hepsi, çok”, bk. **köp**, [Kar.T.] DLT I, 319;

[ET.] BK K 2; AYÖlmez146/13; UM I 198; IBTekin 15; Hua. 28;

[Har.T.] HŞ 3681;

⁴⁵⁸ Arapça الضجيج بـين “asker arasında” olarak verilen kelime grubuna [Al-Turk bu Arapça ibareyi الضجيج بـين “asker arasındaki gürültü” olarak vermiştir.] karşılık olarak verilen kelimeyi Zajaczkowski Kl’de geçen *kürken* “iki asker arasındaki gürültü” kelimesine dayanarak olsa gerek *kürken* şeklinde okumuş ve “zamieszanie miğdzy żołnierzami” “askerler arasındaki karşılıklık” şeklinde anlamlandırmıştır. Al-Turk de DLT’de geçen *ḵoñur* kelimesine dayanarak *ḵonğur* şeklinde okumuş olabilir.

⁴⁵⁹ Zajaczkowski kelimeyi “chrząszcz, chrabąszcz (böcek, hamam böceği)” olarak anlamlandırmıştır.

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 57/8;

kop-:

(1) “kuş, toz vb. için kalkmak, havalanmak”, [Kar.T.] DLT II, 4;

[ET.] IB 65;

[Kıp.T.] KMTT 41a/7; BM 27a/9;

(2) “insan için ayağa kalkmak, doğrulmak”, [Kar.T.] DLT II, 4; AH 179; R 4: 142; TİEMKök 2: 275; KB 4153;

[Har.T.] MM 127-2; HAP 2: 275; HŞ 1194;

[Kıp.T.] CC-I 26b/21; KMTT 41a/7; K 19b/3; BM 32b/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 61/7; TSM 126; MEs. 49b/512; MSD 287; D 866;

[Çağ.T./K.D] NİD 76/2; BVas. 319/8; ŞHD 4a-12; MA D36b/10; BD 127/1; MDF 759; Abuş. 964;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 93b-14;

[Çağ.Leh.] YUTS 243; ÖTİL V-411;

(3) “çıkmak, yükselmek”, [Kar.T.] DLT II, 4; KB 5450;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 110: 3; LD 728;

(4) “meydana gelmek, vuku bulmak, zuhur etmek, var olmak”, [Kar.T.] KB 4213;

[Har.T.] HAP 14: 41;

[Kıp.T.] GT 279/2; MGİ 18a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 90; MSD 715; D 446; T 183;

[Çağ.T./K.D] NİD 235/4; ŞDG 28/5; BD 56/3;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-227;

(5) “rüzgâr, dalga vb. kopmak”, [Kar.T.] DLT II, 4;

[Kıp.T.] CC-II *hop-*, 58a/18b;

- “dikilmek, dikilip kalmak”, [Har.T.] HAP 14: 42;

- “yetişmek, büyümek”, [Har.T.] HAP 43: 18;
- “mafsal yerinden çıkmak”, [Kıp.T.] KMTT 41a/7;
- “kopmak, ayrılmak”, [Kıp.T.] K 67a/5; BVÖzgür 29/5; [Çağ.T./K.D] HBD 28/5;
- “öldükten sonra yeniden dirilmek”, [Kıp.T.] CC-II 70a/16; İM 61b/4; [Çağ.T./K.D] MA D43a/2;
- “büyümek, yetişmek”, [Kıp.T.] GT 130/5;
- “sökme, yerinden çıkarmak”, [Kıp.T.] İM 460a/2;
- “uyanmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 269;
- “kendini olumsuz bir şeye hazırlamak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-227;
- “-mek üzere olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-227;
- “yeniden ayakları üzerinde durmak, düze çıkmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-227;

kopar-:

- (1) “inşa etmek, yapmak, meydana getirmek”, bk. **kopğar-**, [Kar.T.] R 40: 64;

[Har.T.] HAP 78: 12;

[Kıp.T.] CC-I 11b/19; K 19b/3; İM 436a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 163;

[Çağ.T./K.D] MA A7a/14; BD 107/1;

[Çağ.Leh.] YUTS 243; UTİL **kopur-**, IV-227;

- (2) “hile kurarak, plan yaparak geceyi geçirmek”, [Kar.T.] R 4: 81;

- (3) “kaldırmak, ayağa kaldırmak, harekete geçirmek”, bk. **kopğar-**, [Kar.T.] R 64: 7; TİEMKök 4: 142;

[Har.T.] HAP 35: 9;

[Kıp.T.] K 19b/2; GT 99/9;

- (4) “hazırlamak, bir araya getirmek”, [Kar.T.] R 16: 84; TİEMKök 16: 84; [Har.T.] HŞ **kubar-**, 3395;

- “koparmak, kaldırmak, yerinden sökmek”, [Har.T.] HAP 100: 4; HŞ 2421; [Kıp.T.] İM 353b/6; Kİ 68; [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 27b/285; LD 251; LGN 90/8; [Çağ.T./K.D] MA A15a/3; Abuş. 964; [Çağ.Leh.] YUTS 243; ÖTİL **kopâr-**, V-412;

- “diriltmek, haşretmek”, [Har.T.] HAP 2: 259; [Kıp.T.] İM 61b/6;
- “yürürlüğe sokmak, yerine getirmek, ifa etmek”, [Har.T.] HAP 5: 68;
- “koparmak, kesmek, parça ayırmak”, [Kıp.T.] KMTT 44b/10; KFLT 268a/12; BVAğar 57b/3; [Çağ.T./K.D] HBD 16/6;
- “yükseltmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 45: 3;

koparıl-: “diriltmek, bir araya getirilmek”, bk. **kopğarıl-**, [Kar.T.] R 15: 36; TİEMKök 7: 14;

[Har.T.] HAP 64: 7; HAP *kopğarıl-*, 38: 79;

- “meydana getirilmek, inşa edilmek”, [Kıp.T.] K 27b/2; İM *koparıl-*, 289b/2;
- “yerinden sökülme”, [Kıp.T.] İM *koparıl-*, 460a/2;

kopğar-: “uyandırmak, ayağa kaldırmak, harekete geçirmek”, bk. **kopar-**, [Kar.T.] TİEMKök 18: 12;

[Kıp.T.] K 122b/7;

- “diriltmek, haşretmek”, [Har.T.] HAP 2: 56;
- “kurmak, yapmak”, [Har.T.] HAP 18: 105;
- “yürürlüğe sokmak, yerine getirmek, ifa etmek”, bk. **kopar-**, [Har.T.] HAP 5: 66;
- “koymak”, [Har.T.] HAP 16: 84;

kopğur-: “bir araya getirmek, diriltilip kaldırmak”, [Kar.T.] R 36: 52;

kop kıl-: “rahatlamak”, [Kar.T.] DLT 729⁴⁶⁰;

kopmak: “ahiret”, [Kar.T.] R 59: 2;

koprul-: “diriltmek”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 29;

kopruş-: “kaldırmada yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT II, 218;

[Çağ.Leh.] UTİL *kopruş-*, IV-227;

⁴⁶⁰ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

koptur-: “yerinden kaldırmak”, [Kar.T.] DLT 729⁴⁶¹;

ķopur-:

(1) “kaldırmak, yerinden kaldırmak”, [Kar.T.] DLT II, 72; KB 6245;

[Kıp.T.] BM *ķopar-*, 73b/3;

(2) “diriltmek”, [Kar.T.] R 7: 187;

(3) “yükseltmek”, [Kar.T.] KB 5792;

- “baykuş”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *ķopurğa*, 66;

kopurt-: “kaldırtmak, hareket ettirmek”, [Kar.T.] DLT III, 430;

[Kıp.T.] K *ķoput-*, 169a/3;

kopusa-: “ayağa kalkmak istemek”, [Kar.T.] DLT III, 285; TİEMKök *ķopsa-*, 4: 142;

kopuş-: “ayağa kalkmada yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 88;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-227;

kopuz⁴⁶²: “ut, saz, kopuz”, [Kar.T.] DLT II, 235;

[Har.T.] HŞ 1608;

[Kıp.T.] KMTT *ķobuz*, 26a/3; Kİ *ķobuz*, 68; İM 448a/3; KFLT *ķopus*, 256a/49;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *ķobuz*, 58; MEs. 13a/125; T 121;

[Çağ.T./K.D] BVas. 219/9; ŞHD 164b-13; Abuş. 964;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķovuz*, 246; UTİL *ķobuz*, IV-224; UTİL *ķovuz*, IV-296;

kopza-: “kopuz, ud çalmak”, [Kar.T.] DLT III, 283;

- “ilahi söylemek”, [Kıp.T.] *kopsa-*, 71a/9;

⁴⁶¹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁴⁶² Atalay bu kelimeyi *kubuz* şeklinde okumuştur.

kopzal-: “ud, kopuz çalınmak”, [Kar.T.] DLT II, 235;

kopzaş-: “ut, kopuz çalmada yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 220;

kopzat-: “ut, kopuz çaldırmak”, [Kar.T.] DLT II, 335;

kor (I): “yoğurt veya kımız mayası”, [Kar.T.] DLT III, 122;

kor (II): “kayıp”, [Kar.T.] DLT III, 122;

kor (III): “zarar, ziyan”, bk. **ķora**, [Kar.T.] R 16: 109; KB 1316; TİEMKök 6: 157;

[ET.] UM I 35;

ķor (IV): “kömür, köz”, bk. **ķöz**.

ķora: “zarar”, bk. **ķor**, [Kar.T.] KB 6627;

ķora-: “azalmak”, [Kar.T.] KB 1062;

[ET.] AYUçar 0522; UM I 65;

- “yok olmak, mahvolmak”, [ET.] AYAYazlı **ķora-**, 0663;
- “güçsüzleştirmek, zayıflatmak”, [Kıp.T.] CC-II **ķora-**, 82a/5b;

ķorat-: “zarara uğratmak, hanel getirmek”, [Kar.T.] KB 6239;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 184/7;

ķorday: “kuğu”, [Kar.T.] DLT III, 240; KB 5377;

ķorğaşın ~ ķorğaşun: “kurşun”, bk. **kerjü**, **ķuruğjın**, **ķuşun**.

ķorı-: “korumak, muhafaza etmek”, [Kar.T.] DLT III, 263;

[Har.T.] MM 369-2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 82/12;

[Çağ.Leh.] YUTS **ķoru-**, 244; ÖTİLV-413;

- “çevresine duvar çekmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *koru-*, 244;

korıg: “bey vb.’nin muhafaza altına aldığı yer, koru, küçük orman”, [Kar.T.] DLT I, 17;

[Har.T.] HŞ 1325;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *korik*, V-413;

- “kapalı, korunaklı alan”, [Kıp.T.] RS *koruk*, 189c²-16; [Çağ.Leh.] ÖTİL *korik*, V-413;
- “himaye, koruma”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *korik*, V-413;
- “ekme elverişli ama işlenmemiş arazi”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *korik*, V-413;

korq-: “korkmak, endişe etmek, ürpermek”, bk. *korq-*, [Kar.T.] DLT III, 421; R 9: 56; KB 2288; TİEMKök 5: 28;

[ET.] Ton. 41; AYÖlmez 141/7; UM I 50; IBTekin 2; Hua. 249;

[Har.T.] AKYB K. IV. 15; MM 162-4; NF 19-5; HAP 39: 9; HŞ 2165;

[Kıp.T.] CC-I 22a/4; CC-II *korq-*, 63a/19; Kİ 70; KMTT 41b/11; K 54a/1; EDM 19b/4; EKK 83a/8; GT 64/5; İM 22b/3; KFLT *koruk-*, 257a/26; MGİ 219b/7; MGİ *koruk-*, 131b/4; MES 17a/6; MG 58a/5; BVÖzgür 59/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 3574; GD 121: 5; MEs. 53b/558; MSD 436; YED 30/7; D 617; LD 530; LGN 68/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 273/5; BVas. 158/4; HBD 80/4; ŞHD 18a-2; MA A25a/1; MA *koruk-*, 4847(B); BD 95/3; MDF 6;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 79b-8; ŞRT 8a/12;

[Çağ.Leh.] YUTS 244; UTİL IV-241; ÖTİL V-415;

korqgu: “korku”, bk. *korqgu*, [Kar.T.] TİEMKök 3: 28;

[Kıp.T.] İM *korqu*, 91b/7; MGİ *korqu*, 143a/3; MGİ *korqu*, 57a/5; MGİ *korqgu*, 81b/5; MG *korqu*, 83b/9;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *korquv*, V-416;

kor kıl-: “kaybetmek”, [Kar.T.] DLT 730⁴⁶³;

korqıl-: “korkmak, korkuya kapılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 49;

korqınç: “korku”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 77;

[ET.] IBTekin 36; Hua. 291;

[Har.T.] HŞ 20;

[Kıp.T.] MG *korqınç*, 88a/6; BVAğar *korqınç*, 39a/9;

[Çağ.T./K.D] MA *korqınç*, A6a/14; Abuş. *korqınç*, 964;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *korqınç*, 77a-13;

[Çağ.Leh.] YUTS *korqınuç*, 244; UTİL *korqınç*, IV-241; ÖTİL V-415;

korqınçsız: “korkusuz”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 68;

[ET.] UM I 52;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *korqınçsız*, V-415;

korqınçsızlık: “korkusuzluk”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 82;

korqınçu: “korku, korkulacak şey”, [Kar.T.] R 50: 36;

korqıt-: “korkutmak, uyarmak”, bk. *korqıt-*, [Kar.T.] DLT II, 339; KB 656; TİEMKök 19: 39;

[ET.] AYÇetin 740; Hua. 125;

[Har.T.] NF 201-8;

[Kıp.T.] K 107b/6; EKK *korqıt-*, 83a/11; MGİ *korqıt-*, 7b/2;

[Çağ.T./K.D] NİD *korqıt-*, 63/4; HBD *korqıt-*, 148/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *korqıt-*, 244; UTİL *korqıt-*, IV-241; ÖTİL V-415;

korqıtıl-: “korkutulmak, uyarılmak”, [Kar.T.] R 36: 6;

korqıtıl-: “korkutulmak, uyarılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 6;

⁴⁶³ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

korıklık: “korkak”, [Kar.T.] DLT III, 117; KB 1986;

korķu: “korku”, [Kar.T.] KB 4049;

[Kıp.T.] GT 148/10;

korķuğ: “korku”, bk. **korķğu**, [Kar.T.] TİEMKök 2: 274;

[Har.T.] NF 9-8; HAP 18: 18; HŞ 4506;

[Kıp.T.] CC-II *korkuk*, 63b/12; K 32a/4;

korkul-: “korkulmak”, [Kar.T.] DLT II, 236;

[Har.T.] HAP 17: 57;

korķul- (kor ķıl-): “hüsrana uğramak, zarara uğramak”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 31;

korkun-: “korku hissetmek”, [Kar.T.] DLT II, 250;

korkunç: “korkunç”, [Kar.T.] DLT II, 365; R 4: 83; KB 2149; TİEMKök 2: 38;

[Kıp.T.] K 120b/4;

[Çağ.T./K.D] Mün. 2a/20;

- “korku”, [Har.T.] NF 178-12; HAP 2: 243;
- “korkma”, [ET.] IB *korķanç*, 55; AYÖlmez *korķanç*, 180/11;

korķunçluğ: “korkulan, bilinmeyen, korkunç”, [Kar.T.] R 51: 25;

[Har.T.] NF 178-8;

korķunçluk: “korkunçluk”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 262;

[Har.T.] HAP 7: 56;

korķunçsuz: “güvenli”, [Kar.T.] R 28: 57; TİEMKök 2: 196;

- “korkusuz”, [ET.] AYÇetin 283;

ķorķunķu: “korkma, űrkme”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 63;

korkuș- “birbirinden korkmak”, [Kar.T.] DLT II, 221;

ķorķut-:

(1) “korkutmak, dehșete dűșűrmek”, [Kar.T.] R 7: 116; TİEMKök 7: 116;

[Kıp.T.] CC-II 82b/4b; KMTT **ķort-**, 41b/12; KFLT **ķorķud-**, 170a/9;

[Çaķ.T./K.Ö.D] LD 1528;

[Çaķ.T./K.D] BVas. 658/17; BD 120/2;

[Çaķ.Leh.] YUTS 244;

(2) “korkutmak, uyarmak”, bk. **ķorķıt-**, [Kar.T.] R 36: 6; TİEMKök 3: 175;

[Har.T.] NF 350-4; HAP 3: 30;

[Kıp.T.] K 111b/5;

ķorķutul- “korkutulmak, uyarılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 10: 74;

[Har.T.] HAP 14: 52;

korlan- “elinden çıkan mala acıyıp zarar saymak ve onun hasretini çekmek”, [Kar.T.] DLT III, 197;

korluk: “kımız konan tulum”, [Kar.T.] DLT I, 437;

koru: “diken, demir diken”, [Kar.T.] DLT III, 223;

ķoru- “korumak, esirgemek”, [Kar.T.] KB 3844;

[Har.T.] HŞ 1930;

[Çaķ.T./K.Ö.D] D 51;

[Çaķ.Leh.] YUTS 244; UTİL IV-245;

- “çevresine duvar çekmek”, [Çaķ.Leh.] YUTS 244;
- “önüne katıp kovalamak”, [Çaķ.Leh.] UTİL IV-244;

koruğ (I): “koruluk”, [Kar.T.] DLT 730⁴⁶⁴;

koruğ (II): “korunma”, [Kar.T.] KB B36;

- “koruyucu, Tanrı”, [Har.T.] MM 275-2; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 100;
- “korunan yer, saklanan yer, sığınak, harem”, [Kıp.T.] K 25b/5; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 150/13;
- “duvar veya parmaklıklarla çevrilmiş saha”, [Çağ.Leh.] YUTS 244;

korugçı: “koru bekçisi, muhafız”, [Kar.T.] DLT III, 242;

[Çağ.T./ K.D] ML *koruğçı*, 38;

[Çağ.Leh.] YUTS *koruğçı*, 244; UTİL *koruğçı*, IV-243;

korum (I): “kaya”, [Kar.T.] DLT I, 398; KB 830; TİEMKök 18: 63;

korum (II): “çok mal”, [Kar.T.] DLT I, 398;

korun-: “cimri davranarak malı korumak”, [Kar.T.] DLT II, 155;

koruş-: “korumakta yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 98;

korvı: “koruyucu, korunaklı”, [Kar.T.] DLT 731⁴⁶⁵;

kor yas: “bela”, [Kar.T.] R 39: 49;

kosık: “fındık”, bk. kusık.

koş: “çift, çifte”, [Kar.T.] DLT III, 126; TİEMKök 13: 3;

[Har.T.] HŞ 1031;

[Kıp.T.] BM 9a/2; Kİ 72;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 124; GD 234: 1; LGN 9/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 147/7; BVas. 158/4; ŞHD 9b-5; Abuş. 965;

[Çağ.Leh.] YUTS 245; ÖTİL V-418;

⁴⁶⁴ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁴⁶⁵ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir. Ercilasun ve Akkoyunlu bu kelimenin anlamı konusunda emin değildir.

- “samanyolu”, [Kıp.T.] BM *koş yolu*, 8b/10;
- “yedekte çekilen at”, [Kıp.T.] Kİ 71;
- “saban”, [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 214/4;
- “gezegenlerden ikisinin bir burçta birleştiği zamanda doğan doğmuş talihli kimse, sahipkıran”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD 116;
- “aile, ev halkı”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT 102a-16;
- “aynı zamanda meydana gelen”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-418;

koş- (I):

(1) “yanına katmak, bir araya getirmek, çiftlemek, bağlamak, birleştirmek”, [Kar.T.] DLT II, 14;

[ET.] AYTok 2173; Üİ 110a/12;

[Har.T.] AKYB K.V. 12; HAP 6: 64;

[Kıp.T.] GT 207/7; MGİ 166b/7; MES 7a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 95/8; YED 107/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 36/7; BVas. 567/2; ŞHD 190a-10; MA A70a/7; MDF 1372;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78a-9;

[Çağ.Leh.] YUTS 245; UTİL IV-256; ÖTİL V-420;

(2) “Allah’la denk tutmak”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 191;

(3) “şiir, gazel vb. nazmetmek, bestelemek, yazmak”, [Kar.T.] DLT II, 14; KB 2631;

[Har.T.] HŞ 2782⁴⁶⁶;

[Çağ.Leh.] YUTS 245; UTİL IV-256;

- “katkı yapmak, destek çıkmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-256;
- “yatırım yapmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-256;
- “yoldaş, arkadaş”, [Çağ.T./K.D] NİD *koştı*, 305/2;

⁴⁶⁶ *gevherler saçgıl ol kağıd üze hoş / nazm beytke sözini yinçü teg hoş* şeklinde geçen beyitte *koş-* fiili “nazmetmek, yazmak” anlamında kullanılmıştır. Ama Demirci ve Karslı bu fiilin anlamını “koşmak” olarak vermişlerdir.

- “Argu lehçesinde makas”, [Kar.T.] DLT *koş biçek*, 731⁴⁶⁷;
- “matematikte toplamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-420;
- “biriktirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-420;
- “erkeklerle kadını çift yapmak, evlendirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-421;
- “(at vb. için) arabaya koşturmak, bağlamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-421;

koş- (II): “yalan ve iftira uydurmak, söylemek”, [Kar.T.] R 20: 61; TİEMKök 11: 35;

[Kıp.T.] K 148b/7;

koşlan-: “bir şeyin yedeğini ikincisini edinmek, yedeklemek”, [Kar.T.] DLT II, 252;

[Kıp.T.] K 28a/4;

koşlaş-: “komşu olmak”, [Kar.T.] TİEMKök 13: 4;

koşlun-: “koşulmak, aynı hizaya gelmek”, [Kar.T.] DLT II, 252;

koşni (I): “komşu”, bk. *koşni*, *koşni*, [Kar.T.] DLT I, 435; KB 4512;

[Har.T.] HAP 4: 36;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 140/6;

[Çağ.T./K.D] ÇH 103;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *koşni*, V-421;

koşni (II): “yakın olanlar, aşiret”, [Kar.T.] DLT I, 435;

koşnılık: “komşuluk”, [Kar.T.] KB 4547;

[Har.T.] NF *koşnılık*, 208-9; HAP *koşnılık*, 33: 60;

koşuğ: “şiiir, kaside, ezgi”, [Kar.T.] DLT I, 376; KB B75;

[Çağ.T./K.D] BVas. *koşuğ*, 321/9;

- “şarkı”, [Çağ.Leh.] YUTS *koşak*, 245; UTİL *koşak*, IV-253;

⁴⁶⁷ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

koşul- (I):

(1) “bir şeyin bir şeye kendi kendine veya birisi tarafından katılmak, yanına katılmak, birleşmek, eklenmek, bağlanmak”, [Kar.T.] DLT II, 135; TİEMKök 11: 13;

[ET.] Üİ 106b/5;

[Har.T.] AKYB K.VII. 29; HAP 40: 12;

[Kıp.T.] CC-II *koşıl-*, 58b/15; Kİ 72; MGİ 215b/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 263/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 76a-14;

[Çağ.Leh.] YUTS 245; ÖTİL *koşıl-*, V-419;

(2) “şiir, gazel vb. nazmedilmek”, [Kar.T.] DLT II, 135; KB B59;

- “çift olmak”, [Çağ.T./K.D] NİD 341/7;

koşul- (II): “iftirada bulunmak, iftira etmek”, [Kar.T.] R 28: 36;

koğulık: “alçak gönüllülük, yumuşak huyluluk”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 58;

kotkı: “alçakgönüllü”, [Kar.T.] DLT I, 427;

kotkılık: “alçakgönüllülük”, [Kar.T.] DLT II, 140;

kotrul-: “su vb. için boşaltılmak”, [Kar.T.] DLT II, 234-235; KB 2812;

kotur-: “boşaltmak”, [Kar.T.] DLT II, 71-72; KB 1455;

[Kıp.T.] CC-II *hotar-*, 81b/3b; EDM *koṭar-*, 22b/2; EKK *koṭar-*, 80a/1; RS *koṭar-*, 187b-20;

- “kurumak, suyu çekilmek, katılaşmak”, [Kıp.T.] CC-II *koyur-*, 60a/17;

koturuş-: “boşaltmada yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT II, 218;

kotuz: “yabani öküz, yak”, [Kar.T.] DLT I, 365;

[Çağ.Leh.] YUTS *ḱotaz*, 245; UTİL *ḱotaz*, IV-227;

ḱow-: “kovmak, sürmek, kovalamak”, [Kar.T.] KB 2381;

[Har.T.] HŞ *ḱov-*, 3792;

[Kıp.T.] CC-II *ḱuv-*, 57b/40; K *ḱov-*, 88a/6; GT *ḱov-*, 349/2; MG *ḱav-*, 54b/6; MG *ḱov-*, 54a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 86/1; MEs. *ḱav-*, 14b/142; MSD *ḱav-*, 763; YED *ḱav-*, 12/3; LD *ḱav-*, 2349;

[Çağ.T./K.D] NİD *ḱav-*, 27175; BVas. *ḱav-*, 380/5; HBD *ḱav-*, 191/3; ŞHD *ḱav-*, 63b-1; MA *ḱav-*, A52b/15; MA *ḱov-*, 3649(B);

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ḱav-*, 88a-7;

ḱova (I): “Oğuz lehçesinde kova”, bk. *ḱowa*, [Kar.T.] DLT III, 237;

[Har.T.] NF 112-12;

[Kıp.T.] RS 193a-28; İM *ḱofa*, 114a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 128/2;

ḱova (II): “Türk geminin atın burnu üstünde dik duran çıkıntısı”, [Kar.T.] DLT III, 237;

ḱowa: “kova”, bk. *ḱova*, [Kar.T.] TİEMKök 12: 19;

[Har.T.] HAP 12: 19; NF *ḱobḱa*, 357-12;

[Kıp.T.] K *ḱoḱa*, 3a/4; K *ḱovḱa*, 61a/1; K 42a/5; EDM *ḱoḱa*, 8b/13;

ḱowḱaḱ: “cılız”, [Kar.T.] KB 4672;

ḱowdaḱ: “obur”, [Kar.T.] KB 4599;

kovı: “içi boş”, bk. *kowı*, *kowık*, [Kar.T.] DLT III, 226; KB 2894;

kowı (I): “Argu lehçesinde talihsiz”, [Kar.T.] DLT III, 226;

kowı (II): “içi kof ve çürümüş olan”, bk. *kovı*, *kowık*, [Kar.T.] DLT III, 225;

kowḱa-: “pürüzsüz hale getirmek”, [Kar.T.] DLT III, 287;

kowşal-: “düzeltmek, pürüzsüz hale getirilmek”, [Kar.T.] DLT II, 236;

kowşaş-: “düzeltmeye yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 350;

kowşat-: “pürüzsüz hale getirtmek”, [Kar.T.] DLT II, 338;

kovuç: “cin çarpması eseri”, bk. **kovuz**, [Kar.T.] DLT III, 163;

kowuk: “içi boş olan, oyuk, kovuk”, [Kar.T.] DLT I, 383;

[ET.] AYTok *kovuk*, 318;

[Kıp.T.] CC-II *kovuş*, 56a/29; Kİ 76; K *kovağ*, 83b/4; K *kovuk*, 140a/6; BVÖzgür *kovuk*, 112/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *kavağ*, 67b-14; ŞT *kovuş*, 73b-11;

[Çağ.Leh.] YUTS *kavak*, 192; YUTS *kuvak*, 210;

- “sidik torbası”, [Çağ.Leh.] YUTS *kovuk*, 245;

kowuş-: “karşılıklı birbirini kovalamak”, [Kar.T.] DLT II, 103;

[Har.T.] HŞ 1128;

kovuz: “cin çarpması eseri”, bk. **kovuç**, [Kar.T.] DLT III, 163;

koy (I): “koyun”, [Kar.T.] DLT I, 263; KB 1412; R 20: 18; TİEMKök 3: 14;

[ET.] KT D 12; AYÇetin *koyun*, 755; AYÇağ *koyun*, 6/8;

[Har.T.] MM 205-4; MM *koyun*, 205-2; NF 22-4; HAP 6: 143; HAP *koyun*, 21: 78; HŞ *koyun*, 1394; HŞ 2004;

[Kıp.T.] CC-I 54b/1; KMTT *koyun*, 15b/9; K 36a/7; K *koyun*, 36a/7; K *koyun*, 11b/2; EDM *koyun*, 7a/13; EKK *koyun*, 69b/5; BM *koyun*, 13a/7; RS *koyun*, 199b-25; RS *koyun*, 195b-1; GT 79/11; KFLT 321a/1; KFLT *koyun*, 323b/3; KFLT *koyun*, 321b/35; MGİ *koyun*, 194a/7; BVAğar 40b/15;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 51/7; MSD 75; LD 119;

[Çağ.T./K.D] NİD *koyun*, 70/4; SM 143; ŞHD 76b-6; MA A39b/12; BD 257/2; BD *koyun*, 128/2; MDF 755; BTD *koyun*, XVI/4; Abuş. 966;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78b-2;

[Çağ.Leh.] YUTS 246; UTİL IV-297; ÖTİL V-398;

koy (II): “koyun, göğüs”, bk. *koyun*, [Kar.T.] DLT III, 142;

koy (III): “alt, dip”, [Kar.T.] KB 3570;

[Çağ.T./K.D] NİD *koyı*, 143/2;

koy- (I): “terk etmek, bırakmak, müsaade etmek”, bk. *ko-*, *koğ-*, [Kar.T.] DLT III, 246; AH A 240; TİEMKök 3: 160;

[Har.T.] AKYB K.X. 11; MM 98-4; NF 208-6; HAP 3: 160; HŞ 1668;

[Kıp.T.] CC-I 22a/13; K 1a/8; EKK 83a/7; RS 186a-24; GT 103/5; KFLT 409b/12; MGİ 52a/4; MG 49b/6; BVÖzgür 89/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 66/4; TSM 86; GD 84: 2; MEs. 7b/66; MSD 799; YED 19/9; D 820; LD 1540; LGN 20/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 3/2; 275/3; SM 151; HBD 50/5; ŞDG 29/2; ŞHD 141b-3; MA A36a/11; BD 3/13; MDF 468; Abuş. 966;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78a-13; ŞRT 64b/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 246; UTİL IV-299; ÖTİL V-399;

- “takmak, kurmak, monte etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-299; ÖTİL V-399;
- “unutmak, ihmal etmek”, [Har.T.] HAP 18: 49;
- “bırakmak, indirmek, koymak, yerleştirmek”, [Har.T.] HAP 22: 2; [Kıp.T.] KMTT 41b/6; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 41: 2; MSD 370; T 115; [Çağ.T./K.D] NC 19a/10; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-15; [Çağ.Leh.] YUTS 246; UTİL IV-299; ÖTİL V-399;
- “doğurmak”, [Har.T.] HAP 65: 6;
- “salıvermek, açmak”, [Har.T.] HAP 24: 60; [Kıp.T.] KMTT 41b/11;
- “bağışlamak, serbest bırakmak”, [Kıp.T.] CC-I 9a/13;
- “ayrılmak”, [Kıp.T.] CC-I 23a/10;
- “(baş, yüz vb.) sürmek”, [Har.T.] NF *koğ*, [Çağ.T./K.D] MA A36b/7;
- “vazgeçmek, terk etmek”, [Har.T.] NF *koğ*, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 30: 3; D 551;
- “birleşik fiil kuruluşunda yardımcı fiil”, [Kıp.T.] RS 186b-2; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 70b-9; [Çağ.Leh.] YUTS 246; ÖTİL V-400;

- “bir şeyin içine başka bir şey sokmak”, [Kıp.T.] MGİ 66b/4; [Çağ.Leh.] ÖTİL V-399;
- “(ayak) basmak, (adım) atmak”, [Çağ.T./K.D] MDF 1169;
- “(tohum) ekmek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-299;
- “(fikir vb.) leri sürmek, teklif etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-299; ÖTİL V-401;
- “geride bırakmak, bir kenara bırakmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-299; ÖTİL V-401;
- “(oyun, tiyatro vb. için) sahnelemek, sahneye koymak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-400;
- “(isim için) koymak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-400;
- “diye bilmek, hesaplamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-400;

koy- (II): “bir duruma düşmek”, [Kar.T.] AH 507;

koyak: “akdarı”, [Kar.T.] DLT III, 167;

koyçı: “koyun çobanı”, [Kar.T.] KB 1412;

[Har.T.] NF *koymat*, 318-16; HAP *koymat*, 28: 23;

[Kıp.T.] K *koymat*, 36a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 51/7;

[Çağ.T./K.D] MA *kofçı*, A47b/1; MA 3465(B); ML 38;

[Çağ.Leh.] YUTS *koyçı*, 246; UTİL IV-298; ÖTİL *koyçı*, V-402;

koygaş-: “kucak kucağa yatmak, koyun koyuna uyumak”, [Kar.T.] DLT I, 243;

[Kıp.T.] CC-II 57a/18;

koykılık: “alçakgönüllülük”, bk. **koçkılık**, [Kar.T.] AH A Bu 270;

koyma (I): “bir çeşit yağlı ekmek, yağlı hamur”, [Kar.T.] DLT III, 173;

[Kıp.T.] BM *kuymağ*, 14a/6;

koyma (II): “herhangi bir madenden yapılmış çekiç, havan gibi aletler”, [Kar.T.] DLT III, 174;

koyuğ (I): “koyu, katı olan sıvı”, [Kar.T.] DLT III, 166;

[Har.T.] NF 8-5; HAP 22: 5;

[Kıp.T.] K 109b/9; BVAğar 24a/11;

[Çağ.T./K.D] MDF *koyuğ*, 492;

[Çağ.Leh.] YUTS *koyuğ*, 246; UTİL *koyuğ*, IV-303;

- “sık, seyrek olmayan”, [Çağ.Leh.] YUTS *koyuğ*, 246; UTİL *koyuğ*, IV-303;
- “yoğun (renk, duygu, tat)”, [Çağ.Leh.] UTİL *koyuğ*, IV-303;

koyuğ (II): “derin”, [Kar.T.] KB 3382;

[Çağ.Leh.] UTİL *koyuğ*, IV-303;

- “alt, aşağı”, [Har.T.] HAP *koyu*, 32: 12; [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *koyı*, 21a/211; LD *koyı*, 434; [Çağ.T./K.D] BVas. *koyı*, 135/2; HBD *koyı*, 94/3; ŞHD *koyu*, 190a-11;
- “iniş”, [Kıp.T.] RS *koyı*, 201c-16;

koyul- (I): “sıvı şeyler için katılaşmak, koyulaşmak, yoğunlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 339;

[Kıp.T.] K 164b/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 246; UTİL IV-304;

- “sıklaşmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 246;

koyul- (II): “derinleşmek”, [Kar.T.] KB 3070;

koyul- (III): “koyma eylemi yapılmak, konulmak, bırakılmak, yerleştirilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 25;

[Har.T.] NF 437-11; HŞ 1055;

[Kıp.T.] CC-II 61b/5-6; K 43b/2; BM *kuyul-*, 86b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 218/3;

[Çağ.T./K.D] NC 11a/10;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 84b-11;

[Çağ.Leh.] YUTS 246;

- “serbest bırakılmak”, [Har.T.] HAP 75: 36;
- “meydana koyulmak, ortaya çıkarılmak”, [Har.T.] HAP 18: 49;

koyuluş-: “koyulaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 195;

koyun (I): “kucak, göğüs, bağır”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 23;

[Har.T.] HAP 4: 23; HŞ *koyun*, 4183;

[Kıp.T.] Kİ 77;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 169/10; MEs. 39a/404; YED 4/7; LD 2710; LGN *koyun*, 103/5;

[Çağ.T./K.D] NİD *koyun*, 246/7; MDF 875;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 91b-17;

[Çağ.Leh.] YUTS 246; UTİL IV-304; ÖTİL *koyin*, V-399;

koyun (II): “koyun”, bk. **koy**.

kozan-: “süslenmek, makyaj yapmak”, [Kar.T.] DLT II, 155;

kozgır-: “Kıpçak lehçesinde kar için uçuşarak burulup gelmek”, [Kar.T.] DLT 733⁴⁶⁸;

kozi:

(1) “kuzu”, bk. **kuzı**, [Kar.T.] DLT 733⁴⁶⁹; KB 1638;

[Har.T.] MM 243-1; NF 353-17;

[Kıp.T.] CC-I 54b/2; KMTT *kozu*, 15b/12; EDM 7a/13; BM *kozi*, 13a/9;

⁴⁶⁸ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁴⁶⁹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 184/7;

[Çağ.Leh.] YUTS *koza*, 246; UTİL *koza*, IV-246; ÖTİL *kozi*, V-396;

(2) “koç burcu”, [Kar.T.] KB 139;

köbelek: “kelebek”, bk. **kepeli**.

köç (I): “göç”, [Kar.T.] DLT I, 321; KB 4815;

[Har.T.] HŞ 3523;

[Kıp.T.] Kİ 79; K 72b/7; BM *köç*/ş, 12a/4⁴⁷⁰;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 29/8;

[Çağ.T./K.D] Z 71a/14;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-7;

[Çağ.Leh.] YUTS 202; UTİL IV-625;

- “eş, kadın”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT 94a-11; [Çağ.Leh.] YUTS 202; UTİL IV-625;
- “çığ”, [Çağ.Leh.] YUTS 202; UTİL IV-625;
- “göç yükü”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-476;

köç (II): “saat, süre”, [Kar.T.] DLT I, 321;

köç-: “göçmek, bulunduğu yerden ayrılmak, taşınmak”, [Kar.T.] DLT II, 5; AH 177; R 16: 80; KB 5177;

[Har.T.] AKYB A.III. 11; MM 328-4; NF 414-13; HAP 2: 218; HŞ 3594;

[Kıp.T.] CC-II 71b/9; Kİ 79; KMTT 39b/10; K 97b/9; EKK 80a/9; BM 48a/8; RS 187b-3; GT 205/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 70/12; MEs. 45b/476; D 331; LD 31; LGN 29/3;

[Çağ.T./K.D] BVas. 302/7; HBD 122/7; Z 259b/6;

470

Arapça الرحيل “ayrılmak” kelimesine karşılık olarak verilen *köç*/ş kelimesi hem /ç/ hem de /ş/ sesi ile yazılmıştır. Al-Turk’ün Kİ’de geçen *köç* kelimesi için yapılan Arapça açıklamadan aktardığı üzere göç eden kafilenin içinde kadın bulunuyorsa *köç* deniliyormuş.

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 94a-12;

[Çağ.Leh.] YUTS 202; UTİL IV-627; ÖTİL II-478;

- “ölmek”, [Har.T.] NF 9-5;
- “yıkılmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 114; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 101b-18;
- “kaymak, göçmek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-627;
- “(hayvanlar) göç etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-627;

köçgü: “göç”, [Kar.T.] R 16: 80; TİEMKök 16: 80;

köçgün: “göç eden”, [Kar.T.] KB 6112;

- “kayan, kareket eden, heyelan (toprak, çığ vb.)”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-626; ÖTİL *köçki*, II-478; ÖTİL *köçkin*, II-478;

köçrüm: “panik”, [Kar.T.] DLT I, 485;

köçük: “koyun kuyruğu ve insanın kıcı”, [Kar.T.] DLT I, 390;

köçükle-: “çocuğun poposuna vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 341;

köçür-:

(1) “göçürmek, göç ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 75-76;

[ET.] IB 51;

[Har.T.] AKYB K.X. 8;

[Kıp.T.] CC-II 71b/9; K 43a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 173/11; MSD 291; LGN 28/11;

[Çağ.T./K.D] Z 235a/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 90a-4;

[Çağ.Leh.] YUTS 203; UTİL IV-628; ÖTİL *köçir-*, II-477;

(2) “yazmak, istinsah etmek, kopya etmek, nakletmek”, [Kar.T.] DLT II, 75-76;

[Çağ.Leh.] YUTS 203; UTİL IV-628; ÖTİL *köçir-*, II-477;

(3) “yok etmek, ortadan kaldırmak”, [Kar.T.] AH 338;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 116;

- “geçirmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 203; ÖTİL *köçir-*, II-477;
- “intihal yapmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-628;
- “(organ vb) nakletmek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-628;
- “bir kişiden, hastalık, kötü ruh vb. çıkarmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-628;

köçüt: “göç atı”, [Kar.T.] DLT II, 76; KB 1704;

köçütçi: “göçüren, göçürecek olan”, [Kar.T.] KB 3788;

ködeş: “Argu lehçesinde testi”, [Kar.T.] DLT I, 360;

ködrüm: “yüksek, seçkin”, [Kar.T.] KB 1963;

ködüg: “iş, güç”, [Kar.T.] KB 4324;

[ET.] AYÖlmez 154/20;

kög (I): “aynanın yüzüne düşen pas”, [Kar.T.] DLT III, 132;

kög (II): “çil”, [Kar.T.] DLT III, 132;

köge: “tavan, çatı”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 26;

[Har.T.] HAP *küge*, 16: 26;

[Kıp.T.] K *kerge*, 20a/8;

köglen-: “çillenmek”, [Kar.T.] DLT II, 253;

kögürçün: “güvercin”, [Kar.T.] DLT III, 419;

[ET.] AYTök *kögürçken*, 2372;

[Har.T.] HŞ *kögerçin*, 1642;

[Kıp.T.] CC-II *kügürçin*, 71b/5; Kİ *kügerçin*, 83; KMTT *küverçin*, 11a/1; K *kögerçin*, 95b/8; K *kügerçin*, 168b/2; EDM *kügerçin*, 11b/15; EKK *kükercin*, 47b/11; BM

kügerçin, 17a/1; **RS kügerçin**, 197a-19; **GT kögerçin**, 197/4; **KFLT kügercin**, 256b/1; **BVAğar kügercin**, 29a/1;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD kögerçin**, 143a-5;

[Çağ.Leh.] **YUTS kögen**, 203;

kögüs: “göğüs, yürek”, bk. **kögüz**.

kögüz: “kalp, yürek, göğüs”, [Kar.T.] **DLT I**, 366; **AH** 278; **KB** 2243; **R kökü**s, 20: 25; **R kökü**s, 3: 154; **TİEMKök kökü**s, 16: 106; **TİEMKök kökü**s, 6: 125;

[ET.] **AYÖlmez kökü**s, 136/18;

[Har.T.] **MM kökü**s, 92-2; **NF kökü**s, 90-7; **HAP** 6: 125; **HŞ kögüs**, 3474;

[Kıp.T.] **CC-II kögis**, 72b/2; **CC-II kökü**s, 63b/35; **KMTT kögüs**, 19b/13; **K kögüs**, 94a/6; **EDM kögüs**, 13a/16; **EKK kökü**s, 68b/2; **RS köwüs**, 189b-29; **RS** 198c-22; **GT kögüs**, 90/8; **KFLT kögüs**, 303a/18; **MG kögüs**, 20a/8; **BVÖzgür gögüs**, 109/5; **BVAğar kögüs**, 15b/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib kökü**s, 132/9; **YED kökü**s, 12/2; **D kökü**s, 166; **LD kögüs**, 1917; **LGN kögüs**, 43/3;

[Çağ.T./K.D] **NİD kökü**s, 53/2; **BVas. kökü**s, 253/4; **Mün. köks**, 2b/19; **HBD kögüs**, 48/4; **ŞDG kökü**s, 10/4; **ŞHD kögüs**, 165a-1; **BD kökü**s, 72/6; **MDF kögüs**, 1193; **Z kögüs**, 390a/6;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT kökü**s, 93b-9;

[Çağ.Leh.] **YUTS kökse**, 204; **UTİL köks**, IV-667; **ÖTİL köks**, II-453;

- “düşünce”, [ET.] **AYUçar** 0357; **UM I** 69;
- “süt kardeşi”, [Kıp.T.] **KMTT kökü**rdeş⁴⁷¹, 34a/3; [Çağ.T./K.D] **ML kökeltaş**, 56;
- “meme”, [Kıp.T.] **CC-II kövüs**, 66b/12b;
- “gönül”, [Kıp.T.] **CC-I kövüs**, 31a/19;
- “kucak”, [Çağ.Leh.] **UTİL köks**, IV-667; **ÖTİL köks**, II-453;

kök (I):

⁴⁷¹ Bu kelime *köküz* kelimesinin Kıpçak döneminde “gönül, yürek” anlamı dışında da “göğüs, meme” anlamında da kullanıldığını göstermektedir. Kelimenin anlam zenginliğini ortaya koymak amacıyla eklenmiştir.

(1) “Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde kök, temel, asıl”, [Kar.T.] DLT II, 284; KB 5991; TİEMKök 14: 24;

[Kıp.T.] GT 277/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2683;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 121a-3;

(2) “Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde insanın aslı, soyu, atası”, [Kar.T.] DLT II, 284; AH 317; KB 5383;

[Har.T.] HAP 2: 248;

[Kıp.T.] CC-I 21b/15; Kİ 83; KMTT 5a/13; BM 11a/6;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-663;

- “döl suyu”, [Kıp.T.] KMTT 5a/13;
- “bitkilerin toprağa tutunmasını sağlayan bölüm”, [Kıp.T.] RS 202a-17; GT 62/3; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 19/6; [Çağ.Leh.] YUTS 203;

kök (II): “eyer bağı”, [Kar.T.] DLT II, 283;

- “uzun dikiş”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-663;

kök (III):

(1) “gök, gökyüzü, sema”, [Kar.T.] DLT III, 132; R 33: 72; KB 1800; TİEMKök 11: 44;

[ET.] AYAyazlı 0462; Hua. 81;

[Har.T.] MM 174-4; NF 56-5; HAP 51: 23; HŞ 3710;

[Kıp.T.] CC-I 35b/26; Kİ 83; KMTT 5a/13; K 18a/2; EDM 2a/9; EKK 65b/6; BM 8b/7; RS 193a-13; GT 154/4; MGİ 9a/2; MES 40a/5; MG 4b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 30/6; TSM 10; GD 2: 1; MEs. 34a/351; MSD 8; YED 6/6; D 11; T 261; LD 881; LGN 15/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 4/7; BVas. 171/3; NC 7a/10; HBD 42/6; ŞDG 15/6; ŞHD 7b-7; MA A13b/2; BD 131/14; B *gök*, 153a/5; MDF 53; BTD XIII/4;

[Çağ.Leh.] YUTS 203; UTİL IV-659; ÖTİL II-449;

(2) “mavi, yeşil, gök renginde olan her renk”, [Kar.T.] DLT III, 132; R 15: 26⁴⁷²; KB 5375;

[ET.] Toy. 5; AYAyazlı 1135; IBTekin 64; Üİ 118b/3;

[Har.T.] HAP 86: 12; HŞ 1041;

[Kıp.T.] CC-I 46b/31; Kİ 83; KMTT 5a/13; K 74a/3; EDM 9a/5; EKK 65b/6; RS 196b-19; GT 299/7; BVÖzgür *gök*, 101/7; BVAğar 14b/24;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 6/5; LD 93; LGN 94/5;

[Çağ.T./K.D] B *gök*, 285b/7; Z 2a/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 99b-3;

[Çağ.Leh.] YUTS 203; UTİL IV-659; ÖTİL II-449;

- “kadavra, ceset”, [Kıp.T.] KMTT *kökrek*, 23a/5;
- “cennet”, [Kıp.T.] CC-II 70b/2;
- “olgunlaşmamış, çiğ; taze”, [Kıp.T.] KFLT 267b/24; [Çağ.Leh.] UTİL IV-659; ÖTİL II-450;
- “çürük, morluk, hematoma”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-659;
- “yeşillik, yeşil sebze ve bitkiler”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-659; ÖTİL II-450;

kökçin: “gök rengine benzer”, [Kar.T.] KB 1798;

kökded-: “eyer bağını bağlatmak”, bk. **köklet-**, [Kar.T.] DLT II, 328;

kökdeki ot: “yıldırım”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 55;

kökegün: “gök sineği, üzerinde mavi ya da yeşil renkler bulunan leşlerle beslenen bir sinek türüdür, calliphora vicina”, [Kar.T.] DLT II, 287;

[Kıp.T.] Kİ *kükewün*, 83⁴⁷³;

- “yaban arısı, eşekarısı”, [Kıp.T.] BM *kükün*, 16a/4⁴⁷⁴;

⁴⁷² Burada *kök* kelimesi “yeşil” anlamında kullanılmış.

⁴⁷³ Ebu Hayyan, bu kelimenin Kıpçaklarda “eşek arısı” anlamında olduğunu söylemiştir.

⁴⁷⁴ Arapça *بور الذ* “eşek arısı” kelimesine karşılık olarak verilmiştir.

köker-: “yeşermek, göğün renginde olmak”, [Kar.T.] DLT 734⁴⁷⁵;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 203: 6; YED *köger-*, 47/3; D 470; D *köver-*, 613; LD 1142;

[Çağ.T./K.D] NİD 270/5; BVas. 122/3; ŞHD *köger-*, 149b-10;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 95b-10;

[Çağ.Leh.] YUTS 203; UTİL IV-663; ÖTİL *kökär-*, II-450;

- “filizlenmek, filiz sürmek”, [Çağ.T./K.D] Z *köger-*, 84a/5; [Çağ.Leh.] UTİL IV-663; ÖTİL *kökär-*, II-450;
- “morarmak”, [Çağ.T./K.D] BVas. 504/4;
- “sapsarı kesilmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 203; UTİL IV-663;
- “küf tutmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 203; ÖTİL *kökär-*, II-451;
- “soğuktan rengi maviye dönmek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-663; ÖTİL *kökär-*, II-451;
- “öfkeyle canlı olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-663;

kök etmeki: “gök gürültüsü”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 19;

kökiş: “rengi mavimsi bir kuş türü”, [Kar.T.] KB 74;

- “mavimsi, mavi renge yakın renkli”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-451;

kök kalık: “gök yüzü”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 79;

kökle- (I): “eyer bağını bağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 300;

- “uzun dikişlerle dikmek, teğelletmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *kökli-*, 203; UTİL *kökli-*, IV-668; ÖTİL *köklä-*, II-451;
- “ata biner gibi durmak, bacaklarını açarak oturmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *kökli-*, IV-668;
- “kötüleşmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *kökli-*, IV-668;

⁴⁷⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

kökle-(II): “hayvanlar için yeşillik ve taze ot yemek”, [Kar.T.] DLT III, 300;

- “filizlenmek, yeşillenmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *kökli-*, 203; UTİL *kökli-*, IV-668;

kökle- (III): “bir işin esasına vakıf olmak”, [Kar.T.] KB 1492;

- “başarılı olmak, zengin olmak, refaha kavuşmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *kökli-*, IV-668;

köklen- (I): “eyerin kaburga tahtaları bağlanmak”, [Kar.T.] DLT II, 253;

köklen- (II): “soylu olmak, zenginleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 253;

kökleş- (I):

(1) “birisine yapışmak, tutunmak”, bk. **kökteş-**, [Kar.T.] DLT II, 224-225;

(2) “Bulgar lehçesinde biriyle aşiret bağı kurmak”, [Kar.T.] DLT II, 224-225;

kökleş- (II): “eyer kaburgasını bağlamakta yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 224-225;

köklet-: “eyer kaburgasının sırımlarını bağlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 328;

- “teğelletmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *köklit-*, 203; UTİL IV-667;

kök otı: “yıldırım”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 55;

kökre- (I): “aslan vb. için kükremek, inlemek”, [Kar.T.] DLT III, 282; R 51: 13; KB 86;

[Har.T.] HŞ *kükre-*, 1564;

[Kıp.T.] Kİ 83; K *kükre-*, 167b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kükre-*, 131/6; LGN 91/12; LGN *kükre-*, 31/6;

kökre- (II): “gök için gürlemek”, [Kar.T.] DLT III, 282;

[Kıp.T.] CC-I 28a/4; Kİ 83; KMTT 6a/1; K *küküre-*, 31a/6; K *küldüre-* 109b/2;

- “gök gürültüsü, gürleme”, [Kıp.T.] **BM kökremek ~ köküremek** 9a/7;

kökreg: “gürleme, gök gürlemesi”, [Kar.T.] **DLT III**, 282;

kökreş-:

- (1) “gökyüzü için gürlemek”, [Kar.T.] **DLT II**, 223;

[Çağ.T./K.D] **BVas.** 63/8;

- (2) “deve böğürmek; insan için deve gibi böğürmek”, [Kar.T.] **DLT II**, 223;

köksegüçi: “göge yükselmek isteyen”, [Kar.T.] **KB** 4830;

köksün: “öfke, gazap”, [Kar.T.] **KB** 133;

kökşin: “gök renginde; yeşil”, [Kar.T.] **DLT I**, 186;

kökteş-: “birisine yapışmak ve tutunmak”, bk. **kökleş-**, [Kar.T.] **DLT II**, 224;

kök topulgan: “bıldırcın türünde bir kuş”, [Kar.T.] **DLT I**, 519;

köküs: “göğüs, yürek”, bk. **kögüz**.

köküz ük-: “içinden, kalbinden geçeni gizlemek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 11: 5;

köl:

- (1) “göl, gölcük, büyük havuz”, [Kar.T.] **DLT III**, 135; **AH** 387; **R** 34: 13;

[ET.] **KT D** 34; **AYUçar** 0207; **IBTekin** 22;

[Har.T.] **MM** 107-1; **HŞ** 2456;

[Kıp.T.] **CC-II** 60b/12-13; **KMTT** 7a/12; **RS** 193a-23;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD** 186a-2; **MDF** 340; **Z** 309b/5; **ML** 71;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 87a-8;

[Çağ.Leh.] **UTİL** IV-685; **ÖTİL** II-453;

- (2) “deniz”, [Kar.T.] **DLT III**, 136;

- (3) “içinde su birikmiş çukur”, [Kar.T.] **DLT III**, 135;

- “yağmur suyu birikintisi, küçük göl”, [Çağ.T./K.Ö.D] **D kölmek**, 79; [Çağ.Leh.] **ÖTİL kölmäk**, II-455;

köler-: “su birikmek, çukurlar su dolmak, sular çoğalmak”, [Kar.T.] **DLT II**, 84;

kölergen: “karnı devamlı şişen ve yere yapışan”, [Kar.T.] **DLT I**, 523;

köli-: “gömülmek”, [Kar.T.] **DLT III**, 272;

kölige: “koyu gölge”, bk. **kölik**, **kölike**, [Kar.T.] **DLT III**, 174; **TİEMKök 2**: 57;

[ET.] **AYTok** 2213;

[Har.T.] **NF** 38-9; **HAP** 35: 21; **HŞ** 3970;

[Kıp.T.] **Kİ kölgey**, 84; **K** 1a/2; **EDM kölge**, 2a/13; **EKK kölgey**, 66a/1; **BM kölgey**, 10a/9; **RS** 198a-23; **GT kölge**, 296/10; **GT köletke**, 23/7; **KFLT köledge**, 9a/24; **MGİ kölge**, 206a/1; **MES kölege**, 14b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib kölege**, 198/1; **GD kölge**, 21: 6; **MEs. kölge**, 22a/226; **LD kölge**, 1697;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD kölege**, 150a-11; **MA kölege**, B24a/8; **MDF kölege**, 676; **Abuş. kölege**, 967;

[Çağ.Leh.] **YUTS kölenke**, 204; **UTİL kölenge**, IV-685; **ÖTİL kölänkä**, II-454; **ÖTİL kölkä**, II-454;

- “silüet”, [Çağ.Leh.] **YUTS köleŋgüç**, 204; **UTİL kölenge**, IV-685; **ÖTİL kölänkä**, II-454;
- “ağaç kömürü”, [Çağ.Leh.] **YUTS kölge**, 204;
- “bir kimsenin himayesi”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL kölänkä**, II-454;

köligelig: “gölgelik”, [Kar.T.] **TİEMKök 4**: 57;

[Çağ.Leh.] **UTİL köleŋgilik**, IV-685;

kölik (I): “gölge”, bk. **kölige**, **kölike**, [Kar.T.] **DLT I**, 409; **KB** 173;

[Har.T.] **HŞ kölege**, 1205; **NF kölge**, 318-15;

[Kıp.T.] CC-I *kölege*, 53a/24; KMTT *kölek*, 8a/6; KMTT *kölge*, 8a/6;

kölik (II): “yük hayvanı, hayvan”, bk. **kölük**.

kölike: “gölge”, bk. **kölik**, **kölige**, [Kar.T.] R 16: 48; KB 3536;

kölikelik: “gölgelik”, [Kar.T.] R 39: 16;

köliş-: “gömmede yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 110;

kölit-: “gömdürmek”, [Kar.T.] DLT II, 311;

költür-: “at için ayağı bağlansın diye emir vermek, bağlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 195;

kölük (I): “iğreti”, [Kar.T.] DLT I, 391;

kölük (II):

(1) “yük taşıyan, binek hayvanı”, [Kar.T.] DLT I, 392; KB 4441;

[ET.] AYTok *kölüklü*, 2179;

[Har.T.] AKYB K.I. 20; NF 240-17; HAP 10: 24; HŞ 1828;

[Kıp.T.] KMTT 13b/2; K 43b/9; K *kölik*, 8b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *kölik*, 121/11;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73a-4;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *kölik*, II-454;

(2) “nesil”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 205;

- “hayvan”, [Har.T.] HAP *kölik*, 8: 55;

kölün-: “yükten veya çok çalışmaktan el ve ayak uyuşmak”, [Kar.T.] DLT II, 158;

kölün: “su birikintisi, küçük göl”, [Kar.T.] DLT I, 73;

köm: “Oğuz lehçesinde gri renk için kullanılan mübalağa sözü”, [Kar.T.] DLT 736⁴⁷⁶;

köm- (I):

⁴⁷⁶ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

(1) “gömmek, gömerek saklamak”, [Kar.T.] DLT II, 27; AH 118; R 9: 34; KB 4525; TİEMKök 9: 35;

[ET.] AYÇetin 439;

[Har.T.] NF 338-14; HAP 16: 59; HŞ 2720;

[Kıp.T.] CC-I 27a/16; Kİ 84; K 10b/7; EKK 81a/11; BM 59b/1; KFLT 372b/6; MG 74b/2;

[Çağ.T./K.D] BVas. 189/5; MA A58a/4; Z 432b/14;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 77b-16;

[Çağ.Leh.] YUTS 204; UTİL IV-687; ÖTİL II-456;

(2) “ekmek vb. pişirmek için küle gömmek, külbastı yapmak”, [Kar.T.] DLT II, 27;

[Kıp.T.] K 49a/4;

- “gömmek, defnetmek”, [Kıp.T.] KMTT 35b/6; [Çağ.Leh.] YUTS 204; ÖTİL II-456;
- “yok etmek, bastırmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-687; ÖTİL II-457;

köm- (II): “idaresine vermek, yardımcı vermek”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 129;

kömçü: “defîne”, bk. **kö müç**, [Kar.T.] DLT I, 418;

kömeç: “küle gömülen yuvarlak ekmek, köz içinde pişmiş ekmek”, [Kar.T.] DLT I, 12;

[Kıp.T.] K 49a/5; RS 194a-26;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-686; ÖTİL *kömäk*, II-455;

- “fırının duvarından düşen çentikli gözleme”, [Çağ.Leh.] UTİL *kömeç*, IV-686;
- “kar, yarar, kazanç”, [Çağ.Leh.] UTİL *kömeç*, IV-686;

kömiçe: “sivrisinek”, bk. **kimünçe**, **köminçe**, [Kar.T.] DLT I, 445;

köminçe: “sivrisinek”, bk. **kimünçe**, **kömiçe**, [Kar.T.] DLT III, 358;

kömiş- ~ kömüş-: “gömmede yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT 737⁴⁷⁷;

kömtür-: “gömdürmek”, [Kar.T.] DLT II, 196;

[Har.T.] HAP *kömdür*, 80: 21;

[Çağ.Leh.] YUTS *kömdür-*, 204; UTİL *kömdür-*, IV-686;

- “defnettirmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *kömdür-*, 204;
- “çevirmek, altını üstüne getirmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 204; UTİL IV-686;

kömü: “define”, bk. **kömçü, kömüç.**

kömüç: “define”, bk. **kömçü**, [Kar.T.] DLT I, 360;

kömül-: “gömülmek, saplanmak”, [Kar.T.] KB 5710;

[ET.] AYÇağ 637/14;

[Har.T.] NF 20-15; HAP 81: 8;

[Kıp.T.] CC-II 74b/9; KFLT 267b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 116/2;

[Çağ.Leh.] YUTS 204; UTİL IV-689;

- “defnedilmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 204; UTİL IV-689;

kömüldürük: “at göğüslüğü, göğüs kemeri”, [Kar.T.] DLT I, 17;

[Kıp.T.] CC-I 52a/17; Kİ 84; KMTT 14b/10; MG 34b/5;

kömün-: “gömer gibi görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 158;

kömüş-: “gömmekte yardım etmek, beraber gömmek”, [Kar.T.] DLT II, 111;

[Çağ.Leh.] YUTS 205;

⁴⁷⁷ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “beraber defnetmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 205;

kömür: “kömür”, [Kar.T.] KB 5012;

[Har.T.] HŞ 1050;

[Kıp.T.] CC-I 42b/20; Kİ 84; KMTT 25a/11; EDM 2b/8; BM *kemür*, 10b/4; RS 202b-1; GT 29/7; MGİ 55a/1; MES 29b/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 204; UTİL IV-687; ÖTİL *kömir*, II-456;

kömürgen: “ada soğanı”, [Kar.T.] DLT I, 522;

[Kıp.T.] RS *kö müren*, 211b-5;

kön (I):

(1) “gön, deri”, bk. **köne**, [Kar.T.] DLT III, 140; TİEMKök 4: 20;

[Har.T.] NF 341-3; HAP 16: 80;

[Kıp.T.] K 78a/1; Kİ 85; GT 157/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 79/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 205; UTİL IV-689; ÖTİL II-457;

(2) “hayvan derisi, özellikle atın derisi”, [Kar.T.] DLT III, 140;

[Kıp.T.] RS 205c-4;

kön (II): “yaka (Argu lehçesinde)”, bk. **könçük**, [Kar.T.] DLT II, 30;

kön- (I): “yönelmek”, [Kar.T.] DLT II, 30;

kön- (II): “ikrar etmek, kabul etmek,”, [Kar.T.] DLT II, 30;

[Har.T.] HAP 2: 84;

- “kabul edilmek”, [Har.T.] MM 135-2;

kön- (III):

(1) “düzelmek”, [Kar.T.] DLT II, 30; KB 3993;

(2) “mec. düzelmek, doğru yola girmek, hidayete ermek”, bk. **kün-**, [Kar.T.] R 7: 159; KB 4994; **TİEMKök** 17: 15;

[Har.T.] HAP 32: 3;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 77a-10;

- “kabul etmek, inanmak, söz dinlemek, razı olmak”, [Kıp.T.] CC-II *kün-*, 74b/17-18⁴⁷⁸; [Çağ.Leh.] YUTS 205; UTİL IV-690; ÖTİL II-461;
- “itiraf etmek”, [Kıp.T.] CC-II *kün-*, 66a/13b;
- “alışmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 205; UTİL IV-690;

könçük: “(gömlek vb.) yaka”, bk. **kön**, [Kar.T.] DLT I, 480; R 28: 32;

[Har.T.] HŞ 3063⁴⁷⁹;

[Çağ.Leh.] UTİL *könçek*, IV-689;

- “pantolon, şalvar”, [Kıp.T.] CC-I *könçek*, 51a/30; Kİ *künçek*, 85; KMTT *könçek*, 19b/8; RS *könçek*, 205b-31; MGİ *könçek*, 66b/3;
- “giysi”, [Kıp.T.] EDM *könçek*, 12b/2; EKK *könçek*, 71b/2; KFLT *könçek*, 73b/29;
- “cep”, [Kıp.T.] Kİ *künçük*, 86;

könçüklen-: “elbiseye yaka yapılmak”, [Kar.T.] DLT II, 277;

⁴⁷⁸ *küner-men bir baptisma dep yazıklarınñ boşatmagına* şeklinde geçen kelime Argunşah ve Güner tarafından “Günahların affı için tek bir vaftiz kabul ediyorum.” diye aktarılmıştır. Eserde “teşekkür etmek” anlamında kullanılan 66a/13b’deki *küner-men* kelimesinin karşılığına açıklama olarak “teşekkür ederim” yazılmıştır. Latince karşılık olarak “confiteor” kelimesi verilmiştir. “confiteor” Romalı Katoliklerde günah çıkarmadan önce dua eden kişi tarafından ayinde kullanılan ilk kelimedir ve “Yüce Tanrıya itiraf ediyorum” demektir. Lüterien kilisesi ve bazı Katolik Anglikanlar ise ibadet başlangıcında söylerler. Burada “İznik-İstanbul İman Açıklaması” başlığı altında Protestanlar tarafından yapılan reform açıklaması yer almaktadır. Martin Luther önderliğinde reform başlatan protestanlar burada “tek kutsal evrensel ve elçisel kiliseye inandıklarını ama günahlarının affı için sadece “vaftiz edilmeyi kabul ettiklerini” söylemektedirler. Vaftizin ise suya daldırılarak yapılması gerektiğine inanırlar. Musa Salan, Codex Cumanicus ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde Fiil Yapımı adlı doktora tezinde “kün-“ fiilini “itiraf etmek” olarak anlamlandırmıştır.

⁴⁷⁹ Demirci-Karslı, *kim öz neğinde oğ ol şafî şeker / henüz öz könçükünde teyü gevher* şeklinde geçen bu kelimenin anlamını “gevher için üzerindeki kabarcık” olarak vermişlerdir.

köndger- (I): “düzeltmek, doğrultmak”, bk. **köndür-**, [Kar.T.] DLT III, 423;

[Kıp.T.] CC-I *könder-*, 23b/13;

- “göndermek”, [Har.T.] AKYB *könder-*⁴⁸⁰, K.V. 13; [Kıp.T.] Kİ *könder-*, 85; BM *könder-*, 88a/7; MGİ *könder-*, 3b/4; MG *könder-*, 11a/9; [Çağ.T./K.D] Z *könder-*, 559a/2;

köndger- (II): “söyletinceye, ikrar ettirinceye kadar uğraşmak”, bk. **könger-**, [Kar.T.] DLT III, 423;

köndger- (III): “göstermek”, [Kar.T.] DLT III, 423;

köndgert-: “düzelttirmek”, [Kar.T.] DLT III, 424;

- “doğru yola yöneltmek”, [Har.T.] HAP *köndürt-*, 2: 2;

köndi (I): “Oğuz lehçesinde rezil”, [Kar.T.] DLT I, 419;

köndi (II): “şey”, [Kar.T.] DLT I, 419;

köndür-: “doğru yolu göstermek, hidayete erdirmek”, bk. **köndger-**, [Kar.T.] R 9: 80; KB 3994; TİEMKök 7: 155;

[Har.T.] NF 268-15; HAP 6: 84; HŞ 105;

[Çağ.T./K.D] ML 130;

- “yöneltmek, doğrultmak, göndermek, sokmak”, [Har.T.] HAP 4: 30; [Kıp.T.] K 23b/6; [Çağ.T./K.D] BD 544/3;
- “alıştırmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 205;
- “ikna etmek, inandırmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 205;

köndürül-: “doğrultulmak, yöneltmek, hidayet verilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 97;

⁴⁸⁰ *köndermek* kelimesinin kökeni *kön-* “doğrultmak, düzelmektir.”

[Har.T.] HAP 22: 24;

köne: “deri, gön”, bk. **kön**, [Kar.T.] TİEMKök 2: 69;

könek:

(1) “deriden yapılan su kabı, kova”, [Kar.T.] DLT I, 392;

[ET.] IB *könek*, 87; IBTekin 57;

(2) “kova burcu”, [Kar.T.] KB 141;

- “yaban arısı kovarı”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-689;
- “kımız koymak için deriden yapılan kap”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *könäk*, II-457;

köngel-: “görünmek, belirmek”, [Kar.T.] KB 5976;

könger- (I): “itiraf ettirmek, ikrar ettirmek”, bk. **köndger-**, [Kar.T.] DLT II, 197;

könger- (II): “düzeltmek”, [Kar.T.] DLT II, 197;

könger- (III): “doğrultmak, göstermek”, [Kar.T.] DLT II, 197;

köni:

(1) “nesne için düz, doğru, düzgün”, [Kar.T.] DLT III, 237; AH 155; KB 804;

[ET.] AYÇetin 69;

(2) “gerçek, doğru, hak”, [Kar.T.] R 16: 38; KB 808; TİEMKök 12: 82;

[ET.] AYÖlmez 134/11; Üİ 114a/5;

[Har.T.] MM 303-2; NF 161-15; HAP 40: 29; HŞ 157;

[Kıp.T.] K 31a/4; RS 192a-4; GT 50/9; BVAğar 41a/1;

(3) “güvenilir, doğru söyleyen, dürüst, namuslu, doğru yolda olan”, [Kar.T.] DLT III, 237; R 49: 7;

[Har.T.] HAP 11: 87;

[Kıp.T.] CC-I *könü*, 23b/15; CC-II 63a/1-2;

(4) “Hak dine inanan, cahiliye devrinde İbrahim peygamber dini üzere olan”, [Kar.T.] R 4: 125;

- “tam, bütünüyle, tam anlamıyla”, [Har.T.] AKYB K.I. 45;
- “dik, dimdik”, [Har.T.] HAP 67: 22;
- “helal”, [Kıp.T.] CC-I *könü*, 49a/30;

könike tut-: “tasdik etmek”, [Kar.T.] R 39: 33;

- “alışmak, öğrenmek”, *ÖTİL könik-*, II-461;
- “kanaat etmek”, *ÖTİL könik-*, II-461;
- “razı olmak”, *ÖTİL könik-*, II-461;

könil-: “doğruya sevk edilmek”, [Kar.T.] *TİEMKök* 7: 30;

könilik:

(1) “doğruluk, gerçek, hak”, [Kar.T.] AH 154; R 4: 58; KB 1745; *TİEMKök* 2: 256;

[Har.T.] NF 316-10; HAP 72: 2;

[Kıp.T.] CC-II 64a/24; CC-II *könülük*, 71b/7; GT 50/9;

(2) “hikmet”, [Kar.T.] R 16: 125; *TİEMKök* 16: 125;

(3) “hidayet, doğru yol”, [Kar.T.] R 47: 17;

könilik küni: “mahşer günü, kıyamet günü”, [Kar.T.] KB 1374;

könisizlik: “haksızlık”, [Kar.T.] *TİEMKök* 2: 188;

könit-: “düzeltmek, doğrultmak”, [Kar.T.] DLT II, 313; KB 6561;

köñlek: “gömlek”, [Kar.T.] DLT III, 350; R 12: 93; KB 4966; *TİEMKök* 16: 81;

[Har.T.] NF 132-15; HAP 16: 81; HŞ 1428;

[Kıp.T.] CC-I *kövlek*, 51a/29; *Kİ köñlek*, 85; KMTT 19b/8; K 168a/4; EDM *kömlek*, 12b/2; EKK *kömlek*, 71b/2; RS 194b-22; GT 326/9; KFLT 73b/28; KFLT *köñülek*, 262b/9; MGİ 163a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 78/12; GD 232: 5; MEs. 39b/409; YED 135/3; LD 862;

[Çağ.T./K.D] NİD 13/2; BVas. 182/3; HBD 195/6; BD 194/2; MDF 1810; Z 522a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *könek*, 205; YUTS 205; YUTS *köñnek*, 205; YUTS *köyne*, 209; UTİL IV-670; ÖTİL *köyläk*, II-449;

köñleklen-: “gömlek giymek”, [Kar.T.] DLT III, 411;

köñlin: “gönüllü”, [Kar.T.] R 9: 53;

[Çağ.Leh.] UTİL *köñlen*, IV-670;

köñline suq-: “korku düşürmek”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 70;

köñül:

(1) “kalp, gönül”, [Kar.T.] DLT III, 366; AH 318; R 16: 78; KB 2792; TİEMKök 7: 2;

[ET.] KT K 11; AYÖlmez 141/18; UM I 76; Üİ 119b/9;

[Har.T.] AKYB A.I. 10; MM 270-3; NF 262-16; HAP 39: 23; HŞ 1111;

[Kıp.T.] CC-I 48a/12; Kİ 85; KMTT 22b/11; K 58b/1; EDM *kömül*, 21b/2; RS 198c-27; GT 12/1; KFLT 386b/5; MGİ 59b/1; MES 15b/6; MG 17a/4; BVÖzgür *göñül*, 43/6; BVAğar 6a/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 14/13; TSM 125; GD 3: 4; MEs. 8b/76; MSD 421; YED 1/19; D 45; T 55; LD 51; LGN 9/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 4/3; BVas. 244/5; Mün. 3a/8; ÇH 95; NC 5b/5; SM 209; HBD 6/2; ŞDG 25/7; ŞHD 5b-3; MA A1b/10; BD 4/85; MDF 36; BTD XLII/3; Z 5a/4;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 89a-15; ŞRT 18a/04;

[Çağ.Leh.] YUTS 205; UTİL IV-671; ÖTİL *köñgil*, II-457;

(2) “zihin açıklığı, düşünce, hafıza, akıl”, [Kar.T.] DLT III, 366;

[ET.] AYAYazlı 0013; UM I 65; Hua. 237;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-671;

- “iman”, [ET.] UM I 193;

könül-: “doğru yola girmek, doğrulmak, hidayete ermek”, [Kar.T.] R 4: 98; KB 5474; TİEMKök 3: 20;

[Har.T.] HAP 10: 35;

[Kıp.T.] K 23b/6;

[Çağ.T./K.D] MA *könüle-*, 2710;

könül ağrığı: “geçimsizlik, dargınlık”, [Kar.T.] R 4: 128;

könül ba-: “gönül bağlamak, inanmak, tevekkül etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 89;

könül bağla-: “sabretmek”, [Kar.T.] R 3: 200;

könüldaş: “gönül dostu”, [Kar.T.] DLT I, 407; KB 3299;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-684;

könül kiri: “hile, fesat”, [Kar.T.] R 16: 92;

könüllən-: “niyetlenmek; bir şeyi anlayıp idrak etmek”, [Kar.T.] DLT III, 408;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 23/9;

könülsüz: “gönülsüz, isteksiz, zorla”, [Kar.T.] R 41: 11;

[Har.T.] HŞ *könülsiz*, 2252;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 214/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *könülsiz*, 206; UTİL *könülsiz*, IV-684; ÖTİL *köngilsiz*, II-460;

- “düşüncesiz”, [ET.] Hua. *könülsiz*, 13;
- “korkak”, [Kıp.T.] K 103b/4;
- “mutsuz, memnun olmayan”, [Çağ.Leh.] UTİL *könülsiz*, IV-684;

könül ur-: “güvenmek, dayanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 2;

könüz: “yıkıntılardaki keçeleşmiş deve ve oğlak pisliği”, [Kar.T.] DLT III, 363;

köp: “çok, güre, bol, sık”, bk. **kop**, [Kar.T.] DLT I, 319; AH 505; R 45: 26; KB 430; TİEMKök 8: 43;

[ET.] AYAYazlı 0178;

[Har.T.] AKYB A.IV. 7; MM 33-4; NF 11-13; HAP 89: 20; HŞ 1029;

[Kıp.T.] CC-I 31b/3; Kİ 78; KMTT 27a/3; K 5a/4; RS 203b-26; GT 5/1; KFLT 418a/25; MG 86a/7; BVAğar 35a/19;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 104; GD 101: 3; MEs. 1b/3; MSD 715; YED 13/1; D 147; T 291; LD 98; LGN 10/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 48/3; BVas. 151/5; Mün. 2a/13; ÇH 95; NC 5a/5; SM 10; HBD 14/4; ŞDG 5/7; ŞHD 7b-1; MA A4b/15; BD 2/5; MDF 115; BTĐ XIV/4; Z 10b/1; Abuş. 968;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-1; ŞRT 52b/04;

[Çağ.Leh.] YUTS 206; UTİL IV-610; ÖTİL II-462;

- “çoğu, bir çoğu”, [Har.T.] HAP 5: 32;
- “uzun zamandır”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-610; ÖTİL II-462;
- “çabuk, tez, aradan vakit geçmeden”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-462;

köpçük: “Oğuz lehçesinde eyer yastığı, eyerin üstüne konan yastık”, [Kar.T.] DLT I, 478;

[Kıp.T.] RS 196a-23;

[Çağ.Leh.] YUTS 206; ÖTİL *köpçik*, II-465;

köpeç-: “çoğalmak”, [Kar.T.] KB 2262;

- “kabarmak, şişmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *köp-*, 206; UTİL IV-617;

köpek: “köpek”, [Kar.T.] KB 6601;

[Kıp.T.] CC-I 54b/21; Kİ 78; BM 15b/7;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *köppäk*, II-464;

- “hakaret kelimesi”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *köppäk*, II-464;

köpelek: “kelebek”, bk. **kepeli**.

köpen: “deve örtüsü, eyer takımı vb. donanım”, [Kar.T.] DLT I, 404;

köpi-: “köpürme dikişle dikmek, sıkı dikmek”, [Kar.T.] DLT III, 257;

köpig: “elbiseyi içine pamuk koyarak dikmek”, [Kar.T.] DLT I, 408;

köpirt-: “köpürtmek”, [Kar.T.] KB 2382;

köpit-: “köpürme dikişle diktirmek”, [Kar.T.] DLT II, 298;

köprüg: “köprü”, [Kar.T.] DLT I, 478;

[ET.] AYÇetin 796;

[Har.T.] NF 407-9; HŞ *köprü*, 1902;

[Kıp.T.] CC-I *köprü*, 40a/2; Kİ *köprü*, 78; KMTT *köpri*, 6b/11; EDM *köbür*, 3a/6; BM *köpri*, 10a/8⁴⁸¹; RS *köprük*, 201c-28; MGİ *köpri*, 91a/3;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *köprü*, 177a-4; ŞHD 96b-8; MDF 248; Abuş. 968;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *köfrü*, 23b/04;

[Çağ.Leh.] YUTS *köprük*, 206; YUTS *körük*, 207; UTİL *kövrük*, IV-691; ÖTİL *köprük*, II-464;

- “iki şeyin arasında bağlantıyı kuran şey”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *köprük*, II-464;

köpsün: “minder, basık şilte”, [Kar.T.] DLT I, 437;

köpük: “köpük, su köpüğü”, [Kar.T.] DLT I, 390; TİEMKök 13: 17;

[ET.] IB 31;

[Har.T.] HAP 13: 17; HŞ 4239;

[Kıp.T.] Kİ 78; K *köpik*, 56a/1; EDM 7b/11; BM *köbek*, 14a/3; KFLT 386a/31; BVAğar 57b/8;

⁴⁸¹ Zajackowski, bu kelimeyi *körpi* şeklinde okumuş ve “most (köprü)” olarak anlamlandırmıştır.

[Çağ.Leh.] YUTS 206; YUTS *kövük*, 208; UTİL IV-617; ÖTİL *köpik*, II-463;

- “anlamsız, boş”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *köpik*, II-463;

köpül-: “elbise kabartılarak dikilmek”, [Kar.T.] DLT II, 120;

köpür-: “köpürmek”, [Kar.T.] DLT II, 72;

[Kıp.T.] Kİ 78;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *köpir-*, II-463;

köpürt-: “köpürtmek”, [Kar.T.] DLT III, 430;

köpüş-: “elbiseyi kabartarak dikmede yardım etmek, kabartmak”, [Kar.T.] DLT II, 88;

[Çağ.Leh.] YUTS 206; UTİL IV-617;

kör-:

(1) “bakmak, görmek, farkına varmak”, [Kar.T.] DLT III, 317; AH 219; R 20: 96; KB 1621; TİEMKök 18: 63;

[ET.] Su. 11; AYAYazlı 0996; UM I 207; IBTekin 21; Hua. 350;

[Har.T.] AKYB A.II. 19; MM 346-2; NF 102-5; HAP 27: 7; HŞ 1373;

[Kıp.T.] CC-I 28b/16; Kİ 79; KMTT 35b/1; K 30a/5; EKK 77a/8; BM 25b/7; RS 186b-6; GT 32/5; İM 86a/7; MĞİ 78a/1; MES 44b/6; MG 26b/5; BVÖzgür *gör-*, 80/2; BVAğar 10b/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 60/4; TSM 11; GD 2: 3; MEs. 2a/7; MSD 552; YED 1/6; D 254; T 142; LD 626; LGN 53/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 360/8; BVas. 359/4; ÇH 101; NC 22a/5; SM 200; HBD 61/6; ŞDG 24/2; ŞHD 93b-10; MA A11a/13; BD 31/3; MDF 25; BTD LXX; Abuş. 968;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 95b-9; ŞRT 15a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 207; UTİL IV-634; ÖTİL II-469;

(2) “karşılaşmak, ulaşmak, görüşmek, tanışmak”, [Kar.T.] R 9: 77; TİEMKök 9: 77;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-634; ÖTİL II-469;

- “itaat etmek, kabullenmek, tabi olmak”, [ET.] KT D 8; [Çağ.Leh.] YUTS 207;
- “maruz kalmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 207;
- “sorumlu tutmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 207;
- “uyanık olmak, uyanık durmak”, [Kıp.T.] CC-I 29b/3;
- “yardımcı fiil”, [Kıp.T.] CC-I 25b/6; MG 63b/1; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 136: 6; [Çağ.Leh.] YUTS 207; UTİL IV-634; ÖTİL II-470;
- “varsaymak, kabul etmek”, [Kıp.T.] K 119b/7; [Çağ.Leh.] YUTS 207; ÖTİL II-469;
- “(eğitim) görmek, okumak”, [Çağ.Leh.] YUTS 207; UTİL IV-634; ÖTİL II-469;
- “dikkat etmek, izlemek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-634; ÖTİL II-469; ÖTİL II-469;
- “zevk almak, tadını çıkarmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-634;
- “sezmek, fark etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-469;

körge: “tahtadan yapılan tabak”, [Kar.T.] DLT I, 430;

körgit-: “göstermek”, bk. **körgüt-**, [Kar.T.] TİEMKök 10: 43;

[Har.T.] NF *körkit-*, 408-3;

körge:

(1) “gören”, [Kar.T.] R 12: 93;

(2) “Esmâ-i hüsnâ’dan Basır”, [Kar.T.] R 35: 31;

körgü:

(1) “görme, görüş, karşılaşma”, [Kar.T.] R 7: 147;

(2) “basiret, gönül gözü, anlayış, idrak”, [Kar.T.] R 28: 43; TİEMKök 6: 104;

(3) “göz”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 20;

- “itaat”, [ET.] KT D 23;

körgüt-: “göstermek”, bk. **körgit-**, [Kar.T.] TİEMKök 6: 90;

körgüz-: “göstermek”, [Kar.T.] R 61: 10; TİEMKök 3: 152;

[Har.T.] AKYB A.IV. 18; NF 54-9; HŞ 2562; HŞ *körgez-*, 2384;

[Kıp.T.] CC-I 19b/21; EKK 77a/8; RS 186b-7; GT 100/5; İM *körküz-*, 294a/7; KFLT 379b/40; KFLT *körgez*, 373b/10; MG 41a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *körgiz-*, 217/3; GTSib 4/10; GD 39: 2; MEs. 18a/179; MSD 350; YED 10/5; D 441; LD 1513; LGN 9/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 58/7; BVas. 367/7; Mün. 2a/14; NC 15b/1; SM 57; HBD 47/2; ŞDG 15/4; ŞHD 76b-13; MA A6a/4; BD 573/6; MDF 496; Abuş. 968;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *körgür-*, 57b/03; ŞRT 12a/12;

körüş-: “bakışmak, görüşmek, yüz yüze bakmak”, [Kar.T.] DLT II, 99⁴⁸²; KB *körüş-*, 2368; TİEMKök *körüş-*, 8: 41;

[ET.] IB *körüş-*, 22;

[Har.T.] MM *körüş-*, 289-1; HAP *körüş-*, 8: 48; HŞ *körüş-*, 4036; NF *körüş-*, 24-3;

[Kıp.T.] Kİ *körüş-*, 81; K *körüş-*, 160a/2; GT *körüş-*, 236/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *körüş-*, 58/3;

[Çağ.T./K.D] NİD *körüş-*, 219/4; BVas. *körüş-*, 585/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *körüş-*, 208; UTİL *körüş-*, IV-636; ÖTİL II-467;

- “karşılaşmak”, [Kıp.T.] İM *körüş-*, 493b/4;
- “vedalaşmak, Allaha ısmarladık demek”, [Kıp.T.] İM *körüş-*, 295a/3;
- “selamlaşmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-467;

körit-: “göstermek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 153;

körk-:

(1) “güzellik, ”, [Kar.T.] DLT I, 353; R 27: 60; KB 1116; TİEMKök 16: 6;

[ET.] AYÖlmez 164/20;

[Har.T.] HAP 16: 6; HŞ 1292;

[Kıp.T.] CC-I 38a/21; Kİ 80; GT 187/11; MG 110a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 128/6; GD 10: 2; MSD 552; D 338; T 167; LD 166;

⁴⁸² Atalay *körüş-* olarak okumuştur.

[Çağ.T./K.D] ŞHD 141b-11; MA *körüg*, 5(B); Abuş. *görg*, 942;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-10;

[Çağ.Leh.] YUTS 207; UTİL IV-632; ÖTİL II-468;

(2) “süs, ziynet”, [Kar.T.] AH 90; KB 2009;

- “görünüş”, [ET.] AYAyazlı 1045;
- “resim, tasvir”, [ET.] AYÇağ 22/18;
- “güzel (yüz)”, [ET.]UM I 172;
- “(bayanlar için) güzeller güzeli”, [Çağ.T./K.Ö.D] T 41;

körklüg: “güzel”, bk. **körklük**, [Kar.T.] DLT I, 353; R 39: 18; KB 1159; TİEMKök 3: 37;

[ET.] AYÇetin 738; UM I *körkle*, 77;

[Har.T.] NF 22-15; HAP 12: 83; HŞ 1548; MM *körklü*, 289-3; NF *körklü*, 189-8; HAP *körklü*, 39: 23; HŞ *körklü*, 1392;

[Kıp.T.] CC-I *körklü*, 38b/18; Kİ *körklü*, 80; K 5a/7; RS *körklü*, 191a-16; GT *körkli*, 13/11; KFLT *körüklü*, 172a/22; MG *körklü*, 3a/3; MG 8a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 95/10; GD *körklü*, 137: 5; GD 81: 4; MSD *körklü*, 653;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *körklü*, 17b-3; ŞHD 56b-8; MA *körgeklüg*, 5(D); MA 2684(D); MA *körüglük*, 5(B); MA *körügülük*, 4156(C); BD *körklük*, 4/63;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *körkli*, 87b-17;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *körkli*, II-468;

körklüg kıl-:

(1) “güzel yapmak”, [Kar.T.] R 64: 3; TİEMKök 10: 26;

(2) “iyileştirmek, ıslah etmek”, [Kar.T.] R 47: 2;

körklüglük: “iyilik”, [Kar.T.] R 4: 62; KB 2085; TİEMKök 4: 25;

körklüg tayanğu orun: “cennet”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 31;

körklük: “güzellik”, bk. **körklüg**, [Kar.T.] R 38: 49;

[ET.] AYUçar 0848;

[Har.T.] MM 150-3;

körksüz: “çirkin”, [Kar.T.] R 3: 135; **KB** 1082; **TİEMKök** 19: 27;

[ET.] AYÇetin 738;

[Har.T.] NF 399-6; **HAP** 18: 74;

[Kıp.T.] CC-I 28a/7; **K** 101b/4; **RS körksiz**, 191a-17; **GT** 157/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 103/11; **GTSib körksiz**, 72/11;

[Çağ.T./K.D] **MA** A4156(D); **MA körügsiz**, 4156(B);

[Çağ.Leh.] **ÖTİL körksiz**, II-468;

körksüzlük: “çirkinlik”, [Kar.T.] **KB** 816;

[Har.T.] **HAP** 4: 148;

[Kıp.T.] CC-I **körksizlik**, 38b/10;

körkeç: “güzelleştirmek”, bk. **körket-**, [Kar.T.] **DLT** II, 340;

körket-: “güzelleştirmek”, bk. **körkeç-**, [Kar.T.] **DLT** II, 340;

[Har.T.] **HŞ** 1616;

körkit-: “göstermek”, [Kar.T.] **R** 5: 31; **KB** 663;

[ET.] **AYÖlmez** 136/5; **Üİ** 101b/15;

[Har.T.] **HAP körküz-**, 37: 175; **HAP körküt-**, 2: 260; **MM körküt-**, 352-3;

[Kıp.T.] **Kİ körküz-**, 80; **K körkez-**, 139b/4;

- “gösteriş yapmak”, [Har.T.] **HAP körküz-**, 4: 142;

körmek: “buluşma, görme”, [Kar.T.] **DLT** 740⁴⁸³;

körnüş-: “görüşmek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 7: 163;

⁴⁸³ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

körpe:

(1) “sonradan filizlenen, çıkan (bitki)”, [Kar.T.] DLT I, 415;

(2) “zamanından sonra doğan (kuzu, deve yavrusu ve buzağı)”, [Kar.T.] DLT I, 415;

- “iki, üç aylık kuzu derisi”, [Kıp.T.] CC-II 56a/10; [Çağ.Leh.] YUTS 207; UTİL IV-630;
- “süt emen kuzu”, [Kıp.T.] Kİ 81;

körpele-: “(otun) kalan kısımlarını yemek”, [Kar.T.] DLT III, 351;

körpelen-: “yeni filiz vermek”, [Kar.T.] DLT III, 200;

körple-: “parçalamak ve çukurda ızgara yapmak, kebab kızartmak”, [Kar.T.] DLT III, 444;

körset-: “göstermek”, [Kar.T.] R 64: 6;

[ET.] AYTok 2444;

[Har.T.] HŞ 1681;

[Kıp.T.] Kİ *köster-*, 80; BM *köster-*, 28a/5; MGİ *köster-*, 1b/2; MES *köster-*, 2a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 7: 4; MEs. 9b/88; YED 4/3; T 309; LD 2246;

[Çağ.T./K.D] NİD 49/6; BVas. 54/2; HBD 201/3; ŞHD 89a-13; MA A45b/13; BD 2/6; MDF 1712;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 68b-4; ŞRT 35b/07;

[Çağ.Leh.] YUTS 207; UTİL IV-631; ÖTİL *körsät-*, II-471;

- “işaret etmek, dikkat çekmek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-631; ÖTİL *körsät-*, II-471;
- “açıklamak, tanımlamak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-632; ÖTİL *körsät-*, II-471;
- “tavsiye vermek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-632;
- “gezdirmek, dolaştırmak, etrafı göstermek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-632;
- “sergilemek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-631;

körtür-: “gördürmek”, [Kar.T.] DLT II, 195;

körüg: “görülen, göz sahası”, [Kar.T.] KB 5996;

[ET.] AYUçar 0491;

- “haberci”, [ET.] Ton. 8;
- “gösteri”, [Çağ.Leh.] YUTS *körük*, 207;

körügse-: “görmek istemek”, bk. *körüse-*, [Kar.T.] DLT III, 334;

[ET.] AYÇetin 869;

[Kıp.T.] CC-II *körüvse-*, 761;

[Çağ.T./K.D] ML *körükse-*, 130;

körük: “kuyumcu ve demirci körüğü”, [Kar.T.] DLT I,391;

[Har.T.] NF 208-6;

[Kıp.T.] CC-I *kürük*, 42b/18;

[Çağ.Leh.] YUTS 207; UTİL IV-636;

körükle-: “körükle üflemek, körüklemek”, [Kar.T.] DLT III, 341;

körül-: “bakılmak, görülmek”, [Kar.T.] DLT II, 136; KB 4249; TİEMKök 16: 85;

[Har.T.] HAP 53: 40;

[Kıp.T.] İM 127a/1;

[Çağ.T./K.D] MA A14a/10; BD 573/3;

körüm: “görüm, görünüş, bakış, kanaat”, [Kar.T.] AH BC 217;

[ET.] AYÖlmez 165/15;

- “astrolog, yıldız falına bakan”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD *körümçi*, 436;
- “(ölüm) kalım”, [Çağ.Leh.] YUTS 207; UTİL IV-636;

körün-: “görünmek, fark olunmak”, [Kar.T.] DLT II, 157; AH 418; R 46: 25; KB 2855; TİEMKök 5: 107;

[Har.T.] MM 313-4; NF 162-14; HAP 46: 25; HŞ 1302; HŞ *körin-*, 823;

[Kıp.T.] CC-I 3b/18; Kİ 80; K 120a/4; BM 38a/6; GT 231/4; İM 306a/1; MGİ 235a/5; MG *körin-*, 73a/5; MG 88b/4; BVÖzgür *görin-*, 84/5; BVÖzgür *görün-*, 32/3; BVAğar 5a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 67/2; GD 5: 1; MEs. 49b/513; MSD *körin-*, 448; YED 85/1; D 75; T 226; LD 440; LGN 54/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 11/3; BVas. 381/2; Mün. 1b/4; NC 2a/10; HBD 110/5; ŞHD 12b-7; MA A47a/13; BD 13/1; MDF 251; BTD V/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] ŞRT 13b/09;

[Çağ.Leh.] YUTS 208; UTİL IV-637; ÖTİL *körin-*, II-467;

- “açık olmak, ortaya çıkmak”, [Kıp.T.] İM 135a/1; [Çağ.Leh.] YUTS 208; ÖTİL *körin-*, II-467;
- “görülme”, [Kıp.T.] İM 237b/8;
- “benzemek, görnüşünde olmak, izlenim uyandırmak”, [Çağ.T./K.D] ŞDG 26/4; BTD LVIII; [Çağ.Leh.] ÖTİL *körin-*, II-467;
- “doktora görünmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *körin-*, II-467;

körünç: “seyir, görünüş”, [Kar.T.] DLT III, 373;

[ET.] AYUçar 0981;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 88/10;

köründür-: “göstermek, getirmek”, [Kar.T.] KB 573;

[Çağ.T./K.D] MA *körüntür-*, A33b/15;

körüse-: “görmek istemek, buluşmak istemek”, bk. **körügse-**, [Kar.T.] DLT III, 285;

[Kıp.T.] CC-II *körüvse-*, 70b/17;

körüş (I): “bakışma”, [Kar.T.] DLT I, 370;

körüş (II): “ibret, ders alma”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 66;

körüş-: “görüşmek”, bk. **körış-**.

kösgük: “nazardan korunmak için bağ ve bahçelere dikilen korkuluk”, [Kar.T.] DLT II, 289;

kösrük tuşag: “atın ön ayaklarındaki köstek”, [Kar.T.] DLT I, 479;

köster-: “göstermek”, bk. **körset-**.

kösül-: “ayak uzatmak, ayağını uzatarak oturmak”, [Kar.T.] DLT III, 137;

[Har.T.] HŞ 2047;

[Kıp.T.] CC-II 82a/33b;

kösür-: “atın ön ayaklarını kösteklemek”, [Kar.T.] DLT II, 78;

kösürge: “sıçanlardan bir tür”, [Kar.T.] DLT I, 490;

kösürgen: “bir tür köstebek”, [Kar.T.] DLT I, 522;

köşek: “deve”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 5;

- “bir yaşına kadar olan deve yavrusu”, [Kıp.T.] Kİ 82; KMTT 15a/11; BM 13a/2; RS 199b-15;

köşer-: “göl vb. için taşacak hale gelmek, kap için ağzına kadar dolmak”, [Kar.T.] DLT II, 79;

köşi-: “gözlemek, örtmek”, [Kar.T.] DLT III, 268;

köşig: “gölge”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 171;

köşige: “küçük gölge”, [Kar.T.] DLT I, 448;

köşik: “yüz örtüsü, perde, örtü”, [Kar.T.] DLT I, 409;

[Çağ.Leh.] YUTS *köşüke*, 208; UTİL *köşüke*, IV-658;

- “hasır çanta”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-658;

köşik: “himaye, kollama”, [Kar.T.] KB 451;

köşin-: “gölgeye sığınmak”, [Kar.T.] DLT II, 157;

köşit-:

(1) “kapatmak, örtmek”, [Kar.T.] DLT II, 308; KB 1295;

[ET.] AYTok 1057;

(2) “siper etmek”, [Kar.T.] KB 1295;

köşk: “kule, sağlam yer”, [Kar.T.] R 28: 38; TİEMKök 4: 78;

köt: “göt, kış”, [Kar.T.] DLT I, 321;

[Kıp.T.] CC-I 48a/20; Kİ 78; KMTT 22a/10; EDM 13b/10; EKK 68b/11; RS 190a-6; MES *kötcek*, 24b/2; BVAğar 45b/21;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 206/7;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-619 ;

köter-: “götürmek, taşımak; yükseltmek”, bk. **kötür-**.

kötgi: “araf”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 46;

köti bürt: “kâbus”, bk. **bürt**, [Kar.T.] DLT I, 341;

köti kızlak: “kaya kuşu”, [Kar.T.] DLT I, 437;

kötki: “toprak tepe”, [Kar.T.] DLT I, 18; KB 6069;

kötle-: “oğlan vb.ni düzmek”, [Kar.T.] DLT III, 299;

[Kıp.T.] Kİ 79;

kötlet-: “oğlan vb.ni düzdürmek”, [Kar.T.] DLT II, 348;

kötrüg: “kaldırma, kaldırış”, [Kar.T.] DLT II, 166;

kötrül-: “yok edilmek, ortadan kaldırılmak”, [Kar.T.] KB 2812;

[Har.T.] NF 302-17;

- “yükseltmek”, [Har.T.] HAP 88: 18;
- “yükseltmek, yüceltmek”, [ET.] AYÖlmez 133/2; Üİ 103b/15; [Har.T.] HAP 24: 36;

- “taşınmak, götürülmek”, [Har.T.] HAP 35: 18; HŞ 2016; [Kıp.T.] GT 336/12; KFLT 264b/16;

kötrüm: “üzerinde oturulan seki, yükselti, yükseltilmiş şey”, [Kar.T.] DLT I, 485; TİEMKök 2: 22;

kötrüm: “köşk”, [Kar.T.] R 39: 20;

kötrüş-: “yük vb. şeyleri kaldırmada yardım etmek”, bk. **kötürüş-**, [Kar.T.] DLT II, 222;

kötü: “dam”, [Kar.T.] DLT I, 269;

kötür-:

(1) “taşımak, götürmek, yüklenmek”, [Kar.T.] DLT II, 75; AH 222; R 35: 11; TİEMKök 12: 36;

[ET.] KT D 11; AYÇağ 634/14;

[Har.T.] MM 283-4; NF ; NF *költür*, 287-1; HAP 62: 5; HAP *köter-*, 29: 13; HŞ *köter-*, 3843; HŞ 1849;

[Kıp.T.] CC-II 76a/12; Kİ 78; KMTT 38a/7; K 25b/7; EKK 79b/5; RS 186a-29; GT 91/2; İM 259b/3; İM *köter-*, 330a/6; KFLT 387a/17; MGİ 131b/5; MG 72a/6; BVÖzgür *götür-*, 116/1; BVAğar *köter-*, 31b/1; BVAğar 13b/25;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *köter-*, 47/8; GTSib 220/12; YED *köter-*, 14/2; D *köter-*, 903; LD *köter-*, 736;

[Çağ.T./K.D] NİD 368/2; BVas. *köter-*, 573/4; HBD *köter-*, 208/1; ŞHD *köter-*, 89b-8; ŞHD 20a-2; MA *köter-*, A5b/9; BD *köter-*, 558/24; BTD *köter-*, XIII/2; Abuş. *köter-*, 969;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *köter-*, 44b/01;

[Çağ.Leh.] YUTS *köter-*, 208; UTİL IV-622; ÖTİL *kötür-*, II-474;

(2) “(vebal vb.) yüklenmek, almak, mecazi anlamda yüklenmek”, [Kar.T.] AH 242; R 16: 25; TİEMKök 16: 25;

(3) “yükseltmek, yukarı kaldırmak, üstün konuma getirmek”, [Kar.T.] AH 281; R 19: 57; KB 1029; TİEMKök 19: 57;

[ET.] KT D 25; AYÇağ 18/18⁴⁸⁴;

[Har.T.] MM 86-2; HAP 2: 253;

[Kıp.T.] K 109a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 72;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *köter-*, 84a-9;

[Çağ.Leh.] YUTS *köter-*, 208; UTİL IV-622; ÖTİL *kötür-*, II-474;

(4) “tahammül etmek, dayanmak, sabretmek”, [Kar.T.] AH 332;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *köter-*, 175: 7;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *kötür-*, II-475;

(5) “hamle yapmak, üstüne varmak”, [Kar.T.] R 7: 176;

(6) “yüklemek, bindirmek”, [Kar.T.] R 36: 41;

(7) “yok etmek, ortadan kaldırmak, bitirmek”, [Kar.T.] KB 4728;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *kötür-*, II-475;

- “kaldırmak, yükseltmek”, [Har.T.] NF *köter-*, 12-11; HAP *köter-*, 4: 154; [Kıp.T.] CC-II 70b/9-10; CC-II *kötür-*, 69b/13-14; İM 89b/3; İM *köter-*, 128b/6; MGİ *köter-*, 106a/6; [Çağ.T./K.Ö.D] TSM *köter-*, 48; GD *köter-*, 84: 2; MEs. *köter-*, 12a/118; MSD *köter-*, 360; YED *köter-*, 41/7; LGN *köter-*, 16/2; LGN 102/2; [Çağ.T./K.D] MA *köter-*, A45a/1; BD *köter-*, 87/2; MDF *köter-*, 1186; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 88b-13; [Çağ.Leh.] YUTS *köter-*, 208; UTİL IV-622; ÖTİL *kötür-*, II-474;
- “kurmak, dikmek, yükseltmek”, [Har.T.] HAP 7: 137;
- “köpek için bacağına kaldırmak, işemek”, [Kıp.T.] K 93b/2;
- “vazgeçirmek”, [Kıp.T.] K 57a/6;
- “(tahta) çıkarmak”, [Çağ.T./K.D] MA *köter-*, A15b/8;
- “(at) şahlanmak”, [Çağ.T./K.D] MA *köter-*, A2a/3;
- “(göz) kaldırmak”, [Çağ.T./K.D] BD *köter-*, 126/21;

kötürgü: “nakil aracı”, [Kar.T.] DLT I, 490;

kötürse-: “taşımak istemek”, [Kar.T.] DLT I, 280;

⁴⁸⁴ Aynı anlamda [ET.] AYÇağ 2/8, 632/11de de kullanılmıştır.

kötürül-: “kaldırılmak, yükseltilmek”, bk. **kötrül-**, [Kar.T.] AH 390;

[Kıp.T.] K 37b/9; İM *köteril-*, 128b/6; İM *köterül-*, 169b/3; İM *kötrül-*, 240b/2; MG 66b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *köteril-*, 680; LD *köteril-*, 1540;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *köteril-*, 53b/02;

[Çağ.Leh.] YUTS 208; UTİL IV-624; ÖTİL *kötäril-*, II-473;

- “taşınmak”, bk. **kötrül-**, [Kıp.T.] İM *köterül-*, 302a/1; İM *kötrül-*, 476a/5;
- “statüsünde yükselmek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-624; ÖTİL *kötäril-*, II-474;
- “asi olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-624; ÖTİL *kötäril-*, II-474;

kötürüş-: “yük vb. kaldırmada yardım etmek, bereber kaldırmak”, bk. **kötrüş-**, [Kar.T.] DLT 742⁴⁸⁵;

[Çağ.Leh.] YUTS 208; UTİL IV-624;

kövüz: “yaygı; yünden dokunmuş döşek, yatak”, [Kar.T.] DLT III, 164;

köwre: “ölü hayvanların iç organları çürüyüp ve eti kuruyup kemiğine yapıştıktan sonraki hali”, [Kar.T.] DLT I, 422;

köwrüg: davul”, [Kar.T.] KB 1036;

[Kıp.T.] RS *kövrük*, 205a-9; BM *köwrüw*, 12a/6;

köwşek: “gevşek”, [Kar.T.] DLT I, 479;

[ET.] AYÇetin *köwşek*, 895;

köwürgen: “ada soğanı”, [Kar.T.] DLT I, 522;

köy-: “yanmak, yakılmak”, bk. **küy-**.

köyde: “altın ve gümüş eritilerek süzülen ocak”, bk. **küyde**.

köytür-: “yakmak, yaktırmak”, bk. **küytür-**.

köyük: “yanmış, yanık”, bk. **küyük**.

⁴⁸⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

köyür-: “yaktırmak”, bk. **küyür-**.

köz (I): “göz”, [Kar.T.] DLT III, 42; AH 255; R 5: 45; KB 2313; TIEMKök 3: 13;

[ET.] KT K 11; AYÖlmez 133/4; UM I 33; Hua. 350; Üİ 119b/12;

[Har.T.] AKYB A.III. 18; MM 195-2; NF 229-9; HAP 46: 26; HŞ 1079;

[Kıp.T.] CC-I 47b/15; Kİ 81; KMTT 7a/13; K 3b/5; EDM 13a/4; EKK 68a/5-6; BM 20b/10; RS 198b-20; GT 140/2; İM 83b/6; KFLT 280a/41; MGİ 21b/1; MG 36b/3; BVÖzgür göz, 36/5; BVAğar 5b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 29/2; TSM 5; GD 3: 5; MEs. 4a/28; MSD 70; YED 10/1; D 168; T 241; LD 202; LGN 21/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 12/3; BVas. 226/5; Mün. 2a/23; ÇH 19; NC 15a/10; SM 100; HBD 6/3; ŞDG 10/2; ŞHD 19b-5; MA A38b/4; BD 4/85; B göz, 330b/13; MDF 80; BTDLI/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 83b-12; ŞRT 25a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 209; UTİL IV-638; ÖTİL II-443;

- “basiret, kavrayış, seziş, vizyon, önsezi, dikkat”, [Har.T.] HAP 59: 2; [Çağ.Leh.] UTİL IV-638; ÖTİL II-444;
- “su gözü, kaynak, pınar”, [Kıp.T.] Kİ 81; KMTT 7a/13; EDM 4a/2; İM 146a/5; MGİ 85b/5; MES 7a/3; [Çağ.Leh.] ÖTİL II-445;
- “bekçi, gözcü”, [Kıp.T.] BM köz eri, 12a/8;
- “gözün burunla birleştiği yer”, [Kıp.T.] İM köz kararı, 96a/6;
- “çeşitli nesne, iğne, nefesli çalgı vb. de delik”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD; [Çağ.Leh.] UTİL IV-638;
- “gözyaşı”, [Çağ.T./K.Ö.D] D köz yaşı, 687; [Çağ.T./K.D] ŞDG közyaşı, 19/1;
- “mürekkep”, [Çağ.T./K.D] ŞHD köz karası, 182b-11;
- “duygu ifade eden gözdeki bakış, nazar” [Çağ.Leh.] UTİL IV-638; ÖTİL II-444;

köz (II): “köz, ateş koru”, [Kar.T.] DLT I, 337;

[Har.T.] MM 196-4; NF 304-15; MM kor, 197-2; HŞ kor, 1883;

[Kıp.T.] K kor, 49a/5; BM 10b/6; GT 25/10; İM 467a/8;

[Çağ.Leh.] ÖTİL kor, V-412;

köz bağla-: “büyü yapmak, büyülemek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 7: 116;

köze-: “ateşi karıştırmak”, [Kar.T.] **DLT** III, 265;

[Kıp.T.] **K köse-**, 30a/4;

köze-: “üzüm tanelerini yolup tane tane atmak”, [Kar.T.] **DLT** III, 265;

közeç: “testi, toprak kap”, [Kar.T.] **DLT** I, 360;

közegü: “ateşi karıştırmaya yarayan alet, tandırda ateşi karıştırma demiri”, [Kar.T.] **DLT** I, 448;

[Kıp.T.] **K kösegü**, 30a/4; **CC-II kösöv**, 58a/14b;

közeş-: “ateşi canlandırmada yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 100;

közet-: “gözetmek, korumak, göz kulak olmak”, bk. **küzet-**, **küdeş-**, [Kar.T.] **DLT** II, 306;

[ET.] **KT közed-**, B 1;

[Har.T.] **HŞ közeç**, 2050; **MGİ** 25a/4;

[Kıp.T.] **GT** 262/5;

[Çağ.Leh.] **UTİL** IV-655;

közetdeçi ~ közetteçi: “Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde koruyan, bekçi”, [Kar.T.] **DLT** II, 318;

[Çağ.Leh.] **YUTS güzetçi**, 138;

közetiş-: “korumada yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 322;

közger-: “göz göze getirmek, buluşturmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 196;

közü: “ayna”, bk. **küzgü**.

közi çerlig: “gece görüp gündüz göremeyen”, [Kar.T.] **DLT** I, 477;

közkeni: “ateş böceği”, [Kar.T.] **DLT** I, 493;

közkiye: “gözcük, güzel göz”, [Kar.T.] **DLT** III, 359;

közkünek: “şahine ve kertenkeleye benzer bir kuş”, [Kar.T.] **DLT** I, 528;

közle-: “göze vurmak”, [Kar.T.] **DLT** III, 300;

- “gözlemek, kollamak, gözetlemek”, [ET.] IB 99; [Har.T.] HŞ 3111; [Kıp.T.] Kİ 82; KMTT 36b/13; GT 30/4; MG 102a/6; BVÖzgür *gözle-*, 95/7; BVAğar 13a/8; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 536; LD 2006; LGN 81/7; [Çağ.T./K.D] BVas. 502/6; HBD 93/2; ŞHD 41a-2; BD 67/7; Abuş. 965; [Çağ.T./K.S.D] ŞRT 21b/03; [Çağ.Leh.] YUTS *közli-*, 210; ÖTİL *közlü-*, II-448;
- “göz dikmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *közli-*, 210;
- “amaçlamak, hedeflemek”, [Çağ.Leh.] UTİL *közli-*, IV-657;
- “nişan almak”, [Çağ.Leh.] UTİL *közli-*, IV-657; ÖTİL *közlü-*, II-448;

közleş-: “bakmada yarışmak veya karşılıklı bakışmak”, [Kar.T.] DLT II, 224;

közlüg:

(1) “gözlü, gören, kör olmayan”, [Kar.T.] R 40: 58; TİEMKök 20: 125;

[ET.] AYÇetin 806;

[Har.T.] NF399-5; HŞ *közlüg ~ közlü*, 3913;

[Kıp.T.] K 66a/1; İM 23a/8; KFLT *közlü*, 230b/37;

[Çağ.T./K.D] BD *közlük*, 548/2; B *gözlük*, 164a/10;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *közli*, 100b-5;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *közli*, II-448;

(2) “gönül gözü olan, basiretli”, [Kar.T.] R 59: 2;

- “gözelî” [Kıp.T.] İM *közlü*, 114b/5;

közlük: “göz kamaştığı veya ağrıdığı zaman göz üzerine konan at kuyruğundan örülmüş nesne, bir tür gözlük,” bk. **közöldürük**, [Kar.T.] DLT I, 478;

- “gözlük”, [Çağ.Leh.] YUTS 210;

közmen: “közde pişirilen ekmek”, [Kar.T.] DLT II, 27;

közñü: “ayna”, bk. **küzgü, küzüñü**, [Kar.T.] DLT III, 379;

[ET.] AYÇetin *közünü*, 430; IBTekin *közünü*, 22;

[Kıp.T.] Kİ *köznü*, 81; RS *közengü*, 193b-29; RS *közgü*, 204c-14;

közsüz: “kör”, [Kar.T.] TİEMKök 13: 16;

[Har.T.] NF 237-13;

[Kıp.T.] CC-I *közsiz*, 50a/5; Kİ 81; KMTT *közsiz*, 28a/1; K 80a/2; EKK *közsiz*, 68a/1; RS *közsiz*, 196b-26; GT 99/9; İM 156b/3; KFLT 362a/32;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *közsiz*, II-449;

- “köstebek”, bk. *kösürgen*, [Kıp.T.] Kİ *közsüz sebek*, 82; BM *kösüz etmek*, 16a/1; RS *kössiz sebek*, 189c²-2;

köz tal-: “büyülenmek”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 15;

köz tut-: “gözetmek, beklemek”, [Kar.T.] R 44: 10;

közündürük: “göz kamaştığı veya ağrıdığı zaman göz üzerine konan at kuyruğundan örülmüş nesne, bir tür gözlük,” bk. **közlük**, [Kar.T.] DLT I, 529;

- “kıldan yapılan ve hayvanın gözünün üzerine örtülen örtü”, [Kıp.T.] Kİ *közündürük*, 81; RS 205b-41;

közün-: “görünmek, ortaya çıkmak”, [Kar.T.] DLT II, 157;

[ET.] AYÖlmez 143/19; Üİ 103b/4;

[Kıp.T.] KMTT *közün-*, 45b/8; MES 22a/6;

ķuba: “doru ve sarı arasında olan”, göz kamaştığı veya ağrıdığı zaman göz üzerine konan at kuyruğundan örülmüş nesne, bir tür gözlük,” bk. **közündürük**, [Kar.T.] DLT III, 217;

ķuç-: “kucaklamak, sarılmak”, [Kar.T.] DLT II, 5; AH 222; KB 3036;

[Har.T.] NF 268-7; HŞ 1488;

[Kıp.T.] CC-I 4a/6; KMTT 44b/1; BM 62b/3; RS 187b-4; GT 308/1; İM *koç-*, 95a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 46: 3; YED *koç-*, 166/4; LD 463; LGN 49/10;

[Çağ.T./K.D] BVas. 385/5; BD 108/9; MDF 2011;

[Çağ.Leh.] YUTS 247; UTİL IV-313; ÖTİL V-393;

kuçak: “kucak”, [Kar.T.] DLT I, 382;

[Kıp.T.] Kİ 69; KMTT *kuçuk*, 44b/1; KMTT *kuşak*, 22a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 247; UTİL IV-312; ÖTİL *kuçak*, V-393;

kuçakla-: “kucaklamak”, [Kar.T.] DLT III, 338;

[Har.T.] HŞ 4048;

[Kıp.T.] Kİ 69; İM 446a/8; MGİ 104b/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 93b-14;

[Çağ.Leh.] YUTS *kuçagli-*, 247; UTİL *kuçaklı-*, IV-313; ÖTİL *kuçaklı-*, V-393;

kuçam: “bir ölçü”, [Kar.T.] DLT I, 398;

kuçgundi: “Çiğil lehçesinde soğan”, [Kar.T.] DLT I, 493;

kuçık: “yengeç burcu”, [Kar.T.] KB 139;

kuçtur-: “kucaklaştırmak”, [Kar.T.] DLT II, 189;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-313;

kuçuş: “kucaklama”, [Kar.T.] DLT I, 369;

kuçuş-: “kucaklaşmak, birbirini kucaklamak”, [Kar.T.] DLT II, 92; KB 3292;

[Har.T.] NF 362-15; HŞ 4207;

[Kıp.T.] K 143b/5;

[Çağ.T./K.D] BVas. 63/3;

kuç- “dökülmek, inmek”, bk. *kuç-*, [Kar.T.] TİEMKök 2: 264;

kuğgu: “karasinek, sinek”, [Kar.T.] DLT I, 425; DLT *kuğgu*, III, 367;

[Har.T.] HAP *kuygu*, 22: 73;

[Kıp.T.] RS *koygu*, 195b-28;

kuğgulan-: “sineği üzerinden atmak”, [Kar.T.] DLT III, 201;

kuğı: “aşağı”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 111;

kuğruçağ: “kuyruk sokumu kemiği”, [Kar.T.] DLT III, 179;

kuğruk:

(1) “kuyruk”, [Kar.T.] DLT II, 298; KB 66;

[ET.] IB 76;

[Har.T.] NF 53-2; HŞ 1855;

[Kıp.T.] CC-I 8b/17; CC-II *kuyruğ*, 60b/35-36; K *kuyruk*, 60a/7; K 60a/6; EDM *kuyruk*, 6b/11; EKK *kuyruğ*, 70b/6; BM *kuyruk*, 13b/1; RS 199a-5; RS *kuyruk*, 194b-1; RS *kuyuruğ*, 199a-5; GT *kuyruk*, 198/1; KFLT *kuyruk*, 372b/39;

(2) “kıç”, [Kar.T.] DLT I, 472;

(3) “son”, bk. *kuyruk*, [Kar.T.] R *kuğruk*, 15: 66;

kuğuğ: “kuyu”, bk. *kuyuğ*, [Kar.T.] DLT *kuğuğ*, III, 282; DLT I, 375; KB 5423; TİEMKök 12: 10;

[ET.] AYAYazlı *kuğuğ*, 0697;

[Har.T.] HAP *kuğuğ*, 12: 15; NF *kuğu*, 135-4; NF *kuğuğ*, 385-11; NF 44-3; MM 242-3; HŞ 1961;

[Kıp.T.] K 14b/3; BM *kuyı*, 10a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 67/4;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *kuçık*, 103a-5;

[Çağ.Leh.] YUTS *kodañ*, 201; YUTS *kuğuğ*, 247; UTİL *kuğuğ*, IV-315; ÖTİL *kuğuğ*, V-364;

kudur-:

(1) “çok çalışmak, çalışma işini abartmak”, [Kar.T.] DLT II, 76;

(2) “kudurmak, kuduz olmak”, [Kar.T.] DLT II, 76;

[Kıp.T.] K 64b/6;

kudurgak: “kaftanın arkadaki iki kuyruğundan biri”, [Kar.T.] DLT I, 17;

kuduzgun ~ kuđuzgun⁴⁸⁶: “eyer kayışı”, [Kar.T.] DLT I, 17;

kuğu: “kuğu”, [Kar.T.] DLT III, 225; **KB** 1101;

[ET.] IBTekin 35;

[Har.T.] HŞ *ķavu*, 1059;

[Kıp.T.] BM *ķuw*, 16b/9;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *ķu*, 143a-2;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķuv*, 250; ÖTİL *ķuv*, V-359;

kukun: “kıvılcım”, [Kar.T.] DLT I, 404;

- “katı şeylerin zerresi, parçası, tozu”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kukun*, II-424⁴⁸⁷;

kukunlug⁴⁸⁸: “kıvılcımlı”, [Kar.T.] DLT I, 499;

ķul: “köle”, [Kar.T.] DLT III, 268; **AH** 344; **KB** 2406; **TİEMKök** 2: 178;

[ET.] KT D 7; **UM** I 196; **IBTekin** 54; **Üİ** 104b/1;

[Har.T.] **AKYB** K.I. 21; **MM** 26-4; **NF** 87-2; **HAP** 2: 178; **HŞ** 111;

[Kıp.T.] **KMTT** 34b/3; **Kİ** 73; **K** 5a/6; **EDM** 14a/2; **EKK** 53a/7; **RS** 190b-29; **GT** 5/2; **İM** 2b/4; **KFLT** 385b/21; **MGİ** 73a/6; **MES** 47a/4; **MG** 4b/5; **BVAğar** 2a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GD** 21: 6; **MEs.** 51a/529; **MSD** 710; **YED** 5/2; **D** 448; **T** 45; **LD** 245; **LGN** 30/4;

⁴⁸⁶ Atalay bu kelimeyi *kuğurgun* şeklinde okumuştur.

⁴⁸⁷ *kömür kukunu*: “kömür tozu vb.” Bu kelime ailesinden ÖTİL’de *kukunla*- “toz haline getirmek, ufalamak” kelimesi de bulunmaktadır.

⁴⁸⁸ Atalay *kukun* “kıvılcım” kelimesini Ercilasun ve Akkoyunlu, *kokun* şeklinde okumuşlardır. Ama *kukunlug* “kıvılcımlı” kelimesini *kokunlug* şeklinde okumamışlardır.

[Çağ.T./K.D] NİD 58/3; BVas. 371/1; HBD 20/6; ŞDG 6/6; ŞHD 12a-7; MA A65b/3; BD 155/1; BTĐ IV/7; Abuş. 969;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 103a-10; ŞRT 43a/03;

[Çağ.Leh.] YUTS 247; ÖTİL V-367, 368;

- “Allah’a göre insan, kul”, [Har.T.] NF 388-9; HAP 26: 52; HŞ 1974; [Kıp.T.] CC-II 76a/4; MGİ 37a/6; BVÖzgür 6/6; [Çağ.T./K.D] MA A17b/12; MDF 1162;

ķula: “at için kula renkli, siyahla karışık sarı”, [Kar.T.] DLT III, 233;

[ET.] Ta. II, 4;

[Kıp.T.] KMTT 14a/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 247; UTİL IV-339;

- “ıssız yer, bozkır”, [Kıp.T.] CC-II kula tüz, 57b/33;
- “alaca panter”, [Kıp.T.] CC-II *ķulabars*, 60b/35;

ķulabuz: “kılavuz”, [Kar.T.] DLT I, 487;

ķulaç: “iki yana açılmış kolların parmak uçları arasında kalan mesafe, kulaç”, [Kar.T.] DLT I, 358; KB 6439;

[ET.] AYUçar 0097;

[Kıp.T.] KMTT 22a/1; Kİ 73; BM 14b/10; RS 201b-23;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 1463;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 79b-18;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķulaç*, 145; YUTS 247; UTİL *ķulaç*, II-909; ÖTİL *ķulâç*, V-370;

- “uzanmış, açılmış kol”, [Çağ.Leh.] YUTS *ķulaç*, 145; UTİL *ķulaç*, II-909; ÖTİL *ķulâç*, V-370;

ķulaçla-: “kulaç uzunluğu ile ölçmek, kulaçlamak”, [Kar.T.] DLT III, 330; KB 1734;

[Çağ.Leh.] YUTS *ġulaçli-*, 145; UTİL *ġulaçlı-*, II-910;

- “iki yana açılmış kolları sallamak, kulaç atmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *ġulaçli-*, 145; UTİL *ġulaçlı-*, II-910;

ķulak (I):

(1) “kulak”, bk. **kulgak, kulkak, kulhak**, [Kar.T.] DLT III, 357; AH 266; R 7: 179; KB 2025; TİEMKök 5: 45;

[Har.T.] MM 27-2; NF 60-10; HAP 9: 61; HŞ 2060;

[Kıp.T.] CC-I 47b/14; KMTT 21a/3; Kİ 74; K 81b/5; EDM 13a/2; EKK *ķulaġ*, 68a/11; RS 189b-25; GT 212/5; İM 83b/6; KFLT 121a/23; MGİ 87b/6; MES *ķulaġ*, 20b/1; MG 20a/5; BVÖzgür 40/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 135/13; TSM *ķulaġ*, 115; GD 112: 6; MEs. *ķulaġ*, 8a/73; MSD *ķulaġ*, 167; MSD 430; YED *ķulaġ*, 129/11; YED 53/1; D 125; T 245; LD 196; LGN 19/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 247/6; NİD *ķulaġ*, 143/3; BVas. *ķulaġ*, 379/7; BVas. 111/4; NC 10b/5; SM 196; HBD *ķulaġ*, 160/6; HBD 67/6; ŞHD 79a-10; MA A34a/8; BD *ķulaġ*, 303/2; BD 4/88; MDF 1528; BTD *ķulaġ*, XLVI/1; BTD XLVI/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 83b-12; ŞRT 25a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 247; UTİL IV-339, 340; ÖTİL *ķulâķ*, V-371;

(2) “her söyleneni yapan, dinleyen”, [Kar.T.] R 9: 61;

- “casus”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-340;
- “(kap, kacak, eşya) kulağı”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-340; ÖTİL *ķulâķ*, V-372;
- “akort vidası”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-340;

kulak (II): “kışa”, [Kar.T.] DLT I, 383;

kulakı telinmiş⁴⁸⁹: “kulağı delik, bahire”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 103;

kulakla-: “kulağa vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 339;

kulak tut-: “dikkatlice dinlemek”, [Kar.T.] R 50: 41;

kulan: “yaban eşiği”, [Kar.T.] DLT 746⁴⁹⁰; KB 5375;

[Har.T.] MM 243-1; HŞ 3624;

[Kıp.T.] KMTT 12a/1; Kİ 74; K *kolan*, 1a/3; EKK *kolan*, 69b/13; BM 15b/3; RS 195b-14; BVAğar 17a/22;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 86;

[Çağ.Leh.] YUTS 247; UTİL IV-347; ÖTİL *kulân*, V-370;

- “iki, üç yaşında dişi tay”, [Çağ.T./K.D] MA A79a/11;

kulavuz: “kılavuz”, [Kar.T.] KB 129;

[Har.T.] MM 286-1; NF 23-11;

[Kıp.T.] K 48b/8; GT 346/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 10b/102; LD 1616; LGN 35/2;

kulgaç: “kulak”, bk. *kulak*, *kulhak*, *kulkak*, [Kar.T.] KB 5272;

[ET.] BK K 11; AYUçar 0466; Hua. *kulkak*, 351; Üİ *kulgaç*, 120b/12;

kulhak: “kulak”, bk. *kulak*, *kulgaç*, *kulkak*, [Kar.T.] DLT I, 383;

kulkak: “kulak”, *kulkak*, *kulgaç*, *kulhak*, [Kar.T.] DLT I, 383;

kulluç:

⁴⁸⁹ İslamdan önce Araplar bazı özellikleri taşıyan evcil hayvanları putlar adına serbest bırakıp bu hayvanlardan faydalanmalarını, kesilmelerini yasak sayarlardı. Bu hayvanların hangi özelliklere göre nasıl isim aldığı konusunda müfessir ve dilbilimciler arasında görüş birliği bulunmamaktadır. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

⁴⁹⁰ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

(1) “kulluk”, [Kar.T.] R 40: 60; KB 2159; TİEMKök 3: 51;

[Har.T.] AKYB K.IV. 7; MM 41-3; NF 327-14; HAP 6: 182; HŞ 1410;

[Kıp.T.] K 31b/9; GT 225/3; İM 396a/8; KFLT 138a/60; KFLT *kuhlık*, 313a/50; MGİ *kuhlık*, 87a/2; MES *kuhlık*, 18b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 44/10; GD 16: 7; MEs. *kuług*, 1b/4; MSD 494; YED *kuług*, 227/5; YED 183/4; LD 2045;

[Çağ.T./K.D] NİD 314/5; BVas. *kuług*, 272/2; BVas. 574/2; NC 8b/10; HBD *kuług*, 112/7; ŞDG *kuług*, 9/7; ŞHD 3b-5; BD *kuług*, 235/1; BD 4/150; MDF 5; BTD *kuług*, LVI; BTD XLIX/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 248; ÖTİL V-369;

(2) “ibadet”, [Kar.T.] R 4: 172; KB 4857; TİEMKök 4: 172;

[Har.T.] NF 278-15; HAP 18: 110;

- “hizmet”, [Kıp.T.] CC-I 20a/8;

kuľna-: “yavrulamak”, [Kar.T.] DLT III, 302;

- “(hayvan için) hamile”, [Kıp.T.] RS *kuľnaçı*, 199b-8;

kuľsıg: “kul”, [Kar.T.] KB 809;

kuľun: “bir yaşında küçük tay”, [Kar.T.] DLT II, 90;

[ET.] IB 36;

[Har.T.] HŞ 534;

[Kıp.T.] KMTT 13a/5; K 61a/7; RS 199b-9;

[Çağ.Leh.] YUTS 248; UTİL IV-351;

kuľunla-: “tay yavrulamak, doğurmak”, [Kar.T.] DLT III, 92;

[ET.] IB 7;

[Kıp.T.] CC-II 60b/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *kulunli-*, 248; UTİL *kulunli-*, IV-351;

kum (I): “Çiğil lehçesinde kum”, [Kar.T.] DLT I, 268; AH 60; KB 6571;

[ET.] AYÖlmez 155/15; UM I 84;

[Har.T.] MM 107-3; NF 409-8; HAP 73: 14; HŞ 2486;

[Kıp.T.] CC-I 51a/15; KMTT 6a/6; K 46a/2; Kİ 75; EDM 2b/12; EKK 66a/10; BM 10b/4; RS 201c-18; GT 175/13; İM 49b/3; MGİ 116b/5; MG 74b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 80/4; MSD 433;

[Çağ.T./K.D] BVas. 327/9;

[Çağ.Leh.] YUTS 248; UTİL IV-351; ÖTİL V-376;

kum (II)⁴⁹¹: “dalga, su dalgası”, bk. **kom**, [Kar.T.] DLT III, 137;

[Kıp.T.] KMTT 6a/6; K 99b/8;

kum-: “dalgalanmak”, bk. **kom-**.

kumarı:

(1) “miras, vasiyet”, [Kar.T.] KB 190;

[Kıp.T.] CC-II *kumartkı*, 80b/13;

(2) “öğüt, nasihat”, [Kar.T.] KB 269;

kumğan: “güğüm, ibrik”, [Kar.T.] DLT I, 432;

[Çağ.Leh.] YUTS 348; UTİL IV-355;

kumlak: “sarmaşığa benzer bir bitki”, [Kar.T.] DLT I, 475;

kumtur-: “dalgalandırmak”, [Kar.T.] DLT II, 192;

kumukla⁴⁹²: “pislemek”, [Kar.T.] DLT III, 339;

⁴⁹¹ *kölüm kumı kopsa kalı tamıg iter/ körse anı bilge kişi sözge büter dizelerinde* geçen *kum* kelimesini Atalay “su dalgası, dalga “ şeklinde almıştır. Ama Ercilasun ve Akkoyunlu bu kelimeyi *kum* olarak aldıklarından olsa gerek *kum* “su dalgası, dalga” şekli bir madde başına yer vermemişlerdir. Nitekim DLT C.II’de geçen *kum-* “dalgalan- fiili böyle bir kelimenin olabileceğine işaret etmektedir. سُوْفُ قُمْدِي *suw kumdı* “su dalgalandı”.

kumış-: “su dalgalanmak”, [Kar.T.] DLT II, 111;

kun-: “çalmak, gasp etmek, yağma etmek”, [Kar.T.] DLT II, 29;

[ET.] AYÖlmez 135/22;

ķunçuy: “hatun, kadın, eş”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 234;

- “prenseler”, [ET.] IBTekin 5;

kundi-: “bileği taşıyla parlatmak”, [Kar.T.] DLT III, 277;

kundıgı⁴⁹³: “bileği taşı”, [Kar.T.] DLT I, 491;

ķunduz: “kunduz”, [Kar.T.] DLT I, 458;

[Har.T.] HŞ 1359;

[Kıp.T.] RS 199c-28;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 52/8;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 55b-13;

[Çağ.Leh.] YUTS 248; UTİL IV-357; ÖTİL V-378;

ķunuķ: “dolandırıcı”, [Kar.T.] KB 1737;

kunuş-: “birbirinin malını çalmak, karpışmak; mal çalmada yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 112-113;

[Har.T.] NF 44-11;

ķupa: “kumral”, [Kar.T.] KB 2468;

ķur (I): “kuru”, [Kar.T.] DLT III, 122;

ķur (II): “kuşak, kemer”, [Kar.T.] DLT I, 324; KB 580;

[Har.T.] AKYB K.VIII. 6; MM 191-1; NF 82-11; HŞ 2019;

⁴⁹² Kelimenin kökü *komuk* “at gübresi” kelimesidir.

⁴⁹³ Bu kelime Atalay tarafından “harman düveni” olarak anlamlandırılmış ve dipnotta “kılıç parlatan nesne” anlamına da geldiği söylenmiştir. Ama Ercilasun ve Akkoyunlu bu kelimeyi sadece “bileği taşı” olarak anlamlandırmışlar.

[Kıp.T.] CC-I 51a/32; KMTT 20a/6; K 135a/5; RS 194b-25; İM 192a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 211/1;

[Çağ.T./K.D] ML 94;

kur (III):

(1) “mertebe, rütbe, derece, mevki”, [Kar.T.] DLT I, 324; R 40: 15; KB 4074; TİEMKök 2: 228;

[ET.] AYUçar 1301;

(2) “toy, tecrübesiz”, [Kar.T.] KB 2373;

- “akran, emsal”, [Kıp.T.] Kİ 71;
- “sıra, satır”, [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 34a/352; [Çağ.Leh.] YUTS 248; UTİL IV-316;
- “(kıyafet) takım”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-316;

kur- (I): “şavaş aletleri için kurmak, yay için germek”, [Kar.T.] DLT II, 7-8; AH 462; KB 65;

[Har.T.] HŞ 1769;

[Kıp.T.] CC-II 81b/1b; GT 296/8; MG 4a/2;

[Çağ.T./K.D] BD 56/4;

- “ok atmak”, [Kıp.T.] KMTT 39b/12;

kur-⁴⁹⁴(II): “yetişmek, himaye etmek”, [Kar.T.] DLT III, 62;

kur- (III):

(1) “(otağ, taht, çadır, meclis, ev, bağdaş vb.) kurmak, tesis etmek”, [Kar.T.] DLT II, 7;

[Har.T.] AKYB K.II. 10; HŞ 2079;

⁴⁹⁴ *er kadaşın kurdı yuwdı* “adam hısımlına erişti” (adam yakınlarına vardı, ona mal vererek gönlünü aldı).

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 215/5; LD 1243;

[Çağ.T./K.D] BVas. 172/5; ŞHD 141a-4; MA A16b/1; MDF 899;

[Çağ.Leh.] YUTS 249; UTİL IV-323; ÖTİL *kur-*, V-382;

(2) “askeri toplamak, insanlar toplanmak, meclis, kurultay kurmak”, [Kar.T.] DLT II, 7;

[Har.T.] MM 347-4; NF 375-14;

[Kıp.T.] CC-II 81b/36;

- “herhangi bir iş için yapmak, oluşturmak, meydana getirmek”, [Har.T.] HŞ 1078; [Kıp.T.] GT 296/8; İM 358b/5; [Çağ.T./K.S.D] ŞRT 25b/06; [Çağ.Leh.] UTİL IV-323; ÖTİL *kur-*, V-382;
- “tuzak, hile, av vb. için kurmak”, [Har.T.] HŞ 1287;
- “tedarik etmek, temin etmek”, [Har.T.] NF 256-7; HŞ 1947;
- “bağırarak”, [Har.T.] HŞ 4594;
- “dayamak, desteklemek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-323;

kurul: “nüfuz, etki”, [Kar.T.] R 15: 42;

kuram: “hiyerarşiye uygun olarak, hakanın huzurundaki düzende”, [Kar.T.] DLT I, 413;

- “makam, rütbe”, [Har.T.] MM 189-4;

kur bağa: kurbağa”, [Kar.T.] DLT III, 122;

[Kıp.T.] KMTT *kurbağa*, 7b/6; K *kurbağa*, 13b/8; EDM *kurbuğa*, 8a/4; BM *kurbuğa*, 11a/4; RS *kurbağa*, 189c²-12;

[Çağ.T./K.D] MA *kurbağa*, A23a/12;

kurç: “sağlam, sert, katı”, [Kar.T.] DLT III, 287;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100b-2;

- “çelik”, [Kıp.T.] KMTT 33a/13; CC-II 65b/5c;
- “kuvvetli, güçlü”, [Kar.T.] KB 5911;

kurça-: “sertleşmek”, [Kar.T.] DLT 747⁴⁹⁵;

kurç temür: “çelik”, [Kar.T.] DLT I, 343;

kurdaş-: “aynı mertebede oturmak”, [Kar.T.] DLT II, 218;

- “akran, aynı yaşta olan”, [Kıp.T.] İM *kurdaş*, 445b/3; [Çağ.Leh.] YUTS *kurdaş*, 249; UTİL *kurdaş*, IV-321;

kurğa-: “(yer, toprak için) kurumak”, [Kar.T.] DLT III, 290;

kurgağ-: “(yer, toprak için) kurumaya yüz tutup verimsizleşmek”, **kurgat-**, [Kar.T.] DLT II, 338;

kurğağ: “kuraklık, kıtlık”, bk. **karğağ**, **kurğağ**, [Kar.T.] DLT III, 69;

[Har.T.] HŞ 3569;

[Kıp.T.] CC-II 58a/19b;

- “kuru alan”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kurğûğ*, V-388;
- “yeterli olmayan, kıt”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kurğûğ*, V-388;

kurğaşın ~ kurğaşun: “kurşun”, bk. **kerjü**, **kurugjın**, **kuşun**.

kurgat-: “(yer, toprak için) kurumaya yüz tutup verimsizleşmek”, bk. **kurgad-**, [Kar.T.] DLT II, 338;

kurgır- (I): “taşkınlık etmek”, [Kar.T.] DLT II, 194;

kurgır- (II): “(yer, toprak için) kurumak”, [Kar.T.] DLT II, 194;

⁴⁹⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “kurumak, solmak, benzi uçmak, sararmak”, HŞ *kuvar-*, 4383⁴⁹⁶; HŞ *kavar-*, 4243; HAP *kuvar-*, 57: 20; [Çağ.T./K.D] ML *kuvar-*, 131; [Kıp.T.] GT *kuvar-*, 354/5;

kurğu: “kararsız, zevzek”, [Kar.T.] DLT I, 18; KB 1997;

kurgulan-: “taşkınlık yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 201;

kurğuluğ: “zevzeklik”, [Kar.T.] KB 2078;

kurı-: “kurumak”, bk. *kur-*, [Kar.T.] DLT III, 263; KB 1810;

[ET.] AYUçar 0206;

[Har.T.] NF 5-13; HŞ 921;

[Kıp.T.] K 13a/7; BVAğar 22a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 207;

[Çağ.T./K.D] MA 986(B); MDF 358;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *kuri-*, V-381;

kurıgla-: “kuru kullanmak”, [Kar.T.] DLT 748⁴⁹⁷;

kurın- ~ kurun-: “kurunmak, kurulanmak”, [Kar.T.] DLT II, 155;

kurır-: “kurumaya yüz tutmak”, [Kar.T.] DLT II, 77;

kurıt-: “kurutmak”, [Kar.T.] DLT II, 304; KB 1389;

[Har.T.] HŞ 915;

[Kıp.T.] K 137a/7; BM *kurut-*, 85a/5; GT *kurut-*, 242/12; BVAğar *kurut-*, 64b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 666;

⁴⁹⁶ *biligdin bir âsâr yok hem sözinde / kuvarmış taş meñiz suv yok* yüzinde şeklinde geçen kelimeyi Demirci-Karslı “öğünmek” olarak anlamlandırmıştır.

⁴⁹⁷ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.D] NİD *kurut-*, 162/5; BVas. *kurut-*, 250/6; NC *kurut-*, 35a/5; LD *kurut-*, 2651; ŞHD *kurut-*, 141a-9; HBD *kurut-*, 132/5; MA *kurut-*, A15a/1; BD *kurut-*, 178/1; MDF *kurut-*, 436;

[Çağ.Leh.] YUTS *kurut-*, 249; UTİL *kurut-*, IV-323; ÖTİL *kurit-*, V-381;

- “(beynini) kurutmak, ağrıtmak, kafasını şişirmek”, [Har.T.] HŞ *kurut-*, 2170;
- “kökünü kazımak, yok etmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *kurut-*, 249;

kurkağ: “çöl, kurak”, bk. *karkağ*, *kurğak*, [Kar.T.] DLT III, 69;

[Çağ.Leh.] YUTS *kurğak*, 249; UTİL *kurğak*, IV-321;

kurla-: “kuşak edinmek ve onu kaftana geçirmek”, [Kar.T.] DLT III, 298;

- “sıraya girmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *kurli-*, 249; UTİL *kurli-*, IV-323;

kurman: “yay kabı”, [Kar.T.] DLT I, 444;

kursak: “mide, karın, kursak”, bk. *kurugşak*.

kurşa-: “kemer bağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 287;

kurşag: “kuşak”, [Kar.T.] DLT I, 464;

kurşan-: “kemer kuşanmak”, [Kar.T.] DLT II, 249;

- “kuşanmak, giyinmek”, [Har.T.] HŞ *kuşan-*, 3545;

kurşat-: “kemer kuşatmak”, [Kar.T.] DLT II, 337;

kurşun: “kurşun”, bk. *kerjü*, *kurugjin*, *kuşun*.

kurt (I): “kurt, böcek, solucan, kurtçuk”, [Kar.T.] DLT I, 342; R 34: 14; KB 4196;

[ET.] Toy. 29; AYUçar 0521-0522;

[Har.T.] AKYB A.II. 36; NF 331-2; HAP 12: 14;

[Kıp.T.] CC-I 54b/28; KMTT 12b/9; EDM 9b/2; BM 16a/7; RS 200a-4; MG 81b/1; BVAğar 29b/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 193/9;

[Çağ.T./K.D] MA A29a/4; MDF 413;

[Çağ.Leh.] YUTS *kurut*, 249; UTİL *kurut*, IV-323; ÖTİL V-384;

kurı (II):

(1) “Oğuz lehçesinde yırtıcı kurt”, [Kar.T.] DLT I, 342;

[Har.T.] HŞ 1241;

[Kıp.T.] KMTT 11b/8; K 169b/2; EDM 7b/9; EKK 70a/1; BM 15b/1; RS 195b-9; GT 32/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 6a/50;

(2) “sıkı, sert, güçlü”, bk. *katıg*, [Kar.T.] AH C 228;

kurtan-: “kaşınmak; kurtları ayıklamak”, [Kar.T.] DLT II, 248;

kurtar-: “kurtarmak”, bk. *kurtgar-*, *kutgar-*, *kutrar-*, [Kar.T.] TİEMKök 2: 96;

[Har.T.] NF 223-16; HAP 106: 4; HŞ 4718;

[Kıp.T.] K 108b/1; GT 326/11; MGİ 29a/1; BVÖzgür 6/6;

kurtğa: “koca karı, çok yaşlı kadın”, [Kar.T.] DLT III, 259; R 37: 135; KB 1547; TİEMKök 11: 72;

[ET.] IB 18;

[Har.T.] HAP 26: 171;

[Kıp.T.] CC-II *kurtka*, 65b/10b;

- “iş bilir, becerikli, deneyimli”, [Har.T.] HŞ 4140⁴⁹⁸;

⁴⁹⁸ *bar idi bir karı kurtğa katında / bolur ermiş anası hıdmatında.*

ķurtķar-: “kurtarmak”, bk. **ķurtar-**, **ķutķar-**, **ķutrar-**, [Kar.T.] R 61: 10;

[ET.] UM I **ķurrtķar-**, B27; UM I B3;

[Har.T.] NF 217-12; HAP 18: 29; HŞ **ķurtķar-**, 4351; MM **ķutar-**, 219-4; HAP **ķutar-**, 10: 23; HŞ **ķutar-**, 474;

[Kıp.T.] K **ķutar-**, 109a/5; KFLT **ķurtar-**, 398b/3;

ķurtla-: “kurtları temizlemek”, [Kar.T.] DLT III, 447;

- “kurt basmak, kurtlanmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **ķurtlā-**, V-384;

ķurtul-:

(1) “doğurmak, tehlikesiz bir şekilde doğum yapmak”, [Kar.T.] DLT II, 233;

(2) “herhangi bir sıkıntıdan, kötü bir durumdan (bir yer veya bir kişiden) kurtulmak”, bk. **ķutul-**, [Kar.T.] DLT II, 233; R 4: 73; TİEMKök 3: 200;

[ET.] AYÇetin 506; UM I 12; UM I **ķutrul-**, A12; Üİ **ķutrul-**, 107a/12;

[Har.T.] NF 49-12; NF **ķutul-**, 100-3; HAP 12: 107; HŞ 4634;

[Kıp.T.] K 18a/1; GT 30/13; KFLT 69b/20; MGİ **ķurtul-**, 201b/1; MES 18b/2; MG 11a/6;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73b-6;

- “düzelmek, doğru ve dürüst olmak”, [Har.T.] HAP 9: 7;

ķurtulķu: “kurtuluş”, [Kar.T.] TİEMKök 14: 21;

kurtur- (I): “kudurmak”, [Kar.T.] DLT II, 190;

kurtur- (II): “inanları, askerleri vb. toplatmak”, [Kar.T.] DLT II, 190;

kuru-: “kurumak”, bk. **kurı-**, [Kar.T.] AH 387; R 39: 21;

[Har.T.] NF 278-6; HAP 18: 45; HŞ 916;

[Kıp.T.] KFLT **kurı-**, 210a/44; MES 25a/1; BVAğar 53a/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 10b/103; LD 1478; LGN 7/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 89/7; BVas. 28/5; NC 8a/5; ŞHD 11a-2; MA A14b/10; BD 56/8; MDF 605; Abuş. 970;

[Çağ.Leh.] YUTS 249;

kurug (I):

(1) “kuru”, [Kar.T.] DLT I, 198; R 20: 77; KB 4627; TİEMKök 6: 59;

[ET.] Hua. 96;

[Har.T.] MM 271-4; NF 301-4; HAP 15: 28; HŞ 2029;

[Kıp.T.] CC-I **kurı**, 39a/1; KMTT **kurı**, 6a/13; K 80b/9; EDM **kurı**, 4b/8; RS 204a-3; GT **kurı**, 25/13; GT **kurı**, 283/13; KFLT **kurı**, 386a/35; MGİ **kurı**, 75a/4; BVÖzgür **kuruk**, 47/2; BVAğar **kurı**, 29b/25; BVAğar 41a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 4/3; YED **kuruk**, 5/3; LD **kuruk**, 422;

[Çağ.T./K.D] NİD 130/1; NİD **kuruk**, 69/3; BVas. 168/1; BVas. **kuruk**, 17/3; ŞHD **kurı**, 68a-12; MA A22b/8; MDF **kuruk**, 517; Abuş. 970;

[Çağ.Leh.] YUTS **kuruk**, 249; UTİL **kuruk**, IV-324;

(2) “boş, beyhude, aslı olmayan (suçlama)”, bk. **kuruk**, [Kar.T.] DLT I, 383; AH 202; KB 6411; TİEMKök 4: 20;

[ET.] AYÖlmez 145/20; Üİ 118b/12;

[Har.T.] MM 352-3; HŞ **kurı**, 2122; HŞ **kurı**, 2540;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 85; YED **kuruk**, 169/4;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 25b-9;

[Çağ.Leh.] YUTS **kuruk**, 249;

- “boş, dolu olmayan”, [Har.T.] NF 133-14; [Çağ.Leh.] YUTS *ķuruķ*, 249;
- “kara, toprak”, [Har.T.] AKYB *ķuru*, K.II. 6;
- “soğuk”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED *ķuruķ*, 36/4⁴⁹⁹;

ķuruġ (II): “içi boşalmış olan, ıssız (kap, ev)”, [Kar.T.] DLT I, 375; TİEMKök 2: 259;

ķuruġjın: “kurşun”, [Kar.T.] DLT I, 512;

[Har.T.] NF *ķurġuşın*, 242-17;

[Kıp.T.] CC-I *ķorġuşın*, 42b/13; KMTT *ķurġuşun*, 33a/12; KMTT *ķurşun*, 33a/12; EDM *kurġuşın*, 2b/16; EKK *ķurġuşın*, 66a/9; BM *ķurşun*, 10b/4; İM *ķurġuşun*, 83b/7; KFLT *ķurķuşun*, 268b/14;

[Çağ.T./K.D] MA *ķorġuşun*, B96a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķoġuşun*, 241; UTİL *ķoġuşun*, IV-264; ÖTİL *ķorġuşın*, V-417;

kurugla-: “kuru olarak kullanmak”, [Kar.T.] DLT III, 336;

kuruglan-: “kuru kabul etmek, kuru saymak”, [Kar.T.] DLT II, 268;

kuruglug: “sadak, okluk”, [Kar.T.] DLT I, 501;

ķuruġsak (I):

(1) “mide, karın, kursak,” [Kar.T.] DLT I, 502;

[ET.] IBTekin *kurugsak*, 8;

[Har.T.] NF *ķursak*, 299-3; HŞ *ķursak*, 314;

[Kıp.T.] CC-I *ķursak*, 36a/7; Kİ *ķursak*, 70; KMTT *ķursak*, 11a/12; BM *ķurşak*, 17a/4; RS *ķursak*, 211d-2;

[Çağ.T./K.D] BVas. *ķursag*, 560/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķosaķ*, 244; UTİL *ķorsaķ*, IV-234; ÖTİL *ķursâķ*, V-384;

(2) “kuşun kursağı”, [Kar.T.] DLT I, 502;

⁴⁹⁹ ... oġlarıŋ köġlümġa tüşti köydi hem beden / kim yanar höl ü *ķuruķ* çün ney-sitāŋġa tüşti ot.

[ET.] IB 13;

(3) “gönül”, [Kar.T.] KB 375;

- “mesane”, [Kıp.T.] CC-I *ķursaķ*, 48b/11;
- “göbek”, [Çağ.Leh.] UTİL *ķorsaķ*, IV-234; ÖTİL *ķursaķ*, V-384;
- “hoşgörü”, [Çağ.Leh.] UTİL *ķorsaķ*, IV-234;

ķuruġsı-: “kurumaya yüz tutmak”, [Kar.T.] DLT III, 334;

ķuruķ: “kuru”, bk. **kurug**, [Kar.T.] DLT I, 383;

[Çağ.Leh.] YUTS 249;

- “mahrum kalmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] D *ķuruķ ķal-*, 790;

ķurul- (I): “kramp girmek, kasılmak, uyuşmak, büzülmek”, [Kar.T.] DLT II, 134;

[Har.T.] HŞ 4143⁵⁰⁰;

[Kıp.T.] K 68b/4;

- “hacmini daraltmak, büzülmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 607;

ķurul- (II): “kurulmak, inşa edilmek, meydana getirilmek, oluşturulmak”, [Kar.T.] DLT II, 134; TİEMKök 3: 96;

[Har.T.] HŞ 2944;

[Çağ.Leh.] YUTS 249; UTİL IV-332;

ķurul- (III): “ürkmek, irkilmek”, [Kar.T.] R 39: 45;

ķurum: “is, kurum”, bk. **ķurun**.

⁵⁰⁰ Demirci –Karslı bu kelimeyi “sinir, kas için kurumak” şeklinde anlamlandırmışlardır.

ķurun: “duvarda biriken duman isi, kurum”, [Kar.T.] DLT I, 404;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķurum*, 249; UTİL IV-334; ÖTİL *ķurum*, V-385;

ķurunçı: “çadırdan dumandan kararan (keçe vb.)”, [Kar.T.] DLT II, 242;

ķuruş- (I): “kurunmak”, [Kar.T.] DLT II, 98;

[Çağ.T./K.D] BVas. 585/1; Abuş. 970;

[Çağ.Leh.] ÖTİL V-385;

ķuruş- (II): “yay kurmada yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 98;

ķurut: “keş, yağsız kuru peynir”, [Kar.T.] DLT I, 357; KB 4442;

[Kıp.T.] KMTT 17b/5; RS 190c-18;

[Çağ.T./K.D] ML 100-101;

[Çağ.Leh.] YUTS *ķurt*, 249; UTİL *ķurt*, IV-320;

- “yoğurdun ikinci kez kaynamasından yapılan besin”, [Kıp.T.] BM *ķara ķuruţ*, 13b/6⁵⁰¹;

ķurut-: “kurutmak”, bk. *ķurit-*.

ķurutsa-: “kurut istemek”, [Kar.T.] DLT III, 332;

ķuş-: “kusmak”, [Kar.T.] DLT II, 11;

[Har.T.] MM 78-1; NF 295-2;

[Kıp.T.] CC-I 29a/16; KMTT 41a/1; K 18b/7; EKK 11b/12; BM 41b/9; RS 199b-1; MGİ 103a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 48b/506;

[Çağ.T./K.D] MA 4691(B); MDF 545;

[Çağ.Leh.] YUTS 250; UTİL IV-335; ÖTİL *ķus-*, V-389;

⁵⁰¹ Zajackowski bu kelimeyi czarny ser (rodzaj suchego sera) “siyah peynir (kuru peynir çeşidi)” şeklinde anlamlandırmıştır.

kusgaç: “siyah bir hayvancık”, [Kar.T.] DLT I, 455;

kusıg: “kusma; kustumuk”, [Kar.T.] DLT I, 376;

[Çağ.T./K.D] MA *kusuğ*, 4691(B);

[Çağ.Leh.] YUTS *kusuğ*, 250; UTİL *kusuğ*, IV-336;

kusık: “findık”, [Kar.T.] DLT I, 382⁵⁰²; DLT *kosuk*, III, 347;

kusıncıg: “tikindirici”, [Kar.T.] DLT 750⁵⁰³;

kustur-: “kusturmak”, [Kar.T.] DLT II, 190;

[Kıp.T.] K 141a/1;

[Çağ.Leh.] YUTS 250; UTİL IV-335;

kuş: “kuş”, [Kar.T.] DLT II, 4; AH 224; R 16: 79; KB 1319; TİEMKök 3: 49;

[ET.] IB 6; AYAyazlı 0998;

[Har.T.] MM 233-1; NF 43-4; HAP 56: 21; HŞ 1307;

[Kıp.T.] CC-II 65b/21; KMTT 10b/4; K 5b/8; EDM 11b/11; EKK 48a/2; BM 16a/10; RS 200a-16; GT 43/12; KFLT 267a/1; BVAğar 22b/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 92/6; GD 73: 1; MEs. 6a/50; MSD 398; YED 10/4; D 215; T 202; LD 394; LGN *kuç*, 85/11; LGN 79/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 5/4; BVas. 2/7; HBD 111/5; ŞDG 2/3; ŞHD 75b-4; MA A20b/12; BD 553/1; MDF 251; Abuş. 970;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 82b-7;

[Çağ.Leh.] YUTS 250; UTİL IV-336; ÖTİL V-394;

kuşçı: “kuşçu, kuş bakıcısı”, [Kar.T.] KB 2558;

[Har.T.] AKYB A.II. 10;

[Çağ.T./ K.D] ML 38;

[Çağ.Leh.] YUTS *kuşçi*, 250; UTİL IV-337;

⁵⁰² Atalay bu kelimeyi *kosık* şeklinde okumuştur.

⁵⁰³ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

kuşgaç: “serçe”, [Kar.T.] DLT I, 455;

[Çağ.Leh.] YUTS *kuşkaç*, 250; UTİL *kuşkaç*, IV-337;

kuşgun: “Bektaşî üzümü”, [Kar.T.] DLT I, 440;

kuşgun: “hayvanların yem olarak yediği taze kamış”, [Kar.T.] DLT I, 440;

kuşla-: “kuş avlamak”, [Kar.T.] DLT III, 299;

[ET.] IB 65;

[Har.T.] HŞ 3197;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 10/12;

[Çağ.Leh.] UTİL *kuşli-*, IV-338;

kuşlaglan-: “kuşlak edinmek”, [Kar.T.] DLT II, 273;

- “kuşu çok mekan, kuş avlağı”, [Çağ.T./K.D] ML *kuşlak*, 49;

kuşlat-: “kuş avlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 348;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-338;

kuşluk: “Oğuz lehçesinde kuşluk vakti”, [Kar.T.] DLT I, 474; R 20: 79;

[Har.T.] NF 261-11; HAP 20: 59;

[Kıp.T.] K 155b/1; EKK 45b/5; BVAğar 67a/17;

kuşun: “Oğuz lehçesinde kurşun”, [Kar.T.] DLT I, 513;

kut: “talih, baht, şans, mutluluk”, [Kar.T.] DLT I, 320; AH 251; KB 1338;

[ET.] H.T. IV; AYÖlmez 175/2; IBTekin 2; Hua. 188; Üİ 112b/12;

[Har.T.] HŞ 2372;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 196/3; D 552;

[Çağ.T./K.D] NİD 47/4; BVas. 191/7; MDF 2178;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-306; ÖTİL V-389;

- “rahmet”, [ET.] UM I 221;
- “asalet”, [ET.] UM I 177;

ḳutaḍ-: “kutlu kılmak, mutlu etmek”, bk. **ḳutat-**, [Kar.T.] KB 1663;

[ET.] AYÇetin 389; UM I B1;

kutal-: “insan için talihli olmak”, [Kar.T.] DLT II, 121;

kutan-: “nesne için talihli olmak”, [Kar.T.] DLT II, 154;

ḳutat-: “şans, baht, talih sahibi etmek, mutluluk vermek”, bk. **ḳutaḍ-**, [Kar.T.] DLT II, 299;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-306;

- “faydalı olmak, kullanışlı olmak, amaca hizmet etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-306;

ḳutğar-: “kurtarmak”, bk. **ḳurtğar-**, **ḳurtar-**, **kutrar-**, [Kar.T.] DLT II, 192; R 7: 165; KB 6260; TİEMKök 6: 64;

[ET.] AYÖlmez 166/5; UM I 11;

[Har.T.] NF 73-12; NF **ḳutğar-**, 165-13; HAP 23: 28; HŞ 3168; HŞ **ḳutğar-**, 4350;

[Kıp.T.] CC-II **ḳutğar-**, 63b/32; CC-II **kutkar-**, 69a/23-24; K 122b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib **ḳutğar-**, 94/5; GD **ḳutğar-**, 106: 2; MSD **ḳutğar-**, 546; YED **ḳutğar-**, 107/5; D **ḳutğar-**, 660; LD **ḳutğar-**, 766;

[Çağ.T./K.D] NİD 83/7; BVas. 42/6; BVas. **ḳutğar-**, 247/5; Mün. **ḳutğar-**, 2b/23; HBD **ḳutğar-**, 208/4; ŞHD **ḳutğar-**, 115a-1; MA **ḳutar-**, A14a/3; MA A14a/4; MA **ḳutğar-**, A14a/2; BD **ḳutğar-**, 510/1; BTd III/9; Abuş. **ḳutğar-**, 970;

[Çağ.Leh.] YUTS **ḳutğaz-**, 250; UTİL **ḳutğaz-**, IV-306; UTİL **ḳutğuz-**, IV-306; ÖTİL **ḳutğür-**, V-392;

ḳutluğ-: “mübarek, uğurlu”, [Kar.T.] DLT I, 463; R 38: 29; KB 456; TİEMKök 6: 92;

[ET.] IB 35; AYÖlmez 131/1; UM I 76;

[Kıp.T.] CC-II *kutlu*, 74a/7; KMTT *kutlu*, 28b/10; EDM *kutlu*, 24a/12-14; BM *kuflu*, 11b/4⁵⁰⁴; RS 203c-7; GT *kutlu*, 123/13; GT *kutlu*, 13/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *kutluğ*, 84: 1; MEs. 54a/563; MSD 263; D 698; LD 278; LD *kutluğ*, 278;

[Çağ.T./K.D] BVas. 366/5; Abuş. 971;

[Çağ.Leh.] YUTS *kutluğ*, 250; UTİL *kutluğ*, IV-308; ÖTİL *kutli*, V-391; ÖTİL *kutluğ*, V-391;

kutluğluk: “kutluluk”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 48;

kutrar-: “kurtartmak”, bk. *kurtgar-*, *kurtar-*, *kutgar-*, [Kar.T.] DLT II, 199;

kutruş-: “çocuklar için oynayıp coşmak”, [Kar.T.] DLT II, 218;

kutsuz: “talihlessiz, uğursuz”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 106;

[Kıp.T.] KMTT *kutsuz*, 28b/10;

kutu: “sürü, zümre, ümmet, nesil”, [Kar.T.] KB 2710; TİEMKök 2: 134;

kutul-: “kurtulmak, kaçmak, uzaklaşmak”, bk. *kurtul-*, [Kar.T.] DLT II, 121; AH 39; KB 6375; TİEMKök 4: 13;

[Har.T.] HŞ 1145;

[Kıp.T.] CC-I 11b/22; KMTT 40a/12; GT 90/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 3/1; GD 189: 2; MSD 656; YED 49/13; D 351; LD 1462;

[Çağ.T./K.D] NİD 357/7; BVas. 371/5; Mün. 2a/6; HBD 153/7; ŞDG 16/2; ŞHD 45a-8; MA A33b/10; BD 88/5; MDF 273; Abuş. 971;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 99b-7; ŞRT 62b/02;

[Çağ.Leh.] YUTS 250; UTİL IV-311; ÖTİL V-391;

kutur-:

(1) “kudurmak, öfkelenmek, hiddetlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 74; KB 6542;

[Kıp.T.] CC-II 80b/20;

⁵⁰⁴ Arapça الم بركة “mübarek” kelimesine karşılık olarak *kuflu olsun* kelime kurubu verilmiştir.

[Çağ.Leh.] YUTS 250; ÖTİL V-392;

(2) “azmak”, [Kar.T.] DLT II, 74;

- “kuduz olmak”, [Kıp.T.] KMTT 35a/2; K 68a/5;

kutuz (I): “kuduz”, [Kar.T.] DLT I, 365;

[Har.T.] HŞ 4641;

[Kıp.T.] BVAğar *kutur*, 29b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 753;

[Çağ.T./K.D] BVas. 144/7; MA *kutur*, A52b/4;

kutuz (II): “yaban sığırı”, [Kar.T.] KB 5372;

kuv ~ kuw (I): “kuğu”, bk. *kuğu*.

kuw (II): “baht, talih”, bk. *kiw*, [Kar.T.] DLT I, 320;

- “kurnaz”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-358; ÖTİL *kuv*, V-358;

kuvan- ~ kuwan-: “güvenmek, inanmak”, bk. *kiwan-*.

kuy: “derenin, vadinin dibi”, [Kar.T.] DLT III, 142;

[ET.] Uy.Tu. 1;

kuy- (I): “dökmek, akıtmak, koymak”, bk. *kuḍ-*, [Kar.T.] DLT III, 246; R 44: 48;
TİEMKök 18: 96;

[Har.T.] MM 91-4;

[Kıp.T.] K 54a/6;

[Çağ.Leh.] YUTS 251; UTİL IV-368;

- “(yağmur) şiddetli yağmak”, [Har.T.] HAP 89: 13; [Çağ.Leh.] UTİL IV-368;
- “içine sokmak”, [Çağ.T./K.D] MDF 520;
- “döküm yapmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-368;

kuy- (II): “at vb için ürkmek”, [Kar.T.] DLT III, 246;

kıyağ: “zırh, göğüs zırhı”, bk. **kıyık**, [Kar.T.] KB 1036;

[Çağ.T./K.D] ŞHD **kıyık**, 77a-4;

[Çağ.Leh.] UTİL **kıyık**, IV-363;

- “(hava şartları vb.) koruyucu giysi, kıyafet”, [Çağ.Leh.] UTİL **kıyık**, IV-363;

kıyık: “güneş ışığı, güneş”, bk. **kün**, [Kar.T.] DLT I, 155;

[ET.] AYTok 483; IBTekin **küneş**, 57;

[Har.T.] HŞ 2874;

[Kıp.T.] CC-I 35b/27; Kİ **küneş**, 85; KMTT 5b/3; K 84b/9; KMTT **küneş**, 5b/3; EKK 66a/1; EKK **küneş**, 28a/12; BM 8b/8; GT **küneş**, 6/11; KFLT **küneş**, 174a/29; MGİ **küneş**, 98b/5; MES **küneş**, 14b/2-4; MG **küneş**, 80a/3; BVÖzgür **küneş**, 102/3; BVAğar **küneş**, 15a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD **küneş**, 29: 2; GD 23: 6; MSD 661; YED 7/5; D 757; T 204; LD 456; LD **küneş**, 216; LD **küyeş**, 135;

[Çağ.T./K.D] NİD 1/5; BVas. 297/6; Mün. 1b/12; NC 5b/5; HBD 2/3; ŞDG 32/3; ŞHD 55b-4; ŞHD **küneş**, 26a-8; MA A4a/8; BD 12/1; MDF 696; BTĐ V/2; Abuş. 971;

[Çağ.Leh.] YUTS 251; UTİL IV-358; ÖTİL **küyüş**, V-364;

küyık:

(1) “baş derisi”, bk. **kıyağ**, [Kar.T.] DLT 752⁵⁰⁵;

[Çağ.Leh.] YUTS 251;

⁵⁰⁵ Bu anlam Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

(2) “kürk”, [Kar.T.] DLT III, 173⁵⁰⁶;

- “kısmen yanmış saç”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-367;

kuykala-: “derideki tüyü soymadan yakmak ve suda temizlemek”, [Kar.T.] DLT III, 173⁵⁰⁷;

kuyruk: “son, arka”, bk. **kuğruk**, [Kar.T.] TIEMKök 15: 66;

[Çağ.Leh.] YUTS 251; UTİL IV-363; ÖTİL V-367;

- “kuyruk”, [Kıp.T.] MG 54b/5; BVÖzgür 72/4; [Çağ.T./K.D] BVas. *kuyruğ*, 725/2; ŞHD 188b-6; MDF 1175; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 92b-5; [Çağ.Leh.] YUTS *kuruğ*, 249; YUTS 251; YUTS *kuyuk*, 251; UTİL IV-363; ÖTİL V-367;
- “koyun kuyruğu, kuyruk yağı”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-363;
- “kalça”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-363;
- “(tren, uçak, gemi vb.) kuyruk, kış”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-363; ÖTİL V-367;
- “uşak, yağcı, dalkavuk”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-363;
- “bitmemiş kısım, son kısım”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-363;
- “köşe”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-363;

kuyug (I): “kuyu”, bk. **kuğuğ**, [Kar.T.] DLT III, 166;

[Har.T.] NF 385-6; HAP 22: 45; HŞ 4144;

[Kıp.T.] CC-I *kuyu*, 40a/3; K 3a/4; EDM *kuyı*, 4a/2; RS *kuyu*, 193a-27; GT *kuyı*, 312/9; KFLT *kuyı*, 360b/36; KFLT *kuyu*, 206b/8; MGİ *kuyu*, 61b/1; MES *kuyu*, 7a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 386;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *kuyı*, 100b-3;

- “aşağı, alt, taban”, [Har.T.] NF *kuyu*, 336-15; [Çağ.T./K.D] MDF *kuyı*, 893; Abuş. *kuyı*, 971; [Çağ.T./K.S.D] ŞT *kuyı*, 82a-3; [Çağ.Leh.] ÖTİL *kuyı*, V-365;

⁵⁰⁶ Atalay bu kelimeyi *koyka* olarak okumuştur.

⁵⁰⁷ Atalay bu kelimeyi *koykala-* olarak okumuştur.

ķuyuę (II): “titiz”, [Kar.T.] KB 2900;

ķuyul-: “dökölmek, akıtılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 145;

[Çağ.Leh.] YUTS 251; UTİL IV-370; ÖTİL *ķuyil-*, V-366;

ķuyuluş-: “sıvı için dökölmek, boşaltılmak”, [Kar.T.] DLT 753⁵⁰⁸;

[Çağ.Leh.] YUTS 251;

ķuyun-: “kendi kendine (su vb.) dökünmek”, [Kar.T.] DLT III, 191;

[Har.T.] MM 92-3;

- “banyo yapmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 251;

ķuyuş-: “dökmede yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT III, 189;

[Çağ.Leh.] YUTS 251; UTİL IV-370;

ķuyut-: “at vb.ni ürkötmek”, [Kar.T.] DLT II, 326;

ķuz:

(1) “dağ vb.nin gölgeli tarafı, güneş görmeyen yeri”, [Kar.T.] DLT I, 326;

[Çağ.Leh.] YUTS 251; UTİL IV-335;

(2) “kuzey”, [Kar.T.] KB 5372;

ķuzgır-: “Kıpçak lehçesinde kar sağanak halinde esmek”, [Kar.T.] DLT II, 193;

ķuzęun: “kuzgun, karga”, [Kar.T.] DLT I, 439; KB 1098;

[ET.] IB 83; AYAYazlı 0998;

[Har.T.] HŞ 2581;

[Kıp.T.] EKK 70a/9;

⁵⁰⁸ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.Ö.D] D 810; LGN 61/1;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 151a-5;

[Çağ.Leh.] YUTS 251; UTİL IV-335; ÖTİL V-365;

kuzı: “kuzu”, bk. **kozi**, [Kar.T.] DLT III, 102; KB 3311;

[Har.T.] HŞ 1641;

[Kıp.T.] EKK 69b/5; RS 195b-2;

[Çağ.T./K.D] MA A63a/3;

kuzı:- “boğaz, yemek için kurumak”, [Kar.T.] DLT III, 264;

kuzut:- “boğazı kurutmak, iştahlandırmak”, [Kar.T.] DLT II, 306;

kü: “ün, şan”, [Kar.T.] KB 2060;

[ET.] KT D 12; AYÇetin 874;

[Kıp.T.] MG 99a/5;

- “havadis, söylenti”, [Har.T.] HAP 64: 7;

kü:- “korumak, kollamak, gözetmek”, [Kar.T.] KB 2033;

[ET.] AYÖlmez 192/12;

küç (I)⁵⁰⁹: “susam”, [Kar.T.] DLT III, 121;

[Çağ.Leh.] YUTS *güncüt*, 137;

küç (II):

(1) “güç, kuvvet”, [Kar.T.] DLT III, 120; AH 331; R 28: 14; KB 600; TİEMKök 2: 93;

[ET.] KT D 12; AYÖlmez 164/8; UM I 71; IBTekin 17; Hua. 85; Üİ 103a/4;

[Har.T.] AKYB K.I. 18; MM 405-3; NF 125-1; HAP 2: 249; HŞ 2708;

[Kıp.T.] Kİ 79; K 28b/1; GT 74/13; KFLT 392b/42; MGİ 206b/1; MES 3a/6; MG 59b/5; BVÖzgür *güç*, 6/6; BVAğar 2a/10;

⁵⁰⁹ küncit > küç

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 116/1; MEs. 9a/86; MSD 425; D 232; T 111; LD 2382;

[Çağ.T./K.D] MA A19b/12; BD 116/4; Abuş. güç, 943;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100a-17;

[Çağ.Leh.] YUTS 210; UTİL IV-696; ÖTİL II-439;

(2) “zulüm, kaba kuvvet, şiddet”, [Kar.T.] DLT III, 120; R 42: 39; KB 2034; TİEMKök 2: 54;

[Har.T.] NF 390-2; HAP 10: 90;

[Kıp.T.] K 7b/7;

[Çağ.Leh.] ÖTİL II-439;

- “yardım, destek”, [ET.] AYayazlı 0014; [Çağ.Leh.] YUTS 210; ÖTİL II-440;
- “insafsız, haksız, adaletsiz”, [Har.T.] HAP 53: 22;
- “yapılması zor olan, güç”, [Kıp.T.] EDM 5a/4; GT 271/12; [Çağ.T./K.Ö.D] YED 74/6; LGN 61/7;
- “iş gücü”, [Çağ.Leh.] YUTS 210; UTİL IV-696; ÖTİL II-439;
- “yetenek, kapasite”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-696; ÖTİL II-439;
- “(askeri) kuvvet”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-696;
- “ilaç, kanun vb. için etki”, [Çağ.Leh.] YUTS 210; UTİL IV-696; ÖTİL II-439;
- “yetki nüfuz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-439;

küçe-: “zorlamak, zorla almak, zor kullanmak, zulmetmek, eşkiyalık yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 258; AH 182; R 50: 45; KB 4004; TİEMKök 10: 99;

[ET.] AYTok 460; Üİ 98a/5;

[Har.T.] HAP 18: 79; HŞ köçe-, 775⁵¹⁰;

[Kıp.T.] CC-II 81b/28b;

- “güç kullanmak, çabalamak, çaba göstermek”, [Çağ.Leh.] YUTS *küçi-*, 210; UTİL *küçi-*, IV-701;

⁵¹⁰ *yetip bir tüz yazıka köçediler / çapup bir sınılıq aqlar tediler* şeklinde geçen kelime Demirci-Karslı tarafından köç+e- “göç etmek” olarak açıklanmıştır. Oysa kelime Eski Uygur Türkçesinde de geçen “eşkiyalık yapmak; çabalamak; zorlamak” anlamlarına gelen fiildir.

küçeğ-:“çoğalmak”, [Kar.T.] KB 6590;

- “güçlenmek, kuvvetlenmek”, [ET.] AYÖlmez 133/19; [Çağ.Leh.] ÖTİL *küçey-*, II-440;

kücek: “zorba”, [Kar.T.] KB 3108;

küçel-: “mal için zulme uğramak, gasp edilmek, zor kullanılmak”, [Kar.T.] DLT II, 136; R 16: 106; TİEMKök 17: 33;

kücemçi: “zulmeden, zalim”, [Kar.T.] DLT 754⁵¹¹; KB 816;

küçen- (I): “güç almak, güçlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 156; KB 1053;

[ET.] AYTök 309;

[Kıp.T.] BVAğar 40b/22;

- “uğraşmak, çabalamak, gayret etmek”, [Kıp.T.] CC-II 59a/18; [Çağ.Leh.] YUTS 210; ÖTİL *küçän-*, II-440;
- “gücü yetmemek”, [Kıp.T.] Kİ 79;

küçen- (II): “malı gasp etmek”, [Kar.T.] DLT II, 156; TİEMKök 4: 19;

- “zorlanmak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-698;

küçeş-: “gasp etmede yardım ve yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 93;

- “zorlamak”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-698;

⁵¹¹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

küçet-: “malı çalmaya gasp ettirmeye zorlamak, gasp ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 300;

küç et-: “zulmetmek”, [Kar.T.] R 28: 16;

küçeylik: “güçlük, zorluk, meşakkat”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 42;

[Har.T.] NF 60-17; HAP 7: 95; HŞ 1937;

- “şiddet”, [Har.T.] HAP 4: 84;

küçkey: “zalim, zorba”, [Kar.T.] KB 2030;

- “güç, zor”, [Har.T.] NF *küçey*, 60-16; HAP *küçey*, 14: 20; HŞ *küçey*, 2341; [Kıp.T.] K *küçey*, 12b/9;

küç kıldaçı: “zalim”, [Kar.T.] R 62: 7;

küç kılmak: “zulüm”, [Kar.T.] R 16: 61;

küçlen-: “güçlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 252;

[ET.] AYTok 309;

[Har.T.] HŞ 2682;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 33b/346; LGN 87/10;

[Çağ.Leh.] YUTS 210; UTİL IV-699; ÖTİL *küçlän-*, II-441;

küçlendir-: “kuvvetlendirmek, güçlendirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 253;

küçlendür-: “güçlü kılmak, desteklemek”, [Kar.T.] R 61: 14; TİEMKök 8: 26;

küçlög:

(1) “güçlü, kuvvetli”, [Kar.T.] DLT I, 509; TİEMKök 9: 69;

[ET.] O 12; AYÖlmez 193/3; UM I 64; IBTekin 3; Hua. 212;

[Har.T.] NF 50-15; HAP 11: 80; HŞ 1467; AKYB *küçlü*, K.VII. 27;

[Kıp.T.] CC-I *küçlü*, 49b/4; KMTT *küçlü*, 27b/12; EKK *küçli*, 67b/6; RS 191b-21; GT *küçli*, 311/11; KFLT *küçlü*, 142b/14; BVAğar *küçli*, 3b/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 130/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *küçli*, 99b-16;

[Çağ.Leh.] YUTS *küçlük*, 210; UTİL *küçlük*, IV-699; ÖTİL *küçli*, II-441;

(2) “zorba, zalim”, [Kar.T.] R 28: 26;

(3) “Esmâ-i hüsnâ’dan Kavi”, [Kar.T.] R 42: 19;

[Har.T.] HAP 11: 66;

- “şiddetli, çetin”, [Har.T.] HAP 7: 183; [Çağ.Leh.] UTİL *küçlük*, IV-699;
- “(ekonomik, politik vb.) açıdan güçlü etkiye sahip olan, kudretli”, [Çağ.Leh.] UTİL *küçlük*, IV-699; ÖTİL *küçli*, II-441;
- “(arazi) verimli”, [Çağ.Leh.] UTİL *küçlük*, IV-699;
- “sağlam, dayanıklı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *küçli*, II-441;
- “etkisi yüksek olan, çabuk etki eden”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *küçli*, II-441;

küçsüz: “zayıf, güçsüz”, [Kar.T.] R 4: 28; TİEMKök 7: 75;

[ET.] AYÇağ 616/16;

[Har.T.] HŞ 4269;

[Kıp.T.] CC-II *küçsüz*, 70a/2; KMTT 27b/13; EDM *küçsüz*, 5a/4; EKK *küçsüz*, 67b/7; RS *küçsüz*, 191b-22;

[Çağ.Leh.] YUTS *küçsüz*, 210; UTİL *küçsüz*, IV-699; ÖTİL *küçsüz*, II-442;

- “halsiz, dermansız”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *küçsüz*, II-442;
- “(ekonomik, politik vb.) açıdan güçsüz, kudretsiz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *küçsüz*, II-442;
- “etkisi olmayan, etkisiz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *küçsüz*, II-442;
- “kabiliyetsiz, yeteneksiz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *küçsüz*, II-442;

küçsüzle-: “güçsüz bulmak, güçsüz kabul etmek”, [Kar.T.] R 7: 150; **TİEMKök** 7: 150;

[Çağ.Leh.] YUTS *küçsizli-*, 211;

küçük: “küçük”, bk. **kiçig**.

küç-:

(1) “Oğuz lehçesinde gütmek, gözlemek”, [Kar.T.] DLT III, 441;

[Kıp.T.] KFLT *küç-*, 273b/13;

(2) “beklemek, sabretmek, mühlet vermek”, bk. **küy-**, [Kar.T.] DLT I, 321; AH 349; R 15: 36; KB 1050; **TİEMKök** 11: 69;

[Har.T.] HAP 9: 52;

[Kıp.T.] BM *küy-*, 53b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 66/5;

- “çoban”, [Kıp.T.] KFLT *küdici*, 232a/36;

küdam: “hangi”, bk. **kayu**, [Kar.T.] AH C 245;

küdegü: “damat, güveyi”, bk. **küyegü**, [Kar.T.] DLT III, 12; KB 50;

[Har.T.] NF 125-6; HAP 2: 228; HŞ 4575;

[Kıp.T.] K 48a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 103/4;

küden:

(1) “gerdek”, [Kar.T.] KB 2380;

(2) “düğün yemeği”, [Kar.T.] DLT I, 404; KB 4575;

küdez: “gözetme, muhafaza”, [Kar.T.] KB 315;

küdez-:

(1) “saklamak, korumak, muhafaza etmek”, bk. **közet-, küzet-**, [Kar.T.] DLT 754⁵¹²; AH 345; R 4: 34; KB 3765; TİEMKök 12: 48;

[Har.T.] MM 84-4;

[Kıp.T.] K 10b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 212/13;

(2) “beklemek”, [Kar.T.] DLT 754⁵¹³;

küdeşçi:

(1) “gözetleyen, koruyan, muhafaza eden”, [Kar.T.] R 42: 48; KB 1741; TİEMKök 11: 12;

(2) “Esmâ-i hüsnadan Hafız”, [Kar.T.] R 34: 21;

(3) “her şeye nezaret eden, Esmâ-i hüsnadan Rakib”, [Kar.T.] R 33: 52;

küdeşil-: “gözetilmek”, [Kar.T.] AH 158; R 64: 16; KB 1271;

küddür-: “beklettirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 14: 10;

küdüğ: “iş, güç, uğraş”, [Kar.T.] KB 1038;

[ET.] AYAYazlı *küdüğ*, 0165; AYUçar *küdüğ*, 0719; Hua. *küdüğ*, 305;

küdü-: “beklenilmek, mühlet verilmek”, [Kar.T.] R 15: 37; TİEMKök 15: 37;

küdüş-: “birbirini beklemek”, [Kar.T.] DLT 754⁵¹⁴;

küg (I): “her yıl, her şehirde halk arasında dolaşan güldürücü şeyin adı, [Kar.T.] DLT III, 131;

küg (II):

(1) “şarkıda nağme, melodi, ezgi”, [Kar.T.] DLT III, 131;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 668;

(2) “şiirin ölçüsü”, [Kar.T.] DLT III, 131;

⁵¹² Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵¹³ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵¹⁴ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

küg (III): “koçların ve vahşi hayvanların kış mevsimindeki aşma zamanı”, [Kar.T.] DLT III, 131;

küg (IV): “sıkıntı”, [Kar.T.] DLT III, 131;

kügle-: “şarkı söylemek”, [Kar.T.] DLT III, 301;

[Çağ.Leh.] YUTS *küyli-*, 214; UTİL *küyli-*, IV-718;

küglen-: “kendine özel bir nağmeyle şarkı söylemek”, [Kar.T.] DLT II, 253;

küjek: “saç perçemi”, [Kar.T.] DLT I, 391; KB 4885;

kükre-: “kükremek”, bk. **kökre-**.

kükü: “teyze”, bk. **küküy**, [Kar.T.] DLT III, 232;

küküy: “teyze”, bk. **kükü**, [Kar.T.] DLT III, 232;

kül: “kül”, [Kar.T.] DLT I, 129; TİEMKök 14: 18;

[Har.T.] NF 325-15; HAP 14: 18;

[Kıp.T.] Kİ 83; KMTT 18b/13; K 130b/4; EDM 2b/8; EKK 81a/9; BM 10b/5; RS 202a-6; GT 75/6; KFLT 45b/32; BVAğar 22a/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 12: 3; MEs. 50a/521; MSD 805; YED 121/9; LD 2489; LGN 59/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 255/3; NİD *gül*, 5/4; BVas. 56/1; HBD 97/1; ŞHD 102b-5; BD 267/1; Abuş. 972;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 7a/05;

[Çağ.Leh.] YUTS 211; UTİL IV-706; ÖTİL II-424;

kül-: “gülmek”, [Kar.T.] DLT II, 26; AH 172; R 9: 82; KB 4641; TİEMKök 9: 82;

[Har.T.] MM 37-1; NF 53-13; HAP 9: 82; HŞ 2646;

[Kıp.T.] CC-I 24a/9; Kİ 83; KMTT 38a/12; K 75a/2; EDM 19b/15; EKK 15a/8; BM 57a/7; RS 186b-11; GT 66/2; KFLT 137b/27; MGİ 235a/4; MES 6a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 42/13; GD 12: 2; MEs. 20b/208; MSD 184; YED 63/11; T 182; LD 2003; LGN 29/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 15/3; BVas. 371/6; ÇH 95; ŞHD 178a-6; MA A26b/7; BD 15/5; MDF 548;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 69b-12; ŞRT 49a/08;

[Çağ.Leh.] YUTS 211; UTİL IV-708; ÖTİL II-426;

- “alay etmek, gülmek”, [Har.T.] HAP 43: 47; [Çağ.Leh.] YUTS 211; UTİL IV-708; ÖTİL II-426;

külçir-: “gülümsemek”, [Kar.T.] AH 205; KB 3845;

[Har.T.] HŞ 3277;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 7/9;

- “güldürmek”, [ET.] AYUçar 1157;

küldre-: “(taş kuyuda) ses çıkarmak ve böylece derinliği haber vermek”, bk. **külre-**, [Kar.T.] DLT III, 448;

küldür-: “güldürmek”, bk. **kültür-**, [Kar.T.] KB 3595;

[Har.T.] NF 383-17; HAP 53: 43; HŞ 3112;

[Kıp.T.] Kİ 83; K 115b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 268; LD 2490;

[Çağ.T./K.D] BVas. 633/6; ŞHD 174a-13;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 92b-11;

[Çağ.Leh.] YUTS 211;

külgü (I): “gülüş, tebessüm”, [Kar.T.] DLT I, 430;

[Çağ.T./K.D] BVas. 350/3; ŞHD 145a-4; ŞHD *kültkü*, 141b-10; BD 69/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *külke*, 211; UTİL *külke*, IV-707;

külgü (II): “kalp sektesi”, bk. **kültgü**, [Kar.T.] DLT I, 430;

külgüçi: “gülen kimse”, [Kar.T.] KB 1145;

küli: “ikiye ayrılmadan çekirdeğiyle birlikte kurutulan kayısı”, [Kar.T.] DLT III, 234;

külmiz: “karaca”, [Kar.T.] KB 79;

külre-: “gürlemek, güldür güldür etmek”, [Kar.T.] DLT III, 283;

külsir-: “kendini gülümser gibi göstermek”, [Kar.T.] DLT II, 196;

kültgü (I): “kalp sektesi”, bk. külgü, [Kar.T.] DLT I, 430;

kültgü (II): “gülüş”, bk. külgü.

kültür-: “güldürmek”, bk. küldür-, [Kar.T.] DLT II, 195;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 52a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *küldür-*, 211; UTİL *küldür-*, IV-707;

külüğ: “şöhret sahibi, ünlü”, bk. külük, [Kar.T.] DLT 756⁵¹⁵;

[ET.] KT D 4;

külük: “ünlü, şanlı”, bk. külüg, [Kar.T.] KB 5130;

külümsin-: “gülümser gibi görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 259;

- “gülümsemek”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN *külümse-*, 45/11; [Çağ.T./K.D] NİD *külümsü-*, 57/5; [Çağ.Leh.] YUTS *külümsiri-*, 211;

külün-: “halsiz düşmek”, [Kar.T.] KB 374;

külünç: “gülme, gülünç”, [Kar.T.] DLT III, 374; KB 2442;

[Kıp.T.] K 75a/3;

külüş-: “gülüşmek”, [Kar.T.] DLT II, 110;

[Har.T.] NF 12-5; HŞ 559;

[Çağ.Leh.] YUTS 211; UTİL IV-708;

külüt: “insanlar arasındaki gülünecek kişi”, [Kar.T.] DLT I, 357;

⁵¹⁵ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

kümüş: “gümüş”, bk. **kümüş**, [Kar.T.] R 9: 34;

[Har.T.] MM 191-1; HAP 9: 34;

[Kıp.T.] CC-I 42b/9; CC-II *kömiş*, 60a/11-12; KMTT 33a/10; EDM 2b/14; MGİ 208b/3; BVAğar 9b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 18/13; GD 112: 6; LD 328;

[Çağ.T./K.D] BVas. 612/5; NC 12a/1; HBD 13/2; MA A65a/15; MDF 1322;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 21a-5;

kümüş:

(1) “gümüş”, bk. **kümüş**, [Kar.T.] DLT I, 370; KB 189; TİEMKök 9: 34;

[ET.] KT G 5; AYAyazlı 1058; UM I 18;

[Har.T.] NF 77-16; HAP 76: 15; HŞ 1837;

[Kıp.T.] CC-II 72a/4; Kİ 84; K 6b/7; EDM 2b/14; EKK 66a/8; BM 10b/1; RS 195a-13; GT 319/1; KFLT 280a/35; MG 86b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 117/1; MSD 94;

[Çağ.T./K.D] MDF 370;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 21a-3;

[Çağ.Leh.] YUTS 211; UTİL IV-709; ÖTİL II-427;

(2) “para”, [Kar.T.] DLT I, 371;

- “civa”, *köne*⁵¹⁶ *suvi*, [Kıp.T.] CC-I 41b/22; KMTT *küney su*, 33a/13;

kün (I):

(1) “gün, 24 saatlik zaman dilimi”, [Kar.T.] AH 29; R 9: 77; KB 377; TİEMKök 10: 3;

[ET.] BK G 1; AYÇetin 766; UM I B12; IBTekin 24;

[Har.T.] AKYB A.IV. 21; MM 172-2; NF 5-8; HAP 2: 164; HŞ 1218;

⁵¹⁶ kümüş “kümüş” kelimesi ile aynı kökten geliyor olabilir. ET. döneminde *köne* “sahte gümüş” anlamında kullanılmış.

[Kıp.T.] CC-I 36a/14; Kİ 85; KMTT 5b/2; K 12b/1; EKK 59a/9-10; RS 200c-26; GT 73/12; KFLT 385a/7; MGİ 20b/3; MES 14a/6; MG 82a/2; BVÖzgür gün, 7/2; BVAğar 37b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 3/2; GD 152: 5; MEs. 12b/123; MSD 68; D 87; LD 34; LGN 86/2;

[Çağ.T./K.D] BVas. 254/9; Mün. 1b/9; ÇH 19; NC 25b/5; SM 11; HBD 6/3; ŞDG 4/4; ŞHD 39a-2; MA A3b/1; BD 25/3; B gün, 306a/5; MDF 184;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65a-6; ŞRT 17a/06;

[Çağ.Leh.] YUTS 211; UTİL IV-710; ÖTİL II-428;

(2) “güneş”, bk. kıyaş, [Kar.T.] DLT I, 340; KB 325;

[ET.] Ba. III, 3; AYAyazlı 0181; IBTekin 26;

[Har.T.] MM 99-2; NF 202-7; HAP 25: 61; HŞ 1006;

[Kıp.T.] CC-I 37a/4; Kİ 85; KMTT 5b/2; K 29a/8; BM 8b/7; RS 192b-14; MG 80a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 10/13; GD 85: 5; MEs. 7b/68; MSD 610; D 10; LD 10; LGN 18/3;

[Çağ.T./K.D] HBD 183/2; ŞHD 16a-12; MA A18a/7; B gün, 146b/1; MDF 2079; BTD I/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 77b-17;

[Çağ.Leh.] YUTS 212; UTİL IV-710; ÖTİL II-428;

- “Maniheizmde güneş tanrısı”, [ET.] Hua. 40;
- “gündüz”, [ET.] Hua. 283; [Kıp.T.] GT 230/12; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 170/4; T 66; LD 205; [Çağ.T./K.D] NİD 239/6; HBD 24/4; ŞHD 85a-10; MA A49a/8; BTD III/6; [Çağ.Leh.] YUTS 212; UTİL IV-710; ÖTİL II-428;
- “ay”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-10;
- “içinde bulunulan zaman, tarih, çağ”, [Çağ.Leh.] YUTS 212; UTİL IV-710; ÖTİL II-428;
- “hayat, ömür”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-710;

kün (II): “kavim, halk”, [Kar.T.] KB 285;

[ET.] Uy.Tu. 1;

[Har.T.] AKYB K.VII. 24;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 867; LGN 89/3;

[Çağ.T./K.D] B *gün*, 126a/2;

künj (III): “cariye”, [Kar.T.] DLT III, 428; KB 3435; TİEMKök 2: 221;

[ET.] KT *kün*, D 7;

[Har.T.] HŞ 4547;

[Kıp.T.] CC-I 45a/25;

kün-: “etmek, kılmak (yardımcı fiil)”, bk. **kön-**, [Kar.T.] AH C 28⁵¹⁷;

kün batsıg: “batı”, [Kar.T.] DLT I, 463; R 28: 44;

kündelü: “kuşluk vakti”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 98;

kündüz: “gündüz”, bk. **kün**, [Kar.T.] DLT III, 288; AH 13; R 35: 13; KB 952; TİEMKök 2: 164;

[ET.] KT *küntüz*, D 27; AYÖlmez *küntüz*, 150/18; UM I *küntüz*, 15;

[Har.T.] AKYB K.V. 17; MM 390-1; NF 191-8; HAP 10: 6; HŞ 1152;

[Kıp.T.] Kİ 85; KMTT 30b/7; EKK 45b/3; BM 18a/7; RS 192a-24; GT 167/6; KFLT 298a/45; MGİ 0b/5; MES 36a/6; BVAğar 19a/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 29/1; TSM 50; GD 23: 6; MSD 129; YED 2/4; D 436; LD 2384; LGN 26/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 30/3; BVas. 70/3; NC 24a/1; SM 130; HBD 29/5; ŞDG 25/3; ŞHD 74b-2; BD 69/1; B *gündüz*, 256b/6; MDF 220;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-11; ŞRT 55b/10;

[Çağ.Leh.] YUTS 212; ÖTİL II-431;

küneş: “güneş”, bk. **kuyaş**.

küni: “kuma, metres”, [Kar.T.] DLT III, 237;

⁵¹⁷ *anıy medhı bolsa şeker şehd aya* dizesinde C nüshasında *aya* kelimesinin altında *yad kün* yazmaktadır. *aya* kelimesinin açıklamasında *yad* kelimesine yardımcı fiili olarak eklenip “yad etmek” kelime grubunu oluşturmuştur.

[Har.T.] NF 397-11;

[Kıp.T.] CC-I 49a/19; Kİ 86; RS 200c-5;

- “hased, kıskanç, kıskanma”, [ET.] BK *köni*, D 30; AYTok 1045;

künile-: “kıskanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 109;

[Har.T.] NF 65-6; HŞ 2118;

[Kıp.T.] CC-II 59a/9b; Kİ 86; K 84a/9; RS 191c-20;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 408;

[Çağ.Leh.] YUTS *künli*-, 212; ÖTİL *künçilä*-, II-432

künlük: “günlük”, [Kar.T.] DLT 756⁵¹⁸; KB 1535;

[Har.T.] NF 133-7;

[Kıp.T.] KFLT *künlik*, 250b/18;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 277/2;

[Çağ.T./K.D] B *günlük*, 206a/8;

[Çağ.Leh.] YUTS 212; ÖTİL *künlik*, II-431;

- “yiyecek, azık”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT 76a-6;

küngren-: “huysuzlaşıp kendi kendine bir şeyler söylemek, homurdanmak”, [Kar.T.] DLT III, 400;

[Çağ.T./K.D] ML *küngren*-, 132;

kün togsıg: “doğu”, [Kar.T.] DLT I, 463; R 7: 137;

küp: “küp, büyük toprak kap”, [Kar.T.] DLT III, 246;

⁵¹⁸ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[ET.] Tun. IV, 10;

[Har.T.] NF 149-1; HŞ 3700;

[Kıp.T.] Kİ 78; KMTT 18a/8; RS 193b-30;

[Çağ.T./K.D] NİD 374/6; BVas. 620/6; Abuş. 972;

[Çağ.Leh.] UTİL IV-695;

küpe: “küpe”, [Kar.T.] DLT III, 217;

[Kıp.T.] Kİ 78; KMTT 19a/6; K 37a/1; RS 205c-31; KFLT 73b/29;

kür (I): “azimli, yürekli, korkusuz, cesur, yiğit”, [Kar.T.] DLT I, 324; KB 2298;

[Har.T.] HŞ 1272;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 58/4;

- “müthiş, sarsılmaz”, [ET.] KT D 6;
- “iri, aşırı büyük”, [Kıp.T.] CC-II 60b/28-30;

kür⁵¹⁹ (II): “ağırlık ölçüsü”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 40;

küre-: “korkusuzca kaçmak”, [Kar.T.] DLT III, 263; KB 4412;

kürek (I): “kaçak”, [Kar.T.] KB 5710;

kürek (II): “toprak küreği”, bk. **kürgek**.

küreş- (I): “kar vb. küremekte yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 99;

küreş- (II):

(1) “güreşmek”, [Kar.T.] DLT I, 474; KB 2360;

[Har.T.] HŞ 4194;

[Kıp.T.] Kİ 80; KMTT 43b/2; K 145b/4; BM 55b/7; GT 77/5; KFLT 206a/41;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 55/13;

[Çağ.Leh.] YUTS 213; UTİL IV-702,703; ÖTİL *küräş-*, II-434;

⁵¹⁹ *bir kür zerresi ağırınça* “bir zerre ağırlığınca”. Kök, bu kelimenin Budist çevre metinleri ile sivil belgelerde özellikle kuru yiyecekler için bir ağırlık ölçüsü olarak kullanılan *küri* kelimesi olduğunu söylemiştir.

(2) “savaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 474;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *kürüş-*, II-434;

- “faaliyet göstermek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *kürüş-*, II-434;

küret- (I): “uzaklaşmaya zorlamak, kaçırmak”, [Kar.T.] DLT II, 305; KB 6526;

küret- (II): “kar vb. şeyleri kürütmek”, [Kar.T.] DLT II, 305;

kürgek: “kürek”, [Kar.T.] DLT II, 289;

[Kıp.T.] CC-I *kürek*, 44b/20; Kİ *kürek*, 80; KMTT *kürek*, 7b/10;

[Çağ.Leh.] YUTS *kürek*, 212; UTİL *kürek*, IV-703; ÖTİL *küräk*, II-432;

küri-: “(kar vb. şeyleri) kürekle toplamak, sürmek, kürümek”, [Kar.T.] DLT III, 263;

[Çağ.Leh.] YUTS 213; UTİL IV-704; ÖTİL *kürä-*, II-433;

kürin: “kavun, salatalık vb. şeyleri taşımak için kullanılan sepet”, [Kar.T.] DLT I, 404;

kürk: “kürk”, [Kar.T.] DLT I, 353;

[Kıp.T.] Kİ 80; KMTT 20b/4; RS 195a-8; KFLT 396b/2;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 141b-12;

kürküm: “safran”, [Kar.T.] DLT I, 486; KB 6009;

- “zerdeçal”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-703;

kürlen-: “gürlemek”, [Kar.T.] DLT II, 252;

[Kıp.T.] Kİ *kürle-*, 81;

- “böğürmek, bağırmak”, [Kıp.T.] CC-II *kürle-*, 60b/28-30;

kürs-: “dolmak, şişmek, taşmak”, [Kar.T.] DLT III, 421;

kürşek: “akdarı tanelerinin su ve sütte kaynatılıp üzerine yağ dökülmesiyle yapılan bir yemek”, [Kar.T.] DLT I, 478;

kürt: “akçaağaç”, [Kar.T.] DLT I, 343;

[Kıp.T.] Kİ 81⁵²⁰;

kürüd: “Merih yıldızı”, [Kar.T.] KB 133;

küs-: “sitem etmek, sırt çevirmek, küsmek”, [Kar.T.] DLT II, 12;

[Kıp.T.] Kİ 82; KMTT 37b/1; K 1a/5; EKK 82a/5;

[Çağ.T./K.D] HBD 36/5;

küse-: “arzulamak, istemek, özlem duymak”, [Kar.T.] DLT III, 265⁵²¹; AH 373; R 16: 57; KB 3698; TİEMKök 2: 94;

[ET.] AYAYazlı 1051; Üİ 98a/12;

[Har.T.] HŞ 1155;

[Kıp.T.] Kİ 82; KMTT 39b/12; K 2b/3;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *küsä-*, II-437;

küseg: “arzu”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 111;

küsegçi: “iştahlı”, [Kar.T.] DLT 758⁵²²;

küşeş-: “birlikte arzulamak, temenni etmek”, [Kar.T.] DLT II, 101⁵²³;

küset-: “arzu ettirmek, heveslendirmek”, [Kar.T.] R 4: 119; TİEMKök 4: 119;

küstez-: “korumak, gözetmek”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 81;

küsüş:

(1) “aziz, değerli, nadir”, [Kar.T.] KB 1725;

⁵²⁰ Caferoğlu kelimenin yanına parantez içinde bu kelimenin Kıpçaklara özgü bir kelime olduğunu belirtmiştir. Ama kelimeye “ayva” anlamını vermiştir.

⁵²¹ Atalay bu kelimeyi *köse-* şeklinde okumuştur.

⁵²² Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵²³ Atalay bu kelimeyi *köseş-* şeklinde okumuştur. *eren kamuğ tawar köşeşdi* şeklinde geçen kelimeyi “bütün adamlar mal istedi” şeklinde çevirmiş ve mal ile öğünüldüğünde de yine böyle söylendiğini aktarmıştır. Kelimenin “istemek” ve “öğünmek” şeklinde iki anlamı olduğunu söylemiştir.

(2) “Esmâ-i hüsnâ’dan aziz”, bk. **küşüş**, [Kar.T.] R 8: 10; bk. **küşüş**, **TİEMKök** 6: 96;

- “istek, dilek, arzu”, [ET.] **AYÖlmez** 158/8;

küşüşlög: “izzetli”, [Kar.T.] **TİEMKök** 10: 65;

küşüş: “Esmâ-i Hüsnâ’dan aziz, kudretli”, bk. **küşüş**, [Kar.T.] **TİEMKök** 2: 129;

küt-: “beklemek, bakmak, gözetmek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 2: 104⁵²⁴;

[ET.] **Ş.U.** D 5;

[Kıp.T.] **GT** 74/4;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 213; **UTİL** IV-695; **ÖTİL** II-437;

- “koyun, deve vb. için gütmek, otlatmak”, [Har.T.] **HŞ** 4348; [Kıp.T.] **CC-II** 61b/2; **EKK** 82a/1;
- “ilgilenmek, hizmet etmek, misafirperverlik sunmak”, [Çağ.Leh.] **UTİL** IV-695; **ÖTİL** II-437;
- “dört gözle beklemek”, [Çağ.Leh.] **UTİL** IV-695; **ÖTİL** II-438;
- “öngörmek”, [Çağ.Leh.] **UTİL** IV-695; **ÖTİL** II-438;

kütçi: “çoban”, [Kar.T.] **KB** 1412;

[Kıp.T.] **CC-II** *kütövçi*, 61b/2;

[Çağ.Leh.] **YUTS** *kütküçi*, 213; **UTİL** *kütküçi*, IV-695;

küttür-: “güttürmek”, [Kar.T.] **DLT** III, 187;

- “bekletmek”, [Çağ.Leh.] **YUTS** *kütküz-*, 213; **UTİL** *küttür-* ~ *kütküz-*, IV-695;

küvük: “Oğuz lehçesinde saman”, [Kar.T.] **DLT** III, 165;

⁵²⁴ Bu kelime *raina* kelimesine karşılık olarak kullanılmıştır.

[Kıp.T.] Kİ *kevük*, 86; KMTT 10a/11; BM *kewük*, 12b/8⁵²⁵;

küweç: “güveç, çömlek”, [Kar.T.] R 34: 13;

[Har.T.] NF 29-13; HAP 34: 13;

[Kıp.T.] K 12b/8;

küwen-:

(1) “güvenmek, inanmak”, [Kar.T.] KB 5215;

[Kıp.T.] K 20b/9;

[Çağ.T./K.D] NİD *kuvan-*, 315/7;

(2) “övünmek, gururlanmak, kibirlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 157; R 4: 36; KB 4488; TİEMKök 11: 10;

[Har.T.] NF 373-9; HAP 31: 18; HAP *kuvan-*, 4: 36; HAP *kuvan-*, 57: 23; HŞ *kuvan-*, 1814;

[Kıp.T.] CC-II *hovan*, 80b/16; CC-II *kovan-*, 73a/2;

(3) “mutlu olmak, sevinmek”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 111;

[Kıp.T.] Kİ *küven-* ~ *keven-*, 86;

küwenç: “güvenç, güven, gurur, iftihar”, [Kar.T.] KB 2413;

[Har.T.] HŞ *küvenç*, 788;

[Kıp.T.] Kİ *kevenç*, 86; BVÖzgür *güvenç*, 5/6;

[Çağ.T./K.D] NC *küvenç*, 7a/1; Abuş. *güvenç*, 943;

- “gurur, kibir”, [ET.] AYAYazlı *küvenç*, 0285;

küwençlik: “güvenlik”, [Kar.T.] KB 1073;

küwez: “kibirli, gururlu, mağrur”, [Kar.T.] DLT I, 325; KB1125; TİEMKök 4: 36;

[Kıp.T.] CC-II *küvezlü*, 66b/11;

⁵²⁵ Zajaczkowski bu kelimeyi diş-dudak v’si ile okumuştur.

küwezlen-: “şımarmak, kibirlenmek”, [Kar.T.] R 28: 58; KB 4111; TİEMKök 4: 172;

küwezlik: “gurur, kibir”, [Kar.T.] R 8: 47; KB 6373; TİEMKök 8: 47;

küwij: “çürümüş; tadı kaçmış”, [Kar.T.] DLT I, 366;

küwrüg: “kös, davul”, [Kar.T.] DLT I, 479;

[ET.] AYÖlmez *küvrüg*, 183/19;

[Kıp.T.] BM *köwrüw*, 12a/6⁵²⁶;

küwyen-: “savsaklamak, uygulamamak”, bk. **küywen-**, [Kar.T.] DLT III, 196;

küy- (I): “mühlet vermek, beklemek, sabretmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 280;

[Har.T.] NF 130-12; HAP 7: 195; HŞ 742;

[Kıp.T.] CC-I 11a/21; K 31a/5; KFLT 93a/28;

[Çağ.T./K.D] NİD 317/4;

- “gözetlemek”, [Har.T.] HAP 4: 46;

küy- (II): “yanmak, alev almak”, bk. **köy-**, [Kar.T.] DLT III, 246⁵²⁷; KB 1229; TİEMKök 19: 4;

[ET.] AYÖlmez *köy-*, 141/9;

[Har.T.] NF *köy-*, 329-13; HAP *köy-*, 2: 266; HŞ *köy-*, 2606;

[Kıp.T.] CC-II *köy-*, 60a/1-2; GT 47/8; K *köy-*, 16a/9; KFLT *köy-*, 209a/41; BVÖzgür *göy-*, 70/1; BVAğar *köy-*, 24b/22;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *köy-*, 27; GD *köy-*, 91: 5; MEs. *köy-*, 35a/360; MSD *köy-*, 173; YED *köy-*, 36/4; D *köy-*, 257; LD *köy-*, 529; LGN *köy-*, 45/7;

[Çağ.T./K.D] NİD *köy-*, 11/5; BVas. *köy-*, 328/3; NC 33b/10; HBD *köy-*, 85/2; ŞDG *köy-*, 28/5; ŞHD *köy-*, 23a-3; MA *köy-*, A29a/10; BD *köy-*, 43/6; MDF *köy-*, 73; BTD *köy-*, XV/1; Abuş. 972;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *köy-*, 7a/04;

⁵²⁶ Zajaczkowski bu kelimeyi *kövrüv* şeklinde okumuştur. 1958: 32

⁵²⁷ Atalay bu kelimeyi *köy-* şeklinde okumuştur.

[Çağ.Leh.] YUTS *köy*-, 209; UTİL *köy*-, IV-692; ÖTİL II-423;

- “aşk, cefa vb. duyguları yoğun biçimde yaşamak, ıstırap çekmek, acı çekmek, yanıp tutuşmak”, [Har.T.] HŞ *köy*-, 1307; [Çağ.Leh.] UTİL *köy*-, IV-692; ÖTİL II-424;
- “eğlenmek, durmak”, [Kıp.T.] KMTT *köy*-, 40b/13;
- “yakmak”, [Kıp.T.] İM *köy*-, 348a/4;
- “(el, ayak vb.) yanmak, haşlanmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *köy*-, IV-692; ÖTİL II-423;
- “yanma hissetmek, çok sıcak hissetmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *köy*-, IV-692;
- “fazla ısınmak, kızmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-423;
- “(güneş ışığında) yanmak, kurumak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-423;
- “(mecaz) boşa gitmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-423;
- “(mecaz) eziyet çekmek, zarar görmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-423;
- “(para için) harcanmak, gitmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-423;
- “kaygılanmak, endişe etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-424;

küye: “altın ve gümüş madeninin eritilerek cevherin çıkarıldığı ocak”, [Kar.T.] DLT III, 173⁵²⁸;

küydür:- “yakmak, ateşe vermek”, bk. **küytür**-, **küyür**-, [Kar.T.] TİEMKök 3: 181;

[Har.T.] AKYB *köydür*-, K.III. 12; MM *köydür*-, 322-1; NF *köydür*-, 329-13; HAP *köydür*-, 20: 97; HŞ *köydür*-, 3188;

[Kıp.T.] CC-I 3b/3; GT 231/13; Kİ *köyündür*-, 86; K *köydür*-, 51/9; RS *köydür*-, 187a-2; İM *köydür*-, 407a/8; KFLT *köyündür*-, 168a/3; BVAğar *köndür*-, 63b/8; BVAğar *köydür*-, 26a/14;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *köydür*-, 108; GD *köydür*-, 10: 3; MEs. *köydür*-, 42b/441; MSD *köydür*-, 721; YED *köydür*-, 32/2; D *köydür*-, 452; LD *köydür*-, 415;

[Çağ.T./K.D] NİD *köydür*-, 207/1; BVas. *köydür*-, 399/4; Mün. 2a/22; NC 36a/1; HBD *köydür*-, 113/1; ŞDG *köydür*-, 10/6; ŞHD *köydür*-, 171a-5; MA *köydür*-, A16b/6; BD *köydür*-, 287/1; BTD *köydür*-, XXIV/1; Abuş. 973;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *köydür*-, 27b/10;

[Çağ.Leh.] YUTS 213; YUTS *köydür*-, 208; UTİL *köydür*-, IV-692;

küye: “güve, yün yiyen bir böcek”, [Kar.T.] DLT 758⁵²⁹;

⁵²⁸ Atalay bu kelimeyi *köyde* şeklinde okumuştur.

[Kıp.T.] KMTT *kübe*, 12b/5; K 76b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *güye*, 52/8;

[Çağ.Leh.] YUTS 214; ÖTİL *küyä*, II-443;

küyegü: “damat”, bk. **küdegü**, [Kar.T.] TİEMKök 2: 228;

[Har.T.] HAP 24: 31;

[Kıp.T.] CC-I 49a/12; CC-II *küyöv*, 58b/6b; Kİ *küyewüw* ~ *küyegü*, 84; KMTT 33b/12; RS 200c-1; RS *küyevü*, 190b-19; GT 158/5; GT *küyev*, 156/11; KFLT 100a/39;

[Çağ.T./K.D] BVas. *küyav*, 520/7; NC *küvey*, 2a/5; MA *kiyev*, 2748(D); MA 2748(B); MA *küyev*, A38a/8; Abuş. *küyev*, 973;

[Çağ.Leh.] YUTS *küyo*, 214; UTİL *küyö*, IV-718;

küyele-: “güveyi sökmek”, [Kar.T.] DLT 758⁵³⁰;

küyli-: “şarkı söylemek”, bk. **kügüle-**.

küytür-: “yakılması için emir verdirmek, yaktırmak”, bk. **köydür-**, **köyür-**, [Kar.T.] DLT III-193⁵³¹;

küyük: “yanmış olan”, [Kar.T.] DLT III, 168⁵³²;

[ET.] AYTok *köyik*, 2213;

[Kıp.T.] K *köyük*, 134b/2; İM *köynük*, 288a/1;

[Çağ.T./K.D] NİD *köyük*, 52/7; BVas. *köyük*, 331/4; ŞHD *köyük*, 93b-12;

[Çağ.Leh.] YUTS *köyük*, 209; UTİL *köyük*, IV-693;

- “ateş”, [Har.T.] HŞ *köyük*, 3664; HŞ *köynük*, 3654;
- “tutku, kara sevdâ”, [Çağ.Leh.] UTİL *köyük*, IV-693;
- “yakıcı, kavurucu sıcak”, [Çağ.Leh.] UTİL *köyük*, IV-693;

⁵²⁹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵³⁰ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵³¹ Atalay bu kelimeyi *köytür-* şeklinde okumuştur.

⁵³² Atalay bu kelimeyi *köyük* şeklinde okumuştur.

küyül-: “mühlet verilmek, geciktirilmek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 3: 88;

[Har.T.] **HAP** 6: 8;

küyür-: “yaktırmak”, bk. **küydür-**, **küytür-**, [Kar.T.] **DLT** III, 187⁵³³; **KB** 4087; **TİEMKök** 20: 97; **R köyür-**, 20: 97;

[ET.] **AYAyazlı köyür-**, 0279;

[Har.T.] **HAP köyür-**, 23: 104; **HŞ köyür-**, 1794;

[Kıp.T.] **K köyür-**, 40a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MSD köyür-**, 661; **LD köyür-**, 700;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD köyür-**, 107a-12;

[Çağ.Leh.] **YUTS köyür-**, 209;

küywen-: “savsaklamak, uygulamamak”, bk. **küwyen-**, [Kar.T.] **DLT** III, 196;

küz: “güz, sonbahar”, [Kar.T.] **DLT** II, 172; **AH** 471; **KB** 4624;

[ET.] **Ş.U.** D 8;

[Har.T.] **MM** 254-2; **HŞ** 1963;

[Kıp.T.] **CC-I** 36b/15; **Kİ** 81; **EDM** 2b/6; **EKK** 45b/6; **BM** 18b/2; **RS** 192b-25; **KFLT** 68b/17;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 4/5; **MEs.** 24a/245; **MSD** 128;

[Çağ.T./K.D] **BVas.** 304/2; **BD** 556/4; **B güz**, 214a/11;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 214; **UTİL** IV-704; **ÖTİL** II-420;

- “insanın hayatının sonu, son zamanları”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** II-420;

küze-: “sonbaharı geçirmek”, [Kar.T.] **DLT** III, 265;

- “güzde doğan, güzü geçiren kuzu”, [Çağ.Leh.] **UTİL küzek**, IV-704;

⁵³³ Atalay bu kelimeyi *köyür-* şeklinde okumuştur.

küzen: “kuş ve köstebek avlamak için kullanılan sıçan cinsinden bir hayvan, gelincik”, [Kar.T.] DLT I, 404;

[Kıp.T.] Kİ 82; KMTT 12a/11; BM 15b/5; İM *közen*, 355a/2;

küzer-: “sonbahar olmaya yüz tutmak”, [Kar.T.] DLT II, 77;

küzet-: “gözetmek, korumak, saklamak”, bk. *közet-*, *küdez-*, [Kar.T.] KB B22;

[ET.] AYÖlmez 178/21;

[Çağ.Leh.] YUTS 214; ÖTİL *küzüt-*, II-420;

- “eşlik etmek, beraberinde gitmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *küzüt-*, II-420;
- “gözden geçirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *küzüt-*, II-420;
- “takip etmek, gözetlemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *küzüt-*, II-420;

küzger-: “sonbahar olmaya yüz tutmak”, [Kar.T.] DLT II, 196;

küzgü: “ayna”, bk. *közñü*, *küzünü*, [Kar.T.] AH C 250;

[ET.] Ayna *küzkü*, II, 171;

[Har.T.] MM *közü*, 370-1; HŞ *közü*, 3483;

[Kıp.T.] CC-I 43b/29; KMTT *közü*, 19a/13; K *közü*, 42a/9; EDM *közü*, 10b/2; EDM *közü*, 10b/2; EKK *közü*, 72a/6; GT 341/13; İM *közü*, 297a/5; KFLT *közü*, 273b/46;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 206: 4; MEs. *közü*, 3b/26; YED *közü*, 3/2; D *közü*, 102; LD *közü*, 1837; LGN *közü*, 12/4;

[Çağ.T./K.D] NİD *közü*, 58/7; BVas. *közü*, 27/3; HBD *közü*, 13/1; ŞDG *közü*, 1/4; ŞHD *közü*, 14a-9; BD *közü*, 4/30; MDF *közü*, 425; Abuş. 973;

[Çağ.Leh.] UTİL *közü*, IV-656; ÖTİL *közü*, II-447;

küzüg: “dokumacı tezgâhındaki üst iplikleri alt ipliklerden ayıran birbiri üzerine sarmalanmış iplikler”, [Kar.T.] DLT I, 391;

küzük-: “güz olmak”, [Kar.T.] DLT II, 118;

küzüğü: “ayna”, bk. **közğü, küzgü**, [Kar.T.] KB 5619;

[ET.] Aç. *küzeğü*, c, 4;

L

laçın: “beyaz renkli şahin, kartal”, [Kar.T.] DLT I, 410; KB 2381;

[ET.] AYÇağ 633/22;

[Har.T.] HŞ 1278;

[Kıp.T.] Kİ 87; EDM 12a/10; BM 16b/1; RS 200a-22;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *laçın*, 121a-11; MDF 353;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 83a-6;

[Çağ.Leh.] YUTS *laçın*, 252; YUTS *lèçin*, 255; UTİL *laçın*, IV-898; ÖTİL *lâçın*, II-510;

- “cesur, yiğit”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *lâçın*, II-510;

lagun: “içinden süt, ayran vb. şeyler içilen, kile gibi oyulmuş kap, fıçı”, [Kar.T.] DLT I, 410;

[Kıp.T.] EDM *legün*, 11a/4;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *lögän*, II-483;

- “tabak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *lögän*, II-483;

lantu⁵³⁴: “şehriye çorbası”, [Kar.T.] DLT III, 237;

law: “mühür basmak için kullanılan mum”, [Kar.T.] DLT III, 155;

liyu⁵³⁵: “kuruyunca kuru çamura dönüşen çamur”, [Kar.T.] DLT III, 238;

⁵³⁴ B. Atalay bu kelimenin okunuşu konusunda kararsız kalmıştır. Kelimenin latu veya litü şeklinde olabileceğini söylemiştir.

⁵³⁵ B. Atalay bu kelimeyi *liyü* olarak okumuştur.

limken: “sarı erik (ejderha gözü)”, [Kar.T.] DLT I, 444;

liš: “Çiğil lehçesinde tükürük; balgam”, [Kar.T.] DLT III, 127;

liw: “sofra, tepsi”, [Kar.T.] KB 2549;

lohtay: “üzerinde sarı pullar olan kırmızı Çin ipeklisi”, [Kar.T.] DLT III, 240;

lu yılı: “timsah yılı” bk. **neg yılı**”, [Kar.T.] DLT 760⁵³⁶;

- “ejderha”, [ET.] O *lü*, 12; Üİ *lü*, 109a/4;

lüçnüt: “Kençek lehçesinde buğday vb. şeyleri temizlemede yardımlaşma”, [Kar.T.] DLT I, 451;

M

ma: “dahi, da”, [Kar.T.] KB 833;

malguna: “ılgın gibi gevrek, kırmızı bir ağaç bk. **bulguna**, **yılğun**”, [Kar.T.] DLT I, 492;

mama: “harman yerindeki kılavuz öküz”, [Kar.T.] DLT III, 235;

mamu: “gerdek gecesi gelinle birlikte gönderilen kadın”, [Kar.T.] DLT III, 235;

[Kıp.T.] Kİ *mama*, 88;

- “nine, büyükanne”, [Çağ.Leh.] YUTS *mama*, 261; ÖTİL *mâma*, II-611;
- “yaşlı kadın”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *mâma*, II-611;
- “anne”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *mâmâ*, II-612;

mamuş: “pamuk”, bk. **pamuş**.

man- (I): “banmak, katık etmek”, [Kar.T.] DLT II, 30;

[Har.T.] NF 301-4;

[Kıp.T.] BVAğar 60b/9;

⁵³⁶ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “suya batırmak, içine daldırmak”, [Kıp.T.] CC-II 81b/34;

man- (II): “(silah vb.) kuşanmak”, [Kar.T.] DLT II, 30;

maṇ-: “adım atmak, yürümek”, [Kar.T.] KB 4057;

[ET.] AYAyazlı 0337;

[Kıp.T.] BVÖzgür 103/7;

[Çağ.Leh.] YUTS 261; UTİL III-51;

- “öncü, lider”, [Kıp.T.] BVAğar *maṇlay*, 5a/8;
- “ön”, [Kıp.T.] BVAğar *meṇley*, 48b/20;
- “salınarak yürüme, nazlı yürüme”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD *maṇış*, 1546;
- “ilerlemek, hareket etmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 261; UTİL III-51;
- “(servis) tur yapmak, kapıları çalmak”, [Çağ.Leh.] UTİL III-51;
- “çalışmak”, [Çağ.Leh.] UTİL III-51;

maṇçu: “sadece hüner ve sanat sahiplerine verilen ücret”, [Kar.T.] DLT I, 418-419;

[Çağ.Leh.] UTİL *manca*, III-63;

maṇçuk: “eyere takılan heybe, torba gibi şeyler”, [Kar.T.] DLT I, 476;

maṇçuklan-: “bir şeyi torbaya koyup eyere takmak”, [Kar.T.] DLT II, 276;

mandar: “ağaca sarılan bir bitki, Oğuz lehçesinde sarmaşık”, [Kar.T.] DLT I, 457;

[Çağ.Leh.] UTİL *maṇdar*, III-49⁵³⁷; UTİL III-49⁵³⁸;

mandarlan-: “(ağaca) sarmaşık dolanmak”, [Kar.T.] DLT II, 271;

mandırı⁵³⁹: “Çiğil lehçesinde, geceleyin damat ile gelinin oturtulduğu ve üzerine saçları saçılan yerin adı”, [Kar.T.] DLT I, 492;

mandu: “Türk sirkesinin adı”, [Kar.T.] DLT I, 420;

⁵³⁷ akebia quinata “çikolata sarmaşığı”.

⁵³⁸ convolvulus “çit sarmaşığı”.

⁵³⁹ Atalay bu kelimeyi *mendiri* şeklinde okumuştur.

mandur- (I): “(yağ vb.) sürmeyi sağlamak, bandırmak”, [Kar.T.] DLT II, 197;

- “yürütmek, ilerletmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *maṇdur-*, 261; UTİL *maṇdur-*, III-49;
- “göndermek”, [Çağ.Leh.] UTİL *maṇdur-*, III-49;

mandur- (II): “(kılıç vb.) takmayı sağlamak, taktırmak”, [Kar.T.] DLT II, 197;

mangır-: “(yağ) sürmek ve (içine) bandırmak üzere olmak”, [Kar.T.] DLT II, 197;

manıl-: “(sirke vb. şeylere) banılmak”, [Kar.T.] DLT II, 138;

maṇıḡ: “adım”, [Kar.T.] DLT III, 365;

[ET.] AYUçar 0089;

maṇım: “adım”, [Kar.T.] KB 1389; TİEMKök 2: 168;

maṇıt-: “adım atmak”, [Kar.T.] KB 1211;

maṇra-: “bağırarak”, [Kar.T.] DLT III, 402;

[Har.T.] HŞ *maṇla-*, 547;

[Kıp.T.] GT *maṇla-*, 223/7;

- “(koyun için) melemek”, [Kıp.T.] CC-II 57a/2;

maṇraş-: “gürlemek”, [Kar.T.] DLT III, 398;

maṇrat-: “ses çıkarttırmak, bağırarak”, [Kar.T.] DLT II, 358;

man yaşlıḡ köy: “dört yaşını geçen koyun”, [Kar.T.] DLT II, 197;

maraz⁵⁴⁰(I): “çivit otu”, [Kar.T.] DLT I, 411;

maraz (II): “ücretle çalışan kimse”, [Kar.T.] DLT I, 411;

maşıc üzüm: “koyu siyah üzüm”, [Kar.T.] DLT I, 360;

mayak: “pislik, özellikle devenin pisliği, gübre”, bk. **mejek**, [Kar.T.] DLT III, 167;

[ET.] AYAyazlı 0923;

⁵⁴⁰ Atalay bu kelimenin “çivit otu” anlamının yanı sıra “karanlık gece” olarak da anlamlandırıldığına değinmiştir.

[Kıp.T.] KMTT 16a/4;

[Çağ.T./K.D] MDF 415;

[Çağ.Leh.] YUTS 262; UTİL III-74;

maygak: “insanlardan paytak olanı, toynaklılardan kılsız olanı”, [Kar.T.] DLT III, 175;

mayıl (yemiş): “olgunlaşıp yumuşayan, olgunluk derecesini de aşan şeftali, büyük ve çürümüş kavun gibi her meyvenin adı”, [Kar.T.] DLT III, 168;

mayıl-: “(meyve) bozulmak”, [Kar.T.] DLT III, 190;

mayış-:

(1) “tembellikten yere yapışmak”, [Kar.T.] DLT III, 189;

(2) “bir iş buyrulduğunda o işi yapmaktan çekinmek”, [Kar.T.] DLT III, 189;

mejek: “köpek pıslığı”, bk. **mayak**, [Kar.T.] DLT I, 392;

mekke(h): “Çin’den getirilen bir tür mürekkep”, [Kar.T.] DLT III, 424;

meldek: “keçeleşmiş olan”, [Kar.T.] DLT I, 480;

men:

(1) “ben, birinci teklik şahıs zamiri”, bk. **min**, [Kar.T.] DLT I, 25; AH 266; R 7: 143; KB 1230; TİEMKök 2: 2;

[ET.] KT G 11; AYÖlmez 133/12; UM I 195; IBTekin 56; Hua. *män*, 36;

[Har.T.] AKYB K.III. 12; MM 244-2; NF 6-5; HAP 6: 163; HŞ 1019;

[Kıp.T.] CC-I 5a/17; Kİ 36; KMTT 54a/4; K 44a/2; EDM 3b/8; EKK 17a/7; BM 20b/3; RS *mèn*, 205d-22; GT 11/5; İM 2a/2; MGİ 22a/2; MES 31a/4; MG 25a/4; BVÖzgür 42/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 33: 1; MEs. 6b/56; MSD 58; YED 13/3; LD 103; LGN 16/4;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *mèn*, 4/2; MA *mèn*, A6b/13; BTD *mèn*, XLV/3; Abuş. 975;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 67a-3;

[Çağ.Leh.] YUTS 266; UTİL III-145; ÖTİL II-579;

(2) “birinci teklik şahıs kişi eki”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 1;

[ET.] AYÖlmez 137/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 31a/320; LGN 22/5;

meñ (I): “yüzdeki ben, güzellik beni, dudak üstü beni”, [Kar.T.] DLT III, 359; AH 26;

[Kıp.T.] Kİ 89;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 203: 2; MSD 562; MSD *miñ*, 737; T *miñ*, 222; LD *miñ*, 1230;

[Çağ.T./K.D] BVas. *miñ*, 50/1; HBD *miñ*, 5/2; ŞHD *miñ*, 61a-5; BD *miñ*, 298/1; Abuş. *mèñ*, 973;

[Çağ.Leh.] YUTS 267; UTİL III-136; ÖTİL *meng*, II-579;

meñ (II): “kuşyemi, taneler”, [Kar.T.] DLT III, 358; KB 1193;

- “gıda, yiyecek, av”, [ET.] IB 47;

meñde-: “(saç) yolmak”, bk. *miñdet-*, [Kar.T.] DLT III, 401-402;

meñdeş-: “birbirinin saçını yolmak”, [Kar.T.] DLT III, 399;

meñe: “beyin”, bk. *miñi*, [Kar.T.] KB 1836;

[Kıp.T.] CC-I *meñ*, 47b/26; RS *bèyin*, 199a-25; RS *bèyni*, 190b-9;

meñgü: “ebedi, sonsuza dek”, [Kar.T.] DLT III, 65; R 58: 22; KB *meñü*, 1435; TİEMKök 3: 88;

[ET.] K.y. *meñkü*, 5; AYÖlmez *mengü*, 165/9; Hua. *mäñigü*, 15;

[Har.T.] AKYB *meñü*, K.I. 3; NF 177-7; MM *meñ*, 341-2; MM *meñi*, 341-3; HAP *meñü*, 2: 217; HŞ *meñü*, 1667;

[Kıp.T.] CC-II 75b/4-5; CC-II *meñi*, 71b/10; CC-II *meñü*, 82b/27b; Kİ *mengü*, 89; K *meñü*, 31a/3; GT *meñü*, 344/5; İM 31a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *miñü*, 794;

[Çağ.Leh.] YUTS 267; UTİL III-137;

- “ebedi dünya, ahiret”, [Kar.T.] DLT *meñgü ajun*, III, 378;

meñgülüg: “sonsuzluk”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 107;

meñgülük: “sonsuzluk”, [Kar.T.] KB 5147;

[ET.] AYÇağ *meñülüg*, 618/4;

[Kıp.T.] CC-II *meñilük*, 73a72; CC-II *meñülik*, 71a/3; CC-II *meñülük*, 72b/4;

[Çağ.Leh.] UTİL III-137;

meñi: “mutluluk, huzur, sevinç”, [Kar.T.] KB 5398;

[ET.] IB 80; AYÖlmez 154/9;

meñile-:

(1) “beyin yemek”, [Kar.T.] DLT III, 405;

(2) “nimete gark olmak”, [Kar.T.] DLT III, 406;

- “eğlenmek, neşelenmek, sevinmek, zevk almak”, [ET.] IB 42; AYAYazlı 0157;

meñiliglik: “sevinç, memnuniyet, mutluluk”, [Kar.T.] TİEMKök 13: 29;

[Har.T.] HAP *meñiliglik*, 13: 29;

meñilik: “rahat, huzur, sevinç”, [Kar.T.] KB 4907;

[ET.] AYÖlmez *meñilig*, 164/2; IBTekin *meñilig*, 62;

meñiz (I): “insanın yüz rengi, beniz”, bk. **meyiz**, [Kar.T.] DLT III, 363; KB 5199;

[ET.] AYAYazlı 0358;

[Har.T.] HŞ 1107;

[Kıp.T.] CC-I *meyiz*, 48b/24; Kİ *meniz*, 88; KMTT 20b/11; KMTT *beñiz* 33a/6; RS *bèñiz*, 205c-41; GT 334/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *miñiz*, 36/7;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 183b-13; Abuş. 975;

[Çağ.Leh.] YUTS 267; UTİL III-137;

- “görünüş”, [ET.] Hua. 84;
- “yüz”, [Kıp.T.] RS *bèñiz*, 205c-37;

meñiz (II): “gibi”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 58;

[Har.T.] HAP 14: 24;

meñizlen-: “yüz güzelleşmek”, [Kar.T.] DLT III, 408;

meñizlig: “benzer, eş, denk, gibi”, [Kar.T.] R 59: 15; TİEMKök 3: 59;

[Har.T.] NF 13-12; HAP 2: 17;

[Kıp.T.] K 123a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 216: 3; MSD 163; LD *miñizli*, 812; LD *miñizlig*, 105;

- “güzel, yakışıklı, alımlı, benizli”, [ET.] AYÖlmez 131/1; [Har.T.] HŞ 1390; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 772;

meñlen-: “tane toplamak, yem toplamak”, [Kar.T.] DLT II, 290;

- “yiyecek toplamak”, [ET.] IBTekin *meñle-*, 49;

meñlet-: “yem yedirtmek”, [Kar.T.] DLT II, 359;

meñlig: “benli, beni olan”, [Kar.T.] DLT III, 359;

[Kıp.T.] Kİ *meñli*, 89;

meñze-: “benzemek”, [Kar.T.] DLT III, 403; KB 1306;

[Har.T.] MM 30-1; NF 53-3; HAP 9: 30;

[Kıp.T.] Kİ *menze-*, 88; K 25a/7; EKK *beñze-*, 37b/4; İM 135b/8; KFLT 57a/31; MES *beñze-*, 7a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 62: 4; MSD 484; T *miñze-*, 170;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *mèñze-*, 23/3;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *mengzä-*, II-579;

meñzeg: “benzer, eş”, [Kar.T.] KB 3603; TİEMKök 17: 89;

[Kıp.T.] CC-I *beñzer*, 26b/24; BM *benzer*, 20b/3;

meñzek: “benzetme, misal”, [Kar.T.] R 7: 176;

meñzeksiz: “eşi ve benzeri olmayan, Esmâ-i hüsnadan: Aziz”, [Kar.T.] R 4: 56;

meñzeş-: “benzer olmak, benzemek”, [Kar.T.] R 39: 23; TİEMKök 19: 82;

[Har.T.] HAP 19: 82;

meñzeşiğ: “benzer, eş, emsal”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 73;

[Har.T.] HAP *meñzeş*, 6: 160; HAP *meñzeşik*, 38: 58;

[Kıp.T.] Kİ *meñzeş*, 88; K *meñzeşik*, 146b/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *meñzeş*, 2b-3;

meñzet-: “benzetmek” bk. **menzet-**, [Kar.T.] DLT II, 358; R 9: 30; KB 245;

[Har.T.] HŞ 3057;

[Kıp.T.] MES *benzet-*, 45a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *miñzet-*, 324; LGN *miñzet-*, 15/7;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *miñzet-*, 129a-11;

merdek: “(ayı, domuz vb.) yavrusu”, [Kar.T.] DLT I, 480;

meşük: “kedi”, bk. **müş, çetük.**

mındatu: “ipek (ipekli kumaş?)”, [Kar.T.] DLT I, 491;

minguy: “bir hamurun adı”, [Kar.T.] DLT III, 241;

miñar: “su gözü, su gözesi, pınar”, [Kar.T.] DLT III, 280; TİEMKök 15: 45;

[Kıp.T.] KMTT *biñar*, 7a/13; K 151a/4; BM *bingar*, 10b/8⁵⁴¹; RS *biñar*, 193a-24;

mıyık: “bıyık”, bk. **bıdık.**

min: “ben” bk. **men**, [Kar.T.] DLT I, 60; AH A 79; KB 166;

[Kıp.T.] K 51a/1; GT 231/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 24; MSD 104; YED 52/2; D 76; T 10; LD 138;

[Çağ.T./K.D] NİD 4/5; BVas. 224/6; Mün. 2a/10; ÇH 17; NC 5a/5; ŞHD 4a-6; BD 3/6; MDF 21;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 8a/04;

- “şahış eki”, [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 40a/413;

⁵⁴¹ Bu kelimeyi Al-Turk *pingar* şeklinde okumuş ve Farşça olduğunu söylemiştir oysa bu kelime Türkçe bir kelimedir.

miḡ (I): “bin”, [Kar.T.] DLT I, 334; AH 359; R 8: 9; KB 6332; TİEMKök 8: 66;

[ET.] Tun. III, a, 4; AYÖlmez 156/11; UM I 220; IBTekin 32;

[Har.T.] MM 35-3; NF 37-3; HAP 97: 3; HŞ 1105;

[Kıp.T.] CC-II 59a/14b/15b; Kİ *min*, 88; KMTT *min*, 24a/7; K 123b/9; EDM *min*, 16b/16; EKK *min*, 28b/10; BM *bin*, 17b/5; RS 201b-14; RS *biḡ* ~ *bin*, 201b-14; GT 6/6; İM 49b/4; KFLT 390a/34; MGİ *bing*, 12a/5; MGİ *biḡ*, 219b/7; MG 104a/3; BVÖzgür *biḡ*, 1/2; BVAğar 1b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 22/13; TSM 38; GD 223: 3; MEs. 24b/250; MSD 762; D 319; T 110; LD 107; LGN 2/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 10/3; BVas. 223/2; Mün. 1b/10; NC 16a/15; HBD 2/5; ŞHD 122a-8; MA A16a/3; BD 69/3; MDF 2042; BTd XLVII/6; BTd *min*, I/13; Abuş. 975;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65a-8; ŞRT 7a/05;

[Çağ.Leh.] YUTS 273; UTİL III-308; ÖTİL *ming*, II-595;

miḡ (II): “yüzdeki ben”, bk. *meḡ*.

min-: “binmek, çıkmak”, bk. *mün-*, [Kar.T.] R 36: 42; KB 5803; TİEMKök 11: 41;

[ET.] IB 24;

[Har.T.] NF 130-11; HŞ 1150;

[Kıp.T.] CC-II 75b/1; Kİ 88; KMTT 35b/4; K 27b/7; EDM 23a/12; EKK 76a/10; RS 187a-13; GT 186/12; KFLT *bin-*, 80a/9; KFLT 80a/11; MGİ *bin-*, 259b/5; MG 9b/2; BVÖzgür *bin-*, 4/5; BVÖzgür 80/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 129/9; MEs. 19a/191; MSD 178; LD 64; LGN 63/3;

[Çağ.T./K.D] BVas. 321/6; SM *bin-*, 170; ŞHD 76b-6; MA A58b/13; BD 88/3; MDF 1133; BTd XXXVII/3; Abuş. 976;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 101a-10;

[Çağ.Leh.] YUTS 273; UTİL III-322; ÖTİL II-597;

- “aşmak, ağmak, çıkmak, yükselmek”, bk. *mün-*, [Kıp.T.] CC-I 3a/21;
- “binilen hayvan”, [Kıp.T.] Kİ *bunut*, 36;
- “araç sürmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-597;

miñde-: “(saç) yolmak”, [Kar.T.] DLT III, 402;

miñdet-: “(birinin saçını) yolmak”, **meñde-**, **meñdeş-**, [Kar.T.] DLT II, 358;

miñer: “biner”, [Kar.T.] KB 3421;

miñeş-:

(1) “birbiri üstüne gelmek, binmek, üst üste dizilmek”, [Kar.T.] DLT III, 399;

[Kıp.T.] K 73a/7;

(2) “çatallanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 13: 4;

mingü: “binek”, [Kar.T.] R 36: 72; KB 4441;

mingüçi: “binici”, [Kar.T.] KB 1608;

miñi: “beyin”, bk. **meñe**, [Kar.T.] DLT II, 299;

[Har.T.] HŞ *mini*, 4633;

[Kıp.T.] Kİ *meñi*, 89; İM *meñin*, 405b/2; BVAğar *miñni*, 24b/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *miñe*, 273;

miñiş-: “(at üstüne) binmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 239;

- “atın sırtına ikinci bir adamın binmesi”, [Çağ.Leh.] YUTS *miñeş-*, 273; UTİL *miñeş-*, III-321, 322;

miz:

(1) “biz, 1. çokluk şahıs zamiri”, bk. **biz**, [Kar.T.] DLT I, 327;

[Kıp.T.] EKK 56a/11;

(2) “1. çokluk şahıs kişi eki”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 145;

monçuq:

(1) “boncuk”, [Kar.T.] DLT I, 475;

[ET.] Toy. *munçuq*, 3; AYAyazlı 0275; UM I 18;

[Har.T.] NF 414-11;

[Kıp.T.] Kİ *munçuq*, 89; RS *bonçuq*, 195a-9; GT *munçaq*, 316/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *monçaḳ*, 275; UTİL *monçaḳ*, III-189;

(2) “atın boynuna takılan iri boncuk, aslan tırnağı ve muskalar”, [Kar.T.] DLT I, 475;

[Kıp.T.] K *moncuḳ*, 151b/8;

- “gerdanlık”, [Çağ.Leh.] YUTS *monçaḳ*, 275; UTİL *monçaḳ*, III-189;

monçuklan-: “boncuk ve takı sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 276;

- “boncukları bir araya getirmek, kolye yapmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *monçaḳdı*, III-190;

mön-: “(at) ayaklarını toplayıp tekme atmak, çifte atmak”, [Kar.T.] DLT III, 391;

[Çağ.Leh.] YUTS 276; UTİL III-260;

möşük: “kedi”, bk. *müş*, *çetük*.

mu: “bu”, bk. *bu*, [Kar.T.] KB 727;

[Har.T.] AKYB K.X. 13;

[Kıp.T.] K 8a/2; BVÖzgür 120/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 1/1;

[Çağ.T./K.D] ÇH 73; NC 11a/5; Abuş. 976;

muguzgak: “Argu lehçesinde bal arısına benzer sinek”, [Kar.T.] DLT I, 504;

mun-: “bunamak, saçmalamak”, [Kar.T.] DLT II, 30; AH 448; KB 3600; TİEMKök 12: 94;

[Har.T.] HAP 12: 94;

[Kıp.T.] K 73a/4; GT 269/13;

muḡ: “bela, sıkıntı, darlık, kaygı”, [Kar.T.] DLT I, 425; KB 2151;

[ET.] UM I 183; Hua. 268;

[Har.T.] MM 400-2; HAP 11: 101; HŞ 2583;

[Kıp.T.] Kİ 88;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 26/8; LGN 9/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 47/4; HBD 9/8; ŞHD 18a-9; Abuş. 976;

[Çağ.Leh.] YUTS 279; UTİL III-240; ÖTİL *mung*, II-639;

muḡaḡ-: “sıkıntıda kalmak, bunalmak, çaresiz kalmak”, [Kar.T.] DLT II, 84; R 16: 115; KB 1859; TİEMKök 6: 119;

[Har.T.] HŞ *muḡa-*, 4347;

[Çağ.T./K.D] NİD *muḡa-*, 321/5;

- “şaşmak, şaşırmak”, [ET.] AYÇetin 710;
- “üzmek, sıkıntıya sokmak”, [Har.T.] AKYB *muḡalt-*, A.I. 16;

muḡaḡtur-: “sıkıntı vermek, muhtaç etmek”, [Kar.T.] KB 3995;

muḡal-: “bunalmak, dara düşmek, mecbur kalmak”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 115;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 976;

muḡar-: “buna”, [Kar.T.] DLT I, 352; TİEMKök 20: 14;

[Har.T.] MM 265-2;

munda-: “burada, şurada”, [Kar.T.] DLT I, 74; AH 288; TİEMKök 2: 2;

[ET.] AYAyazlı *munta*, 0190;

[Har.T.] MM 65-3; HAP 26: 146; HŞ 1068;

[Kıp.T.] CC-I 31a/5; Kİ 89; EDM 3b/14; EKK 45a/1; RS 205d-30; İM 317a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 23a/273; D 154;

[Çağ.T./K.D] NİD 199/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 19b/07;

[Çağ.Leh.] YUTS 278; UTİL III-250;

- “bundan”, [Har.T.] MM 274-2;

mundaḡ-: “böyle”, [Kar.T.] DLT I, 36; KB 2087; TİEMKök 19: 79;

[ET.] AYAyazlı *muntag*, 0230; Üİ *muntag*, 102b/1;

[Har.T.] NF 4-8; HŞ 1354;

[Kıp.T.] K 85a/4; RS *mundağ*, 205d-32; İM *mundig*, 16a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *mundağ*, 11: 5; MSD 65; MSD *mundağ*, 271; YED *mundağ*, 185/1;

[Çağ.T./K.D] NİD *mundağ*, 27/1; BVas. 48/4; Mün. *mundağ*, 2a/5; HBD 9/7; ŞDG *mundağ*, 15/3; ŞHD 11a-7; ŞHD *mundağ*, 38a-6; BTĐ XXVII/5; BTĐ *mundağ*, XXVI/7; Abuş. 976;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 92a-2; ŞT *mundağ*, 70b-15; ŞRT 15b/11; ŞRT *mundağ*, 10a/04;

[Çağ.Leh.] YUTS *mundağ*, 278; UTİL *mundağ*, III-250;

mundağuk: “sanki, böyle, gibi”, [Kar.T.] R 35: 9;

[Har.T.] HAP 2: 118; MM *mundağ-oğ*, 26-3; NF *mundağ-oğ*, 125-10;

*mundaru*⁵⁴²: “ipekten gelin odası”, [Kar.T.] DLT I, 529;

munduz (I):

(1) “aptal, ahmak, alık”, [Kar.T.] DLT I, 458; KB 6394;

[Kıp.T.] K 78a/5;

(2) “yorga yürüyüşten başka yürüyüş bilmeyen at”, [Kar.T.] DLT *munduz (yoriga at)*, I, 458;

- “saf, temiz, masum”, [Kıp.T.] CC-II 71b/5-6⁵⁴³;

munduz (akın) (II): “ansızın gelen sel”, [Kar.T.] DLT I, 458;

mungak: “geveze (adam)”, [Kar.T.] DLT

mungan: “geveze”, [Kar.T.] DLT I, 440;

munka: “serkeş”, [Kar.T.] KB 1313;

muḡkar-: “bunaltmak, can sıkıkmak”, [Kar.T.] DLT III, 397; KB 4024;

⁵⁴² B. Atalay bu kelimeyi münderü şeklinde okumuştur.

⁵⁴³ *kügürçinley munduz egeç sen uçmışley / yürüp barçaları ozdır.*

muḡluḡ (I): “mihnet çekmiş, sıkıntılı, kederli”, [Kar.T.] DLT III, 382;

[ET.] IB 34;

[Har.T.] NF 286-6; HŞ 2620; HŞ *muḡlu*, 2275; HŞ *muḡluḡ*, 3469;

[Kıp.T.] K 117a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 33a/338; LD *muḡluḡ*, 640;

[Çağ.Leh.] YUTS *muḡluḡ*, 279; UTİL *muḡluḡ*, III-241; ÖTİL *muḡli*, II-639;

muḡluḡ (II): “fakir, muhtaç”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 6;

[Kıp.T.] Kİ *muḡlu*, 89;

muḡluḡ: “günah, suç”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 81;

muḡsuz: “hiçbir şeye muhtaç olmayan, Esmâ-i hüsnadan Ganiy”, [Kar.T.] R 39: 7; TİEMKök 3: 97;

[Har.T.] HAP 3: 97;

- “sıkıntısız, ihtiyacı olmayan”, [Har.T.] NF 401-3; HAP 64: 6; [Kıp.T.] K 87a/3;

muḡsuzluḡ: “sıkıntısız olma, muhtaç olmama”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 130;

[Har.T.] HAP 92: 8;

munuk: “kaçan ve yoldan sapan”, [Kar.T.] DLT 765⁵⁴⁴;

muḡuḡ-: “mihnet çekmek, sıkıntıya düşmek, çaresiz olmak”, [Kar.T.] DLT III, 395; R 5:3; KB 2397; TİEMKök 2: 173;

muḡ tag: “akıl dişi”, [Kar.T.] DLT III, 359;

muḡ: “karabiber”, [Kar.T.] DLT I, 343;

[Kıp.T.] CC-I *burç*, 40b/24; KMTT *burç*, 19a/2; EDM *burç*, 7a/8; BM *burç*, 12b/7;

muyan: “sevap”, [Kar.T.] DLT III, 172; KB 3224;

muyançılık: “iki adam arasında aracılık ve barış, arabuluculuk”, [Kar.T.] DLT III, 179;

muyanlık: “imarethane”, [Kar.T.] KB 489;

⁵⁴⁴ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

muyav-: “miyavlamak”, [Kar.T.] DLT II, 14;

muygaç: “dağ keçisi, geyik”, [Kar.T.] KB 5374;

muz: “buz”, bk. **buz**.

mük: “belini bükerek, rükûdaki gibi”, [Kar.T.] DLT I, 335;

mükim (etük): “kadınların giydiği ayakkabı” bk. **büküm etük**, [Kar.T.] DLT I, 395;

mükin (etük): “kadınların giydiği ayakkabı” bk. **büküm etük**, [Kar.T.] DLT I, 395;

mük tur-: “belini bükerek, rükûdaki gibi durmak”, [Kar.T.] DLT I, 335;

mün (I): “Oğuz dışındaki Türklerde çorba”, bk. **bün**, [Kar.T.] DLT III, 122;

[Kıp.T.] KMTT *müyün*, 16b/3;

mün (II):

(1) “hastalık, hata, kusur”, [Kar.T.] DLT III, 140⁵⁴⁵; KB 685;

[ET.] AYTök 2829; Üİ 103b/6;

(2) “sermaye”, [Kar.T.] KB 2756;

- “günah, suç, kabahat”, [ET.] AYÖlmez 135/7;

mün-: “binmek”, bk. **min-**, [Kar.T.] DLT II, 30; R 40: 79; KB 4711; TİEMKök 16: 8;

[Har.T.] MM 245-3; NF 415-4; HAP 18: 71; HŞ 1302;

- “eklenmek, katılmak”, [Har.T.] HAP 29: 65;

mündür-: “bindirmek”, [Kar.T.] DLT II, 197;

[Kıp.T.] K *mindür-*, 107b/5;

müne-: “(elbise vb. şeyleri) kesmek”, [Kar.T.] DLT III, 274;

münel-: “(elbisenin kenarları ve fazlalıkları) kesilmek”, [Kar.T.] DLT II, 138;

münle-: “çorba içmek”, [Kar.T.] DLT III, 301;

⁵⁴⁵ B. Atalay bu kelimeyi *mun* şeklinde okumuştur.

münsüz: “kusur ve hastalıktan azade olan, kalbi sağlıklı olan”, [Kar.T.] DLT 766⁵⁴⁶;

müñeş-: “birlikte binmek”, [Kar.T.] DLT III, 399;

[Har.T.] HAP 6: 99;

müñre-: “(öküz, sığır vb. için) böğürmek”, [Kar.T.] DLT III, 403; **TİEMKök** 7: 148;

[ET.] IB 93; **AYÇağ** 12/21;

[Kıp.T.] K 52b/1; **CC-II** 57a/3;

müñreş-:

(1) “(sığırlar vb.) böğürmek”, [Kar.T.] DLT II, 79;

(2) “(su, sel vb.) şarıl şarıl ses çıkarmak”, [Kar.T.] DLT II, 80;

müñret-:

(1) “(öküz vb.) böğürtmek”, [Kar.T.] DLT II, 358;

(2) “(tencereyi) fokur fokur kaynatmak”, [Kar.T.] DLT II, 358;

(3) “(adamı) ulutmak, öküz gibi böğürtmek”, [Kar.T.] DLT II, 358;

müñüz: “bütün hayvanların boynuzu, boynuz”, bk. **müynüz**, [Kar.T.] DLT I, 504;

[ET.] **mügüz**, **Mi.** tar. III, 1;

[Kıp.T.] **CC-II müz**, 60a/17; **Kİ boynuz**, 89; **Kİ muyuz**, 89; **KMTT boynuz** 15b/7; **EDM boynuz**, 7b/2; **RS buynuz**, 200a-13; **RS moynuz**, 195b-3; **İM muñuz**, 108a/6; **KFLT muynuz**, 266a/31; **MGİ boynuz**, 203b/6; **BVAğar** 35a/8;

[Çağ.T./K.D] **Abuş.** 977;

[Çağ.Leh.] **YUTS müñgüz**, 282; **YUTS** 282;

müñüz baka: “kaplumbağa”, [Kar.T.] DLT 767⁵⁴⁷;

müñüzgek: “elin nasırı”, [Kar.T.] DLT III, 388;

müñüzlen-: “boynuzu çıkmak”, [Kar.T.] DLT III, 408;

müñüz müñüz: “bir çocuk oyunu”, [Kar.T.] DLT III, 363;

müş⁵⁴⁸: “Çigil lehçesinde dişi kedi”, bk. **çetük**, [Kar.T.] DLT I, 438;

⁵⁴⁶ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵⁴⁷ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *möşük*, 35/5;

[Çağ.T./K.D] BVas. *müşük*, 107/6; MDF *müşük*, 353; Abuş. *müşük*, 977;

[Çağ.Leh.] YUTS *miş*, 274; YUTS *möşük*, 276; UTİL *möşük*, III-260;

müynüz: “Zülkarneyn”, bk. münüz, [Kar.T.] TİEMKök 18: 94⁵⁴⁹;

N

namıja: “Çiğil lehçesinde, kadının kız kardeşinin kocası”, [Kar.T.] DLT I, 446;

narı: “öte, öte taraf, bir yan”, [Kar.T.] DLT I, 199; KB 366;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *narı*, 8/3; MDF *narı*, 715;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *narı*, 73a-17;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *näri*, III-18;

- “uzaklık”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT *narılık*, 87b-14;
- “uzak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *näri*, III-18;

ne: “ne, hangi, nasıl, ne kadar, neden, niçin”, [Kar.T.] DLT I, 44; AH 108; R 4: 63; KB 235; TİEMKök 3: 66;

[ET.] KT D 9; AYÖlmez 133/9; UM I 98; Hua. 201; Üİ 117a/10;

[Har.T.] AKYB K.X. 8; AKYB *ni*, K.II. 13; MM 17-1; NF 11-15; HAP 2: 70; HŞ 3864;

[Kıp.T.] CC-I 32a/18; Kİ 89; KMTT 61b/12; EDM 19a/11; EKK 22a/11; BM 19b/5; RS 205d-40; GT *ni*, 7/7; İM *ni*, 7a/8; MGİ 46b/4; MES 29b/4; MG *ni*, 8b/1; BVÖzgür 10/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 70; TSM *ni*, 14; GD 2: 7; MEs. 2a/8; MEs. *ni*, 6b/58; MSD 43; YED 4/4; YED *ni*, 2/4; D *ni*, 115; T *ni*, 95; LD 36; LD *ni*, 13; LGN 17/2; LGN *ni*, 3/4;

⁵⁴⁸ B. Atalay *muş* şeklinde okumuştur.

⁵⁴⁹ Büyük İskender’in lakabıdır. “İki boynuz sahibi” anlamındadır. Başının her iki yanında hayvan boynuzuna benzeyen iki top saç bulunduğu için böyle adlandırılmıştır.

[Çağ.T./K.D] NİD *ni*, 1/6; BVas. *ni*, 379/1; Mün. *ni*, 1b/3; ÇH *ni*, 25; NC *ni*, 2b/10; HBD *ni*, 4/1; ŞDG 2/2; ŞHD 2b-1; ŞHD *ni*, 3b-11; MA A5b/13; BD *ni*, 38/5; MDF 895; MDF *ni*, 15; BTĐ *nê*, XX/7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 104a-6; ŞT *ni*, 65a-10; ŞRT 6a/12; ŞRT *ni*, 5b/08;

[Çağ.Leh.] YUTS 287; YUTS *ni*, 290; UTİL III-359; ÖTİL III-31;

- “olumsuzluk edatı, yok değil”, [Kıp.T.] İM *ni*, 366b/5; [Çağ.T./K.D] MDF *ni*, 12;

neçe: “kaç, ne kadar, nice”, [Kar.T.] DLT I, 49; AH 174; R 65; 8; KB 736;

[ET.] AYÖlmez 151/12; Hua. 23; Üİ 100b/16;

[Har.T.] AKYB A.I. 7; MM 93-1; NF 66-13; HAP 20: 128; HŞ 1001;

[Kıp.T.] CC-I 32a/19; Kİ 89; KMTT 60a/8; EKK 60b/4; BM 19b/5; RS 188b-28; RS *nêşe*, 189a-13; GT *niçe*, 19/6; İM *niçe*, 195b/1; KFLT *niçe*, 389b/25; MG *niçe*, 3b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *niçe*, 47; MEs. 2a/9; MEs. *niçe*, 10a/96; D *niçe*, 360; T *niçe*, 56; LD *niçe*, 14;

[Çağ.T./K.D] NİD *niçe*, 10/1; BVas. *niçe*, 383/2; ÇH *niçe*, 45; NC *niçe*, 2b/1; HBD *niçe*, 4/1; ŞDG *nêçe*, 12/3; MA *nêççe*, A49b/10; BD *niçe*, 6/5; MDF *niççe*, 337; MDF *niçe*, 282; BTĐ *nêçe*, VI/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *niçe*, 66a-10; ŞRT *niçe*, 5a/03;

[Çağ.Leh.] YUTS *neççe*, 287; UTİL *neççe*, III-365; ÖTİL *neçü*, III-35;

- “nasıl”, [Har.T.] MM 122-1; [Kıp.T.] KMTT 54a/13; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 128: 1; [Çağ.T./K.D] MDF *niçe*, 862;
- “çok çokça”, [Har.T.] MM 61-4;

neçeme:

(1) “her ne kadar, son derece”, [Kar.T.] R 4: 78; KB 5860; TİEMKök 9: 32;

[Har.T.] NF 76-7;

(2) “gerçekten”, [Kar.T.] R 12: 91; TİEMKök 12: 91;

neçük: “niçin, neden”, [Kar.T.] DLT I, 79; R 35: 3; TİEMKök 7: 161;

[ET.] IB 69; AYÖlmez 139/18; UM I 98;

[Har.T.] HŞ 1019; AKYB *niçük*, A.III. 16;

[Kıp.T.] CC-II *neçik*, 63b/20-21; Kİ 86; EKK 23a/3; BM 19b/5; RS *neçik*, 205d-36; GT *niçük*, 31/12; İM *niçük*, 29b/3; KFLT *niçük*, 372a/36; MGİ 32a/6; MG *niçük*, 13b/2; BVÖzgür 10/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *niçük*, 122; GD 10: 4; MEs. *niçük*, 24b/251; YED *niçük*, 5/1; D *niçük*, 209; T *niçük*, 188; LD *niçük*, 570; LGN *niçük*, 3/7;

[Çağ.T./K.D] NİD *niçük*, 54/4; BVas. *niçük*, 3/8; ÇH *niçük*, 14; NC *niçük*, 8a/1; HBD *niçük*, 23/5; ŞDG *nêçük*, 25/3; ŞHD *niçük*, 31a-8; MA *nêçük*, A3a/7; BD *niçük*, 15/2; MDF *niçük*, 76; BTD *nêçük*, XXVI/2; Abuş. 978;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *niçük*, 4b/11;

[Çağ. Leh.] ÖTİL III-36;

- “nasıl”, [Har.T.] MM 87-4; [Kıp.T.] KMTT 60b/7; CC-I *neçik*, 32a/26; EDM 3b/8; EDM *neçik*, 3b/8; EDM *neşik*, 3b/8; EDM *neşük*, 3b/8; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 23: 5; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 77b-17; [Çağ.T./K.S.D] ŞT *niçük*, 89a-4; [Çağ. Leh.] ÖTİL III-36;

neg: “timsah”, [Kar.T.] DLT III, 155⁵⁵⁰;

- “yılan”, [Kar.T.] DLT *neg yılan*, III, 155;
- “timsah yılı”, [Kar.T.] DLT *neg yılı*, III, 156;

negü: “ne, niçin, nasıl”, [Kar.T.] DLT III, 215; AH 129; R 16: 31; KB 1492; TİEMKök 2: 26;

[ET.] AYUçar 0719; Üİ 121b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 48: 5; LD *nağu*, 125;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *nağu*, 8/6; ŞDG *nêge*, 16/5; ŞHD *nagu*, 41a-1; ŞHD *nigü*, 40a-8;

negülük: “niçin, nasıl”, [Kar.T.] DLT *ne elük*, I, 94; KB 296;

⁵⁵⁰ Atalay bu kelimeyi *nek* olarak okumuştur.

[ET.] Üİ 97b/8;

nek (I): “hiç, asla, hiçbir surette”, bk. **neñ**, [Kar.T.] R 35: 3;

nek (II): “şey, mal”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 183;

nelük: “niçin, nasıl”, [Kar.T.] DLT III, 188; AH 453; R 3: 183; KB 241; TİEMKök 3: 183;

[ET.] IB 88;

[Har.T.] HŞ 2728;

[Kıp.T.] Kİ 90; BM 20a/2;

neliklig: “bahane, delil”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 258;

neme (I): “çok, pek”, [Kar.T.] R 38: 24; TİEMKök 2: 271;

[Har.T.] NF 50-11; HAP 18: 26; HŞ 391;

- “ne, ne kadar”, [Kıp.T.] K 172a/5; [Har.T.] HAP *nime*, 11: 98;

neme (II): “şey, nesne, herhangi bir şey”, [Kar.T.] DLT III, 214;

[Kıp.T.] CC-I 38b/8; Kİ 90; BM 20a/10; GT *nime*, 100/1; KFLT 385a/6; MG *nime*, 17a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *nime*, 15a/148; LD *nime*, 735; LGN *nime*, 55/9;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *nime*, 18a-8; MA *nème*, A43a/8; BD *nime*, 32/3; MDF *nime*, 98;

[Çağ.Leh.] YUTS *nime*, 290; ÖTİL *nimä*, III-38;

neñ:

(1) “nesne, şey”, [Kar.T.] DLT I, 204; AH 100; R 42: 40; KB 743; TİEMKök 2: 61;

[ET.] KT G 3;

[Har.T.] MM 257-1; HAP 74: 42; HŞ 2552;

[Kıp.T.] BVAğar *niñ*, 23b/17;

(2) “mal, mülk”, [Kar.T.] DLT I, 204; R 7: 169; KB 1119;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 61b/08;

- “hiç, asla, hiçbir surette”, [ET.] AYUçar 0740; UM I 80; Üİ 105a/9;

neşsin-: “(kendi) malı sayılmak”, [Kar.T.] DLT 769⁵⁵¹;

nerek: “ne gereği var”, [Kar.T.] DLT I, 392; AH 313; KB 1233;

nerse: “şey, nesne”, bk. **ne erse, nirse**, [Kar.T.] R 34: 16; TİEMKök 2: 20;

[Har.T.] NF 121-11; NF **ne-erse**, 22-3; HAP 8: 41; HAP **nirse**, 39: 35; HŞ 4077; MM **ne-erse**, 116-2;

[Kıp.T.] KMTT **nese**, 61b/11; K 4a/3; K **nesne**, 17b/9; K **nirse**, 2a/4; İM **ni erse**, 95a/6; BVAğar 2b/19;

[Çağ.T./K.D] MA **nêrse**, B82b/7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT **nimerse**, 9b/02; ŞRT **nirse**, 65a/07;

[Çağ.Leh.] YUTS 288; UTİL III-367;

neşe: “niçin”, bk. **nişe**, [Kar.T.] TİEMKök 3: 65;

[Har.T.] HAP 3: 65; HAP **nişe**, 3: 66; NF **nişe**, 16-3;

neteg: “nasıl”, [Kar.T.] DLT II, 40; R 4: 50; KB 1069; TİEMKök 2: 12;

[ET.] IB 27; AYÖlmez 132/13; UM I 100;

[Har.T.] MM 102-3; NF 10-6; HAP 3: 40; HŞ 1686; HŞ **netegü**, 2258;

[Kıp.T.] Kİ **nite**, 102; İM 220a/7; BVÖzgür **nite**, 2/4; BVAğar **nitek**, 1b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. **nitük**, 24b/253; MSD **niteg**, 184; D **nite**, 81; D **nitük**, 356; LD **niteg**, 1762;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 17a-5; ŞHD **niteg**, 84a-4; ŞHD **nitig**, 74a-9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 91a-16; ŞRT **nitek**, 19b/05;

neteglik: “nasıllık, keyfiyet”, [Kar.T.] KB 12; TİEMKök 2: 139;

[Har.T.] MM 28-3;

niçe: “kaç, ne kadar”, bk. **neçe**, [Kar.T.] AH Ba 174;

[Har.T.] AKYB K.IV. 6;

[Kıp.T.] MGİ 46a/4; MES 42a/3; BVÖzgür 114/1;

⁵⁵¹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 769; YED 4/9;

[Çağ.T./K.D] Mün. 1b/14; ŞHD 11b-5;

nigüyi: “iyilik”, bk. eğgü, [Kar.T.] AH C 375

nıjdag: “bileği taşı”, [Kar.T.] DLT I, 465;

nü: “‘ne’ anlamında kullanılan bir kelime”, [Kar.T.] DLT III, 215; KB 5851;

O

o: “3. teklik kişi zamiri”, bk. ol, [Kar.T.] DLT 770⁵⁵²;

[ET.] Tun III, a 6;

[Har.T.] HAP 16: 4; HŞ 683;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 187a-9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 38b/06;

- “işaret sıfatı”, bk. o, [Har.T.] AKYB K.I. 5;

oba: “Oğuz lehçesinde kabile, boy”, [Kar.T.] DLT I, 86;

[ET.] Ta. II, 3;

[Har.T.] MM 255-2;

- “bir boyun konakladığı yer, vadi, ova”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT ova, 100b-3; [Çağ.Leh.] YUTS 293; YUTS ova, 300;

oçağ: “ateş yakılan yer, ocak” bk. oçuğ, [Kar.T.] DLT I, 64;

[Kıp.T.] CC-I 53a/4; KMTT 7a/6; EDM 11a/2; EKK ocağ, 71b/13; RS 194a-1; KFLT ocağ, 172a/34;

[Çağ.T./K.D] NİD ocağ, 65/5; BVas. ocağ, 302/2;

⁵⁵² Ercilasun ve Akkoyunlu bu kelimeyi o şeklinde de tespit etmişlerdir.

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ocağ*, 102a-2;

[Çağ.Leh.] YUTS 293; UTİL III-619; ÖTİL *oçağ*, V-187;

oçaklıg: “ocaklı, ocağı olan”, [Kar.T.] DLT I, 147;

[Çağ.Leh.] YUTS *oçağlık*, 293; UTİL *oçağlık*, III-619;

oçaklık: “ocak için kullanılan, ocağa ait olan”, [Kar.T.] DLT I, 150;

oçaklan-: “ocağı olmak”, [Kar.T.] DLT I, 293;

oçağ: “uyanık”, bk. **oduğ**, **uduğ**, [Kar.T.] TİEMKök 17: 79;

[Har.T.] MM *oyağ*, 389-2; NF *oyağ*, 15-13; HAP *oyağ*, 18: 18; HŞ *uyağ*, 3643;

[Kıp.T.] CC-I *uyağ*, 29b/3; K *oyağ*, 82b/6;

[Çağ.T./K.D] MDF *oyğag*, 152; MDF *oyğak*, 1924;

- “uykusuz”, [Kıp.T.] K 73b/8;
- “uyanık, genç, çevik”, [Çağ.Leh.] YUTS *oyğak*, 301;

oğan-: “uyanmak”, bk. **oğun-**, [Kar.T.] KB C65;

[Har.T.] MM *oyan-*, 144-2; NF *oyan-*, 185-3; NF *oyğan-*, 398-7; HŞ *uyan-*, 4248; HŞ *uyğan-*, 4208;

[Kıp.T.] CC-I *uyan-*, 24b/6; KMTT *uyan-*, 37b/5; K *oyğan-*, 45a/6; BM *oyan-*, 23a/3; KFLT *uyan-*, 264b/17; MGİ *uyan-*, 80a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *uyan-*, 112; MEs. *uyan-*, 16b/164; MSD *oyğan-*, 552; YED *uyğan-*, 151/5; LD *uyan-*, 2708; LD *uyğan-*, 1296; LGN *uyan-*, 5/9; LGN *uyğan-*, 14/2;

[Çağ.T./K.D] NİD *oyğan-*, 299/7; NİD *uyğan-*, 305/2; ŞHD *uyan-*, 18a-4; ŞHD *uyğan-*, 142b-12; MA *uyan-*, A6a/6; BD *oyğan-*, 32/4; MDF *oyğan-*, 1223;

[Çağ.Leh.] YUTS *oxan-*, 294; ÖTİL *uyğan-*, IV-275;

- “harekete geçmek, gevşeklikten kurtulmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *uyğan-*, IV-275;
- “(duygu) ortaya çıkmak, belirlemek, uyanmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *uyğan-*, IV-275;

oğgar-: “tanımak”, [Kar.T.] DLT I, 225;

oğguç: “ateşin alevi”, [Kar.T.] DLT I, 95;

oğgur-: “uyandırmak” bk. **oygur-**, [Kar.T.] DLT II, 44; KB 6637;

[ET.] IB 32;

[Kıp.T.] KFLT *uyandır-*, 291b/11; MGİ *uyandır-*, 144b/7;

oğgurgan: “uyandıran”, [Kar.T.] DLT II, 256;

oğgurguçı: “uyandıran”, [Kar.T.] DLT II, 50;

oğgurmış: “uyandırılmış olan”, [Kar.T.] DLT II, 257;

oçuğ: “uyanık olan”, bk. **odağ, uğuğ**, [Kar.T.] DLT I, 39; KB 1399;

[ET.] AYAYazlı 0099;

oğuğlük: “bir şey yaparken uyanık olma, uyanıklık”, [Kar.T.] DLT 770⁵⁵³; KB 2353;

[Har.T.] NF *oyağlık*, 236-14; HAP *oyağlık*, 17: 79;

ođuł- “uyanık olmak, uyanmak”, [Kar.T.] KB 1142;

odun (I): “alçak, değersiz”, bk. **otun**, [Kar.T.] AH Ba 261;

odun (II): “yakacak olarak kullanmak için kesilmiş ağaç parçaları”, bk. **otun**.

ođuñ- “uyanmak”, bk. **odan-**, [Kar.T.] DLT I, 200; AH 11; KB 3796;

[ET.] AYÇağ 621/1;

ofrağ: “elbise”, bk. **oprak**, [Kar.T.] AH BaC 330;

ogla: “Argu lehçesinde delikanlı”, [Kar.T.] DLT I, 129;

oğlağ: “bolluk gören ve bolluk içinde yetişen kimse, nazlı, asil”, [Kar.T.] DLT I, 138; KB 1426;

oğlağ katun: “hatun, hanedana mensup asil kadın (bolluk içinde yetiştiği için böyle denir)”, [Kar.T.] DLT I, 138;

oğlak: “keçi yavrusu, oğlak”, [Kar.T.] DLT I, 119; KB 141;

⁵⁵³ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Har.T.] NF 28-11; HŞ 3126;

[Kıp.T.] CC-I *ogulak*, 54b/5; CC-II *ulaḥ*, 60a/32; Kİ *aḡlaḳ*, D 17₃; Kİ *oḡlaḳ*, 16; KMTT 16a/9; K 44a/3; ETZ *oḡlaḳ* ~ *awlaḳ*, 19b; EDM 7a/15; BM 13a/10; RS 195b-4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 213;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 102b-2;

[Çağ.Leh.] YUTS 293; UTİL III-654; ÖTİL *ulâḳ*, IV-279;

- “ceylan yavrusu”, [Kıp.T.] Kİ *ovlaḳ*, 21;
- “kesilen oḡlaḡın at üstünde çekişme oyunu”, [Çağ.Leh.] YUTS 293; ÖTİL *ulâḳ*, IV-279;

oḡlaḳ ay: “Nevruz’dan sonraki baharın başlangıcı, ilkbahar” bk. **ulug ay, ulug oglak ay**, [Kar.T.] DLT I, 347;

oḡlan (I):

(1) “oḡlan, erkek çocuk”, [Kar.T.] DLT I, 192; AH Ba 451; R 7: 127; KB 2914; TİEMKök 3: 40;

[ET.] Ta. II, 1; AYÖlmez 132/9; IBTekin 23;

[Har.T.] MM 259-2; NF 330-4; HAP 12: 87; HŞ 1001;

[Kıp.T.] Kİ *ovlan*, 26; KMTT *olan*, 26a/12; K 7b/1; BM 14b/1; RS 190b-21; İM 6b/2; KFLT 387b/7; MGİ 107b/5; MES 41a/3; MG 90a/3; BVAḡar 59b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 203/13; TSM 44; LGN 29/5;

[Çağ.T./K.D] NC 35b/5; ŞHD 81b-2; MDF 499;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 68b-16;

[Çağ.Leh.] YUTS 293; UTİL III-654; ÖTİL *oḡlân*, V-194;

(2) “çocuk, evlat”, [Kar.T.] R 51: 28;

[ET.] Alt. I, b 3; AYÖlmez 154/1; Hua. 6;

[Har.T.] MM 34-2; NF 319-11; HAP 2: 116;

[Kıp.T.] CC-II 61a/1; Kİ 16; KMTT 26a/12; K 112b/7; GT 19/13; İM 133a/4; MG 88a/3; BVÖzgür 120/3;

[Çağ.T./K.D] MA A10b/10;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 102a-2;

(3) “nesil, torun”, [Kar.T.] R 43: 28; TİEMKök 7: 27;

[Har.T.] HAP 3: 38;

- “prens”, [Har.T.] AKYB A.I. 7;
- “küçük çocuk, bebek, sabı”, [Har.T.] HAP 19: 29; [Kıp.T.] CC-II 61b/4-5;
- “buluş çağına erişmiş çocuk, genç”, [Har.T.] HAP 52: 24;
- “kız”, [Kıp.T.] CC-II 76a/6;
- “çocuk düşürmek”, [Kıp.T.] İM *oğlan biraç*, 466a/7;
- “çocuk doğurmak”, [Kıp.T.] İM *oğlan tap*-, 103b/1;
- “genç ve cesur, yiğit”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *oğlân*, V-194;

oğlan (II): “hizmetçi, köle”, [Kar.T.] DLT 771⁵⁵⁴;

[Kıp.T.] K 169b/5; RS 190b-25;

oğlansığ: “oğlan huyuna benzer olan”, [Kar.T.] DLT III, 128;

ogra-:

(1) “azmetmek, niyet etmek, bir iş yapmaya başlamak”, [Kar.T.] R 4: 113;

[Kıp.T.] K 9b/7;

(2) “önce davranmak, ilk olarak yapmak”, [Kar.T.] R 9: 13;

ogra-: “uğramak”, [Kar.T.] KB 2364;

[ET.] AYÇağ 634/2;

[Kıp.T.] GT 168/7;

oğrag: “düzen, tertip”, [Kar.T.] R 35: 43;

oğrı (<oğırı)(I): “bir şeyin altı, aşağısı, yerin altındaki, gizli”, [Kar.T.] DLT I, 380;

oğrı (II): “hırsız, haydut, eşkıya”, [Kar.T.] DLT II, 29; R 5: 38; KB 1737; TİEMKök 12: 70;

[ET.] Ir. 24; AYÇetin 841;

⁵⁵⁴ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Har.T.] NF 325-3; HAP 12: 73; HAP *oğur*, 40: 19; HŞ 3492;

[Kıp.T.] CC-I 13b/20; CC-II *oğur*, 66b/6; Kİ 16; KMTT 26b/11; EDM 14b/2; EKK 80a/10; GT 50/12; İM 414a/6; KFLT *uğrı*, 417b/2; KFLT *uğru*, 234b/10; KFLT *uğur*, 276a/24; KFLT *uğuri*, 289a/26; KFLT *uğurlayıcı*, 267b/11; MGİ 227b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 52/6; GD 91: 3; MEs. 24b/249; MSD 222; LD 1881;

[Çağ.T./K.D] HBD 10/5; ŞHD *uğrı*, 21a-4; MA A65a/1; BD 129/53;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 77a-8;

[Çağ.Leh.] YUTS *oğri*, 293; UTİL III-653; ÖTİL V-194;

oğrıla-: “çalmak” bk. **ogurla-**, [Kar.T.] DLT I, 316-317;

[Kıp.T.] CC-I *ogrula-*, 13a/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 116: 3; LD 569;

[Çağ.Leh.] UTİL *oğrılı-*, III-654;

oğrılığ: “hırsızlık”, [Kar.T.] DLT II, 208; R 12: 81; KB 5768; TİEMKök 12: 81;

[Har.T.] NF 226-1;

[Kıp.T.] K 134b/6; GT 113/4; İM 420b/8; İM *oğruluğ*, 420a/3; KFLT *uğurluğ*, 5a/39; MGİ *oğurluğ*, 206b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 172/6; LD 550;

[Çağ.T./K.D] MA 57(B); MA *oğurluğ*, A65a/6; MA *oğurluğ*, A64b/10; MA *oruğluğ*, 4468(B);

[Çağ.Leh.] YUTS *oğurluğ*, 293; UTİL III-654; ÖTİL V-195;

oğrın: “gizlice”, [Kar.T.] KB 2192;

[Kıp.T.] KFLT *uğurlayın*, 291b/9;

ogrug (I): “ilk omur (kemiği)” bk. **owrug**, [Kar.T.] DLT I, 118;

ogrug (II): “vadinin dönemeci, dağın kesintiye uğradığı yer” bk. **owrug**, [Kar.T.] DLT I, 98;

oğruğ: “olma, oluş”, [Kar.T.] R 7: 187;

ogrul-: “(kemik) koparılıp ayrılmak”, [Kar.T.] DLT I, 247;

ogruş-: “(kemiğin) kemiğin koparılıp ayrılmasında yardımcı olmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 235;

oğul (I): “oğul, erkek evlat” [Kar.T.] DLT I, 74; AH 496; R 4: 157; KB 1497; TİEMKök 2: 66;

[ET.] AYAYazlı 1053; UM I 76;

[Har.T.] AKYB Ka.I. 2; NF 14-14; HAP 2: 253; HŞ 1957;

[Kıp.T.] CC-II 72b/9; CC-II *ovul*, 60a/22; Kİ *oğul* ~ *ovul*, 16; KMTT 33b/10; K 156a/4; EKK 20b/11; BM 14b/1; RS 190b-24; GT 146/1; İM 239a/8; KFLT 385a/27; MGİ *oğul*, 38a/3; MGİ 38a/1; MES 2b/6; BVÖzgür 1/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 77/1; MEs. 35a/363; MSD 28; LGN 18/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 140/7; BVas. 371/1; NC 20a/10; ŞHD 49a-10; MA A37a/8; MDF 1419; BTD IV/4;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-3; ŞRT 4a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *oğal*, 293; YUTS 293; UTİL III-655; ÖTİL *ul*, IV-276; ÖTİL *oğil*, V-193;

- “çocuk, evlat”, [ET.] IBTekin 55; [Har.T.] NF 62-15; HAP 31: 33; [Kıp.T.] CC-I 49a/6; İM 3b/1; [Çağ.T./K.Ö.D] LD 137; [Çağ.T./K.D] MA A9a/5; [Çağ.T./K.S.D] ŞT *oğıl*, 73b-10; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 101a-7; [Çağ.Leh.] UTİL III-655;
- “Hz. İsa”, [Kıp.T.] CC-II 61b/10-11; CC-II *ovul*, 74b/14;
- “torun”, [Kıp.T.] İM *oğlını oğıl*, 440b/1;

oğul (II): “(hayvanlar için) yavru”, [Kar.T.] DLT II, 84;

[ET.] IBTekin 15;

oğulçuk:

(1) “kadının rahmi”, [Kar.T.] DLT I, 149; TİEMKök 13: 8;

(2) “yavrucuk, küçük çocuk”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 05;

[Çağ.Leh.] UTİL III-655;

oğulçıya: “küçük oğul, oğulcuk, oğulcağız”, [Kar.T.] DLT 771⁵⁵⁵;

⁵⁵⁵ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] RS *oğulķına*, 200b-23;

oğul kız: “çocuk”, [Kar.T.] TİEMKök 10: 68;

oğullan-: “evlat edinmek”, [Kar.T.] R 33: 37;

[Har.T.] NF 112-17;

ogulmık ~ ogulmuk: “kiriş üstüne sıralanmış yatay tahtaların her biri”, [Kar.T.] DLT I, 149;

oğur:

(1) “vakit, zaman”, [Kar.T.] DLT I, 136; R 39: 25;

[ET.] AYÇağ 608/6;

(2) “uğur”, [Kar.T.] KB 595;

[Çağ.T./K.D] NİD 84/2; BVas. 323/5;

- “sebepe”, [ET.] UM I 16;
- “sıra”, [ET.] UM I 95;

oğur-: “(kemiği) ayırıp koparmak”, [Kar.T.] DLT I, 178;

oğurla-: “çalma, hırsızlık yapma” bk. **ogrıla-**, **ogrula-**, [Kar.T.] DLT I, 300; TİEMKök 15: 18;

[ET.] AYÖlmez 135/22;

[Har.T.] NF 301-12; HAP 12: 81; HŞ 1292;

[Kıp.T.] CC-I 13a/21; Kİ 16; KMTT 37a/4; K 6a/2; EKK 80a/9; BM 49a/10; GT 112/10; İM 408a/8; İM *oğur-*, 415b/5; MES 12a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 81/11; MSD 766; LD 292;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *uğurla-*, 21a-1; MA A65a/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 91b-9;

[Çağ.Leh.] YUTS *oğurli-*, 293; ÖTİL *oğürlü-*, V-193;

- “birisiyle aradaki mesafeyi azaltma”, [Kıp.T.] MG 51b/6;
- “bir kimseyi zorla kaçırmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *oğürlü-*, V-194;

oguş: “aşiret, kabile”, [Kar.T.] DLT I, 114;

[ET.] KT G 1;

oguşlan-: “(adam) hısım ve aşiret sahibi olarak grup haline gelmek”, [Kar.T.] DLT I, 293;

oguşlug: “aşireti olan (adam)”, [Kar.T.] DLT I, 146;

oguzla-: “Oğuz’a mensup kılmak, Oğuzlardan saymak”, [Kar.T.] DLT I, 302;

oguzlan-: “Oğuz elbisesi giymek, Oğuz kılığına girmek; kendini Oğuzlardan saymak”, [Kar.T.] DLT I, 293;

oḡak: “kayısı kurusu şerbeti”, [Kar.T.] DLT 780⁵⁵⁶;

oḡsım-: “pişman olmak, sonradan üzülme”, [Kar.T.] DLT I, 253;

oḡsun-: “pişman olmak, sonradan üzülme”, [Kar.T.] DLT III, 373;

oḡşa- (I): “benzemek”, bk. **oḡşa-**, [Kar.T.] DLT I, 283; R 19: 82;

[ET.] AYUçar *oḡşa-*, 1207;

[Har.T.] NF 303-12; HAP 39: 23; HŞ 24;

[Kıp.T.] K 118a/6; GT 55/7; İM 23a/8; MGİ 154b/4; MES 6a/5; MG 81a/2; BVÖzgür 77/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 3/6; GD 215: 4; MES. 25a/257; MSD 369; YED 34/2; D 77; LD 679; LGN 92/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 19/2; BVas. 143/8; Mün. 1b/13; HBD 76/4; ŞHD 172b-6; MA A16b/4; BD 1/4; MDF 56; BTD XXIX/3; Abuş. 979;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 75a-1;

[Çağ.Leh.] YUTS *oxşi-*, 294; UTİL *oḡşı-*, III-623; ÖTİL *oḡşü-*, V-185;

oḡşa- (II): “okşamak, okşayıp sevmek”, [Kar.T.] DLT I, 283;

[ET.] AYAyazlı *oḡşa-*, 0085;

[Har.T.] NF 178-16;

oḡşag: “gibi, benzer”, bk. **oḡşatı**, [Kar.T.] DLT I, 118;

⁵⁵⁶ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[ET.] AYUçar *ogşatı*, 0219;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *oğşa*, 356/2;

oğşagu: “oyuncak”, [Kar.T.] DLT I, 138;

oğşançığ: “oyuncak gibi görünen”, [Kar.T.] DLT 781⁵⁵⁷;

oğşaş-: “benzeşmek”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 30;

[Har.T.] HAP 2: 118;

[Kıp.T.] CC-I *okşaş-*, 32b/25; MG 90b/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 10/9; BVas. 321/5; Abuş. 979;

[Çağ.Leh.] UTİL III-623;

oğşat-: “benzetmek”, [Kar.T.] DLT I, 262;

[Har.T.] NF 374-4; HŞ 497;

[Kıp.T.] K 137a/2; İM 62b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 57: 5; MSD 726; YED 221/1; D 602; LD 1539; LGN 15/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 283/4; BVas. 143/8; HBD 8/5; ŞHD 89a-5; BD 57/5; **BD okşat-**, 562/2; Abuş. 979;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 87a-3;

[Çağ.Leh.] YUTS *oxşat-*, 294; UTİL III-623; ÖTİL *oğşüt-*, V-185;

- “bir şeyi adet haline getirmek, alışmak”, [Kıp.T.] CC-I *okşat-*, 29a/11;

oğşatıl-: “benzetilmek”, [Kar.T.] R 4: 157; TİEMKök 4: 157;

[Har.T.] HAP 4: 157;

oğ (I): “evin orta direği”, [Kar.T.] DLT I, 37;

- “çadır direği”, [Kıp.T.] RS 202a-14;

⁵⁵⁷ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

ok (II):

(1) “ok, savaş ve avlanma aracı”, [Kar.T.] DLT II, 196; AH 140; R 5: 3; KB 2055;

[ET.] KT D 33; AYÇetin 890;

[Har.T.] MM 233-1; NF 31-16; HAP 5: 3; HŞ 1657;

[Kıp.T.] CC-II *oğ* 60b/8; Kİ 17; KMTT 14b/4; K 5b/4; EDM 11a/9; EKK 71b/6; RS 196a-11; GT 210/2; İM 278b/6; KFLT 266a/23; MGİ 241a/5; MG 53b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 48/7; TSM 89; GD 73: 1; MEs. 27b/283; MSD 115; YED 36/4; D 101; T 77; LD 1443; LGN 74/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 12/3; BVas. 228/4; NC 9b/10; HBD 70/3; ŞDG 7/1; MA A33a/1; BD 7/2; BTD III/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78a-7; ŞRT 47a/07;

[Çağ.Leh.] YUTS 294; UTİL III-656; ÖTİL V-189;

(2) “mirastan düşen pay”, [Kar.T.] DLT I, 48;

(3) “araziye ve evin kurulacağı yeri belirlemek üzere uygulanan kur’a”, [Kar.T.] DLT I, 48;

(4) “pay ve toprak hisselerini paylaşmak için atılan ok”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 44;

- “sevgilinin gamzesi”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 73a-2;
- “mermi, kurşun”, [Çağ.Leh.] YUTS 294; UTİL III-656; ÖTİL V-189;
- “pay, hisse”, [Çağ.Leh.] UTİL III-657⁵⁵⁸;

ok (III):

(1) “mutlaka, kesinlikle”, [Kar.T.] R 4. 119;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 38: 2;

(2) “evet”, [Kar.T.] R 39: 71;

⁵⁵⁸ Bu anlam sözlükte *ok* “savaş aleti, ok” madde başı altında değilde *ok III* şeklinde üçüncü bir madde başı olarak verilmiştir.

- “kuvvetlendirme edatı”, [ET.] UM I 191; Üİ 100b/1; [Kıp.T.] MG 58b/7; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 14/5; MEs. 37a/385; T 77; LD 744; LGN 30/11; [Çağ.T./K.D] Mün. 2a/6; ÇH 81; NC 17a/10; ŞHD 5a-7; MA A487(B); BD 15/5; MDF 11;

oka: “kefalet”, [Kar.T.] DLT I, 40;

oka al-: “kefil olmak”, [Kar.T.] DLT I, 40;

okçı: “okçu”, [Kar.T.] DLT II, 199; KB 2370;

[Har.T.] HŞ 1096;

[Kıp.T.] CC-I *oğçı*, 45a/7; KMTT 25b/9; EDM 18a/8;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 185a-6;

[Çağ.Leh.] YUTS *oğçı*, 294;

okı-:

(1) “okumak, bir yazıyı seslendirmek”, [Kar.T.] DLT III, 254; AH 482; AH *oku-*, B 482; R 34: 44; TİEMKök 2: 44; TİEMKök *oku-*, 3: 93; KB 2631;

[ET.] AYÖlmez 186/20;

[Har.T.] AKYB *oku-*, K.II. 12; MM *oku-*, 338-2; NF ; MM 330-2; HAP 2: 102; HAP *oku-*, 3: 93; HŞ *oku-*, 4281; HŞ 2769;

[Kıp.T.] Kİ 17; KMTT 35a/12; K 88b/8; EKK 47a/1; EKK *ok-*, 16b/12; EKK *oku-*, 10b/5; BM *oku-*, 72b/1; RS 187a-5; GT 274/4; GT *oku-*, 274/10; İM 53a/3; İM *oku-*, 52b/7; MGİ *ok-*, 211b/2; MGİ 168a/4; MGİ *oku-*, 46b/5; MES 19b/5; MES *oku-*, 25a/5; MG 100b/3; MG *oku-*, 4a/9; BVÖzgür *oku-*, 7/3; BVAğar *oku-*, 2a/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 183/3; GD *oku-*, 71: 7; MSD 64; YED *oku-*, 108/5; D 852; D *oku-*, 278; LD *oku-*, 1122; LGN *oğu-*, 105/6;

[Çağ.T./K.D] BVas. *oku-*, 249/7; ÇH *oku-*, 11; HBD *oku-*, 65/7; MA A57b/2; MA *oku-*, A36b/4; BD *oku-*, 527; MDF *oku-*, 748; ŞHD *oku-*, 110a-13; Abuş. *oku-*, 979;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *oku-*, 73b-15;

[Çağ.Leh.] YUTS *oku-*, 294; UTİL *oku-*, III-661; ÖTİL V-190;

(2) “çağırarak, davet etmek”, [Kar.T.] DLT III, 254; R 35: 6; KB 3257; TİEMKök 19: 3; TİEMKök *oku-*, 3: 93;

[ET.] BK D 28; AYÇetin 145;

[Har.T.] HŞ 2084; HŞ *oku-*, 2781;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 175: 2; T *oku-*, 219; LD *oku-*, 1318;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *oku-*, 47a/01;

(3) “tapmak, ibadet etmek, namaz kılmak”, [Kar.T.] R 16: 86; TİEMKök 17: 78;

[Har.T.] MM 159-1; MM *oku-*, 182-2;

(4) “dua etmek, niyaz etmek”, [Kar.T.] R 43: 86;

[Çağ.Leh.] UTİL *oku-*, III-662; ÖTİL V-191;

(5) “yüksek sesle ezberden okumak, yüksek sesli söylemek”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 110;

[ET.] AYUçar 1415;

[Kıp.T.] K 28b/3;

[Çağ.Leh.] UTİL *oku-*, III-662;

- “öğrenim görmek, tahsil görmek”, [Çağ.T./K.D] MA *oku-*, A45a/3; [Çağ.Leh.] YUTS *oku-*, 294; UTİL *oku-*, III-662; ÖTİL V-191;
- “anlamak, öğrenmek, bilmek”, [Kıp.T.] CC-II *oku-*, 61b/13; [Çağ.T./K.D] NİD *oku-*, 346/6; [Çağ.Leh.] UTİL *oku-*, III-661; ÖTİL V-191;
- “bir kitap veya yazıyı okumak, mütalaa etmek, üzerine düşünerek okumak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-190;

okı- ~ *ögi-*: “kusmak”, [Kar.T.] DLT 772⁵⁵⁹;

okıçı: “davetçi”, bk. *okıgıcı*, *okıtçı*, [Kar.T.] KB 36;

[Kıp.T.] EKK 62b/3;

okıgıcı: “davetçi”, bk. *okıçı*, *okıtçı*, [Kar.T.] KB 1473;

- “öğrenci”, [Çağ.Leh.] YUTS *okuğuçi*, 294;

⁵⁵⁹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir. Ercilasun ve Akkoyunlu bu kelimenin okunuşu konusunda emin değildir.

oķıķu: “Kur’an-Kerim”, [Kar.T.] R 15: 1; TİEMKök 2: 185;

oķıl-: “okunmak”, [Kar.T.] DLT I, 197; TİEMKök 10: 15; TİEMKök *oķıl-*, 3: 101;

[Çağ.T./K.D] MDF *oķıl-*, 1093; Abuş. *oķıl-*, 979;

[Çağ.Leh.] UTİL *oķıl-*, III-661;

oķın-:

(1) “okunmak”, [Kar.T.] DLT I, 203; R 7: 204; KB 1356; TİEMKök 3: 79; TİEMKök *oķın-*, 3: 101;

[Har.T.] HAP 45: 8; HAP *oķın-*, 31: 7; İM *oķın-*, 170b/6; İM 34b/8;

[Kıp.T.] MES *oķın-*, 40b/6;

(2) “çaķırılmak”, [Kar.T.] R 47: 38;

[Kıp.T.] K 135b/8;

- “tanınmak, kabul edilmek”, [Çağ.T./K.D] MA *oķın-*, D32b/1;
- “evlat edinmek”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT *oķıl oķın-*, 73b-10;

oķış-: “karşılıklı okumak, okumakta yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 186; KB 2365;

[Kıp.T.] KFLT 390b/40;

oķıt-:

(1) “okutmak, öğretmek”, [Kar.T.] DLT I, 212;

[ET.] AYAYazlı 0718;

[Har.T.] NF 189-10; NF *oķıt-*, 323-12; HŞ 2887;

[Kıp.T.] CC-I *ogut-*, 7b/17; GT *oķıt-*, 71/7; MGİ *oķıt-*, 126b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 186/4; LGN *oķıt-*, 67/1;

[Çağ.T./K.D] MA *oķıt-*, A8a/12; MDF *oķıt-*, 116;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *oķıt-*, 76b-9;

[Çağ.Leh.] ÖTİL V-191;

(2) “çağırtmak”, [Kar.T.] KB 416;

- “misafire Kur’an okutmak”, [Kıp.T.] EKK *o_ğut-*, 77a/5;
- “öğretmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-191;

o_ğıtçı: “davetçi”, bk. **o_ğıç**, **o_ğıgıç**, [Kar.T.] KB 3155;

- “öğretmen”, [Çağ.Leh.] YUTS *o_ğut_{ku}ç*, 295; ÖTİL *o_ğıtuvç*, V-191;

o_ğıtğan: “sürekli insanı okutturan (kitap)”, [Kar.T.] DLT I, 156;

o_ğıtısa-: “okutmak istemek”, [Kar.T.] DLT I, 302;

o_ğla-: “ok atmak, oklamak”, [Kar.T.] AH 213;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 53a-12;

- “silahı doldurmak, atış için hazırlamak”, [Çağ.Leh.] UTİL *o_ğıl-*, III-658; ÖTİL *o_ğlū-*, V-192;

o_ğluk: “okluk, sadak”, [Kar.T.] DLT I, 100;

- “ok, mermi ile dolu”, [Çağ.Leh.] UTİL III-658; ÖTİL *o_ğli*, V-192;
- “oklu kirpi”, [Kar.T.] DLT *o_ğlug kirpi*, I, 415;

okra-: “hafifçe kişnemek”, [Kar.T.] DLT I, 275;

- “kişnemek”, [Çağ.T./K.D] ML *o_ğran-*, 134;

okraş-: “(birlikte) hafifçe kişnemek”, [Kar.T.] DLT I, 235;

okşa-: “benzemek”, **oḫşa-**, [Kar.T.] KB 784;

[ET.] AYÖlmez 177/19;

[Kıp.T.] CC-I *oşka-*, 26b/23; CC-II *ovşa-*, 71a/18-19; Kİ 17; EKK 51b/12; BVAğar *oğşa-*, 32b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *aḫşa-* 217/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *oxşi-*, 294;

- “bir şeyi adet haline getirmek, alışmak”, [Kıp.T.] CC-I *oşka-*, 29a/9;

okşağ: “benzer”, [Kar.T.] KB 3720;

[Har.T.] HAP *oḫşaş*, 6: 99;

[Kıp.T.] CC-I *okşaş*, 38a/10;

[Çağ.Leh.] YUTS *oxşaş*, 294;

okta-: “okla vurmak, oklamak”, [Kar.T.] DLT I, 26;

oktam: “bir ok atımı (yer)”, [Kar.T.] DLT I, 107;

oktaş-: “ok atmada yarışmak, kur’a için oklaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 231;

oktat-: “oklatmak, okla vurdurmak”, [Kar.T.] DLT I, 260;

oku-: “okumak”, bk. **okı-**.

okul-: bk. **okıl-**.

okun-: “okunmak”, bk. **okın-**.

okut-: “okutmak”, bk. **okıt-**.

okuş-: “birbirini çağırarak”, [Kar.T.] DLT I, 183;

[Çağ.Leh.] UTİL III-661;

okut: “yemeğe veya saltanata davet”, [Kar.T.] DLT 773⁵⁶⁰;

⁵⁶⁰ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

ok yılan: “kendisini insan ve başkasının üzerine fırlatan yılan”, [Kar.T.] DLT I, 37;

ol (I):

(1) “o, 3. teklik kişi zamiri” bk. **o**, [Kar.T.] DLT I, 20; **AH** 23; **R** 7: 163; **TİEMKök** 7: 163;

[ET.] **AYTok** 107; **Hua.** 6;

[Har.T.] **MM** 22-1; **HAP** 2: 204;

[Kıp.T.] **CC-I** 34a/3; **Kİ** 20; **KMTT** 54a/10; **K** 8a/2; **EDM** 3b/6; **EKK** 41a/7; **BM** 19b/1; **RS** 188b-13; **GT** 7/2; **İM** 4a/2; **KFLT** 385a/2; **MG** 4a/6; **BVÖzgür o**, 52/7; **BVÖzgür** 22/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 2/5; **TSM** 3; **MEs.** 2a/8; **MSD** 104; **T** 66; **LD** 17; **LGN** 3/3;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 4/1; **Mün.** 2b/10; **ÇH** 2; **HBD** 1/1; **ŞDG** 1/8; **ŞHD** 2b-12; **MA o**, A18a/15; **MA** A4b/4; **BD** 2/6; **MDF** 4; **BTD** V/11;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 66a-12; **ŞRT bol**, 19b/01; **ŞRT** 6a/11;

[Çağ.Leh.] **UTİL** III-672;

(2) “işaret zamiri”, [Kar.T.] **TİEMKök** 2: 7;

[Har.T.] **AKYB** A.I. 13; **HAP** 2: 176;

[Kıp.T.] **CC-II** 60a/30; **RS** 205d-28; **MGİ** 1b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GD** 2: 6; **D** 26;

[Çağ.T./K.D] **BVas.** 115/4;

(3) “işaret sıfatı”, bk. **o**, [Kar.T.] DLT I, 24; **AH** 252; **R** 7: 175; **TİEMKök** 2: 2;

[ET.] **KT G** 13⁵⁶¹; **AYÖlmez** 131/2;

[Har.T.] **AKYB** A.IV. 14; **MM** 157-3; **NF** 2-6; **HAP** 2: 2;

[Kıp.T.] **CC-II** 62b/18-19; **RS** 186a-4; **İM** 1b/2; **MES** 3a/1-2;

[Çağ.T./K.Ö.D] **TSM** 6; **MSD** 8; **YED** 2/6; **D** 15; **T** 46; **LGN** 1/5;

[Çağ.T./K.D] **BVas.** 398/2; **ŞDG** 26/2; **MA** A2a/3; **MDF** 19; **BTD** VIII/6;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 65a-11;

- “Çiğil lehçesinde öbür dünya, ahiret” , [Kar.T.] **TİEMKök ol ajun**, 2: 220;

⁵⁶¹ KT: D 33 satırda da aynı anlamda “o işaret sıfatı” olarak kullanılmıştır.

ol (II): “-dır, 3. şahıs yüklem bildiricisi, isim ve fiillere gelen pekiştirme”, [Kar.T.] DLT I, 24; KB 229; TİEMKök 8: 30;

[ET.] Toy. 10; AYÖlmez 137/2; UM I 178;

ol-: “olmak, gerçekleşmek, meydana gelmek”, bk. **bol-**, [Kar.T.] AH C 22; TİEMKök 16: 65;

[Har.T.] AKYB K.VII. 21; HŞ 1181;

[Kıp.T.] Kİ 19; K 14a/3; BM 29b/10; GT 355/12; İM 91b/1; MGİ 179b/1; MES 16a/3-4; MG 4a/2; BVÖzgür 9/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 30/13; GD 3: 3; MEs. 7b/69; MSD 73; YED 4/7; T 218; LD 2512; LGN 5/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 175/1; BVas. 278/1; ÇH 55; NC 24a/5; HBD 8/8; ŞDG 25/5; ŞHD 146a-7; MA A74a/8; BD 129/55; MDF 1282; BTĐ X/4; Abuş. 980;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 29a/09;

[Çağ.Leh.] ÖTİL V-151;

- “yardımcı fiil”, [Kıp.T.] KFLT 344b/9; MGİ 183b/3; [Çağ.T./K.Ö.D] D 877; [Çağ.T./K.D] MA A7a/1; BTĐ XII/4;

olar: “3. çoğul şahıs zamiri, onlar”, [Kar.T.] R 49: 3; TİEMKök 4: 2;

[Har.T.] AKYB A.III. 10; AKYB *alar* A.I. 10; MM 4-3; HAP 2: 228; HŞ 169; HŞ *alar* 1498;

[Kıp.T.] EKK *alar*, ; BM *anlar*, 19b/1; RS 188b-24; KH *alar*, 68b9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *alar*, 24/6; GTSib 68/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 66b-6;

- “işaret zamiri”, [ET.] AYÖlmez 133/1;

oldrum: “yatalak insan”, [Kar.T.] DLT III, 412;

oldur-:

(1) “oturmak, tahta oturmak, ikamet etmek”, bk. **oltur-**, **otur-**, [Kar.T.] DLT III, 235; R 3: 168; KB 771; TİEMKök 4: 95;

[Har.T.] HAP 4: 95;

[Kıp.T.] K 17a/6;

(2) “varis olmak”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 40;

oldruğ: “mekân, yer, mevki”, [Kar.T.] KB 2547;

oldrum: “kötürüm”, [Kar.T.] KB 3238;

olgun: “olgun”, [Kar.T.] DLT III, 167;

olgut-: “oturtmak” bk. **olhut-**, [Kar.T.] DLT I, 260;

[ET.] AYÇetin **olgurt-**, 436;

[Har.T.] NF **olturğuz-**, 439-15; NF **olturt-**, 214-14; HŞ **olturt-**, 2693; HŞ **oturt-**, 2410;

[Kıp.T.] K **oturt-**, 112a/4; K **oldurt-**, 110a/3;

olhut-: “oturtmak”, bk. **olgut-**, [Kar.T.] DLT I, 260;

olıt-: “(beyin vb.ni) burdurmak”, [Kar.T.] DLT II, 234;

ol kâfir: “Firavun”, [Kar.T.] R 40: 29;

olma: “testi”, [Kar.T.] DLT I, 130;

olnat-: “(oku) ters çevirerek tamir ettirmek”, [Kar.T.] DLT I, 267;

olthur- : “oturmak”, bk. **oldur-**, [Kar.T.] DLT I, 224; R 4: 140; TİEMKök 3: 191;

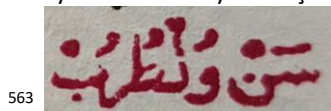
[ET.] Ton. **olur-**, 32; AYÖlmez **olur-**⁵⁶², 182/7; IBTekin **olur-**, 4;

[Har.T.] AKYB Ka. II. 17; MM 182-4; HAP 7: 86; HŞ 1694;

[Kıp.T.] CC-I 25b/11; Kİ 21; KMTT 37a/9; K 31b/6; EKK 6b/10; EDM **volthur-**, 20b/4⁵⁶³; BM 72a/5; RS 186a-21; GT 57/13; İM 446b/8; KFLT **otur-**, 393b/4; MG 12b/4; BVÖzgür **otur-**, 69/1; BVAğar 9b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 4/6; TSM 2; GD 14: 1; MEs. 23a/234; MSD 34; YED 29/4; D 446; T 183; LD 2027; LGN 26/12;

⁵⁶² Ayazlı bu kelimeyi *olor-* şeklinde okumuştur. AYAyazlı 0449; 0845.

[Çağ.T./K.D] NİD 65/1; BVas. 210/6; NC 37b/5; HBD 140/5; ŞHD 192a-1; MA A6b/12; BD 129/16; MDF 811; BTĐ XLVII/7; Abuş. 980;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 72a-17; ŞRT 13a/06;

[Çağ.Leh.] YUTS 295; UTİL III-673;

- “ikamet etmek, yerleşmek, yaşamak”, [Çağ.Leh.] YUTS 295; UTİL III-673;
- “sandalye”, [Kıp.T.] Kİ *olturkaç*, 21;
- “beklemek, kalmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 295; UTİL III-674;

oluğ (I): “atın kürek kemikleri arası, omuz başı”, [Kar.T.] DLT I, 68;

oluğ (II): “küçük kayık”, [Kar.T.] DLT I, 68;

oluğ (III): “hayvanlara bir şey içirmek için yemlik gibi ağaçtan oyulan şey”, [Kar.T.] DLT I, 67;

[Kıp.T.] Kİ 21;

- “evlerde çatılardan akan suyu bir araya toplayı bir yerden akmasını sağlayan damlalık”, [Kıp.T.] KFLT 207b/13;

olun-: “kıvrılmak, dönmek”, [Kar.T.] DLT I, 204;

olunç: “düz olmayan, kıvrımlı olan”, [Kar.T.] DLT I, 133;

omurtka: “omurga”, bk. *oñurka*.

on: “on”, [Kar.T.] DLT I, 49; AH 486; R 7: 142; KB 759; TİEMKök 5: 89;

[ET.] KT K 7; AYÖlmez 134/19; UM I 189; IBTekin 29; Hua. 80;

[Har.T.] AKYB A.II. 4; MM 217-3; NF 2-12; HAP 7: 142; HŞ 1524;

[Kıp.T.] Kİ 23; KMTT 23b/2; K 159a/1; EKK 47b/6; EDM *van*⁵⁶⁴, 14b/15; BM 17a/9; RS 197b-4; GT 123/3; İM 22b/6; MGİ 40a/3; MES 23b/1; MG 27a/7; BVAğar 13b/24;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 41/4; MEs. 46b/481; MSD 404; YED 2/3; T 40; LD 489; LGN 1/11;

[Çağ.T./K.D] BVas. 699/1; Mün. 1b/17; ŞHD 3b-6; MA A5a/5; BD 397/1; MDF 179;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-16; ŞRT 12a/05;

[Çağ.Leh.] YUTS 296; UTİL III-681; ÖTİL V-153;

on (I): “Çiğil lehçesinde sağ, sağ taraf”, [Kar.T.] DLT I, 41; AH A 113; R 20: 80; KB 2962; TİEMKök 16: 71;

[ET.] AYÖlmez 132/1;

[Har.T.] AKYB A.II. 2; HŞ 2134;

[Kıp.T.] CC-I 39a/12; Kİ 25; K 159a/7; EKK 44a/10; İM *öñ*, 145b/4; MG 34b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 34/6;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 50b-7; MA A67a/2; MDF 108; Abuş. 980;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 79b-16;

[Çağ.Leh.] YUTS 296; UTİL III-665; ÖTİL V-154;

- “doğru, gerçek, yalan olmayan”, [Har.T.] MM 5-2; [Kıp.T.] CC-II 81a/32; Kİ 25; [Çağ.Leh.] YUTS 296; UTİL III-666; ÖTİL V-154;
- “sıhhat, sağlık”, [Har.T.] MM 184-3;
- “selamet, huzur, kurtuluş”, [Kıp.T.] CC-II 71a/3;
- “askerin sağ tarafı, sağ kolu”, [Kıp.T.] Kİ *onkolu*, 25;
- “başkan”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT *onbegi*, 105a-10; ŞT *onbigi*, 95b-16⁵⁶⁵;
- “aklı başında, mantıklı, sağduyulu”, [Çağ.Leh.] UTİL III-666; ÖTİL V-154;
- “başarılı”, [Çağ.Leh.] UTİL III-666; ÖTİL V-154;
- “tatmin edici, iyi”, [Çağ.Leh.] UTİL III-666;

564

bu şekilde vav'lı olarak yazılmıştır.

⁵⁶⁵ Bu kelime iki yerde Tuğrul Bey için kullanılmıştır. Tuğrul Bey ülkesinin sağ tarafını yönettiği için bu kelime “sağ tarafın beyi” olarak kullanılmış olabilir.

on kelimesi eserde yirmi yerde geçmektedir. Geçtiği yerlerin hepsinde

oŋ (II): “kolay”, [Kar.T.] DLT I, 41;

oŋ (III): “hayır, uğur, kısmet”, [Kar.T.] AH 116; R 9: 69;

[Kıp.T.] K 91a/3;

- “talihsiz”, [Çağ.Leh.] YUTS *oŋmas*, 296;

oŋ-: “rengi solmak, sararmak”, [Kar.T.] DLT I, 175; KB 3845;

[ET.] IB 25;

[Har.T.] HŞ 3528;

[Kıp.T.] CC-I 18a/5;

oŋa-: “düzeltmek”, [Kar.T.] DLT 776⁵⁶⁶;

- “kabul etmek, razı olmak”, [Çağ.T./K.D] MA *ona-*, A43a/6;

oŋal-: “iyileşmek”, bk. **oŋul-**, [Kar.T.] AH C 253;

[Kıp.T.] CC-II 58a/11c; İM 466a/2; BVAğar 23a/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 72/2; BVas. 30/9; HBD 202/30; Abuş. 980;

[Çağ.Leh.] YUTS 296;

oŋalt-: “iyileştirmek, şifa vermek”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 49;

[Har.T.] HAP 3: 49;

[Kıp.T.] CC-II 69a/12;

oŋaltur-: “iyileştirmek, şifa vermek”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 110;

[Har.T.] HAP 5: 110;

oŋamuk: “solak olmayan”, [Kar.T.] DLT 776⁵⁶⁷;

⁵⁶⁶ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

oñar-:

(1) “onarmak, düzeltmek, iyileşmek”, [Kar.T.] R 33: 71; KB 1813; TİEMKök 10: 81;

[ET.] AYAYazlı 0812;

[Har.T.] MM 274-2; HAP 3: 89; HŞ 4680;

[Kıp.T.] Kİ 25; K 109a/1;

(2) “(iş vb. için) yapmak, üstlenmek”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 2;

- “anlamak”, [ET.] AYUçar 1204;
- “donatmak”, [Har.T.] HAP 12: 70;

oñay: “kolay”, [Kar.T.] DLT I, 41; KB 1907; TİEMKök 17: 28;

[ET.] AYAYazlı 0998;

[Çağ.Leh.] YUTS 296;

oñçı-: “anlamak”, bk. aña-, [Kar.T.] AH C 22;

oñujın: “çölde insanı öldüren gulyabani”, [Kar.T.] DLT 776⁵⁶⁷;

oñuk-: “(kumaş vb. şeylerin) parlaklığı, çekiciliği gitmek, solmak”, [Kar.T.] DLT I, 216;

oñuk-: “yüz süzülme, rengi solmak”, [Kar.T.] DLT I, 216;

oñul-:

(1) “(iş vb.) düzelmek”, [Kar.T.] DLT III, 395; KB 2443;

(2) “(hasta) iyileşmek”, [Kar.T.] DLT III, 395; AH 253; KB 3874;

[ET.] AYÇağ 19/6;

[Kıp.T.] Kİ 25;

oñulğu: “hidayete kavuşma”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 43;

onunç: “onuncu”, [Kar.T.] DLT I, 132;

oñurğa: “omurga, bel kemiği”, [Kar.T.] R 35: 11; TİEMKök 4: 23;

⁵⁶⁷ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵⁶⁸ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Har.T.] NF 275-9; HAP 86: 7;

[Kıp.T.] K *oñurğa*, 34b/1; BVAğar *oñurğa*, 5a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *omurtka*, 295; ÖTİL *umurtka*, IV-283;

op: “Argu lehçesinde, harman yerindeki kılavuz öküz”, [Kar.T.] DLT I, 34;

op-:

(1) “(su vb. şeyleri) içmek üzere dudağına dayamak”, [Kar.T.] DLT I, 172;

(2) “yutmak”, [Kar.T.] KB 6403;

[ET.] AYÇağ 641/6;

op op: “bir konuda ısrar eden, fakat ispat edemeyen kişinin kullandığı söz”, [Kar.T.] DLT I, 34;

opra-: “eskimek, yıpranmak”, [Kar.T.] DLT I, 273; KB 5416;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *ufra-*, 47b/492;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 980;

oprağ (I): “yıpranmış, eskimiş”, [Kar.T.] DLT I, 118; KB 3923;

[Har.T.] NF 192-12; HŞ 3114;

- “eskimiş kumaş, paçavra”, [Kıp.T.] ETZ *apraq*, 29a⁵⁶⁹; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 174/10;

opraq (II): “elbise, giysi”, bk. *ofraq*, [Kar.T.] AH 330⁵⁷⁰;

[Har.T.] MM 79-1;

[Kıp.T.] CC-I 15b/10;

- “elbise astarı”, [Kıp.T.] CC-I 51a/3;

⁵⁶⁹ قماش kelimesine karşılık kullanılmıştır. Al-Turk, bu kelimenin yanında eski kumaşlar için kullanıldığı ibaresi olduğunu aktarmıştır. Bk. Al-Turk, s.140.

⁵⁷⁰ Bu kelimenin altına Farsça giyim eşyası, kıyafet anlamındaki “came” kelimesi not düşülmüştür.

opraş-: “yıpranmaya başlamak, yıpranmak”, [Kar.T.] DLT I, 232;

oprat-: “yıpratmak”, [Kar.T.] DLT I, 261;

[Har.T.] HŞ 29;

oprı: “çukur, vadi”, [Kar.T.] DLT I, 125; KB 69;

opu: “üstübeç”, [Kar.T.] DLT 777⁵⁷¹;

opuz: “yerin sert kısmı”, [Kar.T.] DLT 777⁵⁷²;

opuzlug: “sertliği olan (arazi)”, [Kar.T.] DLT 777⁵⁷³;

or: “rengi siyah - kırmızı ve sarı arasında olan”, [Kar.T.] DLT I, 45;

or-: “(ot vb. orak vb. ile) biçmek, kesmek”, [Kar.T.] DLT I, 172; KB 1393;

[Har.T.] MM 279-3;

[Kıp.T.] K 31a/2; RS 205a-12;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 43a/448;

[Çağ.T./K.D] BVas. 172/6; MA A27a/11; Abuş. 980;

[Çağ.Leh.] YUTS 297; ÖTİL V-168;

oram: “muhit, semt, sokak”, [Kar.T.] AH 399;

[Har.T.] NF 106-9; HŞ 2992;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 116/6; GD 43: 2; LD 176; LGN 39/9;

[Çağ.T./K.D] MA A67b/9;

ordu (I): “beyin oturduğu şehir, ordugah, başkent”, [Kar.T.] DLT I, 124; KB 6070;

[ET.] Ş.U. D 8; AYAyazlı *ordo*, 0326; AYUçar *ordu*, 0146; IBTekin 28;

[Har.T.] HŞ 213;

[Kıp.T.] CC-I 45b/19;

[Çağ.T./K.Ö.D] T *orda*, 43;

[Çağ.T./K.D] NİD 68/2; BVas. 549/5; ŞHD 145a-6;

⁵⁷¹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵⁷² Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵⁷³ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.Leh.] YUTS *orda*, 297; UTİL *orda*, III-629; ÖTİL *ordä*, V-163;

- “saray”, [ET.] Hua. *ordo*, 40;
- “şehir”, [Har.T.] AKYB A.I. 24;
- “yer, mevki”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 344/4;
- “ordu”, [Çağ.T./K.Ö.D] D *orda*, 52; LGN 39/5; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ordu*, V-163;
- “karargah”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT *orda*, 97a-18; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ordä*, V-163;

ordu (II): “köstebek, sıçan vb. yer altında yaşayan hayvanların yuvası”, [Kar.T.] DLT I, 124;

- “yuva, ocak”, [Çağ.Leh.] YUTS *orda*, 297;

ordu başı: “hakanlara ait tefriş işlerini gören kimse”, [Kar.T.] DLT I, 124;

ordulan-: “(bir yeri kendine) şehir edinmek”, [Kar.T.] DLT I, 296;

ordutal: “iki varyanttan birinde hamam otu”, [Kar.T.] DLT I, 124;

orğak: “orak”, [Kar.T.] DLT I, 119;

[Kıp.T.] KMTT *orak*, 10a/7; RS *orak*, 204c-4;

[Çağ.Leh.] YUTS *oğak*, 293; YUTS 297; ÖTİL *orâk*, V-169;

orı (I): “bağırıtı ve gürültü”, [Kar.T.] DLT I, 87;

orı (II): “dere”, [Kar.T.] DLT III, 370;

orı kıkı: “gürültü ve bağırışma”, bk. **urı**, [Kar.T.] DLT III, 227;

orı kop-: “bağırıtı kopmak”, [Kar.T.] DLT I, 87-88;

orıla-: “bağırıp sesini yükseltmek, feryat etmek”, [Kar.T.] DLT I, 309;

orıla-: “(kendini) mübalağalı şekilde övmek”, [Kar.T.] DLT I, 309;

orla-: “bağırarak, çağırarak”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 70;

orlağuçı: “bağırıcı, tellal”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 70;

orlaş- ~ orılaş-: “(birlikte) bağırıp çağırarak”, [Kar.T.] DLT I, 239;

orman: “orman”, [Kar.T.] **TİEMKök** 15: 78;

[Har.T.] **AKYB** Ka.I. 6; **NF** 341-6;

[Kıp.T.] **CC-I** 40a/4; **Kİ** 10; **KMTT** 9a/1; **GT** 137/7;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 297; **UTİL** III-633; **ÖTİL** *ormân*, V-167;

orna- (I): “(gün) batmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 288;

orna- (II): “yerleşmek, mekân tutmak, yurt tutmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 288; **R** 7: 161; **KB** 5738; **TİEMKök** 6: 98;

[ET.] **AYTok** 3263;

[Har.T.] **NF** 238-8; **HAP** 23: 13; **HŞ** 1674;

[Kıp.T.] **CC-II** 58a/35b;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 101/9; **LD** 2140;

[Çağ.Leh.] **YUTS** *orni-*, 298; **UTİL** *orni-*, III-636; **ÖTİL** *ornä-*, V-168;

ornal-: “konulmak”, [Kar.T.] **R** 39: 69,

ornat-: “(nesneyi) yerine koymak, yerleştirmek”, [Kar.T.] **DLT** I, 266; **R** 46: 26; **TİEMKök** 14: 37;

[ET.] **AYTok** 902; **Üİ** 98b/2;

[Har.T.] **HAP** 22: 41; **HŞ** 1106;

[Çağ.T./K.D] **BVas.** 143/3; **Abuş.** 982;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 297; **UTİL** III-636; **ÖTİL** *ornüt-*, V-168;

- “sağlamlaştırmak”, [Har.T.] **HAP** 24: 55;

ornatıglıg: “bezenmiş”, [Kar.T.] **R** 43: 35;

orta: “orta, iki uçtan eşit uzaklıkta olan yer”, bk. **ortu**, [Kar.T.] **R** 48: 24; **TİEMKök** 3: 46;

[ET.] **IBTekin** *ortu*, 49;

[Har.T.] **AKYB** K.II. 15; **MM** 183-3; **NF** 22-15; **HAP** 20: 55; **HŞ** 3743; **HŞ** *orda*, 4548;

[Kıp.T.] **CC-I** 36b/16; **Kİ** 10; **KMTT** 58a/11; **K** 104b/5; **EKK** 44b/1; **RS** 189a-21; **GT** 124/8; **İM** 377a/8; **KFLT** 1b/95; **MGİ** 58a/1; **MES** 2a/6; **MG** 64a/9; **BVÖzgür** 39/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 157/7; TSM 20; MEs. 43a/449; MSD 736; YED 9/2; D 52; LD 348; LGN 25/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 60/3; BVas. 124/8; NC 2b/10; HBD 92/3; ŞHD 188a-4; MA A16b/1; BD 87/2; MDF 971;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 88b-9; ŞRT 28a/12;

[Çağ.Leh.] YUTS *ottura*, 300; ÖTİL *ortä*, V-170;

- “bir yerin iç kısmı, arası”, [Har.T.] HAP 44: 47; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ortä*, V-170;
- “fazla uzun ve meşakkatli olmayan”, [Har.T.] HAP 9: 42;
- “ıfrattan uzak, aşırı olmayan, sıradan”, [Har.T.] HAP 60: 1; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ortä*, V-170;
- “öğle”, [Kıp.T.] RS *orta kün*, 200c-29;

ortak:

(1) “ortak, birden çok kimse ya da nesneyi ilgilendiren, müşterek” bk. *ortuk*, [Kar.T.] DLT I, 99;

[Har.T.] NF 51-5; HAP 6: 163;

[Kıp.T.] KMTT 34a/10; İM 398b/8; MGİ 145a/7; MES 35b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 38a/393; LD 2556;

[Çağ.T./K.D] BVas. 320/5; ŞHD 119b-1; MA B87b/12; MDF 1893;

[Çağ.Leh.] YUTS 298; UTİL III-626; ÖTİL *ortāk*, V-172;

(2) “ortaklaşa iş yapan, birbirine bağlı”, [Kar.T.] R 38: 24; TİEMKök 4: 12;

[Har.T.] AKYB ; MM 319-4; NF 401-4; HŞ 46;

[Kıp.T.] K 75a/1;

- “arkadaş, yoldaş”, [Kıp.T.] CC-I 49a/20; RS 200c-12; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ortāk*, V-171;
- “şirk”, [Kıp.T.] Kİ 11; K 115b/1; KFLT 416b/12;

ortak katğan: “müşrik”, [Kar.T.] R 9: 17;

ortaklaş-: “ortak olmak, paylaşmak”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 64;

[Kıp.T.] K 158a/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 298; UTİL III-628; ÖTİL *ortâqlış*, V-172;

ortaklık: “ortaklık”, [Kar.T.] R 34: 22;

[Har.T.] NF 401-3; HAP 46: 4;

[Kıp.T.] K 146a/6; İM 181b/5; KFLT 68b/48;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *ortaqlık*, 38a/395;

[Çağ.T./K.D] MA 4468(B);

[Çağ.Leh.] YUTS 298; ÖTİL *ortâqlık*, V-172;

- “arkadaşlık”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ortâqlık*, V-172;

ortu: “orta, bir şeyin ortası” bk. **orta**, [Kar.T.] DLT I, 124; KB 5564;

[ET.] KT G 2;

- “ifrattan uzak”, [Har.T.] HAP 28: 22;

ortu er: “orta yaşlı adam”, [Kar.T.] DLT I, 124;

ortuk: “ortak” bk. **ortak**, [Kar.T.] DLT 778⁵⁷⁴; KB 2997;

ortukluk: “ortaklık”, [Kar.T.] DLT 778⁵⁷⁵;

ortula-: “orta yaşa gelmek”, [Kar.T.] DLT I, 316;

oru:

(1) “buğday, şalgam vb. şeyleri korumak için kazılan çukur, mahzen, hububat anbarı”, [Kar.T.] DLT I, 87;

⁵⁷⁴ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵⁷⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] **BM owru**, 10a/3;

(2) “zindan”, [Kar.T.] **KB** 5549;

- “çukur, kuyu”, [Çağ.Leh.] **YUTS ora**, 297;

oruk: “yol”, [Kar.T.] **TİEMKök** 3: 30;

- “uzaklık, mesafe”, [Har.T.] **HAP** 3: 30;

orul:- “biçilmek, kesilmek”, [Kar.T.] **DLT I**, 194;

[Har.T.] **NF** 43-14;

[Kıp.T.] **K** 31a/3;

orum: “(bir defalık) kesim, bir kerede biçilebilecek (ot, buğday) miktarı”, [Kar.T.] **DLT I**, 75;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 298; **UTİL** III-637;

orun:

(1) “mekan, yer”, [Kar.T.] **DLT III**, 222; **AH** 212; **R** 28: 30; **KB** 262; **TİEMKök** 3: 97;

[ET.] **AYÖlmez** 194/19; **UM I** 4; **Hua.** 225; **Üİ** 119b/7;

[Har.T.] **AKYB A.III.** 8; **MM** 208-4; **NF** 60-14; **HAP** 10: 93; **HŞ** 349;

[Kıp.T.] **CC-II** 72a/18; **Kİ** 11; **K** 12b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 126/2; **MEs.** 1b/3; **MSD** 741; **YED** 26/2; **D** 408; **LD** 1334; **LGN** 102/4;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 312/3; **BVas.** 296/3; **NC** 9b/10; **HBD** 115/2; **ŞDG** 28/5; **MA** A14b/11; **Abuş.** 982;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 81a-3; **ŞRT** 57a/11;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 298; **UTİL** III-637; **ÖTİL orin**, V-164;

(2) “içinde bulunulan hal, durum, vaziyet”, [Kar.T.] **R** 39: 39; **TİEMKök** 12: 77;

[Har.T.] **HAP** 12: 77;

[Çağ.Leh.] UTİL III-638; ÖTİL *orin*, V-164;

- “mezar”, [Kıp.T.] K 137a/1;
- “oda, daire”, [Çağ.Leh.] YUTS 298; UTİL III-638; ÖTİL *orin*, V-164;
- “makam, kurum, ofis, işyeri”, [Çağ.Leh.] YUTS 298; UTİL III-638; ÖTİL *orin*, V-164;
- “zaman, vakit, yeri gelen”, [Çağ.Leh.] YUTS 298; UTİL III-638; ÖTİL *orin*, V-164;
- “yatak”, [Çağ.Leh.] UTİL III-638;

orunç: “rüşvet”, [Kar.T.] KB 2442;

orunçağ: “emanet”, [Kar.T.] KB 3781;

orunluğ: “makam, mevki sahibi”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 54;

[Har.T.] HAP 12: 54;

[Kıp.T.] K 104a/6;

[Çağ.Leh.] UTİL III-643;

orut: “solmuş, kuru”, [Kar.T.] DLT 778⁵⁷⁶; KB 5639;

os-: “Oğuz lehçesinde zannetmek”, [Kar.T.] DLT 778⁵⁷⁷;

osal: “gafil, dalgın”, bk. **usal**, [Kar.T.] DLT 778⁵⁷⁸; R 27: 93;

[Har.T.] MM 122-4; NF 274-2; HŞ 4248;

[Kıp.T.] CC-II 66a/2b;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 29/2;

[Çağ.T./K.D] BD 33/6; Abuş. 982;

- “tembel, ihmalkâr”, [ET.] AYAyazlı 0262;
- “kötü, iyi değil”, [Çağ.Leh.] YUTS 299; UTİL III-648; ÖTİL *osül*, V-172;

⁵⁷⁶ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵⁷⁷ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵⁷⁸ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

osallık: “gaflet, gafilik”, bk. **usallık**, [Kar.T.] R 28: 15; **TİEMKök** 19: 39;

[Har.T.] **HAP osanlık**, 21: 2;

- “zayıflık, kuvvetsizlik, halsizlik”, [Çağ.Leh.] **YUTS osallık**, 299; **UTİL** III-648;

osañ: “habersiz, gafil”, [Kar.T.] **TİEMKök** 3: 99;

[Har.T.] **HAP** 3: 99;

osan-: “gafil olmak, ihtiyatsız olmak”, [Kar.T.] R 4: 102; **TİEMKök** 4: 102;

- “usanmak, bıkmak”, [Çağ.T./K.D] **ML** 135;
- “nefret etmek”, [Çağ.T./K.D] **ML** 135;

osanuğ: “gafil, dikkatsiz”, bk. **osayuk**, [Kar.T.] R 16: 108; **TİEMKök** 2: 74;

osayuk: “gafil”, bk. **osanuğ**, [Kar.T.] **DLT** 778⁵⁷⁹; **TİEMKök** 6: 131;

osnat-: “benzetmek; zannetmek” bk. **ösne-**, [Kar.T.] **DLT** 778⁵⁸⁰;

osruk: “osuruk”, [Kar.T.] **DLT** I, 99;

[Kıp.T.] **İM** 18a/4;

osruş-: “osurmakta yarışmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 234;

osuğ: “bir şeyi başka bir şeyin yerine kullanma, karşılık, istifade”, [Kar.T.] **DLT** I, 64; **KB** 2994;

[ET.] **AYTok** 1214;

osur-: “osurmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 178;

[Kıp.T.] **CC-II ossur-**, 57b/39b; **Kİ** 15; **K** 5a/7; **KMTT osur-**, 38a/13; **RS** 199b-4;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MEs.** 48b/506;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 299; **UTİL** III-650;

⁵⁷⁹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵⁸⁰ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

osurgan: “devamlı osuran”, [Kar.T.] DLT I, 156;

ot (I):

(1) “ot, çimen”, [Kar.T.] DLT I, 35; R 20: 53; KB 5600; TİEMKök 7: 58;

[ET.] IB 26; AYÇetin 452; Hua. 98;

[Har.T.] MM 271-4; NF 342-17; HAP 7: 58; HŞ 28;

[Kıp.T.] CC-I 36b/16; Kİ 8; KMTT 9b/1; K 9b/1; EDM 5a/9; RS 193a-12; GT 202/6; İM 326b/7; KFLT 265b/14; MGİ 236b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 105/11; D 470;

[Çağ.T./K.D] MA A52b/14; MDF 73; Abuş. 983;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 104b-3;

[Çağ.Leh.] YUTS 299; UTİL III-601; ÖTİL V-175;

(2) “yulaf”, [Kar.T.] DLT I, 35;

(3) “hayvan yemi”, [Kar.T.] DLT I, 35;

oğ (II):

(1) “ilaç, merhem”, [Kar.T.] DLT I, 35; KB 1199;

[ET.] AYÖlmez 156/4; UM I 87;

[Kıp.T.] CC-I 18a/10; Kİ 15; KMTT 9b/1; K 16b/4; EDM 6b/11; BM 11b/4; GT 293/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 78/8;

(2) “zehir”, [Kar.T.] DLT I, 35;

- “koku, parfüm”, [Kıp.T.] CC-I 42a/24;
- “şifalı bitki”, [Kıp.T.] BM 16a/8;
- “tabip”, [Kıp.T.] Kİ otçıl, 15;

oğ (III):

(1) “ateş, alev”, [Kar.T.] DLT I, 43; AH 159; R 35: 36; KB 4328; TİEMKök 3: 24;

[ET.] KT D 27; AYÖlmez 141/9; UM I 16; Hua. 75;

[Har.T.] MM 197-2; NF 17-3; HAP 85: 10; HŞ 4634;

[Kıp.T.] CC-I 36a/5; Kİ 15; KMTT 9b/1; K 11b/4; EDM 2b/8; BM 10b/5; RS 193b-22; GT 62/6; İM 33a/4; KFLT *od*, 8b/50; MGİ *od*, 126a/2; MES 34b/6; BVÖzgür *od*, 119/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 40/3; TSM 100; GD 10: 3; MEs. *od*, 5b/47; MEs. 5b/48; MSD 223; YED 1/5; D 20; T 184; LD 187; LGN 21/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 10/3; BVas. 144/1; Mün. 2b/8; NC 18a/10; HBD 12/5; ŞDG 28/5; ŞHD 54b-6; MA A16b/5; BD 327/1; MDF 74; BTDLI/2; Abuş. 983;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 53a/06;

[Çağ.Leh.] YUTS 299; UTİL III-602; ÖTİL V-174;

(2) “cehennem”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 70;

(3) “heyecan, istek, heves”, [Kar.T.] KB 2373;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 15/3;

- “silah”, [Çağ.Leh.] UTİL III-602;

ota- (I): “Oğuz lehçesinde, ilaçla tedavi etmek”, [Kar.T.] DLT III, 252; KB 5244;

ota- (II): “Yağma ve Yemek boylarında, odun yakıp ateşle ısınmak”, [Kar.T.] DLT III, 252;

ota- (III): “(ekinin yaprak veya başaklarını) kesmek, biçilmek”, [Kar.T.] DLT III, 252;

- “ayıklamak”, [Çağ.Leh.] YUTS *oti-*, 299;

otaçı: “tabip”, [Kar.T.] DLT I, 35; KB 1057;

[Har.T.] HŞ 2497;

[Kıp.T.] CC-I 44a/17; KMTT 24a/10; RS 211a-11; GT 265/5;

otağ: “çadır”, [Kar.T.] DLT III, 208; KB 4139;

[Har.T.] HŞ 1312;

[Kıp.T.] Kİ *otağ*, 15;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 91/9; MSD *otağ*, 780;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *otav*, 78a-4;

[Çağ.Leh.] YUTS *otav*, 299;

- “oda”, [Çağ.T./K.D] ŞHD *ota*, 164b-12; [Çağ.Leh.] YUTS *oda*, 293;

otala-: “tedavi etmek”, [Kar.T.] AH 253;

[Kıp.T.] CC-I 18a/9; K 58a/5;

otat-: “tedavi ettirmek”, [Kar.T.] KB 4253;

otgar-: “otlatmak”, [Kar.T.] DLT I, 225; R 20: 54;

otgun: “eyerin sol tarafında bulunan geniş kayış”, [Kar.T.] DLT I, 107;

otla-: “hayvan için otlamak, yayılmak”, [Kar.T.] DLT I, 285;

[Har.T.] NF 298-11; HŞ 348;

[Kıp.T.] Kİ 8; K 95b/1; İM 245b/3; MGİ 208a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 235;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 153b-11; MDF 1311;

[Çağ.Leh.] YUTS *otli-*, 299; UTİL *otli-*, III-616; ÖTİL *otlü-*, V-180;

otlan-: “(koşmaktan, kızgınlıktan vb.) alevlenmek”, [Kar.T.] DLT I, 297;

otlat-: “otlatmak”, [Kar.T.] R 16: 10; TİEMKök 20: 55;

[Har.T.] NF 296-17; HAP 20: 54; HŞ 2453;

[Kıp.T.] K 124a/5; İM 360a/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 299; UTİL III-615;

otluğ: “otlu, otu olan, çayır”, [Kar.T.] DLT I, 98;

[Kıp.T.] K 108a/3; İM *otlu*, 89b/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *otluğ*, 299; UTİL *otluğ*, III-616; ÖTİL *otli*, V-180;

otluğ: “yemlik, ahır”, [Kar.T.] DLT I, 98;

otra: “iki şeyin ortası, arası; kenarı olan bir şeyin ortası” bk. **ortu**, [Kar.T.] DLT I, 188;

[Çağ.Leh.] YUTS *otran*, 299;

otran: “Yağma lehçesinde paçalı giyecek”, [Kar.T.] DLT I, 108;

otru: “ön, karşı”, [Kar.T.] KB 18;

[Çağ.Leh.] ÖTİL V-184;

otrug: “ada”, [Kar.T.] DLT I, 97;

[ET.] AYAYazlı 1187; UM I 21;

otrul-: “(saç vb.) kesilmek”, [Kar.T.] DLT

otruş-: “kesmekte yardımlaşmak”, [Kar.T.] DLT

ottuz:

(1) “otuz”, bk. **otuz**, [Kar.T.] DLT I, 142;

[Har.T.] MM 217-1;

[Çağ.T./K.D] MA A72a/11; BD 5/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 74a-12;

[Çağ.Leh.] YUTS 300; UTİL III-613; ÖTİL *ottiz*, V-184;

(2) “üçer defa, üçer üçer”, [Kar.T.] DLT I, 142;

otul-: “(ot vb.) kesilmek”, [Kar.T.] DLT I, 193;

otun (I): “alçak, değersiz, küstah”, bk. **odun**, [Kar.T.] AH 261; KB 341;

otun (II): “başka”, bk. **adın**, [Kar.T.] AH 108;

otun (III): “yakacak ağaç parçası, odun”, [Kar.T.] DLT II, 238;

[Har.T.] NF 107-7; NF *otun*, 17-12; HAP *otun*, 111: 4;

[Kıp.T.] Kİ *otun*, 15; KMTT *odun*, 18b/13; K *otun*, 82b/6; EDM *odun*, 6a/2; BM *otun*, 10b/5; RS *odun*, 202a-29; GT *otun*, 75/4; İM *otun*, 416a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *otun*, 157/7; YED *otun*, 251/2;

[Çağ.T./K.D] NİD *otun*, 5/3; BVas. *otun*, 21/5; ŞHD *otun*, 174a-1; MA *otun*, A24a/11; BD *otun*, 46/3; Abuş. *otun*, 983;

[Çağ.Leh.] YUTS *otun*, 300; UTİL *otun*, III-618; ÖTİL *otin*, V-176;

otunluk: “odunluk”, [Kar.T.] DLT I, 162;

[Çağ.Leh.] UTİL *otunluk*, III-618;

otunluḡ: “alçaklık”, [Kar.T.] KB 2078;

otur- (I): “(saç, elbise vb.) kesmek”, [Kar.T.] DLT 780⁵⁸¹;

otur- (II): “oturmak”, bk. **oltur-**, [Kar.T.] TİEMKök 3: 168;

[Har.T.] AKYB K.I. 45; MM 128-1; HAP 9: 5; HŞ 1355;

[Kıp.T.] K 126b/5; GT 299/11; MGİ 60b/1; MES 32a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 118/13; MSD 419; T 183; LD 548; LGN 15/12;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 11b-8;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *otir-*, V-177;

- “yerine geçmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *otir-*, V-177;
- “araba vb. ne binmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *otir-*, V-178;
- “bir pozisyonda bulunmak, çalışmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *otir-*, V-178;
- “kalmak, yaşamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *otir-*, V-178;
- “ceza süresini geçirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *otir-*, V-178;
- “uygun olmak, yaraşmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *otir-*, V-178;
- “hoş gelmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *otir-*, V-178;
- “süreklilik bildiren yardımcı fiil”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *otir-*, V-178;

otuz: “otuz”, bk. **ottuz**, [Kar.T.] R 7: 142; KB 368; TİEMKök 7: 142;

[ET.] KT K 2; AYÖlmez 199/16; AYAYazlı 0875; UM I 3; Hua. 376;

[Har.T.] NF 59-2; HAP 7: 142; HŞ 3018;

[Kıp.T.] CC-II 60b/10; Kİ 15; KMTT 23b/6; EDM 15a/12; EKK 47b/11; BM 17a/10; RS 201b-6; İM 36a/6; KFLT 244b/37; MGİ 133b/3; MG 106a/5; BVAğar 57b/22;

[Çağ.T./K.Ö.D] T 319;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 190b-5; MDF 1344;

ot yem: “yemeğe çeşni veren ot ve baharat”, [Kar.T.] DLT 780⁵⁸²;

ov-: “ovalamak”, [Kar.T.] DLT 780⁵⁸³;

⁵⁸¹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵⁸² Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

ova (I): “şeker ovularak yapılan bir çeşit yemek”, bk. **uva, uwa**, [Kar.T.] DLT 780⁵⁸⁴;

ova (II): “ova”, bk. **oba**.

owrug (I): “ilk omur kemiği” bk. **ogrug**, [Kar.T.] DLT I, 118;

owrug (II): “kemiklerin eklemi ve dağın kesinti yeri” bk. **ogrug**, [Kar.T.] DLT I, 118;

oy: “oyuk, çukur, delik”, [Kar.T.] DLT I, 49; **KB** 3570;

[ET.] AYÇetin 438;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 206/7;

[Çağ.Leh.] YUTS 300; UTİL III-685;

- “vadi”, [Kıp.T.] KMTT 6a/9; [Çağ.Leh.] YUTS 300;

oy-: “oymak, kazmak, delmek”, [Kar.T.] DLT I, 174;

[ET.] IBTekin 29;

[Kıp.T.] K 35a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 140;

[Çağ.T./K.D] NİD 40/4; BVas. 176/6;

[Çağ.Leh.] YUTS 301; UTİL III-689; ÖTİL V-142;

- “nakış vb. için oymak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-142;
- “sert çimdiklemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-143;
- “birinin canını sıkma, usandırmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-143;

oy at: “yağız at”, [Kar.T.] DLT I, 49;

oyna-: “vakit geçirme, eğlenme, oyalanma amaçlı bir şeyle oynamak”, [Kar.T.] DLT II, 114; **R** 43: 83; **KB** 4184; **TİEMKök** 6: 91;

[Har.T.] MM 264-3; NF 183-11; HAP 26: 128; HŞ 1399;

⁵⁸³ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵⁸⁴ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] CC-I 16b/6; Kİ 26; KMTT 36a/13; EDM *vayna*⁵⁸⁵, 19b/12; GT 297/2; İM 348b/5; KFLT 386b/5; MG 16a/9; BVÖzgür 120/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 34/9; GD 30: 4; MSD 525; YED 132/1; D 521; T 121; LD 516; LGN 79/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 385/7; BVas. 457/7; HBD 51/6; ŞDG 26/6; ŞHD 48b-13; MA B70a/1; BD 13/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 101a-12;

[Çağ.Leh.] YUTS *oyni*-, 302; UTİL *oynu*-, III-691; ÖTİL *oynä*-, V-143;

- “cilveleşmek”, [Har.T.] NF 192-14; HŞ 1666; [Kıp.T.] K 53a/5; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 91a-16;
- “hareket etmek”, [Kıp.T.] GT 18/13; [Çağ.Leh.] YUTS *oyni*-, 302; UTİL *oynu*-, III-691; ÖTİL *oynä*-, V-143;
- “boşanmak”, [Kıp.T.] MG 65b/3;
- “dans etmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 12: 2; [Çağ.Leh.] YUTS *oyni*-, 302; UTİL *oynu*-, III-691; ÖTİL *oynä*-, V-143;
- “rol almak, oynamak”, [Çağ.Leh.] YUTS *oyni*-, 302; UTİL *oynu*-, III-691; ÖTİL *oynä*-, V-143;
- “spor müsabakasında oynamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *oynä*-, V-143;

oynagu: “oynama”, [Kar.T.] DLT I, 121; TİEMKök 5: 91;

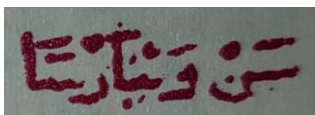
oynağ: “neşeli, cilveli, oynak”, [Kar.T.] DLT I, 120;

[Çağ.Leh.] YUTS 301; UTİL III-690;

- “hareketli, oynak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *oynağ*, V-144;

oynaş: “-haram olarak- başkasıyla sevişen kadın, cariye, metres”, [Kar.T.] DLT I, 120; R 4: 25; TİEMKök 4: 25;

[Kıp.T.] CC-I 49a/19; Kİ 27; BM 14b/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 302; UTİL III-690; ÖTİL *oyñüş*, V-144;

oynat-: “oynatmak”, [Kar.T.] DLT I, 271;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 46; YED 132/4; D 229; LD 853;

[Çağ.T./K.D] NİD 78/4; BD 88/2;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 118a-2;

[Çağ.Leh.] YUTS 302;

- “kandırmak, aldatmak”, [Har.T.] NF 443-5;
- “kıpırdatmak, hareket ettirmek”, [Har.T.] HŞ 1274; [Çağ.Leh.] YUTS 302;

oytur-: “oydurmak”, [Kar.T.] DLT I, 269;

[Çağ.Leh.] YUTS *oydur-*, 301;

oyuğ-: “gölge, hayal”, [Kar.T.] KB 3382;

oyuglug-: “kemerli (ev)”, [Kar.T.] DLT 781⁵⁸⁶;

oyuk-: “Oğuz lehçesinde, bostan korkuluğu ve yollara işaret için konulan taş”, [Kar.T.] DLT I, 85;

- “niş, duvardaki girinti”, [Çağ.Leh.] YUTS 302; UTİL III-692;
- “yeşim çıkarmak için kazılan çukur”, [Çağ.Leh.] UTİL III-692;
- “çukurluk”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *oyiğ*, V-141;

oyul-: “çökmek, yıkılmak, oyulmak”, [Kar.T.] DLT I, 269;

[Kıp.T.] CC-II 58a/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 76/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 302; YUTS *uyul-*, 442;

oyun-: “oyun, dans, eğlence”, [Kar.T.] DLT I, 85; R 62: 11; KB 4877; TİEMKök 5: 57;

[ET.] AYÇetin 437;

⁵⁸⁶ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Har.T.] HAP 6: 32; HŞ 1252;

[Kıp.T.] CC-I *oyın*, 16b/8; Kİ 26; İM 447b/7; MG 108a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 88/11; MEs. 21b/220; D 266; LGN 51/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 103/4; BVas. 111/3; ŞHD 174a-7;

[Çağ.Leh.] YUTS 302; UTİL III-693; ÖTİL *oyın*, V-140;

- “şarkı, melodi, müzik”, [ET.] AYÖlmez 184/5;
- “şaka”, [Kıp.T.] GT *oyuncağ*, 123/1; [Çağ.Leh.] UTİL III-693; ÖTİL *oyın*, V-140;
- “çocuk oyuncağı, kolay”, [Çağ.Leh.] UTİL III-693;
- “numara, tuzak”, [Çağ.Leh.] UTİL III-693;
- “belli kurallar çerçevesinde yapılan müsabaka”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *oyın*, V-139, 140;
- “kumar”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *oyın*, V-140;

oyuş-: “oymakta yarışmak veya yardımlaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 268;

oz-: “(öne) geçmek, ilerlemek”, [Kar.T.] DLT I, 173; AH 55; R 42: 14; KB 2344; TİEMKök 20: 129;

[Har.T.] NF 95-5; HAP 29: 28;

[Kıp.T.] CC-II 71b/5-6; Kİ 12; KMTT 37a/9; K 37b/7; BM 49a/5; GT 333/2; İM 449a/1; MG 58a/6; BVAğar 64a/17;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 11a-12;

[Çağ.Leh.] YUTS 302; UTİL III-645;

- “kaçmak, kurtulmak, serbest olmak”, [ET.] BK D 28; AYÖlmez 187/15; UM I 23; IBTekin 13; Üİ 106a/17; [Har.T.] HAP 8: 59;
- “bir şeyden vazgeçmek, feragat etmek”, [Har.T.] MM 196-1;
- “terk etmek, uzaklaşmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 6a/52;
- “baş kaldırmak”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 50a-13;

oza: “önce, evvel, geçmiş zaman”, [Kar.T.] DLT 781⁵⁸⁷; AH 440; R 37: 17; KB 4993;

⁵⁸⁷ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[ET.] AYAYazlı 1264;

[Har.T.] AKYB A.IV. 12; MM 88-1; NF 5-4;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 64a-3;

[Çağ.Leh.] YUTS 302; UTİL III-645;

ozağı: “geçmiş zamana ait, eski, evvelki”, [Kar.T.] DLT 782⁵⁸⁸; TIEMKök 20: 51;

[Har.T.] MM *ozağ*, 266-2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 64;

ozğan: “yarış kazanan, önde gelen”, [Kar.T.] DLT 782⁵⁸⁹;

[Çağ.Leh.] YUTS 302;

- “geçen”, [Çağ.Leh.] YUTS 302;

ozıtgan: “devamlı öne geçen”, [Kar.T.] DLT I, 155;

ozuğ:

(1) “üstün”, [Kar.T.] KB 2635;

(2) “yarışta vb. şeylerde öne geçen (at)”, [Kar.T.] DLT I, 66;

- “sınır, hedef, ölçü”, [Kıp.T.] K 6a/1;
- “evvelki”, [Çağ.Leh.] YUTS 302;

ozun: “iftira”, [Kar.T.] KB 4213;

ozunçı: “iftira eden”, [Kar.T.] KB 4212;

ozur-: “ilerletmek, öne geçirmek”, [Kar.T.] R 36: 40;

[Har.T.] HAP *ozdurul-*, 70: 41;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 102/4;

⁵⁸⁸ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵⁸⁹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.D] ŞHD *ozdur*-, 6a-9;

- “kurtulmak”, [ET.] UM I *ozğur*-, 187;

ozuş-: “yarışmak veya geçmede yardımlaşmak, koşuşmak”, [Kar.T.] DLT 782⁵⁹⁰; R 5: 48; TİEMKök 2: 148;

[Har.T.] HAP 57: 21;

[Kıp.T.] K 158a/1;

Ö

ö-: “düşünmek”, [Kar.T.] DLT I, 11; KB 3834;

[ET.] AYÖlmez 185/7; UM I 195; IBTekin 16;

- “hatırlamak”, [ET.] IB 23;

öç: “intikam, kin, öç”, [Kar.T.] DLT I, 43; R 47: 29; KB 2312; TİEMKök 3: 4;

[Har.T.] HAP 3: 4; HŞ 4689;

[Kıp.T.] CC-II 66a/6b; Kİ 9; GT 64/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 55/7; MEs. 27b/285; MSD 126;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 183b-2;

[Çağ.Leh.] YUTS 303; UTİL III-797;

öç- (I): “ateş için alevi bitmek, sönmek”, [Kar.T.] DLT 783⁵⁹¹; AH 351; TİEMKök 17: 97;

[ET.] AYÖlmez 165/13; Üİ 105b/13;

[Har.T.] HŞ 2513;

[Kıp.T.] K 62b/3;

⁵⁹⁰ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵⁹¹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 154/8; MSD 19; D 440; LGN 94/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 120/5; BVas. 450/6; ŞHD 121a-4; MA 2080(C); Abuş. 984;

[Çağ.Leh.] YUTS 303;

öç- (II):

(1) “(öfke) geçmek, sakinleşmek”, [Kar.T.] DLT 783⁵⁹²; R 7: 154; KB 375;

[Har.T.] MM

(2) “(nefes) kesilmek”, [Kar.T.] DLT 783⁵⁹³;

(3) “ses için kısılmak”, [Kar.T.] R 20: 108;

[Çağ.Leh.] YUTS 303;

(4) “mecazi anlamda insan için sesi kısılmak, ölmek”, [Kar.T.] R 36: 29;

- “ateş vb. için sönmek”, [Har.T.] MM 47-2;
- “(renk) solmak, (benzi) atmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 303;

öç al-: “öç almak, intikam almak”, [Kar.T.] DLT 783⁵⁹⁴; R 9: 74;

öçe-: “yatışmak, sükûn bulmak”, [Kar.T.] KB 3609;

öçek: “dam, çatı, bina”, [Kar.T.] R 16: 26⁵⁹⁵;

[Har.T.] NF 134-14;

[Kıp.T.] RS 193b-7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 552;

- “ocak”, [Har.T.] NF 325-15;
- “baca”, [Kıp.T.] İM 107a/4;
- “södürülmüş nesnelerin bulunduğu yer, küllük”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 57a-6;

⁵⁹² Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵⁹³ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵⁹⁴ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁵⁹⁵ Ata, bu kelimenin anlamını vermemiştir. Ayette, “Allah’ın azabı binalarını, çatılarını, temelinden gelip yıktı...” şeklinde geçmektedir. <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

öçemek: “azap, işkence”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 124;

öçeş: “tehlikeye atılma, kavga”, [Kar.T.] DLT I, 61⁵⁹⁶;

öçeş- (I): “yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 181; KB 4086;

- “bahse girmek”, [Kıp.T.] CC-II 57b/5b;

öçeş- (II): “kendini tehlikeye atmak, kavga etmek”, [Kar.T.] DLT I, 181;

[ET.] Toyok yaprak II, ön tar. 2;

- “sinirlenmek, öfkelenmek”, [Çağ.T./K.D] MA A43a/6;

öçke: “kin tutma”, [Kar.T.] KB 369;

öçke ~ öçkü: “keçi”, bk. eçkü.

öçlög: “öç sahibi olan, kindar”, [Kar.T.] DLT II, 283;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 61;

[Çağ.Leh.] YUTS 303; UTİL *öçlük*, III-799;

öç öte-: “öç almak”, [Kar.T.] DLT 783⁵⁹⁷;

öçrüş-: “öfkeyi yatıştırmakta, ateşi söndürmekte yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT I, 233;

öç sür-: “öç almak, intikam almak”, [Kar.T.] R 42: 41;

öçük-: “(ses) azalmak, kısılmak, (nefes) kesilmek”, [Kar.T.] DLT I, 192; KB 3951;

- “kızmak, hiddetlenmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 119;

öçüktür-: “birinin sesini kısmak, nefesini kesmek”, [Kar.T.] AH 139;

⁵⁹⁶ Atalay bu kelimeyi “yarış” olarak anlamlandırmıştır.

⁵⁹⁷ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

öçür-:

(1) “söndürmek”, [Kar.T.] DLT I, 177; AH 340; R 9: 32; KB 3609;

[ET.] AYTok 817; UM I 203;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 3/4; MSD 792; D 116; LD 1237; LGN 31/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 183/7; BVas. 529/2; HBD 48/2; MA D40a/8; BD 120/5; Abuş. 984;

[Çağ.Leh.] YUTS 303; UTİL III-800;

(2) “öfkeyi yatıştırmak”, [Kar.T.] DLT I, 177;

(3) “sesi, nefesi kestirmek”, [Kar.T.] DLT I, 177;

- “acılardan kurtarmak”, [ET.] AYUçar 0076-0077;

öçürgen: “(savaşların ateşini) söndüren”, [Kar.T.] DLT I, 522;

öçüt: “intikam ve kin”, [Kar.T.] DLT I, 50;

öç:

(1) “zaman, vakit, çağ, dönem”, [Kar.T.] DLT I, 44; AH 113; R 16: 61; KB 1211;

[ET.] KT K 10; AYÖlmez üd, 164/16; UM I 94;

(2) “an”, [Kar.T.] R 16: 61;

(3) “mühlet, süre”, [Kar.T.] R 7: 142;

öçle-: “vakti gelmek, günü gelmek”, [Kar.T.] KB 1504;

öçlek: “zaman, felek”, [Kar.T.] DLT II, 304; KB 5331;

- “öğle, öğle vakti”, bk. öyle, özle, [Har.T.] NF 33-1; [Kıp.T.] K 132b/1; [Çağ.T./K.D] MA B95b/1;

öçrüm: “her şeyin seçilmiş”, bk. üçrüm, [Kar.T.] KB 2339;

öçründü: “seçilmiş”, [Kar.T.] KB 2598;

[Kıp.T.] K 101a/6;

ödü: “tepe, dağ”, [Kar.T.] DLT I, 110;

ödür-: “seçip ayırmak”, [Kar.T.] KB 6624;

[Kıp.T.] K 110a/9;

- “(çark vb.) çevirmek, döndürmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED öyür-, 227/1;

öfke: “öfke”, bk. öpke, öwke, [Kar.T.] TİEMKök 12: 84;

[Har.T.] AKYB K.IV. 17; HAP 3: 162; HŞ 3441;

[Kıp.T.] GT 253/11;

[Çağ.T./K.D] MA 3255(B);

- “akciğer”, [Kıp.T.] EKK 69a/2; RS öfken, 190a-15;

öfkelen-: “öfkelenmek”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 58;

[Har.T.] HAP 25: 12; HŞ 2558;

öfkeli: “öfkeli”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 150;

[Har.T.] HAP 7: 150;

öfken-: “gazaba uğratılmak, gazap edilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 1: 7;

öfül-: “içi çekilmek, kurumak”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 45;

ög (I): “akıl, fetanet, iz’an”, [Kar.T.] DLT I, 48; AH 490; R 16: 12; KB 5424; TİEMKök 16: 12;

[ET.] AYÖlmez 147/10; Hua. 18;

[Har.T.] NF 431-16; HŞ 1666;

[Kıp.T.] MG 20b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 42/10;

- “kalp”, [Kıp.T.] **Kİ ök**, 19;

ög (II): “orta yaşı geçmiş hayvan”, [Kar.T.] **DLT I**, 48;

ög (III): “kendi”, [Kar.T.] **DLT I**, 71;

ög (IV): “ön”, bk. **öñ**.

ög-:

(1) “övmek, methetmek”, [Kar.T.] **DLT II**, 38; **AH** 45; **KB** 3363;

[ET.] **BK D** 41; **AYAyazlı** 1165;

[Har.T.] **MM** 4-2; **NF** 78-15; **HAP** 9: 112; **HŞ** 1168;

[Kıp.T.] **CC-II** 72a/2; **CC-II öv-**, 72a/2; **Kİ ök-**, 18; **K** 67a/3; **RS** 191c-9; **GT** 187/9; **İM** 39a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MSD** 195; **LD** 802; **LGN** 11/4;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 358/5; **BVas.** 461/3; **HBD** 66/4; **ŞHD** 176b-1; **BD** 34/5; **Abuş.** 984;

(2) “hamd etmek, tespih etmek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 17: 44;

ögdaş: “ana bir kardeş”, [Kar.T.] **DLT** 784⁵⁹⁸;

ögdi:

(1) “övgü, methiye”, bk. **ögdü**, [Kar.T.] **DLT I**, 515; **AH** 27; **KB** 2400;

[ET.] **AYÇetin** 908;

[Har.T.] **MM ögdü**, 4-1; **NF ögdü**, 37-9;

[Kıp.T.] **CC-II övdü**, 73a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] **D ivgü**, 900;

(2) “hamd, şükür”, [Kar.T.] **R** 16: 75;

ögdil-: “övmek, üstün tutulmak”, bk. **ögdül-**, [Kar.T.] **KB** 909; **TİEMKök** 17: 79;

ögdilik: “övgüye değer”, [Kar.T.] **R** 19: 50; **TİEMKök** 18: 1;

ögdül-: “övmek”, bk. **ögdil-**, [Kar.T.] **R** 34: 6; **TİEMKök** 3: 188;

[Har.T.] **HAP** 85: 8;

⁵⁹⁸ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun kitabından alınmıştır.

öge:

(1) “aklı ve izarı olan, yaşlı, işlerde denenmiş, halktan insanların unvanı”, [Kar.T.] DLT I, 90;

(3) “akılca üstün olana verilen lakap, müşavir”, [Kar.T.] DLT I, 90; KB 1754;

- “büyükanne veya kaynana”, [ET.] KT K 9⁵⁹⁹;
- “meşhur”, [ET.] UM I 136;

ögele-: “birine “öge” unvanını vermek”, [Kar.T.] DLT I, 310;

ögelik: “müşavirlik”, [Kar.T.] KB 4067;

öge tigit: “halk tabakasından büyük, fakat hakan çocuklarından küçük”, [Kar.T.] DLT I, 356;

ögey (I): “üvey”, [Kar.T.] DLT I, 123; TİEMKök 4: 23;

[Har.T.] HAP 4: 23;

[Çağ.T./K.D] MA A42b/15; MA övey, 3131(D);

[Çağ.Leh.] YUTS 304; UTİL III-839; ÖTİL V-132;

- “yat, yabancı”, [Çağ.Leh.] UTİL III-839; ÖTİL V-132;

ögey (II): “besleme”, [Kar.T.] DLT I, 123;

öggüçi: “öväcü, öven”, [Kar.T.] KB 2148;

ögit: “değirmende öğütölmeye hazırlanmış tahıl”, [Kar.T.] DLT I, 51;

[Çağ.Leh.] YUTS ügüt, 444;

ögit-: “(un vb.) öğütömek”, [Kar.T.] DLT I, 213; KB 1064;

[Kıp.T.] KMTT ügüt-, 35b/10;

ögitçi: “öğüten”, [Kar.T.] DLT I, 51;

ögitise-: “öğüttörmek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 302;

⁵⁹⁹ *ögüm katun ulayı ögelerim ekelerim kelinünnim konçuyuları bunça yeme... “annem hatun, büyükannelerim (ya da kaynanalarım) ablalarım, gelinim, prenslerim içinde sağ kalanlar...” şeklinde geçmektedir.*

ögle-: “övünmek”, [Kar.T.] DLT 784⁶⁰⁰;

öglen- (I): “dinlenmek”, [Kar.T.] DLT I, 259;

öglen- (II):

(1) “şaşkınlıktan sonra bir şeyi idrak etmek, kendine gelmek”, [Kar.T.] DLT I, 259;

[ET.] AYÇağ 619/21;

(2) “çocuk büyüüp akıllanmak”, [Kar.T.] DLT I, 259; KB 1819;

ögren-: “öğrenmek”, [Kar.T.] DLT I, 252; KB 1680; TİEMKök 2: 102;

[Har.T.] MM 334-2; NF 223-6; HAP 2: 102; HŞ 3832;

[Kıp.T.] CC-I *övren-*, 3a/19; CC-II *üvren-*, 61a/24-25; Kİ 19; Kİ *ören-*, 12; KMTT 41a/3; KMTT *yören*, 41a/7; K 14a/3; EDM 23b/10; EKK 82b/13; BM 37a/8; RS *övren-*, 186a-13; GT 278/4; İM 19b/8; MG 25b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 136/3; TSM 100; GD 15: 3; MEs. 3b/26; MSD 205; YED *örger-*, 280/3; LD 1578; LD *örger-*, 921; LGN 7/13;

[Çağ.T./K.D] NİD *örger-*, 388/6; BVas. *örger-*, 440/5; ÇH *örger-*, 91; NC *örger-*, 14b/10; HBD *örger-*, 66/3; ŞHD 6b-12; MA 1324(B); MA *örger-*, A18a/14; BD *örger-*, 239/1; MDF *örger-*, 1811;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *örger-*, 94b-9;

[Çağ.Leh.] YUTS *ögen-*, 303; YUTS *ügen-*, 444; UTİL *ögen-*, III-838; ÖTİL *örgän-*, V-162;

- “alışmak, âdet haline getirmek”, [Har.T.] NF 281-15; HAP 9: 101; [Kıp.T.] GT 95/7; [Çağ.T./K.D] HBD *örger-*, 16/5; [Çağ.Leh.] UTİL *ögen-*, III-839; ÖTİL *örgän-*, V-162;
- “hayvanlar için evcilleşmek, ehli olmak”, [Kıp.T.] K 44a/2; İM 454b/8;
- “çalışmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *ögen-*, III-838;
- “ilham almak, örnek almak”, [Çağ.Leh.] UTİL *ögen-*, III-839;

öğret-: “öğretmek”, [Kar.T.] DLT I, 261; AH 45; R 4: 113; KB 1494; TİEMKök 3: 48;

[ET.] AYTok 2348;

[Har.T.] NF 426-4; HAP 5: 110; HŞ 2710;

⁶⁰⁰ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] CC-I *övret-*, 9a/11; CC-II *üvret-*, 62a/13; Kİ 19; KMTT 44a/8; K 107a/4; KMTT *övret-*, 44a/7; EKK 84a/9; GT 229/6; İM 65b/1; KFLT *öğred-*, 217a/16; MGİ 262a/3; MES 18b/4; MG 64b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 522; YED *örget-*, 196/5; D 885; LD 1533; LGN 81/6;

[Çağ.T./K.D] NİD *örget-*, 1/9; NC *örget-*, 11b/15; HBD *örget-*, 71/6; ŞHD 7a-7; MA *örget-*, A5a/12; BD *örget-*, 6/6;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *örget-*, 78b-5;

[Çağ.Leh.] YUTS *öget-*, 304; YUTS *üget-*, 444; UTİL *öget-*, III-838; ÖTİL *örgüt-*, V-162;

- “hatırlatmak, uyarmak”, [Kıp.T.] CC-I *övret-*, 4b/17;
- “alıştırmak”, [Kıp.T.] GT 165/11;
- “açıklamak, göstermek”, [Çağ.Leh.] UTİL *öget-*, III-838;
- “ilim vermek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *örgüt-*, V-162;

öğretig: “terbiye, talim”, [Kar.T.] KB 883;

[ET.] AYÖlmez 161/8;

öğretil-: “öğretilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 91;

[Har.T.] HAP 6: 91;

öğreyük: “adet”, [Kar.T.] DLT I, 159;

ögsüz (I): “yetim”, [Kar.T.] DLT I, 96;

[Har.T.] NF 88-5;

[Kıp.T.] K 48a/2; İM 429a/2;

[Çağ.Leh.] UTİL III-840; ÖTİL *öksüz*, V-146;

ögsüz (II): “şaşkın, kendinden geçmiş, serser, baygın”, [Kar.T.] DLT I, 96; TİEMKök 7: 143;

[ET.] AYÇağ 17/21;

- “yersiz, yurtsuz, serseri”, [Çağ.Leh.] UTİL III-840;

ögtür-: “övme görevini yüklemek, övdürmek”, [Kar.T.] DLT I, 223;

ögül-: “övmek”, [Kar.T.] DLT I, 198;

[Har.T.] HAP 3: 188;

[Kıp.T.] K 109a/8;

ögün-: “kendini övmek, övünmek, gururlanmak”, [Kar.T.] DLT I, 203;

[Kıp.T.] CC-II *övün-*, 80b/22; GT 154/12;

ögünç: “övmek”, [Kar.T.] DLT I, 132; KB 2292;

[ET.] Alt. *ökünç*, I, c 2;

[Kıp.T.] CC-II 71a/9;

ögündi: “herkesin dilinde övülen (insan)”, [Kar.T.] DLT I, 140;

ögüngüç: “kendini öven”, [Kar.T.] DLT I, 203;

ögür:

(1) “topluluk, grup, kısım, bölüm”, [Kar.T.] R 3: 155; TİEMKök 3: 13;

[ET.] IB 86;

[Har.T.] NF 113-6; HAP 2: 143;

(2) “ileri gelenlerin oluşturduğu topluluk, lider”, [Kar.T.] R 7: 103;

(3) “taraf, zümre, millet”, [Kar.T.] R 37: 83;

(4) “nesil, kavim”, [Kar.T.] R 28: 43;

ögür-: “oyalamak”, [Kar.T.] KB 5266;

ögüse-: “övmeye niyetlenmek”, [Kar.T.] DLT I, 277-278⁶⁰¹;

ögüş- (I): “birbirini övmek”, [Kar.T.] DLT I, 187;

[Kıp.T.] K 157a/1;

ögüş- (II): “(buğday vb. şeyleri) öğütmekte yardım etmek veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 187;

ögüt: “öğüt” bk. *öväüt, övlük*, [Kar.T.] DLT I, 51; AH 45; TİEMKök 20: 93;

[Har.T.] MM 282-1; NF 281-4; HAP 81: 27; HŞ 2954;

⁶⁰¹ Atalay bu kelimeyi *ögse-* şeklinde okumuş ve “öğmek istemek” olarak anlamlandırmıştır.

[Kıp.T.] Kİ 18; K 17a/7; GT 285/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 355;

[Çağ.T./K.D] BVas. 70/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 304; UTİL *ügüt*, III-891; ÖTİL *ögit*, V-133;

ögütte-: “ögütlemek, ögüt vermek”, [Kar.T.] DLT I, 299;

[Har.T.] NF 325-14; HAP 51: 55; HŞ 4260;

[Kıp.T.] KMTT 39a/12;

[Çağ.T./K.D] MA D35a/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 304; ÖTİL *ögitle-*, V-133;

ögüt ut-: “akıl etmek, düşünmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 73;

ögüz: “ırmak, nehir”, [Kar.T.] DLT 785-786⁶⁰²; R 19: 24; KB 5352;

[ET.] KT *ügüz*, G 3; AYÖlmez *ügüz*, 182/5; UM I 19; IBTekin *ügüz*, 43;

[Har.T.] MM 199-1;

[Kıp.T.] CC-II *özen*, 73a/8-9; Kİ *özen*, 12; BM *özen*, 10b/7; K *ügüz*, 34a/3; RS 193a-21; RS *özen*, 201c-4;

[Çağ.Leh.] YUTS *özen*, 310; ÖTİL *özän*, V-135;

- “dere”, [Har.T.] HAP 13: 17;
- “kar suyu, erimiş kar suyu”, [Çağ.Leh.] UTİL *egiz*, I-289;

ökçe: “topuk, ökçe”, [Kar.T.] R 3: 144; TİEMKök 2: 143;

[Har.T.] HAP 23: 66;

[Kıp.T.] KMTT 22b/1; K 1a/6; EDM *ökşe*, 13b/8; RS 190a-27; İM 128b/6; MG 12a/2;

[Çağ.Leh.] YUTS 304; UTİL III-836; ÖTİL *ökçü*, V-147;

- “taban”, [Kıp.T.] EKK *ökçem*, 68b/13;

⁶⁰² Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

öklit-: “çoğaltmak”, [Kar.T.] KB 5590;

[ET.] AYÖlmez *üklit-*, 163/2;

öksü-: “eksilmek”, bk. *egsü-*, *eksi-*, *eksü-*, *iksi-*.

öksük: “eksik”, bk. *eksük*.

öksüt-: “eksiltmek” bk. *eksüt-*.

öktem: “zalim, pervasız”, [Kar.T.] KB 5522;

- “gururlu, kibirli”, [Kıp.T.] CC-II 66a/26;
- “çevik, girişken”, [Çağ.Leh.] YUTS 304; UTİL III-836; ÖTİL *öktäm*, V-146;

ökün-:

(1) “pişman olmak, hayıflanmak”, [Kar.T.] DLT I, 132; AH 144; KB 1398; TİEMKök 4: 17;

[ET.] BK D 19; AYÖlmez 137/23; Hua. 37;

[Har.T.] HAP 7: 149;

[Kıp.T.] Kİ 18; K 73b/5;

[Çağ.T./K.D] MA 2322(B);

[Çağ.Leh.] UTİL III-838; ÖTİL *ökin-*, V-145;

(2) “kaygılanmak, endişe etmek”, [Kar.T.] R 5: 26;

ökünç:

(1) “pişmanlık”, [Kar.T.] DLT I, 132; AH 170; R 8: 36; KB 1364; TİEMKök 10: 54;

[ET.] AYÇağ 10/23;

[Har.T.] MM 274-1; HAP 3: 156; HŞ 3403;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 64/2; LGN 40/5;

[Çağ.Leh.] UTİL III-837; ÖTİL *ökinç*, V-145;

(2) “büyük üzüntü, acı, keder, kaygı, endişe”, [Kar.T.] R 12: 84;

ökünçlög: “pişman olan”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 31;

[Çağ.Leh.] UTİL *ökünçlük*, III-837; ÖTİL *ökinçli*, V-145;

- “pişmanlık”, [Çağ.Leh.] UTİL *ökünçlük*, III-837;

ökündür-: “pişman ettirmek”, [Kar.T.] KB 3879;

[ET.] AYÖlmez *öküntür-*, 179/19;

[Çağ.Leh.] UTİL III-838;

ökügü: “pişmanlık”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 39;

[ET.] Hua. *öküngü*, 378;

öküş (I): “çok”, bk. üküş, [Kar.T.] AH 65; KB 2517;

[ET.] Mi. *ögüş*, tar. III, 1; BK D 14; AYÇaç 643/20; UM I 46; IBTekin *üküş*, 36;

[Kıp.T.] Kİ 18; KMTT 27a/3; K 14b/3; İM 17b/5; MG 3a/8; BVAğar 1b/18;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 250; YED 270/7; LD 94;

[Çağ.T./K.D] NİD 57/4; BVas. 570/2;

öküş (II): “huysuz ve inatçı olan”, [Kar.T.] DLT I, 62;

öküşlük: “çokluk”, [Kar.T.] KB 6333;

öküş yalkı: “huysuz ve inatçı hayvan”, [Kar.T.] DLT I, 62;

öküz (I): “öküz”, [Kar.T.] DLT I, 59;

[ET.] El. 11; IBTekin 25;

[Har.T.] HŞ 4112;

[Kıp.T.] CC-I 54a/25; Kİ 18; KMTT 15b/3; K 52b/1; EDM 7a/11; EKK 69b/6; BM 13a/5; RS 190c-21; GT 310/6; BVÖzgür 46/2;

[Çağ.T./K.D] MA B88a/13;

[Çağ.Leh.] YUTS *höküz*, 157; UTİL III-837;

- “ayva”, [Kıp.T.] Kİ *öküz alması*, 18;

öküz (II): “ırmak, nehir”, bk. **ögüz**, [Kar.T.] DLT I, 59;

öküzlen-: “öküz sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT I, 293;

öl:

(1) “ıslak, nem, yaş”, [Kar.T.] DLT I, 48; **KB** 2904;

[ET.] **Hua**. 96;

[Har.T.] **MM** 84-2; **HAP** 6: 59;

[Kıp.T.] **RS** 192b-31;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 78/4;

[Çağ.T./K.D] **MDF** 630; **Abuş.** 985;

[Çağ.Leh.] **YUTS** *höl*, 157⁶⁰³; **UTİL** *höl*, III-564;

(2) “çiy”, [Kar.T.] DLT I, 48;

- “ıslanmak”, [Kıp.T.] **BM** *öli ol-*, 27b/4;
- “ıslatmak”, [Kıp.T.] **BM** *öli et- ~ öli eyle-*, 35b/8;

öl-: “ölmek”, [Kar.T.] DLT I, 41; **AH** 308; **R** 40: 34; **KB** 1487; **TİEMKök** 19: 15;

[ET.] **KT** G 7; **AYUçar** 0621; **IBTekin** 41; **Hua**. 61;

[Har.T.] **MM** 265-1; **NF** 6-5; **HAP** 52: 45; **HŞ** 1388;

[Kıp.T.] **CC-I** 17b/2; **Kİ** 20; **KMTT** 45b/11; **K** 14b/1; **EKK** 84b/2; **BM** 81b/4; **GT** 30/13; **İM** 356a/2; **KFLT** 395a/2; **MGİ** 16a/5; **MES** 45b/4; **BVÖzgür** 114/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 84/6; **TSM** 96; **GD** 19: 6; **MES.** 16b/165; **MSD** 799; **YED** 30/7; **D** 112; **T** 85; **LD** 354; **LGN** 40/5;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 83/3; **BVas.** 244/7; **ÇH** 95; **HBD** 141/6; **ŞDG** 3/8; **ŞHD** 10b-13; **MA** A33b/8; **BD** 50/5; **MDF** 230; **BTD** XXXIX/5; **Abuş.** 985;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 95b-5; **ŞRT** 23a/07;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 304; **UTİL** III-849; **ÖTİL** V-151;

⁶⁰³ Bu kelime Farçaya geçip Farsçadan Yeni Uygur Türkçesine bu şekilde geri girmiştir.

- “et için az pişmek, tazeliği ve sertliği yok olmak”, [Kıp.T.] K 152b/3;
- “ortadan kaybolmak, bitmek”, [Çağ.Leh.] UTİL III-849; ÖTİL V-151;
- “değersiz olmak, değerini kaybetmek, geçerliliğini yitirmek, faydasız hale gelmek”, [Çağ.Leh.] UTİL III-849; ÖTİL V-151;
- “soyu tükenmiş olmak, unutulmak”, [Çağ.Leh.] UTİL III-849;
- “yitmek, boşa geçmek”, [Çağ.Leh.] UTİL III-849;

ölçek: “ölçek, ölçü”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 59;

[Kıp.T.] CC-I *ölçe*, 17b/23; Kİ *ölçi*, 21; K 138a/1; EDM *ölşek*, 10b/14; BM *ölüç*, 14b/8; İM 475a/4; İM *ölçük*, 481b/6; KFLT 68b/23;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 985;

[Çağ.Leh.] UTİL III-845; ÖTİL *ölçäk*, V-152;

öldeci: “ölümü yaklaşmış olan”, [Kar.T.] DLT I, 438;

öldrül-: “öldürülmek”, [Kar.T.] R 3: 156;

[Kıp.T.] K 42b/4;

öldür-: “öldürmek”, bk. *öltür-*, [Kar.T.] DLT I, 224; R 60: 12; KB 2292; TİEMKök 2: 258;

[Har.T.] MM 367-3; NF 398-16; HAP 3: 152;

[Kıp.T.] CC-II 63b/25; KMTT 35b/6; K 6b/8; BM 75b/7; GT 24/11; KFLT 385b/6; MGİ 161b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 178/12; TSM 108; YED 28/9; LD 2520; LGN 45/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 129/9; ŞHD 4a-13;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 24b/07;

öldürgen: “zorba”, [Kar.T.] R 40: 35;

öldürül-: “vefat etmek, ölmek”, [Kar.T.] R 40: 67; TİEMKök 9: 111;

- “öldürülmek”, [Har.T.] NF 93-3; HAP 74: 20; [Kıp.T.] K 42b/4; CC-II *öltürül-*, 70a/14;

öldürüş-: “çarpmış vuruşmak, savaşmak”, [Kar.T.] R 49: 9; TİEMKök 3: 146;

[Har.T.] HAP 4: 74;

[Kıp.T.] K 156b/9;

öles: “baygın bakan, sarhoş gibi bakan (göz)”, [Kar.T.] DLT 786⁶⁰⁴;

- “ölü gibi, cansız, solgun”, [ET.] AYÇağ ölez, 617/7;

ölgüçi: “fani, ölümlü”, [Kar.T.] KB 1145;

[Çağ.Leh.] UTİL III-848;

öli-: “ıslanmak”, [Kar.T.] DLT III, 256; KB 1408;

[ET.] UM I 17;

ölige: “ökse otu”, [Kar.T.] DLT I, 137;

öliş-: “ıslanmak, nem her tarafı kaplamak”, [Kar.T.] DLT I, 189;

ölit-: “ıslatmak”, [Kar.T.] DLT I, 213;

[Kıp.T.] KMTT ülit-, 40b/1; K 48b/5;

ölmiş: “ölü”, [Kar.T.] R 35: 9;

[Kıp.T.] RS 203c-25;

öltür-: “öldürmek”, bk. öldür-, [Kar.T.] R 3: 152; TİEMKök 17: 33;

[Har.T.] AKYB K.III. 15; NF 48-13; HŞ 3138;

[Kıp.T.] CC-II 72a/10; Kİ 20; K 46b/9; EKK 81a/10; RS 185b-19; GT 68/9; İM 240a/3; BVAğar 35b/18;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 152/11; GD 5: 3; MSD 461; YED 30/7; D 406; T 226; LD 171; LGN 78/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 78/4; BVas. 419/2; Mün. 2b/22; NC 17a/1; HBD 127/1; ŞHD 174a-9; MA A40b/11; BD 538/1; MDF 1895; BTd XXII/8;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 93b-12; ŞRT 23a/09;

[Çağ.Leh.] YUTS 304; YUTS öter-, 307; UTİL III-845;

ölüg: “ölü, ceset”, [Kar.T.] DLT II, 324; AH 17; R 3: 169; KB 1595; TİEMKök 6: 122;

[ET.] Ih.A b 1; AYÇağ 635/18;

⁶⁰⁴ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Har.T.] MM 105-1; MM *ölgü*, 43-2; NF 284-9; HAP 25: 49; HŞ 1241;

[Kıp.T.] CC-I *ölü*, 39a/25; Kİ *ölü*, 20; KMTT *ölü*, 27b/9; K 51a/4; RS *ölü*, 203c-25; RS 191b-26; GT *öli*, 187/3; GT *ölü*, 109/2; İM 87a/6; İM *öli*, 35b/7; İM *ölü*, 353b/8; KFLT *öli*, 267a/14; KFLT *ölü*, 267b/4; MGİ *ölü*, 198a/2; MES *ölü*, 5b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 104/13; TSM 17; MEs. *ölük*, 10b/103; MSD 267; YED 19/6; YED *ölük*, 103/2; D 368; LD 546;

[Çağ.T./K.D] NİD 166/2; NC 2b/10; HBD 7/2; ŞDG *ölük*, 32/1; ŞHD 160b-8; MA *ölig*, A58a/9; MA A8a/5; BD 159/2; MDF *ölük*, 233; BTDLXVIII/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ölük*, 73a-4;

[Çağ.Leh.] YUTS *ölük*, 305; UTİL *ölük*, III-849; ÖTİL *ölik*, V-149;

- “faydasız, işe yaramayan”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ölik*, V-149;
- “hareketsiz, ölü gübû duran”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ölik*, V-149;

ölügse: “murdar, leş, kesilmeden ölen hayvan”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 115; [Har.T.] HAP 5: 3;

[Çağ.Leh.] YUTS *ölükse*, 305;

- “ölü, cenaze, ceset”, [Har.T.] NF 316-1; [Kıp.T.] K 51a/4;
- “mec. cüzi”, [Çağ.Leh.] YUTS *ölükse*, 305;
- “mec. kuvvetsiz, bitkin”, [Çağ.Leh.] YUTS *ölükse*, 305;

ölügse-: “ölmüş olmayı istemek”, [Kar.T.] DLT I, 303;

ölüm: “vefat, ölüm”, [Kar.T.] DLT III, 327; AH 12; R 45: 21; KB 1142; TİEMKök 2: 255;

[ET.] IB 18; AYÇetin 180; UM I 85;

[Har.T.] NF 92-16; HAP 25: 47; HŞ 1205;

[Kıp.T.] CC-I 17b/3; CC-II *ölüm*, 72b/14; K 69a/5, GT 115/11; İM 80b/5; MGİ 199a/7; MG 93a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 21/2; TSM 118; GD 21: 2; MEs. 35b/365; YED 236/4; D 343; LD 280; LGN 57/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 173/5; ÇH 67; NC 20a/5; HBD 25/6; ŞDG 3/3; ŞHD 81a-8; MA A57a/4; BD 7/4; MDF 172; BTD XII/6;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 91b-7; ŞRT 23b/04;

[Çağ.Leh.] YUTS 305; UTİL III-852; ÖTİL *ölim*, V-149;

- “leş”, [Kıp.T.] İM *ölümdük*, 106b/4;
- “can çekişen, yürüyen ceset”, [Çağ.Leh.] UTİL *ölümtük*, III-853;

ölüse-: “ölmeye niyetlenmek, ölmek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 278;

ölüt: “ölümcül savaş”, [Kar.T.] DLT I, 52;

ölüt: “güçten düşmüş, ihtiyar”, [Kar.T.] DLT I, 52;

ölütçi: “katil”, [Kar.T.] DLT I, 52; KB 1737;

[ET.] AYÇağ 4/9;

ölütle-: “öldüresiye mücadele etmek”, [Kar.T.] DLT I, 299;

ömgen: “şahdamarı”, [Kar.T.] DLT I, 120;

[ET.] AYÇağ 616/20;

[Har.T.] HAP *ömgün*, 50: 16;

öñ (I): “nesnenin rengi, renk”, [Kar.T.] DLT I, 41; KB 3949;

[ET.] AYÖlmez 164/20; Hua. 84; Üİ 105a/1;

[Çağ.Leh.] UTİL III-841;

öñ (II): “Oğuz lehçesinde ön, ön taraf”, [Kar.T.] DLT I, 40; AH 14; R 49: 1; KB B60; TİEMKök 7: 72;

[ET.] Ş.U. K 6; Hua. 45;

[Har.T.] MM 298-2; NF 243-14; HŞ 645;

[Kıp.T.] CC-II 62b/31; K *ön*, 131b/5; RS 203a-24; BVÖzgür 40/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 10/12; MSD *ög*, 359; LD 101; LGN 20/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100a-17;

[Çağ.Leh.] UTİL III-842;

- “doğu”, [ET.] Ton. 29;
- “güneşli”, [ET.] IB 25;
- “çöl, terk edilmiş, ıssız, kurak”, [ET.] AYAyazlı 0064; IBTekin 17;
- “önce, evvelki”, [Har.T.] MM 313-2; HAP 5: 114; HŞ 1090;
- “birinci, ilk”, [Har.T.] HAP 20: 65;
- “(göbeğin) önde olan kısmı”, [Kıp.T.] RS 198c-26;
- “yüz, çehre, sima”, [Çağ.Leh.] YUTS 306; UTİL III-842;
- “kürkün tüysüz tarafı”, [Çağ.Leh.] UTİL III-841;

ön (III): “sağ taraf”, bk. **on**

ön- (I): “Uygur lehçesinde çıkmak, gitmek, yönelmek”, [Kar.T.] DLT 787⁶⁰⁵;

[ET.] IB 97; AYTok 1522; UM I 17;

- “borç”, [Çağ.T./K.D] MDF *öntüç*, 846;

ön- (II):

(1) “(ot, bitki) bitmek, yetişmek”, [Kar.T.] DLT I, 169; KB 1394;

[ET.] IB 82;

[Har.T.] MM 200-1;

[Kıp.T.] K 46b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 24/2; MSD 199;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 112b-9;

(2) “(akıl dişi) çıkmak”, [Kar.T.] DLT I, 169;

- “(belli bir yaşa) ermek, ulaşmak”, [ET.] Mi. tar. II, a; [Kıp.T.] Kİ 23;
- “ortaya çıkmak, meydana gelmek”, [Kıp.T.] CC-II 74b/13-14;
- “yükselmek, göğe çıkmak”, [Kıp.T.] CC-II 60b/10;

⁶⁰⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

öñ-: “kastetmek”, [Kar.T.] KB 4265;

öñdi:

(1) “kanun”, [Kar.T.] KB 1456;

(2) “adet”, bk. **öñdü**, [Kar.T.] KB 1547;

öñdin:

(1) “evvel, önce”, bk. **öñdün**, [Kar.T.] R 16: 26;

[Har.T.] AKYB K.VII. 36;

(2) “gayrı, başka”, [Kar.T.] R 16: 86;

öñdü: “adet”, bk. **öñdi**, [Kar.T.] KB 3077;

öñdün: “ön, önden, önceden”, bk. **öñdin**, [Kar.T.] DLT I, 40; KB 4814; TİEMKök 2: 198;

[ET.] AYÖlmez 189/20;

[Har.T.] HŞ 2911;

- “doğu”, [ET.] AYÇetin 161;

öñdüñki: “öndeki, önde bulunan”, [Kar.T.] DLT III, 14;

öñdür- (I): “Uygur lehçesinde (birini bir yere) yöneltmek, yönlendirmek”, [Kar.T.] DLT I, 225;

[ET.] AYÇağ *öñtür-*, 613/22;

- “yöneltmek, teşvik etmek”, [Har.T.] HAP *yöñdür-*, 4: 84; HAP *yöñder-*, 107: 3;
- “kılavuzluk etmek”, [Har.T.] HAP *yöñdür-*, 61: 10; HAP *yöñder-*, 20: 40;

öñdür- (II): “(ot) bitmesini sağlamak, bitirmek”, [Kar.T.] DLT I, 225;

[ET.] Ton. *öñtür-*, 35;

[Kıp.T.] K 108b/1;

- “bir şeyin çıkmasını sağlamak, çıkarmak”, [ET.] AYÇağ öntür-, 6/9;

öndür- (III): “(yay) kurmak”, [Kar.T.] KB 5971;

öneyük: “bir şeye has olan (şeyler)”, [Kar.T.] DLT I, 162;

önmiş: “yerden biten (ot vb.)”, [Kar.T.] DLT II, 328;

öñ ıd-: “sunmak, takdim etmek”, [Kar.T.] R 58: 13;

öñi: “başka, ayrı, farklı”, [Kar.T.] DLT I, 135; KB 5185;

[ET.] IB 63; AYÖlmez 135/18; Hua. 65; Üİ 115b/11;

[Kıp.T.] KMTT öñü, 59b/1;

- “sadece, biricik, yegane”, [Kıp.T.] CC-II öñü, 80b/5;

öñik (I): “kadınların kullandıkları, keçi kılından yapılma sahte zülûf”, [Kar.T.] DLT I, 135;

öñik (II): “yastıkların ipek kulak ve kuyrukları”, [Kar.T.] DLT I, 135;

öñiklen-: “keçi kılından yapılmış zülûf takmak”, [Kar.T.] DLT I, 312;

öñin: “başka, diğer, gayrı”, [Kar.T.] DLT I, 94; R 4: 91; TİEMKök 20: 71;

[Har.T.] MM 31-4; NF 6-12; HAP 21: 22;

[Kıp.T.] K 22a/6;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 76b-4;

öñlen-: “renklenmek”, [Kar.T.] DLT I, 289;

öñlög: “renkli”, [Kar.T.] DLT I, 41;

[ET.] AYÖlmez 175/11; Üİ 113a/12;

öñre: “ense (sırt) üstü”, [Kar.T.] DLT 788⁶⁰⁶;

- “önce, daha önce, eskiden”, [ET.] AYÖlmez 132/11; Hua. 201;

⁶⁰⁶ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

öğrütü: “yana, -e doğru”, [Kar.T.] R 59: 8;

[Har.T.] MM 372-1;

öğürt-: “önde gitmek, başı çekmek”, [Kar.T.] R 34: 38;

öp- (I): “öpmek”, [Kar.T.] DLT I, 163; KB 5446;

[Har.T.] AKYB K.VII. 15; MM 170-1; NF 272-16; HŞ 1693;

[Kıp.T.] CC-I 19b/22; Kİ 7; KMTT 40a/13; K 53a/5; EDM 20a/10; EKK 9b/10; BM 34b/1; RS 187b-5; GT 22/8; İM 404b/2; KFLT 373a/44; MGİ 236a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 20/13; GD 48: 5; MEs. 14a/137; MSD 55; YED 16/5; D 437; LD 1244; LGN 49/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 63/1; BVas. 626/2; HBD 125/5; ŞDG 25/5; ŞHD 96a-2; MA A40b/13; BD 225/1; MDF 2159; Abuş. 986;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 93b-14;

[Çağ.Leh.] YUTS 306; UTİL III-784; ÖTİL V-158;

öp- (II): “çorba vb. için içmek”, [Kar.T.] DLT I, 163;

- “höpürdeterek bir şey içmek”, [Kıp.T.] K 45a/5;

öpke:

(1) “akciğer”, bk. öfke, öwke, [Kar.T.] DLT I, 128;

[Kıp.T.] CC-II 60b/21; Kİ 7; KMTT *öyke*, 22b/8; KMTT *öyken*, 22b/8; EDM *öyke*, 13b/6; RS 198c-31; BVÖzgür 23/4;

[Çağ.Leh.] YUTS 306; UTİL III-780; ÖTİL *öpkä*, V-157;

(2) “öfke, kızgınlık” bk. öfke, öwke, [Kar.T.] DLT I, 128;

[Kıp.T.] CC-I 15b/14;

[Çağ.Leh.] YUTS 306; ÖTİL *öpkä*, V-157;

- “buğulanmış koyun ciğeri”, [Çağ.Leh.] UTİL III-781;

öpkele-:

(1) “ciğere vurmak”, [Kar.T.] DLT I, 317;

(2) “kızmak, öfkelenmek”, bk. öwkele-, [Kar.T.] DLT I, 317;

[Har.T.] HAP *öfkele-*, 42: 37; HŞ *öfkele-*, 2821; HŞ *öfkele-* 3646;

[Çağ.Leh.] YUTS *öpkili-*, 306; UTİL *öpkili-*, III-784; ÖTİL *öpkülä-*, V-158;

- “öfkelenmek”, [Kıp.T.] CC-I 15b/13;
- “hıçkırarak ağlamak”, [Çağ.Leh.] UTİL *öpkili-*, III-784;

öpkile-: “kızmak, kızıp uzaklaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 317;

öprül-: “(çorba vb.) içilmek”, [Kar.T.] DLT I, 246;

öprüş-: “(çorba vb.) içmede yarışmak veya yardımlaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 232;

öptür-: “öpmesi için emir vermek, öptürtmek”, [Kar.T.] DLT I, 217;

öpül-: “(sulu yemek, çorba vb.) höpürdetilerek içilmek”, [Kar.T.] DLT I, 193;

öpüm: “bir yudum”, [Kar.T.] DLT I, 75;

[Çağ.Leh.] UTİL III-784;

öpün-: “(çorba vb. şeyleri) içer görünmek”, [Kar.T.] DLT I, 198;

öpür-: “(sulu yemek, çorba vb. şeyleri) içirmek”, [Kar.T.] DLT I, 176;

öpürgen: “başkasına (süt vb. şeyleri) çok içirmek âdeti olan”, [Kar.T.] DLT I, 157;

öpürt-: “(su vb.) içmeye yönlendirmek, içirtmek”, [Kar.T.] DLT III, 427;

öpüse- ~ öpse-: “öpmek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 275;

öpüş: “öpme, öpücük”, [Kar.T.] DLT I, 60;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *öpiş*, V-157;

öpüş-: “karşılıklı öpüşmek”, [Kar.T.] DLT I, 180;

[Har.T.] HŞ 1613;

[Kıp.T.] GT 246/13;

[Çağ.Leh.] YUTS 306; ÖTİL *öpiş-*, V-157;

ör: “kaftanın koltuk altı”, [Kar.T.] DLT I, 45;

ör- (I): “(saç, sepet vb. şeyler için) elle örmek, dokumak, bağlamak”, [Kar.T.] DLT I, 173; KB 1311;

[Kıp.T.] Kİ 10; RS 187a-23; GT 83/12; İM 98b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 52b/543; YED 97/6;

[Çağ.T./K.D] MA A50a/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *örü-*, 307; UTİL II-806; ÖTİL V-167;

ör- (II): “belirmek, (bulut vb.) oluşmak”, [Kar.T.] DLT I, 173;

ör- (III): “yükselmek, (topraktan) çıkmak, bitmek, belirmek”, [Kar.T.] DLT I, 173;

[ET.] AYÖlmez 166/1;

[Har.T.] HŞ 3877;

[Kıp.T.] RS 187b-16;

ör- (IV): “(ayağa) kalkmak”, [Kar.T.] R 39: 68; MM 240-3;

[Har.T.] NF 235-16; HAP 4: 103;

[Kıp.T.] K 42b/8; İM 91b/6; KFLT 139b/29;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 20/13;

[Çağ.T./K.D] MA D40a/8;

ör- (V): “hayvanlar meraya sürülüp çıkmak, geceleyin otlamak”, [Kar.T.] DLT 789⁶⁰⁷;

örçüg: “Oğuz lehçesinde saç örgüsü” bk. *örgüç*, [Kar.T.] DLT I, 103;

ördek: “ördek, ördeğe benzer su kuşları”, [Kar.T.] DLT I, 103; KB 6368;

[Har.T.] HŞ 1059;

[Kıp.T.] Kİ 10; KMTT 10b/13; EDM 12a/2; BM *yördek*, 16b/5; RS 197a-15; İM 357a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 825;

[Çağ.Leh.] YUTS *ödek*, 303; YUTS *öydek*, 309; UTİL III-801; ÖTİL *ördäk*, V-163;

örelig: “Esmâ-i Hüsnâ’dan Kaim, Kayyum”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 2;

⁶⁰⁷ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Har.T.] HAP 3: 2;

- “direkli, destekli”, [Har.T.] HAP 89: 7;

ören: “Oğuz lehçesinde her şeyin kötüsü”, [Kar.T.] DLT I, 76;

örgen-: “öğrenmek”, bk. **ögren-**.

örgüç: “kadının saç örgüsü ve saç öbeği” bk. **örçüg**, [Kar.T.] DLT I, 95;

[Har.T.] NF 162-12;

[Kıp.T.] KMTT 15a/13;

- “devenin sırtındaki çıkıntı”, [Kıp.T.] İM *örgeç*, 343a/7;

örgüçlen-: “saç örgüsü olmak”, [Kar.T.] DLT I, 313;

[Kıp.T.] İM *örgeçlen-*, 242a/3;

örgüt-: “birbirine düşürmek”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 47;

öri-: “içten çürümek”, bk. **çüri-**, **iri-**, [Kar.T.] DLT III, 253;

örk: “hayvan yuları ve at tavlasi”, [Kar.T.] DLT I, 43; AH 318; KB 2419;

- “urgan”, [Har.T.] HŞ 1382;

örken: “Oğuz lehçesinde kolanın sırimı, urgan, ip, yular vb. şey”, [Kar.T.] DLT I, 108⁶⁰⁸;

[Kıp.T.] CC-II 57b/17; K *örge*, 18b/1;

- “taht”, [ET.] IBTekin *örgin*, 1;
- “çadır”, [Çağ.T./K.D] MDF *örge*, 1811;
- “örük, örülmüş olan”, [Çağ.T./K.D] MDF *örge*, 523;
- “dik, tepe, yokuş”, [Çağ.Leh.] YUTS *öre*, 306;

⁶⁰⁸ Atalay bu kelimeyi *örge* şeklinde okumuştur.

örkle-: “(atı tavlada köstekle) kösteklemek, bağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 443; KB 2016;

örkü: “hörgüç”, [Kar.T.] DLT I, 129;

[Kıp.T.] Kİ *örküç*, 11;

[Çağ.Leh.] YUTS *örkeç*, 306; ÖTİL *örküç*, V-166;

- “tepelik”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *örküç*, V-166;

örküç (I): “dalga”, [Kar.T.] DLT I, 103;

[Çağ.Leh.] YUTS *örkeş*, 306;

örküç (II): “ocakta üzerine tencere konulan taş”, [Kar.T.] DLT I, 95;

örküçlen- (I): “(tencere vb. bir şeyin altına) ayak konmak”, [Kar.T.] DLT I, 313;

örküçlen- (II): “dalgalanmak”, [Kar.T.] DLT I, 312;

[Çağ.Leh.] YUTS *örkeşlen-*, 306;

örle-: “yükselmek, belirlemek, çıkmak”, [Kar.T.] R 49: 2; KB 3836;

[Har.T.] HŞ 810; NF *örge-*, 205-1;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 986;

[Çağ.Leh.] YUTS *örli-*, 307; UTİL *örli-*, III-805; ÖTİL *örlä-*, V-167;

- “hiddetlenmek, öfkelenmek”, [ET.] AYÇağ *örle*-⁶⁰⁹ 641/3;
- “(sıcaklık , fiyat vb.) yükselmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *örli-*, 307; UTİL *örli-*, III-805;
- “(hacim) artmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *örli-*, III-805;
- “geliştirmek, koşulları iyileştirmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *örli-*, III-805;

örlem: “mesafe”, [Kar.T.] KB 3706;

örlen-: “(bulut) oluşmak”, [Kar.T.] DLT I, 257;

örlet-: “meydana getirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 13: 12;

⁶⁰⁹ Çağatay, bu kelimenin *ür* “uzun müddet”, *örle-* “yükselmek”, *örlet-* “kızdırmak” kelimelerinin kökü ile aynı olabileceğine dikkat çekmiştir.

[Çağ.Leh.] YUTS 306; UTİL III-805;

örme: “örme, örgü”, [Kar.T.] DLT I, 11;

örme saç: “saç örgüsü”, [Kar.T.] DLT I, 129;

ört: “yangın”, [Kar.T.] DLT I, 42;

- “ateş”, [ET.] Ton. 40; [Har.T.] HAP 8: 50; [Çağ.T./K.D] MDF 117; Abuş. 986;

ört-:

(1) “gizlemek, saklamak”, [Kar.T.] DLT III, 425; R 41: 22; KB 2677; TİEMKök 3: 118;

[ET.] AYÖlmez 138/2;

[Har.T.] MM 69-2; NF 57-5; HAP 24: 31; HAP örüt-, 12: 77; HŞ 4333;

[Kıp.T.] KMTT 38b/1; K 33a/7; BM 68a/4; İM 77b/8;

(2) “bağışlamak, affetmek, kötülüğü örtbas etmek”, [Kar.T.] R 3: 147; TİEMKök 5: 39;

(3) “yakınlaşmak, cinsi münasebette bulunmak”, [Kar.T.] R 7: 189;

(4) “(din için) karıştırmak, bozmak”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 137;

- “kapatmak, örtmek”, [ET.] Üİ 104a/16; [Har.T.] HAP 91: 14; [Kıp.T.] Kİ 10; RS 187a-26; MG 44b/7; BVAğar 27a/20; [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 57/13; T 255; [Çağ.T./K.D] ŞHD 85a-9; MDF 1993; [Çağ.Leh.] YUTS ürt-, 446;
- “kaplamak, sarmak, bürümek”, [Har.T.] HAP 8: 11;

örte-: “dağlanmak, yakmak”, [Kar.T.] DLT I, 272; AH 324; KB 2656;

[ET.] AYTok 2847;

[Kıp.T.] KMTT 37a/2; GT 355/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 46: 6; MSD 526; YED 33/4; D 590; LD 610; LGN 32/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 139/2; NİD ört-, 192/1; BVas. 132/9; Mün. 2b/17; NC 19b/5; HBD 68/1; ŞHD 31b-12; MA A74a/5; BTd XXXVI/2; Abuş. 986;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 48a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS örti-, 307; UTİL örti-, III-803;

örtel-: “yakılmak”, [Kar.T.] DLT I, 245;

[Çağ.Leh.] UTİL III-801;

örten-:

(1) “(bulut vb.) kızarmak”, [Kar.T.] DLT I, 251;

(2) “yanmak, alevlenmek, tutuşmak”, [Kar.T.] DLT I, 251; TİEMKök 2: 266;

[ET.] IB 14; AYTok 370;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 100; GD 104: 1; YED 19/1; LD 846; LGN 21/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 324/2; BVas. 46/3; ML 135; HBD 195/2; ŞDG 28/6; ŞHD 136a-6; BD 90/5; BTD LI/6; Abuş. 986;

[Çağ.Leh.] YUTS 307; UTİL III-801;

- “parlamak”, [ET.] AYUçar 0573;
- “(gönüş) yanmak”, [Çağ.T./K.D] BD 74/4;

örter: “yakıcı, sıcak (kül vb.)”, [Kar.T.] DLT 790⁶¹⁰;

örteş-: “karşılıklı birbirinin bir şeyini yakmak”, [Kar.T.] DLT I, 231;

örtet-: “bir şeyin yakılması için emir vermek, yaktırtmak”, [Kar.T.] DLT I, 260;

[Çağ.T./K.D] HBD 201/6;

örtgen: “Esmâ-i hüsnadan bağışlayıcı, affedici: Gafur”, [Kar.T.] R 3: 129;

örtgün (I): “çeç (tahıl yığını)”, [Kar.T.] DLT I, 412;

örtgün (II): “hasat zamanı, harman vakti”, [Kar.T.] DLT I, 416;

örtmek: “bağış, bağışlama, mağfiret”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 9;

örtmen: “dam”, [Kar.T.] DLT III, 412;

örtüg:

(1) “örtü, perde, bir şeyi saklayan gizleyen şey”, [Kar.T.] DLT I, 103; R 45: 23; KB 1897; TİEMKök 7: 46;

⁶¹⁰ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[ET.] AYTok 908;

[Har.T.] HAP 39: 16;

[Kıp.T.] K 50a/1; Kİ 10;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 230; LD 721;

(2) “elbise, kılıf”, [Kar.T.] R 16: 112;

örtügli:

(1) “sır, giz”, [Kar.T.] R 9: 78;

(2) “gizli, sırlı, örtülü”, [Kar.T.] R 49: 18;

[Kıp.T.] K *örtüglü*, 43b/8; GT 217/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *örtükli*, 11a/105; LGN 17/8;

örtüglüg:

(1) “gayb, bilinmeyen”, [Kar.T.] R 7: 188; TİEMKök 7: 188;

[Har.T.] HAP 4: 34;

(2) “örtülü, gizli, perdeli, kapalı”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 155;

[Har.T.] NF 57-5; HAP 104: 8; HŞ 3184;

[Kıp.T.] K 133a/7; İM *örtüglü*, 498a/1; İM *örtüglük*, 76b/6;

- “Esmâ’ül hüsnadan El-batın”, [Har.T.] HAP 57: 3;
- “müşköl, karışık”, [Kıp.T.] K 116a/4;

örtüglüglük: “örtü, perde”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 57;

örtük: “gizli, saklı”, [Kar.T.] R 16: 81;

örtül-:

(1) “örtülmek, belirsiz hale gelmek”, [Kar.T.] DLT I, 244;

[ET.] AYTok 3434;

(2) “(gök için) bulutlanmak, sislenmek, güneş için gizlenmek”, [Kar.T.] KB 5935;

[Har.T.] HŞ 598;

(3) “gizli tutulmak”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 151;

[Har.T.] HAP 3: 5;

- “gizlenmek, saklanmak”, [Har.T.] HAP 11: 5; [Kıp.T.] İM 491b/1;
- “örtünmek, bürünmek, kapatılmak”, [Har.T.] HAP 10: 27; [Kıp.T.] BVÖzgür 48/2;
- “örülme, çapraşık, karışık olmak”, [Kıp.T.] K 86a/7;

örtün-: “örtünmek, bürünmek”, [Kar.T.] DLT I, 250; KB 5422;

[Har.T.] NF 144-1; HAP 71: 7;

[Kıp.T.] K 166b/4;

- “gizlenmek, saklanmak”, [Har.T.] HAP 16: 59; [Kıp.T.] KMTT 38b/1;

örtüş-: “örtmek için birleşmek, hep birlikte örtmek; örtmede yardımlaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 231;

örü:

(1) “dik, ayakta, yukarı doğru”, [Kar.T.] KB 4006; TİEMKök 3: 39;

[ET.] AYÖlmez 132/1;

[Har.T.] HŞ 1022;

[Kıp.T.] KMTT 28b/5;

(2) “üst, yukarı”, [Kar.T.] KB 3090;

[ET.] AYÖlmez III, 3b, 12;

- “yükseklik”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD 71;
- “yayla”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT *örgür*, 92b-7;

örüg (I): “konak yeri, menzil, bir yerde bir süre kalma”, [Kar.T.] DLT I, 69; KB 1386;

- “mahzen, yer altında bulunan hububat koruma yeri”, [Kıp.T.] **Kİ örü**, 10;

örüg (II): “örgü”, [Kar.T.] **KB** 5825;

[Kıp.T.] **K örü**, 59b/5;

örüg (III): “sakin, sabırlı, durgun”, [Kar.T.] **KB** 1991;

[ET.] **AYÖlmez** 166/7;

örüg bol-: “bir yerde kalıp gaza yapmamak”, [Kar.T.] **DLT I**, 69;

örüglük: “sükûnet”, [Kar.T.] **KB** 1988;

örük: “örgülü, örülü olan her şey”, [Kar.T.] **DLT I**, 69;

- “yalan”, [Kıp.T.] **KMTT** 28b/13;
- “hadım edilmiş koyun”, [Kıp.T.] **BM** 13a/7;

örül-: “örölmek”, [Kar.T.] **DLT** 791⁶¹¹;

[Har.T.] **NF** 332-4; **HAP** 25: 38;

[Kıp.T.] **İM** 98b/1;

[Çağ.Leh.] **UTİL** III-808;

- “bina, taht, herhangi bir yapı vb. için yükselmek”, [Har.T.] **HŞ** 174;

örüle-: “(koyun vb.ni) ayakta kesmek”, [Kar.T.] **DLT I**, 310;

örüm: “çul, elbise”, [Kar.T.] **KB** 4768;

[Çağ.Leh.] **UTİL** III-808;

- “sarımsak gibi örölmüş şeylerde bir bütün”, [Çağ.Leh.] **UTİL** III-808;
- “fakirlere verilen yardım”, [Çağ.Leh.] **UTİL** III-808;

⁶¹¹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

örümçek: “örümcek”, [Kar.T.] DLT I, 152;

[Har.T.] NF *örümçük*, 21-12; HAP *örümçük*, 29: 41; HŞ *örümçük*, 143;

[Kıp.T.] CC-II *örümçik*, 58a/21b; Kİ *örmeçek*, 10;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *örmekçi*, 42; LD *örmekçi*, 25;

[Çağ.T./K.D] HBD *örgemçi*, 16/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *örgemçük*, 306; YUTS *örmüçük*, 307; YUTS *ümçük*, 445; ÖTİL *örgimçük*, V-163;

örün-: “(erkeğin cinsel organı) kalkmak”, [Kar.T.] DLT 791⁶¹²;

örün: “beyaz”, [Kar.T.] AH 25; KB 1103;

- “ışık, beyazlık”, [ET.] Be. *örünmeg*, b (III, 72);

örüş- (I): “(bulut vb.) oluşmak”, [Kar.T.] DLT I, 186;

örüş- (II): “örmekte yardım etmek veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 183;

[Çağ.Leh.] UTİL II-806;

örü tart-: “birbirine yardım etmek”, [Kar.T.] DLT III, 382;

ösne-: “benzemek; benzetilmek” bk. *osnat-*, [Kar.T.] DLT 791⁶¹³;

ösrü-: “sarhoş olmak”, bk. *esür-*.

ösrük: “sarhoş”, bk. *esrük*.

östikendür-: “teşvik etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 65;

östük-: “özlem ve ihtiras duymak”, [Kar.T.] DLT I, 244;

ösügle-: “Kençek lehçesinde (kilidi anahtarsız olarak) hile ile açmak”, [Kar.T.] DLT 791⁶¹⁴;

öş (I): “ağaç, dal ve boynuzların içi”, [Kar.T.] DLT 791⁶¹⁵;

⁶¹² Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁶¹³ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁶¹⁴ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

öş (II): “atlar ve kuşlardaki kuyruk sokumu”, [Kar.T.] DLT 791⁶¹⁶;

öş (III): “ıslak, nemli, yaş”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 59;

öşer-: “(açlıktan ve beklemekten) gözü kararmak, uzun uzun bakmak”, [Kar.T.] DLT I, 178;

öşergen: “(açlık vb. şeylerden) devamlı gözü kararan”, [Kar.T.] DLT I, 157;

öşün: “omuz başı”, bk. **uşun**, [Kar.T.] DLT 792⁶¹⁷;

[Kıp.T.] BVÖzgür 61b/5;

öt (I): “safra kesesi, öd”, [Kar.T.] DLT I, 43;

[Kıp.T.] Kİ 8; KMTT 23a/1; EDM *öd*, 13b/2; EKK 69a/3; RS 190a-13; GT 65/6; BVAğar 59b/25;

[Çağ.Leh.] YUTS 307; UTİL III-784; ÖTİL V-175;

öt (II): “delik, çukur”, [Kar.T.] DLT I, 43;

öt (III): “öğüt, nasihat”, [Kar.T.] KB 5121; TİEMKök 6: 90;

[ET.] IB 90; AYÖlmez 136/5; Hua. 365;

öt- (I):

(1) “bir şeyi delip geçmek”, [Kar.T.] DLT I, 171; KB 6114;

[Kıp.T.] K 5b/3; GT 205/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 101/13; GD 109: 7;

[Çağ.Leh.] YUTS 308; UTİL III-791; ÖTİL V-181;

(2) “bir yeri veya bir yere geçmek, aşmak”, [Kar.T.] DLT I, 171; R 3: 153; KB 4381;

[Har.T.] MM 386-2; NF 30-2; HAP 55: 33;

[Kıp.T.] KMTT 44b/11; KFLT 211b/46; BVAğar 43b/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 6; GD 70: 4; MEs. 16a/158; MSD 260; YED 8/11; D 143; LD 2027; LGN 31/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 205/6; BVas. 355/5; Mün. 2b/22; NC 32b/1; HBD 196/4; ŞDG 3/6; ŞHD 51b-12; MA A7b/15; BD 66/6; MDF 242;

⁶¹⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁶¹⁶ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁶¹⁷ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 77b-7;

[Çağ.Leh.] YUTS 308; UTİL III-791; ÖTİL V-181;

- “içine işlemek, nüfuz etmek, bulaşmak”, [Har.T.] HŞ 3470; [Kıp.T.] İM 465a/7; [Çağ.Leh.] YUTS 308; UTİL III-791, 792; ÖTİL V-181;
- “öğüt, naz, hüküm, söz vb. için geçmek, etki etmek”, [Har.T.] HŞ 3650; [Çağ.Leh.] ÖTİL V-181;
- “affetmek, bağışlamak”, [Kıp.T.] İM 295b/3;
- “(zaman) geçmek”, [Çağ.T./K.D] BD 490; BTD XXII/8; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 98b-12; [Çağ.Leh.] YUTS 308; UTİL III-791, 792; ÖTİL V-181;
- “vazgeçmek”, [Çağ.T./K.S.D] ŞRT 41b/11;
- “ölmek, öbür dünyaya geçmek”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 49a-3;
- “(bıçak) kesmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 308; UTİL III-791, 792; ÖTİL V-183;
- “aldırmamak, geçip gitmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-181;
- “bulunan yerden ileri gitmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-181;
- “bir kimseye çeşitli konularla ilgili üstün gelmek, ondan başarılı olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-182;
- “olay, hadise vb. için geçmek, meydana gelmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-182;

öt- (II): “kuş, tavuk, horoz vb. için ötmek”, [Kar.T.] DLT III, 178; KB 78;

[Har.T.] MM 390-2; HŞ 3143;

[Kıp.T.] K 130b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 169/12;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 73a-10;

- “gök için gürlemek”, [Kıp.T.] K 169a/6;

öt- (III): “ishal olmak, mide boşalmak”, [Kar.T.] DLT I, 171;

[Çağ.Leh.] YUTS 308;

öte: “iyice, son derece, aşırı”, [Kar.T.] AH 292;

[Çağ.Leh.] UTİL III-785;

- “uzak, daha”, [Har.T.] MM 231-4;
- “öbür taraf, öte”, [Har.T.] HŞ 4175; [Kıp.T.] MG 81b/2-4;
- “arkasından”, [Kıp.T.] CC-II 76a/8;

öte-:

(1) “ödemek, yerine getirmek, eda etmek, karşılığını vermek”, [Kar.T.] DLT III, 251; R 28: 28; KB 2321; TİEMKök 12: 68;

[Har.T.] NF 209-9; HAP 3: 75;

[Kıp.T.] CC-II 60b/12-13; K 141b/9; BM öde-, 31b/1; GT öde-, 343/9; İM 196a/5; KFLT öde-, 400a/20; MGİ öde-, 131b/5; MES öde-, 21b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 212/8; MSD 470;

[Çağ.T./K.D] MDF 359;

[Çağ.Leh.] YUTS öti-, 307;

(2) “(emaneti) sahibine vermek”, [Kar.T.] R 4: 58; TİEMKök 4: 58;

- “bir şey için geri çevrilmek, geri iade edilmek”, [Har.T.] MM 53-3;
- “yerine getirmek, tamamlamak”, [Har.T.] HAP 28: 29;
- “namazı kaza etmek”, [Kıp.T.] K öde-, 24b/6;

ötel- (I): “iyice yorulup çok zahmet çekmek”, [Kar.T.] DLT I, 193;

ötel- (II):

(1) “(borç vb.) ödenmek”, [Kar.T.] KB 2670;

[Kıp.T.] İM 162b/8;

[Çağ.Leh.] YUTS tölen-, 423;

(2) “(kulluk görevi) eda edilmek, yerine getirilmek”, [Kar.T.] R 62: 10;

(3) “adaletle hükmedilmek, hakkında adaletle hüküm verilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 10: 47;

(4) “hesabı kesilmek, işi bitirilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 8;

öten-: “ödenmek, karar bağlanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 21;

- “borç vb. ödenmek”, [Kıp.T.] İM 168a/1;

ötgên: “çok öten”, [Kar.T.] DLT I, 473;

ötgün- (I): “taklit etmek, öykünmek”, [Kar.T.] DLT I, 254;

ötgün- (II): “duyduğu şekilde anlatmak, nakletmek”, [Kar.T.] DLT I, 254;

ötgünç: “taklit”, [Kar.T.] KB 874;

ötgür- (I):

(1) “bir şeyi bir şeyden geçirmek, delmek”, bk. **ötür-**, [Kar.T.] DLT I, 226;

[Kıp.T.] K *ötkür-*, 110a/8;

[Çağ.T./K.D] NİD *ötker-*, 320/2; BVas. *ötker-*, 384/7; ÇH *ötker-*, 61; NC *ötker-*, 9a/5; ŞDG *ötker-*, 26/5; BD *ötker-*, 46/1; MDF *ötker-*, 2080;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *ötker-*, 54b/08;

[Çağ.Leh.] YUTS *ötküz-*, 308; UTİL *ötküz-*, III-790; ÖTİL *ötküz-*, V-178; ÖTİL *ötkär-*, V-179;

(2) “iletmek, göndermek”, [Kar.T.] DLT I, 226;

- “anlamak, açıklamak, nüfuz etmek”, bk. **ötür-**, [ET.] AYÖlmez 175/16; Üİ 113b/3; [Kıp.T.] BVAğar *ötker-*, 20a/23;
- “bir şey üzerinde durup derinlemesine düşünmek, mütalaa etmek”, [ET.] AYÇağ *ötkür-*, 4/2;
- “yapmak, tamamlamak, yerine getirmek”, [Kıp.T.] K *ötkür-*, 126b/2; [Çağ.Leh.] YUTS *ötküz-*, 308; UTİL *ötküz-*, III-790; ÖTİL *ötküz-*, V-179; ÖTİL *ötkär-*, V-179;
- “(gün, mevsim, zaman) geçmesini sağlamak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *ötker-*, 261;
- “bir şeyi geçiştirmek, gizlemek”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD *ötker-*, 638; LD *ötkür-*, 2293; [Çağ.T./K.S.D] ŞT *ötker-*, 104a-5;
- “aşırarak, geçirmek”, [Çağ.T./K.D] HBD *ötker-*, 75/6; ŞHD *ötker-*, 118b-4; [Çağ.Leh.] YUTS *ötküz-*, 308; UTİL *ötküz-*, III-790; ÖTİL *ötküz-*, V-179; ÖTİL *ötkär-*, V-179;

ötgür- (II): “ishal yapıp (mideyi) boşaltmak”, [Kar.T.] DLT I, 226;

- “dizanteri, kanlı sürgün”, [Çağ.Leh.] YUTS *ötkek*, 307;

ötgür- (III): “taklit etmek, benzemeye çalışmak”, [Kar.T.] KB 259;

ötgürüş-: “geçirtilmede yardımlaşmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 232;

ötker-: “geçirmek”, bk. **ötgür-**.

ötki: “Çiğil lehçesinde bedel, karşılık”, [Kar.T.] DLT I, 128;

ötkün-: “hikâye anlatmak”, [Kar.T.] DLT I, 161;

ötkünç: “hikâye”, [Kar.T.] DLT I, 161;

- “geçen”, [Çağ.T./K.D] HBD *ötkün*, 196/4;

ötle-: “öğüt vermek, nasihat etmek”, [Kar.T.] KB 2204;

[ET.] O 11; AYÖlmez 179/2;

ötlük: “öğüt” bk. *öğüt*, *öväüt*, [Kar.T.] DLT I, 102;

ötmek: “ekmek” bk. *etmek*, [Kar.T.] DLT II, 276;

[Kıp.T.] CC-II 64a/19; EDM 6b/5; İM 388b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 45b/471;

ötnü: “ödünç, borç”, [Kar.T.] DLT I, 130;

[Çağ.Leh.] YUTS *ötne*, 309;

ötrü: “-den dolayı”, [Kar.T.] AH 182; KB 2627; TİEMKök 2: 29;

[ET.] Ton. 12; AYÖlmez 132/16; Hua. 203; Üİ 100b/13;

[Har.T.] MM 290-4; NF 15-3; HŞ 1010;

[Kıp.T.] MG 20a/8;

- “sonra”, [ET.] AYUçar 0033;

ötrük: “Oğuz lehçesinde hilekâr”, [Kar.T.] DLT I, 101;

- “yalan”, [Kıp.T.] Kİ 8; [Çağ.T./K.D] Abuş. 987;

- “yalan söylemek”, [Kıp.T.] **Kİ ötrükle-**, 8;

ötrül-: “(kaval vb. şeylerde) ses çıkarılmak”, [Kar.T.] DLT 793⁶¹⁸;

ötrüm: “müshil”, [Kar.T.] DLT I, 106; KB 1059;

ötrüş-: “(birbirine mektup vb.) ulaştırmak”, [Kar.T.] DLT I, 232;

öttür-: “(kaval vb. ile) ses çıkarmak”, [Kar.T.] DLT I, 217;

ötüg (I): “kusma”, [Kar.T.] DLT I, 68;

ötüg (II): “arz edilen şey, dilek, rica”, [Kar.T.] DLT I, 68; KB 2498; **TİEMKök** 12: 42;

[ET.] BK D 39; **AYÖlmez** 149/20; **UM I** 155; **Hua.** 254;

[Har.T.] HŞ 1035;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ötün*, 87b-13;

- “dua”, [ET.] IB 29;
- “soru”, [ET.] UM I 97;
- “söz”, [ET.] UM I 214;

ötügçi: “(Han’a karşı) şefaatçi, dilekçi, ricacı”, [Kar.T.] DLT II, 144; KB 2493;

[ET.] Tun. III, a 10; **AYÖlmez** 158/2;

ötüglüg: “hakana arz edileceği şeyi olan (kimse)”, [Kar.T.] DLT I, 152;

ötük: “ayakkabı, kısa konçlu çizme”, bk. **etik**, **etük**.

ötül-: “geçilmek”, [Kar.T.] KB 249;

ötün: “rica, dilek”, bk. **ötüg**.

ötün-: “durumu hakana vb. makamlara arz etmek, dilekte bulunmak, istemek”, [Kar.T.] DLT I, 376; **AH** 41; **KB** 3770;

[ET.] Ton. 15; **AYÖlmez** 184/18; **UM I** 97; **Hua.** 38;

[Har.T.] **AKYB** K.I. 54; **HŞ** 1310;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GTSib** 119/2;

⁶¹⁸ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.Leh.] YUTS 309; UTİL III-797;

- “sormak”, [ET.] UM I 89;
- “söylemek”, [ET.] UM I 40;

ötünç: “ödünç, borç, geri verilmek üzere alınan, geri alınmak üzere verilen”, [Kar.T.] DLT I, 131; R 64: 17; TİEMKök 2: 245;

[Har.T.] HAP 2: 245;

[Kıp.T.] CC-I 18a/30; KMTT *ödünç*, 38b/11; K 112b/3; BM *ödinç*, 12a/1;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 987;

[Çağ.Leh.] UTİL III-797;

ötür- (I): “delmek, geçirmek”, bk. *ötgür-*, [Kar.T.] DLT I, 176; TİEMKök 18: 71;

[Har.T.] HŞ 306;

- “burgu, delik açmaya yarayan alet”, [Kıp.T.] RS *ötürgü*, 204c-6;
- “ömür geçirmek, yaşamak”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD 871;

ötür- (II): “(söz) söylemek, hatırlatmak”, bk. *ötgür-*, [Kar.T.] DLT I, 176;

[Har.T.] HŞ 3583;

ötür- (III): “(kaval vb.) çalmak”, [Kar.T.] DLT I, 176;

ötüse-: “(delik vb. yerlerden) çıkmak istemek, herhangi bir şeyden geçmek istemek”, [Kar.T.] DLT 793⁶¹⁹;

ötüş (ötüş): “bir çocuk oyununda ‘itme hareketini yanındakine geçir’ anlamında kullanılan söz”, [Kar.T.] DLT I, 60;

övüt: “öğüt” bk. *ögüt*, *ötlük*, [Kar.T.] DLT I, 102;

öw: “ev”, bk. *ef*, *ev*, *ew*, [Kar.T.] DLT I, 81;

[Har.T.] HŞ *öw*, 711;

⁶¹⁹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] CC-II *öv*, 62a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *öy*, 207/7; GD *öy*, 74: 2; MEs. *öy*, 18b/184; YED *öy*, 49/5; D *öy*, 103; LD *öy*, 2558; LGN *öy*, 88/4;

[Çağ.T./K.D] NİD *öy*, 85/2; BVas. *öy*, 420/3; Mün. *üy*, 2b/7; NC *öy*, 18a/1; NC *üy*, 34b/10; HBD *öy*, 37/1; ŞDG *öy*, 23/5; MA *öy*, A32a/4; BD *öy*, 182/2; MDF *öy*, 108; BTD *öy*, XVII/6; Abuş. *öy*, 988;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *öy*, 79a-14; ŞRT *üy*, 18b/10;

[Çağ.Leh.] YUTS *öy*, 309; UTİL *öy*, III-859; ÖTİL *üy*, IV-271;

- “oda”, [Kıp.T.] GT *öv*, 167/9; [Çağ.T./K.D] MA A49a/4; [Çağ.Leh.] YUTS *öy*, 309; UTİL *öy*, III-859; ÖTİL *üy*, IV-271;
- “bina”, [Çağ.Leh.] YUTS *öy*, 309; UTİL *öy*, III-859; ÖTİL *üy*, IV-271;
- “aile, hane halkı”, [Çağ.Leh.] YUTS *öy*, 309; UTİL *öy*, III-859; ÖTİL *üy*, IV-271;

öwke: “öfke, hiddet, gazap, kin”, bk. **öfke**, [Kar.T.] R 3: 119; KB 1317; TİEMKök 5: 22;

[ET.] AYÖlmez *övke*, 133/18; UM I *övke*, 65;

[Har.T.] NF 291-12; HAP 12: 92; HŞ *övke* 480; HŞ *efke*, 2307;

[Kıp.T.] K 29b/9; BVAğar 58b/14;

öwkele-: “öfkelenmek”, bk. **öpkele-**, [Kar.T.] KB 6310;

[ET.] IB *öbkele-*, 90; AYTok *övkele-*, 673;

[Har.T.] NF 292-4;

öwkelen-: “öfkelenmek, gazap etmek”, [Kar.T.] R 4: 93;

[ET.] AYTok 1006;

[Har.T.] HŞ *evkelen-*, 1732;

öwkelig: “öfkeli”, [Kar.T.] R 20: 86;

[Har.T.] NF 415-12; HAP 16: 58;

[Kıp.T.] K 64b/3;

öy: “ev”, bk. **öw**, **ef**, **ev**, **ew**,

öylen-: “evlenmek”, bk. **eğlen-**, **ewlen-**.

öyle: “Oğuz lehçesinde öğle vakti” bk. **öðlek**, **özle**, [Kar.T.] DLT I, 113;

[Har.T.] MM *ödle*, 125-3; HAP *öyleg*, 24: 58;

[Kıp.T.] BM *eylen*, 18a/8; GT *evle*, 40/4; MES 14a/2;

öyrül-: “çevrilmek”, bk. **ewrül-**.

öyük:

(1) “bataklık kumu”, bk. **üyük**, [Kar.T.] DLT I, 85⁶²⁰;

(2) “çamur, balçık”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 26;

[Har.T.] HAP 15: 28;

- “bataklık”, bk. **üyük**, [ET.] AYUçar 0177; [Har.T.] HŞ *öçük*, 2274;
- “meyve vb. için tortu, posa”, [Har.T.] HAP 70: 8; HŞ 1476⁶²¹;
- “dağ, tepe”, [Har.T.] HŞ 2449⁶²²; [Kıp.T.] KMTT 7a/8;
- “değerli eşyaların, hazinenin gizlendiği yer”, [Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 118/2;

öyük-: “(ayak kuma) gömülmek; (taştan) incinmek”, [Kar.T.] DLT I, 268;

öz (I):

(1) “kendi”, [Kar.T.] DLT I, 45; AH 120; R 9: 17; KB 4125; TİEMKök 9: 69;

[ET.] Ton. 34; AYÖlmez 141/4; UM I 190; IBTekin 8; Hua. 130; Üİ 108b/4;

[Har.T.] AKYB A.III. 8; MM 298-2; NF 8-9; HAP 6: 135; HŞ 4;

[Kıp.T.] CC-II 62b/27; Kİ 13; K 144a/3; EKK 26b/11; GT 25/4; İM 84b/7; KFLT 140b/1; MGİ 194a/6; MES 42b/2; MG 9a/8; BVÖzgür 6/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 10/2; TSM 71; GD 2: 7; MEs. 3a/16; MSD 7; YED 19/5; D 54; T 195; LD 20; LGN 3/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 30/5; BVas. 239/2; Mün. 2a/8; ÇH 25; NC 4a/1; HBD 1/6; ŞDG 18/2; ŞHD 3a-7; MA A3a/12; BD 4/85; MDF 62; BTD XVI/6; Abuş. 988;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-15; ŞRT 8a/06;

⁶²⁰ Atalay bu kelimeyi *üyük* şeklinde okumuş ve “sulu ve buna benzer yerlerde ayak basıldığı zaman kaybolan ve ayağı çıkarması güç olan kumluk yer” şeklinde anlamlandırmıştır.

⁶²¹ Demirci-Karslı *süsünnüñ avvalı hoş şāfī bolur / içer bolsa öyüki soñra kalur* şeklinde geçen kelimeyi “bataklık” madde başı altında vermiştir ama kelime “posa” anlamında kullanılmıştır.

⁶²² *kezer telbe teg ol yābān öyükde / özi bilmez ne kılnur bu küyükde.*

[Çağ.Leh.] YUTS 310; UTİL III-810; ÖTİL V-134;

(2) “ruh, can”, [Kar.T.] DLT I, 46;

(3) “bir şeyin içi, iç kısmı”, [Kar.T.] DLT I, 46;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 89/3;

(4) “kalp ve karın bölgesindeki organlar”, [Kar.T.] DLT I, 46;

(5) “ağacın özü, yağı”, [Kar.T.] DLT I, 46;

- “ömür, hayat, yaşam”, [ET.] AYÖlmez 137/20;
- “nefis, öz benlik, varlığın her türlü manevi yönü”, [Kıp.T.] K 137a/5;
- “yemeğin özü, yağı”, [Kıp.T.] Kİ 12;

öz (II): “yakın, akraba, kan bağı ile bağlı olan, üvey olmayan”, [Kar.T.] DLT I, 46;

öz (III): “iki dağ arasındaki dere ve çevresi, vadi”, [Kar.T.] DLT I, 46; R 20: 12;

[ET.] El. 12;

- “hendek, çukur”, [Har.T.] NF 382-17;

öz (IV): “sağır”, [Kar.T.] DLT I, 45;

öze:

(1) “üzerine, üzerinde, hakkında”, [Kar.T.] AH 154; KB 3056;

[Kıp.T.] İM 1b/3; BVAğar 2a/16;

(2) “üst”, [Kar.T.] AH 487;

özek: “omurilik”, [Kar.T.] DLT I, 71;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *özäk*, V-135;

- “(ağaç vb. için) kök”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *özäk*, V-135;
- “esas, köken, menşe”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *özäk*, V-135;

özekle-: “(koyunun) şahdamarını kesmek”, [Kar.T.] DLT I, 306;

özele: “üstünde, üzerinde”, [Kar.T.] KB 2155;

özel-:

(1) “aciz kalmak, içinden hemen çıkılamayacak bir işe düşmek”, [Kar.T.] DLT I, 196;

(2) “ruhu teslim etmekte zorlanmak”, [Kar.T.] DLT I, 196;

(3) “eziyet çekmek”, [Kar.T.] DLT I, 196; KB 1096;

özel-: “özlemek”, [Kar.T.] DLT III, 131;

özen: “nehir, ırmak”, bk. **ögüz**.

özge: “başka, diğer”, [Kar.T.] AH C 116;

[ET.] Ta. II, 5; AYUçar *özke*, 0502;

[Har.T.] AKYB K.V. 10; MM 237-2; NF 26-14; HAP 39: 68; HŞ 1478;

[Kıp.T.] CC-I 34b/5; Kİ 13; KMTT 59a/12; K 16b/8; EKK 49a/3; RS 206c-1; GT 48/10; İM 6a/6; KFLT 385a/6; MGİ 3b/1; MES 7a/2; MG 17a/4; BVÖzgür 119/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 14/11; TSM 14; GD 37: 7; MEs. 18b/185; MSD 543; YED 19/2; D 23; T 112; LD 10; LGN 14/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 12/1; BVas. 12/6; Mün. 1b/4; ÇH 49; NC 9a/5; HBD 23/7; ŞDG 8/3; ŞHD 13b-1; MA A4a/2; BD 6/1; MDF 15; BTd XXIV/2; Abuş. 988;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 68b-10; ŞRT 16b/09;

[Çağ.Leh.] YUTS 310; UTİL III-823; ÖTİL *özü*, V-136;

- “yadırgamak, benimsememek”, [Kıp.T.] İM *özgele-*, 331b/3;
- “yabancı”, [Çağ.Leh.] YUTS 310; UTİL III-823; ÖTİL *özü*, V-136;

özi: “Çiğil lehçesinde dağdaki yarık, vadi”, [Kar.T.] DLT I, 89; TİEMKök 13: 17;

özi- (I): “sızdırmak”, [Kar.T.] DLT 795⁶²³;

özi- (II): “gürültüden neredeyse sağır olmak”, [Kar.T.] DLT 795⁶²⁴;

⁶²³ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁶²⁴ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

özi boşu-: “içi boşalmak, ishal gitmek”, [Kar.T.] DLT 795⁶²⁵;

özit- (I): “duymayı ağırlaştırmak, sağırılaştırmak”, [Kar.T.] DLT I, 209;

özit- (II): “(ekşilik, küp vb. şeyleri) delmek”, [Kar.T.] DLT I, 209;

özkey: “sadık, vefalı”, [Kar.T.] KB 2237;

özle: “Kıpçaklarda öğle vakti” bk. **öðlek, öyle**, [Kar.T.] DLT 795⁶²⁶;

özle- (I): “pişirmek”, [Kar.T.] DLT 795⁶²⁷;

özle- (II): “benimsemek, alışmak”, [Kar.T.] KB B13;

[Çağ.Leh.] YUTS **özleş-**, 311;

özlük (I): “benlik, insanın kendisine tahsis ettiği şey, has, özgü”, [Kar.T.] DLT 795⁶²⁸;

[ET.] BK G 12;

[Har.T.] HŞ **özlüg**, 2967;

[Kıp.T.] MG 57b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 297/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 5/5; BVas. 203/5; Mün. 2a/6; ŞDG 11/4; BD 4/195; MDF 97; BTĐ XL/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT **özlik**, 16a/04; ŞRT 32b/01;

[Çağ.Leh.] YUTS **özlik**, 311; UTİL III-828; ÖTİL **özlik**, V-138;

özlük (II): “üzerine karar kılınan at”, [Kar.T.] DLT 795⁶²⁹;

özne-: “isyan etmek, emre uymamak, itiraz etmek, karşı koymak”, [Kar.T.] DLT I, 288; KB 2420;

özök: “kadınlar için kullanılan, ‘bedeni inciye benzer’ anlamında bir lakap”, [Kar.T.] DLT 795;

⁶²⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁶²⁶ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁶²⁷ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁶²⁸ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁶²⁹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

öztik-: “Kaşgarlı’ya göre “özlem ve ihtiras duymak” anlamındaki östük- fiilinin aslı, [Kar.T.] DLT I, 244;

özük (I): “oyularak havuz haline getirilen yer”, [Kar.T.] DLT I, 71;

özük (II): “derelerin birleştiği yer”, [Kar.T.] DLT I, 71;

P

pamuk: “Oğuz lehçesinde pamuk”, [Kar.T.] DLT I, 380;

[Kıp.T.] Kİ *mamuḡ*, 88; KMTT *banbuḡ*, 20b/1; EDM *bamuḡ*, 12b/12; EKK *bamuḡ*, 72a/2; İM *mamuḡ*, 93a/7; MGİ *bambuḡ*, 59b/2; MES *pambuḡ*, 29b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *mamuḡ*, 39b/407;

[Çağ.Leh.] YUTS *mamuḡ*, 261; UTİL *bambuḡ*, I-402; ÖTİL *bämbuḡ*, I-154; ÖTİL *mâmiḡ*, II-612;

- “kuş tüyü”, [Çağ.Leh.] YUTS *mamuḡ*, 261;
- “pamuk gibi bembeyaz, yumuşak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *mâmiḡ*, II-612;

pars: “yırtıcı bir hayvan, pars”, bk. *bars*, [Kar.T.] DLT I, 344;

pat: “çabuklaştırma için kullanılan bir kelime”, bk. *bat*, [Kar.T.] DLT I, 319-320;

[Çağ.Leh.] YUTS 316; UTİL I-602;

patla-: “kolalamak, nişastalamak”, [Kar.T.] DLT III, 291;

[Çağ.Leh.] UTİL *patlı-*, I-602;

pekmes: “pekmez”, bk. *bekmes*, [Kar.T.] DLT I, 440;

perçem: “Oğuzca işaret, alamet, belge”, bk. *beçkem*, [Kar.T.] DLT I, 483;

pış-:

(1) “pişmek”, bk. *bış-*, [Kar.T.] DLT II, 12;

(2) “olmak, kemale ermek, olgunlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 12;

pışg: “pişmiş olan”, [Kar.T.] DLT I, 373;

[Kıp.T.] RS *pişig*, 205a-36;

pışıgla-: “pişirmek”, [Kar.T.] DLT III, 336;

pışık: “Yağma lehçesinde pişmiş olan”, [Kar.T.] DLT I, 373;

pışrıl-: “pişirilmek”, [Kar.T.] DLT III, 23;

pışur-: “pişirmek”, bk. **bışur-**, [Kar.T.] DLT II, 78;

[Kıp.T.] BM *pişür-*, 58a/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *pişir-*, 95b-14;

[Çağ.Leh.] YUTS *puşur-*, 328;

- “olgunlaştırmak, hazırlamak”, [Çağ.Leh.] YUTS *puşur-*, 328;

pis: “tulum gibi şeylerin dibindeki çöküntü”, [Kar.T.] DLT I, 328;

pistik (I): “Çiğil lehçesinde eğrilmek üzere hazırlanmış pamuk sümeği”, [Kar.T.] DLT I, 476;

pistik (II): “Argu lehçesinde fitil”, [Kar.T.] DLT I, 476;

porsmuk: “porsuk”, bk. **porsuk**, [Kar.T.] DLT III, 417;

porsuk: “Oğuz lehçesinde porsuk”, bk. **porsmuk**, [Kar.T.] DLT III, 417;

[Kıp.T.] BM *borsuk*, 15b/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *borsuk*, 48; UTİL *borsuk*, I-456;

pow: “bayatlamasından dolayı ekmeğin üzerinde oluşan yeşillik”, [Kar.T.] DLT III, 129;

pus: “sis, duman”, [Kar.T.] DLT III, 124;

[Çağ.Leh.] YUTS *bus*, 53; UTİL *bus*, I-502;

pus-: “pusuya girmek, pusu kurmak”, [Kar.T.] DLT II, 10;

pusar-: “sislenmek, puslanmak”, [Kar.T.] DLT II, 78;

pusug: “pusu”, [Kar.T.] DLT I, 372;

pusuk-: “pusuya girmek, pusu kurmak”, [Kar.T.] DLT II, 116;

pusuş-: “birbirine pusu kurmak”, [Kar.T.] DLT II, 101;

pürçek:

(1) “insanın kâkülü, perçemi”, [Kar.T.] DLT I, 476;

(2) “atın perçemi”, [Kar.T.] DLT I, 476;

pürçeklen-:

(1) “insanın kâkülü, perçemi çıkmak”, [Kar.T.] DLT II, 276;

(2) “atın perçemi çıkmak”, [Kar.T.] DLT II, 276;

pürkür-:

(1) “püskürmek, fışkırmak”, [Kar.T.] DLT II, 171;

(2) “bulutlanmak”, [Kar.T.] DLT II, 170;

pürülen-: “tomurcuklanmak, filizlenmek, [Kar.T.] DLT II, 238;

[Kıp.T.] CC-II *bürülen-*, 79a/1;

püstüli: “kara pazı denen sebze”, bk. **büsteli**, [Kar.T.] DLT I, 451;

püşkel: “Hakanlıların dilinde pide gibi ince ekmek, çörek”, bk. **büşkeç**, [Kar.T.] DLT I, 481;

R

rapçat: “Kençek lehçesinde angarya”, [Kar.T.] DLT I, 451;

S

sa: “sana”, [Kar.T.] DLT III, 208;

[Kıp.T.] CC-II *saa*, 71a/14;

sa-: “saymak, hesaplamak”, [Kar.T.] DLT III, 247; R 33: 49; KB 6034; TİEMKök 19: 94;

[ET.] AYÇetin 910;

[Har.T.] MM 76-4; HAP 18: 49;

[Kıp.T.] K 28a/8; RS 186b-20;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 211/6;

saban:

(1) “saban, bütün aletleriyle beraber çift takımı”, [Kar.T.] DLT I, 402;

[Har.T.] AKYB Ka.I. 7;

[Kıp.T.] CC-I 4a/22; KMTT 10a/5; BM 10a/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *sapan*, 341; UTİL *sapan*, II-362;

(2) “toprağı ekin için hazırlama, sürme”, [Kar.T.] DLT I, 402;

- “ekilen alan”, [Kıp.T.] CC-I 40a/9;

sabanla-: “yeri işlemek, sürmek”, [Kar.T.] DLT III, 342;

şaç (I): “saç”, [Kar.T.] DLT I, 172; R 48: 27; KB 1103; TİEMKök 7: 150;

[ET.] BK G 12; AYUçar 0047;

[Har.T.] MM 39-1; NF 46-16; HŞ 1187;

[Kıp.T.] CC-I 47b/9; KMTT 20b/13; K 11a/9; EDM 12b/16; EDM *şaş*, 12b/16; EKK 68a/4; RS 189b-4; GT 271/9; İM 98a/7; KFLT 211a/34; MGİ 87b/5; MES 22b/1; MG 92a/2; BVÖzgür 40/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 182/7; GD 11: 3; MEs. 51b/536; MSD 442; YED 11/6; D 655; T 88; LD 287; LGN 13/8; BTD XL/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 120/3; BVas. 97/1; HBD 42/5; ŞHD 142b-1; BD 344; MDF 1821;

[Çağ.Leh.] YUTS *çaç*, 67; UTİL *çaç*, V-629; ÖTİL *sâç*, III-557; ÖTİL *çâç*, IV-511;

şaç (II): “kızartma kabı, sac”, [Kar.T.] DLT III, 147;

[Kıp.T.] KMTT 18b/10;

saç- (I):

(1) “serpmek, saçmak, yaymak”, [Kar.T.] DLT II, 4; AH 340; R 62: 10; KB 6072;

[ET.] IB 31; AYÖlmez 168/21; Hua. 277;

[Har.T.] MM 385-2; NF 227-7; HŞ 1;

[Kıp.T.] CC-I 25b/18; K 23b/1; BM 35b/9; İM 91b/2; MGİ 66b/3; BVAğar 20a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 147/12; MEs. 48b/504; MSD 285; YED 75/16; D 430; LD 1522; LGN 54/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 17/2; BVas. 305/8; NC 2b/5; HBD 151/3; ŞHD 27b-13; MDF 522; Abuş. 989;

[Çağ.Leh.] YUTS *çaç-*, 67; YUTS *çeç-*, 73; UTİL *çaç-*, V-632; ÖTİL *sâç-*, III-558; ÖTİL *çâç-*, IV-511;

(2) “malını dağıtmak”, [Kar.T.] DLT I, 470; R 63: 7;

- “paylaştırmak, paylaşmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *çaç-*, V-632; ÖTİL *sâç-*, III-558; ÖTİL *çâç-*, IV-511;

saç- (II): “uzaklaşmak”, [Kar.T.] KB 1313;

saçgak: “malını saçan”, [Kar.T.] DLT I, 470;

- “at takımı, havlu, kumaş vb. kenarlarındaki iplik salkımları, püskül, saçak”, [Kıp.T.] CC-I 52a/5; K 115b/9; KFLT *saçağ*, 147b/16; [Çağ.Leh.] ÖTİL *sâçâğ*, III-464; ÖTİL *çâçâğ*, IV-512;
- “atın topuklarının üstündeki bir tutam saç”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sâçâğ*, III-464;

saçgur-: “su vb. şeyleri saçmak üzere olmak”, [Kar.T.] DLT II, 187;

saçıl-:

(1) “para, mal vb. için saçılmak”, [Kar.T.] DLT II, 122; KB 3046;

(2) “saçılmak, dağılmak, serpilmek”, [Kar.T.] DLT II, 122;

[ET.] AYÇetin 800;

[Har.T.] NF 136-5; HAP 82: 2; HŞ 1351;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 66: 1; YED 127/7; D 795; T 153; LD 548; LGN 10/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 22/5; BVas. 478/5; NC 10b/10; HBD 42/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *çêçil-*, 75; UTİL *çêçil-*, V-734; ÖTİL *sâçil-*, III-557, 558;

- “uzaklaşmak, ayrılmak”, [Har.T.] HAP 12: 80;
- “sinirlenmek, kızmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *çêçil-*, 75; UTİL *çêçil-*, V-734;

saçın-: “su serpmeyi üstlenmek, suyu bizzat serpmek”, [Kar.T.] DLT II, 150;

saçıratgu: “bir çeşit tuzak”, [Kar.T.] DLT II, 331;

saçış-: “para vb. şeyleri saçmada yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT 797⁶³⁰;

saçıt- (I): “bir şeyi dağıtmak, dağıttirmek”, [Kar.T.] DLT II, 299; KB 2396;

saçıt- (II): “su vb. saçtırmak, serptirmek”, [Kar.T.] DLT II, 299;

saçlan-: “saçı çıkmak”, [Kar.T.] DLT II, 246;

saçlaş-: “birbirinin saçını çekiştirmek”, [Kar.T.] DLT II, 215;

saçlıg: “saçlı, gür saçlı”, [Kar.T.] DLT I, 464;

[Har.T.] NF 399-5;

[Kıp.T.] K 71a/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *çaçlık*, 67;

saçlın-: “bir yere çekilmek, uzaklaşmak, ayrılmak”, [Kar.T.] R 19: 22;

[Har.T.] HAP 4: 91;

saçra-: “koparak veya bir engele çarparak parçalar halinde etrafa dağılmak, sıçramak, fışkırmak, akmak”, [Kar.T.] DLT II, 133;

[Har.T.] NF 349-7; HŞ *sıçra-*, 4486;

[Kıp.T.] K *sıçra-*, 47a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 23a/233; D 579; LGN 48/3;

[Çağ.T./K.D] MA *saçıra-*, A30a/3; MA B44a/12; Abuş. 989;

[Çağ.Leh.] YUTS *çaçri-*, 67; YUTS *saçri-*, 336; UTİL *çaçrı-*, V-630; ÖTİL *säçrä-*, III-464;

saçrat-: “sıçratmak”, [Kar.T.] DLT II, 331-332;

[Kıp.T.] BM *sıçrat-*, 58b/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *çaçrat-*, 67; UTİL *çaçrat-*, V-630;

saçtaş-: “saçını çekiştirmek”, [Kar.T.] DLT II, 211;

saçtur-: “saçtırmak, dağıttirmek, yaydırmak”, [Kar.T.] DLT II, 183-184;

[Har.T.] HŞ 3253;

⁶³⁰ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.Leh.] YUTS *çaçtur-*, 67; UTİL *çaçtur-*, V-630;

saçu (I): “elbise, mendil vb. şeylerin saçağı”, [Kar.T.] DLT III, 219;

saçu (II): “istisna”, [Kar.T.] KB 10;

saçula-: “saçak yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 323;

sağ (I): “Oğuz lehçesinde akıl, zekâ”, bk. **sağ**, [Kar.T.] DLT III, 153-154;

sağ (II): “Oğuz lehçesinde sağlıklı, diri, hasta olmayan”, [Kar.T.] DLT III, 154; AH 133;

[Har.T.] AKYB A.V. 12; NF 330-13; NF *sağlık*, 334-4; HŞ *sağlık*, 4233;

[Kıp.T.] CC-I *sağlık*, 38a/26; CC-II *sav*, 62b/36-37; KMTT 27b/11; K 12a/3; EKK 67b/8; GT 116/5; İM 95b/8; MG 59b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 59: 4; YED 129/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 90/6; BVas. 98/8; HBD 69/4; ŞHD 73b-8; BD 396/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *sağ*, 337; UTİL *sağ*, II-388; ÖTİL *sâğ*, III-562;

- “doğru, gerçek”, [Kıp.T.] KMTT 27b/11; [Çağ.Leh.] UTİL *sağ*, II-388;
- “güvenli, dayanıklı, sağlam”, [Çağ.Leh.] UTİL *sağ*, II-388;
- “tam, bütün, hasarsız, sağlam”, [Çağ.Leh.] UTİL *sağ*, II-388;
- “suçsuz, masum”, [Çağ.Leh.] UTİL *sağ*, II-388;

sağ (III): “Oğuz lehçesinde sağ taraf”, [Kar.T.] DLT III, 154; R 34: 15; TİEMKök 19: 52;

[Har.T.] MM 300-2; NF 20-7; HAP 69: 19; HŞ 1385;

[Kıp.T.] CC-II *sa*, 61b/17-18; EDM 4b/12; BM 18b/6; RS 198c-10; GT 39/4; MGİ 51a/5; MES 31b/2; MG 10a/3; BVAğar 19b/19;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 81a-11;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *sâğ*, III-562;

sağ (IV): “yün kabartmak için kullanılan çubukların adı”, [Kar.T.] DLT III, 154;

sağ-: “süt için sağmak”, [Kar.T.] DLT II, 15;

[Har.T.] NF 22-10; HAP 38: 15; HŞ 4246;

[Kıp.T.] K 24a/9; İM 353b/7; KFLT 332a/31;

[Çağ.T./K.D] MDF 474;

[Çağ.Leh.] YUTS 337; UTİL II-388; ÖTİL *sâğ-*, III-563;

sağdıç: “dost, arkadaş”, [Kar.T.] DLT I, 455;

[ET.] Ta. IV;

[Kıp.T.] RS 192a-12;

sağıl-: “sağılmak”, [Kar.T.] DLT II, 124;

[Har.T.] HŞ *savıl-*, 2405;

[Kıp.T.] K 28b/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *sêğil-*, 349; UTİL *sêğil-*, II-662;

sağım: “bir sağımlık”, bk. **sağın**, [Kar.T.] DLT I, 397;

[Çağ.Leh.] YUTS *sêğim*, 349; ÖTİL *sâğim*, III-562;

sağın- (I): “(süt) sağar görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 152;

sağın- (II): “sanmak, zannetmek, düşünmek”, bk. **saşın-**, [Kar.T.] DLT II, 153;

[Kıp.T.] CC-I 7a/6; EKK 40b/11-12; EKK *sağan-*, 37b/5; GT 39/11; KFLT 262b/31; MG 86b/2; BVAğar 35b/25;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 17/1; GD 24: 3; MEs. 18a/178; MSD 635; YED 30/3; D 281; LD 1554; LGN 105/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 348/2; BVas. 382/4; Mün. 2a/21; HBD 62/3; ŞDG 23/3; ŞHD 139a-13; MA A41b/9; MA *sağun-*, A42b/11; BD 14/4; MDF 97; Abuş. 990;

- “özlemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sâğın-*, III-562, 563;
- “reva görmek, istemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sâğim*, III-563;

sağın: “sağmal”, bk. **sağım**, [Kar.T.] DLT 799⁶³¹;

[Çağ.Leh.] YUTS *sêğin*, 349; UTİL *sêğin*, II-662; ÖTİL *sâğim*, III-562; ÖTİL *sâğın*, III-562;

⁶³¹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

sağınılığ: “sağmal sahibi olan”, [Kar.T.] DLT I, 499;

sağır⁶³² (I): “hükümdarların maiyetiyle birlikte yaptığı bir av”, [Kar.T.] DLT I, 364;

- “av yeri, av alanı, avlak”, [ET.] IBTekin 63;

sağır (II): “koni şeklinde ve havana benzeyen, içine şarap vb. konulan kap”, [Kar.T.] DLT I, 406;

sağır (III): “sağır”, [Kar.T.] R 8: 22; TİEMKök 2: 18;

[Har.T.] NF 136-12; HAP 2: 171; HŞ 2340;

[Kıp.T.] K 81a/4; RS 196b-27; BVÖzgür 68/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 87/1;

sağış-: “sağmada yarışmak veya yardımlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 101;

[Çağ.Leh.] YUTS *səğış-*, 349; UTİL *səğış-*, II-662;

sağız (I): “sakız”, bk. **saķız**, [Kar.T.] DLT I, 365;

[Kıp.T.] İM 197a/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *səğiz*, 349; UTİL *səğiz*, II-662;

sağızğan: “saksağan”, bk. **sağzığan**, [Kar.T.] KB 2313;

[Kıp.T.] KMTT 11b/5; GT *sasıkan*, 235/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 790;

sağızlığ (I): “sakızı olan”, [Kar.T.] DLT I, 495;

sağızlığ (II): “katıksız çamuru olan, killi”, [Kar.T.] DLT I, 495;

[Çağ.Leh.] YUTS *səğizlik*, 349;

sağkuçı: “koyun vb.ni sağan kimse”, [Kar.T.] DLT II, 50;

sağılığ: “sayılan her şey”, [Kar.T.] DLT I, 464;

sağılık: “koyun, keçi vb. için sağmal, sağımlı”, [Kar.T.] DLT I, 471; R 38: 24; TİEMKök 6: 143;

⁶³² Atalay bu kelimeyi *sıgır* şeklinde okumuştur.

[Har.T.] NF 253-12; HAP 38: 24;

[Kıp.T.] KMTT 16a/11; RS 199b-22; BM *şoğlak*, 13a/7;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 990;

[Çağ.Leh.] YUTS *sağlık*, 337; UTİL II-387; ÖTİL *sâvlik*, III-539;

sağlıklan-: “sağmal koyun sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 275;

sağnağı: “kuru kabak”, [Kar.T.] DLT I, 491;

sağrak: “içmek için kullanılan çamçak, su kabı, kadeh”, [Kar.T.] DLT I, 471; R 43: 71;

[Har.T.] NF 310-13; HAP 37: 45; HŞ 2073;

[Kıp.T.] K 114b/6; RS 193b-16;

- “kafatası”, [Kıp.T.] CC-II *savrak*, 82a/14-15;

sağrı (I):

(1) “her şeyin üst tabakası”, [Kar.T.] DLT I, 421-422;

(2) “deri, işlenerek kullanılabilir duruma getirilmiş hayvan postu”, [Kar.T.] DLT I, 421;

[Kıp.T.] CC-I 46a/15; CC-II *savri*, 57a/3b; KMTT 13b/5;

sağrı (II): “memeli hayvanlarda bel ile kuyruk arasındaki omurga kısmı, sağrı”, [Kar.T.] DLT III, 350;

[Kıp.T.] MG 69a/8; BVÖzgür 64/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 92/12;

sağrıla:- “hayvan derisini sahtiyan yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 353;

sağtur:- “süt sağdırmak”, [Kar.T.] DLT II, 185;

[Çağ.Leh.] YUTS *sağdur*-, 337;

sağı: “ölçek, ölçü”, [Kar.T.] DLT III, 225; TİEMKök 2: 256;

[Har.T.] MM 255-1; HAP 7: 85; HŞ 3365;

- “kap”, [Har.T.] HAP 12: 72;

sağula-: “ölçmek”, [Kar.T.] DLT III, 325;

[Har.T.] HAP 83: 3;

sağur- (I): “suyu içine çekmek”, [Kar.T.] DLT II, 80;

sağur- (II): “Barsgan lehçesinde tükürmek”, [Kar.T.] DLT II, 81;

sağur- (III): Karluk lehçesinde kurutmak”, [Kar.T.] DLT II, 81;

sağ yağ: “tereyağı”, [Kar.T.] DLT III, 154;

[Har.T.] NF 25-1;

[Kıp.T.] KMTT *sa yag*, 17b/10; BM *şayağ*, 13b/8;

sağızgan: “saksagan”, bk. **sağızgan**, [Kar.T.] DLT I, 439;

[Kıp.T.] BM *sağsağan*, 17a/2; RS *sağsağan*, 197a-21; RS *sağsağan*, 200b-2; İM *sağsıkan*, 354b/3;

saht: “Oğuzlarda tokalar, kemer başları ve eyerlerdeki altın ve gümüş kakmalar”, [Kar.T.] DLT 811⁶³³;

sağ: “uyanık ve kıvrak zekalı olan”, bk. **sağ**, [Kar.T.] DLT I, 333; KB 2014; TİEMKök 8: 25;

[ET.] AYAyazlı 0099;

[Har.T.] MM 66-2;

[Kıp.T.] CC-II *sağ*, 82b/22b;

[Çağ.Leh.] YUTS 337; UTİL II-388;

sağ-: “varsaymak, kabul etmek”, [Kar.T.] DLT I, 85; KB 4428;

[Kıp.T.] K *sa-*, 162b/6;

sağa: “dağın eteği”, [Kar.T.] DLT III, 226;

[ET.] AYÇağ 630/22;

sağak: “çene”, [Kar.T.] DLT II, 286; TİEMKök 17: 109;

[Har.T.] HŞ 1101;

⁶³³ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] CC-I *sağak*, 48a/2; KMTT *sağak*, 21a/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 565;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 990;

[Çağ.Leh.] YUTS 337; UTİL II-389; ÖTİL *çäkäk*, IV-446;

- “çene altı”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 175/6;
- “şakak”, [Çağ.T./K.Ö.D] T 185; LD 694;

şakal: “sakal”, [Kar.T.] DLT I, 230; KB 1098; TIEMKök 20: 94;

[Har.T.] MM 39-1; NF 285-17; HAP 20: 94;

[Kıp.T.] CC-I 48b/25; KMTT 21a/12; K 41b/8; EDM 13a/10; EKK 68a/10; RS 189b-19; GT 314/4; İM 87b/2; KFLT 211a/30; MGİ 160a/4; MES 22b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 155/1; YED 113/12; LGN 30/2;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 187a-9; MDF 573; MDF *saḳkal*, 572;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 93a-4;

[Çağ.Leh.] YUTS 337; UTİL II-389; ÖTİL *sāḳāl*, III-561;

saḳalduruḳ: “başlık sıkı dursun ve düşmesin diye çene altından bağlanan ip”, [Kar.T.] DLT I, 530;

[Kıp.T.] RS *saḳalduruḳ*, 205c-17;

[Çağ.Leh.] UTİL II-389;

saḳalduruḳlan-: “börkün ipini bağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 205;

saḳçı: “nöbetçi, muhafız, bekçi”, [Kar.T.] KB 2143;

[Har.T.] HAP 72: 8;

[Kıp.T.] K 170a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 208/9; MSD 110;

[Çağ.Leh.] YUTS *saḳçi*, 337; UTİL II-392; ÖTİL *sāḳçi*, III-562;

- “nezaret eden, koruyan, gözeten, himaye eden”, [Har.T.] HAP 13: 33; HŞ 239;
- “kefil”, [Har.T.] HAP 16: 91;
- “Esmâ’ül hüsnadan koruyan, gözeten”, [Har.T.] HAP 34: 21;
- “karakol”, [Çağ.Leh.] YUTS *sağçı*, 337; UTİL II-393;

sağı-: “hayal gibi görünmek; hayal etmek”, [Kar.T.] DLT III, 268-269;

sağığ-: “serap, hayal”, bk. **sağım**, [Kar.T.] DLT I, 191; KB 5425;

[ET.] AYAYazlı 1160;

sağım: “serap, hayal”, bk. **sağığ**, [Kar.T.] KB 4759;

[Har.T.] HAP *sağığım*, 78: 20;

[Kıp.T.] İM *sağığım*, 125a/1;

sağın-:

(1) “düşünmek, hesap etmek, tasarlamak”, bk. **sağın-**, [Kar.T.] DLT I, 242; AH 176; R 7: 201; KB 1112;

[ET.] Ton. 6; AYÖlmez 141/20; UM I 27; IBTekin 42; Hua. 332; Üİ 106a/11;

[Har.T.] MM 283-1; NF 117-16; HAP 19: 67; HŞ 1197;

[Kıp.T.] GT 82/6; BVAğar 34a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 137/4; MEs. 37b/387; LGN 55/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 24/4; MA B108b/12;

(2) “zannetmek”, bk. **sağın-**, [Kar.T.] DLT III, 61;

[Har.T.] HAP 3: 142; HŞ 3397;

[Kıp.T.] GT 112/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 804;

(3) “umursamak, ilgilenmek”, [Kar.T.] DLT III, 361

[Çağ.T./K.D] BTD *sağın-*, XVII/5;

(4) “kaçınmak, çekinmek, sakınmak”, [Kar.T.] AH 346; KB 5409; TİEMKök 2: 282;

[Har.T.] HAP 2: 196; HŞ 1804;

[Kıp.T.] KMTT 36b/6; K 13b/4; İM 80a/5; MGİ 61a/3; MG 109a/4;

(5) “günah işlemekten sakınmak, takva sahibi olmak, inanmak, ibadet etmek”, [Kar.T.] R 5: 41;

[Çağ.Leh.] UTİL *sêğîn-*, II-663;

- “ummak, zannetmek, sanmak, tahmin etmek”, [Har.T.] HAP 39: 47; [Kıp.T.] İM 382b/1;
- “hatırlamak, düşünmek, hayal etmek, özlemek”, [Har.T.] HAP 12: 45; [Kıp.T.] K 84b/4; [Çağ.Leh.] YUTS *sêğîn-*, 349; UTİL *sêğîn-*, II-663;
- “korumak”, [Çağ.Leh.] UTİL *sêğîn-*, II-663;

sakınç:

(1) “keder, hüznün, gam, kaygı, endişe”, [Kar.T.] DLT I, 69; AH 426; R 12: 86; KB 6252;

[Har.T.] HŞ 1418;

[Kıp.T.] KFLT *saginç*, 35a/25;

(2) “düşünce, fikir”, [Kar.T.] AH 296; KB 1217; TİEMKök 7: 43;

[ET.] AYÖlmez 147/16; UM I A27; Hua. 332;

[Har.T.] NF 426-11;

[Kıp.T.] CC-I *saginç*, 7a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 60/6;

sakınçlı: “düşünceli”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 58;

[Har.T.] HŞ 4476;

sakıngu: “barınak, saklanma yeri”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 81;

sakınuğlı: “takva sahibi”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 177;

sakınuğ: “takva sahibi”, [Kar.T.] KB 4497;

[Kıp.T.] K 13b/5;

sakırğu: “kene, sakırğa”, [Kar.T.] DLT I, 489;

[Kıp.T.] KMTT *kasırtka*, 6a/4; RS *sakırka*, 200a-8;

şakış: “sayma, sayış, hesap”, [Kar.T.] DLT III, 247; R 15: 53; KB 2784; TİEMKök 19: 94;

[ET.] AYÖlmez 167/14;

[Har.T.] MM 180-4; NF 119-5; HAP 10: 5; HŞ 1598;

[Kıp.T.] KMTT *sağış*, 23a/8; K 143a75; EDM *sağış*, 17b/9; BM *sağış*, 17a/6; RS 186a-7; GT *sağış*, 280/1; GT 145/13; KFLT *sağış*, 195a/18;

- “hesap sorma, sorgu”, [Har.T.] HAP 38: 16;
- “düşünce, kaygı”, [Kıp.T.] GT *sağış*, 5/4;

sağışçı:

(1) “hesaptan anlayan”, [Kar.T.] KB 2218;

(2) “hesap sorucu, yargılayıcı”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 14;

sağış küni: “kıyamet”, [Kar.T.] R 15: 35; TİEMKök 1: 4;

sağışla-: “hesap sormak”, [Kar.T.] R 33: 39;

- “bir şeyi hesaplamak, tasarlamak, iyi ve kötü yanlarını düşünmek”, [Har.T.] HŞ 4520; [Kıp.T.] CC-II *sagışla-*, 63b/14; GT 338/7;
- “saymak, hesap etmek”, [Kıp.T.] KMTT *sağışla-*, 35a/13; EDM *sağışla-*, 17b/9; EKK 80a/12;

sağışsız: “hesapsız, çok”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 212;

[Har.T.] NF 399-1; HŞ 2126;

sağız: “yapışkan, yapışan”, bk. *sağız*, [Kar.T.] DLT I, 365;

[Kıp.T.] CC-I 17b/17; KMTT 19b/3; EDM 7a/8;

[Çağ.Leh.] YUTS *səğiz*, 349;

- “yapışkan çamur, kil”, [Kar.T.] DLT *sağız toprak*, I, 365; [Çağ.Leh.] YUTS *səğiz topa*, 349; UTİL *səğiz*, II-661;
- “sakız; çiğnenen reçine”, [Kıp.T.] K 38b/6; İM 292b/6; MGİ 41b/1; [Çağ.Leh.] YUTS *səğiz*, 349; UTİL *səğiz*, II-662;

sağızlıg: “üzerinde yapışkan şeyler olan”, [Kar.T.] DLT I, 495;

sağla-(I): “gözetmek, saklamak, korumak”, [Kar.T.] AH C 130; R 40: 9; KB 2550; TİEMKök 2: 235;

[Har.T.] MM 302-1; NF 18-16; HAP 14: 35; HŞ 1300;

[Kıp.T.] CC-I ; KMTT 36b/13; K 2b/1; EKK 79b/12; GT 333/10; İM 28a/6; KFLT 409a/23; MES 33a/6; MG 21b/2; BVÖzgür 12/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 19/10; TSM 75; GD 1: 5; MEs. 13a/129; MSD 370; T 216; LD 567; LGN *sağla-*, 64/4; LGN 48/8;

[Çağ.T./K.D] HBD *sağla-*, 116/3; ŞHD 90b-5; MA A44b/14; BD *sağla-*, 4/207; MDF *sağla-*, 1179;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73b-16; ŞRT 47b/04;

[Çağ.Leh.] YUTS *sağlı-*, 338; UTİL *sağlı-*, II-395; ÖTİL *sağlü-*, III-465;

- “riayet etmek”, [Har.T.] HAP 57: 27; [Çağ.Leh.] ÖTİL *sağlü-*, III-466;
- “gizlemek”, [Kıp.T.] RS 186b-9; [Çağ.T./K.Ö.D] YED 12/8;
- “çekinmek, kaçınmak”, [Kıp.T.] İM 91b/7; [Çağ.Leh.] ÖTİL *sağlü-*, III-465;
- “karaborsacılık yapmak, ihtikar yapmak, stokçuluk yapmak, daha sonra kullanmak üzere kenara koymak”, [Kıp.T.] İM 447a/6; [Çağ.Leh.] UTİL *sağlı-*, II-395; ÖTİL *sağlü-*, III-465;
- “kayırmak, iltimas etmek, (hatır) gözetmek”, [Kıp.T.] İM 1b/2; [Çağ.T./K.D] BD *sağla-*, 106/2; ÖTİL *sağlü-*, III-466;
- “muhafaza etmek, olduğu gibi korumak”, [Kıp.T.] İM 44a/7; [Çağ.Leh.] UTİL *sağlı-*, II-395; ÖTİL *sağlü-*, III-465;

sağla-(II): “hesaplamak”, [Kar.T.] KB 2220;

sağlan- (I): “gizlenmek, dikkatli olmak, kötü bir şeyden uzak durmak, korunmak”, [Kar.T.] DLT II, 247; AH C 158; KB 3661;

[ET.] AYAYazlı 0987;

[Har.T.] NF 240-10; HAP 49: 12; HŞ 2066;

[Kıp.T.] CC-I 6a/7; K 68b/1; GT 36/2; İM 52a/2; KFLT 272a/18; MGİ 191b/1; MG 77a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 58/13;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 47b/02;

[Çağ.Leh.] YUTS 338; UTİL II-394;

- “uzaklaştırılmak, uzak tutulmak”, [Har.T.] HAP 92: 17; [Kıp.T.] İM 304b/7;
- “çekinmek, ölçülü davranmak”, [Kıp.T.] İM 14b/7; BVÖzgür 117/3; [Çağ.Leh.] UTİL II-394;
- “geçinmek, hayatta kalmak”, [Çağ.Leh.] UTİL II-394;

saklan- (II): “korkmak”, [Kar.T.] R 28: 6;

saklaş-: “birbirini korumak, gözetmek, birlikte saklanmak”, [Kar.T.] DLT II, 216;

[Har.T.] HŞ 4041;

[Kıp.T.] MGİ 40b/1;

[Çağ.Leh.] UTİL II-394;

saklık: “uyanıklık”, [Kar.T.] KB 440;

[Çağ.Leh.] UTİL II-395;

saknuç: “takva sahibi, Allah’tan korkan”, [Kar.T.] R 3: 133; TİEMKök 19: 18;

[Har.T.] NF 222-17; HAP 19: 18;

saknuçluk: “takva”, [Kar.T.] R 48: 26; TİEMKök 2: 241;

[Har.T.] HAP 5: 8; HŞ 3493;

sal (I): “tutkaldan alınan, seramik üzerine sürülerek üzerine nakış işlenen yapıştırıcı, sır”, [Kar.T.] DLT III, 157;

sal (II): “sal”, [Kar.T.] DLT III, 156;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 1698;

[Çağ.T./K.D] BVas. 181/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 338; UTİL II-400; ÖTİL *sâl*, III-545;

sal (III): “tar anlamında kılıf, kelek”, bk. **tar**, [Kar.T.] DLT III, 156;

sal- (I): “alıp götürmek”, [Kar.T.] DLT II, 24;

şal- (II):

(1) “göndermek, bırakmak, yollamak, atmak”, [Kar.T.] DLT II, 24; AH 237; R 33: 51; KB 5876;

[ET.] AYÖlmez 148/12;

[Har.T.] AKYB K.VI. 20; MM 375-1; NF 63-8; HŞ 3198;

[Kıp.T.] CC-II 60b/14; K 128b/1; EKK 34b/9; GT 34/7; İM 140a/7; MES 25b/4; MG 42b/1; BVÖzgür 113/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 145/4; GD 5: 3; MEs. 39a/405; MSD 408; YED 34/2; D 366; T 145; LD 31; LGN 13/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 45/7; BVas. 204/1; Mün. 2b/15; ÇH 21; NC 4b/1; HBD 15/6; ŞDG 1/2; ŞHD 56b-6; MA A32b/13; BD 18/3; MDF 1994; Abuş. 990;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 96a-9; ŞRT 20b/06;

[Çağ.Leh.] YUTS 339; UTİL II-413; ÖTİL *sâl-*, III-548;

(2) “sallamak”, [Kar.T.] DLT II, 24;

[Har.T.] NF 130-12;

[Çağ.Leh.] YUTS 339; UTİL II-413; ÖTİL *sâl-*, III-549;

- “koymak, yerleştirmek”, [Har.T.] NF 180-13; [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 48; [Çağ.T./K.D] MA A48b/2; [Çağ.Leh.] YUTS 339; UTİL II-413; ÖTİL *sâl-*, III-548;
- “kendini iş, çalışma vb.ne vermek”, [Har.T.] HŞ 2647; [Çağ.Leh.] ÖTİL *sâl-*, III-548;
- “oyun, eğlence”, [Kıp.T.] İM *salmağ*, 415a/8;
- “serbest bırakmak, bağlı olduğu yer ile bağlantısını kesmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 36⁶³⁴; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 96a-11; [Çağ.Leh.] YUTS 339; UTİL II-413; ÖTİL *sâl-*, III-549;
- “(gözyaşı, ilaç vb) dökmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 778; [Çağ.T./K.D] MA A33b/6;
- “müjde”, [Çağ.T./K.Ö.D] D *salığ* 892;
- “bina etmek, inşa etmek, kurmak”, [Çağ.T./K.D] MA A33a/1; [Çağ.Leh.] YUTS 339; UTİL II-413; ÖTİL *sâl-*, III-549;
- “(bakış) atmak”, [Çağ.T./K.D] BTDLI/4;

⁶³⁴ *göbek salmak*.

- “yardımcı fiil”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sâl-*, III-549, 550;

sala: “kent, şehir, yerleşim yeri, memleket”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 96;

- “köy”, [Har.T.] AKYB K.I. 32;

salçı: “aşçı”, [Kar.T.] DLT III, 442;

salga: “at için taşkın, gem almaz”, [Kar.T.] DLT I, 425;

salı: “mala”, [Kar.T.] DLT III, 233;

salımlaş-: “biriyle sert bir şekilde tartışıp kavga etmek”, [Kar.T.] DLT II, 258;

salın- (I):

(1) “sarkmak, aşağı salınmak”, [Kar.T.] DLT II, 154; KB 2692;

[ET.] AYUçar 0095;

[Har.T.] NF 90-9; HAP 53: 8;

[Kıp.T.] CC-II 82b/27; İM 155a/1;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 990;

(2) “dolaşmak”, [Kar.T.] AH 413;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 531;

(3) “çıkarmak, soyunmak”, [Kar.T.] AH 277;

- “kibirle yürümek”, [Kıp.T.] K 20b79; İM *salına salına yürü-*, 85b/5;
- “hapse atılmak”, [Kıp.T.] İM 438a/1;

salın- (II): “serbest bırakılmak, salmak”, [Kar.T.] DLT I, 449;

[Kıp.T.] EKK 35a/1; MG 53a/7; BVAğar 27b/16;

- “sellerin nehir kıyısına fırlattığı odun”, [Kar.T.] DLT *salındı otuñ*, I, 449; [Çağ.Leh.] YUTS *silige*, 353;

salıñula-: “taş vb. fırlatmak”, [Kar.T.] DLT III, 410;

salıñula-: “sarkmak, salınmak”, [Kar.T.] DLT III, 410;

salıñ-: “karşılıklı bir şey sallamak; güreşte rakibi savurmak”, [Kar.T.] DLT II, 109;

salıñu: “sapan”, [Kar.T.] DLT III, 379;

saltur- (I): “sallatmak”, [Kar.T.] DLT II, 187;

saltur- (II): “Oğuz lehçesinde bıraktırmak, yollatmak”, [Kar.T.] DLT II, 187;

[Çağ.T./K.D] MA *saldur-*, D43b/10;

saman: “Çiğil lehçesinde saman”, [Kar.T.] DLT I, 415;

[Kıp.T.] KMTT *salam*, 10a/12; EDM 6a/15; RS 211a-7; İM 107b/4; KFLT 265b/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 196/1;

[Çağ.T./K.D] BVas. 445/1; MA A65a/10;

[Çağ.Leh.] YUTS 340; UTİL II-420;

samanlıg: “saman sahibi olan”, [Kar.T.] DLT I, 499;

[Çağ.Leh.] UTİL *samanlık*, II-422;

- “saman saklanılan yer”, [Çağ.Leh.] UTİL *samanlık*, II-422;

samda: “Çiğil lehçesinde giyilen sandal”, [Kar.T.] DLT I, 418;

samduy: “ılık (yemek vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 240; KB 4629;

samla-: “ilaç vermek, tedavi etmek”, bk. *emle-*, [Kar.T.] DLT III, 298;

samsıt-: “dil veya elle incitmek”, [Kar.T.] DLT II, 336;

samursak: “sarımsak”, bk. *sarmusak*, [Kar.T.] DLT I, 527;

[Çağ.Leh.] YUTS *samsak*, 340; UTİL *samsak*, II-424;

samurtug: “içinden nasıl çıkılacağı bilinmeyen, karışık olan”, [Kar.T.] DLT I, 494;

san (I): “sayı, miktar, hesap”, [Kar.T.] DLT III, 157; AH 60; R 9: 36; KB 1213; TİEMKök 9: 36;

[ET.] AYÖlmez 167/14; UM I 84; Üİ 100b/11;

[Har.T.] AKYB K.I. 16; MM 222-2; NF 398-13; HAP 23: 112; HŞ 231;

[Kıp.T.] CC-I 18b/24; K 46a/3; İM 62a/8; MG 103a/8; BVAğar 1b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 133/13; GD 198: 6; MSD 124; D 484; T 262; LD 946;

[Çağ.T./K.D] NİD 347/2; BVas. 533/2; HBD 187/7; BD 369; MDF 1342;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 68a-10;

[Çağ.Leh.] YUTS 340; UTİL II-426; ÖTİL *sân*, III-551,

- “sayısı belli olan, sayılmış, kota”, [Har.T.] HAP 2: 184; [Çağ.Leh.] UTİL II-426;
- “saygı, itibar”, [Çağ.T./K.Ö.D] T 134; LD 1689; [Çağ.T./K.D] NC 13b/5; ŞHD 175b-5;
- “defa, kere”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 191-4;
- “rakam”, [Çağ.Leh.] UTİL II-426; ÖTİL *sân*, III-552;
- “hacim, miktar”, [Çağ.Leh.] UTİL II-426; ÖTİL *sân*, III-552;
- “(dergi vb.) sayı”, [Çağ.Leh.] UTİL II-426; ÖTİL *sân*, III-552;

san (II): “vücut”, [Kar.T.] AH 276;

- “(hayvan) but, kalça”, [Çağ.Leh.] YUTS 340; UTİL II-428; ÖTİL *sân*, III-552;
- “(insan ve hayvanlar için) uyluk”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sân*, III-552;

san (III): “benzeme”, [Kar.T.] KB 1386;

sañ: “kuş pisliği”, [Kar.T.] DLT III, 357;

[Kıp.T.] RS 200b-19;

[Çağ.T./K.D] MDF 419;

san-: “sanmak, zannetmek, düşünmek”, [Kar.T.] DLT II, 28; AH 133; KB 6608; TİEMKök 16: 18;

[ET.] AYÖlmez 165/11;

[Har.T.] MM 172-1; NF 149-17; HŞ 4617;

[Kıp.T.] RS 187b-7; İM 208b/6; MGİ 72a/1; MG 103a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 30/1; D 83; LD 526;

[Çağ.T./K.D] NİD 249/3; BVas. 438/5; HBD 187/7; ŞHD 160a-5;

sana-:

(1) “saymak”, [Kar.T.] DLT III, 274; AH 60; TİEMKök 14: 34;

[ET.] AYÖlmez 167/15;

[Har.T.] NF 317-14; HAP 36: 12; HŞ 3573;

[Kıp.T.] CC-I 18b/22; KMTT 44a/6; K 46a/2; RS 187b-21; İM 355a/8; KFLT 113a/17; MG 110a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 71/4; GD 147:2; MSD 433; D 384;

[Çağ.T./K.D] MA A47b/6; BD 68/5; MDF 494; Abuş. 990;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 98a-10; HBD *saya-*, 196/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *sani-*, 341; ÖTİL *sänü-*, III-437;

(2) “sanmak, addetmek, bir şeyden saymak, farz etmek”, [Kar.T.] R 38: 62;

[Har.T.] HAP 38: 62;

[Kıp.T.] K 164a/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *sani-*, 341; ÖTİL *sänü-*, III-438;

- “kuşkulanmak, zanna kapılmak, şüphelenmek”, [Har.T.] MM 125-2; NF 434-2;
- “hesap etmek, bir şeyi iyi ve kötü taraflarıyla düşünmek”, [Har.T.] HŞ 4725;

sanaç kesirgü: “kırmızı dağarcık”, [Kar.T.] DLT I, 358;

- “dağarcık, çuval”, [Çağ.T./K.D] ŞHD *sanaç*, 188b-4; [Çağ.Leh.] YUTS *sanaç*, 340;

sağan: “tadı buruk olan”, [Kar.T.] DLT III, 376;

sañ-:

(1) “(bıçak, iğne vb.ni) batırmak, saplamak, delmek, (silah vb. ile) vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 420; KB 2026;

[ET.] KT D 36; AYÇağ 632/20;

[Har.T.] NF 67-8; HAP 7: 200; HŞ 3517;

[Kıp.T.] CC-I 21a/23; KMTT 35b/5; K 44b/3; EKK 80b/12; BM 57b/6; GT 61/10; İM 195a/6; KFLT 255a/42; KFLT *sanıç*-, 299a/51; MG 48a/5; BVAğar 43a/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 72: 5; YED 30/1; D 186; LD 2481; LGN 89/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 37/4; BVas. 548/6; Mün. 2b/13; HBD 164/5; ŞHD 150a-10; MA A20a/13; BTD X/4; Abuş. 991;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 77a-13;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *sänç*-, III-442;

(2) “(savaşa) mağlup etmek, yenmek, bozguna uğratmak”, [Kar.T.] DLT III, 420; KB 2335;

[ET.] IBTekin 34;

- “arı için (iğnesini) sokmak”, [Har.T.] HŞ 3611;
- “hayvanı yürümesi için dürtmek”, [Kıp.T.] İM 468a/5;
- “karnı yarmak”, [Kıp.T.] İM 423a/6;
- “ezerek öldürmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 21: 5;

sançguçı: “vuran”, [Kar.T.] KB 2316;

sançık- (I): yenilmek”, [Kar.T.] DLT II, 228;

sançık- (II): “bıçak vb. için saplanmak”, [Kar.T.] DLT II, 228;

sançıl- (I): “bıçak, diken vb. için batmak, saplanmak”, [Kar.T.] DLT II, 231; AH 455;

[Kıp.T.] MG 19a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 35/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 10/2; BVas. 407/3; Mün. 2a/22; HBD 165/3; BD 63/3; BTD III/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 340; UTİL II-433;

- “dürtülmek”, [Kıp.T.] İM 278b/6;

sançıl- (II): “asker için yenilmek, mağlup olmak”, [Kar.T.] DLT II, 231;

sançış-:

(1) “savaşmak, vuruşmak”, [Kar.T.] DLT II, 217;

[Har.T.] AKYB A.I. 11;

[Kıp.T.] MG 25a/4;

(2) “hançer vb. şeylerle birbirini karşılıklı dürtmek”, [Kar.T.] DLT II, 217;

[Kıp.T.] KFLT 126a/15;

- “savaş”, [Kıp.T.] BM *şançış*, 12a/9; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *sançış*, 252; D *sançış*, 64;

sandırış: “çekişme”, bk. *sandruş*, [Kar.T.] DLT III, 416;

sandırış-: “saçmalamak”, bk. *sanrış-*, [Kar.T.] DLT II, 214;

sandırı-: “saçmalamak, manasız ya da faydasız şeyler söylemek, sayıklamak”, bk. *sanrı-*, [Kar.T.] DLT III, 281;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *sandıra-*, 120b-13;

sandruş: “çekişme, mücadele; tartışma”, [Kar.T.] DLT III, 416;

sandvaç: “bülbul”, bk. *sanduvaç*, [Kar.T.] KB 4963;

sanduvaç: “bülbul”, bk. *sandvaç*, [Kar.T.] DLT III, 178;

sangar-: “saymak, addetmek, kabul etmek”, [Kar.T.] DLT II, 188-189;

sanı: “bir şeyden sayılma, bir şey sınıfına girme”, [Kar.T.] DLT 803⁶³⁵;

- “sayısız”, [Kıp.T.] MES *sanu*, 34b/2⁶³⁶;

⁶³⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁶³⁶ ... 34b (1) *sol elüme arkamdan degül andan meşh eyleye başına* (2) *aydağay yâ ilâhî yapğıl meni şanu rahmetün birle düşür başa* (3) *senün berekâtundan* ... şeklinde geçen kelimeyi Toparlı “sayısız” olarak anlamlandırmıştır ama anlamdan emin olmadığı için anlamın yanına soru işareti koymuştur. Bu bölümde abdestin nasıl alınacağı ve abdest alınırken okunacak dualar anlatılmaktadır. Söz konusu kelimenin geçtiği yerde

saṇla-: “kuş vb. için pislemek”, [Kar.T.] DLT III, 403;

[Çağ.T./K.D] MA *saṇḡu-*, A55A/4; MA *saṇḡur-*, A55a/5;

saṇlat-: “kuş vb. pisletmek”, [Kar.T.] DLT II, 359;

sanlıḡ: “sayısı belli, sayılı”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 104;

[Har.T.] HAP 18: 11;

[Çağ.Leh.] UTİL *sanlıḡ*, II-436;

- “fazla olmayan, az”, [Har.T.] HAP 12: 20;
- “sayısal”, [Çağ.Leh.] UTİL *sanlıḡ*, II-436;
- “sıralı”, [Çağ.Leh.] UTİL *sanlıḡ*, II-436;

sanrı-: “saçmalamak”, bk. *sandrı-*, [Kar.T.] DLT III, 181;

sanrıṣ-: “saçmalamak”, bk. *sandırıṣ-*, [Kar.T.] DLT II, 214;

sansız: “sayısız”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 37;

[ET.] Üİ 120b/14;

[Har.T.] NF 399-1; HŞ 1431;

[Kıp.T.] CC-II 60b/8; GT 5/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 341; UTİL II-435;

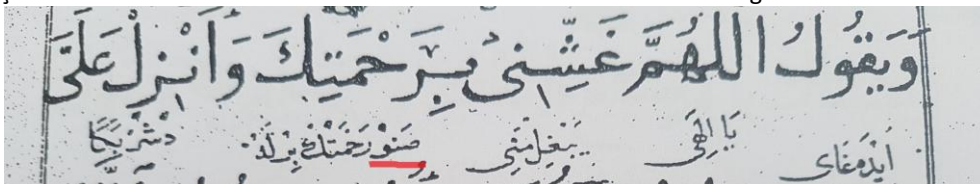
sap (I): “bir söze cevap ermede, öğütmede ve sulamadaki sıra”, [Kar.T.] DLT III, 145;

sap (II): “kılıç, bıçak, kazma, kürek vb.nin sapı”, [Kar.T.] DLT III, 145;

[Har.T.] HŞ 2763;

[Kıp.T.] KMTT 15a/1; RS 205a-11; GT 320/1; MG 72b/8;

de sol kolumuzu yıkarken “Allah’ım kitabımı (amel defterimi) sol tarafımdan ve arkamdan verme” diye dua ettikten sonra başın mesh edileceği ve “Allah’ım başını rahmetinle ört, bereketlerinden bana da nasip eyle” şeklinde dua edileceği anlatılmaktadır.

[Çağ.Leh.] YUTS 341; UTİL II-362; ÖTİL *sâp*, III-553;

sap-:

(1) “bağlamak, eksik olanı birleştirip onarmak, (yara, kırık vb.ni) sarmak”, [Kar.T.] DLT II, 3-4; KB 1858;

[ET.] IBTekin 48;

[Çağ.Leh.] UTİL II-368;

(2) “iğneye iplik geçirmek”, [Kar.T.] DLT II, 3-4;

[Kıp.T.] K 41a/9;

- “ayakkabı, kıyafet giymek”, [Çağ.Leh.] UTİL II-368;

sapı-: “at vb.nin kuyruğu oynamak”, [Kar.T.] DLT III, 257;

sapığ: “çadırın eteği”, [Kar.T.] DLT I, 374;

sapıl- (I): “bir yere giderken birine katılmak”, [Kar.T.] DLT II, 120;

sapıl- (II): “iğneye ip geçirilmek”, [Kar.T.] DLT II, 120;

sapın-: “iğneye ip geçirmeyi üstlenmek, ip geçirir gibi yapmak”, [Kar.T.] DLT II, 150;

sapıt-: “at, köpek vb. için kuyruk sallamak”, [Kar.T.] DLT II, 150;

sapıtgan: “devamlı kuyruğunu oynatan, sallayan”, [Kar.T.] DLT I, 513;

sapla-: “sap takmak”, [Kar.T.] DLT III, 296;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 126a-13;

[Çağ.Leh.] YUTS *sapli-*, 341; ÖTİL *sâplä-*, III-553;

saplat-: “kılıç, hançer vb. şeylere sap taktırmak”, [Kar.T.] DLT II, 344;

[Çağ.Leh.] YUTS 341; UTİL II-367;

saptur-: “bir şeyi birleştirmek için emir vermek, bağlattırmak”, [Kar.T.] DLT II, 183;

[Çağ.Leh.] UTİL II-366;

- “telefon için bağlattırmak”, [Çağ.Leh.] UTİL II-366;

sar-: “birini azarlamak, konuşmayı haşinleştirmek, kötü muamele etmek, sözle saldırmak”, bk. **ser-**, [Kar.T.] DLT III, 181;

[Har.T.] HŞ 849; HAP *sars-*, 17: 23;

saraguç: “kadın yaşmağı”, [Kar.T.] DLT I, 487;

saraguçlan-: “başörtüsüyle baş örtmek”, [Kar.T.] DLT III, 205;

saran: “cimri, eli sıkı”, [Kar.T.] DLT II, 250; KB 2061;

[ET.] AYÇetin 307;

- “deli, akılsız”, [Çağ.Leh.] YUTS *sarañ*, 341;

saranla-: “cimri saymak”, [Kar.T.] DLT III, 345;

saranlık: “cimrilik”, [Kar.T.] DLT I, 504; R 47: 37; KB 3035; TİEMKök 4: 37;

- “delilik, akılsız”, [Çağ.Leh.] YUTS *saranlık*, 341;

sargan: “çorak yerde yetişen bir bitkinin adı”, [Kar.T.] DLT I, 438;

sargan kemiş: “kurumuş kemişlik”, [Kar.T.] DLT I, 439;

sargan yir: “sargan otu biten yer”, [Kar.T.] DLT I, 438;

sargar-: “sararmak, rengi sarıya dönmek”, [Kar.T.] DLT II, 187-188; R 39: 21;

[Har.T.] NF 243-8; HAP 39: 21; HŞ 981; HŞ *sarar-*, 3395;

[Kıp.T.] K 66b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 23: 6; YED 34/5; T 221; LD 1723;

[Çağ.T./K.D] NİD 309/3; BVas. 76/3; HBD 94/4; ŞDG 31/4; ŞHD 46b-12; MA D34b/8; BD 29/1; Abuş. 991;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 89b-16;

[Çağ.Leh.] YUTS 341; YUTS *sargay-*, 341; UTİL *sargay-*, II-380;

sarıçga:

(1) “çekirge”, [Kar.T.] DLT I, 489;

[Kıp.T.] CC-II *sarınçka*, 57b/11b; KMTT *sarınçka*, 11b/3; İM *sarınçğa*, 355a/7; İM *sarınçka*, 354a/4;

(2) “insan için atik, hızlı”, [Kar.T.] DLT I, 489;

şarığ: “sarı”, [Kar.T.] DLT I, 374; KB 477; TİEMKök 14: 16;

[ET.] Ton. 48; IBTekin 11;

[Har.T.] NF 233-5; HAP 77: 33; HŞ 1212; MM *saru*, 76-3;

[Kıp.T.] CC-I *sarı*, 46b/ 32; KMTT *şaru*, 14a/3; K 66b/5; EDM *şarı*, 9a/7; EDM *şaru*, 9a/7; EKK 67b/6; RS 196b-16; RS *sarı*, 202c-2; GT *sarı*, 6/1; İM *sarı*, 450b/6; KFLT *saru*, 291a/9; MGİ 102b/3; MES *şaru*, 6a/4; MG *sarı*, 79a/3; MG 80a/5; BVAğar *sarı*, 14a/16; BVAğar 66b/22;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 86: 5; MSD 270; YED 19/7; T 48; LD 247;

[Çağ.T./K.D] BVas. 28/3; NC 8b/1; HBD 17/6; ŞDG 21/3; ŞHD 22a-4; BD 29/4; MDF 542; MDF *sarığ*, 553; BTD LXXIV; Abuş. 991; Abuş. *sarığ*, 991;

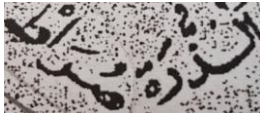
[Çağ.Leh.] YUTS *səriğ*, 351; UTİL *səriğ*, II-650; ÖTİL *səriğ*, III-449;

- “safra”, [Kıp.T.] CC-I *sarı*, 36a/9;
- “baykuş”, [Kıp.T.] EDM *şarı kuş*, 12a/6;
- “tereyağ”, [Kıp.T.] EDM *şarı yağ*, 7a/2; EKK 70b/6; RS *sarığ yağ*, 205b-12; İM *sarığ yağ*, 105a/6; MES *şarı yağ*, 9b/5;
- “Türkiye buğdayı”, [Kıp.T.] EDM BM *sarı ot*, 12b/6⁶³⁷;
- “sarılık olmak, hasta olmak”, [Kıp.T.] BM *şayruw ol-*, 83a/1;

sarığ çüvüt: “zırnık, arsenik rengi”, [Kar.T.] DLT III, 162;

sarığ erük: “kayısı”, [Kar.T.] DLT 805⁶³⁸; [Kıp.T.] RS 194b-6; RS *saru érük*, 202b-5;

⁶³⁷ Bu kelime Arapça الذرة “mısır” kelimesine karşılık olarak verilmiştir.

Zajaczkowski kelimeyi *şorağ* şeklinde okumuş ama bu kelimeyi anlamlandırmamış ve *sarığ oğ* madde başına göndermiştir. Al-Turk kelimeyi “Türkiye buğdayı” olarak anlamlandırırken Zajaczkowski, *sarığ oğ* madde başını “kukurydza (mısır)” olarak anlamlandırmıştır. Oysa EDM’de aynı şekilde (*şorağ*) geçen kelimeyi Zajaczkowski, “rodzaj prosa afrykanskiego, sorgo (Afrika darısı, süpürge darısı)” şeklinde anlamlandırmıştır. Toparlı ise kelimeyi *şarı at* (8b/7) şeklinde okumuş ve “sarı renkli at” olarak anlamlandırmıştır.

sarıg kezig: “sarılık”, [Kar.T.] DLT I, 391;

sarıgla-: “bir şeyin rengini sarıya çevirmek”, [Kar.T.] DLT III, 336;

sarıglıg: “sarılık hastalığı”, [Kar.T.] DLT I, 500;

sarıglık: “nesnelerin sarı oluşu, sarılık”, [Kar.T.] DLT I, 503;

[Har.T.] NF 340-14;

[Çağ.Leh.] YUTS *səriqlik*, 351; UTİL *səriqlik*, II-657;

sarıg surıg: “sarı”, [Kar.T.] DLT I, 374;

sarıg suw: “karındaki sarı su”, [Kar.T.] DLT I, 374;

sarıg turma: “havuç”, [Kar.T.] DLT I, 431;

sarıl- (I): “kızmak”, bk. arıl-, [Kar.T.] DLT II, 123;

sarıl- (II): “kendini suçlamak, vicdan azabı çekmek”, bk. erıl-, [Kar.T.] DLT II, 123;

sarıl- (III): “sarılmak”, [Kar.T.] DLT II, 123; KB 3809;

sarım: “ibrişim vb. kumaşlardan yapılan ve şarabı süzmek için ibrik, testi vb. şeylere takılan nesne”, [Kar.T.] DLT I, 397;

sarın-:

(1) “sarık vb. için sarınmak, bürünmek, örtünmek”, [Kar.T.] DLT II, 151; AH 432;

[Har.T.] HŞ 3266; HAP 33: 59;

[Kıp.T.] K 53a/1; BM 80b/3;

(2) “yaşmaklanmak, örtünmek”, [Kar.T.] DLT II, 151;

(3) “işe sarılmak, kendini işe sarmak, [Kar.T.] DLT II, 151;

sarınçı taşı: “alçı taşı”, [Kar.T.] DLT 806⁶³⁹;

sarış-: “sarık vb. sarmada yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 96;

sarıt- ~ sarut-: “sarık vb. şeyleri sardırmak; bir şey sarmayı istemek”, [Kar.T.] DLT II, 304;

sarık- (I): “ayak için uyuşmak, binek hayvanına binme yorgunluğundan dökülmek”, [Kar.T.] DLT III, 421;

⁶³⁸ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁶³⁹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

sarḳ- (II): “su vb. için damlamak, sızmak”, [Kar.T.] DLT III, 421;

[Çağ.Leh.] YUTS *sarḳi-*, 342; UTİL *sarḳa-*, II-381;

- “aşağı doğru uzanmak”, [Har.T.] HŞ 4142; [Kıp.T.] KFLT 147b/16;
- “yemek artığı”, [Kıp.T.] GT *sarḳat*, 174/8;
- “ağızdan akan salya”, [Kıp.T.] İM *sarḳat*, 116a/6;

sarkaç: “karamuk”, [Kar.T.] DLT III, 240⁶⁴⁰;

sarkaçlan-: “karamuk otu bitmek”, [Kar.T.] DLT II, 271;

sarkıç: “acı marul, yabani hindiba türünden bir bitki⁶⁴¹”, [Kar.T.] DLT I, 545;

sarkım: “kırağı”, [Kar.T.] DLT I, 485;

sarkındı (suw): “damla”, [Kar.T.] DLT I, 493;

[Çağ.Leh.] UTİL *sarḳındı*, II-381;

sarkınuk: “kırkbayır”, bk. **sarkıyuk**, [Kar.T.] DLT III, 179;

sarkış-: “bolca damlamak”, [Kar.T.] DLT II, 215;

sarkıt-: “damlatmak, sızdırmak, akıtmak”, [Kar.T.] DLT II, 339;

[Kıp.T.] CC-II *sarḳıt-*, 82a/12;

[Çağ.Leh.] YUTS *sarḳit-*, 342; UTİL II-381;

sarkıyuk: “kırkbayır”, bk. **sarkınuk**, [Kar.T.] DLT III, 179;

sarkur-: “damlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 189;

sarla-: “dolamak, sarmak”, [Kar.T.] DLT III, 296;

sarlan- (I):

(1) “sarık vb. şeyleri sarınmak”, [Kar.T.] DLT II, 246;

(2) “örtü vb. şeyleri sarınıp örtünmek”, [Kar.T.] DLT II, 246;

[Kıp.T.] K 156b/2;

⁶⁴⁰ Atalay’ın aktardığına göre bu kelime hem yazma hem de basma nüshalarda سَرْفَج şeklinde geçen kelimenin doğru halinin سَرْفَج olması gerektiğini söyler. *bugday katında sarkaç suwalur* “buğday yanında karamuk da sulanır”, cümlesinde geçen bu kelime Ercilasun ve Akkoyunlu’nun kitabında yer almamaktadır.

⁶⁴¹ Atalay, bu kelimeyi “yaban hindibasına benzer bir ot” olarak açıklamıştır.

(3) “ip vb. sarılmak”, [Kar.T.] DLT II, 246;

sarlan- (II): “işe hazırlanmak”, [Kar.T.] DLT II, 246;

sarlaş-: “sarık vb.’ni sarmada yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 215;

sarlat-: “sarık vb.’ni sardırtmak”, [Kar.T.] DLT II, 346;

sarmaçuk: “bir tür şehriye”, [Kar.T.] DLT I, 527;

sarmal-: “sudan çıkan şeyler için süzülme, üzerinden sular damlamak”, bk. **sermeş-**, [Kar.T.] DLT II, 233;

sarmaş: “bir şeyin bir şeye sarılması”, [Kar.T.] DLT I, 460;

sarmaş- (I): “ip vb. şeyleri sarmada yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 216;

sarmaş- (II): “iş için dolaşıp karışmak”, [Kar.T.] DLT II, 217;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 18b-4;

sarmat-: “ip vb. şeyleri sardırmak”, [Kar.T.] DLT II, 349;

sarmusak: “sarımsak”, bk. **samursak**, [Kar.T.] DLT I, 527;

[Har.T.] NF *sarımşağ*, 25-11;

[Kıp.T.] CC-I *sarmısak*, 54a/4; KMTT *sarımşağ*, 9a/11; EDM 7a/6; EDM *şarmısak*, 7a/6; EKK *saramsağ*, 71a/11; BM *sarımşağ*, 13b/9; RS *sarmısak*, 194b-19; BVAğar *sarımşağ*, 24a/22;

[Çağ.T./K.D] MA *sarımşağ*, A34b/6; MA *sarmısak*, A34b/12;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *särimsâğ*, III-449;

sarnıç: “deriden veya ağaçtan yapılmış geniş kap”, [Kar.T.] DLT I, 454;

sarp: “çetin, güç”, [Kar.T.] KB 3393;

[Har.T.] NF 19-8;

[Kıp.T.] CC-II 74a/3; KMTT 27a/2;

sarsal: “sansar”, [Kar.T.] DLT I, 483;

[Kıp.T.] CC-I *savsar*, 43a/5; KMTT *savsar*, 12a/10⁶⁴²; İM *savsar*, 354b/6;

sarsıg: “kaba, kötü (iş, söz vb.)”, [Kar.T.] DLT I, 464;

[ET.] AYTok 463;

⁶⁴² Bu kelime KMTT’de “samur” olarak anlamlandırılmıştır.

sarsıt-: “azarlatmak, sert davrandırmak, üzmek, incitmek”, [Kar.T.] DLT II, 336; TİEMKök 17: 23;

[Har.T.] NF 285-9; HAP 93: 10;

- “azarlamak, incitmek”, [ET.] AYÖlmez *sarsı-*, 136/9;

sart-: “tüccar, satıcı”, [Kar.T.] DLT I, 342; KB 2745;

sartla-: “tüccar saymak”, [Kar.T.] DLT III, 444;

saru-: “bir şeyi bir şeye sarmak”, [Kar.T.] DLT II, 262;

sarut-: “sardırmak”, bk. **sarıt-**, [Kar.T.] DLT II, 304;

şaşı-: “kokuşmak, kötü kokmak, bozulmak”, [Kar.T.] DLT III, 265;

[Har.T.] NF 389-12; HŞ 1946;

[Kıp.T.] CC-I 21a/10;

[Çağ.T./K.D] MA B42b/13;

[Çağ.Leh.] YUTS *səsi-*, 351; UTİL *səsi-*, II-661; ÖTİL *səsi-*, III-458;

- “ateş çıkarmadan yanmak, tütemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *səsi-*, III-458;
- “kinayeli laf söylemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *səsi-*, III-458;

şaşığ-: “kokmuş, kötü kokan”, [Kar.T.] DLT I, 372;

[Kıp.T.] CC-II *sası*, 62b/17;

[Çağ.T./K.D] MA 2531(D);

[Çağ.Leh.] ÖTİL *süssiğ*, III-458;

- “pis, kötü koku”, [Har.T.] NF 422-7; NF *sası*, 397-17; HŞ 1946; [Çağ.Leh.] YUTS *səsiğ*, 351; UTİL *səsiğ*, II-659;
- “kokarca”, [Çağ.Leh.] YUTS *sasığ*, 342;
- “kötü, hakaretli, kinayeli söz söyleyen kimse”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *süssiğ*, III-458;

sasık: “Üç şehri ve etrafındakilerin lehçesinde saksı”, [Kar.T.] DLT I, 382;

[Har.T.] HAP *saḥsıḳ*, 55: 14;

şaşıt-: “berbat etmek, kokutmak”, [Kar.T.] KB 4756;

[Har.T.] HŞ 1946;

[Çağ.Leh.] UTİL *sêsit-*, II-659;

saş at: “ürkek at”, [Kar.T.] DLT III, 152;

saşı:

(1) “ürkek, çekingen”, [Kar.T.] KB 4562;

(2) “birbirini tutmaz, tutarsız, uyumluluk göstermeyen”, [Kar.T.] KB 4324;

saştur-: “takas etmek”, [Kar.T.] DLT II, 185;

saşur-: “iki şeyi birbirinden ayırmak”, [Kar.T.] DLT II, 79;

sat-: “satmak”, [Kar.T.] DLT II, 295; AH 238; R 4: 74; KB 470; TİEMKök 2: 207;

[Har.T.] AKYB K.I. 20; MM 193-3; NF 246-11; HAP 12: 20; HŞ 2415;

[Kıp.T.] CC-I 28b/2; KMTT 40b/3; K 21b/2; EKK 76a/13; BM 35a/7; RS 187a-27; GT 321/4; İM 27b/4; KFLT 385b/38; MGİ 186b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 97/5; TSM 69; GD 224: 5; MEs. 37a/385; YED 270/6; D 387; LD 2009; LGN 65/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 376/3; BVas. 143/7; NC 25a/10; HBD 18/5; ŞHD 30a-13; MA A7a/4; BD 527; MDF 1376; BTD XXXVII/2; Abuş. 992;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 85b-1;

[Çağ.Leh.] YUTS 342; UTİL II-369; ÖTİL *sât-*, III-554;

- “ihamet etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL II-369; ÖTİL *sât-*, III-554;
- “takas etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL II-369;
- “gösteriş yapmak”, [Çağ.Leh.] UTİL II-369;

sata: “mercan”, [Kar.T.] DLT III, 218;

saşaş-: “karşılaşmak, rast gelmek”, *saşaş-*, [Kar.T.] TİEMKök 8: 45;

[Kıp.T.] K 149b/2; BM 32a/7; İM 72b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 1141;

satğa- (I): “bir kimseyi çiğnemek, incitmek”, [Kar.T.] DLT III, 288; KB 5709;

satğa- (II): “Oğuz lehçesinde bir yolun üzerinden geçmek”, [Kar.T.] DLT III, 288;

satgağ: “iftira eden, kara çalan”, [Kar.T.] KB 6441;

- “İSSİZ”, [ET.] AYÇetin *satgaksız*, 426;

satgağucu: “iftira eden”, [Kar.T.] KB 6441;

satgal- (I): “boyun vb. için çiğnenmek”, [Kar.T.] DLT II, 233;

satgal- (II): “alacak bir şeyle takas edilmek”, [Kar.T.] DLT II, 233;

satgaş- (I): “birbirinin boğazına yapışmak; haddi aşmak”, [Kar.T.] DLT II, 214;

satgaş- (II): “karşılaşmak, rastlamak, buluşmak, kavuşmak”, bk. *sataş-*, [Kar.T.] DLT II, 214; TİEMKök 3: 119;

[Har.T.] NF 131-16; HAP 2: 14;

- “cinsel ilişkiye girmek, birleşmek”, [Har.T.] MM *satlaş-*, 89-4;

satgaş- (III): “Oğuz lehçesinde alacak ile vereceği takas etmek”, [Kar.T.] DLT II, 214;

satgın: “satın, satış, ticaret”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 16;

[Har.T.] NF 22-1; HAP 4: 74;

[Kıp.T.] K 148b/6; RS *satın*, 187a-28; GT *satın*, 136/11; GT *satun*, 218/6; MG *satın*, 82a/1;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *satun*, 119b-11; MA 491(B); MA *satgün*, 7b/5;

- “hain, vatan haini”, [Çağ.Leh.] UTİL *satkun*, II-368;

satıguçı: “satıcı, satan”, [Kar.T.] DLT II, 296;

[Kıp.T.] K 157b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *satıkuçı*, 175/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *satıkuçı*, 342;

satıguluğ: “satılacak mal”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 19;

satıguluğ: “satmaya hakkı olan”, [Kar.T.] DLT II, 297;

satıg: “satış, alışveriş, ticaret”, [Kar.T.] DLT I, 374; R 62: 9; KB 5108; TİEMKök 14: 31;

[Har.T.] AKYB K.I. 28; MM 256-4; HAP 2: 275;

[Kıp.T.] CC-I *satıg*, 46a/4; CC-I *satık*, 28b/4; K 10b/9; KFLT *satıg*, 401a/15; KFLT *satık*, 340a/16;

[Çağ.T./K.D] MA B94a/13;

[Çağ.Leh.] YUTS *sétik*, 351; UTİL *sétik*, II-647;

satıgçı: “satıcı, tüccar”, [Kar.T.] KB 2994;

[ET.] Toyok ön tar. 3; AYÖlmez 196/21; UM I 43;

[Kıp.T.] CC-I *satıgçı*, 46a/6; EDM *şatıcı*, 17b/14; RS 205c-25; İM *satıcı*, 298b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *satıkçı*, 41b/429;

[Çağ.Leh.] YUTS *sétikçi*, 351; UTİL *sétikçi*, II-647; ÖTİL *sâtuvçi*, III-554;

satıgçılık: “ticaret, tüccarlık, satıcılık”, [Kar.T.] R 4: 29; TİEMKök 2: 16;

[Çağ.Leh.] YUTS *sétikçilik*, 351; UTİL *sétikçilik*, II-647;

satıgla-: “birlikte satmak, satışmak”, [Kar.T.] DLT III, 336;

satıglaş-: “karşılıklı alışveriş yapmak”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 111;

satıglık: “satılmak için hazırlanan, satılık”, [Kar.T.] DLT I, 503;

[Har.T.] NF *satlık*, 22-1;

[Çağ.Leh.] YUTS *satlık*, 342;

satıgsa-: “satmak istemek, satmak üzere olmak”, bk. *satisa-*, [Kar.T.] DLT III, 333;

satıgsak: “satmaya niyetli olan”, [Kar.T.] DLT II, 296;

satıl-: “satılmak”, [Kar.T.] DLT II, 121;

[Kıp.T.] İM 388b/3; KFLT 416b/56;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 140/8; LD 282;

[Çağ.Leh.] YUTS *sétıl-*, 351; UTİL *sétıl-*, II-647;

satılık/ satlık: “satılık”, bk. **satıgılık**.

satın-: “satıyormuş gibi görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 150;

sadır: “soysuz anlamında bir küfür”, [Kar.T.] DLT I, 406;

satısa-: “satmak istemek”, bk. **satıgsa-**, [Kar.T.] DLT III, 284;

satış-: “satmada yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 89;

[Çağ.Leh.] YUTS *sétış-*, 351; UTİL *sétış-*, II-647;

satma: “bağ bekçisinin geceleri oturmak için ağacın üzerine kurduğu rafa benzer tahta”, [Kar.T.] DLT I, 433;

sattaçı: “Türkmenler ve onlardan sonrakilerin lehçesinde satan”, [Kar.T.] DLT 809⁶⁴³;

sattur-: “sattırmak”, [Kar.T.] DLT II, 183;

[Kıp.T.] EKK *şağtur-*, 76a/13; EKK *sağtur-*, 76a/12;

[Çağ.Leh.] YUTS 342;

satu: “faydasız, gereksiz söz”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 32;

satula-: “faydasız söz söylemek”, [Kar.T.] DLT III, 323;

satur-: “saydırmak”, [Kar.T.] DLT III, 187;

saw (I):

(1) “söz”, bk. **sav**, [Kar.T.] DLT III, 154; KB 1751;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 16/9;

(2) “atasözü, mesel”, [Kar.T.] DLT III, 154;

(3) “anlatım”, [Kar.T.] DLT III, 154;

(4) “hikâye, kıssa”, [Kar.T.] DLT III, 154; TİEMKök 4: 164;

⁶⁴³ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

(5) “mektup”, [Kar.T.] DLT III, 154;

(6) “haber”, [Kar.T.] DLT III, 154; TİEMKök 10: 71;

(7) “şöhret”, [Kar.T.] DLT III, 43;

[Çağ.T./K.D] ŞHD sav, 119b-1;

(8) “öğüt, nasihat”, [Kar.T.] KB 1356;

[Çağ.Leh.] YUTS sava~~k~~, 342;

saw (II): “som, içi dolu olan, külçe”, [Kar.T.] KB 1916;

sav: “söz, laf, kelam”, bk. saw, [Kar.T.] R 49: 6;

[ET.] AYÖlmez 141/22; UM I 7; IBTekin sab, 7; Hua. 34; Üİ 126a/2;

saw-: “bırakmak, salmak, dağıtmak”, [Kar.T.] KB 6168;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 215/4; YED sav-, 227/4;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 132a-8;

- “yerini değiştirmek”, [Har.T.] HŞ sav-, 2248⁶⁴⁴;
- “geçiştirmek, başından atmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] D sav-, 305;

savaş: “kavga, çekişme”, [Kar.T.] R 4: 65;

- “savaş”, [Har.T.] AKYB K.VII. 31; [Kıp.T.] BM şawaş, 12a/10⁶⁴⁵; GT 153/11; [Çağ.T./ K.Ö.D] YED 146/7;

sawaş-: “dövüşmek”, [Kar.T.] DLT II, 102;

- “savaşmak”, [Har.T.] HŞ savaş-, 1752; [Kıp.T.] KMTT savaş-, 43b/10; CC-I sovaş-, 7b/18; EDM savaş-, 21a/6; [Çağ.Leh.] ÖTİL säväs-, III-413;
- “kamçılama”, [Çağ.Leh.] ÖTİL säväs-, III-413;

⁶⁴⁴ yat oğrıdn matâ‘nı savsa bolur / kelür bolsa hem anı kavsa bolur.

⁶⁴⁵ Bu kelimeyi Zajaczkowski, şawaş şeklinde dış-dudak v’si ile okumuştur.

sawçı (I):

- (1) “peygamber”, [Kar.T.] DLT III, 441; R 7: 158; KB 1200; TİEMKök 9: 41;
 (2) “Hz. Muhammed”, [Kar.T.] KB 30⁶⁴⁶;
 (3) “Esmâ-i Hüsnâ’dan nezaret eden, koruyan, gözeten”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 173;

sawçı (II): “Oğuz lehçesinde dünürler arasında haber getirip götüreren elçi, görücü”, [Kar.T.] DLT III, 154;

[ET.] AYÇağ *savça*, 638/10; IBTekin *sabçı*, 11;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *sâvçı*, III-542;

sawçılık: “peygamberlik”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 173;

sawdıç: “dallardan örülen, içinde meyve vb. şeyler taşınan sepet”, [Kar.T.] DLT II, 271;

sawdıçlan-: “sepet sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 271;

sawıl-:

- (1) “savulmak, def edilmek”, [Kar.T.] DLT I, 106;
 (2) “güneş için inmek”, bk. *sawul-*, [Kar.T.] DLT II, 170;
 (3) “yıldız için kaymak”, bk. *sawul-*, [Kar.T.] KB 4888;

sawla-: “söylemek, anlatmak”, [Kar.T.] DLT III, 297; TİEMKök 20: 99;

sawlan-: “söylenmek”, [Kar.T.] KB 909;

sawlaş-: “karşılıklı söz söylemek, herhangi bir şey üzerine konuşmak”, [Kar.T.] DLT II, 216; TİEMKök 2: 258;

sawruk-: “sular dalgalanıp coşarak akmak, gözyaşı savrularak akmak”, [Kar.T.] DLT II, 228;

sawrul-:

- (1) “dağılmak, saçılmak, ırmak için kaynayıp taşarak akmak”, [Kar.T.] DLT II, 232;

[ET.] AYÇağ *savrul-*, 630/19;

[Çağ.T./K.D] NİD *savrul-*, 256/3; ML *savrul-*, 136; HBD *savrul-*, 190/1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *sâvril-*, III-539; ÖTİL *sâvuril-*, III-540;

⁶⁴⁶ KB 47 ve 6645 nolu beyitlerde de aynı anlamda kullanılmıştır.

(2) “savurmak, kaynayan yemeğin suyunun taşmasına engel olmak üzere kepçeyle savurup tencereye koymak”, [Kar.T.] DLT II, 232;

(3) “gözyaşı için dağılarak akmak”, [Kar.T.] DLT II, 232;

(4) “tahıl vb.’ni rüzgâra tutulup dağıtılmak”, [Kar.T.] DLT II, 232;

savruş-: “tahıl vb. savurmada yardım etmek; sulu yemeği taşmaması için kepçeyle savurmak”, [Kar.T.] DLT II, 213;

savu-: “soğumak”, bk. **soğı-**.

sawuk: “sıcaklığı düşük olan, soğuk”, bk. **sogık, soguk**, [Kar.T.] R 38: 42;

[Har.T.] NF 30-16; HŞ **savuk**, 1994;

[Kıp.T.] CC-I **savoh**, 39a/19; CC-I **savok** 13a/6; KMTT **savuk**, 5b/12; EDM **savuk**, 2b/4; RS **savuk**, 205d-2; GT **savuk**, 37/1; İM 117b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. **savuk**, 23b/239; YED **savuk**, 121/7; D **savuk**, 368; LGN **savuk**, 32/2;

[Çağ.T./K.D] NİD **savug**, 5/6; BVas. **savug**, 316/5; HBD **savuk**, 136/4; ŞHD **savuk**, 80b-1; MA **savug**, A4a/8; MA **savuk**, 182(B); BD **savuk**, 397/2; Abuş. 992;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT **savuk**, 73b-8;

[Çağ.Leh.] YUTS **savuk**, 342; ÖTİL **savuk**, III-540;

- “ayaz, sert soğuk”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **savuk**, III-540;
- “sevgiden yoksun, davranış olarak sert olan, insan ilişkilerinde sıcakkanlı olmayan”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **savuk**, III-541;

sawukluk: “soğukluk”, bk. **sowukluk**.

sawul-:

(1) “meyletmek, eğilmek”, [Kar.T.] DLT II, 125;

(2) “güneş için eğilip batmak”, [Kar.T.] DLT II, 125;

(3) “yıldız için aşağıya inmek, kaymak”, [Kar.T.] KB 6216;

- “yol vermek, yana çekilmek, yer açmak”, [Har.T.] MM 131-2; [Kıp.T.] KMTT *savul-*, 41b/11;
- “uzaklaşmak, bulunduğu yerden ayrılmak”, [Kıp.T.] BM 40a/5;
- “(üzüntü, keder) dağılmak, etkisiz hale gelmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] D *savul-*, 481;

sawur-: “dağıtmak, savurmak”, [Kar.T.] DLT II, 82; R 20: 97; TİEMKök 20: 97;

[Har.T.] HAP 51: 1; HAP *savur-*, 51: 1;

[Kıp.T.] K *savur-*, 24a/2; İM 473b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *savur-*, 156: 2; MEs. *savur-*, 20b/209; YED *savur-*, 36/5; D *savur-*, 269; LGN *savur-*, 15/3;

[Çağ.T./K.D] NİD *savur-*, 219/1; BVas. *savur-*, 580/3; HBD *savur-*, 72/3; ŞHD *savur-*, 15a-8; BD *savur-*, 56/5;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *sâvur-*, III-540;

- “boşa gitmek, mahvolmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sâvur-*, III-540;

sawurt-: “savurtmak”, [Kar.T.] DLT III, 431;

saw uşak: “söylenti”, [Kar.T.] DLT 811⁶⁴⁷;

say:

(1) “taşlık yer”, [Kar.T.] DLT III, 158;

(2) “çakıl taşı”, [Kar.T.] KB 212;

- “çöl”, [ET.] AYUçar 0900;
- “atın boyunu aşmayan su, çok derin olmayan su, çay, kışın akıp yazın akmayan dere”, [Kıp.T.] BM 11a/1; Kİ; [Çağ.T./K.Ö.D] LD 715; [Çağ.T./K.D] NİD 111/1; BVas. 598/1; ML 71; [Çağ.Leh.] YUTS 342; ÖTİL *sây*, III-545;
- “nehir yatağı”, [Çağ.Leh.] YUTS 342; UTİL II-443;

say-: “saymak”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 84;

⁶⁴⁷ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Har.T.] HŞ 3140; EDM 17b/10;

[Kıp.T.] EKK 72b/3; BM 61b/2; İM 189a/7; MGİ 208a/2; MES 28a/1;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 992;

[Çağ.Leh.] YUTS 343; UTİL II-449;

sayā-: “saymak, hesaplamak”, bk. **sana-**.

saygır-: “yer için neredeyse kara taşlı olmak”, [Kar.T.] DLT III, 193;

sayık-: “yer için kara taşlı olmak”, [Kar.T.] DLT III, 190;

sayış-: “ödenek”, [Kar.T.] DLT III, 126;

saypa-: “malı harcamak, israf etmek”, [Kar.T.] DLT III, 311;

saypat-: “malı israf ettirmek, çar çur ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 357;

sayra-:

(1) “kuş için ötmek, şakımak”, [Kar.T.] DLT III, 311; KB 4963;

[Har.T.] HŞ 1503; HŞ *sarna-*, 2108⁶⁴⁸;

[Kıp.T.] GT 266/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 92/3;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 16b-2; Abuş. 993;

[Çağ.Leh.] YUTS *sayri-*, 343; UTİL *sayrı-*, II-446;

(2) “hezeyan etmek, saçmalamak”, [Kar.T.] DLT III, 311;

sayramlan-: “su için azalmak”, [Kar.T.] DLT III, 205;

sayram suw-: “sığ su”, [Kar.T.] DLT III, 176;

[Kıp.T.] CC-II *say*, 58a/33;

sayraş- (I): “birlikte ötmek, ötüşmek”, [Kar.T.] DLT III, 194;

[Çağ.Leh.] YUTS 343;

sayraş- (II): “birden fazla kişi için hezeyan edercesine konuşmak”, [Kar.T.] DLT III, 194;

sayrat-: “konuşmaya yöneltmek, söyletmek”, [Kar.T.] DLT II, 357;

[Har.T.] HŞ 2096;

⁶⁴⁸ *ketip kün çıktı erse perdedin ay / ‘âsesler keldi tep tün çaldı sarnay.*

- “insan için kuş gibi öttürmek, neşelendirmek”, [Har.T.] HŞ 3048; [Çağ.T./K.D] ŞHD 58a-12; [Çağ.Leh.] YUTS 343; UTİL II-446;

seç-:

(1) “vahiy etmek, bildirmek, iletmek”, [Kar.T.] R 15: 66;

(2) “seçmek, ayırmak”, [Kar.T.] R 33: 51; KB 2220;

[ET.] AYUçar 0242; Üİ 116a/11;

[Har.T.] MM 367-1; HAP 8: 37; HŞ 3512;

[Kıp.T.] RS 191c-26;

(3) “hüküm vermek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 113;

seçe: “Oğuz lehçesinde serçe”, [Kar.T.] DLT III, 219;

[Kıp.T.] Kİ *çerça*, 43⁶⁴⁹; KMTT *serçe*, 11a/2; BM *serçe*, 16b/3; BVAğar *sirçe*, 48b/24;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *siçek*, 56b-8;

seçgüçi: “hakem”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 43;

seçigli: “hakem”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 35;

seçil-: “seçilmek, ayrılmak, ayırt edilmek”, [Kar.T.] KB 1843;

[ET.] AYÖlmez 166/13;

seçim: “saçma tanesi”, [Kar.T.] KB 2787;

seğre-: “kalabalık için hafiflemek, azalmak, seyrekleşmek”, [Kar.T.] DLT III, 277;

seğre-: “elbise iççin havı dökülüp eskimek”, [Kar.T.] DLT III, 277;

seğrek: “az, seyrek”, [Kar.T.] DLT I, 477;

[Har.T.] NF *seyrek*, 23-6;

[Kıp.T.] CC-I *seyrek*, 37b/17; K *seyrek*, 66a/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *sirek*, 355;

⁶⁴⁹ Caferoğlu bu kelimeyi “Tatarca bir kuş” şeklinde anlamlandırmıştır.

seğrek kapug: “parmaklıklı kapı”, [Kar.T.] DLT I, 478;

seğreş-: “kalabalık için azalmak”, [Kar.T.] DLT II, 211;

seğret- (I): “elbiseyi seyreltmek, kalınlığı gitmek, yoğunluğu azalmak”, [Kar.T.] DLT II, 332;

seğret- (II): “(kalabalık için) azaltmak”, [Kar.T.] DLT II, 332;

sekontir: “Zühal yıldızı”, [Kar.T.] KB 131;

şekerçi: “haydut”, [Kar.T.] KB 5571;

sekir-: “koşmak; zıplamak; seğirmek”, bk. **sekri-**.

sekirt-:

(1) “koşturmak, hareket ettirmek, oynatmak”, bk. **sekrit-**, [Kar.T.] DLT II, 274; R 59: 6; KB 2383;

[Har.T.] NF 47-5;

(2) “musallat etmek”, [Kar.T.] R 33: 60;

- “atı sürmek”, [Kıp.T.] KMTT *segirt-*, 35b/5;

sekiz: “sekiz”, bk. **sekkiz**, [Kar.T.] DLT I, 365; R 39: 6; KB 4818;

[ET.] BK D 14; AYÖlmez 138/9; UM I 219; Hua. *säkiz*, 81; Üİ 107a/6;

[Har.T.] AKYB A.I. 24; NF 101-8; HAP 6: 143; EDM 14b/13;

[Kıp.T.] CC-II *segiz*, 60b/23; KMTT 23b/1; K 43b/8; EKK 72b/13; RS *sëkiz*, 197b-2; İM 101b/1; KFLT 409a/20; MGİ 42b/3; MES *sikiz*, 36b/3; MG 100a/6; BVAğar 38a/22;

[Çağ.T./K.Ö.D] T *sikiz*, 39;

[Çağ.T./K.D] SM *sikiz*, 57; ŞHD *sikiz*, 141b-6; MDF *sikiz*, 1227; Abuş. 993;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 12a/05;

sekiz on: “seksen, sekiz kere on”, [Kar.T.] DLT I, 437;

sekkiz: “sekiz”, bk. **sekiz**, [Kar.T.] DLT I, 365; TİEMKök 6: 143;

[Har.T.] MM 277-2; NF 114-8;

[Kıp.T.] BM 17a/8;

[Çağ.T./K.ÖD] MSD *sikkiz*, 121; YED *sikkiz*, 2/3;

[Çağ.T./K.D] ÇH *sikkiz*, 9; NC *sikkiz*, 5a/10; MA *sëkkiz*, A43b/13; BD *sikkiz*, 514/2; MDF *sikkiz*, 269;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 69a-4; ŞT *sikkiz*, 67b-9;

[Çağ.Leh.] UTİL II-483;

sekri-: “hoplamak, atlamak, zıplamak, sekmek”, [Kar.T.] DLT III, 281;

[Har.T.] HŞ *sekir-*, 1076;

[Kıp.T.] CC-I *sekir-*, 27a/12; RS *sëkri-*, 187b-17;

[Çağ.T./K.D] BVas. *sikri-*, 119/4; SM *sikir-*, 109; MDF *sigri-*, 474; Abuş. *segri-*, 993;

[Çağ.Leh.] YUTS 344; UTİL II-482; ÖTİL *säkrü-*, III-425;

- “bir yerden atlamak, inmek”, [Har.T.] HŞ *sekir-*, 3274;
- “erkek hayvan için dişiye aşmak, çiftleşmek”, [Kıp.T.] K *sekir-*, 15b/1;
- “hayvan için sıçramak, tepinmek, neşeyle koşmak”, [Kıp.T.] K *sikir-*, 1a/2;
- “insan için seke seke yürümek”, [Kıp.T.] K *sikir-*, 7a/9; [Çağ.T./K.Ö.D] LD *sigir-*, 2745; [Çağ.T./K.D] NİD *sigri-*, 430/37R; NİD *sigir-*, 60/2;
- “illet, hastalık, şer, kötülük vb. için sıçratmak, atmak”, [Kıp.T.] K *sikir-*, 58a/4;
- “kılıç vb. için bir yere çarptıktan sonra sıçramak”, [Kıp.T.] K *sikir-*, 56a/3; MG 11a/5-8; MG *sikri-*, 6b/8;
- “koşmak, harekete geçmek”, [Har.T.] NF *sekir-*, 81-3; HŞ *sekir-*, 1076; [Çağ.T./K.Ö.D] D *sigir-*, 776; [Çağ.T./K.D] HBD *sigir-*, 16/6;
- “seğirmek, kasların istemsiz olarak hareket etmesi”, [Har.T.] HŞ 2228⁶⁵⁰; [Kıp.T.] K *sigir-*, 2a/1; K *sigri-*, 147a/5;

sekrik: “dağda bulunan ve atlanarak geçilen yer”, [Kar.T.] DLT 813⁶⁵¹;

sekriş-: “yarış amacıyla zıplaşmak, sıçraşmak, hoplaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 225;

[Har.T.] NF 393-1;

[Çağ.Leh.] UTİL *sekreş-*, II-482;

⁶⁵⁰ *közüm sekirür ekinçi imdi ey yâr / ne körküm kayra bismillâh neler bar* beytinde geçen bu kelimeyi Demirci-Karslı, “koşmak, harekete geçmek” anlamındaki eşsesli *sekir-* madde başı altında almışlardır. Oysa kelime “seğirmek, kaslar için istemsiz olarak hareket etmek” anlamındaki kelimedir ve ayrı madde başı yapılmalıdır.

⁶⁵¹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

sekrit-: “kitabı veya Kur’an’ı atlayarak okumak”, bk. **sekirt-**, [Kar.T.] DLT II, 333;

- “koşturmak, sektirmek, sıçratmak, atlatmak”, bk. **sekirt-**, [Çağ.T./K.Ö.D] YED *sigret-*, 207/1; [Çağ.T./K.D] NİD *sigrit-*, 214/1; NİD *sikrit-*, 373/2; BVas. *sikrit-*, 74/7; HBD *sigrit-*, 163/5; BD *sikrit-*, 617/2; [Çağ.Leh.] YUTS *sekret-*, 344; UTİL *sekret-*, II-481;

seksen: “sayı adı, seksen”, bk. **seksön**, [Kar.T.] TİEMKök 18: 60;

[Har.T.] MM 161-3; NF 119-5; HAP 24: 4; HŞ 4731;

[Kıp.T.] KMTT 24a/1; EDM 16a/14; EKK 48a/1; BM 17b/1; RS *sèksen*, 201b-11; RS *sèkzen*, 197b-20; İM 247a/5; KFLT 385a/29; MGİ 16a/5; MG 14a/3;

[Çağ.T./K.D] ÇH *siksen*, 9; MA *sèksen*, A68b/13;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 68a-5;

[Çağ.Leh.] YUTS 345; UTİL II-482; ÖTİL *säksân*, III-426;

seksön: “seksen”, bk. **seksen**, [Kar.T.] DLT I, 437;

[ET.] I.H. *sekiz on*, 3;

sekü: “seki, kapı önlerine oturmak için yapılan yer”, [Kar.T.] DLT III, 230;

[Kıp.T.] KMTT 6b/8; BM 19a/4;

semir-: “şişmanlamak, kilo almak”, bk. **semri-**.

semiz: “hayvanların semiz olanı, yağlı, besili”, bk. **semüz**, [Kar.T.] DLT I, 365; R 51: 26; KB 3601;

[ET.] Ton. 5; IBTekin 65;

[Kıp.T.] CC-I 39a/6; EDM 14b/4; EKK 30b/5; RS *sèmiz*, 192a-14; GT 20/6; GT *simiz*, 111/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 15/13; MEs. 18b/187;

[Çağ.Leh.] YUTS *sèmiz*, 350; UTİL *sèmiz*, II-670; ÖTİL III-478;

- “kalın”, [Çağ.Leh.] ÖTİL III-478;

semizlik: “semizlik”, [Kar.T.] DLT I, 507;

[Çağ.Leh.] YUTS *sémizlik*, 350; UTİL *sémizlik*, II-670; ÖTİL III-478;

semri-: “at, koyun vb. için semirmek, semizleşmek”, [Kar.T.] DLT III, 281; KB 5844;

[Har.T.] NF *semrü-*, 22-9;

[Kıp.T.] CC-II *semir-*, 60a/31; GT *semir-*, 141/3; BVAğar *semir-*, 42b/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *semir-*, 84/10;

- “kilo almak, şişmanlamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *semir-*, III-479;

semriş-: “at, koyun vb. için semizleşmeye başlamak”, [Kar.T.] DLT II, 213;

semrit-: “at, koyun vb.’ni semirtmek”, [Kar.T.] DLT II, 333; KB 988;

[ET.] IB 23;

[Kıp.T.] K 118a/3;

semürgük: “Balasagun lehçesinde bülbüle benzer bir kuş, serçe”, [Kar.T.] DLT II, 290; KB 6609;

semüz: “semiz, besili”, bk. **semiz**, [Kar.T.] DLT I, 285; TİEMKök 12: 43;

[Har.T.] AKYB K.VI. 24; NF 23-5; HAP 12: 46;

[Kıp.T.] K 79b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 80/13;

sen: “sen”, [Kar.T.] DLT III, 124; AH 10; R 20: 12; KB 1010;

[ET.] Ş.U. D 5; AYÖlmez 132/20; Üİ 104a/8;

[Har.T.] AKYB A.I. 5; MM 9-2; NF 6-7; HAP 7: 89; HŞ 1019;

[Kıp.T.] CC-I 33b/17; KMTT 54a/4; K 15a/1; EDM 3b/6; EKK 17a/9; BM 20b/4; RS *sên*, 188b-10; GT 8/12; İM 7a/7; KFLT 391a/42; MGİ 6b/5; MES 44b/5-6; MG 14b/9; BVÖzgür 85/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 7b/68; MSD 34; MSD *sin*, 20; T 44; LD 1278; LGN 49/11;

[Çağ.T./K.D] NİD *sin*, 1/6; ÇH *sin*, 37; HBD *sin*, 1/3; ŞDG *sên*, 2/7; MA *sên*, A6b/15; MDF *sin*, 146; BTD *sên*, XIV/5; Abuş. *sên*, 994;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 67a-14;

[Çağ.Leh.] YUTS 345; UTİL II-492; ÖTİL *sän*, III-437; [Çağ.Leh.] ÖTİL III-479;

sengeç: “findık büyüklüğünde bir tür elma”, [Kar.T.] DLT III, 381;

senle-: “sen diye hitap etmek, nezaketsiz konuşmak”, [Kar.T.] DLT III, 298; KB 4311;

[Çağ.Leh.] YUTS *senli-*, 346; ÖTİL *senlü-*, III-480;

senlet-: “aşağılamak için küçüklere edilen hitapla sen diye hitap ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 347;

señek: “su içilen testi veya küp, damacana”, [Kar.T.] DLT III, 367;

[Kıp.T.] EDM *senek*, 11a/2; RS *sènek*, 204b-23;

- “ağaçtan oyulan su kabı”, [Har.T.] NF 159-14;

señgeç: “findık küçüklüğünde bir elma türü”, bk. **sengeç**, [Kar.T.] DLT III, 381;

señir:

(1) “dağ tepesi, dağ burnu, burun”, [Kar.T.] DLT III, 362;

[ET.] AYÇetin 800;

(2) “duvarın kenarı”, [Kar.T.] DLT III, 362;

- “köşe”, [Har.T.] NF 38-14;
- “yüksek, yüce, ulu”, [Kıp.T.] CC-II 60a/15;

señregü: “sakağı hastalığına yakalanmış olan”, [Kar.T.] DLT III, 387;

sep: “gelinin çeyizi”, [Kar.T.] DLT I, 319;

[Çağ.Leh.] YUTS 346; ÖTİL III-480;

sepkil: “yüzde görünen çil”, [Kar.T.] DLT 814⁶⁵²;

[Çağ.Leh.] YUTS 346; ÖTİL III-481;

⁶⁵² Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “dağıtmak, saçmak, serpmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *sip-*, 5b/43; YED *sep-*, 96/1; D *sip-*, 368; LD *sep-*, 132; LD *sip-*, 774; [Çağ.T./K.D] NİD *sip-*, 60/4; ML *sirp-*, 141; HBD *sip-*, 51/1; ŞHD *sep-*, 185a-9; [Çağ.Leh.] YUTS *sep-*, 346; ÖTİL *sep-*, III-481;

septür-: “kızın çeyizlenmesi ve güveye gitmesi için emir vermek”, [Kar.T.] DLT II, 182;

- “birleştirmek, hazırlamak”, [ET.] IB *sep-*, 73;
- “serptirmek, saçtırmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 346;

sepük: “sünepe”, [Kar.T.] KB 4599;

[Kıp.T.] K 118b/5;

ser- (I): “sabretmek, sabırlı olmak”, [Kar.T.] DLT II, 7; AH 173; R 12: 90; KB 6275; TİEMKök 7: 137;

[ET.] AYTök 623;

- “durmak, bir yerde bulunmak”, [Har.T.] HŞ 4666⁶⁵³;

ser- (II): “çıkışmak, kaba söz söylemek, kabalık etmek”, bk. **sar-**, [Kar.T.] KB 6543;

serçe: “serçe”, bk. **seçe**.

sergek: “sarhoşluk vb. şeylerden titreme, yalpalama”, [Kar.T.] DLT II, 298;

sergekle-: “yalpalamak”, [Kar.T.] DLT II, 289;

seril-:

(1) “sallanmaya başlayıp düşecek gibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 123;

(2) “hiddetlenmek, kızmak”, [Kar.T.] KB 795;

- “sakin olmak, sükûnete gelmek”, [ET.] AYÇağ 636/15⁶⁵⁴;

⁶⁵³ *zehî sırr bilgüçiler ara server / a dınlar boy teg ol perîler ara ser* şeklinde geçen *ser-* kelimesi Demirci-Karslı tarafından “sermek” olarak açıklanmıştır.

serilgi: “azim, ciddi karar, kesinlik”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 186;

serim: “sabır”, [Kar.T.] KB 1310;

[ET.] AYÇetin 734;

serin-: “sabretmek, katlanmak”, [Kar.T.] DLT II, 167; R 7: 137; KB 3067; TİEMKök 16: 42;

[ET.] AYUçar 0592-0593;

[Har.T.] HŞ 3578;

serinmekilik: “sabırlılık”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 126;

serinüle-: “buz vb. üzerinde kaymak”, [Kar.T.] DLT III, 409-410;

seriş-: “sabretmekte yarışmak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 200;

serk: “saksı, çömlek ve onların kırıkları”, [Kar.T.] DLT I, 353;

serker: “Karluk lehçesinde yolkesen, haydut”, [Kar.T.] DLT I, 457;

serme-: “sıvı şeylerden çıkmak; süzülme”, [Kar.T.] DLT 814⁶⁵⁵;

sermeş-: “sıvı şeylerden çıkarmada yardımlaşmak; süzmede yardımlaşmak”, [Kar.T.] DLT 815⁶⁵⁶;

sermet-:

(1) “sıvı şeylerden çıkarttırmak”, [Kar.T.] DLT II, 349;

(2) “süzdürmek”, [Kar.T.] DLT II, 349;

serü: “evdeki raf”, [Kar.T.] DLT III, 221;

seş: “teminat”, [Kar.T.] DLT 815⁶⁵⁷;

seş-: “bir şeyin bağını çözmek”, bk. **şeş-**, **yeş**, [Kar.T.] DLT II, 14;

[ET.] AYUçar 0767;

[Kıp.T.] CC-I 10a/1;

⁶⁵⁴ Çağatay, aynı anlamda AYÇag 632/21’de de geçen kelimenin Çince “merak etme, kederlenme” olarak çevrildiğini söylemiştir. s. 125.

⁶⁵⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁶⁵⁶ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁶⁵⁷ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

seşil-: “ayrılmak, çözülmek”, [Kar.T.] DLT II, 124;

seşin-:

(1) “bir şeyi yapmaya niyetlenip onu yapmada kararsız kalmak”, [Kar.T.] DLT II, 152;

(2) “at vb. şeyler için bağından kurtulmak üzere olmak”, [Kar.T.] DLT II, 152;

seşlin-: “at vb. için bağından boşanmak”, [Kar.T.] DLT II, 247;

seşiş-: “ayrılmak”, [Kar.T.] KB 4206;

seştür-: “çözdürmek”, [Kar.T.] DLT II, 185;

seşü-: “çözülürcesine gevşemek”, [Kar.T.] DLT III, 267;

seşük: “bağlandığı ipten kurtulmuş, çözülmüş”, [Kar.T.] DLT I, 390;

sev-: “sevmek”, bk. *sew-*, *siv-*, [Kar.T.] TİEMKök 16: 107;

[ET.] IB *seb-*, 5; AYAYazlı 0269;

[Har.T.] AKYB K.VII. 23; NF 8-11; NF *söw-*, 229-1; HAP *söw-*, 38: 32; HŞ 164;

[Kıp.T.] CC-I *söv-*, 3a/5; CC-II 70a/4; KMTT 36a/5; EDM 19b/8; EKK 15a/4; GT 225/7; GT *söv-*, 235/1; KFLT *söv-*, 86b/51; MGİ 46a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 46/5; MEs. 30a/310;

[Çağ.T./K.D] MA *sév-*, A28a/4; BTĐ *sév-*, XV/6; Abuş. *sév-*, 994;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *süy-*, 32a/04;

[Çağ.Leh.] YUTS *süy-*, 370; ÖTİL *süy-*, III-584; ÖTİL *söy-*, III-612;

- “öpmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *süy-*, 370; ÖTİL *süy-*, III-584;

sew-:

(1) “sevmek”, bk. *sev-*, *siv-*, [Kar.T.] DLT II, 15; AH 272; R 61: 4; KB 1895; TİEMKök 2: 109;

[ET.] IB *seb-*, 5;

[Har.T.] MM 210-2; NF 169-8; HAP 2: 165;

[Kıp.T.] CC-II *söy-*, 62a/14; K 74a/8; İM 32a/1; BVAğar 8a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 3/12;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *sev-*, III-471;

(2) “istemek, arzu etmek”, [Kar.T.] R 15: 2;

[Har.T.] HAP 5: 70;

- “beğenmek, tercih etmek”, [Har.T.] HAP 9: 23; [Çağ.Leh.] ÖTİL *sev-*, III-471;
- “aşık olmak”, [Kıp.T.] MGİ *sevda ol-*, 102b/5;

sewdür-: “sevdirmek”, bk. *sewtür-*, *sivdür-*, [Kar.T.] AH 260; R 49: 7;

[Har.T.] HAP 49: 7;

[Kıp.T.] K 137a/7; İM 490a/7;

[Çağ.T./K.D] MA *sévdür-*, D30b/10;

severçilig: “şefaat”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 123;

sevgi/ sevgü: “sevgi, aşk”, bk. *sewüg*.

sevgili/ sevgülü: “sevgili”, bk. *sewüglüg*.

sewil-: “sevilmek”, [Kar.T.] AH 259;

[Çağ.Leh.] YUTS *süyül-*, 370;

sewin-: “sevinmek”, bk. *sewün-*, [Kar.T.] DLT III, 87; AH 44; KB 1226; TİEMKök 13: 26;

[ET.] BK *sebin-*, D 2; AYÖlmez *sevin-*, 152/11; IBTekin *sebin-*, 30;

[Har.T.] AKYB K.VII. 23;

[Kıp.T.] KMTT 37a/13; K 65b/6; EDM *sevin-*, 21a/6; EDM *sewün-*, 21a/6; EKK *sevin-*, 69a/9; BM 69a/2; RS *sévin-*, 186a-11;

[Çağ.T./K.Ö.D] T *sevin-*, 91; LD *sivin-*, 587; LGN *sivin-*, 6/5; LGN *sivün-*, 79/8;

[Çağ.Leh.] YUTS *süyün-*, 370; UTİL *söyün-*, II-625; ÖTİL *süyün-*, III-600;

sewinç: “sevinç”, bk. *sewünç*, [Kar.T.] DLT III, 373; AH 371; KB 3773; TİEMKök 5: 19;

[ET.] AYAYazlı *sevinç*, 0171;

[Har.T.] HŞ *sevinç*, 1226;

[Kıp.T.] CC-I *sövinç*, 36b/11; K 32b/1;

[Çağ.T./K.D] BD *sivinçi*, 66/4;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT *sivinçi*, 86b-6;

[Çağ.Leh.] YUTS *süyünç*, 370; ÖTİL *süyünç*, III-600;

sewindür-: “sevindirmek”, [Kar.T.] KB 5021;

[ET.] AYTok *sevintür-*, 1586;

[Har.T.] HAP *sewündür-*, 2: 69; HŞ *sewündür-*, 3454;

[Kıp.T.] K 32b/6; BM 69a/2;

sewiş-: “sevişmek”, [Kar.T.] DLT II, 102;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *siviş-*, 2550;

[Çağ.Leh.] YUTS *süyüş-*, 370;

- “öpüşmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *süyüş-*, 370;

sewit-: “Zühre yıldızı”, [Kar.T.] KB 135;

sewit-: “sevdirmek”, [Kar.T.] KB 2229;

[ET.] AYÇağ 619/27;

sewmegüçi-: “sevmeyen”, [Kar.T.] KB 2150;

sewnüş-: “karşılıklı sevinmek, kutlamak”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 67;

[Har.T.] NF 412-14;

sewre- (I): “iş için bitmek”, [Kar.T.] DLT III, 281;

sewre- (II): “azalmak; hasta için iyileşmek, hastalıktan kurtulmak”, [Kar.T.] DLT III, 281;

sewrit- (I): “iş için tamamlayıp bitirmek”, [Kar.T.] DLT II, 333;

sewrit- (II): “boşalttırmak, boşaltmak”, [Kar.T.] DLT II, 333;

sewtür-: “sevdirmek”, bk. *sewdür-*, [Kar.T.] DLT II, 185;

sewüg-: “sevilen, sevgili”, [Kar.T.] R 9: 24; KB 2746; TİEMKök 7: 193;

- “sevgi”, [ET.] *sävig*, Hua. 235; [Har.T.] HAP 12: 30; [Har.T.] HŞ *sevüg*, 1819; [Kıp.T.] KMTT *sevgü*, 41b/9; KFLT *sövgü*, 113b/23; [Çağ.T./K.D] Abuş. 994; [Çağ.Leh.] YUTS *süygü*, 370; ÖTİL *sevgi*, III-470;

sewüglüg:

(1) “sevgi”, [Kar.T.] DLT II, 172; R 20: 39; TİEMKök 5: 82;

[Har.T.] NF *sewüglük*, 143-1; HAP *sewüglük*, 2: 93;

[Kıp.T.] K *sewüglük*, 7b/4;

[Çağ.T./K.D] BD *sivüklük*, 4/59;

(2) “ilah, put”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 92;

- “sevgili, dost, hoş giden, sevilen”, [Har.T.] NF 265-16; HAP 12: 8; HŞ *sevüglüg*, 1077; [Kıp.T.] K 61a/2; İM 90b/7; KFLT *sevgülü*, 372b/21; MES *sevügli*, 35b/2; [Çağ.Leh.] ÖTİL *sevgili*, III-470;

sewün-: “sevinmek, mutlu olmak, memnun olmak”, bk. *sewin-*, [Kar.T.] DLT II, 153; R 3: 188; TİEMKök 3: 120;

[Har.T.] NF 57-12; HAP 41: 30; HŞ *sevün-*, 1144;

[Kıp.T.] CC-I *sevün-*, 49b/14; CC-I *sövün-*, 14a/3; CC-II *söyün-*, 61a/22; K 66b/2; EKK *sevün-*, 79b/2; GT *sevün-*, 141/6; İM 143a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *sevün-*, 365; MSD *sivün-*, 78; D *sivün-*, 478; T *sivün-*, 182; LD *sivün-*, 261;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *sövün-*, 17b-10; ŞHD *söyün-*, 143a-2; MA *sévün-*, D41a/11; MA *sêwün-*, 1920(B); Abuş. 995;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT *sivün-*, 69b-12;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *sevin-*, III-470;

- “şımarmak”, [Har.T.] HAP 28: 76;

sewünügli er-: “şımarmak”, [Kar.T.] R 40: 75;

sewügsizlik: “düşmanlık, kin”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 64;

sewügsüz: “ekşi, asık yüzlü”, [Kar.T.] DLT II, 250;

sewügsüzlük: “düşmanlık, kin”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 91;

sewük: “sevgili, sevilen şey”, [Kar.T.] DLT I, 94;

sewül-: “seilmek”, [Kar.T.] KB 2071; TİEMKök 11: 90;

[Har.T.] HŞ *sewül-*, 3460;

sewünç:

(1) “rahatlık, ferahlık”, [Kar.T.] R 38: 59;

(2) “müjde”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 57;

- “sevinç”, [Har.T.] NF 192-7; HŞ 3403; [Kıp.T.] K 46a/9; [Çağ.T./K.D] Abuş. 995; [Çağ.Leh.] ÖTİL *sevinç*, III-471;

sewünçi: “müjde”, [Kar.T.] R 16: 102;

- “muştuluk, müjde getirene verilen bahşış”, [Har.T.] NF 20-6;

sez-: “sanmak, varsaymak, zannetmek”, [Kar.T.] R 41: 22; TİEMKök 2: 214;

[Har.T.] NF 34-12; HAP *siz-*, 8: 59;

[Kıp.T.] K *siz-*, 49b/9;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 995;

[Çağ.Leh.] ÖTİL III-472;

- “anlamak, önceden hissetmek, idrak etmek, fark etmek”, [Har.T.] HŞ 3014; HAP *siz*, 9: 118; [Kıp.T.] CC-I 26a/21; EKK 79b/1; KFLT *siz-*, 233a/24; [Çağ.T./K.Ö.D] LD 1728; LGN *siz-*, 55/7; [Çağ.Leh.] YUTS 349; UTİL II-478; ÖTİL III-472;

sèzig: “zan, şüphe, kuşku”, bk. **sezik**, **sizig**, [Kar.T.] DLT I, 408; R 50: 15;

[ET.] AYÇetin *sezik*, 645;

[Har.T.] MM 122-1;

[Çağ.Leh.] YUTS *sezgü*, 349; ÖTİL *sezgi*, III-471;

sezik: “zan, şüphe”, bk. **sezig**, **sizig**, [Kar.T.] TİEMKök 10: 36;

[Har.T.] NF 175-16;

[Çağ.T./K.D] MA *sézik*, A60b/8;

seziklig: “şüpheli”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 45;

seziksiz: “şüphesiz”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 109;

sézin-: “zannetmek, şüphelenmek”, bk. **sizin-**, [Kar.T.] DLT II, 152; R 3: 169; TİEMKök 17: 101;

sezinç: “zan”, [Kar.T.] R 4: 157;

sezindür-: “şüphelendirmek”, [Kar.T.] R 42: 14;

sı- (I):

(1) “reddetmek, kabul etmemek (sözünü) kırmak, anlaşmayı bozmak”, [Kar.T.] TİEMKök 13: 20;

[ET.] KT G 11; Hua. 240;

(2) “kırmak, bozmak, parçalamak”, [Kar.T.] DLT III, 249; AH 132; R 9: 12; KB 2808; TİEMKök 4: 155;

[ET.] KT D 36; AYÖlmez 165/15;

[Har.T.] HŞ 4658;

[Kıp.T.] K 17a/2; RS 187a-19;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 372;

(4) “asi olmak, isyan etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 121;

- “harap etmek, yıkmak”, [ET.] Ton. 9;
- “namaz için bozmak, geçersiz olmak”, [Har.T.] MM 160-4;

sı- (II): “kızlık zararını bozmak”, [Kar.T.] DLT I, 382;

sı- (III): “orduyu bozguna uğratmak”, [Kar.T.] DLT III, 249;

- “yenmek, mağlup etmek”, [Har.T.] HAP 2: 251;

şıbzıǵu: “uzun kaval, düdük, zurna”, [Kar.T.] DLT I, 217;

[Kıp.T.] KMTT 25b/13;

- “davul”, EDM *şıbzıǵı*, 11b/6;

sıç-: “sıçmak”, [Kar.T.] DLT II, 4;

[Kıp.T.] CC-II 57b/38b; KMTT 38a/13; K 1b/7; EKK 10a/8; BM 43a/5;

şıçǵan: “fare”, [Kar.T.] DLT I, 438;

[ET.] AYUçar 1435;

[Har.T.] HAP 34: 16; HŞ *sıçan*, 3626; HŞ *sıçkan*, 1855;

[Kıp.T.] CC-I *sıçkan*, 54b/22; KMTT *sıçkan*, 12a/8; KMTT *sıçan*, 12a/8; EDM *şıçkan*, 8a/6; EKK *sıçan*, 4b/12; EKK *sıçkan*, 4b/13; BM *sıçkan*, 15b/8; RS *sıçan*, 196a-1; RS *sıçkan*, 199c-9; İM *sıçkan*, 113b/8; MGİ *sıçan*, 62b/4; BVAğar 43b/19; BVAğar *sıçkan*, 43b/22;

[Çağ.T./K.D] MA *sıçkan*, A22a/11; MDF *sıçkan*, 1898;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 74b-18;

[Çağ.Leh.] YUTS *sıçkan*, 352; ÖTİL *sıçkan*, III-529;

sıçıt-: “sıçırtmak”, [Kar.T.] DLT II, 300;

sıçtur-: “sıçtırmak”, [Kar.T.] DLT II, 184;

sıdıǵ (I): “kaftanın uçlardan göğse kadar uzanan iki eteğinden biri”, bk. **siğig**, [Kar.T.] DLT I, 374;

sıdıǵ (II): “dişler arasındaki açıklık”, [Kar.T.] DLT I, 374;

sıdırǵaқ: “çatal tırnak”, [Kar.T.] DLT I, 502;

sıdırǵan: “devamlı sıyran, bir şeyi soyma huyu olan”, [Kar.T.] DLT I, 517;

- “sıyırmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *siyir-*, III-493;

sıdırıl-: “sıyrılmak, kaymak, kayıp elden kurtulmak”, [Kar.T.] DLT II, 232;

sıdırıl-: “her köşeye bakılmak”, [Kar.T.] DLT II, 232;

sıdırım: “sırım”, [Kar.T.] DLT I, 485;

sıdırım: “Oğuz lehçesinde deri, ip, kayış”, [Kar.T.] DLT I, 517;

sıdırış-: “kar vb. şeyleri küremekte yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 211;

siğ- (I): “sığmak, içine girmek, denk gelmek, ölçüleri tutmak”, [Kar.T.] DLT II, 15;

[ET.] AYTök 2037; Üİ 101b/2;

[Har.T.] NF 3-17; HŞ 1855;

[Kıp.T.] K 81b/8; BM 88a/1; GT 23/11; İM 229a/3; KFLT 144a/32; MG 72b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 93/4; D 312; LD 2465; LGN 54/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 360/9; BVas. 571/9; NC 3a/5; ŞHD 100-12; BD 354;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 83b-16; ŞRT 20b/12;

[Çağ.Leh.] YUTS *siğ-*, 352; UTİL II-693; ÖTİL *siğ-*, III-532;

- “barınmak, barınak bulmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *siğ-*, III-532;

siğ- (II): “tesir etmek, dokunmak”, [Kar.T.] KB 1607;

sığa-: “sıvazlamak”, bk. **sıka-**.

sığan saç: “düz saç”, [Kar.T.] DLT I, 403;

sığansız: “düzgün olmayan”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 69;

sıganuğ: “dümdüz”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 106;

sıgdad-: “ağlatmak”, bk. **sıgtat**, **sıhtat-**, [Kar.T.] DLT II, 327;

sıgın-: “sığınmak”, [Kar.T.] DLT II, 152; R 44: 20; KB 3347; TİEMKök 11: 47;

[Har.T.] NF 168-11; HAP 18: 16; HAP *sıkan-*, 11: 43; HŞ 1216;

[Kıp.T.] CC-II 69a/10; KMTT 39a/8; K 18a/1; K *sıgun-*, 62b/1; GT 181/2; İM 144b/6; MGİ 144b/5; MES 31a/4; MG 7b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 16; LD 840;

[Çağ.T./K.D] ML 136; MA B24a/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 72b-15; ŞRT 5a/07;

[Çağ.Leh.] YUTS *siğın-*, 352; ÖTİL *siğın-*, III-532;

- “tapmak, ibadet etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *siğın-*, III-531;
- “istekte bulunmak, başvurmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *siğın-*, III-532;

sığınçu: “sığınak, barınak”, [Kar.T.] R 42: 47; TİEMKök 18: 58;

[Har.T.] NF *sığınç*, 72-13; HAP *sığınçu*, 9: 57;

[Kıp.T.] CC-II *sığınç*, 69a/9; K *sığınçlı*, 31b/1; İM *sığınçlı*, 3a/7;

sıgındur-: “sıgındırmak, himaye etmek, barındırmak”, bk. *sıgındur-*, [Kar.T.] R 33: 51; TİEMKök 12: 69;

[Har.T.] NF 76-14;

sığır:

(1) “sığır, büyükbaş, boynuzlu evcil hayvanların genel adı, davar”, [Kar.T.] DLT I, 364; TİEMKök 3: 14;

[Har.T.] NF 251-2; HAP 6: 146; HŞ 2004;

[Kıp.T.] CC-I 54a/25; CC-II *sır*, 57a/3; KMTT 15b/3; EDM 7a/11; EKK 5a/4; EKK *sır*, 5a/4; EKK *sıyır*, 5a/4; BM 13a/4; RS 190c-21; İM 116a/7; KFLT 271b/27; MG 92b/4; BVÖzgür 101/4;

[Çağ.T./K.D] MA A59a/7;

(2) “dişi sığır, inek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 68;

[Har.T.] HAP 12: 46;

[Kıp.T.] MGİ 194b/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *siyir*, 356;

sıgır-: “ıslık çalmak”, bk. **sıkır-**, [Kar.T.] R 8: 35;

[Kıp.T.] CC-I *sızgır-*, 26b/9;

şıgırçık: “şıgırcık”, [Kar.T.] DLT I, 501; KB 4198;

[Kıp.T.] CC-I 55a/23; KMTT *sıgırçuk*, 11a/5; EDM 12a/8; EDM *şıgırçuq*, 12a/8; BM *şıgırçuq*, 16b/5;

[Çağ.T./K.D] B *çoğurçuq*, 278b/5;

sıgırla-: “sığır saymak, sığır kabul etmek”, [Kar.T.] DLT III, 331;

sığış-: “sığışmak, sığmak, yerleşmek”, [Kar.T.] AH 201;

[Har.T.] NF 109-15;

[Kıp.T.] GT 23/12; MGİ 188b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2442;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 67b-12;

[Çağ.Leh.] YUTS *siğış-*, 352; UTİL II-694; ÖTİL *siğış-*, III-532;

sıgıt: “ağlama, matem, yas”, bk. **sıhtı**, [Kar.T.] DLT I, 356; KB 1136;

[ET.] KT K 11; AYÇaç 5/1;

[Kıp.T.] CC-II 72a/5;

sıgılı: “isyanî, asi”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 44;

sıgra: “Oğuz lehçesinde yarık, vadi”, [Kar.T.] DLT I, 422;

sıgruş-: “birbirine yer açmak, sığışmak”, [Kar.T.] DLT II, 212;

sıgta-: “ağlamak”, bk. **sıhta-**, [Kar.T.] DLT III, 275; KB 6292;

[ET.] KT D 4; AYÇaç 619/21;

sıgtaş-: “birlikte ağlamak”, bk. **sıhtaş-**, [Kar.T.] DLT II, 211;

[ET.] AYÇaç 634/21;

sıgtat-: “ağlatmak”, bk. **sıgdad-**, **sıhtat-**, [Kar.T.] DLT II, 360; KB 6126;

sıgtur-: “sıgdırmak, genişletmek”, [Kar.T.] DLT II, 185;

[Çağ.Leh.] UTİL *sıgdur-*, II-693; ÖTİL *sigdir-*, III-531;

sıgun:

(1) “dağ keçisi”, [Kar.T.] DLT I, 409; KB 5111;

[ET.] BK B 5;

[Har.T.] HŞ 3411;

(2) “yabani geyik, alageyik”, [Kar.T.] DLT I, 409;

[ET.] IBTekin 60;

[Kıp.T.] KMTT *sağın*, 11b/13; BM *şğın*, 15b/10; BM *şawan keyik*, 15b/2; RS *sığın*, 199c-26; RS 195b-16;

- “boğa burcunun en parlak yıldızı, sevr yıldızı, eddeberan”, [Kıp.T.] BM *yağız sığın*, 9a/1;
- “alageyik yavrusu”, [Kıp.T.] BM *birüw*, 15b/10⁶⁵⁸;
- “yaban sığırı”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 88b-5;

sıgundur-: “barındırmak, himayesine vermek”, bk. **sıgındur-**, [Kar.T.] TİEMKök 12: 99;

[Kıp.T.] K 107a/6;

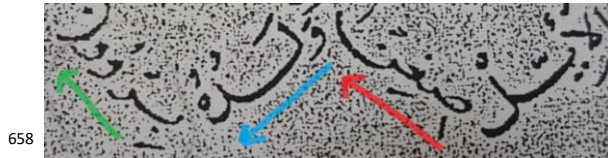
sıgunğu: “sığınak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 162;

sıgun otı: “adamotu”, [Kar.T.] DLT I, 409;

sığur-: “sığdırmak, genişletmeye çalışmak”, [Kar.T.] DLT II, 81; KB 3860;

[ET.] AYTok 2684; Üİ 103b/7;

[Çağ.T./K.D] NC 8b/15; Abuş. 995;

“Vahşi Hayvanlar” başlığı altında geçen Arapça, و ل و (oğlu) kelimesine (mavi renkle çizilmiş olan) karşılık olarak kullanılan ب و و kelimesini (yeşil renkle çizilmiş olan) Zajaczkowski *berü* şeklinde okumuş ve “w tę stronę, po tej stronie (bu yönde, bu tarafa)” şeklinde anlamlandırmıştır. Al-Turk *birüw* şeklinde okumuş ve “kurt yavrusu” anlamı vermiştir. Ama Al-Turk و ل و (oğlu) kelimesinin bir önceki kelime olan *sığın* kelimesinin (kırmızı renkle çizilmiş olan) devamı olduğu ve buraya “sıgun yavrusu” anlamında bir kelime koymasına gerekirken yanlışlıkla *birüw* kelimesi koyduğunu düşünmektedir. Kİ’de geçen *bülcek* “kurt yavrusu” kelimesi bununla bağlantılı olabilir.

sıgza- (I): “çekiştirmek; bir şeyi bir şeyin arasına sıkıştırarak sokmak”, [Kar.T.] DLT III, 283;

sıgza- (II): “dişleri kürdanla kurcalamak”, [Kar.T.] DLT III, 283;

sıgzal-: “zorla girmek”, [Kar.T.] DLT II, 233;

sıgzıg (I): “mest vb. şeylerde iki dikiş deliği arasına konan şerit”, [Kar.T.] DLT I, 464;

sıgzıg (II): “iki şey arasındaki bağlayıcı”, [Kar.T.] DLT I, 464;

sıhıt: “ağlama”, bk. **sıgıt**, [Kar.T.] DLT III, 275;

sıhta-: “ağlamak”, bk. **sıgta-**, [Kar.T.] DLT III, 275;

sıhtaş-: “birlikte ağlamak, ağlaşmak”, bk. **sıgtaş-**, [Kar.T.] DLT II, 211;

sıhtat-: “ağlatmak”, bk. **sıgtat-**, **sıgdad-**, [Kar.T.] DLT II, 327;

sık: “Oğuz lehçesinde az”, [Kar.T.] DLT III, 130;

- “seyrek olmayan, yoğun, sıkı, sık”, [Kıp.T.] CC-I 37b/18; K 79a/3; İM 154b/3; BVAğar 59b/13;
- “derin olmayan, sığ”, [Kıp.T.] KMTT 7b/2; KMTT sıy, 7b/2;

sık-: “sıkamak, sıkıştırmak, basınç uygulamak”, [Kar.T.] DLT II, 18; TİEMKök 12: 36;

[ET.] Ş.U. D 4; AYUçar 0547;

[Har.T.] MM 84-1;

[Kıp.T.] CC-I 26b/16; CC-II **sık**, 80b/37; EKK 81b/10; İM 139b/6; KFLT 303b/1; MGİ 85a/4; MES 7b/3; BVAğar 19a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib 19/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 360/9; BVas. 571/9; MDF 429;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 6a/12;

[Çağ.Leh.] YUTS **sık**, 352; UTİL II-695; ÖTİL **sık**, III-530;

- “bir şeyin sıvı kısmını çıkarmak”, [Har.T.] HAP 12: 36;
- “talep etmek, ısrar etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL II-695;

- “(ip, kemer vb. ile) bağlamak”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL siğ-**, III-530;
- “basınçla hacmini küçültmek, sıkıştırmak”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL siğ-**, III-530;
- “kaynamak, perçinlemek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL siğ-**, III-530;

sık-a-:

(1) “dokunmak, değmek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 3: 47;

[Har.T.] **HAP** 3: 47;

(2) “elini birinin başından sevgiyle geçirmek, okşamak”, [Kar.T.] **DLT** III, 269; **KB** 6618;

[Har.T.] **NF** 108-11; **HAP** 38: 33; **HŞ sığa-**, 1112;

[Kıp.T.] **CC-II sipa-** 80b/14b; **K** 46b/9; **K sığa-**, 80a/4;

- “el ile incelemek, yoklamak, sıvazlamak”, [Har.T.] **HAP** 72: 8; [Çağ.T./K.D] **ŞHD sığa-**, 167b-8; **MA** 1588(B); **MA sipa-**, A22b/6; [Çağ.T./K.S.D] **ŞT sıypa-**, 91a-15⁶⁵⁹;
- “isabet etmek, erişmek”, [Har.T.] **HAP** 10: 12;

sıkıl-: “sıkılmak, üzerine bastırılmak, ezilmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 125;

[ET.] **AYUçar** 1373;

[Kıp.T.] **K** 151a/3; **İM** 133b/7; **MES** 9b/1;

[Çağ.T./K.D] **MDF** 429;

[Çağ.Leh.] **YUTS siğil-**, 352; **UTİL** II-696; **ÖTİL siğil-**, III-529;

- “(canı) sıkılmak, ruhu daralmak”, [Çağ.Leh.] **YUTS siğil-**, 352; **UTİL** II-696; **ÖTİL siğil-**, III-529;
- “(para vb.) herhangi bir şeyden bunalmak, bıkmak”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL siğil-**, III-529;

sıkır-:

(1) “ıslık çalmak”, bk. **sığır-**, [Kar.T.] **DLT** II, 83;

⁶⁵⁹ sıvğa->sıva->sığa-/sipa-.

[Har.T.] HAP 8: 35;

(2) “tiz ses çıkarmak”, [Kar.T.] DLT II, 83;

- “kuş için ıslık çalar gibi ötmek”, [Kıp.T.] K 60a/7;

sıkırkan: “bir tür sıçan”, [Kar.T.] DLT I, 521;

sıkış: “kalabalık ve çarpışma”, [Kar.T.] DLT I, 368;

- “sıkıntı”, [ET.] AYÖlmez 180/7;

sıkış- (I): “kalabalıklaşmaktan dolayı yer daralmak, sıkışmak”, [Kar.T.] DLT II, 104;

sıkış- (II): “sıkımda yardım etmek, karşılıklı (el) sıkışmak”, [Kar.T.] DLT II, 104;

[Çağ.Leh.] YUTS *sıkış-*, 352;

sıklıș-: “kalabalıklaşmaktan dolayı bir yere sığmaz olmak, sıkışmak”, [Kar.T.] DLT II, 216;

sıkman: “sonbaharda üzüm sıkma zamanı”, [Kar.T.] DLT I, 444;

sıkırış-: “kuşlar için ıslık çalar gibi ötmek; yılanlar için ıslık çalmak”, [Kar.T.] DLT II, 213;

sıktur-: “sıktırmak”, [Kar.T.] DLT II, 186;

[Har.T.] NF 363-12;

[Çağ.Leh.] YUTS *sıktur-*, 352;

sıl: “az yiyen, her şeyi yemeyen”, [Kar.T.] DLT III, 134;

sılığ: “güzel, temiz, hoş”, bk. **silig**, [Kar.T.] AH 356;

[ET.] AYUçar 0089;

- “tatlı, yumuşak (dil, huy vb.)”, [Çağ.T./K.D] NİD *sılığ*, 193/5⁶⁶⁰; [Çağ.Leh.] YUTS *siliğ*, 353; UTİL *siliğ*, II-705;
- “düzgün, pürüzsüz”, [Çağ.Leh.] YUTS *siliğ*, 353; UTİL *siliğ*, II-705;

⁶⁶⁰ *Hüsnu'ne oğşadı cān-bağş sözüñ / Kim ki bar özi sılığ sözi sılığ* şeklinde geçen kelimeyi Özdarendeli “düz, düzgün” olarak anlamlandırmıştır.

- “akıcı”, [Çağ.Leh.] UTİL *sılık*, II-705;
- “düzenli”, [Çağ.Leh.] UTİL *sılık*, II-705;

sılkulmak: “ıslık çalma”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 35;

- “ıslık”, [Kıp.T.] CC-I *sızgurmak*, 26b/11;

sım sımtrak: “Çiğil lehçesinde baş parçaları, baharat ve ekşi yoğurtla yapılan bir yemek”, [Kar.T.] DLT III, 136;

sın (1): “boy, bos, beden”, [Kar.T.] DLT III, 138; KB 1849;

[ET.] AYÖlmez III, 3a, 20;

- “vücudun azaları”, [ET.] AYAyazlı 0357;

sın (II): “mezar”, [Kar.T.] DLT III, 138;

[Har.T.] NF 122-13;

[Kıp.T.] KMTT *sin*, 7a/1; RS *sin*⁶⁶¹, 202a-15; KFLT *sin*, 254a/18;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *sin*, 2488;

- “put”, [Kıp.T.] KMTT *sin*, 7a/1;
- “resimli mezar taşı”, [Kıp.T.] CC-II 80b/24b;
- “mezarlık”, [Kıp.T.] KFLT *sinle*, 267a/14;

sın⁶⁶²:

(1) “kulak çınlaması”, [Kar.T.] DLT III, 358;

(2) “sinek vızıltısı”, [Kar.T.] DLT III, 358;

sın-:

⁶⁶¹ Bu kelimeyi Golden, *sin* şeklinde okumuştur.

⁶⁶² Atalay bu kelimeyi *sing* şeklinde okumuştur.

(1) “kırılmak, parçalanmak, bozulmak”, [Kar.T.] DLT II, 29; AH 131; R 19: 90; KB 3387; TİEMKök 19: 90;

[ET.] IB 11; AYÇağ 609/20; UM 28;

[Har.T.] NF 275-9;

[Kıp.T.] CC-II 72a/7; K 49a/2; BM 32a/2; GT 301/4; İM 109b/7; KFLT 211a/20; MGİ 121a/5; MG 88a/2; BVAğar 32b/18;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 34b/356; YED 35/6; D 490; LD 2601;

[Çağ.T./K.D] NİD 285/6; BVas. 395/6; NC 17b/5; HBD 100/5; ŞHD 192a-4; MA B37b/6; BD 390; Abuş. 995;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 84b-4;

[Çağ.Leh.] YUTS *sun-*, 366; UTİL *sun-*, II-595; ÖTİL *sin-*, III-512;

(2) “fitneye düşürmek”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 41;

(3) “ordu, insan vb. için yenilmek”, [Kar.T.] DLT II, 29;

[Har.T.] HŞ 4584; HAP *sınık-*, 38: 11;

[Kıp.T.] K *sınık-*, 10b/1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *sin-*, III-513;

- “ortadan kaybolmak, gitmek”, [Har.T.] HŞ 775⁶⁶³;
- “umut vb. için yok olmak, tükenmek”, [Har.T.] HŞ 3908; [Çağ.Leh.] ÖTİL *sin-*, III-513;
- “dövmek, metal şeyleri ateşte kızdırarak çekiç vb. araçlarla vurmak”, [Har.T.] HŞ 1690⁶⁶⁴;
- “zayi olmak, kaybolup gitmek”, [Har.T.] HŞ 146⁶⁶⁵;
- “bıkmak, bezmek, yılmak”, [Har.T.] HŞ *sınık-*, 1881⁶⁶⁶;
- “korkup kaçmak”, [Kıp.T.] K *sınık-*, 21a/6;

⁶⁶³ *yetip bir tüz yazıka köçediler / çapup bir sınılıy ağlar tediler* şeklinde geçen *sın-* kelimesi Demirci-Karslı tarafından “kırılmak” anlamında verilmiştir. “Düz bir ovaya ulaşıp eşkıyalık yaptılar / Atları koşturup birlikte kaçalım, ortadan kaybolalım dediler.” şeklinde anlamlandırılabilir.

⁶⁶⁴ Demirci-Karslı bu kelimeyi “kırılmak” olarak anlamlandırmıştır. *revā mu kim meni munça kınarsen / bişürdün bağrım altun teg sınıarsen* “Reva mı, yakışır mı ki beni böyle incitirsin bana eziyet edersin, altın gibi ateşte ısıttığın, kızdırdığın bağrımı, yüreğimi (ısıtılmış altın döver gibi) döversin, çekiçlersin”

⁶⁶⁵ *kaçan taş birle sındı erse gevher / felek tiş birle tartıp keldi köp ser* “Ne zaman ki taş ile birlikte kaybolup gitti ise değerli taş.

⁶⁶⁶ Demirci-Karslı bu kelimeyi “kırılmak” anlamında vermiştir.

- “kalp vb. için kırılmak, incinmek”, [Har.T.] HŞ *sinuḳ*, 2243; [Çağ.Leh.] UTİL *sun-*, II-595;
- “(abdest) bozulmak”, [Çağ.T./K.D] MDF 565;
- “iflas etmek, batmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *sin-*, 354; UTİL *sun-*, II-595;
- “itibarını kaybetmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *sun-*, II-595; ÖTİL *sin-*, III-513;
- “işe yaramaz hale gelmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sin-*, III-513;

sına-: “sınamak, denemek, tecrübe etmek”, [Kar.T.] DLT III, 273; AH 99; R 7: 163; KB 2604; TİEMKök 16: 92;

[Har.T.] MM 162-4; NF 80-11; HAP 2: 155; HŞ 2243;

[Kıp.T.] CC-II 72a/3; K 11a/1; GT 298/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 393; T 240; LD 2487;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 4b-9;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *sinä-*, III-508;

- “sınavdan geçmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sinä-*, III-508;

sınağ:

(1) “sınav, imtihan”, bk. **sınaḳ**, [Kar.T.] R 7: 141; TİEMKök 7: 155;

[Har.T.] MM 20-2; HAP 7: 141;

[Kıp.T.] K 11a/1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *sinov*, III-513; ÖTİL *sinaḳ*, III-514;

(2) “sınanmış, denenmiş, tecrübe edilmiş”, [Kar.T.] KB 3395;

sınaḳ: “sınav, imtihan”, bk. **sınağ**, [Kar.T.] R 5: 41;

[Çağ.Leh.] YUTS *sinaḳ*, 354; UTİL II-715;

- “tahlil”, [Çağ.Leh.] UTİL II-715;
- “deneme, teşebbüs, girişim”, [Çağ.Leh.] YUTS *sinaḳ*, 354; UTİL II-715;

sinal-: “sınanmak, denenmek”, [Kar.T.] DLT II, 126; TİEMKök 9: 126;

[Kıp.T.] CC-II 59a/24;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 995;

[Çağ.Leh.] YUTS *sinal-*, 354; UTİL II-716;

sınan-: “sınanmak, tecrübe edilmek”, [Kar.T.] R 16: 110; KB 2042;

[Har.T.] HAP 33: 11;

[Kıp.T.] MG 37/3;

sınar: “taraf, kenar, yan”, [Kar.T.] DLT III, 375; KB 3721; R 29: 46; TİEMKök 16: 36;

[ET.] AYÖlmez 131/17; AYÇetin 816; UM I 2; Üİ 101b/5;

[Har.T.] HŞ 1484;

[Çağ.Leh.] UTİL II-699;

- “yarı, buçuk”, [ET.] BK D 32;
- “-a doğru”, [Har.T.] HAP 2: 149;
- “(çorap vb.nin) tek”, [Çağ.Leh.] YUTS *sınar*, 354;
- “tek taraflı, ikiden bire düşürülmüş”, [Çağ.Leh.] UTİL II-699;

sınarla-: “birini tek başına veya zayıf görüp ondan öç almak”, [Kar.T.] DLT III, 409;

sınarsuk: “terki, iki kişi ata bindiğinde ikinci kişinin oturduğu yer”, [Kar.T.] DLT III, 388;

sınaru: “yan, taraf, -e doğru”, [Kar.T.] AH 366;

[Har.T.] HŞ 2916;

sinat-: “denetmek, sinatmak”, [Kar.T.] DLT II, 313;

[Çağ.Leh.] YUTS *sinat-*, 354;

sınçgan katı: “dikenli bir ağacın meyvesi”, [Kar.T.] DLT III, 146;

sındu: “Oğuz lehçesinde makas”, [Kar.T.] DLT I, 418;

[Har.T.] NF 66-13;

[Kıp.T.] KMTT 24b/13; EDM 9b/13; RS 193b-27;

sındur-:

(1) “(yemin) bozmak, (sözden) dönmek”, [Kar.T.] R 5: 13;

[Har.T.] HŞ 1693;

(2) “mağlup etmek, yenmek, bozguna uğratmak”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 251;

[Kıp.T.] K 10a/9;

- “kırdırmak, parçalamak”, [Har.T.] HŞ 108; [Kıp.T.] CC-I 13a/16; CC-II 72a/20; K 4a/6; EKK 79b/9; BM 77b/1; GT 22/7; GT *sındur-*, 46/3; İM *sındur-*, 465a/8; KFLT 266b/18; MG 82b/9; BVAğar *sındur-*, 41a/16; BVAğar 41b/22; [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 57; MSD 169; YED 43/5; D 404; LD 2674; LGN 78/9; [Çağ.T./K.D] NİD 381/1; BVas. 143/6; HBD 50/7; ŞDG 2/1; ŞHD 165b-6; BD 551/8; MDF 912; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 78a-10; [Çağ.Leh.] YUTS *sundur-*, 365; ÖTİL *sindir-*, III-510;
- “kırdırmak, helak etmek”, [ET.] AYÇetin 507; [Har.T.] NF 307-12; HAP 21: 11;
- “ezmek”, [Har.T.] HAP 27: 18;
- “engellemek, bastırmak, üstün gelmek”, [Har.T.] HŞ 3429⁶⁶⁷;

sığıla- (I): “köpek vb. için soğuktan hırıldamak”, [Kar.T.] DLT III, 405;

sığıla- (II): “kulak için çınlamak”, [Kar.T.] DLT III, 405;

sığıla- (III): “donasıya soğumak”, [Kar.T.] DLT III, 405;

sınuğ: “Oğuz lehçesinde kırık”, bk. sınuğ, [Kar.T.] DLT III, 365; KB 1858;

[ET.] IB 73;

[Har.T.] NF 433-1; MM 172-2; HŞ 3506;

[Kıp.T.] CC-I 37b/5; CC-II *sınık*, 60b/23-24; KMTT 28b/8; K 83b/6; RS *sınık*, 191a-31; RS 203c-17; GT 208/13; İM 113b/4; MG *sınık*, 72b/1; MG 81a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 198/2; LGN *sınık*, 6/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 252/7; BVas. 567/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 57a/02;

[Çağ.Leh.] YUTS *sunuğ*, 366; UTİL *sunuğ*, II-597; ÖTİL *siniğ*, III-511;

- “incinmiş, yaralı”, [Çağ.Leh.] UTİL *sunuğ*, II-597;

⁶⁶⁷ eger yüzüñni kün tesem erür hem / kim aynıñ revnağın sındurdı bir dem.

- “faydasız, işe yaramaz”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL *siniğ***, III-511;
- “suya düştüğünde kırılan ay ışığı”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL *siniğ***, III-511;
- “(renk) solgun”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL *siniğ***, III-511;
- “(ses) titrek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL *siniğ***, III-512;

sıjuk: “kırık”, bk. **sınuk**, [Kar.T.] DLT III, 365;

sıp: “iki yaşına girmiş olan sıpa; iki yıllık at”, [Kar.T.] DLT I, 319;

- “bir yaşındaki eşek yavrusu”, [Kıp.T.] KMTT *sıpa*, 13b/2;

sıpakur⁶⁶⁸: “yem torbası”, [Kar.T.] DLT I, 487;

sır: “Çin kaselerine sürülen ve üzerine işleme yapılan macun; vernik, cila”, [Kar.T.] DLT I, 324; KB 2452;

[Çağ.T./K.D] MA A43b/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *sir*, 355; UTİL II-678; ÖTİL *sir*, III-520;

sırı- (I): “köpek vb. için pislemek”, [Kar.T.] DLT III, 262;

sırı- (II): “sık dikişle dikmek”, [Kar.T.] DLT III, 262;

sırığa: “cam, sırça”, bk. **sırınçğa**, [Kar.T.] DLT I, 489;

[Har.T.] NF *sırça*, 209-17; HAP *sırça*, 24: 35; HŞ *sırça*, 3477;

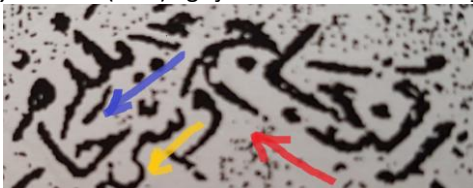
[Kıp.T.] KMTT *sırça*, 6a/3; K *sırça*, 151b/2; BM *sırça*, 11a/5⁶⁶⁹; RS *sırça*, 205c-13; KFLT *sırça*, 265b/26; BVAğar *sırça*, 34b/21;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *sırça*, 34b/356;

sırıl-: “bir şeye yapışmak, tesir etmek”, [Kar.T.] DLT II, 124; KB 3160;

⁶⁶⁸ *sıp akurı*.

⁶⁶⁹ Arapça زجاج *cam* (kırmızı okla çizilen) kelimesine karşılık olarak verilen *sırça* (sarı okla çizilen) kelimesinin üstünde aynı anlama gelen ikinci bir kelime olarak verilen *yıldırım* kelimesi (mavi okla çizilen) dikkat çekicidir. “yıldırım” kelimesi aynı anlamda CC-I *yıltrın* (1-cam; 2- şişe); Kİ *yuldurum* (1-cam, 2-yıldırım) ve KMTT’de *yıldırım* (cam) geçmektedir. Al-Türk *sırça* kelimesini Arapça bir kelime olarak almıştır. Oysa kelime

sırıncğa: “sırça”, bk. **sırıçga**, [Kar.T.] KB 3394;

sırış-: “şuvalama dikişiyle dikmede yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 96;

sırit-: “sıkıca ve büktürerek teyelletirmek”, [Kar.T.] DLT II, 304;

sırla-: “sır denilen yapıştırıcıyı sürmek”, [Kar.T.] DLT III, 296;

[Çağ.Leh.] UTİL *sırlt-*, II-688; ÖTİL *sırlä-*, III-522;

- “boyamak, boya sürmek”, [Kıp.T.] CC-II 81b/27; [Çağ.Leh.] YUTS *sirli-*, 356; ÖTİL *sırlä-*, III-522;

sırlan-: “kap için sır ile sıvanmak”, [Kar.T.] DLT II, 247;

[Çağ.Leh.] YUTS *sırlan-*, 356; UTİL II-687;

sırlat-: “sırlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 346;

[Çağ.Leh.] UTİL II-687;

sırmak: “eşeğin semerinin altındaki örtü”, [Kar.T.] DLT I, 471;

- “astarı vatkalı iş ceket”, [Çağ.Leh.] YUTS *sırmağ*, 356;

sır sır et-: “Ağustos böceği için cır cır etmek; kalem vb. için gıcırdamak”, [Kar.T.] DLT I, 324;

sırt (I): “kalın kıl”, [Kar.T.] DLT I, 342;

sırt (II): “Oğuz lehçesinde küçük vadi veya bayır, tepe”, [Kar.T.] DLT I, 342;

[Kıp.T.] BM 9b/6⁶⁷⁰;

- “dağların tepe çizgisi, sırt”, [Kıp.T.] CC-II 63b/12-13; BM *şırığ*, 10a/4⁶⁷¹; [Çağ.T./K.D] ML 72; [Çağ.Leh.] UTİL II-681; ÖTİL *sirt*, III-524;

⁶⁷⁰ Al-Türk’e göre bu kelime Arapça *سِرْت* “tepe” kelimesi ile eş anlamlıdır. DLT’de Oğuz lehçesinde “tepe, küçük dağ” anlamına gelen kelime bu eserde *şirt* şeklinde, “tepe veya dağların üst bölümü” anlamındaki kelime ise *şırığ* şeklinde verilmiş olmalı. Her iki kelimenin Arapça karşılığı olarak *سِرْت* kelimesi verilmiştir.

⁶⁷¹ Arapça *سِرْت* kelimesine karşılık verilen kelimeyi Zajaczkowski *şirt* şeklinde okumuş ve “grzbiet gorski (dağ sırtı)” olarak anlamlandırmıştır.

- “arka, sırt, bel kelmği, omurga”, [Kıp.T.] CC-II 60a/30; [Çağ.Leh.] YUTS *sirt*, 356; UTİL II-680; ÖTİL *sirt*, III-524;
- “dış, harici”, [Çağ.Leh.] YUTS *sirt*, 356; UTİL II-680; ÖTİL *sirt*, III-524;
- “yabancı ülkeler”, [Çağ.Leh.] UTİL II-680;

sırtıĝ: “her sözün izi”, [Kar.T.] DLT I, 463;

- “haber, bilgi”, [Çağ.Leh.] UTİL *sırtıĝ*, II-683;

sırtla- (I): “ipi atın kuyruĝuna sarmak”, [Kar.T.] DLT III, 444;

sırtla- (II): “Oĝuz lehçesinde vadideki bayırlara tırmanmak”, [Kar.T.] DLT III, 444;

sıruĝ: “çadır direĝi”, [Kar.T.] DLT I, 381;

- “uzun sopa, sırık”, [Kıp.T.] CC-II *sırıĝ*, 82b/32b; CC-II *sırık*, 57b/41b;

sış (I): “vücuttaki şış”, [Kar.T.] DLT III, 125;

[Har.T.] NF *şış*, 95-7; HŞ *şış*, 1646;

sış (II):

(1) “metal yada ahşaptan yapılan et, kebab vb. pişirilmeye yarayan ucu sivri araç, et dizilen, şış”, [Kar.T.] DLT III, 125;

[Kıp.T.] KMTT *şış*, 18b/12;

(2) “tutmaç yeme şışı”, [Kar.T.] DLT III, 125;

- “kebab yapmak”, [Kıp.T.] BM *şışle-*, 52a/6

sışıl-: “şışıp yerine sığmamak”, [Kar.T.] DLT II, 124;

sıt-: “(şiddetli esen rüzgar için) darmadaĝınık etmek, kırıp geçirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 69;

sıta: “mızrak”, [Kar.T.] KB 3840;

sıtga-: “yen sıvamak”, [Kar.T.] DLT III, 288;

sıtgal-: “yen için sıvanmak”, [Kar.T.] DLT II, 233;

sıtgan-:

(1) “yen veya elbiseyi bizzat kendisi sıvamak”, [Kar.T.] DLT II, 246;

(2) “yen sıvanmak”, [Kar.T.] DLT II, 246;

sıtgaş-: “yenleri birlikte sıvamak, sıvamakta yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 214;

sıtur-: “odun vb. kırdırmak”, [Kar.T.] DLT III, 187;

sız- (I):

(1) “su vb. sıvı şeyler için sızmak, süzülerek akmak”, [Kar.T.] DLT III, 182;

[Har.T.] MM 171-2;

[Kıp.T.] K 64a/1; GT 353/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 258/4;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 996;

[Çağ.Leh.] UTİL II-689; ÖTİL *sız-*, III-496;

(2) “yağ vb. için erimek, eriyip akmak”, [Kar.T.] DLT III, 182;

[Har.T.] NF 234-14; HŞ 1873;

[Kıp.T.] CC-II 72a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2127;

(3) “güneşin ucu için görünmek, belirmek”, [Kar.T.] DLT III, 182;

- “ışık, nur vb. için aralıklardan içeri girmek, sızmak”, [Har.T.] HŞ 982;
- “kalp, gönül vb.ne sızmak, girmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sız-*, III-497;

sız- (II): “hasta vb. için zayıflayıp süzülme, dertten erimek, kurumak”, [Kar.T.] DLT II, 10; KB 6587;

[Har.T.] HŞ 1110;

[Çağ.Leh.] UTİL II-689, 690;

sızgur-:

(1) “eritmek, damlatmak, sızdırmak”, [Kar.T.] DLT II, 188; R 44: 45; TİEMKök 18: 96;

[ET.] AYUçar 0085-0086;

[Har.T.] HŞ 2730;

[Kıp.T.] K 6b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 437; LD 2455;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 996;

(2) “hastalık, aşk, dert vb. nin insanı bitap düşürmek, eritmek, zayıflatmak”, [Kar.T.] DLT II, 188; KB 3384;

sızığ: “ağrı, sızı”, [Kar.T.] KB 2579;

sızıt- (I): “sözü dişler arasından sızdırmak”, [Kar.T.] DLT II, 305-306;

sızıt- (II): “yağ vb. şeyleri eritmek”, [Kar.T.] DLT II, 305-306;

sızla-: “sızlamak”, [Kar.T.] DLT III, 297;

sızlag: “soğuk su içmekten veya buz ısırıktan dolayı dişin sızlaması”, [Kar.T.] DLT I, 464;

sızlat-: “sızlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 346;

sızur-: “dertten eritmek”, [Kar.T.] KB 1919;

- “sızdırmak, eritmek”, [Har.T.] MM 317-1; HŞ 4203; [Kıp.T.] KFLT 83a/5; [Çağ.T./K.D] ML *sızgur-*, 140;
- “sezdirmek, ima etmek”, [Çağ.T./K.D] ML *sızgur-*, 140;
- “belli etmek”, [Çağ.T./K.D] ML *sızgur-*, 140;
- çizmek, naşetmek, haketmek”, [Çağ.T./K.D] ML *sızgur-*, 140;

sibek (I): “değirmen mili”, [Kar.T.] DLT I, 389;

sibek (II): “içine işemesi için çocuğun beşiğine konan kamış”, [Kar.T.] DLT I, 389;

sibiz: “sakar, dalgın”, [Kar.T.] DLT I, 406;

sibüt: “Kâşgar lehçesinde karabiber, kimyon gibi yemeğe katılan bir ot, kişniş”, [Kar.T.] DLT I, 356⁶⁷²;

siç- “işemek”, bk. **sit-**, [Kar.T.] DLT II, 295;

[Kıp.T.] CC-I *siy-*, 20a/6; KMTT *si-*, 40b/2; K *si-*, 55a/1; EKK *si-*, 82b/10; BM *siy-*, 34b/6; İM *siy-*, 113a/1; KFLT *siy-*, 204b/6; MGİ *siy-*, 44a/4; MES *siy-*, 6a/3; BVAğar *siy-*, 38a/8;

[Çağ.T./K.D] MA *siy-*, A6a/14; MDF *siy-*, 476;

[Çağ.Leh.] YUTS *siy-*, 356; UTİL *siy-*, II-731; ÖTİL *siy-*, III-498;

sıdığ: “kaftanın yanlardaki iki eteğinden biri”, bk. **sıdıg**, [Kar.T.] DLT I, 389;

sıdıt- “ışetmek”, bk. **sittür-**, [Kar.T.] DLT II, 302;

sidük: “idrar, sidik”, [Kar.T.] DLT III, 321;

[Kıp.T.] CC-I *sidik*, 48b/12; KMTT *sidik*, 23a/4; K 105a/8; RS 199b-3; İM 93a/3; KFLT 204b/28; KFLT *siydük*, 347a/10; MGİ 50b/4; MES *südük*, 26a/2; MG 92b/4; BVAğar 41a/22; BVAğar *siytük*, 35a/18;

[Çağ.Leh.] YUTS *sidik*, 352;

[Çağ.Leh.] UTİL *süydük*, II-645; ÖTİL *siydik*, III-497;

sigil: “siğil”, [Kar.T.] DLT I, 394;

[Kıp.T.] K 73b/4;

sigir- “koşmak; zıplamak; seğirmek”, bk. **sekri-**.

sigret- ~ **sigrit-** ~ **sikrit-** “koşturmak, sektirmek”, bk. **sekirt-**, **sekrit-**.

sigri- “koşmak; zıplamak; seğirmek”, bk. **sekri-**.

sik: “erkeklik organı”, [Kar.T.] DLT I, 334;

[Kıp.T.] CC-I 48a/17; KMTT 22a/7; EDM 13b/10; EKK 68b/10; RS 190a-7;

sik- “sikmek”, [Kar.T.] DLT II, 22;

[Kıp.T.] KMTT 22a/7; EKK 83a/7; BM 84a/3;

- “nikahlamak”, [Kıp.T.] KMTT 36a/5;

⁶⁷² Atalay bu kelimeyi *sipüt* şeklinde okumuştur.

sikert-: “saptırmak”, [Kar.T.] KB 2508;

sikil-: “sikilmek”, [Kar.T.] DLT II, 126;

sikir-: “koşmak; zıplamak; seğirmek”, bk. **sekri-**.

sikiş: “sikişme”, [Kar.T.] DLT I, 369;

sikiş-: “sikişmek”, [Kar.T.] DLT II, 107;

sikit-: “birini cimaya zorlamak”, [Kar.T.] DLT II, 309;

sikken: “siken”, [Kar.T.] DLT I, 401;

sikri-: “koşmak; zıplamak; seğirmek”, bk. **sekri-**.

siktür-: “birini cinsi münasebette bulunmaya yönlendirmek”, [Kar.T.] DLT II, 186;

siler:

(1) “çokluk 2. şahıs zamiri”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 21;

(2) “çokluk 2. şahıs eki”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 6;

silig:

(1) “zarif, nazik, hoş”, bk. **sılığ**, [Kar.T.] DLT I, 390; KB 2444;

[Har.T.] MM 343-4;

[Çağ.Leh.] YUTS **silik**, 353;

(2) “yumuşak huylu, tatlı dilli”, bk. **sılığ**, [Kar.T.] KB 1416;

- “temiz, saf”, [ET.] KT D 7; AYÖlmez 144/16; [Kıp.T.] CC-II **sili**, 69a/14; [Çağ.T./K.D] BVas. **silik**, 325/1;
- “bakire”, [Kıp.T.] CC-II **sili**, 76a/6;

siliglik: “incelik, zarafet, yumuşak huyluluk”, [Kar.T.] KB 584;

silk-: “silkmek, sallamak, çırpamak”, [Kar.T.] DLT III, 423;

[ET.] AYÇetin 757;

[Har.T.] NF 133-14; HAP 20: 18;

[Kıp.T.] CC-I 26b/5; KMTT 38a/1; K 2a/3; EKK 81a/13; BM 83b/8; RS 187a-12; İM 118a/4; MG 93b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 14b/146;

[Çağ.Leh.] YUTS *silki*-, 353; ÖTİL *silki*-, III-501;

silkim: “sünepe”, [Kar.T.] KB 4599;

silkin-:

(1) “bizzat kendisi silkinmek, üstünü silkmek”, [Kar.T.] DLT II, 246;

(2) “vücudu sarsmak, silkelenmek, silkinmek”, bk. **silkün-**, [Kar.T.] DLT II, 246;

[Har.T.] HŞ 3869; MM *silkün-*, 83-3;

[Kıp.T.] CC-II 82a/10; K 37b/1; İM 142a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *silken-*, 21/4;

[Çağ.Leh.] YUTS 353; ÖTİL III-502;

(3) “tüyler ürpermek”, [Kar.T.] DLT II, 246;

simiş: “çekirdek”, [Kar.T.] KB 4660;

sin (I): “Kençek lehçesinde sen”, bk. **sen**, [Kar.T.] DLT III, 138;

[ET.] Ton. 10; AYÇağ 626/7;

[Kıp.T.] MG 3b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 107; MEs. 17b/175; YED 3/3; D 153; T 30; LD 2;

[Çağ.T./K.D] BVas. 219/3; Mün. 1b/2; NC 11a/15; SM 115; ŞHD 2a-5; BD 4/46;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 9a/05;

sin (II): “mezar”, bk. **sin**.

siñ- (I):

(1) “tesir etmek, nüfuz etmek, etkilemek, içine sinmek, işlemek”, [Kar.T.] DLT III, 391; KB 2920;

[ET.] AYÇetin 385;

[Har.T.] NF 389-9;

[Kıp.T.] CC-II 70b/10; K 126b/8; GT 121/13;

[Çağ.T./K.D] BVas. 584/7;

[Çağ.Leh.] YUTS 355; UTİL II-700; ÖTİL *singi*-, III-509; ÖTİL *sing*-, III-510;

(2) “yemek için sinmek, sindirilmek, hazmedilmek”, [Kar.T.] DLT III, 391; R 16: 66; TİEMKök 16: 66; KB 4586;

[Har.T.] HAP 35: 12;

[Kıp.T.] CC-II 58a/14; K *sin-*, 54a/5;

[Çağ.Leh.] UTİL II-700; ÖTİL *singi-*, III-509;

(3) “bir yere girip saklanmak, sinmek, gözden kaybolmak”, [Kar.T.] DLT III, 391; AH 175; KB 6036;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 562;

(4) “su, yer vb. ’ne batmak, emilmek”, [Kar.T.] DLT III, 391;

- “eski haline geri dönmek”, [Çağ.Leh.] UTİL II-700;
- “harcamak”, [Çağ.Leh.] UTİL II-700;
- “koku vb. için sinmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *singi-*, III-510;
- “asimile olmak, gittiği yere ayak uydurmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *singi-*, III-510;
- “eskimek, geçmişte kalmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *singi-*, III-510;

siğ- (II): “(hizmet vb. için) makbule geçmek, uygun düşmek, kabul edilmek”, [Kar.T.] KB 615;

siñcü: “kalınlığı yufka ile pide arasında olan bir tür ekmek”, [Kar.T.] DLT I, 417;

siğdür- (I): “bir yere sokup saklamak ve araştırtmak”, [Kar.T.] DLT III, 397;

siğdür- (II): “sindirmek, hazmettirmek”, [Kar.T.] DLT III, 397;

[Çağ.T./K.D] NC *sindür-*, 35b/10; NC *siğür-*, 19a/10;

[Çağ.Leh.] YUTS 355; UTİL II-699;

siñek: “yerleşik olanların dilinde sivri sinek, göçebelerde ise karasinek”, [Kar.T.] DLT III, 367;

[Har.T.] NF 390-16;

[Kıp.T.] KMTT 11a/7; K 15a/7; EDM *sinek*, 9b/8; BM 16a/2; RS 200b-11; MGİ *sinek*, 232a/4;

[Çağ.T./K.D] MA A23a/2;

- “sivrisinek”, [Har.T.] HAP, 2: 26; [Kıp.T.] BM *siwri siyek*, 16a/2;

siği: “sindirilen, hazmedilen”, [Kar.T.] DLT III, 368;

siğil: “erkeğin küçük kız kardeşi”, [Kar.T.] DLT I, 457;

[ET.] KT D 20;

[Kıp.T.] CC-II 60b/29-31; RS 190b-15;

[Çağ.T./K.D] BVas. *singil*, 375/5; ŞHD *siyli*, 122b-9; ML *singil*, 56; Abuş. 996;

[Çağ.Leh.] YUTS 355; UTİL II-701;

siğillen-: “birini kız kardeş edinmek”, [Kar.T.] DLT III, 408;

siğim: “kabul”, [Kar.T.] KB 2446;

siğir: “sinir”, [Kar.T.] DLT III, 362; TİEMKök 7: 77;

[ET.] AYÇağ 614/11;

[Har.T.] HAP 7: 77; HŞ 4345;

[Kıp.T.] CC-I 48b/5; KMTT 23a/2; K 53a/9; EDM 13b/10; BM *sinir* ~ *siğir*, 14a/2; RS *siğir* ~ *sinir*, 199a-24; İM 108b/5; MG 50a/6; BVÖzgür 82/7;

[Çağ.Leh.] YUTS 355; UTİL II-700;

siğir-:

(1) “lokma vb. ni yutmak”, [Kar.T.] DLT III, 392;

(2) “yağı deriye yedirmek, emdirmek”, bk. *siğür-*, [Kar.T.] DLT III, 392;

- “sindirmek, hazmetmek”, bk. *siğür-*, [Kıp.T.] CC-II 71b/18; [Çağ.T./K.D] BVas. *siğür-*, 562/4; [Çağ.Leh.] YUTS 355;

siğirle-: “yay vb. şeylere kiriş takmak”, [Kar.T.] DLT III, 409;

siğirlen- (I): “et için siniri çoğalmak”, [Kar.T.] DLT III, 407;

siğirlen- (II): “yay vb. şeylere kiriş takılmak”, [Kar.T.] DLT III, 407;

siğiş-: “içine çekilmek, emilmek”, [Kar.T.] DLT III, 394;

[Çağ. Leh.] UTİL II-701; ÖTİL *singiş-*, III-510;

- “göz aşına olmak, alışmak”, [Çağ. Leh.] UTİL II-701;
- “yakışmak”, [Çağ. Leh.] YUTS 355;
- “özleşmek”, [Çağ. Leh.] ÖTİL *singiş*-, III-510;
- “asimile olunmak”, [Çağ. Leh.] ÖTİL *singiş*-, III-510;

siḡli: “küçük kız kardeş”, bk. **siḡil**.

siḡrül-: “sindirilmek, içine işlenmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 93;

siḡür-:

(1) “yağı deriye yedirmek”, bk. **siḡir-**, [Kar.T.] DLT III, 392;

(2) “sindirmek, hazmetmek”, bk. **siḡir-**, **siḡdür-**, [Kar.T.] KB 5777; TİEMKök 7: 117;

[Har.T.] HAP 14: 17;

[Kıp.T.] K 9b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 53b/554; LGN 79/6;

[Çağ.T./K.D] ML *siḡür*-, 140-141;

(3) “mecazi anlamda sindirmek, öfkeyi bastırmak, yalanı sindirmek”, [Kar.T.] R 7: 117; TİEMKök 12: 84;

[Har.T.] NF 150-1; HŞ 2274;

- “mağlup etmek, yok etmek”, [Har.T.] HAP 22: 72;

siḡüt: “karşılığı verilmeyen ve geri gönderilmeyen armağan”, [Kar.T.] DLT III, 362;

sirke (I): “başta bulunan bit yumurtası”, [Kar.T.] DLT I, 430;

[Kıp.T.] KMTT 12b/9; EDM 9b/6; RS 200a-6;

[Çağ. Leh.] YUTS 356; UTİL II-686; ÖTİL *sirkä*, III-522;

sirke (II): “sirke”, [Kar.T.] DLT I, 430;

[Har.T.] HŞ 3699;

[Kıp.T.] EDM 4a/5; EDM *sinke*, 4a/5; EKK 70b/8; İM 105a/3; KFLT 82b/10; MES 9b/2; BVAğar 19b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 37b/389;

[Çağ.Leh.] YUTS 356; UTİL II-686; ÖTİL *sirkä*, III-521;

sirkele- (I): “çocuğun başından sirke sökmek”, [Kar.T.] DLT III, 353;

[Çağ.Leh.] YUTS *sirkili-*, 356; ÖTİL *sirkälä-*, III-522;

sirkele- (II): “suya sirke vb. şeyler karıştırmak”, [Kar.T.] DLT III, 353;

[Çağ.Leh.] YUTS *sirkili-*, 356; ÖTİL *sirkälä-*, III-522;

sirkelen-: “çocuğun başı için sirkelenmek”, [Kar.T.] DLT III, 202;

sit-: “işemek”, bk. *siğ-*, [Kar.T.] DLT II, 295;

sittür-: “işetmek”, bk. *siğit-*, [Kar.T.] DLT II, 183;

[Kıp.T.] K *sidür-*, 123b/6;

siv-: “sevmek”, bk. *sev-*, *sew-*, [Kar.T.] AH BC 272;

[Kıp.T.] GT 141/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 30b/314; MSD 15; YED 114/9; D 406; T 148; LD 2464; LGN 18/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 261/5; BVas. 63/6; ÇH 71; NC 18a/1; HBD 73/3; ŞHD 5a-3; BD 4/64; MDF 280;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 72a-1;

sivdür-: “sevdirmek”, bk. *sewdür-*, [Kar.T.] AH C 260

siy-: “bevletmek, işemek”, bk. *siğ-*.

siz:

(1) “siz, 2. çokluk şahıs zamiri”, [Kar.T.] DLT I, 339; R 8: 42; KB 4310; TİEMKök 3: 49;

[ET.] Ş.U. D 10; AYÖlmez 194/21; UM I 180;

[Har.T.] AKYB A.V. 20; MM 301-4; NF 20-3; HAP 3: 123; HŞ 1369;

[Kıp.T.] CC-I 33b/23; KMTT 54a/4; EDM 3b/6; EKK 17a/19; BM 20b/4; RS 188a-21; GT 134/4; İM 60a/8; MGİ 12a/1; MES 29a/2; MG 4a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 114; GD 2: 6; MSD 364; YED 96/2; T 113; LD 100; LGN 72/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 146/1; BVas. 217/4; HBD 54/3; ŞHD 50a-1; MA A7b/10; BD 198/2; MDF 113;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 68b-14; ŞRT 34b/09;

[Çağ.Leh.] YUTS 356; UTİL II-688; ÖTİL III-496;

(2) “Çiğil lehçesinde ve Türklerde saygıdeğer büyüklere, Oğuzlarda küçük olana hitap için kullanılan bir söz”, [Kar.T.] DLT I, 339;

(3) “2. çokluk şahıs eki”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 143;

siz-: “sezmek”, bk. **sez-**.

sizig: “zan, sezme, seziş, şüphe”, bk. **sezig**, **sezik**, [Kar.T.] DLT 826⁶⁷³; KB 1090;

[ET.] AYUçar 0669; UM I **sizik**, 180; Üİ **sizik**, 110a/9;

[Har.T.] HAP 37: 87;

[Kıp.T.] K **sizik**, 43a/6;

sizik-: “sezmek”, [Kar.T.] DLT II, 117⁶⁷⁴;

sizin-: “zannetmek, şüphelenmek”, bk. **sézin-**, [Kar.T.] DLT 826⁶⁷⁵; KB 3882;

[ET.] AYÇaç 630/11; Üİ 110b/9;

[Har.T.] HAP 7: 30;

- “anlamak, idrak etmek”, [Har.T.] HAP 41: 48;

sizle-: “siz diye hitap etmek, saygılı konuşmak”, [Kar.T.] DLT III, 298;

[Çağ.Leh.] UTİL **sizli-**, II-689; ÖTİL **sizlü-**, III-496;

sizler: “siz, çokluk 2. şahıs zamiri”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 50;

[Har.T.] HAP 43: 24;

sizlet-: “büyüklerle siz diye hitap ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 347;

sog-: “sıvıyı çektirmek, emdirmek”, [Kar.T.] DLT II, 15;

şoğan: “soğan”, bk. **soğun**, [Kar.T.] DLT I, 409; TİEMKök 2: 61;

⁶⁷³ Atalay bu kelimeyi *sézig* şeklinde okumuştur. Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında *sézig* ve *sizig* şekillerinin ikisi de bulunmaktadır.

⁶⁷⁴ Atalay kelimeyi *sézik*- şeklinde okumuştur.

⁶⁷⁵ Atalay kelimeyi *sézin*- şeklinde okumuştur. Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında *sézin*- ve *sizin*- şekillerinin ikisi de bulunmaktadır.

[Har.T.] HAP 2: 61;

[Kıp.T.] CC-I 54a/5; KMTT 9a/10; EDM 7a/6; EKK 71a/11; BM 13b/9; RS 194b-20; GT 268/11; BVAğar 57a/13;

[Çağ.Leh.] YUTS 357; ÖTİL *soğân*, III-622;

soğı-: “soğumak”, [Kar.T.] DLT III, 268;

[Har.T.] HŞ *savu-*, 1675; NF *sawu-*, 250-10;

[Kıp.T.] K *savu-*, 31a/1; İM *safu-*, 105b/3; İM *sowu-*, 454b/8; BVAğar *sowu-*, 38a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *savu-*, 38/4;

[Çağ.T./K.D] MDF *savu-*, 153;

[Çağ.Leh.] YUTS *sovu-*, 360; ÖTİL *sâvi-*, III-538;

- “birinden yüz çevirmek, soğumak, muhabbeti kesmek”, [Kıp.T.] İM *sawu-*, 293b/3; [Çağ.Leh.] ÖTİL *sâvi-*, III-538;
- “(heyecan, coşku vb.) geçmek, azalmak, sönmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sâvi-*, III-538;

soğık: “soğuk”, bk. *sawuk*, *soğık*, [Kar.T.] KB 4622;

[ET.] AYAYazlı 1215;

[Har.T.] HŞ *sovuğ*, 3205; HAP *sowuğ*, 21: 69;

[Kıp.T.] K *sowuğ*, 171b/7; BVÖzgür *sovuğ*, 102/3; BVAğar *sowuğ*, 15a/2;

soğış-: “soğumaya yüz tutmak”, [Kar.T.] DLT II, 101⁶⁷⁶;

sograş-: “kumlar için sıvıyı çekmek, sormak, emmek”, [Kar.T.] DLT II, 332;

soğık (I): “soğuk”, bk. *sawuk*, *soğık*, [Kar.T.] KB 3581;

[ET.] AYÇağ 632/9;

[Kıp.T.] BM *sowuğ*, 9a/9⁶⁷⁷; RS 202c-9; KFLT *sovuğ*, 372b/36; MG *sovuğ*, 88a/6;

[Çağ.Leh.] YUTS 357; UTİL II-544;

⁶⁷⁶ Atalay bu kelimeyi *soguş-* şeklinde okumuştur.

⁶⁷⁷ Arapça برد ال kelimesine karşılık olarak verilen صُوق kelimesini Zajaczkowski *sovuğ* şeklinde, Al-Turk ise çift dudak v'si ile *sowuğ* şeklinde okumuştur.

- “ilişkide ilgisiz, sevgiden yoksun”, [Çağ.Leh.] YUTS 357; UTİL II-544;

soğuk (II): “(gölge için) koyu”, [Kar.T.] R 4: 57;

soğuklan-: “soğuk saymak”, [Kar.T.] DLT II, 267;

soğukluk: “soğukluk”, bk. **sowukluk**.

soğul-: “süt vb için çekilmek, su vb için emilmek, suyu çekilmek, azalmak”, [Kar.T.] DLT II, 125;

[Kıp.T.] K 13a/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 357; UTİL II-548;

soğun: “soğan”, bk. **şoğan**, [Kar.T.] DLT I, 409;

soğun- (I): “işeme vb. şeylerden sonra temizlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 152;

soğun- (II): “üşümek”, [Kar.T.] DLT II, 152;

- “soğumak, ferahlamak”, [ET.] AYUçar 0575-0576;

sogur-: “sıvıyı çekmek, emmek”, [Kar.T.] DLT II, 15;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 27/8;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 996;

[Çağ.Leh.] YUTS 357;

- “sökme, yerinden çıkarmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sugur-*, III-605;
- “bir kimse veya şeyi bulunduğu yerden almak, götürmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sugur-*, III-605;

sogut: “Karluk lehçesinde çökeleğin kurutulmuşu”, [Kar.T.] DLT I, 356;

şok-:

(1) “bir şeyi bir yere sokmak, içine girdirmek”, [Kar.T.] KB 6071;

[ET.] AYÇetin 416;

[Har.T.] HŞ 4607;

[Kıp.T.] CC-II 60b/13; KMTT 42a/7; K 17a/9; EKK 10b/12; GT 56/3; İM 117a/7; KFLT 381b/21; MĞİ 202a/2; MES 23b/3; MG 78b/7; BVAğar 52b/7;

[Çağ.T./K.D] MA A33b/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 4b/12;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *suğ*, III-604;

(2) “kendini bir şeye vermek, bir durumun içerisine sokmak, bir şeye (kötü alışkanlık vb.) bulaşmak”, [Kar.T.] KB 2652;

(3) “Oğuz lehçesinde yılan vb. için sokmak”, [Kar.T.] DLT II, 18;

[Har.T.] NF 68-2;

[Kıp.T.] EKK 83a/12;

(4) “gagalamak, gaga ile almak”, [Kar.T.] DLT II, 18;

(5) “tuz vb. şeyleri dövmek, döverek inceltmek, ufaltmak”, [Kar.T.] DLT II, 18;

- “şekle sokmak, dönüştürmek”, [Har.T.] HŞ 3410⁶⁷⁸; [Çağ.Leh.] UTİL II-551;
- “(damar) atmak”, [Kıp.T.] CC-II 58a/21;
- “kısmak, sıkıştırmak”, [Kıp.T.] CC-II 82b/31;
- “vurmak, dövmek, darp etmek, tokatlamak”, [Kıp.T.] CC-II 80b/41; [Çağ.T./K.D] Abuş. 996; [Çağ.Leh.] YUTS 358; UTİL II-551;
- “para basmak, para üretmek, darp etmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD 533;
- “(çadır vb.) kurmak”, [Çağ.T./K.S.D.] ŞT 78a-4;
- “saplamak”, [Çağ.T./K.D] MA A32b/14;
- “çarpmak, toslamak, bindirmek”, [Çağ.Leh.] UTİL II-551;
- “davul vb. vurmak, el vb. çırpma”, [Çağ.Leh.] UTİL II-551;

soğar:

(1) “boynuzu olmayan hayvan”, [Kar.T.] DLT I, 411;

(2) “şakaklarına kadar başında saç olmayan veya Türk gibi olan insan”, [Kar.T.] DLT I, 411;

soğı⁶⁷⁹: “parmakla dürtmek”, [Kar.T.] DLT III, 269;

⁶⁷⁸ eger körse saça kıymnuı turunçı / ejek kanğa soğar bağıd nârinçi.

soķım: “ıslık gibi ses çıkarması için oka takılan, çam kozası şeklinde, üç tarafı delikli tahta parçası”, [Kar.T.] DLT I, 397;

soķlun-: “sokulmak”, [Kar.T.] DLT II, 247;

soķluş-: “birbirine sokulmak”, [Kar.T.] DLT II, 216;

soķtur-: “biber vb. şeyleri dövdürtmek”, [Kar.T.] DLT II, 186;

- “demiri sıcakta işleyip, dövdürmek”, [Çağ.T./K.S.D.] ŞT 76b-9; [Çağ.Leh.] YUTS 358;

soķu: “dibek”, [Kar.T.] DLT III, 226;

soķul-: “tuz vb. için dövölmek”, [Kar.T.] DLT II, 125;

- “(demir) dövölmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 358; UTİL II-554;

soķuş- (I): “tuz vb. şeyleri dövmede yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 104;

soķuş- (II): “çarpişmak, dövüşmek, tokuşmak”, [Kar.T.] R 61: 4;

[ET.] IBTekin 6;

[Çağ.Leh.] YUTS 358; UTİL II-553;

- “rastlaşmak, karşılaşmak, tesadüf etmek”, [ET.] AYTok 3365; IBTekin 2;
- “savaşmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 358; UTİL II-553;

şol: “sol”, [Kar.T.] DLT III, 134; R 16: 48; KB 2069; TİEMKök 7: 17;

[ET.] AYAyazlı 1005;

[Har.T.] AKYB A.II. 2; MM 300-2; NF 20- 11; HAP 69: 25; HŞ 2134;

[Kıp.T.] CC-I 39a/13; K 90a/4; EDM 4b/12; EKK 44a/11; BM 18b/7; RS 198c-11; GT 351/4; İM 90b/7; MĞİ 51a/3; MES 31a/5; MG 9b/2; BVAğar 36a/5;

⁶⁷⁹ *soķ barmaķ:* “orta parmak”, [Kıp.T.] KMTT 21b/9.

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 34/6;

[Çağ.T./K.D] SM 155; ŞHD 50a-10; MA A66b/3; MDF 108; Abuş. 997;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 79a-4;

[Çağ.Leh.] YUTS 358; UTİL II-556; ÖTİL III-613;

solak: “Kıpçak lehçesinde dalak”, [Kar.T.] DLT I, 411;

solamuk: “insanlardan solak olanı, solak”, [Kar.T.] DLT I, 487;

soluş-: “meyve, sebze vb. için solmak, tazeliği gitmek”, [Kar.T.] DLT II, 109;

[Çağ.T./K.D] NİD *sol-*, 126/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *solaş-*, 358; UTİL *solaş-*, II-557;

- “(renk) açılmak, solmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sol-*, III-614;
- “(insan) üzölmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sol-*, III-614;

son:

(1) “herhangi bir şeyin veya işin sonu, şimdiki zaman en yakın yapılmış olanı, ahir”, [Kar.T.] DLT III, 357; AH 14; R 4: 136; KB 3585; TİEMKök 3: 153;

[ET.] AYUçar 0537;

[Har.T.] MM 282-2; NF 83-12; HAP 10: 10; HŞ 1183;

[Kıp.T.] CC-I 36b/17; RS 190c-29; GT 277/1; İM 72a/7; BVÖzgür 10/6; BVAğar *son*, 45b/22;

[Çağ.T./K.D] NC 28a/10; SM 119; MA A2a/3; MDF 630;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 29/2;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *song*, III-615;

(2) “bir olayın sonu, sonuç, nihayet, akıbet”, [Kar.T.] R 3: 137; TİEMKök 3: 137;

[Har.T.] MM 280-4; HAP 17: 35;

[Kıp.T.] RS 211b-11;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 54a/558; YED 75/13; LD 1942;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *song*, III-615;

(3) “sonra”, [Kar.T.] R 47: 4; TİEMKök 2: 281;

[Har.T.] AKYB A.IV. 7; MM 182-1; NF 5-16; HAP 65: 1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 91: 6; MSD 133; YED 311/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 47/4; BVas. 609/4; ŞHD 10b-9; MA A3b/9; BD 571/1; BTD XXXVII/6; Abuş. 997;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 65b-7;

[Çağ.Leh.] UTİL II-555; ÖTİL *song*, III-615; ÖTİL *soğın*, III-622;

(4) “sonra gelenler, arkadan gelenler, ard, arka, geri”, [Kar.T.] DLT III, 357; R 36: 45; KB 2586;

[Har.T.] HAP 57: 27; HŞ 366;

[Kıp.T.] K 33a/4; RS 205d-43; KFLT *şoğ*, 208a/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 76/4;

[Çağ.Leh.] UTİL II-555; ÖTİL *song*, III-615;

- “ileride, gelecekte”, [Har.T.] HAP 11: 93;
- “sol”, [Kıp.T.] İM 90b/2;
- “ertelemek, geciktirmek”, [Kıp.T.] İM *şoğ* *koy*-, 148b/6;
- “(ayakkabı, çizme) ökçe, topuk”, [Çağ.Leh.] YUTS 359; UTİL II-555;
- “kış”, [Çağ.Leh.] UTİL II-555;

şoğda-: “takip etmek, peşinden gitmek”, [Kar.T.] DLT III, 401; KB 5004;

şoğdilaç: “çalıkuşu”, [Kar.T.] DLT I, 526;

şoğdırı: “deniz”, [Kar.T.] DLT I, 492;

şoğkur: “yırtıcı bir kuş, doğan”, bk. **şoğkur**, [Kar.T.] DLT II, 95;

[Kıp.T.] CC-I *şoğur*, 55a/10; BM *şoğkur*, 16b/7; RS *şoğkur*, 200a-19;

şoğla-: “geri dönmek”, [Kar.T.] R 28: 31;

- “bitirmek, tamamlamak, sonuçlandırmak”, [Har.T.] MM 351-4; [Kıp.T.] K 108a/4;

soñlat-: “sonucunu vermek, akıbetini oluşturmak”, [Kar.T.] R 9: 77;

soñra (I): “sonra”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 92;

[Har.T.] AKYB A.III. 5; MM 112-2; NF 258-6; HAP 4: 12; HŞ 1019;

[Kıp.T.] CC-I 31b/23; CC-II *soñra*, 61b/15; KMTT 28b/4; K 38b/8; EKK *şoğra*, 45b/7; GT 12/10; İM 36a/8; KFLT *şoğra*, 336b/14; KFLT 385a/24; MGİ 2a/5; MES 14b/6; MG 7b/7; BVÖzgür 5/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 188: 3; MEs. 20b/207; MSD 76; YED 164/6; D 47; LD 1605;

[Çağ.T./K.D] NİD 163/5; BVas. 5/1; NC 3a/10; SM 141; HBD 12/4; ŞHD 4b-7; MA A32b/2; BD 4/134; MDF 305;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 14a/02;

[Çağ.Leh.] UTİL II-555;

- “gecikmek, geç kalmak”, [Kıp.T.] İM *soñra kal-*, 474a/6;

soñra (II): “başka, ayrıca”, [Kar.T.] R 48: 21;

soñra-: “huysuzlaşmak, homurdanmak”, [Kar.T.] DLT III, 402;

soñuk: “sonuncu”, [Kar.T.] DLT III, 107;

sopran: “Oğuz lehçesinde minare vb. şeyler gibi uzun olan her şey”, [Kar.T.] DLT 828⁶⁸⁰;

sor- (I): “sıvı şeyleri içine çekmek, emmek”, [Kar.T.] DLT III, 181; KB 655;

[Har.T.] NF 181-10; HŞ 1668;

[Kıp.T.] KMTT 46a/1; K 73b/6; İM 96b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 93: 3; YED 36/6; D 580; LD 1332; LGN 98/9;

[Çağ.T./K.D] BVas. 25/4; ŞHD 61b-10; BD 16/1; BTD XIII/5;

[Çağ.Leh.] ÖTİL III-618;

- “öpmek”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 11b-10;

⁶⁸⁰ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

sor- (II):

(1) “Oğuz lehçesinde bilgi aramak, soru sormak”, [Kar.T.] DLT III, 181; R 37: 11; KB 4126; TİEMKök 5: 102;

[Har.T.] MM 296-3; NF 65-4; HAP 2: 215; HŞ 270;

[Kıp.T.] CC-I 16a/1; KMTT 36a/8; K 52a/1; EKK 81b/4; GT 120/5; İM 66a/5; KFLT 412b/11; MGİ 26b/2; MES 12b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 22: 7; MEs. 48a/498; MSD 154; YED 14/6; LD 1664; LGN 53/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 320/4; ÇH 93; HBD 112/4; ŞDG 29/5; MA A46a/13; BD 132/30; MDF 705; BTD XII/2; Abuş. 997;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 75b-2; ŞRT 56a/09;

[Çağ.Leh.] YUTS *soru-*, 359; UTİL *soru-*, II-539, 540; ÖTİL *sorä-*, III-617; ÖTİL III-619;

(2) “sorguya çekmek, hesap sormak”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 6;

[Har.T.] AKYB K.III. 16; HAP 15: 92;

(3) “talep etmek, istemek”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 47;

[Çağ.Leh.] YUTS *soru-*, 359; UTİL *soru-*, II-539, 540; ÖTİL *sorä-*, III-618⁶⁸¹;

- “ziyaret etmek”, [Kıp.T.] İM 87a/5; İM *sora bar-*, 448a/5; MES 5a/6;
- “haber”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *sorağ*, 563; YED *sorağ*, 47/5; LD *sorağ*, 2151; [Çağ.T./K.D] HBD *sorağ*, 69/3; HBD *sorağ*, 73/5; ŞHD *sorağ*, 77b-4; BTD *sorağ*, XIII/5;
- “haber vermek, bildirmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED *sorağla-*, 332/1;
- “imtihan yapmak, sınav yapmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sorä-*, III-617;
- “fikir alışverişi yapmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sorä-*, III-617;
- “bir kızı eş olarak almak için araştırmak”, ÖTİL *sorä-*, III-618;
- “hal hatır sormak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sorä-*, III-618;
- “(ülke vb.) yönetmek, hükmetmek, idare etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sorä-*, III-618;

sorgu (I): “kan alma aleti”, [Kar.T.] DLT I, 425;

⁶⁸¹ “satılan mal için fiyat teklifinde bulunmak”.

sorgu (II): “bardak çekerken kullanılan bardak, hacamat aygıtı”, [Kar.T.] DLT I, 16;

soriş-: “(yüz) buruşmak”, [Kar.T.] DLT II, 96;

sorıt- (I): “(yüzü) asmak”, [Kar.T.] DLT II, 304;

sorıt- (II): “emzirmek”, [Kar.T.] DLT II, 304;

sorkiç: “karamuk”, [Kar.T.] DLT I, 454;

sorkiç: “lök ağacının reçinesi”, [Kar.T.] DLT I, 454;

sorkuçla-: “lök macunu ile sağlamlaştırmak”, [Kar.T.] DLT III, 350;

sorkuçlan-(I): “lök macunu ile sabitleştirilmek”, [Kar.T.] DLT II, 271;

sorkuçlan- (II): “lök sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 271;

sorkuçlan- (III): “yerde karamuk bitmek”, [Kar.T.] DLT II, 271;

sortur- (I): “kanın emilip akıtılması için emir vermek”, [Kar.T.] DLT II, 184;

sortur- (II): “kaybolanın aranması için emir vermek, sordurmak”, [Kar.T.] DLT II, 184;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *sordur-*, 203: 3;

sorug: “kaybolan (şey)”, [Kar.T.] DLT I, 374;

soruğcı: “kayıp şeyi arayan”, [Kar.T.] DLT III, 242;

- “Münkir ve Nekir melekleri”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD *soruğcı*, 34;
- “yargıç, hakim”, [Çağ.Leh.] YUTS *surağcı*, 366;

soruk-: “(kayıp) arandıktan sonra bulunduğu haberi gelmek”, [Kar.T.] DLT II, 115;

sorul-:

(1) “sorguya çekilmek, sorulmak”, [Kar.T.] R 16: 56; TİEMKök 16: 93;

[Har.T.] MM 281-4; HAP 2: 141;

[Kıp.T.] MGİ 130b/5; MES *sortl-*, 45a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 1057;

[Çağ.T./K.D] BD 573/4;

(2) “sorumlu tutulmak”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 34;

- “sorulmak”, [Har.T.] HAP 81: 8; [Kıp.T.] İM 142a/3; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 203: 3;

soruş: “tane sertleşmeden önce başak halinde ateşte kızartılan buğday”, [Kar.T.] DLT I, 368;

soruş- (I): “(elbise için teri) çekmek”, [Kar.T.] DLT II, 96;

soruş- (II): “birbirini sorumlu tutmak”, [Kar.T.] R 37: 27

- “karşılıklı birbirine sormak”, [Har.T.] HAP 23: 101; [Kıp.T.] K 158a/6; [Çağ.T./K.D] BVas. 596/3;

soruşla-: “(tahılın başağını) yemek için ütülemek”, [Kar.T.] DLT III, 335;

sowukluk: “soğukluk”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 117;

[Har.T.] HAP 3: 117; HŞ *sovuḫluḫ*, 3395;

[Kıp.T.] İM *safuḫluḫ*, 105b/4; İM *sawuḫluḫ*, 105b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *savuḫluḫ*, 121/7;

[Çağ.Leh.] YUTS *soḡuḫluḫ*, 357; UTİL *soḡuḫluḫ*, II-548; ÖTİL *sāvuḫlik*, III-541;

- “ilişkide sevgisizlik, ilgisizlik”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sāvuḫlik*, III-541;

sowuşgan: “sarılık”, [Kar.T.] DLT I, 519;

soy-:

(1) “deriyi yüzmek”, [Kar.T.] DLT III, 244;

[Har.T.] NF 421-10; HAP 36: 37; HŞ 1465;

[Kıp.T.] KMTT 35b/13; K 2b/6; BM 48b/5; İM 454b/8;

[Çağ.Leh.] YUTS 361;

(2) “çıkarmak, soymak”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 27;

[Kıp.T.] EKK 80b/5; GT 219/4; BVAğar 49b/4;

[Çağ.Leh.] YUTS 361;

- “hırsızlık etmek, gasp etmek”, [Kıp.T.] İM 417b/3; [Çağ.T./K.Ö.D] YED 121/9; [Çağ.T./K.D] MA A79b/7;
- “katliam, kıyım”, [Çağ.Leh.] YUTS *soyma*, 360;

soyagu: “horozun mahmuzu”, [Kar.T.] DLT 829⁶⁸²;

soysuk-: “(adam vb. için) soyulmak”, [Kar.T.] DLT I, 21;

soyuk-: “(adamin malı için) soyulmak”, [Kar.T.] DLT III, 189;

soyul- (I): “(bulut) dağılmak”, [Kar.T.] DLT III, 190;

soyul- (II):

(1) “(elbise, kabuk vb. için) soyulmak, çıkarılmak”, [Kar.T.] DLT III, 190;

[Har.T.] HŞ 1100;

[Kıp.T.] BM 33b/10;

(2) “mecazi anlamda bir şeyden soyulmak, sıyrılmak; söz, laf vb.ni üzerine alınmamak”, [Kar.T.] R 7: 175; TİEMKök 7: 175;

soyul-: “(deri) soyulmak”, [Kar.T.] DLT III, 190;

[Kıp.T.] K 150b/7;

[Çağ.Leh.] YUTS 361; UTİL II-566;

soyurğa-: “acımak, esirgemek, bağışlamak, merhamet etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 1: 6;

[Har.T.] AKYB *soyurğa-*, Ka.I.6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *soyurğa-*, 54: 2;

[Çağ.T./K.D] MA *soyurğa-*, 2581(B); Abuş. *soyurğa-*, 998;

- “lütfetmek”, [Kıp.T.] CC-II *soyurga-*, 70a/5;
- “ödüllendirmek, nimet vermek”, [Kıp.T.] CC-II *soyurga-*, 76a/3;

⁶⁸² Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “birine davamlı yapılan iyilik, ihsan”, [Çağ.T./K.Ö.D] *T soyurğal*, 53;
[Çağ.T./K.D] *ML soyurğal*, 46;

soyurkağan: “Esmâ’ül Hüsna’dan Rahim olan, bağışlayan, esirgeyen”, [Kar.T.] *TİEMKök* 2: 163;

soyurkamağ: “rahmet, merhamet”, [Kar.T.] *TİEMKök* 7: 57;

soyurkan-: “esirgenmek, bağışlanmak”, [Kar.T.] *TİEMKök* 2: 8;

soyuş-: “soymada yardımcı olmak”, [Kar.T.] *DLT* III, 188;

[Çağ.Leh.] *YUTS* 361; *UTİL* II-565;

söbi: “uzun ve sivri olan şey”, [Kar.T.] *DLT* III, 217;

söbi-: “(nesne için) uzamak ve ucu sivrilmek”, [Kar.T.] *DLT* III, 257;

söbile-: “(nesneyi) uzatmak ve (ucunu) sivriltmek”, [Kar.T.] *DLT* III, 323;

söbit-: “(nesnenin ucunu) sivriltmek”, [Kar.T.] *DLT* II, 298;

sög-: “sövmek, hakaret etmek”, bk. **sök-**, [Kar.T.] *TİEMKök* 6: 108;

[Har.T.] *HAP* 6: 108; *HŞ* 2057;

[Kıp.T.] *RS* 187a-15; *İM* 24a/4; *KFLT* 387b/1; *MGİ* 73b/6;

[Çağ.T./K.D] *HBD* 36/4; *MA* A70b/7; *MDF* 170; *Abuş.* 999;

- “iftira atmak”, [Har.T.] *HAP* 24: 6;

sögen: “yük hayvanındaki küfe”, [Kar.T.] *DLT* I, 403;

söglün-: “ızagarada et vb. pişmek”, [Kar.T.] *DLT* II, 248;

- “ateşte pişirilmiş et, kebab”, [Kıp.T.] *RS sögülme*, 205a-42; *RS sögülmiş*, 194a-21;

söglünçü: “ateşte pişirilmiş et, kebab”, [Kar.T.] *DLT* II, 309;

[Kıp.T.] *BM söklençi*, 13b/2;

sögül- (I):

(1) “kavrulmak, kızartılmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 18: 29;

[Har.T.] **HAP** 18: 29;

[Kıp.T.] **K** 130b/4;

(2) “et için ızgara yapılmak, kebab yapılmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 126;

[Kıp.T.] **BM sökül-**, 52a/6;

- “kaynatılmak, haşlanmak”, [Kıp.T.] **K** 6a/3;

sögül- (II): “sövlmek, küfür edilmek”, bk. **sökül-**.

sögüş: “Oğuz lehçesinde oğlak ve kuzunun kebab yapmaya yarayan kısmı”, [Kar.T.] **DLT** I, 369;

sögüş-: “sövüşmek, küfürleşmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 107;

[Kıp.T.] **K** 158b/2; **İM** 451a/8;

[Çağ.T./K.D] **MA** B64a/2;

sögüt: “sögüt ağacı”, [Kar.T.] **DLT** I, 356;

[ET.] **AYÖlmez** 172/9;

[Kıp.T.] **EDM** 5b/13; **RS** 194b-12; **MG** 104b/2;

[Çağ.Leh.] **YUTS söget**, 361;

- “ağaç”, [ET.] **AYAyazlı** 1209;
- “dal”, [Kıp.T.] **KMTT** 8b/11;

sögütlen-: “sögüt ağaçlarıyla söğütlenmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 266;

sögütlük: “sögüdün yetiştiği yer”, [Kar.T.] **DLT** I, 506;

[Çağ.Leh.] **YUTS sөгetlik**, 361;

sök- (I): “bağı açmak, bulunduğu yerden koparmak, dağıtmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 21-22; **KB** 2268;

[ET.] Ton. 25;

[Kıp.T.] KMTT 36b/11; BM 68b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 92/3;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 999;

[Çağ.Leh.] YUTS 362; UTİL II-618; ÖTİL III-611;

sök- (II): “çökmek, diz çökmek”, [Kar.T.] DLT I, 21-22; KB 4058;

sök- (III): “sövmek, küfretmek, azarlamak”, bk. **sög-**, [Kar.T.] DLT III, 184; R 16: 98; KB 3431;

[ET.] AYÖlmez 180/22;

[Har.T.] NF 11-5; HŞ 2056⁶⁸³;

[Kıp.T.] CC-I 5b/1; EKK 81b/7; BM 51b/4; KMTT 36a/13; K 4a/6; EDM 19a/15; GT 87/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 220: 7;

[Çağ.T./K.D] BD *sök-*, 118/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 362; UTİL II-618; ÖTİL III-612;

- “işkence yapmak, zulmetmek”, [Kıp.T.] K 147b/3;

söke: “diz üstü”, [Kar.T.] DLT III, 230;

[Çağ.T./K.D] BVas. *söki*, 60/7;

sökel: “Oğuz lehçesinde hasta”, [Kar.T.] DLT III, 181;

[Har.T.] MM 265-3; NF 130-14; HAP 2: 196; HŞ 1854;

[Kıp.T.] KMTT 27b/11; KMTT *söken*, 34b/12; K 87b/3; BM 15a/4; BM 83a/1; RS 191b-27; GT 111/10; İM 448a/5;

sökellik: “hastalık, illet”, [Kar.T.] R 33: 60;

[Har.T.] NF 167-2; HAP 21: 83;

[Kıp.T.] KMTT 15a/6; K 75a/6; BM *sökellik*, 15a/4; İM 405b/7;

⁶⁸³ *til açmış el uluğlarınğa sökmüş / tilindin ağusın bir yolu tökmüş*. Demirci-Karslı bu kelimeyi “sökmek” olarak anlamlandırmış. Oysa kelime “sövmek, kötü söz söylemek”, anlamında kullanılmıştır.

- “sıkıntı”, [Har.T.] HAP 6: 17;

söki: “eski, önceki”, [Kar.T.] KB 738;

[ET.] AYÇetin 824;

sökit-: “diz çöktürmek”, [Kar.T.] DLT 831⁶⁸⁴;

sökmen: “kahraman”, [Kar.T.] DLT I, 444;

- “komutan”, [Çağ.Leh.] UTİL II-618, 619;

sökmenlen-: “kahraman kılığına girmek, kendini kahraman saymak”, [Kar.T.] DLT II, 278;

sökrük: “kadının avret yeri”, [Kar.T.] DLT I, 478;

sökti: “Barsgan lehçesinde un elendikten sonra elek üstünde kalan kabuk kırıntıları, kepek”, [Kar.T.] DLT I, 416; KB 4767;

[Kıp.T.] RS 194a-9;

söktür- (I): “sövdürmek”, [Kar.T.] DLT II, 186;

[Çağ.Leh.] YUTS 362;

söktür- (II): “(elbise vb.) sökülmesi için emir vermek, söktürmek”, [Kar.T.] DLT II, 186;

[Çağ.Leh.] YUTS 362;

söktür- (III): “(duvar, çadır vb.) söktürmek, yıktırmak”, [Kar.T.] DLT II, 186;

söküg: “küfür, sövgü”, [Kar.T.] DLT I, 27;

sökül- (I): “sövülmek, küfür edilmek”, [Kar.T.] AH 247;

[Kıp.T.] İM *sögül-*, 411b/6; KFLT *sögül-*, 387b/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 362;

sökül- (II):

(1) “(elbise vb.) sökülme”, [Kar.T.] DLT II, 125-126;

⁶⁸⁴ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] İM 127b/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 344/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 362; UTİL II-619; ÖTİL *sökil-*, III-611;

(2) “(duvar, çadır vb.) sökülme, yıkılmak, ayrılmak”, [Kar.T.] DLT II, 125-126;

[Kıp.T.] CC-II 80b/9b;

sökül- (III): “kebab etmek”, [Kar.T.] DLT II, 126;

[Har.T.] NF 33-13;

sökün- (I): “(insan için) çökmek”, [Kar.T.] DLT II, 154;

sökün- (II): “(dikiş, yama vb. şeyleri) söker görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 154;

sökünç: “sövmek”, [Kar.T.] AH 231;

[Kıp.T.] GT 154/10;

[Çağ.T./K.D] BVas. 260/1;

- “beddua, lanet”, [Har.T.] HŞ *sögünç*, 1703; [Çağ.T./K.D] BD 100/5;
- “günah”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD *sögünç*, 208;

söküş: “sövmek, küfür”, [Kar.T.] AH 242; KB 5726;

[Kıp.T.] K 9b/4;

söküş- (I): “(elbise vb. şeyleri) sökmeye yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 107;

[Çağ.Leh.] YUTS 362; UTİL II-619;

söküş- (II): “(duvar, çadır vb. şeyleri) sökmeye, yıkmaya yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 107;

[Çağ.Leh.] YUTS 362; UTİL II-619;

söküş- (III): “karşılıklı sövmek, sövüşmek”, [Kar.T.] DLT II, 107;

[Kıp.T.] GT 314/8; KFLT *sögüş-*, 391a/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 362;

söl: “ağaç ve etteki nem”, [Kar.T.] DLT I, 356;

söllüg: “iyi pişmemiş, içinde kan izi bulunan”, [Kar.T.] DLT III, 134;

sömrüş-: “(su, süt vb. şeyleri) içine çekmede yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 213;

sömür-: “(su, süt vb. şeyleri) içine çekmek, emmek”, [Kar.T.] DLT II, 85;

[Çağ.T./K.D] NİD *sümür-*, 305/5; BVas. 607/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *sümür-*, 368; UTİL *sümür-*, II-642;

- “bebeklerin sidiğini beşikten atmaya yarayan çubuk”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sümäk*, III-584;

sömrügen: “(su, süt vb. şeyleri) devamlı emen, sömüren”, [Kar.T.] DLT I, 523;

sön-: “(yara için) sönmek, geçmek, iyileşmek”, [Kar.T.] KB 2580;

- “ateş için sönmek”, [Har.T.] NF 5-12; HŞ 1351; [Kıp.T.] K 31a/4; BM 24a/5; GT 344/11; [Çağ.T./K.Ö.D] LGN 44/1; [Çağ.T./K.D] ŞHD 11a-6; Abuş. 999; [Çağ.Leh.] ÖTİL III-616;
- “dirmek, durmak, arkası kesilmek, şiddeti kesilmek”, [ET.] AYÇağ 637/7; [Çağ.Leh.] ÖTİL III-616;
- “gücünü yitirmek, güçsüzleşmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL III-617;
- “güneş batmak, ışığını yitirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL III-616;

söndür-: “ateş vb. için söndürmek”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 32;

[Har.T.] NF 31-17; HAP 9: 32; HŞ 45;

[Kıp.T.] CC-I 11b/6; K 107a/3; BM 23b/9; GT 230/13; İM 84a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 14b/142; LGN 4/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 324/4; BVas. 450/6; ML *söndür-*, 143; ŞHD 174a-12;

sörçek: “hikâye, masal”, [Kar.T.] R 8: 31; TİEMKök 16: 24;

[Kıp.T.] K 33b/2;

- “bilmece”, [Kıp.T.] K 160a/4;

söwle-: “söylemek”, [Kar.T.] DLT III, 278;

söwlen-: “fısıldamak”, [Kar.T.] DLT III, 278;

söz:

(1) “söz, konuşma, kelim”, [Kar.T.] DLT I, 270; AH 109; R 4: 42; KB 650; TİEMKök 14: 26;

[ET.] IB 11; AYUçar 0782; Hua. 334;

[Har.T.] AKYB K.IV. 10; MM 358-4; NF 226-3; HAP 27: 16; HŞ 6;

[Kıp.T.] CC-I 18b/11; K 11b/3; EDM *sewz*, 23b/14; EKK 40a/4; GT 25/5; İM 168b/7; KFLT 392a/26; MGİ 191a/3; MES 4b/3; BVÖzgür 6/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 27; GD 14: 4; MEs. 2b/11; MSD 123; YED 12/10; D 74; T 220; LD 171; LGN 8/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 19/6; BVas. 375/2; Mün. 2a/9; ÇH 9; NC 2b/10; SM 151; HBD 10/4; ŞDG 4/5; ŞHD 3b-7; MA A14b/3; BD 3/6; MDF 86; BTĐ XLII/8; Abuş. 999;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 78a-5; ŞRT 7a/06;

[Çağ.Leh.] YUTS 363; UTİL II-606; ÖTİL III-608;

(2) “Hz. İsa”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 171⁶⁸⁵;

- “bir kaç heceden oluşan anlamlı ses birliği, kelime, sözcük”, [Har.T.] MM 243-4; NF 2-17; HAP 33: 53; [Çağ.T./K.Ö.D] D 78; [Çağ.T./K.D] ŞDG 3/3; [Çağ.Leh.] YUTS 363; UTİL II-606; ÖTİL III-608;
- “bir kişiye sözlü olarak verilen güvence, vaat”, [Çağ.Leh.] YUTS 363; UTİL II-606; ÖTİL III-608;

sözçi: “sözcü, hatip, maruzatta bulunan”, [Kar.T.] KB 3456;

[ET.] AYTök 1357;

[Çağ.T./K.D] BVas. 665/2;

[Çağ.Leh.] ÖTİL III-611;

- “laf taşıyan, dedikoducu”, [Çağ.Leh.] ÖTİL III-611;

⁶⁸⁵ ...çınok mäsāhat kılığlı ‘îsā (7) meryām oğlu taḥrī yalavaçı annı sözi kāmıştı... “Meryem oğlu İsa Mesih ancak Allah’ın elçisidir, Allah’ın Meryeme’e ulaştırdığı kelimesidir ve O’ndan bir ruhtur.” <http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

sözeñri: “geveze”, [Kar.T.] DLT III, 389;

sözkiye: “sözcük, kelimecik”, [Kar.T.] DLT III, 359;

söz koşğu: “şair”, [Kar.T.] R 19: 34;

sözle-:

(1) “söylemek, konuşmak, demek”, [Kar.T.] DLT III, 297; AH 156; R 51: 23; KB 2946; TİEMKök 6: 116;

[ET.] AYÖlmez 148/13; Hua. 34; Üİ 101a/15;

[Har.T.] MM 33-3; NF 361-4; HAP 11: 37; HŞ 2333;

[Kıp.T.] CC-I 16b/16; KMTT 40b/10; KMTT *söyle-*, 38a/3; K 2b/8; EDM *sevle-*, 24a/2; EKK 46b/9-12; EKK *söyle-*, 46b/7; EKK *söyle-*, 34b/11; BM 37b/4; BM *söyle-*, 20b/2; RS *söyle-*, 186a-14; GT 328/4; İM 20a/2; KFLT 137a/28; MGİ *söyle-*, 22b/5; MES *söyle-*, 37b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 23; GD *söyle-*, 70: 5; GD 12: 4; MEs. 44b/462; MSD 802; YED *söyle-*, 139/1; YED 148/11; D 153; T 275; LD *söyle-*, 1270; LD 627; LGN 15/6;

[Çağ.T./K.D] ÇH 99; NC 22b/10; ŞHD *söyle-*, 132a-4; ŞHD 19a-8; MA A56b/7; BD 111/5; Abuş. 999;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 70b-15; ŞRT 25b/05;

[Çağ.Leh.] YUTS *sözli-*, 363; UTİL *sözli-*, II-615,616; ÖTİL *sözlä-*, III-610; ÖTİL *söylä-*, III-611;

(2) “anlatmak, hikâye etmek, bahsetmek”, [Kar.T.] R 7: 176; TİEMKök 7: 176;

[Har.T.] HAP 99: 4; HŞ 4359;

(3) “(söylenen) olmak”, [Kar.T.] R 16: 124;

sözlegüçi: “söyleyici, söyleyen”, [Kar.T.] KB 1407;

[Kıp.T.] K 136b/3;

sözlen-: “sözünü açıklamak, söylenmek”, [Kar.T.] DLT II, 247;

[Kıp.T.] EKK *sövlän-*, 35a/2; GT 173/7; KFLT 312a/12;

[Çağ.Leh.] YUTS 363; UTİL II-615; ÖTİL *sözlän-*, III-610;

- “konuşturulmak”, [Har.T.] HAP 13: 31;

sözleş-: “birisiyle karşılıklı konuşmak, konuşarak anlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 215; R 58: 1; TİEMKök 18: 37;

[ET.] KT D 26; AYÇağ 631/8;

[Har.T.] MM 55-2; NF 343-8; HAP 25: 63; HŞ 3260;

[Kıp.T.] K 136b/2; EDM *sevleş-*, 20b/2; EKK *sövleş-*, 77b/7; GT 141/7; İM 407a/8; KFLT 137b/31;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 205: 5; YED 194/3; LD 724; LGN 56/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 329/2; BVas. 476/2; HBD 68/5; ŞHD 151a-8; MA A14b/7; BD 289/2; Abuş. 999;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 71b-12; ŞRT 31b/01;

[Çağ.Leh.] YUTS 363; UTİL II-615; ÖTİL *sözlüş-*, III-610;

- “hitap etmek”, [Kıp.T.] İM 39a/5;
- “görüşmek, müzakere etmek”, [Kıp.T.] İM 35a/8;

sözlet-: “konuşturmak, söyletmek”, [Kar.T.] DLT II, 346; R 41: 21;

[Har.T.] HAP 41: 21; HŞ 243;

[Kıp.T.] K 115a/7; İM 491a/6;

[Çağ.T./K.D] MA A34b/11;

[Çağ.Leh.] UTİL II-614;

sözletil-: “konuşturulmak, söyletilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 13: 31;

[Har.T.] HŞ 2332;

[Çağ.Leh.] YUTS 363;

sözlüg: “sözlü”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 21;

[Har.T.] NF 150-16; HAP 12: 46; HŞ 2994; HŞ *sözli*, 2716;

[Kıp.T.] K 40b/5; EKK *sözli*, 63b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *sözlü*, 682; D 134;

[Çağ.T./K.D] BVas. *sözlük*, 379/1; BD *sözlük*, 57/2;

[Çağ.Leh.] UTİL *sözlük*, II-615; ÖTİL *sözli*, III-610;

- “sözlük, lügat”, [Çağ.Leh.] *UTİL sözlük*, II-615; *ÖTİL sözlük*, III-611;

su: “su”, bk. **suw.**

su-: “uymak, boyun eğmek, itaat etmek”, [Kar.T.] *DLT* III, 248-249; **R** 3: 132;

[Kıp.T.] **K** 54a/2;

su-: “eğirmek için yün çilesi göndermek”, [Kar.T.] *DLT* III, 248-249;

suburgan: “maşatlık; kâfir mezarlığı”, [Kar.T.] *DLT* I, 516;

suçgur-: “sıçramak üzere olmak”, [Kar.T.] *DLT* II, 187;

suçı-: “zıplamak, sıçramak”, [Kar.T.] *DLT* III, 258;

- “hayvan için itaat etmemek, üzerine bindirmemek, zıplamak, sıçramak”, [Kıp.T.] **K** 36a/3; **BVÖzgür suçı-**, 121/5;

suçı- bukrı-: “zıplamak ve taşkınlık yapmak”, [Kar.T.] *DLT* III, 279;

sıçıt-: “(hayvanları) sıçratmak”, [Kar.T.] *DLT* II, 300; **KB** 3399;

suç kıl-: “(kılıç vb.) kesmemek”, [Kar.T.] *DLT* I, 321;

suç kıl-: “kabul etmeyip reddetmek”, [Kar.T.] *DLT* I, 321;

suçlun-: “(kılıç vb. şeyler için kınından) sıyrılmak”, [Kar.T.] *DLT* II, 246;

suçluş-: “vücuttan diken çıkarmada yardım etmek; kılıç vb.ni kından sıyırmada yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] *DLT* II, 215;

suçul-:

(1) “soyunmak, üzerinden bir şey çıkarmak”, [Kar.T.] *DLT* II, 122; **R** 20: 12; **KB** 4958; **TİEMKök** 20: 12;

[Har.T.] **NF** 39-6; **HAP** 20: 12; **HŞ** 825;

[Kıp.T.] **CC-I** 10b/24; **CC-I suçul-** 10b/22;

(2) “deri için yüzülmek”, [Kar.T.] *DLT* II, 122;

suçuş-: “at vb. için zıplamak, zıplaşmak”, [Kar.T.] *DLT* II, 92;

suğ-: “tükürmek”, [Kar.T.] DLT II, 295; KB 1338;

suğtur-: “tükürmek”, [Kar.T.] DLT II, 183;

suğuk: “tükürük”, [Kar.T.] DLT I, 381;

suf: “yün ipliklerinden elle örülen bir kuşak”, [Kar.T.] DLT III, 129;

sugdıç: “insanlar arasında kışın sırayla verilen ziyafet”, [Kar.T.] DLT I, 455;

suglı-: “elini sokup bir şey aramak”, [Kar.T.] DLT III, 297;

suglıt-: “bir şey aramak için elini bir yere sokturmak”, [Kar.T.] DLT II, 346;

sugrut- ~ sugrat-: “bir yeri aramak ve içindekileri görmek”, [Kar.T.] DLT II, 332;

sugul-: “(su, suyu) çekilmek, kurumak”, [Kar.T.] AH 387; KB 2866; TİEMKök 13: 8;

[Har.T.] HAP 67: 30; NF *sugal-*, 385-7;

sugur (I): “dağ sıçanı, köstebek”, [Kar.T.] DLT I, 363;

[Çağ.Leh.] YUTS 365; UTİL II-586;

sugur (II): “ada tavşanı”, [Kar.T.] DLT I, 363;

sugurlug: “dağ sıçanı olan dağ vb.”, [Kar.T.] DLT I, 494;

sugut: “pirinç, et ve baharatla doldurulmuş barsak, bumbar dolması”, [Kar.T.] DLT I, 356⁶⁸⁶;

suk:

(1) “açgözlü, doymaz”, [Kar.T.] DLT III, 130; AH 255; KB 1143;

[Har.T.] HAP 2: 96; HŞ *soķ*, 2639⁶⁸⁷;

[Kıp.T.] CC-I *suħ*, 50a/20;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 999;

[Çağ.Leh.] ÖTİL III-603;

(2) “bir şeye ya da birine düşkün, bağlanmış”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 128;

- “yardımcısı, arkadaşı olmayan”, [Kar.T.] DLT *suķ (yalħus)*, I, 333;

⁶⁸⁶ Atalay bu kelimeyi *sogut* kelinde okumuştur.

⁶⁸⁷ *özüm soķ yalğuz uşbu muııda tüştüm / bu kağıu kuğıınga aıısızda tüştüm*. Demirci-Karslı bu kelimesi *sok-* “sokmak”, madde başı altında almışlardır.

- “hırs, tamah, açgözlülük”, [ET.] Hua. 11;

suk-: “sokmak, girdirmek, içine koymak”, [Kar.T.] DLT I, 425; TİEMKök 20: 67;

[ET.] IB 50;

- “gizlemek, saklamak, belli etmemek”, [Çağ.Leh.] UTİL II-588;

sukak (I): “ak geyik”, [Kar.T.] DLT I, 214; KB 5374;

sukak (II): “Oğuzlar arasında Farslar için kinayeli adlandırma”, [Kar.T.] DLT II, 287;

sukak: “sağır”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 71;

sukaglıg: “geyikli ada vb.”, [Kar.T.] DLT I, 487;

suk ernek: “işaret parmağı”, [Kar.T.] DLT III, 130;

- orta parmak, [Kıp.T.] KMTT *soḡbarmaq*, 21b/9;

suklan-: “hırslanmak, kıskanmak, aç gözlülük etmek, tamah etmek”, [Kar.T.] KB 3619; TİEMKök 12: 103;

[ET.] AYAYazlı 0163;

[Kıp.T.] CC-I *soḡlan-*, 8b/8; CC-II *suḡlan-*, 66b/9;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *suḡlän-*, III-604;

- “hırslanmak, açgözlü olmak”, [Çağ.T./K.D] ML *suḡlat-*, 143;

sukluk: “hırs, açgözlülük, tamahkârlık”, [Kar.T.] DLT I, 471; AH 185; KB 2002;

[Har.T.] HAP 64: 16;

[Kıp.T.] KMTT *soḡlık*, 35a/5;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *suḫlik*, III-604;

- “şehvet, cinsel istek”, [Kıp.T.] CC-II *suklık*, 66b/9b;

suḫlun-: “bir şey bir yere girmek ve orada sağlamlaşmak, sabitleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 247⁶⁸⁸;

suḫluş-: “bir şeyin içine sokulup sabitleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 216⁶⁸⁹;

suḫru-: “müsaade almadan, izinsiz olarak”, [Kar.T.] DLT I, 422;

suḫtu-:

(1) “içine ciğer, et, baharat konulup pişirilerek yenen bağırsak”, [Kar.T.] DLT I, 416;

(2) “sucuk”, [Kar.T.] DLT I, 416⁶⁹⁰;

[Kıp.T.] CC-II *soḫta*, 57a/20;

suḫtur-:

(1) “sokturmak”, [Kar.T.] DLT II, 186⁶⁹¹;

(2) “(karabiber vb.) bir nesneyi (değirmen vb.de) döverek incelttirmek”, [Kar.T.] DLT II, 186⁶⁹²;

suḫul-: “sokulmak”, [Kar.T.] DLT II, 125⁶⁹³;

[Har.T.] NF *soḫul-*, 347-11;

suḫun-: “Uç lehçesinde yıkanmak”, [Kar.T.] DLT II, 154;

suma-: “filizlenmiş buğday veya arpa”, [Kar.T.] DLT III, 234;

- “baharda buğdaydan un ve şekerle yapılan tatlı”, ÖTİL *sumäläk*, III-586;

⁶⁸⁸ Atalay bu kelimeyi *soklun-* şeklinde okumuştur ve “sokulmak” olarak anlamlandırmıştır.

⁶⁸⁹ Atalay bu kelimeyi *sokluş-* şeklinde okumuştur.

⁶⁹⁰ Bu anlam Ercilasun ve Akkoyunlunun yayınında tespit edilememiştir.

⁶⁹¹ Atalay bu kelimeyi *soktur-* şeklinde okumuştur.

⁶⁹² Bu anlam Ercilasun ve Akkoyunlunun yayınında tespit edilememiştir.

⁶⁹³ Atalay bu kelimeyi *sokul-* şeklinde okumuştur.

sumlı-: “Türkçe olmayan bir dille konuşmak, yabancı dille konuşmak”, [Kar.T.] DLT III, 298; KB 5677;

sumlım-: “Türk dilini bilmeyen kimse”, [Kar.T.] DLT II, 347;

sumlış-: “Türk dilinden başka bir dilde anlaşılabilir şekilde konuşmak”, [Kar.T.] DLT II, 216;

sumlıt-: “birini Türklerin bilmediği bir dille konuşturmak”, [Kar.T.] DLT II, 347;

sun-: “(bir şey) vermek için uzatmak, sunmak”, [Kar.T.] DLT II, 28; AH 208; R 5: 11; KB 6616;

[Har.T.] NF 197-6; HAP 54: 29; HŞ 134;

[Kıp.T.] CC-II 81b/2; K 53b/1; GT 262/12; MG 28b/8; BVAğar 2a/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 3: 6; MEs. 33b/347; MSD 554; T 293; LD 1730;

[Çağ.T./K.D] NİD 325/1; BVas. 453/1; HBD 156/2; ŞHD 23b-3; Abuş. 1000;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 87b-3;

[Çağ.Leh.] YUTS 366; UTİL II-596; ÖTİL III-587;

- “bir şeyi almak için el uzatmak, uzanmak”, [ET.] AYUçar 1153; Hua. 352; [Har.T.] HŞ 1660; [Kıp.T.] KMTT 45b/12;
- “(güç) sarf etmek, harcamak”, [Kıp.T.] CC-II 81b/16;
- “itaat etmek”, [Kıp.T.] İM 28a/1;
- “iletmek”, [Çağ.Leh.] UTİL II-596;
- “güneşlenmek, güneşin altında uzanmak”, [Çağ.Leh.] UTİL II-596;

sun altın: “altın karşılığı kağıt para”, [Kar.T.] DLT III, 138⁶⁹⁴;

sunı: “evin giriş”, [Kar.T.] DLT III, 236;

sun kişi: “yumuşak huylu, iyi kalpli adam”, [Kar.T.] DLT III, 138;

sunğur: “yırtıcı kuşlardan doğana benzer bir kuş, akdoğan”, bk. **sonğur**, [Kar.T.] DLT II, 95; KB 5639;

[ET.] K.C. *sunğur*, B 3;

[Har.T.] HŞ 911;

[Kıp.T.] KMTT *sunğur*, 20b/10;

⁶⁹⁴ Atalay bu kelimeyi *son altın* şeklinde okumuş ve “som altın” şeklinde anlamlandırmıştır.

[Çağ.T./K.Ö.D] T *şunkar*, 74;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *şunkar*, 143b-12; ŞHD *şunkar*, 184a-4;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT *şunkar*, 82b-7;

sunmaklık: “ibadet, kulluk etme”, [Kar.T.] R 19: 65;

sunu: “çörek otu”, [Kar.T.] DLT III, 238;

sunul-: “uzatılmak, verilmek”, [Kar.T.] AH 92;

[Çağ.Leh.] YUTS 366; UTİL II-598;

sunuş-: “Karşılıklı bir şey uzatmak; uzatmakta yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 112;

[Çağ.Leh.] YUTS 366;

sunzi: “bir pire türü, Kaşgarlı’nın tahminine göre muhtemelen bit”, [Kar.T.] DLT I, 422;

susgak: “Karluk, Kıpçak ve göçebelerin tamamının dilinde kendisiyle su vb. şeyler alınan nesne”, [Kar.T.] DLT I, 470;

susık: “kova”, [Kar.T.] DLT I, 382;

sut-: “tükürmek”, bk. **suğ-**, [Kar.T.] DLT II, 295;

suttur-: “tükürtmek”, bk. **suğtur-**, [Kar.T.] DLT II, 183;

şuw:

(1) “su”, [Kar.T.] DLT II, 244; R 8: 11; KB 1408; TİEMKök 18: 29;

[ET.] KT *sub*, D 16; AYÖlmez *suv*, 144/16; UM I *suv*, 17; IBTekin *sub*, 17; Hua. *suv*, 74; Üİ *suv*, 103b/16;

[Har.T.] AKYB A.II. 26; AKYB *şu*, KVII. 51; MM *şu*, 247-3; MM 88-2; NF 99-10; NF *şuv*, 116-7; HAP *şuv*, 9: 19; HAP 11: 40; HŞ *şu*, 1029; HŞ *şuv*, 1113;

[Kıp.T.] CC-I *su*, 36a/3; CC-II *şuv*, 75a/2-3; KMTT *şu*, 7a/10; K 3a/3; K *şuv*, 57b/8; EDM *şu*, 4a/5; EKK *şu*, 40a/3; RS *su*, 201b-27; GT *su*, 43/11; İM 302a/1; İM *suf*, 84b/1; KFLT *su*, 174a/7; MGİ *şu*, 9a/3; MES *su*, 7b/1; MG *su*, 88b/6-8; BVÖzgür *su*, 18/3; BVAğar 3a/22;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *su*, 1: 4; MEs. *su*, 22b/230; MSD *su*, 616; YED *su*, 1/2; D *su*, 79; T *su*, 127; LD *su*, 470; LD *suv*, 379; LGN *su*, 68/9;

[Çağ.T./K.D] NİD *su*, 4/2; NİD *suv*, 81/2; BVas. *su*, 143/5; ÇH *su*, 43; NC *su*, 27a/1; SM *su*, 109; HBD *su*, 18/2; ŞDG *su*, 26/2; ŞHD *su*, 13a-4; MA *su*, A29b/1; MA *suv*, A10b/9; BD *su*, 129/1; MDF *su*, 73; BTĐ *su*, XXXVIII/4; Abuş. *su*, 999; Abuş. 1000;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *su*, 20a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *su*, 364; UTİL *su*, II-566; ÖTİL *suv*, III-576;

(2) “akarsu, ırmak”, [Kar.T.] R 28: 23;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT *su*, 68b-4;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *suv*, III-576;

- “camız, manda”, [Kar.T.] DLT *suv sığrı*, I,364; [Kıp.T.] EDM *şu sığrı*, 7a/11; EKK *şu sığrı*, 69b/8;
- “tuvalet”, [Kıp.T.] İM *suf iwi* ~ *suv iwi*, 144a/7; KFLT *su evi*, 360a/34; MGİ *şu evi*, 46a/5;
- “camız”, [Kıp.T.] İM *suf sığrı*, 247a/6;
- “ihtilam olmak”, [Kıp.T.] İM *suf in-*, 100b/1; İM *suf kel-*, 107b/3;
- “işemek”, [Kıp.T.] İM *suf tök-*, 144b/8; İM *suv tök-*, 99a/6;
- “yıkamak, banyo yapmak”, [Kıp.T.] İM *suf koy-*, 98a/4; İM *suf koyun-*, 95a/4;
- “meni”, [Kıp.T.] KFLT *su*, 387b/39;
- “ark içinden giden su”, [Çağ.Leh.] UTİL II-566; ÖTİL *suv*, III-576;
- “meyve vb. de bulunan sıra”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *suv*, III-576;
- “nem”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *suv*, III-576;

suwa-: “sulamak”, [Kar.T.] DLT I, 498;

[ET.] AYÇetin *suva-*, 427;

suwal- (I): “sıvanmak”, [Kar.T.] DLT II, 125;

[Çağ.Leh.] YUTS *suval-*, 366; UTİL *suval-*, II-600;

suwal- (II): “sulanmak; bir şeyin üzerine su serpilmek”, [Kar.T.] DLT II, 125;

- “sulu bir yere batmak, kaybolmak”, [Kıp.T.] İM *suval-*, 137a/7;

suvar-: “sulamak, su vermek”, bk. *suwğar-*, [Kar.T.] TİEMKök 7: 57;

[Har.T.] NF 113-7; HŞ *suğar-*, 37;

[Kıp.T.] İM *suwar-*, 257a/6;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *suğar-*, 132a-2; MA A33b/7;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *suğar-*, III-605;

- “kılıca su vermek”, [Kıp.T.] MG *suğar-*, 88b/8; MG 88b/5;

suvarıl-: “su içirilmek”, [Kar.T.] R 47: 15;

[Har.T.] NF *suvarıl-*, 297-12;

[Kıp.T.] İM 257a/7; İM *suvarıl-*, 140b/8;

suwaş-: “sıvamakta yardım etmek veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 102;

- “bulaşmak, sıvaşmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *suwaş-*, 367; UTİL *suwaş-*, II-599;

suwğar-: “sulamak, su içirmek”, bk. *suvar-*, [Kar.T.] DLT II, 188;

[Har.T.] NF 113-7; HAP 2: 71; HAP *suwğar-*, 7: 57;

[Kıp.T.] K 127a/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *suğar-*, 365;

suwgardaç-: “Oğuz lehçesinde suvaran”, [Kar.T.] DLT II, 256;

suwgarguç-: “Ölçünlü dilde suvaran”, [Kar.T.] DLT II, 256;

suwgarımsın-: “suvarır görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 202;

suwgarın-: “kendini suluyormuş gibi göstermek”, [Kar.T.] DLT II, 202;

suwgariş-: “sulamada yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT II, 201;

suwgart-: “sulatmak”, [Kar.T.] DLT II, 256;

suwıgılan-: “sulu kabul etmek, sulu olduğunu düşünmek”, [Kar.T.] DLT II, 267;

suwış-: “fazla sudan dolayı cıvıklaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 102;

suwka çömgen er: “dalgıç”, [Kar.T.] DLT I, 401;

suw kuğı ıd-: “helak etmek, boğmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 7: 136;

suwla- (I): “su içmek”, [Kar.T.] **DLT** III, 297; **KB** 449;

suwla- (II): “sulandırmak, sulamak, su vermek”, [Kar.T.] **DLT** III, 297;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD sula-**, 139a-6;

[Çağ.Leh.] **YUTS sulı-**, 365; **ÖTİL suvlä-**, III-578;

- “su içmek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL suvlä-**, III-578;

suwlag: “su yalağı”, [Kar.T.] **DLT** I, 464;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL suvlâk**, III-578;

- “sulak yer”, [Har.T.] **HŞ suvlag**, 1037; [Kıp.T.] **K suvlag**, 16a/7; **İM suvlag**, 297b/4;
- “sulu, suyu bol”, [Har.T.] **NF suwluğ**, 385-6; **HAP suwluğ**, 23: 50; [Kıp.T.] **K suwluğ**, 14b/3; **İM suflı**, 115a/7; [Çağ.T./K.Ö.D] **YED suluğ**, 349/6;
- “insan yüzü için itibarlı, saygın; sağlıklı, canlı”, [Har.T.] **HŞ suwluğ**, 1012⁶⁹⁵;
- “göz için yaşlı”, [Çağ.T./K.D] **ŞHD suluğ**, 173a-12;

suwlan- (I): “(göz için) sulanmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 247;

suwlan- (II):

(1) “ıslanmak, nemlenmek, sulanmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 247;

[Çağ.Leh.] **YUTS sulan-**, 365; **ÖTİL suvlän-**, III-578;

(2) “bir şeyin suyu çoğalmak ve bu sebeple yumuşamak”, [Kar.T.] **DLT** II, 247; **KB** 2207;

suwlañ saç: “kıvrıcık olmayan, düz saç”, [Kar.T.] **DLT** III, 386;

suwlañ yıgaç: “gövdesinde hiçbir dalı bulunmayan ağaç”, [Kar.T.] **DLT** III, 386;

suwlat-: “(bir şeyin üzerine) su serptirmek, ıslatmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 346;

[Çağ.Leh.] **YUTS sulat-**, 365; **ÖTİL suvlät-**, III-578;

⁶⁹⁵ kişiler kördi ğusrav yüzi suvluğ / kamuğ körmekke yüzün ârzülüğ şeklinde geçen kelimeyi Demirci-Karslı “sulak yer” olarak anlamlandırmıştır.

suwluq:

(1) “sarık”, [Kar.T.] DLT II, 246;

(2) “mendil”, [Kar.T.] DLT I, 471;

- “yulaf”, [Çağ.Leh.] YUTS *sulu*, 365;

suwsa-: “susamak”, [Kar.T.] DLT III, 284; R 20: 119; KB 2924; TİEMKök 20: 119;

[ET.] AYÇağ 609/19;

[Har.T.] NF 99-10; HŞ *susa-*, 1693; HŞ *savsa*, 1637; HAP *suvsa-*, 20: 119; HAP 24: 39;

[Kıp.T.] CC-I *suvsa-*, 26a/10; K *suvsa-*, 62b/4; K 70b/4; BM *suşa-*, 62a/4; GT *susa-*, 43/9; İM *sufsa-*, 119a/4; İM *susa-*, 122b/7; BVÖzgür *susa-*, 64/2; BVAğar 4b/22;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *susa-*, 65: 4; MSD *susa-*, 460; D *susa-*, 145; LD *susa-*, 2416;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *susa-*, 16b-3; MA A19b/2; Abuş. *susa-*, 1000;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *suvsä-*, III-579;

suwsalıq: “susuzluk çekmek, susamak”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 120;

[Har.T.] NF 367-12;

[Kıp.T.] K 62b/5;

suwsat-: “susatmak”, [Kar.T.] DLT II, 336; KB 5704;

[ET.] AYTök *suvsat-*, 483;

[Har.T.] NF 286-15;

[Kıp.T.] K *suvsat-*, 107a/4;

suwsı-: “(şarap, sirke vb.) su tadını almak, suyu çoğaltıp suya benzemek”, [Kar.T.] DLT III, 284;

suwsuş:

(1) “şarap gücü giden buğday suyunun son kısmı”, [Kar.T.] DLT I, 460;

(3) “su katılmış ayran”, [Kar.T.] DLT I, 460;

- “içecek, içilecek şey, meşrubat”, [ET.] AYÖlmez 156/2;
- “susamış”, [ET.] AYUçar *suvsuş*, 0408;

suwşa- (I): “kulağa gizli söz söylemek”, [Kar.T.] DLT III, 286;

suwşa- (II): “hastaya okuyup üflemek”, [Kar.T.] DLT III, 286;

suvuk (I): “sıvı, sulu”, [Kar.T.] DLT III, 164;

[Çağ.Leh.] YUTS *suyuķ* 367; UTİL *suyuķ* II-601;

suvuk (II): “Kıpçak lehçesinde katırkuyruğu gibi kılı az, uzun kuyruk, ağaç vb.”, [Kar.T.] DLT III, 164;

suyurķa-: “şefkatli olmak, bağışlamak”, [Kar.T.] KB 6564;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT *suyurķa-*, 78b-7;

sü:

(1) “askerler, ordu”, [Kar.T.] DLT III, 208; R 9: 26; KB 2301;

[ET.] KT D 2; AYAyazlı 0123; UM I 117; IBTekin 35;

[Har.T.] HŞ 1000;

[Kıp.T.] KMTT 15a/7;

(2) “yandaş”, [Kar.T.] R 58: 19;

- “asker”, [Çağ.T./K.D] BD 88/3;
- “savaş”, [ET.] IBTekin 55;

sü-: “uzatmak, eğmek”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 83;

[Har.T.] HAP 3: 83;

süçi-: “tatlanmak ve güzelleşmek”, [Kar.T.] DLT III, 258; KB 3346;

- “ekşimek”, [Çağ.Leh.] YUTS *çüçü-*, 88;

süçig (I): “her şeyin tatlı olanı”, bk. **süçüg**, [Kar.T.] DLT I, 408; AH 209; KB 2070; TİEMKök 4: 43;

[ET.] KT G 5;

[Kıp.T.] CC-II *çüçi*, 58a/12b; RS *süçü*, 194a-14;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *çüçüg*, 37: 7; GD *süçüg*, 45: 5; LD *çüçük*, 2610;

[Çağ.T./K.D] HBD *çüçük*, 36/4; ŞDG *çüçük*, 2/2; MA *süçüg*, A19b/6;

süçig (II): “şarap, içki”, [Kar.T.] DLT I, 408; KB 4061;

[Kıp.T.] EDM *süçi*, 4a/9; RS *süçi*, 194a-16; KFLT *süci*, 384a/7;

süçin-: “bir şeyin tadına varmak”, [Kar.T.] DLT II, 150; KB 2092;

süçir-: “tatlılaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 75;

süçiş-: “tatlılaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 92;

süçit- (I): “acı, ekşi şeyleri tatlılaştırmak”, [Kar.T.] DLT II, 300; KB 6556;

[Kıp.T.] K 142b/1;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *çüçüt-*, 928;

süçit- (II): “çorak yeri verimli hale getirmek”, [Kar.T.] DLT II, 300;

süçüg: “hoş, güzel”, bk. **süçig**, [Kar.T.] R 35: 12;

[Har.T.] NF 22-15; HŞ 1337;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *çüçük*, IV-518;

- “tatlı, tadı güzel olan, lezzetli”, [Har.T.] NF 148-17; HAP 25: 53; HŞ 2310; [Kıp.T.] KMTT *süçü*, 29a/4; K 166b/8; [Çağ.T./K.Ö.D] LD 379; [Çağ.T./K.D] BVas. 106/5; ŞHD *çüçüg*, 139a-7; ŞHD 103a-2; MA *çüçük*, A22b/12; B *çüçük*, 286b/9; Z *çüçük*, 145a/14; Abuş. *çüçük*, 928; [Çağ.Leh.] YUTS *çüçük*, 88; UTİL *çüçük*, V-718; ÖTİL *süçük*, III-599; ÖTİL *çüçük*, IV-518;
- “üzümden yapılan bir içki”, [Kıp.T.] KMTT *süçü*, 29a/4;

süglin: “sülün”, bk. **süwlin**, [Kar.T.] DLT I, 444;

[Har.T.] HŞ *süklün*, 1433;

[Kıp.T.] CC-I *sövlün*, 55a/22; RS 197a-22;

südre-: “sürüklemek, zorla çekmek”, bk. **südrü-**, [Kar.T.] R 7: 150;

[Har.T.] NF 12-14;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *südre*-, 30/9; LD *südre*-, 260;

[Çağ.T./K.D] NİD 117/4; BVas. 457/1; HBD *südre*-, 179/3;

südrü:- “sürüklemek, zorla çekmek”, bk. **südre**-, [Kar.T.] R 44: 47;

südrün:- “sürüklenmek”, [Kar.T.] R 40: 71;

[Çağ.T./K.D] NİD *südre*l-, 363/2;

sügne:- “(siğili) tedavi etmek”, [Kar.T.] DLT III, 302;

sügnegü: “tırnak ve et arasında çıkan sivilce”, [Kar.T.] DLT I, 491;

sügül: “siğil”, [Kar.T.] DLT III, 301;

[Çağ.Leh.] YUTS *sögel*, 361;

- “nasır”, [Çağ.Leh.] YUTS *sögel*, 361;

sükiç: “kuş”, [Kar.T.] KB 5677;

süksük: “dağdağan, sinsin ağacı”, [Kar.T.] DLT I, 486;

süle:- “gaza yapmak, hücum etmek, asker sevk etmek”, [Kar.T.] DLT III, 271;

[ET.] BK D 40;

sülüg: “askerli, askeri olan”, [Kar.T.] R 19: 75;

[ET.] AYAyazlı 0113;

sülük: “orduaya ait olan”, [Kar.T.] KB 4441;

süm süçig: “Oğuz lehçesinde çok tatlı”, [Kar.T.] DLT I, 338;

sünek: “kemik”, bk. **süçük**, [Kar.T.] AH 91;

[Kıp.T.] EKK *süvek*, 69a/2; GT 306/5; İM 92a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 17b/173; MSD 559; T 225; LD 2381; LGN 54/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 225/3; BVas. 17/3; HBD 164/7; MA A20b/15; BD 123/4; MDF 454; MDF *süney*, 225;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 73a-10;

[Çağ.Leh.] YUTS *sönek*, 362; YUTS *sünek*, 368; UTİL *sönek*, II-620;

sünü: “mızrak, kargı, süngü”, [Kar.T.] DLT I, 349; KB 2376; TİEMKök 5: 94;

[ET.] KT *sünüg*, D 35;

[Har.T.] NF 335-15; HAP 5: 94; HŞ 302;

[Kıp.T.] CC-II *süngü*, 74a/3; CC-II 63b/23; KMTT *süngü*, 14b/1; K 44b/2; EDM *süngi*, 11a/11; EDM *süngü*, 11a/11; EKK *süngü*, 71b/4; RS *süngü*, 196a-20; GT *süni*, 242/7; İM 278b/6; İM *süni*, 157a/8; KFLT 177a/19; MGİ *süngi*, 241a/4; MG *sünü*, 4a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 96;

[Çağ.T./K.D] MA *süni*, 2399(D); MA B23b/4;

sünü: “kemik”, bk. *sünek*, dym. *tökül-*, [Kar.T.] DLT I, 178; AH A 92; R 19: 4; KB 2206; TİEMKök 6: 146;

[ET.] BK D 20; AYÖlmez 153/3;

[Har.T.] MM 317-1; NF 391-6; HAP 75: 3;

[Kıp.T.] KMTT 23a/3; K 6a/8; EDM *sümü*, 13b/8; BM *şönük ~şönüs*, 14a/2; RS *sünü*, 199a-23; RS *sönük*, 190b-2; GT 185/12; İM 144a/6; KFLT 266a/12; MGİ *süvek*, 54b/6; MES 29b/2; MG 105a/4; BVÖzgür 49/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *sönek*, 159: 7;

[Çağ.T./K.D] MA B23b/4;

sünüken-: “kemikleri büyümek”, [Kar.T.] DLT III, 408;

sünüle-: “mızraklamak, mızrakla vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 405;

sünüş (I): “kısa mızrak”, [Kar.T.] DLT III, 365;

sünüş (II): “mızrakla dövüş, savaş”, [Kar.T.] DLT III, 394;

[ET.] BK D 13; AYAyazlı 0164;

[Çağ.Leh.] YUTS 368;

sünüş-: “mızraklaşmak, savaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 394;

[ET.] Ton. 49; AYÇetin 774; Hua. 5;

süprük-: “süpürülmek”, [Kar.T.] DLT II, 231;

süpründi: “süpürülen şey, süprüntü”, [Kar.T.] DLT I, 493;

[Kıp.T.] K *süpründü*, 49a/8;

süpür-: “süpürmek”, [Kar.T.] DLT II, 85;

[Kıp.T.] K 49a/7; EKK 79b/10; BM 79a/5; GT 113/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 149; D 50; LGN 103/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 219/3; BVas. 341/6; BD 120/1;

[Çağ.Leh.] YUTS 368; UTİL II-627; ÖTİL III-589;

süpürgü: “süpürge”, [Kar.T.] DLT I, 490;

[Kıp.T.] CC-I *sibürtki*, 44b/21; KMTT *süpürge*, 18a/10; K *süpürge*, 49a/8; EDM *sipirge*, 10b/16; EDM *süpürge*, 10b/16; EKK *süpürge*, 79b/10; RS *süpürge*, 211b-8; KFLT *süpürge*, 228a/14;

[Çağ.T./K.D] BVas. 246/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *süpürge*, 368; UTİL *süpürge*, II-627;

- “buğdaygillerden sapından süpürge yapılan süpürge bitkisi”, [Har.T.] HŞ *sipürtke*, 1855⁶⁹⁶;

sür-:

(1) “birini bir yerden sürmek zorla başka yere göndermek, sürgün etmek, kovmak, uzaklaştırmak”, [Kar.T.] DLT II, 7; R 35: 9; KB 5105; TİEMKök 9: 68;

[ET.] KT D 23;

[Har.T.] MM 361-4; NF 379-17; HAP 6: 52; HŞ 3689;

[Kıp.T.] CC-II 73b/2; K 31b/2; RS 187a-6; GT 42/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 130; MEs. 8b/78; MSD 386; YED 162/6; D 441; LD 185;

[Çağ.T./K.D] NİD 229/1; BVas. 201/5; NC 36a/1; MA A25b/6; BD 227/2; Abuş. 1001;

[Çağ.Leh.] YUTS 369; UTİL II-635; ÖTİL III-594;

(2) “sürmek, mesh etmek, el ile sıvazlamak”, [Kar.T.] R 4: 43;

⁶⁹⁶ çayan iniğe sıçkan sığmaz erken / sipürtke kuđruķına bağlar andan “Fare çıyan inine sığmazken, bir de kuyruğuna süpürge otu bağlar.” Demirci-Karslı bu kelimeyi sadece “süpürge” olarak anlamlandırmış. Oysa burada temizliğe yarayan araç olan süpürgeden ziyade, ucunda buğdaya benzer taneleri olan süpürge bitkisinden bahsedilmektedir.

[Har.T.] MM 103-4;

[Kıp.T.] GT 99/11; İM 376a/1; KFLT 205a/8; MG 78b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 1126; LGN 24/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 296/7; HBD 71/2;

(3) “taş atarak uzaklaştırmak”, [Kar.T.] R 19: 46;

(4) “sürmek, devam etmek, takip etmek”, [Kar.T.] KB 4651;

[ET.] I.H. 20;

[Kıp.T.] GT 79/12;

[Çağ.T./K.D] MA A24b/4; MDF 1775;

(5) “(deniz vb. üzerinde gemi vb için) yüzdürmek, yürütmek”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 66;

(6) “at, eşek vb. sürmek, dehlemek”, [Kar.T.] DLT II, 7;

[Har.T.] HŞ 1786;

[Kıp.T.] GT 273/3; İM 342a/7; MG 40a/3; BVÖzgür 108/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 61;

[Çağ.T./K.D] NİD 2/6;

[Çağ.Leh.] YUTS 369; UTİL II-635; ÖTİL III-593;

(7) “önüne katıp götürmek, önünde yürütmek, sevk etmek, sürmek, sürüklemek, ilerletmek”, [Kar.T.] DLT II, 90;

[ET.] Ş.U. G 2;

[Har.T.] MM 91-4; NF 238-9;

[Kıp.T.] KMTT 42b/7; İM 427a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 13/4; D 34;

[Çağ.Leh.] YUTS 369; UTİL II-635; ÖTİL III-593;

- “pulluk veya sabanla toprağı işlemek”, [Har.T.] AKYB Ka.I. 7; HAP 2: 71; HŞ 2472; [Kıp.T.] CC-I 4a/22; K 29a/6;
- “ovmak, bastırarak sürtmek”, [Kıp.T.] K 41a/7; [Çağ.T./K.D] BD 302/1; [Çağ.Leh.] ÖTİL III-594;

- “bir maddeyi bir yüzey üzerine ince bir tabaka olarak sürmek, yaymak”, [Kıp.T.] RS 187a-9; MĞİ 240a/4; [Çağ.T./K.D] NİD 101/8; [Çağ.Leh.] YUTS 369; UTİL II-635;
- “işî zorlaştırmak”, [Çağ.T./K.D] NİD *köyli dik sür-*, 186/7⁶⁹⁷;
- “ülke vb. yönetmek, idare etmek”, [Çağ.T./K.S.D.] ŞT 89a-3;
- “eğlenmek, keyif sürmek”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 14b-5; [Çağ.Leh.] YUTS 369; UTİL II-635;

sürç-: “sürçmek, tökezlemek, sendelemek”, [Kar.T.] DLT III, 420;

[Har.T.] NF 299-15;

[Kıp.T.] K 56a/2; BM *süçre-*, 41a/3; BVAğar 26b/19;

sürçek: “Oğuz lehçesinde gece yapılan sohbet meclisi”, bk. **sürçük**, [Kar.T.] DLT I, 478;

- “hikaye”, [Kıp.T.] İM 288a/7;

sürçit-: “sürçtürmek”, [Kar.T.] DLT II, 328;

sürçük: “gece yapılan sohbet meclisi”, bk. **sürçek**, [Kar.T.] DLT I, 478;

sürgile-: “yakalamak için kovalamak”, [Kar.T.] DLT III, 353;

sürgüçi: “at vb. hayvanları süren, sürücü”, [Kar.T.] DLT II, 51; R 50: 21;

süri-: “sürümek, -a doğru çekmek”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 150;

[Har.T.] NF 67-6; HAP 7: 150; NF *süre-*, 18-2; NF *sürü-*, 147-13;

[Kıp.T.] K *süre-*, 46a/6; MG *süre-*, 32a/6;

sürise-: “at vb. hayvanları sürmek istemek”, [Kar.T.] DLT III, 284;

sürk (buz): “soğuk, donmuş buz”, [Kar.T.] DLT I, 353⁶⁹⁸;

sürple-: “kura çekmek”, [Kar.T.] DLT III, 443;

sürsük-: “yerilmek, kınanmak, kovulmak”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 18;

⁶⁹⁷ *köyli dik sürme Nevâyiîni ki kılmagığırür / kuşnı âzâd özge nev ü kulnı âzâd özge nev.*

⁶⁹⁸ Ercilasun ve Akkoyunlu bu kelimenin anlamından emin değillerdir. Kelime *anın ağıdaki sürk buz tek* şeklinde geçmektedir. Atalay, “onun ayağı buz gibi soğuk” şeklinde çevirmiş ve kelimenin ancak burada kullanıldığını söylemiştir. Günümüzde coğrafi terim olarak kullanılan sirk gölleri terimi bu anlamda dikkat çekicidir. Çünkü sirk gölleri buzul aşındırmasıyla oluşan çukurların su dolmasıyla oluşan göllerdir.

sürt- (I): “dokundurmak, değdirmek, sürtmek”, [Kar.T.] DLT III, 427;

[Har.T.] MM 97-2; NF 44-11; HŞ 2582;

[Kıp.T.] CC-I 29b/16; RS 186b-27; İM 95a/7; MGİ *sürüt-*, 66a/4; MES *sürüt-*, 30a/6; MG 82a/3; MG *sürüt-*, 68a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 201: 5; YED 259/7; D 296; LD 781; LGN 12/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 29/3; BVas. 211/1; HBD 104/5; MA A52b/6; BD 340; MDF 465; Abuş. 1002;

- “kaşımak”, [Kıp.T.] K 48b/1;
- “silmek, kurulamak”, [Kıp.T.] RS 191c-15; İM 89a/5; MGİ *sürüt-*, 109b/6; [Çağ.Leh.] YUTS 369; UTİL II-632;
- “bulaştırmak, sürmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL III-595;

sürt- (II): “yağ vb. şeyleri sürmek, el ile yaymak”, [Kar.T.] DLT III, 427;

[Kıp.T.] K 25b/1;

sürtük: “sürtülerek ezilen şey”, [Kar.T.] DLT I, 477;

sürtük işler: “sürtülen ve sürten kadın, lezbiyen”, [Kar.T.] DLT I, 477⁶⁹⁹;

sürtül-: “yağ vb. şeyler için sürülmek”, [Kar.T.] DLT II, 231;

- “sürüyerek üzerinden geçilmek, dokunulmak”, [Kıp.T.] K 86a/5; İM 140a/8; BVÖzgür 77/5;
- “aşınmak”, [Kıp.T.] GT 298/8;
- “silinmek, kurulanmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 369; UTİL II-632;

sürtün-:

(1) “bir yere sürtünmek”, [Kar.T.] DLT II, 245;

[Kıp.T.] BM 32b/9;

(2) “yağ vb. şeyler sürünmek veya sürer görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 245;

sürtür-:

⁶⁹⁹ Ercilasun ve Akkoyunlu bu anlamdan emin değillerdir.

- (1) “birinin bir yeri terk etmesi için emir vermek, sürdürmek”, [Kar.T.] DLT II, 184;
 (2) “koyun vb. hayvanları sürdürmek”, [Kar.T.] DLT II, 184;
 (3) “taş vb. şeyleri sürttürmek”, [Kar.T.] DLT II, 184;

- “ilerletmek, ileriye çekirmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *sürdür-*, 368;

sürtüş-:

- (1) “bir şeyi sürtmede yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 210-211;

[Kıp.T.] KFLT 34a/18; BVÖzgür 111/1;

- (2) “yağ vb. şeyleri sürmede yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 210-211;

sürüg: “koyun vb. için evcil hayvan topluluğu, sürü”, [Kar.T.] DLT I, 389; R 7: 163; KB 4353;

[Har.T.] NF 113-7;

[Kıp.T.] KMTT *sürü*, 16a/2; EDM *sürü*, 7a/15; RS *sürük*, 199c-1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *sürük*, 40a/415; YED *sürük*, 49/9;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 100b-5;

[Çağ.Leh.] UTİL *sürük*, II-636;

sürül-:

- (1) “at vb. binek hayvanları için sürülmek”, [Kar.T.] DLT II, 123;

[Kıp.T.] İM 343a/6;

- (2) “insan için bir yerden sürülmek, uzaklaştırılmak, kovulmak”, [Kar.T.] DLT II, 123; R 8: 6; TİEMKök 8: 6;

[Har.T.] HAP 5: 64;

[Çağ.Leh.] YUTS 369; UTİL II-636; ÖTİL *süril-*, III-592;

- (3) “boncuk vb. şeyler için birisi tarafından veya kendi kendine ezilmek”, [Kar.T.] DLT II, 123;

sürün-:

- (1) “vücudunu kaşımak, kaşınmak”, [Kar.T.] DLT II, 151;

(2) “sert bir şey sürtünerek ezilmek”, [Kar.T.] DLT II, 151;

- “sürüklenmek, sevk edilmek”, bk. **sürin-**, [Har.T.] HAP 54: 48; HAP *sürin-*, 40: 71; [Kıp.T.] MG 55b/3; [Çağ.Leh.] ÖTİL *sürin-*, III-592;
- “el yardımıyla sürülmek, yayılmak”, [Kıp.T.] K 134b/4;
- “yara”, [Kıp.T.] BVAğar *sürünceñ*, 26b/19;

süründi: “her yerden kovulmuş, sürünen (kişi)”, [Kar.T.] DLT I, 449; KB 5327;

sürüş-:

(1) “(erkek hayvan çiftleşmek üzere dişiye) sürüklemek”, [Kar.T.] DLT II, 96-97;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *sürüş-*, III-592;

(2) “kovalamak”, [Kar.T.] DLT II, 96-97;

(3) “birini zorlamak”, [Kar.T.] DLT II, 96-97;

- “birbirine sürmek”, [Har.T.] MM 289-2; [Çağ.Leh.] ÖTİL *sürüş-*, III-592;
- “cenk etmek, mücadele etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sürüş-*, III-592;
- “iki kişinin arası açılmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *sürüş-*, III-592;

süs-: “süsmek, boynuzlamak, tos vurmak”, [Kar.T.] DLT II, 293;

[Har.T.] HAP 5: 3;

[Çağ.Leh.] YUTS *üs-*, 446; ÖTİL *süz-*, III-583, 584;

süseğen: “süseğen”, [Kar.T.] DLT III, 364;

süsgir-: “süsmeye niyet etmek”, [Kar.T.] DLT II, 189;

süstür-: “süsmeye zorlamak, süstürmek”, [Kar.T.] DLT II, 184;

süsün-: “başını yere vurur gibi görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 152;

süsül-: “boynuzla vurulmak”, [Kar.T.] R 5: 3;

süsüş-: “süsüşmek, toslaşmak, boynuzla vuruşmak”, [Kar.T.] DLT II, 101; TİEMKök 5: 3;

[Kıp.T.] K 147a/8;

[Çağ.Leh.] YUTS *üsüş-*, 447;

süt: “süt”, [Kar.T.] DLT I, 157; R 16: 66; KB 4442; TİEMKök 2: 233;

[ET.] AYAyazlı 0168-0169;

[Har.T.] NF 22-7; HAP 47: 15; HŞ 2338;

[Kıp.T.] CC-I 55b/12; KMTT 17b/2; K 12b/3; EDM 4b/6; EKK 70b/10; BM 13b/5; RS 194a-23; GT 28/5; İM 105a/1; KFLT *süd*, 386b/21; MGİ *süd*, 101a/2; BVAğar 14a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 85: 6; LD 729; LGN 10/8;

[Çağ.T./K.D] BVas. 85/7; HBD 135/3; ŞHD 168a-2; MA A65a/13; BD 65/1; Abuş. 1001;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 72a-15; ŞRT 38a/06;

[Çağ.Leh.] YUTS 370; UTİL II-628; ÖTİL III-597;

sütger-: “sıvılaşmak, süt gibi cıvık olmak”, [Kar.T.] DLT II, 189;

süt ötrüm: “sütleğen”, [Kar.T.] DLT I, 107;

süwlin: “sülün”, bk. süglin, [Kar.T.] DLT I, 444;

süwri: “sivri”, bk. irwi, [Kar.T.] DLT I, 422;

[ET.] AYUçar *süvri*, 0062;

[Kıp.T.] CC-II *sürü*, 57b/29b;

[Çağ.T./K.D] MA *süvri*, D50a/9; MA *süyri*, B34a/9;

süwrit-: “sivriltmek”, [Kar.T.] DLT II, 332;

süz: “çokluk 2. şahıs eki”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 13;

süz-: “sıvı bir maddeyi delikli bir kap veya bezden geçirmek, temizlemek, süzmek”, [Kar.T.] DLT II, 9; KB 1856;

[Har.T.] MM 88-2; HŞ 1961;

[Kıp.T.] CC-I 8b/2; KMTT 43b/5; K 88b/5; BVAğar 39a/25;

[Çağ.T./K.D] BVas. 219/7; HBD 50/7; ŞHD 129b-11;

[Çağ.Leh.] YUTS 371; UTİL II-637; ÖTİL *süz-*, III-583;

- “göz kapaklarını düşürerek baygın şekilde bakmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 187; [Çağ.T./K.D] ŞHD 182a-5; [Çağ.Leh.] YUTS 371; ÖTİL *süz-*, III-583;
- “gözden geçirmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN 28/8;

- “bir tarakla saç açmak”, [Çağ.Leh.] UTİL II-637, 638;
- “süzgeç, kalbur vb.den geçirmek”, [Çağ.Leh.] UTİL II-637, 638; ÖTİL *süz-*, III-583;

süzgün: “dikenli, siyah renkli bir dağ ağacı”, [Kar.T.] DLT I, 443;

süzlün-: “süzülmek”, [Kar.T.] DLT II, 247;

süzlüş-: “süzülmek”, [Kar.T.] DLT II, 215;

süzme: “keş, yağsız, süzülerek suyu çıkartılmış kurutulmuş yoğurt”, [Kar.T.] DLT I, 433;

[Çağ.Leh.] YUTS 371; UTİL II-637; ÖTİL *süzme*, III-583;

- “süzülmüş”, [Kıp.T.] İM 387a/7;

süztür-: “süzdürmek”, [Kar.T.] DLT II, 184;

[Çağ.Leh.] YUTS *süzdür-*, 370; UTİL *süzdür-*, II-637;

süzük (I):

(1) “saf, mavi, temiz, berrak (su)”, [Kar.T.] DLT I, 389; KB 1987;

[ET.] AYÖlmez⁷⁰⁰ 190/10; AYÖlmez 145/22; UM I 51;

[Kıp.T.] CC-II 58b/14;

[Çağ.Leh.] YUTS 371; UTİL II-638; ÖTİL III-584;

(2) “mecazi anlamda süzülmüş, sadeleştirilmiş, fazlalıkları atılmış (söz)”, [Kar.T.] AH 479;

- “süzülmüş, arıtılmış”, [Har.T.] HAP 23: 12;

süzük (II): “yakut vb. saf olan taşlar”, [Kar.T.] DLT I, 389;

süzül-:

(1) “su için saflaşmak, netleşmek, berraklaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 124;

[Çağ.Leh.] UTİL II-639;

⁷⁰⁰ Ayazlı bu kelimeyi *süzök* şeklinde okumuştur. AYayazlı 0949-0950.

(2) “süzülmek, temizlenmek, arınmak”, [Kar.T.] KB 3632;

[ET.] AYAyazlı 1115;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 94/6;

[Çağ.Leh.] YUTS 371; UTİL II-639; ÖTİL *süzil-*, III-582;

(3) “(bulanık işler için) süzülmek, düzene girmek”, [Kar.T.] KB 5626;

- “göz için süzülmek, baygın bakmak, mahmurlaşmak”, [Har.T.] HŞ 1062; [Kıp.T.] BVAğar 62a/23;
- “(tan, şafak) sökmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 371;
- “vücut incelmek, zayıflamak”, [Çağ.Leh.] UTİL II-639; ÖTİL *süzil-*, III-582;

süzün-: “süzüyor gibi görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 152;

- “temizlenmek, arınmak”, [Har.T.] MM 183-4;

süzündi: “süzdürülmüş”, [Kar.T.] DLT I, 449;

Ş

şa:

(1) “balıkçıla benzeyen alacalı bir kuş”, [Kar.T.] DLT III, 211;

(2) “beceriksiz insan”, [Kar.T.] DLT III, 211;

şagıla-: “çağlamak”, bk. *çagıla-*, *jagıla-*, [Kar.T.] DLT III, 324;

şalaşu: “bir Çin dokuma türü”, [Kar.T.] DLT I, 446;

şamuşa: “yenilen çemen otu”, [Kar.T.] DLT I, 446; R 43: 18;

şanbuy: “Kençek lehçesinde başka bir davetten dönenler için geceleyin verilen içki ziyafeti”, [Kar.T.] DLT III, 239;

şaşur-: “katmak, karıştırmak”, [Kar.T.] KB 6616;

şaşut: “kır, alaca”, [Kar.T.] KB 5639;

şat: “cesaret”, [Kar.T.] DLT I, 320; KB 6117;

şatlan-: “Çiğil lehçesinde bir işe cüret etmek”, [Kar.T.] DLT II, 248;

şaw: “Uç’ta yetişen, çövene benzeyen ve kendisiyle elbise yıkanan bir bitki”, [Kar.T.] DLT III, 155;

şebîş: “Çiğil lehçesinde demir çubuk”, [Kar.T.] DLT III, 369;

şekirtük: “fıstık”, [Kar.T.] DLT I, 507;

şeş-:

(1) “düğüm, bağ vb. için çözmek”, bk. **seş-**, **yeş-**, [Kar.T.] DLT II, 293;

[ET.] Ş.U. **şaş-**, G 9;

[Har.T.] MM 289-1; HŞ 302;

[Kıp.T.] CC-I 39a/27; KMTT 41b/3; EKK 83a/3; GT 338/10; GT **şiş-**, 24/7; KFLT 276a/31; BVAğar 18b/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED **yış-**, 205/4⁷⁰¹;

[Çağ.T./K.D] BD **siç-**, 273/2;

(2) “at vb. hayvanları bağında serbest bırakmak”, [Kar.T.] DLT II, 293;

- “kıyafet vb. çıkarmak; problem için çözmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **çeç-**, IV-478;

şeşil-: “düğüm vb. için kendi kendine veya birisi tarafından çözülmek”, [Kar.T.] DLT II, 124⁷⁰²;

[ET.] AYÇağ 24/21;

[Har.T.] NF 226-6; HŞ 3168;

[Kıp.T.] BM 33b/2; BVAğar 41a/14;

şetik ~ şetük: “kedi”, bk. **müş**, **çetük**.

şeştür-: “düğüm vb. şeyleri çözmek”, [Kar.T.] DLT II, 187;

[Har.T.] HŞ **çeşür-**, 1555;

⁷⁰¹ ... *ipeklik igne başıñ üzredür sermāye-i sevdā / ipekler kim yışip* (bu kelime Ü2 nüshasında *işip* şeklindedir.) *sin çeşmler zaḫmığa kim gūyā...* şeklinde geçmektedir.

⁷⁰² Atalay bu kelimeyi *şeşil-* şeklinde okumuştur.

şın: “Çiğil lehçesinde sedir”, [Kar.T.] DLT III, 140;

şış: “kendisiyle tutmaç yenilen şış”, [Kar.T.] DLT II, 282;

- “metal yada ahşaptan yapılan et, kebab vb. pişirilmeye yarayan ucu sivri araç”, [Kıp.T.] KMTT 18b/12; [Çağ.T./K.Ö.D] LD 2295;

şış: “şişkinlik, yumru”, [Kar.T.] DLT III, 125⁷⁰³;

[Har.T.] NF 95-7; HŞ 1646;

[Kıp.T.] BM 15a/8; GT 61/10; İM 96a/3; BVAğar 19b/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 118;

şışek: “iki yaşında koyun”, bk. **tişek**.

şöpik: “meyvenin yedikten sonra atılan kısmı, kabuğu”, [Kar.T.] DLT I, 390⁷⁰⁴;

[Çağ.Leh.] YUTS *şöpük*, 381; UTİL *şöpük*, II-813;

şuglu: “tilki üzümü, böğürtlen”, [Kar.T.] DLT I, 431;

şunkar: “yırtıcı kuş, atmaca”, bk. **sunkur**, **soņkur**.

şutı: “genç koyun”, [Kar.T.] DLT III, 218;

şuwşa-: “fısıldamak”, [Kar.T.] R 9: 78;

şuwşaş-: “biriyle fısıldaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 350;

şuwşamış: “fısıltı”, [Kar.T.] R 9: 78;

şuwşat-: “kulağa fısıltılı söz ulaştırmak, fısıldamak”, [Kar.T.] DLT II, 337;

şük tur-: “Ölçünlü Türkçede susmak, sessiz olmak”, bk. **tek tur-**, [Kar.T.] DLT I, 335;

[Çağ.Leh.] YUTS 383;

- “sessiz, ses çıkarmadan, hareketsiz”, [Kar.T.] KB *şük*, 2937; [ET.] AYÇağ *şük*, 624/14; [Çağ.Leh.] YUTS *şük*, 383; UTİL *şük*, II-824;

⁷⁰³ Atalay bu kelimeyi sış şeklinde okumuştur.

⁷⁰⁴ Atalay’ın aktardığına göre bu kelimenin başındaki چ harfi ش harfine çevrilmiştir.

şünük: “çınar ağacı”, [Kar.T.] DLT I, 390;

şünle: “Argu ülkesinde yetişen kökü eşelenerek çıkan ve yenilen bir bitki”, [Kar.T.] DLT III, 379;

şüt: “Hotan lehçesinde soy”, [Kar.T.] DLT III, 120;

şütük: “öküz vb. hayvanların boynuzundan yapılan divit”, [Kar.T.] DLT I, 390;

şütük sakal: “köse”, [Kar.T.] DLT I, 390;

T

taban: “devenin tabanı”, [Kar.T.] DLT I, 400;

- “ayağın alt kısmı, tabanı”, [Har.T.] HAP 16: 94; HŞ 1668; [Kıp.T.] CC-I 48b/22; KMTT 22b/2; EDM 13b/8; EKK *ḏaban*, 69a/1; İM 129a/2; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 201: 5; MEs. 51b/535; [Çağ.T./K.D] NİD 76/3; MDF *tapan*, 897; [Çağ.Leh.] YUTS *tapan*, 389; UTİL *tapan*, V-4;
- “ayakkabı tabanı”, [Kıp.T.] CC-I 43b/6; K 86a/5; [Çağ.Leh.] UTİL *tapan*, V-4;
- “topuk, ökçe”, [Kıp.T.] EDM 13b/14; [Çağ.Leh.] YUTS *tapan*, 389; UTİL *tapan*, V-4;
- “tepe”, [Çağ.T./K.Ö.D.] MEs. *daban*, 18b/188;

tabanla-: “(deve için) toynakla tekmelemek”, [Kar.T.] DLT III, 342;

tabalıg: “toynaklı, toynağı olan”, [Kar.T.] DLT I, 499;

tad-: “tatmak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 106;

tada: “göz erimi mesafe, gözün ulaşabileceği on adımlık mesafe”, [Kar.T.] DLT III, 220;

tadgun: “ırmak”, [Kar.T.] DLT I, 438;

tadu: “insanın huyu ve tabiatı”, [Kar.T.] DLT III, 220; KB 1055;

tadun (I): “bir yaşında olan erkek inek yavrusu”, bk. *taḏun*, [Kar.T.] DLT III, 171;

[Kıp.T.] KMTT *ḏana*, 15b/6; BM *ḏana*, 13a/6;

taḏun (II): “iki yaşında sığır”, bk. *tadun*, [Kar.T.] DLT I, 400;

tafnaḡu: “kurban”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 27;

tağ: “dağ”, [Kar.T.] DLT I, 498; R 42: 32; KB 5357; TİEMKök 16: 81;

[ET.] KT D 24; AYÖlmez 176/12; IBTekin 17;

[Har.T.] MM 309-3; NF 10-3; HAP 78: 7; HŞ 1762;

[Kıp.T.] CC-I 18a/31; CC-II *tav*, 60a/27; KMTT 6a/8; K 92b/4; EDM 2b/8; EKK 66a/6; EKK *tav*, 66a/7; BM 9b/5; RS 201c-11; GT 6/7; İM 302a/8; MGİ 11a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 59: 5; MSD 320; YED 15/6; D *dağ*, 591; D 410; LD 1053; LGN 63/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 89/6; BVas. 454/3; ÇH 65; HBD 168/7; ŞHD 5b-13; MA *dağ*, A7a/14; MA A16b/5; BD 303/1; B *dağ*, 128a/6; MDF 362; Abuş. 1003;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 75b-5; ŞRT 20b/06;

[Çağ.Leh.] YUTS 384; UTİL V-54; ÖTİL *tâğ* IV-163;

- “set, mani, engel”, [Har.T.] HAP 18: 94; [Çağ.Leh.] UTİL V-54; ÖTİL *tâğ* IV-164;
- “büyük, muazzam, ağır”, [Çağ.Leh.] UTİL V-54; ÖTİL *tâğ* IV-164;

tağar: “hububat çuvalı, çul”, [Kar.T.] DLT II, 306; KB 6571;

[Kıp.T.] RS 201b-25;

[Çağ.Leh.] YUTS 384; UTİL V-57;

- “deriden yapılmış küçük torba”, [Kıp.T.] RS *tağarçuğ*, 196b-13;
- “omuz”, [Kıp.T.] İM 450b/1;
- “çanak”, [Çağ.T./K.D] BVas. 247/6;

tağay: “dayı”, [Kar.T.] DLT III, 238; R 33: 50;

[Kıp.T.] CC-I 49a/16; CC-II *taga*, 58a/8b; KMTT *tayğa*, 33b/7; KMTT *tayı*, 33b/7; BM *ıay*, 14b/3; RS *tagayı*, 200b-29;

[Çağ.T./K.D] ML *tagayı*, 56; Abuş. *tagayı*, 1003;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 90a-12;

[Çağ.Leh.] YUTS *taga*, 384;

tağı: “yabani”, [Kar.T.] KB 5369;

tagıg-: “dağa çıkmak, (hayvan için) yabanileşip dağa çıkmak”, [Kar.T.] DLT II, 117;

[ET.] KT *tagıķ-*, D 12;

tagıl-: “(bir şeyin) sivriligi gitmek”, [Kar.T.] DLT II, 129;

- “toplu durumdayken ayrılmak, yayılmak, dağılmak”, [Kıp.T.] K 11a/8; İM 24a/8; BVAğar 36b/25; [Çağ.T./K.D] ŞHD 121b-12; BTD XL/3;
- “nefret etmek, kaçmak”, [Kıp.T.] İM 229a/7;

tagıt-: “dağıtmak, darmadağınık etmek”, [Kar.T.] KB 6557;

[Har.T.] NF *taķıt-*, 72-3; HAP *taķıt-*, 8: 57;

[Kıp.T.] K 168b/5; K *taķıt-*, 129b/6; GT 32/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 727; LD 441; LD *taķıt-*, 2309;

- “bölük bölük etmek, parçalara ayırmak”, [Har.T.] HAP *taķıt-*, 17: 106;
- “saçmak, savurmak”, [Har.T.] HAP *taķıt-*, 17: 106;
- “ayırmak, uzaklaştırmak”, [Har.T.] HAP *taķıt-*, 6: 153;

tagla-: “(at vb hayvanları) dağılayarak damgalamak”, [Kar.T.] DLT III, 294;

[Kıp.T.] BM *dağla-*, 77b/8;

- “yakmak, ateşe vermek”, [Kıp.T.] MGİ 202b/7; [Çağ.Leh.] UTİL *dağlı-*, II-20; ÖTİL *dâğlü-*, I-652;
- “üzülmek, incinmek,” [Çağ.Leh.] UTİL *dağlı-*, II-20;
- “yarayı iyileştirmek veya kanı dindirmek için yakmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *dâğlü-*, I-652;

taglat-: “(at vb hayvanları) dağılayarak damgalatmak”, [Kar.T.] DLT II, 344;

- “yaktımak”, [Çağ.Leh.] UTİL *dağlat-*, II-19;

tagna yawa: “bir tür kasnı (çadırüşağı, şeytantesi gibi maydanozgillerden elde edilen reçine), [Kar.T.] DLT I, 434;

taguzmak: “tıknaş (adam), bk. **takuzmak**, [Kar.T.] DLT I, 504;

tağçek: “bir tür Çin ipeği”, [Kar. T.] DLT I, 476;

tahtu: “eğrilmemiş ham ipek”, [Kar.T.] DLT I, 416;

tağ: “müşkil, zor, güç”, [Kar.T.] KB 4789;

[ET.] Hua. *tak*, 239⁷⁰⁵;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 159; LD 1688;

- “kuru, sert, verimsiz”, [Çağ.Leh.] UTİL *dağ*, II-21;

tağ-:

(1) “Oğuz lehçesinde takmak, iliştiirmek, bağlamak”, [Kar.T.] DLT II, 17;

[Har.T.] NF 238-9; HŞ 2237;

[Kıp.T.] GT 353/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 258/6;

[Çağ.T./K.D] BVas. 180/3; NC 14b/15; ŞHD 17b-2; MA A52a/15;

[Çağ.Leh.] YUTS 386; ÖTİL *tāğ*, IV-38;

(2) “sarkmak”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 99;

- “bir kimseyi peşine takmak, musallat etmek”, [Har.T.] HŞ 3010⁷⁰⁶;
- “(iğneye ip) geçirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tāğ*, IV-38;

⁷⁰⁵ Özbay’ın aktardığına göre bu kelime ilk dönem metinlerinde yalnızca *muğ* ile birlikte görülmektedir.

⁷⁰⁶ *süçüg söz birle kaç kolmaş tağtı / yula kötrüp melikni koydı çıktı.*

tağağ:

(1) “tavuk”, bk. **tağuk, tağağun**, [Kar.T.] DLT III, 11;

[ET.] Ş.U. *tağgu*, K 10; AYÇetin *takıgu*, 756;

[Har.T.] AKYB A.I. 23;

[Kıp.T.] KMTT *duğuk*; KMTT *dağık* 11a/9; K *tağuk*, 169b/7; K *tawuk*, 21a/6; EDM *tağuk*, 11b/15; EDM *tağuk*, 11b/15; EKK *tağuk*, 47b/10; RS *tağağ*, 199c-16; İM *tağuk*, 188a/7; İM *tawuk*, 114a/2; KFLT *tavuk*, 292b/29; BVAğar *tawuk*, 43b/12;

tağağun: “horoz”, bk. **tağağ, tağuk**, [Kar.T.] DLT III, 97;

[Kıp.T.] CC-II *tavoh*, 57a/5; RS *tağuk*, 197a-13;

(2) “Türkçede on iki yıldan birinin adı, tavuk yılı”, [Kar.T.] DLT I, 346;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tağuk*, IV-131;

tağ: “dahi, da/de, henüz, sonra”, [Kar.T.] DLT III, 226; R 3: 146; KB 1669; TİEMKök 2: 98;

[ET.] IB 4; AYÖlmez 138/4; Üİ 97a/14;

[Har.T.] AKYB A.I. 5; MM 59-2; NF 2-7; HAP 26: 30; HŞ 1006;

[Kıp.T.] K 1a/2; İM 2a/5; MGİ *dağ*, 1b/1; MG 4b/2; BVÖzgür 23/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 39; GD *dağ*, 22: 2; MEs. *dağ*, 9a/83; MSD *dağ*, 56; D *dağ*, 219; LD *dağ*, 115; LD 859; LGN *tağ*, 60/3; LGN 2/9;

[Çağ.T./K.D] BVas. *dağ*, 221/5; ŞHD 15b-8; MA *dağ*, A2b/13; MA A1b/7;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 65a-8;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *täğ*, IV-40;

- “ve”, [ET.] UM I 97; [Har.T.] MM 127-2; HAP 2: 7; [Kıp.T.] İM 1b/2; [Çağ.T./K.Ö.D] GD *dağ*, 12: 2;
- “ek olarak, bir de”, [ET.] UM I 34; [Çağ.T./K.D] MDF *dağ*, 398;
- “hâlen, şimdi”, [Çağ.Leh.] YUTS *taki*, 385;

- “-dıkça, -ıncaya kadar”, [Çağ.Leh.] YUTS *taki*, 385;

taķıl- (I): “(şış vb şeylere) dizilmek, takılmak”, [Kar.T.] DLT II, 129;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *täķil-*, IV-36;

- “engelle karşılaşmak”, [Kıp.T.] K 70b/8;
- “karşı karşıya getirmek, yakınlaştırmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *taķal-*, 385;
- “değmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *täķil-*, IV-36;

taķıl- (II): “parçalanmak, ayrılığa düşmek”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 105; [Har.T.] HŞ 3373;

- “parçalanmak, dağılmak, darmadağınık olmak”, [Har.T.] HAP 34: 7; NF *taķıl-*, 74-4; [Kıp.T.] K 152b/9;
- “bölünmek, bölüklere ayrılmak”, [Har.T.] HAP 30: 43;
- “ayrılmak, uzaklaşmak”, [Har.T.] HAP 63: 7;
- “seçilmek”, [Har.T.] HAP 48: 25;
- “katılmak, aynı fikirde olmak”, [Har.T.] NF 19-16;

taktur-: “(şış et vb) dizmek, takmak”, [Kar.T.] DLT II, 174;

taķuķ: “Türkmen lehçesinde tavuk”, bk. *taķaķu, taķaķun*, [Kar.T.] DLT II, 286;

[Har.T.] NF 318-7; NF *tawuķ*, 428-9; AKYB *tawuķ*, A.IV. 20; HŞ *tavuķ*, 1059;

[Kıp.T.] CC-I *tavuķ*, 55a/16; CC-I *tavok*, BM *ķuķuķ*, 17a/4; RS *daķuķ*, 197a-12; RS *taķuķ*, 199c-16;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *tavuķ*, 824;

[Çağ.T./K.D] MDF *tavuķ*, 416;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 79b-17;

[Çağ.Leh.] YUTS *toxu*, 417; UTİL *toķu*, V-230; ÖTİL *tāvuķ*, IV-131;

- “bazı kuşların dişisi”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tāvuķ*, IV-131;

takuklug: “Oğuz lehçesinde tavuğu olan kişi”, [Kar.T.] DLT I, 497;

takuzmak: “tıknaş (adam), bk. **taguzmak**, [Kar.T.] DLT I, 504;

tal: “dal”, [Kar.T.] DLT III, 156; KB 1102;

[Har.T.] NF 363-11; HŞ 1874;

[Kıp.T.] KMTT 8b/11; GT 139/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 14: 5; MSD 647; YED *dal*, 45/4; YED 216/7; LD 745;

[Çağ.T./K.D] NİD 19/2; BVas. *dal*, 9/3; HBD 39/3; Abuş. 1004;

- “ince, uzun, dal boylu; genellikle kıvrak, ince uzun cariyeler için kullanılır”, [Kar.T.] DLT *tal boğluğ*, III, 156;
- “söğüt”, [Kıp.T.] GT 25/12; [Çağ.T./K.Ö.D] LD 282; [Çağ.Leh.] YUTS 386; UTİL V-72; ÖTİL *tâl*, IV-136, 137;
- “yardım, destek”, [Çağ.Leh.] UTİL *dal*, II-24;
- “üzüm asması”, [Çağ.Leh.] UTİL V-72;
- “ince ve uzun”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tâl*, IV-137;

tala-: “yağmalamak, talan etmek”, [Kar.T.] KB 280;

[Har.T.] HŞ 4351;

[Kıp.T.] İM 229a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 834;

[Çağ.T./K.D] MA 4558(B); BD 513/1; MDF 288; Abuş. 1004;

[Çağ.Leh.] YUTS *tali-*, 386; ÖTİL *tälä-*, III-648;

- “yağma”, [Çağ.T./K.D] ŞHD *talav*, 142a-9; [Çağ.Leh.] YUTS *talañ*, 386; UTİL *talañ*, V-76;

talagu (I): “karışım ile elde edilen zehir”, [Kar.T.] DLT I, 447;

talagu (II): “dizanteri”, [Kar.T.] DLT I, 447;

talak: “dalak”, [Kar.T.] DLT I, 411;

[Kıp.T.] KMTT 22a/10; EDM 13b/2; EKK 69a/2; RS 198c-30; İM 143a/6;

- “karaciğer”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tālāk*, III, 652;

talas: “tutma yeri; at yarışında ve çevgan oyununda bitişi göstermek için uzatılan ip”, bk. **tasal**, [Kar.T.] DLT I, 366;

talgaç: “insanı basıp öldürecek şiddetteki tipi”, [Kar.T.] DLT II, 288;

talgan ig: “sara hastalığı”, [Kar.T.] DLT I, 438;

talgır-: “tipi kopmak”, [Kar.T.] DLT II, 179;

talguç: “denk ile ip arasına sokulan tahta”, [Kar.T.] DLT I, 453;

talguk: “baltayı sağlamlaştırmak için sapıyla demiri arasına sokulan tahta çivi”, [Kar.T.] DLT I, 469;

talgur-: “(mide) bulanacak gibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 179;

talğ: “lezzet”, [Kar.T.] DLT I, 408;

talk-: “zarar vermek”, [Kar.T.] DLT I, 506;

talka: “koruk”, bk. **tarka**, [Kar.T.] DLT I, 179;

talkalan-: “koruk haline gelmek”, [Kar.T.] DLT III, 201;

talқан: “kavut (kavrulmuş ve dövülmüş tahıl ununa şeker veya tatlı yemiş katılarak yapılan yiyecek)”, [Kar.T.] DLT I, 440;

[Kıp.T.] K 45a/8;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1005;

[Çağ.Leh.] YUTS 386; UTİL V-78; ÖTİL *tālқан*, IV-139;

- “darmadağın”, [Çağ.Leh.] YUTS 386; ÖTİL *tālқан*, IV-139;

talkı-: “ayıp sayılmak”, [Kar.T.] DLT II, 304;

talkıg (I): “dağların çarpıştığı yer”, [Kar.T.] DLT I, 463;

talkıg (II): “işleri engelleme”, [Kar.T.] DLT I, 463;

talkıl- (I): “(iş) defedilmek”, [Kar.T.] DLT II, 230;

talkıl- (II): “(nesne) vurulup itilmek”, [Kar.T.] DLT II, 230;

talkıl- (III): “(yük) ipin arasına itilip sıkıştırılmak”, [Kar.T.] DLT II, 230;

talkış-: “bükmede burmada yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 207;

talkıt- (I): “(birisini, işi) engellemeye yönlendirmek”, [Kar.T.] DLT II, 339;

talkıt- (II): “(birisini bir şeye) çarpışmaya yöneltmek”, [Kar.T.] DLT II, 339;

talkıt- (III): “iple yük arasına takılan ağaç parçası düzelinceye kadar ipin çevrilmesi için emir vermek”, [Kar.T.] DLT II, 339;

- “çözmek, salıvermek, serbest bırakmak”, [Çağ.Leh.] UTİL V-79;

talku: “burulup yuvarlak hale getirilen şey”, [Kar.T.] DLT I, 427;

talku yışig: “burulmuş ip”, [Kar.T.] DLT I, 427;

talpın-: “çırpınmak, kanat çırpınmak”, [Kar.T.] DLT II, 240;

[Çağ.T./K.D] NC *talbın-*, 17b/5;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tülpin-*, III-652;

- “telaşlanmak, telaşla çırpınmak”, [Çağ.T./K.D] BVas. 605;
- “uzanmak, elini uzatmak, yetişmeye çalışmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tülpin-*, III-652;

talpır- (I): “kuş vb. kanat çırpınmak”, [Kar.T.] DLT II, 173;

talpır- (II): “örtü vb. şeyler için uçuşmak, çırpınmak”, [Kar.T.] DLT II, 173;

talpış- (I): “bayrak, ipek kumaş vb. için dalgalanmak, titreşmek”, [Kar.T.] DLT II, 205;

talpış- (II): “(kuşlar) kanat çırpınmak”, [Kar.T.] DLT II, 205;

taltur-: “(döverek) neredeyse bayıltmak”, [Kar.T.] DLT II, 174;

- “yormak”, [Çağ.Leh.] YUTS *taldur-*, 386;

talu: “seçkin, nadide”, [Kar.T.] DLT II, 232; AH 23; KB 4967;

talula-: “(bir şeyi) seçmek, seçip ayırmak”, [Kar.T.] DLT III, 326; AH 478; KB 2732;

[ET.] IB 29;

talwır: “gelin çardağı”, [Kar.T.] DLT II, 173⁷⁰⁷;

tam (I):

(1) “duvar, sur”, [Kar.T.] DLT I, 153; R 61: 4; TİEMKök 18: 82;

[ET.] KT G-D; AYÇetin 176; Üİ 103b/8;

[Har.T.] NF 218-3; HAP 18: 82;

[Kıp.T.] İM 124a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 32b/338;

[Çağ.Leh.] YUTS 387; UTİL V-81;

(2) “engel, set”, TİEMKök 18: 95;

- “ev, bina, dam”, [Har.T.] NF 172-15; HAP 16: 26; HŞ 197; [Kıp.T.] CC-I 51a/22; K 164b/4; EDM 3a/10; GT 121/6; KFLT *dam*, 16b/12; KFLT 296a/5; MGİ *dam*, 106a/5; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 392; [Çağ.T./K.D] NİD 213/6; BVas. 453/6; MA 3632(D); BD 18/3; [Çağ.Leh.] ÖTİL *tâm*, IV-139;
- “çatı”, [Kıp.T.] BM 19a/3; [Çağ.T./K.D] Abuş. 1005; [Çağ.Leh.] ÖTİL *tâm*, IV-139;
- “kerpiç ev”, [Kıp.T.] İM *tam iw*, 225a/8; [Çağ.T./K.S.D.] ŞT *tam iv*, 67b-13;
- “hayvanların durduğu yer, ahır”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *dâm*, I-640⁷⁰⁸;
- “hapisane”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *dâm*, I-640;
- “tuzak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *dâm*, I-640;
- “bazı nesneleri güneş, yağmur vb. den koruyan tepe kısmı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tâm*, IV-139;

tam (II): “kapı sürgüsü”, [Kar.T.] DLT 850⁷⁰⁹;

⁷⁰⁷ Atalay bu kelimeyi “keklik” olarak anlamlandırmıştır.

⁷⁰⁸ Bu kelimenin ÖTİL’de Farsça *dâm* “tuzak, ağ, kapan” kelimesinden geldiği belirtilmiştir. Kelime Türkçeden Farsçaya geçmiş olabilir.

⁷⁰⁹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

tam-: “damlamak”, [Kar.T.] DLT II, 26; KB 2715;

[Har.T.] NF 76-1;

[Kıp.T.] CC-II 60a/1; K 5a/5; EKK 77a/9; GT 243/9; İM 96b/2; MES 30b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 80: 4; MSD 328; YED 174/2; LD 2714;

[Çağ.T./K.D] NİD 104/3; BVas. 621/2; HBD 188/5; MDF 583;

[Çağ.Leh.] YUTS 388; ÖTİL *tâm-*, IV-142;

tamağ: “boğaz”, bk. **tamgak**, [Kar.T.] DLT I, 33; AH 207;

[Kıp.T.] CC-I 48a/1; EDM *damağ*, 13a/8; BVAğar *tamağ*, 62a/11; BVAğar 39b/5;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tâmâğ*, IV-144;

- “damak”, [Har.T.] HŞ 3874; [Kıp.T.] KMTT 21a/9; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 432; [Çağ.T./K.D] MA A30a/6; [Çağ.Leh.] YUTS 387; UTİL V-83; ÖTİL *tâmâğ*, IV-144;
- “yemek”, [Çağ.Leh.] YUTS 387; UTİL V-84; ÖTİL *tâmâğ*, IV-144;

țamar: “Oğuz lehçesinde damar, kan dolaşımını sağlayan kanal”, bk. **tamur**, [Kar.T.] DLT I, 362;

[Har.T.] NF 233-9; HAP 69: 46; HŞ 3517;

[Kıp.T.] CC-I 48a/23; KMTT 23a/2; K 2a/1; EDM *damar*, 13b/8; EKK 69a/2; BM 9b/9; RS 199a-22; İM 96a/5; MG *tamur*, 88b/1; BVÖzgür 81/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 5b/47; MSD 666;

[Çağ.T./K.D] NİD 201/3; BVas. 99/3;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tâmir*, IV-141;

- “soy, birbirine kan bağı ile bağlı olan geçmiş”, [Kıp.T.] BM 11a/6⁷¹⁰;
- “yapraklardaki çizgi”, [Kıp.T.] MGİ *damur*, 236b/6;

⁷¹⁰ Zajaczkowski’nin “szopez, pochodzenie (kabile, köken)” olarak anlamlandırdığı *tamar* kelimesi, Arapça الجنبس kelimesine karşılık olarak verilen *kök* kelimesinin altında yer almaktadır. Al-Turk *tamar* kelimesini “damar, kan dolaşımını sağlayan kanal” olarak anlamlandırmıştır. Oysa buradaki *tamar* kelimesi mecaz anlam kazanmış ve tıpkı *kök* kelimesi gibi “soy” anlamında kullanılmıştır.

tamata: “kadayıf hamuru kıvamında ince bir hamur, yağlı tavuk veya yağlı et kızartılacağı zaman yağın sızması için içine sarılan ince hamur”, [Kar.T.] DLT I, 445⁷¹¹;

tamçır-: “sepiştirmek, azar azar yağmak”, bk. **tamçur-**, [Kar.T.] DLT II, 201;

tamçur-: “sepiştirmek, azar azar yağmak”, bk. **tamçır-**, [Kar.T.] DLT II, 175;

tamdu: “tutuşturma”, [Kar.T.] DLT I, 418;

tamduḫ: “yakıt, yakacak”, [Kar.T.] DLT I, 418; R 66: 6; TİEMKök 3: 10;

[Har.T.] HAP 21: 98; HAP *tomduḫ*, 66: 6;

tamdur-: “kandil, ateş vb. yakmak, tutuşturmak”, bk. **tamtur-**, [Kar.T.] DLT II, 176; KB 4412; TİEMKök 13: 17;

[ET.] AYÖlmez 160/1;

tamdurul-: “tutuşturulmak, yaktırılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 55;

tamḡa (I): “damga, mühür”, [Kar.T.] DLT I, 424; R 7: 101; KB 1036; TİEMKök 2: 7;

[ET.] AYTök 3344; Hua. 215;

[Kıp.T.] CC-II *tamḡa*, 81a/23b;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 77: 3; MSD 151; LD 120;

[Çağ.T./K.D] HBD 55/3; BVas. 19/6;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 100b-6;

[Çağ.Leh.] YUTS 388; UTİL V-87; ÖTİL *tām ḡü*, III-657;

- “marka”, [Çağ.Leh.] UTİL V-87; ÖTİL *tām ḡü*, III-657;
- “at, koyun vb. hayvanları, mahkumları ayırt etmek için kullanılan işaret”, [Çağ.Leh.] UTİL V-87; ÖTİL *tām ḡü*, III-657;
- “bir kimseden kalan ve onun belgesi olan eser”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tām ḡü*, III-657;

tamḡa (II): “denizlere, göllere, vadilere vb. yerlere akan su kolu”, [Kar.T.] DLT I, 424;

tamḡa (III): “denizin koy ve liman kısmı”, [Kar.T.] DLT I, 424;

⁷¹¹ Atalay bu kelimeyi *yamata* şeklinde okumuştur ama okunuşundan emin değildir.

- “gümrük”, [Har.T.] AKYB A.II. 40;

tamğacı: “damgacı, mühürdar”, [Kar.T.] KB 4046;

[Çağ.T./K.D] ML 39;

[Çağ.Leh.] YUTS *tamğici*, 388;

- “gümrükçü, gümrük memuru”, [Har.T.] AKYB A.II. 7;

tamgak: “boğaz, hançere, damak”, bk. **tamak**, [Kar.T.] DLT I, 467;

[ET.] AYÇağ 624/13;

tamgakla-: “boğaza vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 351;

tamgala-: “işaretlemek, mühürlemek, damgalamak”, [Kar.T.] DLT III, 353; KB 3275; TİEMKök 9: 93;

[ET.] Toyok ön tar. 5; Hua. 216;

[Çağ.Leh.] YUTS *tamgili-*, 388; UTİL *tamğılı-*, V-88;

tamgalıg: “damgalı, işaretli, üzerine damga vurulmuş olan”, [Kar.T.] DLT I, 527;

[ET.] Tun. III, a 2; AYUçar 1151;

[Har.T.] AKYB A.II. 51;

[Çağ.Leh.] UTİL V-88; ÖTİL *tamgülä-*, III-657, 658;

tamgalık: “kişiye özgü küçük sofa”, [Kar.T.] DLT I, 527;

tamgalık: “küçük ibrik”, [Kar.T.] DLT I, 527;

tamgır-: “damlamak üzere olmak”, [Kar.T.] DLT II, 179;

tamın-: “kendi için kendi başına damlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 149;

tamındı suw: “su damlası”, [Kar.T.] DLT I, 450;

tamış-: “(sular için) damlamak”, [Kar.T.] DLT II, 111;

[Çağ.Leh.] YUTS *temiş-*, 408;

- “damla damla içmek”, [Çağ.T./K.D] ML *tamşı-*, 144;

tamıt-: “damlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 311;

[Çağ.Leh.] YUTS *tèmit-*, 408;

tamız-: “damlamak”, bk. **tamuz-**.

tamlat-: “(kapıyı) sürgü ile pekitmek”, [Kar.T.] DLT 851⁷¹²;

tamtur- (I): “damlatmak için emir vermek, damlattırmak”, [Kar.T.] DLT II, 175;

[Kıp.T.] K *tamdur-*, 34b/3; EKK *ṭamzır-*, 77a/9;

tamtur- (II): “yaktırmak, tutuşturmak”, bk. **tamdur-**, [Kar.T.] DLT II, 176;

[ET.] AYÖlmez III, 3b, 7;

tamu: “cehennem”, [Kar.T.] DLT III, 234; KB 3223; KB *tamuġ*, 4855; R *tamuġ*, 5: 10;

TİEMKök *tamuġ*, 3: 162; TİEMKök 13: 5;

[ET.] AYÇaç 628/6; Hua. 164;

[Har.T.] NF *tamuġ*, 10-1; HAP *tamuġ*, 5: 10; HŞ *tamuġ*, 1157;

[Kıp.T.] CC-I *tamuġ*, 35b/25; CC-II 72b/15; CC-II *tamuġ*, 81b/26b; KMTT 9b/6; RS *tamuġ*, 186a-6; İM *tamuġ*, 27a/7; KFLT 109a/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *tamuġ*, 43b/451; YED *tamuġ*, 9/3; LD *tamuġ*, 1876; LGN *tamuġ*, 60/7;

[Çağ.T./K.D] NİD *tamuġ*, 79/6; BVas. *tamuġ*, 32/5; Mün. *tamuġ*, 2a/25; ÇH *tamuġ*, 4; NC *tamuġ*, 33b/10; HBD *tamuġ*, 174/5; ŞHD *tamuġ*, 141b-5; MA *tamuġ*, A16b/1; MDF *tamuġ*, 256; Abuş. 1005;

[Çağ.Leh.] YUTS *tamuġ*, 388;

tamula-: “(suyun) bendini kapatmak”, [Kar.T.] DLT III, 327;

tamuluġ: “cehennemlik, cehenneme girecek olan”, [Kar.T.] KB 292;

[Har.T.] HŞ 2297;

⁷¹² Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] İM *tamuğlu*, 72b/3;

tamur:

(1) “vücuttaki damar”, bk. **tamar**, [Kar.T.] DLT I, 362; R 50: 16; KB 3041;

[Kıp.T.] K 9b/1; İM 360a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 9b/87; LD 2300;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1005;

(2) “nabız”, [Kar.T.] KB 1057;

tamur-: “(burun vb.) kanamak”, [Kar.T.] DLT II, 85;

tamurgan: “devamlı (burnu vb.) kanayan”, [Kar.T.] DLT I, 518;

tamuz-: “damlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 86; KB 2715;

[Kıp.T.] CC-II *tamız-*, 60a/1; K 111b/1; İM 320b/7; İM *tamız-*, 93b/3; BVAğar *tamız-*, 35a/24; BVAğar 54b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 258/3;

[Çağ.T./K.D] HBD *tamız-*, 13/3; MDF *tamız-*, 1528; Abuş. *tamız-*, 1005;

[Çağ.Leh.] YUTS *tamğuz-*, 388; ÖTİL *tâmiz-*, IV-140;

tan (I): “sabah erken ve akşam esen soğuk rüzgar, yel, esinti”, [Kar.T.] DLT III, 157; KB 2684;

tañ (II): “şafak vakti, sabah vakti”, [Kar.T.] DLT III, 355; AH 16; R 15: 66; KB 3287; TİEMKök 13: 15;

[ET.] Ton. 35; AYÇetin 909; IBTekin 26;

[Har.T.] MM 165-1; NF 322-14; HAP 74: 34; HŞ 1039;

[Kıp.T.] CC-I 36a/18; KMTT 30a/12; K 150b/7; EKK *tan*, 45b/4; BM *tan*, 18a/8; RS *tan*, 192a-28; GT 251/5; İM 325a/3; BVAğar 18b/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 45b/476; GD 10: 4; MSD 795; YED 115/6; D 158; LD 466; LGN 44/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 214/1; BVas. 366/4; NC 21a/1; HBD 7/7; ŞHD 64b-6; MA A34a/11; BD 129/40; MDF 666;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 91b-13;

[Çağ.Leh.] YUTS 388; UTİL V-69; ÖTİL *tang*, IV-145;

- “alaca karanlık”, [Kıp.T.] **İM** *tañ karanıusı*, 315a/3;
- “ertesi gün”, [Kıp.T.] **İM** *tañdası kün*, 329b/1; [Çağ.T./K.D] **Abuş.** 1005;
- “yarın”, [Kıp.T.] **MGİ** *dañla*, 185a/7; [Çağ.Leh.] **YUTS** *tañla*, 389;
- “bir şeyin başlangıç zamanı, ilk devri”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** *tang*, IV-145;

tañ (III): “şaşma, şaşkınlık, hayret, şaşırtıcı (şey), acayip”, [Kar.T.] **DLT** III, 355; **AH** 68; **R** 19: 27; **KB** 1543; **TİEMKök** 10: 2;

[ET.] **UM I** *tang*, 149;

[Har.T.] **MM** 280-3; **HAP** 13: 5;

[Kıp.T.] **Kİ** *dan*, 50; **K** 64b/2; **GT** 13/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MSD** 457; **YED** 14/5; **LD** 733;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 19/5; **BVas.** 172/2; **HBD** 76/7; **ŞDG** 7/6; **ŞHD** 13b-13; **BD** 54/1; **MDF** 1524; **BTD** XXVI/6; **Abuş.** 1005;

[Çağ.T./K.S.D.] **ŞT** 70b-13;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 388; **UTİL** V-70; **ÖTİL** *tang*, IV-145;

- “hayranlık uyandıran”, [Har.T.] **HAP** 72: 1;
- “mucize”, [Kıp.T.] **CC-II** 61b/13-14;
- “kötü, çirkin”, [Har.T.] **HAP** 19: 89;
- “şaşkın”, [Çağ.Leh.] **UTİL** *tañ*, II-22;
- “şan, şöhret, itibar”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** *dang*, I-643;

tañ (IV): “Argu lehçesinde elek”, [Kar.T.] **DLT** III, 355;

tañ (V): “evvel zamanda yapılmış binası gidip temeli kalmış, yüksek, höyük gibi yapı”, [Kar.T.] **DLT** III, 356;

tan-:

(1) “inkâr etmek, yadsımak, tanımamak”, [Kar.T.] **DLT** III, 184; **R** 16: 71; **KB** 3892; **TİEMKök** 4: 150;

[ET.] **AYÖlmez** 134/12; **Üİ** 98b/18;

[Har.T.] **NF** 194-6; **HAP** 27: 14; **HŞ** 1747;

[Kıp.T.] CC-I 18b/18; K 25a/3; İM 13b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 77: 3; MSD 652; YED 32/8; LD 2187;

[Çağ.T./K.D] NİD 35/7; BVas. 440/3; HBD 17/7; MA *dan-*, A71a/7; MA D49a/8; BD 419/1; Abuş. 1005;

[Çağ.Leh.] UTİL V-90; ÖTİL *tâng-*, IV-146;

(2) “iman etmemek”, [Kar.T.] R 40: 81;

- “sözünden caymak”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 40: 2;
- “bilmek”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 119a-7;
- “birinden ayrılmak, ihanet etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL V-90; ÖTİL *tâng-*, IV-146;

tañ-: “(bağ, ip vb. ile) bağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 390;

[ET.] AYTok 482;

[Kıp.T.] CC-II 82a/16-17;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 95/12;

[Çağ.T./K.D] BVas. 40/5; Abuş. 1005;

[Çağ.Leh.] YUTS 389; UTİL V-72;

tañ at-: “şafak sökmek”, [Kar.T.] DLT III, 356;

tana: “Uç ve Argu lehçesinde kişniş tohumu”, [Kar.T.] DLT 851⁷¹³;

tañça-: “çürümek”, bk. **tıncı-**, [Kar.T.] DLT III, 303;

tañça-: “çürümek, kokmak, bozulmak”, [Kar.T.] DLT III, 303;

[Çağ.T./K.D] ML *tañça-*, 145;

tañış-: “(etler vb) kokuşmak”, [Kar.T.] DLT II, 217;

tañçu: “lokma”, [Kar.T.] DLT III, 392;

tañçula-: “(ekmek vb şeyleri) çiğnemek”, [Kar.T.] DLT III, 352; KB 4601;

tañdalık: “kuşluk vakti”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 62;

⁷¹³ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “yarın”, [Kıp.T.] CC-I *taḡda*, 30b/2; BM *ḡanda*, 17b/10; RS *taḡda*, 200c-25;

tanı-: “tanımak”, bk. **tanu-**.

taḡlı: “kâfir, iman etmeyen”, [Kar.T.] R 40: 63

tanıl-: “inkâr edilmek, küfre girilmek”, [Kar.T.] R 4: 140; TİEMKök 4: 140;

taḡıl- (I): “ip vb bir şeyle bağlatılmak”, [Kar.T.] DLT III, 395;

- “sıkıştırılmak”, [Kıp.T.] K 158b/9;

taḡıl- (II): “şaşırmak”, [Kar.T.] KB 4595;

taḡıl: “ön bacaklarında çizgiler olan ceylan vb. hayvanlar”, [Kar.T.] DLT III, 366⁷¹⁴;

taḡın-: “kendi başına bağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 395;

taḡırka-: “hayret etmek, şaşırmak”, [Kar.T.] KB 5433; TİEMKök 11: 73;

[Har.T.] HŞ 1169;

[Çağ.T./K.D] NİD *taḡırğa-*, 161/2; BVas. *taḡırğa-*, 239/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *teḡırķi-*, 409;

taḡış-:

(1) “(borç vb. şeyleri) karşılıklı inkar etmek”, [Kar.T.] DLT II, 112;

(2) “istişare etmek, müzakere etmek, karşılıklı görüşmek”, [Kar.T.] R 28: 20;

- “tanışmak, bir kimseyle tanış olmak”, [Çağ.T./K.D] Abuş. 1006; [Çağ.Leh.] YUTS *tonuş-*, 419; UTİL *tonuş-*, V-291; ÖTİL *tüniş-*, III-664;
- “öğrenmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tüniş-*, III-664;

taḡız-:

⁷¹⁴ Atalay bu kelimeyi *tengil* şeklinde okumuştur.

(1) “ciğer (pişerken) şişmek”, [Kar.T.] DLT III, 393;

(2) “(adam) öfkeden kabarmak, öfkelenmek, kızmak”, [Kar.T.] DLT III, 393;

[Kıp.T.] BM *tangaz-*, 35b/9⁷¹⁵;

tañla-: “hayret etmek, şaşırmak”, [Kar.T.] DLT III, 403; R 37: 12; KB 4964; TİEMKök 7: 63;

[ET.] AYÖlmez 188/17;

[Har.T.] HAP 38: 4; HŞ 2365; HŞ *tanla-*, 487;

[Kıp.T.] CC-I 17b/9; Kİ *danñla-*, 50; KMTT *tanla-*, 40b/13; K 64b/1;

[Çağ.T./K.D] BVas. *tanla-*, 457/11; ŞHD 153b-10; MDF *tanla-*, 131;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 88b-5;

- “arayıp bulmak, seçmek”, [Kıp.T.] CC-I 8a/17; [Çağ.T./K.D] ML *tanla-*, 147; [Çağ.Leh.] ÖTİL *tänlä-*, III-665;
- “övmek, övgüyle söz etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *dayli-*, II-24;

tañlaş-: “(birden fazla kişi) şaşırmak”, [Kar.T.] DLT III, 398;

- “incelemek”, [Kıp.T.] CC-I 11b/16;
- “birlikte övmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *daylaş-*, II-24;

tañlat-: “şaşırtmak”, [Kar.T.] DLT II, 359; TİEMKök 2: 204;

- “övdürmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *daylat-*, II-24;

tanmañlıq: “küfr, inkarcılık”, [Kar.T.] R 16: 106; TİEMKök 9: 17;

tañrı: “Tanrı, Allah”, bk. *teñri*, [Kar.T.] R 3: 119; TİEMKök 2: 7; TİEMKök *tañrı*, 3: 76;

⁷¹⁵ Zajaczkowski bu kelimeyi *tañar-* şeklinde okumuştur.

[Har.T.] NF 8-6; HAP 6: 112; HŞ 1443;

[Kıp.T.] K 1b/3; EDM 2a/5; EDM *tanrı*, 2a/6; EKK *tağrı*, 52a/4; RS 186a-1; GT 11/5; KFLT 401a/54; MĞİ 1b/1; MES 1b/1; MG 12b/3;

- “ilah”, [Har.T.] HAP 3: 6;

tañrılıq: “yalnız Allah’ın bilgisinde olanlar, ilahî”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 135;

[Har.T.] NF 258-9; HŞ 3174;

[Kıp.T.] GT 310/12; KFLT

tañsuq: “hoş, harika, eşsiz, nadir,” [Kar.T.] DLT III, 382; KB 4424; TİEMKök 18: 71;

[ET.] AYUçar 0067;

[Har.T.] HAP 6: 101; HŞ 2365;

[Kıp.T.] CC-II *tañsık*, 80b/10; GT 146/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 26b/270; GD 122: 6;

[Çağ.Leh.] YUTS *tañsiq*, 389; UTİL V-71;

- “hediye”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN *tansuğ*, 51/6;
- “tuhaf, şaşırtıcı, hayret verici”, [Çağ.T./K.D] ŞHD *tansuq*, 39a-11; MA 958(B);

tañsuk aş: “ara sıra bulunabilen nefis yemek”, [Kar.T.] DLT III, 382;

tantur-: “inkâr ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 176;

tanu- (I): “söz buyurmak, tavsiye etmek”, [Kar.T.] DLT III, 273;

tanu- (II): “tanımak, bilmek”, [Kar.T.] KB 3920;

[Har.T.] NF *tanı-*, 146-1; HŞ *tanı-*, 1308;

[Kıp.T.] CC-I *tanı-*, 7b/4; CC-I 49b/9; GT *tanı-*, 135/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *tanı-*, 16b/163; MSD *tanı-*, 685; D *tanı-*, 667; LD *tanı-*, 1363; LGN *tanı-*, 58/3;

[Çağ.T./K.D] BVas. *tanı-*, 104/10; NC 21a/5; MA *tanı-*, A25a/6; MA A56a/12; BD *tanı-*, 377/1; MDF *tanı-*, 531;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *tanı-*, 53a/12; ŞRT 64a/07;

[Çağ.Leh.] YUTS *tonu-*, 419; UTİL *tonu-*, V-291; ÖTİL *tüni-*, III-663;

- “bilmek, ayırt etmek, farkına varmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tüni-*, III-663;

tanuğ:

(1) “şahit, tanık”, [Kar.T.] DLT II, 37; R 4: 135; KB 5854; TİEMKök 2: 282;

[ET.] AYAYazlı 1104; Hua. 140;

[Har.T.] MM 172-4; NF 346-11; HAP 10: 61; HŞ 3577;

[Kıp.T.] CC-I 28a/18; CC-II *tanık*, 62a/17; K 67b/4; EDM 14a/6; EDM *tanuğ*, 14a/6; BM *danuğ*, 50b/2; İM 244b/4; KFLT *danuğ*, 387b/5; KFLT 345b/12; MGİ 31b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 220: 3; MSD 529; YED 230/2; LD 2139;

[Çağ.T./K.D] BVas. 316/4; ŞHD 3b-6; MA A67b/7; MDF 1483;

[Çağ.Leh.] YUTS *tonuğ*, 419;

(2) “doğru, gerçek şahit”, [Kar.T.] R 5: 48;

- “her şeye tanık olan, Esmâ’ül hüsnadan eş-şehid”, [Har.T.] HAP 4: 166;
- “tanımak için konulan işaret, iz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tüniğ*, III-664;

tanuğ (I): “hükümdarlar yola çıktığında vb durumlarda hükümdara verilen ve içinde yiyecek ve ipekli kumaşlar bulunan hediye”, [Kar.T.] DLT III, 365; KB 112;

tanuğ (II): “çevgen vuruşunda topu kaleden geçirene verilen ipekli kumaş parçası”, [Kar.T.] DLT III, 365;

tanuğ (III): “savaşta kısa mızrakların ve bayrakların ucuna ilâştirilen ipek kumaş”, [Kar.T.] DLT III, 365;

tanuğluk: “şahitlik”, bk. *tanıhlık*, [Kar.T.] DLT I, 503; AH 5; R 4: 41; KB 1021; TİEMKök 2: 140;

[ET.] Tun. *tanuḫlug*, III, a 2;

[Har.T.] NF 35-11; HAP 5: 108; HŞ 1113;

[Kıp.T.] CC-I 28a/16; CC-II *tanıḫlık*, 66b/8; K 161b/2; EDM 20b/14; EDM *tanıḫlık*, 20b/14; GT 30/3; İM 398a/8; KFLT *danuḫlık*, 364a/15; MGİ 39b/4; MES 3a/3; BVÖzgür *tanuḫlık*, 40/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *tanuḫlık*, 3/3; YED *tanuḫluk*, 4/9; LD 949;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 22b-8; MA *tanuḫluḡ*, B96b/17; MA A2b/8; MDF 1483;

[Çağ.Leh.] YUTS *tonuḫluk*, 419;

tanul-: “(birine) tavsiyede bulunmak”, [Kar.T.] DLT II, 130;

- “tanınmak, bilinmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *tonul-*, 419;

tanut-: “(başkasına söz) iletilmesini istemek, bildirmek, söylemek”, [Kar.T.] DLT II, 312;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tänit-*, III-664;

- “tanıtmak”, [Çağ.T./K.D] BD *tanut-*, 132/20; [Çağ.Leh.] YUTS *tonut-*, 419; ÖTİL *tänit-*, III-663;
- “meşhur etmek, herkes tarafından tanınmasını sağlamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tänit-*, III-664;

tap (I): “yaradan veya dayaktan dolayı deride kalan iz”, [Kar.T.] DLT III, 145;

[Çağ.Leh.] YUTS 389;

- “vücuttaki leke, ben”, [Har.T.] NF 341-1;

tap (II): “yeter, kâfi”, [Kar.T.] DLT I, 318; AH 474; R 4: 45; KB 4763; TİEMKök 3: 173;

[Har.T.] NF 94-13; HAP 3: 173;

[Kıp.T.] K 25a/2;

[Çağ.T./K.D] MA *tağ*, A41a/9; MA 3031(B); MA *tağ*, 3031(D);

- “münasip, uygun”, [ET.] AYUçar 0576;

tap (III): “çabuk”, [Kar.T.] AH 27;

tap- (I):

(1) “bulmak, keşfetmek”, [Kar.T.] DLT II, 3; AH C 84; R 4: 91; KB 4172;

[ET.] AYUçar 1057;

[Har.T.] MM 362-2; NF 343-4; HAP 4: 143; HŞ 3841;

[Kıp.T.] CC-II *tab-*, 69a/14; CC-II 60a/1; K 155b/2; EKK 12a/1; BM *tab-*, 89a/1; RS 191c-28; GT 163/4; İM 123b/8; KFLT *dap-*, 394a/53; KFLT 400b/36; MGİ 51b/3; MES 13a/2; MG 41b/3-6; BVÖzgür *dap-*, 41/1; BVAğar 66a/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 122; MEs. 9b/92; GD 5: 9; MSD 147; YED 1/6; D 820; T 42; LD 2151; LGN 16/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 357/4; BVas. 578/1; ÇH 4; NC 4b/10; SM 211; HBD 198/2; ŞDG 2/3; ŞHD 186b-8; MA *tağ*, A48b/7; MA A59b/3; BD 114/4; MDF 1879; BTD XII/6; Abuş. 1006;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 86a-12; ŞRT 23a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 389; UTİL V-8; ÖTİL *tâp-*, IV-148;

(2) “(isteğine, dileğine, beklenen bir güne, varılmak istenen bir yere, bir kimseye) kavuşmak, ulaşmak, elde etmek”, [Kar.T.] KB 1319;

[Har.T.] HŞ 2148;

[Kıp.T.] GT 290/4;

[Çağ.Leh.] UTİL V-8, 9; ÖTİL *tâp-*, IV-148;

- “karşılama”, [Kıp.T.] GT 57/10;
- “yardımcı fiil”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 135: 4;
- “(kötü şeyleri) üzerine çekmek”, [Çağ.Leh.] UTİL V-8, 9;
- “aramak, araştırmak”, [Çağ.Leh.] UTİL V-8, 9;
- “(para) kazanmak”, [Çağ.Leh.] UTİL V-8, 9; ÖTİL *tâp-*, IV-149;

tap- (II):

(1) “hizmet etmek”, [Kar.T.] DLT II, 3; KB 1611;

[ET.] Su. 9; AYÇetin 664;

(2) “ibadet etmek, kulluk etmek, iman etmek”, [Kar.T.] DLT II, 3; R 40: 66; TİEMKök 4: 36;

[Har.T.] HŞ 497;

[Kıp.T.] K 122a/7;

(3) “ders almak”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 221;

tapala-: “(birinin) kabahatini yüzüne vurmak, ayıplamak”, [Kar.T.] DLT III, 322⁷¹⁶;

- “başa kakmak, kınamak, azarlamak”, [Kıp.T.] K 141a/7;
- “yönelmek, yüz yüze olmak”, [Kıp.T.] K 65a/4;

tapalat-: “sevindirmek, birinin kötülüğünden zevk aldirmek”, [Kar.T.] R 7: 150;

tapar: “ecir, karşılık, mükafat”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 185;

tapçan: “salkımlara erişmek için üzerine çıkılan üçayaklı sofra şeklinde bir eşya”, bk. **tapçañ**, [Kar.T.] DLT I, 435;

tapçañ: “Kençek lehçesinde salkımlara ulaşmak için üzerine çıkılan üçayaklı hamur tahtası şeklinde bir eşya”, bk. **tapçan**, [Kar.T.] DLT III, 385;

tapçur-: “kavuşturmak, götürmek, teslim etmek”, bk. **tapşur-**, [Kar.T.] DLT II, 175;

tapğu: “ibadet”, [Kar.T.] TİEMKök 10: 29;

tapı (I): “razı olma, rıza”, [Kar.T.] DLT III, 216; KB 2159;

tapı (II): “orta (boy)”, [Kar.T.] DLT III, 216;

tapıl-: “bulunmak, mevcut olmak”, bk. **tapul-**, [Kar.T.] DLT II, 119;

[Kıp.T.] K 12b/9; İM 48b/8; KFLT *dapıl-*, 347b/25; KFLT 247b/22; MGİ 243a/7; MES 43b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 11: 6; MSD 415; YED 19/6; T 232; LD 232; LGN 85/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 347/3; BVas. 271/3; NC 5b/5; HBD 41/3; ŞHD 149b-2; BD 28/2; BTD XIV/4; Abuş. 1007;

⁷¹⁶ Atalay bu kelimeyi *tabala-* şeklinde okumuştur.

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 91a-5; ŞRT 34a/02;

[Çağ.Leh.] YUTS *têpil-*, 409; ÖTİL *tâpil-*, IV-147;

tapılığ: “razı olma, rıza gösterme”, [Kar.T.] KB 2159;

tapın-:

(1) “ibadet etmek, tapınmak”, [Kar.T.] DLT II, 140; KB 3256; TİEMKök 10: 104;

[ET.] AYUçar 0181; UM I 212;

[Kıp.T.] CC-II *tabun-*, 74a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 66/7;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tâpin-*, IV-147;

(2) “hizmet etmek, İtaat etmek”, [Kar.T.] DLT II, 140; KB 949;

[ET.] AYÇetin 750;

- “saygı göstermek, hürmet etmek”, [ET.] AYÖlmez 156/5; Hua. 187; [Kıp.T.] CC-II *tabun-*, 66b/15b; [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 30a/310; [Çağ.Leh.] ÖTİL *tâpin-*, IV-147;

tapındur-: “hizmet ettirmek”, [Kar.T.] KB 1755;

tapınguç: “Oğuzlar dışındaki Türklerde ibadet eden”, [Kar.T.] DLT II, 168;

tapınguluk: “ibadet etme hakkı olma”, [Kar.T.] DLT II, 169;

tapış: “iki adam vb. nın birbirine vekalet vermesi”, [Kar.T.] DLT I, 367;

- “bağlanma, sadakat”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 10/2;

tapış-: “kavuşmak, buluşmak”, [Kar.T.] KB 3314;

[ET.] AYÇaç 17/9;

[Kıp.T.] KFLT 126b/23; MG *tapuş-*, 54a/6;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1007;

[Çağ.Leh.] YUTS *têpiş-*, 409; UTİL *têpiş-*, V-413; ÖTİL *tâpiş-*, IV-147;

- “uzlaşmak, barışmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tâpîş*-, IV-148;

tapız-: “bilmece sormak”, **bk. tapuz-**, [Kar.T.] DLT II, 86;

tapla-:

(1) “kabul etmek, razı olmak, uygun görmek, onaylamak, hak vermek”, [Kar.T.] DLT III, 293; R 5: 3; KB 3495; TİEMKök 5: 3;

[ET.] BK D 35; AYUçar 0665; Hua. 152; Üİ 110a/4;

[Har.T.] HŞ 1817;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 41a/427; LGN 85/10;

(2) “destek olmak, yardımcı olmak”, [Kar.T.] R 66: 4;

- “sevmek, hoşlanmak”, [ET.] IBTekin 3;
- “hizmet etmek”, [Kıp.T.] EKK *tapula-*, 81a/11;
- “yeterli gelmek, yetmek”, [Çağ.T./K.S.D] ŞRT 45b/06;

taplağ-: “razı olma, rıza, tahammül”, [Kar.T.] DLT I, 462;

[ET.] AYÖlmez 152/20; Üİ 111b/2;

taplamanç-: “kötü, yaman, korkunç”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 87;

taplamançığ-: “çirkin, kötü, korkunç”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 74;

taplan-:

(1) “rıza gösterilmek, hoşnut olunmak, hoşnutluğa ermek”, [Kar.T.] R 19: 55; TİEMKök20: 30;

[ET.] AYTok 1416;

(2) “bilinmek, tanınmak”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 62;

taplanıl-: “razı olunmak, rızaya ermek”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 55; ;

taplaş-: “(birden fazla kişi) kabul etmek, uzlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 206; R 4: 24;

taplat-: “razı etmek”, [Kar.T.] DLT II, 341; TİEMKök 7: 150;

- “mutlu etmek, sevindirmek”, [Har.T.] HAP 7: 150;

tapluk: “yerdeki yarıklar”, [Kar.T.] DLT I, 467;

tapraş-: “develer için zıplamak, zıplaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 217;

taprat-: “deve zıplatmak”, [Kar.T.] DLT 855⁷¹⁷;

taprı-: “deve için zıplamak”, [Kar.T.] DLT III, 277;

tapsula-: “haset etmek, kıskanmak”, [Kar.T.] KB 4250;

tapşur-: “vermek, teslim etmek, ulaştırmak”, bk. **tapçur-**, [Kar.T.] DLT II, 175; R 44: 18;

[Har.T.] NF 4-16; HŞ 2000;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 51a/529; YED 30/4; D 313; LGN 103/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 72/3; BVas. 580/7; HBD 188/3; MA A53b/14; BTd XLV/5; Abuş. 1007;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 88b-16;

[Çağ.Leh.] YUTS 389; UTİL V-7; ÖTİL *tâpşir-*, IV-150;

- “emanet etmek, ısmarlamak”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 106a-6; BD 199/2; [Çağ.Leh.] UTİL V-7; ÖTİL *tâpşir-*, IV-150;

tapuğ:

(1) “hizmet, itaat”, [Kar.T.] DLT I, 373; KB 467;

[ET.] AYUçar 0130; UM I *tapığ*, 86;

[Har.T.] MM 295-3; HŞ 1021;

[Kıp.T.] KMTT *tapu*, 39a/9; GT 73/12; İM İM *tapuğ*, 216b/1; MGİ *tapu*, 170a/6; MG 5a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 187: 7; LGN 86/11; LGN *tapuğ*, 83/4;

⁷¹⁷ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1007;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *tapıġ*, 34b/02;

(2) “ibadet, kulluk”, [Kar.T.] DLT I, 373; R 7: 206; KB 3445; TİEMKök 11: 123;

[Har.T.] NF 96-7;

[Çağ.T./K.D] BVas. *tapuġ*, 316/3;

- “saygı”, [ET.] UM I *tapıġ*, 79;
- “hizmet etmek”, [Kıp.T.] BM *tapı et-*, 44b/10;
- “huzur, kat”, [Kıp.T.] MG 4b/4; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 16: 3; MSD 708; D *tapuġ*, 115; T 144; LD 1192; LD *tapuġ*, 78; [Çağ.T./K.D] BD 126/4;

tapuġcı: “kul, hizmetçi”, [Kar.T.] DLT I, 376; KB 590;

[ET.] AYUçar 0588;

[Har.T.] HŞ 1288;

[Kıp.T.] EDM *tapuġcı*, 14a/4; GT 154/1; İM 244b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *tapuġcı*, 821;

tapuġ kıl-: “kurban sunmak”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 27;

tapuġlug: “hizmetkârı bulunan (kişi)”, [Kar.T.] DLT I, 495;

tapuġsaġ: “hizmet etmeyi seven”, [Kar.T.] DLT II, 168; KB 1880;

tapul-: “kaybolan bir şey için bulunmak”, bk. **tapıl-**, [Kar.T.] DLT II, 119;

[Har.T.] NF 409-7; HŞ 1496;

[Kıp.T.] GT 131/3; İM 479a/5; BVAğar 3b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2621;

- “tapınmak, ibadet edilmek”, [Kıp.T.] İM 86b/1;

tapun-: “tapınmak, ibadet etmek, kulluk etmek” bk. **tapın-**, [Kar.T.] R 20: 14; TİEMKök 5: 60;

[Har.T.] NF 403-11; HAP 26: 70; HŞ 4631;

[Kıp.T.] İM 435b/1;

[Çağ.T./K.D] MA 4906(B);

- “hizmet etmek”, [Har.T.] HŞ 1462;

tapunğu:

(1) “ilah, Tanrı”, [Kar.T.] R 7: 127; TİEMKök 7: 127;

[Har.T.] HAP 7: 140;

(2) “put”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 138;

tapunğuluğ: “tapılacak”, [Kar.T.] R 7: 158;

tapuz- : “(bilmece) sormak”, bk. tapız-, [Kar.T.] DLT I, 462;

tapuzgu: “bilmece”, [Kar.T.] DLT I, 489;

tapuzguk: “bilmece”, [Kar.T.] DLT I, 502;

tapzug: “insanlar arasında sorulan bilmece”, [Kar.T.] DLT I, 462;

tapzuguk: “bilmece”, [Kar.T.] DLT I, 462;

tar (I):

(1) “herhangi bir şeyin dar olanı, dar, geniş olmayan”, [Kar.T.] DLT III, 148; AH 315; TİEMKök 20: 124;

[ET.] AYTok 1845;

[Har.T.] MM 159-3; NF 74-12; HAP 6: 125; HAP *dar*, 9: 25; HŞ 1951;

[Kıp.T.] KMTT 29b/2; CC-II 58a/31; K 22a/2; EKK 32a/7; RS 203a-19; GT 113/4; İM 297a/7; MGİ *dar*, 111b/6; MG 15a/5-6; BVÖzgür *dar*, 31/5; BVÖzgür 23/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 11: 6; MSD 522; YED 134/2; D 191; LD 330;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 112b-11; BD 46/4; Abuş. 1007;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 56b/07;

[Çağ.Leh.] YUTS 390; UTİL V-17; ÖTİL *târ*, IV-151;

(2) “sıkıntı, zorluk”, [Kar.T.] R 20: 124; [ET.] AYUçar 1326;

- “geçim sıkıntısı”, [Kıp.T.] İM *tar tirlik*, 36b/7;
- “kısıtlı, az, yetersiz”, [Çağ.Leh.] UTİL V-17; ÖTİL *târ*, IV-151;

tar (II): “Yabaku ve Tatar lehçelerinde kelek (bir tür sal)”, [Kar.T.] DLT III, 148;

tar (III): “sadece yağın tortusu”, [Kar.T.] DLT III, 148;

[Kıp.T.] K 139a/8;

tar-:

(1) “(iki şeyi) ayırmak”, [Kar.T.] DLT III, 180;

(2) “(askeri, insanları veya bir şeyi) dağıtmak, darmadağın etmek, ayrılık sokmak, ihtilafa düşürmek”, [Kar.T.] DLT III, 180; R 34: 19; KB 4139; TİEMKök 9: 107;

[Kıp.T.] K 137b/1;

- “gam, kaygı, keder için dağıtmak, ortadan kaldırmak”, [Har.T.] HŞ 591;

tara-:

(1) “(saç, sakal, bıyık vb için) taramak, tellerini bir birinden ayırmak”, [Kar.T.] DLT III, 260;

[Har.T.] NF 166-7; HŞ 541;

[Kıp.T.] KMTT 39a/4; K 38a/2; İM 194b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 66: 2; MSD 670; YED 11/6; LD 1835;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 176b-3; BTĐ XL/2; Abuş. 1007;

[Çağ.Leh.] YUTS *tari-*, 390; UTİL *tart-*, V-37; ÖTİL *türä-*, III-674;

(2) “(asker, bulut vb.) dağılmak”, [Kar.T.] DLT III, 260; KB 2268;

[Har.T.] HŞ *tarğa-*, 3666;

[Kıp.T.] GT *tarğa-*, 329/3;

[Çağ.Leh.] UTİL *tart-*, V-37;

- “gam, keder, üzüntü için dağıtmak, yok etmek”, [Har.T.] HŞ 1041⁷¹⁸;
- “keder, gam, üzüntü için dağılmak”, [Har.T.] HŞ *tarğa-*, 3189;
- “ev vb. ne gitmek, (evlere) dağılmak”, [Har.T.] HŞ *tarğa-*, 1034;
- “ortadan kaybolmak, yitmek, tükenmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *tarı-*, V-37;
- “yaymak, saçmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tärä-*, III-674;

taral-: “(saç, yün vb. için) taranmak”, [Kar.T.] DLT II, 126;

[Çağ.Leh.] YUTS 390; UTİL V-21; ÖTİL *tärül-*, III-673;

taran-: “başkasının yardımı olmadan taranmak, süslenmek”, [Kar.T.] DLT II, 145; R 33: 33; KB 6222;

[Çağ.Leh.] YUTS 390; UTİL V-22; ÖTİL *tärän-*, III-675;

tarasla-: “(kalabalığı, sürüyü vb. şeyleri) güç kullanarak dağıtmak”, [Kar.T.] DLT III, 332;

tarasık: “ihtilaf, ayrılık”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 157;

tarasık: “ihtilaf, ayrılık”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 124;

tarğak: “tarak”, [Kar.T.] DLT I, 14;

[Har.T.] NF 11-7; HŞ 872;

[Kıp.T.] K *tarak*, 38a/3; EDM *tarak*, 9b/11; RS *tarak*, 205a-16; BVAğar 62b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *tarak*, 117: 7; YED *tarag*, 4/3; YED *tarak*, 58/2; LD *tarag*, 472;

[Çağ.T./K.D] NİD *tarag*, 90/2; ŞHD *tarak*, 79a-8;

[Çağ.Leh.] YUTS *tağak*, 384; UTİL V-29; ÖTİL *täräk*, III-685;

- “parmakların bağlı bulunduğu kemik”, [Kıp.T.] BVÖzgür *tarak*, 57/7;

targıl: “sırtında siyah beyaz alacalı çizgiler bulunan (hayvan), kaplansı”, [Kar.T.] DLT I, 15;

[Çağ.Leh.] YUTS *targıl*, 390; ÖTİL *türgil*, IV-6;

⁷¹⁸ *konup kök çimgen üzre güller ara / oturdılar köñüldin kağğı tara* şeklinde geçen kelime “dağıtmak, ortadan kaldırmak” anlamında kullanılmıştır. Demirci-Karslı bu kelimeyi “taramak” olarak anlamlandırmıştır.

- “nakkaşlıkta renkli çizgiler”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *türğil*, IV-6;

tarhan: “Argu lehçesinde İslamiyet’ten önce “bey, emir” anlamında kullanılan kelime”, [Kar.T.] DLT I, 436;

[ET.] KT *tarhan*, B 2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *darhan*, 16: 7⁷¹⁹;

tarı: “toprağa bir şey ekmek, tarla sürmek, dikmek”, [Kar.T.] DLT III, 262; AH 192; KB 1393; TİEMKök 12: 47;

[ET.] AYÖlmez 168/21;

[Har.T.] MM 355-4; HŞ 4674;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 43a/448;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1008;

- “kaygı, endişe vb.ni saçmak, serpmek, dağıtmak”, [Har.T.] HŞ 151;
- “gelmek, getirmek, arız olmak”, [Çağ.T./K.D] ŞHD *darı-*, 186a-13;

tarıg:

(1) “Oğuzlarda ise akdarı, tahıl, tohum”, [Kar.T.] DLT I, 373; KB 4476;

[Kıp.T.] CC-I *tarı*, 55b/21; KMTT *tarı*, 10b/2; EDM *tarı*, 6a/11; BM *taruw*, 12b/7; RS 194a-5; RS *taru*, 202b-18; İM 169a/2; KFLT *daru*, 19a/19; BVAğar *tarı*, 49a/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *tarı*, 2528;

[Çağ.T./K.D] MA B94a/8; Abuş. 1008;

[Çağ.Leh.] YUTS *tèrik*, 409; ÖTİL *türik*, III-682;

(2) “genellikle tarı- veya türevlerinden önce kullanılınca ekin, buğday”, [Kar.T.] DLT I, 373; R 16: 11; TİEMKök 6: 138;

[ET.] IB 81; AYAyazlı 0699;

[Har.T.] NF 362-17;

⁷¹⁹ Eckmann bu kelimeyi “a client of a nobleman exempt from taxes and immune from punishment (vergiler ve cezalandırmadan muaf asilzadenin müvekkili, danışanı)” olarak anlamlandırmıştır.

tarıg bitı: “buğdaya düşen küçük kurtçuklar”, [Kar.T.] DLT I, 320;

tarıgçı: “çiftçi, ekinci”, [Kar.T.] DLT II, 51; R 48: 29; KB 4400;

[Har.T.] HŞ 4674;

tarıgılık: “tarım, ziraat, çiftçilik”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 205;

[Çağ.Leh.] YUTS *təriçilik*, 409;

tarıglağ (I): “hâsılat, kazanç, kar”, [Kar.T.] R 42: 20;

tarıglağ (II):

(1) “tohum ekilecek yer, tarla”, bk. **tarlağ, tarıglağ**, [Kar.T.] KB 4733;

[ET.] AYÖlmez 168/21;

(2) “nikâhlı eş”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 223;

tarıglağ: “tarla”, bk. **tarlağ, tarıglağ**, [Kar.T.] DLT I, 496;

tarıgılan-: “ekin sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 269;

tarıgılığ:

(1) “buğdayı ekini olan, (ev, yer), [Kar.T.] DLT I, 501;

(2) “tahıl ambarı”, [Kar.T.] DLT I, 496;

tarıgılık (I): “zahire ambarı”, [Kar.T.] DLT I, 503;

tarıgılık (II): “tarla”, [Kar.T.] AH 191;

tarıgsız: “ziraat yapmaya uygun olmayan yer”, [Kar.T.] TİEMKök 14: 37;

tarık- (I): “daralmak”, [Kar.T.] DLT II, 115;

- “sıkılmak, içi daralmak, bunalmak, kederlenmek”, [Har.T.] HŞ 3129; HŞ *taruğ*, 3195; [Çağ.T./K.Ö.D] LGN 90/5; [Çağ.T./K.D] NİD 313/4; BVas. 344/9; ML 146; [Çağ.Leh.] YUTS *təriğ*, 409;

tarık- (II): “uzaklaşmak, uzak kalmak”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 26;

[ET.] Üİ 112b/11;

tarıl-:

(1) “dağılmak, parça parça olmak, bölünmek, ayrılmak”, [Kar.T.] DLT II, 126; R 33: 53; TİEMKök 3: 103;

[Har.T.] HAP 3: 103; HŞ 318;

[Kıp.T.] K 171b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2484;

(2) “ekin ekilmek”, [Kar.T.] DLT II, 126;

[Çağ.Leh.] YUTS *tèril-*, 409;

tarım: “göl ve kumsallara akan suların kolları”, [Kar.T.] DLT I, 396;

tarımla-: “bir nehri ya da bataklığı bir kanaldan bir kanala ya da ada ada geçmek”, [Kar.T.] DLT III, 341;

tarımsın-: “ekin eker görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 259;

tarın-:

(1) “ekin vb. eker görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 145;

(2) “kendi başına, kendisi için ekin ekmek”, [Kar.T.] DLT II, 145;

tarıt- (I): “ekin ektirmek”, [Kar.T.] DLT II, 319; KB 6529;

[ET.] AYTok 2272;

- “dağıtmak”, [Çağ.T./K.D] NC 8b/5; Z *darıt-*, 29b/7;

tarıt- (II): “daraltmak, sıkıntıya sokmak”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 97;

tarka: “koruk”, bk. **talka**, [Kar.T.] DLT I, 427;

- “acı”, [ET.] AYTok 1536;
- “dert”, [ET.] AYÇağ 628/8;

tarḫan: “bey, emir”, bk. **tarḫan**.

tarlağ: “tarla”, bk. **tarığlağ**, **tarığlağ**, [Kar.T.] KB 6555;

[ET.] Ul.Ku. 3;

[Har.T.] HŞ 348;

[Kıp.T.] CC-II *tarlov*, 65b/26b; KMTT *tarla*, 10a/7;

[Çağ.T./K.D] BD *tala*, 272/2;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *dälä*, I-547;

- “şehir dışındaki bağ, bahçe”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *dälä*, I-547;
- “evin dışındaki yer, sokak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *dälä*, I-547;

tarlık: “sıkıntı, darlık, güçlük, üzüntü”, bk. **darlık**, [Kar.T.] R 16: 127; KB 6183; TİEMKök 4: 128;

[Har.T.] HAP 4: 65; HAP *darlık* 65: 6; HŞ 1951;

[Kıp.T.] MGİ *darlık*, 126a/5;

- “zihin darlığı, akılsızlık, cehalet”, [Har.T.] HAP 23: 54;
- “sıkışıklık, darlık”, [Kıp.T.] İM 428b/5; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 766; LD *tarlıg*, 2176; LD 1983; [Çağ.T./K.D] MDF *tarlıg*, 1005; [Çağ.Leh.] YUTS *tarlık*, 391; UTİL V-32; ÖTİL *târlık*, IV-152;

tarma-: “tırmalamak”, [Kar.T.] DLT II, 364;

tarmağ: “pençe, yırtıcı hayvan pençesi”, [Kar.T.] DLT I, 467; KB 6116;

[Çağ.Leh.] YUTS 391;

tarmağlan- (I): “kuş yavrusu için tırnakları çıkmak”, [Kar.T.] DLT II, 274;

tarmağlan- (II):

(1) “oymak, boy vb. için kol halinde hareket etmek, kollara ayrılmak”, [Kar.T.] DLT II, 274;

(2) “su için haliçlere ayrılmak”, [Kar.T.] DLT II, 274;

- “dallanmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 391;

tarmal-: “tırmalanmak”, bk. **tırmal-**, [Kar.T.] DLT 858⁷²⁰;

tarmat-: “tırmalatmak”, [Kar.T.] DLT II, 349;

tarmaz: “şenhıyar, Ebucehil karpuzu”, [Kar.T.] DLT I, 457;

tarmut: “dağın yarıkları, çıkıntı ve girintileri”, [Kar.T.] DLT I, 451;

tarmutlan-: “su için kollara ve haliçlere ayrılmak”, [Kar.T.] DLT II, 270;

tart- (I):

(1) “bir şeyi bir şeyden çekmek, asılmak, çıkarmak, yerinden oynatmak”, [Kar.T.] DLT III, 426; R 7: 108; KB 5442; TİEMKök 3: 26;

[ET.] AYUçar 0498; Üİ 109a/1;

[Har.T.] AKYB A.II. 34; HAP 54: 20; HŞ 141;

[Kıp.T.] CC-I 27b/26; K 61b/3; RS *dart-*, 191c-21; MG 6a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 7b/67; GD 23: 5; YED 187/1; D 544; LD 649; LGN 43/4;

[Çağ.T./K.D] NC 5a/1; HBD 14/4; ŞDG 14/1; MA D45a/2; BD 60/4; Abuş. 1008;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 78b-18; ŞRT 47a/08;

[Çağ.Leh.] YUTS 392; UTİL V-24, 25; ÖTİL *târt-*, IV-154, 155;

(2) “ayakkabı vb. şeyleri çıkarmak”, [Kar.T.] DLT III, 426;

[Çağ.Leh.] UTİL V-24, 25;

(3) “(bir kişi, asker, ordu vb.ni bir yer veya bir şeye doğru) çekmek, sürüklemek, sevk etmek”, [Kar.T.] KB 6369⁷²¹;

[ET.] AYAyazlı 0594;

[Har.T.] HAP 96: 15;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 567; LD 1699;

[Çağ.T./K.D] BVas. 339/3; MA A49a/11;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 89b-10;

(4) “(el, ip) uzatmak, germek, yaymak”, [Kar.T.] DLT III, 426; KB 4131;

[Har.T.] HAP 25: 45;

⁷²⁰ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁷²¹ Aynı anlamda KB 6372 nolu beyitte de kullanılmıştır.

[Kıp.T.] KMTT 46a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 59;

(5) “göz dikmek, gözü kalmak”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 88;

(6) “değer vermek”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 105;

- “çekmek, katlanmak, göğüs germek, dayanmak”, [Har.T.] MM 320-1; NF 142-6; [Kıp.T.] CC-II 75b/3-4; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 60: 3; MSD 615; T 79; LD 1758; [Çağ.T./K.D] NİD 43/7; ŞHD 169b-10; BD 469; BTĐ XLV/4; [Çağ.Leh.] YUTS 392; UTİL V-24, 25; ÖTİL *târt-*, IV-155;
- “geri almak, vazgeçmek”, [Har.T.] HAP 3: 26; [Çağ.Leh.] YUTS 392; UTİL V-24, 25; ÖTİL *târt-*, IV-156;
- “asmak”, [Har.T.] HAP 22: 15;
- “mühlet vermek, süresini uzatmak”, [Har.T.] HAP 19: 75; [Çağ.T./K.D] NİD 79/8;
- “can için çekişmek”, [Har.T.] HŞ 3684⁷²²;
- “(göze mil) çekmek, kör olmak”, [Har.T.] HŞ 64; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 40;
- “el değirmeni vb. için çevirmek, döndürmek, öğütmek”, [Kıp.T.] CC-I 18a/16; KMTT 35b/10; [Çağ.Leh.] YUTS 392; UTİL V-24, 25; ÖTİL *târt-*, IV-156;
- “(boru vb.) üflemek, çalmak”, [Kıp.T.] CC-II 60a/12;
- “bıçak veya kılıcı kınından çıkarıp saldırmak için davranmak”, [Kıp.T.] K 93b/4;
- “taşımak”, [Kıp.T.] GT 293/9;
- “söz, davranış için nereye varacağını düşünmek, konuşmasına dikkat etmek”, [Çağ.T./K.D] NİD 182/4; [Çağ.Leh.] YUTS 392; UTİL V-24, 25; ÖTİL *târt-*, IV-155;
- “şiir, koşuk”, [Çağ.T./K.S.D.] ŞT *tartım*, 99a-16;
- “(göz) seçirmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 392; UTİL V-24, 25;
- “(dikkat) çekmek, cezbetmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 392; UTİL V-24, 25; ÖTİL *târt-*, IV-155;
- “yapmak, üretmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 392; UTİL V-24, 25; ÖTİL *târt-*, IV-155;
- “(küpe vb.) takmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 392; UTİL V-24, 25;
- “(sigara) içmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 392; UTİL V-24, 25;
- “hissetmek, sezmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *târt-*, IV-156;

tart- (II): “tartmak, tartı ile ağırlığını saptamak, ölçmek”, [Kar.T.] DLT III, 426; TİEMKök 7: 8;

[Har.T.] HŞ 1828;

⁷²² *uşağ taş içre men hem izdesem kan / tamâm yağsız çırağ teg tartğa men cān.*

[Kıp.T.] KMTT 37a/1; **BM** *dart-* ~ *şart-*, 88a/1; **RS** 187a-29; **İM** 403a/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 10/6; **MDF** 597;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 100a-17;

[Çağ.Leh.] YUTS 392; **ÖTİL** *tårt-*, IV-156;

tartar: “kumruya benzer bir kuş”, [Kar.T.] DLT I, 485;

[Kıp.T.] **BM** *şarşar* ~ *şardar*, 17a/1;

- “su horozu”, [Kıp.T.] **BM** *şu şarşarı*, 17a/2;

tartğu: “tartı, ölçü”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 8;

tartıg (I): “adamın saç örgüsü ve onun bağı”, [Kar.T.] DLT I, 462;

tartıg (II): “hakanın emrindekileri bir iş için çağırması”, [Kar.T.] DLT I, 462;

tartıgçı: “hakanın ve emirin çağırıcısı”, [Kar.T.] DLT I, 462;

tartıl- (I):

(1) “para, akıl vb. şeyler için tartılmak, ölçülmek”, [Kar.T.] DLT II, 229;

[Kıp.T.] **MGİ** *dartıl-*, 21b/5;

(2) “ağırlık olarak tartmak, ağırlığını tartmak”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 19;

[Kıp.T.] **MGİ** *dartıl-*, 11a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 161/7;

[Çağ.T./K.D] BVas. 146/3; NC 11a/10; **Abuş.** 1009;

[Çağ.Leh.] YUTS *tartil-*, 391; **UTİL** V-27; **ÖTİL** *tårtıl-*, IV-153;

tartıl- (II): “gerilmek, gergin hale getirilmek, çekilmek”, [Kar.T.] DLT II, 229;

[ET.] **Üİ** 116b/7;

[Har.T.] **HAP** 84: 3;

[Kıp.T.] **BVAğar** 36a/9;

[Çağ.Leh.] YUTS *tartil-*, 391; **UTİL** V-27;

- “mec.(gönül vb. den) dökülmek, dışarı çıkmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 417;
- “sürüklenmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *tartil-*, 391;
- “öğütülmek, ufalanmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *tartil-*, 391;
- “(su) azalmak, kesilmek, çekilmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *tartil-*, 391; UTİL V-27;
- “(yemek) dağıtılmak, paylaştırılmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *tartil-*, 391;

tartın (I): “kavim içinden, kendi içlerinde bir büyüğe tabi olan grup”, [Kar.T.] DLT 859⁷²³;

tartın (II): “yolculuk vb. durumlar için hazırlanan yiyecek”, [Kar.T.] DLT I, 435;

tartın- (I): “şefkat göstermek, esirgemek”, [Kar.T.] DLT II, 240;

[Har.T.] HAP 20: 62;

[Kıp.T.] CC-I 15b/18;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 565;

- “çekinmek, utanmak, mahcup olmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *tartin-*, 391; UTİL V-28; ÖTİL *târtin-*, IV-153;

tartın- (II): “arzulamak, elde etmeye çalışmak, ısrarla istemek”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 61;

[Har.T.] HAP *tartına-*, 12: 51;

tartış- (I):

(1) “tartışmak, münakaşa etmek, ihtilafa düşmek”, [Kar.T.] R 43: 63; TİEMKök 3: 152;

[ET.] Or. III. c 9;

[Kıp.T.] K 157b/8; KFLT *dartış-*, 206a/12;

[Çağ.Leh.] YUTS *tartış-*, 391; UTİL V-26, 27; ÖTİL *târtiş-*, IV-154;

(2) “karşılıklı çekmek, çekişmek, ayrı yollara doğru çekmek”, [Kar.T.] DLT II, 205;

[Har.T.] HAP 52: 23;

[Kıp.T.] K 157b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 1761;

⁷²³ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.Leh.] YUTS *tartış-*, 391; UTİL V-26, 27; ÖTİL *târtış-*, IV-154;

tartış- (II): “altın vb. şeyleri tartmada yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT II, 205;

[Çağ.Leh.] YUTS *tartış-*, 391; UTİL V-26, 27;

tartış- (III):

(1) “ip vb. şeyleri germede yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT II, 205;

(2) “yay kurma ve çekmede yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 205;

(3) “nesnenin parçaları için birbirini çekmek”, [Kar.T.] DLT II, 205;

- “(sigara) içmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *tartış-*, 391; UTİL V-26, 27;

tartışık- “çelişki, tutarsızlık, tartışma”, [Kar.T.] R 43: 58;

tartna- “kadının erkeği cinsel olarak istemesi”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 30;

taru-

(1) “daralmak, dar gelmek, sıkışmak”, [Kar.T.] DLT III, 262; R 65: 7;

(2) “mecazi anlamda sıkılmak, daralmak, zor duruma düşmek”, [Kar.T.] DLT III, 262; AH 464; R 4: 90; KB 477; TİEMKök 4: 90;

tarun- “sıkılmak, bıkmak”, [Kar.T.] DLT II, 145;

tarurku- “otları birbirine karışmamış, otu az olan”, [Kar.T.] DLT I, 489;

tarus- “tavan”, [Kar.T.] DLT I, 366⁷²⁴;

tarusla- “tavan yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 332⁷²⁵;

tarut-

(1) “bir yeri daraltmak”, [Kar.T.] DLT II, 302;

(2) “birine baskı yapmak, sıkıştırmak, zor duruma düşürmek”, [Kar.T.] R 65: 6; TİEMKök 2: 245 ;

(3) “azaltmak, kısmak”, [Kar.T.] R 34: 36; TİEMKök 13: 26;

taş- “Oğuz lehçesinde kötü olan şey”, [Kar.T.] DLT I, 329;

⁷²⁴ Atalay bu kelimeyi “evin çatısı” olarak anlamlandırmıştır.

⁷²⁵ Atalay bu kelimeyi “çatı yapmak” olarak anlamlandırmıştır.

- “kayıp, yok olmuş”, [Kıp.T.] CC-II 69b/1-2; EDM *tas*, 4b/16; GT *tas*, 123/11; KFLT 84a/22;
- “biraz, az kaldı”, [Çağ.Leh.] YUTS 392⁷²⁶;

tasal: “çevgen oyununda bitiş yerine konan şey”, bk. **talas**, [Kar.T.] DLT I, 392;

tasga-: “tokatlamak”, [Kar.T.] DLT III, 288;

tasgaş-: “tokatlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 220;

tasgat-: “tokat attırmak”, [Kar.T.] DLT II, 338;

taş (I): “dışarı, dış”, bk. **taşın**, **tış**, [Kar.T.] DLT III, 152; AH 219; R 37: 30; KB 1586; TİEMKök 9: 98;

[ET.] BK K 14; AYAYazlı 0593; Üİ 112a/13;

[Har.T.] AKYB K.I. 32; MM 66-3; NF ; HAP 74: 1; HŞ 4139;

[Kıp.T.] GT 160/6; İM 147a/1; BVAğar 17b/22;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 31a/322; D 771; LD 1036;

[Çağ.T./K.D] NİD 22/2; BVas. *daş*, 508/7; BVas. 432/5; NC 19a/1; ŞHD 176b-10; MA B26b/4; BD 4/91; MDF 2160; Abuş. 1009;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 101a-11;

[Çağ.Leh.] YUTS 393; UTİL V-43, 44; ÖTİL *tüş*, IV-19;

- “dış yüzey, dış görünüş”, [Çağ.Leh.] UTİL V-43, 44; ÖTİL *tüş*, IV-19;

taş (II): “taş, kaya”, [Kar.T.] DLT III, 152; AH 60; R 8: 32; KB 4988; TİEMKök 2: 264;

[ET.] KT G 12;

[Har.T.] MM 34-2; NF 17-5; HAP 105: 4; HŞ 1213;

[Kıp.T.] CC-I 39b/11; KMTT 6a/8; K 4a/6; EDM 2b/10; EKK 66a/7; BM 9b/5; RS 193a-16; GT 337/11; İM 89a/4; KFLT *daş*, 296a/2; MGİ *daş*, 46a/6; MGİ 49b/2; MES 23b/5; BVÖzgür 58/3;

⁷²⁶ Harvu ağdurulup kêtışke tasla kıaldı; “Arabanın devrilmesine az kaldı.”, Jikilip çüşkini tasla kıaldım; “Düşe yazdım.”

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 11a/105; GD 93: 3; YED 1/8; D 350; LD 186; LGN 77/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 3/2; BVas. 218/5; Mün. 2b/19; HBD 22/3; ŞDG 28/3; ŞHD 176b-6; MA A53a/1; BD 12/4; MDF 71;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 65a-9;

[Çağ.Leh.] YUTS 392; UTİL V-41; ÖTİL *tâş*, IV-159;

- “acımasız, merhametsiz”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 551; [Çağ.Leh.] YUTS 393; ÖTİL *tâş*, IV-159;
- “(böbrek) taş”, [Çağ.Leh.] UTİL V-41;
- “mecevher, değerli taş”, [Çağ.Leh.] YUTS 392; UTİL V-41; ÖTİL *tâş*, IV-159;
- “terazi vb.de ağırlık”, [Çağ.Leh.] YUTS 392; UTİL V-41; ÖTİL *tâş*, IV-159;

taş-: “bulunduğu kabın veya yatağın dışına çıkmak, dökülmek, taşmak”, [Kar.T.] DLT II, 12; AH 388; TİEMKök 11: 40;

[ET.] AYAYazlı 1141;

[Har.T.] NF 44-3; HŞ 2267;

[Kıp.T.] K 21a/8; BM 46b/2; GT 278/9; KFLT *daş-*, 224a/27;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 185: 5; MSD 11; T 164;

[Çağ.T./K.D] NİD 71/8; MA A28b/6; MDF 345; Abuş. 1009;

[Çağ.Leh.] YUTS 393; UTİL V-53; ÖTİL *tâş-*, IV-161;

- “coşmak, azmak”, [Çağ.T./K.D] BVas. 144/4;

taşak: “taşak, erbezi, haya”, [Kar.T.] DLT I, 380;

[Kıp.T.] CC-I 48a/18; KMTT 22a/8; EDM 13b/10; EKK 68b/11; RS 199a-12; İM 22b/7;

taşgur-: “taşacak gibi olmak”, [Kar.T.] DLT II, 178;

- “dışarı çıkarmak”, [ET.] Ş.U. *taşgır-*, D 10;

taşık-: “Yağma, Tohsı, Kıpçak, Yabaku ve bazı Türkmen lehçelerinde çıkmak”, bk. **çık-**, [Kar.T.] DLT II, 116;

[ET.] Ş.U. D 10;

taşırıtı: “dışarıda, dışarıdaki”, [Kar.T.] KB 5936;

taşıt-: “bir şeyi taşımak, taşınması için emir vermek”, [Kar.T.] DLT II, 307;

taşla- (I): “gurbete gitmek”, [Kar.T.] DLT III, 294;

- “dışlamak, terk etmek, kovmak, bırakmak, atmak”, [Har.T.] MM 319-2; [Kıp.T.] KFLT *daşla*, 263a/15; [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 50a/517; D 679; LD 2017; [Çağ.T./K.D] HBD 44/6; ŞHD 32a-11; MA A37a/10; BD 17/4; Abuş. 1009; [Çağ.T./K.S.D.] ŞT 76a-9; ŞRT 6a/13; [Çağ.Leh.] YUTS *taşli-*, 393; UTİL *taşlı-*, V-52; ÖTİL *tüşlä-*, IV-22;
- “düşük yapmak”, [Çağ.Leh.] YUTS (*bala*) *taşli-*, 393;
- “göz atmak, incelemek”, [Çağ.Leh.] YUTS (*köz*) *taşli-*, 393;
- “anlatmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *taşli-*, 393;
- “istifa etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *taşlı-*, V-52;
- “seferber etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tüşlä-*, IV-23;
- “itibarsızlaştırmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tüşlä-*, IV-23;
- “etkisini yitirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tüşlä-*, IV-23;
- “yöneltmek, yönlendirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tüşlä-*, IV-22;
- “kendini bırakmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tüşlä-*, IV-23;

taşla- (II): “taşla vurmak, taş atmak”, [Kar.T.] DLT III, 294; R 44: 20; TİEMKök 19: 46;

[Har.T.] NF 348-12; HAP 19: 46; HŞ 158;

[Kıp.T.] CC-II 61b/15; K 43a/5; EKK 81b/11; İM 299a/3; KFLT *daşla-*, 369a/43; MES 28b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 725; YED 129/4; D 757; LGN 27/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 88/2; BVas. 562/1; ŞHD 156a-11; MA A15a/10;

taşlan-: “kovulmak, sürülmek, dışlanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 98;

[Çağ.Leh.] UTİL V-51; ÖTİL *tüşlän-*, IV-24;

- “döküntü, süprüntü, çöp”, [Çağ.Leh.] YUTS *taşlanduğ*, 393;
- “ihmal edilmiş, bakımsız”, [Çağ.Leh.] YUTS *taşlanduğ*, 393;

- “bırakılmış, atılmış, terk edilmiş”, [Çağ.Leh.] YUTS *taşlanduḳ*, 393;

taşlat- (I): “taşla vurulmasını emretmek, taşlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 343;

[Kıp.T.] İM 405a/7;

[Çağ.Leh.] UTİL V-50;

taşlat- (II): “gurbete göndermek”, [Kar.T.] DLT II, 343;

taşra: “dışarı”, [Kar.T.] DLT I, 424; TİEMKök 5: 54;

[Har.T.] NF 360-12; HŞ 2391;

[Kıp.T.] CC-I *taşkarı*, 30b/16; RS 189a-27; İM 97a/1; KFLT *daşra*, 418b/8; KFLT *dışra*, 263b/18; MGİ *daşra*, 102a/3; BVÖzgür *daşkarı*, 111/3; BVAğar 20a/24;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *taşkarı*, 8;

taştın: “dış, dışarı, dışarıda”, [Kar.T.] DLT I, 91;

[ET.] AYUçar 0490;

taşu-: “bir yerden başka bir yere götürmek, taşımak”, [Kar.T.] DLT III, 266;

[Har.T.] HŞ *taşı-*, 2560;

[Çağ.Leh.] YUTS *toşu-*, 422; ÖTİL *tüşi*, IV-21, 22;

- “(sorumluluk, aşk, sevgi vb. duygulara) sahip olmak, hissetmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tüşi*, IV-21, 22;

taşug: “taşınabilen mal vb. şeyler”, [Kar.T.] DLT I, 411;

taşur-: “taşırmaq”, [Kar.T.] DLT II, 78; TİEMKök 13: 33;

- “başka”, [Çağ.T./K.D] MDF *taşrıḳ*, 1602;

taşut-: “taşıtmaq”, bk. *taşit-*, [Kar.T.] DLT I, 210;

taş yir: “açık arazi, yabancı ülke”, [Kar.T.] DLT III, 152;

tat: “kılıç vb. üzerinde kabaran pas”, [Kar.T.] DLT II, 280-281;

tat-: “tatmak, tadına bakmak”, [Kar.T.] R 34: 42; KB 4466; TİEMKök 16: 94;

[ET.] AYAyazlı 0767;

[Har.T.] MM 374-2; NF 25-7; HAP 59: 15; HŞ 4596;

[Kıp.T.] CC-I 14a/18; KMTT 42a/11; K 54b/1; EKK 83b/6; GT 266/1; İM 272b/4; MGİ *dad-*, 203a/2; MGİ *dat-*, 192a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 886;

[Çağ.T./K.D] BVas. 357/2; SM 183; ŞHD 183a-6; MA A23a/14; BD 57/2; MDF 1562; Abuş. 1009;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 61a/03;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tât-*, IV-158;

- “zevk almak, şevklenmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 63;

tatğan-: “tatmak, tat almak”, [Kar.T.] DLT II, 241⁷²⁷; KB 4607;

[ET.] AYUçar 0468;

tatı-: “tatmak, tadı gelmek, tadına bakmak”, [Kar.T.] DLT III, 257; AH 446; KB 5627;

[Çağ.Leh.] YUTS *tèti-*, 410; ÖTİL *täti-*, IV-12;

- “tesir etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *täti-*, IV-12;
- “yetmek, yeterli olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *täti-*, IV-12;

tatıg: “lezzet, tat”, bk. **tatov**, [Kar.T.] DLT I, 408; AH 106; KB 3885;

[ET.] AYAyazlı 0209; UM I 202; Üİ 118b/6;

[Har.T.] HAP 47: 15; HŞ 2853; HŞ *tat*, 3874; HŞ *dad* 2895;

[Kıp.T.] CC-I 38b/7; CC-II *tatov*, 57a/30; KMTT *tat*, 29a/6; İM 64b/6; KFLT *dad*, 387a/4; MGİ *dad*, 240a/7;

⁷²⁷ Ercilasun ve Akkoyunlu, bu kelimeyi “ağzını şapırdatmak” olarak anlamlandırmıştır.

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 6/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *tatiğ*, 394; ÖTİL *tätik*, IV-12, 13;

tatıglan-: “tatlanmak, lezzetlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 265;

tatıgşa-: “canı tatlı istemek, lezzet arzulamak”, [Kar.T.] DLT III, 333;

tatik- (I): “paslanmak, pas tutmak”, [Kar.T.] DLT II, 281;

tatik- (II): “Fars huyuyla huylanmak”, [Kar.T.] DLT II; 116;

tatıl-: “tadılmak”, [Kar.T.] DLT II, 120;

tatın-: “yemek tadar görünmek, az yemek, tadına bakmak”, [Kar.T.] DLT II, 158;

[Çağ.T./K.D] MDF 1564;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tâtin-*, IV-158;

tatındı: “kalıntı”, [Kar.T.] DLT I, 449⁷²⁸;

tatırğa⁷²⁹: “tırşe, tabaklanmış beyaz deri”, [Kar.T.] DLT I, 489;

- “solmak, sararmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *tatiri-*, 394;
- “solgun”, [Çağ.Leh.] YUTS *tatiriğ*, 394;
- “solgunluk”, [Çağ.Leh.] YUTS *tatiriğlik*, 394;

tatırlıg: “sert ve düz (yer)”, [Kar.T.] DLT I, 494;

tatır yir: “kıraç yer”, [Kar.T.] DLT I, 361;

tatıt-: “tat vermek, tatlandırmak, bir şeyin tadını getirmek”, [Kar.T.] DLT II, 299; AH 207;

- “tattırmak”, bk. **tatur-**, [Çağ.Leh.] YUTS *tëtüt-*, 410;

tatıku: “tat, lezzet”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 185;

tatla-: “birini Fars soyuna bağlamak, Farslardan saymak”, [Kar.T.] DLT III, 293;

⁷²⁸ Atalay bu kelimeyi “bol, fazlaca” olarak anlamlandırmıştır.

⁷²⁹ *tatır* “tuz tavası”. Tuzlanan şeylerin rengi değişir. Deriyi tabaklama işleminde önceden tuz kullanıldığı için derilerin renkleri beyazlardı bu bağlamda anlamlar birbiriyle bağlantılı olabilir.

tatlaş-: “karşılıklı Farsça konuşmak; Uygur lehçesinde anlaşılmaz şekilde karşılıklı konuşmak”, [Kar.T.] DLT II, 207;

tatlıg:

(1) “lezzetli, tatlı, hoş”, [Kar.T.] DLT I, 45; R 47: 15; TİEMKök 4: 4;

[Har.T.] HAP 35: 12; HŞ 1553; HŞ *tatlı*, 1067;

[Kıp.T.] CC-I *tatlı*, 37b/9; K 101a/2; EDM *tatlı*, 4b/2; EKK *tatlı*, 66a/11; RS 192a-6; RS *tatlu*, 205b-14; GT *tatlı*, 341/1; KFLT *datlu*, 20a/19; BVAğar *tatlı*, 47b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *tatlu*, 28: 2; D 307; LD *tatlık*, 1905;

[Çağ.T./K.D] MA *tatlı*, A19b/3; MA 1402(B); Abuş. 1010;

[Çağ.Leh.] YUTS *tatlık*, 394; UTİL *tatlık*, V-10; ÖTİL *tatlı*, IV-158;

(2) “tatlı su”, [Kar.T.] R 35: 12;

[Kıp.T.] EDM *tatlı*, 4a/15;

- “şirin, hoş, güzel, sevimli”, [Kıp.T.] CC-II *tatlı*, 75b/1; İM *tatlı*, 302a/6; [Çağ.Leh.] ÖTİL *tatlı*, IV-158;

tatruş-: “karşılıklı tattırmak”, [Kar.T.] DLT II, 217;

tatur-: “tattırmak”, [Kar.T.] DLT III, 186; AH 207; R 34: 12; TİEMKök 16: 112;

[Har.T.] HAP 30: 33; HAP *tattur-*, 10: 21; HŞ *tatut-*, 2618;

[Kıp.T.] CC-II *tatır-*, 70b/2; K *tattur-*, 123b/4;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *tattur-*, 168a-2; Abuş. 1010;

taturgan: “yemek tattırmayı adet edinen”, [Kar.T.] DLT I, 515;

taw- (I): “mala tasarruf etmek”, [Kar.T.] DLT I, 519;

taw- (II)⁷³⁰: “ansızın gelmek, ansızın hareket etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 31;

tavar: “Oğuzlar ve diğerlerinin dilinde mal, mülk, varlık, eşya”, bk. **tawar**, [Kar.T.] DLT I, 234; AH 127;

⁷³⁰ TİEM’de بَغْتَةً kelimesine karşılık olarak kullanılmıştır. Kök’e göre hem **taw-** “ansızın hareket etmek” hem de **tawuşsuzun** “ansızın” kelimeleri ilk bu metinle tanımlanmaktadır.

[ET.] Ş.U. *tabar*, G 5; AYÖlmez 136/15;

[Har.T.] AKYB A.II. 42; HŞ 1010;

[Kıp.T.] RS 193b-21; KFLT *davar*, 101b/17; KFLT 400a/2;

[Çağ./K.D] MA B82b/12;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 83b-3;

[Çağ.Leh.] UTİL V-92;

- “hayvan, dört ayaklı çiftlik hayvanları”, [Har.T.] HŞ 2340; [Kıp.T.] BM *zawar*, 13a/1; RS *davar*, 199b-5; GT 293/11;
- “büyükbaş hayvan”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 83;
- “ipek, Çin kumaşı”, [Çağ.Leh.] YUTS *tava*, 394; UTİL V-92;

tawar: “mal, mülk, eşya”, bk. **tavar**, [Kar.T.] DLT I, 362; R 59: 8; KB 1112; TİEMKök 7: 26;

[ET.] Ş.U. *tabar*, G 5;

[Har.T.] MM 193-1; NF 64-4;

- “hayvan, dört ayaklı çiftlik hayvanları”, [Har.T.] HAP 20: 54; [Kıp.T.] İM *tafar*, 252b/1;

tawarçr: “yük taşıyan, yük taşıyabilen (hayvan vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 149;

tawarlıg: “servet sahibi kişi, mülklü”, [Kar.T.] DLT I, 495; R 34: 35;

[ET.] AYUçar 0386;

tawarluk: “ambar”, [Kar.T.] DLT I, 503;

tawarsak: “malı seven”, [Kar.T.] DLT II, 56;

tawarsızın: “malsız olarak”, [Kar.T.] DLT I, 362;

tawgaç eçi: “eskiden yapılmış olan ve büyük olan şey”, [Kar.T.] DLT I, 454;

tawgaçla-: “Maçin’e nispet etmek, onlardan saymak”, [Kar.T.] DLT III, 350;

tawgaçlanmak: “Maçin kılığına girmek”, [Kar.T.] DLT II, 271;

tawgaç yudası: “susam yaprakları gibi yaprağı olan ve tedavide kullanılan bir ağaç”, [Kar.T.] DLT I, 454;

tawıg: “alış veriş”, [Kar.T.] KB 2803;

tawılguç: “erguvanî söğüt”, [Kar.T.] DLT I, 488;

tawılku: “erguvanî söğüt, hünnap”, [Kar.T.] DLT I, 489;

[ET.] IB *tabılku*, 48;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tâbulgi*, IV, 127;

tawış: “ses ve hareket, kımıldanma”, bk. **tavuş**, [Kar.T.] DLT III, 165; DLT *tawuş*, I, 367;

(2) “cılız ses, fısıltı”, bk. **tavuş**, [Kar.T.] TİEMKök 19: 98;

tawışgan (I): “malı işleten”, [Kar.T.] DLT I, 525;

tawışgan (II):

(1) “tavşan”, [Kar.T.] DLT I, 513;

[ET.] Ton. *tabışkan*, 8; IBTekin *tabışgan*, 44;

[Kıp.T.] KMTT *tavşan*, 11b/10; EDM *tavşan*, 8a/2; EKK *tavşan*, 69b/13; BM *dawuşağan*, 15b/2; RS *tavşan*, 195b-19; RS *tavışkan*, 199c-11;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *tavuşkan*, 58;

[Çağ.Leh.] YUTS *toşkan*, 421; YUTS *tuşkan*, 428;

(2) Türkçedeki on ili yıldan biri, tavşan yılı”, [Kar.T.] DLT I, 513;

tawışsuzun: “ansızın”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 107;

tawra-: “güçlenmek”, [Kar.T.] DLT III, 279;

tawrak: “acele, hızlı, çabuk”, [Kar.T.] DLT I, 468; KB 4132;

[ET.] AYÖlmez *tavrağ*, 179/13;

tawran- (I): “bir şeyi yapmaya çalışmak, gayret etmek, uğraşmak”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 33;

[ET.] Üİ *tavran-*, 108a/5;

tawran- (II): “acele etmek”, [Kar.T.] DLT I, 436;

[ET.] AYUçar *tavran-*, 1343;

tawrat- (I): “acele ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 330; KB 4616; TİEMKök 5: 64;

tawrat- (II): “ipi çevirip eğirtmek”, [Kar.T.] DLT II, 330;

tawratası: “Oğuzlarda acele etme (yeri)”, [Kar.T.] DLT II, 362;

tawratgan: “yürümede acele eden”, [Kar.T.] DLT II, 360;

tawratgu: “acele etme (yeri, vakti)”, [Kar.T.] DLT II, 362;

tawratguçı: “acele eden”, [Kar.T.] DLT II, 360;

tawratgu yıp: “kıvrık ve fitilli hale getirilmiş ip”, [Kar.T.] DLT II, 362;

tawratıgılık: “acele etmeye hakkı olma”, [Kar.T.] DLT II, 361;

tawratıgsak (I): “acele etmeyi arzulayan”, [Kar.T.] DLT II, 360;

tawratıgsak (II): “Oğuzlarda acele etme hakkı olan”, [Kar.T.] DLT II, 360;

tawratıgsı: “Oğuzların bir ağzında acele etme hakkı olan”, [Kar.T.] DLT II, 361;

tavuş: “kulak tarafından algılanan boğaz ve gırtlaktan geçen havanın oluşturduğu titreşim, ses”, bk. **tawış, tawuş**, [Kar.T.] DLT III, 165;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 27/7;

[Çağ.Leh.] YUTS 394; UTİL V-95; ÖTİL *tâvuş*, IV-130;

- “gürültü, patırtı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tâvuş*, IV-131;
- “insan hayvan veya herhangi bir makina, nesne, eşya vb.nin oluşturduğu ses (ayak sesi vb.)”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tâvuş*, IV-131;
- “şavk, gösteriş”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tâvuş*, IV-131;
- “fizikte titreşim”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tâvuş*, IV-131;
- “harflerle gösterilen en küçük dil birliği”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tâvuş*, IV-131;
- “müzikte ses”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tâvuş*, IV-131;
- “konuşma biçim, üslup”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tâvuş*, IV-131;

tavuşla-: “gürültü yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 335;

[Çağ.Leh.] YUTS *tavuşli-*, 394;

tavuşsızın: “ansızın”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 187;

tavuşsuzun: “ansızın”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 47;

tay: “at yavrusu, tay”, [Kar.T.] DLT I, 206; KB 5803;

[ET.] K.C. a 2;

[Kıp.T.] KMTT 13a/5; EDM 8a/11; EKK 69a/13; RS 199b-9; MG 85a/8; BVÖzgür 10/5;

[Çağ.T./K.D] ML *tay*, 79;

[Çağ.Leh.] YUTS 394; UTİL V-97; ÖTİL *tây*, IV-134;

- “küçük çocukları kucağa alıp severken söylenen kelime”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tây*, IV-134;

tay-: “ayağı kaymak, sürçmek, düşmek”, [Kar.T.] DLT III, 243; R 16: 94;

[ET.] AYÇağ 637/22;

[Kıp.T.] K 60a/1; İM 210a/7; MG 8a/6;

[Çağ.Leh.] YUTS 395; UTİL V-100; ÖTİL *tây*-, IV-134;

- “üstüne düşmek, üstüne tütremek”, [ET.] Üİ 115b/1;
- “(dil) sürçmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 395;
- “mec. (kötü duruma) düşmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 395; UTİL V-100;
- “yoldan çıkmak, azmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tây*-, IV-134, 135;
- “geri dönmek, vazgeçmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tây*-, IV-135;

taya-: “(ayağa kalmak için) destek olmak, dayamak, desteklemek, yaslamak”, [Kar.T.] DLT III, 274;

[Har.T.] NF 56-8;

[Kıp.T.] K 109b/5; İM 176a/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 47/2;

[Çağ.Leh.] YUTS 395; ÖTİL *tâyä*-, IV-32;

tayağı: “iri taş ve kerpiç”, [Kar.T.] DLT III, 174;

tayağ:

(1) “değnek, baston, asa, dayanak”, [Kar.T.] DLT III, 166; R 7: 107; KB 5633; TİEMKök 7: 160;

[Har.T.] HAP 7: 107;

[Kıp.T.] CC-II 70a/1; K 58b/7; İM 297a/6;

[Çağ.T./K.D] NİD *tayağ*, 74/1; ŞHD 77a-10; Abuş. 1010;

[Çağ.Leh.] YUTS 394; UTİL V-97;

(3) “dayanak, düstur, kaide”, [Kar.T.] R 20: 18; TİEMKök 20: 18;

[ET.] Üİ 114a/13;

- “destek, yardım, dayanak”, [ET.] AYÖlmez 146/5; [Har.T.] MM 77-2; [Kıp.T.] KMTT 41a/5;
- “sığmak”, [ET.] AYUçar 0461;
- “erkeğin cinsel organı”, [Kıp.T.] GT 276/3;
- “dayak, dövme işi”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 104: 5; [Çağ.T./K.D] BD 52/4; [Çağ.Leh.] YUTS 394; UTİL V-97;

tayağlan-: “değnek sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT III, 197;

tayan-:

(1) “dayanmak, yaslanmak, destek almak”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 18;

[ET.] AYÇetin 756; Hua. 214; Üİ 104a/11;

[Har.T.] MM 77-1; HAP 43: 34;

[Kıp.T.] KMTT 41a/4; K 153a/3; MGİ *dayan-*, 162a/4; MGİ 103b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 63/1;

[Çağ.T./K.D] ŞDG 18/3; MDF 912;

[Çağ.Leh.] YUTS 395; UTİL V-99; ÖTİL *täyän-*, IV-33;

(2) “güvenmek”, [Kar.T.] DLT III, 191; R 43: 34; KB 6640;

[Har.T.] HŞ 1925⁷³¹;

[Kıp.T.] İM 177b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 119;

⁷³¹ *ğarrā bolup ajunğa köp inanma / keçer yel teg bu yelge sen tayanma* şeklinde geçen kelimeyi Demirci-Karslı “sabretmek”, olarak anlamlandırmıştır. Oysa burada kelime “birine veya bir şeye güvenmek” anlamında kullanılmıştır.

[Çağ.Leh.] UTİL V-99; ÖTİL *täyän-*, IV-33;

- “varmak, ulaşmak, erişmek”, [Har.T.] MM 324-2;
- “dayanmak, kendini tutmak, tahammül etmek, sabretmek”, [Har.T.] NF 99-13; [Çağ.T./K.Ö.D] T 98;
- “inat etmek, direnmek, karşı koymak”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 137: 4;
- “ayağı kaymak”, [Kıp.T.] BM *tayın-*, 47a/5; [Çağ.T./K.D] ŞHD *tayıl-*, 158b-2;

tayanç: “dayanak, destek, teselli”, [Kar.T.] KB 3773;

[Çağ.Leh.] YUTS 394; UTİL V-98;

tayandur-:

(1) “sakin eylemek, durdurmak”, [Kar.T.] R 42: 33;

(2) “ayağını kaydırmak, bir yerden çıkarmak”, bk. **tayındur-**, [Kar.T.] TİEMKök 2: 36⁷³²;

tayanmak: “sabır, sabretme”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 155;

tayaņu: “hacib, mabeyinci”, [Kar.T.] DLT III, 380;

- “sığınak”, [ET.] AYUçar 0489;

tayğan: “köpeklerden beli en ince ve kulakları en sarkık olanı, tazı, av köpeği”, [Kar.T.] DLT III, 174;

[Çağ.Leh.] YUTS 395; UTİL V-99, 100;

tayığ: “kaygan, kaydırıcı, yumuşak”, [Kar.T.] DLT III, 165; KB 5231;

[Har.T.] HAP 27: 44;

[Kıp.T.] K 70a/3;

tayındur-: “kandırmak, aldatmak”, [Kar.T.] R 3: 155;

- “kaydırmak, devirmek”, bk. **tayandur-**, [Har.T.] HAP 68: 51;

⁷³² *tayandurdi ol ekegüni (4) yek andın çıkardı ol ekkegüni*, “Şeytan ayaklarını oradan kaydirdi. Onları içinde bulundukları konumdan çıkardı” şeklinde geçen ayette Hz. Âdem ile eşinin cennetten çıkarılması anlatılmaktadır.

tayış-: “kaymada yarışmak”, [Kar.T.] DLT III, 188;

tayıt-: “kaydırmak kaymasını sağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 326;

- “yere serilmek, yerde yatmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] TSM *tayt-*, 17;

taylağ: “zarif, boyu latif, aydınlıklı, renkli, temiz elbiseli (adam)”, [Kar.T.] DLT III, 386;

taylan-: “beğenilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 162;

taylağ yigit: “titiz ve zarif genç”, [Kar.T.] DLT III, 386;

taytur-: “kaydırmak”, [Kar.T.] DLT III, 192;

tayuk er: “genç, zarif ve titiz adam”, [Kar.T.] DLT III, 166;

tayuklan-: “zarif kılığına girmek”, [Kar.T.] DLT III, 197;

taş:

(1) “kel”, bk. **ajmuk taz**, [Kar.T.] DLT III, 148;

[Har.T.] NF 399-5;

[Kıp.T.] CC-I 50a/3; K 72b/2; EKK 68a/2; RS 197a-1;

[Çağ.Leh.] YUTS 395; UTİL V-37; ÖTİL *tâz*, IV-132;

(2) “alacalı (at)”, [Kar.T.] DLT III, 148;

(3) “boynuzsuz (koyun vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 148;

[Çağ.Leh.] UTİL V-37;

(4) “bitkisi az olan, çorak (yer)”, [Kar.T.] DLT III, 148-149;

- “uyuz”, [Çağ.Leh.] YUTS 395; UTİL V-37;
- “dikensiz”, [Çağ.Leh.] UTİL V-37;

tazar-: “(nesne) kelleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 77;

tazla-: “kel saymak, dazlak adını vermek”, [Kar.T.] DLT III, 293;

te-: “demek, söylemek”, **bk. ti-**, [Kar.T.] DLT III, 247; R 4: 66; TİEMKök 2: 61;

[ET.] Ton. 35; AYayazlı 0048; Hua. 25;

[Har.T.] MM 76-1; NF 399-2; HŞ 2800; HŞ *de-*, 4284;

[Kıp.T.] CC-II *de-*, 73a/17; KMTT *de-*, 45a/3; EKK *de-*, 12b/3; İM *de-*, 60a/1; MES *de-*, 29a/1; BVAğar *de-*, 17a/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *de-*, 9: 1;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *dè-*, 16/3; MA *dè-*, A3b/6; MA *tè-*, A14b/14; B *dè-*, 296a/4; BTD *dè-*, LXV, BTD *tè-*, XXVIII/5; Z *de-*, 82b/6; Abuş. *dè-*, 924;

[Çağ.Leh.] YUTS *dè-*, 100; UTİL *dè-*, II-158; ÖTİL *dä-*, I-594;

- “ad vermek, adlandırmak”, [Çağ.T./K.D] B *dè-*, 351b/2; [Çağ.Leh.] UTİL *dè-*, II-158;
- “istemek, ummak, varsaymak”, [Çağ.T./K.D] B *dè-*, 145a/8;
- “deyiş, söz”, [Çağ.T./K.D] MDF *diyiş*, 1770;
- “düşünmek, hesaplamak”, [Çağ.Leh.] UTİL *dè-*, II-158;
- “aramak, takip etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *dè-*, II-158;
- “niyetinde olmak, planlamak”, [Çağ.Leh.] UTİL *dè-*, II-158;

teğük: “temiz, saf”, [Kar.T.] KB 58;

teg: “gibi”, [Kar.T.] R 3: 156; KB 722; TİEMKök 2: 200;

[ET.] KT G 1; AYÖlmez 133/20; UM I 76; IBTekin 18; Üİ 108b/1;

[Har.T.] MM 40-4; NF 7-5; HAP 20: 97; HAP *tig*, 2: 165; HŞ 7;

[Kıp.T.] Kİ *dek*, 49; GT *tig*, 6/7; KFLT *dek*, 356b/20; MG *tig*, 2b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *dik*, 24; TSM *tig*, 51; GD *dek*, 7: 1; GD *dek*, 7: 3; GD 2: 3; MEs. *tek*, 11a/108; MSD *dik*, 131; MSD *tig*, 71; YED *dik*, 3/5; D *dey*, 783; D *dik*, 114; YED *tek*, 227/2; D *tig*, 23; T *dik*, 151; T *tig*, 312; LD *dek*, 407; LD *dik*, 90; LD 463; LD *tig*, 10; LGN *dik*, 46/4; LGN *tek*, 1/5; LGN *tik*, 5/6;

[Çağ.T./K.D] NİD *dik*, 1/5; BVas. *dik*, 135/5; Mün. *dik*, 2a/13; NC *dik*, 3b/10; SM *dik*, 70; HBD *dik*, 6/1; ŞDG *dèk*, 1/9; ŞHD *dig*, 8b-1; ŞHD *tig*, 9b-10; MA *dèg*, B22b/11; MA *dèk*, A3a/1; MA *tèg*, A9b/5; BD *dik*, 6/2; BD *tik*, 101/1; B *dèk*, 120a/14; MDF *dik*, 1812; BTD *dèk*, XIV/4; Abuş. *dek*, 930; Abuş. *dèk*, 930;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *day*, 104b-1; ŞT 67b-6; ŞT *tig*, 83a-13; ŞRT *dik*, 8b/03;

- “aynı, birbirine denk, birbirinden farksız”, [ET.] UM I 93;

teg-:

(1) “ulaşmak, erişmek, varmak” bk. **tig-**, [Kar.T.] DLT 219; AH 234; R 34: 45; KB 1803; TİEMKök 3: 40;

[ET.] O 9; AYÖlmez 155/19; UM I 185; IBTekin 20; Hua. *tüg-*, 255; Üİ 125b/2;

[Har.T.] AKYB K.VI. 16; MM 355-2; NF 434-14; HAP 12: 22; HŞ 3401;

[Kıp.T.] CC-I *tey-*, 27b/3; Kİ *deg-*, 49; K 14a/2; EDM *deg-*, 22b/14; KFLT *deg-*, 412b/30; MGİ *deg-*, 104a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 61: 10;

[Çağ.T./K.D] MA *tég-*, A65a/9; Z *deg-*, 125b/3;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT *tig-*, 15a-10;

[Çağ.Leh.] YUTS 397; UTİL V-165; ÖTİL IV-48;

(2) “değmek, uğramak, dokunmak, maruz kalmak, isabet etmek,” , [Kar.T.] DLT II, 219; R 16: 34; TİEMKök 4: 78; KB 2377;

[Har.T.] MM 81-2; NF 181-17; HAP 27: 72; HŞ 1376;

[Kıp.T.] EKK *tey-*, 11a/10; BM *deg-*, 88b/5; BVÖzgür *deg-*, 60/4; BVÖzgür 26/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *tig-*, 8; MSD *tig-*, 426; D *tig-*, 245; D *tik-*, 146; LD *tig-*, 2422; LGN *tig-*, 29/9;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *tég-*, 1011;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 72b-5; ŞT *tig-*, 93a-5;

[Çağ.Leh.] YUTS 397; UTİL V-165; ÖTİL IV-48;

(3) “saldırmak, taarruz etmek”, [Kar.T.] DLT II, 219;

[ET.] Ton. 39; UM I A21;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 75a-5;

(4) “kapamak, kuşatmak”, [Kar.T.] R 20: 98;

- “ok vb. için vurmak”, [Har.T.] MM 235-4;

- “payına hissesine düşmek”, [Har.T.] NF; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 77: 5;
- “çatmak, sataşmak”, [Har.T.] HAP 49: 6;
- “bir şeye sahip olmak, elde etmek”, [Kıp.T.] CC-I 15a/2; [Çağ.Leh.] YUTS 397; UTİL V-165;
- “değerinde olmak, ederinde olmak”, bk. **tig-**, [Kıp.T.] CC-I *tey-*, 29b/9;
- “şerefini beş paralık etmek, leke sürmek”, [Çağ.Leh.] UTİL V-165;
- “sıçramak, bulaşmak”, [Çağ.Leh.] UTİL V-165; ÖTİL IV-48;

teggüçi: “musibet, bela”, [Kar.T.] R 4: 72;

tegi: “-ıncaya kadar, değin”, bk. **tegü**, [Kar.T.] R 4: 43; KB 1259; TİEMKök 17: 90;

[ET.] KT G 3; AYÖlmez 133/13; UM I 87; IBTekin 9; Hua. *tügi*, 125; Üİ 101a/10;

[Har.T.] MM 215-1; NF 10-13; HAP 4: 77; HAP *tigi*, 6: 68; HŞ 204;

[Kıp.T.] İM 51b/2; İM *tigi*, 10a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *tigi*, 435;

[Çağ.Leh.] YUTS *taki*, 385;

- “şimdilik, şimdi, halen”, [Çağ.Leh.] YUTS *taki*, 385;

tegil- (I): “gözü tek göz olmak”, [Kar.T.] DLT II, 130; AH 129;

tegil- (II): “erişilmek”, [Kar.T.] AH 239;

[Çağ.Leh.] UTİL *tégil-*, V-435;

tegin: “layık”, [Kar.T.] KB 3001;

[ET.] AYUçar *teginlig*, 0118; Üİ *teginlig*, 104a/14;

tegin (I): “aslında köle anlamına gelen daha sonra hakanların oğullarına verilen unvan”, [Kar.T.] DLT I, 355;

- “prens”, [ET.] KT G 13;
- “güzel yüzlü”, [Çağ.T./K.S.D.] ŞT 90b-13;

tegin (II): “değın, kadar”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 55;

[Kıp.T.] EKK *degin*, 51a/9; İM *tigin*, 75a/1; KFLT *degin*, 398a/8; MGİ *degin*, 24a/4; MGİ *digin*, 197a/7; MES *degin*, 4a/5; BVÖzgür *degin*, 7/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *degin*, 174: 2; LD *digin*, 2450; LD *tigin*, 118;

[Çağ.T./K.D] Z *degin*, 17b/5; Abuş. *dëgin*, 929;

tegin: “samur”, [Kar.T.] DLT III, 370;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tiyin*, IV-85⁷³³;

tegin-:

(1) “(birinin) geldiği veya gittiği iletilmek”, [Kar.T.] DLT II, 143;

(2) “bir büyüğün yanına gitmek, varmak, ulaşmak⁷³⁴”, [Kar.T.] KB 3668;

[ET.] AYÖlmez 133/1;

[Kıp.T.] KMTT *degin-* 41a/5; İM *tigin-*, 252a/4;

- “duymak”, [ET.] Üİ 104b/2;
- “yardımcı fiil olarak hürmetle yapmak”, [ET.] UM I 172;
- “istemek”, [ET.] UM I 173;

tegin: “samur”, [Kar.T.] DLT III, 370;

tegir: “değer”, [Kar.T.] DLT I, 352;

[Kıp.T.] BM *deger*, 11b/9;

tegir-: “değdirmek, dokundurmak, cinsi münasebette bulunmak”, bk. **tegür-**, [Kar.T.] TİEMKök 2: 187;

tegirme: “yuvarlak olan, daire, çember”, [Kar.T.] DLT I, 490;

[ET.] AYÇetin *tegirmi*, 761;

[Kıp.T.] CC-I 37b/2; CC-II *teyir-*, 69a/8; K *tegirmi*, 139b/7; İM *tegirmi*, 66b/6; KFLT *degirmi*, 418b/4; MG *tigirmi*, 81b/3; BVÖzgür *degirmi*, 24/3; BVAğar *tigirmi*, 4a/8;

tegirmek: “deve tahtırevanı”, [Kar.T.] DLT I, 506;

tegirmen: “değirmen”, [Kar.T.] DLT III, 266;

⁷³³ bk. âlmahân.

⁷³⁴ Ölmez bu kelimenin saygı ifadesi taşıdığını belirtir.

[Har.T.] AKYB A.II. 29; NF 160-16; HŞ 1213;

[Kıp.T.] CC-I 18a/17; KMTT *teyirmen*, 6b/11; K 165b/8; EDM 11a/2; RS *têgirmen*, 193b-19; GT 283/11; KFLT *degirmen*, 1b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *tigirmin*, 1923;

[Çağ.Leh.] YUTS *tögmen*, 423; YUTS *tügmen*, 430; ÖTİL *tegirmân*, IV-46;

tegiş: “bir şeyin hedef veya bitiş noktası”, [Kar.T.] DLT I, 368;

- “bütün”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN *tegişlik*, 6/8;

tegiş- (I): “ulaşmak, erişmek”, [Kar.T.] DLT II, 105;

[Çağ.Leh.] YUTS *têgiş-*, 408; UTİL *têgiş-*, V-435; ÖTİL IV-48;

- “takas yapmak, değiştirmek”, [Har.T.] HŞ 1017; [Çağ.Leh.] YUTS *têgiş-*, 408; UTİL *têgiş-*, V-435; ÖTİL IV-48;
- “hediyeleşmek”, [Kıp.T.] RS 205a-34;

tegiş- (II):

(1) “teklif etmek, sunmak”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 90;

(2) “iki kişiden birinin hakem olmasını istemek”, [Kar.T.] DLT II, 105;

tegiş- (III): “vuruşmak”, [Kar.T.] KB 2495;

tegiştür-: “değiştirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 10: 64;

[Çağ.Leh.] YUTS *têgiştür-*, 408;

teglük: “kör”, [Kar.T.] DLT 866⁷³⁵;

[ET.] IB 36; AYTök 2400;

tegme: “her biri, her”, bk. **tigme**, [Kar.T.] DLT I, 433; R 12: 111; KB 2045; TİEMKök 2: 148;

[Har.T.] MM 213-1; NF 34-15; HAP 10: 79; HAP *tigme*, 15: 19; HŞ 465;

⁷³⁵ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] CC-I 35a/7; **Kİ *degme***, 49; **K** 5a/3; **BM *degme***, 20a/10; **GT *tigme***, 12/6; **İM *tigme***, 10b/7; **MG *tigme***, 97a/7; **BVÖzgür *degme***, 12/2; **BVAğar** 2b/14;

[Çağ.T./K.Ö.D] **LD *tigme***, 42; **LGN *tigme***, 13/10;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD *tigme***, 25b-1; **MA *tègme***, 3195(B);

- “isimli, adlı”, [ET.] **AYAyazlı** 1083;
- “seçkin, seçilmiş, gözde”, [Har.T.] **AKYB *tigme***, K.IV. 6;

tegre: “bir şeyin çevresi, etrafı”, [Kar.T.] **DLT I**, 421; **R** 46: 26; **KB** 4414; **TİEMKök** 2: 158;

[ET.] **Ton.** 8; **AYÇaç** 612/15; **Hua. *tügrü***, 48;

[Har.T.] **NF** 27-16; **HAP** 6: 92; **HŞ** 568;

[Kıp.T.] CC-I **teyre**, 39b/21; **GT *tigre***, 105/10; **İM *tigre***, 230b/3; **BVÖzgür *digrü***, 44/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MEs. *tigre***, 32b/337; **YED *tigre***, 62/1; **LD *tigre***, 2566; **LGN *tigre***, 74/6;

[Çağ.T./K.D] **NİD *tigre***, 330/5; **BVas. *tigre***, 120/4; **Mün. *tigre***, 2a/16; **HBD *tigre***, 175/2; **ŞHD *tigre***, 71a-11; **MA *tègre***, A11a/4; **BD *tigre***, 70/3; **MDF *tigre***, 322;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞRT *tigre***, 22b/01;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL *tegrü***, IV-50;

tegrek: “bir şeyin halka şeklindeki yuvarlak kenarı, çevre, daire”, [Kar.T.] **DLT I**, 477;

[Çağ.Leh.] **YUTS *tügürek***, 430;

tegrü: “-a kadar, değin”, [Kar.T.] **TİEMKök** 2: 55;

[Har.T.] **MM** 218-3; **NF** 8-2; **HAP** 2: 240; **HAP *tigrü***, 14: 44; **HŞ** 1088;

[Kıp.T.] **K** 6a/1; **GT *tigrü***, 82/2; **İM *tigrü***, 33b/5; **MG *tigrü***, 30b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] **YED *tigrü***, 24/5; **D *tigrü***, 29; **T *tigrü***, 106; **LD *digrü***, 79; **LD *tigrü***, 366;

[Çağ.T./K.D] **NİD *tigrü***, 21/4; **BVas. *tigrü***, 102/3; **SM *tigrü***, 197; **ŞHD *tigrü***, 110b-3; **MA *tègrü***, A33a/11; **BD *digrü***, 30/4; **B *dègrü***, 122a/1; **Abuş. *tègrü***, 1011;

tegrül-: “erişilmek, ulaşmak, dokunulmak”, bk. **tigrül-**, [Kar.T.] **TİEMKök** 15: 94;

[Har.T.] HAP 20: 114; HAP *tegürül-*, 3: 161; HAP *tigrül-*, 77: 22;

tegşür-:

(1) “bir şeyi başka bir şeye çevirmek”, [Kar.T.] R 34: 16;

(2) “değiştirmek, döndürmek, bir şeyin yerine başka bir şey koymak”, [Kar.T.] R 9: 39; TİEMKök 9: 39;

[ET.] Üİ 117b/9;

[Har.T.] HAP 7: 162;

[Kıp.T.] CC-I *tekşir-*, 17a/17; KMTT *degşür-*, 44b/6; BM *degşür-*, 66b/3; KFLT *degşür-*, 117a/41;

tegşürül-: “değiştirilmek”, [Kar.T.] KB 1054; TİEMKök 14: 48;

[Har.T.] HAP 14: 48;

[Kıp.T.] KFLT *degşürül-*, 212a/24;

tegşüt: “bir şeyin karşılığı, bedeli olarak verilen şey”, [Kar.T.] DLT I, 451;

[ET.] Üİ 107a/16;

tegü: “kadar, değin”, bk. **tegi**, [Kar.T.] DLT III, 237;

[Kıp.T.] İM *digi*, 10a/4;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *tigü*, 114b-13;

tegül: “Oğuz lehçesinde değil”, **davül**, **dewül**, [Kar.T.] DLT II, 68;

[ET.] KT *tügül*, G 6;

[Kıp.T.] Kİ *degül*, 49; EDM *tegi*, 23a/4; EKK *degül*, 37b/9; EKK *tügül*, 36b/8; MGİ *degül*, 36a/1; MES *degül*, 34b/1; MG *tögül*, 10b/2; BVÖzgür *degül*, 31/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *degül*, 118; 5; MEs. *degül*, 7b/66; LD *degül*, 553; LD *digül*, 387;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *degül*, 175b-6; MA *degül*, 2284(B);

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tügül*, IV-177;

tegür-:

(1) “ulaştırmak, iletmek, eriştirmek, götürmek”, bk. **tegir-**, [Kar.T.] DLT II, 84; AH 331; R 33: 39; TİEMKök 7: 62; KB 2847;

[ET.] IB 53; AYÖlmez 131/15; UM I 21;

[Har.T.] AKYB A.I. 19; AKYB *tigür-*, K.VIII. 2; MM 403-2; NF 381-2; HAP 7: 79; HŞ 3215;

[Kıp.T.] K 20b/2; GT *tigür-*, 280/7; İM 374a/6; İM *tigir-*, 123a/8; İM *tigür-*, 152a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *tigür-*, 47b/496; GD 140: 3; MSD *tigür-*, 455; YED *tigür-*, 121/7; D *tigür-*, 379; T *tigür-*, 58; LD *tigür-*, 959; LGN *tigür-*, 48/6;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *tégür-*, 14/6; MA *tégür-*, A23b/12; MDF *tigür-*, 593;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *tigür-*, 32a/05;

[Çağ.Leh.] YUTS *tegdür-*, 397;

(2) “musibet vermek, eriştirmek”, [Kar.T.] R 5: 49;

- “bildirmek”, [Har.T.] NF 10-1;
- “katmak, ilhak etmek”, [Har.T.] HAP 26: 83;
- “isabet ettirmek, dokundurmak, değdirmek”, [Har.T.] HAP *tigür-*, 13: 13; [Kıp.T.] İM *tigür-*, 307b/2; MG *tigir-*, 110b/3; BVAğar 26a/11; BVAğar *tigür-*, 22a/23; [Çağ.T./K.Ö.D] YED *tiküz-*, 346/1; [Çağ.T./K.D] MDF *tigür-*, 654; SM *tigür-*, 183; Abuş. *tégür-*, 1011; [Çağ.Leh.] YUTS *tegdür-*, 397; ÖTİL *tegiz-*, IV-46;

tegürmeklik: “tebliğ”, [Kar.T.] R 16: 35; TİEMKök 16: 82;

tek (I): “sadece, yalnızca, herhangi bir sebeple değil”, [Kar.T.] DLT I, 334; AH A 202;

[ET.] AYUçar 0986; UM I 91; Üİ 98b/19;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 228: 9;

[Çağ.T./K.D] MDF 1931;

tek (II): “tek, bir tane”, [Kar.T.] R 16: 61; KB 3365; TİEMKök 16: 120;

[Har.T.] NF 296-8; HAP 89: 3;

[Kıp.T.] CC-I 37a/27; EKK 72b/4; İM 175a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *tik*, 62/7; LD *tağ*, 2659;

[Çağ.T./K.D] NİD *tik*, 222/1; NC 19a/15; Abuş. *ték*, 1012;

[Çağ.Leh.] YUTS *tağ*, 385;

tek (III): “sessiz, sakın”, bk. *şek*, [Kar.T.] R 7: 204; TİEMKök 19: 26;

[Har.T.] MM 142-4; NF 311-7; HAP 7: 204;

[Kıp.T.] CC-I 28a/10; K 10a/3; GT *tik*, 20/10⁷³⁶; İM *tik*, 284b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *tik*, 45;

[Çağ.T./K.D] MA B3b/11; BD *tik*, 132/30; Abuş. *ték*, 1012;

- “Oğuz lehçesinde susmak, sessiz durmak”, bk. *şük tur-*, [Kar.T.] DLT *tek tur-*, I, 334; [Kıp.T.] KMTT *tek tur-*, 40a/2; EKK *tek tur-*, 60b/8; EKK *tep tek tur-*, 60b/10; İM *tıp tik tur-*, 231a/7; [Çağ.T./K.D] ŞHD *tik oltur-*, 108b-2;
- “sus pus, sessiz sakın”, [Kıp.T.] GT *tıp tik*, 92/7; İM *tap tik*, 200a/5;

teke (I): “geyiklerin erkeği”, [Kar.T.] DLT III, 228;

[Kıp.T.] KMTT 16a/7;

teke (II): “erkek keçi, teke”, [Kar.T.] DLT III, 228; KB 5373;

[Kıp.T.] CC-II *tege*, 60a/18; Kİ *deke*, 49; K 11a/7; EDM 7a/15; BM 13a/10; RS *dêke*, 195b-6; KFLT 418b/12; BVAğar 56a/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *têke*, 408;

teke sakal: köse adam”, [Kar.T.] DLT III, 228;

tekin (I): “beklenmedik bir anda”, [Kar.T.] R 16: 54;

tekin (II): “boşuna”, [Kar.T.] KB 3960;

- “bedava”, [Çağ.Leh.] YUTS *têkin*, 408; ÖTİL IV-54;

tekne: “leğen, hamur yoğurmakta kullanılan ağaçtan yapılma gereç, tekne”, [Kar.T.] DLT I, 434;

[Kıp.T.] RS *têkne*, 204b-17;

- “deniz taşıtı”, [Kıp.T.] İM 415b/4;

⁷³⁶ Karamanlioğlu’na göre bu kelime tek başına kullanılmayan bir kelime olup, *oltur-*, ve *tur-* fiilleri ile kullanılmaktadır.

tel-:

(1) “delmek”, [Kar.T.] DLT II, 22;

[Har.T.] HAP 18: 97; HŞ 4512;

[Kıp.T.] Kİ *del-*, 50; K 28a/2; KFLT *del-*, 263b/40;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 119: 3;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *tél-*, 1012;

(2) “uzunlamasına yırtmak, yarmak”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 27;

telbe: “deli, mecnun”, bk. **telü**, **telwe**, **tilve**, [Kar.T.] R 44: 14;

[Har.T.] HŞ 2449;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *tilbe*, 708; YED *tilbe*, 47/1; D *tilbe*, 235; LD *tilbe*, 2540; LGN *tilbe*, 29/10;

[Çağ.T./K.D] NİD *tilbe*, 10/5; HBD *tilbe*, 34/3; ŞHD *tilbe*, 167b-7; BD *tilbe*, 51/2; BTD *tilbe*, XIX/1; Abuş. *télbe*, 1012;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *telbä*, IV-56;

- “delirmek”, [Çağ.T./K.D] HBD *tilbere-*, 15/1; ŞDG *tèlbere-*, 22/4;
- “aşırı davranan, coşkun”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *telbä*, IV-56;
- “deliye özgü, deliliği yansıtan, anlamsız”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *telbä*, IV-57;

telge-: “birisini sinirlendirmek ve kızdırmak (bulga- kelimesiyle birlikte kullanılır)”, [Kar.T.] DLT III, 291;

telgen-: “(birine) kızıp yüz çevirmek, (bulgan- kelimesiyle kullanılır)”, [Kar.T.] DLT II, 242;

telgü: “gelişi güzel”, [Kar.T.] KB 1777;

teli-: “yavruyu başka hayvanın yanına katmak”, [Kar.T.] DLT II, 22⁷³⁷;

telik: “delik”, [Kar.T.] DLT I, 388;

[Kıp.T.] Kİ *delük*, 50; K *telük*, 28a/2; EDM 3a/8; BM *delik*, 10a/3; RS 198c-2; İM *telük*, 145a/2; KFLT *delük*, 263b/41; MGİ *delük*, 62b/4; BVÖzgür *delik*, 31/5; BVÖzgür *delük*, 93/4; BVAğar *telük*, 48b/15; BVAğar *tilük*, 12b/18;

⁷³⁷ Atalay bu kelimeyi *tel-* şeklinde okumuştur.

telim: “çok, pek çok”, [Kar.T.] DLT I, 156; AH 142; KB 3777; TİEMKök 18: 58;

[ET.] AYÖlmez 140/22; Üİ 112b/14;

[Har.T.] MM 247-2; NF 83-8; HŞ 1011;

[Kıp.T.] Kİ *delim*, 50; KMTT 27a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 261; MSD *tilim*, 250;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 119a-5;

telin-:

(1) “delinmek”, [Kar.T.] DLT II, 147;

[ET.] KT D 22;

(2) “yırılmak, kesilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 103;

teliş-: “delmede yardımlaşmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 108;

telmir-:

(1) “bir şeyi veya kimseyi aramak, sağa sola bakmak, hasretle bakmak”, [Kar.T.] DLT II, 180;

[ET.] AYÇağ 640/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *tilmür-*, 236/6;

[Çağ.T./K.D] HBD *tilmür-*, 17/4; BD *tilmür-*, 548/1; Abuş. *tèlmür-*, 1012;

[Çağ.Leh.] YUTS *telmür-*, 399; UTİL *telmür-*, V-183; ÖTİL IV-60;

(2) “dilenmek”, [Kar.T.] KB 6634;

- “bir şeyi çok istemek”, [Har.T.] HŞ *telmür-*, 3162;
- “ümit ve hasretle ağlamak”, [Çağ.T./K.D] ŞHD *tilmür-*, 44b-5;

teltür-: (bir şey) delinmesi için emir vermek, deldirmek”, [Kar.T.] DLT II, 175;

teltük: “günahkâr”, [Kar.T.] KB 5276;

telü (I): “Oğuz lehçesinde ahmak”, [Kar.T.] DLT III, 232;

telü (II): “deli”, bk. *telbe*, *telwe*, *tilve*, [Kar.T.] DLT III, 156;

[Har.T.] NF *delü*, 400-5; HŞ *delü*, 3595;

[Kıp.T.] CC-I *tehi*, 49b/22; **Kİ delü**, 50; KMTT *tehi*, 27b/2; **RS deli**, 191a-21; **RS delü**, 197a-4; **RS télü**, 203c-9; **İM** 274b/3; **İM delü**, 219b/5; **İM tehi**, 94b/8; **İM tilü**, 244a/8; **KFLT delü**, 387b/33; **KFLT** 253a/3; **MGİ delü**, 108a/6; **MES delü**, 6a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GD delü**, 187: 1; **LD dilü**, 1017;

[Çağ.T./K.D] **MA deli**, B84b/3;

telwe: “deli”, bk. **telbe**, **telü**, **tilve**, [Kar.T.] **DLT** I, 426; **R** 37: 36; **TİEMKök** 15: 6;

[ET.] **AYTok telve**, 2405;

[Çağ.Leh.] **YUTS telve**, 399; **UTİL telve**, V-183;

telwelik: “delilik, cinnet”, [Kar.T.] **R** 7: 184; **TİEMKök telwelig**, 7: 184;

[Har.T.] **NF delülük** 348-5; **HŞ delülük** 3594;

[Kıp.T.] **İM delülük**, 336a/7; **İM delülik**, 101a/8; **KFLT delülük**, 162b/4; **KFLT telülük**, 164b/27; **MGİ delülük**, 246b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MEs. tilbelik**, 8a/73; **YED tilbelik**, 158/8; **D tilbelik**, 141;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD tilbelik**, 43a-6; **BD tilbelik**, 491;

[Çağ.Leh.] **YUTS telvilik**, 399; **UTİL telvilik**, V-184; **ÖTİL telbälük**, IV-57;

temen yigne: “kalın iğne, çuvaldız”, [Kar.T.] **DLT** III, 35; **DLT temen yigne**, I, 402;

[Kıp.T.] **CC-II temen**, 65b/33;

temregü: “temreyi, deri hastalığı”, [Kar.T.] **DLT** I, 491;

[Kıp.T.] **CC-II temeri**, 62b/36; **Kİ demregü**, 50;

temür: “demir”, [Kar.T.] **DLT** I, 187; **R** 34: 10; **KB** 3041; **TİEMKök** 18: 96;

[Har.T.] **NF** 11-7; **HAP** 18: 96; **HAP timür**, 34: 10; **HŞ** 1255;

[Kıp.T.] **KMTT** 25a/10; **CC-I temir** 13b/17; **KMTT demür** 33a/11; **K** 14a/5; **EDM demür**, 2b/16; **EKK temir**, 63a/6; **BM** 10b/6; **RS demir**, 195a-17; **RS demür**, 205c-18; **RS temir**, 196a-18; **GT timür**, 277/12; **İM** 123a/5; **MGİ demür**, 241a/6; **MG timir**, 88a/8; **MG timür**, 72b/4; **BVÖzgür demür**, 76/6; **BVAğar** 26a/11; **BVAğar timür**, 51b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GD** 196: 7; **LD timür**, 314;

[Çağ.T./K.D] **NİD timür**, 89/4; **MA temür**, A33b/1; **BD timür**, 32/2; **Abuş. temür**, 1012;

[Çağ.Leh.] **YUTS tömür**, 424; **ÖTİL temir**, IV-61;

- “nal”, [Kıp.T.] CC-I 42b/8;
- “kutup yıldızı”, [Kıp.T.] EDM *temir ğazıķ*, 2a/11; EDM *temür ğazuķ*, 8b/15; EKK *temir ğazuķ*, 65b/13; BM *temür ğazuķ*, 8b/9;

temürçi: “demirci”, [Kar.T.] DLT III, 268; KB 4458;

[Har.T.] NF 237-16;

[Kıp.T.] KMTT 25a/10; EDM *demürçi*, 18a/4; EKK *temirçi*, 63a/5; KFLT *demürçi*, 360b/9;

[Çağ.Leh.] YUTS *tömürçi*, 424; ÖTİL *temirçi*, IV-62;

- “nalbant”, [Kıp.T.] CC-I 42b/2;

temürġen⁷³⁸: “Oğuz lehçesinde okun temreni, ok ayağına takılan demirden yapılmış sivri uç”, [Kar.T.] DLT I, 522;

[Kıp.T.] Kİ *demren*, 50; KMTT *temren*, 14b/2; EDM *demren*, 11b/2; MG *timren*, 104a/5-7;

temürlük: “demir madeninin eritilip demirin çıkarıldığı yer”, [Kar.T.] DLT I, 506;

teġ (I): “bir şeyin imkânı, yeri ve fırsatı”, [Kar.T.] DLT III, 355;

- “takat, kudret, bir şeyi yapabilme gücü”, [ET.] AÇ. b 4;

teġ (II):

(1) “ölçü, tartı”, [Kar.T.] TİEMKök 10: 90;

[ET.] AYÖlmez 135/8;

(2) “denk, eşit, benzer”, [Kar.T.] DLT III, 355; AH 24; R 35: 12; TİEMKök 2: 117; KB 2317;

[ET.] AYÖlmez 136/22; Üİ 112b/8;

[Har.T.] MM 251-2; HAP 4: 89; HŞ 1149;

⁷³⁸ Kıpçaklar bu kavram için *başıaķ* kelimesini kullanırlar.

[Kıp.T.] CC-II 76a/17; K 100b/3; GT *tîḡ*, 164/12; İM *tîḡ*, 448b/2; MG *tîḡ*, 8a/8; BVAğar *deng*, 30b/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 41a/428; MSD 226; MSD *tîḡ*, 324; YED *tîḡ*, 75/7; D *tîḡ*, 319; T 225; T *tîḡ*, 108; LD 1562; LD *tîḡ*, 282; LGN 17/12; LGN *tîḡ*, 100/5;

[Çağ.T./K.D] NİD *tîḡ*, 82/6; NC *tîḡ*, 16a/5; HBD *tîḡ*, 115/4; ŞHD 21b-2; MA *têng*, A75b/14; BD 411/2; BD *tîḡ*, 8/2; MDF *tîḡ*, 2135;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 27a/02;

[Çağ.Leh.] YUTS 400; UTİL V-166; ÖTİL *teng*, IV-62;

(3) “akran, yaşıt, aynı seviyedeki, eş”, [Kar.T.] DLT III, 355; R 41: 9;

[Çağ.Leh.] UTİL V-166; ÖTİL *teng*, IV-62;

- “terazide yük dengi, ağırlık”, [Çağ.T./K.D] NİD 209/3;
- “para”, [Çağ.T./K.S.D.] ŞT *teḡe*, 77a-9;
- “uyumlu, eşleşen”, [Çağ.Leh.] UTİL V-166; ÖTİL *teng*, IV-62;
- “aynı anda, birlikte”, [Çağ.T./K.D] Abuş. *têḡ*, 1013; [Çağ.Leh.] UTİL V-166; ÖTİL *teng*, IV-63;
- “yarı, bir şeyin yarısı”, [Çağ.Leh.] UTİL V-166; ÖTİL *teng*, IV-63;

teḡ- (I): “(kuş ok vb için) havalanmak, gözden kaybolmak”, bk. **teḡi-**, [Kar.T.] DLT III, 390; KB 6064;

ten- (II): “denilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 19 (223r/1)⁷³⁹;

[Har.T.] NF 27-4; HŞ 1948;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *tên-*, 1013;

teḡe-: “mukayese etmek”, [Kar.T.] AH 98;

teḡeḡ-: “gelişmek”, [Kar.T.] KB 1819;

teḡer-: “denk hale getirmek”, [Kar.T.] DLT III, 398;

teḡeş-: “denk, akran, yaşıt”, [Kar.T.] KB 4193;

[Kıp.T.] CC-II *teḡdeş*, 72b/17;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT *teḡdeş*, 2b-3;

⁷³⁹ Bu kelime ayetlerde değil de Meryem suresinin başında açıklama kısmında geçmektedir. *Bu sureke meryem suresi tener.*

[Çağ.Leh.] YUTS *teñdaş*, 400;

teñeş-: “denkleşmek”, [Kar.T.] DLT III, 393; KB 3484; TİEMKök 5: 45;

[ET.] AYÇağ 632/18;

teñeşçi: “kıyasla hareket eden”, [Kar.T.] KB 2256;

- “mukayese, karşılaştırma”, [Çağ.Leh.] YUTS *teñgeş*, 401;

teneşig: “denk”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 194;

teñeşik: “eş, ortak”, [Kar.T.] R 34: 33;

teñeştür-: “denkleştirmek, eşitlemek”, [Kar.T.] R 9: 37; TİEMKök 6: 70;

[Har.T.] HŞ 1649;

teñi-: “havaya yükselmek, gözden kaybolmak, uçmak”, bk. **teñ-**, [Kar.T.] KB 1526;

teñig: “hava”, bk. **teñük**.

teñigüç: “Oğuz lehçesinde çaylak”, [Kar.T.] DLT III, 388;

teñingün: “diğer Türklerin dilindeki çaylak”, [Kar.T.] DLT III, 388;

teñişmek: “karşılık, kısas”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 178;

teñit-: “(oku vb şeyleri) göğe doğru fırlatmak”, [Kar.T.] DLT III, 326;

teñiz: “deniz”, [Kar.T.] DLT III, 363; AH 65; R 16: 14; KB 1733; TİEMKök 18: 109;

[Har.T.] MM 40-2; HAP 6: 59; HŞ 3472;

[Kıp.T.] CC-I 39b/3; KMTT 7a/10; EDM 3b/16; EDM *tñiz*, 3b/16; EKK *tengiz*, 66a/11-12; BM *dengiz*, 10b/7; RS *dèñiz*, 193a-20; GT 33/10; GT *tiniz*, 55/7; İM 225a/6; KFLT *deñiz*, 112a/6; MGİ *deñiz*, 34a/5; MES *deñiz*, 7a/4; BVAğar *tñiz*, 2a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 697; YED 163/2; YED *tñiz*, 270/4; D *tñiz*, 75; LGN 31/9;

[Çağ.T./K.D] NİD *tñiz*, 140/3; ŞHD *tñiz*, 139b-10; BD *tñiz*, 420/2; Abuş. *tèñiz*, 1013;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT *teñiz*, 73a-15;

[Çağ.Leh.] YUTS *dèñiz*, 101; UTİL *dèñiz*, II-152; ÖTİL *düngiz*, I-597;

- “yapay su havzası”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *dängiz*, I-597;
- “mikdar olarak bol miktarda bulunan; hacim olarak geniş, uçsuz bucaksız”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *dängiz*, I-597;

teñle-:

(1) “denkleştirmek, bir ve aynı hale getirmek”, [Kar.T.] DLT III, 403; R 4: 42; KB 5691; TİEMKök 10: 5;

[ET.] AYÖlmez 167/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *tiñel-*, 1465;

[Çağ.Leh.] YUTS *teñli-*, 401; UTİL *teñli-*, V-177; ÖTİL *tenglä-*, IV-63;

(2) “takdir ve tayin etmek”, [Kar.T.] R 36: 39;

- “ölçmek, hesaplamak”, [ET.] AYUçar 0620;
- “kıyaslamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tenglä-*, IV-63;

teñlel-: “belirlenmek, denkleştirilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 118;

teñlen- (I): “(iş vb bir şeyi) planlamak”, [Kar.T.] DLT III, 400;

teñlen- (II): “bir ve aynı hale gelmek”, [Kar.T.] R 4: 118;

teñleş-: “denkleşmek, denk duruma gelmek”, [Kar.T.] DLT III, 398;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tengläş-*, IV-64;

teñlig: “denklik, eşitlik”, [Kar.T.] R 34: 7;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *tiñlik*, 2708;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *diñli*, 99b-12;

[Çağ.Leh.] YUTS *teñlik*, 401; ÖTİL *tenglik*, IV-64;

- “ölçülü, hesaplı”, [ET.] AYÖlmez 155/22;
- “ölçüde, -a eşit”, [ET.] Üİ 111a/13;
- “gibi, benzer”, [Kıp.T.] CC-II *teñli*, 60a/18;
- “herkesin hukuk, kanun karşısında eşit olması”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tenglik*, IV-64;
- “matematikte eşitlik”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tenglik*, IV-64;

teğri:

(1) “Tanrı, Allah”, bk. **tağrı**, [Kar.T.] DLT III, 376-377; AH C 124; R 16: 48; KB 6307;

[ET.] KT G 1; AYÖlmez 131/9; UM I 142; IBTekin 54; Hua. 1;

[Har.T.] AKYB A.I. 14; MM 42-4; HAP 40: 16;

[Kıp.T.] CC-I 35b/5; CC-II *teğer*, 61b/6; CC-II *teğeri*, 62a/34; CC-II *teğir*, 62a/18; KMTT 2b/11; CC-II *teğiri*, 62a/28-29; EDM 2a/7; EDM *tığri*, 2a/7; BM 8b/5; GT 91/1; İM 1b/1; İM *tığri*, 25a/1; MG 2b/7; BVÖzgür 2/4; BVAğar *tığri*, 14b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. *tığri*, 13b/132; GD 19: 6; MSD 530; YED *tığri*, 36/6; D *tığri*, 142; T *tığri*, 137; LD 337; LD *tığri*, 245; LGN 74/7; LGN *tığri*, 2/5;

[Çağ.T./K.D] NİD *tığri*, 116/4; ÇH *tığri*, 27; NC *tığri*, 13b/5; HBD *tığri*, 44/7; ŞDG *tığri*, 21/1; ŞHD *tığri*, 10a-12; MA *tığri*, A4a/5; BD *tığri*, 4/34; MDF *tığri*, 40; BTD *tığri*, XXXI/2; Abuş. *tığri*, 1013;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 65a-13;

[Çağ.Leh.] YUTS 401; UTİL V-172;

(2) “gök, gökyüzü”, [Kar.T.] DLT III, 377;

[ET.] KT G 1; AYÖlmez 131/9; IBTekin 52;

(3) “göze büyük görünen büyük dağ, ağaç gibi şeyler”, [Kar.T.] DLT III, 377;

- “vaiz”, [ET.] Hua. *teğriçi*, 362;
- “Kabe”, [Kıp.T.] İM *teğri iwi*, 288a/8;

tenri-: “uykusuzluktan baş karıncalanmak, döner gibi olmak”, [Kar.T.] DLT III, 282;

teğriken: “kâfirlerin dillerinde âlim ve mütedeyyin, bilgin”, [Kar.T.] DLT III, 377;

[ET.] O 6;

teğrilik: “Tanrı için, Allah yolunda, ilahî”, [Kar.T.] R 16: 41; KB 4202;

[Kıp.T.] GT 92/10; İM 36a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 58: 3; LD *tığrilik*, 1646;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *tığrilik*, 5/2; MDF *tığrilik*, 807;

- “din adamı, dindar”, [ET.] IB 18;
- “ululuk, büyüklük, beylik, efendilik”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 556⁷⁴⁰;

teşsiz: “uygun olmayan (yer)”, [Kar.T.] DLT III, 355;

- “denk olmayan, eşitsiz”, [Har.T.] HŞ 4483; [Çağ.Leh.] YUTS 401; UTİL V-172; ÖTİL *tengsiz*, IV-64;
- “eşi, dengi olmayan”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tengsiz*, IV-64;

teşizlik: “denk olmama, uygunsuz olma”, [Kar.T.] KB 2582;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tengsizlik*, IV-64;

- “matematikte eşitsizlik”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tengsizlik*, IV-64;

teş tuş: “denk ve akran”, [Kar.T.] DLT III, 355;

teştür-: “(kuşu veya oku) uçurmak, havalandırmak”, bk. **teşür-**, [Kar.T.] DLT III, 397;

teşüç: “yarım arşın yüksekliğindeki herhangi bir şey”, [Kar.T.] DLT III, 381;

teşük: “hava”, [Kar.T.] DLT III, 366;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *teşig*, 75/7;

teşür-: “(oku) göğe fırlatmak, (kuşu) uçurup havalandırmak”, bk. **teştür-**, [Kar.T.] DLT III, 392;

tep-: “tekme atmak, tekmelemek, tepmek”, [Kar.T.] DLT II, 3; R 38: 42; KB 974;

[Har.T.] HŞ 1804;

[Kıp.T.] Kİ *dep-*, 47; KMTT 36a/11; K 37a/6; EKK 9b/10; İM 147a/4; MGİ *dep-*, 68b/4; MG *tıp-*, 12a/5; BVÖzgür *dep-*, 12/1; BVAğar *tıp-*, 2b/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *tıp-*, 329; LGN *tıp-*, 91/7;

⁷⁴⁰ Eraslan, *teşrilik bolğay rakibni meclisindin kavlasay / hayf irür, hod âdemî seg birle bolsa âşinây* şeklinde geçen kelimeyi beyitle birlikte “Rakibini meclisinden kovsan efendilik olur; çünkü insanın köpekle aşına olması (düşüp kalkması) doğru değildir.” şeklinde anlamlandırmıştır.

[Çağ.T./K.D] **BD *tip-***, 397/3; **Abuş. *tép-***, 1013;

[Çağ.Leh.] **YUTS 402; UTİL V-113; ÖTİL *däpsi-***, I-599; **ÖTİL IV-69;**

- “ezmek, çiğnemek”, [ET.] **AYTok 3462; [Har.T.] HAP 48: 25; [Çağ.Leh.] ÖTİL *däpsi-***, I-599;
- “hızla çalmak, yere vurmak”, [Har.T.] **HAP 38: 42;**
- “mahmuz”, [Kıp.T.] **Kİ *depküç***, 47;
- “(kalp) çarpmak”, [Çağ.Leh.] **YUTS 402;**
- “ayağını sertçe vurmak, [Çağ.Leh.] **UTİL V-113; ÖTİL *däpsi-***, I-599;
- “ayakla teperek bir iş yapmak (harman dövmek, üzüm suyu çıkarmak vb)”, [Çağ.Leh.] **UTİL V-113; ÖTİL IV-69;**
- “(silah) geri tepmek”, [Çağ.Leh.] **UTİL V-113;**
- “pedal çevirmek”, [Çağ.Leh.] **UTİL V-113;**
- “ritmik bir şekilde hareket etmek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL IV-69;**
- “yüzeye çıkmak, görünmek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL IV-69;**

tepe: “dağ, yüksekçe bir yer, yerden yüksek olan yer, tepe”, bk. **töpe, töpü**, [Kar.T.] **DLT 869⁷⁴¹; TİEMKök 2: 265;**

[Har.T.] **NF 155-3; HAP 23: 50;**

[Kıp.T.] **CC-I *tebe***, 47b/10; **Kİ *depe***, 47; **KMTT 7a/7; EDM 2b/12; RS *tépe***, 193a-19; **BVÖzgür *depe***, 39/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MSD 333;**

[Çağ.T./K.D] **MA *tefe***, 1519; **Abuş. *tépe***, 1013;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL *tepä***, IV-66;

- “baş”, [Har.T.] **NF 139-16;**
- “başın ön tarafı”, [Kıp.T.] **KMTT 20b/13;**
- “başın en üst kısmı”, [Kıp.T.] **CC-II *tebe***, 63b/21-22; **RS 198b-14;**
- “bir yere göre daha yüksek olan bir yer”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL *tepä***, IV-66;
- “bir nesnenin yukarı kısmı, üstü”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL *tepä***, IV-67;
- “gökyüzü”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL *tepä***, IV-67;
- “arkeolojide tepe, eski yapıların bulunduğu yer”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL *tepä***, IV-67;

⁷⁴¹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

tepele-: “tepelemek, tepesine vurmak”, bk. **töpüle-**.

tepig: “tekme, tepik”, [Kar.T.] DLT I, 27;

tepil-: “tepilmek”, [Kar.T.] DLT II, 119;

[Çağ.Leh.] YUTS *tèpil-*, 409;

tepin-: “tepinmek, ayaklarını tekrar tekrar yere vurmak”, [Kar.T.] DLT II, 140;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *tipin-*, 64; LGN *tipin-*, 62/9;

[Çağ.Leh.] YUTS *tèpin-*, 409; ÖTİL *däpsin-*, I-599; ÖTİL IV-67;

- “kaçmak, ürkmek”, [Har.T.] HAP *tepün-*, 21: 12; [Çağ.Leh.] ÖTİL *däpsin-*, I-599;

tepiş-: “tekmeleşmek, tepişmek”, [Kar.T.] DLT II, 87;

tepiş (I): “çorak yer, susuz ve tuzlu yer, çorak sazlık”, [Kar.T.] DLT I, 365;

[Har.T.] HAP *tepüz*, 7: 58;

[Kıp.T.] BM *tebiz*, 9b/4⁷⁴²;

- “çoraklık”, [Har.T.] NF *tapuzluḡ*, 338-5;

tepiş (II): “kıskanç, haset (adam), [Kar.T.] DLT I, 365; KB 4247;

tepişlik: “kıskançlık”, [Kar.T.] DLT I, 506; KB 5253;

tepre-: “hareket etmek, kımıldamak”, [Kar.T.] DLT III, 277; R 12: 80; KB 2144;
TİEMKök 18: 60;

[ET.] AYÖlmez 183/18;

[Har.T.] HŞ 1151;

[Kıp.T.] RS *tèpre-*, 187b-24; BVÖzgür *depre-*, 114/3;

⁷⁴² Arapça *السبخة* kelimesinin karşılığı olarak verilen *tebiz* kelmesine Zajaczkowski “ziemia slona [güneşin ülkesi (güneşin ülkesinden kasıt, güneşin kasıp kavurduğu, susuz ve tuzlu yer olmalı) ve nieurodzaj (kıtık)]” olarak anlamlandırmıştır.

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *tebre-*, 21a/211; **D** *tipre-*, 480; **LGN** *tibre-*, 74/7;

[Çağ.T./K.D] **SM** *tipre-*, 202; **ŞHD** *tipre-*, 43a-9; **Abuş.** *tèbre-*, 1011;

- “kaymak, yürürken ayağı kaymak”, [Kıp.T.] **MES** *tipre-*, 35a/4;

tepren-: “hareket etmek, kımıldanmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 240; **R** 16: 61; **KB** 5030; **TİEMKök** 11: 56;

[Har.T.] **NF** 5-11; **HAP** 22: 5; **HŞ** 2227;

[Kıp.T.] **Kİ** *depren-*, 47; **K** 2a/1; **EKK** *tepreñ-*, 83a/5; **BM** *tebren-*, 38b/8; **GT** 299/12; **İM** 496b/1; **KFLT** *depren-*, 218b/12; **MG** *tipren-*, 12b/9; **BVÖzgür** *depren-*, 114/1; **BVAğar** 13a/24; **BVAğar** *tipren-*, 6b/14;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *tebren-*, 22a/223; **MSD** *tipren-*, 146; **LD** *tipren-*, 562;

[Çağ.T./K.D] **NİD** *tipren-*, 299/6; **HBD** *tipren-*, 16/8; **ŞHD** *tipren-*, 46b-10; **MA** *tèpren-*, A52b/2; **Abuş.** *tèbren-*, 1011;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL** *tebrän-*, IV-44;

- “sallanmak, silkelenmek, sarsılmak”, [Har.T.] **HAP** 73: 14; [Çağ.Leh.] **ÖTİL** *tebrän-*, IV-44;
- “depren olmak”, [Kıp.T.] **K** 169a/3;
- “(kalp) çarpınmak”, [Kıp.T.] **K** 5b/4;

teprenigli: “canlı, yaratık”, [Kar.T.] **R** 16: 49;

tepreniglig: “canlı”, [Kar.T.] **TİEMKök** 8: 22;

tepreş-: “(kavim, nesne vb. için) hareket etmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 204;

tepret-:

(1) “hareket ettirmek, (nesneyi) oynatmak, kımıldatmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 329; **R** 19: 83; **KB** 2536;

[ET.] **AYÖlmez** 146/2;

[Har.T.] **NF** 140-2; **HAP** 75: 16; **HŞ** 172;

[Kıp.T.] CC-I 18a/21; KMTT 41b/6; K 4a/2; EKK 83a/4; RS *tèpret-*, 186b-1; GT 329/11; İM 46b/5; KFLT *depret-*, 293a/42; MGİ *depret-*, 162a/7; MG *tipret-*, 12a/4; BVÖzgür *depret-*, 113/2; BVAğar 19a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *tebret-*, 8a/71; MSD *tipret-*, 323; YED 29/2; D *tipret-*, 845; LD *tipret-*, 2578;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *tipret-*, 107a-2; MA *tèpret-*, 3768(B); MA *tèrpet-*, A52b/1; MDF *tipret-*, 716;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tebrät-*, IV-45;

(2) “düşmana saldırmak”, [Kar.T.] DLT II, 329;

- “silkelemek”, [Har.T.] HAP 19: 25; HŞ 1076; [Çağ.Leh.] ÖTİL *tebrät-*, IV-45;
- “sallamak”, [Har.T.] HAP 17: 51;

tepretesi: “Oğuz lehçesinde hareket ettirme zamanı”, [Kar.T.] DLT II, 362;

tepretgen: “çok hareket ettiren”, [Kar.T.] DLT II, 360;

tepretgü (I): “hareket ettirici (nesne)”, [Kar.T.] DLT II, 362;

tepretgü (II): “hareket ettirme (zamanı, yeri)”, [Kar.T.] DLT II, 362;

tepretgüçi: “hareket ettiren”, [Kar.T.] DLT II, 360;

tepretilik: “hareket ettirme hakkı olma, neredeyse hareket ettirecek olma”, [Kar.T.] DLT II, 361;

tepretiligsek (I): “Oğuzların bazılarında hareket ettirme hakkı olan”, [Kar.T.] DLT II, 360;

tepretiligsek (II): “hareket ettirmeyi, bir şeyi sallamayı arzulayan”, [Kar.T.] DLT II, 360;

tepretiligi: “Oğuzların bir ağzında hareket ettirme hakkı olan”, [Kar.T.] DLT II, 361;

tepretil-: “hareket edilmek, sarsılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 214;

tepretiliş-: “hareket ettirmede, bir şeyi sallamada yardım etmek veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 363;

tepretilteçi: “Oğuz ağızlarında hareket ettiren”, [Kar.T.] DLT II, 360;

teps-: “kıskanmak, çekememek”, bk. **tepze-**, [Kar.T.] DLT III, 283; KB 4248;

teps-: “kıskanan, kıskanç”, [Kar.T.] KB 4255;

teps-: “kıskandırmak”, bk. **teps-:**, [Kar.T.] DLT II, 336;

tepük: “kurşundan yapılan, iğ başı şeklinde bir şey”, [Kar.T.] DLT I, 386;

tepze-: “kıskanmak”, bk. **tepe-**, [Kar.T.] DLT III, 283;

tepzeş-: “karşılıklı birbirini kıskanmak”, [Kar.T.] DLT II, 206;

tepzet-: “kıskandırmak”, bk. **tepsset-**, [Kar.T.] DLT II, 335;

ter (I): “ter bezleri tarafından üretilen salgi, ter”, [Kar.T.] DLT II, 273;

[ET.] Ton. 52;

[Har.T.] NF 52-15; HŞ 3092;

[Kıp.T.] CC-I 48b/27; KMTT 23a/4; EKK 69a/6; RS *dër*, 189c²-3; İM *tir*, 92b/6; MGİ *der*, 101a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *tir*, 2638;

[Çağ.T./K.D] NİD *tir*, 52/4; HBD *tir*, 121/5; MDF *tir*, 418; Abuş. *tër*, 1013;

[Çağ.Leh.] YUTS 402; UTİL V-125; ÖTİL IV-70;

- “taze, yaş”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN 11/8;

ter (II): “parayla çalıştırılan kişinin ücreti, karşılık, mükafat”, [Kar.T.] DLT III, 148; R 7: 113; KB 5078; TİEMKök 6: 90;

[Har.T.] NF 23-12; HAP 18: 77;

[Kıp.T.] K 110b/1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL IV-70;

ter- (I): “dermek, toplamak, bir araya getirmek”, bk. **tir-**, [Kar.T.] AH 241; R 3: 157; TİEMKök 5: 109;

[ET.] Mi. tar. 3; AYÇetin 304;

[Har.T.] MM 132-2; NF 312-13; HŞ 2063;

[Kıp.T.] BVAğar *tir-*, 4a/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 9⁷⁴³; D *tir-*, 826; LD *tir-*, 2637; LGN *tir-*, 98/9;

[Çağ.T./K.D] NC *tir-*, 37a/5; ŞHD *tir-*, 74b-3; Abuş. *tër-*, 1013;

⁷⁴³ *yiberip müşterîni ‘ilm işige / tüzetip tîrni hafter[d]işige.*

[Çağ.Leh.] YUTS 403; UTİL 136; ÖTİL IV-75;

- “biriktirmek”, [Har.T.] HŞ 44;
- “eyerin arkasında eşya bağlamak için takılan kayışlar, terki”, [Kıp.T.] Kİ *dergü*, 48;
- “hasat etmek, toplamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-75;
- “dizmek, bağlamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-75;
- “neşretmek için harfleri dizmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-76;
- “(takım vb. için) kişi toplamak, bir araya getirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-76;

ter- (II): “diri olmak, canlı olmak”, [Kar.T.] R 20: 125;

- “dayanmak, tahammül etmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD *tir-*, 2637;

ter bol-: “utanmak”, [Kar.T.] DLT I, 322;

terçi: “ücretle çalıştırılan, ücretli (kişi)”, [Kar.T.] DLT I, 417;

- “çabuk, hızlıca”, [Kıp.T.] CC-II *terçe*, 61a/24-25;

tergen-: “savaşa çıkmak”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 94;

tergi: “sofra”, bk. *tirgi*, *tirki*, [Kar.T.] TİEMKök 5: 112;

tergüçi: “toplayıcı”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 111;

- “toplamak”, [Çağ.T./K.D] MA *têrge-*, A1828(B);

teri: “deri, cilt”, [Kar.T.] DLT II, 303; R 16: 80; TİEMKök 4: 56;

[ET.] IB 67; AYTok 837;

[Har.T.] MM 239-1; NF 66-10; HAP 39: 23; HŞ 1465;

[Kıp.T.] CC-I 48a/16; K 151a/8; EDM 7b/2; EKK 69a/1; GT 100/12; İM *tiri*, 129a/1; KFLT *deri*, 266b/3; MGİ *deri*, 104a/6; BVÖzgür *deri*, 24/2; BVÖzgür 44/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *tiri*, 438;

[Çağ.T./K.D] NİD *tiri*, 191/2; MDF *tiri*, 440; Abuş. *tèri*, 1013;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT *tiri*, 67a-9;

[Çağ.Leh.] YUTS *tère*, 409; ÖTİL IV-72;

- “işlenmiş hayvan derisi”, [Çağ.Leh.] YUTS *tère*, 409; ÖTİL IV-72;

teril- (I):

(1) “(kavim, insan vb için) toplanmak, derlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 127; R 28: 57; TİEMKök 6: 72;

[ET.] Ton. 33; AYÖlmez *tiril-*, 193/1; IBTekin *tiril-*, 28;

(2) “(para vb için) toplanmak, biriktirilmek”, [Kar.T.] DLT II, 127;

teril-: (II) “kendi kendini düzene sokmak”, [Kar.T.] DLT I, 521;

terinçek: “Oğuz lehçesinde ince kadın çarşafı”, [Kar.T.] DLT I, 510;

- “kadın gömleği”, [Kıp.T.] İM 238b/5;

teriñ: “Oğuz lehçesinde bol, derin”, [Kar.T.] DLT III, 370;

[ET.] AYÖlmez 146/11; UM I 178;

[Har.T.] NF 27-17; HAP 24: 40;

[Kıp.T.] CC-II *tereñ*, 58a/32; KMTT *terin*, 7b/1; K 40b/8; EDM *derin*, 3a/4; GT *tereñ*, 262/11; İM *tireñ*, 108a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *tireñ*, 41a/428;

[Çağ.T./K.D] MA *tereñ*, 2392(B); Abuş. *tèriñ*, 1013;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *terän*, IV-70;

- “hikmet ve ilmi bol olan, alim ve bilge”, [Kar.T.] DLT *teriñ bilge*, III, 370;
- “ayrıntısı çok olan, anlaşılması güç”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-70;

teriñüklen-: “(su vb için) daralıp nehirleşmek”, [Kar.T.] DLT III, 411;

teriş-: “(meyve vb şeyleri) toplamada yardımcı olmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 95-96;

terit-: “terlemek”, [Kar.T.] DLT II, 304;

[ET.] IB 77;

terk:

(1) “çabuk, acele, hemen”, [Kar.T.] DLT I, 350; AH 222; R 43: 19; KB 5247; TİEMKök 5: 4;

[ET.] AYÖlmez 179/13;

[Har.T.] MM 285-4; NF 33-5; HŞ 1066;

[Kıp.T.] CC-I 30a/18; K 135b/6; BM *derk*, 11b/9; GT 332/8;

(2) “hız”, [Kar.T.] DLT I, 350;

terke kir-: “ücretli bir işe girmek”, [Kar.T.] DLT III, 212;

terkin (I): “hemen, derhal”, [Kar.T.] DLT I, 441;

[ET.] AYAyazlı 0051;

[Har.T.] HŞ 1314;

terkin (II): “toplanmış, bir araya gelmiş, birikmiş”, [Kar.T.] DLT I, 443;

terkin (III): “aşiret”, [Kar.T.] DLT I, 442;

terkle-: “acele etmek, koşmak”, [Kar.T.] DLT III, 445;

[ET.] IB 11;

terklet-: “acele ettirmek, çabuklaştırmak”, [Kar.T.] R 38: 16; TİEMKök 10: 11;

[Kıp.T.] KMTT 44b/1;

terle- (I): “ter sızdırmak, terlemek”, [Kar.T.] DLT III, 293;

[Har.T.] HŞ 3617;

[Kıp.T.] CC-II 57a/22; K 74a/8; BM *derle-*, 64b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *tirle-*, 383;

[Çağ.T./K.D] HBD *tirle-*, 10/3; ŞHD 146b-7; ŞHD *tirle-*, 22b-9;

[Çağ.Leh.] YUTS *terli-*, 403; ÖTİL *terlä-*, IV-73;

- “iş yapmak, emek harcamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *terlä-*, IV-73;

terle- (II): “kaşağılamak, ter ve pislikleri gidermek, temizlemek”, [Kar.T.] DLT III, 293;

terlen-: “terlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 242;

[Çağ.Leh.] UTİL 136;

terlet- (I): “kaşağı ile kaşıtmak”, [Kar.T.] DLT II, 342;

terlet- (II): “terletmek”, [Kar.T.] DLT II, 342;

[Çağ.Leh.] UTİL 136; ÖTİL *terlä-*, IV-73;

- “azarlamak, dövmek”, [Çağ.Leh.] UTİL 136; ÖTİL *terlä-*, IV-73;

terlik: “teri emmek için eğerin altına konan keçe”, [Kar.T.] DLT I, 476;

[Çağ.T./K.D] ML *tirlik*, 95;

- “terli, terlemiş”, [Çağ.Leh.] YUTS 403; UTİL 136; ÖTİL *terlik*, IV-73;
- “ter gömleği, ter örtüsü”, [Çağ.T./K.D] ML *tirlik*, 95;

ternek (I): “su sızıntısını artığı, bataklık”, [Kar.T.] DLT II, 291;

ternek (II): “buluşma yeri, toplanma yeri”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 60;

[ET.] Hua. *ternägü*, 44;

ternök: “kaynak (suyu)”, [Kar.T.] DLT II, 6;

ters: “zor olan, zor, güç”, [Kar.T.] DLT I, 348; KB 1930; TİEMKök 14: 20;

- “yanlış, hatalı, aykırı, ters”, [ET.] AYÖlmez 132/10; Üİ 101b/5; [Kıp.T.] CC-II 81a/32;
- “öfkeli, şiddetli”, [Kıp.T.] CC-II 81a/28;

- “ön yüzüne zıt olan taraf, karşı yüzü”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-77;
- “bir şeyin aksi, karşıtı, zıttı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-77;
- “ilişkide gönül kırıcı, sert, aksi”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-77;

tersin- (I): “(yara vb. için) nüksetmek”, [Kar.T.] DLT II, 241;

tersin- (II): “birisine kızmak”, [Kar.T.] DLT II, 241;

terslen-: “hoşuna gitmemek”, [Kar.T.] R 40: 14;

- “aksilik etmek, ters davranmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *terslän-*, IV-77;

terslik: “zorluk, güçlük”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 73;

- “huysuzluk, aksilik”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-77;

tes tegirme: “Oğuz lehçesinde yusuvarlak”, [Kar.T.] DLT I, 328;

teş-: “deşmek, delmek”, [Kar.T.] KB 4099;

[Har.T.] NF 303-14; HŞ 4199;

[Kıp.T.] CC-II 60b/9; KMTT *diş-*, 39b/6; EKK 80b/13; GT *tiş-*, 276/13; İM *tiş-*, 419a/2; KFLT *deş-*, 263b/20; MG *tiş-*, 72b/3; BVAğar *tiş-*, 31b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *tiş-*, 25b/261; YED *tiş-*, 161/3;

[Çağ.T./K.D] NİD *tiş-*, 47/1; MA *töş-*, A22a/11; Abuş. *têş-*, 1014;

[Çağ.Leh.] YUTS 405; UTİL 150; ÖTİL IV-82;

- “bakireliği gidermek, kızlığını bozmak”, [Kıp.T.] KMTT *diş-* 39b/6;

teşi: “obur”, [Kar.T.] KB 4132;

teşik: “obur, karnı doyup, gözü doymayan kimse”, [Kar.T.] DLT I, 387;

teşil-: “yırtılmak, açılmak, delinmek”, [Kar.T.] DLT II, 128; KB 3041;

[Har.T.] NF 331-1;

[Kıp.T.] İM *tişil*-, 110a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *tişil*-, 80/5;

[Çağ.T./K.D] NİD *tişil*-, 76/3; HBD *tişil*-, 82/6; MA *têşil*-, 864(B); MA *têşül*-, A12b/12; MA *töşül*-, A13a/5; Abuş. *têşil*-, 1014;

[Çağ.Leh.] YUTS *têşil*-, 410; ÖTİL IV-81, 82;

teşük: “küçük yarık, çatlak, delik”, [Kar.T.] DLT I, 387;

[Har.T.] NF 21-4;

[Kıp.T.] CC-I *teşik*, 13b/16; EDM 3a/8; GT *tişik*, 307/2; İM *tişük*, 33a/8; KFLT *deşük*, 263b/44; MG *tişek*, 81b/4; MG *tişik*, 86b/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 317/6; MA *têşük*, A645; MA *töşik*, A13a/1; MA *töşük*, A22b/5; Abuş. *têşük*, 1014;

[Çağ.Leh.] YUTS *töşük*, 424; ÖTİL *teşik*, IV-81;

teşükle-: “obur saymak”, [Kar.T.] DLT III, 340;

tetig: “zeki”, bk. **tetik**, [Kar.T.] DLT III, 33;

tetik: “zeki, çevik, akıllı, uyanık”, bk. **tetig**, [Kar.T.] AH 361; KB 4949;

[ET.] AYÇetin 539;

[Har.T.] MM 330-2; NF 148-4;

[Kıp.T.] KMTT 28a/5; CC-II 59a/8;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *têtik*, 1014;

[Çağ.Leh.] YUTS *têtik*, 410;

- “bilge”, [Kıp.T.] CC-II 62b/26;
- “dinç, dayanıklı, sağlıklı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-79;
- “kendi fikrini açıkça söyleyebilen, cesur, gözüpek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-79;

tetiklik: “akıllılık”, [Kar.T.] AH 55; KB 2224;

[Çağ.Leh.] YUTS *têtiklik*, 410;

- “dinçlik, zindelik”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-79;

tetil-: “zekileşmek, akıllanmak”, [Kar.T.] DLT II, 121;

tetril-: “çevrilmek, doğru olandan ayrılıp yanlış olana katılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 16;

tetrü: “ters, yanlış, hatalı”, [Kar.T.] DLT I, 420; KB 1984; TİEMKök 11: 28;

[ET.] AYÖlmez 132/10; IBTekin 39; Hua. *tärtrü*, 173;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 152;

[Çağ.Leh.] YUTS *tetür*, 405; UTİL *tetür*, V-115;

- “ters, arka, zıt”, [Çağ.Leh.] YUTS *tetür*, 405; UTİL *tetür*, V-115;
- “olumsuz, talihsiz, bahtsız”, [Çağ.Leh.] UTİL *tetür*, V-115;

tetrül-:

(1) “huy, kalp vb için kötüleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 229-230;

[ET.] AYÖlmez 136/18;

(2) “ters yüz olmak, tersine dönmek, ters çevrilmek”, [Kar.T.] DLT II, 229-230;

tew: “hile”, [Kar.T.] DLT I, 332;

tew-: “(eti şişe) dizmek, geçirmek”, [Kar.T.] DLT II, 15;

- “tırmalamak”, [Kıp.T.] Kİ *dev-*, 51;

tewçi-: “teyellemek, sağlam olmayan dikiş dikmek”, [Kar.T.] DLT II, 329;

tewçit-: “teyellemek için değil, sıkıca diktirmek için emir vermek”, [Kar.T.] DLT II, 329;

teve: “Oğuz lehçesinde deve”, bk. **deve**, **devey**, **tewe**, **tewi**, **tiwe**, [Kar.T.] DLT III, 139;

[ET.] IB *tebe*, 70;

[Har.T.] HŞ 2004;

[Kıp.T.] Kİ *deve*, 51; RS *tëve*, 199b-14; GT 273/4; KFLT *deve*, 392b/18; KFLT *java*, 208a/1; BVÖzgür *deve*, 50/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *tive*, 45a/470;

[Çağ.T./K.D] MA *tëve*, A24b/9; Abuş. *tëve*, 1014;

[Çağ.Leh.] YUTS *töge*, 423;

- “erkek deve”, [Kıp.T.] KMTT 15a/10;

tewe: “deve”, bk. **deve**, **devey**, **teve**, **tewi**, **tiwe**, [Kar.T.] DLT II, 181; R 59: 6; TİEMKök 3: 14;

[ET.] IB *tebe*, 70;

[Har.T.] MM 205-1; NF 20-6;

[Kıp.T.] K 90b/7;

[Çağ.T./K.D] MA *tëve*, 4177(B);

tewe kuş: “deve kuşu”, [Kar.T.] DLT 873⁷⁴⁴;

[Kıp.T.] Kİ *deve kuş*, 51;

tewgen: “(eti şişe) geçiren”, [Kar.T.] DLT I, 401;

tewi: “Ölçünlü Türkçede deve”, bk. **deve**, **devey**, **teve**, **tewe**, **tiwe**, [Kar.T.] DLT II, 246;

tewin-: “bir işten dolayı üzülüp utan ve pişmanlıktan elini ovma”, [Kar.T.] DLT II, 147;

tewlig: “sahtekâr, aldatıcı, hileli”, bk. **tewlüg**, [Kar.T.] KB 1737;

[ET.] KT *teblig*, D 6;

tewlüg: “sahtekâr, aldatıcı, hileli”, bk. **tewlig**, [Kar.T.] DLT I, 477;

[ET.] AYAYazlı *tevlüg*, 0981;

tewlüglen-: “kendini sahtekârlardan sayıp onların yolunu tutmak”, [Kar.T.] DLT II, 277;

tewren: “şalvar uçkuru ve sapan ipi yapmak için bir araya getirilip burulan ipler”, [Kar.T.] DLT 873⁷⁴⁵;

tewsi: “tepsi, sofrası”, [Kar.T.] DLT I, 423;

⁷⁴⁴ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁷⁴⁵ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Har.T.] HŞ *tepsi*, 2946;

[Kıp.T.] CC-I *tepsi*, 53a/14;

tewşig: “çarpışma”, [Kar.T.] KB 4327;

tewşe-: “(ip vb için) karışmak, dolanmak”, [Kar.T.] DLT III, 286;

tewşel-: “ufalanmak”, [Kar.T.] DLT II, 235;

[ET.] AYUçar *tevşil-*, 0521;

tewşet- (I): “(ipi) ucu bulunmayacak derecede dolaştırmak”, [Kar.T.] DLT II, 336;

tewşet- (II): “(ter çıkana kadar) yormak”, [Kar.T.] DLT II, 336;

tewşin-: “sıkı çalışmak, çok çabalamak”, [Kar.T.] DLT II, 241;

tewür-: “ters çevirmek, karnını sırtına çevirmek”, [Kar.T.] DLT II, 82;

tewürgen: “(işleri) evirip, çeviren”, [Kar.T.] DLT I, 521;

tez-: “kaçmak”, [Kar.T.] DLT II, 8; AH 153; KB 2730; TİEMKök 17: 83;

[ET.] Ş.U. K 11; AYayazlı 0706; IBTekin 58;

[Çağ.Leh.] YUTS 407; UTİL 138;

- “korkup, ürküp sürüden ayrılmak”, [Kıp.T.] Kİ *dez-*, 48;

tezek: “sığır, at pisliği, dışkı”, [Kar.T.] DLT I, 386; R 16: 66; TİEMKök 16: 66;

[ET.] IBTekin 23;

[Kıp.T.] Kİ *dezek*, 48; KMTT 13b/9; K 130b/4; RS *tèzek*, 200a-16; İM 468a/2; KFLT 45b/33; MGİ 54b/6; MES 28b/5; BVAğar 31b/17; BVAğar *tizek*, 40b/22;

[Çağ.T./K.D] MDF *tizek*, 415;

[Çağ.Leh.] YUTS *tèzek*, 410; UTİL *tèzek*, V-428;

- “insan veya hayvan pisliği”, [Kıp.T.] İM *tizek*, 92a/8;

tezekle-: “(at, sığır vb. için) pislemek”, [Kar.T.] DLT III, 340;

[Kıp.T.] K 5b/8; İM 467b/2; İM 113b/5; KFLT 204b/6-7; BVAğar *tizekle-*, 41a/7;

[Çağ.Leh.] YUTS *tèzekli-*, 410;

tezgek: “(iş vb şeylerden) kaçınan”, [Kar.T.] DLT II, 289;

tezgi: “düşman gelmesinden dolayı kavim arasına kargaşa düşmesi ve herkesin düşmandan kaçışması durumu”, [Kar.T.] DLT I, 429;

tezgi bol-: “kavim arasına kargaşa düşmek, (herkes) kaçışmak”, [Kar.T.] DLT I, 429;

tezgin-:

(1) “gezmek dolaşmak, dolanıp durmak”, [Kar.T.] DLT II, 241; R 15: 72; KB 3596; TİEMKök 15: 72 ;

[Har.T.] NF 106-14; HAP 17: 5; HAP *tizgin-*, 9: 98; HŞ 3828;

[Kıp.T.] K 73b/5; İM *tezgün-*, 210a/1; MG *tizgin-*, 53a/9; MG *tizgün-*, 34a/8; BVAğar *tizgin-*, 32a/24;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *tizgin-*, 849;

(2) “dönmek”, [Kar.T.] DLT II, 241; KB 3089;

[Kıp.T.] CC-II 81a/13; K 52b/1; İM 110b/8; İM *tizgün-*, 226a/3;

(3) “bocalamak”, [Kar.T.] R 9: 45; TİEMKök 9: 45;

(4) “tavaf etmek, Hac sırasında Kâbe’nin etrafını dolaşma, dönme”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 158; [Har.T.] HAP 2: 158;

- “olduğundan daha değişik bir hale geçmek, benzetmek, dönme”, [Har.T.] HAP 33: 19; [Çağ.T./K.D] ŞHD *tizgen-*, 137b-12;
- “acele etmek”, [Kıp.T.] RS *tèzgin-*⁷⁴⁶, 187b-18;

tezginç:

(1) “dağ vb yerlerin dönemeçleri”, [Kar.T.] DLT III, 387;

(2) “çember”, [Kar.T.] R 48: 6;

(3) “dünyanın başında dönen felaketler, musibetler”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 98;

⁷⁴⁶ Golden bu kelimeyi *tekin* şeklinde okumuş olmakla bereber bu şekilden emin değildir. ركن ڤ şeklinde yazılan kelimenin okunuşunun belki de terkel (terk kel: çabuk gel) ركل ڤ şeklinde ya da terkle: acele et ركل ڤ şeklinde olabileceğini söyler. Bunun için de kaynak olarak Clauson’u gösterir.

tezginç: “hayat”, [Kar.T.] KB 126;

tezginçi: “kıvrılmış yol vb”, [Kar.T.] DLT III, 387;

- “gezme, dolaşma”, [ET.] IB *tezkin* 35;

tezgindür-: “döndürmek, dolaştırmak, çevirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 140;

[Har.T.] NF 339-7; HAP 2: 282;

[Kıp.T.] K 122b/8; İM *tizgündür-*, 118b/1; MG *tizgindür-*, 29a/7;

tezgindürül-: “dolaştırılmak, gezdirilmek”, [Kar.T.] R 43: 71;

tezig:

(1) “kavim arasında kargaşa”, [Kar.T.] DLT I, 387;

(2) “işten kaçan, ürkek, korkmuş”, [Kar.T.] DLT I, 387; KB 712;

tezin-: “kendini kaçar göstermek”, [Kar.T.] DLT II, 146;

teziş-: “(birbirinden) kaçmak, kaçışmak”, [Kar.T.] DLT II, 99;

tezit-: “köpek, yabani hayvan vb. ni kaçırtmak”, [Kar.T.] DLT II, 305;

- “dolaştırmak, gezdirmek”, [Har.T.] HŞ *tezigit-*, 2785;

tıd-: “engel olmak, mani olmak”, bk. *tıy-*, [Kar.T.] DLT II, 292; KB 1445;

[ET.] AYAyazlı 1203; Hua. 113; Üİ 100a/4;

[Har.T.] HŞ 2539;

tıdğuç: “men eden, mani olan”, [Kar.T.] KB 2095;

tıdığ: “bir şeyi yasaklama, yasak”, [Kar.T.] DLT I, 373; KB 999;

[ET.] AYÖlmez 154/2;

tıdığlıg: “ulaşılması yasaklanmış olan”, [Kar.T.] DLT I, 496;

[ET.] Üİ 103b/9;

tıdııl-: “çalışmaktan vb. imtina etmek”, [Kar.T.] DLT II, 126;

tıdın-:

(1) “kaçınmak, sakınmak”, [Kar.T.] KB 1380;

[ET.] AYTok 518;

(2) “yasaklanmak, engellenmek”, [Kar.T.] DLT I, 449;

[ET.] Hua. 256;

tıdış-: “birbirlerine karşılıklı engel olmak”, [Kar.T.] DLT II, 93;

tıdılın-: “iş vb. bir şeyden kaçınmak”, [Kar.T.] DLT II, 242;

tıg- (I): “köreltmek, sivriliği gidermek”, [Kar.T.] DLT II, 14;

tıg- (II): “(düşman) baş eğmek”, [Kar.T.] DLT II, 83;

tıg: “kula ile doru arası renk, sarımtırak, at rengi”, [Kar.T.] DLT III, 127;

[ET.] IB 76;

tıgra-: “dayanıklı, sağlam olmak”, [Kar.T.] DLT III, 277;

tıgrağ (I): “deri”, [Kar.T.] DLT 875⁷⁴⁷;

tıgrağ (II): “güçlü, yiğit, bahadır (adam), [Kar.T.] DLT I, 468;

[Kıp.T.] RS *dığrağ*, 191a-20; RS 202c-22;

- “becerikli”, [Kıp.T.] KMTT 26b/10;

tıgrağ (III): “elçi, haberci”, [Kar.T.] DLT III, 65⁷⁴⁸;

tıgraklan-: “kedinin dayanıklı göstermek”, [Kar.T.] DLT II, 274;

tıgraş-: “(bünye) güçlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 212;

tıgrat-: “(bünneyi) güçlendirmek, dayanıklı hale getirmek”, bk. **tigret-**, [Kar.T.] DLT II, 330;

- “(atı) son hızla koşturmak”, [ET.] IBTekin 50;

⁷⁴⁷ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁷⁴⁸ Bu kelime Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında tespit edilememiştir.

tıgır-: “gizlice kararlaştırmak, gizlice kurmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 4: 108;

tık-: “bir şeyi bir şeyin içine şiddetle ve tekmeyle sokmak, tıkmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 16;

[Har.T.] **NF** 356-8;

[Kıp.T.] **KMTT** 43a/1; **EKK** 10b/1; **BM** 47b/1; **MG** 75a/2;

[Çağ.T./K.D] **BVas.** 423/2; **MDF** 225;

[Çağ.Leh.] **YUTS** *tık-*, 411; **UTİL** V-467; **ÖTİL** *tık-*, IV-123;

- “saklamak, gizlemek”, [Çağ.Leh.] **UTİL** V-467; **ÖTİL** *tık-*, IV-123;

tıkıl- (I): “bir şeyi bir yere şiddetle ve tekmeyle sokulmak, tıklımak”, [Kar.T.] **DLT** II, 129;

[Çağ.T./K.D] **MDF** 255;

[Çağ.Leh.] **YUTS** *tıkıl-*, 411; **UTİL** V-467; **ÖTİL** *tıkıl-*, IV-121;

tıkıl- (II): insanlar için dar bir yere tıklımak ve kalabalık etmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 129;

[Çağ.Leh.] **UTİL** V-467; **ÖTİL** *tıkıl-*, IV-121;

- “boğazda su veya yemek sıkışıp kalmak, tıkanmak”, [Kıp.T.] **K** 80a/7;
- “tıkanmak, engellemek”, [Çağ.Leh.] **UTİL** V-467; **ÖTİL** *tıkıl-*, IV-121;
- “örtülmek”, [Çağ.Leh.] **UTİL** V-467; **ÖTİL** *tıkıl-*, IV-121;
- “doldurulmak”, [Çağ.Leh.] **UTİL** V-467; **ÖTİL** *tıkıl-*, IV-122;

tıkıla-: “sessiz bir şey, sert bir şeyin üstüne düşüp ses çıkarmak”, [Kar.T.] **DLT** III, 326;

tıkın- (I): “sinirli bir şekilde yemek yemek, [Kar.T.] **DLT** II, 147;

tıkın- (II): “bir şeyi bir şeyin içine şiddetle tıkmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 147;

tıkış-: “(inanlar) bir yerde tıkış tıkış olup kalabalıklaşmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 104;

tıkıt-: “zorla tıktırmak, bir şeyi bir kaba şiddetli tekmeyle sokturmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 308;

tıkma üzüm: “taneleri sıkışık olan üzüm”, [Kar.T.] **DLT** II, 16;

tıktur-: “bir şeyi bir şeye (torba vb.) sokturup bastırtmak”, [Kar.T.] DLT II, 174;

[Çağ.Leh.] UTİL V-466;

tıl (I): “konuşma organı”, [Kar.T.] DLT III, 133;

[ET.] AYUçar 0126;

tıl (II): “dil, lisan, lehçe”, [Kar.T.] DLT III, 133;

tıl (III): “konuşma, söz”, [Kar.T.] DLT III, 134;

tıl (IV): “düşmandan ele geçirilen adam, casus”, [Kar.T.] DLT III, 134;

- “savaşta haber almak için tutulan adam”, [ET.] Ton. 32;

tıl-: “mani olunmak”, [Kar.T.] KB 5948;

tılak: “Çiğil lehçesinde kadının organı”, [Kar.T.] DLT I, 335;

tıl-da-: “mani olmak”, bk. **tılta-**, [Kar.T.] KB 4030;

[Har.T.] HŞ *tılta-*, 3308⁷⁴⁹;

tıl-dağ (I): “insana atılan iftira”, [Kar.T.] DLT I, 160;

tıl-dağ (II): “bahane, sebep, mani”, bk. **tıltağ**, [Kar.T.] DLT I, 160; KB 3368;

[Har.T.] NF *sıltağ*, 112-9;

[Kıp.T.] Kİ *dıltağ*, 50;

tıl-dağlan-: “özür dilemek”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 84;

tıl-dam: “hatip, iyi konuşan”, bk. **tildem**, [Kar.T.] KB 3076;

tıl-k-: “Oğuz lehçesinde (birisiyle) konuşmak ve ondan haber almak”, [Kar.T.] DLT II, 117;

tıl-k-: “dile düşmek ve kınanmak”, [Kar.T.] DLT II, 117;

tıl-lığ: “dilli”, [Kar.T.] DLT III, 133;

[Har.T.] HŞ *tıllig*, 1834; HŞ *tılli*, 2716;

tıl-maç: “tercüman”, [Kar.T.] KB 162;

⁷⁴⁹ *tılarsen kim meni bir işke tıltağ / la ‘al teg tiş seğ esrükügde aldap* şeklinde geçen kelimeyi Demirci-Karslı “bir iş için sözle motive etmek” şeklinde anlamlandırmıştır.

[Kıp.T.] CC-I *tilmaç*, 45b/26; BM *ṭalmaç* ~ *ṭolmaç*, 12a/10;

[Çağ.Leh.] YUTS *tilmaç*, 412; UTİL V-492; ÖTİL *tilmâç*, IV-97;

tıltağ: “sebeup, bahane”, bk. **tıltağ**, [Kar.T.] TİEMKök 16: 94;

[ET.] UM I 174; AYÖlmez 140/16; Üİ 113b/7;

[Har.T.] HŞ 4528;

[Kıp.T.] CC-II *tıltağan*, 81b/17;

tıl tegür-: “sözle incitmek, (içinde sövgü olan) söz atmak”, [Kar.T.] DLT I, 336;

tın (I):

(1) “nefes, soluk”, bk. **tınıg**, [Kar.T.] DLT I, 339; KB 233;

[Har.T.] HŞ 3182;

[Kıp.T.] CC-I 48b/23; Kİ *dın*, 50; K 48a/1; RS *dın*, 190a-29; RS 190b-1;

[Çağ.Leh.] YUTS *tın*, 412; YUTS *tiñ*, 413; UTİL *tın*, V-495; ÖTİL *tın*, IV-99;

(2) “ruh, can”, bk. **tınıg**, [Kar.T.] DLT I, 339; KB 1134;

tın (II): “kendini bir işle yormayan, istirahat halindeki, günlerce dinlenip iş yapmayan”, [Kar.T.] DLT III, 138;

- “rahat, huzur”, [Har.T.] HŞ 2882⁷⁵⁰;
- “sakin, sessiz”, [Kıp.T.] CC-I 31a/19; CC-I *tım*, 28a/6; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ting*, I-622⁷⁵¹;
- “ham, sürülmemiş (tarla)”, [Kıp.T.] CC-II 81b/35b; [Çağ.Leh.] YUTS *tiñ*, 413;

tın- (I): “dinlenmek, sakinlemek, rahatlamak, istirahat etmek, huzur bulmak”, [Kar.T.] DLT II, 28; KB 3947; TİEMKök 5: 113;

[ET.] AYUçar 0485;

[Har.T.] HŞ 824;

[Kıp.T.] K *tın-*, 88b/4; KMTT 36a/10; RS *dın-*, 187b-11;

⁷⁵⁰ Demirci-Karslı bu kelimeyi *tın-* fiili madde başı altında vermişlerdir. Oysa kelime isimdir. *sen ol simurg sen kim yok tınıñ / bir yana sîmurğ cüftsüz bolur âñır*.

⁷⁵¹ Bu kelime kulak için kullanılmaktadır. Verilen örneklerde *ḳulâğı ding ve ḳulâḳlärini ding ḳıl-* şeklinde geçmektedir. Örneklerden anlaşıldığı üzere “dikkatle, ses çıkarmadan pür dikkat dinlemek” anlamı bulunmaktadır. Bu kelime bu nedenle bu madde başı ile ilgili bulunduğu için buraya alınmıştır.

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 137: 4; YED 45/3; D 393; T 98; LD 585; LGN *tin-*, 68/1;

[Çağ.T./K.D] NİD *tin-*, 126/4; MDF 267; HBD 45/1; HBD *tin-*, 172/1; ŞDG 19/1; ŞHD 134b-3; BD 556/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *tin-*, 413; UTİL V-499;

tin- (II): “(insan) nefes almak, soluklanmak”, [Kar.T.] DLT II, 28; KB 3106;

[Kıp.T.] CC-II 81b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 75;

[Çağ.Leh.] UTİL V-499;

tin- (III): “(yağmur, gözyaşı, rüzgar vb. için) kesilmek, dinmek, durmak, sona ermek”, bk. *tiñ-*, [Kar.T.] DLT II, 28;

[Har.T.] MM 46-2; MM *tıyl-*, 80-1; HŞ *tıyl-*, 2405; MM *tiñ-*, 36-4; NF *tiñ-*, 369-14; HAP *tiñ-*, 7: 154;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *tin-*, 33b/349; GD 155: 4; MSD 52;

[Çağ.T./K.D] NİD 313/5; BVas. 347/8;

[Çağ.Leh.] YUTS *tin-*, 413;

- “durmak, kımıldamamak”, [Kıp.T.] KMTT 39b/9;
- “durdurmak, engellemek”, [Kıp.T.] CC-I *tıyl-*, 6b/20;
- “(kalp) durmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 159: 4;
- “(göz) kararmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *tin-*, 413;

tin- (IV): “mesken tutmak”, [Kar.T.] DLT II, 28;

- “dolmak, çoğalmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *tin-*, 413;

tin- (V):

(1) “Türklerde susmak”, [Kar.T.] DLT II, 28; KB 1499;

(2) “Oğuz lehçesinde susmamak, ses çıkarmak”, [Kar.T.] DLT II, 28;

[Kıp.T.] KFLT *dın-*, 18a/22;

- “sakinleşmek”, [Çağ.T./K.D] NC 17b/5;
- “sessiz, sakin” [Çağ.Leh.] ÖTİL *tinç*, IV-103;

tınçı-: “et vb. için çürümek, bozulup kokmak”, bk. **tança-**, **tunçı-**, [Kar.T.] DLT III, 303; R 15: 26;

tınçrun-: “sessiz olmak”, [Kar.T.] KB 3138;

tındur-: “(birsinin) rahatını sağlamak, dinlendirmek, rahat ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 176; KB 1876;

[Har.T.] HŞ 752;

[Kıp.T.] K 122b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 5: 5; YED 213/2; D 667;

[Çağ.T./K.D] NİD 381/4; BVas. *tındur-*, 210/4; HBD 15/7; ŞHD 82a-3; BD 551/8;

- “teskin etmek, sakinleştirmek”, [Çağ.T./K.D] Abuş. 1015; [Çağ.Leh.] YUTS *tındur-*, 413;

tınıg-: “soluk, nefes”, bk. **tın**, [Kar.T.] DLT II, 40;

[Çağ.Leh.] YUTS *tiniğ*, 413; UTİL *tınığ*, V-500;

- “kısa bir an”, [Çağ.Leh.] UTİL *tınığ*, V-500;

tınıl-: “sıkıntı ve yorgunluk bitip rahata kavuşulmak”, [Kar.T.] DLT II, 131;

tınıla-: “(nesne düşerken) ses çıkarmak”, [Kar.T.] DLT III, 404;

tınıla-: “dinlemek, işitmek, (söze) kulak asmak”, bk. **tınle-**, [Kar.T.] DLT III, 403; R 9: 47; KB 2947;

[ET.] IB 90; AYAYazlı 0096; UM I 176;

[Har.T.] NF 420-14; HŞ 1955;

[Kıp.T.] RS 191c-8; GT 337/1; İM 53a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 13; MSD 50;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 99a-10;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tinglä-*, IV-100;

- “dinlenmek, huzur bulmak”, [Har.T.] HŞ *tınlan-*, 544; [Kıp.T.] CC-I 22b/4; EKK *tinlen-*, 79b/10; BM *dünlen-*, 25a/8; (bu madde başına mı ait?); GT *tınlan-*, 221/9; MG *tiñlen-*, 16a/4;

tıñlağlı: “casus”, [Kar.T.] R 9: 47;

tıñlaş-: “dinlemede yarışmak”, [Kar.T.] DLT III, 398;

tıñlat-: “söz işittirmek ve dinlemeyi sağlamak, dinletmek”, [Kar.T.] DLT II, 359;

[Çağ.Leh.] YUTS *tiñlat-*, 413;

tınlıg: “canlı varlık, yaratık”, [Kar.T.] KB 6089; TİEMKök 6: 38;

[ET.] AYÖlmez 146/4; UM I 14; Hua. 124; Üİ 111a/2;

tınmağuçı: “dinlemeyen”, [Kar.T.] KB 4785;

tırıñ: “kulak çınlaması; kırıñ sesi vb. sesler”, [Kar.T.] DLT III, 370;

tırmal-: “tırmalanmak”, bk. **tarmal-**, [Kar.T.] DLT II, 230;

- “tırnakla kaşımak”, [Çağ.T./K.D] BVas. *tırma-*, 457/1;

tırmaş-: “(birbirini) tırmalamak”, [Kar.T.] DLT II, 207;

[Har.T.] NF *tırmarla-*, 386-6;

- “tırmanmak”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 18b-11;

tırnağ: “tırnak”, [Kar.T.] DLT I, 134; KB 4115;

[ET.] IB *tırnağ*, 67;

[Har.T.] NF *turnak*, 322-8; HŞ *turnak*, 3725;

[Kıp.T.] CC-I *turnak*, 48b/6; KMTT *turnak*, 21b/11; K 10a/3; EDM *dırğak*, 12a712; EDM *turnak*, 13a/12; EKK 68b/8; RS *dırnak*, 200a-15; RS *turnak*, 190a-20; İM *turnak*, 454b/7; MGİ *dırnak*, 71b/3; MG *turnak*, 104a/7; BVÖzgür *dırnak*, 55/2; BVAğar *turnak*, 61b/17;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *turnag*, 261/5; YED *turnak*, 202/6; D *turnak*, 649; LGN *turnag*, 53/9;

[Çağ.T./K.D] NİD *turnag*, 94/2; BVas. *turnag*, 320/9; HBD *turnag*, 145/2; HBD *turnak*, 168/5; ŞDG *turnag*, 10/4; ŞHD *turnag*, 71a-10; MA *turnak*, A54b/12; MDF *turnak*, 1824;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *turnag*, 29b/09;

[Çağ.Leh.] YUTS *tirmağ*, 414; UTİL V-452; ÖTİL *tirnâğ*, IV-113;

- “kuş tırnağı”, [Kıp.T.] KMTT *dırğak*, 11a/13;
- “pençe”, [Çağ.Leh.] UTİL V-452; ÖTİL *tirnâğ*, IV-113;
- “(dilbilgisi) tırnak işareti”, [Çağ.Leh.] UTİL V-452;
- “(at) toynak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tirnâğ*, IV-113;
- “çocuk, bala”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tirnâğ*, IV-113;
- “tırmanmak için ayağa giyilen altı dişli ayakkabı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tirnâğ*, IV-113;

tırt tırt yırt-: “elbiseyi aldırışsız bir tavırla cırt cırt yırtmak”, [Kar.T.] DLT I, 341;

tış (I): “diş”, [Kar.T.] DLT III, 125;

tış (II): “dış”, bk. taş, [Kar.T.] AH A 384;

[Har.T.] HŞ 887;

[Kıp.T.] İM 180b/1; BVÖzgür 108/3;

[Çağ.T./K.D] MA A17a/10;

tış (III): “saban demiri”, [Kar.T.] DLT III, 125;

tış at: “akıtması, gözünün ön kısmına kadar olana at”, [Kar.T.] DLT III, 125;

tış: “dişi, her şeyin dişisi, [Kar.T.] DLT I, 400;

tışlat-: “dişle ısırarak, dişletmek”, [Kar.T.] DLT II, 344;

tış sığzağı: “kürdan”, [Kar.T.] DLT I, 464⁷⁵²;

tıt: “çam ağacı”, [Kar.T.] DLT III, 120;

tıt- (I): “geri koymak, men etmek”, bk. **tıd-**, [Kar.T.] DLT II, 292;

tıt- (II): “(et vb. şeyleri) ditmek, parçalamak, pare pare etmek”, [Kar.T.] DLT II, 292;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD **tıt-**, 559;

[Çağ.Leh.] ÖTİL **tıt-**, IV-117;

- “tüylerini yolmak”, [Kıp.T.] KMTT **tıt-**, 38b/12;
- “yün, pamuk vb. şeyleri tellerine ayırmak”, [Kıp.T.] Kİ **did-**, 48; K 36a/7; KFLT **dit**, 319b/51; [Çağ.T./K.Ö.D] LGN **tıt-**, 95/6; [Çağ.Leh.] YUTS **tıt-**, 415; ÖTİL **tıt-**, IV-117;
- “karıştırmak, deşelemek, dağıtarak aramak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL **tıt-**, IV-117;

tıtıl-: “(et pişmekten) dağıl-, (elbise vb.) eskiyip parçalanmak”, [Kar.T.] DLT II, 120;

[Kıp.T.] RS **ııl-**, 203c-14;

tıtlan-: “çam ağaçlı hale gelmek”, [Kar.T.] DLT III, 199;

tıwar: “mal”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 36;

tıy-: “engel olmak, mani olmak, alıkoymak, men etmek”, bk. **tıd-**, [Kar.T.] DLT III, 244; AH 232;

[Har.T.] HAP 2: 228; HŞ 979;

[Kıp.T.] CC-I 10a/10; GT 128/7; İM 295b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 674; YED 180/3; LGN 23/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 136/2; BVas. 508/2; ŞHD 96a-9; BD 81/4; Abuş. 1015;

[Çağ.Leh.] UTİL V-503;

ti-: “demek, söylemek”, bk. **te-**, [Kar.T.] DLT III, 231; AH 166; KB 1357;

[ET.] AYÖlmez 132/4; UM I 158; IBTekin 47; Üİ 113a/3;

[Har.T.] AKYB A.II. 21; AKYB **di-**, K.VII. 23; HAP 47: 16;

⁷⁵² Atalay bu kelimeyi “dişlerin arasındaki açıklık” olarak anlamlandırmıştır.

[Kıp.T.] **Kİ di-**, 48; **K** 73b/5; **GT di-**, 109/11; **İM** 2b/1; **KFLT di-**, 385a/10; **KFLT di-**, 9b/33; **MGİ di-**, 13a/2; **MES di-**, 2a/2; **MG** 85a/8; **BVÖzgür di-**, 21/1; **BVAğar** 16a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] **TSM di-**, 70; **MEs. di-**, 23a/234; **MEs.** 4a/27; **MSD di-**, 419; **MSD** 297; **YED di-**, 8/7; **YED** 324/7; **D di-**, 830; **T di-**, 108; **T** 247; **LD di-**, 1288; **LD** 112; **LGN di-**, 39/2; **LGN** 66/1;

[Çağ.T./K.D] **NİD di-**, 203/2; **BVas.** 301/1; **BVas. di-**, 104/90; **Mün. di-**, 1b/10; **NC di-**, 5b/10; **SM di-**, 11; **HBD di-**, 18/5; **ŞHD di-**, 172b-6; **ŞHD** 11a-3; **BD di-**, 4/99; **MDF di-**, 413; **Z di-**, 2a/1;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT di-**, 95a-3; **ŞT** 92a-13; **ŞRT di-**, 15a/12; **ŞRT** 65a/06;

tig: “gibi”, bk. **teg**.

tig-: “ulaşmak, erişmek” bk. **teg-**, [Kar.T.] **AH** 234;

[Har.T.] **AKYB** K.IV. 7; **HAP** 32: 3;

[Kıp.T.] **K** 38a/9; **GT** 29/4; **İM** 21a/1; **MG** 80a/3; **BVÖzgür** 97/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MEs.** 34b/358;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 203/5; **ŞHD** 53a-9; **MDF** 91;

- “isabet etmek, değmek, dokunmak”, [Har.T.] **HAP** 22: 35; **İM** 134b/8; [Çağ.T./K.Ö.D] **MEs.** 40a/416; **YED** 24/5; **LD dig-**, 1597; [Çağ.T./K.D] **BVas.** 125/4; **ÇH** 45; **NC** 16a/5; **HBD** 19/6; **BD** 45/4; [Çağ.T./K.S.D] **ŞRT** 4b/04;
- “katılmak, karışmak, kaynaşmak”, [Har.T.] **HAP** 4: 21; [Çağ.T./K.Ö.D] **YED** 47/1;
- “değerinde olmak, ederinde olmak”, bk. **teg-**, [Kıp.T.] **GT** 218/13;
- “yılan için sokmak”, [Kıp.T.] **İM** 193b/7;
- “eşitlenmek, eşit olmak”, [Kıp.T.] **İM** 422a/6;
- “(afet) gelmek”, [Kıp.T.] **İM** 434b/8;
- “karşılaşmak, buluşmak”, [Kıp.T.] **İM** 107a/6;

tige: “ses”, [Kar.T.] **TİEMKök** 8: 9;

tigin: “prens”, bk. **tegin**, [Kar.T.] **KB** 4068;

tigit: “prensler”, [Kar.T.] **KB** 1868;

- “prens”, [ET.] **AYAyazlı tegit**, 0292;

tigre: “etraf”, bk. **tegre**.

tigret-: (bünüyeyi) güçlendirmek, dayanıklı hale getirmek”, bk. **tıgrat-**, [Kar.T.] DLT 879⁷⁵³;

tigü: “lokma”, [Kar.T.] KB 4598;

tigüçi: “diye, söyleyen”, [Kar.T.] KB 2293;

tigüle-: “lokma lokma vermek”, [Kar.T.] KB 5395;

tigür-: “değirmek”, bk. **tegür-**.

tık: “dik”, bk. **dik**.

tık- (I):

(1) “(elbise, dikiş vb.) dikmek, yamamak”, [Kar.T.] DLT II, 20;

[Har.T.] HAP 7: 22;

[Kıp.T.] CC-I 8a/18; **Kİ dik-**, 49; **K** 3b/2; **BM** 43b/8; **RS** 186b-23; **GT** 353/6; **İM** 480a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 4;

[Çağ.T./K.D] NİD 225/1; **MSD** 286; **ŞHD** 57a-2; **MA** D20a/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 411; **UTİL** V-474; **ÖTİL** IV-90;

(2) “ağaç, vb. şeyi dikmek, yetiştirmek”, [Kar.T.] DLT II, 20; **KB** 4346;

[ET.] BK G 9; **AYAyazlı** 0584;

[Har.T.] NF 139-14; **HŞ** 1312;

[Kıp.T.] CC-I 21b/13; **Kİ dik-**, 49; **EKK** 81a/4; **GT** 320/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2114;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD** 30b-9; **MA** A7a/15; **MDF** 1908;

[Çağ.Leh.] YUTS 411; **UTİL** V-474; **ÖTİL** IV-91;

(3) “tuğ, balbal, mum, yazıt taşı, bayrak, çadır vb. şeyleri yukarı kaldırmak, dik hale getirmek, kurmak”, [Kar.T.] R 45: 8; **KB** 1029;

[ET.] **AYÖlmez** 154/5;

[Kıp.T.] **Kİ dik-**, 49; **KMTT** 42a/1; **K** 132b/8; **GT** 209/12; **İM** 91b/3; **MGİ dik-**, 151b/5; **MG** 26b/3;

⁷⁵³ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 44b/462; GD 190: 3; MSD 190; YED *dik-*, 67/5; YED 254/10; LGN 63/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 53/3; SM 151; HBD 109/5; ŞDG 2/4; Abuş. 1016;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 105b-3;

[Çağ.Leh.] YUTS 411; UTİL V-474; ÖTİL IV-91;

(4) “(yılan, akrep vb.) sokmak, batırmak”, [Kar.T.] DLT II, 20; KB 6601;

[Kıp.T.] K 94b/1; GT 74/11;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 38a-4;

- “dili ile incitmek”, [Kıp.T.] BM *tik-* ~ *tük-*, 80a/5;
- “ikame etmek, ayakta durmak”, [Kıp.T.] KFLT 28a/6;
- “bahis oynamak, kumarda ortaya bir şey koymak”, [Çağ.Leh.] UTİL V-474; ÖTİL IV-91;

tik- (II): “(tanık, şahit) göstermek, tutmak, tayin etmek, belirlemek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 282;

[Har.T.] HAP 4: 6;

- “(ad, isim) vermek, belirlemek”, [Çağ.Leh.] YUTS 411;

tik- (III): “(gözlerini) dikmek, dikkatle bakmak”, [Har.T.] HŞ 3542;

[Kıp.T.] BVÖzgür *dik-*, 93/1;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞRT 66a/02;

[Çağ.Leh.] YUTS 411; UTİL V-474;

- “göz ucu ile bakmak”, [Kıp.T.] K 53b/2;
- “göz dikmek”, [Kıp.T.] GT 73/6; [Çağ.T./K.D] BD 122/2;

tiken (I): “diken”, bk. **tikken**, [Kar.T.] DLT II, 215; KB 3846; AH 376;

[Har.T.] MM 280-1; NF 17-12; HAP 88: 6; HŞ 3319;

[Kıp.T.] CC-II *tigenek*, 63b/23; Kİ *diken*, 49; KMTT 9b/7; KMTT *tikenek*, 9b/7; K 36a/9; EDM 5b/13; EKK *tekenek*, 66b/11; RS 194b-18; GT 9/2; KFLT *düken*, 207b/50; BVAğar *diken*, 54a/15;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 239; YED 5/3; D 85; LD 913; LGN 52/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 26/4; NİD *tügen*, 234/3; Mün. 2a/22; NC 4a/10; HBD 41/2; ŞDG 1/9; ŞHD 156b-7; BD 301/1; MDF 1908; BTD VIII/2;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 88b-14; ŞRT *diken*, 62b/12; Abuş. *tigen*, 1015;

[Çağ.Leh.] YUTS 411; UTİL V-470; ÖTİL *tikän*, IV-87;

- “dikilen şey, bitki”, [Har.T.] MM *tin*, 199-4;
- “hayvanlarda tüy, omurga”, [Çağ.Leh.] UTİL V-470;
- “nesnelerin diken gibi olan kısımları”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tikän*, IV-87;

tiken (II): “(meyve için) tadı buruk, ekşi, acı”, [Kar.T.] R 34: 16;

tikgüci: “değici, değen”, [Kar.T.] KB 6379;

tiki: “geceleyn iştirilen patırtı”, [Kar.T.] DLT III, 230;

- “ses, gürültü”, [ET.] AYÇetin 758;

tikil-:

(1) “(ağaç vb. için) dikilmek”, [Kar.T.] DLT II, 130;

[Har.T.] HŞ 542;

[Kıp.T.] BVÖzgür *dikil-*, 25/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 1722;

[Çağ.T./K.D] NİD 306/2;

[Çağ.Leh.] YUTS 411; ÖTİL IV-88;

(2) “ayakta durmak, dikilmek, dik durmak”, [Kar.T.] KB 4009;

[Har.T.] NF 319-1; HAP 88: 19;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 444; LGN 93/12;

(3) “birinin karşısına çıkmak, görünmek”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 17;

- “(güneş için) dik duruma gelmek, tepeye gelmek”, [Har.T.] MM 157-2;
- “bez, kumaş vb. için iğneyle dikilmek”, [Har.T.] NF 235-14; [Kıp.T.] İM 153a/2; [Çağ.T./K.D] MDF 1808; [Çağ.Leh.] YUTS 411; UTİL V-475;
- “ev, çadır vb. için dikilmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD 71; [Çağ.T./K.D] MA A41a/10;
- “göz ayırmadan bakmak, dikkatli bakmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-88;
- “kastetmek, zarar vermek istemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-89;

tikile-: “uğuldayıp vınlamak”, [Kar.T.] DLT III, 326;

tikiliş-: “dik hale getirmek”, bk. **tikliş-**, [Kar.T.] DLT II, 207;

tikim: “sokum, lokma”, [Kar.T.] DLT I, 396;

tikiş: “karşılıklı yedirme”, [Kar.T.] DLT 880⁷⁵⁴;

tikiş- (I): “elbise vb. şeyleri dikmede yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 106;

[Çağ.Leh.] UTİL V-475;

tikiş- (II): “dürüm vb. şeyleri yedirmek, ağza sokuşturmak”, [Kar.T.] DLT II, 106;

tikken: “diken”, bk. **tiken**, [Kar.T.] DLT I, 401;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *tikken*, 1774;

tiklin-: “tahta, ağaç vb. dikilmek”, [Kar.T.] DLT II, 244;

[Çağ.Leh.] UTİL *tiklen-*, V-473; ÖTİL *tiklän-*, IV-90;

- “sabit bakmak, kafa tutmak, karşı gelmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *tiklen-*, V-473; ÖTİL *tiklän-*, IV-90;

tikliş-: “dik hale getirmek”, bk. **tikiliş-**, [Kar.T.] DLT II, 207;

[Çağ.Leh.] YUTS *tılkeş-*, 411; ÖTİL *tikläş-*, IV-90;

⁷⁵⁴ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “kafa tutuşmak, karşılıklı birbirine karşı gelmek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL tiklüş-**, IV-90;

tikre- (I): “(atın toynağı veya ayağı için) ses çıkarmak”, [Kar.T.] **DLT III**, 280;

tikre- (II): “(çocuk için) serpmek”, [Kar.T.] **DLT III**, 280;

tikreş- (I): “(atın toynakları için) ses çıkarmak”, [Kar.T.] **DLT II**, 209;

tikreş- (II): “(çocuklar vb. için) serpmek”, [Kar.T.] **DLT II**, 209;

tikret-: “(at vb.ni) takırtıyla yürütmek”, [Kar.T.] **DLT II**, 331;

[ET.] **IB tigret-**, 76;

tiktür-: “(elbise vb.ni) diktirmek için emir vermek”, [Kar.T.] **DLT II**, 174;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD 118b-10**;

[Çağ.Leh.] **YUTS 411; UTİL V-466**;

- “çadır vb. için kurdurmak”, [Har.T.] **HŞ 3252; [Çağ.T./K.S.D.] ŞT 79b-16**;
[Çağ.Leh.] **YUTS 411; UTİL V-466**;

tikü: “et parçası”, [Kar.T.] **DLT III**, 229;

tiküç: “ekmek üzerinde süsler yapmak için kullanılan ve sivri uçları bulunan alet”, [Kar.T.] **DLT I**, 358;

tiküle-: “et parçaları vermek”, [Kar.T.] **DLT III**, 326;

tiküle-: “rüşvet vermek”, [Kar.T.] **DLT III**, 326;

til:

(1) “dil, tat alma organı”, [Kar.T.] **AH 27; R 7: 176; KB 4001; TİEMKök 7: 176**;

[ET.] **AYÖlmez 134/7; Hua. 351**;

[Har.T.] **MM 264-1; NF 324-17; HAP 24: 24; HŞ 7; HŞ dil, 7**;

[Kıp.T.] **CC-I 47b/25; CC-II 63a/9; K 70a/1; EDM 13a/6; EKK 68a/8; RS dil, 189b-16; RS 198b-29; GT 57/3; İM 6a/1; KFLT dil, 210b/40; KFLT 81a/1; MGİ dil, 224a/1**;

[Çağ.T./K.Ö.D] **TSM 75; MEs. 3b/26; YED 2/6; D 47; LD 2158; LGN 6/2**;

[Çağ.T./K.D] Mün. 1b/14; NC 6a/5; SM 183; HBD 6/4; ŞDG 8/6; MA D34b/4; BD 1/7; MDF 7; BTĐ I/9; Abuş. 1016;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 25a/12;

[Çağ.Leh.] YUTS 412; UTİL V-476; ÖTİL IV-91;

(2) “söz, kelam, konuşma”, [Kar.T.] AH B 138; KB 1846;

[Har.T.] HAP 28: 34;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 119: 3; D 667;

[Çağ.T./K.D] NİD 204/3; ÇH 71;

[Çağ.Leh.] YUTS 412; UTİL V-476; ÖTİL IV-92;

(3) “insanlara özgü, kuralları olan seslerden meydana gelen anlaşma aracı, lisan, dil”, [Kar.T.] R 16: 62; TİEMKök 16: 116;

[Har.T.] NF 420-15; HAP 26: 195;

[Kıp.T.] CC-II 61a/22; Kİ *dil*, 50; K 8a/6; GT 245/5; MES 44b/1; MG 2b/6; BVÖzgür *dil*, 5/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 89;

[Çağ.T./K.D] NİD 182/4; ŞHD 96a-8;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 71a-4;

[Çağ.Leh.] YUTS 412; UTİL V-476; ÖTİL IV-91;

- “bir çok aletin uzun, yassı ve çoğu hareketli bölümü”, [Kıp.T.] CC-I 52a/15; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-91;
- “(düşman hakkında) bilgi, haber”, [Har.T.] AKYB A.I.9;
- “casus”, [Har.T.] AKYB A.I. 10;
- “güzel, fasih konuşan kimse”, [Kıp.T.] RS *tilavuz*, 203b-16;
- “tercüman”, [Kıp.T.] RS *til bilgen*, 198b-4;
- “insan dışındaki varlıkların birbirini anlamalarını sağlayan ifade vasıtası”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-94;
- “düşman hakkında bilgi almak için yakalanan esir”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-94;
- “bir şeyin, işin esası, özü, kimsenin sırrı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-94;

til-: “boylamasına kesmek, ikiye ayırmak, dilmek”, [Kar.T.] DLT II, 23; TİEMKök 4: 119;

[Kıp.T.] **Kİ dil-**, 50; **KMTT dil-** 45a/8; **K** 40b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MEs.** 5; **LD** 495; **LGN** 98/3;

[Çağ.T./K.D] **BD** 237/2;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 412; **UTİL V-492**; **ÖTİL IV-97**;

- “delmek”, [Kıp.T.] **KMTT** 39b/5; [Çağ.T./K.D] **HBD** 179/4;
- “yaralamak, incitmek”, [Çağ.Leh.] **UTİL V-492**; **ÖTİL IV-97**;

tilbe: “deli”, bk. **telbe**, **telü**, **telwe**, **tilve**.

tilbelik: “delilik”, bk. **telwelig**, **telwelik**.

tildem: “haberci, peygamber”, [Kar.T.] **KB** 5651;

tildür-: “dildirmek, dilimletmek”, [Kar.T.] **DLT II**, 176;

tile-:

(1) “dilemek, istemek, arzulamak”, [Kar.T.] **DLT II**, 260; **AH** 336; **R** 16: 40; **KB** 5695; **TİEMKök** 16: 40;

[ET.] **Ton. tele-**, 23; **AYÖlmez** 141/3-4; **UM I** 74; **IBTekin** 24;

[Har.T.] **AKYB K.III.** 17; **AKYB dile-**, K.VI. 25; **MM** 55-4; **NF** 6-3; **HAP** 33: 30; **HŞ** 2533;

[Kıp.T.] **CC-I** 28b/7; **Kİ dile-**, 40; **KMTT** 36a/10; **K** 22b/9; **EKK** 80a/11; **BM dile-**, 57b/1; **GT** 269/10; **İM** 371a/2; **KFLT dile-**, 113a/22; **MGİ dile-**, 6b/2; **MES dile-**, 32a/5; **MG** 61b/3; **BVÖzgür dile-**, 7/6; **BVAğar** 13b/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MEs.** 17b/176; **MSD** 629; **YED** 30/9; **D** 798; **T** 114; **LD** 1103; **LGN** 41/9;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 190/6; **ÇH** 83; **NC** 10a/10; **SM** 15; **HBD** 74/4; **ŞDG** 2/6; **ŞHD** 141b-13; **MA** A18b/4; **BD** 380; **MDF** 2026; **BTD VII/2**;

[Çağ.T./K.S.D.] **ŞT** 90b-6; **ŞRT** 34b/11;

[Çağ.Leh.] **YUTS tili-**, 412; **ÖTİL tilä-**, IV-94;

(2) “(isteyip) aramak”, [Kar.T.] **DLT II**, 260; **AH** 394; **R** 4: 34; **KB** 3521; **TİEMKök** 4: 34;

(3) “sevmek, canı istemek, hoşlanmak”, [Kar.T.] **R** 9: 24; **TİEMKök** 9: 24;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL tilä-**, IV-94;

tilegüçi: “muhtaç, yoksul”, [Kar.T.] R 51: 19;

tilek: “dilek, arzu”, [Kar.T.] DLT III, 90; AH 415; R 5: 48; KB 4701; TİEMKök 12: 39;

[ET.] AYÇetin 896;

[Har.T.] AKYB K.VII. 46; MM 271-1; NF 205-1; HAP 14: 11; HŞ *tileg*, 258;

[Kıp.T.] CC-II 66a/29b; Kİ *dilek*, 50; K 69b/1; K *tileg*, 123a/9; GT 240/11; İM 254a/2; KFLT 2a/58;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 32a/329; D 696; LD 1243; LGN 9/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 305/6; ŞHD 104a-4; BD 137/1; MDF 2256; Abuş. 1016;

[Çağ.Leh.] YUTS 412; ÖTİL *tiläk*, IV-94;

tilekçi: “dilekte bulunan, dileyen”, [Kar.T.] KB 4778;

[Çağ.Leh.] YUTS 412;

tilemsin-: “ister görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 259;

tilen-:

(1) “istemek, dilenmek”, [Kar.T.] DLT I, 407; R 38: 7; KB 443; TİEMKök 1: 5;

[Har.T.] HAP 38: 6;

[Kıp.T.] KMTT 45a/13; K 172a/9; EDM 20b/14; BM *dilen-*, 51a/3; GT 129/12; İM 202b/7; MGİ *dilen-*, 265b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 1495;

[Çağ.Leh.] UTİL V-487; ÖTİL *tilän-*, IV-94;

(2) “isteyip aranmak”, [Kar.T.] DLT I, 407;

- “yalvarmak”, [Çağ.Leh.] UTİL V-487;
- “dilenmek, dilenci olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL V-487;

tileş- (I): “(kayıp bir şeyi) bulmak için yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 108;

tileş- (II): “karşılıklı istemek, birbirinden dilemek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 233;

[Har.T.] HAP 60: 10;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 161;

tilet-: “istetmek, aratmak”, [Kar.T.] DLT II, 310; KB 6524;

[ET.] AYÇaç 643/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 563; LGN 20/1;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 103a-4;

tilge-: “uzunlamasına dilinen, et parçası; uzunlamasına olan şeyler”, [Kar.T.] DLT I, 429;

tili-: “temren yuvasından okun yukarısına doğru sarılan sırim”, [Kar.T.] DLT III, 233;

tilim-: “dilim, boyuna kesilmiş veya yarılmış her şey”, [Kar.T.] DLT I, 397;

[Kıp.T.] CC-II 66a/9; EDM *dilim*, 5a/8;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1016;

[Çağ.Leh.] YUTS 412; ÖTİL IV-95;

tilimsin-: “sırım yapar görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 262;

tilin-: “(deri, kayış gibi) boylamasına yırtılmak, dilinmek”, [Kar.T.] DLT II, 149;

[Çağ.Leh.] UTİL V-493;

tiliş-: “(kayış yaparken deriyi), boylamasına yırtmada dilmede yardımlaşmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 108;

[Çağ.Leh.] UTİL V-492;

tilkü-: “tilki”, [Kar.T.] DLT II, 343; KB 2312;

[ET.] IB 70; AYÇaç 610/15;

[Har.T.] HŞ 1516;

[Kıp.T.] CC-I *tülkü*, 42b/30; Kİ *dilkü*, 50; KMTT 11b/9; K *tülkü*, 54a/4; EDM 7b79; EDM *tilki*, 7b/9; BM *tilküw*, 15b/2; RS *dilkü*, 195b-20; RS 199c-23; GT *tülki*, 51/4; İM 354a/6; BVAğar *tülkü*, 31b/14;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *tülkü*, 169; LD *tülkü*, 276;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *tülki*, 141b-12; ŞHD *tülkü*, 141b-10; Abuş. *tülkü*, 1027;

[Çağ.Leh.] YUTS *tülke*, 430; ÖTİL *tülki*, IV-186;

- “uyanık, kurnaz kimse”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tülki*, IV-186;

tilkül-en-: “(adam için) tilkiymiş gibi oradan oraya kaçıp yaltaklanmak”, [Kar.T.] DLT III, 202;

tilmaç: “tercüman”, bk. **tılmaç**.

tilmür-: “hasretle bakmak, aramak”, bk. **telmir-**.

tilsiz: “dili olmayan, konuşamayan, dilsiz”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 71;

[Har.T.] HŞ 3154;

[Kıp.T.] CC-I 50a/14; RS 191a-23; KFLT *dilsüz*, 364b/39; MES *dilsüz*, 42a/2;

[Çağ.T./K.D] MA B34a/12;

[Çağ.Leh.] YUTS 412; UTİL V-488; ÖTİL IV-97;

- “çok konuşmayan, sessiz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-97, 98;

tiltür-: “(kayı vb. şeyleri) boylamasına kestirmek için emir vermek, dildirmek”, [Kar.T.] DLT II, 175;

tilve: “deli”, bk. **telbe**, **telü**, **telwe**, [Kar.T.] KB 2655;

tim (I): “içkiyle dolu tulum”, [Kar.T.] DLT III, 136;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 749⁷⁵⁵;

- “damla”, [Çağ.T./K.D] ŞDG 9/2⁷⁵⁶;

tim (II): “bazı kimselere göre içki tüccarı”, [Kar.T.] DLT III, 136;

- “çarşı, bedesten”, [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 38b/398;

timçi: “içki tüccarı, meyhaneci”, [Kar.T.] DLT III, 136; KB 2098;

⁷⁵⁵ Aşığın Mektubunu Mütalaa Etmesi ve Cevap Göndermesi başlığı altında geçen beyit şöyledir: *isip vuşlat bahâridin nesîmî / açılıp sıpsırıkça şevk timi*. Köktekin, kelimeyi “perde” olarak anlamlandırmıştır ama anlamından emin değildir.

⁷⁵⁶ *tim tim eşkim kanıdın boldı perşân közlerim / gül gül açılğan yüziğe bu gülistânım fedâ* şeklinde geçmektedir.

timin: “demin, biraz önce”, [Kar.T.] DLT I, 409⁷⁵⁷;

[ET.] AYUçar 0708; Üİ 103b/3;

- “kolayca”, [ET.] UM I 170;

tin: “yular, dizgin”, [Kar.T.] DLT I, 339;

[Kıp.T.] RS 196b-10;

tin-: “dinmek, sona ermek, tükenmek”, bk. **tın-**.

tiñ (I): “denk, uygun”, bk. **teñ**.

tiñ (II): “nefes”, bk. **tın**, **tınığ**.

tiñiz: “deniz”, bk. **teñiz**, [Kar.T.] AH Bu 65;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *diñiz*, 9b/89; MEs. 41a/428; LGN 70/12;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 65a-7;

tiñle-: “dinlemek”, bk. **tıñla-**, [Kar.T.] DLT I, 96; TİEMKök 7: 204;

[ET.] KT G 2;

[Har.T.] AKYB Ka.II. 20; MM 351-1;

[Kıp.T.] K 90a/8; K *diñle-*, 155b/9; GT *diñle-*, 175/6; KFLT *diñle-*, 291b/50;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 15a-2;

[Çağ.Leh.] YUTS *tiñli-*, 413; YUTS *tiñşi-*, 413;

- “kulak misafiri olmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *tiñtiñli-*, 413;

tiñlet-: “dinletmek”, bk. **tıñlat-**.

tiñri: “Tanrı”, bk. **teñri**.

tiñ tur-: “kalkarak dikilmek”, [Kar.T.] DLT III, 356-357;

tir-: “biriktirmek, dermek, toplamak”, bk. **ter-**, [Kar.T.] DLT II, 39; AH 248; KB 3385;

⁷⁵⁷ Atalay bu kelimeyi *témin* şeklinde okumuştur.

[ET.] BK *ter-*, K 8; AYÖlmez 175/22;

[Kıp.T.] KMTT *dir-*, 35b/7; K 26a/4; GT 86/7; İM 437b/1; KFLT *dir-*, 293a/32; BVÖzgür *dir-*, 25/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 205/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 153/3; MDF 465;

tire-: “destek yapmak, diremek, dayamak”, [Kar.T.] DLT III, 262;

[Kıp.T.] MG 23a/9;

[Çağ.T./K.D] ML *tirge-*, 147;

[Çağ.Leh.] YUTS *tiri-*, 414; UTİL *tiri-*, V-458; ÖTİL *tirä-*, IV-108;

- “sormak, sual etmek, aramak, araştırmak”, [Çağ.T./K.D] ML *tirge-*, 147;
- “engellemek, tenkid etmek, azarlamak”, [Çağ.T./K.D] ML *tirge-*, 148;

tiregü: “kendisine dayanılacak ve yelken vb. şeyleri dik tutacak nesne, direk”, [Kar.T.] DLT I, 447;

tirek (I): “kavak ağacı”, bk. **terek**, [Kar.T.] DLT I, 387;

[Har.T.] HŞ *terek*, 909;

[Kıp.T.] RS *tèrek*, 202a-21;

[Çağ.Leh.] YUTS *tèrek*, 409; UTİL *tèrek*, V-422; ÖTİL *teräk*, IV-70;

- “ağaç”, [Kıp.T.] CC-I *terek*, 39b/14; EDM 5b/13; EKK *terek*, 66a/13; BM *direk*, 9b/8; GT 297/5; [Çağ.T./K.Ö.D] LD *dıraht*, 37⁷⁵⁸; [Çağ.T./K.D] MA *dıraht*, A14b/9; B *dıraht*, 133b/7; [Çağ.T./K.S.D] ŞRT *dıraht*, 7b/01; [Çağ.Leh.] ÖTİL *düräht*, I-559;
- “bitkinin sap kısmı”, [Çağ.T./K.D] B *dıraht*, 231b/2;

tirek (II): “direk, destek, dayanak”, [Kar.T.] R 64: 9;

[Har.T.] NF 307-6; HŞ 4395;

⁷⁵⁸ Bu kelime Farşçadan Çağatayca'ya geri bu şekilde geçmiştir.

[Kıp.T.] CC-II 72a/19; **Kİ direk**, 48; **İM** 78b/2; **KFLT direk**, 377b/34; **MGİ direk**, 12a/6; **MES direk**, 4a/1;

[Çağ.Leh.] YUTS 414; **UTİL** V-449, 450; **ÖTİL tiräk**, IV-108; **ÖTİL tirgäk**, IV-109;

- “yardım veren güç”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL tiräk**, IV-108;

tireklik: “kapı için hazırlanan direklik ağaç”, [Kar.T.] **DLT** I, 509;

tireklik: “kavağın bittiği yer, kavaklık”, [Kar.T.] **DLT** I, 509;

- “ağaçlık, ağaç olan”, [Çağ.T./K.D] **B dırahtlık**, 281b/5;

tirel-: “direk veya dayak dikilmek, takılmak”, [Kar.T.] **KB** 4428;

[Çağ.Leh.] YUTS 414; **ÖTİL tiräl-**, IV-108;

tiren- (I): “(bir şeyden) imtina etmek, kaçınmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 145-146;

tiren- (II): “dayanmak, direnmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 145-146; **KB** 3885;

- “dayanmak, yaslanmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 414;

tireş- (I): “sert bir şekilde tartışmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 414;

tireş- (II): “(direk gibi şeyleri) dikmede yardımcı olmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 95;

tireş- (III): “(hayvanları birlikte) direnmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 96;

tirgeş (I): “kalabalık yüzünden yürümede zorluk çekme”, [Kar.T.] **DLT** II, 206;

tirgeş- (II): “katar halinde dizilmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 206;

tirgi: “sofra”, bk. **tergi**, **tirki**, [Kar.T.] **DLT** I, 429;

[Har.T.] **HAP** 5: 112;

- “tepsi”, [Kıp.T.] **Kİ dirgi**, 48;

tirgü: “sofra örtüsü”, [Kar.T.] DLT I, 428;

tirgüçi: “deren, biriktiren, toplayan”, [Kar.T.] DLT II, 51; KB 4392;

tirgük: “direk”, [Kar.T.] KB 3463;

[ET.] Üİ 111a/1;

tirgür-: “diriltmek, canlandırmak”, bk. **tirgüz-**, [Kar.T.] DLT II, 179; R 46: 33; KB 4717; TİEMKök 2: 258;

[ET.] Hua. 26(2);

[Har.T.] HAP 35: 9; HŞ 3936;

[Kıp.T.] K 34b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 231/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 40a/03;

tirgüz-:

(1) “diriltmek”, bk. **tirgür-**, [Kar.T.] AH 20; R 7: 158; TİEMKök 8: 24;

[Har.T.] NF 438-5; HAP 36: 33;

[Kıp.T.] CC-II *tirgiz*, 71b/4; K 128b/4; GT *tirgiz-*, 338/6; İM *tirgüz-* ~ *tirgiz-*, 240a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 52: 3; MSD 267; YED 40/7; LD 821;

[Çağ.T./K.D] NİD 18/2; HBD 7/2; ŞHD *tirgiz-*, 29a-8; ŞHD 130b-1; BD 489;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tirgiz-*, IV-109;

(2) “yeniden meydana getirmek, değiştirmek”, [Kar.T.] R 34: 49;

- “yaşatmak”, [Har.T.] HAP 16: 97; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 20: 5;

tirig (I):

(1) “canlı, diri, sağ”, [Kar.T.] DLT I, 386; AH 17; R 3: 169; KB 5689; 3: 27;

[ET.] KT G-D; AYÇağ 623/16; Hua. 93;

[Har.T.] MM 22-1; NF 262-1; HAP 6: 95; HŞ 188;

[Har.T.] HŞ *tiri*, 4618;

[Kıp.T.] CC-I *tiri*, 39a/24; KMTT *tiri*, 27b/8; K 87b/2; RS 191b-25; GT *tiri*, 195/5; İM 466b/1; İM *tiri*, 243b/1; KFLT *diri*, 395a/26; MGİ *diri*, 195a/1; BVAğar *tiri*, 34b/24;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *tirik*, 30a/311; GD 37: 5; MSD 65; D 484; T 135; LD 546; LGN 32/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 13/5; HBD 73/3; ŞDG 3/8; MA A29b/6; MDF 512; BTĐ VIII/6;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT *tirik*, 79b-6; ŞRT *tiri*, 55b/06;

[Çağ.Leh.] YUTS *tirik*, 414; UTİL *tirik*, V-456; ÖTİL *tirik*, IV-109;

(2) “Esmā-i hüsnadan Hayy”, [Kar.T.] R 20: 111; TİEMKök 20: 111;

[Har.T.] HAP 3: 2;

- “hayat, dirilik”, [Kıp.T.] CC-II *tiröv*, 61a/20-21;
- “kürk”, [Kıp.T.] İM *tiri ton*, 97b/1;
- “pişmemiş, çiğ kalmış”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tirik*, IV-109;
- “taze, solmamış”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tirik*, IV-109;
- “güçlü, dirençli, sağlıklı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tirik*, IV-109;

tirig (II): “meclis, danışma topluluğu”, [Kar.T.] DLT I, 388;

tirig (III): “biriktirme”, [Kar.T.] DLT II, 41;

- “cimri”, [Çağ.Leh.] YUTS *tirik*, 414; UTİL *tirik*, V-456;

tirigle: “hayatta iken, diri olarak”, [Kar.T.] DLT III, 257;

[Har.T.] NF 358-11;

tiriglik:

(1) “hayat, yaşantı, ömür”, [Kar.T.] R 35: 5; KB 1516; TİEMKök 11: 61;

[Har.T.] MM 240-1; NF 435-13; HAP 29: 64; HŞ 1065;

[Kıp.T.] CC-II *tirilik*, 63a/27; K 28a/7; BM *tirlik*, 11b/1; GT *tirlik*, 158/13; MGİ *dirlik*, 126a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 21: 1; D 246;

[Çağ.Leh.] YUTS *tiriklik*, 414; UTİL *tiriklik*, V-457; ÖTİL *tiriklik*, IV-110;

(2) “kâfi olma, kifayet etme”, [Kar.T.] R 39: 36;

(3) “refah, geçimlik, maişet, geçinilecek şey”, [Kar.T.] R 28: 58;

[Har.T.] HAP 28: 58;

- “dirilik, canlılık”, [Har.T.] HAP 40: 15; [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 21b/220; MSD 452; YED *tiriklik*, 112/4; T 112; LD 291; [Çağ.T./K.D] HBD 52/6; MA A10b/8; BD 191/1; [Çağ.T./K.S.D.] ŞT *tiriklik*, 93b-6; ŞRT *tiriglig*, 9a/04; [Çağ.Leh.] ÖTİL *tiriklik*, IV-110;

tiril-:

(1) “dirilmek, canlanmak”, [Kar.T.] DLT II, 127; TİEMKök 7: 25;

[ET.] BK D 31; IBTekin 13;

[Har.T.] MM 34-4; NF 334-8; HŞ 1068;

[Kıp.T.] CC-I 23b/23; KMTT ; K 21a/3; GT 190/3; KFLT *diril-*, 241b/21; BVAğar 57a/25;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 16b/165; GD 34: 4; YED 279/4; D 484; LD 546; LGN 7/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 129/9; HBD 80/5; BD 90/1; MDF 43; BTD XII/8;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 93b-16;

[Çağ.Leh.] YUTS 414; UTİL V-458; ÖTİL *tiril-*, IV-110;

(2) “yaşamak, ömür sürmek”, [Kar.T.] DLT II, 127; AH 365; R 20: 74; KB 2022; TİEMKök 20: 74;

[Har.T.] MM 282-2; HAP 23: 37;

[Kıp.T.] CC-I 29b/22; RS 186a-9; GT 48/11;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 160b-8;

- “doğmak”, [Çağ.T./K.D] MA B79b/3;

tirilgen (I): “(bir şeyle) devamlı yaşayan, ömür süren”, [Kar.T.] DLT I, 523;

tirilgen (II): “devamlı toplanan, inziva ve toplanma adeti olan”, [Kar.T.] DLT I, 523;

tirimsin-: “(para vb.) biriktiriyor görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 261;

tirin-: “toplanmak”, [Kar.T.] DLT II, 146; KB 2285;

tiriş-: “(cemaat) hareket etmek, bir işe girişmek”, [Kar.T.] DLT 883⁷⁵⁹;

- “gayret etmek, çabalamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tiriş-*, IV-111;
- “kırışmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tiriş-*, IV-111;
- “acı çekmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tiriş-*, IV-111;

tirki: “sofra”, bk. **tergi**, **tirgi**, [Kar.T.] KB 2549;

[Har.T.] NF 289-1;

[Kıp.T.] CC-II 81a/7; RS *térki*, 194a-12;

tirnek: “halkın karar vermek için toplanması, topluluk”, [Kar.T.] DLT I, 477; KB 4829;

tirsek: “dirsek”, bk. **tirsgek**, [Kar.T.] R 5: 6;

[Har.T.] MM 70-2; NF 136-12; HAP 5: 6;

[Kıp.T.] KMTT 21b/4; EDM 13a/12; EKK 68b/3; RS 198c-13; İM 87b/2; KFLT *dirsek*, 272a/12; MGİ *dirsek*, 116a/3; MES *dirsek*, 22b/6; MG 19b/7; BVÖzgür *dirsek*, 27/1; BVAğar 4a/23;

[Çağ.T./K.D] SM 123; MDF 654;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tirsäk*, IV-114;

- “nesnelerin köşeli kısmı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tirsäk*, IV-115;
- “el parmaklarından dirseğe kadar olan mesafe, uzunluk”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tirsäk*, IV-115;

tirsgek (I): “göz kapağında çıkan sivilce”, [Kar.T.] DLT III, 424;

- “dilde çıkan bir tür tümsek yara, çıkıntı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tirsäk*, IV-115;

⁷⁵⁹ Bu kelime Atalay’ın kitabında bulunmamaktadır. Bu nedenle buraya Ercilasun ve Akkoyunlu’nun kitabında kelimenin tespit edildiği sayfa numarası verilmiştir.

tirsgök (II): “dirsek”, bk. **tirsek**, [Kar.T.] DLT III, 424;

tiş: “diş”, [Kar.T.] AH 131; KB 1453; TİEMKök 5: 45;

[ET.] AYAYazlı 1136-1137; Hua. 93;

[Har.T.] MM 37-2; NF 12-16; HAP 5: 45; HŞ 145;

[Kıp.T.] CC-I 47b/24; KMTT 21a/10; K 2a/2; EDM 13a/6; EKK 68a/8; RS *diş*, 189b-17; RS 189b-15; GT 156/12; İM 460a/2; KFLT *diş*, 354b/39; MGİ *diş*, 72a/2; BVÖzgür *diş*, 36/4; BVAğar 30a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 9b/90; GD 32: 1; MSD 525; YED 17/7; D 500; T 152; LD 1265; LGN 78/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 311/5; SM 100; HBD 107/5; ŞHD 73a-4; MA B22b/11; BD 47/3; MDF 901; Abuş. 1017;

[Çağ.Leh.] YUTS *çiş*, 83; UTİL *çiş*, V-758; ÖTİL IV-118;

- “eski yazıda harflerde bulunan diş”, [Kıp.T.] KFLT *diş*, 416a/6;
- “makine ve aletlerde bulunan dişe benzeyen kısım”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-118;

tişe-: “(orak, testere, değirmen taşı vb.) aletlerin dişlerini bilemek”, [Kar.T.] DLT III, 267;

[Kıp.T.] K 35a/8;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tişü-*, IV-119;

tişek: “iki yaşında koyun”, [Kar.T.] DLT I 387;

[Har.T.] HŞ *şişek*, 1641;

[Kıp.T.] KMTT *şişek*, 15b/12; BM *şişek*, 13a/8;

[Çağ.T./K.S.D.] ŞT 77a-5⁷⁶⁰;

⁷⁶⁰ Ol ölgendin soñ Merdân tigenni [77a] (1) pâdişâh kıldılar ve Merdân yıldam ve atkuçı yigit irdi. Ammâ ‘aqlı hîç yok (2) irdi. Bu gâyetde kim bir kün körünüşde olтурғанда biglerine bakıp ayttı: (3) İşfahânnı fülânnı saña berdim. Kazminni saña berdim. Şundağ tip Hırāsân ve (4) ‘İraq ve Rumnıñ ança bile turğan şehrleriniñ bir bir atların tutup (5) nökerlerine üleştürdi. Teñrim berse sizlerge bereyim timedı. Mundağ tise *tişek* (6) bolmas irdi. Meniñ vilâyetlerim turur. Sizlerge berdim tip ta‘zîm kıldur(7)dı. Şeklinde geçen kelime Ölmez, “kusur, yanlış” olarak anlamlandırmıştır. Ama bu anlamdan emin değildir.

[Çağ.Leh.] YUTS *işşek*, 180;

tişel-: “orak, testere, değirmen taşı vb. aletlerin) dişleri bilenmek”, [Kar.T.] DLT II, 128;

tişet-: “(orak, testere, değirmen taşı vb. aletlerin) dişlerini biletmek”, [Kar.T.] DLT II, 307;

tişi: “kadın, dişi”, [Kar.T.] AH 88; R 4: 127; KB 3574; TİEMKök 2: 228;

[ET.] AYÖlmez 157/8; UM I 73;

[Har.T.] MM 71-3; NF 187-17; HAP 33: 50; HŞ 2136;

[Kıp.T.] CC-I 47b/5; K 7b/2; EKK 69b/3-5; RS *dişi*, 191a-8; RS 199b-12; İM 246b/7; KFLT *dişi*, 386b/23; MGİ *dişi*, 208a/1; BVÖzgür *dişi*, 16/7; BVAğar 13b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 74/11;

[Çağ.T./K.D] MA 3478(B); MDF 1353; Abuş. 1017;

[Çağ.Leh.] YUTS *çişi*, 83; UTİL *çişi*, V-763;

- “zevce, eş”, [Har.T.] HAP 4: 23;
- “bir şeyin dişişi”, [Kıp.T.] CC-I 54b/4; KMTT 26a/8;

tişle- (I): “ısırmak, dişlerini batırmak”, [Kar.T.] DLT III, 294; KB 4601;

[Har.T.] HŞ 1389;

[Kıp.T.] CC-I 18a/3; KMTT 44a/11; BM *işle-*, 63b/5; GT 258/13; İM 95b/2; KFLT *dişle-*, 204v/25; MGİ *dişle-*, 203b/1; MG 36b/8; BVÖzgür *dişle-*, 114/5; BVAğar 16b/7;

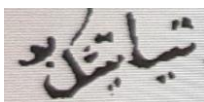
[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 6b/59; MSD 505; YED 318/4; D 868; LD 729; LGN 80/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 259/5; ŞHD 139a-8; BD 107/3; Abuş. 1018;

[Çağ.Leh.] YUTS *çişli-*, 83; UTİL *çişli-*, V-762; ÖTİL *tişlâ-*, IV-119;

- “dişleri arasına alıp tutmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tişlâ-*, IV-119;
- “terslemek, azarlamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tişlâ-*, IV-119;

tişle- (II): “dişlere vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 294;

tişlen- (I): “(bebek için) dişleri çıkmak”, [Kar.T.] DLT II, 244;

tişlen- (II): “(orak vb. aletlerin) dişleri bilenmek”, [Kar.T.] DLT II, 244;

tişilen- (III): “evlenmek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 22;

tişilig: “dişi”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 24;

tit- (I): “direnmek, karşı koymak”, [Kar.T.] DLT II, 292; KB 1083;

- “bağışlamak, vermek, feda etmek”, [ET.] AYÇağ 616/2;

tit- (II): “yara için acımak”, [Kar.T.] DLT I, 386;

tit- (III): “parçalamak”, bk. tit-.

titig (I): “yara”, [Kar.T.] DLT I, 386;

- “akıllı, zeki”, [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 34b/356;

titig (II): “çamur, balçık”, [Kar.T.] DLT I, 386; KB 3723;

[ET.] IB 70; AYÇağ 619/17;

titig tit-: “(yara için) çok şiddetli acımak”, [Kar.T.] DLT I, 386;

titim: “azim, inat”, [Kar.T.] KB 1961;

- “cesur, kahraman”, [ET.] Üİ *titimlig*, 1109a/4;

titin-: “karşı koymak, direnmek”, [Kar.T.] DLT II, 144;

- “bir şeyi yapmaya cesaret etmek, cüret etmek”, [ET.] AYÇağ 616/12;

titir: “dişi deve”, [Kar.T.] DLT I, 361; KB 206;

[ET.] IB 30;

- “Arap deveesi”, [Kıp.T.] KMTT 15a/11;

titiş-: “yün ditmekte veya elbise parçalamakta yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 89;

titiz: “kekremesi tadı olan şey”, [Kar.T.] DLT I, 365;

titizlik: “acıklık ve kekrelilik”, [Kar.T.] DLT I, 506;

titre-: “(soğuk, korku vb. sebeplerden bedenin bir kısmı ya da tamamı için) sarsılmak, kımıldamak”, [Kar.T.] R 7: 155;

[ET.] AYAYazlı 1269;

[Har.T.] NF 243-3; HŞ 301;

[Kıp.T.] CC-I 27b/15; Kİ *ditre-*, 48; K 147b/2; GT 276/13; MGİ *ditre-*, 133b/6; MG 114a/1; BVAğar 42a/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 25b/262; MSD 718; YED 85/4; LD 745; LGN 8/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 264/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *titri-*, 415; UTİL *titri-*, V-447; ÖTİL *titrā-*, IV-117;

- “gelinlerin başına takılan süslü taç”, [Çağ.T./K.D] HBD *titregüç*, 121/7;
- “(ses) titremek, kesik kesik çıkmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *titrā-*, IV-117;

titreş-: “(insan için) titremek, titreşmek; (nesne için) yerinden oynamak”, [Kar.T.] DLT II, 218;

[Çağ.Leh.] YUTS 415;

titrū: “tam, sabit, doğru, dikkatli”, [Kar.T.] KB 328;

[ET.] AYÖlmez 158/15;

titrū bak-: “dikkatle, dik dik bakmak”, [Kar.T.] DLT II, 292;

[Kıp.T.] Kİ *ditruv baḳ-*, 48;

titür-: “(bir şey) dedirtmek, söyletmek”, [Kar.T.] DLT III, 186⁷⁶¹; KB 1368;

tiwe: “deve”, bk. **deve, devey, teve, tewe, tewi**, [Kar.T.] KB 206;

[Har.T.] HAP 22: 36;

[Kıp.T.] K 2a/3; İM *tife*, 296b/6; BVAğar 7a/14;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *tive*, 76b-6; MDF *tive*, 1169;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *tive*, 102b-11;

tiyiñ: “sincap”, [Kar.T.] KB 5367;

[Kıp.T.] Kİ *beyen*, 37; KMTT *teyin*, 12a/10; RS 199c-29; İM *teyin*, 355a/2;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *tiyin*, 55b-13;

[Çağ.Leh.] YUTS *tiyin*, 415; UTİL *tiyin*, V-503; ÖTİL *tiyin*, IV-85;

tiz (I): “diz”, bk. **diz**, [Kar.T.] DLT III, 123; R 19: 72; KB 4058; TİEMKök 19: 72;

[ET.] IB 93; AYÖlmez 132/2;

[Har.T.] MM 72-3; NF 79-7; HŞ 4308;

[Kıp.T.] Kİ *diz*, 48; KMTT 22a/12; CC-II 64b/3; K 8a/6; EKK 68b/11; RS 199a-16; İM 151a/8; KFLT *diz*, 151b/24; MGİ *diz*, 147b/3; MG 8b/3; BVÖzgür *diz*, 50/4; BVAğar 4b/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 63/9;

[Çağ.T./K.D] SM 154; ŞHD 123b-9; MDF 845; Abuş. 1018;

[Çağ.Leh.] YUTS 415; UTİL V-458; ÖTİL IV-83;

tiz (II): “yüksek olan yer”, [Kar.T.] DLT III, 123;

tiz-: “dizmek, sıralamak”, [Kar.T.] DLT II, 9; KB 6616;

[ET.] AYÇetin 443;

[Kıp.T.] K 48a/3;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1018;

[Çağ.Leh.] YUTS 416; ÖTİL IV-85;

tizgin: “dizgin”, [Kar.T.] DLT I, 339;

[Har.T.] NF 440-12; HŞ 1303;

⁷⁶¹ Atalay bu kelimeyi *tétür*- şeklinde okumuştur.

[Kıp.T.] CC-I 52a/1; KMTT 14b/13; K 133b/2; EDM *tüzgün*, 8b/7; RS 196b-11; RS *tizgün*, 196a-28; İM 192a/7;

[Çağ.T./K.D] MA B88a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 415; UTİL V-460; ÖTİL IV-83;

- “kontrol, mesuliyet, sorumluluk”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-83;

tizgök (tizig ok): “katar halinde, katar katar”, [Kar.T.] DLT 885⁷⁶²;

tizig: “her şeyin saf halinde olanı, sıra, dizi”, [Kar.T.] DLT I, 387; TİEMKök 18: 48;

[ET.] AYAYazlı 0275; Üİ 126a/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *tiziğ*, 415; UTİL *tiziğ*, V-463;

- “gerdanlık”, [Çağ.Leh.] YUTS *tiziğ*, 415; UTİL *tiziğ*, V-463;

tizil-: “birisi tarafından veya kendi kendine dizilmek, sıralanmak”, [Kar.T.] DLT II, 127; KB 5676; TİEMKök 6: 27;

[Har.T.] HŞ 1433;

[Kıp.T.] K 152b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 79/4;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1018;

[Çağ.Leh.] YUTS 415; UTİL V-463; ÖTİL IV-84;

tizildürük: “ayakkabıların ucuna takılan bakır pullar”, [Kar.T.] DLT I, 529;

tizim: “dizi, bir dizilik”, [Kar.T.] DLT I, 396;

[Çağ.Leh.] ÖTİL IV-84;

- “liste”, [Çağ.Leh.] YUTS 415; UTİL V-463; ÖTİL IV-84;

⁷⁶² Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

tizin-: “kendisi dizmek”, [Kar.T.] DLT II, 146;

tiziş-: “dizmede yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 100;

[Çağ.Leh.] UTİL V-463;

tizle-: “dizleriyle bastırıp ezmek”, [Kar.T.] DLT III, 294;

tizlet-: “dizle bastırmak için emir vermek, dizle bastırtmak”, [Kar.T.] DLT II, 342;

tizlin-: “dizilmek”, [Kar.T.] DLT II, 243;

- “diz çökmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *tizlen-*, 415;

tizme: “içine ip geçirildikten sonra ağzı bağlanan şalvarın uçurluğu, kesen, n ağzı vb. şeyler”, [Kar.T.] DLT I, 433;

to: “bulamaç kıvamında pişen un”, [Kar.T.] DLT III, 207;

toğ: “toy kuşu”, [Kar.T.] DLT III, 142;

toğ-: “doymak”, bk. **toy-**, [Kar.T.] DLT III, 439; KB 3113;

[ET.] KT G 8; AYAYazlı 0642;

toğgur- (I): “doymak”, bk. **toğur-**, [Kar.T.] DLT II, 176;

toğgur- (II): “bıktırmak, nefret etme dercesine getirmek”, [Kar.T.] DLT II, 176;

toğgurdaçı: “Oğuz lehçesinde doyuran”, [Kar.T.] DLT II, 256;

toğgurgan: “açları devamlı doyuran”, [Kar.T.] DLT II, 256;

toğgurguç: “Ölçünlü Türkçede doyuran”, [Kar.T.] DLT II, 256;

toğgurguluk: “doymaya hakkı olma”, [Kar.T.] DLT II, 256;

toğgurmuş: “doyurulmuş”, [Kar.T.] DLT II, 257;

toğgurt-: “doyurulması için emir vermek, doyurtmak”, [Kar.T.] DLT II, 256;

toğgurumsın-: “doyurur görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 263;

toğgurun-: “kendi başına karnın doyurmak”, [Kar.T.] DLT II, 202;

toğguruş-: “karın doyurmada yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 201;

toğlıç: “bir kuş”, [Kar.T.] KB 5377;

toğum: “doyum”, [Kar.T.] KB 4587;

toğun-: “doymuş gibi görünmek, doymak”, [Kar.T.] DLT II, 144; KB 4774;

toğur-: “doyurmak”, bk. **toğgur-**, [Kar.T.] DLT II, 76; KB 2976;

[ET.] AYÖlmez 154/9-10;

[Har.T.] HŞ *toyur-*, 1794;

[Kıp.T.] CC-II *toydur-*, 72b/6;

toğ: “toz, deşilen toz, duman”, [Kar.T.] DLT III, 127; KB 5426; TİEMKök 10: 26;

[Har.T.] NF 153-2; HAP 80: 40;

[Çağ.T./K.D] BD 152/1;

[Çağ.Leh.] UTİL V-248;

toğ- (I):

(1) “doğmak, dünyaya gelmek”, bk. **tuğ-**, [Kar.T.] DLT II, 14; KB 4021;

[ET.] Aç. a 2; Üİ 119a/14;

[Har.T.] HŞ 2213;

[Kıp.T.] CC-I 19a/2; CC-I *tuv-*, 19a/1; Kİ 49; K 42b/3; RS 191c-27; GT 243/6; İM 291b/7; KFLT 398b/23; MGİ *doğ-*, 38a/3; MGİ 16a/4; BVÖzgür 40/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 398; D 299; T *toğ-*, 110; LD 277; LGN 48/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 49/2; HBD *tuğ-*, 21/2; ŞHD 121a-3; MA A44a/9; BTD V/2;

(2) “güneş, ay için yükselmek, mecazi anlamda doğmak”, bk. **tuğ-**, [Kar.T.] DLT II, 14; KB 1072;

[ET.] IB 39;

[Har.T.] MM 59-2; HAP 15: 73; HŞ 164;

[Kıp.T.] Kİ 49; K 38a/5; EKK 66a/3-4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 23: 1; MSD 405; T 236;

- “meydana çıkmak, oluşmak, belirmek”, bk. **tuğ-**, [ET.] AYÇetin 47; [Har.T.] HŞ 4242;
- “(biri) ortaya çıkmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] T 236;

toğ- (II): “toz vb. için kalkmak; yıldız vb. için parlamak”, [Kar.T.] DLT III, 183;

[ET.] AYÇetin 379;

toğa (I): “doğma, doğuştan”, [Kar.T.] AH 485;

toğa (II): “hastalık”, [Kar.T.] KB 5979;

togaklık: “süzgeç yapmak için hazırlanan tahta”, [Kar.T.] DLT I, 503⁷⁶³;

toğar: “doğu”, [Kar.T.] KB 1959;

toğra-: “kesmek, doğramak”, [Kar.T.] DLT III, 311;

[Har.T.] NF 25-1;

[Kıp.T.] K 31a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 23/9;

[Çağ.T./K.D] HBD 179/4; Abuş. 1018;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 81a-13;

[Çağ.Leh.] YUTS *toğri-*, 416; ÖTİL *toğrü-*, IV-256;

togradaçı: “Oğuz ve Kıpçaklarla göçebelerden onlara uyanlar ve Suvarlarda doğrayanlar”, [Kar.T.] DLT III, 314;

tograg: “doğrama”, [Kar.T.] DLT III, 317;

togragsak (I): “doğramaya istekli olan”, [Kar.T.] DLT III, 314;

togragsak (II): “Oğuz ve Kıpçaklarda doğrama hakkı olan”, [Kar.T.] DLT III, 314;

tograguçı: “doğrayan”, [Kar.T.] DLT III, 314;

tograguluk: “doğrama hakkı olan”, [Kar.T.] DLT III, 315;

tograğ: “karakavak”, [Kar.T.] DLT I, 468;

[Çağ.Leh.] YUTS 416; UTİL V-251, 252;

⁷⁶³ Atalay bu kelimeyi *tugaklık* şeklinde okumuştur.

- “kavak”, [ET.] IB 99;

togral-: “(elbise kirden) parçalanmak; ayakta ve kumaşta yapılan şeylerde çatlamalar olmak”, [Kar.T.] DLT II, 230;

[Çağ.Leh.] UTİL V-252;

togran-: “doğrar görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 240;

- “doğranmak, kesilmek”, [Kıp.T.] K 31a/2;

tograş-:

(1) “(et vb. şeyleri) kesip parçalamada yardım etmek”, [Kar.T.] DLT II, 212;

(2) “(elbise vb. şeyler) lime lime olmak, parçalanmak”, [Kar.T.] DLT II, 212;

toğrat-: “et vb. yiyecek doğranması için emir vermek, doğratmak”, [Kar.T.] DLT II, 330;

[Çağ.Leh.] UTİL V-251;

toğrıl (I): “Kençek lehçesinde et ve baharatla doldurulan bağırsak”, [Kar.T.] DLT I, 482;

toğrıl (II): “yırtıcı kuşlardan biri”, [Kar.T.] DLT I, 482;

toğru (I): “doğru, yalan yanlış olmayan, gerçek”, [Kar.T.] KB 2550;

[Har.T.] HŞ 4482;

[Kıp.T.] RS *doğru*, 203c-22; GT *toğrı*, 9/7; İM 32a/4; KFLT *doğrı*, 117b/13; KFLT *doğru*, 4a/81; MGİ *doğrı*, 1b/2; MGİ *toğrı*, 3b/4; MG *toğrı*, 109b/1-6; MES *doğrı*, 1b/6; MES *doğru*, 38b/6; MG 13b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *toğrı*, 37a/381; LD *toğrı*, 614;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *toğrı*, 116a-7; ŞHD 113a-11; BD *toğrı*, 90/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *toğrı*, 416; ÖTİL *toğrı*, IV-257;

- “düz, eğri olmayan, doğru”, bk. *tuvra*, [Kıp.T.] CC-I 37b/8; CC-II *tuvra*, 81a/5b; KMTT 29a/1; [Çağ.T./K.Ö.D] GD *toğrı*, 19: 2; MSD *toğrı*, 222; YED *toğrı*,

328/3; [Çağ.T./K.S.D] ŞT *toğrı*, 68a-6; [Çağ.Leh.] YUTS *toğrı*, 416; ÖTİL *toğrı*, IV-256, 257;

- “hatasız, yanlışsız”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *toğrı*, IV-257;
- “dürüst, edebli, ahlaklı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *toğrı*, IV-257;
- “direkt, doğrudan, dümdüz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *toğrı*, IV-257;

toğru (II): “kılış, hançer ve bıçağın kabzaya sokulan kuyruğu”, [Kar.T.] DLT I, 421⁷⁶⁴;

toğru-: “bir şeye (hedefe) yönelmek”, [Kar.T.] DLT II, 80;

toğruş-: “(hedefe giden yolda) yürüyüp yol almada yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 212;

toğtur-: “doğurtmak”, [Kar.T.] DLT II, 173;

[Çağ.Leh.] YUTS *tuğdur-*, 425;

toğul-: “doğmak”, [Kar.T.] KB 1387;

[Çağ.Leh.] YUTS *tuğul-*, 425;

toğur-: “doğurmak”, [Kar.T.] DLT II, 80; KB 2437;

[ET.] AYÇetin 730; Üİ 117a/14;

[Har.T.] HAP 37: 152; HŞ 3716; NF *tuğur-*, 349-3;

[Kıp.T.] KMTT 45b/6; CC-II 73a/10; CC-II *togır-*, 61b/4-5; CC-II *tuvur-*, 76a/5-6; K 16b/1; BM *doğur-*, 89a/5; GT 291/3; İM 47a/2; KFLT *doğur-*, 265a/14; MGİ *doğur-*, 117b/2; MES *doğur-*, 41a/3; MG 90a/3; BVAğar 14a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 540; LD 1863;

[Çağ.T./K.D] NC 18a/1; MA B88b/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *tuğur-*, 73b-9;

toğ (I): “tok, aç olmayan”, [Kar.T.] DLT I, 358; KB 1191;

[ET.] Ton. 8; AYAyazlı 0722;

[Har.T.] HŞ 4715;

[Kıp.T.] KMTT 27b/9; RS 191b-1; GT 212/9;

[Çağ.T./K.D] ÇH 103; ŞHD 130b-13;

⁷⁶⁴ Atalay bu kelimeyi *tugru* şeklinde okumuştur.

[Çağ.Leh.] YUTS 417; UTİL V-255; ÖTİL IV-251;

- “bol, eksiksiz”, [Çağ.Leh.] UTİL V-255; ÖTİL IV-251;
- “zengin, müreffeh”, [Çağ.Leh.] UTİL V-255; ÖTİL IV-251;
- “dertsiz, kaygısız, karnı geniş, vurdumduymaz”, [Çağ.Leh.] UTİL V-255; ÖTİL IV-251;
- “(renk) derin”, [Çağ.Leh.] UTİL V-255; ÖTİL IV-251;

tok (II):

(1) “başında saç bulunmayan (adam)”, [Kar.T.] DLT I, 332;

(2) “boynuzsuz, boynuzu olmayan (hayvan)”, [Kar.T.] DLT I, 332;

[Çağ.Leh.] YUTS *toḵal*, 417;

toḵaç: “yuvarlak ve yassı ekmek, bazlama”, [Kar.T.] DLT I, 358;

[Çağ.Leh.] YUTS *tuḡaç*, 425; UTİL V-256; ÖTİL *toḵaç*, IV-255;

- “bogırsak, ince uzun bağırsak şeklinde kızartılan hamur”, ÖTİL *toḵaç*, IV-255;

tokaklık: “süzgeç yapmak için saklanan (tahta)”, [Kar.T.] DLT I, 505⁷⁶⁵;

toḵı- (I):

(1) “(kapı, davul vb. için) vurmak, çalmak, çarpmak”, [Kar.T.] DLT III, 268; KB 3291;

[ET.] AYÖlmez 154/4;

[Har.T.] HAP 2: 275;

[Kıp.T.] KFLT *doḵı-*, 42b/46; KFLT *doḵı-*, 8b/24;

(2) “Oğuz lehçesinde birini dövmek, vurmak, zarar vermek”, [Kar.T.] DLT III, 268; KB 4189;

(3) “madeni şeyleri dövmek”, [Kar.T.] DLT III, 268;

(4) “(taş vb.) dokumak, yontmak”, [Kar.T.] DLT III, 268;

⁷⁶⁵ Atalay bu kelimeyi *tukaklık* şeklinde okumuştur.

[ET.] BK K 14;

[Kıp.T.] KMTT *doğu-* 37b/9; CC-II *togu-*, 82b/15;

(5) “(cin) çarpmak”, [Kar.T.] DLT III, 268;

(7) “(kötülük, iyilik, bela vb. için) dokunmak, değmek”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 131;

- “kılıçlamak”, [ET.] BK D 31; [Kıp.T.] KMTT *doğu-* 37b/9;
- “savaşmak, harp etmek”, [ET.] BK G 8;
- “(gemî vb. için) batırmak”, [ET.] UM I 20;
- “kumaş, semer vb. dokumak”, bk. *toğu-*, [Har.T.] NF 210-15; [Kıp.T.] K 22a/4; GT 274/8; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *toğu-*, 332; [Çağ.T./K.D] MA *toğu-*, A56a/8; [Çağ.Leh.] YUTS *toğu-*, 417; UTİL *toğu-*, V-262; ÖTİL *toğu-*, IV-253;
- “örümcek için ağ örmek”, bk. *toğu-*, [Har.T.] NF *toğu-*, 21-12;
- “(söz) uydurmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *toğu-*, 417; ÖTİL *toğu-*, IV-253;
- “(atı) eyerlemek”, [Çağ.Leh.] YUTS *toğu-*, 418;
- “(şiiir, şarkı vb.) yazmak, bestelemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *toğu-*, IV-253;

toğu- (II): “(akarsu) boğup götürmek”, [Kar.T.] DLT III, 268;

toğu- (III):

(1) “iftira etmek”, [Kar.T.] R 34: 8;

(2) “misal vermek, söylemek”, [Kar.T.] R 16: 112; TİEMKök 14: 45;

toğul-: “(madeni şeyler için) dövülmek”, [Kar.T.] DLT II, 129;

- “kumaş için dokunmak”, [Har.T.] NF 245-15; [Çağ.T./K.D] MA *toğul-*, A53b/12;

toğum: “kesilecek hayvan”, [Kar.T.] KB 4669;

tokımak: “çamaşırcının tokmağı”, [Kar.T.] DLT III, 177;

toğın- (I): “isabet etmek, değmek, dokunmak”, [Kar.T.] DLT II, 147;

[Kıp.T.] BM *doğın-*, 26a/10; MGİ *doğın-*, 235b/4; BVAğar *toğın-*, 33a/3;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *toğın-*, IV-253;

toķın- (II):

(1) “Oğuz lehçesinde birisi dövölmek”, [Kar.T.] DLT II, 147;

(2) “(madeni şeyler için) dövölmek”, [Kar.T.] DLT II, 147;

- “vurulmak, çarpılmak”, [Kıp.T.] KFLT *doķın-*, 320b/55;

toķış: “savaş”, bk. **toķuş**, [Kar.T.] DLT I, 367; KB 2365; TİEMKök 17: 5;

[Har.T.] NF 12-15;

toķış-: “savaşmak”, bk. **toķuş-**, [Kar.T.] DLT II, 103; KB 2364; TİEMKök 9: 36;

toķışğu yer: “mihrap, ibadet yeri”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 11;

toķıt-:

(1) “(taş vb.) dokutmak, yontturmak, yaptırmak”, [Kar.T.] DLT II, 308; KB 6551;

[ET.] KT G 12;

[Kıp.T.] K 97b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *toķat-*, 90/7;

(2) “(boyun) vurdurmak”, [Kar.T.] DLT II, 308;

[ET.] O 9;

(3) “(kapıyı) vurdurmak, çaldırmak”, [Kar.T.] DLT II, 308;

[Kıp.T.] KFLT *doķıd-*, 291b/41; KFLT *doķıd-*, 271b/4;

(4) “(madeni şeyleri) dövörmek”, [Kar.T.] DLT II, 308;

- “halı, kumaş için dokutmak, ördörmek” [Har.T.] NF 210-1; [Çağ.T./K.D] MA *toķıt-*, A55b/2;

toķılı: “altı aylık kuzu”, [Kar.T.] DLT I, 106; KB 3096;

- “bir yaşındaki kuzu / koyun”, [Kıp.T.] KMTT 15b/12; BM 13a/9; RS 199b-27; [Çağ.Leh.] YUTS *tohla*, 416; ÖTİL *toḳli*, IV-253, 254;

toḳluḳ (I):

(1) “hayvan için boynuzsuzluk”, [Kar.T.] DLT I, 469;

(2) “insan için kellik”, [Kar.T.] DLT I, 469;

toḳluḳ (II): “tokluk, tok olma durumu”, [Kar.T.] DLT I, 469; AH 186; KB 2615;

[Har.T.] HŞ 4336;

[Kıp.T.] CC-II *toklıḥ*, 57a/33;

[Çağ.T./K.D] NC 30b/10;

[Çağ.Leh.] YUTS 417; UTİL V-259; ÖTİL *toḳliḳ*, IV-254;

toḳsan: “doksan”, bk. **tokson**, [Kar.T.] R 38: 23; TİEMKök 1: 19;

[Har.T.] NF 37-4; HAP 38: 23; MM 210-4;

[Kıp.T.] KMTT 24a/3; K 134b/5; EDM 16b/4; EDM *toḳsan*, 17b/2; EKK 3b/8; EKK *toḳzan*, 3b/9; BM 17b/2; RS 201b-12; RS *toḳzan*, 197b-21; GT 355/11; İM 247a/5; BVAğar 38a/22;

[Çağ.T./K.D] NC 5a/10; ŞHD 6a-13;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *toḳsan*, 80a-4; ŞT 76b-5;

[Çağ.Leh.] YUTS *toxsan*, 416; UTİL V-257; ÖTİL *toḳsân*, IV-255;

tokson: “doksan”, bk. **toḳsan**, [Kar.T.] DLT I, 437;

toḳsu-: “var olmak, vuku bulmak”, [Kar.T.] R 51: 6;

tok tok bol-: “iki kişi arasında sertlik, geçimsizlik olmak”, [Kar.T.] DLT I, 333;

toḳu (I): “kemerin tokası”, [Kar.T.] DLT III, 226;

- “at takımında kullanılan toka”, [Kıp.T.] CC-I *toga*, 52a/2;
- “eyer”, [Çağ.Leh.] YUTS *toḳuḡ*, 417;

toķu (II): “adet, töre, düzen”, [Kar.T.] KB 2490;

toķu-: “dokumak”, bk. **toķı-**.

tokul-: “dövölmek, vurulmak”, bk. **tokıl-**, [Kar.T.] DLT II, 129;

[Har.T.] HŞ 4238;

- “örölmek, dokuma eylemi yapılmak”, [Çağ.T./K.D] Abuş. 1019; [Çağ.Leh.] YUTS 417; UTİL V-261;

tokula-: “(kayışa) toka takmak”, [Kar.T.] DLT III, 326;

- “eyerlenmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *tokul-*, 417;

tokum (I): “kesimlik hayvan, çoğunlukla kesimlik at”, [Kar.T.] DLT III, 59;

toķum (II): “dayanak, destek”, [Kar.T.] KB 3466;

- “semer”, [Çağ.T./K.D] ML 88;
- “eyerin altındaki keçe, yamçı”, [Çağ.Leh.] YUTS *toķam*, 413; YUTS 417; UTİL V-262;

tokun- (I): “(bir yere) çarpmak”, bk. **tokın-**, [Kar.T.] DLT II, 147;

tokun- (II): “kendisi için (hayvan vb.) kesmek”, bk. **tokın-**, [Kar.T.] DLT II, 147;

tokurka: “fıçı ve ibrikteki emzik”, [Kar.T.] DLT I, 489;

toķuş:

(1) “savaş, çarpışma, cenk”, bk. **toķış**, [Kar.T.] R 59: 14; TİEMKök 2: 279;

[Har.T.] NF 74-10; HAP 27: 33; HŞ 710;

[Kıp.T.] K 7b/3; İM 264a/6;

[Çağ.T./K.D] MA 4886;

(2) “cihat”, [Kar.T.] R 9: 24; TİEMKök 3: 142;

tokuş-:

(1) “savaşmak, vuruşmak, mücadele etmek”, **bk. tokış-**, [Kar.T.] DLT II, 103; R 28: 15; TİEMKök 2: 190;

[Har.T.] MM 96-3; HAP 9: 73;

[Kıp.T.] K 144b/9; MG 64a/7;

(2) “öldürmek”, [Kar.T.] R 9: 12;

tokuşgan: “savaşı adet haline getiren; savaşçıyı ve savaşı körükleyen”, [Kar.T.] DLT I, 519;

tokuşmak: “savaş”, [Kar.T.] R 4: 77;

toķuz: “sekizden sonra gelen sayının adı, dokuz”, [Kar.T.] DLT III, 127; R 38: 23; KB 4893; TİEMKök 18: 25;

[ET.] KT K 6; AYÖlmez 186/3; IBTekin 60; Üİ 107a/4;

[Har.T.] HAP 18: 25; HŞ 299;

[Kıp.T.] KMTT 23b/1; CC-II *toğus*, 71b/14; K 41b/6; EDM *tuķuz*, 14b/13; EKK 3b/9; BM 17a/9; RS 197b-3; GT 291/2; İM 61a/4; MGİ *doķuz*, 230a/1; MES 26b/1; MG 112b/9; BVÖzgür 115/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *toķķuz*, 1/13; T 319; LGN 1/5;

[Çağ.T./K.D] NİD *toķķuz*, 2/1; NC *toķķuz*, 7b/1; ŞHD *toķķuz*, 53b-3; MA *toķķuz*, B96b/2; BD *toķķuz*, 5/3; MDF 1097; Abuş. 1019;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *toķķuz*, 65b-1;

[Çağ.Leh.] YUTS *toķķuz*, 417; UTİL *toķķuz*, V-257; ÖTİL *toķķiz*, IV-255;

toķuz on: “doksan, dokuz kere on”, **bk. toķson**, [Kar.T.] DLT I, 437;

[ET.] IB 44;

tol-: “dolmak, dolu hale gelmek”, [Kar.T.] DLT I, 431; AH 73; KB 1052; TİEMKök 2: 255;

[ET.] AYAyazlı 1288;

[Har.T.] MM 333-2; NF 22-10; HAP 50: 30; HŞ 3428;

[Kıp.T.] CC-II 72a/16; K 62b/8; GT 169/8; İM 89b/8; BVAğar 58a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 11b/113; GD 58: 6; MSD 296; YED *dol-*, 186/7; YED 22/4; D 409; T 241; LD 1206;

[Çağ.T./K.D] NİD 286/5; NC 23a/10; SM 102; HBD 102/2; ŞHD 84a-3; MA A33a/14; BD 308/1; MDF 1517; Abuş. 1019;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 97b-15;

[Çağ.Leh.] YUTS 418; UTİL V-277; ÖTİL IV-235;

- “(düşünce, duygu vb.) yayılmak, sarmak”, [Çağ.Leh.] UTİL V-277; ÖTİL IV-235;
- “tamamlamak, bütün olmak, mükemmelleşmek, sonuna ulaşmak”, [Çağ.Leh.] UTİL V-277; ÖTİL IV-235;
- “kalabalık olmak, (sayı) artmak”, [Çağ.Leh.] UTİL V-277; ÖTİL IV-235;
- “şişmanlamak, semirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-235;

tola: “çok”, bk. **tolu**.

tola-: “eğip bükme, çevirmek, döndürmek”, [Kar.T.] R 63: 5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 92b-6;

- “dolaşmak, dolanmak”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 143a-8;
- “doğru yola dönmek”, [Çağ.T./K.D] MA D33b/5;

tolan-(I): “dolmak”, [Kar.T.] R 50: 30;

tolan- (II): “sarılmak”, bk. **tolğan-**.

tolarsuk: “topuk, genellikle hayvanların topuğu”, [Kar.T.] DLT I, 502;

toldra-: “(insanlar için) dağılmak”, [Kar.T.] DLT III, 447⁷⁶⁶;

toldur-: “doldurmak”, bk. **toltur-**, [Kar.T.] R 38: 85; TİEMKök 7: 18;

[Har.T.] NF 74-3; HAP 11: 119; HŞ 1470;

[Kıp.T.] K 33a/8; EKK *doldur-*, 79a/6; BM *boldur-* ~ *doldur-*, 81a/3; GT 185/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 677; YED 71/3; D 108; LD 1069; LGN 9/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 227/1; HBD 13/6; ŞHD 26a-13; MA A10b/9; BD 56/4;

[Çağ.Leh.] YUTS 418; UTİL V-274; ÖTİL *toldir-*, IV-234;

⁷⁶⁶ Atalay bu kelimeyi *toldra-* şeklinde okumuştur ve Oğuz lehçesine ait olduğunu söylemiştir.

tolğa- (I): “hastalıklardan dolayı karın burulmak”, [Kar.T.] DLT III, 289;

- “çevirmek, döndürmek”, [Çağ.T./K.D] Abuş. 1019; [Çağ.Leh.] YUTS *tolği-*, 418; UTİL *tolğı-*, V-277; ÖTİL *tolğü-*, IV-236;

tolğa- (II): “küpe takmak”, [Kar.T.] DLT III, 289;

tolğa- (III): “dolamak, sarmak”, [Kar.T.] DLT III, 289;

[Har.T.] HAP 39: 5;

[Kıp.T.] K *tola-*, 48a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 141;

[Çağ.T./K.D] NİD 316/6; ŞHD *dola-*, 139a-11; BD 93/4;

- “eğmek, bükme”, [Har.T.] HAP 4: 46;
- “tıkamak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 8a/73;

tolğağ (I): “küpe”, [Kar.T.] DLT II, 288;

tolğağ (II): “sıkıntı, ıstırap, acı, sancı”, [Kar.T.] DLT II, 288;

[ET.] AYAYazlı *tolgak*, 0864; AYUçar *tolgag*, 0545;

[Har.T.] NF 287-2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73b-7;

- “doğum sancısı”, [Çağ.Leh.] YUTS *tolğağ*, 418; UTİL *tolğağ*, V-275;

tolğan- (I): “(ağrı yüzünden) kıvranmak”, [Kar.T.] DLT II, 241;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tolğün-*, IV-237;

tolğan- (II): “kolera ve dizanteriye yakalanmak”, [Kar.T.] DLT II, 241;

tolğan- (III): “yünü koluna dolamak”, [Kar.T.] DLT II, 241;

- “dolaşmak, döndürmek, hareket etmek”, [Çağ.T./K.D] NİD 66/1;
- “sarılmak, dolanmak”, [Kıp.T.] MGİ *dolan-*, 203b/2; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 58: 4; MSD 620; YED *toğlan-*, 328/4; D 503; LD 1329; LGN 27/12; [Çağ.T./K.D] NİD 299/4; HBD 199/5; ŞHD 27b-4; BD 90/3; Abuş. 1019;
- “çevrilmek, döndürülmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 418; UTİL *tolan-*, V-274; UTİL V-276; ÖTİL *tolgän-*, IV-237;

tolgaş-:

(1) “dolaşmak, birbirine karışmak, dolanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 99;

[Har.T.] MM 117-4;

[Kıp.T.] KFLT *dolaş-*, 204a/19;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *tolkaş-*, 322;

[Çağ.Leh.] UTİL V-275;

(2) “dolamakta ve burmakta yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 221;

tolı: “dolu, bir yağış türü”, [Kar.T.] DLT I, 139; KB 3888;

[Har.T.] HAP *dolı* 24: 43;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *dol*, I-673;

tolımsız: “silahsız”, [Kar.T.] R 8: 7;

toltur-: “doldurmak”, bk. **toldur-**, [Kar.T.] DLT II, 175;

[Har.T.] NF 319-4;

[Kıp.T.] CC-II 72a/8; K 62b/8; EKK 79a/6; İM 91b/8; MG 74b/9;

tolu: “dolu, boş olmayan, hep, tamamıyla”, [Kar.T.] DLT I, 100; R 36: 41; KB 2177; TİEMKök 4: 20;

[ET.] AYÖlmez 161/10; UM I 30;

[Har.T.] MM 78-1; HAP 3: 91; HAP *toluğ*, 78: 34; HŞ *toluğ*, 8; HŞ 3457; MM *toluğ*, 241-3; NF *toluğ*, 3-10;

[Kıp.T.] CC-I 32a/11; CC-I *toolu*, 19a/9; KMTT *tolu*, 5b/11; K 62b/9; BM 81a/8; RS 190c-25; GT 13/12; İM 272a/2; İM *toluğ*, 302a/6; MGİ *dolu*, 243b/1; MGİ 102b/3; BVÖzgür *dolu*, 80/7; BVÖzgür 61/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *tola*, 84; MEs. *tola*, 45b/471; YED *tola*, 51/3; LD *tola*, 660; BD *tola*, 108/5;

[Çağ.T./K.D] NİD *tola*, 197/5; HBD *tola*, 48/7; ŞHD *tola*, 38b-10; MDF *tola*, 543;

[Çağ.Leh.] YUTS *toluḳ*, 418; ÖTİL *tolä*, IV-233;

- “pek çok”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 679; [Çağ.Leh.] YUTS *tola*, 418; UTİL *tola*, V-273;
- “etli, semiz, cüsseli”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tolä*, IV-233;

tolula-: “doldurmak”, [Kar.T.] KB 5365;

[Çağ.Leh.] YUTS *toluḳli-*, 418; ÖTİL *tolülik*, IV-233;

toluluḳ: “doluluk”, [Kar.T.] KB 1351;

[Çağ.Leh.] YUTS *toluḳluḳ*, 418;

tolum (I): “tedbir, ihtiyat”, [Kar.T.] R 4: 102;

tolum (II): “silah”, [Kar.T.] KB 1381;

tolun: “ay için yuvarlak halde, bütün, dolun, ayın on dördü”, [Kar.T.] DLT I, 288; KB 2723; TİEMKök 20: 1⁷⁶⁷;

[ET.] AYUçar 1203;

[Kıp.T.] GT 29/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 138: 4; MSD 226; LD 443;

[Çağ.T./K.D] NİD 49/2; ŞHD 94b-3; MA B24a/2; Abuş. 1019;

[Çağ.Leh.] YUTS 418; UTİL V-282; ÖTİL *tolin*, IV-234;

- “bütün, tam, mükemmel”, [ET.] AYAyazlı 1132;

tolun-: “dolmak”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 18;

tolwır:

⁷⁶⁷ Burada *ay tolun ay Muḥammed* şeklinde Hz. Peygamber’e seslenilmiştir. Kur’an’da Ta Ha Suresi 135 ayettir ama 1. ayet “Ta Ha”dır. Oysa Kur’an tercümesinde ilk ayet *ay tolun ay Muḥammed* şeklindedir.

(1) “perde”, [Kar.T.] DLT I, 457;

(2) “gelin odasının tülü”, bk. **talwır**, [Kar.T.] DLT III, 100;

tomrum yığaç: “kunduracı tahtası gibi kesilmiş tahta”, [Kar.T.] DLT I, 485;

tomruş-: “tahtayı sofra gibi yuvarlak kesmede yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 213;

tomur-: “odunu direk gibi yuvarlak kesmek”, [Kar.T.] DLT II, 85;

ton:

(1) “elbise, giysi”, [Kar.T.] DLT II, 163; AH 168; KB 2277; TİEMKök 11: 5;

[ET.] K.C. a 5; AYÖlmez 141/9; UM I 86; IBTekin 22;

[Har.T.] MM 67-2; MM *tun*, 97-3⁷⁶⁸; NF 26-15; HAP 11: 5; HŞ 138;

[Kıp.T.] CC-I 15b/10; KMTT 20b/5; K 1a/2; EDM 12b/2; EKK 71b/2; RS 205-24; GT 102/1; İM 96b/6; KFLT 396b/38; MG 72a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 47b/492; MSD 403; YED 111/7; D 490; LD 1017; LGN 27/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 248/5; NC 32a/10; SM 170; HBD 7/7; ŞHD 118b-9; MA A4b/13; BD 354; MDF 307; BTĐ XXXVII/2; Abuş. 1020;

[Çağ.Leh.] YUTS 419; UTİL V-287; ÖTİL IV-238;

(2) “ev eşyası”, [Kar.T.] R 33: 53;

- “post”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-238;
- “milli giyim, uzun kapitone Orta Asya ceketi”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-238;

ton (I): “içi buz olan herhangi bir şey, donmuş”, [Kar.T.] DLT III, 356;

[Çağ.Leh.] YUTS 419; UTİL V-269; ÖTİL *tong*, IV-238;

⁷⁶⁸ Bu kelime Argunşah ve Toparlı tarafından *tun* “durum, vaziyet” şeklinde okunup anlamlandırılmıştır. *elig yumaḳ istincadın soḡ biliḡ / taḡavvu‘ taḡı yerge sürtmek eliḡ / taḡı suwnı saḡmaḳ bu ten tunıḡa / du‘ā kılsa hem yunmıḡında tiliḡ* şeklinde geçen dördlülüğü “Bilin ki pislikten temizlendikten sonra eli yıkamak veya yere sürtmek, vücudun gerekli yerlerini suyla yıkamak, yıkanırken (abdest alırken) de dil ile dua etmek tatavvudur.” şeklinde çevirmişlerdir. Burada geçen *taḡı suwnı saḡmaḳ bu ten tunıḡa* dizesi “vücudun gerekli yerlerini suyla yıkamak” yerine “bu ten elbisesine suyu dökmek, yıkamak” şeklinde çevrilebilir.

- “hava sıcaklığının sıfırın altına düşmesiyle suların buz tutması”, [Har.T.] MM 274-4;
- “ham, olmamış”, [Çağ.Leh.] YUTS 419; UTİL V-269; ÖTİL *tong*, IV-238;
- “kaba”, [Çağ.Leh.] YUTS 419; UTİL V-269;

toṇ (II): “sert, katı, içi boş olmayan, kaplama olmayan, som, külçe”, [Kar.T.] DLT III, 356; KB 1949;

[ET.] AYUçar 0263;

toṇ-:

(1) “soğuktan donup ölmek”, [Kar.T.] DLT III, 391;

(2) “buz tutmak, donmak, üşümek”, [Kar.T.] KB 3395;

[ET.] IB 88;

[Har.T.] HŞ 3536;

[Kıp.T.] CC-II 82b/18b; K 31a/2;

[Çağ.T./K.D] MA A4a/8; Abuş. 1020;

[Çağ.Leh.] YUTS 420; UTİL V-273; ÖTİL *tong-*, IV-239;

toṇa (I): “filleri öldüren bir tür pars”, [Kar.T.] DLT III, 368;

toṇa (II): “kahraman”, [Kar.T.] AH 34; KB 3277;

[ET.] AYTok 184;

toṇala-: “güçlüler ve kahramanlar gibi davranmak”, [Kar.T.] DLT III, 405;

tonan-: “giyinmek”, [Kar.T.] KB 4969;

[ET.] AYÇetin 674;

tonat-: “elbise giydirmek”, [Kar.T.] DLT II, 312;

tonçı: “elbiseci, kürkçü”, [Kar.T.] KB 2494;

[Kıp.T.] CC-I 42b/24;

tonlan-: “elbise giymek”, [Kar.T.] DLT 891⁷⁶⁹;

tonluḫ: “elbise için planlanan kumaş”, [Kar.T.] DLT II, 11;

[Har.T.] NF 144-13; HAP 35: 33;

⁷⁶⁹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] GT 274/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 232: 1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tonglik*, IV-239;

toğra: “vücudun kiri”, [Kar.T.] DLT III, 378;

[Çağ.Leh.] UTİL V-271;

toğuş-:

(1) “(domuz için) gözünü dikip saldırmaya hazırlanmak”, [Kar.T.] DLT III, 394;

(2) “(insan) bir işi kabul etmede ağırdan alıp tereddüt etmek ve işten nefret edip gözünü dikmek”, [Kar.T.] DLT III, 394;

toğuz: “domuz”, [Kar.T.] DLT I, 304; R 16: 115; KB 2311; TİEMKök 5: 3;

[ET.] IB 10; AYUçar 1430;

[Har.T.] MM 248-2; NF 144-17; HAP 2: 173;

[Kıp.T.] CC-I 54a/22; KMTT *tonğuz*, 12a/9; EDM *tuğuz*, 7b/11; EKK *donğuz*, 70a/1; BM *tonğuz*, 15b/9; RS *tonuz*, 195b-13; RS 199c-18; İM 144a/4; BVAğar 22b/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 54a/561;

[Çağ.T./K.D] ML *tonguz*, 84; MA A22a/10; MDF 441;

[Çağ.Leh.] YUTS *tonğuz*, 419; UTİL *tonğuz*, V-271; ÖTİL *tongiz*, IV-240;

- “terbiye görmemiş”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tongiz*, IV-240;

top: “oyun aracı, çevgan oyununda kullanılan top”, [Kar.T.] DLT I, 318;

[Har.T.] HŞ 1362;

[Kıp.T.] CC-II 80b/35; K 58a/2; RS 211d-9; MGİ 111b/4; MG 111a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 520; LD 1630;

[Çağ.Leh.] YUTS 420; UTİL V-218; ÖTİL IV-241;

- “silah, savaş topu”, [Kıp.T.] EDM 11b/6; [Çağ.Leh.] YUTS 420; UTİL V-218;

- “yığın, grup, küme”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT 85a-20; [Çağ.Leh.] YUTS 420; UTİL V-217;

topık: “top”, [Kar.T.] DLT III, 112; KB 622;

topık süňük: “kemik yemeği, paça”, [Kar.T.] DLT I, 380;

toplu: “kabir”, [Kar.T.] DLT I, 430;

toplun-: “(duvar vb. için) delinmek”, [Kar.T.] DLT II, 119;

topra-: iyice ezilmek”, [Kar.T.] DLT III, 277;

toprak:

(1) “toprak”, bk. **tuprak**, [Kar.T.] DLT III, 19; AH 308; R 4: 43; KB 1790;

[ET.] AYÇağ 632/4;

[Har.T.] MM 107-4; NF 11-13; HAP 40: 67; HŞ 1324;

[Kıp.T.] CC-II 73a/20; KMTT 6a/6; K 43a/9; EDM 2b/12; EKK 66a/5; BM 10b/3; RS 193b-3; GT 15/6; İM 119a/5; KFLT 265b/18; MGİ 50b/3; MES 27b/6; MG 74b/2; BVAğar 29b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *tofrağ*, 49a/511; MEs. *tofrağ*, 38a/393; GD 31: 5; MSD *tofrağ*, 87; MSD 128; YED *tofrağ*, 2/1; YED *tofrağ*, 121/8; D *tofrağ*, 472; D 107; T 107; LD 187; LGN *toprağ*, 77/12; LGN 43/1;

[Çağ.T./K.D] NİD *tofrağ*, 3/5; Mün. *tofrağ*, 2a/12; ÇH *tofrağ*, 97; NC *tofrağ*, 9b/1; HBD *tofrağ*, 94/2; HBD *tofrağ*, 56/4; ŞDG *tofrağ*, 28/7; ŞHD *tofrağ*, 73b-5; ŞHD 167b-9; MA *tofrağ*, A19b/15; MA 1424(B); BD *tofrağ*, 568; BD *tofrağ*, 110/5; MDF *tofrağ*, 425;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *torpağ*, 67a-6;

[Çağ.Leh.] YUTS *topa*, 420; YUTS 420; UTİL *torpağ*, V-234;

(2) “toz”, [Kar.T.] DLT III, 19;

[Kıp.T.] CC-I 39b/13;

topraş-: “yerin kuruyup tozu kalkacak hale gelmek”, [Kar.T.] DLT II, 206;

toprat-: “(koyun vb.) yerde hiçbir şey kalmayacak şekilde bütün otları yemek ve yeri toz kalker hale getirmek”, [Kar.T.] DLT II, 330;

topuk: “topuk”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 6;

[Har.T.] MM 70-4; HAP 5: 6;

[Kıp.T.] KMTT 22a/13; EDM 13b/8; EKK 68b/13; GT 307/3; İM 128a/3; KFLT *dopuq*, 287b/8; MGİ *dobuq*, 84b/2; MES *tapuq*, 11a/6; MG 78b/6; BVÖzgür 80/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 420; UTİL V-224; ÖTİL *topiç*, IV-241;

topul- (I): “delik vb. delinmek, yarılmak”, [Kar.T.] DLT II, 119; KB 2328;

[ET.] IBTekin 50;

topul- (II): “Oğuz lehçesinde elbise için çıkarmak”, [Kar.T.] DLT II, 119;

topulgak (I): “kulunç”, [Kar.T.] DLT I, 502;

topulgaç (II): “topalak otu, yaraya konulan bir ot”, [Kar.T.] DLT I, 502;

[ET.] AYÇetin 403;

[Kıp.T.] BM *toplaç*, 9b/11;

topulgan: “(savaş safını) yaran”, [Kar.T.] DLT I, 519;

topun: “Uç lehçesinde buğday gövdesinin boğumu”, [Kar.T.] DLT I, 400;

topunlug: “gövdesi boğumlu (buğday)”, [Kar.T.] DLT I, 499;

topuz yük: “üzerine binenin sallandığı eyer ve yük”, [Kar.T.] DLT I, 365;

tor: “ağ, kuş ve balık avlanan tuzak ve ağ”, [Kar.T.] DLT III, 57; KB 3565;

[Har.T.] HŞ 727;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1020;

[Çağ.Leh.] YUTS 420; UTİL V-232; ÖTİL IV-244;

- “tuzak, hile”, [Çağ.Leh.] YUTS 420; UTİL V-232; ÖTİL IV-244;
- “gazlı bez”, [Çağ.Leh.] UTİL V-232; ÖTİL IV-243, 244;
- “internet ağı, network”, [Çağ.Leh.] UTİL V-232;
- “kıyafetin kara kare olan kısmı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-243;

tor-: “bitap düşmek, zayıflamak”, [Kar.T.] DLT II, 6⁷⁷⁰;

[ET.] AYÇağ 609/20;

⁷⁷⁰ Atalay bu kelimeyi *tur-* şeklinde okumuştur.

torgur-: “zayıflatmak”, [Kar.T.] DLT II, 177⁷⁷¹;

tori: “mazının tadı gibi kekremesi tadı olan, ekşi”, [Kar.T.] DLT 893⁷⁷²;

torig: “at rengi, doru renk”, bk. **torug**, [Kar.T.] DLT I, 373;

[ET.] KT D 33;

[Kıp.T.] EDM *torı*, 8a/5; RS *tori*, 204b-1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *torik*, IV-245;

torıga: “tarla kuşu, toygar”, [Kar.T.] DLT III, 174⁷⁷³;

[Kıp.T.] BM *durğay*, 17a/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *torğay*, 420;

tori kişi: “kavgacı huylu adam”, [Kar.T.] DLT 893⁷⁷⁴;

torķu: “ipek”, [Kar.T.] DLT I, 427; KB 3288;

[Kıp.T.] CC-II *torķa*, 60b/11; K 170b/5;

torlak: “hayvanlar için cılız”, [Kar.T.] DLT I, 467;

[Çağ.T./K.Ö.D.] MSD 563⁷⁷⁵;

torpi: “buzağı”, [Kar.T.] DLT I, 415;

[Çağ.Leh.] YUTS *topaķ*, 420;

toruğ: “hayvanlar için zayıf, cılız”, bk. **torığ**, [Kar.T.] DLT I, 380;

[ET.] AYÇağ 616/17; IBTekin *toruk*, 16;

- “doru, doru renkli”, [Har.T.] HAP 2: 69; [Çağ.Leh.] YUTS *toruķ*, 421; UTİL *toruķ*, V-237;
- “doru rengi”, [Kıp.T.] KMTT *toru*, 14a/2;

⁷⁷¹ Atalay bu kelimeyi *turgur*- şeklinde okumuştur.

⁷⁷² Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁷⁷³ Atalay bu kelimeyi *torıga* şeklinde okumuştur.

⁷⁷⁴ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁷⁷⁵ *köñül tilettim ü taptım sorağın zülfüñ ilinde / belî Hindûsitân ili irür ol tuñî torlağ* şeklindeki beyti Eraslan “gönlü soruşturdum, haberini saçın ilinde buldum (aldım); elbette o tutinin (papağanın, gönlün) avlanacak yeri Hindistan ilindedir (saçındadır).” şeklinde çevirmiştir.

torukla-: “hayvanlar için zayıflatmak”, [Kar.T.] DLT III, 337;

toruklan-: “hayvanları zayıf kabul etmek”, [Kar.T.] DLT II, 266;

torukluk: “cılızlık”, [Kar.T.] DLT I, 503;

torum: “sütten kesilmiş ve annesi hamile olan deve yavrusu”, [Kar.T.] DLT I, 369;
[Har.T.] MM 206-2;

- “iki yaşında deve”, [Kıp.T.] BM *torumçaḥ*, 13a/2;

torumlug: “deve yavrusu olan kişi”, [Kar.T.] DLT I, 498;

torun-: “hayvanlar için zayıflatmak”, [Kar.T.] DLT II, 145;

tos tos ur-: “elbise ve keçe gibi şeylere tos tos vurmak”, [Kar.T.] DLT I, 329;

tosun: “binmeye henüz alıştırılmamış tay, haşin at”, [Kar.T.] DLT II, 30; KB 6537;
[Kıp.T.] K 44a/1;

- “terbiyesiz, yaramaz, hırçın”, [ET.] AYUçar 1142;

toşgur-: “doldurmak”, [Kar.T.] DLT II, 178;

[ET.] AYÖlmez 181/16;

[Çağ.Leh.] YUTS *toşkaz-*, 421; YUTS *toşkuz-*, 421;

- “dolmak”, [Çağ.T./K.Ö.D.] LD *toş-*, 1941; [Çağ.Leh.] YUTS *toş-*, 421; UTİL V-246, 247;

tovil: “av sırasında şahin için çalınan davul”, [Kar.T.] DLT III, 165;

[Kıp.T.] BM *ṭabıl*, 12a/7;

toy (I):

(1) “karargâh”, [Kar.T.] DLT III, 141; KB 2347;

(2) “halk, topluluk”, [Kar.T.] KB 5340;

- “düğün, bayram vb. sebeplerle verilen yemekli eğlence, ziyafet, şölen”, [Har.T.] HŞ 2726; [Kıp.T.] CC-I 8b/7; RS 205a-32; İM 450a/8; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 182; LGN 83/2; [Çağ.T./K.D] NİD 430/37-R; ŞHD 49a-9; MA A41a/1; Abuş. 1021; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 70b-7; [Çağ.Leh.] UTİL V-294; ÖTİL IV-229;
- “düğün”, [Çağ.Leh.] YUTS 422; UTİL V-294; ÖTİL IV-229;
- “erkek tarafından kız tarafına verilen para, kıyafet vb. şeyler içeren hediyeler”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-229;
- “bir olay, hadiseden dolayı verilen oyunlarla geçen tantanalı ziyafet”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-230;

toy (II): “seramik çamuru”, [Kar.T.] DLT III, 141;

toy (III): “toy kuşu”, bk. **toğ**, [Kar.T.] DLT III, 142; KB 5377;

[Kıp.T.] Kİ *duğ*, 49; KMTT 10b/13;

toy-: “doymak, karnı doymak”, bk. **toğ-**, [Kar.T.] DLT III, 244; AH B 255;

[Har.T.] NF 29-13; HŞ 1479;

[Kıp.T.] K 72a/2; EKK 79b/6; BM 50a/6; GT 232/11; İM 8a/2; BVAğar 48a/21;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 110; MEs. 17b/173; GD 15: 1; YED 215/3; D 277; LD 254; LGN 26/9;

[Çağ.T./K.D] HBD 137/4; ŞHD 102b-12; MA A30b/8; BD 419/2; MDF 74;

[Çağ.Leh.] YUTS 422; ÖTİL IV-231;

- “bıkmak, usanmak, yetmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 422; ÖTİL IV-231;

toym: “kâfirlerin din adamı”, [Kar.T.] DLT III, 169;

toynak: “hayvan ayağı, toynak”, bk. **tuyağ**, [Kar.T.] TİEMKök 6: 146;

[Kıp.T.] İM 108b/6; KFLT *doynağ*, 204b/2; BVÖzgür *dıynağ*, 25/6; BVÖzgür *toynağ ~ toynağ*, 58/6; BVAğar *tuyağ*, 26a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *toyağ*, 641; LGN *toynağ*, 92/4;

[Çağ.T./K.D] HBD *toynağ*, 104/5;

toy otı: “tedavide kullanılan bir tür bitki”, [Kar.T.] DLT III, 141;

toz (I): “toz, toprak”, [Kar.T.] DLT III, 123; KB 5426;

[ET.] IB 20; AYÇağ 632/4;

[Har.T.] HŞ 1284;

[Kıp.T.] CC-I 39b/12; KMTT *doz*, 6a/3; K 132a/2; EDM 2b/14; EKK 66a/5; BM *doz*, 9a/10⁷⁷⁶; BM 67a/5; RS 201c-19; GT 235/12; İM 270a/4; KFLT 45b/26; MGİ *doz*, 161b/3; BVAğar 67b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 222: 6; D 476; LD 1563; LGN 3/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 4/4; ŞHD 156b-4; Abuş. 1022;

[Çağ.Leh.] YUTS 422; UTİL V-238; ÖTİL IV-227;

toz (II): “yaya sarılan kayın ağacı kabuğu kirişi”, [Kar.T.] DLT III, 123;

[Kıp.T.] RS 204c-27;

toz- (I): “bazı Kıpçak, Yemek, Suvar ve Bulgarlar, Rus’a ve Rum’a kadar uzananlarca doymak”, [Kar.T.] DLT III, 186;

toz- (II): “toz yükselmek, toz kalkmak”, [Kar.T.] KB 5028;

[Har.T.] HŞ 3293;

[Kıp.T.] BVAğar 4b/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 85;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tozi-*, IV-228; ÖTİL IV-228;

- “eskimek, yıpranmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 423; ÖTİL IV-228;

tozar-: “toz kalkmak”, [Kar.T.] DLT III, 186;

tozgır-: “neredeyse toz kalkacak olmak”, [Kar.T.] DLT II, 178;

tozit-: “toz kaldırmak, tozutmak”, [Kar.T.] DLT II, 305; KB 6535;

⁷⁷⁶ Kelime, Arapça الغبار “toz” kelimesine karşılık olarak verilmiştir. Zajaczkowski kelimeyi *dost* şeklinde okumuş ve “przyjaciół, towarzyszy (dost, arkadaş)” olarak anlamlandırmıştır.

[Kıp.T.] KMTT *dozat-* 44b/4;

toztgan: “çok toz kaldırıp savuran”, [Kar.T.] DLT I, 514;

tozlug: “kirişli (yay)”, [Kar.T.] DLT III, 16;

tozul-: “altı üztüne gelmek, yıkılmak, toz duman olmak”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 259;

[Har.T.] HŞ 3704;

töben: “alt, aşağı, baş aşağı”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 91;

[Har.T.] AKYB *tömen*, K.I. 6;

[Kıp.T.] CC-II 57a/16;

- “üzerine eğilmek”, [Kıp.T.] İM *töben yit-*, 389b/1;

tög-: “dövmek, ezmek, bir şeyi çakmak, kakmak”, [Kar.T.] DLT III, 184;

[Har.T.] NF 165-10; HAP 69: 14;

[Kıp.T.] KMTT *dög-*, 42a/4; K 35b/9; K *tök-*, 30a/2; RS 186b-26; GT 152/11; BVAğar 66b/4;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1022;

[Çağ.Leh.] YUTS *tüy-*, 432;

tögne-: “ateşle dağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 301;

tögül-: “öldüresiye dövülmek”, [Kar.T.] R 5: 3;

[Kıp.T.] BVAğar 32a/3;

- “paralanmak, dümdüz edilmek”, [Har.T.] HAP 89: 21;
- “ezilmek”, [Kıp.T.] K 48a/6; [Çağ.Leh.] YUTS *tüyül-*, 432;

tögün: “dövme, dağlama”, [Kar.T.] DLT I, 414;

[ET.] Ton. 54;

tögüş-: “(tuz vb. şeyleri) dövmede yarışmak veya yardımlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 106;

tök-:

(1) “dökmek, boşaltmak, akıtmak”, [Kar.T.] DLT II, 19; R 7: 161; KB 2381; TİEMKök 2: 30;

[ET.] Ş.U. *tük-*, G a; AYAyazlı 0450; Hua. 277;

[Har.T.] MM 276-2; NF 158-13; HAP 2: 84; HŞ 2372;

[Kıp.T.] CC-II 71a/19; CC-II *tög-*, 74a/4; Kİ *dök-*, 49; KMTT 36a/3; K 49b/7; K *dök-*, 11b/5; GT 286/8; İM 99a/6; KFLT *dök-*, 8b/44; MGİ *dök-*, 109b/3; MES *dök-*, 26a/4; BVÖzgür *dök-*, 117/2; BVAğar 16b/22;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 21a/212; GD 8: 5; MSD 134; YED *dök-*, 281/6; YED 23/1; D 826; T 81; LD 1528; LGN 20/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 290/3; NC 28a/10; HBD 8/4; ŞDG 3/7; ŞHD 131b-13; MA B9a/4; BD 98/5; MDF 170; BTĐ II/3; Abuş. 1022;

[Çağ.Leh.] YUTS 423; UTİL 362; ÖTİL IV-233;

(2) “(sabır, ziyafet, vb. için) vermek, sofraya vb. sermek, nimet vb. dağıtmak, cömertçe harcamak”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 126;

[Har.T.] MM 232-3; NF 334-14;

[Kıp.T.] GT 174/4;

[Çağ.Leh.] UTİL 362;

- “hilekar adam”, [Kıp.T.] Kİ *dökme*, 49;
- “atmak”, [Çağ.Leh.] UTİL 362;
- “kan, gözyaşı vb. dökmek, akıtmak”, [Çağ.Leh.] UTİL 362; ÖTİL IV-231;
- “taşmak”, [Çağ.Leh.] UTİL 362; ÖTİL IV-233;
- “bir kaptan başka bir kaba aktarmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-231;
- “(ışık vb.) saçmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-231;
- “dilinde olanı söylemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-231;

tökleş-: “dökülmek ve akmak”, [Kar.T.] DLT II, 207;

töklün-: “dökülmek, akıtılmak”, [Kar.T.] DLT II, 244;

töktür-: “dökmek için emir vermek, döktürmek”, [Kar.T.] DLT II, 174;

[Çağ.Leh.] YUTS 423; UTİL 361;

tökül-: “birisi tarafından veya kendi kendine dökülmek, düşmek, akmak”, [Kar.T.] DLT II, 129; AH 142; KB 5982;

[ET.] AYayazlı 1268;

[Har.T.] MM 299-4; NF 299-5; HAP 9: 92; HŞ 4258;

[Kıp.T.] CC-II *tögül-*, 71a/17; K 29a/1; GT 259/3; İM 398b/4; MGİ *dökül-*, 233b/7; MG *tölük-*, 75a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 671; YED 241/5; D 93; LD 597; LGN 31/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 176/6; NC 10b/10; HBD 166/3; ŞHD 22b-11; MA *dökül-*, 2145(D); BD 91/3; Z *dökil-*, 397b/13;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 97b-15;

[Çağ.Leh.] YUTS 423; ÖTİL *tökil-*, IV-231;

- “yorgun olmak, bitkin olmak”, [Kıp.T.] GT *süyükleri tökül-*, 18/13;
- “kırılıp dökülmek”, [Kıp.T.] İM 123b/5;

töküş-: “dökmede, akıtmada yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 107;

töküz: “alında beyazlık olan, akıtmalı (at vb.)”, [Kar.T.] DLT I, 367;

töl (I): “Oğuz lehçesinde yavrulama zamanı”, [Kar.T.] DLT III, 133;

töl (II): “Oğuz lehçesinde yavru”, [Kar.T.] DLT III, 133;

[Har.T.] HŞ 533;

[Kıp.T.] İM 497b/7;

[Çağ.Leh.] YUTS 423; UTİL 365;

töle- (I): “Oğuz lehçesinde yavrulamak”, [Kar.T.] DLT III, 271;

töle- (II):

(1) “doldurmak, döşemek, yerleştirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 119;

(2) “(ayağı) sağlam basmak”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 94;

- “borç ödemek”, [Çağ.T./K.D] MA 4782(B); [Çağ.Leh.] YUTS *töli-*, 423; UTİL *töli-*, V-366; ÖTİL *tolä-*, IV-234;

tölek: “Oğuz lehçesinde gönlü rahat, sakin, durgun, ağırbaşlı, yumuşak huylu”, [Kar.T.] DLT I, 387; R 44: 24;

[Har.T.] MM 380-4; NF 23-6; HAP 11: 75;

[Kıp.T.] K 44b/1; İM 316a/1;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1022;

- “Esmâ’ül hüsnadan Halim”, [Har.T.] HAP 35: 41;
- “tazminat”, [Çağ.T./K.D] MA A72a/4; [Çağ.Leh.] YUTS *töley*, 423;

tölen-: “yerleşmek, sağlam basmak”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 67;

[Kıp.T.] İM 111a/1;

- “sabit ve sakin kalmak”, [Har.T.] MM 285-4; NF 52-15; HAP 16: 94;
- “sabretmek, sebat etmek”, [Har.T.] HAP 8: 45; HŞ 3245; [Kıp.T.] KFLT 118a/7;
- “dürüst, güvenilir ve samimi olmak”, [Har.T.] HAP 10: 89;
- “emin olmak, kalbi kanaat getirmek”, [Kıp.T.] İM 176b/3;

tölendir-: “sabit kılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 11;

[Har.T.] NF *tölendür*, 380-7; HAP *tölendür*, 13: 39;

[Kıp.T.] K 108a/8;

- “ortaya çıkartmak”, [Çağ.T./K.D] MA *tölendür-*, B87b/11;

tölet-: “Oğuz lehçesinde (koyun vb.) doğurtmak”, [Kar.T.] DLT II, 310;

[Çağ.Leh.] UTİL 365;

tön-: “Oğuz lehçesinde bir yere dönmek”, [Kar.T.] DLT III, 184; TİEMKök 2: 212;

[Har.T.] NF 11-14; HŞ 3273;

[Kıp.T.] CC-II 70a/16; Kİ *dön-*, 50; GT 116/11; İM 206b/7; KFLT *dön-*, 324a/29; BVAğar 65a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *dön-*, 327/2;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 80b-4;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *dön-*, 100a-13;

- “vazgeçmek”, [Kıp.T.] K 3a/4;
- “gözünü dikip bakmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-239;

tönder-: “(bir şeyi) çevirmek, döndürmek”, [Kar.T.] DLT III, 397;

[Kıp.T.] K 89a/1; RS *döndür-*, 187b-6; İM *töndür-*, 118a/4; MGİ *dönder-*, 116a/3; MES *dönder-*, 13a/5; BVÖzgür *dönder-*, 6/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *döndür-*, 13/6; LGN *tönter-*, 54/2;

[Çağ.T./K.D] HBD *tönter-*, 192/7;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *töntär-*, IV-239;

- “geri göndermek”, [Kıp.T.] RS *döndür-*, 186b-3;
- “devletin hakimiyetini güç kullanarak değiştirmek, darbe yapmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *töntär-*, IV-240;

töñit-: “(başı) eğmek”, [Kar.T.] DLT II, 326; KB 6532;

töñre: “yüz üstü”, [Kar.T.] DLT III, 378;

töñüş-: “(susarak başı) eğmek”, [Kar.T.] DLT III, 394;

töñüt-:

(1) “(başı) eğmek”, [Kar.T.] DLT III, 396;

(2) “secde etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 125;

[Har.T.] HAP 4: 154;

töp: “arpa mayası ile yoğrulan kaynamış buğdayın ılık bir yerde bekletilmesiyle elde edilen yiyecek”, [Kar.T.] DLT I, 318;

töpe: “tepe”, bk. **tepe**, **töpü**, [Kar.T.] TİEMKök 20: 107;

[Har.T.] NF 283-12; HŞ 2675;

[Kıp.T.] BM 9b/6; İM 297b/8; BVAğar 5b/24;

[Çağ.T./K.D] MA *tübe*, A50a/15; Abuş. 1023;

[Çağ.Leh.] YUTS 424; UTİL V-352;

- “(dağ, çadır vb.nin) zirve, tepe”, [Kıp.T.] RS *töpi*, 202a-13; [Çağ.Leh.] YUTS 424; UTİL V-352;

töpen: “ters yüz, baş aşağı”, [Kar.T.] R 4: 88;

[Har.T.] NF 67-11;

töpü:

(1) “dağın tepesi, tepe”, bk. **tepe**, **töpe**, [Kar.T.] DLT III, 216; KB 4888;

[ET.] KT *töpe*, D 11; AYÖlmez 188/9⁷⁷⁷;

(2) “insanın tepesi, başın üstü”, bk. **tepe**, [Kar.T.] DLT III, 216;

[ET.] AYÖlmez III, 3a, 21;

töpüle-: “(düşmanın) tepesine vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 323;

[Kıp.T.] K 15b/4;

- “öldürmek”, [Kıp.T.] BM *depele-*, 75b/7⁷⁷⁸;
- “uçurmak, yükseltmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tepälä-*, IV-67;
- “bir şeyleri bir yere toplayarak yükselti yapmak, tepelemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tepälä-*, IV-67;

töpütle-: “birini Tibetli saymak, onlara mensup kılmak”, [Kar.T.] DLT III, 330;

töpütlen-: “Tibetli kılığına girmek”, [Kar.T.] DLT II, 265;

tör: “evin baş köşesi, itibarlı yeri, büyüklerin oturduğu yer”, bk. **töre**, [Kar.T.] DLT III, 121; KB 1976;

[ET.] AYÇağ 12/14;

⁷⁷⁷ Ayazlı bu kelimeyi *töpö* şeklinde okumuştur. AYAyazlı 1125.

⁷⁷⁸ Bu kelime *öltür-*, kelimesi ile birlikte Arapça *تلى* kelimesine karşılık olarak kullanılmıştır.

[Har.T.] HŞ 1366;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 127a-4; Abuş. 1023;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 87b-3;

[Çağ.Leh.] YUTS 424; UTİL V-357;

törçi-: “başlamak, bir iş için harekete geçmek”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 22;

- “mec. huzursuzluk, kargaşa”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT *törçüm*, 100a-16;

törçit-: “başlatmak”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 13;

töre (I): “evin baş kısmı ve en itibarlı yeri”, bk. **tör**, [Kar.T.] DLT III, 221;

- “yüksek resmi görevli”, [Çağ.Leh.] UTİL 357;
- “saygı gösteren kişi isminden sonra eklenen kelime”, [Çağ.Leh.] UTİL 357;
- “bürokrat”, [Çağ.Leh.] UTİL 357;

töre (II): “töre”, bk. **törü**.

töre-: “türemek, var olmak”, bk. **törü-**.

töret-: “planlamak”, bk. **törüt-**.

töre yokla-: “evin en itibarlı yerine oturmak”, [Kar.T.] DLT III, 221;

törkün: “aşiretin toplandığı yer; anne babanın evi”, [Kar.T.] DLT I, 442;

törkünlen-: “bir evi kendi ailesinin evlerinden saymak ve orada inmek”, [Kar.T.] DLT II, 278;

törpi-: “törpülemek”, [Kar.T.] DLT III, 275;

törpig (I): “törpü”, [Kar.T.] DLT I, 476;

törpig (II): “köpük, çer çöp”, [Kar.T.] TİEMKök 13: 17;

törpigü: “törpü”, [Kar.T.] DLT I, 476;

törpiş-: “törpülemeye yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 204;

törpüt-: “törpülemek”, [Kar.T.] DLT II, 327;

törpül-: “törpülenmek”, [Kar.T.] DLT II, 229;

tört: “üçten sonra gelen sayı adı, dört”, [Kar.T.] DLT I, 341; AH 35; R 9: 36; KB 3758; TIEMKök 2: 226;

[ET.] KT D 2; AYÖlmez 133/13; UM I 220; IBTekin 28; Hua. 49; Üİ 125b/15;

[Har.T.] MM 181-2; NF 2-11; HAP 4: 15; HŞ 1277; KMTT *dört*, 23a/11;

[Kıp.T.] CC-II 63a/8; CC-II *dört*, 60b/25-26; K 127a/4; EDM *dört*, 14b/11; EKK *dört*, 72b/17; BM 17a/7; RS *dörd*, 197b-8; RS 197a-29; GT *dört*, 101/6; GT 50/11; İM 28b/7; KFLT *dörüd*, 199b/7; KFLT *dörüt*, 385a; MGİ *dört*, 42b/3; MG *dört*, 91a/8-9; MES *dört*, 26b/5; MG 19b/4; BVÖzgür *dört*, 89/6; BVAğar 12a/20;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 26b/272; MSD 220; D 27; LD 443; LGN 1/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 229/2; Mün. 1b/16; NC 11a/1; SM 157; ŞHD 2a-4; MA A48b/14; BD 426; MDF 117; BTD X/4; Z *dört*, 283a/15;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 69a-13; ŞRT 32a/09;

[Çağ.Leh.] YUTS 424; ÖTİL IV-245;

törtgil: “kare biçiminde olan”, [Kar.T.] DLT III, 417;

- “dörtgen”, [Kıp.T.] İM *törtkil*, 243a/3;

törtülenç: “dördüncü”, [Kar.T.] AH C 34;

törü:

(1) “örf, adet”, [Kar.T.] DLT III, 221;

[ET.] KT D 16;

(2) “kanun, yasa, öğreti”, [Kar.T.] KB 1461;

[ET.] AYÖlmez 195/18⁷⁷⁹; Hua. *törö*, 93; Üİ 124b/14;

[Kıp.T.] CC-II *töre*, 66a/18; Kİ *düre*, 48;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *töre*, 21/8;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *töre*, 77b-9;

(3) “usul, adap”, [Kar.T.] KB 4605;

⁷⁷⁹ Ayazlı bu kelimeyi *törö* şeklinde okumuştur. AYAyazlı 1117.

törü-: “yaratılmak, türemek, doğmak”, [Kar.T.] DLT III, 262; KB 3192;

[ET.] KT K 10; AYÖlmez 151/20;

[Kıp.T.] CC-II *töre-*, 76a/1-2;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *töre-*, 21/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *töri-*, 424;

törüt- (I):

(1) “(Tanrı için) yaratmak, var etmek”, [Kar.T.] DLT II, 303; AH 41; R 20: 72; KB 1922; TİEMKök 16: 8;

[ET.] IBTekin 55;

[Har.T.] NF 217-2; HŞ *töret-*, 15;

[Kıp.T.] CC-II *töret-*, 72a/4⁷⁸⁰;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *töret-*, 2; LGN *töret-*, 1/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 5b/08;

(2) “tamamlamak, gerçekleştirmek”, [Kar.T.] R 38: 72;

törüt- (II): “Oğuz lehçesinde bir şey planlamak ve ıslah etmek”, [Kar.T.] DLT II, 303;

törütil-: “yaratılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 20;

törütüg: “yaratık, mahluk, canlı”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 69;

törütügli: “yaratan, yaratıcı”, [Kar.T.] R 39: 46;

törütil-: “yaratılmak”, [Kar.T.] R 7: 191; KB 1242; TİEMKök 7: 191;

töş: “döş, sine, göğüs”, [Kar.T.] DLT III, 125;

[Har.T.] HŞ 1877; HŞ *toş*, 4484;

[Kıp.T.] CC-I 48a/5; KMTT *döş*, 22a/2; RS *döş*, 198c-22; BVÖzgür *döş*, 50/2; BVAğar 7a/13;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 81a-10;

[Çağ.Leh.] YUTS 424; ÖTİL IV-250;

⁷⁸⁰ *sızgan kümüşley balkıdın / Yesusnı kaçan töre[t]dın* şeklinde geçen kelimeyi Argunşah ve Güner “doğurmak, türetmek” olarak anlamlandırmışlardır. Oysa burada “(Tanrı için) yaratmak, var etmek” anlamı vardır.

- “bir nesnenin döşe benzeyen kısmı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-250;
- “yamaç, bayır”, [Çağ.T./K.D] ML *döş*, 70;

töşe-: “döşek vb. döşemek, sermek, yaymak”, [Kar.T.] DLT III, 266; KB 4645;

[ET.] AYÖlmez 156/2;

[Har.T.] HAP 51: 48; HŞ 4534;

[Kıp.T.] KMTT 36a/3; K 36a/5; EKK 10a/12; BM 69b/4; GT 5/11; İM 174b/5; MGİ *döşe-*, 149b/7; MES *döşe-*, 32a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 334; MSD *töşü-*, 282;

[Çağ.T./K.D] NİD 119/6; MA A5a/15; Abuş. 1023;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *töşü-*, IV-250, 251;

töşeglig:

(1) “serilmiş, döşeli, döşenmiş (döşek vb. için)”, [Kar.T.] DLT I, 511;

[Har.T.] NF 235-13;

(2) “yatak sahibi”, [Kar.T.] DLT I, 509;

töşek: “döşek, yatak”, [Kar.T.] DLT I, 387; R 4: 34; KB 3838; TIEMKök 3: 12;

[ET.] AYÖlmez 156/3; UM I 87;

[Har.T.] MM 388-2; NF 47-15; HAP 71: 19; HŞ 3253;

[Kıp.T.] CC-I 43a/25; KMTT 18a/2; K 36a/6; EDM 10b/12; EKK 71b/10; RS *döşek*, 204b-3; RS 193b-9; GT 75/6; İM 102b/2; KFLT *döşek*, 266b/6; MGİ *döşek*, 80a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 12/3;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 80b-3; MA A37b/15;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 67a-1;

[Çağ.Leh.] YUTS *çüşek*, 89; YUTS 424; UTİL 360; ÖTİL *töşäk*, IV-250;

- “cinsel ilişkide bulunmak”, [Kar.T.] R *töşek kat-*, 33: 49;
- “kilim”, [Kıp.T.] RS *töşegü*, 193b-8;

- “nikah”, [Kıp.T.] KFLT *döşek*, 331b/10⁷⁸¹;
- “tarla”, [Kıp.T.] KFLT *döşek*, 331b/12;

töşeklik: “yatak vb. şeyleri yapmak için hazırlanan ipek”, [Kar.T.] DLT I, 509;

[Çağ.Leh.] UTİL 361;

töşel-: “birisi tarafından döşenmek”, [Kar.T.] DLT II, 128;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 320;

[Çağ.T./K.D] ML 149; Abuş. 1023;

töşen-: “kendi başına döşek vb. döşemek, yayılmak, serilmek”, [Kar.T.] DLT II, 147; KB 1426;

[Har.T.] HAP 43: 10; HŞ 1427;

[Kıp.T.] EKK 34b/2; İM 190a/7; MES *döşen-*, 40a/5;

[Çağ.T./K.D] MA B94b/8;

töşet-: “döşetmek”, [Kar.T.] DLT II, 307; KB 6523;

[Har.T.] HŞ 3253;

[Kıp.T.] İM 297a/3;

töşle-: “göğse vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 346;

töşlet-: “göğse vurulması için emir vermek, göğse vurdurmak”, [Kar.T.] DLT II, 342;

töz (I):

(1) “asıl, esas”, [Kar.T.] DLT III, 123⁷⁸²; KB 4340;

[ET.] Toy. 6; AYÖlmez 145/18; Hua. 25; Üİ 99a/7;

(2) “kök, temel”, [Kar.T.] KB 1704;

[Kıp.T.] BVÖzgür 73/7;

⁷⁸¹ ...*(10) oğlanuñ nesebi şābit olmaz erden illā döşek (11) birle. döşek didükümüz oldur kim hatun (12) ernüñ döşeki olğay kaçan hatun ernüñ döşeki (13) olsa ol vaktın ol hatundan doğan oğlanuñ (14) nesebi şābit olur ol hatunnuñ erinden (15)...* şeklinde geçmektedir. Burada geçen ilk iki *döşek* kelimesi “nikah” anlamında sonra 12. satırda geçen *döşek* kelimeleri ise “tarla” anlamında olabilir. Nitekim bu aklımıza Bakara suresi 223. ayeti “Kadınlar sizin tarlanızdır...” getirmektedir.

⁷⁸² Atalay bu kelimeyi *tüz* şeklinde okumuştur.

- “doğa, yaratılış”, [ET.] AYÖlmez 166/3;
- “öz, cevher”, [ET.] AYÖlmez 187/7;
- “asil, soydan asaletli”, [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 48b/505;

töz (II): “üst tabaka”, [Kar.T.] DLT III, 123;

töz-: “soğuğa maruz kalmak”, [Kar.T.] DLT III, 182⁷⁸³;

- “dayanmak, tahammül etmek, sabretmek”, [Har.T.] NF 86-7; HŞ 1705; [Kıp.T.] CC-I 10a/8; Kİ *döz-*, 48; GT 343/2; MG 79b/2; BVÖzgür 12/3; [Çağ.T./K.D] NİD 86/5; ML 149; HBD 50/4; BD 361; [Çağ.Leh.] YUTS 425; UTİL 360;
- “zulüm görmek”, [Kıp.T.] CC-II 62a/35-36;
- “sabır, takat”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED *töz*, 272/6;

tözü: “bütün, hepsi, tamamıyla”, [Kar.T.] AH 236; KB 1260;

[ET.] AYÖlmez 155/12;

tu-: “kapatmak, kapamak, tıkamak”, [Kar.T.] DLT III, 247; KB 1272;

[ET.] Ton. 23;

[Kıp.T.] CC-II *tuğa-*, 57b/33b; K 109a/6;

tuç: “bakır, çinko ve kalay alaşımı; tunç”, [Kar.T.] DLT III, 120; R 44: 45;

[Har.T.] HŞ 112;

[Kıp.T.] CC-II 65b/4c; BM 10b/2⁷⁸⁴; RS 195a-16; İM 364b/4; KFLT 177b/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 425; UTİL V-313, 314;

tudriç: “Argu lehçesinde çöp”, [Kar.T.] DLT I, 453;

tuğun: “köyün büyüğü; içme suyunun dağıtımını idare eden kimse”, [Kar.T.] DLT I, 400;

tug (I): “herhangi bir şeyin tıkacı”, [Kar.T.] DLT III, 127;

tug (II): “su bendi”, [Kar.T.] DLT III, 127;

tug (III): “hükümdarın önünde vurulan kös ve davul, nöbet davulu”, [Kar.T.] DLT III, 127;

⁷⁸³ Atalay bu kelimenin Kıpçak lehçesinde “soğuktan acıkmak” anlamında olduğunu söylemiştir.

⁷⁸⁴ Kelime yazma nüshada ج ط şeklinde yazılmış Al-Turk ve Zajaczkowski kelimeyi *tuç* şeklinde okumuştur.

tuğ (IV): “sancak, tuğ, bayrak”, [Kar.T.] DLT III, 127; KB 2553;

[ET.] Ş.U. D 5; AYÇetin 752;

[Kıp.T.] CC-I *tov*, 50b/4; EDM 11a/15;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 5a-4;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100b-3; ŞRT 11b/01;

[Çağ.Leh.] UTİL V-335; ÖTİL IV-224;

- “pankart, afiş”, [Çağ.Leh.] UTİL V-335;

tuğ-:

(1) “doğurmak, dünyaya getirmek”, bk. **toğ-**, [Kar.T.] TİEMKök 7: 157;

[ET.] AYÖlmez 187/18-19;

[Har.T.] NF 4-11;

[Çağ.T./K.D] MDF 694; Abuş. 1024;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73b-12;

[Çağ.Leh.] YUTS 425; UTİL V-338, 339; ÖTİL IV-225;

(2) “(güneş için) doğmak, (ay) görünmek”, bk. **toğ-**, [Kar.T.] R 50: 39;

[ET.] IBTekin 52; Hua. 62;

[Çağ.Leh.] UTİL V-338, 339;

(3) “meydana gelmek, belirlemek, oluşmak”, bk. **toğ-**, [Kar.T.] TİEMKök 15: 73;

[ET.] AYÖlmez 145/8;

[Çağ.Leh.] UTİL V-338, 339;

- “zaman olarak bir aya girmek (şubata girmek)”, [Har.T.] NF 77-4; [Çağ.Leh.] UTİL V-338, 339;
- “yumurtlamak”, [Çağ.Leh.] UTİL V-338, 339;
- “büyümek, çoğalmak”, [Çağ.Leh.] UTİL V-338, 339;
- “fayda vermek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-225;

tuga: “hastalık ve iç ağırlığı”, [Kar.T.] DLT III, 224;

tuğan: “set, engel”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 94;

[Çağ.Leh.] YUTS 425; UTİL V-336;

tugla-: “yarık vb. bir şeyi kapatmak”, [Kar.T.] DLT III, 294;

tuglug: “sancağı olan, sancaklı”, [Kar.T.] DLT III, 127;

[ET.] Ş.U. K 8;

[Çağ.Leh.] YUTS *tugluğ*, 425;

tugrag (I): “Oğuz lehçesinde melikin mührü ve imzası”, [Kar.T.] DLT I, 462;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *tugra*, 1/8;

tugrag (II): “savaş ve binicilik gününde hakanın askerlerine verdiği at, tören atı”, [Kar.T.] DLT I, 462;

tugrag (III): “posta atı habercisi”, [Kar.T.] DLT I, 462;

tugraglan- (I): “birine tugrag verilmek”, [Kar.T.] DLT II, 273;

tugraglan- (II): “Oğuz lehçesinde yazı damgalanmak”, [Kar.T.] DLT II, 273;

tugrul-: “dünyaya getirilmek, doğrulmak”, [Kar.T.] R 19: 33; TİEMKök 2: 233;

tugsak: “dul kadın”, bk. **tul tugsak**, [Kar.T.] DLT I, 468;

tuguşıg: “doğu”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 90;

tuguşuğ: “doğu”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 137;

tul: “kocasız ölmüş veya ayrılmış, dul”, bk. **tul tugsak**, [Kar.T.] DLT III, 133; KB 1376;

[ET.] Ta. *tul*, I, 2;

[Kıp.T.] CC-II 81a/10b; K 22b/2;

[Har.T.] AKYB Ka.I. 3; NF 106-11;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 40a/413;

[Çağ.T./K.D] MA *dul*, A24a/10; MA A32a/14; Abuş. 1024;

[Çağ.Leh.] YUTS 426; UTİL V-342; ÖTİL IV-185;

tul- (I): “tikanmak, kapanmak”, [Kar.T.] KB 3611;

tul- (II): “top, çomak vb. şeylere vurmak”, [Kar.T.] DLT II, 23;

tulas: “hastalık veya üzüntüden solmuş olan yüz, sarı benizli”, [Kar.T.] DLT 899⁷⁸⁵; KB 84;

tuldur-: “birine, bir şeye çarpmak”, [Kar.T.] DLT II, 175;

tulkuç: “üfürülerek şişirilmiş tulum”, [Kar.T.] DLT II, 289;

[Kıp.T.] EDM 8b/15;

tulkuklan-: “tulum gibi nesneler için şişmek”, [Kar.T.] DLT II, 351;

tul tugsak: “dul kadın”, [Kar.T.] DLT I, 468; KB 3238;

tulum: “silah”, [Kar.T.] DLT I, 215; TİEMKök 4: 102;

tulumlan-: “savaş malzemeleri ve silah kuşanmak”, [Kar.T.] DLT II, 266;

tulun (I): “göz ile kulak arası”, bk. **tuluğ**, [Kar.T.] DLT I, 401;

[Kıp.T.] KMTT 21a/2;

tulun (II): “atın kulağı altında bulunan gemine ait bir halka”, bk. **tuluğ**, [Kar.T.] DLT I, 401;

tuluğ (I): “göz ile kulak arası, şakak”, bk. **tulun**, [Kar.T.] DLT III, 371;

[Har.T.] HŞ 3267;

tuluğ (II): “atın kulağı altında bulunan gemine ait bir halka”, bk. **tulun**, [Kar.T.] DLT III, 371;

tuluğla-: “sakalı, kulak altını dürtmek”, [Kar.T.] DLT III, 409;

tum (I): “soğuk”, [Kar.T.] DLT I, 338;

tum (II): “atların tek renkli olması”, [Kar.T.] DLT I, 338;

- “renkli tüylü”, [Har.T.] HŞ *tumağa*, 4550;
- “(renk için) yoğun, aşırı”, [Çağ.Leh.] YUTS 426; UTİL V-344; ÖTİL IV-187;

tuma buşsun: “akdarı içkisinden küpün ağzına yükselen şey”, [Kar.T.] DLT III, 234;

⁷⁸⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “pınar, kaynak”, [Çağ.Leh.] YUTS *tuma*, 426;

tumagu: “nezle”, [Kar.T.] DLT I, 447;

[Kıp.T.] CC-II *tumov*, 58a/9b;

ṭuman: “sis, duman”, [Kar.T.] DLT I, 139; KB 1981; TİEMKök 10: 26;

[ET.] IB 20;

[Har.T.] HŞ 3222;

[Kıp.T.] CC-I 37a/15; KMTT 5b/7; EDM 2b/2; EKK 65b/9; BM 9a/3; RS 193a-6;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 31/7;

[Çağ.T./K.D] HBD 180/4; ŞHD 80b-10;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 86b-17;

[Çağ.Leh.] YUTS 426; UTİL V-345; ÖTİL *tumän*, IV-187;

- “güneşin olmadığı gün”, [Çağ.T./K.D] Abuş. 1024;
- “kasvet, mutsuzluk”, [Çağ.Leh.] UTİL V-345; ÖTİL *tumän*, IV-187;

ṭumlı-:

(1) “soğumak”, [Kar.T.] DLT III, 295; KB 5221;

(2) “üşümek, soğuktan titremek”, [Kar.T.] KB 4701;

ṭumlıg: “soğuk”, bk. **tumlug**, [Kar.T.] DLT I, 463;

[ET.] AYAYazlı 0179;

[Kıp.T.] RS *dumlu*, 205d-3; RS *ṭılmı*, 191b-29;

ṭumlht-:

(1) “soğutmak”, [Kar.T.] DLT II, 344; KB

(2) “kalbini soğutmak, kızdırmak, sevemez olmak”, [Kar.T.] DLT II, 344; KB 2120;

ṭumlıg: “soğuk olan, soğuk”, bk. **tumlıg**, [Kar.T.] DLT II, 301;

[Kıp.T.] Kİ *dumlu*, 50;

tumluglan-:

(1) “soğuk kabul etmek”, [Kar.T.] DLT II, 273;

(2) “soğuk davranmak ve surat asmak”, [Kar.T.] DLT II, 273;

tumşuk: “kuşun gagası, gaga”, [Kar.T.] DLT I, 469⁷⁸⁶; KB 77;

[Har.T.] NF 338-13; HŞ 3681;

[Kıp.T.] EDM *dumşuk*, 12a/12; RS *tüşük*, 200b-13;

[Çağ.T./K.D] MA 1656(B); Abuş. *tumşuğ*, 1024;

[Çağ.Leh.] YUTS 426; ÖTİL IV-189;

- “hayvanların başının alt kısmı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-189, 190;
- “dağ burnu”, [Çağ.T./K.D] Abuş. *tumşuğ*, 1024;

tun (I): “gönül rahatlığı”, [Kar.T.] DLT III, 137;

tun (II): “kadının ilki (oğlu, kızı, eşi), [Kar.T.] DLT III, 137;

[Çağ.Leh.] YUTS 426;

tun- (I): “kapı, dağ geçidi vb. için kapanmak”, [Kar.T.] DLT III, 137;

tun- (II):

(1) “gök için bulutlanmak, kapanmak”, [Kar.T.] DLT II, 27;

(2) “parlayan bir ışık veya yıldız vb. için sönmek”, [Kar.T.] KB 1049;

tun bol-: “(gönül) rahatlamak”, [Kar.T.] DLT 899⁷⁸⁷;

tunçı-: “et vb. için kokuşmak”, bk. **tunçı-**, [Kar.T.] DLT II, 281;

tunçık-:

(1) “tıkanmak üzere olmak, nefes alamaz hale gelmek”, bk. **tunçuk-**, [Kar.T.] DLT II, 228;

(2) “hayvan için kışı geçirmek üzere yuvasına girmek”, bk. **tunçuk-**, [Kar.T.] DLT II, 228;

tunçu: “lokma, sokum”, [Kar.T.] DLT I, 417;

⁷⁸⁶ Atalay bu kelimeyi *tomşuk* şeklinde okumuştur.

⁷⁸⁷ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

tunçuk-:

(1) “tikanmak üzere olmak, nefes alamaz hale gelmek, boğulmak”, bk. **tunçık-**, [Kar.T.] DLT II, 228;

[Çağ.Leh.] YUTS 426; UTİL *tuncuḱ-*, V-349;

(2) “hayvan için kışı geçirmek üzere yuvasına girmek, ayrılmak, bir kenara çekilmek”, bk. **tunçık-**, [Kar.T.] DLT II, 228;

[Çağ.Leh.] UTİL *tuncuḱ-*, V-349;

tuntur-: “bir şeyi kaplamak, kaplayarak kapatmak”, [Kar.T.] DLT II, 176;

tuḡu-: “sağır”, [Kar.T.] DLT III, 368; KB 1016;

tupraḱ-: “toprak”, bk. **topraḱ-**, [Kar.T.] TİEMKök 4: 43;

tur- (I):

(1) “yerinden kalkmak, ayağa kalkmak”, [Kar.T.] DLT III, 180; AH 148; KB 3291;

[ET.] AYUçar 1153; UM I 213; IBTekin 15; Üİ 103b/15;

[Har.T.] MM 182-1; HŞ 1761;

[Kıp.T.] CC-I 26b/20; KMTT 45a/5; K 27a/3; EKK 6b/1-10; RS 186a-20; GT 193/9; İM 451a/7; MGİ 219b/1; BVÖzgür 111/4;

[Çağ.T./K.D] NC 10a/5; MA A57b/4;

[Çağ.Leh.] YUTS 427; UTİL V-324, 326; ÖTİL IV-198;

(2) “durmak, ayakta kalmak, dikilmek, sabit beklemek”, [Kar.T.] DLT III, 180; AH 153; R 4: 102; TİEMKök 10: 1;

[ET.] IB 20; AYÖlmez 132/1; Hua. 82;

[Har.T.] MM 131-2; AKYB *dur-*, K.VII. 38; HŞ 1356;

[Kıp.T.] CC-I 27a/3; KMTT 13b/10; BM *dur-* ~ *ḡur-*, 71b/9; RS 187b-13; GT 51/9; KFLT *dur-*, 393b/4; MGİ *dur-*, 175b/4; MES *dur-*, 41a/5; MG 53b/8; BVÖzgür *dur-*, 20/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *dur-*, 215: 7; MEs. *dur-*, 47a/486; MEs. 47b/492; GD 5: 2; MSD 347; YED *dur-*, 121/7; YED 54/7; D 142; T *dur-*, 6; T 78; LD *dur-*, 22; LD 1549; LGN 55/11;

[Çağ.T./K.D] HBD 25/4; ŞDG *dur-*, 10/3; ŞDG 6/4; ŞHD 18b-5; MA A6a/1; BD 73/4; BD 558/8; MDF 792; BTD LI/4; Abuş. *tumşuḡ*, 1025;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 89a-2; ŞRT 25a/04; HBD *dur-*, 197/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 427; UTİL V-324, 326; ÖTİL IV-198;

(3) “birleşik fiillerin kuruluşunda yardımcı fiil, süreklilik yardımcı fiili, sürmek, devam etmek”, [Kar.T.] DLT II, 180-181; AH 175; R 4: 141; TİEMKök 4: 103;

[ET.] AYÖlmez 151/12;

[Har.T.] AKYB A.II. 50; HŞ 2931; HAP 2: 6; AKYB *dur-* K.VII. 54; [Kıp.T.]

[Kıp.T.] CC-I 29b/3; CC-II *dur-*, 73a/9-10; K 22b/5; RS 187b-16; MG *dur-*, 66b/2; MG 36a/7; GT *dur-*, 147/9; GT 4/3;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *dur-*, 3b-10; ŞHD 78b-9; MA A5b/6; MDF 2070; Z *dur-*, 313b/13;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 80a-7;

[Çağ.Leh.] YUTS 427; UTİL V-324, 326;

(4) “kalmak, yaşamak, konaklamak”, [Kar.T.] R 28: 58;

[Har.T.] MM 179-2;

[Kıp.T.] CC-II 69a/18;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 67a-8;

[Çağ.Leh.] UTİL V-324, 326; ÖTİL IV-198;

(5) “olmak, içinde bulunmak, bir yerde veya bir şeyin içinde durmak, duraklamak”, [Kar.T.] KB 810;

[ET.] AYÖlmez 180/7;

[Har.T.] HŞ 1947;

[Kıp.T.] CC-II 64a/29;

[Çağ.T./K.D] NİD 300/3;

[Çağ.Leh.] UTİL V-324, 326; ÖTİL IV-198;

(6) “isim cümlesinde bildirici, bildirme eki, ek eylemin 3. teklik kişisi, +Dİr”, bk. *ir-* (*irür*), [Kar.T.] DLT III, 180; R 3: 154; TİEMKök 5: 90;

[ET.] Toy. -*tIr*, 6;

[Har.T.] MM 73-2;

[Kıp.T.] CC-II 74b/6; Kİ *dur-*, 48; K 1b/6; GT *dur-*, 9/7; İM 1b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *dur-*, 4: 4; MSD *dur-*, 33; YED *dur-*, 1/14; D 219; LGN 23/5;

[Çağ.T./K.D] HBD 10/6; ŞHD 104a-2; BD *dur-*, 3/5; MDF *dur-*, 937; MDF 1215; BTD *dur-*, IV/6; BTD L/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65a-3; ŞRT *dur-*, 20b/04;

- “bir konuyla ilgilenmek, üzerine düşünmek”, [Har.T.] AKYB K.IV. 13;
- “hareket etmemek, hareketi bırakmak, durmak”, [Har.T.] HAP 27: 86; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 75b-13;
- “var olmak, mukim olmak, bulunmak”, [Har.T.] HAP 10: 24; HŞ 1024; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-198;
- “saklamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-198;
- “derece, mevki, kıymet vb.ne karşılık gelmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-198;

tur- (II): “sis vb. için kopmak”, [Kar.T.] DLT III, 180;

tura: “kalkan, insan boyunca kalkan”, [Kar.T.] DLT II, 356; KB 4710;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1025;

turağ: “sığınak”, [Kar.T.] DLT II, 152;

- “durak, yer, meydan”, [Kıp.T.] K 81b/9; [Çağ.Leh.] ÖTİL *turâğ*, IV-201;
- “durak, yurt”, [Kıp.T.] K *turağ*, 121b/3;
- “çalıdan yapılan duvar”, [Çağ.T./K.D] Abuş. *tura*, 1025;
- “dağ kalesi, kutsal köy”, [Çağ.Leh.] UTİL *tura*, V-317;
- “durma, bekleme”, [Çağ.Leh.] UTİL *turağ*, V-318;

turgu: “durma, kalma yeri”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 198;

turguluğ: “cennet”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 76;

turgur- (I):

(1) “ayağa kaldırmak, yükseltmek”, [Kar.T.] DLT II, 177;

[ET.] IB 32; AYUçar 0553;

[Kıp.T.] EKK *turguz-*, 77a/8; BM 24a/5; MGİ *durğuz-*, 143a/5;

(2) “duvar vb. yapmak, inşa etmek, bir şey dikmek”, [Kar.T.] DLT II, 177; R 39: 20;

[Çağ.T./K.D] MA *turğuz*-, B85a/11;

- “yerleştirmek, durdurmak”, [ET.] AYÖlmez 167/12;
- “(duygu vb. için) beslemek, ortaya çıkarmak”, [ET.] AYÖlmez 148/4; UM I 212;
- “durdurmak”, [ET.] Üİ 112a/7; [Har.T.] NF *turğuz*-, 147-5; [Kıp.T.] İM *turğuz*-, 368a/4; KFLT *durğuz*-, 76a/34; KFLT *turğuz*-, 394a/8; MES *durğuz*-, 2a/3; MG *turğuz*-, 105a/3; BVAğar *turğuz*-, 37b/14; [Çağ.T./K.Ö.D] LD *turğuz*-, 366; LGN *turğuz*-, 51/10; [Çağ.T./K.D] Abuş. 1025; Abuş. *turğuz*-, 1025; [Çağ.Leh.] UTİL *turğuz*-, V-322; ÖTİL *turğuz*-, IV-203;
- “(tanık) göstermek”, [Çağ.T./K.D] MA *turğuz*-, B85b/13;

turğur- (II): “esirgememek”, [Kar.T.] KB 6644;

turğut: “halef, nesil”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 169;

turığ: “sığınak, dağlardaki korunaklı yer”, bk. **turuğ**, [Kar.T.] DLT II, 152;

- “mesken, durulacak yer”, [ET.] Su. *turug*, 7;

turılan-: “sert, acımasız davranmak”, [Kar.T.] R 66: 9;

turk: “bir cismin uzunluğu, boyu, suret, sima, durum”, [Kar.T.] DLT I, 349;

[ET.] AYAyazlı 1100;

[Çağ.Leh.] YUTS 427; UTİL V-323; ÖTİL IV-203;

turkıylan-: “utanmak, birinden utanıp işe devam etmemek”, bk. **turkuglan-**, [Kar.T.] DLT II, 272;

turkın-: “utanmak”, bk. **turkun-**, [Kar.T.] DLT II, 241;

turkla-:

(1) “bir yeri enine boyuna ölçmek”, [Kar.T.] DLT III, 445;

(2) “at vb. şeylerin boyunu tahmin etmek”, [Kar.T.] DLT III, 445;

turkug: “utanma, hayâ”, [Kar.T.] DLT I, 462;

turkuglan-: “utanmak, birinden utanıp işe devam etmemek”, bk. **turkıgılan-**, [Kar.T.] DLT II, 272;

turkun: “durgun, duran”, [Kar.T.] DLT I, 440;

turkun-: “utanmak”, bk. **turkın-**, [Kar.T.] DLT II, 255;

turma: “turp”, [Kar.T.] DLT I, 366;

[Kıp.T.] KMTT 9a/8;

turna: “turna”, [Kar.T.] DLT III, 239; KB 5377;

[ET.] IB *turuyaya*, 94; IBTekin *turnya*, 17;

[Kıp.T.] CC-I 55a/12; KMTT 10b/13; EDM 11b/11; EKK 70a/7; BM 16a/10; RS 197a-9;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 56;

[Çağ.Leh.] YUTS *tirna*, 415; YUTS 428; UTİL V-328; ÖTİL *turnä*, IV-200;

turpınla-: “aramak”, [Kar.T.] DLT I, 435;

turpla-: “bir şeyin örneğini yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 443;

turpun: “arama, araştırma, karşılaştırma”, [Kar.T.] DLT I, 435;

turpunlan-: “bir şeyi araştırmak”, [Kar.T.] DLT II, 278;

turuğ: “sığınak, dağlardaki korunaklı yer”, bk. **turığ**, [Kar.T.] DLT I, 373; KB 1521;

turuglag: “durma yeri, durak yeri”, [Kar.T.] DLT I, 496; KB 3094; TİEMKök 6: 98;

turugsa-:

(1) “hayatta kalmak istemek”, [Kar.T.] DLT III, 334;

(2) “bir yerde ikamet etmek, durmak istemek”, [Kar.T.] DLT III, 334;

turugsak:

(1) “bir yerde durmayı isteyen”, [Kar.T.] DLT II, 57;

(2) “Oğuzların bazılarında bir yerde durma hakkı olan”, [Kar.T.] DLT II, 55;

turuğ- (I):

(1) “kan vb. için durmak”, [Kar.T.] DLT II, 115;

(2) “yarada rahat birikmek, toplanmak”, [Kar.T.] DLT II, 115;

(3) “hareketsiz kalmak, beklemek, duraklamak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 75;

[Har.T.] NF 351-15; HAP 2: 20; HŞ 2857;

[Kıp.T.] K 17b/4; GT 71/2; İM 35b/4;

- “bir yerde olmak veya bulunmak”, [Har.T.] HAP 9: 84; HŞ 4068;
- “sebat etmek”, [Har.T.] HAP 3: 200;

turuğ- (II): “durdurulmak”, [Kar.T.] R 34: 31;

turuğtur-: “birini ya da bir şeyi tutmak, yakalamak tutmak”, [Kar.T.] R 37: 24;

- “kaldırmak, doğrultmak, dik durmasını sağlamak”, [Har.T.] HAP 18: 77;
- “durdurmak, alıkoymak, engellemek”, [Har.T.] HAP 37: 24;

turul-:

(1) “işten, yemekten vb. şeylerden bıkmak”, [Kar.T.] DLT II, 126;

(2) “durulmak, tutulmak, bitirilmek” [Kar.T.] TİEMKök 11: 44;

- “sakinleşmek, durulmak”, [ET.] AYTok 2169;
- “bir yerde durulmak, ikamet edilmek”, [Har.T.] HAP 24: 29; [Çağ.Leh.] UTİL V-330;

turum: “bir adam boyu”, [Kar.T.] DLT I, 396;

turumla-: “suyun vb. bir şeyin derinliğini boy ile ölçmek”, [Kar.T.] DLT III, 341;

turumsın-: “ayağa kalkıyor gibi görünmek”, [Kar.T.] DLT II, 260;

turumtay: “yırtıcı ve avcı kuşlardan biri, aladoğan”, [Kar.T.] DLT III, 243;

[Kıp.T.] RS 189c²-11;

turun- (I): “insan için çalışırken durmak”, [Kar.T.] DLT II, 145;

turun- (II): “mukavemet etmek, itiraz etmek”, [Kar.T.] DLT II, 145;

turuş- (I): “beraber ayağa kalkmak”, [Kar.T.] DLT II, 95;

turuş- (II): “birine itiraz etmek, mücadele etmek, direnmek, karşı karşıya gelmek”, [Kar.T.] DLT II, 95;

[ET.] AYÇağ 18/13;

[Har.T.] NF 69-11; HŞ 3640;

[Kıp.T.] MG 38a/6;

- “bir makama, huzura çıkmak, başvurmak; bir davayı getirmek”, [Kıp.T.] GT 276/9;

tusu: “fayda, yarar, şifa”, [Kar.T.] DLT III, 224; R 4: 24; KB 3681;

[ET.] AYÖlmez 184/22; UM I 96;

tusu inçlen-: “faydalanmak, istifade etmek”, [Kar.T.] R 4: 24;

tusuk-: “yaramak, fayda sağlamak”, [Kar.T.] DLT II, 116;

tusul-: “yaramak, faydası olmak”, [Kar.T.] DLT II, 127; KB 5729;

tuş (I): “denk, benzer, eş”, [Kar.T.] DLT III, 125; AH 24; R 41: 9; KB 1694; TİEMKök 6: 1;

[ET.] AYUçar 0519;

[Har.T.] HAP 2: 165;

[Kıp.T.] GT 351/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 485; LD 1626;

[Çağ.T./K.D] NİD 21/2; ÇH 59; HBD 142/3; BD 96/3; MDF 2105;

[Çağ.Leh.] UTİL V-335;

- “eş, dost, arkadaş”, [ET.] Hua. 93;

tuş (II): “altından veya gümüşten yapılan ve kemerin ucuna takılan toka”, [Kar.T.] DLT III, 125; KB 213;

[Kıp.T.] BVÖzgür 107/1;

tuş (III): “(nesne) taraf, kenar, yan, hiza”, [Kar.T.] DLT III, 125;

[Har.T.] NF 430-3; HŞ 742;

[Kıp.T.] İM 309a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 74/5;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1025;

[Çağ.Leh.] UTİL V-334;

tuş-: “birini bulup görmek, rastlamak, karşılaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 13; R 19: 59; KB 2734; TİEMKök 17: 13;

[ET.] AYAyazlı 0364;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 6a/50;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 185a-6; Abuş. 1025;

tuşag: “atın ön ayaklarını bağlamak için kullanılan köstek”, [Kar.T.] DLT I, 411; KB 316;

tuşagu: “hayvanlara köstek vurma (zamanı)”, [Kar.T.] DLT I, 446;

tuşan-: “ayaklar dolanmak, korkudan birbirine dolaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 147;

tuşgur-: “insanların buluşmasını sağlamak, kavuşturmak”, bk. **tuşur-**, [Kar.T.] DLT II, 178;

[ET.] AYTök 813;

tuşla-: “birini hizalamak, hizasında veya karşısında durmak”, [Kar.T.] DLT III, 294;

tuşlan-: “bir şeye karşı yönelmek”, [Kar.T.] DLT II, 244;

tuşlaş-: “karşılaşmak”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 92;

tuşlat-: “birisinde karşısında veya hizasında durmasını istemek”, [Kar.T.] DLT II, 343;

tuşur-: “karşılatmak”, bk. **tuşgur-**, [Kar.T.] DLT II, 78; KB 2370⁷⁸⁸;

tut-:

(1) “elde tutmak, almak, tutmak,” [Kar.T.] DLT II, 292; AH 179; R 7: 195; KB 1908; TİEMKök 9: 67;

[ET.] KT D 38; AYÖlmez 169/1; UM I 213; IBTekin 3; Hua. 359; Üİ 99a/18;

⁷⁸⁸ *çerigde bir ança busuğka kigür / ya dağ okçı tuşrup sen öñdün yügür* “Askerin bir kısmını pusuya yatır, yaya okçuları harekete geçirerek kendin önden koş” şeklinde çeviren Arat, *tuşurmak* kelimesine “harekete geçirmek” anlamını vermiştir. Oysa kelime DLT’de “karşılatmak, rast getirmek” olarak anlamlandırılmıştır. Oysa burada yaya okçulara düşmanın karşılatılması anlatılmaktadır. Bu nedenle ikinci dize “Yaya okçulara düşmanı karşılat, (yaya okçulara ok atarak oklarıyla düşmanı karşılasınlar) sen de askerin önünden yürü” şeklinde anlamlandırılabilir.

[Har.T.] AKYB A.II. 12; MM 290-1; HAP 69: 19;

[Kıp.T.] EKK 79b/1; BM 24b/7; RS 186a-22; İM 404b/2; KFLT *dut-*, 398a/26; MGİ *dut-*, 216b/1; MES *dut-*, 40b/4; MG 3b/8; BVÖzgür *dut-*, 111/7; BVÖzgür 86/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 126; YED 4/7; D 345; LGN 26/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 18/1; Mün. 3a/5; NC 20b/15; SM 154; HBD 107/4; ŞDG 15/2; MA A22b/7; BD 62/5; Abuş. 1025;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73b-7; ŞRT 23a/13;

[Çağ.Leh.] YUTS 428; UTİL V-306, 309; ÖTİL IV-208;

(2) “yakalamak, kavramak”, [Kar.T.] DLT II, 292; R 39: 41; TİEMKök 7: 150; KB 1070;

[Har.T.] MM 237-2; HAP 7: 155; HŞ 1352;

[Kıp.T.] CC-I 7a/3; KMTT 37a/3; GT 8/13; İM 143a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] ÇH 57; MEs. 7a/60; GD 28: 7; GD 142: 6; MSD 375;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 72a-4;

[Çağ.Leh.] YUTS 428; UTİL V-306, 309; ÖTİL IV-209;

(3) “alıkoymak, esir almak, sahiplenmek”, [Kar.T.] DLT II, 292; R 4: 89; KB 1612; TİEMKök 6: 26;

[ET.] KT K 8;

[Har.T.] NF; HAP 2: 231;

[Kıp.T.] İM 145b/5;

(4) “yapmak, gereğini yerine getirmek (oruç, söz, hüküm vb. tutmak)”, [Kar.T.] R 16: 67; TİEMKök 5: 55; KB 1566;

[ET.] AYÖlmez 186/20; Hua. 167;

[Har.T.] MM 110-2; HŞ 278;

[Kıp.T.] CC-I 15a/9; İM 28a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 254;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 19b-6; MA A58b/15;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 99b-17;

(5) “(alaya) almak”, [Kar.T.] R 38: 63;

(6) “yazmak, kaydetmek”, [Kar.T.] R 50: 17;

(7) “yer tutmak, konmak, ikamet etmek”, [Kar.T.] R 65: 6;

[ET.] KT G 8;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 127;

[Çağ.T./K.D] MA A43a/14;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 103b-11;

[Çağ.Leh.] YUTS 428; UTİL V-306, 309;

(8) “korumak, saklamak, muhafaza etmek”, [Kar.T.] R 16: 59; TİEMKök 2: 125;

[Har.T.] MM 373-2; HAP 35: 41; HŞ 1664;

[Kıp.T.] CC-I 23b/9;

[Çağ.Leh.] YUTS 428; UTİL V-306, 309; ÖTİL IV-209;

(9) “varsaymak, farz etmek, kabul etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 37;

[Har.T.] MM 255-1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 724; D 98; LD 1565;

(10) “(iş, eş, dost vb.) edinmek”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 21;

- “sunmak, uzatmak”, [ET.] UM I 158; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 4: 3; YED 32/5; D 869; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-209;
- “yardımcı fiil”, [ET.] UM I 15; [Kıp.T.] GT 57/6; MGİ *dut-*, 234b/3; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 38: 4; YED *dut-*, 12/4; D 106; T 245; [Çağ.T./K.D] MA A3a/8; MDF 1271; [Çağ.Leh.] YUTS 428; UTİL V-306, 309; ÖTİL IV-210;
- “tutmak, av avlamak”, [Har.T.] MM 232-2;
- “sabitlemek, sabit kılmak”, [Har.T.] MM 298-2; [Çağ.Leh.] YUTS 428; UTİL V-306, 309;
- “sorumlu tutmak”, [Har.T.] HAP 5: 89;
- “kaplamak, yayılmak, bürümek”, [Har.T.] NF; [Çağ.T./K.Ö.D] T 129; D 757; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-210;
- “takınmak”, [Har.T.] HAP 7: 31; [Çağ.T./K.Ö.D] YED 5/2;
- “(yola) koyulmak”, [Har.T.] HŞ 1151;
- “dokunmak”, [Kıp.T.] CC-I 27b/4;
- “yönetmek, kontrol etmek”, [Kıp.T.] CC-I 24b/20; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-209;
- “bir şeyi adet haline getirmek, alışmak”, [Kıp.T.] CC-I 29a/10;
- “kılıcın sapı”, [Kıp.T.] MG *tutğa*, 87b/6; MG *tutka*, 92b/1;
- “(hastalık) tutmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 48: 7;

- “dinlemek, uymak, kulak vermek”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 829;
- “tesirli olmak, tesirini göstermek, etkilenmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 895;
- “hizmetine almak veya kiralamak”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 261;
- “değer vermek”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 277; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-210;
- “(bir durumdan başka bir duruma, rengini) çevirmek, döndürmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 743;
- “tutuklamak”, [Çağ.Leh.] UTİL V-306, 309;
- “(fikir, siyaset vb.ne) bağlanmak, girmek, katılmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-210;
- “(perde vb.) örtmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-210;

tutaşı (I): “bitişik, komşu olan, birbirine bağlanan, yan yana”, bk. **tutşı, tutçı**, [Kar.T.] DLT I, 423; R 15: 76;

[Kıp.T.] BVÖzgür *dutaş*, 53/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *tutaş*, 76/5;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *tutaş*, 1025;

[Çağ.Leh.] YUTS *tutaş*, 428; UTİL *tutaş*, V-300; ÖTİL *tutüş*, IV-207;

tutaşı (II): “sık sık, devamlı, sürekli”, bk. **tutçı**, [Kar.T.] DLT I, 423; R 14: 92; TİEMKök 12: 47; KB 434;

[Kıp.T.] K 9a/1;

[Çağ.Leh.] UTİL *tutaş*, V-300;

tutaşı tur-: “ısrar etmek, inat etmek”, [Kar.T.] R 3: 135; TİEMKök 11: 108;

- “yan yana olmak, bağlı olmak, komşu olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *tutaştur-*, V-301;

tutçı (I): “bitişik ve komşu olan”, bk. **tutaşı, tutşı**, [Kar.T.] DLT I, 423;

tutçı (II): “sık sık, devamlı, daima”, bk. **tutaşı**, [Kar.T.] DLT I, 521; KB 378;

[Kıp.T.] KFLT 329b/21;

tutgak: “düşmanın gözcülerini ve öncülerini yakalamak için geceleyin dolaşan birlik, öncü birlik”, [Kar.T.] DLT I, 467; KB 2343;

tutguç: “kahvaltı”, [Kar.T.] DLT I, 453;

tutguluk: “tutmaya hakkı olan”, [Kar.T.] DLT II, 297;

tutğun: “tutsak, esir”, [Kar.T.] DLT I, 194; KB 3345;

[Kıp.T.] CC-I *tutğun*, 7a/4; CC-I *tutsak*, 38a/11; CC-I *tusnağ*, 38a/11; CC-II 60b/27; KMTT *tutğun*, 34a/13; KMTT *tutsak*, 34a/13; KFLT *dutsağ*, 281a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *tutğun*, 24/10;

[Çağ.T./K.D] NİD *tutğun*, 362/3; ŞHD *tutğun*, 139a-12; MA A14a/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *tutğun*, 428; UTİL *tutğun*, V-305;

tutma: “sandık”, [Kar.T.] DLT I, 93;

tuğmaç: “Türklerin tanınmış yemeği, kesilmiş hamur parçalarından yapılan çorba benzeri yemek”, [Kar.T.] DLT I, 452;

[Kıp.T.] BM 14a/4; RS 190c-15;

[Çağ.T./K.D] MA A34a/12;

tutsuğ:

(1) “vasiyet”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 12;

[ET.] KT *tutsuğ*, G 4;

(2) “tavsiye”, [Kar.T.] DLT I, 462;

tutsuğ-: “tutsak düşmek”, [Kar.T.] DLT II, 227;

tutsul-: “vasiyet edilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 12;

tutsur-: “vasiyet etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 11;

tutşı (I): “bitişik ve komşu olan şey”, bk. **tutaşı**, **tutçı**, [Kar.T.] DLT I, 423;

tutşı (II): “devamlı, sık sık, sürekli”, [Kar.T.] KB 324;

[Har.T.] HŞ 156; HŞ *tutşu*, 2646;

tuttur- (I): “tutmak, yakalamak için emir verdirmek, tutturmak”, [Kar.T.] DLT II, 174;

[Kıp.T.] CC-II 72a/17-18;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 87/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 376/3;

- “duygulanmak, mütessir olmak”, [Kıp.T.] CC-II 70a/8;

tuttur- (II):

(1) “vasiyet etmek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 2: 182;

(2) “tavsiye etmek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 6: 151;

tutuğ (I): “cin çarpması, çarpılma”, [Kar.T.] **DLT I**, 373;

tutuğ (II):

(1) “rehin, rehine, tutsak”, [Kar.T.] **DLT I**, 373; **KB** 1211; **TİEMKök** 2: 283;

[ET.] **IB** 43;

[Har.T.] **NF** 163-7; **HAP** 2: 283; **HŞ** 4148;

[Kıp.T.] **KMTT** *tutu*, 38b/11; **K** 98a/9; **İM** 428b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MEs.** 53a/548;

(2) “fidye”, [Kar.T.] **TİEMKök** 6: 70;

- “örtü, siper”, [Har.T.] **HAP** 33: 53;

tutuğluğ: “cinli, cin bulunan yer”, [Kar.T.] **DLT I**, 496;

tutuğsak:

(1) “tutmayı isteyen”, [Kar.T.] **DLT II**, 281;

(2) “Oğuzlarda almaya, tutmaya niyetlenen”, [Kar.T.] **DLT II**, 281;

- “rehin”, [Kıp.T.] **GT** *tutsak*, 45/1;

tutuğ (I): “iğdiş edilmiş, hadım”, [Kar.T.] **DLT I**, 380;

tutuğ (II):

(1) “doğrulayıcı, şahit”, [Kar.T.] **TİEMKök** 5: 48;

(2) “kararsız, bocalayan”, [Kar.T.] **TİEMKök** 4: 143;

tutukla-:

(1) “iğdiş etmek”, [Kar.T.] DLT III, 337;

(2) “iğdiş saymak”, [Kar.T.] DLT III, 337;

tutuklan-: “hadım edinmek”, [Kar.T.] DLT II, 265;

tutul-: “yakalanmak, tutulmak”, [Kar.T.] DLT II, 120; R 33: 61; KB 2711; TİEMKök 4: 140;

[ET.] Üİ 107b/16;

[Har.T.] HAP 33: 61; HŞ 3986;

[Kıp.T.] K 105a/8; GT 140/13; İM 410b/1; KFLT *dutul-* ~ *dutul-*, 45a/43; BVAğar *dutul-*, 10a/22; BVAğar 43b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 191: 3; D 501; LD 1458; LGN 47/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 163/3; NC 11a/1; HBD 50/1; ŞHD 145a-10; MA A5b/13; MDF 1252;

[Çağ.Leh.] YUTS 429; UTİL V-312; ÖTİL *tutil-*, IV-208;

- “söz, yemin vb. için yerine getirilmek, korunmak”, [ET.] AYÖlmez 156/22; [Har.T.] MM 1-4; NF 333-15;
- “asılmak, tutturulmak, iliştirilmek”, [Har.T.] NF 235-11;
- “sarılmak, dürülmek, kapatılmak”, [Har.T.] HAP 81: 1; [Kıp.T.] GT 264/4;
- “ay, güneş vb. için tutulmak”, [Har.T.] HAP 75: 8; [Kıp.T.] K 3b/2; [Çağ.Leh.] YUTS 429; UTİL V-312; ÖTİL *tutil-*, IV-208;
- “sayılmak, kabul edilmek”, [Çağ.T./K.D] BD 514/5;
- “(hava) bulutlanmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 429; UTİL V-312; ÖTİL *tutil-*, IV-208;

tutun- (I):

(1) “av hayvanı vb. şeyleri kendi başına tutmak, yakalamak”, [Kar.T.] DLT II, 143;

(2) “ay ve güneş için tutulmak”, [Kar.T.] DLT II, 143;

[Kıp.T.] RS 192b-19;

- “bir yere sıkıca yapışmak, elle kavramak, sarınmak”, [ET.] T 25; [Har.T.] HAP 43: 43; HŞ 3167; [Kıp.T.] KFLT *dutin-*, 171a/43; [Çağ.Leh.] YUTS 429; UTİL V-312; ÖTİL *tutin-*, IV-208;
- “kabul etmek, addedmek”, [Har.T.] HAP 9: 98;

tutun- (II): “birini evlatlık, sütanne, arkadaş, kardeş vb. edinmek”, [Kar.T.] DLT II, 143; KB 1697; TİEMKök 3: 118;

[Har.T.] NF 258-12; HAP 10: 68;

tutun- (III): “ateş için tutuşmak, yanmak”, [Kar.T.] DLT II, 143; AH 339;

[ET.] AYÖlmez 141/9;

[Har.T.] MM *tutuş-*, 367-2; HŞ *tutuş-*, 1326; HAP *tutaş-*, 19: 4; HŞ *tutaş-*, 4026;

tutunçu: “evlat edinilen, evlatlık”, [Kar.T.] DLT III, 375;

tutur-: “emretmek, sorumlu tutmak, vasiyet etmek”, [Kar.T.] R 42: 13;

[Har.T.] HŞ 4636;

[Çağ.Leh.] UTİL V-309, 310;

tuturğan: “pirinç”, [Kar.T.] DLT I, 521;

[Har.T.] NF *tuturğan*, 292-13;

[Kıp.T.] KMTT *tuturğan*, 10b/2; EDM *tuturğan*, 6a/13; EKK *tuturğan*, 71a/9; BM *tuturğan*, 12b/5; RS 194a-7;

tutuş (I): “çekişme”, [Kar.T.] DLT I, 367;

tutuş (II): “daimi, sonsuz, Esma’ül Hüsna’dan kayyum”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 1;

- “devamlı, sürekli”, [Har.T.] MM 177-2; NF 260-15; [Kıp.T.] İM 191b/5;

tutuş-:

(1) “el tutuşmak, sarılmak, yapışmak”, [Kar.T.] DLT II, 88; TİEMKök 2: 256;

[Har.T.] NF 362-14;

[Çağ.Leh.] UTİL V-310;

(2) “bir şeye veya kimseye büyük bir istekle sarılmak, ona sığınmak, onu benimsemek, tutunmak”, [Kar.T.] DLT II, 88; TİEMKök 7: 170;

[ET.] AYÇağ 614/12;

[Kıp.T.] BVAğar 26b/10;

- “kavgaya, döğüşe tutuşmak, düşmanlık etmek”, [Har.T.] NF 411-2; [Kıp.T.] KMTT 39a/2; GT 87/11; [Çağ.Leh.] UTİL V-310;
- “karşılıklı tutuşmak”, [Kıp.T.] K 160b/2;
- “başlamak”, [Çağ.Leh.] UTİL V-310;

tutuz-:

(1) “emretmek, buyurmak”, [Kar.T.] KB 2335;

[ET.] AYAyazlı 0957;

(2) “söylemek, nasihat etmek, söz tutmasını buyurmak, tavsiyede bulunmak”, [Kar.T.] DLT I, 489; KB 1503;

(3) “emanet etmek”, [Kar.T.] KB 1275;

- “teslim etmek, emanet etmek”, [ET.] KT D 38;

tutuzğu: “emredilmiş ve tutulması gereken şey”, [Kar.T.] DLT I, 489;

tutzuğ: “vasiyet”, [Kar.T.] DLT I, 462;

tuwır: “at için kulağını dikmek”, bk. **tuwur**, [Kar.T.] DLT II, 73;

tuwra-: “büyümek”, [Kar.T.] DLT III, 279;

tuwur-: “at için kulağını dikmek”, bk. **tuwır-**, [Kar.T.] DLT II, 73;

tuwuz: “büyük”, [Kar.T.] DLT III, 279;

tuy-: “duymak”, [Kar.T.] DLT III, 244; TİEMKök 7: 95;

[ET.] Ton. 38; AYÖlmez 187/10;

[Har.T.] HŞ 3699;

[Kıp.T.] CC-II 57a/17; GT 71/5; MG 74b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 619; LGN 41/4;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 77b-4; MA B22b/3; Abuş. 1026;

[Çağ.Leh.] YUTS 429; UTİL V-351;

- “aydınlanmak”, [ET.] AYUçar 0928;
- “hissetmek, sezmek”, [ET.] IBTekin 61; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-184;

tuyağ: “toynak”, bk. **toynak**, [Kar.T.] DLT III, 165;

[ET.] IBTekin *tuyug*, 5;

[Har.T.] HŞ *toynağ*, 481; NF *tuynağ*, 53-3;

[Kıp.T.] KMTT *tuynağ*, 13b/4; MG *tuyağ*, 14a/9;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *tuvağ*, 1026; Abuş. *tuynağ*, 1026;

[Çağ.Leh.] YUTS *tuyağ*, 429; UTİL *tuyağ*, V-350; ÖTİL *tuyâğ*, IV-178;

tuyağlıg: “tırnaklı, toynaklı”, [Kar.T.] DLT III, 178;

[Çağ.Leh.] YUTS *tuyağlıg*, 429; ÖTİL *tuyâğlı*, IV-178;

tuyın: “cimri, eli sıkı”, [Kar.T.] DLT III, 169;

tuysuk-: “fark etmek, sezmek”, [Kar.T.] DLT III, 195;

tuytur-: “fark ettirmek, kavratmak”, [Kar.T.] DLT III, 192;

- “duyurmak”, [Kıp.T.] MG *tuydur-*, 74b/4;

tuyuk (I): “kapı için kilitlenmiş”, [Kar.T.] DLT III, 166-167;

- “çıkılmaz (sokak)”, [Çağ.Leh.] YUTS 429; UTİL V-351;

tuyuk (II): “insan için canı sıkılmış”, [Kar.T.] DLT III, 166-167;

tuyuk (III): “hava için kapalı ve sisli”, [Kar.T.] DLT III, 166-167;

tuz (I): “tuz”, [Kar.T.] DLT II, 106; AH 263; KB 1191;

[Har.T.] AKYB K.I. 22; MM 297-3; HŞ 1633;

[Kıp.T.] CC-I 27a/7; KMTT 19a/2; K 130a/9; EDM 6b/5; BM 14a/9; RS 194a-27; GT 61/1; İM 124a/1; KFLT *duz*, 19a/31; KFLT 1a/61; MGİ 240a/5; BVAğar 22b/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 5b/43; GD 104: 3; MSD 766; YED 41/2; D 329; LD 2176;

[Çağ.T./K.D] NİD 98/7; Mün. 2b/12; SM 183; ŞHD 190b-7; MA 4089; BD 558/26; Abuş. 1026;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 69b-4;

[Çağ.Leh.] YUTS 429; UTİL V-330; ÖTİL IV-179;

- “yiyecek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-179;

tuz (II): “güzellik, göze hoş görünen”, [Kar.T.] DLT I, 296;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 223: 3; MSD 773;

tuza-: “tuzlamak”, [Kar.T.] DLT III, 264;

tuzak (I):

(1) “tuzak”, [Kar.T.] DLT I, 380; AH 456; KB 4824;

[ET.] IBTekin 61;

[Har.T.] HŞ 1565;

[Kıp.T.] CC-II 59a/11; KMTT 11b/2; K 20a/6; EDM 12a/14; GT 200/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 737; YED *duzağ*, 221/5; YED *tuzağ*, 287/8; LD 394;

[Çağ.T./K.D] MA A65a/12;

[Çağ.Leh.] YUTS *tozağ*, 422; YUTS 429; UTİL V-332; ÖTİL IV-182;

(2) “avda kullanılan ağ”, [Kar.T.] DLT I, 425;

[Kıp.T.] BM 17a/3;

tuzak (II): “erkeğin sevgilisi için güzel olduğunu ifade etmede kullandığı kelime”, [Kar.T.] DLT I, 380; DLT *tuzağ*, I, 380;

tuzğu: “yoldan geçen tanıdık, akrabalara armağan olarak çıkarılan yemek”, [Kar.T.] DLT I, 424;

[Har.T.] HAP 3: 198;

tuzgulan-: “yemekten vb. şeylerden armağan vermek”, [Kar.T.] DLT III, 201;

tuzkıya: “güzel, sevimli”, [Kar.T.] DLT III, 359;

tuzla-: “tuzlamak”, [Kar.T.] DLT III, 293;

[Kıp.T.] CC-I 27a/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *tuzli-*, 429; ÖTİL *tüzlä-*, IV-181;

tuzlan-: “tuzlanmak”, [Kar.T.] DLT II, 243;

tuzlaṭ-: “tuzlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 342;

[Kıp.T.] BM 82a/5;

tuzluḡ: “tuzlu, tuzlu olan”, [Kar.T.] DLT I, 209;

[Har.T.] HŞ 4124;

[Kıp.T.] K 101b/8; EDM *tuzlu*, 4b/2; RS 203c-5; İM *tuzlu*, 416b/4; İM *tuzlu*, 300b/7; KFLT *duzlu*, 268a/21;

[Çağ.T./K.D] NİD *tuzluḡ*, 176/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *tuzluḡ*, 429; UTİL *tuzluḡ*, V-334;

- “(dudak) tatlı”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD *tuzluḡ*, 104: 3;

tuzluḡ: “tuzluk”, [Kar.T.] DLT I, 209;

[Çağ.Leh.] ÖTİL IV-182;

- “ekmek katığı”, [Har.T.] NF 108-14; HŞ 3471⁷⁸⁹;

tü (I): “vücuttaki tüy, kıl”, bk. **tük**, [Kar.T.] DLT III, 207; KB 2918;

⁷⁸⁹ *tuzluḡ çiçeği yok yemişi / bolur kişi tuzluḡ yemişin yok yemişi* şeklinde geçen kelime Demirci-Karslı tarafından “güzel” olarak anlamlandırılmıştır.

[ET.] **AYAyazlı** 0132; **IBTekin** 3;

[Har.T.] **HŞ** 4086;

[Kıp.T.] **K** 66b/8;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD** 191b-5;

tü (II): “renk”, [Kar.T.] **DLT** III, 207;

[Çağ.Leh.] **YUTS** *tüs*, 432;

tü (III): “at donu”, [Kar.T.] **DLT** III, 207;

tüdaş: “renktaş, aynı renkte olan”, [Kar.T.] **DLT** I, 407;

tüg: “tüy”, bk. **tük**.

tüg-:

(1) “bağlamak, düğümlemek, çatmak, bir araya toplamak”, [Kar.T.] **DLT** II, 20; **KB** 5507; **TİEMKök** 4: 33;

[ET.] **IB** 76; **AYAyazlı** 0879; **Üİ** 114a/6;

[Har.T.] **HAP** 9: 67; **HŞ** 4497;

[Kıp.T.] **CC-II** *tüv-*, 57b/1b; **Kİ** *düg-*, 49; **K** 2b/7; **RS** *düg-*, 191c-22;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 79/2;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 430; **UTİL** V-400, 401; **ÖTİL** *tüg-*, IV-176;

(2) “surat asmak, kaş, yüz için çatmak”, [Kar.T.] **KB** 1586;

- “düğümlenmek”, [Har.T.] **NF** 434-10;

tüge: “ineğin iki yaşına gelmiş erkek yavrusu”, [Kar.T.] **DLT** III, 229;

tügek: “kolan halkası, yükü sıkıştırmak için iplerin ucuna bağlanan tahtadan halka”, [Kar.T.] **DLT** II, 287⁷⁹⁰;

- “demir çember, halka”, [Çağ.Leh.] **YUTS** *töñge*, 424;

⁷⁹⁰ Atalay bu kelimeyi *tükek* şeklinde okumuştur.

tügi: “Oğuz lehçesinde akdarının kepeği alındıktan sonra kalan esas kısmı, darı”, [Kar.T.] DLT III, 229⁷⁹¹;

[Kıp.T.] CC-I *tüvi*, 55b/5; CC-II *tüv*, 60a/29;

tüglün-:

(1) “dügümlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 244;

(2) “su vb. için boğazda düğümlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 244;

tüglüş-: “ip vb. için düğümlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 207;

tügme (I): “dügme”, [Kar.T.] DLT I, 433;

[Kıp.T.] CC-I *tüvme*, 51a/5; Kİ *dügme*, 49; KMTT 20a/3; K 46a/8; EDM 12b/6; RS 205b-38; İM 192a/7; MGİ *dögme*, 163a/5; MG 26b/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 243/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 430; UTİL V-400; ÖTİL *tügmä*, IV-176;

- “at takımında kullanılan düğme”, [Kıp.T.] CC-I *tüvme*, 52a/4;

tügme (II): “düzenbaz, hileci”, [Kıp.T.] KMTT 26b/10;

tügmele-: “dügmeleri iliklemek”, [Kar.T.] DLT III, 203;

[Kıp.T.] MG *tügmele-*, 26b/4;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tügmälä-*, IV-176;

tügsin: “dört yandan düğümlenen bir çeşit düğüm”, [Kar.T.] DLT I, 436;

tügül- (I):

(1) “kendi kendine veya biri tarafından düğümlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 130;

(2) “su, yemek vb. için boğazda düğümlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 130;

tügül- (II): “surat için asılmak, kaş, yüz çatılmak”, [Kar.T.] KB 3044;

- “büzülmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 430;

⁷⁹¹ Atalay bu kelimeyi *tögi* şeklinde okumuş ve “Oğuz lehçesinde darının kabuğu çıkarıldıktan sonra kalan öz” şeklinde anlamlandırmıştır.

tügün:

(1) “bağ, düğüm”, [Kar.T.] DLT II, 180; TİEMKök 20: 27;

[Har.T.] HAP 2: 235; HŞ 302;

[Kıp.T.] Kİ *düğün*, 49; K 60a/7; K *tügüm*, 113a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 205/2; D 649;

[Çağ.T./K.D] NİD 315/1; BD 46/4; Abuş. 1026;

[Çağ.Leh.] YUTS 430; UTİL V-404; ÖTİL IV-176;

(2) “dügün”, [Kar.T.] KB 1084;

[Kıp.T.] Kİ *düğün*, 49⁷⁹²;

[Çağ.Leh.] YUTS *tökün*, 423;

(3) “kısır (kadın)”, [Kar.T.] R 51: 29;

[Kıp.T.] CC-II 81a/9b;

tügün-: “kendi başına düğümlmek”, [Kar.T.] DLT II, 143;

tügüş-: “düğümlmekte yarışmak veya yardımlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 106;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1027;

tük: “tüy”, bk. **tü**, [Kar.T.] TİEMKök 16: 80;

[Har.T.] MM *tüg*, 240-3; NF *tüg*, 65-13;

[Kıp.T.] CC-I 37b/19; RS *tüg*, 205a-4; KFLT *tüg*, 27b/7; İM *tüg*, 348a/3; BVÖzgür *tüg*, 45/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 45a/471;

[Çağ.T./K.D] MA *tüg*, 4722(B); MDF *tüg*, 517; Abuş. *tüg*, 1026;

[Çağ.Leh.] YUTS 430; UTİL V-396; ÖTİL IV-185;

- “okun arkasındaki tüy”, [Kıp.T.] RS *tüy*, 196a-15;
- “bazı nesnelerin üzerinde bulunan tüyümsü şey”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-185;

⁷⁹² Caferoğlu’nun aktardığına göre Abu Hayyan *düğün* kelimesinin düğ-: “düğümlmek, bağlamak” kökünden geldiğini düşünmektedir.

tüke- (I): “tamamlanmak, kalmamak, bitmek, tükenmek”, [Kar.T.] DLT III, 270; AH 486; R 16: 96; KB 1099; TİEMKök 16: 96;

[ET.] IB 4; AYÇetin 906;

[Çağ.Leh.] YUTS *tügü-*, 430; ÖTİL *tügü-*, IV-175;

- “geçip gitmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tügü-*, IV-175;
- “sonuçlanmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tügü-*, IV-175;

tüke- (II): “yetmek, kâfi gelmek”, [Kar.T.] DLT III, 270;

tükel: “tam, tamamı, hepsi”, [Kar.T.] DLT I, 214; AH 80; R 16: 25; KB 968;

[ET.] IB 21; AYÖlmez 131/8; Üİ 100b/10;

[Har.T.] MM 71-2; NF 63-2; HAP 6: 154; HŞ 1024;

[Kıp.T.] CC-I 49a/24; CC-II *tügel*, 70a/19; Kİ *dükel*, 49; K 8b/4; RS 203b-29; MGİ *dükel*, 114a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 48/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *tügel*, 429; UTİL *tügel*, V-399, 400;

- “salim, sağlam”, [ET.] UM I 24; IBTekin 15;
- “türlü, çeşitli”, [ET.] UM I 156;

tüken-: “tükenmek, bitmek”, [Kar.T.] AH 127; KB 2739; TİEMKök 18: 109;

[Har.T.] AKYB K.VII. 38; MM 192-4; NF 324-7; HAP 31: 27; HŞ 1635;

[Kıp.T.] CC-II *tügen-*, 72b/4; Kİ *düken-*, 49; K 68a/3; EDM 24a/6; EKK 82b/3; BM 70a/5; GT 37/4; İM 91b/2; KFLT *düken-*, 307a/30; MGİ *düken-*, 157a/6; MES *düken*, 32b/5; MG 92b/2; BVAğar 67b/20;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 21b/220; YED 23/4; D 279; T 298; LD 414; LGN 14/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 306/5; ŞHD 14a-7; MA A33a/5; BD 249/1; MDF 2145; BTD III/5; Abuş. 1027;

- “boşalmak”, [Kıp.T.] EKK 82b/3;

tüket-: “bitirmek, tamamlamak, sona erdirmek, tüketmek”, [Kar.T.] DLT II, 309; AH 472; KB 6626;

[ET.] KT G 1; AYÖlmez 139/3; Hua. 377; Üİ 99a/2;

[Har.T.] MM 220-3; NF 411-14; HAP 54: 37; HŞ 4683;

[Kıp.T.] K 5a/4; EKK 82b/6; GT 278/8; MGİ *düket-*, 189b/4; MG 107a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 230; T 318; LGN 49/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 111/2; ŞHD 158a-2; BD 5/3; MDF 1168;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tügät-*, IV-175, 176;

tüle-: “tüy dökmek, tüy değiştirmek”, [Kar.T.] DLT III, 271;

[Kıp.T.] CC-II 82a/18;

[Çağ.Leh.] YUTS *tüli-*, 430;

tülek: “dört ayaklı hayvanların tüylerini dökme vakti”, [Kar.T.] DLT I, 387;

[Har.T.] HŞ 1467;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1027;

tülüg: “at için renkli”, [Kar.T.] DLT 909⁷⁹³;

tümen: “çok, sayısız, çeşitli, pek çok”, [Kar.T.] DLT I, 402; AH 218; KB 285;

[ET.] Ş.U. D 9; AYÖlmez 185/20; UM I 42;

[Har.T.] MM 404-1; HŞ 128;

[Kıp.T.] GT 235/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 127/2;

[Çağ.T./K.D] HBD 15/5; ŞHD 31a-12; BD 129/63; MDF 25;

[Çağ.Leh.] YUTS 430; UTİL V-407;

- “on bin askerden oluşan askeri birlik”, [Har.T.] AKYB A.II. 4;

⁷⁹³ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “on bin” [ET.] UM I 18; IBTekin 32; Hua. 12; [Kıp.T.] CC-II 60b/10; **Kİ dümen**, 50; **EKK ğuman**, 74a/5; **BVAğar** 1b/14; [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 38; **MEs** 21a/212; **GD** 72: 5; **MSD** 487; **YED** 11/2; **D** 884; **LD** 107; **LGN** 4/3; [Çağ.T./K.D] **NİD** 107/5; **NC** 26b/1; **BD** 541/1; **BTD** LI/3;
- “on bin Osmanlı akçası”, [Çağ.T./K.D] **Abuş.** 1027;

tümen miğ: “milyon”, [Kar.T.] DLT I, 402; **KB** 1981;

tümile-: “eşek vb. için tırıs gitmek”, [Kar.T.] DLT III, 327;

tümilen-: “eşek vb. için tırıs gitmek”, [Kar.T.] DLT III, 327;

tümrüg: “Oğuz lehçesinde tef”, [Kar.T.] DLT I, 478;

[Kıp.T.] **Kİ dümrü**, 50;

- “büyük davul”, [Kıp.T.] **KMTT tümrü**, 25b/12;

tümse: “Argu lehçesinde minber, yüksekçe yer”, [Kar.T.] DLT I, 423;

tün:

(1) “gece”, [Kar.T.] DLT III, 258; **AH** 13; **R** 34: 18; **KB** 3193; **TİEMKök** 7: 142;

[ET.] **KT D** 27; **AYÖlmez** 140/22; **IBTekin** 24;

[Har.T.] **MM** 184-2; **NF** 5-12; **HAP** 3: 190; **HŞ** 1000;

[Kıp.T.] **CC-I** 36a/15; **Kİ dün**, 50; **KMTT** 30b/7; **K** 6a/8; **EKK** 45b/4; **RS dün**, 192b-4; **RS** 201a-1; **GT** 126/8; **İM** 33b/4; **BVAğar** 67b/17; **T** 114;

[Çağ.T./K.Ö.D] **TSM** 8; **GD dün**, 174: 5; **MEs.** 28b/293; **GD** 9: 5; **MSD** 226; **YED dün**, 139/1; **YED** 1/6; **D** 158; **LD** 570; **LGN** 39/2;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 22/8; **NC** 25b/5; **HBD** 24/4; **ŞHD** 10a-5; **MA** A27b/8; **BD** 48/2; **MDF** 13; **BTD** I/3; **Abuş.** 1027;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 91b-12;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 430; **UTİL V**-408; **ÖTİL IV**-190;

(2) “bugünden bir önceki gün, dün”, [Kar.T.] **R** 28: 18;

[Har.T.] **HAP** 28: 19;

[Kıp.T.] **Kİ dün**, 50; **BM** 18a/1; **RS dün**, 192a-27; **RS** 200c-22; **KFLT dün**, 86a/10; **MGİ dün**, 140b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MSD** 419; **YED dün**, 139/1; **LD** 416;

- “geceleyin, gece vakti”, [Kıp.T.] **BM dündülbi**, 19a/1;
- “karanlık”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** IV-190;

tüne-: “gecelemek, geceyi geçirmek”, [Kar.T.] **DLT** III, 273; **KB** 6571; **TİEMKök** 2: 20;

[ET.] **AYAyazlı** 0113;

[Har.T.] **NF** 198-14; **HAP** 25: 64;

[Kıp.T.] **İM** 353a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] **LGN** 63/8;

[Çağ.Leh.] **YUTS tüni-**, 431; **UTİL tüni-**, V-410; **ÖTİL tünä-**, IV-190;

tünek: “Barsgan lehçesinde hapishane, zindan”, [Kar.T.] **DLT** I, 408; **KB** 3084;

- “gecenin geçirileceği yer”, [Çağ.Leh.] **YUTS** 430; **UTİL** V-409;

tüner-: “kararmak, karanlık çökmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 86; **KB** 1520; **TİEMKök** 6: 76;

tünerik:

(1) “mezar”, [Kar.T.] **DLT** I, 488;

(2) “karanlık”, [Kar.T.] **DLT** I, 488; **KB tünerig**, 3083;

[ET.] **Hua. tünärig**, 199;

tünet-:

(1) “gece yatırmak, geceletmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 312;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 431;

(2) “karartmak”, [Kar.T.] **AH** 15;

tünlük: “baca deliği, çadırın tepe penceresi”, [Kar.T.] **DLT** III, 120;

[ET.] **IBTekin tügünük**, 18;

[Har.T.] NF 43-6; HŞ 4480;

[Kıp.T.] K 19b/1; RS 190c-4; İM *tünlük*, 467a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 184: 2; MSD 370; LD *tünlük*, 1596;

[Çağ.T./K.D] ML *tünglük*, 60; Abuş. 1027;

[Çağ.Leh.] YUTS 431;

- “baca deliğinin örtüsü”, [Kar.T.] DLT *tünglük tugı*, III, 127;
- “çadırın tepesinde duman çıkacak yerde bulunan keçe parçası”, [Kıp.T.] CC-II *tünglik*, 60a/32; RS *tünglik*, 202a-13; [Çağ.Leh.] YUTS 431;
- “göçebe Türk çadırlarının tepesi”, [Kıp.T.] Kİ *tüknük*, 49;

tüngşü: “fener”, [Kar.T.] DLT III, 378;

tüngül-: “ümit kesmek, feragat etmek”, [Kar.T.] DLT III, 395⁷⁹⁴;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1027;

tüngür: “kadının yakınları, kardeşler, baba ve anne”, [Kar.T.] DLT II, 110;

[ET.] Be. c, 4;

tüngürle-: “birini dünür saymak”, [Kar.T.] DLT III, 408;

tüngürle- “kendisini dünür saymak”, [Kar.T.] DLT III, 407;

tüp (I):

(1) “ağaç, bitki kökü”, [Kar.T.] DLT III, 119; R 20: 71; TİEMKök 19: 23;

[Har.T.] HAP 54: 20;

[Kıp.T.] CC-I *tüb*, 44b/30; CC-II 74a/7; RS *düp*, 194b-14;

[Çağ.Leh.] YUTS 431; UTİL V-377, 378; ÖTİL IV-192;

(2) “duvar temeli”, [Kar.T.] DLT III, 119;

(3) “esas, asıl”, [Kar.T.] DLT III, 40; KB 4411; TİEMKök 13: 39;

[ET.] AYÖlmez 166/16;

[Çağ.Leh.] YUTS 431; UTİL V-377; ÖTİL *tüb*, IV-173;

⁷⁹⁴ Atalay bu kelimeyi *töngül-* şeklinde okumuştur.

(4) “asil, köklü, soylu”, [Kar.T.] KB 4488;

(5) “dip, alt kısım”, [Kar.T.] DLT I, 73; KB 1164;

[ET.] AYÖlmez 133/16; Üİ 124b/6;

[Har.T.] MM 40-2; NF 21-2; HAP 37: 64; HŞ 3472;

[Kıp.T.] CC-I *tüb*, 40a/1; Kİ *dip*, 47; K 67a/5; EDM *dip*, 3a/14; GT 272/9; İM 107b/5; KFLT *dip*, 268a/11; MĞİ *dib*, 79a/3; MG *tip*, 86b/6; MES *dip*, 22b/1; MG 78b/5; BVAğar *tüb*, 46a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *tüb*, 32b/338; LD *tüp*, 1564; LGN 31/9;

[Çağ.T./K.D] NİD *tüb*, 330/5; ŞHD 164b-6; MA *tüb*, A15a/3; MDF 523; Abuş. 1028;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 88b-1;

[Çağ.Leh.] YUTS 431; ÖTİL *tüb*, IV-172;

- “son, netice, bir şeyin sonu, bitimi”, [Çağ.Leh.] YUTS 431; ÖTİL *tüb*, IV-173;

tüp (II):

(1) “aynı, eşit”, [Kar.T.] R 16: 71;

(2) “dümdüz yer, çorak yer”, [Kar.T.] R 20: 106;

tüpger-: “ışın aslını araştırmak, iz sürmek”, [Kar.T.] DLT II, 179⁷⁹⁵;

tüpi: “şiddetli rüzgâr, kar fırtınası”, [Kar.T.] DLT III, 216;

[Kıp.T.] Kİ *depi*, 47; RS 198a-18;

tüpiçil: “rüzgârlı”, [Kar.T.] DLT III, 56;

tüpilig: “fırtınalı, tipili”, [Kar.T.] TİEMKök 14: 18;

tüpir-: “rüzgâr esmek ve toprağı savurmak”, [Kar.T.] DLT II, 71;

tüple-: “ışın aslını inceleyip araştırmak, kökten aramak”, [Kar.T.] DLT III, 293;

- “bitirip tüketmek, kökünü kazımak”, [Har.T.] HAP 17: 62;

⁷⁹⁵ Atalay bu kelimeyi *tüpker-* şeklinde okumuştur.

- “ciltlemek”, [Çağ.Leh.] YUTS *tüpli-*, 431; UTİL *tüpli-*, V-379;
- “kök filizi sürmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *tüpli-*, V-379;

tüplen-:

- (1) “insan için zenginleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 242;
- (2) “ağaç vb. için kök salmak”, [Kar.T.] DLT II, 242;

- “ciltlenmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 431;

tüpleş-: “birlikte işin aslını incelemek”, [Kar.T.] DLT II, 206;

tüplet-: “incelemek”, [Kar.T.] DLT II, 342;

- “ciltletmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 431;

tüplüg (I): “asil”, [Kar.T.] DLT III, 40;

- “dipli”, [Har.T.] NF 396-1;
- “esas, asli, temel”, [Çağ.Leh.] UTİL V-377;

tüplüg (II):

(1) “ölümsüz”, [Kar.T.] R 43: 28;

(2) “temelli, sonsuz”, [Kar.T.] KB 1699;

tüplüg (III): “esaslı, geniş ölçüde”, [Kar.T.] KB 1710;

tüplüg (IV): “sabit, sağlam”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 19;

tüptüz: “dümdüz, dosdoğru”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 71;

tür-: “dürmek, sarmak, katlamak, bükmek”, [Kar.T.] DLT II, 7; KB 1496;

[ET.] AYÖlmez 137/4;

[Har.T.] NF 395-15; HAP 21: 104;

[Kıp.T.] K 27b/1; GT 250/1; KFLT *dür-*, 148a/47;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 606;

[Çağ.T./K.D] ML 151; BD 302/1; Z *dür-*, 33a/5; Abuş. 1028;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 5a/08;

[Çağ.Leh.] YUTS 431; UTİL V-386;

- “sıvamak”, [Çağ.Leh.] YUTS 431; UTİL V-386;
- “(kaş) çatmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 432; UTİL V-386;
- “(yüz) kırıştırmak, ekşitmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 432; UTİL V-386;

türçi-: “işe başlamak”, [Kar.T.] DLT III, 276; KB 609;

türçit-: “işe başlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 329;

türgek-: “bohça”, [Kar.T.] DLT II, 289;

- “harmanda ve kar küremede kullanılan büyük kürek”, [Çağ.Leh.] YUTS *türge*, 431;

türgeklen-: “bohçalanmak”, [Kar.T.] DLT II, 351⁷⁹⁶;

türk (I): “meyvelerin olgunlaşma zamanının ortasını bildiren söz”, [Kar.T.] DLT I, 353;

türk (II): “hakimiyet, güç, kuvvet”, [Kar.T.] KB 5151; TİEMKök 7: 54;

türlüg-: “türlü, çeşitli”, [Kar.T.] DLT I, 476; AH 111; R 15: 88; KB 2887; TİEMKök 7: 112;

[ET.] Toy. 2; AYÖlmez 133/9⁷⁹⁷; UM I 183; Hua. 5; Üİ *törlüg*, 125b/15;

[Har.T.] MM 384-2; MM *türlü*, 326-1; NF *türlü*, 194-13; NF 56-11; HAP 16: 13; HŞ 1388; HŞ *türlü*, 1042; AKYB *törlüg*, A.II. 40;

[Kıp.T.] CC-II *türlü*, 71a/4-5; K 140b/8; GT *türlü*, 76/8; GT *türlü*, 12/5; İM 141a/4; İM *türlü*, 298b/6; KFLT *dürlü*, 413a/41; MGİ *dürlü*, 169a/7; MES *dürlü*, 4b/4; MG 18a/2; BVÖzgür *dürlü*, 18/1; BVAğar 3a/20;

⁷⁹⁶ Atalay bu kelimeyi *türkeklen-* şeklinde okumuştur.

⁷⁹⁷ Ayazlı bu kelimeyi *törlüg* şeklinde okumuştur. AYAyazlı 0279.

[Çağ.T./K.Ö.D] **MEs. türlü**, 41b/429; **MEs. türlük**, 40b/418; **GD** 73: 3; **MSD türlü**, 314; **MSD** 156; **YED** 130/4; **D** 69; **LD** 242; **LGN** 2/8;

[Çağ.T./K.D] **NİD türlük**, 248/5; **SM** 167; **HBD** 87/6; **ŞHD türlü**, 57b-6; **ŞHD** 7a-12; **MA** A18a/7; **MDF türlük**, 403; **BTd** XLVI/3; **Abuş. türlük**, 1028;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT türli**, 78b-7; **ŞT türlük**, 65b-13; **ŞRT** 18a/13;

[Çağ.Leh.] **YUTS türlük**, 431; **UTİL türlük**, V-385; **ÖTİL türli**, IV-197;

- “sınıf, kısım, tür, cins”, [Har.T.] **HAP** 56: 7;

türlün-: “dürülüp bükülmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 243;

türmek: “dürüm”, [Kar.T.] **DLT** I, 396;

türmeklen-: “(ekmekten) dürüm yapılmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 276;

türt-: “sürmek, sıvamak, ovmak”, [Kar.T.] **DLT** III, 426; **KB** 3837; **TİEMKök** 4: 43;

[ET.] **AYAYazlı** 0282;

- “dürtmek, dokunmak”, [ET.] **IB** 85; [Kıp.T.] **Kİ dürt-**, 48; **KMTT dürt-** 23a/11; **K** 40a/9; **İM** 195a/6; **MGİ düriüt-**, 162b/6; [Çağ.T./K.Ö.D] **D** 508; [Çağ.Leh.] **YUTS** 432; **UTİL** V-382; **ÖTİL** IV-202;
- “bir şeyi başka bir şey üzerinden bastırarak geçirmek, sürmek”, [Har.T.] **MM** 242-4;
- “yağlamak, yağ sürmek”, [Kıp.T.] **Kİ dürt-**, 48;
- “rahatsız etmek, sıkıntı vermek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** IV-202;
- “bahsetmek, söz etmek, anmak”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** IV-202;

türtgü ot: “katran”, bk. **yıdığ suv**, [Kar.T.] **TİEMKök** 14: 50;

türtül-: “yağ vb. şeyler için sürülmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 229;

[Kıp.T.] **K** 150b/3;

türtün-: “yağ vb. şeyler sürünmek, sürünüyor görünmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 240;

- “vuruşmak, çarpışmak, dürtme eylemi yapılmak”, [Çağ.Leh.] **YUTS** 432;

türtüş-: “yağ vb. şeyler sürmede yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 205; KB 95;

[Çağ.Leh.] UTİL V-382;

türül-: “sarılmak, yumaklanmak, dürülmek”, [Kar.T.] DLT II, 127; R 39: 67;

[Har.T.] HAP 39: 67; HŞ 1800;

[Çağ.Leh.] YUTS 432; UTİL V-387;

- “(kaş) çatılmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 432;

türün-: “kendi başına dürmek”, [Kar.T.] DLT II, 145;

türüş-: “dürmede yardımcı olmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT II, 95;

[Kıp.T.] BM *dürüş-*, 30b/5;

[Çağ.Leh.] UTİL V-387;

tüş (I): “mola (yeri) ve mola (zamanı)”, [Kar.T.] DLT I, 330;

[Çağ.T./K.D] MA A51a/9;

- “öğle vakti, kuşluk vakti”, [Kıp.T.] CC-I 36a/21; [Kıp.T.] KMTT *düş*, 30b/2; İM 148a/4; [Çağ.T./K.D] SM 180; MDF 677; [Çağ.Leh.] YUTS *çüş*, 89; UTİL *çüş*, V-720;

tüş (II):

(1) “düş, rüya”, [Kar.T.] DLT III, 125; AH 223; R 8: 43; KB 1332; TİEMKök 17: 84;

[ET.] AYÇetin 386;

[Har.T.] MM 388-4; NF 178-11; HAP 12: 101; HŞ 1410;

[Kıp.T.] CC-I 25b/8; K 34a/3; GT 19/1; MGİ *düş*, 106a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 45b/473; GD 92: 2; MSD 610; YED 30/7; D 494; T 27; LD 156; LGN 98/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 259/3; HBD 37/4; ŞHD 140a-4; MA A6b/11; BD 81/1; MDF 251; BTD XXVI/5; Abuş. 1028;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 95b-9; ŞRT *düş*, 52a/01; ŞRT 31a/08;

[Çağ.Leh.] YUTS *çüş*, 89; UTİL *çüş*, V-720; ÖTİL IV-215;

(2) “ihtilam, uykuda boşalma”, [Kar.T.] DLT III, 125;

- “ihtilam olma”, [Kıp.T.] İM *tüşke kiç*-, 76b/7;

tüş-:

(1) “düşmek, yıkılmak, aşağı doğru hızla kontrolsüz olarak inmek”, [Kar.T.] R 19: 90; TİEMKök 19: 90;

[ET.] KT K 4; AYAYazlı 1070; IBTekin 46; Üİ 103b/4;

[Har.T.] AKYB A.III. 9; MM 242-3; NF; HAP 22: 31;

[Kıp.T.] CC-I 6a/10; Kİ *düş*-, 39; KMTT45a/5; EKK 79b/6; BM *düş*-, 86b/1; GT 226/10; İM 259a/3; KFLT *düş*-, 385a/12; MGİ *düş*-, 121a/5; MES *düş*-, 5a/4; MG 63a/6; BVÖzgür *düş*-, 117/4; BVAğar 16b/24;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 33b/344; GD 9: 1; MSD 664; YED *düş*-, 46/7; D 480; T 165; LD 63; LGN 17/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 15/1; Mün. 2a/25; ÇH 63; NC 10b/10; SM 17; HBD 123/4; ŞDG 6/3; ŞHD 11a-12; MA A40b/10; BD 10/2; MDF 2027; BTD V/12; Abuş. 1028;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 69b-3; ŞRT 21a/13;

[Çağ.Leh.] YUTS *çüş*-, 89; UTİL *çüş*-, V-722, 725; ÖTİL IV-217;

(2) “(ayet vb.) inmek, (karanlık, soğuk, çiy vb.) çökmek”, [Kar.T.] DLT II, 13; AH 177; R 37: 177; KB 3282;

[Har.T.] HŞ 1157;

[Çağ.Leh.] YUTS *çüş*-, 90; UTİL *çüş*-, V-722, 725;

(3) “yere, ayağına vb. kapanmak, secde etmek”, [Kar.T.] R 7: 143; TİEMKök 7: 143;

[Har.T.] HAP 15: 29;

[Çağ.T./K.D] ŞDG 31/1;

(4) “pay, hisse, görev vb. üzerine düşmek, ait olmak”, [Kar.T.] R 4: 100; TİEMKök 4: 100;

[Har.T.] MM 406-1;

[Çağ.Leh.] YUTS *çüş*-, 90; UTİL *çüş*-, V-722, 725;

(5) “kaplamak, kuşatmak, ele geçirmek”, [Kar.T.] R 16: 34;

[Har.T.] HŞ 2861;

[Çağ.Leh.] YUTS *çüş-*, 90; UTİL *çüş-*, V-722, 725;

(6) “yardımcı fiil”, [Kar.T.] KB 4472;

[Har.T.] HŞ 3927;

[Kıp.T.] GT 202/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 22: 1;

[Çağ.Leh.] YUTS *çüş-*, 90; UTİL *çüş-*, V-722, 725; ÖTİL IV-219-220;

- “bir şey üzerinde devam etmek, başlamak (yolga tüşmek, ebgerü tüşmek vb.), [ET.] Ton. 30; [Çağ.Leh.] YUTS *çüş-*, 89; UTİL *çüş-*, V-722, 725; ÖTİL IV-218;
- “dinlenmek”, [ET.] Ş.U. D 7;
- “(kuş vb.) konmak”, [ET.] IBTekin 64;
- “kontrollü olarak inmek”, [Har.T.] HŞ ; [Kıp.T.] KMTT 35b/3; GT 180/13; MES *düş-*, 30a/1; MG 67a/4; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 11: 2; [Çağ.T./K.D] MA A22b/7; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 101b-18; [Çağ.Leh.] YUTS *çüş-*, 89; UTİL *çüş-*, V-722, 725; ÖTİL IV-217;
- “(şüphe, sevda, kuşku, hayal, düş vb.ne) kapılmak, etkisinde kalmak”, [Har.T.] MM 121-1; [Çağ.T./K.Ö.D] YED *düş-*, 30/1; YED 4/10; [Çağ.T./K.D] BD 46/3; UTİL *çüş-*, V-722, 725; ÖTİL IV-218;
- “olmak, vuku bulmak, hasıl olmak”, [Har.T.] HAP 27: 85; [Kıp.T.] İM 219a/2; [Çağ.T./K.Ö.D] YED 36/7; YED 32/1; [Çağ.T./K.D] MA B117b/9; [Çağ.Leh.] YUTS *çüş-*, 89; UTİL *çüş-*, V-722, 725; ÖTİL IV-219;
- “yakışık almak, uygun gelmek, vacip olmak”, [Har.T.] HAP 4: 100; [Çağ.T./K.Ö.D] YED 11/3;
- “(uzak) kalmak”, [Kıp.T.] GT 180/11; [Çağ.T./K.D] BD 81/2;
- “rastlamak, tesadüf etmek”, [Kıp.T.] GT 132/1; [Çağ.T./K.D] NİD 263/7;
- “arka üstü düşmek”, [Kıp.T.] MES *düş-*, 17b/3;
- “azizliğine uğramak, kurban gitmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 130: 4;
- “aşırı ilgi göstermek”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 8/11;
- “(hapis, zindan) girmek, ele geçmek, (düşmana) yakalanmak, esir düşmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 42/5; [Çağ.T./K.D] MA A76b/5;
- “bir yere ulaşmak, gitmek, varmak”, [Çağ.T./K.D] MA A34B/1; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 75a-6; [Çağ.Leh.] YUTS *çüş-*, 89; UTİL *çüş-*, V-722, 725; ÖTİL IV-218;
- “tren, uçak vb. inmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *çüş-*, 89; UTİL *çüş-*, V-722, 725; ÖTİL IV-217;

- “(fiyat, miktar vb.) düşmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *çüş-*, 90; UTİL *çüş-*, V-722, 725; ÖTİL IV-218;
- “(derece, mevki, kıymet vb. için) yitirmek, kaybetmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-218;

tüşe-: “rüya görmek”, [Kar.T.] DLT III, 266; KB 5992;

[ET.] AYUçar 0898;

[Har.T.] NF 11-3;

[Çağ.Leh.] YUTS *çüşi-*, 89; UTİL *çüşi-*, V-727; ÖTİL *tüşü-*, IV-216;

- “ihtilam olmak, uyurken rüya sırasında istem dışı meni gelmek”, [Har.T.] MM 89-2;
- “gerçekçi, olmayan hayal ve beklentilere sahip olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *çüşi-*, V-727;

tüşgün: “geven, bir tür çalı”, [Kar.T.] DLT I, 443;

tüşgünlen-: “gevenler çoğalmak”, [Kar.T.] DLT II, 278;

tüşgü yer: “yörünge”, [Kar.T.] R 36: 39;

tüş kıl-: “mola vermek, konmak”, [Kar.T.] DLT III, 17;

tüşlen-: “mola vermek, mola yerine inmek”, [Kar.T.] DLT II, 242;

tüşlük: “öğle molası, siesta”, [Kar.T.] DLT I, 477;

[Çağ.Leh.] UTİL *çüşlük*, V-720; ÖTİL *tüşlik*, IV-217;

- “öğlen, öğle zamanına ait”, [Çağ.Leh.] YUTS *çüşlük*, 89; UTİL *çüşlük*, V-720; ÖTİL *tüşlik*, IV-217;

tüşne-: “konaklamak, yerleşmek”, [Kar.T.] DLT 912⁷⁹⁸;

tüşnek:

(1) “mezar”, [Kar.T.] KB 3570;

⁷⁹⁸ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

(2) “menzil, duraklama yeri”, [Kar.T.] **TİEMKök** 10: 5;

- “(kuş vb. için) tünek”, [ET.] **IBTekin** 17;

tüş ödi: “mola vakti”, [Kar.T.] **DLT I**, 330;

tüş ödi: “kuşluk vakti, öğle vakti”, [Kar.T.] **DLT I**, 330;

tüşrügü: “konuk sever”, [Kar.T.] **TİEMKök** 12: 59;

tüşrül-: “düşürölmek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 7: 149;

[ET.] **Üİ tüşüröl-**, 120a/2;

tüşrüm: “Argu lehçesinde eğrilmiş ip yumağı”, [Kar.T.] **DLT I**, 485;

tüşük: “düşkün, tembel, seviyesiz”, [Kar.T.] **DLT I**, 387; **KB** 1111;

tüşün: “konak, durak”, [Kar.T.] **KB** 1202;

- “konuk, misafir”, [Har.T.] **AKYB K.II**. 8; **AKYB tüşöl**, A.II.43;

tüşür-:

(1) “düşürmek, indirmek”, [Kar.T.] **DLT II**, 78; **R** 34: 9; **TİEMKök** 20: 18;

[ET.] **Ton**. 27;

[Har.T.] **AKYB K.I**. 18; **AKYB düşür-** K.VII. 19; **NF** 204-13; **HAP** 53: 53; **HŞ** 419;

[Kıp.T.] **CC-I** 9b/4; **İM** 131b/2; **KFLT düşür-**, 116a/41; **MES düşür-**, 34b/2;
BVAğar 38a/15;

[Çağ.T./K.Ö.D] **LD** 466; **LGN** 103/5;

[Çağ.T./K.D] **MA** A47b/1;

[Çağ.Leh.] **YUTS çüşer-**, 89; **YUTS çüşür-**, 90; **UTİL çüşür-**, V-726; **ÖTİL tüşir-**, IV-216;

(2) “düşündürmek, vesveseye düşürmek, (akla) getirmek”, [Kar.T.] **R** 50: 16;

[Har.T.] **NF** 369-14;

[Çağ.Leh.] **YUTS çüşür-**, 91; **UTİL çüşür-**, V-726;

(3) “mecazi anlamda denk getirmek, uygun düşmesini sağlamak”, [Kar.T.] KB 1001;

- “atmak”, [Har.T.] HAP 26: 187; [Çağ.Leh.] YUTS *çüşür-*, 91; UTİL *çüşür-*, V-726; ÖTİL *tüşir-*, IV-216;
- “silip atmak, yok etmek”, [Har.T.] HAP 29: 7;
- “hükümdar vb. için tahttan indirmek”, [Har.T.] HŞ 853; [Çağ.T./K.D] MA B1b/5; [Çağ.Leh.] YUTS *çüşür-*, 91; UTİL *çüşür-*, V-726;
- “bir duruma sokmak”, [Kıp.T.] K 121b/3; [Çağ.Leh.] YUTS *çüşür-*, 91; UTİL *çüşür-*, V-726;
- “erken doğurmak”, [Kıp.T.] K 112b/6;
- “dağıtmak, bölmek, ayırmak”, [Kıp.T.] GT 21/9;
- “bölüştürmek, paylaşmak”, [Kıp.T.] GT 321/8;
- “(saç) kesmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *çüşer-*, 89;
- “itahla yemek, silip süpürmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tüşir-*, IV-216;

tüşürgü: “nehirdeki su ağzı, değirmende suyu nehirden boşaltıp başka nehre aktaran yer vb. şeyler”, [Kar.T.] DLT I, 490;

tüşürgün: “zamk ağacı”, [Kar.T.] DLT I, 522;

tüt-: “ateş, duman vb. için tütme”, [Kar.T.] DLT 913⁷⁹⁹; KB 1229;

[Har.T.] HŞ 3491;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2016;

[Çağ.T./K.D] NİD 65/5;

[Çağ.Leh.] UTİL V-380;

tütek: “ibrik vb. şeylerin emziği”, [Kar.T.] DLT I, 386;

tütet-: “tütetmek”, bk. **tütit-**, [Kar.T.] DLT II, 299;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *tütüt-*, IV-206;

tütgür-: “köpek vb. bir hayvanı kışkırtmak”, bk. **tütgür-**, **tütür-**, [Kar.T.] DLT II, 73;

tütit-: “ateş, duman vb.ni tüttürmek”, [Kar.T.] DLT II, 299;

tütsüg (I): “kindar”, [Kar.T.] DLT I, 476;

⁷⁹⁹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

tütsüg (II): “tütsü”, [Kar.T.] KB 98;

[Har.T.] HŞ *tütsü*, 1049;

tüttür-: “köpek vb. bir hayvanı kışkırtmak”, bk. **tütgür-**, **tütür-**, [Kar.T.] DLT II, 73;

tütü: “tür tür, her cinsten”, [Kar.T.] DLT I, 179;

tütün: “duman”, [Kar.T.] DLT I, 400; R 41: 11; KB 1763;

[Har.T.] NF 439-4; HAP 41: 11; HŞ 2805;

[Kıp.T.] CC-I 13b/15; CC-II *tütgen*, 60b/14; K 44a/3; BM 10b/6; GT 75/9; İM 278b/3; MGİ *dütün*, 240a/5; BVAğar 42b/20;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 8: 2; YED 28/1; D 322; LD 418; LGN 31/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 26/6; ŞHD 23a-3; BD 10/2;

[Çağ.Leh.] YUTS 432; UTİL V-380; ÖTİL IV-211;

- “bina vergisi, ev başına alınan vergi”, [Har.T.] AKYB K.II. 10;
- “tütün”, [Kıp.T.] Kİ *dütün*, 47; KMTT 42a/11⁸⁰⁰; EDM 2b/8;
- “aile, ocak”, [Çağ.Leh.] YUTS 432;

tütün-: “alevlenmek, tütmek”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 4;

tütür-: “köpek vb. bir hayvanı kışkırtmak”, bk. **tütgür-**, **tüttür-**, [Kar.T.] DLT II, 73;

tütüş: “kavga”, [Kar.T.] KB 2098;

tütüş- (I): “av vb. şeyleri yakalamada yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 89;

tütüş- (II): “kavga etmek”, [Kar.T.] DLT II, 89; KB 815;

tüwek: “Çiğil lehçesinde içine kurusıkı konulan ve serçe vurmakta kullanılan bir tür silah”, [Kar.T.] DLT I, 388;

tüweklik: “nefesle kurusıkı fırlatarak serçe vurmakta kullanılan silah için hazırlanan dal”, [Kar.T.] DLT I, 508;

tüwiş-: “et vb. şeyleri şişe dizmede yarışmak veya yardımlaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 102;

tüwşe-: “(ter) damla damla çıkmak”, [Kar.T.] DLT III, 286;

tüwüş: “kırıntı, ufanrı”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 49;

⁸⁰⁰ KMTT’de bu kelime Toparlı, Çögenli ve Yanık tarafından “tütün” olarak anlamlandırılmıştır.

tüz (I):

(1) “eşit, denk, aynı”, [Kar.T.] DLT III, 123; R 20: 58; TİEMKök 4: 95;

[ET.] UM I 93;

[Har.T.] HAP 41: 10;

[Kıp.T.] CC-I 37a/28;

(2) “düz, doğru”, [Kar.T.] DLT III, 123; KB 424; TİEMKök 3: 64;

[ET.] KT D 3; AYAYazlı 0168; UM I 92; Üİ 119a/1;

[Har.T.] MM 193-4; HAP 19: 43; HŞ 1105;

[Kıp.T.] CC-I 12b/4; Kİ *düz*, 47; K 12a/7; GT 146/2; KFLT 110a/24; MG 12b/3; BVÖzgür *düz*, 21/3; BVÖzgür 32/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 27a/277; LD 1724; LGN 101/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 26/8; Mün. 2a/20; NC 34a/1; SM 83; ŞHD 156b-6; Abuş. 1028;

[Çağ.Leh.] YUTS 432; UTİL V-386;

(3) “bütün, hep, hepsi”, [Kar.T.] KB 1540;

(4) “doğru kişi, asil”, [Kar.T.] KB 3696;

- “sapasağlam, sağlıklı, düzgün”, [Har.T.] HAP 19: 10;
- “orta, mutedil, dengeli, ölçülü”, [Har.T.] HAP 25: 67;
- “temiz, dürüst, hilesiz, manevi anlamda saf, içten”, AYÖlmez 134/12; [Har.T.] NF 256-8;
- “doğru, gerçeğe uygun”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 347; [Çağ.T./K.D] MDF 1322;

tüz (II): “düzlük, ova”, [Kar.T.] KB 5372;

[Har.T.] HAP 20: 106;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 22b/228; D 19;

[Çağ.T./K.D] BD 303/1; Abuş. 1028;

- “bozkır, ıssız yer, arazi”, [Kıp.T.] CC-II 57b/19b; [Çağ.Leh.] YUTS 432; UTİL V-386;

tüz-:

(1) “düzeltmek, düzenlemek, şekil vermek”, [Kar.T.] DLT II, 9; KB 418; TİEMKök 2: 29;

[Har.T.] MM 121-4; HŞ 131; AKYB *düz-*, K.VII. 42;

[Kıp.T.] Kİ *düz-*, 22; K 22a/3; KFLT *düz-*, 173b/52; BVAğar 2b/15;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 38; GD 116: 4; YED 69/1; T 209; LD 1454; LGN 76/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 68/3; ML 150; HBD 201/7; ŞHD 27b-11; MA B117b/9; BD 489; Abuş. 1028;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 89b-3; ŞRT 5b/6;

[Çağ.Leh.] UTİL V-392; ÖTİL IV-182;

(2) “anlatmak, söylemek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 164;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 325; YED 111/3;

- “(gönül) yapmak, gönül almak”, [Har.T.] MM 398-4; [Çağ.T./K.D] Abuş. 1029;
- “yönelmek, -e dönmek, bir şeye yönelmek”, [Har.T.] MM 67-3;
- “dizmek, sıraya koymak”, [Har.T.] NF 71-14; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 377; [Çağ.T./K.D] Mün. 2b/15; NC; ML 150; SM 188; BD 273/2;
- “yapmak, oluşturmak, meydana getirmek”, [Kıp.T.] GT 332/11; [Çağ.T./K.Ö.D] MES. 12b/124; D 791; [Çağ.T./K.D] MDF 52; BTD LXI; [Çağ.Leh.] YUTS 433; UTİL V-392; ÖTİL IV-182;
- “hiza, seviye”, [Kıp.T.] MG *tüzge*, 101a/7;
- “mühür”, [Çağ.T./K.Ö.D] D *tüzgü*, 671;
- “saz vb. çalgı için ayarlamak, akort etmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] T 86; [Çağ.T./K.D] Abuş. 1028; [Çağ.Leh.] UTİL V-392;

tüzer-: “düzleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 9;

tüzeş-: “düzlemekte yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT II, 99-100;

tüzet-: “düzeltmek, tanzim etmek, düzenlemek”, [Kar.T.] AH 467; KB B75;

[Har.T.] MM 406-2; NF 123-12; HAP 38: 72; HŞ 3263;

[Kıp.T.] CC-I 12b/3; KMTT 43b/2; EKK 80b/12; BM *düzet-*, 75a/5; MGİ *düzet-*, 160b/1; MG 10b/4; MG *tüzüt-*, 108b/2-3; BVAğar 23b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 163/5; D 508; LGN 76/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 109/8; HBD 89/4; ŞHD 6a-4; MA A55b/11; MDF 751; Abuş. 1029;

[Çağ.Leh.] YUTS 432; UTİL V-389; ÖTİL *tüzüt-*, IV-180;

- “(süngü) düzmek, yapmak”, [Kıp.T.] MG 73b/7;
- “doğrulamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tüzüt-*, IV-181;
- “geliştirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tüzüt-*, IV-181;
- “iyileşmek, hastalığı geçmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *tüzüt-*, IV-181;

tüzetil-: “eşit yapılmak, düzeltilmek, şekillendirilmek”, [Kar.T.] R 4: 95;

[Har.T.] HAP 22: 5;

tüzger-: “armağan vermek”, [Kar.T.] DLT II, 179;

tüzgüçi: “düzenleyen, tanzim eden”, [Kar.T.] KB 4170;

tüzleştir-: “arayı bulmak, barıştırmak”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 35;

tüzlük:

(1) “adalet, doğruluk, gerçek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 282;

[Har.T.] NF 192-15; HAP 39: 75;

[Kıp.T.] K 7b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 37a/381; LD 315;

[Çağ.T./K.D] NİD 332/7; NC 34a/1; BD 15/4; Abuş. 1029;

[Çağ.Leh.] YUTS 433; UTİL V-391;

(2) “denklik, eşitlik”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 178;

[Har.T.] HAP 8: 58;

tüzlün-:

(1) “iş vb. için düzelmek”, [Kar.T.] DLT I, 349;

(2) “düzleşmek, denk hale gelmek”, [Kar.T.] DLT II, 243;

tüzük: “durulmuş”, [Kar.T.] KB 3085;

- “beste”, [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 13a/125⁸⁰¹;
- “kanun”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD 46;
- “uygun, olması gerektiği gibi”, [Çağ.T./K.D] MA A73b/3; Abuş. 1029; [Çağ.Leh.] UTİL V-393;

tüzül-:

- (1) “iş vb. için yoluna girmek, düzelmek, uyuma girmek, kararını bulmak”, [Kar.T.] DLT II, 127; KB 1042;

[ET.] AYÖlmez 183/20;

[Har.T.] HAP 28: 14; HŞ 3452; HŞ *tüzel-*, 4396;

[Kıp.T.] KFLT *düzil-* ~ *düzül-*, 266a/29;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 164; D 512; LGN 83/5;

- (2) “düzelmek, düzleşmek”, [Kar.T.] DLT II, 127;

[Har.T.] HAP *tüzel-*, 43: 13;

- (3) “akort edilmek”, [Kar.T.] DLT II, 127;

- “bestelenmek”, [ET.] AYUçar 0856;
- “kurulmak, yapılmak, oluşturulmak”, [Har.T.] HŞ 1062; [Çağ.Leh.] YUTS 433; UTİL V-393;
- “sıralanmak, dizilmek”, [Har.T.] HŞ 4447; [Kıp.T.] K 151b/1;
- “düzenlenmek”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 106b-12;

tüzün:

- (1) “güzel, değerli, asil, aziz”, [Kar.T.] R 8: 5; KB 1033;

[ET.] AYÇağ 2/11;

- (2) “cömert”, [Kar.T.] R 33: 31;

- (3) “yumuşak huylu”, [Kar.T.] DLT I, 414; AH 355; R 35: 41; KB 1148;

⁸⁰¹ *türk sürüdını tüzük birle tüz / yaşı ayalğu bile kögle kopuz*. Goca, bu kelimeyi “tüzük” olarak anlamlandırmış, beyti ise “Türk şarkısını usulü ile terennüm et, güzel ahenkle kopuz çal” şeklinde çevirmiştir. Burada geçen *tüzük* kelimesinde kasıt bize göre “beste” olmalıdır. “Türk şarkısını beste ile söyle” olmalıdır.

U

u: “uyku”, bk. **uğku, uyku**, [Kar.T.] DLT III, 247; **KB** 1165;

[ET.] KT D 35;

u-: “muktedir olmak”, [Kar.T.] AH 3; **R** 16: 73; **KB** 4195; **TİEMKök** 5: 53;

[ET.] Toy. 24; **AYÖlmez** 147/7; **UM I** 35; **IBTekin** 16; **Hua.** 271; **Üİ** 103a/10;

[Har.T.] HŞ 1053;

[Kıp.T.] KFLT 145a/42;

[Çağ.T./K.D] **Abuş.** 1029;

uç (I): “kalem, baston, iğ yapılan bir dağ ağacı”, [Kar.T.] DLT I, 35;

uç (II):

(1) “bir şeyin ucu, uç, kenar”, [Kar.T.] DLT I, 44; **R** 3: 119; **TİEMKök** 3: 119;

[ET.] Ş.U. D 4; **AYUçar** 0149; **Üİ** 104a/9;

[Har.T.] **MM** 185-1; **NF** 53-4; **HAP** 3: 119; **HŞ** 1592;

[Kıp.T.] **CC-II** 57b/29b; **K** 83b/2; **EDM** 13b/14; **RS** 189a-20; **GT** 240/11; **İM** 329a/5; **KFLT** 208a/35; **MG** 11b/9; **BVÖzgür** 57/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MEs.** 40b/419; **GD** 29: 1; **MSD** 168; **YED** 111/3; **D** 609; **LD** 117; **LGN** 90/8;

[Çağ.T./K.D] **NİD uc**, 239/5; **SM** 183; **HBD** 86/2; **ŞHD** 129b-13; **MA** A4b/9; **MDF** 615; **Abuş.** 1029;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 93b-13;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 434; **UTİL** III-705; **ÖTİL** IV-305;

(2) “baş, tepe, herhangi bir şeyin üst kısmı”, [Kar.T.] **KB** 3551;

[Çağ.Leh.] **UTİL** III-705; **ÖTİL** IV-305;

(3) “son, nihayet”, [Kar.T.] DLT I, 44; **KB** 1140;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 434; **UTİL** III-705; **ÖTİL** IV-305;

- “savaş düzenindeki ordunun yanlarından her biri, kanat”, [ET.] **Ton.** 40;
- “başlangıç, ilk kısım”, [Çağ.Leh.] **UTİL** III-705; **ÖTİL** IV-305;

uç-: “uçmak”, [Kar.T.] DLT I, 163-164; AH 224; KB 4796; TİEMKök 6: 38;

[ET.] IB 20; AYAYazlı 0696; Hua. 120;

[Har.T.] MM 328-2; NF 53-4; HAP 6: 38; HŞ 505;

[Kıp.T.] CC-I 29a/1; KMTT 43b/3; K 20b/2; EKK 84a/8; BM 60b/3; GT 121/6; İM 354b/7; KFLT 351a/35;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 34a/351; GD 141: 5; MSD 561; YED 39/4; D 283; T 55; LD 2112; LGN 85/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 90/1; HBD 96/2; ŞHD 185a-10; MA A78a/11; BD 92/6; BTĐ III/3; Abuş. 1029;

[Çağ.Leh.] YUTS 434; UTİL 712; ÖTİL IV-308;

- “ölmek”, [ET.] BK D 20;
- “bir şeyi hemen vermek”, [Kıp.T.] KMTT 23a/9;
- “tehlikeden uzaklaşmak”, [Kıp.T.] KMTT 23a/9;
- “yok olmak, ortadan kaybolmak”, [Çağ.T./K.D] BD 329/1; [Çağ.Leh.] UTİL 712; ÖTİL IV-308;
- “(göz) seğirmek”, [Çağ.T./K.D] BTĐ XIII/1; Abuş. 1029; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-308;
- “havalanmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 434; UTİL 712; ÖTİL IV-308;
- “buharlaştırmak”, [Çağ.Leh.] UTİL 712; ÖTİL IV-308;
- “çok hızlı gitmek”, [Çağ.Leh.] UTİL 712; ÖTİL IV-308;

uç:

(1) “arka, sırt”, [Kar.T.] DLT I, 87; KB 6157; TİEMKök 6: 146;

[Har.T.] HŞ 4449;

[Kıp.T.] CC-II 57a/15; BVAğar uca, 4a/7;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1029;

[Çağ.Leh.] YUTS 434; UTİL III-705;

(2) “bel”, [Kar.T.] R 7: 172;

- “meni”, [Kar.T.] R *uça suwı*, 16: 4; TİEMKök *uça suwı*, 16: 4;
- “kıç”, [Kıp.T.] İM 450b/7;
- “atın oturulacak yeri”, [Kıp.T.] BVÖzgür 24/2;
- “diz kapağı”, [Çağ.T./K.D] SM 152;
- “kuyruk sokumu kemiği”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT 81a-8;
- “omuz”, [Çağ.Leh.] YUTS 434;

uçan: “Kıpçak lehçesinde iki kanatlı gemi”, [Kar.T.] DLT I, 122;

[Kıp.T.] BM 10b/2;

uçanur: “rüku”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 43;

uçguk: “grip, soğuk algınlığı”, [Kar.T.] DLT I, 98;

uçgun-: “aklı çıkmak”, [Kar.T.] R 47: 20;

- “yitirmek, kaybetmek”, bk. *ıçgın-*, [Har.T.] NF 365-7; HŞ 1576;

uçka elet-: “sözü yerine getirmek, sözünde durmak”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 111;

uçlan-: “uçları olmak”, [Kar.T.] DLT I, 257;

- “ucunu çıkartmak, sivriltmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *uçli-*, 434;
- “ucunu sivrilttirmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *uçlat-*, 434;

uçmağ: “cennet”, bk. *uçmağ*, *uçtmağ*, *uştmağ*, [Kar.T.] R 36: 55; TİEMKök 3: 133;

[Har.T.] NF 68-12; NF *uçmağ*, 142-5; HŞ *uçmağ*, 221;

[Kıp.T.] K 31a/3;

[Çağ.T./K.D] MA *uçmağ*, B22b/1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL IV-308;

- “huri”, [Kar.T.] R *uçmağ kızları*, 36: 55;

uçmak: “cennet”, bk. **uçmağ**, **uçtmağ**, **uştmağ**, [Kar.T.] DLT I, 118; KB 3503; TİEMKök 3: 185;

[Kıp.T.] CC-II 70a/5; KMTT 9b/4; KFLT 109a/12; BM 9a/2; RS 186a-5; İM 6b/6; MES 36b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 709; T 187; LD 1226;

[Çağ.T./K.D] Mün. 1b/8; ÇH 4; NC 33a/1; MA *uçmağ*, A8a/9; BD 525; MDF 219;

uçraş-: “çiftleşmek”, [Kar.T.] DLT 915⁸⁰²;

- “karşılaşmak, rastlamak”, [Kıp.T.] MG *uçra-*, 62a/3; [Çağ.T./K.Ö.D] GD *uçra-*, 202: 2; MSD *uçra-*, 97; YED 31/6; D *uçra-*, 590; LD *uçra-*, 1433; [Çağ.T./K.D] NİD *uçra-*, 320/3; HBD *uçra-*, 126/5; BD *uçra-*, 430; MDF *uçra-*, 1914; BTĐ *uçra*, XXVII/5; Abuş. *uçra-*, 1030; [Çağ.T./K.S.D] ŞT *uçra-*, 82b-13; [Çağ.Leh.] YUTS *uçri-*, 434; UTİL *uçrı-*, III-709; ÖTİL *uçrâ-*, IV-309;

uçruş-: “uçurmakta yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT I, 233;

uçtmağ: “cennet”, bk. **uçmağ**, **uştmağ**, **uçmak**, [Kar.T.] R 48: 5;

[Har.T.] NF 60-16; HŞ 3538;

uçuk-: “sona ermek”, [Kar.T.] DLT I, 191; KB 4698;

uçur-: “uçurmak”, [Kar.T.] DLT I, 176; KB 5379;

[Har.T.] HŞ 4199;

[Kıp.T.] KFLT 256b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 353/5;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1030;

[Çağ.Leh.] YUTS 435; UTİL 714, 715;

uçursa-: “bir şeyi uçurmak istemek”, [Kar.T.] DLT I, 280;

uçuz:

⁸⁰² Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

(1) “ucuz, değersiz, pahalı olmayan”, [Kar.T.] DLT I, 54; AH 480; R 16: 48; KB 540; TİEMKök 20: 111;

[ET.] AYAYazlı 0186; Üİ 101b/4;

[Har.T.] NF 112-14; HŞ *ucuz*, 2901;

[Kıp.T.] CC-I 39a/21; KMTT 28b/9; K *ucuz*, 102a/6; EDM 14b/8; RS 191b-16; KFLT 95a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *ucuz*, 9b/88;

(2) “hor görülen zelil kimse”, [Kar.T.] DLT I, 54;

- “üstünkörü, sathi”, [Har.T.] HAP 18: 22;
- “kolay, basit”, [ET.] Ton. 13; AYÖlmez 195/17; [Kıp.T.] MG 14a/5;

uçuzla-: “birini aşağılamak, küçük düşürmek, hor görmek, kahretmek”, [Kar.T.] DLT I, 301; R 7: 127; KB 1326; TİEMKök 2: 90;

[ET.] AYÖlmez 136/14;

uçuzlan-: “ucuz bulmak”, [Kar.T.] DLT I, 292;

uçuzluk:

(1) “uçuzluk, değersizlik”, [Kar.T.] DLT I, 149; KB 1718; TİEMKök 11: 31;

(2) “zillet ve küçüklük”, [Kar.T.] DLT I, 149; R 16: 59;

- “kolaylık”, [Kıp.T.] MG 65b/6;

ud: “(Çiğil lehçesinde) sığır, öküz”, bk. **uğ**, [Kar.T.] DLT I, 45; DLT **uğ**, III, 403; KB **uğ**, 1598; TİEMKök **uğ**, 2: 71;

[ET.] AYAYazlı 0923; Üİ 108a/14;

[Har.T.] MM *uy*, 220-2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *uy*, 17b/175;

[Çağ.T./K.D] BD *uy*, 257/2; MDF *uy*, 900; Abuş. *uy*, 1032;

[Çağ.Leh.] YUTS *uy*, 441;

- “sığır güden kimse, sığır çobanı”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *udçı*, 241;

uğ-: “tabi olmak, uymak”, [Kar.T.] AH 14; R 15: 42; KB 2797; TİEMKök 7: 203;

[ET.] Ş.U. D 2; AYÇetin 132;

[Har.T.] HAP 3: 31; HAP *uy-*, 2: 145; MM *uy-*, 273-2; NF *uy-*, 15-17; HŞ *uy-*, 47;

[Kıp.T.] K 60a/9; GT *uy-*, 22/7; İM *uy-*, 71b/4; KFLT *uy-*, 138a/62; MES *uy-*, 34b/4; BVAğar *uy-*, 60b/3;

[Çağ.T./K.D] NC *uy-*, 33b/1; ŞHD *uy-*, 142b-12; Abuş. *uy-*, 1032;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *uy-*, 72a-17;

- “takip etmek, arkasından gitmek, izlemek”, [Har.T.] HAP *uy-*, 28: 11; HŞ *uy-*, 1397;
- “muktedir olmak, yapabilmek”, [Har.T.] HAP *uy-*, 18: 41;

uğalıms-: “birbiri ardınca yürümek”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 9;

uğdur-: “arkasından göndermek, takip ettirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 87;

[Har.T.] HAP 5: 46;

[Kıp.T.] CC-II *ıdır-*, 76a/2;

uğı-: “uyumak”, bk. **uğu-**, [Kar.T.] DLT III, 259-260; KB 447; TİEMKök 7: 4;

[ET.] Ton. 51; AYÇağ 620/21;

[Har.T.] HAP 51: 17; MM 144-1; NF 120-12; NF *uyı-*, 223-15; NF 167-14; HŞ *uyı-*, 4064; HŞ 1831; HŞ 2743;

[Kıp.T.] CC-I 9a/18; CC-II *uyu-*, KMTT *uyı-*, 46a/4; K 31a/7; MGİ *uy-*, 138b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *uyı-*, 318; MSD *uyu-*, 109; LD *uyı-*, 2375;

- “mayalanmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *uyu-*, 442; UTİL *uyu-*, III-772;

uğık-: “uyuklayan”, [Kar.T.] DLT I, 65;

uğıkla-: “uyuklamak, uykusu gelmek”, [Kar.T.] DLT III, 349;

[Har.T.] HŞ *uyuğla-*, 3791;

[Kıp.T.] KMTT *uyuğla-*, 37b/4; BM *uyuğla-*, 85b/8; KFLT *uyuğla-*, 264b/17; MGİ *uyuğla-*, 23b/6; MES *uyuğla-*, 6a/6;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *uğla-*, 9b-13; ŞHD *uyuğla-*, 51a-2;

uğın-: “sönmek”, bk. *udun-*, [Kar.T.] KB 4694;

uğış- (I): “uyumakta yarış etmek”, [Kar.T.] DLT I, 181;

uğış- (II): “ayak, el vb. için uyuşmak”, [Kar.T.] DLT I, 182;

uğış- (III): “yoğurt için mayalanmak”, bk. *uy-*, [Kar.T.] DLT I, 182;

uğıt- (I):

(1) “uyutmak”, [Kar.T.] DLT I, 208; KB 2373;

[Har.T.] HŞ *uyut-*, 3667;

[Kıp.T.] CC-II *uyut-*, 59a/24; KMTT *uyut-*, 46a/4; K 124a/7; K *uyut-*, 1a/7;

(2) “sütü mayalatmak”, bk. *uy-*, [Kar.T.] DLT I, 208;

[Çağ.Leh.] YUTS *uyut-*, 442;

(3) “ateş için söndürmek”, [Kar.T.] DLT I, 208;

uğıt- (II): “arkasına düşürmek, peşine takmak”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 64;

uğıtma: “ıslak peynir”, [Kar.T.] DLT I, 143;

uğku: “uyku”, bk. *u*, *uyku*, [Kar.T.] R 37: 102; KB 1069;

uğla-: “sığırlaşmak, sığır gibi olmak”, [Kar.T.] KB 4770;

uğlaş-: “birbiri ardı sıra gitmek”, [Kar.T.] DLT I, 239;

uçlat-: “birini birinin peşine salmak”, [Kar.T.] DLT I, 265;

uğluk (I): “kol kemiğinin kalın kısmı, uyluk”, [Kar.T.] DLT I, 98;

[ET.] KT D 36;

[Kıp.T.] *uyluğ*, 80/6; BVÖzgür *uyluğ*, 78/5;

- “kalça kemiği”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT *uyluk*, 81b-4;

uğluk (II): “Argu lehçesinde ahırda sığırların yattığı yer”, [Kar.T.] DLT I, 98;

uçmak: “tabi olan, çırak”, [Kar.T.] DLT I, 99;

uğmaklan-: “uşakları olmak”, [Kar.T.] DLT I, 313;

uğtur-: “arkasına takmak, peşine katmak”, [Kar.T.] R 28: 42;

uğu (I): “iz”, [Kar.T.] DLT I, 87;

uğu (II): “arkasından, peşinden, takiben, ardı sıra”, [Kar.T.] DLT II, 17;

[ET.] AYUçar 0545; IBTekin *udu*, 26;

uğu-: “uyumak”, bk. **uğı-**, [Kar.T.] DLT I, 39;

[Kıp.T.] K *uyu-*, 22a/8; GT *uyu-*, 40/4; İM *uyu-*, 95b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *uyu-*, 20b/210; GD *uyu-*, 54: 4; LGN 12/7;

[Çağ.T./K.D] NİD *uyu-*, 29/3; HBD *uyu-*, 139/6; MA *uyu-*, B95a/4; MDF *uyu-*, 1924; Abuş. *uyu-*, 1033;

uğuğ: “uyanık”, bk. **odağ, oduğ**, [Kar.T.] DLT I, 63;

uçuk-: “ardına düşmek, kovalamak”, [Kar.T.] DLT III, 231;

uğukluk: “bir şeyden gafil olma ve onu görmemezlikten gelme”, [Kar.T.] DLT I, 149⁸⁰³;

uđuł-: “takip etmek, birbiri ardınca yürümek”, [Kar.T.] KB 1125; TİEMKök 18: 64;

uđuła-: “takip etmek, izinden gitmek”, [Kar.T.] DLT I, 308;

uđułaş-: “birbiri ardınca yürümek, takip etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 64;

uđułn-: “ateş için sönmek”, bk. **uđułn-**, [Kar.T.] DLT I, 200; KB 4412;

uğuuz: “uyuz”, [Kar.T.] DLT I, 54-55;

[Kıp.T.] BM *uyuz*, 15a76;

uğuuzla-: “uyuz hastalığını tedavi etmek”, [Kar.T.] DLT I, 301;

uğ (I): “çadırın üst kısmındaki kirişlerden her biri”, [Kar.T.] DLT I, 48;

⁸⁰³ Atalay bu kelimeyi “uyanıklık, uyanık olma” şeklinde anlamlandırmıştır.

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1030;

uğ (II): “kefalet, kefillik, kefil”, [Kar.T.] R 16: 91; TİEMKök 16: 91;

[Har.T.] NF *oğ*, 346-9; HAP *oğ*, 12: 72;

[Kıp.T.] K *oğ*, 42b/7;

uğan:

(1) “iş yapmaya muktedir olan”, [Kar.T.] DLT 917⁸⁰⁴;

(2) “Allah, Allah’ın sıfatlarından Kadir olan”, [Kar.T.] DLT 917⁸⁰⁵; AH 45; R 5: 17; KB 1531; TİEMKök 2: 20;

[Har.T.] MM 397-4; HŞ 445;

[Kıp.T.] Kİ *oğan*, 15; KMTT *oğan*, 2b/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 229: 7; MSD 30; LD 15; LGN 72/2;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 113b-4; Abuş. 1030;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *uğan*, IV-316; ÖTİL *oğan*, V-194;

ugar: “alnı beyaz olan (at)”, [Kar.T.] DLT I, 53;

uglı: “yaban havucu, Kâşgar’da yetişen beyaz ve tatlı bir havuç”, [Kar.T.] DLT I, 129;

uglit-: “arttırmak, çoğalttırmak”, [Kar.T.] DLT I, 265⁸⁰⁶;

uğra-: “yönelmek”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 6;

[ET.] AYAYazlı 0114;

[Har.T.] HAP 2: 158; HAP *uğranıl-*, 112: 2;

- “planlamak, tasarlamak”, [ET.] Üİ 101a/11;
- “kasten, taammüden yapmak”, [Har.T.] HAP 33: 5;
- “niyetlenmek, karar vermek”, [Har.T.] HAP 10: 71; HŞ 1152; [Kıp.T.] K 27b/7;
- “bir yere gitmek, varmak, ulaşmak, uğramak”, [Har.T.] HŞ 517; [Kıp.T.] KFLT 29b/42; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 100b-4;

⁸⁰⁴ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁸⁰⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁸⁰⁶ Atalay bu kelimeyi *oglit-* şeklinde okumuştur.

ugrağ (I): “maksat, niyet”, [Kar.T.] DLT I, 118⁸⁰⁷;

ugrağ (II)⁸⁰⁸:

(1) “uğrama”, [Kar.T.] DLT III, 65;

(2) “uğranacak yer”, [Kar.T.] DLT III, 29;

ugrağ (III): “azim, kararlılık”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 115;

ugraklan-: “Uğrak kılığına girmek”, [Kar.T.] DLT I, 313⁸⁰⁹;

ugral-: “bir yere gidilmek, uğranılmak”, [Kar.T.] DLT I, 247⁸¹⁰;

ugramsın-: “uğramadığı halde uğramış görünmek”, [Kar.T.] DLT III, 322⁸¹¹;

uğrasız: “kasıtsız”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 89;

ugraş-: “birbirinin üzerine yürümek”, [Kar.T.] DLT I, 235⁸¹²;

ugrat-: “göndermek”, [Kar.T.] DLT I, 261⁸¹³;

uguk: “tozluk”, [Kar.T.] DLT I, 67⁸¹⁴;

ugur (I): “zaman, vakit”, bk. **ogur**, [Kar.T.] DLT I, 136⁸¹⁵; TİEMKök 3: 44;

[ET.] AYÖlmez 186/12; Üİ 115a/3;

[Har.T.] HAP 2: 145;

ugur (II): “fırsat, imkân”, [Kar.T.] DLT I, 53⁸¹⁶;

[ET.] Üİ 122a/2;

ugur (III): “devlet, hükümdarlık devri”, [Kar.T.] DLT I, 53⁸¹⁷;

ugur (IV): “Oğuz lehçesinde karşılık, bedel”, [Kar.T.] DLT I, 114⁸¹⁸;

⁸⁰⁷ Atalay bu kelimeyi *ograg* şeklinde okumuştur.

⁸⁰⁸ Atalay bu kelimeyi *ograg* şeklinde okumuştur.

⁸⁰⁹ Atalay bu kelimeyi *ograklan-* şeklinde okumuştur.

⁸¹⁰ Atalay bu kelimeyi *ogral-* şeklinde okumuştur.

⁸¹¹ Atalay bu kelimeyi *ogramsın-* şeklinde okumuştur.

⁸¹² Atalay bu kelimeyi *ograş-* şeklinde okumuştur.

⁸¹³ Atalay bu kelimeyi *ograt-* şeklinde okumuştur.

⁸¹⁴ Atalay bu kelimeyi *oguk* şeklinde okumuş ve “çizme” olarak anlamlandırmıştır.

⁸¹⁵ Atalay bu kelimeyi *ogur* şeklinde okumuştur.

⁸¹⁶ Atalay bu kelimeyi *ogur* şeklinde okumuştur.

⁸¹⁷ Atalay bu kelimeyi *ogur* şeklinde okumuş ve “uğur, devlet” olarak anlamlandırmıştır.

⁸¹⁸ Atalay bu kelimeyi *ogur* şeklinde okumuştur.

[ET.] El. 5;

ugur (V): “Oğuz lehçesinde yolculuk için hayır ve bereket”, [Kar.T.] DLT I, 53⁸¹⁹;

ugurla-: “bir işi zamanında ve imkânları içinde yapmak”, [Kar.T.] DLT I, 300⁸²⁰;

[Kıp.T.] K 146a/3;

ugurlan- (I): “vakit gelmek”, [Kar.T.] DLT I, 292⁸²¹;

ugurlan- (II): “yol için mübarek, uğurlu olmak”, [Kar.T.] DLT I, 292⁸²²;

ugurlan- (III): “Oğuz lehçesinde bir şeyin karşılığı, bedeli verilmek”, [Kar.T.] DLT I, 292⁸²³;

ugurlug: “zamanında, imkân ve şartlar ölçüsünde yapılan”, [Kar.T.] DLT I, 146⁸²⁴;

ugurluk: “karşılık, bedel”, [Kar.T.] DLT 919⁸²⁵;

uğuş:

(1) “soy, nesil, kuşak”, [Kar.T.] R 7: 160; TİEMKök 7: 160;

[ET.] KT G 6; AYAYazlı 0571; Üİ 109b/3;

(2) “kabile, tür, sınıf”, [Kar.T.] R 9: 24;

[ET.] KT K 7; AYÖlmez 142/4-5;

- “yer, alan”, [ET.] AYÇetin 832;

ugut: “kendisinden içki elde edilen maya”, [Kar.T.] DLT I, 50;

uğşa-: “Yemek, Yabaku ve göçebelerin çoğunda at için uyumak”, [Kar.T.] DLT I, 283⁸²⁶;

- “uyumak, uykuya gitmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *uxli-*, 435; ÖTİL *uğlü-*, IV-305;

⁸¹⁹ Atalay bu kelimeyi *ogur* şeklinde okumuştur.

⁸²⁰ Atalay bu kelimeyi *ogurla-* şeklinde okumuştur.

⁸²¹ Atalay bu kelimeyi *ogurlan-* şeklinde okumuştur.

⁸²² Atalay bu kelimeyi *ogurlan-* şeklinde okumuştur.

⁸²³ Atalay bu kelimeyi *ogurlan-* şeklinde okumuştur.

⁸²⁴ Atalay bu kelimeyi *ogurlug* şeklinde okumuştur.

⁸²⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁸²⁶ Atalay bu kelimeyi *oğşa-* şeklinde okumuştur.

uḳ- (I): “anlamak, öğrenmek, idrak etmek”, [Kar.T.] DLT I, 168; AH 99; R 16: 67; KB 1557;

[ET.] AYÖlmez 158/5; UM I 59; Hua. 171; Üİ 101b/6;

[Har.T.] MM 54-4; HAP 8: 65; HŞ 2131;

[Kıp.T.] K 77b/9;

[Çağ.Leh.] YUTS *ux-*, 435; UTİL III-749; ÖTİL IV-315;

uḳ- (II): “bulaşmak”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 49;

ukı-: “kusmak”, [Kar.T.] DLT III, 254;

uḳıl-: “bilinmek, anlaşılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 3;

ukruk-: “kement, otlakta atın bağlandığı ip”, [Kar.T.] DLT I, 100;

[Kıp.T.] KMTT 14a/11; RS 196a-29;

uḳtur-: “izah etmek, anlatmak, okutmak”, [Kar.T.] DLT I, 223; R 28: 7; KB 398; TİEMKök 6: 60;

[ET.] AYAyazlı *ukdur-*, 0804;

[Har.T.] HAP 21: 79;

[Kıp.T.] K 117a/7;

[Çağ.Leh.] YUTS *uxhur-*, 435; UTİL III-749;

uḳuḡ-: “anlayış, anlama”, [Kar.T.] KB 147;

ukul-: “anlaşılmak”, [Kar.T.] DLT I, 197; R 20: 108; KB 1017;

[Çağ.Leh.] UTİL III-750;

ukusa-: “anlamak istemek”, [Kar.T.] DLT I, 277;

ukuş-: “akıl, anlayış”, [Kar.T.] DLT I, 62; AH 47; KB 1859;

[Har.T.] MM 328-3;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1030;

uḳuş-: “anlaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 186;

[Çağ.Leh.] YUTS 435; UTİL III-750;

ukuşlug: “çok akıllı, anlayışlı”, [Kar.T.] DLT I, 62; **TİEMKök** 11: 27;

[Har.T.] HŞ 160;

[Çağ.Leh.] YUTS *ukuşluḡ*, 435; UTİL *ukuşluḡ*, III-750;

ukuşsuz: “akılsız, kalın kafalı”, [Kar.T.] R 7: 155;

[Çağ.Leh.] YUTS *ukuşsuz*, 436; UTİL *ukuşsuz*, III-750;

- “muğlak, anlaşmaz, karanlık”, [Çağ.Leh.] YUTS *ukuşsuz*, 436;

ul:

(1) “temel, esasını teşkil eden, esas”, [Kar.T.] DLT I, 48; AH 81; R 16: 26; KB 4156; **TİEMKök** 9: 109;

[ET.] AYÖlmez 136/21;

[Har.T.] HAP 2: 127;

[Çağ.Leh.] YUTS *hul*, 158; YUTS 436; UTİL *hul*, III-554; UTİL III-752;

(2) “duvarın, binanın temeli”, [Kar.T.] DLT I, 48; AH 341; **TİEMKök** 2: 127;

- “(ayak) tabanı”, [Har.T.] HŞ 646;

ul-: “yıpranmak, eskimek, dağılmak”, [Kar.T.] DLT I, 169; KB 2059;

[Kıp.T.] K 105b/6;

ula: “açık arazide yol gösterici işaret”, [Kar.T.] DLT I, 92;

ula- (I):

(1) “ip vb. şeylerle bir veya birden fazla şeyi bağlamak, birbirine tutturmak, eklemek”, [Kar.T.] DLT III, 255; AH 82;

[ET.] IBTekin 48;

[Kıp.T.] CC-II 57b/4b;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 143a-6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 4a/28; LD 2136;

[Çağ.Leh.] YUTS *uli-*, 436; UTİL *ult-*, III-761; ÖTİL *ulä-*, IV-277;

(2) “akrabalık vb. için bağ kurmak, gönlünü, fikrini Tanrı’ya veya birine bağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 255; KB 4489⁸²⁷;

[Har.T.] HAP 13: 21;

(3) “ulaştırmak, eriştirmek, getirmek”, [Kar.T.] R 28: 51; KB 4778; TİEMKök 4: 90;

[ET.] KT D 32; AYÇağ 611/5;

[Kıp.T.] KMTT 40a/1; K 121b/1;

(4) “takip etmek, arkasından gelmek”, [Kar.T.] KB 676;

[ET.] KT G 1;

[Çağ.Leh.] UTİL *ult-*, III-761; ÖTİL *ulä-*, IV-277;

- “devam etmek, sürdürmek”, [Har.T.] MM 302-4; [Çağ.Leh.] UTİL *ult-*, III-761; ÖTİL *ulä-*, IV-277;
- “kesilecek hayvanın ayaklarını bağlamak”, [Kıp.T.] Kİ *kül-*, 83;
- “mec. yemin etmek, bağlamak”, [Çağ.T./K.D] MA A56b/14;

ula- (II): “üzülmek”, [Kar.T.] AH 506;

ulağ (I):

(1) “beyin emriyle hızlı posta için alınan ve diğerine ulaştırılınca kadar binilen at, posta bineği hayvanı”, [Kar.T.] DLT I, 122;

[Har.T.] AKYB *ulağ*, A.II. 43;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 18b/189; LGN 100/3;

[Çağ.T./K.D] MA A50b/7; Abuş. 1030; Abuş. *ulağ*, 1030;

[Çağ.Leh.] YUTS *ulağ*, 426; UTİL III-754;

(2) “sebepe, yol”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 89;

⁸²⁷ KB 6246’da “gönlünü Tanrı’ya bağlamak” anlamında kullanılmıştır.

- “kılavuz, yol gösterici”, [Har.T.] MM *ulağ*, 376-2;

ulağ (II): “(elbise vb.) yama, ek, ulanmış”, [Kar.T.] DLT I, 122;

[Çağ.Leh.] YUTS *ulağ*, 436; UTİL III-755; ÖTİL *ulâğ*, IV-279;

ulağu: “iki şeyi birbirine ekleyen yama vb. parça”, [Kar.T.] DLT I, 136;

ulam (I): “ulaşma”, [Kar.T.] AH 339;

- “dolayı, yoluyla, sayesinde”, [Kıp.T.] CC-II 74b/6; [Çağ.T./K.Ö.D] LD 1752;

ulam (II): “saygı”, [Kar.T.] KB 1199;

ulamtlıık: “devamlı”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 75;

[Har.T.] MM *ulam*, 6-4; HAP *ulam*, 58: 4;

ulamtur-: “katmak”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 101;

ulan-: “bir şeye bağlanmak, birleştirilmek, kavuşulmak, erişilmek”, [Kar.T.] DLT I, 204; R 28: 35; KB 3696; TİEMKök 11: 70;

[Har.T.] MM 98-3; HAP 13: 21;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 2b/25; D 128; LD 2260; LGN 20/8;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1030;

[Çağ.Leh.] UTİL III-756;

- “ulaşmak, kavuşmak, varmak”, [Har.T.] NF 6-16; HAP 4: 90;

ulanıl-: “ulaşılma, bağlanılma”, [Kar.T.] KB 3357;

ular: “erkek keklik”, [Kar.T.] DLT I, 122;

[Çağ.Leh.] YUTS 436; UTİL III-754;

ulaş-: “ulaşmak, erişmek, yetişmek”, [Kar.T.] DLT I, 189; AH 446; R 4: 90; KB 2996; TİEMKök 6: 136;

[Har.T.] HAP 7: 38; HŞ 2665;

[Kıp.T.] K 18a/3; GT 74/2; İM 490b/8; KFLT 16a/5; BVÖzgür 72/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 663;

[Çağ.Leh.] YUTS 436; UTİL III-754; ÖTİL *ulüş-*, IV-277;

- “birbiri ardına gelmek, sürekli olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL III-754; ÖTİL *ulüş-*, IV-277;
- “dört gözle beklemek”, [Çağ.Leh.] UTİL III-754;

ulaşıklık:

(1) “akrabalık”, [Kar.T.] R 37: 158;

(2) “yaklaşmak, ulaşmak”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 35;

ulaştır-: “ulaştırmak, kavuşturmak”, [Kar.T.] TİEMKök 13: 21;

[Har.T.] NF 104-11; HŞ 4201;

[Kıp.T.] K 18a/2; İM 490b/8; KFLT *ulaşdur-*, 64a/45; MG 75b/9;

[Çağ.Leh.] YUTS 436; UTİL III-754;

ulaştırğu: “ulaştırma, kavuşturma”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 60;

ulaşu: “devamlı, sürekli”, [Kar.T.] R 9: 22; TİEMKök 4: 57;

[Har.T.] MM 54-3; NF 35-6; HAP 28: 72; HAP *ulaş*, 13: 35; HŞ *ulaş*, 1085; HŞ 1730;

[Kıp.T.] K 19a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *ulaşı*, 152;

- “ebediyen”, [Har.T.] HAP 4: 122;

ulat-: “ulaştırmak, birleştirmek”, [Kar.T.] DLT I, 213; KB 5604;

[Çağ.Leh.] YUTS 436; UTİL III-754;

uldañ: “ayakkabının altı”, DLT I, 116;

uldu-:

(1) “yalınayak kalmak”, [Kar.T.] DLT I, 273;

(2) “nalsız kalmak”, [Kar.T.] DLT I, 273;

- “toynakları aşındırmak”, [Çağ.Leh.] UTİL III-758;

ulduk: “nalsız”, [Kar.T.] DLT I, 101;

ulgad-: “büyütmek, beslemek”, [Kar.T.] DLT I, 263;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *ulğay-*, 14: 5; MSD *ulğat-*, 540; LD *ulğayt-*, 1863;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *ulğat-*, 1030;

[Çağ.Leh.] UTİL *ulğay-*, III-758;

- “büyümek”, [ET.] Ba. *ulga-*, III, 2; [Çağ.T./K.Ö.D] LD *ulğay-*, 1054; [Çağ.T./K.D] NC *ulgay-*, 31a/5; Abuş. *ulğay-*, 1030; [Çağ.Leh.] YUTS *ulğay-*, 436; UTİL *ulğay-*, III-758; ÖTİL *ulğüy-*, IV-283;
- “sayıları arttırmak, çoğaltmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *ulğay-*, III-758; ÖTİL *ulğüy-*, IV-283;
- “geliştirmek, daha güçlü olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *ulğay-*, III-758; ÖTİL *ulğüy-*, IV-283;

ulğar-: “büyümek, akılca olgunlaşmak, ergenliğe girmek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 6;

[Kıp.T.] K 140b/7;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 18a-13; MA 4378(B);

ulğay-: “büyümek, gelişmek”, [Kar.T.] R 34: 34;

[Har.T.] NF 22-9; HAP 4: 6; HŞ 4398;

[Kıp.T.] CC-I 7a/10; K 89a/5; GT 28/5;

- “gönlünü geniş tutmak, kendine güvenmek”, [Kıp.T.] MG *ulğayt-*, 19a/1;

ulgun: “beklemiş, olgun”, [Kar.T.] DLT III, 167⁸²⁸;

ulı-:

(1) “insan için ağlamak, sızlamak”, [Kar.T.] KB 1175;

[ET.] AYÇağ 618/23;

(2) “kurt, köpek için ulumak”, [Kar.T.] DLT III, 255; TİEMKök 11: 106;

[Har.T.] HŞ *urla*,- 4496;

[Kıp.T.] CC-II *ulu*-, 57a/6; K 27b/3;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1030;

[Çağ.Leh.] YUTS *huli*-, 158; YUTS *huvli*-, 158; YUTS *uvli*-, 441; UTİL *huvlı*-, III-554; ÖTİL *uli*-, IV-278;

ulıgu: “uluma”, [Kar.T.] DLT I, 136;

ulın-: “usanmak, bıkmak”, [Kar.T.] DLT I, 204; KB 6602;

ulış-: “kurtlar için birlikte ulumak”, [Kar.T.] DLT I, 189;

- “insanlar için birlikte ağlamak, sızlamak”, [ET.] AYÇağ 625/3;

ulıt-:

(1) “kurt için ulutmak”, [Kar.T.] DLT I, 213;

(2) “insan için inletmek”, [Kar.T.] KB 6542;

ultur-: “et, elbise vb. şeyleri ezdirmek, yıpratmak”, [Kar.T.] DLT I, 224;

uluğ:

(1) “çok büyük, yüce, kudretli, ulu”, [Kar.T.] DLT II, 95; AH 483; R 40: 12; KB 2431; TİEMKök 3: 39;

[ET.] KT D 28; AYÖlmez 138/17; UM I 115; IBTekin 9; Üİ 100b/10;

[Har.T.] AKYB A.I. 21; AKYB *ulu*, K.I. 11; MM 406-4; MM *uluğ*, 231-2; NF; HAP 18: 71; HŞ 15; HŞ *ulu*, 2409;

⁸²⁸ Atalay bu kelimeyi *olgun* şeklinde okumuştur.

[Kıp.T.] CC-I *ulu*, 34b/16; K 13b/9; EDM *ulu*, 3a/4; EKK *ulu*, 67a/13; RS 191a-10; GT 70/9; GT *ullu*, 275/8; GT *ulu*, 155/3; İM 457a/4; İM *ulu*, 256a/4; KFLT 255b/5; MGİ *ulu*, 9b/4; MES *ulu*, 40a/6; MG 3a/9; BVÖzgür *ulu*, 28/6; BVÖzgür 49/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *uluğ*, 30; MEs. 4a/27; GD *uluğ*, 209: 3; MSD 525; YED *ulı*, 219/2; YED 75/12; T 36; T *uluğ*, 299; LD *uluğ*, 621; LGN *ulu*, 97/8; LGN 70/12; LGN *uluğ*, 10/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 283/5; Mün. 2a/4; NC *uluğ*, 15a/5; ŞHD 188a-9; MA *ulı*, A63a/4; MA A12b/5; MDF *ulı*, 1573; MDF *uluğ*, 456; Abuş. 1031;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ulı*, 99b-11; ŞT 67b-5; ŞRT 11a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 436; UTİL III-759; ÖTİL IV-280;

(2) “ileri gelen kimse, sözü geçen kimse, reis”, [Kar.T.] R 20: 104;

[Har.T.] NF; HAP 9: 12;

[Çağ.Leh.] UTİL III-759; ÖTİL IV-280;

(3) “pek, çok”, [Kar.T.] R 28: 23;

[ET.] UM I 29;

(4) “Esmâ-i hüsnadan Kebir”, [Kar.T.] R 4: 34; TİEMKök 4: 34;

[Har.T.] HAP 22: 62;

- “ebat olarak büyük olan, küçük olmayan”, [ET.] Hua. 34; [Kıp.T.] RS 204b-16; [Çağ.Leh.] UTİL III-759;
- “yaşça büyük olan, yaşlı”, [ET.] Hua. 124; [Har.T.] HAP 12: 78; [Kıp.T.] RS 191b-31; [Çağ.T./K.D] BTD IV/2;
- “ağır, güç, zor”, [Har.T.] HAP 2: 143;
- “efendi, sahip”, [Har.T.] HAP 12: 42;
- “koca, eş”, [Har.T.] HAP 12: 25;
- “kibirli”, [Har.T.] HAP 44: 31;
- “kibir, büyük günah”, [Har.T.] HAP 2: 217;
- “azı dişi”, [Kıp.T.] EDM *ulu tiş*, 13a/6;
- “büyük abdest”, [Kıp.T.] İM *uluğ suf*, 146b/7;
- “büyükanne”, [Kıp.T.] İM *uluğ ana*, 458a/6;
- “dede”, [Kıp.T.] İM *uluğ ata*, 458a/5;
- “zehirli”, [Kıp.T.] MGİ *ulu*, 203a/5;

uluğad-: “yükselmek”, [Kar.T.] KB 4708;

uluğla-: “ululamak, büyük saymak, yüceltmek”, [Kar.T.] DLT I, 304; R 39: 67; KB 4151; TİEMKök 12: 31;

[Har.T.] NF 9-12; HAP 22: 32;

[Kıp.T.] K 117a/5; İM 290a/8; İM *ulula-*, 81a/3; KFLT 147a/46;

[Çağ.Leh.] YUTS *uluğdi-*, 436; YUTS *uluğli-*, 436; UTİL *uluğlı-*, III-761; ÖTİL *uluğlü-*, IV-281;

- “abartmak, gözünde büyütme, çok heybetli zannetmek”, [Har.T.] HAP 12: 31;
- “şan, itibar vb. arttırmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *uluğlü-*, IV-281;

uluğlık: “büyüklük, ululuk, azamet”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 111;

[Har.T.] HŞ 1858;

[Kıp.T.] MGİ *ululuk*, 30a/4;

[Çağ.T./K.D] MA *uluğluğ*, A44a/12; MA 323(C);

[Çağ.Leh.] ÖTİL *uluğlik*, IV-281;

uluğluk:

(1) “büyüklük, güç, azamet”, [Kar.T.] DLT I, 150; AH 284; R 40: 56; KB 3721;

[Har.T.] HAP 39: 67;

[Kıp.T.] K 158a/3; GT 97/4; İM 85b/4;

[Çağ.T./K.D] MA *uluğluğ*, A61a/8; MA A5b/4;

(2) “yaşça büyüklük, ihtiyarlık”, [Kar.T.] DLT I, 150; R 15: 54; TİEMKök 15: 54;

[Har.T.] MM 129-4; HAP 17: 23;

(3) “lütuf”, [Kar.T.] R 40: 3;

[Çağ.Leh.] YUTS 436; UTİL III-761;

- “kibir”, [Har.T.] HAP 40: 56;

uluğsa-: “büyük olanı istemek”, [Kar.T.] DLT I, 303;

uluğsığ: “büyüklük taslayan”, [Kar.T.] KB 1706;

uluğsılığ: “büyüklenme, büyüklük taslama”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 75;

uluğsıgılığ:

(1) “zenginlik, malı mülkü olma”, [Kar.T.] R 9: 86;

(2) “büyüklenme, büyüklük taslama, kibirlenme”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 36;

uluğsın-: “büyüklük taslamak”, bk. **ulluğsın-**, [Kar.T.] AH 271;

[Har.T.] NF 376-11; HAP 51: 44; HAP **ulluğsın-**, 38: 75;

uluk: “eski, yıpranmış olan”, [Kar.T.] DLT I, 67;

ulun: “okun gövdesi, temren”, [Kar.T.] DLT I, 78⁸²⁹;

- “filiz, sürgün, sap”, [ET.] AYÇetin 409;

ulus: “Çiğil lehçesinde köy, Balasagun ve Argu ülkesinden onlara tabi olanlarda şehir, kent”, [Kar.T.] DLT I, 62; R 4: 75; KB 3327; TİEMKök 12: 82;

[Kıp.T.] RS **ulus**, 193a-29;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 175a-11;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT **ulus**, 70a-1;

- “halk, ulus, millet”, [ET.] AYÖlmez 189/22; [Har.T.] HŞ **ulus**, 1026; [Kıp.T.] GT **ulus**, 33/6; [Çağ.T./K.Ö.D] GD **ulus**, 37: 6; MSD **ulus**, 69; YED **ulus**, 3/4; D **ulus**, 291; T **ulus**, 314; LD **ulus**, 218; LGN **ulus**, 32/3; [Çağ.T./K.D] NİD **ulus**, 51/5; ÇH **ulus**, 3; NC **ulus**, 11/15; HBD **ulus**, 3/1; ŞDG **ulus**, 1/2; ŞHD **ulus**, 100a-12; MA **ulus**, A15b/8; BD **ulus**, 115/2; MDF **ulus**, 137; BTĐ **ulus**, LI/3; Abuş. **ulus**, 1031; [Çağ.T./K.S.D] ŞT **ulus**, 82a-15; [Çağ.Leh.] YUTS **ulus**, 436; UTİL **ulus**, III-759; ÖTİL **ulus**, IV-280;
- “ülke, vatan”, [ET.] AYAyazlı 0248; [Çağ.Leh.] YUTS **ulus**, 436; ÖTİL **ulus**, IV-280;

⁸²⁹ Atalay bu kelimeyi “temrensiz ok” olarak anlamlandırmıştır.

uluşluğ: “bir yerden olan”, [Kar.T.] R 43: 23;

ulyan: “yaban peyniri”, [Kar.T.] DLT I, 121;

um: “mide bozulması ve karın şişmesi”, [Kar.T.] DLT I, 49;

um-: “beklemek, ummak, ümit etmek”, [Kar.T.] DLT I, 169; AH 375; R 39: 9; KB 5612; TİEMKök 17: 57;

[Har.T.] AKYB K.IV. 3;

[Kıp.T.] İM 22b/7; BVAğar 66b/10;

[Çağ.T./K.D] HBD 16/7; ŞHD 35b-10; BTD *us-*, XIII/1;

uma (I): “Tibet dilinde anne”, [Kar.T.] DLT I, 92;

[Kıp.T.] K 25a/3;

uma (II): “eve gelen konuk”, [Kar.T.] DLT I, 92;

umaçlık: “nişangâh”, [Kar.T.] DLT 922⁸³⁰;

- “nişan”, [Kıp.T.] MG *umaç*, 99a/3;

uman-: “korkmak, kaçınmak”, [Kar.T.] R 15: 31;

umar-: “güven vermek”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 11;

umay: “kadın hamileyken karında çocuğun yoldaşı olduğu söylenen şey”, [Kar.T.] DLT I, 123;

um bol-: “mide bozulup, karnı şişmek”, [Kar.T.] DLT I, 49;

umdu: “tamah, istek”, [Kar.T.] DLT I, 125; KB 2616;

umduç: “dilenci, tamahkâr”, [Kar.T.] KB 2613;

umdur-: “umdurmak, ümit vermek, umutlandırmak”, [Kar.T.] DLT II, 54; TİEMKök 13: 12;

umın-: “umutlanmak”, bk. **umun-**, [Kar.T.] KB 3622;

umınç: “umut, ümit”, bk. **umunç**, [Kar.T.] R 65: 03; KB 2812; TİEMKök 18: 46;

⁸³⁰ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Har.T.] NF 147-4; NF *umınç*, 435-4; HŞ *umanç*, 2436; HAP *ümenç*, 18: 46; HAP *üminç*, 2: 111;

[Kıp.T.] İM 288a/6;

umınçsız: “ümitsiz”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 3;

umız-: “uyuklamak”, [Kar.T.] R 8: 11;

umun-: “Tanrıdan dilemek, ummak, beklemek, ümit etmek”, bk. **umın-**, [Kar.T.] DLT I, 206; TİEMKök 5: 84;

[Har.T.] NF 244-1; AKYB *uman-* K.IV. 17; HŞ *uman-*, HAP *ümen-*, 10: 7;

[Kıp.T.] KMTT *umsun-*, 39a/1; İM *umsun-*, 317b/2;

[Çağ.T./K.D] ML 152;

umunç: “umut, ümit, umma”, bk. **umınç**, [Kar.T.] DLT I, 133; AH 212; KB 2013;

[ET.] AYÇağ 637/9;

[Har.T.] HŞ 1078;

[Kıp.T.] CC-II *umunç*, 74a/13;

umunçluğ: “ümitli”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 62;

umunçsız: “ümitsiz”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 87;

[Har.T.] HŞ 2592;

umunçsuz: “ümitsiz”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 87;

umunç tut-: “ummak, ümit etmek”, [Kar.T.] DLT I, 133; TİEMKök 7: 46;

un: “un”, [Kar.T.] DLT I, 268;

[Har.T.] NF 107-8; HŞ 4240;

[Kıp.T.] CC-I 55b/9; KMTT 23b/2; K 98b/3; EDM 6a/15; EKK 71a/12; BM 14a/1; RS 194a-8; GT 179/11; İM 355b/5; KFLT 19b/1; MGİ 236b/4; MES 29b/3; BVAğar 18a/21;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 37b/389;

[Çağ.T./K.D] MA A12a/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 90b-7;

[Çağ.Leh.] YUTS 437; UTİL III-762; ÖTİL IV-287;

un-: “gücü yetmek, muktedir olmak”, [Kar.T.] AH 4; R 64: 16; TİEMKök 2: 233;

[Har.T.] HAP 7: 192;

una-: “rıza göstermek, kabullenmek, razı olmak, uygun görmek”, [Kar.T.] DLT III, 256; R 20: 56; KB 4921; TİEMKök 2: 34;

[ET.] IB 57; UM I 159;

[Har.T.] NF 181-15; HAP 39: 7;

[Kıp.T.] CC-I 5a/4; KMTT 44a/1; K 155a/6;

[Çağ.T./K.D] MA 2119(B); Abuş. 1031;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 92b-2;

[Çağ.Leh.] YUTS *uni-*, 437;

- “muktedir olmak, yapabilmek”, [Har.T.] HAP 4: 129;

unaş-: “birden fazla kişi için razı olmak, uyuşmak, karşılıklı rıza göstermek”, [Kar.T.] DLT I, 190;

[Har.T.] HAP 2: 233;

[Çağ.Leh.] YUTS 437; UTİL III-763; ÖTİL *unäş-*, IV-287;

unat-: “razı etmek, kabul ettirmek”, [Kar.T.] DLT I, 215;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1031;

[Çağ.Leh.] YUTS 437; UTİL III-762;

unıt-: “unutmak, hatırlayamamak”, bk. **unut-**, [Kar.T.] DLT I, 215; AH 354; R 7: 16; KB 1124; TİEMKök 2: 44;

[ET.] Tun. III a, 9; AYÖlmez 175/16; UM I 73; Hua. 15;

[Har.T.] NF 201-12; HŞ 2618;

[Kıp.T.] K 85b/6; KFLT *unıd-*, 126a/29; KFLT *unıd-*, 126a/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 469;

unitsalık: “unutkanlık”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 42;

unıttur-: “unutturmak”, [Kar.T.] R 58: 19;

[ET.] AYayazlı *unıtdur-*, 1290;

[Kıp.T.] K 126a/7;

unmaslıq: “yetersizlik, güçsüzlük”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 104;

unur: “kudretli, becerikli insan”, [Kar.T.] KB 810;

unul-: “karşı konulmak”, [Kar.T.] AH 134;

unuñ-: “unutmak, hatırlayamamak”, bk. **unıt-**, [Kar.T.] DLT I, 215; TİEMKök 20: 126;

[Har.T.] MM 51-2; NF 288-5; HAP 18: 61; HŞ 2867;

[Kıp.T.] CC-I 19b/10; KMTT 37a/8; EDM 22a/4; EKK 81a/12; BM 84b/9; RS 187a-4; GT 229/5; İM 234a/6; MĞİ 175a/3; MES 20a/2; MG 20a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 8: 1; MSD 300; D 274; T 141; LD 1055; LGN 34/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 162/4; SM 187; HBD 197/5; ŞHD 18a-2; MA A37b/14; BD 4/208; MDF 1550;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 86b-12; ŞRT 44b/12;

[Çağ.Leh.] YUTS 438; ÖTİL IV-291;

unutğan: “unutkan”, [Kar.T.] R 19: 64;

unuttur-: “unutturmak”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 106;

[Har.T.] NF 367-5; HAP 12: 42;

[Çağ.T./K.D] NİD 73/3; HBD 31/4; BD 400/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 99a-7;

[Çağ.Leh.] YUTS 438;

unutul-: “unutulmak”, [Kar.T.] R 20: 126;

[ET.] AYayazlı *unıtl-*, 1288;

[Har.T.] HAP 20: 126;

[Çağ.T./K.D] BD 226/2; MDF 1300;

[Çağ.Leh.] YUTS 438;

ur- (I):

(1) “vurmak, çarpmak”, [Kar.T.] DLT I, 165; AH 461; R 51: 29; KB 1420; TİEMKök 8: 12;

[ET.] IB 50; AYÇetin 431; UM I 32; Hua. 126;

[Har.T.] AKYB Ka.II. 7; MM 103-1; NF; HAP 51: 29;

[Kıp.T.] CC-I 21b/20; KMTT 57a/8; K 2a/1; EKK 80a/12; BM 53b/10; BM *wur-*, 56b/1; RS 186b-21; GT 65/2; İM 23b/3; KFLT 385a/11; MGİ 260b/3; MGİ *vur-*, 203b/6; MES 30b/6; MES *vur-*, 25b/2; MG 90a/3; BVÖzgür 114/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 31a/320; GD 12: 4; MSD 342; YED 92/4; D 349; T 169; LD 1456; LGN 2/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 128/8; Mün. 2b/19; NC 14a/5; SM 17; HBD 125/3; ŞDG 28/3; ŞHD 77a-10; MA A46b/4; BD 9/4; MDF 650; Abuş. 1031;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 101a-9; ŞRT 28a/02;

[Çağ.Leh.] YUTS 438; ÖTİL IV-295;

(2) “(laf) atmak, söylemek, demek, misal vermek”, [Kar.T.] R 16: 75; TİEMKök 16: 75;

[Kıp.T.] EDM *vur-*, 20b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 50; MSD 488; D 589; T 161;

(3) “yapmak, ortaya koymak, uygulamak, kurmak”, [Kar.T.] R 20: 77;

[ET.] AYUçar 0605;

[Har.T.] HŞ 441;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 9;

[Çağ.Leh.] ÖTİL IV-295;

(3) “(ad, isim) vermek”, [Kar.T.] KB 824;

- “geri çevirmek, kabul etmemek”, [Har.T.] MM 196-2;
- “saplamak, batırmak, yaralamak”, [Har.T.] HAP 4: 34; HŞ 4152; [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 98; [Çağ.T./K.D] NİD 72/2; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-295;
- “arasına sokmak, salmak, yerleştirmek” [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-295;
- “bir şeyi başka bir şeyin üzerine koymak, örtmek (ata eyer vur- vb.)”, [Har.T.] HAP 24: 31; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-296;
- “satrançta bir taşla başka bir taşı almak, karşıdakinin taşını vurmak, ele geçirmek”, [Har.T.] HŞ 1786;
- “(davul vb.) çalgı aleti için çalmak”, [Har.T.] HŞ 355; [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 86; D 28;
- “mühür, damga vb. için vurmak, basmak”, [Har.T.] HŞ 499; [Kıp.T.] K 9b/2; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-296;

- “yardımcı fiil”, [Kıp.T.] CC-I 12a/9; K 45b/5; GT 115/10; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 12: 3; YED 125/1; D 357; [Çağ.T./K.D] MA A41a/15; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 79a-15; [Çağ.Leh.] YUTS 438; ÖTİL IV-296;
- “ok vb. atmak”, [Kıp.T.] CC-II 57a/21; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-295;
- “(kalp) çarpmak”, [Kıp.T.] K 15b/4;
- “(gölge, ışık, yansıma vb.) üzerinde görünmek, düşmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 66;
- “atmak, saçmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 107;
- “çekmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 107;
- “koymak, bırakmak, uğurlamak”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 765; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-296;
- “(yağmur) şiddetle yağmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-295;
- “(sel vb.) basmak, zarar vermek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-295;
- “tenkit etmek, eleştirmek, karalamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-296;

ur- (II): “gülür yüz göstermek, yönelmek”, [Kar.T.] AH 421;

uragun: “tedavide kullanılan bir Hint ilacı”, [Kar.T.] DLT I, 138; KB 789;

uragut:

(1) “kadın, kız”, [Kar.T.] DLT II, 142; R 4: 24; TİEMKök 4: 24;

(2) “eş, zevce”, [Kar.T.] R 19: 5; TİEMKök 19: 5;

(3) “dişi”, [Kar.T.] R 41: 47;

uran: “Oğuzlarda sürekli olarak kölesini döven”, [Kar.T.] DLT I, 33;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1031;

urdu: “iğne deliği, iğne yurdu”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 40;

- “delik”, [Har.T.] HAP *yurdu*, 7: 40;

urğa: “Oğuz ve Argu lehçesinde çok büyük ağaç”, [Kar.T.] DLT I, 128;

urğan (I): “sürekli olarak kölesini döven”, [Kar.T.] DLT I, 33;

urğan (II): “ip, halat”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 103;

[Har.T.] HAP *urğan*, 20: 66;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 105b-6;

urgu: “kendisiyle bir şeye vurulan (nesne vb. şeyler için)”, [Kar.T.] DLT I, 13;

urguç: “vurucu, vuran”, [Kar.T.] KB 1458;

- “haydut, yankesici”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD 2084;

urı (I): “erkek evlat, oğul”, [Kar.T.] DLT I, 88; KB 3227;

[ET.] BK D 20; UM I 139; IBTekin 40;

- “genç, delikanlı”, [ET.] AYAYazlı 0933;
- “rahip”, [ET.] Hua. *uzun tonlug urı*, 155;

urı (II): “ses, gürültü”, bk. **orı**, [Kar.T.] KB 2375;

urış-: “vuruşmak”, bk. **uruş-**, [Kar.T.] DLT I, 367;

urk: “Oğuz lehçesinde ip”, bk. **uruk**, [Kar.T.] DLT I, 42;

urpat-: “dağıtmak”, [Kar.T.] DLT I, 260;

urra: “Oğuz lehçesinde erkeklerde fitik”, [Kar.T.] DLT I, 39;

ursuğ-: “kavgada yenilmek, dövülmek”, [Kar.T.] DLT I, 243; KB 679;

[ET.] AYÇağ 632/23;

urt: “iğne deliği”, [Kar.T.] DLT I, 42;

uruğ (I):

(1) “tane, tohum”, [Kar.T.] DLT I, 63; TİEMKök 6: 95;

[ET.] AYÇetin 783;

[Har.T.] MM 274-4; HŞ *urluğ*, 4078;

[Kıp.T.] CC-I *urluğ*, 25b/21; KMTT *urluğ*, 10a/3; K 95b/5; İM *urluğ*, 437a/7;
BVAğar 27b/24; BVAğar *urluğ*, 31b/23;

[Çağ.Leh.] YUTS *uruğ*, 438; ÖTİL IV-297;

(2) “soy, sop, nesil, kuşak”, [Kar.T.] KB 1959; TİEMKök 2: 205;

[Har.T.] AKYB A.II. 49; NF 202-11; HAP 2: 205; HŞ 1323;

[Kıp.T.] CC-II *uruḥ*, 69b/1; CC-II *uruk*, 76a/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 398; LGN 75/4;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 82b-1;

[Çağ.Leh.] YUTS *uruḫ*, 438; ÖTİL IV-297;

- “hısım, akraba”, [Har.T.] MM 260-4; [Çağ.T./K.D] ŞHD *uruḫ*, 154b-6; MA A69b/3; Abuş. *uruḫ*, 1031;
- “sperm, meni”, [Har.T.] NF *urluḫ*, 350-12; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-297;
- “kök”, [ET.] AYAYazlı 0775;
- “boy, kabile”, [Çağ.T./K.D] BD 132/23;
- “ipekböceğinin kozası”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-297;
- “camia, teşkilat”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-297;

uruḡ (II): “dövme, vurma”, [Kar.T.] DLT I, 27;

uruḡla-: “pamuk, meyve vb. şeylerin çekirdeklerini çıkarmak”, [Kar.T.] DLT I, 304;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *uruḡlä-*, IV-298;

uruḡlan-: “ekin, meyve vb. için tanelenmek, tomurcuklanmak”, [Kar.T.] DLT I, 293;

- “(sperm için) yumurtayla birleşmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *uruḡlän-*, IV-298;

uruḡluḡ: “dövülmüş (altın vb. için), [Kar.T.] DLT I, 147;

uruḡluḡ: “ekmek için saklanan buğday vb., tohum”, [Kar.T.] DLT I, 146;

[Kıp.T.] K 32b/1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *uruḡlik*, IV-298;

uruḡ tarıḡ: “akrabalar”, [Kar.T.] DLT I, 64;

uruḡ: “ip, halat, urgan”, [Kar.T.] DLT I, 66;

[ET.] AYÇetin 892;

[Kıp.T.] RS 205a-30;

urukluğ: “ipli, ipi olan”, [Kar.T.] DLT I, 47;

urukluğ: “ip yapılacak (yün vb.)”, [Kar.T.] DLT I, 150;

urul-:

(1) “dövülmek, vurulmak, biçilmek”, [Kar.T.] DLT I, 194; **TİEMKök** 11: 100;

[Kıp.T.] K 107b/6; **EKK** 34b/5; **MGİ vurul-**, 239b/4;

[Çağ.Leh.] YUTS 439; **ÖTİL uril-**, IV-293;

(2) “mühür, damga vb. için basılmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 3: 112;

[Har.T.] **HAP** 63: 3;

(3) “sofra, düzen vb. için kurulmak, hazırlanmak, inşa edilmek, oluşturulmak”, [Kar.T.] DLT I, 194; **KB** 5735; **TİEMKök** 9: 108;

[Har.T.] **HŞ** 1058;

(4) “(ad, isim) verilmek, söylenilmek, anlatılmak”, [Kar.T.] **R** 43: 57; **KB** 5106;

- “takılmak, süslenmek”, [Har.T.] **HAP** 76: 21;
- “takdir edilmek”, [Har.T.] **HAP** 3: 112;
- “söz için yüze vurulmak”, [Har.T.] **HŞ** 3083;
- “kazılmak”, [Kıp.T.] **K** 27b/1;

urumday: “zehrin zararını gideren bir taş”, [Kar.T.] DLT I, 159;

urun: “haram, yasak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 2: 173;

urun- (I):

(1) “dövünmek, tepinmek”, [Kar.T.] DLT I, 201; **KB** 6292;

[Kıp.T.] **BVAğar** 65a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] **LGN** 21/4;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL urin-**, IV-293;

(2) “döver görünmek”, [Kar.T.] DLT I, 201;

- “dövüşçü”, [ET.] Üİ 109a/7;
- “vuruşmak, dövüşmek”, [Kıp.T.] CC-II 81b/12b; İM 467b/8;
- “dövülmek”, [Kıp.T.] EKK 34b/2;
- “zulüm etmek”, [Kıp.T.] BM 60b/5;
- “sendelemek, savrulmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 104/2;
- “dokunmak, hissetmek”, [Çağ.Leh.] UTİL III-730; ÖTİL *urin-*, IV-293;
- “kalkışmak, girişimde bulunmak, denemek”, [Çağ.Leh.] UTİL III-730; ÖTİL *urin-*, IV-293;

urun- (II):

- (1) “takı vb. için takınmak”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 31;

[ET.] AYAYazlı 0285;

[Har.T.] HAP 22: 23;

[Kıp.T.] K 135b/9;

- (2) “sarık sarınmak, yaşmak örtünmek, giyinmek”, [Kar.T.] DLT I, 201;

[Kıp.T.] GT 6/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 1856;

urul-: “(ad, isim) verilmek, söylenilmek”, [Kar.T.] KB 1600;

urunç: “rüşvet”, [Kar.T.] DLT III, 449;

[Kıp.T.] K 58b/4;

[Çağ.T./K.D] MA B67a/13;

urunçak: “emanet”, [Kar.T.] DLT I, 148; TİEMKök 6: 98;

uruş: “dövüş, kavg, savaş, mücadele”, [Kar.T.] DLT I, 61; R 4: 102; KB 2098;

[ET.] O 10;

[Har.T.] NF 67-10; HŞ 475;

[Kıp.T.] K 143b/2; EKK 30a/7; GT 215/8; İM ; KFLT 196a/4; MG 27a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 39a/403; MSD 252; D 66; LD 2138;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 150a-5; MA A76a/6; MDF 1133; Abuş. 1032;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78b-8; ŞRT 47a/07;

[Çağ.Leh.] YUTS 439; UTİL 725; ÖTİL *uriş*, IV-294;

uruş-: “vuruşmak, dövüşmek, savaşmak”, bk. **uriş-**, [Kar.T.] DLT I, 182; R 16: 111; KB 2289; TİEMKök 4: 59;

[Har.T.] NF 44-8; HAP 2: 218; HŞ 1767;

[Kıp.T.] K 28a/6; EKK 77b/7; GT 276/8; İM 428a/5; KFLT 297a/42; MG 83b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 46; GD 93: 7; MSD 631; LGN 78/4;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 98b-13; MA A77b/4;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73a-10; ŞRT 55b/08;

[Çağ.Leh.] YUTS 439; UTİL 726; ÖTİL *uriş-*, IV-294;

- “birbirine kötü, hakaretli sözler söylemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *uriş-*, IV-294;

us (I): “akbaba”, [Kar.T.] DLT I, 36;

us (II): “Oğuz lehçesinde hayrı ve şerri birbirinden ayırma”, [Kar.T.] DLT I, 36;

uş (III): “akıl, hafıza”, [Kar.T.] R 49: 4;

[Har.T.] MM 76-4; HŞ 81;

[Kıp.T.] CC-I 25a/8; KMTT 20b/9; K 44b/5; BM 11b/7; İM 102b/2; KFLT 343a/46; MGİ 44b/2; MES 6a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *is*, 30/2⁸³¹;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *es*, 937;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *es*, 96a-4; ŞT *is*, 99a-17;

[Çağ.Leh.] YUTS *es*, 116; UTİL *es*, I-263; ÖTİL *es*, V-53;

us-: “susamak”, [Kar.T.] DLT I, 166; KB 2924;

usal: “gafil, dalgın”, [Kar.T.] KB 1422;

- “tembel, isteksiz”, [Kıp.T.] GT 346/4;

usalhık: “gafillik”, [Kar.T.] KB 444;

⁸³¹ *es* “bellek, hafıza” ETY > *is*, *us*.

usan- (I): “usanmak, bıkmak”, [Kar.T.] AH 103;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 23/4; LD 1536;

usan- (II): “gafil olmak”, [Kar.T.] KB 1449;

usandur-: “bıktırmak”, [Kar.T.] KB 2361;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *usandır-*, 91/4;

usayuk: “gafil”, [Kar.T.] KB 3565;

usıt-: “susatmak”, [Kar.T.] DLT I, 209;

uslan-: “uslanmak”, [Kar.T.] AH 278;

usluğ: “akıllı, mahir”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 282;

[Har.T.] NF 437-4; HAP 2: 142; HŞ 4216;

[Kıp.T.] CC-I *ustlu*, 49a/27; KMTT *uslu*, 27b/1; K 78a/8; K *usluğ*, 105a/4; RS *uslu*, 203b-3; İM *uslu*, 400a/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *usluğ*, 439; UTİL *eslik*, I-271;

usrık: “uykulu insan, uyuklayan”, [Kar.T.] DLT I, 99; KB 6560;

usuk- ~ usık-: “susamak”, [Kar.T.] DLT I, 191;

uş: “işte”, [Kar.T.] DLT I, 36; AH 473; KB 202;

[Har.T.] NF 16-4; HAP 3: 119; HŞ 1014; MM *oş*, 371-1;

[Kıp.T.] BM 20a/6; BM *uşta*, 20a/6; GT *oş*, 66/10; MG 41b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 51b/535; MSD 21; LD 113; LGN 36/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 14/5; ŞHD 2b-5; BD 4/33;

- “hakikaten, gerçekten”, [Har.T.] HAP 43: 63;

uşa-: “(toprağı) sürmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 71;

- “ufalamak, parçalamak”, [Kıp.T.] K 89b/8;

uşak (I): “küçük, ufak”, [Kar.T.] DLT III, 279; AH 60; KB 4601; TİEMKök 2: 266;

[Har.T.] MM 298-1; NF 43-14; HAP 77: 10; HŞ 3684;

[Kıp.T.] CC-II *uřaħ*, 80b/11; K 40b/7; GT 342/3; İM 93a/5; KFLT *uvaħ*, 204b/12; BVÖzgür 58/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 49/13;

[Çağ.T./K.D] NİD 65/3; MA B116b/12; MDF 362;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *uşağ*, 74b-8; ŞT 68b-16;

[Çağ.Leh.] YUTS *uřřaħ*, 440; ÖTİL *uvâħ*, IV-263; ÖTİL *uřâħ*, IV-312;

- “kıvrıntı, bir şeyin küçük parçası”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *uvâħ*, IV-263; ÖTİL *uřâħ*, IV-312;
- “çocuk”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *uřâħ*, IV-312;

uşak (II): “laf taşıma, dedikodu”, [Kar.T.] DLT I, 122; KB 4108;

[Kıp.T.] CC-II 81a/25b; CC-II *uřaħ*, 58b/17;

- “hizmetçi, uşak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *uşağ*, 40a/415;

uşakçı: “dedikoducu”, [Kar.T.] KB 1299;

[Kıp.T.] CC-II 66b/19; CC-II *uřaħçı*, 58b/16;

uşakla-: “laf taşımak”, [Kar.T.] DLT I, 305;

uşaklık: “çocukluk, çocuklaşma”, [Kar.T.] DLT I, 150;

uşal-: “ufalanmak, ufalmak, küçülmek”, [Kar.T.] DLT I, 197;

[ET.] AYUçar 0611;

[Kıp.T.] CC-II 66a/19b;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 78/6; LD 1808;

[Çağ.T./K.D] NİD 378/4; Abuş. 1032;

[Çağ.Leh.] YUTS 440;

uşaŋ: “pürtüksüz (kaya vb.)”, bk. **yuşaŋ**, [Kar.T.] DLT I, 135⁸³²;

ušan-: “parçalanmak, kırılıp ufalanmak”, [Kar.T.] R 39: 21;

[ET.] UM I C19; UM I *uvšan-*, 28;

[Har.T.] NF 312-1; HAP 39: 21; HŞ 1777;

[Kıp.T.] K 155b/7;

uşat-: “ufaltmak, parçalamak”, bk. **uwşat-**, [Kar.T.] DLT I, 211; KB 2515;

[Har.T.] NF 312-1; HAP 25: 39; HŞ 3207;

[Kıp.T.] K 9b/1; GT 282/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 156/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 103/4; Mün. 2a/4; BTĐ III/8; Abuş. 1032;

[Çağ.Leh.] YUTS 440; ÖTİL IV-311;

uçgun: “Bektaşüzümü”, [Kar.T.] DLT I, 440;

uŝmaḥ: “cennet”, bk. **uçmaḥ**, **uŝmaḥ**, **uçmaḥ**, [Kar.T.] KB 917; TİEMKök 7: 19;

[Har.T.] NF 2-17; NF *uŝmaḥ*, 37-14; HAP *uŝmaḥ*, 11: 108;

[Kıp.T.] K 109a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *uŝmaḥ*, 47;

uşun: “omuz başı”, bk. **öşün**, [Kar.T.] KB 3288;

[Kıp.T.] BVAğar 8b/5;

ut-: “yenmek, galip gelmek, kazanmak”, [Kar.T.] DLT I, 170; KB 4833; TİEMKök 18: 21;

[ET.] Toy. 18; AYÖlmez 161/17; IBTekin 29;

[Har.T.] HŞ 1378;

[Kıp.T.] KMTT 40a/12; K 34b/3; BM 67b/1; GT 226/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 518;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1032;

[Çağ.Leh.] YUTS 440; UTİL III-702;

⁸³² Atalay bu kelimeyi *üşeŋ* şeklinde okumuştur.

- “para kazanmak”, [Çağ.Leh.] UTİL III-703;
- “idareli kullanmak”, [Çağ.Leh.] UTİL III-703;

uṭan-: “Oğuz lehçesinde utanır görünmek”, bk. **uwtan-**, **uwutlan-**, [Kar.T.] DLT I, 199; AH C 432;

- “utanmak”, [Kıp.T.] EKK 81b/13; BM 25b/3; GT 8/9; BVÖzgür 6/6; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 78: 3; D 197; LD 1076; [Çağ.T./K.D] Abuş. *utğan-*, 1032;

utanç: “utanılacak”, bk. **utunç**, [Kar.T.] DLT III, 448;

utra: “doğru”, [Kar.T.] KB 3386;

utru: “bir şeyin karşısı, karşı, ön taraf”, [Kar.T.] DLT I, 68; AH 369; R 34: 9; KB 193; TİEMKök 5: 46;

[ET.] Ş.U. G 3; AYAYazlı 0329; UM I 32; IBTekin 43; Hua. 111;

[Har.T.] MM 44-4; NF 350-9; HŞ 1016;

[Kıp.T.] CC-I 30b/1; K 139a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 22/9; D 232; LGN 51/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 68/6; NC 9a/1; HBD 14/2; ŞDG 25/2; ŞHD 160b-1; BD 39/1; MDF 910; BTD XIII/2; Abuş. 1032;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 99a-17;

- “eşit, aynı”, [Kıp.T.] CC-II 74a/10;

utrulan-: “yüz yüze gelmek”, [Kar.T.] DLT I, 297;

utrun-: “mukavemet etmek, karşı durmak, direnmek”, [Kar.T.] DLT I, 251;

[ET.] AYÖlmez 134/16;

utruş- (I): “direnmek, karşı koymak, mücadele etmek”, [Kar.T.] DLT I, 232;

[ET.] AYUçar 1380;

utruş- (II): “birine yüz çevirmek”, [Kar.T.] DLT I, 232;

utruş- (III): “makasla kesmekte yardım etmek”, [Kar.T.] DLT I, 233;

utruşu: “göz göre göre”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 55;

utsuk-: “kaybetmek, kumarda kaybetmek”, [Kar.T.] DLT I, 242;

utul-: “yenilmek, mağlup olmak”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 119;

[Çağ.Leh.] YUTS 440; UTİL III-703;

utun: “kötü, hayırsız, utanmaz, alçak, sefih”, [Kar.T.] DLT I, 123;

[ET.] AYÖlmez 133/19;

utunç : “Oğuz lehçesinde utanılacak, utandıran”, bk. **utanç**, [Kar.T.] DLT III, 448;

uwut: “hayâ, utanma”, bk. **uwut**, [Kar.T.] DLT I, 83; KB 1660;

[ET.] AYÇetin 728;

[Har.T.] HŞ 441;

uv-: “ufalamak, ovarak parçalara ayırmak”, bk. **uw-**, [Kar.T.] DLT I, 11; KB **ow-**, 3755;

[Kıp.T.] CC-II 82a/16b; K 41b/2; K **ow-**, 41b/3;

uw-: “ufalamak, ovarak parçalara ayırmak”, bk. **uv-**, [Kar.T.] DLT I, 166;

uva: “bir çeşit yemek”, bk. **ova**, **uwa**, [Kar.T.] DLT I, 11;

uwa: “pirinç, buz ve şekerle yapılan serinlemek için yenen bir yemek”, bk. **ova**, **uva**, [Kar.T.] DLT I, 90;

uwıt: “edep, utanma”, bk. **awut**, **uwut**, [Kar.T.] TİEMKök 7: 22;

uwşat-: “ufalamak”, bk. **uşat-**, [Kar.T.] DLT I, 262;

[Çağ.T./K.D] MDF **uvşat-**, 1892;

uwtan-: “utanmak”, bk. **utan-**, **uwutlan-**, [Kar.T.] AH 57; R 33: 53;

[Har.T.] NF 186-6; HŞ **uvtan-**, 3982; HAP **uftan-**, 33: 53;

[Kıp.T.] K 75b/7; GT **uftan-**, 8/11; BVAğar 2a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD **uftan-**, 125: 2; MSD **uftan-**, 390; LD **uftan-**, 1492;

[Çağ.T./K.D] ŞHD **uftan-**, 169b-10;

uwul-: “ufalanmak”, [Kar.T.] DLT I, 197;

[Çağ.Leh.] UTİL *uval-*, III-762;

uwun- (I):

(1) “bizzat ufalamak”, [Kar.T.] DLT I, 202;

(2) “vurup parçalamak, perişan etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 67;

uwun- (II):

(1) “ovuşturmak”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 42;

(2) “bir sıkıntıdan dolayı el ovuşturmak”, [Kar.T.] DLT I, 202;

uwuş: “ufalanmış nesne, kırıntı”, [Kar.T.] DLT I, 61; TİEMKök 17: 98;

uwuş-: “ufalamakta yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT I, 185;

uwut:

(1) “hayâ, utanma”, bk. **awut**, **uwıt**, [Kar.T.] DLT I, 51; AH 417; R 20: 121;

[Har.T.] HAP 24: 31; NF *uyat*, 366-1; HŞ *uyat*, 3674;

[Kıp.T.] CC-I *uyat*, 29a/24;

(2) “edep, avret (yeri)”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 121;

[Har.T.] MM *uğut*, 100-1;

(3) “ceset”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 31;

uwutgar-: “utandırmak”, [Kar.T.] DLT I, 290;

uwutlan-: “utanmak”, bk. **utan-**, **uwtan-**, [Kar.T.] DLT I, 291;

uwutlug: “utangaç, edepli”, [Kar.T.] DLT I, 146;

[Kıp.T.] K 87b/2;

uvutluğ: “rezil”, [Kar.T.] R 15: 69;

uy: “sığır” bk. **ud**.

uy- (I): “un vb. şeyleri sertleşip kıvamını bulması için bastırmak”, [Kar.T.] DLT III, 146;

[ET.] Mi tar. II, b;

- “mayalamak”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT *uy-*, 72a-15; [Çağ.Leh.] YUTS *uyu-*, 442;

uy- (II): “tabi olmak; arkasından gitmek, takip etmek”, bk. **uğ-**.

uya (I): “(hayvanlar için) yuva, in”, [Kar.T.] DLT I, 85;

[ET.] IB 47;

[Kıp.T.] BM 17a/2; BVÖzgür 104/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *uva*, 441; ÖTİL *uyü-*, IV-313;

uya (II):

(1) “kardeş”, [Kar.T.] DLT I, 86; AH 291;

[ET.] Alt. I a, 3;

[Har.T.] MM 98-1; NF 13-17; HAP 4: 176; HŞ 4384;

(2) “arkadaş, akraba, yakın”, [Kar.T.] DLT I, 85;

[Har.T.] HAP 26: 214;

- “aralarında herhangi bir değerden dolayı ortak bir bağ bulunanlardan her biri”, [Har.T.] HAP 49: 10;
- “benzer, daha önceki”, [Har.T.] HAP 43: 48;

uyağ-: “utanmak”, bk. **uyat-**, [Kar.T.] DLT I, 216; AH 432; KB 6540;

uyadsılık: “utanca boğulmuş olan”, [Kar.T.] DLT I, 160;

uyal-: “utanmak, çekinmek, mahcup olmak”, [Kar.T.] DLT I, 269;

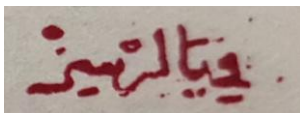
[Har.T.] NF 59-13; HŞ 2078;

[Kıp.T.] CC-I 29a/22; EKK 81b/12; EDM *vıyal-*, 23a/4⁸³³; GT 295/5; KFLT 287b/47; MG 7a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 418; D 665; LD 437;

[Çağ.T./K.D] NİD 257/7; HBD 94/5; ŞHD 107b-5; BD 218/1; Abuş. 1032;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 92a-11;

[Çağ.Leh.] YUTS 441; UTİL III-772; ÖTİL *uyäl-*, IV-314;

uyala-: “yuva yapmak, yuva edinmek”, [Kar.T.] DLT III, 328;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *uyälä-*, IV-314;

uyan-: “uykudan uyanmak”, bk. **oğan-**, **oğun-**.

uyandur-: “uyandırmak”, bk. **oğgur-**.

uyanuk: “uyanık, uyumayan”, bk. **oğag,** **oçuğ,** **uğuğ.**

uyat-: “utanmak”, bk. **uyağ-**, [Kar.T.] DLT I, 216;

[ET.] AYÖlmez 141/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 88/5; Abuş. 1032;

[Çağ.Leh.] YUTS 441; UTİL III-772;

uyat (yer): “tuvalet”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 43;

- “haya, edep”, [Çağ.T./K.Ö.D] TSM *uyat*, 74; MSD *uyat*, 718; D *uyat*, 456; LD *uyat*, 280; LGN *uyat*, 62/7; [Çağ.T./K.D] Mün. *uyat*, 2a/10; HBD *uyat*, 18/1; ŞHD *uyat*, 7a-12; BD *uyat*, 257/2; Abuş. 1032; [Çağ.Leh.] YUTS *uyat*, 441; UTİL *uyat*, III-771; ÖTİL *uyät*, IV-314;

uyku: “uyku”, bk. **u,** **uğku,** [Kar.T.] TİEMKök 7: 97;

[Har.T.] NF 267-7; HAP 2: 255; HŞ 1072;

[Kıp.T.] CC-II *uyuhu*, 58a/23; K 159b/6; BM *uhu*, 11b/10; GT 202/4; İM *uyku*, 96a/2; İM *uyku*, 296b/4; MGİ *uyku*, 144b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 6a/50; GD 41: 4; MSD 312; YED 33/7; YED *yuğu*, 323/3; D 163; LD *uygu*, 2163; LD *uyhu*, 2671; LD 222; LGN 63/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 182/4; Mün. 2a/17; ÇH *uyku*, 59; NC 33a/15; SM 103; HBD 83/1; ŞDG 26/1; ŞHD 94a-7; MA A23b/15; BD 30/4; MDF 490;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 91b-1; ŞRT 16a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 441; UTİL III-772; ÖTİL IV-273;

- “dinginlik, sakinlik”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-273;

uyluq: “uyluk”, bk. **uqluq.**

uyma: “Türkmenlerin ayakkabı yapımında kullandıkları keçe”, [Kar.T.] DLT II, 100;

- “yığın, küme”, [Çağ.Leh.] YUTS 442;
- “çöplük, mezbele”, [Çağ.Leh.] YUTS 442;

uytur-: “un vb. şeyleri çuvala bastırtmak”, [Kar.T.] DLT I, 269⁸³⁴;

uyukla-: “uyuklamak”, bk. **uğıkla-.**

uyu-: “uyumak”, bk. **uğı-, uğu-.**

uyul-: “un vb. şeyler için çuvala basılmak”, [Kar.T.] DLT I, 269⁸³⁵;

uyuş-: “un vb. şeyleri çuvala bastırmada yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT I, 268⁸³⁶;

uz:

(1) “eli sanatlı, mesleğinde mahir olan, becerikli, marifetli, usta”, [Kar.T.] DLT I, 46; KB 887;

[ET.] BK G-B; AYÖlmez 143/18;

[Kıp.T.] CC-I 49b/15; RS 205c-24; GT 210/2;

[Çağ.Leh.] UTİL III-731;

(2) “iyi, güzel”, [Kar.T.] AH 477;

[Çağ.Leh.] UTİL III-731;

- “mükemmel”, [ET.] AYUçar 0060;
- “kudretli”, [ET.] UM I 169;

uza-:

⁸³⁴ Atalay bu kelimeyi *oytur-* şeklinde okumuştur.

⁸³⁵ Atalay bu kelimeyi *oyul-* şeklinde okumuştur.

⁸³⁶ Atalay bu kelimeyi *oyuş-* şeklinde okumuştur.

(1) “uzaklaşmak”, [Kar.T.] AH 79;

[Çağ.Leh.] YUTS *uzi-*, 443; UTİL III-739; ÖTİL *uzä-*, IV-265;

(2) “uzamak, uzunluğu artmak”, [Kar.T.] KB 2968;

[Kıp.T.] K 166a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 37a/381; MSD 623;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 101b-18;

(3) “uzun olmak, uzun gelmek, uzun zaman almak, uzun sürmek”, [Kar.T.] R 20: 86;

[Har.T.] HAP 20: 86;

- “yönelmek, meyletmek”, [Har.T.] NF 102-9;
- “ayrılmak, geri gitmek”, [Çağ.Leh.] UTİL III-739;

uzak:

(1) “uzamış olan, uzun, uzun süre”, [Kar.T.] DLT I, 66;

[Har.T.] HAP 12: 45;

[Çağ.T./K.D] MA A44b/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70b-17;

[Çağ.Leh.] UTİL III-733; ÖTİL *uzâk*, IV-268;

(2) “ara mesafesi çok olan, uzak”, [Kar.T.] KB 2813;

[Har.T.] MM161-2; NF 221-4; HŞ 1088;

[Kıp.T.] BVÖzgür 23/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 794; LD 2450;

[Çağ.T./K.D] NC 27b/5; BD 2/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 442; UTİL III-733; ÖTİL *uzâk*, IV-268;

- “arkadaşlık, dostluk açısından yakın olmamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *uzâk*, IV-268;
- “münasebeti olmayan, alakasız”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *uzâk*, IV-268;

uzak bar-: “geç kalmak”, [Kar.T.] DLT I, 66;

uzaklık: “iş yavaşlatma, uzun sürede yapma”, [Kar.T.] DLT I, 150;

[Çağ.Leh.] YUTS 442; UTİL III-733;

- “aralık, mesafe çok olma”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *uzâklık*, IV-269;
- “uzakta olan yer ve kişiler”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *uzâklık*, IV-269;

uzal-: “uzun sürmek”, [Kar.T.] KB 4906;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 92/6;

[Çağ.T./K.D] MA B81a/4; Abuş. 1033;

- “göndermek”, [Çağ.T./K.D] NİD 207/2;
- “uzanmak, uzatılmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 112: 6; LD 608;
- “yetişmek, uzanmak”, [Çağ.T./K.D] HBD 13/4;

uzağ-: “süresini artırmak, oyalamak, geciktirmek, uzatmak”, [Kar.T.] DLT I, 209; AH 293; R 60: 2; KB 5501; TİEMKök 20: 86;

[Har.T.] HŞ 2107;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 41a/424;

[Çağ.T./K.D] BD 125/13; BTD V/13;

- “uzunluğunu artırmak, uzatmak”, [Har.T.] HAP 19: 79; HŞ 4226; [Kıp.T.] BM 58b/4; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 457; YED 209/1;
- “sunmak, uzatmak”, [Har.T.] NF; [Kıp.T.] BM 88a/7; GT 31/2; İM 53b/8; KFLT *uzad-*, 372b/30; MGİ 168b/7; MG 94a/2; BVAğar 44b/25; [Çağ.T./K.Ö.D] TSM 38; D 803; LD 685; [Çağ.T./K.D] ŞHD 97b-12; MA A6a/5; BD 399/1; [Çağ.Leh.] UTİL III-731; ÖTİL *uzât-*, IV-265;
- “göndermek, yollamak, uğurlamak”, [Kıp.T.] CC-II 72a/2; [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 40a/416; LGN 29/1; [Çağ.T./K.D] NİD 207/2; Abuş. 1033; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 94b-11; [Çağ.Leh.] YUTS 443; UTİL III-731; ÖTİL *uzât-*, IV-265;

- “kötü söz söylemek”, [Kıp.T.] GT *til uzat-*, 136/3; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *til uzat-*, 186;
- “iletmek, ulaştırmak”, [Çağ.Leh.] UTİL III-732; ÖTİL *uzāt-*, IV-265;
- “kız vermek, evlendirmek”, [Çağ.Leh.] UTİL III-732;
- “(ölü) gömmek”, [Çağ.Leh.] UTİL III-732;
- “(para vb.) vermek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *uzāt-*, IV-265;

uzatıl-: “uzatılmak”, [Kar.T.] KB 176;

uzlan-: “sanatında ince işçilik ve ustalık göstermek”, [Kar.T.] DLT I, 297;

uzluğ: “meslek, sanat, ustalık”, [Kar.T.] DLT I, 253; KB 4456;

[Har.T.] HAP 18: 19;

[Çağ.Leh.] UTİL III-735;

uzun:

(1) “uzun, kısa olmayan”, bk. **uzın**, [Kar.T.] DLT I, 77; AH 295; R 50: 10; TİEMKök 10: 16;

[ET.] Ton. 52; AYÖlmez 133/12; IBTekin 22; Üİ 118a/7;

[Har.T.] MM 143-2; NF 23-4; NF *uzın*, 64-10; HŞ *uzın*, 1034; HAP 76: 26;

[Kıp.T.] CC-I 38b/20; KMTT 27a/6; K 69b/8; EDM 5a/2; EKK 61b/1; RS 191a-18; GT 154/5; İM 167a/4; KFLT 258a/7; MGİ 164a/6; MG 57a/2; BVÖzgür 5/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 50; MEs. 7b/67; GD 228: 4; MSD 586; D 412; LD 555; LGN 46/6;

[Çağ.T./K.D] Mün. 2a/14; NC 25b/10; HBD 97/5; ŞHD 17b-12; BD 2/5; MDF 323;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 106a-1;

[Çağ.Leh.] YUTS 443; UTİL III-735; ÖTİL IV-270;

(2) “çok”, [Kar.T.] R 41: 51;

- “(süre için) uzun), başlangıcı ile bitişi arasında fazla zaman aralığı olan”, [ET.] UM I 14; IBTekin 47; [Kıp.T.] RS 192b-10; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-270;

uzunluk: “uzunluk”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 37;

[Har.T.] NF 209-12; HAP 7: 69;

[Kıp.T.] CC-I 38a/22; MGİ 64a/5;

[Çağ.Leh.] YUTS 443; UTİL III-735; ÖTİL *uzunlik*, IV-271;

Ü

üç: “üç”, [Kar.T.] DLT I, 35; AH 312; R 4: 171; KB 801; TİEMKök 4: 3;

[ET.] BK D 41; AYÖlmez 131/16; UM I 29; IBTekin 19; Hua. 196; Üİ 100a/2;

[Har.T.] MM 62-4; NF 12-11; HAP 2: 196; HŞ 2075;

[Kıp.T.] CC-II 61b/32-33; KMTT 23a/9; K 10b/7; EDM 14b/11; EDM *üş*, 14b/11; EKK 72b/13; BM 17a/7; RS 197a-28; GT 19/10; İM 20b/8; KFLT 385b/7; MGİ 3b/1; MES 11b/1; MG 15a/8-9; BVÖzgür 90/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 49/12; LD 253; LGN 1/5;

[Çağ.T./K.D] NC 14b/5; SM 121; HBD 174/4; ŞHD 141b-1; MA A1b/9; BD 100/5; MDF 306;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-6; ŞRT 25a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 444; UTİL III-865, 866; ÖTİL IV-305;

üçgü: “her üçü”, [Kar.T.] KB 802; TİEMKök 9: 118;

[ET.] Üİ 123b/12;

[Har.T.] HAP 9: 118; HŞ *üçek*, 3296;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *üçev*, 76/7;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1033; Abuş. *üçev*, 1033;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *üçäk*, IV-306;

- “teslis; baba, oğul, kutsal ruh”, [Kıp.T.] CC-II *üçöv*, 73a/4-5;

üçgil: “üçgen, üç köşesi olan”, [Kar.T.] DLT I, 105;

üçleç: “başları demirle birleştirilen üç çubuktan oluşan ve tavşan vurmak için kullanılan bir alet”, [Kar.T.] DLT I, 95;

üçlen-: “üçleşmek, üç olmak”, [Kar.T.] DLT I, 256;

üçün:

(1) “için”, [Kar.T.] AH 69; R 60: 1; KB 1600; TİEMKök 2: 61;

[ET.] KT G 9; AYÖlmez 145/4; UM I 188; IBTekin 67; Hua. 20; Üİ 100b/6;

[Har.T.] AKYB K.III. 12; MM 193-3; NF 4-14; HAP 2: 68; HŞ 1334; HŞ için, 1182;

[Kıp.T.] CC-I 32a/6; KMTT 59b/5; K uçun, 19b/6; EKK 42a/11; BM 19b/7; BM için, 19b/7; RS için, 189a-14; RS 206a-2; GT 6/13; İM 2b/8; KFLT için, 385a/15; MES için, 1b/2; MG için, 101a/4; MG 3a/4-5; BVÖzgür için, 3/1; BVAğar 52a/15;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 114; MEs. 1b/1; GD 3: 7; MSD 262; YED 3/3; D 26; T 18; LD 33; LGN 2/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 14/5; Mün. 2a/22; ÇH 27; NC 23a/1; SM 185; HBD 3/4; ŞDG 2/4; ŞHD 5b-11; MA A1b/5; BD 3/4; MDF 110; BTĐ XXIV/2; Z için, 18a/1; Abuş. 1033;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 66b-3; ŞRT için, 41a/04; ŞRT 14a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 444; UTİL III-873; ÖTİL IV-310;

(2) “-incaya kadar”, [Kar.T.] R 3: 126;

üç (I): “Oğuz ve onlara uyanlarda delik”, [Kar.T.] DLT I, 31;

üç (II): “zaman, vakit, çağ, dönem”, bk. öd, [Kar.T.] TİEMKök 10: 48;

[ET.] Hua. 197; Üİ 119a/10;

üç-: “süre vermek, ertelemek”, bk. küç-, [Kar.T.] TİEMKök 14: 44;

üğig: “aşk ve özlem heyecanı, hasret”, [Kar.T.] DLT II, 144; KB 6300;

üçlen-: “diş hayvanlar için erkek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 257;

üğleş-: “sözleşmek”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 42;

üğre-: “nesneler için çoğalmak, üremek”, [Kar.T.] DLT I, 273; KB 4597;

üğrek (I): “çok güzel”, [Kar.T.] DLT I, 103;

üğrek (II): “azlıktan sonra artan”, [Kar.T.] DLT I, 103;

üğreş-: “güzellik artmak”, [Kar.T.] DLT I, 232;

üğret-: “mal vb. şeyleri çoğaltmak”, [Kar.T.] DLT I, 261;

üdrül-: “(birine zaman) ayrılmak, iyisini seçmek”, [Kar.T.] DLT I, 247; R 15: 43;

[ET.] AYÖlmez 166/7; Üİ 107b/1;

üdrüm: “nesnelerin seçme olanı”, bk. **ödrüm**, [Kar.T.] DLT I, 107;

üdründi: “seçilmiş şey”, [Kar.T.] DLT I, 145; R 38: 48;

[Har.T.] NF 90-12; NF **üğüründi**, 250-4; HAP 5: 111; HAP **üyründü**, 2: 143;

üdrüş: “nesneler arasında seçim”, [Kar.T.] DLT I, 96;

üdrüş-: “seçmekte yardım etmek veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT I, 234;

üdür-:

(1) “seçmek, tercih etmek, üstün tutmak”, bk. **ür-**, **üyür-**, [Kar.T.] DLT III, 11; R 20: 122; TİEMKök 12: 6;

[ET.] AYTök 3300;

[Har.T.] NF 3-6; HAP 12: 91; HAP **üyür-**, 87: 16; HAP **ür-**, 19: 58; HŞ 319;

(2) “seçip bir araya getirmek”, [Kar.T.] R 7: 203;

üg-: “küme haline getirmek, yığmak, biriktirmek”, bk. **yüg-**, [Kar.T.] DLT I, 168; AH 449; KB 2935;

[ET.] AYUçar 0605;

[Çağ.T./K.D] Abuş. **ük-**, 1033;

[Çağ.Leh.] YUTS **üy-**, 447;

ügi: “Ölçünlü dilde ve Kıpçak lehçesinde baykuş”, bk. **ühi**, [Kar.T.] DLT I, 9; KB 2314;

[Kıp.T.] CC-I **ügü**, 46a/18; BM **ügüw**, 16b/8;

[Çağ.T./K.D] ŞHD **ügü**, 142a-2;

[Çağ.Leh.] YUTS **üke**, 444; UTİL **üke**, III-890;

- “yaşlı, tecrübeli, akıllı”, [ET.] Su. **üge**, 3;

ügi-: “(un vb.) öğütmek”, [Kar.T.] DLT III, 254;

[Har.T.] NF **öğü-**, 164-8; NF **ögi-**, 331-6; NF **ög**, 163-8;

üglün-: “yığılmak, kümelenmek”, [Kar.T.] DLT I, 258;

üglüş-: “birbiri üzerine yığılmak”, [Kar.T.] DLT I, 241;

[Har.T.] NF *üwüş-*, 153-16; NF *üvüş-*, 184-11;

ügmek (I): “altından veya gümüşten kadın halkası, küpe”, [Kar.T.] DLT I, 105;

ügmek (II): “yığılmış şey”, [Kar.T.] DLT I, 105;

ügmeklen-: “küpe takınmak”, [Kar.T.] DLT I, 314;

ügre: “tutmaca göre daha ince hamur şeritleriyle yapılan bir yemek, erişte, bir çeşit makarna”, [Kar.T.] DLT I, 127;

[Kıp.T.] RS 205a-38;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 90b-6;

ügri-:

(1) “beşik vb. şeyleri sallamak”, [Kar.T.] DLT I, 275;

(2) “savurup oynatmak”, [Kar.T.] DLT I, 275;

(3) “mecazen yaltaklanarak hileyi gizlemek”, [Kar.T.] DLT I, 275;

ügril-: “beşik vb. şeyler için sallanmak”, [Kar.T.] DLT I, 248;

ügriş- (I): “beşik vb. şeyleri sallamakta yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT I, 236;

ügriş- (II): “bulutlar için kayık gibi kıvrılma”, [Kar.T.] DLT I, 236;

ügrit-: “beşik vb. şeyleri sallattırmak”, [Kar.T.] DLT I, 261;

ügtür-: “yığmak, toplamak için emir vermek”, [Kar.T.] DLT I, 223⁸³⁷;

ügük: “dolu, yığılı”, [Kar.T.] KB 6198;

ügül-: “toplanmak, küme haline getirilmek”, [Kar.T.] DLT I, 198; KB 310; R *ükül-*, 50: 10;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *ükül-*, 1033;

[Çağ.Leh.] YUTS *uyul-*, 442;

ügüm: “ bir yığın”, [Kar.T.] DLT I, 75;

ügün: “yığın”, [Kar.T.] DLT I, 75;

[Çağ.Leh.] YUTS *üyüندی*, 447;

⁸³⁷ Atalay bu kelimeyi *öktür-* şeklinde okumuştur.

ügür (I): “Türkler arasında (Oğuzlar haricinde) akdarı”, [Kar.T.] DLT I, 54;

ügür (II): “sürü”, [Kar.T.] DLT I, 54; KB 4200;

[ET.] IBTekin 56;

ügür (III): “eş, akran”, [Kar.T.] DLT I, 285;

ügürgen: “Karluk Türkmenlerinin yediği taneli bir bitki”, [Kar.T.] DLT 931⁸³⁸;

ügürlen-: “sürü haline gelmek”, [Kar.T.] DLT I, 292;

ügürmek: “Oğuz lehçesinde deve tahtırevanı”, [Kar.T.] DLT I, 507;

ügüse-: “toplamak istemek”, [Kar.T.] DLT I, 278;

ühi: “göz ağrısı”, [Kar.T.] DLT 931⁸³⁹;

ühi: “baykuş”, bk. **ügi**, [Kar.T.] DLT III, 118;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *üki*, 82b-8;

üjme: “dut”, [Kar.T.] DLT I, 130;

üjmelen-: “ağaç için dutlanmak, dut yapmak”, [Kar.T.] DLT I, 297;

üjük: “harf”, [Kar.T.] DLT I, 71;

[ET.] AYTok *üjik*, 1731;

üjükle-: “harfleri söylemek”, [Kar.T.] DLT I, 71;

ükek (I): “şehrin surlarında savaş için hazırlanan burç”, [Kar.T.] DLT I, 78; R 4: 78; KB 138; TİEMKök 15: 16;

ükek (II): “tabut, sandık”, [Kar.T.] DLT I, 78;

ükekle- (I): “burçlar yapmak”, [Kar.T.] DLT I, 307;

ükekle- (II): “sandık yapmak”, [Kar.T.] DLT I, 307;

ükeklig: “burçları olan (sur)”, [Kar.T.] DLT I, 153;

ükeklik: “sandık yapmak için hazırlanan tahta”, [Kar.T.] DLT I, 153;

üki: “baykuş”, bk. **ügi**, **ühi**.

ükil: “Kıpçak lehçesinde çok”, [Kar.T.] DLT I, 74;

⁸³⁸ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁸³⁹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

ükli-: “nesneler için çoğalmak ve büyümek”, [Kar.T.] DLT I, 287;

[ET.] Üİ 109b/15;

ükliit-: “çoğaltmak, çoğalttırmak, arttırmak”, [Kar.T.] DLT II, 366;

[ET.] AYAYazlı 0775;

üküş: “çok, pek çok”, bk. **öküş**, [Kar.T.] DLT I, 62⁸⁴⁰; R 36: 7; **TİEMKök** 2: 249;

[ET.] AYÖlmez 132/21; **Hua.** 58; Üİ 112b/14;

[Har.T.] MM 200-3; NF 6-1; **HAP** 2: 249; **HŞ** 101;

[Kıp.T.] RS *yüküş*, 203b-26; **BVÖzgür** 30/6;

- “bir avuç dolusu”, [Çağ.Leh.] UTİL *üküç*, III-891;

üküşle-:

(1) “çok bulmak, çok görmek”, [Kar.T.] DLT I, 303⁸⁴¹;

(2) “çoğaltmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 7: 188;

- “avuçlamak”, [Çağ.Leh.] UTİL *üküçli-*, III-891;

üküşlük: “çokluk”, [Kar.T.] R 9: 25; **TİEMKök** 5: 100;

[Har.T.] NF 71-2; **HAP** 5: 100;

üle-: “paylaştırmak, dağıtmak”, [Kar.T.] DLT III, 255; **KB** 2765;

[ET.] AYUçar 0561;

üleş-: “paylaşmak, bölüşmek”, [Kar.T.] DLT I, 189; R 5: 3; **TİEMKök** 15: 90;

[Har.T.] NF 255-5; **HŞ** 117;

[Kıp.T.] CC-I 9b/15; K 10a/1; **EKK ülüş-**, 79b/2; **BM** 76b/2; **İM** 260b/8; **KFLT** 37a/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GD** 61: 2; **MSD** 221; **LD** 492;

⁸⁴⁰ Atalay bu kelimeyi *öküş* şeklinde okumuştur.

⁸⁴¹ Atalay bu kelimeyi *öküşle-* şeklinde okumuştur.

[Çağ.T./K.D] MA A76a/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78b-11;

[Çağ.Leh.] UTİL III-891;

üleşig: “hisse, pay”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 8;

üleştür-: “paylaştırmak”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 44;

[Har.T.] HŞ 4074;

[Kıp.T.] KMTT 39a/9; GT 174/3; MGİ *üleşdür-*, 234b/7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 77a-5;

[Çağ.Leh.] UTİL III-891;

ület-: “üleştırtmek, paylaştırtmak”, [Kar.T.] DLT I, 214; KB 2551;

ületü: “mendil”, [Kar.T.] DLT I, 136;

ülgü:

(1) “ölçü, ölçek”, [Kar.T.] DLT I, 129; R 12: 88; KB 2975;

[ET.] AYÖlmez 132/20; Üİ 1110a/8;

(3) “terazi burcu”, [Kar.T.] KB 140;

- “taksim, pay, nasip”, [ET.] AYUçar 0596;
- “kalıp, örnek”, [Çağ.Leh.] YUTS *ülge*, 445; UTİL *ülge*, III-892;

ülgüle-: “ölçmek, tartmak”, [Kar.T.] KB 6495; TİEMKök 17: 35;

[ET.] Üİ 97b/13;

ülgülegü: “terazi”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 60;

ülşe-: “Çiğil lehçesinde aşıktan gözleri kararmak ve bayılacak gibi olmak”, [Kar.T.] DLT I, 283;

ülşet-: “gözü kararınca kadar acıktırmak”, [Kar.T.] DLT I, 263;

ülüg: “pay, hisse, nasip”, [Kar.T.] DLT I, 62; R 9: 69; KB 1860; TİEMKök 9: 69;

[ET.] Ton. 4; AYUçar 0434;

- “talih, kader”, [ET.] IBTekin 41;

ülüş:

(1) “pay, hisse”, [Kar.T.] DLT I, 62; AH 244; R 5: 13; KB 1129; TİEMKök 3: 77;

[ET.] UM I 167; Üİ 102b/7;

[Har.T.] MM 217-4; HAP 4: 176; HŞ 1436;

[Kıp.T.] CC-II 62a/34; K 10a/1; BM 12a/2; İM 49a/1; KFLT 409b/8; BVAğar 50a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 489;

[Çağ.T./K.D] SM 85; MA A75b/5; Abuş. 1033;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 81a-4;

[Çağ.Leh.] YUTS 445; UTİL III-894; ÖTİL IV-280;

(2) “nasip, kismet”, [Kar.T.] AH C 198;

(3) “cüz, parça, bölüm, kısım”, [Kar.T.] R 43: 15;

[ET.] AYÖlmez 199/12;

[Çağ.Leh.] UTİL III-894;

- “bağış, katkı”, [Çağ.Leh.] UTİL III-894;

üm: “şalvar, pantolon”, [Kar.T.] DLT I, 38;

üme: “misafir”, [Kar.T.] DLT 932⁸⁴²; KB 496;

- “misafir olmak, konukluğa gitmek”, [ET.] IBTekin ümele-, 47;

ümgük: “bingıldak, başın yumuşak kısmı”, [Kar.T.] DLT I, 110;

ümleş-: “pantolonuna, şalvarına oynamak”, [Kar.T.] DLT I, 242;

⁸⁴² Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

ümlüg: “şalvarlı, pantolonlu”, [Kar.T.] DLT I, 224;

üzmük: “eyerin ön ve arkadaki ucu”, [Kar.T.] DLT I, 105⁸⁴³;

ün: “ses”, [Kar.T.] DLT I, 36; R 19: 98; KB 1132; TİEMKök 17: 64;

[ET.] AYÖlmez 193/5; UM I 191; Üİ 118a/9;

[Har.T.] MM 320-2; HAP 21: 102; HŞ 1284;

[Kıp.T.] CC-I 25b/4; KMTT 23b/2; K 45b/4; EKK 69a/12; GT 33/13; İM 53a/4; KFLT 218b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 13; MEs. 12b/123; MSD 184; YED 46/1; D 21; LGN 77/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 276/6; NC 12a/1; HBD 152/3; ŞHD 73a-8; MA 5095; BD 4/162; MDF 117;

[Çağ.Leh.] YUTS 445; UTİL III-897;

- “his”, [Kıp.T.] KMTT 23b/2;
- “gürültü”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 192;
- “şan, şöhret”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 154/9; LD 1392; [Çağ.T./K.D] HBD 71/1; BD 171/1;

ün-: “bitki için bitmek, topraktan çıkmak, filizlenmek, büyümek”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 99;

[ET.] IBTekin 53;

[Har.T.] HAP 23: 20; HŞ 3977;

[Kıp.T.] K 30a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 1907;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1034;

[Çağ.Leh.] YUTS 446; ÖTİL IV-290;

- “alçak bir yerden yüksek bir yere çıkmak, yükselmek”, [ET.] IBTekin 49; Üİ 121a/14;
- “devam etmek, sürdürmek”, [Har.T.] HAP 23: 75; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-290;

⁸⁴³ Atalay bu kelimeyi *özük* şeklinde okumuştur.

- “ortaya çıkmak, belirlemek”, [Har.T.] HŞ 1983; [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-290;
- “ses vb. için yükselmek, arşa ulaşmak”, [Har.T.] HŞ 1033;
- “dayanmak, karşı koymak, inat etmek”, [Kıp.T.] CC-II 82a/23;

üñ-: “ağaç, dağ, duvar temeli vb. şeyleri deşmek, eşmek, kazmak”, [Kar.T.] DLT I, 174;

[Har.T.] HŞ 529;

[Kıp.T.] CC-II 81b/25;

- “ortaya çıkmak, kaynaklanmak”, [ET.] AYÖlmez 166/12;

ünde-:

(1) “seslenmek, çağırmak”, bk. **ünle-**, [Kar.T.] DLT I, 273; R 7: 193; KB 3802; TİEMKök 3: 153;

[ET.] AYÇağ *ünle-*, 13/13;

[Har.T.] NF 78-17; HAP 30: 25; HAP *inde-*, 12: 33;

[Kıp.T.] CC-I 29a/6; KMTT 41b/2; K 26a/8; K *inde-*, 140a/2; EKK 10b/12; GT *inde-*, 114/2; GT 8/2; İM 60b/8; KFLT 257a/49;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 49b/513; YED 366; D 821; LGN *inde-*, 14/11; LGN 83/2;

[Çağ.T./K.D] ML *inde-*, 118; MA D49a/6; Abuş. *inde-*, 948; Abuş. 1034;

[Çağ.Leh.] YUTS *indi-*, 176; YUTS *ündi-*, 445; UTİL *ündi-*, III-901; ÖTİL *indü-*, II-207; ÖTİL *ündü-*, IV-288;

(2) “dua etmek, niyaz etmek, yalvarmak”, [Kar.T.] R 7: 180; TİEMKök 7: 197;

[Har.T.] HAP 27: 62;

(3) “okumak”, [Kar.T.] R 35: 29;

- “davet etmek”, [Kıp.T.] CC-I 8b/6; [Çağ.T./K.D] ŞHD *inde-*, 43b-12; MA B15a/9; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 68a-6;

üdegçi: “davetçi”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 108;

- “çağrı, davet”, [Çağ.T./K.D] MA *ündek*, 5090(B);

ündel-: “çağrılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 11;

ünden-: “çağırılmak, davet edilmek”, [Kar.T.] R 33: 53; TİEMKök 3: 23;

[Har.T.] HAP 47: 38;

ündenil-: “seslenilmek, çağrılmak”, [Kar.T.] R 40: 10; TİEMKök 7: 43;

[Har.T.] HAP 24: 51; HAP *indenil-*, 2: 282;

[Kıp.T.] İM 450a/8; KFLT 224a/25;

- “dua ve ibadet edilmek”, [Har.T.] HAP 40: 12;

ündeş-: “karşılıklı çağırarak, çağırışmak”, [Kar.T.] DLT I, 231;

[Kıp.T.] K 160a/9;

[Çağ.Leh.] YUTS 445;

ündür-: “çıkartmak, bitki için yerden bitirmek, filizlendirmek, büyütme, yetiştirmek”, [Kar.T.] R 36: 36; TİEMKök 2: 61;

[ET.] AYUçar *üntür-*, 0177; Üİ 114a/6;

[Har.T.] HAP 56: 64; HŞ 2768;

[Çağ.Leh.] YUTS 446; UTİL III-901;

- “kanat için yükseltmek, yukarıya çıkartmak”, [Har.T.] HŞ 108;
- “su ile kabartılmış tahıl tanesi”, [Çağ.Leh.] YUTS *ündürme*, 446; UTİL *ündürme*, III-901;

üngüjin: “çölde insanı öldüren umacı, gulyabani”, [Kar.T.] DLT I, 145;

ünle-: “çağırarak, davet etmek”, bk. *ünde-*, [Kar.T.] TİEMKök 20: 108;

[Kıp.T.] KFLT 138b/2;

[Çağ.Leh.] UTİL *ünli-*, III-902;

ünlüg: “sesli”, [Kar.T.] R 7: 148;

- “lakaplı, adıyla tanınan”, [ET.] AYÖlmez 143/7;

üñtür-: “tahta vb. şeyleri deldirmek”, [Kar.T.] DLT I, 290;

üñül-: “ağaç vb. şeyler için oyulmak”, [Kar.T.] DLT III, 395;

üñür: “mağara, oyuk”, [Kar.T.] DLT I, 94; KB 2684; TİEMKök 9: 40;

[ET.] AYÇetin 745;

[Har.T.] NF 393-13; HAP 9: 40;

[Çağ.Leh.] YUTS *ügü*, 444; YUTS *üñkür*, 446;

- “içi boş olan”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT 99a-16;

üpgük: “Çiğil lehçesinde hüdhüd, ibibik, çavuşkuşu”, [Kar.T.] DLT 933⁸⁴⁴;

[ET.] IBTekin 21;

üple-: “yağma etmek”, [Kar.T.] DLT I, 284;

üplel-: “yağma edilmek”, [Kar.T.] DLT I, 259;

üplen-: “yağmalanmak”, [Kar.T.] DLT I, 255;

üpleş-: “karşılıklı yağmalamak”, [Kar.T.] DLT I, 238;

üplet-: “yağma ettirmek”, [Kar.T.] DLT I, 264;

üüp: “hüdhüd, çavuşkuşu”, [Kar.T.] DLT; [Har.T.] HAP *üüpük*, 27: 20;

üp ürün: “Çiğil lehçesinde bembeyaz”, [Kar.T.] DLT I, 34;

[Kıp.T.] RS *üüpürün*, 196b-20;

ür- (I): “havlamak”, [Kar.T.] DLT I, 64; KB 6601;

[Kıp.T.] CC-II 57a/17; K 12b/7; GT 258/4;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1034;

⁸⁴⁴ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.Leh.] UTİL III-876;

- “boş yere çağırmak”, [Çağ.Leh.] UTİL III-876;

ür- (II): “ateş vb. şeyleri üflemek, üfürmek”, [Kar.T.] DLT I, 64; R 15: 29; KB 4601; TİEMKök 3: 49;

[ET.] AYÖlmez 154/4;

[Har.T.] HAP 3: 49;

[Kıp.T.] KMTT 37b/12; EKK 80a/12; BM 86a/4; İM 189a/1; BVAğar 63a/17;

üregün: “döl”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 139;

ürge-: “kalmak, bulunmak”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 40;

ürger- (I): “kalmak”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 19;

ürger- (II): “beyazlaşmak, ağarmak, ak düşmek”, [Kar.T.] R 12: 84;

ürk-: “ürkmek, korkmak”, [Kar.T.] DLT III, 420; TİEMKök 17: 41;

[ET.] Ş.U. G 7; AYTok 2181; IBTekin 27;

[Har.T.] NF 16-15; HŞ 2439;

[Kıp.T.] EKK 10a/3; GT 121/6; İM 468a/7; MG 63b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 53b/553;

[Çağ.T./K.D] NİD 101/3; MA A57b/9;

[Çağ.Leh.] YUTS *hürkü-*, 158; YUTS *ürkü-*, 446; UTİL *ürkü-*, III-876;

ürkül-: “korkarak kaçmak”, [Kar.T.] DLT I, 250;

- “dört dönmek, telaşlı hareketlerle aranmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED *ürgül-*, 286/3;

ürkün: “düşmandan dolayı kavim arasına düşen telaş ve ürküntü”, [Kar.T.] DLT I, 108;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1034;

ürkünç: “ürkütücü”, [Kar.T.] DLT I, 250;

ürküş-: “topluluk için ürkmek, korkarak kaçışmak”, [Kar.T.] DLT I, 155;

[Çağ.Leh.] UTİL III-876;

ürküt-: “ürkütmek, korkutmak”, [Kar.T.] DLT I, 264; TİEMKök 8: 57;

[ET.] IB *ürkit-*, 33; AYTok *ürkit-*, 482; Hua. *ürküt-*, 126;

[Har.T.] NF 244-16;

[Kıp.T.] KMTT 41b/2; K *ürkit-*, 132a/9;

[Çağ.Leh.] YUTS *hürküt-*, 159; YUTS 446; UTİL III-875;

ürnek: “kireç”, [Kar.T.] DLT I, 121;

ürner-: “beyazlaşmak”, [Kar.T.] DLT I, 289;

ürpek:

(1) “dağınık tüylü (hayvan)”, [Kar.T.] DLT I, 103;

(2) “dağınık, keçeleşmiş saçlı (insan)”, [Kar.T.] DLT I, 103;

[Kıp.T.] K 65a/8;

ürper-: “tüyler için ürpermek, kabarmak”, [Kar.T.] DLT I, 217;

[Kıp.T.] K 65a/7; BVAğar 57b/19;

ürpeş-: “kabarmak, saçları diken diken olmak”, [Kar.T.] DLT I, 229;

ürük: “bir yerde bir müddet kalma, durma”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 128;

ürül- (I): “öfkeden şişmek”, [Kar.T.] DLT I, 195;

ürül- (II): “tulum, ateş vb. için üfürülmek, üflenmek”, [Kar.T.] DLT I, 195; R 20: 102; TİEMKök 6: 73;

[Har.T.] NF 177-3; HAP 20: 102;

ürün (I):

(1) “beyaz”, [Kar.T.] DLT I, 134; R 7: 108; TİEMKök 2: 210;

[ET.] IBTekin 41;

[Har.T.] MM 330-1;

[Kıp.T.] RS 196b-14;

(2) “çocukların tırnağına düşen beyazlık”, [Kar.T.] DLT I, 134;

- “süt”, [Kıp.T.] KMTT *ürün*, 17a/13;

ürün (II): “kahine verilen ücret”, [Kar.T.] DLT I, 134;

ürünlük: “aklık, beyazlık”, [Kar.T.] R 19: 4; TİEMKök 19: 4;

ürüş-: “üflemede yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT I, 183;

üsbüri: “doğranarak yağa atılan ve içine şeker konan tandır ekmeği”, [Kar.T.] DLT 935⁸⁴⁵;

üsk: “kat, huzur, yan”, [Kar.T.] R 61: 6; KB 4971; TİEMKök 6: 50;

[ET.] AYÇetin 613;

[Har.T.] HAP 39: 34; HŞ 2259;

üskebeç: “kuru üzüm”, [Kar.T.] DLT I, 159;

üsle-: “Oğuz lehçesinde iyiliği kötülükten ayırıp seçmek, temyiz etmek”, [Kar.T.] DLT I, 286⁸⁴⁶;

üst: “üst”, [Kar.T.] KB 131; TİEMKök 19: 40;

[Har.T.] AKYB K.I. 11; NF 12-3; HAP 12: 76; HŞ 2018;

[Kıp.T.] CC-II 60a/27; KMTT 28b/9; K 144b/4; EKK 54b/9; RS 202a-3; GT 290/2; İM 40b/6; KFLT 386b/22; MĞİ 35b/5; MES 31b/5; MG 7a/9; BVÖzgür 61/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 6b/56; MSD 84; YED 39/4; D 329; LD 1606; LGN 27/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 53/4; Mün. 3a/12; NC 33a/5; SM 155; HBD 121/4; ŞHD 80b-4; MA A10b/10; BD 43/3; MDF 246; BTĐ X/2; Abuş. 1034;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 101a-12;

[Çağ.Leh.] YUTS 446; UTİL III-883; ÖTİL IV-299;

- “beden, dış”, [Çağ.Leh.] YUTS 446; UTİL III-883;
- “sorumluluk, görev”, [Çağ.Leh.] YUTS 446; UTİL III-883; ÖTİL IV-300;
- “giyim, üst baş”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-299;

⁸⁴⁵ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁸⁴⁶ Atalay bu kelimeyi *usla-* şeklinde okumuştur.

üste-: “kazanmak, artmak, üstün gelmek”, [Kar.T.] KB 2451; **TİEMKök** 4: 73;

- “eklemek”, [ET.] Üİ 98a/9;

üstek: “fazlalık, ek, ilave”, [Kar.T.] DLT I, 120⁸⁴⁷;

[Çağ.Leh.] YUTS 446; UTİL III-884;

üstel- (I): “artmak, üstüne eklenmek”, [Kar.T.] DLT I, 246;

[ET.] AYÖlmez *üsdel-*, 194/18; AYUçar *üstel-*, 1342;

üstel- (II): “kavga çıkarmak”, [Kar.T.] R 16: 4;

üsteleş-: “kavga etmek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 2: 197;

üsteñ: “üstün, galip”, [Kar.T.] KB 1796;

üsten-: “önceden olmak, geçmek”, [Kar.T.] R 59: 10;

üstem:

(1) “toka, kemer başı ve eyerdeki altın ve gümüş kakma”, [Kar.T.] DLT I, 107;

(2) “at eyerine işlenen altın gümüş işleme”, [Kar.T.] KB 1766;

üster-:

(1) “zıtlaşmak, zıtlaşıp inkâr etmek, mücadele etmek, tartışmak”, [Kar.T.] DLT I, 221; KB 2205; **TİEMKök** 11: 74;

(2) “hain, düşman, hasım vb.nin savunucusu olmak, onları savunmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 4: 105;

- “kafa, boynuz vb. ile vurdurmak”, [Çağ.Leh.] UTİL III-885;
- “birini haksız yere suçlamak”, [Çağ.Leh.] UTİL III-885;

üstereş-: “uğraşmak, mücadele etmek”, bk. **üsteriş-**, [Kar.T.] **TİEMKök** 11: 32;

üsteriş-: “uğraşmak, mücadele etmek”, bk. **üstereş-**, [Kar.T.] **TİEMKök** 16: 111;

üstger-: “helake sürüklenmek, helake teslim olmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 6: 70;

⁸⁴⁷ *üste-*: “çoğaltmak, eklemek”, [ET.] AYAyazlı 0078.

üstik-: “istemek”, [Kar.T.] KB 4294;

üstün:

(1) “üst, üzerinde, yukarıda”, [Kar.T.] DLT I, 108; R 16: 26; TİEMKök 9: 70;

[ET.] AYÖlmez 133/16;

[Har.T.] NF 9-7; HAP 15: 74;

[Kıp.T.] CC-I 32b/5; K 77b/5; EKK 44a/13; RS 189a-26; GT 94/6; BVÖzgür 28/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 344; LGN 20/9;

[Çağ.T./K.D] BD 131/14;

[Çağ.Leh.] YUTS 447; UTİL III-885;

(2) “yüksek, ulu, yüce, üstün”, [Kar.T.] R 16: 50; TİEMKök 20: 5;

[Har.T.] HAP 2: 26;

[Kıp.T.] CC-II 61b/23-24; K 127a/9;

[Çağ.T./K.D] MA A41b/3;

[Çağ.Leh.] YUTS 447; UTİL III-885; ÖTİL IV-300;

- “fazla, daha fazla, çok”, [Har.T.] HAP 4: 11;

üstünsizlik: “kimsesizlik”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 176;

üş- (I): “üşüşmek, toplanmak”, [Kar.T.] DLT I, 166;

[Kıp.T.] GT 96/5;

üş- (II): “delik açmak”, [Kar.T.] DLT I, 166;

- “matkap”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD üşkü, 454;

üş- (III): “aramak, araştırmak”, [Kar.T.] R 49: 12;

üşe-:

(1) “aramak için eşelemek”, [Kar.T.] DLT III, 253; R 5: 31; TİEMKök 5: 31;

(2) “iş vb.ne dalmak, onula meşgul olmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 10: 61;

üşel-: “birisi tarafından aranmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 197;

üşet-: “arama için emir vermek, aratmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 211;

üşgür-: “hatırlamak”, bk. **üşkür-**, [Kar.T.] **KB** 5832; **TİEMKök** 14: 5;

üşi-: “çok üşümek, soğuk almak”, bk. **üşü-**, [Kar.T.] **DLT** III, 254;

[Kıp.T.] **CC-I** 13a/5; **KMTT** 38b/3; **K** 106a/5; **BM** 36b/1;

[Çağ.Leh.] **YUTS üşşü-**, 447; **UTİL üşşü-**, III-889;

üşik-: “meyvelerin donmasına yol açan ve gelişimini engelleyen soğuk, don”, [Kar.T.] **DLT** I, 72;

[Çağ.Leh.] **YUTS üşük**, 447; **UTİL üşük**, III-889;

üşik-: “eşit davranmamak, soğuk davranmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 4: 129;

üşikle-: “soğukta yakalamak, soğukta baskın yapmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 306;

üşit-: “üşütmek”, bk. **üşüt-**, [Kar.T.] **DLT** I, 211;

üşkir-: “üflemek, üfleyerek ılık çalmak”, bk. **üşkür-**, [Kar.T.] **DLT** I, 228;

[Çağ.Leh.] **YUTS huşkit-**, 158;

üşkir-: “teşvik etmek, kışkırtmak”, bk. **üşkür-**, [Kar.T.] **DLT** I, 228;

üşkirtür-: “teşvik ettirmek”, [Kar.T.] **DLT** I, 224;

üşkür- (I): “teşvik etmek, kışkırtmak”, bk. **üşkir-**, [Kar.T.] **DLT** I, 228;

üşkür- (II): “üflemek, üfleyerek ılık çalmak”, bk. **üşkir-**, [Kar.T.] **DLT** I, 228;

üşkür- (III): “hatırlamak”, bk. **üşgür-**, [Kar.T.] **DLT** I, 228;

üşkürt-: “hatırlatmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 229;

üştür-: “deldirmek”, [Kar.T.] **DLT** I, 222;

üşü-: “üşümek”, bk. **üşi-**, [Kar.T.] **DLT** I, 463;

[Kıp.T.] **CC-II** 82b/17b;

[Çağ.Leh.] **YUTS üşşü-**, 447;

üşüt- ~ **üşit-**: “soğuyuncaya kadar soğukta bırakmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 211;

üt: “delik, boşluk, açıklık”, [Kar.T.] DLT I, 31⁸⁴⁸; KB 6011;

[ET.] AYUçar 0600;

üt-: “kıl ütülemek, yakmak”, [Kar.T.] DLT I, 171;

[Kıp.T.] CC-II 81a/13b;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1034;

- “üstünden kaynak su dökerek tüyleri temizlemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-304;

üterçi: “av için kullanılan hayvan, köpek vb.”, [Kar.T.] R 5: 4;

üti-: “ütülemek”, [Kar.T.] DLT III, 252;

ütleş-: “eşya vb. için delinmek”, [Kar.T.] DLT I, 239;

ütlüg: “delinmiş olan, oyuk”, [Kar.T.] DLT III, 30⁸⁴⁹;

[Kıp.T.] CC-II *ütlü*, 60a/15;

ütüg: “ütü”, [Kar.T.] DLT I, 68;

[Çağ.Leh.] YUTS *ötük*, 309;

ütül-: “kıl ütülemek, yakılmak”, [Kar.T.] DLT I, 193;

[Kıp.T.] İM 388b/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *ütülü*-, 447;

üyez: “Oğuz lehçesinde üvez, küçük sinek”, [Kar.T.] DLT I, 84;

[Kıp.T.] KMTT 11a/8; EDM 9b/6; BM 16a/3;

üyük (I): “Oğuz lehçesinde tepe gibi yerden yükselen şeyler, höyük, tepe”, [Kar.T.] DLT I, 85;

[Har.T.] MM 342-2;

[Kıp.T.] BM 9b/5;

- “yığmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *üy*-, IV-272;

⁸⁴⁸ Atalay bu kelimeyi *öt* şeklinde okumuş, Oğuz ve Uyanlar tarafından *öd* şeklinde kullanıldığını söylemiştir.

⁸⁴⁹ Atalay bu kelimeyi *ötlüg* şeklinde okumuştur.

üyük (II): “sulak yer, bataklık”, bk. **öyük**, [Kar.T.] KB 3795;

[Kıp.T.] K *üyük*lüg, 62a/4;

- “balçık, bataklık çamuru”, [Kıp.T.] K 62a/5;

üyül-: “batmak”, [Kar.T.] KB 3090;

üyür: “darı”, [Kar.T.] KB 3612;

üz (I): “yağ”, [Kar.T.] DLT I, 45;

üz (II): “sağır”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 22;

üz-: “koparmak, kesmek, kesip atmak”, [Kar.T.] DLT I, 165; KB 2419;

[ET.] Ton. 13; AYÖlmez 148/15;

[Har.T.] NF 281-5; HŞ 2991;

[Kıp.T.] CC-II 72a/21; K 168a/8; GT 202/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 17a/170; GD 22: 4; MSD 277; YED 32/6; D 271; LD 2402; LGN 20/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 265/5; Mün. 2a/14; HBD 101/7; ŞHD 182a-9; MA A23a/8; BD 129/39; MDF 1820; Abuş. 1034;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 88b-15; ŞRT 35a/04;

[Çağ.Leh.] YUTS 448; UTİL III-878; ÖTİL IV-267;

(2) “hüküm vermek, karar vermek”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 42;

- “bir şeyden ya da kimseden ayırmak, soyutlamak, mahrum etmek, ilişkiyi kesmek”, [Har.T.] MM 361-1; [Çağ.Leh.] YUTS 448; UTİL III-878; ÖTİL IV-267;
- “yarışmak, geçmek”, [Kıp.T.] EKK 79b/4;
- “kesmek, son vermek, bitirmek”, [Çağ.Leh.] UTİL III-878; ÖTİL IV-268;
- “seçmek, ayırt etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL III-878;
- “acı vermek, ağrıtmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL IV-268;

üze: “üst, üzeri, üzerine, üzerinde”, [Kar.T.] DLT I, 468; R 3: 170; TİEMKök 2: 61;

[ET.] KT D 1; AYÖlmez 183/15; IBTekin 53; Hua. *üzä*, 80; Üİ 97a/10;

[Har.T.] AKYB A.III. 7; MM 184-1; NF 4-10; HAP 2: 93; HŞ 1030;

[Kıp.T.] K 1a/4; BM *üzere*, 20a/3; MG 7a/1; BVÖzgür 101/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 10; MEs. 2b/12; GD 25: 4; MSD 699; YED 17/9; LD 56; LGN 69/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 2/1; NC 20b/1; HBD 3/1; ŞDG 28/3; ŞHD 37b-11; MA B84b/9; BD 44/2; MDF 2100; BTD LI/2; Abuş. 1035;

- “yukarıda”, [ET.] IBTekin 54;
- “ile, ve, dolayısıyla”, [ET.] AYÖlmez 132/23;
- “yanına, huzuruna”, [Har.T.] HAP 3: 37;
- “için”, [Har.T.] HAP 2: 185;
- “-a rağmen”, [Har.T.] HAP 2: 177;
- “hakkında, hususunda”, [Har.T.] HAP 2: 178;
- “-den dolayı”, [Çağ.T./K.D] MA A44b/13;

üzele: “üzerine”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 104;

üzenü: “merdiven”, [Kar.T.] R 43: 33; TİEMKök 6: 35;

[Har.T.] HAP 52: 38;

üzengü: “üzengi”, [Kar.T.] KB 6110;

[Har.T.] NF 50-14; [Har.T.] HŞ *üzengülüg*, 3085;

[Kıp.T.] CC-I *üzengi*, 52a/14; KMTT 14b/9; K 30a/9; EKK *üzengi*, 71b/9; EDM *üzengi*, 8b/11; RS 196a-24; MGİ 22b/3; MG *üzenü*, 8a/3-4;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 333/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *üzenge*, 448; UTİL *üzenge*, III-876; ÖTİL *üzangi*, IV-265;

üzlen-: “yağ vb. için yükselmek”, [Kar.T.] DLT I, 258;

üzlüg: “yemek vb. için yağlı”, [Kar.T.] DLT I, 45;

üzlük: “sağırılık”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 46;

üzlün-: “kopmak”, [Kar.T.] DLT I, 258;

üzlüş-: “kopmak, ayrılmak”, [Kar.T.] DLT I, 240;

üzme bilig: “hikmet”, [Kar.T.] **TİEMKök** 2: 269;

üztür-: “kopartmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 220;

üzük: “kesik, tamamlanmamış, yarım kalmış, parça”, [Kar.T.] **KB**1987;

[ET.] **IB üzü**k, 73;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 448; **UTİL** III-879;

üzüklük: “kesinti, fetret”, [Kar.T.] **DLT** I, 152; **TİEMKök** 5: 19;

[Çağ.Leh.] **UTİL** III-880;

üzüksüz: “kesintisiz, durmaksızın”, [Kar.T.] **TİEMKök** 11: 108;

[ET.] **UM** I 75; **Hua.** 353;

üzül-:

(1) “koparılmak, kesilmek, parçalanmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 196; **KB** 4797; **TİEMKök** 2: 256;

[ET.] **AYÖlmez** 165/12;

[Har.T.] **NF** 414-12; **HŞ** 4447;

[Kıp.T.] **İM** 468b/4; **KFLT** 205b/30; **MG** 27b/4; **BVAğar** 19b/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] **YED** 206/3; **LGN** 71/2;

[Çağ.T./K.D] **BD** 83/1;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 88b-2;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 448; **UTİL** III-881;

(2) “karar verilmek, hükmedilmek”, [Kar.T.] **TİEMKök** 12: 41

- “bir şeyden ya da kimseden ayrılmak, bağlantısı kesilmek, koparılmak”, [Har.T.] **MM** 269-3; [Çağ.Leh.] **ÖTİL üzil-**, IV-266;
- “üzülmek, kırılmak, endişelenmek”, [Kıp.T.] **RS üzil-**, 191c-4; [Çağ.T./K.Ö.D] **D** 512; **LD** 1551; [Çağ.T./K.D] **NİD** 285/1; **HBD** 96/7;
- “bitmek, tükenmek”, [Çağ.Leh.] **YUTS** 448; **ÖTİL üzil-**, IV-266;
- “can vermek, ölmek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL üzil-**, IV-266;

üzüm: “üzüm”, [Kar.T.] **DLT** I, 180; **AH** 376; **R** 16: 67; **TİEMKök** 17: 91;

[Har.T.] NF 298-11; HAP 6: 99;

[Kıp.T.] CC-I *yüzüm*, 53b/9; KMTT *yüzüm*, 8b/2; K 4a/8; EDM *yüzüm*, 4a/11; EKK *yüzüm*, 66b/5; RS 194b-8; GT 254/6; GT *yüzüm*, 343/12; İM 388b/6; KFLT 386a/2; MGİ 211a/5; BVAğar *yüzüm*, 27a/7;

[Çağ.T./K.D] MA A70a/7; BD 501;

[Çağ.Leh.] YUTS *üjüm*, 444; YUTS 449; UTİL III-881; ÖTİL IV-270;

- “dut ağacı meyvesi”, [Çağ.Leh.] YUTS *üjüm*, 444;

üzümlen-: “bağ, çardak vb. için üzümlemek”, [Kar.T.] DLT I, 295;

üzüse-: “koparmak istemek”, [Kar.T.] DLT I, 277;

üzüş-: “koparmakta yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT I, 184;

[ET.] UM I A31;

[Çağ.Leh.] UTİL III-879;

üzütle-: “birini cimri bulmak”, [Kar.T.] DLT I, 299;

üzütlük: “cimrilik”, [Kar.T.] DLT I, 150;

V

var: “var olan, yokun zıttı”, bk. **bar**.

var:- “ulaşmak”, bk. **bar**-.

ver:- “vermek”, bk. **ber**-.

vir:- “vermek”, bk. **bir**-.

viril:- “verilmek”, bk. **biril**-.

vur:- “vurmak”, bk. **ur**-.

vurul:- “vurulmak”, bk. **urul**-.

Y

ya (I): “yay”, [Kar.T.] DLT II, 68; AH 228; KB 371;

[ET.] AYÇetin 890;

[Har.T.] NF 31-16; HAP 53: 9; HŞ 1657;

[Kıp.T.] CC-I *yaa*, 50b/15; CC-II 65b/12b; KMTT 14b/4; K 138b/4; EDM *yay*, 11a/7; EKK *yay*, 71b/5; RS 196a-12; GT 69/4; MGİ *yay*, 9a/6; MG 98b/6-7; MG *yay*, 4a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 42: 7; MSD 224; YED 195/5; YED *yay*, 22/2; D 3; T *yay*, 208; LD 2093; LD *yay*, 1400; LGN 27/8;

[Çağ.T./K.D] NİD *yay*, 1/4-M; ŞHD 189a-7; ŞHD *yay*, 67b-4; BD 68/1; BD *yay*, 560/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *yay*, 77b-15;

[Çağ.Leh.] YUTS 454; UTİL VI-395; UTİL *yay*, VI-533; ÖTİL *yây*, II-30;

- “gökkuşağı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yây*, II-30;
- “matematikte parantez”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yây*, II-30;

ya (II): “yayın bağı, ortası”, [Kar.T.] DLT I, 360;

yaba (I): “Kulak, Yabaku ve Yemek lehçesinde baykuş”, [Kar.T.] DLT III, 56;

[Kıp.T.] CC-I *yabalak*, 55a/13; EDM *yabalağ*, 12a/4; BM *yabalağ*, 16b/8;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *yapalağ*, 151a-5; ML *yapalağ*, 68;

yaba (II): “Oğuz lehçesinde ıslak olan”, [Kar.T.] DLT III, 24;

yabalağ: “baykuş”, bk. **yaba**.

yabıtak: “üzerinde eyer veya örtü olmayan, çıplak (at)”, [Kar.T.] DLT III, 48;

yaçan-: “utanıp çekinmek”, [Kar.T.] DLT III, 83;

[Kıp.T.] CC-I 11a/5;

yaçı: “yaycı”, [Kar.T.] KB 2558;

[Kıp.T.] KMTT 25b/8; EKK *yaycı*, 62b/11;

yad: “yabancı”, bk. **yat**.

yağ-: “yaymak, sermek, dağıtmak”, bk. **yay-**, [Kar.T.] DLT II, 314; R 42: 27; KB 2318; TİEMKök 2: 245;

[ET.] AYÖlmez 141/11;

[Har.T.] HŞ 1769;

yağag:

(1) “yaya”, [Kar.T.] DLT III, 28; R 7: 133; KB 2370; TİEMKök 17: 64 ;

[ET.] Ton. 4; AYAyazlı 0336;

[Har.T.] MM 175-2; NF 31-5; HAP 22: 27;

[Kıp.T.] K 76a/1; K *yayağ*, 75b/9; RS 203a-5; RS *yayağ*, 191b-6; GT *yayağ*, 115/2; İM 338b/3; İM *yayağ*, 366a/4; MG *yayağ*, 27b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *yayağ*, 19a/194;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *yayağ*, 76b-11; MA *yayağ*, 1144(D); MA *yağ*, 1144(B); MDF *yayağ*, 1652;

[Çağ.Leh.] YUTS *yayağ*, 462; UTİL *yayağ*, VI-534;

(2) “çekirge, at sineği, çeşitli küçük haşereler”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 133;

- “piyade”, [Har.T.] HAP 17: 64;
- “sefer”, [Kıp.T.] BM *yayan*, 12a/5⁸⁵⁰;

yadaglık: “yürüyüşte yaya olma, yayalık”, [Kar.T.] DLT III, 51;

- “normal hayatta, sıradan günlerde”, [Kıp.T.] MGİ *yayanlık*, 207b/4;

yağguç: “yayıcı, yayan”, [Kar.T.] KB 4431;

yağgun: “yaygın, taşan”, [Kar.T.] KB 4546;

yağıg: “yayılmış”, [Kar.T.] KB 2834;

⁸⁵⁰ Arapça بلاد ك شف ال عدل و ال (ülkeyi ve adaleti ortaya çıkarmak) karşılığında verilen “yayan” kelimesini Zajaczkowski de “wyprawa, wymars (sefer, toplu yürüyüş)” şeklinde anlamlandırmıştır.

[Çağ.Leh.] YUTS *yèyik*, 467;

yağıglıg: “serilmiş, yayılmış olan”, [Kar.T.] DLT III, 49; TİEMKök 5: 64;

yağıl-: “yayılmak, dağılmak, serilmek”, [Kar.T.] DLT III, 77; KB 1044; TİEMKök 20: 59;

[ET.] AYÖlmez 198/6;

[Har.T.] HAP *yatıl-*, 52: 3;

[Kıp.T.] K *yayıl-*, 21b/3; GT *yayıl-*, 285/2; İM *yayıl-*, 295a/8;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *yayıl-*, 7a-2;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâyıl-*, II-30;

- “mec. duyulmak, işitilmek, kulaktan kulağa yayılmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâyıl-*, II-30;
- “rahat şekilde oturmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâyıl-*, II-30;
- “(duygu) belirlemek, görülmek, (gülümseme) yayılmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâyıl-*, II-30;
- “meşhur olmak, ünü, kahramanlığı herkes tarafından duyulmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâyıl-*, II-30;

yağım : “yatak, döşek, şilte, halı vb. yaygı”, [Kar.T.] DLT III, 19; KB 4442; TİEMKök 13: 18;

[Har.T.] HŞ 2684;

yağın- : “bizzat yaymak”, [Kar.T.] DLT III, 83;

[ET.] AYÖlmez 138/1;

yağın: “sığ olup yere yayılan, az miktarda olan (su)”, [Kar.T.] DLT III, 372;

yağınç: “çardaklı, çardaksız üzüm bağı”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 141;

yağısa- (I): “(asker vb. için) dağıtmak istemek”, [Kar.T.] DLT III, 305;

yağısa- (II): “yaymak istemek”, [Kar.T.] DLT III, 305;

yağış-: “yaymada yardım etmek veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT III, 70;

yağlış- : “(asker vb.) her taraftan dağılmak; (kâğıtta mürekkep) dağılıp yayılmak”, [Kar.T.] DLT III, 105;

yağtur-: “yaydırmak”, bk. **yattur-**, [Kar.T.] DLT III, 93;

[ET.] AYÇetin 364; Hua. 113;

yağun-: “değerlendirmek, sonuç hüküm çıkarmak”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 83;

yağ:

(1) “yağ”, [Kar.T.] DLT III, 159; KB 4442; TİEMKök 6: 146;

[ET.] AYAyazlı 0169;

[Har.T.] NF 234-5; HAP 23: 20; HŞ 1553;

[Kıp.T.] CC-I 42a/10; CC-II *yav*, 60a/9; KMTT 16b/8; K 45a/3; EKK 70b/5; EDM 7a/2; BM 13b/8; RS 194a-29; GT 42/12; İM 105a/6; KFLT 268b/8; MGİ 238a/1; MES 9b/5; MG 82a/2; BVAğar 19a/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2714;

[Çağ.T./K.D] NİD 192/3; ŞHD 77a-2; BD 110/6; MDF 1861; MDF *yağ*, 1528;

[Çağ.Leh.] YUTS 454; UTİL VI-459; ÖTİL *yâğ*, II-57;

(2) “Oğuz lehçesinde iç yağı”, [Kar.T.] DLT III, 159;

yağ-: “yağmak”, [Kar.T.] DLT III, 60; KB 118;

[ET.] IB 81; AYUçar 0876;

[Har.T.] NF 234-8; HŞ 3536;

[Kıp.T.] CC-I 19a/6; CC-II *yav-*, 72a/15-16; KMTT 44a/11; K 9a/2; GT 25/12; İM 107a/7; KFLT 353b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 52b/544; YED 227/6; LD 1943; LGN 62/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 243/4; HBD 172/2; ŞHD 38a-2; MA A18a/11; MDF 98; BTDLI/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 68b-4;

[Çağ.Leh.] YUTS 454; UTİL VI-467; ÖTİL *yâğ*, II-58;

- “bolca dökmek, miktar olarak çok sayıda olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâğ*, II-58;

yağak: “ceviz”, [Kar.T.] DLT I, 90;

[ET.] IB 86;

[Kıp.T.] RS 202b-12;

[Çağ.Leh.] YUTS *yaṇaḳ*, 458;

- “soyulması kolay olan ceviz, iyi cins ceviz”, [Kar.T.] DLT *aḳa yaḡaḳ*, I, 90;

yaḡaḳlıḡ: “cevizli, cevizi olan”, [Kar.T.] DLT III, 50;

[ET.] IB 99;

yaḡaḳlık: “ceviz yetişen yer”, [Kar.T.] DLT III, 51;

yaḡan: “fil”, bk. **yaṇan**, [Kar.T.] DLT III, 29; AH 487;

[ET.] AYUçar *yaṇa*, 0972;

[Har.T.] HŞ 1281;

[Kıp.T.] RS 195a-26;

yaḡanlıḡ: “fili olan, fil sahibi”, [Kar.T.] DLT III, 50;

yaḡdur-: “yaḡdırmak”, bk. **yaḡtur-**, [Kar.T.] R 15: 74; TİEMKök 7: 84;

[Har.T.] NF 334-10; HAP 11: 82; HŞ 4497;

[Kıp.T.] CC-II *yavdur-*, 72b/6; K 18a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 468; YED 36/2; LD 1648;

[Çağ.T./K.D] NİD 120/2; Mün. 2b/20; HBD 169/1; ŞHD 68a-8; BD 465;

[Çağ.Leh.] YUTS 454; UTİL VI-463; ÖTİL *yâḡ*, II-57;

yaḡı :“düşman”, [Kar.T.] DLT I, 234; AH 134; R 35: 6; KB 2025; TİEMKök 6: 142;

[ET.] BK D 3; AYÖlmez 193/17; UM I 47; IBTekin 34;

[Har.T.] AKYB K.VI.19; NF 146-15; HŞ 1799;

[Kıp.T.] KMTT 28a/7; RS 192a-13; KFLT 393a/32;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 18a/180; MSD 75; D 57; LD 95; LGN 91/8;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 116b-3; MA A47a/7; BD 558/28;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73b-17; ŞT *yav*, 85b-13; ŞRT 49a/09;

[Çağ.Leh.] YUTS *yağî*, 454; UTİL VI-468; ÖTİL *yâv*, II-22;

- “savaş”, [Kıp.T.] CC-I 14a/17;
- “kötü niyetli kimse”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâv*, II-22;

yağıcı: “savaşçı”, [Kar.T.] KB 2315;

yağık- : “düşman olmak”, [Kar.T.] DLT III, 76;

- “düşman olmak”, [ET.] I.H. *yagı-*, 5;

yağıl-: “yağdırılmak”, [Kar.T.] DLT III, 79;

[Kıp.T.] K 26b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 56/2; LGN 97/3;

- “(sağnak yağmur) yağmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâğıl-*, II-57;
- “akslanmak, yansımak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâğıl-*, II-57;
- “(gözyaşı vb.) dökmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâğıl-*, II-57;

yağıla- (I):

(1) “savaşmak, çarpışmak” [Kar.T.] DLT III, 328; KB 4261;

[ET.] AYAYazlı 0114;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *yavla-*, 89b-1;

(2) “mücadele etmek, karşı koymak, direnmek”, [Kar.T.] KB 6151;

yağıla- (II): “düşmanlık etmek, düşmanlık yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 328;

yağılaş-: “düşman olmak”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 63;

yağılık:

(1) “düşmanlık”, [Kar.T.] R 42: 14; KB 4226; TİEMKök 5: 14;

[Har.T.] AKYB K.V. 15;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *yağlığ*, 2617;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèğilik*, 464; UTİL VI-468; UTİL *yèğilik*, VI-713;

(2) “savaş”, [Kar.T.] R 16: 81;

yağır: “büyük baş hayvanların sırtındaki yara”, [Kar.T.] DLT III, 9;

[Kıp.T.] K 68b/8; RS 204a-7; BVÖzgür 121/4;

[Çağ.T./K.D] MA A52b/13;

- “(at, eşek vb. de) eyer yarası”, [Çağ.Leh.] UTİL *yèğir*, VI-712; ÖTİL *yäğir*, V-131;
- “yara”, [Çağ.Leh.] UTİL *yèğir*, VI-712; ÖTİL *yäğir*, V-131;

yağırla-: “yağırı (hayvan yarasını) iyileştirmek”, [Kar.T.] DLT III, 342;

yağırlan- (I): “yağırlar çoğalmak”, [Kar.T.] DLT III, 114;

yağırlan- (II): “yağırdan kaşınmak”, [Kar.T.] DLT III, 114;

yağırlıg: “sırtında yara olan, yaralı”, [Kar.T.] DLT III, 9;

- “atın sırtına konulan bir çeşit keçe”, [Kıp.T.] MG *yağırlıg*, 8b/9; BVÖzgür *yağırlıg*, 66/3;

yağış: “(putlarına) yaklaşmak amacıyla veya adanmış oldukları adak için cahiliye devri insanların putlarına kestikleri kurban”, [Kar.T.] DLT III, 10;

yağıt-: “yağdırmak”, [Kar.T.] DLT II, 316;

[ET.] AYÖlmez 159/22; UM I 202;

yağıtgan (I): “devamlı düşman olan”, [Kar.T.] DLT III, 53;

yağıtgan (II): “sürekli yağdıran”, [Kar.T.] DLT III, 53;

yağız: “koyu kahverengi, kırmızı ile siyah arası, bakır rengi, yağız”, [Kar.T.] DLT III, 10; KB 3570;

[ET.] KT D 1; AYAyazlı 0178;

[Har.T.] HAP 87: 5;

[Kıp.T.] BM 10b/2⁸⁵¹; RS 196a-6;

- “dört ayağı sekili at”, [Kıp.T.] KMTT 14a/3; EDM 8b/3;
- “bakır ve çinko alaşımı, pirinç”, [Kıp.T.] BM yaz, 10b/2⁸⁵²;
- “esmer”, [Kıp.T.] GT 251/13;

yağla-: “yağ sürmek, yağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 308;

[Kıp.T.] K 44a/4; EKK 81a/2; İM 278a/5; MG 82a/2; BVAğar 19a/6;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 188b-7;

[Çağ.Leh.] YUTS *yağli-*, 454; UTİL *yağlı-*, VI-467; ÖTİL *yâğlü-*, II-58;

yağlan-: “yağlanmak”, [Kar.T.] DLT III, 111;

[Çağ.Leh.] YUTS 454; UTİL VI-465;

yağlat-: “yağlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 355;

[Çağ.Leh.] YUTS 454; UTİL VI-464;

yağlıg: “yağlı olan”, [Kar.T.] DLT I, 70;

[ET.] IB 18;

[Har.T.] HŞ 1223;

[Kıp.T.] CC-II *yavlı*, 60b/6; K 69b/8;

[Çağ.Leh.] YUTS *yağlık*, 454; UTİL *yağlık*, VI-465; ÖTİL *yâğlı*, II-58;

- “baş örtüsü”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD *yağlık*, 770; [Çağ.Leh.] UTİL *yağlık*, VI-465;
- “mendil”, [Çağ.T./K.D] ML 96; NC 33a/10; BD 172/1; BD *yağlık*, 311/1; [Çağ.Leh.] YUTS *yağlık*, 454; UTİL *yağlık*, VI-465;
- “kazançlı, yararlı, faydalı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâğlı*, II-58;

⁸⁵¹ Zajaczkowski bu kelimeyi *yağır* şeklinde okumuştur.

⁸⁵² Arapça الصفر النحاس (pirinç) kelimesine karşılık olarak kullanılan *yaz* kelimesini Al-Turk “sarı bakır” ve Zajaczkowski zolta miedz (sarı bakır) şeklinde anlamlandırmışlardır.

yağmalan-: “yağma gibi giyinmek, yağma gibi davranmak”, [Kar.T.] DLT III, 203;

yağmur: “yağmur”, [Kar.T.] DLT III, 38; R 42: 28; KB 1758; TİEMKök 11: 52;

[ET.] AYÖlmez 154/5; UM I 202;

[Har.T.] MM 199-1; NF 234-8; HAP 6: 6; HŞ 1006;

[Kıp.T.] KMTT 5b/8; K 9a/1; EKK 65b/9; EKK *yamğur*, 65b/9; EDM 2b/2; BM 9a/4⁸⁵³; RS *yağmur*, 192b-30; RS 198a-15; GT 93/5; İM 99b/5; KFLT 353b/2; MGİ 209b/7; MES 7a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 47b/496; MSD 250; LGN 62/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 213/6; MA A18a/9;

yagmurçıl: “çok yağmur yağan (yer vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 56;

yagrı-: “yaralanmak”, [Kar.T.] DLT I, 104;

- “(at için sırtı) yara olmak”, [ET.] IBTekin 16;
- “zehirlenmek”, [ET.] IB *yagrı-*, 24;

yağrınla-: “(birinin) kürek kemiğine vurmak”, [Kar.T.] DLT III, 343;

- “kürek kemiği”, [Kıp.T.] GT *yağrın*, 89/3; MG *yağrın*, 20a/4; BVÖzgür *yağrın*, 27/7; [Çağ.T./K.S.D] ŞT *yağrın*, 81b-6;

yagrit-: “yağırtlamak, hayvanda yara yapmak”, [Kar.T.] DLT II, 352;

yagsa-: “yağ özlemek, sadeyağ özlemek”, [Kar.T.] DLT III, 305;

yagsı-: “sadeyağ tadı almak, sadeyağ tadı bulmak”, [Kar.T.] DLT III, 305;

- “yağsız kalmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâğsıra-*, II-59;

⁸⁵³ Arapça المطر kelimesine karşılık olarak verilen يَغْمُر kelimesini Zajaczkowski *yamğur* şeklinde, Al-Turk ise *yagmur* şeklinde okumuştur.

yağtur-: “yağdırmak”, bk. *yağdur-*, [Kar.T.] DLT III, 95;

yağu- : “yaklaşmak”, bk. *yavu-*, [Kar.T.] DLT III, 89; R 4: 43; KB 1631;

[Har.T.] HŞ 1928;

[Kıp.T.] K 64b/5;

yağuk (I): “yakın, civar (yer vb.)”, bk. *yawuk*, [Kar.T.] DLT III, 29; KB 4229;

[ET.] KT G 7; AYAYazlı 0103; Üİ 122b/7;

[Kıp.T.] K 143b/1;

yağuk (II): “yakın, akraba”, bk. *yawuk*, [Kar.T.] DLT III, 29; R 4: 33;

yağukluk:

(1) “yakınlık”, [Kar.T.] KB 3297;

(2) “akrabalık, hısımlık”, [Kar.T.] R 42: 23; TİEMKök 2: 83;

yağuş-: “birbirine yaklaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 73; KB 5311;

yağut- (I): “yaklaştırmak, yakınlaştırmak”, [Kar.T.] DLT II, 316; R 51: 27; KB 6028;

[ET.] BK K 4; AYUçar 1405;

[Çağ.T./K.D] HBD *yavut-*, 85/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *yavut-*, 462;

yağut- (II): “yok etmek”, [Kar.T.] R 7: 182;

yagutgan: “(insanlara) devamlı kendini yaklaştıran”, [Kar.T.] DLT III, 52;

yağutul-: “yaklaştırılmak”, [Kar.T.] R 50: 31;

yag ügüri: “Oğuz lehçesinde susam”, [Kar.T.] DLT I, 54;

yah: “evet” anlamında bir söz”, [Kar.T.] DLT III, 118;

yağsın-: “(kaftan, hırka vb. giyecekleri) omuza atmak”, [Kar.T.] DLT III, 109;

yağşı: “iyi, hayırlı, güzel, iyi olan”, bk. *yağşı*, [Kar.T.] DLT III, 32; AH B 176; R 4: 25; TİEMKök 3: 114;

[Har.T.] AKYB A.III. 5; NF 22-2; HAP 3: 178; HŞ 1206;

[Kıp.T.] K 7a/2; EKK 30a/3; EDM 14b/8; RS 203c-2; GT 20/7; İM 255b/5; KFLT 387a/10; MGİ 3a/6; MES 1b/4; MG 5b/7; BVÖzgür 13/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 12a/115; GD 73: 7; MSD 398; YED 23/7; D 15; T 67; LD 150; LGN 19/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 34/2; Mün. 1b/13; ÇH 75; NC 11b/15; HBD 91/1-5; ŞHD 22b-13; MA A9a/5; BD 4/62; MDF 88; BTĐ XX/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-10; ŞRT 30a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *yaxşı*, 455; UTİL VI-413; ÖTİL *yühsî*, V-124;

- “temiz, helal”, [Har.T.] HAP 4: 2;
- “değer vermek, önemsemek”, [Kar.T.] TİEMKök *yahşı tut*-, 12: 21;
- “güzelleştirmek”, [Kıp.T.] KFLT *yahşıla*-, 414a/34;
- “taze, lezzetli”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-413;

yak (I): “çanak, kap bulaşığı”, bk. **yuk**, [Kar.T.] DLT III, 4;

yak (II): “yakın, hısım, akraba”, [Kar.T.] KB 1327; TİEMKök 2: 180;

[Har.T.] NF 8-11;

- “kilise”, [Kıp.T.] İM *yak iw*, 436a/7;
- “eş, dost, akraba”, [Kar.T.] DLT *yak yağuk*, III, 29; [Kıp.T.] İM *yak yawuk*, 82a/1;
- “uzak akraba”, [Kar.T.] DLT *yak yuk kadas*, III, 143;

yak (III): “taraf, yön”, bk. **yan**.

yak- (I):

(1) “(bir yere, şeye, kimseye) yanaşıp yaklaşmak, yaklaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 62; KB 1630;

[ET.] AYTök 973;

[Har.T.] HŞ 4727⁸⁵⁴;

⁸⁵⁴ *şekerge nazır kııl kamışka bakma / bu ahmaq nādānnıñ sözine yakma* şeklinde geçen *yak-* fiilini Demirci-Karslı “yakmak, tutuşturmak” anlamında vermiştir. Oysa kelime “yaklaşmak” anlamında kullanılmıştır.

[Kıp.T.] K 158b/3;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 5b/05;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-470;

(2) “(zaman) yaklaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 62;

yağ- (II): “yakı, merhem, kına vb. yakmak, sürmek, sıvamak, yapıştırmak”, [Kar.T.] DLT III, 62;

[Kıp.T.] CC-II *yağ*, 80b/8; K 18a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 739; D 438; LD 236;

[Çağ.T./K.D] NİD 80/5; ŞHD 77a-2; MA 873(B);

[Çağ.Leh.] YUTS 455; UTİL VI-470;

yağ- (III):

(1) “dokunmak”, [Kar.T.] DLT III, 62;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 1140;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1035;

(2) “cinsel temasta bulunmak”, [Kar.T.] R 58: 3;

yağ- (IV): “yakmak, tutuşturmak”, [Kar.T.] DLT III, 62; R 28: 38;

[Har.T.] MM 321-4; NF 42-12; HŞ 2858;

[Kıp.T.] K 16b/1; GT 210/7; KFLT 8b/51; BVAğar 18b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 34b/359; MSD 753; YED 45/2; D 816; LD 1954;

[Çağ.T./K.D] NC 14b/15; HBD 194/5; ŞHD 130a-6; MA *yaf*-, 873(D); BD 56/2;

[Çağ.Leh.] YUTS 455; UTİL VI-471; ÖTİL *yâğ*-, II-56;

- “güçlü bir sevgi uyandırmak, harekete geçirmek”, [Kıp.T.] GT *köñül yağ*-, 253/12; [Çağ.Leh.] ÖTİL *cânini yâğ*-, II-56;
- “hoşuna gitmek, beğenmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN 39/7; [Çağ.Leh.] YUTS 455; UTİL VI-471; ÖTİL *yâğ*-, II-56;
- “yakışmak, uygun olmak, makul olmak, kabul edilebilir olmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 430; YED 362; LD 547; [Çağ.T./K.D] HBD 159/7; ŞHD 102a-9; Abuş. 1035; [Çağ.Leh.] UTİL VI-471; ÖTİL *yâğ*-, II-56;

- “aydınlatmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâk-*, II-56;
- “kızdırmak, ısıtmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâk-*, II-56;

yaka: “elbise, giysi yakası”, [Kar.T.] DLT I, 189; KB 2377;

[Har.T.] HŞ 3728;

[Kıp.T.] CC-I 50b/9; KMTT 20a/2; K 50b/4; EDM 12b/8; RS 205b-35; GT 314/4; İM 486b/4; MGİ 203a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 7; YED 41/4; D 291; LD 912; LGN 26/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 12/3; NC 5a/5; ŞHD 184b-11;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâka*, II-54;

- “yaka, hudut, taraf, kenar, kıyı”, [ET.] Ş.U. D 8; [Har.T.] AKYB a.III.18; HAP 24: 31; NF 95-7; [Kıp.T.] K 107a/3; BM 19a/1; GT 202/5; İM 298b/4; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 741; LD 277; [Çağ.T./K.D] HBD 178/3; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 69a-3; [Çağ.Leh.] YUTS 455; UTİL VI-468; ÖTİL *yâka*, II-54;
- “göğüsle giyecek arasındaki kısım, koyun”, [Har.T.] HAP 28: 32;
- “sahil”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâka*, II-54;

yakıg: “(vücuttaki) şiş vb. üzerine konan yakı”, [Kar.T.] DLT I, 407;

yakıl- (I): “dokunmak”, [Kar.T.] DLT III, 81;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2508;

yakıl- (II): “yakılmak”, [Kar.T.] R 4: 55;

[Har.T.] HŞ 1093;

[Kıp.T.] K 153a/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 705; YED 194/4; LD 549; LGN 90/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 65/5; ŞHD 11a-6; BD 533/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèkil-*, 464; UTİL *yèkil-*, VI-715;

yakın:

(1) “yakın, az bir ara ile ayrılmış, uzak olmayan”, [Kar.T.] DLT III, 22; R 50: 16; KB 3483; TİEMKök 2: 186;

[ET.] AYÖlmez 149/5; Üİ 122b/6;

[Har.T.] AKYB K.VII. 36; MM 102-2; HAP 6: 99; NF 39-14; HŞ 1229;

[Kıp.T.] KMTT 27a/2; K 74b/8; EDM 21a/2; RS 203b-20; GT 109/9; İM 327b/7; MGİ 56a/2; MES 30b/3; MG 10b/8; BVÖzgür 28/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 188/3; LD 773; LGN 4/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 150/6; NC 17b/5; ŞHD 58a-12; MA A59b/4; BD 96/3; BTD XLVI/4;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70b-11; ŞRT 35b/09;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèkin*, 464; UTİL *yèkin*, VI-715;

(2) “aralarında sıkı ilişki bulunan, kardeşlerden daha yakın olan (kişi), hısım”, [Kar.T.] DLT III, 22; AH 174;

[Har.T.] HAP 26: 101;

[Kıp.T.] GT 156/5; İM 260a/7;

[Çağ.Leh.] UTİL *yèkin*, VI-716;

- “neredeyse aynısı”, [Çağ.Leh.] UTİL *yèkin*, VI-716;

yakınlık: “dostluk, yakınlık”, [Kar.T.] R 38: 25; TİEMKök 17: 57;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèkinlik*, 464; UTİL *yèkinlik*, VI-720;

- “yakın olma durumu, yakınlık”, [Kıp.T.] K 114a/5; [Çağ.T./K.D] NC 30b/5; MA A69a/6; [Çağ.Leh.] YUTS *yèkinlik*, 464; UTİL *yèkinlik*, VI-720;
- “cinsel olarak yakınlaşma”, [Har.T.] MM 169-2;

yakınrağ:

(1) “daha yakın”, [Kar.T.] R 33: 59;

(2) “dünya”, [Kar.T.] R 16: 30;

yakın tiriglik: “dünya”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 204;

yakış- (I): “yaklaşmak, yanaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 74; KB 3036;

yakış- (II): “yakı yakmada yardım etmek”, [Kar.T.] DLT III, 74;

yakı yuki: “kendini aşağı görüp yaltaklanan (adam)”, [Kar.T.] DLT III, 25;

yaklık: “yakınlık”, [Kar.T.] KB 3335;

yakrı: “hayvanî yağ, içyağı”, [Kar.T.] DLT III, 31;

yakrıkan (I): “buz yağı, buz kesilirken saçılan ve yağa benzeyen şey”, [Kar.T.] DLT III, 56;

yakrıkan (II): “findık büyüülüğünde taneleri olan, taneleri saçılıp dökülen ve dudak yarasının tedavisinde kullanılan bir bitki”, [Kar.T.] DLT III, 56;

yakrıkan-: “(koyun vb.lerinin) yağı artmak, yağlı olmak”, [Kar.T.] DLT III, 203;

yakşı: “güzel, iyi”, bk. **yağşı**, [Kar.T.] KB 3855;

[Kıp.T.] CC-I 35a/1; KMTT 26b/13;

yaktur- (I): “yakmak için emir vermek, yaktırmak”, [Kar.T.] DLT III, 96;

[Har.T.] HŞ *yağıt*-, 1862;

[Çağ.Leh.] YUTS 455; UTİL VI-469;

yaktur- (II): “dokundurtmak”, [Kar.T.] DLT III, 96;

yaktur- (III): “yakı yakmak için emretmek, yakı yaktırtmak”, [Kar.T.] DLT III, 96;

[Çağ.Leh.] YUTS 455; UTİL VI-469;

yakun: “yakın, aralarında sıkı ilgi bulunan”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 55;

yakur- (I): “yaklaştırmak”, [Kar.T.] DLT III, 68; KB 6617;

yakur- (II): “derin nefes almak ve nefes darlığı tutmak”, [Kar.T.] DLT III, 68;

yal (I): “ense”, bk. **yalığ**, [Kar.T.] KB 5801;

yal (II): “ücret, maaş, kira, karşılık”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 51;

[Kıp.T.] K 161b/5; İM 365b/1;

- “kiralamak; ücret karşılığı birini çalıştırmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yállä-*, II-32⁸⁵⁵;

yal: “yele”, bk. **yalığ**.

yal- (I):

(1) “(ateş) alevlenmek”, [Kar.T.] DLT III, 63;

[Kıp.T.] K 147a/2;

(2) “(güneş, yıldız vb. için) parlamak”, [Kar.T.] KB 415;

yal- (II): “(güneş için yüzü) yalamak”, [Kar.T.] DLT III, 63;

yal- (III): “(yara) zonklamak”, [Kar.T.] DLT III, 63;

yala: “ töhmet altında bırakma, itham, iftira, suçlama”, [Kar.T.] DLT III, 25; TİEMKök 4: 20;

[ET.] AYÖlmez 153/6;

[Çağ.Leh.] YUTS 455; UTİL VI-477;

- “hata, suç”, [Kıp.T.] CC-II 57b/36b;

yala-: “suçlamak, itham etmek”, [Kar.T.] DLT III, 89;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2543;

yalaçı: “herkesi, her konuda itham eden (adam)”, [Kar.T.] DLT III, 35;

yalaçı yuga: “yufka ekmek”, [Kar.T.] DLT III, 35;

yalaçı yuvga: “bir çeşit yufka”, [Kar.T.] DLT III, 35;

yalal-: “suçlanmak, itham edilmek”, [Kar.T.] DLT III, 82; 147a/2;

yalavaç:

(1) “elçi, elçi olarak gönderilen kimse”, bk. **yalawaç**, [Kar.T.] DLT III, 47; KB 2639;

[ET.] BK *yalabaç*, D 39; IBTekin *yalabaç*, 11; Hua. 103;

[Har.T.] HŞ 123;

⁸⁵⁵ *yäl* kelimesi bulunmamasına rağmen bu kelimesinin *yállä-* şeklinde devam ettiği görülmektedir.

(2) “peygamber”, bk. **yalawaç**, [Kar.T.] DLT III, 47; R 36: 52; KB 2598; TİEMKök 2: 87;

[Har.T.] HAP 5: 15; HŞ 4643;

[Kıp.T.] KMTT 3a/4; K 109a/6; EDM 2a/7; RS 186a-2;

yalawaç:

(1) “hakanın elçisi”, bk. **yalawaç**, [Kar.T.] DLT III, 47;

[ET.] Alt. *yalabaç*, II c, 2;

[Har.T.] HAP 12: 50;

(2) “peygamber, yüce Allâh’ın elçisi”, bk. **yalawaç**, [Kar.T.] DLT III, 47; TİEMKök 3: 49;

[Har.T.] HAP 9: 88; NF 230-6;

[Kıp.T.] BM 8b/6⁸⁵⁶;

yalawar: “Uygur Lehçesinde hükümdarların elçisi”, [Kar.T.] DLT III, 47;

yalbar-: “acındırarak ısrarla istemek, yalvarmak”, bk. **yalwar-**, [Kar.T.] TİEMKök 6: 63;

[ET.] IBTekin 19;

[Har.T.] HAP 23: 65; NF 355-4; HŞ 3650;

[Kıp.T.] CC-I 24b/16; K 93a/3; İM 381b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2281; LGN 24/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 250/7; HBD 192/4; ŞDG 31/1; ŞHD 179b-7; BD 29/2; Abuş.
1036;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 99b-7;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâlbâr-*, II-32;

- “dua etmek”, [Kıp.T.] CC-II 62a/10;
- “yakınmak, sızlanmak, inlemek”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 61: 6;

yalçık: “ay”, [Kar.T.] KB 137;

⁸⁵⁶ Arapça الرسول al kelimesinin karşılığı olarak verilen يَلَوُج kelimesini Zajaczkowski yalawaç şeklinde Al-Turk ise *yalawaç* şeklinde okumuştur.

- “gündelikçi, ırgat”, [Kıp.T.] CC-II *yalçı*, 82b/17;

yaldır- ~ **yaldıra-**: “(güneş) parlamak, ısıldamak, (şimşek, ateş vb.) az ışık vermek”, bk. **yaltur-**, [Kar.T.] DLT III, 437;

[Kıp.T.] K *yaldıra-*, 13a/4; K *yaldırı-*, 97a/9;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *yaldıra-*, 120b-10;

[Çağ.Leh.] YUTS *yaltiri-*, 457; UTİL *yaltırı-*, VI-481; ÖTİL *yiltirä-*, II-268;

yaldırık ~ **yuldrık**:

(1) “parlak, ışıltılı (nesne)”, [Kar.T.] DLT III, 432;

[ET.] Üİ *yaltrık*, 104a/9;

[Kıp.T.] K *ılđuruğ*, 37a/1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yiltirâğ*, II-269;

(2) “süslü (kadın)”, [Kar.T.] DLT III, 432;

- “ışıltı, parlaklık”, [Çağ.Leh.] UTİL *yalt*, VI-480; ÖTİL *yilt*, II-268;

yalğa-: “yalamak”, [Kar.T.] DLT III, 306; KB 2888;

[ET.] IB 18; AYÇağ 639/14;

[Har.T.] HŞ *yala-*, 2451;

[Kıp.T.] CC-II *yala-*, 58a/15; KMTT *yala-*, 37b/6; K 74b/9; K *yala-*, 70a/1; EKK *yala-*, 82b/8; BM *yala-*, 80b/6; İM *yala-*, 110a/1; BVAğar *yala-*, 37a/22;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *yala-*, 139a-9;

[Çağ.Leh.] YUTS *yali-*, 456; UTİL *yaltı-*, VI-494; ÖTİL *yälä-*, V-104;

- “(rüzgar) okşamak, değmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *yaltı-*, VI-494; ÖTİL *yälä-*, V-104;
- “(deniz, nehir) yıkamak”, [Çağ.Leh.] UTİL *yaltı-*, VI-494;
- “(ayakkabı) giymek”, [Çağ.Leh.] UTİL *yaltı-*, VI-494;

yalğan:

(1) “ yalan”, [Kar.T.] DLT III, 37; AH 152; R 34: 43; KB 1326; TİEMKök 6: 116;

[Har.T.] AKYB K.IV. 15; HAP 46: 11; HAP *yalğan*, 25: 72; NF 16-1; HŞ 961;

[Kıp.T.] CC-II 66b/8; KMTT *yalan*, 28b/2; K 6b/6; EDM 20b/10; BM *yalan*, 77a/5; RS 205c-45; GT 331/12; İM 86b/6; KFLT 411b/20; MGİ 74a/1; MES *yalan*, 37b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 86: 3; MSD 125; YED 22/3; LD 994; LGN 38/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 37/5; NC 29a/1; HBD 84/7; ŞHD 54b-8; MA A23a/6; BD 4/13; MDF 1426; BTĐ XI/5; Abuş. 1036;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 101a-16;

[Çağ.Leh.] YUTS *yalan*, 455; YUTS 456; UTİL VI-482; ÖTİL *yâlğan*, II-33;

(2) “ (kişi) yalancı”, [Kar.T.] DLT III, 37; R 9: 42;

[Har.T.] HAP 11: 27;

(3) “büyü, sihir”, [Kar.T.] R 43: 30;

- “uydurma, sahte”, [Har.T.] HAP 37: 86;
- “iftira atmak”, [Kıp.T.] İM *yalğan çat-*, 15b/5;
- “yalanlamak”, [Kıp.T.] İM *yalğanğa tut-*, 5a/4; KFLT *yalğanla-*, 282b/10;
- “sahte”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâlğan*, II-33;

yalğan-: “yalanmak”, [Kar.T.] DLT, III, 110;

[Har.T.] HŞ *yalan-*, 3028;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *yalan-*, 255/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *yalan-*, 455; UTİL *yalan-*, VI-479;

yalğançı:

(1) “yalancı”, [Kar.T.] R 43: 20; TİEMKök 7: 66;

[Har.T.] HAP 16: 105; NF 344-17;

[Kıp.T.] EDM 22a/12; İM 22b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2226;

[Çağ.T./K.D] NC 36b/1; ŞHD 166b-10; BD 413/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *yalğançı*, 456; UTİL VI-484; ÖTİL *yâlğânçı*, II-34;

(2) “sihirbaz, büyücü”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 109;

yalğançılık: “sihirbazlık, büyücülük”, [Kar.T.] TİEMKök 10: 77;

- “yalancılık”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-484; ÖTİL *yâlğânçılık*, II-34;

yalgandur-: “yalanlamak, yalan saymak”, [Kar.T.] DLT III, 116;

[Har.T.] HAP 46: 8; NF 351-5;

yalğanlan-: “imandan döndürülmek”, [Kar.T.] R 40: 63;

- “yalancı çıkarmak, yalanlamak”, [Har.T.] NF *yalğanla-*, 186-7; [Çağ.Leh.] YUTS *yalğanli-*, 456;
- “sahte, yalan”, [Kıp.T.] CC-I *yalğanlap*, 30b/17;
- “yalan söylemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâlğânlä-*, II-34;

yalğanlık: “yalan olma hali”, [Kar.T.] R 37: 151;

[Çağ.Leh.] YUTS *yalğanlık*, 456; ÖTİL *yâlğânlık*, II-34;

yalgaş-: “(birden çok kişi) yalamak, yalaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 103;

[Çağ.Leh.] YUTS *yalaş-*, 456; UTİL *yalaş-*, VI-477;

yalgat-: “yalatmak”, [Kar.T.] DLT II, 354;

[Kıp.T.] BVAğar *yalat-*, 37a/23;

[Çağ.Leh.] YUTS *yalat-*, 456; UTİL *yalat-*, VI-477;

yalgu: “Oğuz lehçesinde rezil, alçak”, [Kar.T.] DLT III, 33;

yalguz: “tek, yalnız, sadece”, bk. **yañluz**, [Kar.T.] R 43: 33;

[ET.] AYÖlmez *yalañuz*, 162/20;

[Har.T.] MM 255-1; HAP 60: 4;

[Kıp.T.] CC-I 35a/11; CC-II *yalgız*, 70b/3; K 16a/4; BM 12a/2; RS 204a-1; GT 167/3; İM 134a/7; KFLT 245b/14; KFLT *yaluğuz*, 278a/31; MES *yalanuz*, 20b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 38a/393; LGN 26/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 222/5; NC 34b/1; MDF 1041; Abuş. 1036;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâlğiz*, II-33;

- “yanında başkaları bulunmayan, tek başına, yalnız”, [Har.T.] MM 153-2; HAP 19: 80; NF 37-8; HŞ 1089; [Kıp.T.] GT 103/5; BVÖzgür *yalığuz*, 119/3; [Çağ.T./K.Ö.D] GD 94: 7; MSD 705; YED 132/6; LD 493; [Çağ.T./K.D] HBD 154/5; ŞHD 104a-6; MA A9a/13; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 77a-15; [Çağ.Leh.] YUTS 456; UTİL VI-485; ÖTİL *yâlğiz*, II-33;
- “desteksiz, yardımsız”, [Har.T.] AKYB K.VII. 37;
- “tek, eşsiz, vahit”, [Har.T.] HAP 74: 11;
- “tek, eşi ve benzeri olmayan, Esmâ’ül hüsnadan El-Vahid”, [Har.T.] HAP 112: 1;

yalığ (I): “eyerin ön ve arka kayışı”, [Kar.T.] DLT III, 13;

- “tayları bağlamak için kullanılan ip”, [Kıp.T.] BVAğar *yalı*, 49b/17;

yalığ (II): “horozun ibiği”, [Kar.T.] DLT III, 13;

yalığ (III): “(at) yele”, bk. **yıl**, [Kar.T.] DLT III, 13;

[Kıp.T.] CC-II *yalı*, 81b/14; MG *yal*, 9b/7;

[Çağ.Leh.] YUTS *yal*, 455; UTİL *yal*, VI-477; ÖTİL *yâl*, II-32;

- “ak yeleli”, [Kar.T.] DLT *yalğıl*, III, 228;

yalıglan- (I): “(horozun) ibiği çıkmak”, [Kar.T.] DLT III, 114;

yalıglan- (II): “(atın) yelesi çıkmak”, [Kar.T.] DLT III, 114;

yalım: “sarp, yalçın, dik”, [Kar.T.] DLT III, 19; KB 1698;

[ET.] IB 59;

yalın: “ateşin alevi, alev”, bk. **yalın**, [Kar.T.] DLT III, 23; KB 2579;

[ET.] AYÖlmez 193/18;

[Har.T.] HAP *yalın*, 55: 35; NF *yalın*, 18-8;

[Kıp.T.] CC-I 53a/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 202: 2; LGN 39/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 52/7; BTĐ XXXVII/3; Abuş. 1036;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâlkin*, II-33;

yalın: “çıplak”, [Kar.T.] DLT III, 373; AH 287; R 20: 118; KB 1098; TİEMKök 2: 264;

[ET.] KT *yalan*, D 29;

[Har.T.] HAP 2: 264; NF 80-2; HŞ 2481;

[Kıp.T.] K 85b/1; BM *yalın*, 39a/8; RS *yalın* ~ *yalın*, 203b-10; GT *yalın*, 180/2; GT *yalan*, 115/2; İM 97a/4; İM *yalan*, 33b/7; KFLT 171a/11; MG *yalan*, 84a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 51a/526;

[Çağ.T./K.D] NİD *yalan*, 15/6; HBD *yalan*, 142/1; ŞHD *yalanaç*, 188b-7; MA *yalan*, A15b/14; MA 1514(B); MDF *yalan*, 913; Abuş. *yalan*, 1036;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *yalanğaç*, 23a/02;

[Çağ.Leh.] YUTS *yalan*, 455; UTİL *yalan*, VI-478; ÖTİL *yäläng*, V-104;

- “kınsız kılıç”, [Kıp.T.] MG *yalan*, 92a/3;

yalın- (I): “çıplaklaşmak, çıplak olmak”, [Kar.T.] DLT III, 85; KB 5243;

yalın- (II): “yanmak”, [Kar.T.] KB 121;

- “parlamak”, [Har.T.] HŞ 1574;
- “herhangi bir duygu için yoğun olarak yaşamak”, [Har.T.] HŞ 1689;

yalın- (III): “kibirlenmek, böbürlenmek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 36;

- “yalvarmak”, [Çağ.T./K.D] NC 17b/5; BD 480⁸⁵⁷; ML 153-154; [Çağ.Leh.] UTİL *yēlin-*, VI-733; ÖTİL *yālin-*, V-106;

yalındak: “çıplak (adam vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 51;

yalın kılıç: “yalın kılıç”, [Kar.T.] DLT III, 373;

yalınlan-: “alevlenmek”, [Kar.T.] AH 339;

[Har.T.] HAP 92: 14; HŞ 2811;

[Kıp.T.] K 28a/3;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yālqinlän-*, II-33;

- “civelenmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yālqinlän-*, II-33;

yalınula-: “yalnu (salıncak) oynamak”, [Kar.T.] DLT III, 411;

yalq-:

(1) “ yağlı yemekten, yağdan bıkmak, bıkmak, usanmak”, [Kar.T.] DLT III, 435;

(2) “bir şey yapmaktan veya bir şeyden bıkmak, usanmak”, [Kar.T.] KB 6628; TİEMKök 2: 282;

[ET.] AYTök 1199;

[Har.T.] HAP 41: 38;

[Kıp.T.] K 76b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 662;

[Çağ.Leh.] YUTS *yalq-*, 456;

- “üşenmek”, [Har.T.] HAP 2: 282;
- “tembel”, [Çağ.Leh.] YUTS *yalqav*, 456; UTİL *yalqav*, VI-486;

⁸⁵⁷ *Yād iylemediḡ herḡiz munça ki yalınıp min / sin mini saḡınmay sin min sini saḡınıp min* şeklinde geçmektedir.

yalma: “ kaftan, örtü “,[**Kar.T.**] **DLT** III, 34;

[**ET.**] **KT** D 33;

yalıu: “cariyelerin bir oyunu, salıncak”, [**Kar.T.**] **DLT** III, 330;

yalıu-: “tutuşmak”, [**Kar.T.**] **KB** 5972;

yalıuk ~ yalınuk (I):

(1) “Âdem (sav.)’in adı”, [**Kar.T.**] **DLT** III, 384;

(2) “insan, insanoğlu”, [**Kar.T.**] **DLT** III, 385; **KB** 2472;

[**ET.**] **AY**Ayazlı *yalıuk*, 1198; **UM** I *yalıuk*, 72;

yalıuk (II): “ Oğuz, Kıpçak ve Suvarlarda odalık”, [**Kar.T.**] **DLT** III, 385;

yalıus: “ yalnız, tek başına”, [**Kar.T.**] **DLT** II, 384;

[**ET.**] **Ç.** *yalıus*, IV, 1; **AYÇetin** *yalıuz*, 833; **İBTekin** *yalıus*, 40;

yalıuz: “yalnız”, [**Kar.T.**] **KB** 3361; **TİEMKök** 19: 80;

[**Kıp.T.**] **KMTT** *yalıkız*, 27b/10; **BM** *yalıuz*, 9a/10; **KFLT** *yalıuz*, 5a/8;

yalıuzluk: “yalnızlık”, [**Kar.T.**] **KB** 5836;

yalpı: “derinliği olmayan tabak vb. ahşap eşya”, [**Kar.T.**] **DLT** III, 30;

yalıt: “yalçın (dağ vb.), sert (yalçın) olan şey”, [**Kar.T.**] **DLT** III, 7;

yalıtga: “alay etme, istihza”, [**Kar.T.**] **DLT** III, 432;

yalıtur-: “(ateş) alevlenmek, parlamak”, bk. **yaldır- ~ yaldıra-**, [**Kar.T.**] **DLT** III, 97;

[**ET.**] **AYÇag** 630/19;

[**Kıp.T.**] **K** *yaldır-*, 121a/2;

yalu: “ tayların bağı, kısraaktan kımız için süt sağılırken tayların bağlandığı ip”, [**Kar.T.**] **DLT** III, 26;

yalwa-: “yalamak”, bk. **yalga-**, [**Kar.T.**] **DLT** III, 307;

yalwan-: “dilini çıkarmak, dilini ağzının içinde dolaştırmak, yalanmak”, [**Kar.T.**] **DLT** III, 310;

yalwar-: “ yalvarmak, (birine) sığınıp ondan bir şey istemek”, [**Kar.T.**] **DLT** III, 100; **R** 16: 53; **KB** 1483; **TİEMKök** 16: 53;

[ET.] *IB yalbar-*, 30; *AYÖlmez yalbar-*, 196/6; *AYÇetin yalvar-*, 601; *UM I yalvar-*, 40;

[Har.T.] *MM* 55-4; *HAP* 16: 53;

[Kıp.T.] *BM* 41a/8;

[Çağ.Leh.] *YUTS yalvur-*, 457; *UTİL yalvur-*, VI-491;

yam (I): “ çer çöp, pislik”, [Kar.T.] *DLT* III, 5; *KB* 2817;

[ET.] *AYTok* 3463;

yam (II): “ göz vb. yerlerdeki pislik, çapak”, [Kar.T.] *DLT* III, 5;

yama-: “ yamamak, onarmak”, [Kar.T.] *DLT* III, 91;

[Kıp.T.] *CC-I* 24b/24; *K* 95b/3;

[Çağ.Leh.] *YUTS yami-*, 457; *ÖTİL yämä-*, V-111;

yamağ: “yama”, [Kar.T.] *DLT* III, 28;

[Har.T.] *NF* 105-15;

[Kıp.T.] *CC-II yamov*, 80b/3b; *K* 95b/4; *EDM yama*, 12b/8;

[Çağ.Leh.] *YUTS yamağ*, 457; *UTİL yamağ*, VI-495; *ÖTİL yämâğ*, V-111;

- “(kötü bir şey veya kimse) birinin üstüne kalmak, yük olmak, yamanmak”, [Kıp.T.] *BM yamala-*, 45b/3;
- “yamalı”, [Çağ.Leh.] *UTİL yamağ*, VI-495; *ÖTİL yämâğ*, V-111;

yamağlıg (I): “ yamalı”, [Kar.T.] *DLT* III, 49;

[Çağ.T./K.Ö.D] *MEs. yamağlıg*, 51b/535; *GD yamağlıg*, 220: 3;

yamağlıg (II): “ bez yamamak için hazırlanmış kumaş vb. bir şeyin parçası”, [Kar.T.] *DLT* III, 51;

yamagu: “yamanmaya değer, yamanacak (elbise vb.)”, [Kar.T.] *DLT* III, 36;

yamal-: “ (elbise vb.) yamanmak”, [Kar.T.] *DLT* III, 82;

[Çağ.Leh.] *YUTS* 457; *UTİL* VI-496;

yaman: “her şeyin kötüsü, kötü”, [Kar.T.] *DLT* III, 30;

[Har.T.] AKYB A.I. 12; NF 9-14; HŞ 107;

[Kıp.T.] CC-I 35a/3; KMTT 26b/13; EDM 14b/8; EKK 30b/6; RS 203a-19; GT 29/6; İM 297b/4; KFLT 1b/95; MĞİ 2b/5; MES 32a/2; MG 35a/6; BVÖzgür 16/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 69; MEs. 17a/168; GD 73: 7; MSD 189; YED 316/6; D 342; T 119; LD 649; LGN 30/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 75/3; Mün. 1b/13; NC 15b/10; SM 21; HBD 115/1; ŞDG 19/4; ŞHD 100a-13; MA A33b/15; BD 4/14; MDF 88; BTĐ XX/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 66b-9;

[Çağ.Leh.] YUTS 457; UTİL VI-496; ÖTİL *yāmān*, II-35;

- “cüz zam”, [Kar.T.] DLT *yaman ig*, III, 30;
- “kişi için asi, kötü”, [Har.T.] NF ; [Çağ.Leh.] UTİL VI-496;
- “şiddetli, yoğun, ağır, ciddi, yaman (sevda, hastalık)”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 77: 4; YED 71/5; [Çağ.Leh.] UTİL VI-496; ÖTİL *yāmān*, II-35;
- “suç, ayıp, günah, kötülük”, [Kıp.T.] CC-II 61a/5-6; [Çağ.Leh.] UTİL VI-496; ÖTİL *yāmān*, II-35;
- “vahşi, tehlikeli”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-496;
- “son derece, oldukça”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-496; ÖTİL *yāmān*, II-35;
- “tecrübesiz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yāmān*, II-35;
- “ahlaksız, şerefsiz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yāmān*, II-35;

yaman-: “kendisi yamamak”, [Kar.T.] DLT III, 85;

yamaş-⁸⁵⁸ (I): “(yere) yapışmak, sürüklenmek”, bk. **mayış-**, [Kar.T.] DLT III, 189;

[Çağ.Leh.] YUTS 457; UTİL VI-495; ÖTİL *yāmāş-*, V-111;

yamaş- (II): “yamalamada yardımcı olmak veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT III, 75;

yamdu: “kasık”, bk. **yemdü**, [Kar.T.] DLT III, 31;

[Kıp.T.] EKK *yamdu*, 68b/10;

yamğur: “yağmur”, bk. **yağmur**, [Kar.T.] DLT III, 38;

[Kıp.T.] CC-I 21a/19; KMTT 5b/9; EDM 2b/2; MG *yamğır*, 79b/1; MG 80a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 257; D 88; LD 374;

⁸⁵⁸ Kaşgarlı Mahmut’a göre bu kelime ters çevirme yoluyla *mayış-* kelimesinin başka bir şeklidir.

[Çağ.T./K.D] NİD 369/1; HBD 78/3; ŞDG 1/7; ŞHD 80b-10; MDF 1044; Abuş. 1036; Abuş. *yamkur*, 1036;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 68b-4;

[Çağ.Leh.] YUTS 457; UTİL VI-503; ÖTİL *yâm gîr*, II-35;

yamız: “kasığın iki yanı; kalça kemiğinin iç uçları”, [Kar.T.] DLT III, 10;

[Kıp.T.] BVÖzgür 108/3;

yamla:- “silip süpürmek, temizlemek”, [Kar.T.] DLT III, 310;

yamlan: “bir çeşit sıçan”, [Kar.T.] DLT III, 37;

yamlaş:- “süpürmede yardım etmek”, [Kar.T.] DLT III, 105;

yamlat:- “süpürmek”, [Kar.T.] DLT II, 356;

yamlığ: “çapaklı (göz)”, [Kar.T.] DLT III, 42;

yamraş:- “(keçiler, kuzulara) karışmak, (kuzular, annelerine) karışmak”, [Kar.T.] DLT III, 102-103;

- “yayılmak, karışmak”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-503;

yam tüş:- “(göz vb.) çapaklanmak”, [Kar.T.] DLT III, 42;

yan (I): “yan, yan taraf, kenar”, [Kar.T.] DLT II, 19; R 20: 80; KB 4114; TİEMKök 18: 17;

[ET.] Ton. 26; AYTok 2790;

[Har.T.] AKYB K.VII. 50; MM 291-2; HAP 22: 36; HŞ 1182;

[Kıp.T.] KMTT 22a/5; K 159a/5; EDM 13a/14; EKK 68a/13; RS *yan ~yan*, 205c-36; GT 141/7; İM 467a/3; İM *yan*, 374a/8; KFLT 150b/18; MGİ 57b/6; MES 19a/2; MG 21b/3; BVÖzgür 24/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 16b/164; GD 73: 1; MSD 749; YED 65/6; D 529; LD 386; LGN 56/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 43/4; NC 35b/5; SM 154; HBD 15/1; ŞHD 104a-9; MA A29a/9; BD 149/2; MDF 1061; BTD LI/3; Abuş. 1037;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *yağ*, 74a-1⁸⁵⁹; ŞT 81b-7;

⁸⁵⁹ *yan*> *yan*; *yağ*>*yağ* olabilir.

[Çağ.Leh.] YUTS *yağ*, 455; YUTS 458; UTİL *yağ*, VI-468; UTİL VI-506; ÖTİL *yân*, II-36, 37;

- “huzur, nezd”, [Har.T.] HAP 4: 82; [Çağ.T./K.D] Mün. 2b/18;
- “kenar, kıyı”, [Har.T.] HAP 28: 30;
- “yanal”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-506;
- “cep, kese”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yân*, II-37;
- “bir kimseye yakın olan yer, yanı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yân*, II-37;

yan (II): “kalça kemiği”, [Kar.T.] DLT III, 160;

[Kıp.T.] K 153b/1;

yan (III): “nesnenin kalıbı, kalıp”, [Kar.T.] DLT III, 361;

yañ: “adet, kaide”, [Kar.T.] KB 1931;

[Har.T.] HŞ 527;

yan- (I):

(1) “dönmek, geri dönmek”, [Kar.T.] DLT III, 64; R 8: 38; TİEMKök 8: 38;

[ET.] Ton. 37; AYUçar 1173;

[Kıp.T.] GT 132/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 35a/364; GD 140: 7; LD 2492; LGN 29/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 66/1; ŞHD 183b-10; Abuş. 1037;

[Çağ.Leh.] YUTS 458; UTİL VI-520; ÖTİL *yân-*, II-40;

(2) “vazgeçmek, yüz çevirmek, reddetmek”, [Kar.T.] DLT III, 65; R 5: 54; TİEMKök 9: 129;

[Har.T.] MM 360-4;

[Kıp.T.] K 151b/5;

[Çağ.T./K.D] MA 2171(B);

[Çağ.Leh.] UTİL VI-520;

(3) “tövbe etmek, suçtan dönmek”, [Kar.T.] R 38: 34; TİEMKök 7: 153 ;

(4) “başka bir şekle dönmek, olmak”, [Kar.T.] R 36: 39;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-520;

- “dönmek, yönelmek”, [Har.T.] HAP 39: 54;
- “bir şeyin etrafında dönmek”, [Çağ.T./K.D] BD 90/5;

yan- (II): “kusmak”, [Kar.T.] DLT III, 65;

yan- (III): “tehdit etmek”, [Kar.T.] DLT III, 64;

[Kıp.T.] CC-I *yant-*, 18a/34;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yân-*, V-115;

yan- (IV): “yanmak, tutuşmak, alev almak”, [Kar.T.] DLT III, 65; R 19: 4;

[Har.T.] HAP 27: 7; HŞ 1774; NF 217-6;

[Kıp.T.] CC-II 63b76-7; K 11b/4; BM 33b/9; GT 259/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 24a/246; GD 104: 1; MSD 562; YED 81/5; D 378; T 98; LD 1249; LGN 5/9;

[Çağ.T./K.D] HBD 117/7; ŞHD 11a-10; MA A16b/5; BD 46/3; MDF 1119; Abuş. 1037;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 28a/04;

[Çağ.Leh.] YUTS 458; UTİL VI-521; ÖTİL *yân-*, II-40;

- “ışık vermek, aydınlatmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yân-*, II-40;
- “ışık saçmak, parlamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yân-*, II-40;
- “fazla ısınmak, kızmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yân-*, II-40;
- “cilvelenmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yân-*, II-40;
- “öfkelenmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yân-*, II-40;
- “(yapmak için) sabırsızlık duymak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yân-*, II-40;

yana (I): “Oğuz lehçesinde ırmağın kenarı”, [Kar.T.] DLT III, 369;

- “yan, taraf, kenar”, [Har.T.] MM *yana*, 371-4;

yana (II): “ikinci defa, tekrar, yine, ve; sonra”, bk. **yime**, [Kar.T.] DLT III, 26; R 4: 25; KB 870; TİEMKök 2: 56;

[ET.] AYÇetin 123; UM I 37; IBTekin 57; Hua. 173; Üİ 101a/4;

[Har.T.] MM 126-4; HŞ 1006; NF 2-10; AKYB *yene*, K.V. 18;

[Kıp.T.] CC-I 31a/16; CC-II *yene*, 74b/11-12; KMTT 61a/7; K 113b/3; GT 4/6; İM 204a/3; MG 95a/4; MG *yine*, 94b/5; BVÖzgür *yine*, 8/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 10a/96; GD 1: 5; MSD 86; YED 378; YED *yaña*, 47/6; YED *yine*, 75/7; D 275; D *yine*, 330; LD 294; LGN 2/9; LGN *yine*, 70/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 14/5; ÇH 10; NC 8a/15; SM 102; HBD 1/1; ŞDG 4/3; ŞHD 6a-13; MA A3a/2; BD 3/8; MDF 39; BTd XXII/8; BTd *yene*, LX; BTd *yène*, XXXIX/2; Abuş. 1037;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 91a-18; ŞRT 5a/03;

[Çağ.Leh.] YUTS 458; YUTS *yene*, 463; ÖTİL *yänä*, V-111;

yana-: “himayesine vermek, birinin bakımıyla ilgili görevlendirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 37;

[Har.T.] HAP 3: 37;

- “yaklaştırmak, kavuşturmak”, [Har.T.] HAP 20: 22;
- “himayesine almak”, [Har.T.] HAP 20: 40;
- “yanaştırmak, bitiştirmek”, [Kıp.T.] K 49b/2;

yanak (I): “ağzın iki tarafında, dişlerin oturduğu kemik, çene kemiği”, bk. **yañaq**, [Kar.T.] DLT III, 376;

[Kıp.T.] CC-I 47b/19; EKK 68a/7;

[Çağ.Leh.] UTİL *yañaq*, VI-473; ÖTİL *yânâq*, II-40;

- “damak”, [Kıp.T.] EDM 13a/8;

yanak (II): “bir şeyin yanı, taraf, kenar”, [Kar.T.] DLT I, 434;

[Har.T.] MM 292-4;

yanak: “yanak”, bk. **yanak**, [Kar.T.] AH C 26;

[Har.T.] HAP 31: 18; HŞ 4550;

[Kıp.T.] CC-II 63b/17-18; KMTT 21a/11; K 69a/7; EDM 13a/4; RS 198b-22; GT 236/2; İM 168a/5; MĞİ 203a/6; MG 21a/9; BVÖzgür 101/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 67: 1; MSD *yağ*, 272; MSD 742; YED 135/1; D 599; T 234; LD 2409;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 33a-13; MA D50a/9;

[Çağ.Leh.] YUTS 459;

yağalduruk: “kepeneğin omuzlarına dikilen, tipi ve yağmurdan korunmak için başa örtülen keçe parçası”, [Kar.T.] DLT III, 389;

yağan (I): “sadece başı beyaz olan alakarga”, [Kar.T.] DLT III, 240;

yağan: “fil”, bk. **yagan**, [Kar.T.] KB 3391;

yanaş-: “yanaşmak, yaklaşmak”, [Kar.T.] KB 3140;

[Har.T.] MM 117-1; HŞ 1367; NF 179-8;

[Kıp.T.] İM 181b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *yandaş-*, 14: 1; YED *yendeş-*, 136/6;

[Çağ.T./K.D] NİD *yandaş-*, 257/6;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 76b-13;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yânüş-*, II-37;

yançak⁸⁶⁰: “geveze, hezeyan şeklinde konuşan”, [Kar.T.] DLT I, 467;

yançat⁸⁶¹: “baş ağrıtabilecek kadar çok konuşmak”, [Kar.T.] DLT II, 359;

yançıl-: “incinmek, ezilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 3;

[Har.T.] NF 338-3;

[Kıp.T.] BVÖzgür 121/5;

- “yarılmak”, [Har.T.] NF 338-3;

⁸⁶⁰ Atalay *yağşak* şeklinde okumuş.

⁸⁶¹ Atalay *yağşat-* şeklinde okumuş.

- “ezmek”, [Kıp.T.] CC-II *yanç-*, 69b/16; [Çağ.T./K.D] Abuş. *yanç-*, 1037; [Çağ.Leh.] UTİL *yançı-*, VI-515; ÖTİL *yânç-*, V-115;

yançuk: “(para vb. koyulan) kese, küçük torba”, [Kar.T.] DLT II, 250;

[Kıp.T.] CC-I *yançık*, 51b/1; KMTT 20a/7; EDM *yançık*, 10a/14; RS 205a-15; İM *yançık*, 419b/2;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yânçık*, II-41;

- “cep”, [Çağ.Leh.] YUTS 458; UTİL VI-516; ÖTİL *yânçık*, II-41;

yandağ çeker: “kudret helvası”, [Kar.T.] DLT III, 44; R *yandağ şeker*, 7: 160; TİEMKök *yandağ şeker*, 2: 57;

[Har.T.] HAP 7: 160;

- “dulavrat otu”, [Çağ.Leh.] YUTS *yantağ*, 458; UTİL *yantağ*, VI-513;
- “deve diken”, [Kar.T.] DLT *yandak tiken*, III, 44;

yandık: “soysuz (at vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 44;

- “yan, yan koşan at”, [Çağ.Leh.] UTİL *yandağ*, VI-518;

yandru: “tekrar, yeniden”, [Kar.T.] DLT III, 406;

[ET.] AYÖlmez *yanturu*, 163/2; Üİ *yanduru*, 197a/15;

yandur- (I):

(1) “geri döndürmek, çevirmek”, [Kar.T.] DLT III, 98-99; R 63: 5; KB 3092; TİEMKök 9: 9;

[ET.] Ton. 45;

[Kıp.T.] CC-II *yandır-*, 81b/13; K 163b/8; BM 74a/5; KFLT 304b/18;

[Çağ.T./K.D] NİD 360/4; HBD 117/5; ŞHD 137b-2; BD 360; Abuş. 1037;

[Çağ.Leh.] YUTS 458; UTİL VI-518;

(2) “bir şeyi geri vermek, iade etmek, caymak, vazgeçmek”, [Kar.T.] R 59: 6;

[Çağ.Leh.] YUTS 458; UTİL VI-518;

(3) “bir şeyi başka bir çevirmek, dönüştürmek”, [Kar.T.] R 4: 47;

[Çağ.Leh.] YUTS 458;

yandur- (II): “kusmak”, [Kar.T.] DLT III, 98-99;

[Kıp.T.] KMTT *yundur-*, 41a/1;

yandur- (III): “tehdit etmek”, [Kar.T.] DLT III, 98-99;

yandur- (IV): “yakmak, tutuşturmak, ateşe vermek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 17;

[Har.T.] HAP 36: 80; HŞ 2217; NF 299-9;

[Kıp.T.] KMTT 36a/4; K 15b/9; BM 23b/4; RS *yandır-*, 187b-29; İM 86a/4; MGİ 202b/7; BVAğar 24a/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 428; YED 12/5; T 70; LD 2149; LGN 45/3;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 174a-10;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 27b/10;

[Çağ.Leh.] YUTS 458; UTİL VI-519; ÖTİL *yandır-*, II-38;

- “ışık yakmak”, [Kıp.T.] CC-I 3a/17;

yandurğu: “döndürme, men etme”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 36;

yandurıl-: “döndürülmek, geri çevrilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 8;

yandurul-: “döndürülmek, çevrilmek”, [Kar.T.] R 51: 9; TİEMKök 2: 85;

[Çağ.Leh.] YUTS 519;

yanğu: “dönme, dönüş, varış”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 121;

yanı: “yeni”, [Kar.T.] DLT I, 376; AH 195; R 34: 7; KB 492; TİEMKök 2: 189;

[ET.] AYÖlmez 147/12;

[Har.T.] AKYB A.I. 24; HAP 14: 19; HŞ 1423; NF 47-17;

[Kıp.T.] CC-I 39a/4; K *yeñi*, 30a/3; EKK *yengi*, 72a/12; RS 191b-23; GT 6/3; İM 477a/2; KFLT *yiñi*, 34a/22; MGİ *yengi*, 63b/6; MES *yeñi*, 40b/4; MG *yeñi*, 86a/1; BVÖzgür *yiñi*, 17/7; BVAğar *yeñi*, 3a/19;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 52: 3; MSD *yeñi*, 257; YED 22/2; D 141; LD 65; LGN 10/3; LGN *yiñi*, 63/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 134/8; HBD *yanğt*, 159/2; HBD 163/5; ŞDG 5/2; ŞHD 133a-13; MA *yanğt*, A53a/11; MA 1786(B); BD 17/4; MDF 1706; BTD XXXIX/1; Abuş. 1037;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèñi*, 465; UTİL *yèñi*, VI-723; ÖTİL *yängi*, V-113;

- “gün”, [ET.] Ş.U. K 9;
- “taze, henüz, yeni”, [Kıp.T.] K *yiñi*, 12a/5; [Çağ.Leh.] UTİL *yèñi*, VI-723; ÖTİL *yängi*, V-113;
- “duyulmamış, farklı”, [Çağ.Leh.] UTİL *yèñi*, VI-723;
- “bilinmeyen”, [Çağ.Leh.] UTİL *yèñi*, VI-723;
- “yeni başlanmış olan”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yängi*, V-113;

yanıġ (I): “kusma”, [Kar.T.] DLT III, 14;

yanıġ (II): “tehdit”, [Kar.T.] DLT III, 14; TİEMKök 14: 14;

yanıġ (III): “cevap, karşılık”, bk. *yanut*, [Kar.T.] KB 3020;

- “iade edilmiş, geri yollanmış”, [Çağ.Leh.] YUTS *yèniġ*, 465; UTİL *yèniġ*, VI-738;

yanıl-: “yanılmak, şaşırmak, hataya düşmek”, [Kar.T.] AH 353; KB 1969; TİEMKök 12: 97;

[ET.] Or. III; AYÇetin 599; Hua. 23;

[Har.T.] HAP 4: 92; HŞ 4656; NF 245-12;

[Kıp.T.] CC-I 13a/19; K 14a/5; BM *yanğıl*-, 67b/7; GT 104/7; MG 14a/7;

[Çağ.T./ K.Ö.D] MSD 24; LD 2356;

[Çağ.T./K.D] NİD 304/7; ŞHD 70a-1; MA *yanğal*-, B117b/10; MA 484(B); BD 459; MDF 1426;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèñil-*, 465;

yañıla: “tekrar, ikinci defa”, [Kar.T.] DLT III, 381;

[Har.T.] HAP 34: 49;

[Kıp.T.] CC-II *yañla*, 76a/13-14;

[Çağ.T./K.D] MDF *yañla*, 1332;

- “henüz, yeni”, [Kıp.T.] GT *yañla*, 24/13⁸⁶²;
- “son zamanda”, [Çağ.T./K.D] BD *yañla*, 103/2;

yañıla-: yenilemek”, [Kar.T.] DLT III, 406;

[Har.T.] HŞ 1323;

[Kıp.T.] K *yeñile-*, 137b/2; K *yiñile-*, 118b/4; RS 191c-13; İM 336b/1; KFLT *yiñile-*, 354a/52; BVÖzgür *yiñile-*, 18/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèñili-*, 465; ÖTİL *yüngilä-*, V-113;

yañılğan: “unutan ve hata yapan”, [Kar.T.] DLT III, 388;

yañılmas: “yanılmayan, yanılmaz (âlim vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 59;

yañış:

(1) “dönüş, dönülecek yer”, [Kar.T.] R 38: 49; KB 1471; TİEMKök 8: 16;

[Har.T.] HAP 6: 60;

(2) “karşılık, yorum, açıklama”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 21;

yañış-: “kavuşmak, birbirine geri dönmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 230;

[Çağ.Leh.] UTİL *yèniş-*, VI-738;

- “birinin sözüne geri dönmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *yèniş-*, VI-738;

yañku: “yankı”, [Kar.T.] DLT III, 379; KB 4311;

⁸⁶² “24/(2)... *bularnıñ içinde bir oğlan bar idi (13) kim ‘ömriniñ bustānı yaşarıp hüsni gülü yañla 25/(1) açılıp turur idi...*” şeklinde geçmektedir.

[ET.] AYÇetin 645;

[Har.T.] HŞ 651;

yañkula-: “yankılanmak”, [Kar.T.] DLT III, 410; KB 74;

yañkur-: “çağrılmış gibi, bir ses veya hareket duymuş gibi sağa sola dönmek”, [Kar.T.] DLT III, 400;

- “yankılanmak”, [ET.] AYÇetin 895;

yañlğ: “gibi, benzer”, bk. **yañlık**, [Kar.T.] KB 2737;

[Har.T.] MM 359-1; HAP 34: 16; HŞ 5; HŞ **yañlık**, 1009;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD **yañlık**, 22: 7; MSD 501; MSD **yañlık**, 196; YED 15/6; D 235; D **yañlık**, 344; LD 109; LD **yañlık**, 67; LGN 9/5; LGN **yañlık**, 100/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 13/5; NC 7b/1; HBD 2/2; ŞDG 19/4; ŞHD 14a-10; BD 20/2; BD **yañlık**⁸⁶³, 4/139; MDF 336; BTĐ XXVII/3; Abuş. 1037;

yanlık: “çoban çantası, yana takılan çanta”, [Kar.T.] DLT III, 45;

[Kıp.T.] K 128a/7;

yañluğ (I):

(1) “hata, yanlış”, [Kar.T.] DLT III, 385; KB 197;

[ET.] AYÖlmez 146/15; Üİ 113b/8;

(2) “suç, günah”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 73;

yañluğ (II): “insan”, [Kar.T.] R 16: 103;

yañluz: “yalnız, tek başına”, bk. **yalğuz**, [Kar.T.] R 19: 80;

[Har.T.] NF 129-15;

[Kıp.T.] K 110a/2; MGİ **yalğuz**, 51b/3;

yañra-: “(sözü) saklamak hakkı iken konuşmak”, [Kar.T.] DLT III, 404,

⁸⁶³ Bu kelime kâfiye gereği bu şekilde yazılmıştır.

- “çınılamak, yankılanmak, ses için yayılmak”, [ET.] IB 34; [Çağ.Leh.] UTİL *yanrı-*, VI-475; ÖTİL *yüngrü-*, V-114;
- “mırıldanmak, söylenmek”, [ET.] IBTekin 22;

yanrak: “dağdan inen dönemeçli yol”, [Kar.T.] DLT III, 384;

- “yüksek sesli, gürültülü”, [Çağ.Leh.] YUTS 459;
- “yankı, geri dönen ses”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-474; ÖTİL *yüngrâk*, V-114;

yanşağıcı: “kıskanan, kıskanç”, [Kar.T.] KB 5799;

yanşız iş: “haram”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 157;

yanşa-: “gevezelik etmek”, [Kar.T.] AH 151; KB 174;

[Har.T.] HŞ 2330;

yanşak: “geveze”, [Kar.T.] KB 1027;

[Kıp.T.] K 111b/4;

yanu-: “el üzerinden geçirerek bilemek”, [Kar.T.] DLT III, 91;

yanul-: “el üzerinden geçirilerek bilenmek”, [Kar.T.] DLT III, 82;

yanut:

(1) “bir şeyin karşılığı, eder, bedel, fiyat, mükâfat”, [Kar.T.] DLT III, 28; R 9: 82; TİEMKök 9: 95;

[Har.T.] HAP 4: 74;

(2) “cevap”, bk. **yanıg**, [Kar.T.] DLT III, 28; AH 327; KB 3306;

[Har.T.] HAP 7: 82; HŞ 1269;

[Kıp.T.] K 53b/6;

- “hüküm”, [Har.T.] HAP 40: 25;

yanut-: “el üzerinden geçirerek bilenmesi için emir vermek, biletmek, kılâğılatmak”, [Kar.T.] DLT II, 317;

- “bir işi yaptırmak için emir vermek, emretmek”, [Har.T.] HŞ 2778;

yaŋza-: “ikrar etmek, beyan etmek, kabul etmek”, [Kar.T.] KB 3815;

yanzat-: “saklanmaya hakkı olan bir sözü söyletmek”, bk. **yaŋzat-**, [Kar.T.] DLT II, 359;

yaŋzat-: “ikrar ettirmek, söyletmek”, bk. **yanzat-**, [Kar.T.] KB 1385;

yap (I): “her şeyin yuvarlak olanı, yuvarlak”, [Kar.T.] DLT II, 3;

yap (II): “yün yoluntusu”, [Kar.T.] DLT III, 3;

yap (III): “pekiştirme bildiren ön hece”, [Kar.T.] DLT III, 3;

yap- (I):

(1) “kapatmak, örtmek”, [Kar.T.] DLT III, 57; KB 1563;

[ET.] AYTök 1176;

[Har.T.] HŞ 3703⁸⁶⁴;

[Kıp.T.] CC-I 8b/13; KMTT 35b/11; EKK 9b/10; BM 65a/5; GT 313/3; İM 345a/7; MGİ 40a/6; MES 33a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 44a/455; MSD 673; D 88; LD 2089; LGN 28/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 79/2; ÇH 79; SM 83; HBD 113/4; ŞDG 23/3; ŞHD 38a-1; BD 4/1; MDF 896;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 5b/05;

[Çağ.Leh.] YUTS 459; UTİL VI-401; ÖTİL *yâp-*, II-43;

(2) “(ağ için) üstüne atmak”, [Kar.T.] DLT III, 57;

- “engellemek, kapamak, önünü kesmek”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-401;
- “açık bir şeyi kapatmak”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-401; ÖTİL *yâp-*, II-43;
- “gizlemek, saklamak”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-401; ÖTİL *yâp-*, II-43;
- “kaplamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâp-*, II-43;

⁸⁶⁴ Demirci-Karslı bu kelimeyi “yapmak” olarak anlamlandırmış. Oysa kelime “örtmek, üstünü kapatmak anlamında kullanılmıştır.” *bolur ħud körkölür barça kılıksız / bular ‘aybın yapar körki biligsiz.*

yap- (II):

(1) “yapmak, oluşturmak, kurmak, meydana getirmek, inşa etmek”, [Kar.T.] DLT III, 57;

[ET.] IB 41; AYUçar 0572;

[Har.T.] HAP 28: 38; NF 28-12;

[Kıp.T.] KMTT 35b/11; K 9b/3; EKK 81a/4; GT 89/6; MGİ 10a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 38b/400; YED 121/7; D 519; LD 452;

[Çağ.T./K.D] NİD 114/7; BD 558/39; BTĐ X/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 83b-9; ŞRT 37a/12;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâp-*, II-43;

(2) “yardımcı fiil olarak etmek”, [Kıp.T.] CC-II 57b/36b;

yap- (III): “(ekmeği) tandıra yapıştırmak, pişirmek”, [Kar.T.] DLT III, 57;

[Har.T.] HŞ 1512;

[Kıp.T.] KMTT 35b/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 459; ÖTİL *yâp-*, II-43;

yapaķu: “koyun yünü, kırkılmış yün”, [Kar.T.] DLT III, 36;

[Kıp.T.] KMTT *yabaġu*, 16a/3; RS *cabaġı*, 205c-1; RS *yapaġu*, 205c-1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâpâġı*, II-43;

- “keçe”, [Har.T.] HŞ *yapaġu*, 3092;

yapaķu bol-: “baş kısmındaki kıl keçelenmek”, [Kar.T.] DLT III, 36;

yapalak: “baykuş”, bk. **yaba**.

yapçu-: “yapışmak”, [Kar.T.] KB 1409;

yapçun-: “yapışmak, yapışıp asılmak”, bk. **yapşun-**, [Kar.T.] DLT III, 108;

[ET.] AYÖlmez *yapşın-*, 148/16-17;

yapçur-: “yapıştırmak, yamamak, örtmek”, bk. **yapşur-**, [Kar.T.] TİEMKök 7: 22;

yapgak: “kuşa avlamak için kullanılan bir çeşit tuzak”, [Kar.T.] DLT III, 42;

yapguç: “eşek vb. ni sürmek için kullanılan değnek”, [Kar.T.] DLT III, 38;

yapgut: “minder ve aynı zamanda kıl ile yün yoluntusu”, [Kar.T.] DLT III, 38;

yapı: “Çigil Lehçesinde eyer örtüsü”, [Kar.T.] DLT III, 24;

- “örtü”, [Kıp.T.] CC-I *yabog*, 51b/24;

yapıg: “kapalı (kapı vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 49;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèpiğ*, 466; UTİL *yèpiğ*, VI-684; ÖTİL *yâpiğ*, II-42;

- “gizli”, [Çağ.Leh.] UTİL *yèpiğ*, VI-684; ÖTİL *yâpiğ*, II-42;
- “halka kapalı”, [Çağ.Leh.] UTİL *yèpiğ*, VI-684;

yapıl-: “örtünmek, kapanmak, gizlenmek”, bk. *yapul-*, [Kar.T.] KB 4003;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 85/11;

[Çağ.T./K.D] HBD 41/1; MDF 1819;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèpil-*, 466; UTİL *yèpil-*, VI-685; ÖTİL *yâpil-*, II-41;

yapın-:

(1) “örtünmek”, [Kar.T.] DLT III, 83;

[Çağ.T./K.D] MDF 381;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèpin-*, 466; UTİL *yèpin-*, VI-686; ÖTİL *yâpil-*, II-41;

(2) “(kapı) kendi kendine kapanmak, örtülmek”, [Kar.T.] DLT III, 83;

- “yağmurluk”, [Çağ.T./K.D] HBD *yapınçı*, 193/5;

yapısa- (I): “(ekmeği, tandıra) yapıştırmak istemek”, [Kar.T.] DLT III, 304;

yapısa- ~ yapsa- (II): “örtmek istemek”, [Kar.T.] DLT III, 304;

yapısa- (III): “(ağı) üzerine atmak istemek”, [Kar.T.] DLT III, 304;

yapış-: “yapışmak”, bk. **yapuş-**.

yapıştır-: “örtmek, kapamak”, [Kar.T.] R 20: 121;

[Kıp.T.] İM *yapuştur-*, 176b/2;

- “yapıştırmak”, [Kıp.T.] KMTT 39b/13; K 5b/9; EKK 81a/2; [Çağ.Leh.] YUTS *yèpiştur-*, 466;
- “birleştirmek”, [Çağ.T./K.D] MDF 856;

yaprağ: “yaprak”, bk. **yapurğak**, [Kar.T.] R 48: 29;

[Har.T.] HAP 20: 18; HŞ 2792; NF 43-14;

[Kıp.T.] KMTT 8a/2; K 45a/7; EDM 5b/14; EKK 66b/8; BM 9b/8; RS 194b-16; GT 202/6; MGİ 237a/5; BVAğar 46b/21;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *yafrağ*, 110/7; LGN *yaprağ*, 98/5;

[Çağ.T./K.D] NİD *yafrağ*, 258/2; Mün. *yafrağ*, 1b/7; HBD *yafrağ*, 121/4; ŞHD *yafrağ*, 11b-2; ŞHD 22a-4; MA *yafrağ*, A14b/10; MA 981(B); MA *yufrağ*, 981(D); BD *yafrağ*, 28/3;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-399; ÖTİL *yäprâğ*, V-115;

- “ince dilim”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-399; ÖTİL *yäprâğ*, V-115;

yaprı: “pürüzsüz, geniş (yer)”, [Kar.T.] DLT III, 31;

- “sarkık kulak”, [Kar.T.] DLT *yaprı kulak*, III, 31;

yaprit-: “(at, kulak) dikmek”, [Kar.T.] DLT II, 352;

yaprul-: “keçeleşerek yapışmak; keçeleşerek yıpranmak”, [Kar.T.] DLT III, 107;

yapruş-: “(bir yere) düzeltme ve düzeltmede yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT III, 101;

yapşun-: “bir şeye yapışmak, tutunmak, sarılmak”, bk. **yapçun-**, [Kar.T.] TİEMKök 4: 146;

[ET.] Üİ *yapşın-*, 118b/5;

[Har.T.] HŞ 4181; NF 142-13;

[Kıp.T.] K 62b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 725; LD 1130;

yapşur-: “yapıştırmak, bağlamak, dolamak, sarmak, iliştiirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 13;

[Har.T.] HAP 17: 13; NF 113-17;

yaptaç: “çobanların yağmur ve karda giydiği küçük keçe”, [Kar.T.] DLT III, 38;

yaptur- (I): “(kapı vb. bir şeyi) çarpmayı emretmek, kapattırmak”, [Kar.T.] DLT III, 93;

[Çağ.Leh.] YUTS 459; UTİL VI-399;

yaptur- (II): “(duvar vb.) inşa etme görevi vermek, yaptırmak”, [Kar.T.] DLT III, 93;

yaptur- (III): “(ekmek) yaptırmak”, [Kar.T.] DLT III, 93;

yapul- (I): “(kapı vb.) çarpmak, kapanmak”, [Kar.T.] DLT III, 76;

yapul- (II): “örtünmek, kapanmak, gizlenmek”, bk. **yapıl-**, [Kar.T.] KB 4638;

[Har.T.] HŞ 197⁸⁶⁵;

yapur- (I): “saklayıp gizlemek”, [Kar.T.] DLT III, 67;

yapur- (II): “(yeri vb. ni) pürüzsüz hâle getirip düzeltmek”, [Kar.T.] DLT III, 67;

yapurğak: “ağaç yaprağı, kitap yaprağı”, bk. **yapraq**, [Kar.T.] DLT III, 51; R 20: 18; TİEMKök 6: 59;

[ET.] AYUçar *yapırgak*, 0057;

[Har.T.] HAP 7: 22; NF 57-3;

[Kıp.T.] CC-I *yabuldurak*, 53a/19; KMTT *yabuldurak*, 8a/1; BM *yebüldüre*k, 9b/8;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *yapurğan*, 1037;

yapurğan: “devamlı gizleyen ve hile yapan”, [Kar.T.] DLT III, 53;

yapurt- (I): “gizlemek için emir vermeyi gizletmek”, [Kar.T.] DLT III, 436;

yapurt- (II): “(yeri) düzeltmek, parçacıkları toplatmak için görevlendirmek, düzelttirmek, toplattırmak”, [Kar.T.] DLT III, 436;

⁸⁶⁵ Demirci-Karslı bu kelimeyi “yapılmak” olarak anlamlandırmışlardır. *ğanîmet tut bu demni kim tapulmaz / niteğ kim yeldin uş hîç tam yapılmaz*.

yapuş-:

(1) “yapışmak, sıkıca tutunmak”, [Kar.T.] DLT III, 70; KB 6630;

[Har.T.] HAP 22: 78; NF 45-15;

[Kıp.T.] K 74a/9; BM 80a/7; GT 34/10; KFLT *yapış-*, 206a/20; MGİ *yepiş-*, 95b/5; MG 85b/2; BVÖzgür 36/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 33a/340; YED *yapış-*, 43/6; LD *yapış-*, 1788;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *yapış-*, 56a-11; ŞHD 188a-12; MDF 880;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *yapış-*, 72a-16;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèpiş-*, 466; UTİL *yèpiş-*, VI-683; ÖTİL *yâpiş-*, II-42;

(2) “mec. dört elle sarılmak”, [Kar.T.] AH 268; R 4: 146; TİEMKök 3: 101;

(3) “(köpek, ava) yapışmak, yakalamak, tutmak”, [Kar.T.] DLT III, 70;

- “bitişik olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâpiş-*, II-42;

yapuşgak (I): “fındığa benzer, dikenli bir bitki”, [Kar.T.] DLT III, 51;

yapuşgak (II): “her işe karışan, sinir bozucu (adam)”, [Kar.T.] DLT III, 51;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâpişkağ*, II-42;

yapuşgan: “yapışma âdeti olan”, [Kar.T.] DLT III, 53;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *yapuşkan*, 1037;

yap yarmak: “değirmi, gerçek dirhem”, [Kar.T.] DLT III, 3;

yap yaruk: “çok ışıklı, aydınlık”, [Kar.T.] DLT III, 15;

yap yaşıl: “parlak yeşil, yemyeşil”, [Kar.T.] DLT III, 19;

yap yazı: “çok geniş açıklık”, [Kar.T.] DLT I, 329;

yap yup: “hile ve aldatma, ayartma”, [Kar.T.] DLT III, 142;

yap yup kıl-: “aldatmak, ayartmak”, [Kar.T.] DLT III, 159;

yar (I): “tükürük, salya”, [Kar.T.] DLT III, 3;

[ET.] AYÇağ 612/6;

[Har.T.] NF 90-5;

[Kıp.T.] KMTT 6a/10; K 70b/8; RS 199a-27;

- “mec. hüzn, üzüntü”, [Kıp.T.] RS 205c-28;

yar (II): “yar, uçurum, sel sularının açtığı yarı, yalçın kayalık”, [Kar.T.] DLT III, 34; TİEMKök 9: 109;

[Kıp.T.] KMTT 6a/10; K 83b/1; BM 9b/6; KFLT 204b/30;

[Çağ.Leh.] YUTS 459; UTİL VI-425;

yar-:

(1) “yarmak, uzunlamasına bölmek, ayırmak, parçalamak, kesmek”, [Kar.T.] DLT III, 58; KB 2787; TİEMKök 4: 119;

[ET.] IB 59;

[Har.T.] MM 238-2; HAP 80: 26; HŞ 4484; NF 82-9;

[Kıp.T.] KMTT 43a/2; K 6a/9; RS 187a-21; GT 289/5; İM 257b/4; KFLT 200a/35; BVÖzgür 32/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 39a/401; GD 72: 4; MSD 119; YED 117/3; T 75; LD 1263;

[Çağ.T./K.D] NİD 3/8; HBD 142/1; ŞDG 31/1; ŞHD 19a-4; MA A55b/4; BD 526/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 101a-9;

[Çağ.Leh.] YUTS 460; ÖTİL *yâr-*, II-47; ÖTİL *yîr-*, II-270;

(2) “birliğin bozulmasına yol açmak”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 94;

(3) “çatlatmak, kırmak”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 95;

[Har.T.] HAP 6: 95;

(4) “(yemin) bozmak”, [Kar.T.] R 9: 13;

(5) “(tanı) yarmak, aydınlatmak”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 96;

- “karar vermek, hüküm vermek”, [Kıp.T.] CC-II 58a/1;
- “incelemek”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED *kılını kırk yar-*, 34/5;

yara-:

(1) “yaramak, faydalı olmak, uygun düşmek”, [Kar.T.] DLT III, 87; AH 478; KB 4789; TİEMKök 4: 65;

[ET.] Ş.U. D 10; IBTekin 5;

[Har.T.] AKYB K.VII. 44; MM 346-1; HŞ 3400; NF 322-3;

[Kıp.T.] EKK 11a/1; BM 56a/10; GT 104/13; KFLT 397b/1; MGİ 55a/6; MES 31b/5; MG 37b/9; BVÖzgür 8/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 39b/308; GD 75: 3; T 85; LD 722; LGN 32/13;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 177a-11; MA A49a/10; BD 134/2; Abuş. yar-, 1037; Abuş. 1038;

[Çağ.Leh.] YUTS yari-, 460; ÖTİL yärä-, V-117;

(2) “caiz (mümkün) olmak, bir şeyin yapılmasında dini yönden sakınca olmamak”, [Kar.T.] DLT III, 87;

[Har.T.] MM 195-1;

yarağ (I): “yarar, fayda, fırsat, imkân”, [Kar.T.] DLT I, 300; AH 330; R 5: 34; KB 3280; TİEMKök 6: 73;

[ET.] AYTok 637;

[Har.T.] AKYB K.VII. 45; HAP 24: 33;

[Kıp.T.] CC-II yarov, 66a/8b-9b; K 67a/2; KFLT yarağ, 113b/24;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 698;

[Çağ.T./K.D] BD yarav, 558/4;

- “uygun, münasip”, [ET.] Üİ 112a/9;
- “hazırlık”, [Har.T.] MM 405-3; HŞ 1316; [Kıp.T.] GT 199/1; İM 426a/4; MG 108a/7; MG yarağ, 38a/7; [Çağ.T./K.Ö.D] MES. 33b/347; GD 117: 5; D 223; D yarağ, 628; T 203; LD 29; [Çağ.T./K.D] NİD 142/5; MA A73b/4; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 78a-15; [Çağ.Leh.] UTİL yarağ, VI-428;
- “oluşturmak, hazırlık yapmak”, [Kıp.T.] MGİ yarağda-, 37a/1;
- “uygunluk”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD yarağ, 235: 1;

- “silah”, [Çağ.T./K.D] ŞHD *yarağ*, 77b-8; [Çağ.Leh.] UTİL *yarağ*, VI-428; ÖTİL *yärâğ*, V-120;

yarağ (II): “yarık”, [Kar.T.] DLT III, 294;

yarağcı: “usta, ehil”, [Kar.T.] KB 2315;

yarağlıg (I): “mümkün olan (iş vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 49;

- “gücü yeten, muktedir”, [Har.T.] HAP 10: 24;
- “her şeye gücü yeten, Esma’ül hüsnadan”, [Har.T.] HAP 46: 33;

yarağlıg (II): “hakikat, gerçek, hak”, [Kar.T.] R 7: 118; TİEMKök 6: 30;

yarağlık: “gerçek, hak, haklı”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 114;

yarağsız:

(1) “uygun olmayan (yer vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 355;

(2) “batıl, boş”, [Kar.T.] R 8: 8; TİEMKök 17: 81;

- “faydasız, değersiz”, [Çağ.T./K.Ö.D] D 267; [Çağ.Leh.] UTİL *yarağsız*, VI-428; ÖTİL *yärâğsız*, V-120;

yarağsızlık: “haksızlık, boş yere”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 181;

yarağ: “tünel, delik”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 35;

yaramsın-: “yaltaklanmak”, [Kar.T.] DLT II, 263;

- “yararlı”, [Çağ.Leh.] YUTS *yaramlık*, 459; UTİL *yaramlık*, VI-429;

aran- (I): “(at vb.) çalıştırılıp, koşuncaya kadar eğitilmek”, [Kar.T.] DLT III, 83;

aran- (II): “(birine) aranamak; naz ve cilve yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 83; KB 4063;

[Çağ.Leh.] UTİL *garan-*, VI-430;

garasa: “garasa”, bk. (aya) yersgü.

garış-:

(1) “(insanlar) uyum sağlamak, anlaşmak, dostluk kurmak”, [Kar.T.] DLT III, 72; KB 4016;

[Har.T.] NF 175-9;

[Kıp.T.] CC-I 5b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 128; MSD 479;

[Çağ.T./K.D] şHD 13b-6;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yărăř-*, V-118;

(2) “barışmak”, [Kar.T.] R 4: 128;

[Har.T.] HAP 47: 35; Hş 3566;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 93: 7;

[Çağ.T./K.D] MA A38b/7;

[Çağ.Leh.] YUTS 459; UTİL VI-428; ÖTİL *yărăř-*, V-118;

(3) “uygun olmak, yaramak, yakışmak”, [Kar.T.] DLT III, 72;

[ET.] AYÇetin 625;

[Har.T.] Hş 3248;

[Kıp.T.] CC-I 9a/22; K 74b/4; GT 157/13; MG 84a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 46: 2; YED 59/3; D 369; T 184; LD 953; LGN 30/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 16/2; şDG 14/3; BD 20/6; MDF 270; Abuş. 1038;

[Çağ.Leh.] YUTS 459; UTİL VI-428; ÖTİL *yărăř-*, V-118;

- “memnun olmak, hoşnut olmak”, [Kıp.T.] CC-I 21a/8;

garışı: “uygun, münasip”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 149;

[ET.] UM I 144; Üİ 106a/11;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *garışa*, 1038;

yaraşıq: “uygun, münasip”, [Kar.T.] KB 3213; TİEMKök 3: 103;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yäräşiq*, V-118;

yaraşıqlıq: “uygunluk”, [Kar.T.] TİEMKök 10: 5; TİEMKök *yaraşıqlıq*, 14: 19;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yäräşiqli*, V-118;

yaraşmamak: “uyuşmamak, ayrılık”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 176;

yaraştır-: “barıştırmak, düzeltmek, uzlaştırmak, ıslah etmek”, [Kar.T.] R 4: 128; KB 3726; TİEMKök 8: 63;

[Har.T.] HAP 8: 63; NF 48-5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 89b-9;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-427;

- “yakıştırmak, uygun hale getirmek, düzenlemek”, [Har.T.] HŞ 3251; [Kıp.T.] CC-I 19b/4; KFLT *yaraşdur-*, 54b/29; MG 74a/4;

yarat- (I):

(1) “yaratmak, yoktan var etmek”, [Kar.T.] DLT II, 315; AH 454; R 7: 185; TİEMKök 19: 9;

[ET.] Hua. 30;

[Har.T.] MM 3-1; HAP 50: 16; HŞ 19; NF 51-9;

[Kıp.T.] KMTT 36b/6; K 113a/3; EKK 59b/12; GT 143/10; İM 3b/6; KFLT *yarad-*, 418b/44; KFLT 305a/37; MGİ 4b/3; MES 44b/1; MG 12b/3; BVÖzgür 3/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 132: 2; MSD 632; YED 2/1; D 26; T 19; LD 1430; LGN 1/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 390/3; SM 51; HBD 186/5; ŞDG 16/4; MA B23a/3; BD 151/1; MDF 55;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 58a/13;

[Çağ.Leh.] YUTS 460; UTİL VI-427; ÖTİL *yärüt-*, V-117;

(3) “(yalan) uydurmak, (yalan söz) yaratmak”, [Kar.T.] DLT II, 315; R 16: 105; TİEMKök 7: 11;

- “hazırlamak, süslemek”, [ET.] **AYAyazlı** 0275; **Hua.** 28;
- “tanzim etmek, düzenlemek”, [ET.] **BK K** 9; **AYUçar** 0841;
- “yoktan var eden, Esma’ül hüsnadan”, [Har.T.] **HAP** 2: 54;

yarat- (II): “Oğuzlarda (elbise, ayakkabı vb. şeyler) yapmak”, [Kar.T.] **DLT II**, 315;

yaratgan: “yaratana, Tanrı”, [Kar.T.] **DLT III**, 52;

[Kıp.T.] **CC-I yaratkan**, 8b/9; **KMTT yaratkan**, 2b/13; **İM** 76b/1;

yaratıg: “yaratılış, yaratma”, [Kar.T.] **R** 36: 68; **TİEMKök** 17: 49;

[Har.T.] **HAP** 34: 7; **HŞ** 124;

- “girişim, teşebbüs”, [ET.] **AYAyazlı** 0317;

yaratıglıg: “yaratıcı, yaradan”, [Kar.T.] **TİEMKök** 2: 54;

yaratıl-: “yaratılmak, yoktan var edilmek”, [Kar.T.] **R** 4: 28; **TİEMKök** 7: 54;

[ET.] **Üİ** 104b/12;

[Har.T.] **MM** 8-1; **HAP** 7: 191; **HŞ** 4172; **NF** 374-10;

[Kıp.T.] **K** 136a/8; **İM** 49a/8; **MGİ yaradıl-**, 2a/3; **MES yaradıl-**, 47a/4;

[Çağ.Leh.] **YUTS yaritil-**, 460;

yarıglıg: “zırhlı (adam vb.)”, [Kar.T.] **DLT III**, 15;

[ET.] **AYTok yarıg**, 2749;

yarı (I): “yardım”, [Kar.T.] **AH** 4; **KB** 1474;

[Kıp.T.] **MG** 25a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] **LD** 1108;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD** 183a-4;

- “yardım etmek”, [Kıp.T.] **BM yarı eyle-**, 26b/8; **GT yarı kıl-**, 78/9; [Çağ.T./K.Ö.D] **LD yarı it-**, 1704;

yarı (II): “yarım”, bk. **yarı**.

yarıcı: “yardımcı”, [Kar.T.] KB 427;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 4b-1;

yarı⁸⁶⁶ (I):

(1) “zırh”, [Kar.T.] KB 2385;

[ET.] Mi. 9;

[Har.T.] HAP 34: 11; NF 71-12;

[Kıp.T.] KMTT 14b/3; K 163b/1; RS 196b-9;

(2) “zırh ve göğüslüğe (cevşen) verilen genel isim”, [Kar.T.] DLT III, 15; R 34: 11;

yarı⁸⁶⁶ (II): “iki bacağı kalça kısmındaki uçları”, [Kar.T.] DLT III, 15;

- “çatlak, yarık”, [Çağ.Leh.] YUTS *yəriḳ*, 466; UTİL *yəriḳ*, VI-693; ÖTİL *yâriḳ*, II-46; ÖTİL *yiriḳ*, II-270;
- “rift vadisi”, [Çağ.Leh.] UTİL *yəriḳ*, VI-693;

yarıklan-: “zırhlanmak, zırhlı göğüslük giymek”, [Kar.T.] DLT III, 115; KB 2360;

⁸⁶⁶ *say yarıḳ* سَائِ يَرْقُ şeklinde DLT’de tek bir yerde geçen *say* kelimesini Atalay, “vücuda giyilen zırh” olarak açıklarken Ercilasun ve Akkoyunlu kitaplarında bu kelimeyi *sāy yarıḳ* “göğüslük, cevşen” ve *küpe yarıḳ* “demirden zırh” olarak almışlardır. Dankoff ve Kelly ise *yariq* madde başı altında *küpā* y. “coat of mail”, *sāy* y. “suit of armor” ve *sāy* “stony ground” madde başı altında s. *yariq* “suit of armor” şeklinde vermişlerdir. (Dankoff-Kelly, III. Kısım, s.157.) Bununla birlikte bu örnekte *say* ile birlikte kullanılan *yariḳ* kelimesini Ercilasun ve Akkoyunlu “zırh ve göğüslüğe (cevşen) verilen genel isim” olarak Atalay da “zırh; zırh ve kalkana verilen genel ad” olarak açıklamışlardır. DLT’de üç yerde geçen *yariḳ* kelimesini DLT III-15’te Kaşgarlı “Zırha, kalkana verilen genel bir isimdir. Aralarını ayırd etmek için zırha, cebeye *kübe yarıḳ*, demir göğüslüğe *say yarıḳ* denir.” şeklinde açıklamıştır. Diğer iki kelime ise DLT III-158’de *say yarıḳ* “vücuda giyilen zırh”; DLT III-217’de *kübe yarıḳ* “demirden yapılmış zırh” şeklinde geçmektedir. Kıpçak döneminde *say* ve *kübā* kelimelerinin tekbaşına “zırh” anlamını kazandığı görülmektedir. Munyetü’l-Ğuzāt’ta “...4a/3 siziñ birle uruşlarda uruşmak izdegen kıullar 4a/4 bolur mecrūḥ kitip ‘aqlı büriyür cürhini sayı 4a/5 kim-erse kim size irdi sa’adet yirgesin taptı... şeklinde geçmektedir. Uğurlu, DLT’yi tanık göstererek kelimeyi “zırh” olarak anlamlandırmıştır. Kİ 78’de ise Caferoğlu tarafından *kübā* “harp esnasında giyilen zırh” olarak anlamlandırılan kelime يَاب الْحَرْبِ نَطْلَقُ اَيْضاً اِلَى ثِيَاب الْحَرْبِ şeklinde geçmektedir. Toparlı ve diğerlerinin yayımladığı KMTT’de *kübe* “zırh” olarak geçen kelimeyi Houtsma, Ein Türksch-Arabisches Glossar’da كُوبَا *kübā* madde başı altında motte “güve” ve ohrring “küpe” kelimeleriyle birlikte panzer “zırh” olarak vermiştir. (Houtsma, s.95). Bununla birlikte “cevşen, zırh” anlamında Çağatay Türkçesi klasik döneminde MA *sağıt*, 4926(B); MA *sağıt*, 3455(B); MA *savut*, A47a/11 kelimeleri ile Çağdaş Lehçelerde tespit edilen YUTS *savut*, 342; UTİL *savut*, II-442; ÖTİL *sāvut*, III-540; kelimeleri dikkat çekicidir.

yarıl-: “yarılmak, yarılıp kopmak, çatlamak, ikiye ayrılmak”, [Kar.T.] DLT III, 78; AH C 128; R 19: 90; KB 6139; TİEMKök 2: 74;

[ET.] IB 10; AYÇaç 633/13;

[Har.T.] HAP 55: 37; HŞ 4488; NF 12-16;

[Kıp.T.] CC-I 5b/11; K 66b/3; İM 143a/7; KFLT 200a/37; MGİ 120a/6; MG 79b/2; BVAğar 29b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 51b/535; MSD 372; LD 1905;

[Çağ.T./K.D] NİD 65/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèril-*, 466; UTİL *yèril-*, VI-693; ÖTİL *yârıl-*, II-45; ÖTİL *yiril-*, II-270;

- “derdini söylemek, açılmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yârıl-*, II-45;

yarım (I): “nesnenin yarısı, yarım, buçuk”, bk. **yarı**, [Kar.T.] DLT III, 19; R 4: 25; KB 4585; TİEMKök 4: 12;

[ET.] AYUçar 0623; Üİ 119b/6;

[Har.T.] MM 177-2; HAP 4: 11; HŞ 1124; NF 97-12;

[Kıp.T.] CC-I 38a/14; K 134b/1; EKK *yarum*, 72b/4; BM 15a/2; RS 201a-1; GT 336/11; İM 84a/8; MG 15b/7-8;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 8; MEs. 33a/339; YED 1/5; LGN 27/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 188/4; ŞHD 53b-11; MA A45b/6; BD 448; MDF 1311;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 92a-14;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèrim*, 466; UTİL *yèrim*, VI-694; ÖTİL *yârim*, V-118;

- “çeyrek”, [Kıp.T.] EKK *yarum yarısı*, 72b/8;
- “tarlayı ortak eken, ortakçı”, [Çağ.T./K.D] MA *yarımçı*, A49b/14;
- “yarıma denk gelen miktar”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yârim*, V-118;
- “bir şeyin ortası”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yârim*, V-118;
- “dolu olmayan”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yârim*, V-118;

yarım (II): “her şeyden alınan tek parça”, [Kar.T.] DLT III, 19;

yarımla-: “yarılamak, yarımlamak”, [Kar.T.] DLT III, 343;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèrimli-*, 466; UTİL *yèrimli-*, VI-700; ÖTİL *yärimlä-*, V-119;

yarımlan-: “yarılanmak”, [Kar.T.] DLT III, 115;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèrimlan-*, 466;

yarın (I): “kürek kemiği, omuz”, [Kar.T.] DLT III, 21; KB 2915;

[ET.] IBTekin 40;

[Har.T.] NF *yağrın*, 33-11;

[Kıp.T.] KMTT *yağrın*, 21b/2; RS *yağrın*, 189b-27;

yarın (III): “yarın”, [Kar.T.] DLT II, 250; AH 197; R 59: 18; KB 1429;

[Har.T.] MM 234-4; HAP 54: 26; HŞ 2099; NF 69-3;

[Kıp.T.] KMTT 30a/11; BM 17b/10; RS 192a-25; GT 263/2; MGİ 246b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 447; YED 222/6;

- “erken geç, er geç”, [ET.] IB 1;
- “sabah”, [ET.] IB 34;

yarın-: “kendi başına yarmaya başlamak”, [Kar.T.] DLT III, 84;

yarındağ: “Türk sırımı; kayış”, [Kar.T.] DLT II, 23;

yarınlık: “ahiret”, [Kar.T.] KB 1208;

yarış (I): “at yarışı”, [Kar.T.] DLT III, 10;

[Kıp.T.] BVÖzgür 13/1;

yarış (II): “iki adam arasında mal bölüşümü”, [Kar.T.] DLT III, 10;

yarış- (I):

(1) “yarışmak”, [Kar.T.] DLT III, 72;

[Har.T.] HŞ 1128;

[Kıp.T.] KMTT 42b/8; İM 448a/7;

(2) “at yarışı yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 72;

[Kıp.T.] BVÖzgür 12/7;

yarış- (II): “yarı yarıya bölüşmek”, [Kar.T.] DLT III, 72;

yarla-: “tükürmek”, [Kar.T.] DLT III, 308;

yarlıg (I): “zavallı, fakir, sefil”, [Kar.T.] DLT I, 93;

[ET.] AYÇetin 516; UM I 185;

[Har.T.] AKYB *yarlı*, A.III. 17;

[Kıp.T.] CC-I *yarlı*, 22a/17; GT *yarlı*, 161/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 793; LD *yarlı*, 393;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *yarlı*, 95b-8;

yarlıg (II):

(1) “Çiğil Lehçesinde sultanın mektubu, emri, fermanı”, bk. *yarlık*, [Kar.T.] DLT III, 42; KB 2546; TİEMKök 20: 114;

[ET.] Toy. 19; AYÖlmez 157/17;

[Har.T.] AKYB A.II. 15; HŞ 4722; NF 40-13;

[Kıp.T.] RS 198a-31;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 13b/135; MSD 659; YED 102/3; D 477; LD 2608; LGN 2/5;

(2) “Tanrı’nın emri, vahiy”, [Kar.T.] DLT III, 42; R 4: 64; TİEMKök 6: 19;

yarlık: “emir, buyruk”, bk. *yarlıg*, [Kar.T.] R 7: 150; TİEMKök 2: 213;

[Har.T.] HŞ 2167;

[Çağ.T./K.D] NİD 315/6; ŞHD 153a-1; MA 3666(D); MDF 139;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 79b-18;

[Çağ.Leh.] YUTS *yarlık*, 460; UTİL VI-436;

yarlıka:- “bağışlamak, affetmek”, [Kar.T.] R 4: 48; TİEMKök 3: 147;

[ET.] UM I 9;

[Har.T.] HAP 5: 18;

[Kıp.T.] KMTT *yarlığa-*, 36b/7; CC-II *yarlığa-*, 61a/9; CC-II *yarılga-*, 69b/11; GT *yarlığa-*, 356/6; İM 196a/2; KFLT *yarlığa-*, 138a/61;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 746; LD *yarlığa-*, 1900;

[Çağ.T./K.D] MA *yarılka-*, 582(C); MA A13b/13; MA *yarluğa-*, A8a/14; MDF 91;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yârliğa-*, II-46;

- “buyurmak, emretmek, ferman etmek”, [ET.] Ton. 16; AYÖlmez 145/2; Üİ 110b/15;
- “esirgemek, lütfetmek, şefkat göstermek, korumak”, [Har.T.] AKYB A.I. 14;

yarlıkal-: “bağışlanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 38;

yarlıkamaqlıq: “rahmet”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 28;

yarlıkan-: “bağışlanmak”, [Kar.T.] R 7: 204; TİEMKök 6: 155;

[Har.T.] HAP 8: 38;

[Kıp.T.] K *yarlığan-*, 162a/4; İM 72a/4;

yarlıkat-: “affetmek, günahları bağışlatmak”, [Kar.T.] R 8: 38; TİEMKök 4: 110;

[Har.T.] HAP 9: 113; NF 444-10;

[Kıp.T.] CC-II *yarılga-*, 71a/11;

yarma: “boylamasına ikiye ayrılmış, bölünmüş, ezilmiş”, [Kar.T.] DLT III, 34;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-437;

- “boylamasına ikiye ayrılmış ağaç, kütük”, [Kıp.T.] CC-II 82a/21b;
- “iri, kırılmış tane bulgur”, [Kıp.T.] K 47a/4; [Çağ.Leh.] UTİL VI-437;
- “dövülmüş tahıl”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yârmä*, II-46;
- “yarma yemeği”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yârmä*, II-46;

yarmaq: “dirhem, gümüş para, sikke”, bk. **yartmaq**, [Kar.T.] DLT III, 426; KB 6470; TİEMKök 11: 89;

[Har.T.] HAP 18: 19; HŞ 4103; NF 117-14;

[Kıp.T.] KMTT 60a/10; K 51a/7; EDM *yarmuḡ*, 3a/2; EKK 66a/9; BM 10b⁸⁶⁷; RS 195a-14;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 60; LD 120;

[Çağ.T./K.D] NİD *yarmağ*, 365/7; MA A7a/4; BD *yarmağ*, 110/3; MDF 1653; Abuş. *yarmag*, 1038; Abuş. 1038;

- “bakır para, siyah renkli madeni bakır para”, [Kıp.T.] EDM *ḡara yarmuḡ*, 3a/2; BM *ḡara yarmaḡ*, 10b/1; [Çağ.Leh.] UTİL VI-438;
- “madeni Çin parası”, [Çağ.Leh.] YUTS 460;

yarmaḡan: “Oğuz lehçesinde hediye”, [Kar.T.] DLT I, 140;

yarmaḡlan-: “para sahibi olmak”, [Kar.T.] DLT III, 116;

yarman-: “tırmanmak”, [Kar.T.] DLT III, 111;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 33b/344; LGN 63/2;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1038;

yarmaş: “iri dövülmüş buğday”, [Kar.T.] DLT III, 40;

yarma yuvga: “bir çeşit yufka, katmer”, [Kar.T.] DLT III, 34;

yarp (I): “sağlam (nesne)”, [Kar.T.] DLT III, 6; KB 3393;

[ET.] AYUçar 1175;

yarp (II): “sevinçten yüzün parlaması”, [Kar.T.] DLT III, 6;

yarpaḡ-:

(1) “(çocuk vb.) serpilmek, büyümek”, bk. **yarpāt-**, [Kar.T.] DLT II, 351;

(2) “(hasta) iyileşmeye yüz tutmak”, bk. **yarpāt-**, [Kar.T.] DLT II, 351;

yarpāt-:

(1) “(çocuk vb.) serpilmek, büyümek”, bk. **yarpaḡ-**, [Kar.T.] DLT II, 351;

(2) “(hasta) iyileşmeye yüz tutmak”, bk. **yarpaḡ-**, [Kar.T.] DLT II, 351;

yarpuz (I): “yılan öldüren bir hayvan, Firavun faresi”, [Kar.T.] DLT III, 39;

⁸⁶⁷ Bu kelime BM’de sayfanın üst tarafında yazılmıştır.

yarpuz (II): “nane, yarpız” , [Kar.T.] DLT III, 39;

[Çağ.Leh.] UTİL *yalpuz*, VI-480; ÖTİL *yälpiz*, V-108, 109;

yarsgag: “ dağ vb. yerdeki kaygan yer”, [Kar.T.] DLT III, 433;

yarsı-: “(bir şeyi) pis bulmak”, [Kar.T.] DLT III, 305;

yarsık-: ayrılıp yalnız kalmak, biri bir yanda biri bir yanda kalmak; düşman eline düşmek”, [Kar.T.] DLT III, 106;

yarsınçığ: “kendisinden iğrenilen”, [Kar.T.] DLT III, 56;

yarsıt-: “(bir şeye) pis bir şey bulaştırmak”, [Kar.T.] DLT II, 353;

- “kızdırmak, tahrik etmek, hırçınlaştırmak”, [Kıp.T.] CC-II 81a/17b;

yarşı ~ yarışı (I): “bir şeyin yarısını alan kimse; nesnenin yarısı”, [Kar.T.] DLT III, 32;

yarşı (II): “keser”, [Kar.T.] KB 5311;

yarşım: “at yarışı yeri kadar bir yer”, [Kar.T.] DLT III, 47;

yartım: “yalnız kalan bir grup (insan)”, [Kar.T.] DLT III, 46;

yartmak: “para” anlamına gelen “yarmak” ın Uygur Lehçesindeki biçimi, madeni para”, bk. **yarmaq**, [Kar.T.] DLT III, 432;

[ET.] AYAyazlı 0961;

yartu:

(1) “ yonga”, [Kar.T.] DLT III, 30;

(2) “(yongaya benzetme yoluyla) üzerine yazı yazılan levha”, [Kar.T.] DLT III, 30;

- “yarım”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT *yartu*, 82a-15; [Çağ.Leh.] ÖTİL *yãrti*, II-47;

yartur-: “ (odun vb. şeyleri) yardırmak”, [Kar.T.] DLT III, 95;

yarı (I): “yarı, yarım”, bk. **yarım**, [Kar.T.] R 4: 176;

[Har.T.] HAP 4: 25; HAP *yarı*, 4: 12; HŞ *yarı*, 1007; HŞ 823; NF 135-16; NF *yarı*, 54-16; MM *yarı*, 201-2;

[Kıp.T.] K 171a/6; **BVÖzgür yarı**, 30/6;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD yarı**, 189b-1; **MA yarı**, A49b/14;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT yarı**, 105b-2;

- “yarasa”, [Çağ.T./K.D] **MA yarı kanat**, B42a/13; **MA yar~~kanat~~**, A29a/5;

yarı (II): “taraf, yan”, [Kar.T.] **TİEMKök** 4: 75;

[Har.T.] **MM** 99-2;

[Kıp.T.] **İM** 11b/7; **İM yarı**, 453a/1; **MG** 60b/7;

[Çağ.T./K.D] **MA yarı**, 2065(B); **MA** 2024(B);

yarı-:

(1) “(güneş vb.) aydınlatmak”, [Kar.T.] **DLT** III, 87;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 303/2;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL yâri-**, II-45;

(2) “(karanlık bir yer) aydınlanmak, parlamak, ışıklanmak”, [Kar.T.] **DLT** III, 87; **AH** 494; **R** 39: 69; **KB** 4967; **TİEMKök** 19: 26;

[ET.] **IB** 39; **AYayazlı** 0970;

[Har.T.] **HAP yarı-**, 19: 26; **NF** 414-16;

[Kıp.T.] **K** 12b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MEs.** 45a/468; **MSD** 19; **D** 412; **LD** 1982; **LGN** 94/1;

[Çağ.T./K.D] **SM** 213; **HBD** 142/7; **ŞHD** 107b-9; **Abuş.** 1038;

[Çağ.Leh.] **YUTS yoru-**, 471; **ÖTİL yâri-**, II-45;

(3) “(gözü gönlü) açılmak, (gözü) aydın olmak, sıkıntısı geçmek, tutukluğu kalmamak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 20: 40;

[Har.T.] **HAP** 20: 40; **HŞ** 1698;

yaruk (I): “yarık, çatlak”, [Kar.T.] **DLT** III, 15;

[Har.T.] **HAP** 50: 6;

[Kıp.T.] K 11b/7; EDM *yarıķ*, 3a/10; İM 465a/8; İM *yarıķ*, 129a/6; BVÖzgür *yarıķ*, 117/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *yoruķ*, 470;

- “iki şey arasındaki mesafe, aralık, açıklık”, [Har.T.] HAP 24: 43;

yaruķ (II):

(1) “aydınlık, parlak, ışıķ”, [Kar.T.] DLT III, 15; R 40: 61; KB 5986; TİEMKök 3: 184;

[ET.] Ş.U. D 1; AYÖlmez 131/2-3; IBTekin 26; Hua. 21; Üİ 104a/9;

[Har.T.] HAP 10: 67; HŞ 1157; NF 241-6;

[Kıp.T.] CC-I *yarıķ*, 15b/16; CC-II *yarıķ*, 74a/1; K 88a/8; KFLT 183b/24; BVAğar 55b/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 1/7; D *yarug*, 102; D 373; LD 112;

[Çağ.T./K.D] NİD 230/2; HBD 22/5; ŞHD 83b-11; MA A30a/2; BD *yarug*, 12/1; BD 21/1; MDF 669; Abuş. *yarug*, 1039; Abuş. 1039;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 87a-2;

[Çağ.Leh.] YUTS *yoruķ*, 470; ÖTİL *yâruğ*, II-47;

(2) “şeriat”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 48;

- “nur”, [ET.] UM I 198; [Har.T.] HAP 21: 48;
- “(gönül için) saf, temiz”, [ET.] UM I 69; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 346;
- “ışıltilı, parıltilı, aydınlatan, ışıķ veren”, [Har.T.] HAP 37: 10; [ET.] AYÖlmez 175/11; [Kıp.T.] CC-II *yarıķ*, 69b/9; CC-II *yarıķ*, 61b/34-35; [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâruğ*, II-47;
- “(gözdeki) ışıķ, fer”, [Kıp.T.] CC-I *yaruh*, 47b/15;
- “açık, berrak, bulanık olmayan”, [Kıp.T.] CC-I *yarıķ*, 39a/23;
- “hava için açık”, [Kıp.T.] CC-I *yarıķ*, 37a/7;
- “ay ışıķı”, [Kıp.T.] BM *yarıķ*, 8b/8;
- “şimşek”, [Kıp.T.] BM *yaraķ*, 9a/6;
- “şanlı, bahtlı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâruğ*, II-47;

yarukluk: “nur, aydınlık, ışık”, [Kar.T.] DLT III, 51; R 5: 15; TİEMKök 4: 174;

[ET.] AYÖlmez 131/10;

[Har.T.] HAP 91: 1; HŞ 1331; NF 293-2;

[Kıp.T.] CC-II *yarıklık*, 76a/8; CC-II *yarıklık*, 61b/6-7; K 95b/9; İM 67b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 729; YED *yarukluk*, 45/1; YED *yarugluk*, 45/2; D *yarugluk*, 62; D *yarugluk*, 556; LD 2672;

[Çağ.T./K.D] NİD *yarugluk*, 104/2; NC *yarugluk*, 33a/10; ŞDG *yarugluk*, 23/2; ŞHD 149b-2; BD *yarugluk*, 458;

[Çağ.Leh.] YUTS *yorukluk*, 471; ÖTİL *yâruklik*, II-48;

- “mutluluk, saadet”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâruklik*, II-48;

yarun-: “aydınlanmak, parlamak”, [Kar.T.] KB 2134;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 361;

yarut-: “aydınlatmak”, [Kar.T.] AH 16; KB 3411; TİEMKök 2: 17;

[ET.] AYÖlmez 160/3; UM I 199; Hua. 50;

[Har.T.] HAP 2: 20; HŞ 1663; NF 257-4;

[Kıp.T.] CC-II *yarut-*, 69a/7; K 122a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 13b/133; YED 13/2; D 804; LD 1235; LGN 4/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 88/6; Mün. 3a/11; NC 33b/1; HBD 110/4; ŞHD 8b-1; BD 132/38; MDF 1155; BTĐ I/13; Abuş. 1039;

[Çağ.Leh.] YUTS *yorut-*, 471; ÖTİL *yârit-*, II-45;

- “açıklamak, izah etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yârit-*, II-45;

yarutgan: “her zaman aydınlatan ve ışıklandıran”, [Kar.T.] DLT III, 52;

yas:

(1) “Oğuz lehçesinde ölüm, helâk”, [Kar.T.] DLT III, 159;

(2) “ziyan, zarar”, [Kar.T.] DLT III, 159; R 16: 53; KB 4208; TİEMKök 7: 94;

[ET.] UM I 35;

- “yas, acı, matem”, [Har.T.] HŞ 2075; [Kıp.T.] EDM 21a/8; [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 536; LGN 43/1; [Çağ.T./K.D] NİD 212/5;

yas- (I): “(askerleri) ülkelerine dağıtmak”, [Kar.T.] DLT III, 59-60;

yas- (II): “yaymak, ifrata gitmek”, [Kar.T.] KB 3674;

yas- (III): “çözmek, sökmek”, [Kar.T.] DLT III, 59-60;

- “oku yaydan ayırmak”, [Kıp.T.] KMTT 45a/2;

yas bol-: “Oğuz lehçesinde ölmek, helâk olmak”, [Kar.T.] DLT III, 159;

yasgaç: “hamur tahtası”, [Kar.T.] DLT III, 38;

yası: “yassı, enli”, bk. **yazı**, [Kar.T.] DLT III, 24;

[ET.] Ş.U. D 9;

[Har.T.] HŞ 1253;

[Kıp.T.] KMTT *yassı*, 27a/8; K 48a/1; EDM *yassı*, 5a/2; İM *yassı*, 137b/8; MGİ *yassı*, 260a/4; MG *yassı*, 90a/7; BVÖzgür *yassı*, 16/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *yêse*, 466; ÖTİL *yässi*, V-123;

yasıç: “yassı temren”, [Kar.T.] DLT III, 8;

- “mızrak”, [ET.] IB 59;
- “yassı uçlu (ok)”, [ET.] IBTekin 40; [Kıp.T.] EDM 11b/2;

yasılgı: “yaylıklı, yay kabı olan (yay)”, [Kar.T.] DLT III, 50;

yasık: “yaylık, yay konan yer”, [Kar.T.] DLT III, 16;

yasıl- (I): “(iş vb.) terk edilip (sebepleri) dağıtılmak”, [Kar.T.] DLT III, 79;

yasıl- (II): “(asker vb.) dağılmak”, [Kar.T.] DLT III, 79;

yasıl- (III): “sökülmek”, [Kar.T.] DLT III, 79;

yasıla- (I): “yassılaştırmak”, [Kar.T.] DLT III, 328;

[Çağ.Leh.] YUTS *yəsili-*, 466;

yasıla- (II): “(söz için) kinayeye başvurmadan açık söylemek”, [Kar.T.] DLT III, 328;

yasıman: “(su boşaltılırken) kır kır eden testi”, bk. **yasman**, [Kar.T.] DLT III, 38;

- “kadeh”, [Har.T.] HŞ *yasman*, 3019;
- “yassı şişe”, [Kıp.T.] CC-I *yasman*, 51b/12;

yaslık: “zarar”, [Kar.T.] KB 4190;

yasmuḵ: “mercimek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 61;

[Har.T.] HAP 2: 61; NF 43-1;

[Kıp.T.] EDM *basmur*, 6a/13;

[Çağ.Leh.] YUTS *yəsmuḵ*, 466;

- “yabani safran, aspir”, [Kıp.T.] RS *yasmıḵ*, 190c-1; BM *yasmıḵ*, 12b/8⁸⁶⁸;

yasta- (I): “(arkasına) yastık koymak”, [Kar.T.] DLT III, 302-303; KB 5953;

[Kıp.T.] K 138b/2;

yasta- (II): “geveleyerek konuşmak, net konuşmamak; söz atmak”, [Kar.T.] DLT III, 302-303;

yastal- (I): “yastık yerleştirilmek”, [Kar.T.] DLT III, 107;

yastal- (II): “(hedefin) kenarına isabet etmek”, [Kar.T.] DLT III, 107;

⁸⁶⁸ Al-Turk bu kelimeyi “mercimek” olarak anlamlandırmıştır. Ama kelime Arapaça *القرطم* “aspir” kelimesine karşılık olarak verilmiştir. Zajaczkowski de kelimeyi “carthame (aspir)” olarak anlamlandırmıştır.

yastan-: “yaslanmak, bir şeye dayanmak”, [Kar.T.] KB 2727;

[Har.T.] HŞ 3924;

[Kıp.T.] K 153a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 34/1; LD 532;

[Çağ.T./K.D] NİD 66/7; HBD 172/3; ŞHD 65a-8; MA 367(B); BD 397/3; Abuş. 1039;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yästän-*, V-123;

yastuq: “yastık”, [Kar.T.] DLT III, 43;

[Har.T.] HAP 88: 15; NF 159-11;

[Kıp.T.] CC-I 52b/1; KMTT 18a/4; K 127b/1; EDM *yaşuq*, 10b/12; EKK *yaşuq*, 71b/12; RS *yastuq*, 193b-10; RS 204b-7; GT 115/12; İM 187a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 230;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 65a-11;

[Çağ.Leh.] YUTS 460; UTİL VI-450; ÖTİL *yâstiq*, II-49;

yasul: “yayvan (arazi, dağ vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 18;

yaş (I): “yaş, insan hayatında geçen bir yıllık süre”, [Kar.T.] KB 2322; TİEMKök 3: 46;

[ET.] Oz. b (C. III, s.163); AYÖlmez 193/18;

[Har.T.] MM 207-4; HAP 35: 11; HŞ 299; NF 4-14;

[Kıp.T.] CC-I 38b/3; KMTT 22b/5; K 69b/7; BM 18a/7; GT 17/5; İM 101a/8; KFLT 4a/7; BVÖzgür 5/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 99/2; LD 245;

[Çağ.T./K.D] NİD 207/2; NC 31a/5; ŞHD 17b-9; MA A14a/8; BD 130/5; MDF 1589; BTD XXX/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 86a-18;

[Çağ.Leh.] YUTS 460; UTİL VI-453; ÖTİL *yâş*, II-52;

yaş (II): “gözyaşı”, [Kar.T.] DLT III, 159; R 9: 92; KB 1047; TİEMKök 9: 92;

[ET.] KT K 11; AYAyazlı 1268;

[Har.T.] MM 36-4; HŞ 1187; NF 21-8;

[Kıp.T.] CC-I 48b/26; KMTT 22b/5; K 88b/4; EKK 69a/4; GT 66/12; İM 95b/6; BVAğar 39b/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 5; MEs. 5a/40; GD 86: 5; MSD 665; YED 25/6; D 163; LD 785; LGN 58/10;

[Çağ.T./K.D] NİD 10/2; HBD 62/3; ŞHD 5a-10; BD 108/5; BTD XXI/1;

[Çağ.Leh.] YUTS 461; UTİL VI-454;

- “ıslak, yaş”, [Kıp.T.] KMTT 22b/5; K 43a/9; İM 113b/4; MGİ 53a/6; MG 96a/9; [Çağ.T./K.Ö.D] LGN 24/80; [Çağ.T./K.D] Abuş. 1039; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 87b-6; [Çağ.Leh.] UTİL VI-452;

yaş (III):

(1) “insanın yaş olanı, genç”, [Kar.T.] DLT III, 159;

[ET.] IB 26;

[Har.T.] HŞ 915;

[Kıp.T.] CC-II 72a/13-14;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 878; LGN 81/1;

[Çağ.T./K.D] NC 28b/5; ŞHD 68a-12; MA A39a/8;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 92b-17;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-452; ÖTİL yâş, II-52;

(2) “taze, yaş, yeşil (bitki)”, [Kar.T.] DLT III, 159; R 16: 14; TİEMKök 19: 25;

[ET.] IB 82;

[Har.T.] HAP 12: 43;

[Kıp.T.] CC-I 38b/27; K 17b/1; RS 190c-17; GT 109/3; KFLT 267b/23; BVAğar 14a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 116/7;

[Çağ.T./K.D] MA B117a/4;

(3) “sebze, yeşil bitki, yeşillik, çayır, çimen”, [Kar.T.] DLT III, 159;

[Har.T.] HAP 2: 61;

[Kıp.T.] CC-I 40a/10; RS 193a-11;

(4) “bakliyat, baklagiller”, [Kar.T.] DLT III, 159;

yaş-: “gizlenmek, saklanmak”, [Kar.T.] DLT III, 60; R 16: 59; KB 1427; TİEMKök 16: 59;

[Kıp.T.] K 10a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 115;

yaşa-: “hayat sürmek, yaşamak”, [Kar.T.] DLT III, 89; KB 6548;

[ET.] KT K 2; AYUçar 0621;

[Har.T.] HŞ 703; NF 101-8;

[Kıp.T.] GT 276/12; BVAğar 68a/25;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 761; LD 794; LGN 104/5;

[Çağ.T./K.D] MA A32b/8; MDF 1341;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 69b-8;

[Çağ.Leh.] YUTS *yaşı-*, 461; UTİL *yaşı-*, VI-458; ÖTİL *yüşä-*, V-126;

- “hayatını bir yerde geçirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yüşä-*, V-126;
- “var olmak, mevcut olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yüşä-*, V-126;

yaşagu: “yaşayacak olan”, [Kar.T.] DLT III, 36;

yaşanur-: “(göz) kamaşıp yaşarmak”, [Kar.T.] DLT III, 407; R 9: 92;

yaşar-: “(bitki vb.) yeşermek, yeşillenmek”, [Kar.T.] DLT III, 68; KB 1810;

[ET.] AYÖlmez 166/1;

[Har.T.] HAP 22: 63; HŞ 2767;

[Kıp.T.] K 68b/8; GT 354/4;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yüşär-*, V-126;

- “sulanmak, yaşarmak”, [Kıp.T.] K 167b/1; [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 45b/473;
- “gençleşmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 461; UTİL VI-455; ÖTİL *yüşär-*, II-52;

- “güzelleşmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâşär-*, II-52;

yaşart-: “yeşertmek”, [Kar.T.] DLT III, 436;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 779; LGN 47/7;

- “gençleştirmek”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-455;

yaşat-: “yaşatmak, ömür vermek”, [Kar.T.] KB 6548;

[Har.T.] HAP 35: 37;

[Kıp.T.] CC-II 76a/18;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-455;

yaşdaş: “yaşıt, aynı yaşta”, bk. **yaştaş**, [Kar.T.] R 38: 52;

[Har.T.] HAP 56: 37;

[Kıp.T.] RS 200c-16;

[Çağ.Leh.] YUTS 461; ÖTİL *yâşdâş*, II-53;

yaşık (I): “güneş”, [Kar.T.] KB 5028;

- “parlak, aydın”, [ET.] Üİ *yaşuḳ*, 104b/9;

yaşık (II): “miğfer”, [Kar.T.] DLT *yaşıḡ*, I, 67;

[Kıp.T.] EDM *aşıḳ ~ aṣaḳ*, 11a/9;

[Har.T.] NF 45-8; NF *yısıḳ*, 70-13;

[Kıp.T.] RS *yaşuḳ*, 204c-23;

yaşık-: “(göz) kamaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 76;

yaşıl:

(1) “yeşil”, [Kar.T.] DLT III, 19; KB 1800; TİEMKök 12: 43;

[ET.] Toy. 27; IBTekin 51;

[Har.T.] HAP 55: 76; HŞ 1430; NF 37-16;

[Kıp.T.] CC-I 47a/1; KMTT 32b/9; K 152a/6; EDM *yaşlu*, 6a/4; EDM *yeşil*, 9a/7; EKK 72a/12; RS 196b-18; GT 5/11; İM 311b/1; KFLT *yeşil*, 268b/12; MGİ *yeşil*, 61b/2; MES 40a/5; MG 86a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 270; YED 111/7; LD 1563;

[Çağ.T./K.D] NİD 292/1; HBD 165/2; ŞHD 143b-1; MA D15b/2; BTD XXXIV/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *yêşil*, 466; UTİL *yêşil*, VI-709; ÖTİL *yüşil*, V-126;

(2) “erguvanî, erguvan renginde olan (ipek vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 20;

(3) “taze bitki”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 99;

- “pas rengi”, [Kar.T.] DLT *yaşıl çüvit*, III, 162;
- “yeşil meşil”, [Kar.T.] DLT *yaşıl yuşul*, III, 19;

yaşın: “şimşek”, [Kar.T.] DLT III, 22; KB 3041; TİEMKök 13: 12;

[ET.] AYÇetin 162;

[Har.T.] HŞ 1772;

[Kıp.T.] KMTT 5b/13; K 3b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 62/2;

[Çağ.T./K.D] MA B26a/13;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yüşin*, V-127;

- “yıldırım”, [Har.T.] HAP *yışın*, 2: 55; [Kıp.T.] BM 9a/6; [Çağ.Leh.] ÖTİL *yüşin*, V-127;

yaşın-: “gizlenmek, saklanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 11: 5;

[Har.T.] HAP *yeşin-*, 114: 4;

[Kıp.T.] CC-II 70a/17; KMTT 40a/3; K 44b/7; EKK 80a/5; İM 292a/2; MGİ 31b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GD yaşun-**, 117: 4; **D yaşun-**, 320; **LD yaşun-**, 1852; **LGN yaşun-**, 58/1;

[Çağ.T./K.D] **NİD yaşun-**, 184/4; **HBD yaşun-**, 117/7; **ŞHD** 59b-11; **ŞHD yaşun-**, 47a-7; **BD yaşun-**, 17/5; **Abuş. 1039; Abuş. yaşun-**, 1039;

- “saklambaç oyunu”, [Çağ.T./K.Ö.D] **LD yaşunmak**, 903;

yaşınlg: “şimşekli (bulut vb.)”, [Kar.T.] **DLT III**, 50;

yaşısa-: “gizlenmek istemek”, [Kar.T.] **DLT III**, 305;

yaşla-: “taze ot yemek”, [Kar.T.] **DLT III**, 308;

yaşlıg (I): “yaşlı (göz)”, [Kar.T.] **DLT III**, 42;

[Kıp.T.] **CC-II yaşlı**, 74a/14; **K** 44a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] **YED** 98/2; **YED yaşlu**, 81/3;

[Çağ.Leh.] **YUTS yaşliḡ**, 461; **UTİL VI-458; ÖTİL yâşli**, II-53;

yaşlıg (II): “yaşlı, genç olmayan, yaşça büyük”, bk. **yaşlı**, [Kar.T.] **DLT III**, 42; **R** 28: 14;

[ET.] **AYÇetin** 372;

[Har.T.] **HAP** 28: 23; **HŞ** 796; **HŞ yaşlı**, 4431; **NF** 65-12;

[Kıp.T.] **K** 69b/8; **GT** 271/10; **İM yaşlı**, 284b/7; **KFLT yaşlu**, 33a/44;

[Çağ.T./ K.Ö.D] **YED** 30/3;

[Çağ.Leh.] **YUTS yaşliḡ**, 461; **UTİL VI-457**;

- “yaşında olan”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL yâşli**, II-53;

yaşna-: “(şimşek) çakmak, parlamak”, [Kar.T.] **DLT III**, 310; **KB** 86; **NF yışı-**, 241-6; **HAP yışı-**, 24: 35;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MSD** 173; **LGN** 62/2;

[Çağ.T./K.D] **MA** B26a/13;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL yäşnä-**, V-128;

- “kemale erişmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yäšnä-*, V-128;
- “ezilmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yäšnä-*, V-128;

yaşnat-: “parlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 356;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 95;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-458; ÖTİL *yäšnät-*, V-128;

yaşru-: “gizli, gizlice”, [Kar.T.] DLT III, 31; AH 171; R 42: 45; TİEMKök 6: 63;

[Har.T.] HAP 2: 235; HŞ 3744;

[Çağ.T./K.D] MA B71a/2;

yaşruş-: “gizlemede anlaşılmak”, [Kar.T.] DLT III, 101;

yaşrut-: “gizlemek”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 77;

yaşur-: “gizlemek, örtmek”, [Kar.T.] DLT III, 68; R 33: 37; KB 770; TİEMKök 11: 5;

[ET.] AYÖlmez 138/1;

[Har.T.] HŞ 3774; NF 165-5;

[Kıp.T.] CC-I *yaşır-*, 3b/14; MGİ *yaşır-*, 2a/6; MGİ 2b/1; MES 39b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 42b/442; GD 205: 5; MSD 787; YED 11/1; D 432; LD 590; LGN 25/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 219/6; ÇH 51; HBD 79/5; ŞHD 174b-2; BD 97/3; MDF 2247; BTD XXVII/6; Abuş. 1039;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 70a-16;

[Çağ.Leh.] YUTS *yoşur-*, 471; UTİL *yoşur-*, VI-592;

yaşurgan-: “(malını vb. şeyleri) saklama âdeti olan”, [Kar.T.] DLT III, 53;

yaşut-: “gizli, gizlenmiş”, [Kar.T.] DLT III, 8; KB 5768;

yaşut beküt-: “gizlenmiş (nesne)”, [Kar.T.] DLT III, 8;

yaş yuş-: “baklagiller ve sebze”, [Kar.T.] DLT III, 4;

yat (I): “yağmur, kar vb. yağdırmada, rüzgâr estirmede ve kehanette kullanılan özel taş, yada taşı”, [Kar.T.] DLT III, 159;

- “kehanet, fal, sihir”, [ET.] Be. c, 4;

yat (II): “yabancı, ecnebi”, bk. **yad**, [Kar.T.] DLT III, 159; R 4: 36; KB 1109; TİEMKök 4: 36;

[ET.] Toy. 23; AYAYazlı 0148;

[Har.T.] MM 261-4; HŞ 2248; HŞ *yağ*, 2305; NF 26-16; HAP *yağ*, 3: 159;

[Kıp.T.] CC-I 50a/27; KMTT 34a/8; EDM *yağ*, 14a/2; RS 200c-9; GT 22/4; İM 446a/5; KFLT *yad*, 392a/17;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 18a/180; D 213; LD *yad*, 312;

[Çağ.T./K.D] NİD 101/3; HBD 50/3; ŞHD 8b-13; MA A38a/14; BD 421/2; Abuş. 1040;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 78a-2;

[Çağ.Leh.] YUTS 461; UTİL VI-406; ÖTİL *yât*, II-50;

- “bilinmeyen, garip, yabani”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-406; ÖTİL *yât*, II-50;
- “farklı”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-406;
- “düşman; rakip”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-406;
- “yabancı, el, tanış olmayan kimse”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yât*, II-50;

yat-:

(1) “yatmak, uzanmak, uyumak” [Kar.T.] DLT II, 313; R 51: 17; KB 1449; TİEMKök 10: 12;

[ET.] Ton. 24; AYUçar 1153; UM I 38; IBTekin 3; Üİ 107a/9;

[Har.T.] MM 77-1; HŞ 1072;

[Kıp.T.] CC-I 16a/22; KMTT 36a/3; K 119b/2; EKK 76b/3; BM 36a/5; RS 186a-28; GT 258/5; İM 94b/7; MGİ 80b/2; BVÖzgür 23/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 70; MEs. 20b/210; GD 127: 3; MSD 374; YED 69/4; LD 608; LGN 31/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 293/4; HBD 122/4; ŞHD 80b-3; MA A22b/5; BD 557/6; MDF 740;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 97a-10; ŞRT 11a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 461; UTİL VI-412; ÖTİL *yât-*, II-50;

(2) “(bir yerde) uzun süre kalmak”, [Kar.T.] DLT II, 313; AH 308;

[Çağ.T./K.D] MA A48b/3;

(3) “(biriyle) yatmak, cima etmek”, [Kar.T.] DLT I, 243; AH 276;

(4) “(muhafız) geceyi geçirmek, (hapishane, hastane vb. yerde) geceleme”, [Kar.T.] DLT II, 313;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-412; ÖTİL *yât-*, II-50;

- “yardımcı fiil (-ip yat- şimdiki zaman)”, [Kıp.T.] CC-II 82a/4;
- “eğilmek, yatmak”, [Kıp.T.] MG 21b/2;

yata-: “haset etmek, kıskanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 54;

yatan (I): “ok atılan tahtadan yay”, [Kar.T.] DLT III, 21;

yatan (II): “pamuk atıcının yayı”, [Kar.T.] DLT III, 372;

[Çağ.Leh.] UTİL *yatañ*, VI-409;

yatan (III): “yün ditme yayı”, [Kar.T.] DLT III, 21;

yatçı: “kâhin, şaman (yada taşıyla yağmur vb. yağdıran kâhin)”, [Kar.T.] DLT III, 307;

yatgaç: “hükümdarın, kalenin vb. şeylerin muhafızı, bekçi”, [Kar.T.] DLT III, 42; KB 2533;

yatğal: “uyumak üzere olmak”, [Kar.T.] KB 5953;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *yatal-*, 126a-6;

yatgaş: “(biriyle) yatmak, çiftleşmek”, [Kar.T.] DLT III, 103;

yatgaşık uğrı: yatsı vakti”, [Kar.T.] DLT III, 55;

[Kıp.T.] BM *yaşun*, 18a/9;

yatgaşuk: “ birisiyle yatan, [Kar.T.] DLT III, 55;

yatğu: “ikamet etme, barınma, yatma”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 97;

yatğur: “yatırmak ve uyutmak”, [Kar.T.] DLT III, 99; KB 3331;

[Har.T.] NF 90-10; NF *yatğur-*, 9-9; NF *yatur-*, 8-9; MM *yatur-*, 197-2;

[Kıp.T.] K 109b/2; EKK *yatkar-*, 76b/3; İM 237b/7; İM *yatkur-*, 454a/3; BVAğar *yatkur-*, 37a/10;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *yatkur-*, 72;

[Çağ.T./K.D] MA 4696(B); MA *yatkar-*, 3820(C); Abuş. *yatkur-*, 1040;

[Çağ.Leh.] YUTS *yatkuz-*, 461;

yatıg: “uyku”, bk. **yatık**, [Kar.T.] DLT III, 12;

[Kıp.T.] K 168a/1;

yatık: “uyku, uyuma”, bk. **yatıg**, [Kar.T.] DLT III, 15;

yatık-: “yabancılaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 76;

yatısa-: “gecelemek, uyumak ve yatmak istemek”, [Kar.T.] DLT III, 304;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *yatsa-*, 50b-4;

yatla- (I): “(birini) yabancı saymak”, [Kar.T.] DLT III, 307-308;

[Çağ.T./K.D] ÇH 45;

[Çağ.Leh.] UTİL *yatl-*, VI-410;

- “yabancılaşmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yätläş-*, II-50;

yatla- (II): “taşlarda (yada taşıyla) bulut ve yağmur için kehanette bulunmak”, [Kar.T.] DLT III, 307-308;

yatlat-: “kâhinden kehanette bulunmasını (yada taşıyla rüzgâr, soğuk, yağmur vb. getirmesini) istemek”, [Kar.T.] DLT II, 355;

yattur-: “yaydırmak”, bk. **yadtur-**, [Kar.T.] DLT III, 93;

yattur-: “(asker vb. için) dağılmasını emretmek, dağıtmak”, [Kar.T.] DLT III, 93;

yatuk:

(1) “iki cins iplikten örülen, arışı yün, argacı pamuk olan yün”, [Kar.T.] DLT III, 14;

(2) “terk edilip unutulmuş şey”, [Kar.T.] DLT III, 14;

(3) “tembel, ülkelerinden hiçbir yere gitmeyen ve gazaya çıkmayan Oğuzlar”, [Kar.T.] DLT III, 14;

- “yayvan su kabı”, [Kıp.T.] RS *yatık*, 204b-20; RS 204c-15;

yaw-: “yaklaştırmak, yakınlaştırmak”, [Kar.T.] KB 2409;

yava: “boş, kuru, lüzumsuz”, bk. **yawa**, [Kar.T.] TİEMKök 18: 104;

yawa (I): “kolgan dikenini”, [Kar.T.] DLT III, 26-27;

yawa (II): “Oğuz lehçesinde sıcak, kuytu yer”, [Kar.T.] DLT III, 27;

yawa (III): “boş, kuru, lüzumsuz”, bk. **yava**, [Kar.T.] KB 1611; TİEMKök 18: 104;

- “kayıp, yitik”, [Kıp.T.] KMTT *yava*, 43b/9; K 119b/9; KFLT *yavu*, 55a/26;
- “kaybolmak”, [Kıp.T.] BM *yawa kulun-*, 66b/5;
- “yaban, yabani”, [Çağ.Leh.] YUTS *yava*, 461;

yawal-: “öfke yatışmak, öfke yatışıp yumuşamak”, [Kar.T.] DLT I, 397;

[ET.] AYÇetin *yaval-*, 733;

yawarlık: “boşluk, beyhudelik”, [Kar.T.] KB 1116;

yavaş: “yumuşak huylu, mülayim”, bk. **yawaş**, [Kar.T.] TİEMKök 5: 5;

[Kıp.T.] KMTT 27b/3; K 14a/4; GT 100/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *juvaş*, 187; UTİL VI-528; ÖTİL *yâvvâş*, II-23;

- “(ses) kısık, alçak, düşük, yavaş”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-528;
- “yumuşakça”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-528;

yawaş: “yumuşak huylu (insan), huysuz olmayan (hayvan)”, bk. **yawaş**, [Kar.T.] DLT III, 10; KB 6453;

[ET.] AYAYazlı 0677;

yawaşlan-: “(adam) kendini yumuşak göstermek”, [Kar.T.] DLT III, 114;

- “gönlü rahat, başı dik olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâvâşlan-*, II-23;

yavaşıklık: “ıffet sahibi olma, iffetlilik”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 6;

- “sakinlik, usluluk”, [Çağ.Leh.] YUTS *juvaşlık*, 187; UTİL VI-529;

yawgan: “aş içinde et bulunmayan yemek”, [Kar.T.] DLT III, 37;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâvgân*, II-25;

- “kaba, bayağı”, [ET.] AYAYazlı 0165;
- “obulmuş, inceltilmiş”, [Çağ.T./K.D] Abuş. 1040;
- “bozkır”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâvân*, II-24;

yawganlan-: “(yemeği) etsiz saymak”, [Kar.T.] DLT III, 117;

yawgu: “hakandan iki derece aşağıda olan, avamdan kişinin lakabı”, [Kar.T.] DLT III, 32; KB 4069;

[ET.] O *yabgu*, 4;

yavışgu: “akdiken, alıç”, [Kar.T.] DLT III, 48;

- “yaprak”, [ET.] AYUçar *yavışgu*, 0602;
- “çiçek”, [ET.] AYTok 3468;

yawlağ (I):

(1) “Oğuzca ve Kıpçakçada kötü, fena”, [Kar.T.] DLT III, 43; KB 1179;

[ET.] BK *yablağ*, D 6; AYÖlmez *yavlağ*, 133/15; UM I *yavlağ*, 54; IBTekin *yablağ*, 6; Hua. *yavlağ*, 12;

(2) “ters huylu (insan)”, [Kar.T.] DLT III, 43

- “düşman”, [ET.] AYÖlmez *yavlaḳ*, 193/17;
- “canı, alçak”, [ET.] UM I *yavlaḳ*, 42;
- “savaşmak, saldırmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâvlâ-*, II-24;

yawlaḳ (II): “çok, sıkı, sürekli vb.” anlamlarda zarf (KM: her şeyin en şiddetlisi), [Kar.T.] DLT III, 43; “çok”,

[Har.T.] HŞ *yavlaḳ*, 415; NF *yavlaḳ*, 106-13;

[Kıp.T.] BM *yowlaḳ*, 20b/1;

- “Allah’ın sıfatlarından azim, şiddetli, görkemli, hayret uyandırıcı”, [Kıp.T.] BM 8b/5⁸⁶⁹;

yawra-: “dayanıklı (sağlam) olmak, sağlamlaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 278;

yawrı-: “(insanın) durumu kötüleşmek, fakirlik veya hastalıktan dolayı zayıflamak”, [Kar.T.] DLT III, 304; KB 3094;

[ET.] AYÇağ 609/20;

yawrit-: “(birini) zayıflatmak, gücünü azaltmak”, [Kar.T.] DLT II, 353; KB 3549;

- “meydan okumak”, [ET.] BK *yabrit-*, D 31;
- “zayıflamak, gücü azalmak, yorulmak”, [Kıp.T.] CC-II *yavrut-*, 82a/31;

yavu-: “yaklaşmak”, bk. *yawu-*, [Kar.T.] AH 379;

[Har.T.] HŞ 1196;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 38/4;

[Çağ.T./K.D] NİD *yavu-*, 224/5; ŞHD 160a-9; BD 526/2; Abuş. *yavı-*, 1040; Abuş. 1040;

yawu-: “yaklaşmak”, bk. *yavu-*, [Kar.T.] TİEMKök 7: 185;

[Har.T.] HAP 53: 8;

⁸⁶⁹ Arapça *ال عظم يم* kelimesine karşılık olarak verilmiştir. *يَوْلُقْ* olarak yazılan kelimeyi Zajaczkowski *yavlaḳ* olarak okurken Al-Turk, çift dudak v’si ile *yawlaḳ* şeklinde okumuştur.

- “cinsi münasebette bulunmak”, [Har.T.] HAP 2: 222;
- “yardımcı fiil, hemen olmak, neredeyse olacak hale gelmek”, [Har.T.] HAP 24: 40;

yawug: “yüksekten yuvarlanan kaya parçası”, [Kar.T.] DLT III, 13;

- “mağara”, [Har.T.] NF *yavuk*, 343-7;

yavuk: “yakın, eş, dost”, bk. *yağuk*, [Kar.T.] R 41: 12; TİEMKök 4: 33;

[Har.T.] AKYB A.IV. 17; HAP 69: 35;

[Kıp.T.] CC-I *yavoh*, 32a/4; KMTT *yavuk*, 27b/2; K 108a/6; KFLT *yavuk*, 4b/77;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *yavuk*, 23a/235; GD *yavuk*, 99: 5; MSD *yavuk*, 662; T *yavuk*, 98; LD *yavuk*, 2304; LGN *yavuk*, 61/11;

[Çağ.T./K.D] MDF *yavuk*, 1038; Abuş. *yavuk*, 1040;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *yavuk*, 87b-14;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâvuk*, II-24;

- “akraba, soy, sop”, [Har.T.] HAP 60: 3; [Kıp.T.] RS *yavuk*, 190b-10;
- “yakın, uzak olmayan”, bk. *yağuk*, [Har.T.] HAP 76: 14; HŞ *yavuk*, 1008; [Kıp.T.] RS *yavuk*, 191b-10; İM [Çağ.T./K.Ö.D] GD *yavuk*, 33: 4; D *yavuk*, 154; [Çağ.T./K.D] MA *yavuk*, A59a/10; BD *yavuk*, 21/4; [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâvuk*, II-24;

yavuk-: “yakınlaşmak, dokunmak”, [Kar.T.] R 4: 43;

yavukluk: “yakınlık, akrabalık”, [Kar.T.] R 39: 3; TİEMKök 16: 90;

[Har.T.] HAP 4: 1; NF 14-1;

[Kıp.T.] K 127a/8;

- “yakınlık, uzak olmama”, [Har.T.] HAP 38: 40; HŞ 950; NF 313-8; [Çağ.T./K.Ö.D] D *yavukluğ*, 154;
- “zina”, [Çağ.T./K.D] MA *yavukluğ*, 4650(B);

yawuz:

(1) “ kötü, fena, bozuk”, [Kar.T.] DLT I, 439; AH 301; R 35: 8; KB 3417; TİEMKök 3: 12;

[ET.] KT *yabız*, D 26; AYÖlmez *yavız*, 135/12; IBTekin *yabız*, 12;

[Har.T.] MM 42-2; HAP 13: 25; NF 2-15;

[Kıp.T.] KMTT *yavuz*, 26b/13; K 45a/3; K *yavuz*, 38b/9; RS *yavuz*, 191a-15; GT *yavuz*, 29/8; İM 482b/5; BVAğar 2b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] T *yavuz*, 180;

[Çağ.T./K.D] MA 2586(B);

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâvuz*, II-24;

(2) “zavallı, zayıf”, [Kar.T.] DLT I, 103;

(3) “günah, hata, kusur”, [Kar.T.] R 4: 31;

(4) “kötü kişi, kötü kalpli, zalim, acımasız”, [Kar.T.] R 66: 10;

[Çağ.Leh.] YUTS *yavuz*, 462; UTİL *yavuz*, VI-532; ÖTİL *yâvuz*, II-24;

- “şeytana arkadaş olmak”, [Kar.T.] TİEMKök *yawuz koldaş bol-*, 4: 38;
- “(para) sahte, değersiz”, [Kıp.T.] K *yavuz*, 21b/6;

yawuzla-: “(bir şeyi) kötü saymak, kötülemek”, [Kar.T.] DLT III, 342;

[Kıp.T.] KMTT *yavuzla-*, 42a/13;

yawuzlan-: “hiddetlenmek, hırslanmak”, [Kar.T.] DLT III, 114;

[Çağ.Leh.] YUTS 462;

yawuzluğ: “kötülük, fenalık”, [Kar.T.] R 65: 1; TİEMKök 16: 59;

[Har.T.] MM 98-2; HAP 16: 60; HŞ 4702; NF 397-8;

[Kıp.T.] **K yavuzluğ**, 161a/8; **K yavuzluğ**, 50a/9; **K** 52b/2; **GT yavuzluğ**, 26/8; **İM** 1b/3; **İM yavuzluğ**, 16a/7;

[Çağ.Leh.] **YUTS yavuzluğ**, 462; **UTİL yavuzluğ**, VI-533; **ÖTİL yâvuzlik**, II-24;

- “iyilik, Allah’a manevi yakınlığa vesile olan iyi davranışlar”, [Har.T.] **HAP** 9: 99;

yawuz tayanğu orun: “cehennem”, [Kar.T.] **TİEMKök** 18: 29;

yay (I): “ilkbahar, bahar”, [Kar.T.] **DLT** III, 160;

[Kıp.T.] **EDM** 2b/4; **EKK** 45b/6; **RS** 192b-23;

yay (II): “yaz”, bk. **yaz**, [Kar.T.] **DLT** III, 278; **AH** 223; **KB** 6009;

[ET.] **BK** B 3;

[Har.T.] **MM** 45-2; **HAP** 106: 2; **HŞ** 1490;

[Kıp.T.] **CC-I** 37a/23; **K** 21b/7; **BM** 18b/1; **RS** 201a-14; **İM** 47a/5; **BVAğar** 22a/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MEs.** 18b/186; **MSD** 128; **LGN** 100/4;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD** 182b-8; **MA** 981(B);

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 73a-16;

yay (III): “yay”, bk. **ya**.

yay- (I):

(1) “ oynatmak, sallamak”, [Kar.T.] **DLT** III, 246;

(2) “ (elbise vb. şeyleri suda) çalkalamak”, [Kar.T.] **DLT** III, 246;

- “yayıktay yağ dövmek, sallamak, çalkalamak”, [Kıp.T.] **K** 1b/9;

yay- (II): “ meylettirmek”, [Kar.T.] **DLT** III, 246;

yay- (III): “yaymak, saçmak, dağıtmak”, [Kar.T.] **R** 42: 29; **KB** 2744;

[ET.] **O** 9;

[Har.T.] **HAP** 42: 29; **HŞ** 1404; **NF** 57-13;

[Kıp.T.] CC-I 12a/10; K 37b/3; İM 177a/3; BVAğar 23b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 9a/84; GD 2: 2; MSD ya-, 487; D 819; LGN 95/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 31/6; HBD 2/3; ŞHD 30a-6; MA A55b/14;

[Çağ.Leh.] YUTS 462; UTİL VI-536; ÖTİL yâ-y-, II-31;

- “perişan etmek, yenmek, dağıtmak”, [ET.] Ton. 16;
- “(söz, haber, söylenti vb. için) herkese duyurmak, ifşa etmek”, [Har.T.] MM 401-4; HAP 4: 83; HŞ 647; [Çağ.T./K.D] BD 86/5; [Çağ.Leh.] UTİL VI-536; ÖTİL yâ-y-, II-31;
- “yaymak, döşemek”, [Har.T.] HAP 79: 30; [Çağ.Leh.] UTİL VI-536; ÖTİL yâ-y-, II-31;
- “açmak, çözmek”, [Har.T.] HAP 17: 29; [Çağ.Leh.] UTİL VI-536; ÖTİL yâ-y-, II-31;
- “uzatmak”, [Har.T.] HAP 5: 11;
- “neşretmek”, [Kıp.T.] MGİ 265a/1;
- “(çamaşır vb.) asmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL yâ-y-, II-31;
- “(hamur) açmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL yâ-y-, II-31;
- “meşhur olmak, namı duyulmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL yâ-y-, II-31;

yaya: “insanın kıcı, kalçası”, [Kar.T.] DLT III, 26;

yayağ: “yaya”, bk. yağ.

yayığ: “kararsız huylu, döneğ”, bk. yayık, [Kar.T.] DLT III, 23; KB 399;

yayıklık: “döneklık”, [Kar.T.] KB 715;

yayığ: “kararsız huylu, döneğ”, bk. yayık, [Kar.T.] DLT III, 23;

yayığ-: “bahar olmak, bahar gelmek”, [Kar.T.] DLT III, 191;

yayı- (I): “dağılmak, yayılmak”, bk. yağıl-, DLT III, 191; KB 2336;

[Har.T.] HAP 30: 20; HŞ 3789; NF 112-6;

[Kıp.T.] CC-II 60b/11; K 21b/3; BVAğar 19a/21;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 2b/13; LD 2605;

[Çağ.T./K.D] NİD 135/4; NC 33a/5; BD 21/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 67b-15;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèyil-*, 467; UTİL *yèyil-*, VI-743;

- “serilmek, döşenmek”, [Har.T.] HAP 88: 20;
- “bir çok kişi tarafından duyulmak”, [Har.T.] HAP 24: 19; HŞ 187;
- “(çamaşır) asılmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *yèyil-*, VI-743;
- “mutlu, memnun olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *yèyil-*, VI-743;

yayıl- (II): “çalkalanmak, sallanmak, titreyip salınmak, sarsılmak”, [Kar.T.] DLT III, 191; KB 1428; TİEMKök 16: 15;

[Kıp.T.] CC-II *çayhal-*, 82a/8;

yayılğan: “kararsız ve sebatsız (insan)”, [Kar.T.] DLT III, 55;

yayın-: “(elbise vb. şeyleri suda) çalkalamak”, [Kar.T.] DLT III, 86;

- “yayılmak, dağılmak”, [Har.T.] HŞ 1677;

yaykal- (I): “(su vb.) çalkalanmak”, [Kar.T.] DLT III, 86;

[ET.] AYÇağ 630/18;

- “işveyle, salınarak yürümek”, [Çağ.T./K.D] BD 61/2;

yaykal- (II): “gönlü her şeye meyletmek”, [Kar.T.] DLT III, 108;

yaykat-: “sallamak, alt üst etmek”, [Kar.T.] R 16: 15;

yayla-: “yaz mevsimini geçirmek, yaylaya gitmek”, [Kar.T.] DLT III, 311;

[ET.] Ş.U. D 8; IBTekin 64;

[Kıp.T.] CC-II 60b/1; BM 54a/2;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 83a-12;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 85b-21;

[Çağ.Leh.] YUTS *yayli-*, 462; UTİL *yaylı-*, VI-535;

yaylağ: “yayla, yazlık”, [Kar.T.] DLT III, 265;

[ET.] IB 78;

[Har.T.] HŞ 1008;

[Kıp.T.] RS 193a-2⁸⁷⁰;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 318; LGN *yaylağ*, 85/10;

[Çağ.T./K.D] ML *yaylağ*, 49;

[Çağ.Leh.] YUTS *yaylağ*, 462; UTİL *yaylağ*, VI-535; ÖTİL *yâylâğ*, II-31; ÖTİL *yäylâğ*, V-100;

yaylat- : “(dağ vb. yerlerde) oturtmak, yazı yaylada geçirtmek, yaylatmak”, [Kar.T.] DLT II, 357;

[Çağ.Leh.] YUTS 462;

yaytur-: “çalkalatmak”, [Kar.T.] DLT III, 100;

yaz (I): “ilkbahar”, [Kar.T.] DLT III, 16; AH 471; KB 4623;

[ET.] BK G 2;

[Har.T.] MM 390-2; HŞ 1500;

[Kıp.T.] CC-I 36b/14; BM 18b/1; GT 294/11; BVAğar 22a/15;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 24a/245; GD 12: 1; MSD 128; D 483; LGN 100/3;

[Çağ.T./K.D] MDF 565;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 75b-1;

yaz (II): “yaz”, bk. *yay*, [Kar.T.] DLT III, 159;

[Kıp.T.] K 148a/1; RS 192b-24; GT 90/10; KFLT 68b/16; MGİ 186a/2; MG 94b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 98/5; LD 798;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 79b-3; MA A14b/10; BD 238/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 79a-13;

[Çağ.Leh.] YUTS 462; UTİL VI-443; ÖTİL *yâz*, II-26;

⁸⁷⁰ Golden bu kelimeyi, “yazlık” olarak doğru anlamlandırdığı kelimeyi *aylağ* şeklinde okumuştur.

- “ömrün en güzel devri”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâz*, II-26;

yaz (III): bk. *yağız*.

yaz- (I): “dolaşık bir şeyi ayırmak, çözmek”, [Kar.T.] DLT III, 59; KB 1809;

[Har.T.] HŞ 3200;

[Kıp.T.] CC-II 56a/6; K 112b/9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 90b-8;

yaz- (II): “ıskalamak, vuramamak”, [Kar.T.] DLT III, 59;

[Kıp.T.] CC-II 57a/21; EKK 38b/13;

yaz- (III):

(1) “(kollar) açmak, el uzatmak”, [Kar.T.] AH 222; R 5: 28;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâz*, II-28;

(2) “döşemek, açmak, sermek, yaymak, dağıtmak”, [Kar.T.] R 42: 12;

[Kıp.T.] K 130b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 258/7;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 73a-1;

[Çağ.Leh.] YUTS 462; ÖTİL *yâz*, II-28;

(3) “yaklaşmak, yaklaşma bildiren tasvir fiili, yardımcı fiil, neredeyse olacak hale gelmek, yapmak üzere olmak”, [Kar.T.] DLT III, 59; R 28: 10; TİEMKök 9: 117;

[Har.T.] HAP 20: 15;

[Kıp.T.] EKK 38a/13;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 88b-13; HŞ 3273;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâz*, II-29;

yaz- (IV):

(1) “Oğuz lehçesinde yazı için yazmak, çizmek”, [Kar.T.] DLT III, 59;

[Har.T.] HŞ 4690;

[Kıp.T.] CC-I 25b/22; KMTT 35a/11; K 132a/9; EDM 21a/4; EKK 79a/5; BM 28a/4; GT 73/5; İM 491a/3; KFLT 397b/31; MGİ 27a/3; MG 87b/4; BVÖzgür 7/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 40/6; T 294; LD 1788; LGN 14/3;

[Çağ.T./K.D] NİD 177/5; HBD 51/1; ŞDG 12/4; ŞHD 27a-8; MA A3b/12; BD 119/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 10b/04;

[Çağ.Leh.] YUTS 462; ÖTİL yâz-, II-28;

(2) “şaşırmak, yanılmak”, [Kar.T.] DLT III, 59; KB 3520;

[ET.] AYÇağ 9/11;

[Kıp.T.] GT 8/11; MG 111b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 35a/364; ÖTİL yâz-, II-28, 29;

(3) “kusur etmek, hata etmek, kabahat işlemek, günah işlemek”, [Kar.T.] AH 445;

[ET.] Ş.U. B 5;

[Har.T.] HAP 3: 112; HŞ 2271;

[Kıp.T.] RS 191c-3;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2356;

[Çağ.Leh.] ÖTİL yâz-, II-29;

(4) “karşı gelmek, inkâr etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 152;

[Kıp.T.] K 24b/4;

- “kısmet etmek, nasip etmek”, [Kıp.T.] MGİ 7a/4;
- “defter”, [Kıp.T.] MGİ yazıcı, 35a/1;
- “ifade etmek, söylemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL yâz-, II-28;
- “haber vermek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL yâz-, II-28;
- “kaydetmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL yâz-, II-28;

yaza-: “baharı (bir yerde) geçirmek”, [Kar.T.] DLT III, 88;

yazağ: “Yağma ve Tohsı Lehçesinde otlak”, [Kar.T.] DLT III, 16;

yazı: “açık arazi, açıklık, kır, ova”, [Kar.T.] DLT III, 255; R 37: 145; KB 3323; TİEMKök 17: 70;

[ET.] KT G 7; AYUçar 0599;

[Har.T.] HŞ 1950;

[Kıp.T.] CC-II *yaz*, 60b/6; EDM 3a/6; BM 9b/3; RS 193a-18; GT 178/12; KFLT 205a/5; MG *yazu*, 87b/7; BVÖzgür 15/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 23b/239; GD 117: 6; MSD 213; D 719; LD 623;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 188b-7; MA A47a/12; BD 62/1; MDF 1310;

- “çöl”, [Har.T.] HAP 20: 106; [Kıp.T.] KMTT 6a/11; İM 301b/6;
- “düz, yassı”, [ET.] AYÇetin 440;

yazıglığ: “bağından serbest bırakılmış, çözülmüş, hür (at vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 49;

[ET.] IB *yazıg*, 16;

yazık-: “bahar olmak, bahar gelmek”, [Kar.T.] DLT III, 76;

yazıl- (I): “dolaşık bir şey için çözülmek, açılmak,” [Kar.T.] DLT III, 78; KB 3212;

[Kıp.T.] CC-II 56a/6; K 113a/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *yézil-*, 468; UTİL *yézil-*, VI-708;

yazıl- (II): “yayılmak, serilmek, dağılmak”, [Kar.T.] KB 2685;

[Kıp.T.] GT 121/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 623; YED 281/4; LGN 31/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *yézil-*, 468; UTİL *yézil-*, VI-708; ÖTİL *yâzil-*, II-26;

- “gözü tok olmak, hoşnut olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâzil-*, II-26;
- “(tuvalet ihtiyacını gidererek) rahatlamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâzil-*, II-26;
- “yüreğine su serpmek, rahatlatmak, teselli vermek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yâzil-*, II-26;

yazım: “şaşma, yanılma, yoldan çıkma”, [Kar.T.] KB 2497;

yazın-: “bizzat çözmek”, [Kar.T.] DLT III, 84;

yazış- (I): “çözmede yardım etmek veya yarışmak”, [Kar.T.] DLT III, 73;

yazış- (II): “sökmeye yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT III, 73;

yazlat-: “baharı geçirtmek”, [Kar.T.] DLT II, 355;

- “yazı geçirmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *yazlı-*, 462; UTİL *yazlı-*, VI-446;

yazlın-: “kendi kendine çözülmek”, [Kar.T.] DLT III, 110;

yazlış-: “(düğüm) çözülmek”, [Kar.T.] DLT III, 105;

yazsa- ~ yazısa-: “çözmek istemek”, [Kar.T.] DLT III, 305;

yaztur- (I): “çözdürmek”, [Kar.T.] DLT III, 95;

yaztur- (II): “(ok atışında, konuşmada) yanıltmak”, [Kar.T.] DLT III, 95;

yazuğ (I): “suç, günah”, [Kar.T.] DLT III, 16; AH 337; R 4: 25; KB 2122; TİEMKök 2: 182;

[ET.] AYAYazlı 0687-0688; UM I 200; Hua. *yazok*, 35;

[Har.T.] MM 290-2; HAP 5: 62; HŞ 3351; NF 44-15;

[Kıp.T.] CC-I 7a/20; CC-I *yazuğ*, 35b/20; CC-I *yazok*, 22a/1; CC-II *yazığ*, 72b/13-14; CC-II *yazık*, 61a/6-7; KMTT 40a/8; K 23a/2; EDM 20b/15; BM 11b/3; GT 69/1; İM 349b/8; KFLT 417b/36; MGİ *yazık*, 91b/1; MGİ 78b/6; MES 35b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 84: 1; MSD 497; D 406; T 307; LD *yazuğ*, 501; LD 1544;

[Çağ.T./K.D] Mün. 2a/5; ÇH 65; HBD 80/5; MA A27b/7; BD 460;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 57a/02;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâziğ*, II-27; ÖTİL *yâzuğ*, II-29;

- “mektup, yazı”, [Kıp.T.] KFLT *yazu*, 397b/31; [Çağ.Leh.] YUTS *yéziğ*, 467;

yazuğ (II): “bağından serbest bırakılmış (at vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 16;

- “sonbaharda baharatla karıştırılıp doğranan ve ilkbaharda yenen et”, [Kar.T.] DLT *yazuḵ et*, III, 16⁸⁷¹;

yazuḵla-: “suçlamak”, [Kar.T.] DLT III, 342;

[Har.T.] HŞ 368⁸⁷²;

- “günah işlemek, kabahat işlemek, hata etmek”, [ET.] BK D 36;
- “suçluyu yakalamak”, [Kıp.T.] GT 63/12;

yazuḵluḡ: “suçlu, günahkâr”, [Kar.T.] DLT III, 50; R 44: 44;

[ET.] Ş.U. D 2; UM I 36;

[Har.T.] HAP 37: 34; MM *yazuḵlu*, 290-3; HŞ *yazuḵlu*, 4608; HŞ 110; NF 38-15;

[Kıp.T.] CC-II *yazuklı*, 62b/36-37; CC-II *yazuklu*, 61a/5; K 133b/7; GT *yazuḵlı*, 17/11; İM *yazuḵlı*, 50b/8; KFLT *yazuḵlu*, 224b/28; MGİ *yazıḵlu*, 198b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *yazuḵlı*, 461; D *yazuḡluḡ*, 424; D *yazuḡluḡ*, 194; LGN *yazulu*, 97/1;

[Çağ.T./K.D] MA *yazuḡluḡ*, 4258(B); MA B32a/13; MA *yazuḵluḡ*, 1530(D);

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâziḵli*, II-27;

yazuḵluḡ: “günahkar”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 276;

[ET.] Hua. *yazoklug*, 346;

[Çağ.T./K.Ö.D] T 10;

yazuḵsın-: “isyan etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 61;

yazuḵsuz: “suçsuz, günahsız”, [Kar.T.] DLT I, 400; TİEMKök 18: 74;

[ET.] UM I 37; Hua. *yazoksuz*, 141;

[Har.T.] HŞ 2500; NF 86-11;

⁸⁷¹ Atalay bu kelimeyi *yazok et* olarak okumuş ve “pastırma” olarak anlamlandırmıştır.

⁸⁷² *kim ey şah yarlıḡa ançaḡ yazukla / uluḡluḡ kıl kiḡiglerini baḡışla* şeklinde geçen kelimeyi Demirci-Karslı “günah işlemek” olarak anlamlandırmıştır. Oysa kelime “suçlamak” anlamında kullanılmıştır.

[Kıp.T.] CC-II 62a/30; CC-II *yazıksız*, 75a/4; CC-II *yazuksız*, 63a/26; İM 50b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *yazuksız*, 133: 5;

[Çağ.T./K.D] MA *yazuksız*, 3574(B);

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yâziksız*, II-27;

yazuks tök-: “günah bağışlamak”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 161;

ye-: “yemek yemek”, bk. **yi-**, [Kar.T.] DLT III, 67; R 9: 34; TİEMKök 12: 43;

[ET.] IB 56;

[Har.T.] MM 172-1; HŞ 1130; NF 146-12; KMTT 61a/9;

[Kıp.T.] CC-II 60a/29; EDM 6b/3; EKK 34b/6; BM *yi-*, 22a/6; RS *yê-*, 186a-16; MGİ 231a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 619;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *yê-*, 13/7; MA *yê-*, A5b/7; B *ê-*, 306a/4; Abuş. *yê-*, 1041;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 76a-2;

[Çağ.Leh.] UTİL *yê-*, VI-734;

- “yardımcı fiil, hoş gitmeyen bir duruma uğramak, kötü durumda kalmak”, [Har.T.] MM 273-4⁸⁷³; HŞ 1249⁸⁷⁴;
- “(böcek) ısırarak”, [Çağ.Leh.] UTİL *yê-*, VI-734;
- “(kendisi için para, mal vb.) almak, uygunsuz olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *yê-*, VI-734;

yeben: “kumlu, bataklık”, [Kar.T.] DLT III, 372;

yed-: “(bohça veya heybeyi) doldurmak”, [Kar.T.] DLT III, 434;

[ET.] K.C. a, 5;

yedi: “yedi”, bk. **yeti**, **yetti**, **yiti**, [Kar.T.] R 41: 12;

⁸⁷³ Burada *ye-* fiili *ökünç* kelimesiyle birlikte kullanılarak *ökünç ye-* “pişman olmak, pişmanlığa uğramak, pişmanlık durumunda kalmak” şeklinde anlamlandırılmıştır. Biz burada *ye-* fiilini, *ökünç ye-* kelime grubu olarak değil de *ye-* fiili madde başı altında almayı tercih ettik. Çünkü aynı şekilde MM 251-4 nolu dizide de “ot ye-”, “cehennem ateşi yemek, cehennem ateşine maruz kalmak” şeklinde kullanılmıştır. TDK sözlüğünde de “hoşa gitmeyen kötü bir duruma uğramak, maruz kalmak” anlamı *ye-* madde başı altında farklı bir anlam olarak verilmiştir. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57b1640080e513.94313375

⁸⁷⁴ *kadgu ye-* olarak kullanılmıştır.

[Har.T.] HŞ 1516;

[Kıp.T.] EKK 72b/13; RS *yêdi*, 201b-1; GT *yidi*, 277/13; KFLT *yidi*, 7a/11; MGİ 135a/2; MGİ *yidi*, 256b/4; MES *yidi*, 19b/1;

yedil-: “(bohça vb.) dikilmek ve doldurulmak”, [Kar.T.] DLT III, 77;

yediş-: “(heybe ve bohça vb. şeylerin nakışını) dikmekte yardım etmek”, [Kar.T.] DLT III, 71;

yeg: “daha iyi, tercih edilen”, [Kar.T.] R 7: 169; TİEMKök 7: 52;

[ET.] Ton. 37; AYAyazlı 0136; UM I 186;

[Har.T.] MM 176-1; HŞ 2611; NF 265-16;

yegen: “torun”, [Kar.T.] R 4: 163; TİEMKök 2: 140;

- “yeğen”, [ET.] Ş.U. B 8;

yegençük: “torun”, [Kar.T.] R 16: 72;

yegid-: “beslemek, doyurmak, terbiye etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 114; TİEMKök *yegiç*, 7: 112;

- “eğitmek, terbiye etmek”, [Kıp.T.] BVÖzgür *eyit-*, 11/6;

yegidme: “besleme, carıye”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 23;

yegle-: “takdir etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 60;

yegençük: “nesil, torun, soy”, [Kar.T.] TİEMKök 16: 72;

yegirmi: “yirmi”, bk. **yigirme**, **yigirmi**, [Kar.T.] TİEMKök 8: 65;

[ET.] KT D 15; AYÖlmez 176/16; Hua. 90;

[Har.T.] MM 188-4; HŞ *yegirmi*, 4731;

[Kıp.T.] EDM 15a/6; RS *yêgirmi*, 197b-14;

[Çağ.T./K.D] MA *yêgirme*, A15b/13; MA *yêgirmi*, 5032(B);

yek: “şeytan, cin”, [Kar.T.] DLT III, 160; R 35: 5; KB 3590; TİEMKök 2: 168;

[ET.] AYAyazlı 0117-0118; UM I 20;

[Kıp.T.] CC-II 69a/10; BM 9a/5⁸⁷⁵;

yel:

(1) “yel, rüzgâr, esinti”, bk. **yil**, [Kar.T.] R 35: 9; TİEMKök 3: 117;

[ET.] AYAyazlı 1325; Hua. 73;

[Har.T.] MM 77-1; HŞ 1009; NF 30-16;

[Kıp.T.] CC-I 37a/18; KMTT 5b/9; K 4a/1; EDM 2a/9; BM 9a/4; RS *yél*, 192b-27; MGİ 62a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 156: 2;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *yél*, 24/3; MA *yél*, A12a/12; BTD *yél*, XL/1;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 75b-1;

[Çağ.Leh.] YUTS 463; UTİL VI-570; ÖTİL II-6;

(2) “etki, tesir, güç, devlet, erk”, [Kar.T.] R 8: 46; TİEMKök 8: 46;

- “geçici heves”, [Har.T.] MM 46-2;
- “osuruk”, [Kıp.T.] MGİ 44a/4; MES *yil*, 27b/4; [Çağ.Leh.] ÖTİL II-6;
- “grip, soğuk algınlığı”, [Çağ.Leh.] YUTS 462;
- “kanser; bir hastalığın ağrılı belirtisi”, [Çağ.Leh.] YUTS 462; UTİL VI-570;

yel-: “hızlı yürümek, koşmak, rüzgar gibi hareket etmek”, bk. **yil**-, [Kar.T.] KB 1077;

[Har.T.] MM 373-3; HŞ 859; NF 133-7;

[Çağ.Leh.] ÖTİL II-8;

- “gelmek”, bk. **yil**-, [ET.] BK D 41;
- “esmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-8;

⁸⁷⁵ Arapça *ال شيطانة* ve *ال زوبعة* kelimelerine karşılık verilen *يَلْ* kelimesini Zajaczkowski *yek* şeklinde okumuş ve “zly duch (kötü ruh), diabel (şeytan)” olarak anlamlandırmıştır. Al-Turk ise *ال زوبعة* kelimesinin Arap dilinde “1. Şeytan veya cin taifesinin reisinin ismi, 2. Kasırga” şeklinde iki anlamı olduğunu bu nedenle BM’nin müellifinin *yek* kelimesine hem “şeytan” hem de “kasırga” anlamını yüklediğini ve ikinci anlam olan “kasırga” anlamını *yek* kelimesine Arapçadaki *ال زوبعة* kelimesinin kazandırdığını ve böylece bu anlamın Türkçeye Arapçadan geçtiğini söylemiştir.

yeldir-: “(rüzgâr) esmek”, [Kar.T.] DLT III, 98;

[Çağ.T./K.D] BTĐ *yèldür-*, XXXVII/3;

- “koşturmak”, [Har.T.] NF *yeldür-*, 70-17;
- “şişmek, kabarmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *yeldür-*, 463;

yelgin: “hızlı koşan (atlı)”, [Kar.T.] DLT III, 37;

yeli bar-: “mecazi anlamda rüzgarı kesilmek, devleti elden gitmek”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 46;

yelim: “kendisiyle tüy vb. şeyleri yapıştırılan tutkal”, bk. **yilim**, [Kar.T.] DLT III, 20;

[ET.] AYAYazlı 1006;

[Kıp.T.] CC-I 44b/10; KMTT *yilim*, 25a/10;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèlim*, 465; UTİL *yèlim*, VI-732;

- “balık tutkalı”, [Kar.T.] DLT *yarı yelim*, III, 24;
- “(ağaç) sakız”, [Çağ.Leh.] UTİL *yèlim*, VI-732;

yelimle- (I): “yapıştırıcı sürmek, yapıştırmak”, [Kar.T.] DLT III, 343;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèlimli-*, 465; UTİL *yèlimli-*, VI-733; ÖTİL *yelimlä-*, II-7;

yelimle- (II): “(düşmanın tuzağı veya öncüsü olup olmadığını araştırmak ve dönüp haber vermek üzere askerden önce) ileri çıkmak, öncü ileri çıkmak”, [Kar.T.] DLT III, 343;

yelimlen-: “(tutkal) yapışmak, tutkallanmak, yapıştırılmak”, [Kar.T.] DLT III, 115;

[Çağ.Leh.] YUTS 465;

yelin/ yèlin: “hayvan memesi”, bk. **yiliñ**.

yeliñ: “bol rüzgâr esen (yer, zaman)”, [Kar.T.] DLT III, 373;

yelin-: “kor ateşli olmak”, [Kar.T.] R 34: 12;

- “tutuşmak, alevlenmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *yêlinci-*, 465;

yelne-: “kısırak memesi doğum sırasında dolmak, memeye süt gelmek”, [Kar.T.] DLT III, 310;

yelpin-⁸⁷⁶(I): “cin çarpmak”, [Kar.T.] DLT III, 108;

yelpin- (II): “yelpazelenmek, kendini yelpaze ile serinletmek”, [Kar.T.] DLT III, 108;

- “yelpazelemek, yellemek”, [Har.T.] NF *yelpi-*, 235-15; [Kıp.T.] K 153b/8; CC-II 82a/4b; K *yelpi-*, 139b/3; [Çağ.T./K.D] MA *yêlfü-*, 1199(D); MA *yêlpü-*, A16b/7; MDF *yilpi-*, 910; [Çağ.Leh.] ÖTİL *yelpi-*, II-8;
- “savurmak, uçurmak, havaya kaldırmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yelpi-*, II-8;

yelpir- (I): “(atın yemi vb. şeyleri) ıslatmak, (çisenti, toprağı) çiyletmek, nemlendirmek”, [Kar.T.] DLT III, 93;

yelpir- (II): “(sinek vb. şeyleri) yelpaze ile kovdurtmak, yelpazeletmek”, [Kar.T.] DLT III, 93;

yelpiş: “(sinek vb. şeyleri) yelpazeyle kovmada yardım etmek; yelpaze ile yellemek”, [Kar.T.] DLT III, 101;

yelpiş-: “(kepek vb. şeyler) birbirini çekmek”, [Kar.T.] DLT III, 101;

yelwi: “büyü”, [Kar.T.] DLT III, 33;

[ET.] AYAYazlı *yelvi*, 1160; AYUçar *yilvi*, 1006; Hua. *yelvi*, 146;

yelwiçi: “büyücü”, [Kar.T.] DLT III, 33;

[ET.] AYUçar *yilviçi*, 0955;

yelwiçilig: “büyü, sihir”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 7;

yewik-: “büyülenmek”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 101;

yelwilen-: “büyülenmek”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 15;

- “büyü yapmak”, [ET.] Hua. *yelvilü-*, 147;

⁸⁷⁶ *yelpik:* “cin”, AYÇetin 383, *yelpik-:* “cin çarpmak”, AYÇetin 318.

yelwir-: “(tül vb. şeyler) uçuşmak”, [Kar.T.] DLT III, 100;

yem: “yemek, yiyecek, rızık”, bk. **yim**, [Kar.T.] R 44: 44; KB 975; TİEMKök 4: 5;

[ET.] AYTök 858;

[Har.T.] HŞ 2454;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 540;

[Çağ.T./K.D] MA A52b/14;

- “hayvan yemi”, [Çağ.Leh.] YUTS 463; UTİL VI-575; ÖTİL II-9;

yemdü⁸⁷⁷: “kasık kılı”, bk. **yamdu**, [Kar.T.] DLT III, 31;

[Kıp.T.] RS *yèmdü*, 199a-11;

yeme: “‘de / da, dahi’ anlamlarında bir bağlaç”, [Kar.T.] DLT III, 435;

[ET.] KT G 10; AYÖlmez 133/11;

[Har.T.] HŞ 1089;

yemeçük: “buğday taşınan küçük çuval”, [Kar.T.] DLT III, 48;

yemiş: “meyve, yemiş”, [Kar.T.] DLT I, 251; R 16: 67; TİEMKök 18: 33;

[ET.] AYAYazlı 0699;

[Har.T.] HŞ 3471;

[Kıp.T.] CC-I 13b/2; KMTT 8a/5; EDM 5a/12; EKK 71a/2; RS *yèmiş*, 194b-3; MGİ 61b/1;

[Çağ.T./K.D] MA *yèmiş*, 1506(D);

[Çağ.Leh.] UTİL *yèmiş*, VI-737; ÖTİL II-9;

yemişle-: “yemiş, meyve vermek”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 141;

yemişlen-: “meyvelenmek, yemişlenmek”, [Kar.T.] DLT III, 114; TİEMKök 6: 99;

yemişlig: “yemişli, meyveli”, [Kar.T.] R 34: 16;

⁸⁷⁷ Atalay, bu kelimeyi “kasık”, Ercilasun ve Akkoyunlu ise “kasık kılı” olarak anlamlandırmışlardır. Güner ise kelimeye karşılık olarak “hem kasık hem de kasık kılı” anlamlarını vermiştir. Resûli Sözlüğü’nde Arapça sütununda العانة (al-‘âna), Farsça sütununda زهار بوي (bûy-i zahâr), Moğolca sütununda ise سور سون (süresün) şeklinde geçen kelimeyi Golden, “pubes (kasık kılı)” olarak anlamlandırmıştır.

[Çağ.Leh.] UTİL *yemişlik*, VI-737;

yemlük: “yiyecek, rızık”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 19;

yemrülğü: “kayan, yıkılmaya meyli olan, yamuk”, [Kar.T.] TİEMKök 14: 46;

yemrüş-: “(ağaç vb. şeyleri) sökmeye yardım etmek”, [Kar.T.] DLT III, 103;

yemsin-: “yemediği hâlde yer görünmek”, [Kar.T.] DLT III, 109;

yemür-: “(ağaç vb. şeyleri) kesmek”, [Kar.T.] DLT III, 54;

- “ezmek, yıkmak, tahrip etmek, berbat etmek, bozmak, harap etmek”, [Har.T.] HŞ 2700; HŞ *yumur-*, 2579; [Çağ.Leh.] YUTS *yemir-*, 465; YUTS *yumur-*, 472; UTİL *yumur-*, VI-634; ÖTİL II-9;
- “çiğnemek”, [Har.T.] HŞ *yemir-*, 1941;

yemürgen: “(ağacı vb. şeyleri) söken ve kökleyen (su vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 54;

yeñ: “elbise kolu, yen”, bk. **yiñ**

yeñ-: “Oğuz ve Kıpçak lehçesinde yenmek, galip gelmek, üstün gelmek”, bk. **yiñ-**, [Kar.T.] DLT III, 391; R 38: 23; TİEMKök 2: 249; NF 151-7;

[Kıp.T.] CC-I 28b/20; K 46a/5; EDM 20a/10; BM *yen-*, 67b/1; GT 292/7; İM *yen-*, 114b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 312;

[Çağ.T./K.D] MA *yèñ-*, A41b/14;

[Çağ.Leh.] YUTS 463; ÖTİL *yeng-*, II-13;

- “bir şey için yenilmek”, [Har.T.] MM *yen-*, 235-4;
- “bertaraf etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yeng-*, II-13, 14;
- “tesiri etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yeng-*, II-14;
- “konuşarak üstün gelmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yeng-*, II-14;
- “(arabaya) binmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yeng-*, II-14;

yeñç-:

(1) “ezmek, çiğnemek”, [Kar.T.] DLT III, 435; KB 3000;

[Kıp.T.] GT 329/13;

(2) “bir şeyi ısıtırıp parçacıklarını birbirine katmak”, [Kar.T.] DLT III, 435; **KB**

yençi-: “ezmek”, [Kar.T.] DLT III, 303;

yençil-: “basılmak, ezilmek”, [Kar.T.] DLT III, 107;

yenge: “ağabeyin zevcesi, yenge”, [Kar.T.] DLT III, 380;

[Kıp.T.] KMTT *yenge*, 33b/12; **RS** *yènge*, 191a-1; **GT** *yenge*, 275/13;

[Çağ.T./K.D] MA *yenge*, AB103a/2;

[Çağ.Leh.] YUTS 463; UTİL VI-567; ÖTİL *yängä*, V-112;

yengeç: “Oğuz lehçesinde yengeç”, [Kar.T.] DLT III, 384;

[Har.T.] HŞ 1809;

[Kıp.T.] KMTT *yengeç*, 7b/6; **EDM** *yengeç*, 4a/2; **EDM** *tekleç*, 4a/2; **EDM** *tengeç*, 8a/6;

yeñi: “yeni”, bk. **yañı**.

yeni-:

(1) “kadın doğurmak”, [Kar.T.] DLT III, 91;

(2) “hafiflemek”, [Kar.T.] KB 1654;

yenigü: “neredeysede doğuracak olan”, [Kar.T.] DLT III, 36;

yenik: “her şeyin hafıfı, hafif, ağır olmayan”, bk. **yinik**, [Kar.T.] DLT III, 18;

[ET.] AYAYazlı *yenig*, 1018;

[Kıp.T.] K *yenig*, 134b/9;

[Çağ.Leh.] YUTS *yènik*, 465; UTİL *yènik*, VI-738;

- “ucuz”, [Kıp.T.] K *yenig*, 164a/3;
- “kolay”, [Çağ.Leh.] UTİL *yènik*, VI-738;
- “sindirimi kolay, mide için hafif”, [Çağ.Leh.] UTİL *yènik*, VI-738;
- “hızlı, çevik”, [Çağ.Leh.] UTİL *yènik*, VI-738;

yeñil: “hafif” bk. **yüñül**.

yeñil-: “alt edilmek, mağlup olmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 3: 12;

[Har.T.] **HŞ** 4620;

[Kıp.T.] **GT** 308/12; **MG** *yiñil-*, 36b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] **LGN** 56/2;

[Çağ.Leh.] **YUTS** *yèñil-*, 465; **UTİL** *yèñil-*, VI-731; **ÖTİL** *yengil-*, II-13;

yenit-: “(kadını) doğurtmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 317;

yeñşür-: “sıcak suyu soğuk suya katıp ılıklaşmasını sağlamak”, [Kar.T.] **DLT** III, 400;

yepüş-: “sımsıkı sarılmak, yapışmak”, bk. **yapuş-**, [Kar.T.] **R** 43: 43;

yer (I):

(1) “yer, yeryüzü”, [Kar.T.] **DLT** I, 495; **R** 12: 80; **TİEMKök** 7: 155;

[ET.] **KT G** 4; **AYAyazlı** 0066; **Hua.** 82;

[Har.T.] **AKYB** K.VII. 15; **NF**; **MM** 75-3;

[Kıp.T.] **CC-II** 72a/21; **KMTT** 6a/5; **RS** *yèr*, 193a-14;

[Çağ.T./K.Ö.D] **GD** 2: 1; **LD** 62;

[Çağ.T./K.D] **MA** *yèr*, B19b/9; **BTD** *yèr*, I/10; **Abuş.** *yèr*, 1041;

[Çağ.Leh.] **UTİL** VI-541; **ÖTİL** II-14;

(2) “ayakla basılan yer, toprak, zemin, toprak”,

[Har.T.] **HŞ** 1022;

[Kıp.T.] **CC-I** 36a/4; **K** 169a/3; **EDM** 2a/15; **BM** 9b/3; **MES** 3a/1; **MES** *yir*, 40a/5;

[Çağ.T./K.D] **MA** *yèr*, A56a/5;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 67b-16;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 463; **UTİL** VI-541; **ÖTİL** II-14;

- “bir kimse veya şeyin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mekan, alan”, [ET.] **Hua.** 122; [Har.T.] **HŞ** 1162; [Kıp.T.] **RS** *yèr*, 201c-29; **KFLT** *yir*, 396a/35; **MGI** 186b/6; [Çağ.T./K.Ö.D] **GD** 33: 4; **MSD** 230; **LGN** 37/7; [Çağ.Leh.] **UTİL** VI-541; **ÖTİL** II-14;
- “memleket, yaşanılan yer, diyar”, [Har.T.] **HŞ** 1155; [Kıp.T.] **CC-I** 39b/22; [Çağ.T./K.D] **MA** *yèr*, A43a/14; [Çağ.Leh.] **ÖTİL** II-14;

- “yer, nokta, konum, durum”, [Har.T.] HŞ 1039; [Kıp.T.] K 38a/6; [Çağ.Leh.] UTİL VI-541;
- “iş yeri”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-15;

yer (II): “vakit, zaman”, [Kar.T.] DLT II, 68;

yer- (I): “dal vb. şeyleri demir kullanmadan nazıkçe yarmak”, bk. **yar-**, [Kar.T.] DLT III, 58;

yer- (II): “mahzun olmak”, [Kar.T.] DLT III, 185;

yer- (III): “iğrenmek”, [Kar.T.] R 4: 104;

- “kötülemek, yermek, beğenmemek”, [Har.T.] NF 106-3; [Kıp.T.] CC-II 81b/33; K 138a/6;

yerdaş:

(1) “insanlardan yerli olan, yerli”, [Kar.T.] DLT III, 40;

(2) “Oğuz lehçesinde aynı şehirden olan insanlar, hemşeri”, [Kar.T.] DLT III, 40;

[Kıp.T.] KMTT 55a/6; EDM 14a/10; BM 14b/6; RS *yêrdeş*, 211a-2;

yerit-: “tembelleşmek, üşenmek”, [Kar.T.] DLT II, 316;

yersin-: “bir yere yerleşip orayı benimsek”, [Kar.T.] DLT III, 109;

yertil-: “ayıplanmak, kınanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 18;

yertür-: “nazıkçe yarma işi vermek, yardımcı”, [Kar.T.] DLT III, 95;

yeş-: “çözmek”, bk. **seş-**, **şeş-**, [Kar.T.] R 20: 27;

[Har.T.] HAP 20: 27;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 224: 3;

[Çağ.Leh.] YUTS 464; UTİL VI-561; ÖTİL *yeç-*, II-21;

- “(ayakkabı, kıyafet vb.) çıkarmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 464; UTİL VI-561; ÖTİL *yeç-*, II-21;
- “açıklığa kavuşturmak, açıklamak”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-561; ÖTİL *yeç-*, II-21;
- “(şüpe) yok etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-561;

- “matematikte çözümü bulmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yeç-*, II-21;

yeşil: “yeşil renk”, bk. **yaşıl**.

yet- (I):

(1) “yetişmek, erişmek, varmak, ulaşmak”, bk. **yit-**, [Kar.T.] DLT II, 314; AH 237; R 4: 78; KB 1858; TİEMKök 3: 170;

[ET.] Ş.U. D 1;

[Har.T.] AKYB Ka.II. 16; MM 215-1; HŞ 3523;

[Kıp.T.] KMTT 37a/9; CC-II 71a/15; K 14a/1; BM 88b/5; BVAğar 50b/14;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 16a/158; GD 5: 8; MSD 550; D *yit-*, 270; LD 1197;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *yêt-*, 22/7; MA *yêt-*, A64b/12; BTD *yêt-*, XXVI/2; Abuş. *yêt-*, 1042;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 77b-6;

[Çağ.Leh.] YUTS 464; UTİL VI-540; ÖTİL II-19;

(2) “yedmek, yol göstermek, kendisiyle birlikte götürmek” bk. **ced-**, [Kar.T.] DLT II, 314;

[ET.] Ton. 25;

[Çağ.T./K.D] MA A24b/10; Abuş. *yêt-*, 1042;

(3) “kâfi olmak, yeterli gelmek”, [Kar.T.] KB 5392; TİEMKök 7: 42;

[Har.T.] MM 104-3; HŞ 1068;

[Kıp.T.] CC-I 20b/2; K 81b/8; BM 78a/4; İM *yit-*, 11a/5; MES *yit-*, 33b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 53: 4;

[Çağ.Leh.] YUTS 464; UTİL VI-540; ÖTİL II-19;

(4) “kaybolmak, bırakıp gitmek, yitmek”, bk. **yit-**, [Kar.T.] TİEMKök 7: 37;

[Çağ.Leh.] YUTS *jüt-*, 189; ÖTİL II-19;

- “yedeklemek”, [Kıp.T.] KFLT *yid-*, 204b/9;
- “atı yedekleyen kişi”, [Kıp.T.] KFLT *yidici*, 209a/43;
- “gücü yetmek”, [Kıp.T.] MES *yit-*, 3a/6; [Çağ.Leh.] YUTS 464; UTİL VI-540; [Çağ.Leh.] ÖTİL II-19;

- “(bahar.) gelmek, başlamak”, [Çağ.Leh.] YUTS 464;
- “boy, hacim, miktar, derece vb. açısından denk gelmek, denkleşmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-19;

yet- (II): “başa bela olmak”, [Kar.T.] AH 136⁸⁷⁸;

yetgek: “bohça, heybe”, [Kar.T.] DLT III, 70;

yetgel-: “yetişmek üzere olmak”, [Kar.T.] KB 6167;

yetgür-: “ulaştırmak, yetiştirmek”, bk. **yetür-**.

yeti: “yedi”, bk. **yedi**, **yetti**, **yiti**, [Kar.T.] R 65: 12; TİEMKök 12: 43;

[ET.] KT D 15; AYAyazlı 0248; Hua. 259;

[Har.T.] HŞ 1188; NF 98-5;

[Kıp.T.] CC-I 36a/30; KMTT 23b/1; EDM 14b/13; RS *yèti*, 197b-1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 33b/348;

[Çağ.T./K.D] B *èti*, 199a/14; Abuş. *yèti*, 1042;

yetil-: “erişmek, yetişmek, ulaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 77; KB 3028;

[Har.T.] HŞ 1074; HAP *yitil-*, 26: 61;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 558; LGN *yitil-*, 94/2;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *yètil-*, 1042;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 88a-16;

[Çağ.Leh.] ÖTİL II-17;

- “olgunlaşmak, olmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD 1278; [Çağ.Leh.] YUTS *yètil-*, 467; UTİL *yètil-*, VI-690; ÖTİL II-17;
- “olgunlaşmak, reşit olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-17;
- “mest olmak, sarhoş olmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-17;

yetise-: “neredeyse ulaşacak olmak”, [Kar.T.] DLT III, 304;

⁸⁷⁸ *sözün boşlağı içma yığa tut tiliñ / yeter başka bir kün bu til boşlağı* “sözünü başı boş bırakma, dilini sıkı tut / dilin başı boşluğu bir gün başa bela olur.”

yetisiz: “zorlama, isteksiz yaptırma”, [Kar.T.] **TİEMKök** 20: 73;

yetiş-: “yetişmek, ulaşmak”, [Kar.T.] **DLT** III, 183;

[Har.T.] **AKYB** A.IV. 10; **AKYB** *yitiş-*, A.III. 15; **HAP** *yitiş-*, 27: 66;

[Kıp.T.] **EKK** 79b/9; **İM** 64a/5; **İM** *yitiş-*, 465a/8; **KFLT** *yitiş-*, 386b/42; **MGİ** 9b/4; **MES** *yitiş-*, 42a/2; **MG** *yitiş-*, 56b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MEs.** 33a/342; **TSM** *yitiş-*, 108; **YED** *yitiş-*, 232/3; **LGN** *yitiş-*, 96/4;

[Çağ.T./K.D] **ÇH** *yitiş-*, 75; **SM** *yitiş-*, 28; **ŞDG** *yetiş-*, 12/2; **MDF** *yitiş-*, 1725;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 94b-12;

[Çağ.Leh.] **YUTS** *yetiş-*, 467; **UTİL** *yetiş-*, VI-689; **ÖTİL** II-18;

- “isabet etmek”, [Kıp.T.] **MES** *yitiş-*, 16b/2;
- “kafi gelmek, yetmek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** II-18;
- “vakti gelmek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** II-18;

yetiz:

(1) “her şeyin enlisi, enli, geniş” [Kar.T.] **DLT** III, 10; **KB** 3416;

[ET.] **AYAyazlı** 1071;

(2) “tesirli, etkili”, [Kar.T.] **TİEMKök** 4: 63;

- “tamamen, iyice”, [Har.T.] **MM** 242-2; **HŞ** 3027;
- “etkili, tesirli, dokunaklı”, [Har.T.] **HAP** *yitiz*, 4: 63;
- “tam, mükemmel”, [Har.T.] **NF** 193-17; **HAP** *yitiz*, 6: 149;

yetizlik: “en”, [Kar.T.] **DLT** III, 52;

yetkür-: “ulaştırmak, yetiştirmek”, bk. **yetür-**.

yetmiş: “yetmiş”, [Kar.T.] **R** 9: 80; **TİEMKök** 9: 80;

[ET.] **KT** D 12; **AYTok** 321;

[Har.T.] **MM** 221-3; **HŞ** 1219; **NF** 38-5; **HAP** *yitmiş*, 9: 80;

[Kıp.T.] KMTT 23b/13; EDM 16a/8; EKK 47b/13; BM 17b/1; RS *yétmiş*, 197b-19; GT *yitmiş*, 265/7; İM *yitmiş*, 83a/6; KFLT *yitmiş*, 418a/25; MGİ 16a/6; MGİ *yitmiş*, 72b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED *yitmiş*, 46/6;

[Çağ.T./K.D] MA *yétmiş*, A6b/1; MDF *yitmiş*, 1943;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 66b-11;

[Çağ.Leh.] YUTS 464; UTİL VI-541; ÖTİL II-19;

yetrü: “iyice”, [Kar.T.] KB 788;

yetrül-:

(1) “beslenmek, yedirilmek, doyurulmak”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 14;

(2) “birine ya da bir şeye katılmak”, [Kar.T.] DLT III, 107;

yetrüş-: “ulaştırmada yardım etmek”, [Kar.T.] DLT III, 101;

yetsik-:

(1) “ulaşılma”, [Kar.T.] DLT III, 106;

(2) “ömrünün sonuna gelmek”, [Kar.T.] DLT III, 106;

yetti: “yedi”, bk. *yedi*, *yeti*, *yiti*, [Kar.T.] DLT III, 27;

[Har.T.] MM 407-3; NF 29-11;

[Kıp.T.] BM *yeddi*, 17a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *yitti*, 14a/139; GD 78: 1; MSD 5; MSD *yitti*, 315; YED *yitti*, 4/2; D *yitti*, 5; LD 819; LGN *yitti*, 50/2; T *yitti*, 318;

[Çağ.T./K.D] BD *yitti*, 129/17; MDF *yetti*, 147; MA *yètti*, A13a/14; ŞHD *yitti*, 51b-5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-16;

[Çağ.Leh.] YUTS *yette*, 464; UTİL *yette*, VI-537; ÖTİL II-19;

yettür-: “bohçaya doldurtup korumaya aldırma bk. *yeğtür-*, [Kar.T.] DLT III, 94;

yetül-: “ulaşmak, varmak”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 38;

yetür- (I): “ulaştırmak, yetiştirmek, yetiştirmek”, [Kar.T.] R 34: 27; KB 3192;

[Har.T.] MM 136-4; HŞ 256; HŞ *yetgür-*, 4636; NF *yetgür-*, 415-4; NF; AKYB *yitgür-*, A.IV. 19; HAP *yitür-*, 33: 25;

[Kıp.T.] KMTT 40b/5; RS *yêtir-*, 187a-25; GT *yitür-*, 350/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *yetkür-*, 133: 4; MSD *yetkür-*, 468; MSD *yitkür-*, 779; MSD *yitür-*, 125; YED *yitkür-*, 21/4; YED *yitür-*, 179/5; T *yitkür-*, 97; LGN *yitkür-*, 7/13; LGN *yitür-*, 4/5;

[Çağ.T./K.D] ÇH *yitür-*, 103; ÇH *yitkür-*, 2; HBD *yitkür-*, 47/5; ŞDG *yètkür-*, 13/4; MA *yètgür-*, A45a/15; MDF *yitkür-*, 515; BTD *yètkür-*, III/9; Abuş. *yètkür-*, 1042;

[Çağ.Leh.] YUTS *yetküz-*, 464; UTİL *yetküz-*, VI-539; ÖTİL *yetküz-*, II-19;

- “tamamlamak, bitirmek, tamam etmek”, [Har.T.] MM 127-2;
- “yeterli kılmak, kanaat ettirmek, yetindirmek”, [Kıp.T.] K 25a/1;

yetür- (II): “yitirmek, kaybetmek, (yoldan) çıkmak”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 167;

[Kıp.T.] İM *yitür-*, 26b/6;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *itür-*, 80a-9;

[Çağ.Leh.] YUTS *jüttür-*, 189;

- “bitirmek, mahvetmek”, [ET.] KT D 7;

yetür- (III): “algılamak, idrak etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 103;

yetür- (IV): “yedirmek, doyurmak”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 89;

[Har.T.] HŞ *yedür-*, 4224; NF *yedür-*, 300-2;

[Kıp.T.] KMTT *yedür-*, 36a/1; EDM *yedir-*, 23b/8; EKK *yedir-*, 80b/4; BM *yedir-*, 22a/1; İM *yitür-*, 347a/5; MGİ *yedir-*, 234b/4; MGİ *yedür-*, 235a/6; MGİ *yidür-*, 244b/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *yidür-*, 47b/497;

[Çağ.Leh.] YUTS *yèdür-*, 464;

yetüt (I): “orduda yardım işi”, [Kar.T.] DLT II, 287;

yetüt (saç) (II): “ilk saçtan sonra biten saç”, [Kar.T.] DLT II, 287;

yewül-: “kıvamını bulmak, olgunlaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 81;

yeyise-: “yemek istemek”, [Kar.T.] DLT III, 304;

yeze-: “gezmek, kolaçan etmek”, [Kar.T.] DLT III, 89;

yezek: “öncü”, [Kar.T.] KB 2342;

yezne: “büyük kız kardeşin kocası”, [Kar.T.] DLT III, 35;

[Kıp.T.] CC-I 49a/17;

yıd: “koku, güzel koku”, [Kar.T.] DLT III, 48; AH 417; KB 5110; TİEMKök 12: 94;

[ET.] AYÖlmez 176/20; Üİ 118b/6;

[Kıp.T.] K 41a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *ıd*, 327; LGN *id*, 37/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *hid*, 156; UTİL *hıd*, III-484;

yıdı-: “kötü kokmak, kokuşmak”, [Kar.T.] DLT III, 86; KB 5862;

[Kıp.T.] CC-II *ıy-*, 62b/21-22; K 20b/6; K *yıyı-*, 10b/2; K *ıdına-*, 10b/2; K *ıyın-*, 10b/3; BM *yıyi-*, 30b/10;

yıdığ: “her şeyin kokmuşu, kötü kokulu”, [Kar.T.] DLT III, 12; R 47: 15; KB 999;

[ET.] AYÇağ 612/5;

[Har.T.] MM 29-2; HAP 12: 94;

[Kıp.T.] KMTT *yıyi*, 43a/2; CC-II *ıyı*, 57a/30; CC-II *yıyı*, 60b/12-13; İM *yıyi*, 140b/7; BVAğar 36a/10;

- “koku”, [Har.T.] HŞ 3309; NF 64-3; [Kıp.T.] GT *ıyı*, 14/13; İM 64b/6;

yıdığlık: “kokuşmuş olma”, [Kar.T.] DLT III, 51;

- “kokulu”, [Har.T.] HŞ 250; [Kıp.T.] İM 93a/8; [Çağ.T./K.D] MA *yıdığlık*, B22b/7; [Çağ.Leh.] YUTS *hidlik*, 156; UTİL *hıdlık*, III-586;
- “güzel kokulu”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *yıdlık*, 745;

yıdığlık: “eski olma”, [Kar.T.] DLT III, 51;

yıdığ suv: “katran”, bk. *türtgü ot*, [Kar.T.] TİEMKök 14: 50;

yıdıg ot: “Kâşgar lehçesinde üzerlik otu”, [Kar.T.] DLT III, 12;

yıdış-: “birbiri içinde eskimek”, [Kar.T.] DLT III, 70;

yığla-: “koklamak”, [Kar.T.] DLT III, 308; NF 400-14;

[Kıp.T.] CC-I *ıyla-*, 14b/12; KMTT *yiyle-*, 43a/1; K 49b/1; K *yıyla-*, 4a/9; K *ıyla-*, 3a/5; BM *yile-*, 50a/1; RS *yiyle-*, 186b-10; İM *yiyle-*, 303b/5;

[Çağ.T./K.D] BVas. *isle-*, 167/4; MA *ığla-*, B22b/2; MDF *ılla-*, 903; BTD *isle-*, II/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *isli-*, 178; ÖTİL *islä-*, II-231;

- “tütsülemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *islä-*, II-231;

yığlan-: “kokuşmak, bozulmak”, [Kar.T.] DLT III, 110;

[Har.T.] HŞ 371⁸⁷⁹;

[Kıp.T.] K 19b/9; K *yıylan-*, 39a/3;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *islän-*, II-231;

- “is, kurum dolmak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *islän-*, II-231;

yıdlaş-: “hayvanlar için koklaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 104;

yığ-(I): “yığmak, toplamak, biriktirmek, bir araya getirmek”, [Kar.T.] DLT III, 61; AH 299; KB 372;

[ET.] O 9; AYÖlmez 175/22;

[Har.T.] MM 56-3; HŞ 1934; NF 149-16;

[Kıp.T.] CC-I *yır-*, 8b/23; K 17b/9; GT 162/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 48a/499; MSD 191; YED 329/6; D 490; LD 860; LGN 68/10;

⁸⁷⁹ *henüz süt yığlanur ağzımdın ey şāh / benim kıanım süt teg tökme nāgāh* şeklinde geçen kelimeyi Demirci-Karslı bu kelimeyi “koklanmak” şeklinde anlamlandırmıştır. Oysa kelime “kokmak” anlamındadır.

[Çağ.T./K.D] NİD 193/1; NC 28a/1; ŞHD 187b-2; MA A14a/15; BD 31/4; MDF 1403; Abuş. 1042;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73b-3;

[Çağ.Leh.] YUTS *jiğ*, 182; UTİL *yığ*, VI-759; ÖTİL *yığ*, II-274, 275;

- “kesmek, tutmak”, [Har.T.] HAP 67: 21;
- “bir kenarda tutmak, muhafaza etmek”, [Har.T.] HAP 35: 41; [Çağ.Leh.] ÖTİL *yığ*, II- 275;
- “müdafaa etmek, korumak, savunmak”, [Har.T.] HAP 21: 43;
- “zorlamak, tazyik etmek, sıkıştırmak”, [Har.T.] HAP 4: 19;
- “haşretmek, diriltmek”, [Har.T.] HAP 20: 125;
- “bitkileri hasat etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *yığ*, VI-759; ÖTİL *yığ*, II- 275;

yığ- (II): “men etmek, mani olmak, alıkoymak, engellemek, uzak tutmak”, [Kar.T.] DLT III, 61; AH 160; R 45: 19; KB 2867; TİEMKök 7: 86;

[Har.T.] MM 59-1; HAP 5: 106; NF 225-5;

[Kıp.T.] K 3b/8; İM 84b/7; KFLT 108a/19;

[Çağ.T./K.D] Abuş. 1042;

yığa-: “engel olmak, önlemek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 141;

yığaç (I):

(1) “ağaç”, bk. **ağaç**, [Kar.T.] DLT III, 8; AH 323; R 63: 4; KB 2455; TİEMKök 2: 35;

[ET.] Ton. *ıgac*, 25; AYAYazlı *ıgac*, 1005; IBTekin *ıgac*, 4; Hua. *ıgac*, 356;

[Har.T.] HAP 56: 52; HŞ 2023;

[Kıp.T.] K 7b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 43b/450; D 21; LD 1442; LGN 19/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 330/5; MA A78b/10; MDF 361;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 101a-8;

[Çağ.Leh.] YUTS *yağac*, 454; UTİL *yağac*, VI-460; ÖTİL *yığac*, II-59;

(2) “odun, tahta, değnek, kereste, kütük”, bk. **ağaç**, [Kar.T.] DLT III, 8;

[Har.T.] HAP 63: 4;

[Çağ.Leh.] YUTS *yağaç*, 454; UTİL *yağaç*, VI-460; ÖTİL *yâğaç*, II-59;

yığaç (II): “fersah (uzunluk birimi)”, [Kar.T.] DLT III, 8;

[Har.T.] MM 102-2; NF 64-10;

[Çağ.T./K.D] BD 360; Abuş. 1042;

[Çağ.Leh.] YUTS *yağaç*, 454; UTİL *yağaç*, VI-460;

yığaç (III): “erkek tenasül uzvu”, [Kar.T.] DLT III, 8;

yığaçlan-: “ağaçlar için çoğalmak, ağaçlanmak”, [Kar.T.] DLT III, 113;

yığaçlarını yüklüg kıı-: “aşılacak”, [Kar.T.] TİEMKök 15: 22;

yığaçlık:

(1) “ağaçlık”, [Kar.T.] DLT III, 51;

[Çağ.Leh.] YUTS *yağaçlık*, 454; UTİL *yağaçlık*, VI-462;

(2) “odunluk”, [Kar.T.] DLT III, 51;

yığdaç: “engelleyecek olan”, [Kar.T.] DLT III, 106;

yığğ: “ölçü, uyulması zorunlu kural”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 229;

yığıl-(I): “yığılmak, bir yere toplanmak, yığın hâline gelmek”, [Kar.T.] DLT III, 80; R 8: 19; KB 5164;

[ET.] Ton. 5; AYÖlmez 188/10;

[Har.T.] AKYB A.I. 11; HAP 26: 38; HŞ 1309; NF 44-13;

[Kıp.T.] CC-II *yıl-*, 82b/16b; K 162b/1; GT 169/11; KFLT 267b/13; BVAğar 19a/22;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 764; LGN 8/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 248/4; HBD 42/3; ŞHD 159a-8; MA A32b/6; MDF 1258; Abuş. 1042;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 90a-7; ŞRT 27b/08;

[Çağ.Leh.] YUTS *jığıl-*, 182; ÖTİL *yığıl-*, II-272;

yığıl- (II): “imtina etmek, men edilmek, engellenmek, kaçınmak, çekinmek, uzak durmak”, [Kar.T.] DLT III, 80; TİEMKök 6: 138;

[Har.T.] MM 156-4; HAP 40: 37; NF 293-5;

[Kıp.T.] K 3b/9; İM 86a/2;

- “vazgeçilmek, geri durulmak”, [Har.T.] HAP 7: 45;

yıgılğan: “devamlı toplanılan (yer)”, [Kar.T.] DLT III, 54;

yıgılış- ~ yığlış-: “asker vb. için birbirine yetişmek”, [Kar.T.] DLT III, 105⁸⁸⁰;

- “toplaşmak”, [Çağ.Leh.] UTİL *yığlış-*, VI-762;

yıgım toprak: “topraktan tepe”, [Kar.T.] DLT III, 19;

yıgım: “yıgın, topluluk, küme”, [Kar.T.] DLT III, 19; TİEMKök 6: 128;

[Har.T.] HAP 100: 5;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 128; LD 818;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 143a-9; BD 331/1;

[Çağ.Leh.] YUTS *jiğın*, 182; UTİL VI-762;

- “aşiret, kabile”, [Kıp.T.] BM *ıyun*, 11a/8; [Çağ.Leh.] YUTS *jiğın*, 182;
- “toplantı, meclis”, [Çağ.Leh.] YUTS *jiğın*, 182; ÖTİL *yiğın*, II-272;

yıgım- (I): “kendisi için toplamak, biriktirmek”, [Kar.T.] DLT III, 84;

yıgım- (II): “kendi kendini engellemek”, [Kar.T.] KB 5216;

yığış-: “yığmada yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT III, 73;

[Çağ.Leh.] UTİL *yığış-*, VI-761;

yığla-: “ağlamak, gözyaşı dökmek”, bk. **ığla-**, [Kar.T.] DLT III, 309; R 44: 29; KB 1149; TİEMKök 12: 16;

⁸⁸⁰ Atalay, bu kelimeyi *yığlış-* olarak okumuş ve “yıgılmak, toplaşmak” olarak anlamlandırmıştır.

[ET.] AYÇaç 638/2;

[Har.T.] MM 45-1; HAP 53: 60; HŞ 4542; NF 280-13;

[Kıp.T.] K 25a/7; EDM 20a/2; EKK 81a/8; RS 190c-27; GT 200/8; İM 51b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 20b/208; GD 12: 2; MSD 53; YED 22/4; D 591; LD 374; LGN 73/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 34/3; NC 13a/5; ML 158; HBD 45/4; ŞHD 146b-3; MA A24a/9; BD 56/8; MDF 2162; BTĐ XXV/2; Z *bığla-*, 521b/2; Abuş. 1042;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 90a-1; ŞRT 49a/08;

[Çağ.Leh.] YUTS *jiğli-*, 182; UTİL *yığlı-*, VI-758; ÖTİL *yiğlä-*, II-274;

- “gözyaşı”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD *yığlı*, 530; LD *yığlı*, 183; [Çağ.T./K.D] HBD *yığlı*, 184/3; BD *yığlı*, 556/9; ÖTİL *yiğli*, II-272;
- “ağlama, inleme”, [Çağ.T./K.Ö.D] LGN *yığlı*, 14/7; [Çağ.Leh.] UTİL *yığla*, VI-756; ÖTİL *yiğli*, II-272;
- “inlemek, yakınmak, feryat etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yiğlä-*, II-274;

yığlaş-: “ağlamak, ağlaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 322;

[ET.] AYÇaç 619/11;

[Har.T.] NF 76-17;

[Çağ.Leh.] YUTS *jiğlaş-*, 182; UTİL *yığlaş-*, VI-758;

yığlat-: “ağlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 355; KB 3595;

[Har.T.] HAP 53: 43;

[Kıp.T.] K 142a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 146: 5; MSD 275; YED 130/9; LD 2496;

[Çağ.T./K.D] NİD 78/6; HBD 201/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 92b-10;

[Çağ.Leh.] YUTS *yığlat-*, 468; UTİL *yığlat-*, VI-758;

yığlın-(I): “toplanmak, bir araya getirilmek”, [Kar.T.] R 41: 19;

[Har.T.] HAP 58: 9;

yıǵlın- (II): “kaçınmak, geri durmak, uzak durmak, sakınmak”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 282;

[Har.T.] HAP 4: 171; NF 25-15;

[Kıp.T.] K 115b/2; MES 45b/2;

- “men edilmek, alı koyulmak”, [Har.T.] HAP 54: 9;
- “yüz çevirmek, uzaklaşmak”, [Har.T.] HAP 4: 61;
- “çekinmek”, [Har.T.] HAP 2: 282;

yıǵrıl- (I): “büzülmek”, [Kar.T.] DLT III, 107;

[Kıp.T.] BVÖzgür 70/1;

- “et için kavrulmak”, [Kıp.T.] İM 496b/5;

yıǵrıl- (II): “elbise için çekmek, büzülmek”, [Kar.T.] DLT III, 107-108;

yıǵtur- (I): “yığdırmak, toplatmak”, [Kar.T.] DLT III, 95-96;

[Har.T.] HŞ *yıǵdur-*, 2737;

yıǵtur- (II): “bir şeye engel olmak üzere birini görevlendirmek, engellemek”, [Kar.T.] DLT III, 95;

yıǵu-: “savmak, uzaklaştırmak”, [Kar.T.] R 40: 47; TİEMKök 19: 42;

yıǵulǵu: “zindan”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 8;

yıǵur-: “uzaklaştırmak, göçürmek, uçurmak”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 109;

yık-:

(1) “yıkmak, bozmak, tahrip etmek”, [Kar.T.] DLT III, 63; KB 1045;

[Har.T.] HŞ 1902;

[Kıp.T.] KMTT 39a/5; K 5a/5; BM 29a/3; GT 328/8; İM 78b/3; MES 4a/3; MG 52b/9; BVAğar 9b/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 551; LGN 74/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 175/4; HBD 196/4; MA A52a/4;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 82b-13;

[Çağ.Leh.] YUTS *jiḳ*, 183; ÖTİL *yiḳ*, II-272;

(2) “yere yatırmak, devirmek”, [Kar.T.] DLT III, 63; KB; NF 139-17;

[Kıp.T.] CC-I *yiḳ*, 8b/25; EKK 81b/1;

[Çağ.T./K.D] BD 55/5;

- “kalp için kırmak”, [Kıp.T.] EKK 82a/2; GT 293/9;

yıkıl-:

(1) “yıkılmak”, [Kar.T.] DLT III, 82; KB 2137; TİEMKök 18: 77;

[Har.T.] HAP 22: 40; HŞ 1624; NF 5-12;

[Kıp.T.] CC-I 6a/10; CC-II *yiḳıl*-, 57a/14; K 83b/1; EKK 38b/4; GT 51/5; İM 436a/7; KFLT 51a/14; MGİ 202a/2; MG 54b/3; BVAğar 45a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 392; YED 60/5; T 126; LGN 42/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 194/5; HBD 172/6; MA A15a/3; BD 55/5; MDF 253;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 84b-4; ŞRT 14a/12;

[Çağ.Leh.] YUTS *jiḳıl*-, 183; UTİL VI-766; ÖTİL *yiḳıl*-, II-271;

(2) “dışarı çıkartılmak, uzaklaştırılmak”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 39;

- “düşmek”, [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 33a/341; [Çağ.T./K.D] ŞHD 149a-7; [Çağ.Leh.] UTİL VI-766; ÖTİL *yiḳıl*-, II-271;
- “mağlup olmak, yenilmek, kaybetmek”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-766; ÖTİL *yiḳıl*-, II-271;
- “sınavdan kötü not almak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yiḳıl*-, II-271;
- “hakimiyetten mahrum olmak, devirmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yiḳıl*-, II-271;

yıkısa-: “yıkma istemek”, [Kar.T.] DLT III, 306;

yıkış-: “yıkma da yardımcı olmak, [Kar.T.] DLT III, 74;

yıktur-: “yık tırmak”, [Kar.T.] DLT III, 97;

[Çağ.Leh.] YUTS *ji ktur-*, 183;

yıl: “sene, yıl”, [Kar.T.] DLT I, 346; R 9: 28; KB 2775; TİEMKök 12: 49;

[ET.] KT D 8; AYÖlmez 199/16; IBTekin 67; Hua. 282;

[Har.T.] AKYB A.I. 6; MM 177-2; HAP 28: 27; HŞ 1996; NF 4-12;

[Kıp.T.] CC-I 36a/12; CC-II *ıl*, 65b/8b; KMTT 30a/2; K 31a/8; K *ıl*, 21b/2; EDM 24a/14; EKK 45b/1; BM 18a/6; RS 201a-3; GT 165/3; İM 249a/5; KFLT *yıl*, 267b/18; MGİ 10a/3; MES 36a/6; MG 3a/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *ıl*, 150: 4; GD 190: 2; MEs. 17b/177; MSD 21; YED 45/2; D 87; T 109; LD 526; LGN 7/1;

[Çağ.T./K.D] NİD 38/7; Mün. 2a/7; NC 28a/10; SM 9; HBD 46/2; ŞHD 50b-2; MA A15a/7; BD 5/3; MDF 1287; Abuş. *ıl*, 944;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65a-8; ŞRT 22a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *jil*, 183; UTİL VI-773; ÖTİL *yıl*, II-267;

yılan: “yılan”, [Kar.T.] DLT III, 29; AH 213; R 28: 31; KB 1297; TİEMKök 7: 107;

[ET.] IB 12; AYUçar 0501; Hua. 92;

[Har.T.] HAP 27: 10; HŞ 1798; NF 21-4;

[Kıp.T.] CC-I 54b/30; CC-II *ılan*, 63a/33; KMTT 12a/13; K 12a/3; EDM 9a/15; BM 16a/5; RS *ılan*, 199c-13; RS 195b-23; GT 25/10; İM 116b/5; KFLT *ılan*, 419a/25; MGİ *ılan*, 202a/2; MGİ 62b/4; BVAğar 43b/19;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *ılan*, 159/7; MEs. 47a/487; GD 2: 5; MSD 135; YED 82/7; D 64; LD 1301;

[Çağ.T./K.D] NİD 249/5; ÇH 45; ŞHD 192a-11; MA *ılan*, 3897(C); MA A22a/13; MDF 879; BTĐ VI/4; Z *ılan*, 318a/4;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-2;

[Çağ.Leh.] YUTS *ılan*, 174; YUTS *jılan*, 183; UTİL VI-774;

- “yılan balığı”, [Kıp.T.] RS *ılan balık*, 199c-12;

yıldız:

(1) “kök, esas, asıl”, [Kar.T.] KB 2132;

[ET.] Hua. *yıltız*, 25;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *ıldız*, II-190; ÖTİL *ıldız*, II-190;

(2) “ağacın kökü”, [Kar.T.] DLT III, 40; R 59: 5;

[Çağ.Leh.] YUTS *jiltiz*, 183; UTİL *yıltız*, VI-775;

- “diş, saç vb.nin kökü”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ıldız*, II-190;
- “(matematikte) kök”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ıldız*, II-191;

yıldızlan- (I): “ağaç için kök salmak”, [Kar.T.] DLT III, 116;

yıldızlan- (II): “insan için bir yere kök salmak, soyca köklü hâle gelmek”, [Kar.T.] DLT III, 116;

yıldra-: ışımak, parlamak”, bk. *yıltra-*, [Kar.T.] R 33: 46; KB 6219;

[Kıp.T.] K *yıldıra-*, 13b/2;

- “şimşek çakmak”, [Kıp.T.] CC-I *yıltra-*, 17a/3;

yılğun: “ılgın ağacı”, bk. *bulğuna*, *malğuna*, [Kar.T.] DLT III, 37; R 34: 16;

[Har.T.] HAP 34: 16;

[Kıp.T.] KMTT 8b/13; RS *yılğın*, 194b-17;

[Çağ.Leh.] YUTS *julğın*, 185;

yılgunlan-: “yer için ılgınlanmak”, [Kar.T.] DLT III, 117;

yılı-: “su vb. için ılımak”, [Kar.T.] DLT III, 91;

[Çağ.Leh.] UTİL *ili-*, VI-340;

yılığ: “ılık”, [Kar.T.] DLT III, 14;

[Kıp.T.] CC-II *yılı*, 66a/8;

[Çağ.Leh.] YUTS *illik*, 175; YUTS *jilik*, 183; UTİL *illik*, VI-339;

- “sıcak”, [Kıp.T.] CC-II *yulu*, 58a/36;

yılıklık: “ılıkılık”, [Kar.T.] DLT III, 51;

[Çağ.Leh.] YUTS *illiklik*, 175; UTİL *illiklik*, VI-340;

yılınça aş: “yağsız, tuzsuz, tatsız yemek”, [Kar.T.] DLT III, 433;

yılır-: “ısınmak”, [Kar.T.] DLT I, 179;

yılış-: “su vb. şeyler için ısınmak”, [Kar.T.] DLT III, 75;

yılıt-: “su vb. şeyler için ısıtmak, ılıtmak”, [Kar.T.] DLT II, 317;

[Çağ.Leh.] YUTS *illit-*, 175; YUTS *jilit-*, 183;

yılıt-: “sıtma olmak, sıtmadan ateşlenmek”, [Kar.T.] DLT II, 317;

yılkı: “büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar, hayvan sürüsü, hayvan, yılkı”, [Kar.T.] DLT III, 104; R 7: 179; KB 585; TİEMKök 6: 138;

[ET.] Ş.U. K 12; AYÖlmez 138/8; UM I 191; IBTekin 53; Hua. 237;

[Har.T.] HAP 25: 44; HŞ 155; NF 130-1; AKYB *ılka*, K.I. 21;

[Kıp.T.] K 62a/2; K *ılka*, 52b/5; İM 250a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 19a/194; LGN 61/4;

[Çağ.T./K.D] MA A116b/8; Abuş. *ılka*, 945;

[Çağ.Leh.] YUTS *ılka*, 175; YUTS *jilki*, 183; ÖTİL *yilki*, II-269;

- “at”, [Kıp.T.] CC-II 57a/4; [Çağ.T./K.S.D] ŞT 78b-2; [Çağ.Leh.] ÖTİL *yilki*, II-269;
- “cin, iyi koşan (at)”, [Çağ.T./K.D] MDF *ılka*, 1309;

yılkıçı: “hayvan besleyicisi”, [Kar.T.] KB 5590;

- “at bakıcısı, seyis”, [Kıp.T.] RS 198b-5; [Çağ.Leh.] ÖTİL *yılķiçi*, II-269;

yılla-: “yıllamak, yılı geçirmek”, [Kar.T.] KB 6344;

yılmık: “ince”, [Kar.T.] KB 2915;

yımirtga: “ıspanak ve karnabahar gibi yumuşak olan, içinde sinir bulunmayan ve hıyar gibi kütür kütür olan baklagillerden bir sebze”, [Kar.T.] DLT III, 433;

yın: “yırtıcı hayvanların yuvası, in” bk. **in**, **yın**, [Kar.T.] DLT III, 6;

yınak: “taraf, yön”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 52;

[ET.] Üİ 105a/4;

yıp: “ip, iplik”, bk. **yıp**, [Kar.T.] DLT I, 158;

yıpar: “güzel koku, hoş kokulu nesnelerin kokusu, misk”, [Kar.T.] DLT III, 48; KB 4848;

[ET.] BK G 11; AYÖlmez 176/20;

[Har.T.] HAP 83: 26; HŞ 1291; NF 62-6;

[Kıp.T.] CC-I *ıpar*, 41b/8; Kİ *ıpar*, 7; KMTT 19b/4; K 19b/9; BM *ıbar*, 11a/5; RS 205d-4;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 51/5;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 2a-3;

[Çağ.Leh.] YUTS *ıpar*, 177; UTİL *ıpar*, VI-146; ÖTİL *ıpar*, II-223;

- “bazı hayvanlardan özellikle bir tür geyikten çıkarılan hoş kokulu madde, misk”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ıpar*, II-223;

yıparlıg: “misk sahibi, miskli olan”, [Kar.T.] DLT III, 48;

[ET.] AYAyazlı 0271;

[Çağ.Leh.] UTİL *ıparlıg*, VI-147;

yıpla-: “ip üzerinde oynamak”, [Kar.T.] DLT III, 308;

yıpla-: “yüzündeki tüyleri iple almak” [Kar.T.] DLT III, 307;

yıplaş-: “birbirinin yüzünden kıl almak”, [Kar.T.] DLT III, 104;

yıplat-: “yüz tüylerini aldırtmak”, [Kar.T.] DLT II, 355;

yır: “gazel, şarkı, türkü” bk. ır, [Kar.T.] DLT III, 3;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 12b/123; D 125;

yıra-:

(1) “uzaklaşmak, ırak olmak”, [Kar.T.] DLT III, 88; KB 343; TİEMKök 6: 153;

[Har.T.] HŞ 2585;

[Kıp.T.] K 99a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] D ır-, 767;

(2) “kovulmak, aşağılanmak, lanetlenmek”, [Kar.T.] R 7: 166;

- “ayırmak, koparmak”, [Çağ.T./K.D] BD ır-, 558/33; [Çağ.Leh.] YUTS *jir-*, 184; UTİL *yır-*, VI-753;
- “engellemek”, [Çağ.T./K.D] BD ır-, 175/2;
- “konuşmayı kesmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *yır-*, VI-753, 754;
- “dikkate almamak, reddetmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *yır-*, VI-753;

yiragu: “şarkıcı”, [Kar.T.] DLT III, 36;

[Çağ.T./K.D] ŞDG *yıray*, 11/7;

yırağ: “uzak”, bk. ırağ, [Kar.T.] DLT I, 97; AH 153; KB1313; TİEMKök 8: 42;

[Har.T.] AKYB A.IV. 17; MM 38-2;

[Har.T.] HAP 50: 3; HŞ 1155; NF 137-6;

[Kıp.T.] CC-I 4a/11; KMTT 27a/3; K 40b/1; EDM 22b/14; RS 202c-12; GT 40/7; İM 327b/7; MG 38b/6; BVÖzgür 12/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 16a/159; GD 33: 6; MSD *yırağ*, 57; MSD 471; YED 172/2; D 267; T 113; LD 95; LGN *yırağ*, 13/5; LGN 42/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 225/5; Mün. 3a/5; NC 35a/10; HBD 73/3; ŞDG 19/7; ŞHD 5a-5; MA A47b/10; BD 2/5; MDF 635; BTD IX/4; Abuş. 1043;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 71b-11; ŞRT 15a/09;

[Çağ.Leh.] YUTS *jırağ*, 183; UTİL VI-748; ÖTİL *yırağ*, II-270;

- “mec. olasılıksız, umulmadık”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD 89: 5;
- “alakasız”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yirâk*, II-270;

yıraklan-: “bir yeri uzak kabul etmek”, [Kar.T.] DLT III, 115;

yıraklık: “uzaklık”, [Kar.T.] DLT III, 51;

[Har.T.] MM 37-1; HAP 43: 38;

[Kıp.T.] İM 111a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 120: 2; YED 188/3; T 242; LD 2682;

[Çağ.T./K.D] NC 18b/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 17a/13;

[Çağ.Leh.] YUTS *jiraqlik*, 184;

- “lanet”, [Har.T.] HAP 67: 11;

yıraş-: “uzaklaşmak”, [Kar.T.] KB 5659;

[Kıp.T.] K 160a/2;

yırat-:

(1) “uzaklaştırmak, göndermek”, [Kar.T.] DLT II, 315; R 3: 168; KB 6153; TİEMKök 4: 48;

[Har.T.] NF 2-15;

[Kıp.T.] K 92a/9;

(2) “lanetlemek”, [Kar.T.] R 5: 13;

yıratıl-: “sürülmek, kovulmak”, [Kar.T.] R 28: 42;

yırla-:

(1) “şarkı söylemek” [Kar.T.] DLT III, 308;

[Har.T.] HŞ 566;

[Kıp.T.] CC-I *ırla-*, 6a/16; **Kİ** *ırla-*, 10; **KMTT** *ırla-*, 44b/4; **K** *ırla-*, 10a/7; **BM** 66a/7; **GT** 119/4; **İM** *ırla-*, 451a/5; **İM** 192b/3; **KFLT** *ırla-*, 256a/37;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MSD** *ırla-*, 579; **D** 113;

[Çağ.T./K.D] **Abuş.** 1043;

[Çağ.Leh.] **UTİL** *ırl-*, VI-212;

(2) “zikretmek, söylemek”, [Kar.T.] **KB** 4779;

yırt-: “yırtmak, parçalamak, delmek”, [Kar.T.] **DLT** III, 435; **KB** 4966; **TİEMKök** 18: 71;

[ET.] **AYÇağ** 19/14;

[Har.T.] **HAP** 18: 71; **HŞ** 1428; **NF** 81-11;

[Kıp.T.] CC-I 11a/7; **KMTT** 41b/13; **K** 1a/8; **BM** 43b/2; **RS** 186b-24; **GT** 279/10; **İM** 258b/8; **KFLT** *yırt-*, 269b/38;

[Çağ.T./K.Ö.D] **TSM** 68; **LGN** 45/1;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 97/7; **HBD** 178/3; **MA** 3486(B);

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 91b-15;

[Çağ.Leh.] **YUTS** *jirt-*, 184; **YUTS** *jit-*, 184; **UTİL** VI-752; **ÖTİL** *yirt-*, II-271;

yırtıl-: “yırtılmak, parçalanmak”, [Kar.T.] **DLT** III, 106-107; **TİEMKök** 12: 28;

[Har.T.] **HAP** 12: 27; **NF** 361-13;

[Kıp.T.] **K** 151b/7; **BM** *yartıl-*, 32b/10; **GT** 306/13; **KFLT** 206a/22; **MES** 40b/2;

[Çağ.Leh.] **UTİL** VI-753;

- “yüzsüzleşmek, küstahlaşmak”, [Kıp.T.] CC-II 58b/1;

yırtın-: “yırtar görünmek”, [Kar.T.] **DLT** III, 108;

yırtış-: “yırtmada yardım etmek”, [Kar.T.] **DLT** III, 101;

[Çağ.Leh.] **UTİL** VI-753;

yış (I):

(1) “iniş”, [Kar.T.] **DLT** III, 4;

(2) “çıkış”, [Kar.T.] **DLT** III, 4;

- “orman”, [ET.] BK D 37; [Kıp.T.] CC-II 61b/2;

yış (II): “Oğuz lehçesinde sıkışma, izdiham”, [Kar.T.] DLT III, 4;

yış bol-: “sıkışmak, kalabalıklaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 4;

yışığ: “ip, kolan, bağ”, [Kar.T.] DLT II, 123; KB 1719;

yışığlıg: “ipi olan”, [Kar.T.] DLT III, 49;

yışık: “silah”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 102;

yışıklıg: “demirden beyzi miğfer giymiş olan”, [Kar.T.] DLT III, 50;

yışılğan: “eli hafif olan ve işi zarafetle yapan”, [Kar.T.] DLT III, 53⁸⁸¹;

yi (I): “dikiş, dikiş yeri”, [Kar.T.] DLT III, 216;

yi (II): “dağdaki küçük yol”, [Kar.T.] DLT III, 216;

yi-: “yemek yemek, yemek”, bk. **ye-**, [Kar.T.] DLT III, 67; AH 120; KB 4328;

[ET.] AYÇaç 610/11; IBTekin 37;

[Har.T.] HAP 16: 114;

[Kıp.T.] K 41b/4; EKK 15a/4; GT 187/7; İM 20b/3; KFLT 385a/1; MGİ 235a/5; MES 29b/3; MG 81b/2; BVÖzgür 19/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 47; MEs. 45a/467; MSD 189; YED 46/5; D 347; LD 1527; LGN 46/12;

[Çağ.T./K.D] NİD 165/3; SM 182; HBD 181/2; ŞHD 79a-7; BD 32/5; MDF 74;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 69b-2; ŞRT 10a/12;

[Çağ.Leh.] YUTS 468;

- “(oruç için) bozmak”, [Çağ.T./K.D] MDF 1585;
- “(çomak) çekmek”, [Çağ.T./K.D] MDF 222;

⁸⁸¹ Atalay bu kelimeyi *buşulğan* şeklinde okumuş ve Brockelmann’a göre *yoşulğan* şeklinde olabileceği fikrini dikkate almıştır. Bu ihtimali düşünerek, Kuzey Türkçesinde de *yışılmak* “çılalanmak, perdahlanmak” şeklinde bir fiilin olması kafasını karıştırırsa da *buşgut* “çırak” kelimesinin anlam olarak bu kelimeye daha uygun olduğunu düşünür. Oysa bu kelime “ustalaşmak, bu yüzden eli hafif olmak, usta şekilde olmak” anlamı vardır. *er ol eligi ıška buşulğan* “bu adamın eli işe yeğnidir, iş hususunda eli yatgındır.” şeklinde geçmektedir.

yibe: “Oğuz lehçesinde ıslak, yaş”, [Kar.T.] DLT III, 24;

yiçi: “terzi”, [Kar.T.] DLT III, 216;

yig (I): “gemin damağa gelen parçası”, [Kar.T.] DLT III, 144⁸⁸²;

yig (II): “yeğ, iyi”, [Kar.T.] DLT III, 144; AH 249; KB 1018;

[ET.] AYÖlmez 149/5; Üİ 100a/14;

[Kıp.T.] GT 225/7;

yig (III): “çiğ, pişmemiş”, [Kar.T.] DLT III, 144;

[Kıp.T.] CC-I *çig*, 37b/24; Kİ *çik*, 44; ETZ *çi*, 36b; KMTT *çig*, 16b/9; RS *çig*, 205a-37; GT *çig*, 299/9;

- “tecrübesiz adam”, [Kıp.T.] Kİ *çik*, 44;

yig (IV): “yün vb. eğirmekte kullanılan ortası şişkin, iki ucu sivri ve çengelli olan araç, iğ” bk. **ik**, **yik**, [Kar.T.] DLT III, 144;

[Kıp.T.] KMTT 18a/12; EDM 9b/15; RS 211a-9;

[Çağ.Leh.] YUTS *jik*, 183; UTİL VI-767;

yig (V): “hastalık, dert”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 228;

[Kıp.T.] KMTT 34b/9;

yigde: “iğde” bk. **yikte**, [Kar.T.] DLT III, 31;

[Kıp.T.] KMTT 8b/13; RS 194b-9;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 962;

yiged-: “artmak”, [Kar.T.] KB 4705;

- “üstün gelmek”, [ET.] UM I *yiged-*, 205;

yigen: “hasır otu”, [Kar.T.] DLT III, 23;

⁸⁸² Ercilasun ve Akkoyunlu bu kelimeyi “gem damağı” olarak anlamlandırmışlardır.

[Kıp.T.] **BM yegen**, 10a/1;

yigesi: “Oğuz lehçesinde yeme aracı, yenecek şey”, [Kar.T.] **DLT** II, 70;

yigi: “aralıksız, sık ve bitişik, sağlam”, [Kar.T.] **DLT** III, 25;

[ET.] **AYUçar** 0050;

yigirme: “yirmi”, bk. **yegirmi**, **yigirmi**, [Kar.T.] **DLT** III, 48;

[Çağ.T./K.D] **B eğirme**, 272b/11; **MDF** 1150;

[Çağ.Leh.] **YUTS jigirme**, 182;

yigirmi: “yirmi”, bk. **yegirmi**, **yigirme**, [Kar.T.] **DLT** III, 48;

[ET.] **IBTekin** 67; **Üİ** 108b/3;

[Har.T.] **AKYB** K.I. 52; **HAP** 8: 65; **NF** 4-17;

[Kıp.T.] **KMTT** 23b/4; **EKK** 47b/10; **BM** 17a/9; **GT** 223/2; **İM** 81b/4; **KFLT** 385a/43; **MGİ igirimi**, 135b/1; **MGİ** 71b/1; **MES** 45b/5; **BVAğar** 13b/11;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MSD** 376;

[Çağ.T./K.D] **Mün.** 1b/16; **SM** 143; **ŞHD** 187b-2; **MA** 3573(B);

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT igirmi**, 82b-1; **ŞT** 66a-4;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL yigirmä**, II-266;

yigirmine: “yirminci”, [Kar.T.] **DLT** III, 449;

yigit: “delikanlı, genç, yiğit”, [Kar.T.] **DLT** III, 16; **AH** 195; **KB** 2984; **TİEMKök** 2: 68;

[ET.] **AYAyazlı** 0933;

[Har.T.] **MM** 170-1; **HAP** 2: 68; **HŞ** 1120; **NF** 9-1;

[Kıp.T.] **KMTT** 26a/11; **CC-I igit**, 38b/25; **CC-II yegit**, 62b/7-8; **KMTT yiyit**, 26a/11; **K** 11a/5; **RS** 190b-20; **GT** 44/11; **İM** 81b/4; **MG** 83a/3; **BVAğar** 1b/23;

[Çağ.T./K.Ö.D] **TSM** 56; **MEs.** 44b/464; **LD** 1501; **LGN** 72/8;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 234/7; **NC** 20a/1; **HBD** 9/7; **ŞHD** 175a-13; **MA** A13b/9; **BD** 396/2; **MDF** 607; **BTD** XIV/4;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞT** 71a-7;

[Çağ.Leh.] **YUTS jigit**, 182; **UTİL** VI-768; **ÖTİL** II-266;

- “damat”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-768;
- “onurlu adam”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-768;
- “cesur adam”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-266;
- “(kız için) gönül verdiği kişi, sevgili”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-266;
- “kişinin kendinden küçük kimseyle konuşurken hitap şekli”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-267;

yigitlik: “gençlik, [Kar.T.] DLT III, 51; R 40: 67; KB 5149;

[Har.T.] HŞ 3967; NF 263-16;

[Kıp.T.] K 155a/7; GT; İM 81b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 20b/207; GD 112: 4; MSD 658; D 365; T 146; LD 2379;

[Çağ.T./K.D] NİD 153/3; Mün. 2b/21; NC 32a/1; HBD 66/6; ŞHD 19b-12; BD 21/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *jigitlik*, 182; UTİL VI-769; ÖTİL II-267;

- “mertlik, cesaret, erkeklik”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-769; ÖTİL II-267;

yigle-: tercih etmek”, [Kar.T.] KB 2753;

yiglik: “iyilik”, [Kar.T.] KB 1432;

yigne: “iğne”, [Kar.T.] DLT III, 35; TİEMKök 7: 40;

[Har.T.] HAP *igne*, 7: 40;

[Kıp.T.] CC-I *igine*, 42b/25; CC-II *ine*, 65b/33; Kİ *igne ~ ine*, 19; KMTT 25a/1; KMTT *iyne*, 25a/1; K 17a/1; K *igne*, 59b/4; EDM *igne*, 10a/4; EKK *igne*, 72a/4; RS 193b-25; İM *igne*, 297a/5; KFLT *igne*, 177b/5; BVAğar *igne*, 43a/14;

[Çağ.T./K.Ö.D] GTSib *igine*, 121/7; YED *igne*, 48/7; LD *igne*, 2700; LD 1126;

[Çağ.T./K.D] NİD *igne*, 21/4; BVas. *igne*, 547/5; HBD *igne*, 37/5; ŞHD *igne*, 41a-1; MA *igne*, A20a/12; Z *igne*, 30a/7;

[Çağ.Leh.] YUTS *jigne*, 183; ÖTİL *ignä*, II-172;

- “bazı eşyaların iğneye benzeyen kısmı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ignä*, II-172;
- “enjektör”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ignä*, II-172;
- “bazı hayvanların iğnesi ya da iğneye benzeyen uzvu”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ignä*, II-172;

yigreçlik: “öfke, kin”, [Kar.T.] **TİEMKök** 3: 118;

[Har.T.] **HAP yigrençilik**, 3: 118;

[Çağ.Leh.] **UTİL yirgençilik**, VI-753;

yigren-:

(1) “derisi diken diken olmak, tüyleri ürpermek”, [Kar.T.] **DLT III**, 109;

(2) “et vb. bir şeyi çiğ kabul edip yemekten vazgeçmek”, [Kar.T.] **DLT III**, 109;

- “iğrenmek, tiksirmek”, bk. **yirin-**, [Kıp.T.] **K** 30a/1; **İM yiyren-**, 190b/8; [Çağ.T./K.D.] **MA igren-**, 2777(B); **ML igren-**, 118; [Çağ.Leh.] **YUTS jirken-**, 184; **ÖTİL yirgän-**, II-269;

yigrentür-: “iğrendirmek, kötü göstermek”, [Kar.T.] **R** 49: 7;

[Kıp.T.] **K yigrendür-**, 118a/7;

- “tiksinmesine yol açmak, iğrendirmek”, [Har.T.] **HAP yigrendür-**, 49: 7;

yigte: “Oğuz lehçesinde iğde” bk. **yigde**, [Kar.T.] **DLT III**, 31;

yigtür-: “kötürüm yapmak”, [Kar.T.] **DLT III**, 97;

yigü: “yeme aracı, yenecek şey”, [Kar.T.] **DLT II**, 69;

[ET.] **AYÖlmez** 156/2;

yik: “iğ” bk. **ik**, **yig**, [Kar.T.] **DLT III**, 144;

[Çağ.Leh.] **YUTS jik**, 183; **UTİL VI**-767;

yikle-: “yere basmak”bk. **ikle-**, [Kar.T.] **DLT III**, 310;

yil (I): “yel, rüzgâr”, bk. **yel**, [Kar.T.] **DLT III**, 144⁸⁸³; **AH** 194; **KB** 1274;

[ET.] **AYUçar** 1279; **UM I** 20; **Üİ yiil**, 104a/2;

[Har.T.] **HAP** 14: 18;

⁸⁸³ Atalay bu kelimeyi *yél* şeklinde okumuştur.

[Kıp.T.] KMTT 30a/2; K 24b/9; GT 313/10; İM 93a/4; MGİ 62a/4; MG 70b/6; BVAğar 49b/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 130; MEs. 45a/470; MSD 128; YED 85/5; D 80; T 66; LD 289; LGN 51/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 22/3; Mün. 2a/4; HBD 172/1; ŞHD 170a-12; BD 74/4; MDF 251;

(2) “karındaki gaz”, [Kar.T.] DLT 974-975⁸⁸⁴;

[Kıp.T.] GT 133/13;

- “kuvvet, kudret, devlet”, [Har.T.] HAP 8: 46;
- “osurmak”, [Kıp.T.] İM *yıl cık-*, 220a/2;

yıl (II):

(1) “ejderha”, [Kar.T.] KB 1212;

(2) “cin”, [Kar.T.] KB 4361;

(3) “cin çarpması”, bk. *yel*, [Kar.T.] DLT III, 144⁸⁸⁵;

yıl (III): “(at vb.) yelesi” bk. *yalığ*, [Kar.T.] DLT III, 160;

[ET.] Ton. *yelü*, 26; IBTekin 16;

[Har.T.] HAP *yel*, 77: 1;

yıl- (I): “yemek yenmek”, [Kar.T.] DLT III, 64;

yıl- (II): “koşmak, hızlı gitmek”, bk. *yel-*, [Kar.T.] DLT III, 64; AH 11; KB 2846;

[Kıp.T.] K 39b/3; GT 345/7; İM 308b/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 16b/167; MSD 47; D 378; LGN 62/7;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 138b-8; BD 203/1;

⁸⁸⁴ Bu anlam Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁸⁸⁵ Atalay bu kelimeyi *yél* şeklinde okumuştur.

- “(bitki) hızla yayılmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] MSD 118;

yilgür-: “uçuşmak, çırpınmak”, bk. **yilkür-**, [Kar.T.] KB 3329;

yilig: “ilik”, bk. **yilik**, [Kar.T.] KB 2198;

yilik: “Oğuz lehçesinde ilik, kemik iliği”, bk. **ilik**, [Kar.T.] DLT I, 72; AH 89;

[ET.] AYÖlmez 153/2; NF 65-17;

[Kıp.T.] CC-I 17b/30; RS 190b-7; GT *ilik*, 326/9; İM 368b/5;

[Çağ.T./K.D] MDF *ilik*, 1173;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 81a-15;

[Çağ.Leh.] YUTS *ilik*, 174; YUTS *jilik*, 183; UTİL VI-781, 782;

yiliğ: “hayvan memesi”, [Kar.T.] DLT III, 23;

[Kıp.T.] CC-II *yelin*, 82a/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *yêlin*, 465; UTİL *yêlin*, VI-733; ÖTİL II-7;

yil kap-: “cin çarpmak, rüzgâr uçurmak”, [Kar.T.] DLT III, 144;

yilkıt-: “heyecanlandırmak”, bk. **yilküt-**, [Kar.T.] KB 3540;

yilküt-: “heyecanlandırmak”, bk. **yilkıt-**, [Kar.T.] KB 3104;

yil kovuz bitigi: “cin ve çarpmanın muskası”, [Kar.T.] DLT III, 163-164;

yilköken: “gökkuşağı”, [Kar.T.] DLT 975⁸⁸⁶;

yilkür-: “uçuşmak”, bk. **yilgür-**, [Kar.T.] KB 74;

yilmir-: “su vb. için ısınmak üzere olmak”, [Kar.T.] DLT III, 100;

yilpik: “cin çarpması”, [Kar.T.] DLT III, 46;

yilpire- (I):

(1) “rüzgâr vb. için esmek”, [Kar.T.] DLT III, 93;

(2) “cin çarpmış gibi yüzünü bir sağa bir sola çevirmek”, [Kar.T.] DLT III, 93;

yilpire- (II): “kepek vb. için nemlenmek”, [Kar.T.] DLT III, 93;

yilpire: “çiselemek”, [Kar.T.] DLT III, 93;

⁸⁸⁶ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

yim: “yiyecek, rızık, yemek” bk. **yem**, [Kar.T.] DLT III, 144; KB 3191;

[Kıp.T.] KMTT 38b/7; K 48a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 17b/173;

- “hayvan yemi”, [Kıp.T.] BVÖzgür 116/6;

yime: “yine”, bk. **yana**, [Kar.T.] KB 1100;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 44b/06;

yimle-: “göz kırpma”, [Kar.T.] DLT III, 310;

yimlen-: “zevk bulmak”, [Kar.T.] KB 2465;

yimiş: “yemiş, meyve”, bk. **yemiş**, [Kar.T.] AH 323; KB 2889;

[ET.] AYUçar 0089;

[Kıp.T.] GT 25/3; İM 416b/2; KFLT 323a/43;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 10b/99;

[Çağ.Leh.] YUTS 468;

yimşen: “Kıpçak ülkelerinde yetişen yabani bir meyvenin adı”, [Kar.T.] DLT III, 37;

yin (I):

(1) “beden, insan vücudu”, [Kar.T.] DLT III, 92;

[Kıp.T.] RS 190a-28;

(2) “deri, ten”, [Kar.T.] DLT III, 92;

[ET.] AYUçar 0470;

(3) “vücudun parçalarından her biri”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 22;

[Har.T.] HAP 24: 31;

yin (II): “yırtıcı hayvanların yuvası, in” bk. **in**, **yın**, [Kar.T.] DLT III, 5;

yin (III): “koyun vb. hayvanların pisliği”, [Kar.T.] DLT III, 5;

yiğ (I): “giyecek kolunun uç kısmı, elbise kolunun el üzerine gelen kısmı, yen”, [Kar.T.] DLT III, 362; KB 3541;

[Har.T.] NF *yeη*, 422-11;

[Kıp.T.] CC-I *yeη*, 51a/6; KMTT *yeη*, 20a/2; K 136b/7; EDM *yeη*, 12b/8; RS *yèη*, 205b-36; GT *yeη*, 261/1; İM 134b/8; İM *yeη*, 419b/2; KFLT 147b/13; MG 19b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *yeη*, 80: 2; T *yeη*, 280; LD *yeη*, 425; LD 328;

[Çağ.T./K.D] NİD 316/6; MA *yeη*, A34b/5; MDF *yeη*, 895; Abuş. *yèη*, 1041;

[Çağ.Leh.] YUTS *yeη*, 463; UTİL *yeη*, VI-566; ÖTİL *yeng*, II-9;

- “elbise,” [Har.T.] HŞ *yeη*, 3409;

yiη (II): “sümük”, [Kar.T.] DLT III, 362;

yin- (I): “ev vb. yerleri aramak”, bk. *yind-*, [Kar.T.] DLT III, 66;

yin- (II): “yemek işine konu olmak, yenmek”, [Har.T.] HAP 105: 5;

[Kıp.T.] İM 116a/7;

yiη-: “galip gelmek, yenmek”, bk. *yeη-*, [Kar.T.] TİEMKök 3: 160;

[Har.T.] HAP 38: 23;

[Kıp.T.] EKK *yin-*, 34b/3; İM 96a/1; KFLT *yin-*, 164b/24; MGİ *yin-*, 237a/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 527;

- “kaplamak, sarmak”, [Har.T.] HAP 21: 40;

yinçe: “herhangi bir şeyin incesi, ince”, [Kar.T.] DLT III, 380; KB 6082;

[ET.] Ton. 13; AYÖlmez *yinçe*, 183/21;

[Har.T.] HAP 22: 27; HŞ *yinçe*, 1215;

[Kıp.T.] CC-I *inçe*, 39a/9; KMTT *yinçe*, 29a/12; K 13b/7; EDM *yinçe*, 14b/6; RS *inçe*, 203a-3; RS *yinçe*, 191b-4; İM *yinçe*, 406b/7; MG *inçe*, 80a/9; MG *inçe*, 91a/1; BVÖzgür *ince*, 34/1; BVÖzgür *inçe*, 31/1; BVÖzgür 99/7; BVAğar *yinçe*, 7b/8;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *inçe*, 48: 7; MEs. *inçe*, 40b/422; LD *inçe*, 463;

[Çağ.T./K.D] NİD *inçe*, 315/1; B *inçe*, 142a/13; MDF *inçe*, 247; Z *inçe*, 187a/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *inçike*, 176; YUTS *iñiçke*, 177;

- “nazik, kibar”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *incü*, II-210;

yinçge işlig: “Allah’ın sıfatlarından her şeyi bilen, haberdar olan”, [Kar.T.] TİEMKök 6: 103;

yinçge kız: “odalık”, [Kar.T.] DLT III, 380; TİEMKök 4: 25;

yinçge kişi: “sürekli ibadet eden insan”, [Kar.T.] DLT III, 380;

yinçge körügli: “Allah’ın sıfatlarından her şeyi bilen, haberdar olan”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 100;

yinçgele- (I): “bir şeyi ince saymak”, [Kar.T.] DLT III, 411;

yinçgele- (II): “inceltmek”, [Kar.T.] DLT III, 411;

yinçgelen- (I): “tevazu gösterip boyun eğmek, Tanrı’ya ibadet edip boyun eğmek”, [Kar.T.] DLT III, 450;

yinçgelen- (II): “odalık edinmek”, [Kar.T.] DLT III, 450;

yinçke: “ince, kıvrak”, bk. **yinçge**, [Kar.T.] R 4: 25; KB 2484; NF 239-14;

yinçrün-: “başını eğmek”, [Kar.T.] KB 5805;

yinçü: “inci, büyük inci”, bk. **yünçü**, [Kar.T.] DLT III, 30; R 43: 35; KB 212; TİEMKök 16: 14;

[ET.] AYÖlmez 170/16;

[Har.T.] HAP 35: 33; HŞ 2519; NF 57-1;

[Kıp.T.] CC-II *yinçi*, 60b/33-34; Kİ *inçü*, 24; K 82b/9; K *inçü*, 41a/4; EDM *inçi*, 12b/4; EKK *inci*, 72a/9; EKK *incü*, 72a/9; BM *yençü*, 11a/6; RS 195a-10; GT *inçi*, 312/6; İM 255a/6; KFLT *inçü*, 276a/41; MGİ *incu*, 217a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *inçü*, 232: 4; MSD 523; YED *incü*, 135/7; T *incü*, 286; LD *inçü*, 506; LGN *inçü*, 98/5;

[Çağ.T./K.D] NİD *inçü*, 22/6; BVas. *inçü*, 536/3; HBD *inçü*, 195/1; HBD *ünçi*, 121/7; ŞHD *inçi*, 141a-8; MA *hinçü*, A48a/14; MA *inçü*, A17a/9; BD *inçü*, 100/2; Abuş. *ünçü*, 1034;

[Çağ.Leh.] YUTS *incu*, 176; ÖTİL *incu*, II-211;

yinçüle-: “inci dizmek”, [Kar.T.] KB B11;

yind-: “ev vb. yerlerini aramak, araştırmak”, bk. **yin-**, **inde-**, [Kar.T.] DLT III, 66; AH 103;

yindegü: “çocuklara söverken kullanılan “sümüklü” anlamında bir söz”, [Kar.T.] DLT III, 387;

yindür-: “ev vb. yerleri aratmak”, [Kar.T.] DLT III, 99;

yined- / **yinet-**: “yara için kapanmak”, [Kar.T.] DLT II, 317;

yinğit-: “sümükürmek”, [Kar.T.] DLT II, 326;

yinik: “hafif, zor olmayan, kolay”, bk. **yenik**, [Kar.T.] KB 2078;

[Kıp.T.] K *yiyni*, 13b/1; BVAğar *yini*, 36a/12;

[Çağ.T./K.D] MDF *yigiy*, 911;

yinit-: “hafifletmek”, [Kar.T.] KB 5115;

[Kıp.T.] KMTT *yeynit-*, 41b/2;

yip: “ip”, bk. **yıp**, [Kar.T.] R 20: 66; KB 5640; TİEMKök 20: 66;

[ET.] AYAyazlı 0876; Üİ 111a/2;

[Har.T.] HŞ 3497; NF 18-5;

[Kıp.T.] CC-I *ip*, 13a/10; Kİ *ip*, 7; K 10a/7; EDM *ip*, 8b/13; EKK *ip*, 72a/2; EKK 72a/4; RS *ip*, 196b-2; GT 202/1; İM 186b/2; KFLT *ip*, 205b/17; MG 57a/2; BVAğar 28b/13;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 42a/437; YED *ip*, 187/5; LD *ip*, 1314;

[Çağ.T./K.D] NİD *ip*, 73/2; BVas. *ip*, 546/6; MA *ip*, A9a/9; MA 652(B); B *ip*, 215b/12; MDF *ip*, 1811; Z *ip*, 392b/6; Abuş. 1043;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *ip*, 105b-8;

[Çağ.Leh.] YUTS *jip*, 183; UTİL VI-744; ÖTİL *ip*, II-222;

- “filiz”, [Har.T.] HAP 4: 49;
- “pamuk”, [Har.T.] NF ; [Çağ.Leh.] ÖTİL *ip*, II-222;
- “sicim”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-744;
- “(mecaz) yol, hat”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ip*, II-222;

yipgil: “erguvan rengi”, bk. **yipgin**, [Kar.T.] DLT III, 46;

yipgin:

(1) “erguvan rengi, mor, menekşe rengi”, bk. **yipgil**, [Kar.T.] DLT III, 47; **KB yipün**, 67;

[Kıp.T.] CC-I **ipkin**, 47a/3; **RS ipkin**, 190c-12;

(2) “koyu kırmızı, şakayık rengi”, [Kar.T.] DLT III, 47;

yiplük: “iplik”, [Kar.T.] R 4: 49;

[Har.T.] HAP 2: 187;

[Kıp.T.] KMTT **yiplik**, 25a/4; **K yiplik**, 92a/9; **EKK yiplik**, 72a/4; **RS yiplik**, 205c-2; **İM yiplik**, 418a/4; **KFLT iplik**, 147b/15; **MGİ yiplik**, 238a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. **yiplik**, 41a/425;

[Çağ.Leh.] YUTS **jiplik**, 183; UTİL VI-747;

yir (I):

(1) “yer, yeryüzü, dünya”, [Kar.T.] DLT III, 142; **AH** 201;

[ET.] AYÖlmez 183/17; **IBTekin** 26;

[Har.T.] HAP 2: 30;

[Kıp.T.] **K** 19b/6; **EDM** 2a/15; **EKK** 66a/5; **GT** 80/1; **İM** 1b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] **TSM** 67; **MSD** 120; **YED** 1/12; **D** 17; **LD** 2396; **LGN** 72/11;

[Çağ.T./K.D] **NİD** 56/3; **NC** 30b/5; **SM** 153; **HBD** 78/1; **ŞHD** 161b-12; **BD** 131/14; **MDF** 53;

[Çağ.T./K.S.D] **ŞRT** 6a/12;

(2) “toprak”, [Kar.T.] DLT II, 251;

[Har.T.] **AKYB** A.II. 28;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD** 123b-9;

(3) “ülke, şehir”, [Kar.T.] DLT III, 40;

[Har.T.] **AKYB** K.I. 43;

[Kıp.T.] **K** 60b/3;

[Çağ.T./K.D] **BD** 301/1;

- “yer, mekan, mevki”, [ET.] Üİ 103b/14; [Har.T.] HAP 12: 9; [Kıp.T.] MGİ 9a/2; MG 28a/6; BVÖzgür 12/3; [Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 19a/192; T 258; [Çağ.T./K.D] ÇH 49;
- “yer, arazi, toprak”, [Har.T.] HAP 32: 27;
- “taraf, cihet”, [Har.T.] HAP 16: 112;
- “zemin”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 3a-8;

yir (II): “ipekli kumaşın veya arışın bir yüzünün adı”, [Kar.T.] DLT III, 142;

yir- (I):

(1) “iğrenmek”, [Kar.T.] DLT III, 185;

(2) “beğenmemek, hakir görmek”, [Kar.T.] KB 3452;

(3) “Oğuz lehçesinde yermek, eleştirmek”, bk. **yer-**, [Kar.T.] DLT III, 185; AH 450; KB 1127;

yir- (II): “boylamasına yarmak”, bk. **yer-**, **yar-**.

yirçü: “kabir”, [Kar.T.] DLT III, 30⁸⁸⁷;

- “yol arkadaşı, rehber, kılavuz”, [ET.] AYUçar *yirçi*, 0188; UM I *yirçi*, 46;

yirgen-: “iğrenmek”, bk. **yirin-**.

yirgü: “hor görme”, [Kar.T.] DLT II, 29;

yirgür-: “nefret ettirmek”, [Kar.T.] KB 2077;

yirik-: “yerleşmek”, [Kar.T.] KB 5177;

yiril-: “eleştirilmek, yerilmek”, [Kar.T.] AH 269;

[Har.T.] HAP 7: 18;

yirilgen: “devamlı çatlayan (dal vb. için”, [Kar.T.] DLT III, 55;

yirin-: “iğrenmek”, [Kar.T.] KB 5327;

[Har.T.] HAP *yigren-*, 49: 12; NF *yigren-*, 254-10;

[Çağ.Leh.] UTİL *yirgen-*, VI-753;

⁸⁸⁷ Atalay bu kelimeyi *yerçü* olarak okumuştur.

yirinçig: “tiksinti verici, iğrenç”, [Kar.T.] KB 687;

[Har.T.] NF *yigrençek*, 391-15;

[Kıp.T.] CC-II *yirençi*, 57b/30;

[Çağ.Leh.] YUTS *jirkenç*, 184;

yiriş- (I): “gülümsemek”, [Kar.T.] DLT III, 72; KB 3953;

yiriş- (II): “köpek dişi vb. için zayıflamak”, [Kar.T.] DLT III, 72;

yiriş- (III): “nesne için ayrılmaya yüz tutarak gevşemek”, [Kar.T.] DLT III, 72;

yirliḡ: “kumaş için yüzölçü”, [Kar.T.] DLT III, 143;

- “kılıcın cevheri, demiri”, [Kıp.T.] MG 86a/9;

yirük (I): “yarık, gedik”, [Kar.T.] DLT III, 18;

[Kıp.T.] K 77b/5;

yirük (II): “boylamasına yarılmış ve bu sebeple güzelliğini yitirmiş (nesne)”, [Kar.T.] DLT III, 18;

yirük işler: “iki deliği birleşmiş kadın”, [Kar.T.] DLT III, 18;

yiş: “gayret”, [Kar.T.] KB 2959;

yiş-: “yiyişmek”, [Kar.T.] KB 6481;

yişil-: “(el için) işe alışmak”, [Kar.T.] DLT III, 79;

yişim: “tozluk, soğukta iki bacağı giyilen bir çift tozluk”, [Kar.T.] DLT III, 19;

[Kıp.T.] CC-II *ışım*, 58a/13;

yişimlen-: “tozluk giyinmek”, [Kar.T.] DLT III, 115;

yişin: “çökük, çökmüş”, [Kar.T.] KB 4675;

yit- (I): “yitmek, kaybolmak, uzaklaşmak”, [Kar.T.] DLT II, 314; AH 417; R 16: 87; KB 4759; TİEMKök 17: 67;

[ET.] Ş.U. D 5;

[Har.T.] MM 308-2;

[Kıp.T.] KMTT 37a/10; K 120a/1; EKK 9b/11; İM 366a/7;

[Çağ.T./K.D] BVas. *it-*, 160/7; HBD *it-*, 17/7; ŞDG *it-*, 22/4; BD *it-*, 570/1; B *it-*, 170a/11; Abuş. 1043;

[Çağ.Leh.] YUTS 469; YUTS *yüt-*, 473; ÖTİL II-271;

yit- (II): “yetişmek, ulaşmak, erişmek, iletmek”, bk. yet-, [Kar.T.] DLT II, 314; AH C 237; KB 4352;

[ET.] AYÖlmez 177/18;

[Har.T.] AKYB A.I. 11; HAP 40: 36;

[Kıp.T.] GT 163/2; İM 237b/8; MG 71b/2; BVÖzgür 6/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 34a/352; MSD 189; YED 6/2; T 258; LD 154;

[Çağ.T./K.D] NİD 43/2; Mün. 2a/23; ÇH 99; NC 18a/10; SM 203; HBD 56/3; ŞHD 84a-2; BD 128/2; MDF 1177;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 22b/09;

- “kaplamak, kuşatmak, sarmak”, [Har.T.] HAP 7: 156;
- “kadir olmak, yardımcı fiil”, [Kıp.T.] MG 5a/8;
- “kafi gelmek, yeterli olmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 19/7; T 298; LGN 38/2;

yiti (I): “yedi”, bk. yedi, yeti, yetti, [Kar.T.] DLT III, 227; KB 1890;

[ET.] AYÖlmez 161/15; Üİ 114b/1;

[Har.T.] HAP 31: 27;

[Kıp.T.] K 95b/7; İM 40b/7; MG 106a/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 33b/344; MSD 258; LGN 101/10;

[Çağ.T./K.D] NİD *yitti*, 157/4; Mün. *yitti*, 1b/8; ŞHD 59b-9;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 18a/06;

yiti (II): “keskin”, bk. yitig, [Kar.T.] R 50: 22; KB 1133;

[ET.] AYÖlmez III, 3a, 12;

[Kıp.T.] KMTT 29a/2; CC-II 57a/2b; CC-II *iti*, 65b/32; GT *iti*, 17/1; GT *itti*, 337/7; KFLT *iti*, 204b/2; BVÖzgür 37/7;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *yitik*, 8b/78;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 183b-4; BD 89/5;

yit-: “ittirmek”, bk. **it-**.

yitgür-/ yitkür-: “ulaştırmak”, bk. **yetür-**.

yitiğ:

(1) “bıçak, kılıç vb. için keskin”, bk. **yiti**, [Kar.T.] DLT III, 18; KB 358;

[Har.T.] HAP 33: 19; HŞ 23; NF 215-13; MM *yetig*, 330-4;

[Kıp.T.] K 12a/6; İM *yitik*, 456b/4; İM *yeti*, 452a/2; İM *yiti*, 453b/7; MG *iti*, 92a/1; MG 97b/2; BVÖzgür *iti*, 28/2; BVAğar *yiti*, 12b/15;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *itig*, 34; D 425;

[Çağ.T./K.D] NİD *itik*, 349/7; BVas. *itik*, 540/7; ŞDG *itig*, 28/2; MDF *itig*, 247;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 18a/07;

(2) “insan için becerikli”, [Kar.T.] DLT III, 18;

- “kavurucu”, [Har.T.] HAP 15: 27;

yitikle-: “kayıp bir şeyi aramak”, [Kar.T.] DLT III, 343;

- “geçici”, [Çağ.T./K.D] MDF *itik*, 640;

yitim (I): “keten tohumu”, [Kar.T.] DLT III, 24;

yitim (II): “tamam”, [Kar.T.] KB 4585;

yitiş-: “ulaşmak”, bk. **yetiş-**.

yitit-: “biletmek, keskinletmek”, [Kar.T.] AH 22;

[Kıp.T.] K 45b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *itit-*, 2553;

yittür-: “para vb. şeyleri yok ettirmek”, [Kar.T.] DLT III, 94;

yitük: “kayıp”, [Kar.T.] DLT III, 18; AH 94;

[Kıp.T.] K 31b/9; BVAğar *yitik*, 8a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD *itik*, 2300;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *yitik*, 186a-7;

yitüklüg: “şaşkınlık”, [Kar.T.] DLT III, 18; TİEMKök 12: 8;

yitür- (I):

(1) “kaybetmek, yitirmek”, [Kar.T.] DLT III, 67; R 60: 1; KB 1154;

[ET.] AYÇağ 623/13; IBTekin *yütür-*, 24;

[Har.T.] HAP 12: 71;

[Kıp.T.] CC-II *yitür-*, 82a/11; K 75b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *itür-*, 13/4;

[Çağ.T./K.D] NİD 219/2; NİD *itür-*, 368/3; NC 12a/15; HBD *itür-*, 182/3; BD *itür-*, 4/139;

[Çağ.Leh.] YUTS 469; YUTS *yütür-*, 473; UTİL VI-748;

(2) “heba etmek, boşa çıkarmak”, [Kar.T.] R 47: 8;

yitür- (II): “yedirmek”, bk. *yetür-*, [Kar.T.] AH 329; KB 5033;

[Har.T.] HAP 26: 79;

[Har.T.] HAP *yidür-*, 51: 57;

[Kıp.T.] GT *yidür-*, 318/7; BVÖzgür *yidür-*, 13/3;

yitür- (III): “ulaştırmak”, bk. *yetür-*.

yiwil-: “erişmek, ulaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 81;

yyim: “yiyecek”, [Kar.T.] KB 3743;

yiz: “kara pelin”, [Kar.T.] DLT III, 135;

yizek: “askerlerin öncüsü”, [Kar.T.] DLT III, 18;

yobakulak: “Yabaku ve Yemek lehçesinde sıtmadan titreme”, [Kar.T.] DLT III, 56;

yobat-: “savsaklamak, ihmal ettirmek”, [Kar.T.] KB 3866;

yod-: “silme, yok etmek, ortadan kaldırmak”, [Kar.T.] DLT III, 434; AH 350; R 36: 66; KB 2798;

yodisa-: “silme, yok etmek istemek”, [Kar.T.] DLT III, 305;

yodluş-: “yazı, şekil vb. için silinmek”, [Kar.T.] DLT III, 105;

yodtur-: “sildirmek, sildirtme”, bk. **yottur-**, [Kar.T.] DLT III, 94;

yoğuğ: “iftira”, [Kar.T.] KB 1400;

yodul-: “silinmek”, [Kar.T.] DLT III, 77;

[Kıp.T.] K **yoyul-**, 147a/4;

yoğun: “yok olma, ortadan kalkma”, [Kar.T.] R 7: 118; KB 6279; TİEMKök 2: 42;

yodun-: “kendi başına, kendi kendine silmek”, [Kar.T.] DLT III, 55;

yoğunluğ: “tehlike”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 195;

yoduş-: “silmede yardımcı olmak”, [Kar.T.] DLT III, 70;

yoğ:

(1) “yas, matem”, [Kar.T.] KB 4577;

(2) “ölüyü gömmekten dönenler için yapılan üç veya yedi gün boyunca verilen yemek”, [Kar.T.] DLT III, 143; KB 1564;

yogdu: “devenin çenesi altındaki uzun tüyler”, bk. **yogru, yogruy**, [Kar.T.] DLT III, 30;

yogla-: “Türklerde ölü için yoğ yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 309;

yogrı: “çanak”, [Kar.T.] DLT III, 31;

yogru: “devenin uzun tüyü”, bk. **yogdu, yogruy**, [Kar.T.] DLT III, 31;

yogrut: “yoğurt”, bk. **yoğurt**, [Kar.T.] KB 4442;

[Kıp.T.] KMTT **yağurt**, 17b/1;

yogruy: “devenin uzun tüyü”, bk. **yogdu, yogru**, [Kar.T.] DLT III, 31;

yoguç: “bir kişinin durduğu yerin karşı tarafı, vadi veya nehrin karşı yakası”, [Kar.T.] DLT I, 18;

[ET.] AYTok 2721;

yoğun: “iri, kalın, kaba”, [Kar.T.] DLT III, 29; R 48: 29; KB 4913;

[ET.] Ton. 14; AYTok 2935;

[Kıp.T.] CC-I 44b/13; CC-I **yogan**, 39a/8; KMTT 29a/11; K 64b75; EDM 4b/10; EKK 72a/13; RS 191b-3; İM 436b/5; İM **yoğan**, 186a/4; MG **yoğan**, 97b/2; MG **yoğın**, 26b/2; MG 75a/3; MG **yüğün**, 26b/7; BVÖzgür **yoğın**, 72/3; BVÖzgür 28/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *yuğan*, 39b/407;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *yoğan*, 1043;

[Çağ.Leh.] YUTS *yoğan*, 469; UTİL *yoğan*, VI-595; ÖTİL *yoğan*, II-287;

yoğur-: “yoğurmak”, bk. **yuğur-**.

yoğurkan: “yorgan, örtü”, [Kar.T.] DLT II, 141;

[Har.T.] HŞ *yoğurğan*, 4507;

[Kıp.T.] CC-I *yovurgan*, 43a/26; KMTT *yoğarğan*, 18a/2; KMTT *yorğan*, 18a/3; EDM *yorğan*, 10b/12; EKK *yorğan*, 71b/12; RS *yorğan*, 193b-11;

[Çağ.T./K.D] MA *yavurğan*, B95a/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *yotkan*, 471;

yoğurt: “yoğurt”, bk. **yoğrut**, [Kar.T.] DLT I, 182;

[Har.T.] HŞ 4246;

[Kıp.T.] CC-I *yugurt*, 55b/13; EKK 70b/11; EDM *yağurt*, 4b/6; BM *yağurt*, 13b/5; RS 205b-9; GT *yuğurt*, 85/2; KFLT *yoğurud*, 268a/24; MES 9b/2; BVAğar 48a/2;

yoğurt-: “yoğurtmak”, [Kar.T.] DLT III, 436;

[Çağ.Leh.] YUTS *juğart-*, 185;

yok (I):

(1) “hayır, olmaz, değil, isim cümlelerinde olumsuz bildirme” [Kar.T.] DLT III, 3; AH 24; R 38: 39;

[ET.] KT G 3;

[Har.T.] HAP 38: 3;

[Kıp.T.] CC-I 31b/13; CC-II *yoğ*, 60a/15; EDM 20b/2; EKK 30b/10; GT 22/1; İM 14a/5; MGİ 3b/1; MES 1b/3; MG 13a/5; BVÖzgür 114/4;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 10;

[Çağ.T./K.D] NİD 5/7; NC 2a/10; HBD 3/5; ŞDG 1/7; ŞHD 5a-12;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 9a/03;

[Çağ.Leh.] YUTS 469; UTİL VI-597; ÖTİL II-284;

(2) “mevcut olmayan, bulunmayan”, [Kar.T.] KB 1070; TİEMKök 2: 38;

[ET.] AYÖlmez 135/6; UM I 190; IBTekin *yök*, 36; Hua. 200; Üİ 100a/14;

[Har.T.] AKYB K.V. 11; MM 216-4; HAP 80: 7; HŞ 1001;

[Kıp.T.] K 7b74; KFLT 390b/36;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 2a/9; GD 102: 1; MSD 464; YED *yoğ*, 84/8; YED 6/2; D 86; T 154; LD 76; LGN 9/9;

[Çağ.T./K.D] Mün. 1b/7; ŞDG 5/6; ÇH 10; SM 101; MA A12a/5; BD 1/3; MDF 56; BTĐ X/5;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65a-1;

[Çağ.Leh.] YUTS 469; UTİL VI-597; ÖTİL II-283;

- “olumsuz cevap, hayır”, [Har.T.] HAP 6: 41; [Kıp.T.] CC-I 31b/11; BM 20a/2; RS 188b-26; [Çağ.T./K.D] MA A85b/11; [Çağ.Leh.] ÖTİL II-283, 284;

yok (II): “yokuş, çıkış”, [Kar.T.] DLT III, 4;

yoka-: “yoklamak, dokunmak, değmek”, [Kar.T.] AH 214;

[Har.T.] HAP 3: 24;

[Kıp.T.] K 145a/2;

yokad-: “yok olmak, kaybolmak”, [Kar.T.] DLT III, 384; KB 5270; TİEMKök 7: 164;

[ET.] BK D 10; AYÖlmez 198/9;

[Çağ.Leh.] YUTS *yoğat*-, 469; UTİL *yoğat*-, VI-598;

yokadturulğu: “yok etme, helak etme”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 139;

yokal-: “yok olmak, boşa gitmek, mahvolmak”, bk. *yoğal*-, [Kar.T.] R 5: 5; KB 827; TİEMKök 3: 85;

[Har.T.] HAP 11: 95; HAP *yoğal*-, 12: 85; HŞ 2037;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 102a-18; ŞRT 34a/03;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yoğâl*-, II-286;

- “vefat etmek, ölmek”, [Har.T.] HAP 4: 176; [Kıp.T.] K 7a/4;
- “(hastalık) yok olmak, geçmek, iyileşmek”, [Kıp.T.] K 71a/3;
- “kaybolmak”, [Çağ.Leh.] YUTS 469; UTİL VI-598; ÖTİL *yoğâl-*, II-286;
- “gitmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yoğâl-*, II-286;

yoğalt-: “yok etmek”, [Kar.T.] R 20: 61;

yoğaltur-: “yok etmek, ortadan kaldırmak”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 155;

yoğar: “yukarı”, bk. **yoğaru**, **yügerü**, [Kar.T.] DLT I, 142; AH 101;

yoğaru: “yukarı”, bk. **yoğar**, **yügerü**, [Kar.T.] DLT II, 4; R 58: 11; KB 3072; TİEMKök 13: 17;

[ET.] Ton. *yogaru*, 25; AYAyazlı 0132;

[Har.T.] AKYB K.I. 47; HŞ 2640;

[Kıp.T.] CC-II *yoğarı*, 61b/16; KMTT *yoğarı*, 28b/2; EDM *yoğarı*, 3a/16; BM *yoğaru*, 18b/5; GT *yoğarı*, 278/12; İM 132a/3; MG 21a/6; MG *yoğarı*, 97a/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] D *yoğarı*, 50; LGN *yoğarı*, 64/9;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 190a-11; MDF *yoğarı*, 918; MDF *yoğğarı*, 597; Abuş. *yoğğarı*, 1044;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT *yoğarı*, 7a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *juğuri*, 185;

yoğat-: “yok etmek, helak etmek”, [Kar.T.] R 7: 155; TİEMKök 6: 6;

[Har.T.] HAP 17: 7; HŞ 4449;

[Kıp.T.] K 23b/1;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yoğât-*, II-286;

- “harcamak, tüketmek”, [Har.T.] HAP 90: 6;
- “kaybetmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 469; UTİL VI-598; ÖTİL *yoğât-*, II-286;

yoğattur-: “yok etmek, helak etmek, yerle bir etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 137;

yoğla-: “çıkıkmak, yükselmek”, [Kar.T.] DLT III, 212; AH 101; KB 1002;

[ET.] Uy. III a, 1;

[Kıp.T.] K 89a/5;

yoğlat-: “çıkartmak, yükseltmek”, [Kar.T.] DLT II, 355; R 7: 137; KB 2120;

[Har.T.] HŞ 3293;

yoğluk: “fakirlik”, [Kar.T.] AH 187; KB 4107;

[Har.T.] MM 372-3; HŞ 1204;

[Kıp.T.] KMTT *yoğlu*, 28a/10; EKK 30b/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 469; UTİL VI-599; ÖTİL II-286;

- “yokluk, olmama hali”, [Har.T.] HŞ *yoğluk*, 4227; NF 426-11; [Çağ.T./K.Ö.D] LD *yoğlug*, 2400; [Çağ.T./K.D] NİD 273/4; [Çağ.Leh.] ÖTİL II-285;

yoğ söz: “iftira”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 156;

yoğsuz: “yoksul, fakir”, [Kar.T.] R 9: 60; TİEMKök 9: 60;

[Har.T.] HŞ *yoğsul*, 2284;

[Kıp.T.] CC-I *yoğsul*, 49b/20; CC-II *yoğsul*, 72a/11; KMTT *yoğsul*, 28a/8; EDM *yoğsız*, 5a/4; EKK *yoğsul*, 30b/12; RS *yoğsul*, 203b-17; GT *yoğsul*, 50/1; İM *yoğsul*, 260b/1; KFLT *yoğlu*, 404a/20;

[Çağ.T./K.D] NC *yoğsız*, 15b/5; ŞHD *yoğsul*, 54b-12;

[Çağ.Leh.] YUTS *yoğsul*, 469; YUTS 469; UTİL VI-599; UTİL *yoğsul*, VI-599; ÖTİL *yoğsil*, II-287;

- “boşa gitmek, zayi olmak”, [Kar.T.] TİEMKök *yoğsuz bol-*, 2: 217;
- “boşuna”, [ET.] UM I 81; Üİ 121a/10;

yol (I):

(1) “hava, kara veya denizde bir yerden bir yere gitmede kullanılan rota, ulaşım şeridi, yol”, [Kar.T.] DLT III, 144; AH 83; R 35: 27; TİEMKök 5: 12;

[ET.] Ton. 23; AYÖlmez 135/15; IBTekin 17; Hua. 165;

[Har.T.] AKYB K.VI. 31; HAP 15: 79; HŞ 1038; NF 70-3;

[Kıp.T.] CC-I 8a/2; KMTT 6a/12; K 145a/8; BM 10a/5; RS 202a-1; GT 16/13; İM 100b/2; MGİ 1b/2; MES 2a/5; MG 87a/1; BVAğar 23a/16;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 13a/127; GD 50: 2; MSD 24; YED 299/2; D 40; T 31; LD 49; LGN 3/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 134/7; Mün. 2a/14; NC 4b/5; SM 198; HBD 2/5; ŞDG 19/1; ŞHD 14a-12; MA 1828(D); BD 2/25; MDF 59; BTĐ XXXIX/7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 97a-1; ŞRT 6a/11;

[Çağ.Leh.] YUTS 469; UTİL VI-601; ÖTİL II- 276;

(2) “yolculuk, seyahat, sefer”, [Kar.T.] DLT III, 144; R 9: 42; TİEMKök 9: 42;

[Kıp.T.] GT 208/10;

[Çağ.Leh.] YUTS 469; UTİL VI-601; ÖTİL II- 276;

(3) “yaşayış tarzı, davranış biçimi, gidişat, tutum”, [Kar.T.] R 3: 137;

[Har.T.] MM 48-4;

[Kıp.T.] K 112a/5;

[Çağ.T./K.D] MDF 2231;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 68a-6;

[Çağ.Leh.] ÖTİL II- 276;

- “yöntem, usul, method”, [ET.] Üİ 98a/7; [Çağ.Leh.] ÖTİL II- 276;
- “saadet, kut, mutluluk⁸⁸⁸”, [ET.] H.T. V, 1;
- “gaye, amaç, maksat, uğur”, [Har.T.] MM 286-1; HAP 2: 195; [Çağ.Leh.] ÖTİL II- 276;
- “gayeye ulaştıran şey, vesile”, [Har.T.] HAP 18: 84; [Kıp.T.] K 155b/2; [Çağ.T./K.D] MDF 130; [Çağ.Leh.] ÖTİL II- 276;
- “hüküm, takdir”, [Har.T.] HAP 17: 77;
- “durum, hal, vaziyet”, [Har.T.] HAP 20: 21;

⁸⁸⁸ Bu kelimedenden türeyen *yolig* “mesut, bahtiyar” [BK: G-D de bu kelime geçmektedir] kelimesi bulunmaktadır.

- “sebepe, neden”, [Har.T.] NF 135-2; [Çağ.T./K.D] ŞDG 25/5;
- “sokak, cadde”, [Kıp.T.] CC-I 40a/13; [Çağ.Leh.] UTİL VI-601; ÖTİL II- 276;
- “haydut”, [Kıp.T.] EDM *yol kesici*, 14b/4; MGİ *yol kesici*, 214a/3;

yol (II): “defa, kez, kere”, [Kar.T.] R 9: 80;

[ET.] KT D 15;

[Har.T.] NF 278-14; MM *yolu*, 92-1;

[Kıp.T.] KFLT 397b/47;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD *yolu*, 125; YED 32/5; YED *yolu*, 189/9;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 123b-1; MA A10a/14; MDF *yolu*, 716; BTD *yolu*, XXII/2;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-601;

yol-:

(1) “tutsak vb. için salıvermek, bırakmak”, [Kar.T.] DLT III, 63;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 132a-3;

(2) “tutsak vb. için kurtarmak”, [Kar.T.] DLT III, 63;

(3) “tüy, saç, ot vb. yolmak, koparmak”, bk. *yul-*, [Kar.T.] DLT III, 63-64;

[Har.T.] HŞ 2953;

[Kıp.T.] K 5a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 294/3;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 188b-5; MDF 1861;

- “yol bulup gelmek”, [Çağ.T./K.D] ŞHD 102a-2;

yolağ:

(1) “çizgili”, [Kar.T.] DLT III, 17;

(2) “patika, keçi yolu”, [Kar.T.] DLT III, 17;

- “meşale”, [ET.] AYUçar 0565;

- “koridor”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL yoläk**, II- 278;
- “kaldırım”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL yoläk**, II- 278;

yolcı:

(1) “yolcu”, [Kar.T.] **KB** 3979;

[Har.T.] **AKYB** K.I. 29; **NF** 3-1;

[Kıp.T.] **CC-II yolçu**, 81a/27b;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD** 151a-6; **MDF** 11;

[Çağ.Leh.] **YUTS yolçi**, 470; **ÖTİL yolâvçi**, II- 280; **ÖTİL yolçi**, II- 281;

(2) “yol gösterici, rehber”, bk. **yirçi**, [Kar.T.] **R** 45: 20; **KB** 5250;

[ET.] **AYAyazlı** 0288; **UM I** 46;

[Çağ.Leh.] **ÖTİL yolçi**, II- 281;

(3) “yoldaş”, [Kar.T.] **KB** 5209;

(4) “resul, Hz. Muhammed”, [Kar.T.] **KB** 3905;

- “elçi, temsilci, kılavuz”, [Har.T.] **AKYB yolavçı**, K.I. 29;
- “tüccar, satıcı”, [Kıp.T.] **EDM** 17b/13;

yolçıla-:

(1) “yol göstermek, öncülük etmek, kılavuzluk yapmak”, [Kar.T.] **KB** 5209; **TİEMKök** 17: 9;

[Har.T.] **HŞ** 2300;

[Kıp.T.] **K yolçıla-**, 48b/7;

(2) “göstermek, belli etmek”, [Kar.T.] **R** 34: 14;

- “yolcu etmek, uğurlamak”, **NF** 254-13;

yolda yüzül-: “yolda kalmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 2: 215;

yol eşi: “arkadaş, dost”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 69;

yolgır-: “yolda rastlamak”, [Kar.T.] DLT II, 193;

yolu: “kez, defa, kere”, bk. **yol**.

yolu-: “baskın yapmak, yağma etmek”, [Kar.T.] DLT III, 90⁸⁸⁹;

- “yanaşmak, yaklaşmak; girmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *yoli-*, 470; UTİL *yolu-*, VI-609;

yolıman: “her yönden yapılan yağma”, [Kar.T.] DLT 980⁸⁹⁰;

yolıt-: “baskın yaptırmak, yağma ettirmek”, [Kar.T.] DLT II, 316;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *yolut-*, 187a-10;

yolluğ: “doğru yolda bulunan, bahtlı, kısmetli”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 97;

[Har.T.] HŞ *yollu*, 3821⁸⁹¹;

- “yol sahibi, yollu”, [Har.T.] HAP 21: 51; [Çağ.Leh.] ÖTİL *yolli*, II- 280;
- “hediye, yola çıkan kişiye verilen hediye”, [Har.T.] HŞ *yolluğ*, 3854⁸⁹²; [Çağ.Leh.] UTİL *yolluğ*, VI-607;

yol oğlanı: “yolcu”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 36;

yolsuz: “yoldan çıkmış, azgın”, [Kar.T.] R 7: 175; TİEMKök 15: 42;

[Har.T.] HŞ 1282;

[Çağ.Leh.] YUTS *yolsız*, 470; UTİL *yolsız*, VI-607; ÖTİL *yolsız*, II- 280;

- “yolsuz, yolu olmayan”, [ET.] Ton. 35; [Har.T.] AKYB A.II. 33; [Kıp.T.] CC-II 62a/27; K 4a/1; [Çağ.Leh.] ÖTİL *yolsız*, II- 280;

⁸⁸⁹ Atalay bu kelimeyi *yulu-* şeklinde okumuştur.

⁸⁹⁰ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁸⁹¹ *salmurap meclis esrük kiçi ulu / katıştı erse yolsuzlarğa yollu* şeklinde geçen kelimeyi Demirci-Karslı “yolluk” olarak açıklamışlardır. Oysa kelime “doğru yolda olan, yolsuz olmayan” anlamındadır.

⁸⁹² *ğaribka küç kılma kılğıl kulluğ / ğaribnıy küçi yetmez berse yolluğ* şeklinde geçen kelimeyi Demirci-Karslı “yolluk” olarak açıklamışlardır.

- “utanılacak bir iş yapmak”, [Kıp.T.] **BM yolsuz bar-**, 53a/8;

yolsuzluk: “sapıklık, azgınlık”, [Kar.T.] **R** 7: 202; **TİEMKök** 10: 32;

[Çağ.leh.] **YUTS yolsızlık**, 470; **UTİL yolsızlık**, VI-607; **ÖTİL yolsizlik**, II- 281;

yolun-: “sıyrılmak”, [Kar.T.] **KB** 662;

- “bitki, saç, kuş tüyleri vb. için yolunmak, toplanmak, koparılmak”, bk. **yulun-**, [Har.T.] **HAP** 19: 25; **HŞ** 3122; [Kıp.T.] **İM yolğun-**, 329a/1;

yoluş-: “karşılıklı yağmalamak”, [Kar.T.] **DLT** III, 75;

yomdar-: “toplamak, bir araya getirmek”, [Kar.T.] **DLT** III, 98;

[Kıp.T.] **CC-I** 8b/24;

yomgr: “bir araya gelmiş, çok (nesne), her şeyleriyle beraber toplanmış (insanlar), [Kar.T.] **DLT** III, 35;

- “büsbütün, hep, hepsi”, [ET.] **AYÖlmez yomka**, 138/12; **Üİ yomka**, 101b/5;

yomit-: “insan için toplanmak, bir araya getirmek”, [Kar.T.] **DLT** II, 317;

yomitgan: “devamlı toplanan (kavim vb.)”, [Kar.T.] **DLT** III, 53;

yon-: “keskin bir aletle kesmek, yontmak, oymak”, [Kar.T.] **DLT** 981⁸⁹³; **R** 37: 95; **TİEMKök** 15: 82;

[Har.T.] **MM** 330-3; **HAP** 26: 149; **HŞ** 2398;

[Kıp.T.] **CC-II** 81a/33b; **K** 23b/9; **GT** 314/1; **KFLT** 265b/43; **BVAğar** 56b/25;

[Çağ.T./K.Ö.D] **MEs.** 12a/114;

[Çağ.T./K.D] **ŞHD** 96a-8; **MDF** 1871;

[Çağ.Leh.] **YUTS** 470; **ÖTİL** II-281;

⁸⁹³ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

yoņa-: “gammazlamak”, [Kar.T.] DLT III, 397; KB 5860;

yoņağ: “gammazlama, çekiştirme”, bk. **yoņağ**, [Kar.T.] DLT III, 376;

yoņağ: “gammazlama”, bk. **yoņağ**, [Kar.T.] KB 4272;

yoņağ: “eşek, at vb. hayvanların semer veya eyeri altına konulan çul, keçe; eyer minderi”, [Kar.T.] DLT III, 29;

[Kıp.T.] KMTT *yona*, 14b/11; RS *yona*, 196b-5;

yoņağçı: “gammaz”, [Kar.T.] KB 5860;

yoņağ: “ifşa etmek, gammazlamak”, [Kar.T.] DLT II, 327;

yond: “at”, [Kar.T.] KB 5370;

yonın-: “yontar gibi görünmek”, [Kar.T.] DLT III, 86;

yonındı: “yonga, talaş”, [Kar.T.] DLT III, 38;

yonul-: “yontulmak”, [Kar.T.] DLT III, 82;

[Kıp.T.] KFLT 265b/44;

[Çağ.Leh.] YUTS 470; UTİL VI-610;

yonuş-: “yontmakta yardım ve yarış yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 75;

yor- (I): “yürümek”, bk. **yorı-**, [Kar.T.] DLT I, 456; KB 6613;

[ET.] AYAYazlı 0094;

[Kıp.T.] CC-II *yür-*, 70a/6; BM *yir-*, 82a/10; MGİ *yür-*, 80a/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 75/8; YED *yör-*, 36/6;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *yör-*, 75a-16;

[Çağ.Leh.] YUTS *jür-*, 189; UTİL *yür-*, VI-660; ÖTİL *yur-*, V-92;

- “yolculuğa çıkmak, sefere çıkmak”, [Çağ.T./K.S.D] ŞT *yör-*, 75b-9; [Çağ.Leh.] YUTS *jür-*, 189; UTİL *yür-*, VI-660; ÖTİL *yur-*, V-92;
- “yaşamak, bir günü geçirmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *yür-*, VI-660; ÖTİL *yur-*, V-92;
- “gezmek, tur atmak, yürüyüş yapmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *jür-*, 189; UTİL *yür-*, VI-660; ÖTİL *yur-*, V-92;
- “(para) geçmemek”, [Çağ.Leh.] YUTS *jür-*, 189;
- “çalışmak, işlemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yur-*, V-92;
- “(otobüs vb.) varmak, gitmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yur-*, V-92;

- “devam etmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yur-*, V-92;

yor- (II): “tabir etmek, açıklamak, yorumlamak, (düş) yormak”, [Kar.T.] DLT III, 125; KB 2673; TİEMKök 12: 43;

[ET.] Üİ 99b/7;

[Har.T.] MM 387-2; HŞ 3784;

[Kıp.T.] K 34a/3;

yorçı: “tecrübeli kılavuz”, [Kar.T.] DLT III, 30;

yorğa/ yorğa: “rahvan koşan”, bk. **yorığa**.

yorğan: “yorgan”, bk. **yoğurğan**.

yorğuç: “tabir eden, yoran”, [Kar.T.] KB 4368;

yorı-:

(1) “yürümek, gezmek”, bk. **yor-**, [Kar.T.] DLT III, 87; AH 410; R 16: 36; TİEMKök 20: 40;

[ET.] Ş.U. K 6; AYÖlmez 150/3; UM I 170; IBTekin 53; Hua. 341; Üİ 105a/5;

[Kıp.T.] CC-II *yürü-*, 71b/5-6; EKK *yürü-*, 43b/3; İM *yüri-*, 31a/2; KFLT *yüri-*, 407a/21; MGİ *yürü-*, 10a/4; MES *yürü-*, 35a/5; MG *yüri-*, 62a/4; MG *yürü-*, 14a/9; BVAğar *yöri-*, 44a/12; BVAğar *yörü-*, 20a/24;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM *yörü-*, 50; MEs. *yürü-*, 21b/218; GD *yürü-*, 61: 3; MSD *yöri-*, 369; MSD *yörü-*, 395; YED *yoru-*, 105/5; D *yörü-*, 262; LD *yöri-*, 1254; LD *yörü-*, 1617;

[Çağ.T./K.D] NİD *yürü-*, 87/2; NC *yoru-*, 38a/5; ŞHD *yüri-*, 190a-3; ŞHD *yürü-*, 150b-4; Abuş. *yörü-*, 1044;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *yöri-*, 93a-12; ŞT *yörü-*, 76b-13; ŞRT 13a/06; ŞRT *yoru-*, 24b/09;

(2) “(gün, zaman vb. için) akıp gitmek”, [Kar.T.] R 36: 38;

- “belli bir inanış doğrultusunda davranmak, yaşamak”, [ET.] AYÖlmez 194/15; UM I 99;
- “geçerli olmak, alıcı olmak”, [Kıp.T.] KFLT *yürü-*, 21b/15;
- “su vb. için akmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] GD *yürü-*, 122: 2;

yorıdaçı: “kayınlar ile damat tarafı arasındaki elçi”, [Kar.T.] DLT II, 51;

yorığ: “açıklama, tabir etme”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 101;

[ET.] Üİ *yoruğ*, 115a/10;

yorığa: “tırıs giden, rahvan koşan (at)”, [Kar.T.] DLT III, 174;

[Har.T.] HAP *yorga*, 38: 31;

[Kıp.T.] KMTT *yorga*, 14a/9; K *yorga*, 51b/6; RS *yorka*, 196a-7;

[Çağ.Leh.] YUTS *yorga*, 470; UTİL *yoğa*, VI-595; ÖTİL *yorga*, II-282;

- “koşar gibi”, [Çağ.T./K.Ö.D] D *yoğra*, 364;
- “yorga at yarışısı”, [Çağ.T./K.D] ML *yorgacı*, 39⁸⁹⁴;

yorığcı: “Oğuz lehçesinde kayınlar arasında mektupla gelip giden elçi”, [Kar.T.] DLT II, 51;

yorıgu: “yürünecek (yer, zaman)”, [Kar.T.] DLT III, 36;

yorık (I): “huy, davranış, gidiş”, [Kar.T.] DLT II, 40; R 47: 30; KB,

[ET.] Toy. 20;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yorık*, II-282;

yorık (II): “koşma, yürüme, yürüyüş, hareket”, [Kar.T.] DLT II, 40;

[ET.] AYÖlmez *yorık*, 132/10;

- “çabuk, hızlı, çevik”, [Kıp.T.] CC-II *yürük*, 57b/5;
- “güzel yürüyen (at)”, [Kıp.T.] RS *yorıklığ*, 204a-26;

yorık til: “fasih dil, düzgün konuşma”, [Kar.T.] DLT III, 15;

yorınça: “Oğuz lehçesinde yonca”, bk. *yorınçga*, [Kar.T.] DLT III, 375;

yorınçga: “yonca”, bk. *yorınça*, [Kar.T.] DLT III, 431;

⁸⁹⁴ Barutçu Özönder bu anlamdan emin değildir.

[Kıp.T.] RS *yorınçka*, 202b-25;

yoriş- (I): “yürümede yarışmak”, [Kar.T.] DLT III, 72;

yoriş- (II): “(ipek vb.leri üzerinde) yıpranmadan dolayı yollar, çizgiler belirmek”, [Kar.T.] DLT III, 72;

yorit- (I): “yürütmek”, [Kar.T.] DLT II, 315; AH 454; KB 5985; TİEMKök 18: 47;

[ET.] KT G 4; AYTok 2153;

[Har.T.] HŞ 756; HŞ *yürit-*, 1681;

[Kıp.T.] KMTT *yürit-*, 45b/3; MG *yürit-*, 48a/6; BVAğar *yörit-*, 60a/8; BVAğar *yörüt-*, 51a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD *yürüt-*, 117: 6; MSD *yörit-*, 161; MSD *yörüt-*, 212; D *yörüt-*, 10; LD *yörüt-*, 1923;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *yürgüt-*, 100b-2;

- “(at) koşturmak, dört nala gitmek”, [Kıp.T.] K *yort-*, 13a/8; GT *yort-*, 209/5; [Çağ.Leh.] UTİL *yort-*, VI-583;
- “icra etmek, yerine getirmek”, [Kıp.T.] İM *yürüt-*, 130a/5;
- “geçerli kılmak”, [Kıp.T.] KFLT *yürüd-*, 114b/434;
- “atı rahvan yürütmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *yorut-*, 471;

yorit- (II): “(ilaç vb.) karını boşaltmak”, [Kar.T.] DLT II, 315;

yoritğan: “sürekli osuran”, [Kar.T.] DLT III, 52;

yormak: “gümüş para”, [Kar.T.] TİEMKök 18: 19;

yort-:

(1) “(atı) eşkin koşmak, tırıs gitmek”, [Kar.T.] DLT III, 435;

[Çağ.Leh.] ÖTİL II-282;

(2) “bir işe başlamak üzere yürümek”, [Kar.T.] KB 2344;

yortug: “savaş veya yürüyüş gününde sultanın maiyeti, muhafız alayı”, [Kar.T.] DLT III, 42; KB 2344;

yortuş-: “(atı) yorgalamakta yarışmak”, [Kar.T.] DLT III, 101;

yoruğ: “rüya tabiri, yorum”, [Kar.T.] TİEMKök 12: 44;

[Har.T.] HŞ 3788;

yoruğ- “yol”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 48;

yorul- “çocuk vb. için beşiğinden çözülmek”, [Kar.T.] DLT III, 78;

yoşıl- “sirke veya boza için küp musluğundan akıtılmak”, [Kar.T.] DLT III, 79⁸⁹⁵;

yoşul- “kan, süt vb. için akmak”, [Kar.T.] DLT III, 79⁸⁹⁶;

yota- “bacak, baldır”, [Kar.T.] R 38: 33;

[Kıp.T.] CC-II 60b/33-34;

- “tepe, çıkıntı”, [Kıp.T.] CC-II 80b/21b;
- “dağ yamacı”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-583;

yottur- “sildirmek”, bk. **yodtur-**, [Kar.T.] DLT III, 94;

- “batırmak, sokmak”, [Har.T.] HAP 34: 9;

yow- (I): “yakınına kavuşup malını onunla paylaşmak, ona nimet kapısını açmak”, [Kar.T.] DLT III, 62⁸⁹⁷;

yow- (II): “eşek vb. için en hızlı koşusu ile koşmak”, [Kar.T.] DLT III, 62⁸⁹⁸;

yow- (III): “kandırmak, aldatmak”, [Kar.T.] DLT III, 62⁸⁹⁹;

yowuş- “karşılıklı yardım ve teselli etmek”, [Kar.T.] DLT III, 74;

yoy- “silmek, yok etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 12;

[Har.T.] HAP 8: 8;

[Kıp.T.] K 57a/3;

[Çağ.T./K.D] BD 257/1;

yoza- “koyun vb. için kısırlaşmak, çiftleştiği halde gebe kalmamak”, [Kar.T.] DLT III, 88;

⁸⁹⁵ Atalay bu kelimeyi *yuşıl-* şeklinde okumuştur.

⁸⁹⁶ Atalay bu kelimeyi *yuşul-* şeklinde okumuştur.

⁸⁹⁷ Atalay bu kelimeyi *yuw-* şeklinde okumuştur.

⁸⁹⁸ Atalay bu kelimeyi *yuw-* şeklinde okumuştur.

⁸⁹⁹ Atalay bu kelimeyi *yuw-* şeklinde okumuştur.

yöle-: “destek yapmak, desteklemek”, [Kar.T.] DLT III, 89⁹⁰⁰; KB 5792;

yölegü: “bir şeyi desteklemek için kullanılan (nesne), destek, dayak”, [Kar.T.] DLT III, 36⁹⁰¹;

yölek: “destek, yardım, güç”, [Kar.T.] KB 3981; TİEMKök 8: 60;

[Çağ.Leh.] YUTS 471; UTİL VI-642;

yöleklig: “destekli (tahta, ağaç vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 52⁹⁰²;

yölel-: “duvar vb. için desteklenmek”, [Kar.T.] DLT III, 82⁹⁰³;

yölen-: “dayanmak, söylenmek”, [Kar.T.] R 63: 4;

- “dayanmak, destek alınmak, güvenmek”, [ET.] AYUçar 0488; [Çağ.Leh.] YUTS 471; UTİL VI-643;

yön: “taraf, yön”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 108;

[Har.T.] MM 321-2; HAP 39: 56; HŞ 3113;

[Kıp.T.] KFLT 289a/27;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 52b-10;

yör- (I): “bağdan çözmek”, [Kar.T.] DLT III, 58;

[ET.] AYUçar 0767;

yör- (II): “düş tabir etmek”, [Kar.T.] DLT III, 58;

- “açıklamak, izah etmek, yormak”, [ET.] AYÖlmez 165/18;

yöre: “Oğuz lehçesinde etraf, kenar, çevre”, [Kar.T.] DLT III, 24; R 3: 159;

[Har.T.] HAP 19: 68;

[Kıp.T.] K 168b/7;

⁹⁰⁰ Atalay bu kelimeyi *yüle-* şeklinde okumuştur.

⁹⁰¹ Atalay bu kelimeyi *yölegü* şeklinde okumuştur.

⁹⁰² Atalay bu kelimeyi *yöleklig* şeklinde okumuştur.

⁹⁰³ Atalay bu kelimeyi *yölel-* şeklinde okumuştur.

yörge-: “sarmak, örtmek”, [Kar.T.] DLT III, 307;

[Kıp.T.] K 114a/9;

[Çağ.Leh.] YUTS *yögi-*, 471; UTİL *yögi-*, VI-642;

- “kundak bezi”, bk. *çöprek*, [Çağ.Leh.] YUTS *yögek*, 471; UTİL *yögek*, VI-641;

yörgemeç: “içine ince barsak konmuş işkembe ve bağırsaklar dürülerek ızgarada yapıp pişirilen bir yemek”, [Kar.T.] DLT III, 55;

yörgen-:

(1) “yorgan vb. sarınmak, örtünmek”, [Kar.T.] DLT III, 110;

[Kıp.T.] K 155b/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *yögen-*, 471; UTİL *yögen-*, VI-641;

(2) “ip vb. şeyler gibi bir şeye sarılmak”, [Kar.T.] DLT III, 110;

yörgenç:

(1) “yol vb. şeylerin kıvrımı, dönemeç”, [Kar.T.] DLT III, 387;

(2) “ağaca sarılıp onu kurutan bir bitkinin adı, sarmaşık”, [Kar.T.] DLT III, 387;

yörgençü: “dolak”, [Kar.T.] DLT II, 246;

yörgeş-: “ip, çiçek vb. şeyler için sarılmak”, [Kar.T.] DLT III, 104;

[Çağ.Leh.] YUTS *yögeş-*, 471; UTİL *yögeş-*, VI-640, 641;

- “birbirine dolaşmak”, [Har.T.] HAP 75: 29; [Kıp.T.] K 150a/9;

yörget-: “ip vb. şeyleri sarmak”, [Kar.T.] DLT II, 354;

yöri-: “yürümek”, bk. *yörü-*, *yor-*, *yorı-*, [Kar.T.] TİEMKök 5: 26;

[Har.T.] AKYB K.II. 7; MM 320-1; HAP 28: 29;

[Kıp.T.] K 3b/5; BVÖzgür 105/1;

[Çağ.T./K.D] MA *yör-*, A6b/10; MA 1757(B);

- “yerinden oynamak, harekete geçmek”, [Har.T.] HAP 20: 66;
- “gezmek, dolaşmak”, [Har.T.] HAP 35: 44;

yörit-: “yürütmek, dolaştırmak”, bk. **yorıt-**, **yörüt-**, [Kar.T.] TİEMKök 14: 32;

[Har.T.] MM 303-2;

[Kıp.T.] K 119a/6; BVÖzgür 115/7;

- “harekete geçirmek”, [Har.T.] HAP 17: 66;
- “yürüyüş”, [Kıp.T.] BVÖzgür *yöriyüş*, 77/6;

yöritil-: “yürütülmek, harekete geçirilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 13: 31;

yörü-: “yürümek”, bk. **yöri-**, **yor-**, **yorı-**, [Kar.T.] TİEMKök 2: 15;

[Har.T.] AKYB K.I. 37; MM 48-3; HAP 4: 94; NF; HŞ *yürü-*, 4413; HŞ *yüri-*, 2230;

[Kıp.T.] KMTT *yüri-*, 37a/8; CC-I *yür-*, 8a/1 CC-I *yürü-*, 26a/15; BVÖzgür 30/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 62/12; LGN *yürü-*, 33/7;

[Çağ.T./K.D] NİD 15/2; MA A47a/12; BD 132/12; MDF 475;

- “kayık vb. ile denizde gitmek”, [Kıp.T.] CC-I *yürü-*, 18b/3;
- “gezmek, dolaşmak”, [Har.T.] HAP 9: 2;
- “hareket etmek, akıp gitmek”, [Har.T.] HAP 45: 12;

yörüg:

(1) “sözün özü ve açıklaması, açıklama, yorum”, [Kar.T.] DLT III, 18; TİEMKök 18: 78;

[ET.] AYÖlmez 146/21;

(2) “rüya tabiri”, [Kar.T.] DLT III, 18;

yörül-: “yorulmak”, [Kar.T.] KB 6028;

yörüt-: “yürütmek, hareket ettirmek”, bk. **yorıt-**, **yörit-**, [Kar.T.] TİEMKök 10: 22;

[Har.T.] HAP 11: 41; HŞ *yürüt-*, 206;

[Kıp.T.] BVÖzgür 92/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 25/9; LGN *yürüt-*, 69/6;

[Çağ.Leh.] YUTS *jürüt-*, 189;

- “yürütmek, uygulamak, geçerli kılmak”, [Har.T.] NF 294-10;

yöş-: “bozayı için küpün musluğundan vb. bir yerden akıtmak”, [Kar.T.] DLT III, 60⁹⁰⁴;

yöw-: “bir şey vererek yardım etmek”, [Kar.T.] DLT III, 172⁹⁰⁵;

yöwse-: “bir şeyle teselli etmek istemek, gönül almak istemek”, [Kar.T.] DLT III, 306⁹⁰⁶;

yöwüş-: “akrabalara elbise veya mal ile yardım etme”, [Kar.T.] DLT 984⁹⁰⁷;

yöwüşlüğ-: “akrabaların verdiği elbise ve mallarla donatılmış olan (gelin)”, [Kar.T.] DLT 984⁹⁰⁸;

yu-: “yıkamak”, [Kar.T.] DLT III, 66; AH 112; R 5: 6; KB 1115; TİEMKök 5: 6;

[ET.] AYÖlmez 142/2;

[Har.T.] MM 70-2; HAP 5: 6; HŞ 1685; HŞ *yuv-*, 2539; NF 87-6; NF *yuv-*, 103-13; NF *yuv-*, 331-6;

[Kıp.T.] CC-I 16b/4; CC-I *yuv-*, 16b/2; K 8a/7; EKK 80b/1; BM *yuv-*, 66b/8; GT 271/2; İM 104a/8; İM *yuv-*, 112a/7; İM *yüf-*, 99b/2; KFLT 387a/2; MGİ 114a/2; MES 27b/2; BVAğar 24a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 42b/443; GD 58: 6; YED 121/2; D 324; LD 1521; LGN 72/9;

[Çağ.T./K.D] NİD 244/1; NC 33b/5; SM 84; ŞHD 143b-10; ŞHD *yuv-*, 34a-8; ŞHD *yuy-*, 141a-8; MA A68b/2; BD 392/1; MDF 346; Abuş. 1044;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT *yuv-*, 71b-2; ŞRT 45b/02;

⁹⁰⁴ Atalay bu kelimeyi *yüş-* şeklinde okumuştur.

⁹⁰⁵ Atalay bu kelimeyi *yüw-* şeklinde okumuştur.

⁹⁰⁶ Atalay bu kelimeyi *yöwse-* şeklinde okumuştur.

⁹⁰⁷ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁹⁰⁸ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Çağ.Leh.] YUTS *ju-*, 186; YUTS *juy-*, 188; UTİL VI-629;

- “(fotoğraf) yıkamak”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-629;
- “(hata) düzeltmek”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-629;
- “(başarı) kutlamak”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-629;

yuba-: “savsaklamak, yapmamak”, [Kar.T.] DLT III, 86;

yubagu: “ihmal edilebilir ve uygulanmayabilir (iş)”, [Kar.T.] DLT III, 36;

yubal-: “iş vb. için unutulmak, uygulanmamak, savsaklanmak”, [Kar.T.] DLT III, 76;

yuban-: “kendini işten alıkoyup savsaklamak, ihmal etmek”, [Kar.T.] DLT III, 83;

[Har.T.] HŞ 972;

[Kıp.T.] CC-II 81b/18;

yubat-: “savsaklatmak, başkasını savsaklamak için zorlamak”, [Kar.T.] DLT II, 315;

yubıla-: “Oğuz ve Kıpçak lehçesinde aldatmak, hile yapmak, [Kar.T.] DLT III, 328;

yubka: “her şeyin incesi, yufka”, bk. **yufka**, **yuwka**, [Kar.T.] DLT III, 34⁹⁰⁹;

yudkı yudı: “iğrenç”, [Kar.T.] DLT II, 250;

yudruk: “yumruk”, [Kar.T.] DLT III, 42;

[Har.T.] HŞ **yumruq**, 1464;

[Kıp.T.] KMTT **yurmaq**, 21b/7; **K yumruq**, 158b/4;

yudrukla-: “yumruklamak”, [Kar.T.] R 28: 15;

[Har.T.] HAP **yumruqla-**, 28: 15;

[Kıp.T.] KMTT **yumruqla-**, 36a/12; **K yumruqla-**, 10a/6;

yudruklan-: “yumruk yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 116;

yudug (I): “bir kişinin başkası tarafından işlenen suçtan dolayı suçlanması”, [Kar.T.] DLT III, 12;

yudug (II): “Kençek lehçesinde erkek çocuklara küfür için kullanılan bir kelime”, [Kar.T.] DLT III, 13;

⁹⁰⁹ Atalay bu kelimeyi *yupka* olarak okumuştur.

yudut:

(1) “içinde hayır bulunmayan, hayırsız”, [Kar.T.] DLT III, 8;

(2) “sövgü sözü”, [Kar.T.] DLT III, 8;

yufka: “ince”, bk. **yuwka**, [Kar.T.] TİEMKök 4: 53;

[Har.T.] HAP 18: 31;

[Kıp.T.] CC-II *yoga*, 58a/27; KMTT *yupka*, 29b/8; RS *yufha*, 203a-12; İM 190a/7; MG *yuga*, 92a/4; BVÖzgür 93/3; BVAğar *yuga*, 4b/9;

[Çağ.T./K.D] BD *yupka*, 4/95;

[Çağ.Leh.] YUTS *jupka*, 187; ÖTİL *yupka*, V-87;

- “ince hamurun üstüne kavrulmuş kıyma, sebze koyulup pişirilen yemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yupka*, V-87;
- “fakir, zengin olmayan”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yupka*, V-87;

yugağ: “su kuşu”, [Kar.T.] DLT III, 17; KB 4199;

[Kıp.T.] BM *yirik*, 16b/4;

yugal-: “vazgeçmek, geri dönmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 192;

yugçı: “yıkayıcı, yıkayan”, [Kar.T.] DLT II, 171;

yugrul-: “yoğrulmak”, [Kar.T.] DLT III, 107⁹¹⁰;

[Har.T.] HŞ 709;

yugrum: “bir defada yoğrulacak kadar olan”, [Kar.T.] DLT III, 47⁹¹¹;

yugruş: “Türklerde avamdan olup vezirlik mertebesine yükselen ve hakandan bir derece aşağı olan kişi”, [Kar.T.] DLT III, 41; KB 4069;

yugruş- (I): “yoğurmada yardım etmek”, [Kar.T.] DLT III, 102⁹¹²;

yugruş- (II): “tükürük için ağızda kurumak”, [Kar.T.] DLT II, 122⁹¹³;

⁹¹⁰ Atalay bu kelimeyi *yogrul-* şeklinde okumuştur.

⁹¹¹ Atalay bu kelimeyi *yogrum* şeklinde okumuştur.

⁹¹² Atalay bu kelimeyi *yogruş-* şeklinde okumuştur.

⁹¹³ Atalay bu kelimeyi *yogruş-* şeklinde okumuştur.

yugrut: “mayalanmış süt, yoğurt”, [Kar.T.] DLT I, 182⁹¹⁴;

yugurguç: “erişte vb. hamurları açan oklava”, [Kar.T.] DLT I, 493⁹¹⁵;

yuğur-: “yoğurmak”, [Kar.T.] DLT II, 102⁹¹⁶;

[Har.T.] NF *yoğur-*, 416-6;

[Kıp.T.] CC-II *yuvur-*, 57b/25; KMTT *yoğur-*, 35b/11; KFLT *yoğur-*, 387a/22; BVAğar *yağur-*, 39a/8;

[Çağ.Leh.] YUTS *juğar-*, 185; YUTS *juğur-*, 185; UTİL VI-615; ÖTİL *yoğir-*, II-287;

yugurt-: “yoğurtmak”, [Kar.T.] DLT III, 436⁹¹⁷;

yuk: “kaptaki bulaşık”, bk. *yak*, [Kar.T.] DLT III, 4;

[Çağ.Leh.] YUTS *juğ*, 185; UTİL VI-616; ÖTİL V-96;

yuk-: “bulaşmak, yapışmak”, [Kar.T.] DLT III, 63; KB 4239;

[ET.] AYÇağ 637/12;

[Kıp.T.] CC-II *yuğ*, 60a/24;

[Çağ.T./K.D] MDF 402;

[Çağ.Leh.] YUTS *juğ*, 185; UTİL VI-616; ÖTİL V-96;

- “mikrop kapmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *juğ*, 185; ÖTİL V-96;

yuğa-:

(1) “dokunmak, değmek, temas etmek”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 24;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *yuğ*, 1044;

(2) “cinsel anlamda temas etmek, el değmek, dokunmak”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 20;

yuktur-: “sürmek, dokundurmak, bulaştırmak”, [Kar.T.] DLT III, 96;

⁹¹⁴ Atalay bu kelimeyi *yogurt* şeklinde okumuştur.

⁹¹⁵ Atalay bu kelimeyi *yogurguç* şeklinde okumuştur.

⁹¹⁶ Atalay bu kelimeyi *yogur-* şeklinde okumuştur.

⁹¹⁷ Atalay bu kelimeyi *yogurt-* şeklinde okumuştur.

[Kıp.T.] CC-II 76a/14;

[Çağ.Leh.] YUTS *juḡtur-*, 185;

yukul-: “bulaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 81;

yukuş-: “uyuz için vücuda bulaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 74;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-617;

yuk yak: “kaptaki bulaşık”, bk. **yuk**, **yak yuk**, [Kar.T.] DLT III, 4;

yul: “pınar, göze, kaynak”, [Kar.T.] DLT III, 4; AH 387; R 7: 160; KB 973; TİEMKök 2: 60;

[Har.T.] HAP 2: 60;

yul- (I): “kurtulmak, yol bulmak”, [Kar.T.] KB 1197;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 109a-6;

- “fidye vererek kurtarmak”, [Har.T.] HŞ 1847; [Kıp.T.] CC-I 23a/6; K 23b/4;
- “fidye karşılığında serbest bırakmak”, [Har.T.] HAP 2: 85;
- “fidye olarak vermek”, [Har.T.] HAP 37: 107; NF 347-8;
- “(günahtan) temizlemek, kurtarmak”, [Kıp.T.] CC-II 73a/18;

yul- (II):

(1) “yağma etmek, gasp etmek”, [Kar.T.] KB 1451;

[Har.T.] NF 405-14;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-627; ÖTİL V-81;

(2) “yolmak, koparmak”, bk. **yol-**, [Kar.T.] DLT 986⁹¹⁸;

[ET.] IBTekin 8;

[Çağ.Leh.] YUTS *jul-*, 185; UTİL VI-627; ÖTİL V-81;

(3) “(kadını) mihrinden vazgeçmek”, [Kar.T.] DLT 986⁹¹⁹;

⁹¹⁸ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁹¹⁹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

- “düşmanları yok etmek”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-627;

yul- (III): “bağı çözmek”, [Kar.T.] DLT III, 63-64; AH 160;

yul- (IV): “istinsah etmek”, [Kar.T.] DLT III, 63-64;

yula: “kandil, meşale, ışık”, [Kar.T.] DLT III, 25; KB 601;

[ET.] AYÖlmez 160/1;

[Har.T.] HŞ 3010;

[Kıp.T.] KFLT 74b/26;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 2131;

yulak: “küçük ve çok su pınarları”, [Kar.T.] DLT III, 17;

yulaklan-: “pınarlar için çoğalmak”, [Kar.T.] DLT III, 115;

yular: “yular”, [Kar.T.] DLT III, 9;

[Kıp.T.] KMTT 14b/13; K 95a/6; EDM 8b/9; RS 196b-1;

yularla-: “yularlamak”, [Kar.T.] DLT III, 9;

yularlan-: “at vb. için yularlanmak, yular takılmak”, [Kar.T.] DLT III, 114;

yuldra- ~ yuldı-: “kılıç, mücevher vb. şeyler için ışıldamak parlamak”, [Kar.T.] DLT III, 437⁹²⁰;

[ET.] AYAyazlı *yaltır-*, 1150;

yuldruga: “kenger, kılıç gibi uzun bitki”, bk. **yuldurga**, [Kar.T.] DLT III, 433⁹²¹;

yuldurga: “kenger, kılıç gibi uzun bitki”, bk. **yuldruga**, [Kar.T.] DLT III, 433⁹²²;

yulduz: “yıldız”, [Kar.T.] DLT III, 40; R 16: 12; KB 128; TİEMKök 12: 4;

[ET.] Toy. **yultuz**, yaprak II, ön tar. 9; AYAyazlı **yultuz**, 0692;

[Har.T.] HAP 15: 18; HŞ 1253; NF 355-2; NF *yılduz*, 353-8;

[Kıp.T.] CC-I 35b/29; KMTT 5b/6; K 43a/6; K *yılduz*, 28a/3; BM *yalduz* ~ *yaldız*, 8b/4; RS *yıldız*, 192b-12; EDM *yulduz*, 2a/11; EKK 65b/12; EKK *yulduz*, 65b/12; İM 44a/6; MGİ 2b/4; BVAğar 1b/18;

⁹²⁰ Atalay bu kelimeyi *yoldra-* ve *yoldrı-* şeklinde okumuştur.

⁹²¹ Atalay bu kelimeyi *yoldruga* şeklinde okumuştur.

⁹²² Atalay bu kelimeyi *yoldurga* şeklinde okumuştur.

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 10; YED 45/2; D 228; LD 10; LGN 62/11; LGN *yılduz*, 62/1; MSD *yılduz*, 25;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 83b-11; MA A18a/8; BD 68/5; MDF 265; Abuş. 1044;

[Çağ.Leh.] YUTS *jultuz*, 185; UTİL *yultuz*, VI-624; ÖTİL V-81;

- “putperest”, [Kıp.T.] BM *yalduze iǧ*, 11a/10⁹²³;
- “geometrik şekil”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-81;
- “meşur, ünlü”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-81;

yılduzçı: “yıldız falı ile uğraşan, müneccim, astrolog”, [Kar.T.] KB 4376;

[Har.T.] HŞ 4079;

[Kıp.T.] CC-II 65b13; RS 205c-32;

yulk- (I): “taş vb. sıyırmak, ezmek”, [Kar.T.] DLT III, 436⁹²⁴;

- “yolmak, koparmak, kökünden koparmak”, [Kıp.T.] CC-II 81a/14b;

yulk- (II): “birinden bir şey soymak, menfaat elde etmek”, [Kar.T.] DLT III, 436⁹²⁵;

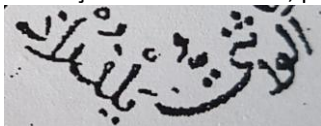
yulkaş-: “nesne için soyulmak”, [Kar.T.] DLT III, 103⁹²⁶;

yulkun-: “bir şeyin kabuğu soyulmak”, [Kar.T.] DLT III, 110⁹²⁷;

yulkuş-: “karşılıklı çıkar sağlamak”, [Kar.T.] DLT III, 104⁹²⁸;

yulrit- (I): “ateşi canlandırmak, parlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 353⁹²⁹;

⁹²³ Arapça ال وڤ نى “putperest” kelimesine karşılık verilen kelimeyi Zajaczkowski *yalduz eri* şeklinde okumuş ve “balwochwalca, poganin (putperest, dinsiz)” olarak anlamlandırmıştır.

⁹²⁴ Atalay bu kelimeyi *yolk-* şeklinde okumuştur.

⁹²⁵ Atalay bu kelimeyi *yolk-* şeklinde okumuştur.

⁹²⁶ Atalay bu kelimeyi *yolkaş-* şeklinde okumuştur.

⁹²⁷ Atalay bu kelimeyi *yolkun-* şeklinde okumuştur.

⁹²⁸ Atalay bu kelimeyi *yolkuş-* şeklinde okumuştur.

⁹²⁹ Atalay bu kelimeyi *yolrit-* şeklinde okumuştur.

yulrit- (II): “bakır, tunç, kalkan, leğen vb. şeyleri cilalatmak, parlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 353⁹³⁰;

yultur- (I): “birini fideye vermeye zorlamak, fideye verdirmek”, [Kar.T.] DLT III, 97⁹³¹;

yultur- (II): “yoldurmak”, [Kar.T.] DLT III, 97⁹³²;

yuluğ:

(1) “feda, uğruna kurban verme”, [Kar.T.] DLT I, 210⁹³³;

[Har.T.] MM 164-4; NF 84-13;

(2) “fideye”, bk. **yuluş**, [Kar.T.] DLT III, 13-14⁹³⁴; R 47: 4; TİEMKök 2: 85;

[Har.T.] HAP 2: 48; NF 115-1;

[Kıp.T.] CC-II **yuluv**, 74a/4;

yuluğla-: “feda etmek”, [Kar.T.] KB 1943;

yuluğluğ: “feda olunan”, [Kar.T.] DLT III, 49⁹³⁵;

- “fidyesi verilmiş köle”, [Har.T.] MM 230-3;

yulun: “omurilik”, [Kar.T.] DLT III, 23;

[Çağ.Leh.] YUTS **julun**, 186; YUTS **juluğ**, 186; UTİL VI-627;

yulun- (I): “yolunmak, koparılmak”, bk. **yolun-**, [Kar.T.] DLT III, 85⁹³⁶;

[Çağ.Leh.] YUTS **julun-**, 186; UTİL VI-628;

yulun- (II):

(1) “esareten kurtulmak”, [Kar.T.] KB 1438;

(2) “fideye vererek kendini kurtarmak, kurtulmak”, [Kar.T.] DLT III, 85⁹³⁷; TİEMKök 2: 229;

⁹³⁰ Atalay bu kelimeyi *yulrit-* şeklinde okumuştur.

⁹³¹ Atalay bu kelimeyi *yoltur-* şeklinde okumuş ve “para verdirerek köleyi azat ettirmek” şeklinde anlamlandırmıştır.

⁹³² Atalay bu kelimeyi *yoltur-* şeklinde okumuştur.

⁹³³ Atalay bu kelimeyi *yoluğ* şeklinde okumuştur.

⁹³⁴ Atalay bu kelimeyi *yoluğ* şeklinde okumuştur.

⁹³⁵ Atalay bu kelimeyi *yoluğluğ* şeklinde okumuştur.

⁹³⁶ Atalay bu kelimeyi *yolun-* şeklinde okumuştur.

[Har.T.] MM 48-2; HAP 5: 36;

(3) “bedel ödenip boşanmak”, [Kar.T.] DLT III, 85⁹³⁸;

yuluş: “fidye”, bk. yulug, [Kar.T.] KB 1114; TİEMKök 13: 18;

yum-: “yummak, kapamak”, [Kar.T.] AH 424; R 16: 77; KB 3851; TİEMKök 2: 267;

[Har.T.] HAP 2: 267; HŞ 2649; NF 429-2;

[Kıp.T.] CC-II 56a/22; KMTT 40a/7; K 112b/2; GT 253/6; İM 83a/7; BVAğar 38a/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. 4b/37; GD 67: 4; YED 130/2; D 525; LD 441; LGN 29/6;

[Çağ.T./K.D] NİD 21/4; NC 15b/15; HBD 114/4; ŞHD 17a-1; MA 2536(B); BD 27/4; MDF 77; Abuş. 1044;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 31b/03;

[Çağ.Leh.] YUTS *jum-*, 186; UTİL VI-633; ÖTİL V-84;

yumdar-: “toplamak, bir araya getirmek”, [Kar.T.] R 15: 25; KB 2996;

yumdarıl-: “derlenmek, toplanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 8: 36;

yumğak: “yuvarlak olan, yumak”, [Kar.T.] DLT III, 44;

[Kıp.T.] BVÖzgür 36/4; BVAğar *yumğalak*, 5b/5;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yumälâk*, V-83;

- “iplik topu”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-633;

yumğaklan-: “nesne için top haline gelmek ve yuvarlanmak”, [Kar.T.] DLT III, 116;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yumälân-*, V-83;

yumğak tana: “Uç lehçesinde kişniş”, [Kar.T.] DLT III, 44;

yumğı: “toplu, bütün”, [Kar.T.] KB 1764;

yumışçı⁹³⁹: “melek”, [Kar.T.] DLT III, 12;

⁹³⁷ Atalay bu kelimeyi *yolun-* şeklinde okumuştur.

⁹³⁸ Atalay bu kelimeyi *yolun-* şeklinde okumuştur.

⁹³⁹ *yumış* “iş, görev”, [ET.] AYAYazlı 1097-1098.

yumıt-: “toplanmak, yığılmak”, [Kar.T.] KB 3037;

[Kıp.T.] CC-I *yomuk-*, 8b/26;

yumız: “etli, şişman”, [Kar.T.] DLT III, 10;

yumkı: “hep, hepsi”, [Kar.T.] R 15: 39; TİEMKök 4: 95;

- “toplu olarak, birlikte”, [ET.] AYÇetin *yumgı*, 272;

yumluş-: “gözler vb. için yumuluşmak”, [Kar.T.] DLT III, 105;

yumrul-: “çökmek, göçmek”, [Kar.T.] TİEMKök 9: 109;

[Çağ.T./K.D] NİD 92/3;

yumşa-:

(1) “yumuşamak, gevşemek”, [Kar.T.] DLT III, 306; R 39: 23; KB 2665;

[Çağ.T./K.D] BD 127/19;

[Çağ.Leh.] YUTS *jumşi-*, 186; ÖTİL *yumşä-*, V-84;

(2) “iyi davranmak, hoşgörülü olmak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 159;

[Har.T.] HAP 3: 159; HŞ 3439;

yumşak:

(1) “yumuşak”, [Kar.T.] DLT III, 44; AH 214; R 20: 44; KB 2229; TİEMKök 7: 74;

[ET.] KT *yumşak*, G 6; AYÇetin 548;

[Har.T.] NF 115-12;

[Kıp.T.] CC-I *yımışak*, 39a/17; KMTT 28b/1; K 10a/6; EDM 4b/12; RS 191b-20; GT *yumuşak*, 75/6; İM 226a/7; KFLT *yumuşak*, 211a/11; MGİ 60b/4; MES 20b/1; MG 74b/9; BVÖzgür 29/1;

[Çağ.T./K.D] NC 32a/1; MA *yumşag*, 195(C); MA A4a/12;

[Çağ.Leh.] YUTS *jumşak*, 186; UTİL VI-629; ÖTİL *yumşâk*, V-85;

(2) “hoş, güzel, tatlı”, [Kar.T.] TİEMKök 20: 44;

[Har.T.] HAP 20: 44;

- “az etkili, hafif, ince, belli belirsiz”, [Har.T.] MM 82-3; NF 210-9; [Çağ.Leh.] UTİL VI-629; ÖTİL *yumşâk*, V-85;
- “mütevazi, mülayim, kibar”, [Har.T.] HAP 25: 63; HŞ 3554; NF 105-12; [Çağ.Leh.] ÖTİL *yumşâk*, V-85;
- “zayıf, cılız”, [Kıp.T.] CC-I 30b/11;

yumşaklan-: “yumuşayıp yaltaklanmak ve boyun eğmek”, [Kar.T.] DLT III, 116;

yumşaklık: “merhametli olma, iyi davranma”, [Kar.T.] R 3: 159; TİEMKök 4: 46;

[Har.T.] HAP 17: 109;

[Kıp.T.] K 40a/7; MGİ 201b/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *jumşaklık*, 186; UTİL VI-632;

yumşan-: “boyun eğmek, itaat etmek”, [Kar.T.] R 16: 69;

[Har.T.] HŞ 3352⁹⁴⁰;

- “yumuşamak”, [Kıp.T.] KMTT 45b/3; BVAğar 18a/18;

yumşat- (I): “yumuşatmak”, [Kar.T.] DLT II, 354; R 34: 10;

[Har.T.] HAP 39: 23; HŞ 4397;

[Kıp.T.] KMTT 45b/3; MG 95b/9; BVAğar 48b/7;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 100a-16;

[Çağ.Leh.] YUTS *jumşat-*, 186; ÖTİL *yumşät-*, V-85;

yumşat- (II): “deri için tabaklamak”, [Kar.T.] DLT II, 354;

yumşat- (III):

(1) “söz için çok söylemek”, [Kar.T.] DLT II, 354;

(2) “Kuran’ı hızlı okuyup ezberlemek”, [Kar.T.] DLT II, 354;

⁹⁴⁰ *katıg tutma köylümni âzâr kılip / çün men yumşandım imdi yumşa ey yâr* şeklinde geçen kelimeyi Demirci-Karslı “yumşanmak” olarak açıklamışlardır.

yumul-: “yumulmak, kapanmak”, [Kar.T.] KB 3837;

[Kıp.T.] GT 130/13; MG 72b/6;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-634;

yumun-: “yumar gibi yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 86;

yumur: “hayvanın körbarsağı”, [Kar.T.] DLT III, 9;

- “şış, ur”, [Çağ.Leh.] YUTS *jumur*, 186; UTİL VI-633;

yumur-: “bozmak, devirmek, yıkmak, harap etmek”, bk. **yemür-**.

yumurla-: “toplamak”, [Kar.T.] DLT I, 389;

- “yuvarlaklaşmak”, [Kıp.T.] MG 67b/9;

yumurlan-: “Oğuz lehçesinde insan için toplanmak”, [Kar.T.] DLT III, 114;

yumurtğa: “yumurta”, [Kar.T.] DLT III, 433;

[Har.T.] HAP 37: 49;

[Kıp.T.] CC-II *yumurtka*, 60a/8; KMTT *yumurtқа*, 11a/13; KMTT *yumurda*, 11a/13; K 6a/3; K *yumurtқа*, 135a/3; EDM *yamurtқа*, 12a/6; EKK *yamurda*, 70b/2; BM *yumurda*, 13b/9; RS *yumurda*, 205a-41; GT *yumurtқа*, 61/9; İM *yumurtқа*, 136a/1; BVAğar 20b/6; BVAğar *yumurtқа*, 39b/14;

[Çağ.T./K.D] ŞHD *yumurtқа*, 167a-7; MDF *yumurtқа*, 1892;

yumuş:

(1) “hizmet, iş, vazife, görev”, [Kar.T.] KB 2542;

[Çağ.Leh.] ÖTİL V-84;

(2) “iki veya daha fazla adam arasındaki haberleşme, haber götürüp getirme, elçilik”, [Kar.T.] DLT I, 484; R 33: 39; TİEMKök 6: 124;

(3) “vahiy edilen, Allah’ın buyruğu”, [Kar.T.] TİEMKök 7: 79;

yumuşçı:

(1) “hizmetçi”, [Kar.T.] KB 5955;

[Çağ.Leh.] ÖTİL V-84;

(2) “haberci”, [Kar.T.] KB 4618;

(3) “peygamber”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 15;

yumuşga: “akdiken, alıç”, [Kar.T.] DLT III, 48;

yun (I):

(1) “yün, koyun, deve vb. tüyü”, bk. yün, [Kar.T.] DLT III, 361; TİEMKök 16: 80;

[Kıp.T.] CC-I 46a/23; GT 93/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *juñ*, 187; UTİL VI-623; ÖTİL *yung*, V-86;

(2) “pamuk”, [Kar.T.] DLT III, 362;

- “tavus kuşu”, [Kar.T.] DLT *yun kuş*, 989⁹⁴¹;
- “tüy, kuş tüyü, kuş kanadı”, [Kıp.T.] CC-I 46a/30;
- “saç”, [Kıp.T.] CC-I 22a/3;

yun (II): “kadınların yediği çiğere yapışık bezemsi et”, [Kar.T.] DLT III, 361;

yun-:

(1) “yikanmak, temizlenmek”, bk. cun-, çun-, [Kar.T.] DLT III, 66; KB 6017;

[ET.] AYÇetin 456;

[Har.T.] MM 103-4; HAP 38: 42; HŞ 4209;

[Kıp.T.] KMTT 39a/1; KMTT *yuy-*, 36b/1; EKK 81b/3; BM 30a/9; RS 203c-21; KFLT 353b/24; MGİ 109b/2; MGİ *yuv-*, 205b/6; MES 41b/3;

(2) “Oğuz lehçesinde abdest almak”, [Kar.T.] DLT III, 66;

[Har.T.] MM 97-4;

- “yıkamak”, [Har.T.] HŞ *yuy-*, 2102; [Kıp.T.] KMTT *yuy-*, 35b/13;

⁹⁴¹ Bu kelime Atalay'ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu'nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

yunçı-: “(durum) fakirlikten dolayı kötüleşmek”, [Kar.T.] DLT III, 303;

yunçıġ (I): “durumu kötü olan, düşkün, zayıf, perişan (kişi)”, [Kar.T.] DLT III, 41; KB 704;

yunçıġ (II): “eziyet veren, incitici, sonuç alınamayan (iş)”, [Kar.T.] DLT III, 41;

- “eziyet veren, incitici”, [Har.T.] AKYB *yunçuġ*, K.I. 27;

yunçır-: “iş için kötüleşmeye yüz tutmak”, [Kar.T.] DLT III, 98;

yunçıt-: “birine kötülük yapıp eziyet etmek”, [Kar.T.] DLT II, 352;

yund:

(1) “at”, [Kar.T.] DLT III, 7; TİEMKök *yunt*, 16: 8;

[Kıp.T.] K 101b/2;

(2) “Türkçede on iki yıldan birinin adı”, [Kar.T.] DLT III, 7;

- “otlakta otlayan atların tümü”, [Kıp.T.] KMTT *yunt*, 13a/12;

yundak: “özellikte atın pisliği”, [Kar.T.] DLT III, 44;

yundi: “yemekten sonra kapların yıkandığı su, bulaşık suyu”, [Kar.T.] DLT III, 31;
[Çağ.Leh.] YUTS *junda*, 186; UTİL VI-636;

- “çirkef”, [Çağ.Leh.] YUTS *junda*, 186;

yunġu:

(1) “yikanma, temizlenme”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 43;

(2) “cünüp, dinen temiz olmama”, [Kar.T.] TİEMKök 5: 6;

yunġuġ: “çöven, kökü sabun gibi köpüren bir bitki”, [Kar.T.] DLT III, 44;

yunġla-: “kırmak”, [Kar.T.] DLT III, 404;

- “kullanmak, faydalanmak, yararlanmak”, [ET.] AYÇağ 613/19;

yunlat-: “koyun, deve vb. hayvanların yününü kırtırmak”, [Kar.T.] DLT II, 360;

yupka: “ince, yufka”, bk. **yufka**, **yuwka**.

yupla-: “Oğuz lehçesinde aldatmak”, [Kar.T.] DLT III, 142;

- “kandırmak, hile yapmak, aldatmak”, [Har.T.] NF **yupula-**, 67-5;
- “avunmak”, [Çağ.Leh.] YUTS **yupan-**, 472;
- “teselli vermek”, [Çağ.Leh.] YUTS **yupat-**, 472;

yurç: “kadının küçük erkek kardeşi”, [Kar.T.] DLT III, 7;

yurla-: “ağıtçı gibi tiz ses çıkarmak”, [Kar.T.] DLT I, 189;

yurt:

(1) “yurt, ülke, vatan”, [Kar.T.] DLT III, 258⁹⁴²; KB 5412;

[ET.] Ton. 19; AYÇetin 59; IBTekin 13;

[Har.T.] HŞ 3523; NF 27-2;

[Kıp.T.] KMTT 6a/12; BM 12a/4; İM 225b/6;

[Çağ.T./K.Ö.D] D 590; LGN 29/12;

[Çağ.T./K.D] NC 15a/5; ŞHD 132a-9; MA B83a/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 65b-3;

[Çağ.Leh.] YUTS **jurt**, 187; UTİL VI-613; ÖTİL V-93;

(2) “harabe yerindeki yerleşim yeri”, [Kar.T.] DLT III, 7;

- “ev, çadır”, [Kıp.T.] CC-I 17a/14; [Çağ.T./K.D] MA A49b/2;
- “halk, ahali”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-93;

⁹⁴² Bu anlam Ercilasun ve Akkoyunlunun kitabında tespit edilememiştir. *Üdık meni küçeyür/ Tün kün turup yıglayu/ Kördi közüm tawrakın/ yurtu kalıp aghayu* şeklinde geçen dördlülüğü Atalay “Aşk bana zulmediyor, gece gündüz durup ağlayarak, gözüm onun davrandığını gördü, yurdu boş kalarak” şeklinde aktarmıştır.

yurun:

(1) “parça, ek”, [Kar.T.] KB 1625;

[Har.T.] MM 19-4;

(2) “ipekli parçası”, [Kar.T.] DLT III, 22;

- “kaftan yaması”, [Çağ.T./K.D] Abuş. 1045;
- “şaman uygulamalarında iplerde asılı renkli bez parçaları”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-615;

yuşan: “pürtüksüz”, bk. **uşan**, [Kar.T.] DLT III, 372⁹⁴³;

yuşulgan: “devamlı kan akan (yara)”, [Kar.T.] DLT III, 79;

yut: “kışın hayvanları öldüren soğuk afet, felaket”, [Kar.T.] DLT III, 142; KB 1780;

[ET.] BK D 31;

yut-:

(1) “Oğuz ve Kıpçak lehçesinde yutmak, yemek”, [Kar.T.] DLT II, 313; R 37: 142; KB 6284;

[Har.T.] MM 386-4; HAP 11: 44; HŞ 1468;

[Kıp.T.] KMTT 37a/4; K 2a/7; EKK 81a/11; BM 35a/2; RS 187a-24; GT 188/5; İM 271b/4; MGİ 237b/3; BVÖzgür *yud-*, 116/7; BVAğar 36b/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 10: 4; MSD 396; YED 356/6; D 289; LD 1220; LGN 43/11;

[Çağ.T./K.D] NİD 319/2; HBD 85/3; ŞDG 22/1; ŞHD 11a-1; BD 556/13; MDF 1576; BTD XXXI/4; Abuş. 1044;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 99b-4;

[Çağ.Leh.] YUTS *jut-*, 187; UTİL VI-611; ÖTİL V-94;

(2) “içine atmak, sesini çıkarmamak, katlanmak”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 134;

[Har.T.] MM 374-1; HAP 3: 134; HŞ 1746;

[Kıp.T.] K 10a/3;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-611, 612; ÖTİL V-94;

⁹⁴³ Atalay bu kelimeyi *yüşer* şeklinde okumuştur.

- “olmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 24/6⁹⁴⁴;
- “öksürük”, [Çağ.T./K.D] MDF *yutal*, 474;
- “öksürmek”, [Çağ.T./K.D] MDF *yutal-*, 952;
- “içine almak, emmek”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-611, 612; ÖTİL V-94;

yutık-: “hayvanlar için soğuktan ölmek”, [Kar.T.] DLT III, 76;

yuv-: “yuvarlamak”, bk. **yuw-**, [Kar.T.] DLT III, 393;

yuw-: “yuvarlamak”, bk. **yuv-**, [Kar.T.] DLT III, 62⁹⁴⁵;

yuvga-: “yufka ekmek”, [Kar.T.] DLT III, 27;

yuwğa (I): “yaramaz, kötü, değersiz, zayıf”, bk. **yuwğa**, [Kar.T.] DLT II, 6; KB 5523;

yuwga (II): “evlatlık”, [Kar.T.] DLT 990⁹⁴⁶;

yuwgağ-: “çocuk vb. için yaramazlaşıp söz dinlemez olmak”, bk. **yuwgat-**, [Kar.T.] DLT 990⁹⁴⁷;

yuwgalan-: “yaramazlaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 203;

yuwgat-: “çocuk vb. için yaramazlaşıp söz dinlemez olmak”, bk. **yuwgağ-**, [Kar.T.] DLT 990⁹⁴⁸;

yuwğa: “her şeyin incesi, ince”, bk. **yufğa**, [Kar.T.] DLT III, 33; R 44: 53; KB 3351;

[ET.] Ton. **yuyğa**, 13;

[Kıp.T.] K 13b/7; İM 109b/7; BVÖzgür **yuvğa**, 28/7; BVAğar 5b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD **yubğa**, 1750;

[Çağ.Leh.] YUTS **yupğa**, 472;

yuwkalan-: “yaltaklanmak, tabi olmak”, [Kar.T.] DLT III, 203⁹⁴⁹;

yuvlıç: “tiftik, keçinin ince yumuşak yünü”, [Kar.T.] DLT III, 27⁹⁵⁰;

⁹⁴⁴ *men yutup (bu kelimenin yerine Ü2 nüshasında bolup kelimesi kullanılmıştır.) ħūn-ābe-i ħasret firāķi šāmıda / bāde-i gül-gūn iĉer āgyār ile ol nūş leb.*

⁹⁴⁵ Atalay bu kelimeyi “koşmak” şeklinde anlamlandırmıştır.

⁹⁴⁶ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁹⁴⁷ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁹⁴⁸ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁹⁴⁹ Atalay bu kelimeyi *yuwgalan-* şeklinde okumuş ve “yaramazlaş-” olarak anlamlandırmıştır.

yuwulun-: “kendi kendine yuvarlanmak, düşmek”, [Kar.T.] DLT III, 111; KB 662; TİEMKök 5: 3;

yuwluş-: “yuvarlanmak”, [Kar.T.] DLT III, 105;

yuwtur-: “yuvarlatmak”, [Kar.T.] DLT III, 96;

yuvug: “selin yuvarladığı kaya parçası”, bk. **yuwug**, [Kar.T.] DLT 990⁹⁵¹;

yuwug: “selin yuvarladığı kaya parçası”, bk. **yuvug**, [Kar.T.] DLT III, 164;

yuwul- (I):

(1) “birisi tarafından veya kendi kendine yuvarlanmak”, [Kar.T.] DLT III, 80;

(2) “dökülmek, akıtmak”, [Kar.T.] KB 4902;

yuwul- (II): “ahlaksızlıktan uslandırılmak, yola gelmek, yumuşamak”, [Kar.T.] DLT **yuwul-** ~ **yuwil-**, III, 80;

yuwusa-: “yuvarlamak istemek”, [Kar.T.] DLT III, 306⁹⁵²;

yuwuş-: “karşılıklı yuvarlamak”, [Kar.T.] DLT III, 74;

yüq- (I): “yük taşımak, yüklemek”, [Kar.T.] DLT III, 434; AH 190; KB 1876; TİEMKök 2: 248;

[Çağ.Leh.] YUTS **yüdi-**, 472;

yüq- (II): “(sevap vb.) kazanmak”, [Kar.T.] AH 352;

yüdrük: “üzerine eşya ve elbise konulan sedir”, [Kar.T.] DLT III, 45;

yüdüür-: “yüklemek”, [Kar.T.] DLT III, 67; KB 1437;

yüdüş-: “taşımada yardım veya yarış etmek”, [Kar.T.] DLT III, 71;

yüg: “kuş tüyü”, [Kar.T.] DLT III, 45; KB 1934;

yüg-: “yığmak, toplamak”, bk. **üg-**, [Kar.T.] DLT II, 243;

[ET.] AYAYazlı 0547;

yügerü: “yüksek”, bk. **yokar, yokaru**, [Kar.T.] R 7: 205;

⁹⁵⁰ Atalay bu kelimeyi *yovluç* şeklinde okumuştur.

⁹⁵¹ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

⁹⁵² Atalay bu kelimeyi *yuwusa-* şeklinde okumuştur.

- “şimdiki, şuandaki, hali hazırda,” [ET.] AYÖlmez 158/7; Üİ 109b/15;
- “yukarı”, [ET.] KT D 11; AYTok 2782;

yüglet-: “oka vb. bir şeye tüy takmak”, [Kar.T.] DLT II, 356;

yüglüg: “tüylü veya tüyü olan (ok vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 217;

yügrük (I): “hızlı koşan, rahvan (at, deve vb. için)”, [Kar.T.] DLT III, 175; AH 461; R 38: 31;

[Har.T.] HŞ 1645;

[Kıp.T.] İM 449a/1; RS 204a-25; MG 62b/5; BVAğar 12b/2;

[Çağ.T./K.D] NİD 10/2;

[Çağ.Leh.] YUTS *jügrek*, 188; YUTS *jügrük*, 188; UTİL *yügürük*, VI-680;

yügrük (bilge) (II): “Oğuz lehçesinde zeki, akıllı, âlim”, [Kar.T.] DLT III, 45;

yügrüm: “bir koşuşla koşulacak kadar olan yer”, [Kar.T.] DLT III, 47;

yügrüş-: “koşuşmak”, [Kar.T.] DLT III, 102;

[Har.T.] NF 249-3;

yügün: “gem, yular kayışı, dizgin, uyan”, [Kar.T.] DLT III, 144;

[Har.T.] NF *yügen*, 52-12;

[Kıp.T.] CC-I *yügen*, 51b/27; KMTT *üygen*, 14b/13; EDM *yügen*, 8b/7-15; RS *uyan*, 196a-26; İM *yügen*, 192a/5; MG *yügen*, 19b/1;

yügür: “akdarı”, bk. *ügür*, [Kar.T.] DLT III, 9;

yügür- (I):

(1) “yürümek”, [Kar.T.] AH 181; R 20: 66; KB 2795;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 93/3;

[Çağ.T./K.D] Mün. 2b/18; BD 120/6;

(2) “koşaradım yürümek, hızlı yürümek”, [Kar.T.] DLT III, 68; KB 1734; TİEMKök 2: 260;

[ET.] KT D 24; AYUçar 0478; IBTekin 15;

[Har.T.] HAP 36: 51; HŞ 3139; NF 42-16;

[Kıp.T.] CC-I 6a/13; KMTT 37a/8; K 7b/6; EDM *yegür-*, 21a/2; EKK 79b/3; BM 26a/4; RS 187b-12; GT 6/13; MG 24a/6; BVÖzgür 90/7; BVAğar *yüger-*, 12a/24;

[Çağ.T./K.Ö.D] MSD 359; D 450; LD 1765; LGN 73/8;

[Çağ.T./K.D] NİD 65/3; ŞHD 30b-7; MA D36a/10; MDF 1041; BTĐ XXXIX/8; Abuş. 1045;

[Çağ.Leh.] YUTS *jügri-*, 188; UTİL VI-679; ÖTİL V-74;

- “hevesli olmak, meraklı olmak”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-679; ÖTİL V-74;
- “acele etmek, yarışmak”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-679; ÖTİL V-74;

yügür- (II): “kumaşın çözgüsünü hazırlamak”, [Kar.T.] DLT 992⁹⁵³;

- “çalışmak, çabalamak”, [Kıp.T.] İM 197b/4;

yügürgen (I): “Çin’den çıkıp İslam ülkelerine gidecek tüccarlardan önce yola çıkan ve onların haberleriyle mektuplarını getiren kişi, ulak”, [Kar.T.] DLT III, 54;

yügürgen (II): “çok ve iyi koşan (at, av köpeği vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 54;

yügürgün: “akdarı gibi taneleri olan, taneleri kırmızı bir bitki”, [Kar.T.] DLT III, 54;

yügürt-: “birini koşturmak”, [Kar.T.] DLT III, 437; KB 574;

[Har.T.] HAP 59: 6; NF 429-13; HŞ *yügrüt-*, 1878;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 878;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-679; ÖTİL V-75;

yük:

(1) “yük”, [Kar.T.] DLT II, 75; AH 26; R 7: 189; KB 3118; TİEMKök 20: 101;

[ET.] Alt. I c, 3; UM I 47;

[Har.T.] AKYB Ka.II. 12; MM 199-2; HAP 99: 2; HŞ 1228 ; NF 211-1;

⁹⁵³ Bu kelime Atalay’ın yayınında bulunmadığı için Ercilasun ve Akkoyunlu’nun yayınında geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

[Kıp.T.] CC-I 14b/10; K 17b/9; EKK 48a/9; BM 13a/4; RS 201b-26; GT 62/9; İM 318b/1; MG 20a/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 45b/471; YED 116/3; LD 214;

[Çağ.T./K.D] NİD 10/6; NC 15b/10; HBD 137/7; MA B88b/2; MDF 1308; BTD XL/3;

[Çağ.Leh.] YUTS *jük*, 188; UTİL VI-675; ÖTİL V-79;

(2) “günah”, [Kar.T.] R 16: 25;

[Har.T.] HAP 29: 13;

[Çağ.Leh.] ÖTİL V-79;

- “eziyet, zahmet, çile, güçlük, meşakkat”, [Har.T.] MM 320-1;
- “doğacak bebek”, [Har.T.] HAP 65: 6; [Çağ.T./K.D] MA A69a/2; [Çağ.Leh.] ÖTİL V-79;
- “kefillik, kefil olma”, [Kıp.T.] CC-II 80b/19; K 8b/2;
- “sorumluluk”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-675; ÖTİL V-79;

yükçi: “yük taşıyan, işçi”, [Kar.T.] KB 6098;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-676;

yükdig: “bir kuş cinsi”, [Kar.T.] KB 5377;

yükle-: “yüklemek”, [Kar.T.] DLT III, 309; TİEMKök 7: 176;

[Har.T.] HAP 2: 286; HŞ 1905; NF 18-5;

[Kıp.T.] CC-I 14b/9; K 134a/9; İM 427b/2; BVAğar 33b/25;

[Çağ.T./K.Ö.D] MES. 17a/167; LD 1714;

[Çağ.T./K.D] ÇH 60; ŞHD 188b-4; MA B88b/4; MDF 2234; Abuş. 1045;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73a-6;

[Çağ.Leh.] YUTS *jüklî*-, 188; UTİL *yüklî*-, VI-677; ÖTİL *yüklü*-, V-80;

- “bindirmek”, [Har.T.] HAP 9: 92; [Çağ.T./K.D] MDF *yüdke*-, 897;

yüklegsek: “yüklemeye istekli olan”, [Kar.T.] DLT III, 314;

yüklemeyeceği: “yüklemeyen”, [Kar.T.] DLT III, 316;

yüklemsin-: “yük taşıyor görünmek”, [Kar.T.] DLT III, 322;

yüklen- (I): “taşınmak, başka bir yere gitmek, göç etmek”, [Kar.T.] R 40: 80;

[Har.T.] HAP 62: 5;

[Çağ.T./K.Ö.D] LD 214;

[Çağ.T./K.D] NİD 316/5;

[Çağ.Leh.] YUTS *jüklēn-*, 188; UTİL VI-677;

yüklen- (II): “güçlendirmek, destek olmak, desteklemek”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 6;

yüklet-: “yükletmek”, [Kar.T.] DLT II, 356;

[Kıp.T.] KMTT 41b/6; EKK 83a/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN 31/10;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-677;

yüklüg: “yükli, yükü olan”, [Kar.T.] R 51: 1; TİEMKök 7: 57;

[Har.T.] NF 258-6;

[Kıp.T.] K 120b/7;

[Çağ.Leh.] YUTS *jüklük*, 188; UTİL VI-677; ÖTİL *yüki*, V-80;

- “hamile, gebe”, [Har.T.] HAP 22: 2; HŞ 533; HŞ *yüklü*, 2831; [Kıp.T.] KMTT *yüklü*, 26b/4; K 7b/2; EKK *yüklü*, 69b/4; GT *yüklü*, 289/12; İM *yüklü*, 354a/4; İM *yüklü*, 133a/3; KFLT *yüklü*, 388a/42; MGİ *yüklü*, 244b/1; BVAğar *yüklü*, 14a/5; [Çağ.T./K.S.D] ŞT *yüklü*, 73b-7;

yükse-: “yükselmek, uzamak”, [Kar.T.] DLT III, 306; KB 1809; TİEMKök 6: 125;

[Har.T.] HAP 79: 28;

[Kıp.T.] K 86b/9;

yüksek:

(1) “yükselmiş, uzun, yüksek”, [Kar.T.] DLT III, 45; KB 4998;

[Har.T.] HŞ 9;

[Kıp.T.] KMTT 27a/10; EDM 3a/12; EKK 45a/10; İM 297b/8; BVÖzgür 68/1;

[Çağ.Leh.] YUTS 472; UTİL VI-676; ÖTİL *yüksäk*, V-80;

(2) “yüce, ulu, üstün”, [Kar.T.] R 4: 35; TİEMKök 19: 57;

[Har.T.] HAP 77: 27; NF 164-17;

[Kıp.T.] K 61a/4; RS 201c-14; İM 45b/6;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-676; ÖTİL *yüksäk*, V-80;

- “yüce, esma’ül-hüsna’dan”, [Har.T.] HAP 2: 255;

yükseklik: “yükseklik”, [Kar.T.] TİEMKök 17: 43;

[Har.T.] HAP 20: 107;

[Çağ.Leh.] YUTS 472; UTİL VI-676; ÖTİL *yüksäklik*, V-80;

yükset-: “yükseltmek”, [Kar.T.] DLT II, 354;

[Kıp.T.] KMTT 44a/12; K 141a/4;

yüksük: “terzilerin kullandığı, tunçtan veya deriden yapılan, okçunun parmağındaki yüksüğe benzeyen alet”, [Kar.T.] DLT III, 46;

[Kıp.T.] KMTT *yüksük*, 25a/3;

yükün-:

(1) “ibadet etmek, secde etmek”, [Kar.T.] DLT III, 84; R 15: 30; KB 5452; TİEMKök 15: 30;

[ET.] Ih.A. a, 2; AYUçar 0127; Hua. 168;

(2) “saygı göstermek üzere baş eğmek, hürmetle eğilmek, diz çökmek”, [Kar.T.] DLT III, 84; AH 148;

[ET.] AYÖlmez 131/15;

[Har.T.] HŞ 1573;

[Kıp.T.] CC-II *yügün-*, 61b/19;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 119; D 115; LGN 64/12;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 37a-6; BD 225/2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 87b-3;

[Çağ.Leh.] YUTS *jükün-*, 188; YUTS 472; UTİL VI-678; ÖTİL V-80;

yükünç: “Kıpçak lehçesinde namaz”, [Kar.T.] DLT III, 375;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-677;

- “saygı, hürmet”, [ET.] AYAYazlı 0900; Hua. 168; [Kıp.T.] CC-II *yügünç*, 73a/4-5;

yükünç it-: “Oğuz lehçesinde namazı düzgün kılmak”, [Kar.T.] DLT II, 25;

yükünç yükün-:

(1) “namaz kılmak”, [Kar.T.] DLT III, 375;

(2) “baş eğmek”, [Kar.T.] DLT III, 375;

yükündeçi: “Oğuz lehçesinde secde eden”, [Kar.T.] DLT II, 168;

yüküngen: “sürekli secde eden”, [Kar.T.] DLT II, 168;

yüküngüçi: “secde eden”, [Kar.T.] DLT II, 168;

yüle-: “desteklemek”, [Kar.T.] KB 2105;

yülek: “destek”, [Kar.T.] KB 3410;

[Çağ.T./K.S.D] ŞRT 21b/11;

yüli-: “(tüyleri) tıraş etmek, tıraş olmak”, [Kar.T.] DLT III, 90; TIEMKök 2: 196;

[Har.T.] NF 46-15;

[Kıp.T.] K 5b/2; K *yül-*, 134b/3; RS *yülü-*, 187a-8; İM 328b/2; KFLT *yülü-*, 211a/35;

yüligü: “saçı tıraş etmek için kullanılan ustura, tıraş bıçağı”, [Kar.T.] DLT III, 174;

[Kıp.T.] CC-I *yülgüç*, 23a/24; CC-I *yülüngüç*, 43b/28; CC-II *yülgüv*, 82a/28b; EDM *yülgüç*, 10a/4;

yüli-: “tıraş edilmek”, [Kar.T.] DLT *yüli-* ~ *yülül-*, III, 82;

yülit-: “tıraş ettirmek”, [Kar.T.] DLT *yülit-* ~ *yülüt-*, II, 316;

[Har.T.] NF 46-14;

[Kıp.T.] İM 342a/8; MGİ *yülüt-*, 71b/4;

yülüg: “saçı, sakalı düzgün”, [Kar.T.] KB 2208;

[Har.T.] HAP 48: 27;

yülüt-: “tırış ettirmek, kazıtmak”, [Kar.T.] R 48: 27;

[Kıp.T.] İM *yülüt-*, 342a/8;

yüm-: “yummak, kapamak”, [Kar.T.] DLT III, 64; KB 663;

[Har.T.] MM 240-2; NF 158-6;

yümtür-: “yumdurmak”, [Kar.T.] DLT III, 97;

yümülgen: “gözü devamlı yumulan, kapanan ve uyuklayan (adam vb.)”, [Kar.T.] DLT III, 55;

yün: “yün”, [Kar.T.] R 16: 80; KB 4442;

[ET.] AYÇetin 751;

[Har.T.] MM 344-4; HAP 16: 80; HŞ 3485; NF 159-9;

[Kıp.T.] KMTT 16a/3; K 36a/7; RS *yün*, 205c-1; İM 479b/8; KFLT 323b/6; BVAğar 48b/12;

[Çağ.T./K.D] MA A39b/11;

[Çağ.Leh.] YUTS *jun*, 187;

- “kıl, tüy”, [Kıp.T.] KMTT 11a/11; BM 17a/3;
- “kuş tüyü, kanadı”, [Kıp.T.] İM 353b/6; [Çağ.T./K.D] ŞHD 184a-7;
- “ok tüyü”, [Kıp.T.] MG 97a/8;

yünçü: “inci”, bk. *yinçü*, [Kar.T.] KB 2935;

[Har.T.] HAP 56: 23; HŞ *yünçi* ~ *yünçü*, 1497;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 47a-6; MA 3533(B);

[Çağ.Leh.] YUTS *ünce*, 445;

yünlü-: “hafiflemek”, [Kar.T.] R 16: 85;

yüñül: “hafif”, [Kar.T.] R 7: 189; TİEMKök 2: 282;

[Har.T.] HAP 7: 189; NF 177-5; AKYB *yînil*, A.IV. 19;

[Kıp.T.] CC-I 35a/16; CC-I *yeñül*, 31a/28; KMTT 29b/2; KMTT *yeyni*, 29b/3; K 13b/1; RS *yênil*, 203a-2; RS 191b-18; GT 299/13; İM *yeñil*, 40a/6; KFLT 305a/40; MG *yînil*, 26b/9;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *yeñil*, 17a/168; D *yeñil*, 259;

[Çağ.Leh.] UTİL *yengil*, VI-568;

- “mütevazi”, [Kıp.T.] CC-I *yeñül*, 31a/27;
- “hoppa, hafifmeşrep kimse, ağırbaşlı olmayan”, [Kıp.T.] CC-II *yeñil*, 81a/31b; K 64a/9;
- “çabuk sinirlenen, fevri”, [Çağ.Leh.] UTİL *yengil*, VI-568;
- “hafiflemek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yengillä-*, II-12;
- “bir sıkıntıdan kurtulmak, rahatlamak”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yengillä-*, II-12;

yüñüllük: “hafiflik”, [Kar.T.] R 9: 41;

[Har.T.] HAP 30: 60;

[Kıp.T.] GT *yüñüllik*, 333/12;

[Çağ.T./K.Ö.D] MEs. *yîñillik*, 35b/369; D *yîñillik*, 392;

[Çağ.Leh.] ÖTİL *yengillik*, II-13;

- “kolaylık”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *yengillik*, II-13;

yüñült-: “hafifletmek”, [Kar.T.] R 40: 49; TİEMKök 2: 178;

yüñütül-: “hafifletilmek”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 162;

yürek: “kalp, gönül”, [Kar.T.] DLT III, 18; R 40: 18; KB 1338;

[ET.] AYÖlmez 180/5-6;

[Har.T.] MM 331-4; HAP 69: 46; HŞ 1511; NF 102-8;

[Kıp.T.] CC-II 60a/20; KMTT 22b/10; K 5b/4; K *yüreg*, 17b/1; EDM 13b/2; RS 190a-14; GT 173/4; İM 143a/7; MGİ 110a/6; MES 46a/3; BVÖzgür 64/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 4; MEs. 33b/346; GD 9: 4; MSD 629; YED 41/2; T 165; LD 872; LGN 90/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 225/2; HBD 138/4; ŞHD 53a-9; BD 86/5; BTD LXXI;

[Çağ.Leh.] YUTS *jürek*, 188; UTİL VI-647; ÖTİL *yüräk*, V-87;

- “çekirdek, merkez”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-647;
- “duygu”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-647; ÖTİL *yüräk*, V-88;
- “cesaret”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-647; ÖTİL *yüräk*, V-88;
- “âşık olmak, sevdalanmak”, [Kar.T.] TİEMKök *yüreki kapına teg-*, 12: 30;

yüreklen-: “yüreklenmek, cesaret göstermek”, [Kar.T.] DLT III, 115;

[Har.T.] HŞ 3763; NF 369-2;

yüreklig: “kahraman, cesaretli”, [Kar.T.] DLT III, 18;

[Har.T.] HŞ 1651;

[Kıp.T.] K 2a/7; RS *ürekli*, 203a-18;

[Çağ.Leh.] YUTS *jüreklik*, 188; UTİL *yüreklik*, VI-659; ÖTİL *yüräklî*, V-88;

yüreksiz: “korkak, cesaretsiz”, [Kar.T.] R 8: 46; TİEMKök 3: 152;

[Kıp.T.] K 76a/9; RS 202c-20;

[Çağ.Leh.] YUTS *jüreksiz*, 188; UTİL *yüreksiz*, VI-659; ÖTİL *yüräksiz*, V-88;

yüreksizlik: “korkaklık”, [Kar.T.] R 8: 43; TİEMKök 8: 43;

[Kıp.T.] K 116b/7;

[Çağ.Leh.] YUTS *jüreksizlik*, 188; UTİL *yüreksizlik*, VI-659;

yürü-: “yürümek”, bk. *yor-*, *yorı-*.

yürüt-: “yürütmek”, bk. *yorıt-*.

yüşenç: “pürüzsüz”, [Kar.T.] DLT III, 372;

yüz (I):

(1) “yüz, çehre”, [Kar.T.] DLT I, 60; AH 25; R 12: 93; KB 736; TİEMKök 6: 92;

[ET.] AYAyazlı 0357;

[Har.T.] AKYB K.VII. 21; MM 349-2; HAP 19: 74; HŞ 3735;

[Kıp.T.] CC-II 70a/18; KMTT 21a/13; K 35a/2; EDM 13a/4; EKK 68a/8; RS 189b-11; GT 44/4; İM 465b/5; KFLT 787b/14; MĞİ 137a/5; MES 22a/6; MG 109a/4; BVÖzgür 3/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 34; MEs. 49b/512; GD 4: 5; MSD 485; YED 3/1; D 131; T 145; LD 320; LGN 103/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 4/6; Mün. 2b/21; SM 83; HBD 4/5; ŞDG 32/2; ŞHD 182b-11; MA D29b/11; BD 8/1; MDF 378; BTĐ I/20;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 82a-8; ŞRT 7b/04;

[Çağ.Leh.] YUTS 473; UTİL VI-664; ÖTİL V-74;

(2) “yüzey”, [Kar.T.] DLT I, 60; AH 159;

[ET.] Üİ 109b/15;

[Kıp.T.] RS 199a-17; GT 51/3;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 205: 7;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-664;

(3) “herhangi bir şeyin önü, ön tarafı, satıl”, [Kar.T.] DLT I, 60;

[Kıp.T.] RS 205b-33;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 108a-2;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 73a-17;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-664; ÖTİL V-74;

- “teveccüh, dostluk”, [Har.T.] HAP 12: 9;
- “havale etmek”, [Kıp.T.] KFLT yüz eyle-, 131b/10;
- “sebeb”, [Çağ.T./K.Ö.D] YED 253/1; [Çağ.T./K.D] ŞDG 28/3;
- “saygı”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-664; ÖTİL V-74;
- “(bıçak) yüzü, kesen tarafı”, [Çağ.Leh.] UTİL VI-664;

yüz (II): “doksan dokuzdan sonra gelen sayı adı, yüz”, [Kar.T.] DLT I, 80; R 37: 147; KB 1468; TİEMKök 8: 66;

[ET.] KT D 33; AYÖlmez 152/18; UM I 44; IBTekin 32; Hua. 12;

[Har.T.] AKYB K.I. 5; MM 187-1; HAP 2: 261; HŞ 27; NF 20-6;

[Kıp.T.] CC-II 61a/18-19; KMTT 24a/5; EDM 16b/12; EKK 47b/3; BM 17b/2; RS 197b-22; GT 18/12; İM 10b/8; MĞİ 16a/5; MES 40b/6; MG 38b/5; BVÖzgür 1/2;

[Çağ.T./K.Ö.D] TSM 34; MEs. 24b/250; GD 9: 5; MSD 690; YED 1/2; D 69; T 109; LD 128; LGN 12/5;

[Çağ.T./K.D] NİD 1/2; Mün. 1b/16; ÇH 9; NC 5b/5; SM 5; HBD 4/3; ŞDG 1/1; ŞHD 27a-6; MA A36b/3; BD 20/7; MDF 12; BTĐ XLIX; Abuş. üz, 1034;

[Çağ.T./K.S.D] ŞT 67b-2;

[Çağ.Leh.] YUTS 473; UTİL VI-664; ÖTİL V-74;

yüz- (I): “suda yüzmek”, [Kar.T.] DLT III, 59;

[ET.] BK D 30;

[Har.T.] HAP 21: 33; HŞ 481;

[Kıp.T.] CC-I 18b/26; KMTT 37b/7; EDM 19b/15; EKK 84a/10; KFLT 112a/5;

[Çağ.T./K.D] ŞHD 129b-9; Abuş. üz-, 1034;

[Çağ.Leh.] YUTS üz-, 448; UTİL üz-, III-878; ÖTİL süz-, III-583; ÖTİL V-79;

yüz- (II): “deri yüzmek”, [Kar.T.] DLT III, 59;

- “kesmek, koparmak”, [Çağ.T./K.Ö.D] LD 2580;

yüz- (III): “yarada irin ve cerahat kabarmak”, [Kar.T.] DLT III, 59;

yüzçi: “ikiyüzlü”, [Kar.T.] AH 140;

yüzerlik: “Oğuz lehçesinde üzerlik otu, beyaz çiçekli, susama benzeyen taneleri tedavi amaçlı kullanılan sedef otugillerden bir bitki”, [Kar.T.] DLT III, 12;

[Kıp.T.] BM *yüzerlük*, 12b/9; GT 62/6;

yüzkeş-: “yüz yüze gelmek”, [Kar.T.] DLT I, 395⁹⁵⁴;

[Kıp.T.] K *yüzkeştür*-, 126b/9;

[Çağ.Leh.] YUTS *yüzleş*-, 473;

⁹⁵⁴ Atalay bu kelimeyi “yüze çıkmak” şeklinde anlamlandırmıştır. Ercilasun ve Akkoyunlu bu anlamdan emin değildir.

yüzlen- (I): “itibar sahibi olmak, itibar görmeyi istemek”, [Kar.T.] DLT III, 111;

yüzlen- (II): “yönelmek, yüzü birine dönmek, çevirmek,” [Kar.T.] DLT III, 111; R 28: 22; TİEMKök 6: 79;

[Kıp.T.] İM 295b/1;

[Çağ.T./K.Ö.D] YED 30/6; D 847;

[Çağ.T./K.D] NİD 64/3; NC 26a/10; ŞHD 65a-12; BD 114/1; Abuş. 1045;

[Çağ.Leh.] UTİL VI-673;

- “ayrılmak, uzaklaşmak”, [Çağ.T./K.D] HBD 87/2; [Çağ.Leh.] UTİL VI-673;

yüzleşü: “yüz çevirme, yönelme”, [Kar.T.] TİEMKök 2: 148;

yüzlüg:

(1) “yüzlü, çehrelî”, [Kar.T.] DLT III, 45;

[Har.T.] HAP 74: 22; HŞ 2967; NF 22-15;

[Kıp.T.] K 14b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] GD 143: 1; D 101;

[Çağ.T./K.D] ÇH *yüzlük*, 75; HBD 116/2; BTD XXI/4;

[Çağ.Leh.] YUTS *yüzlük*, 473; UTİL VI-673; ÖTİL *yüzli*, V-78;

(2) “itibarlı, şerefli, saygıdeğer, mevki sahibi”, [Kar.T.] R 33: 69;

[ET.] Tun. IV, 8; UM I 136;

yüzsüzlük: “yüzsüzlük”, [Kar.T.] KB 816;

[Çağ.Leh.] YUTS *yüzsizlik*, 473; UTİL *yüzsizlik*, VI-672; ÖTİL *yüzsizlik*, V-79;

yüztür-: “suda yüzdürmek”, [Kar.T.] DLT III, 95;

[Kıp.T.] BVAğar 51a/24;

yüztür-: “deri yüzdürmek”, [Kar.T.] DLT III, 95;

yüzük: “yüzük”, [Kar.T.] DLT III, 18;

[Har.T.] MM 192-1; HŞ 1577; NF 77-16;

[Kıp.T.] CC-II 65b/11b; KMTT 19a/5; EDM 12b/6; EKK 72a/6; RS 205c-14; GT 209/10; İM 446b/6; KFLT 26b/16; MGİ 111b/5;

[Çağ.T./K.Ö.D] LGN *üzük*, 98/8;

[Çağ.T./K.D] Abuş. *üzük*, 1035;

[Çağ.Leh.] YUTS *üzük*, 448; ÖTİL *üzük*, IV-270;

Z

zanbı: “cırcır böceği”, [Kar.T.] DLT III, 441;

zap zap bar-: “acele etmek, çabuk olmak”, [Kar.T.] DLT I, 319;

zaranza: “aspir, yalancı safran”, [Kar.T.] DLT I, 449;

[Çağ.Leh.] YUTS *zaraŋza*, 475; UTİL *zaraŋza*, II-285;

zargunçmuğ: “bir reyhan türü, fesleğen”, [Kar.T.] DLT I, 530; TİEMKök *zarğunz*, 2: 61;

züngüm: “Çin ipeği”, [Kar.T.] DLT I, 485;

SONUÇ

Çalışmanın konusu, Karahanlı dönemi eserleri taranarak tespit edilen 10.508 kelimenin günümüz Karluk grubu Türk lehçelerine kadarki tarihî süreç içerisinde geçirdiği anlam değişmelerini ortaya koymaktır.

Metin yayımlarındaki sözlüklerin nerdeyse tümünün metin bağlamlı olmayışı sık sık metnin kendisine başvurmamızı gerektirmiştir.

Karahanlı dönemi eserleri taranırken bu dönem içerisinde en çok anlam çeşitliliğine ve mecaz anlamlara sahip olan eserin Kutadgu Bilig olduğu görülmüştür. Dîvânü Lugâti't-Türk ve Atebetü'l-Hakayık'ın dili Kutadgu Bilig'e göre daha somut ve belirgindir. Kur'an tercümelerinde ise İslamiyet'in kabulünün ilk zamanları olmasından dolayı İslamiyet için önem arz eden bazı yer adları ve Allah'ın isimlerinin Türkçe kelimelerle ifade edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Hatta bazı sure ve peygamber isimlerinin ad aktarmasıyla Türkçe kelimelerle karşılanması dikkat çekicidir. arıtılmış yer: “kutsal toprak, Beytü'l-Makdis'in içinde bulunduğu Filistin toprakları”, TİEMKök 5: 21.

Karahanlı döneminde tespit edilen söz varlığı ile Göktürk ve Uygur dönemlerinin söz varlığı karşılaştırıldığında bazı istisnalar dışında genel olarak Karahanlı döneminin Göktürk ve Uygur dönemi söz varlığını kapsadığı görülmüştür.

Harezm döneminde kelimelerin temel anlamlarının yanı sıra kazandıkları yan anlamların büyük çoğunluğunun çağdaş lehçelerde özellikle Özbek Türkçesinde aynı şekilde devam ettiği tespit edilmiştir. Bilhassa Nehcü'l-Ferâdis'teki anlamların çağdaş lehçelerde büyük oranda devam ettiği görülmüştür. Bu durum Harezm dönemini söz varlığı açısından Çağatay dönemine bağlamaktadır.

Kıpçak dönemi söz varlığının ise sanılanın aksine Harezm ve Çağatay dönemi söz varlığından çok da farklı olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla Kıpçak döneminde tespit edilen bazı anlamların Çağatay ve devamı olan dönemlerde, özellikle Özbek Türkçesinde devam etme oranı daha yüksek olmakla birlikte Yeni Uygur Türkçesi söz varlığında da görülmesi Karluk grubunun Kıpçak Türkçesiyle olan ilişkilerinin ileri düzeyde olduğunu akla getirmektedir. Hatta sadece Kıpçak döneminde tespit edilmiş bazı anlam ve kelimelerin Özbek Türkçesinde yeniden görülmesi de bu yönden dikkat çekicidir.

Çağdaş lehçelere geldiğimizde Özbek Türkçesine özellikle klasik sonrası dönemden beri çok fazla Farsça ve bunun yanında Arapça kelimenin girdiği görülmüştür. Buna 20. yüzyıldan itibaren Rusça kelimeler de eklenmiştir. Özbek Türkçesi söz varlığı tespiti için kullanılan izahlı lügatte yaklaşık 70.000 madde başı bulunmaktadır. Sözlükte eskicil anlam olarak verilen bazı kelime ve anlamlar bulunmaktadır. Bunlar Eski Türkçeden beri gelen ve bugün Özbek Türkçesi ağızlarında korunan kelime veya kelimelerin bazı anlamlarıdır. Özbek Türkçesinin ağızları üzerine çalışmalar yapılması izahlı lügate girmeyen ama aslında hâlâ kullanılan kelimelerin tespit edilmesi açısından önemlidir.

Oğuz, Kıpçak ve Çağatay Türkçelerinin bir zamanlar birlikte geliştiği ve etkileşimde bulunduğu bugünkü Özbekistan'ın Harezmi bölgesini düşündüğümüzde Özbek Türkçesindeki Oğuz ve Kıpçak etkisi gözler önüne serilmektedir. Çağatay Türkçesi ve devamı olan Özbek Türkçesi bu coğrafyada Oğuz ve Kıpçak Türkçeleriyle bir arada gelişmiş bu coğrafyada Farsça ile etkileşime girmiştir.

Yeni Uygur Türkçesi için de benzer durum söz konusudur. 60.000'e yakın kelime bulunan izahlı lügatte azımsanamayacak derecede Arapça ve Farsça kelime bulunmaktadır. Bu kelimelerin bazıları o kadar uzun zamandır kullanılmaktadır ki bir bölümü yan anlamlar kazanarak anlam genişlemesine uğramıştır.

Karahanlı döneminde tespit edilen 10.508 kelimenin 2580'i (% 24.57)si Çağdaş lehçelerde bazıları aynı anlamlarıyla bazıları ise yan anlam kazanarak devam etmektedir. Sözlük olmasından dolayı diğer eserlerde bulunmayan kelimeleri ihtiva eden Dîvânü Lugâti't-Türk'te tespit edilen bazı kelimeler ve Karahanlı dönemi Kur'an tercümelerine özgü kelimeler bu oranı düşürmektedir.

Karluk grubu lehçelerinde tespit edilemeyen kelimelere verilebilecek örnekler şunlardır:

aba (I): “Kıpçak lehçesinde ayı”, [Kar.T.] DLT I, 86;

aba (II): “Oğuz lehçesinde ana”, [Kar.T.] DLT I, 86;

abaçı: “umacı, bununla çocuklar korkutulur; ağır basma, kâbus”, [Kar.T.] DLT I, 136;

abakı: “nazar değmesin diye bostanlara konulan korkuluk”, [Kar.T.] DLT I, 136;

abalı: “bir şeyi az görme ve azımsama zamanında söylenen kelime”, [Kar.T.] DLT I, 137;

abı-: “gizlemek, saklamak”, [Kar.T.] DLT III, 250;

abın-: “gizlenmek, saklanmak”, [Kar.T.] DLT I, 200;

abit-: “gizlemek, saklamak”, [Kar.T.] DLT I, 206;

abruğ-: “tereddüt eden, kesin karar veremeyen”, [Kar.T.] R 4: 143,

açı-: “Barsgan lehçesinde kocakarı”, [Kar.T.] DLT I, 87;

açığ (I):

(1) “nimet içinde yaşayış”, [Kar.T.] DLT I, 63; KB 3734;

(2) “ihsan, hediye, armağan”, [Kar.T.] DLT I, 63; KB 1035; TİEMÜnlü 78: 36;

açığsa-: “canı ekşi istemek”, [Kar.T.] DLT I, 302;

açığsı-: “acılaşmak, ekşimek”, [Kar.T.] DLT I, 282;

açın- (I):

(1) “açılmak”, [Kar.T.] DLT I, 200;

(2) “açar gibi görünmek”, [Kar.T.] DLT I, 200;

açıt- (II): “ortadan kaldırmak”, [Kar.T.] R 43: 50;

açlın-: “açılmak”, [Kar.T.] DLT I, 256;

açlış-: “beraber açılmak”, [Kar.T.] DLT I, 230;

açsa-: “açmak istemek”, [Kar.T.] DLT I, 276;

açuğun-: “kusur işlemek, eksik yapmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 39: 56;

açuğman-: “belgi, işaret, alamet”, [Kar.T.] TİEMKök 3: 97;

adağlık-: “üzüm çardaklarına ayak yapılacak ağaç”, [Kar.T.] DLT I, 147;

adağşu “birlikte, beraber, yan yana”, [Kar.T.] KB 2936,

adaşık-: “benzer, aynı adı taşıyan”, [Kar.T.] TİEMKök 19: 7;

adğırak-: “ön ayaklarından biri veya ikisi beyaz olan dağ tekesi”, [Kar.T.] DLT I, 144;

adğırlan-: “aygırlaşmak, aygır gibi hareket etmek”, [Kar.T.] DLT I, 313;

adğuk-: “değiştirilmiş kamufle edilmiş, tanınmayan, bilinmeyen”, [Kar.T.] DLT I, 65;

adh (I): “ipekli kumaş ve benzeri gibi dokuma cinsinden sanat eseri olan her şey”, [Kar.T.] DLT I, 79;

adh (II): “iyilik ve uğur belgisi”, [Kar.T.] DLT I, 79;

adığla-: “ay1 gibi olmak”, [Kar.T.] KB 2311;

adığlığ-: “ay1sı çok olan”, [Kar.T.] DLT I, 147;

adıkla-: “şaşırmak, bakakalmak”, [Kar.T.] DLT III, 339;

adınat-: “değiştirmek”, [Kar.T.] TİEMKök 4: 119;

ağınkı: “başka, başkası”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 21: 29;

ağınsığ: “başka, diğer, başkasına göre, diğerine göre”, [Kar.T.] **KB** 562;

ađırđu: “ayrılık, ayırım, ayırt etme”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 37: 21;

ağırt:

(1) “...yı ...dan ayıran şey, fark, ayırım”, [Kar.T.] **KB** 1845;

(2) “açık, belli, kolay anlaşılır, vazıh”, [Kar.T.] **KB** 2775;

(3) “ihtilaf, ayrılık”, [Kar.T.] **TİEMKök** 11: 118;

ağırtla-: “ayırt etmek, ayırmak”, [Kar.T.] **KB** 1839; **TİEMKök** 4: 152;

ağırtlaş- “anlaşmazlığa düşmek, ihtilafa düşmek”, [Kar.T.] **R** 16: 39;

ağış- (I):

(1) “bacakları açarak büyük adımlarla yürümek”, [Kar.T.] **DLT I**, 181;

(2) “apışmak, bacaklarını ayırarak durmak-oturmak”, [Kar.T.] **KB** 4115;

ağış- (II): “uçları bitişik olan iki şeyin uçları ayrılmak”, [Kar.T.] **DLT I**, 181;

ağnağu: “başkası, yabancı”, [Kar.T.] **DLT III**, 68; **KB** 5295; **TİEMKök** 6: 164;

ağnal-:

(1) “ihtilafa düşmek, ayrılmak”, [Kar.T.] **TİEMKök** 11/110;

(2) “değiştirilmek”, [Kar.T.] **R** 50: 29;

ağnaş- “karşılıklı ihtilafa düşmek”, [Kar.T.] **R** 16: 64; **TİEMKök** 16: 92;

ağnat-:

(1) “vasiyet, söz, durum vb. için değiştirmek, bozmak”, [Kar.T.] **R** 16: 124; **TİEMKök** 2: 75;

(2) “insan için değişmek, farklılaşmak, huyu değişmek”, [Kar.T.] **DLT I**, 288;

ağrı (I): “buğday temizlemek için kullanılan alet”, [Kar.T.] **DLT I**, 126;

ağrığlı: “hakem, hüküm veren, ayıran”, [Kar.T.] **TİEMKök** 4: 35;

ađrıķındır-: “nimetlendirmek, refaha kavuşturmak, geçimini bollaştırmak”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 89: 15;

ağrım: “eyerin altında, iki yandan çıkan uçlar”, [Kar.T.] **DLT I**, 107;

ađuķ: “meķhul, bilinmeyen”, [Kar.T.] **DLT I**, 65;

ađuķla-: “bilinmeyen bir şeyden ötürü garipsemek”, [Kar.T.] **DLT I**, 304;

aftaba: “güğüm, kova”, [Kar.T.] **DLT I**, 432;

ağan: “genizden konuşan, hımhım adam”, [Kar.T.] **DLT I**, 77;

ağarla-: “çıkmaq, yükselmek”, [Kar.T.] **TİEMÜnlü** 43: 33;

ağartğu: “buğday unundan yapılan bozaya benzer bir içki”, [Kar.T.] **DLT** III, 442,

ağı:

(1) “altın ve gümüşle işlenmiş kıymetli ipek kumaş”, [Kar.T.] **DLT** I, 89; **KB** 1564;

(2) “hazine”, [Kar.T.] **KB** 5422;

(3) “asil, köklü, saygın”, [Kar.T.] **KB** 3416;

ağıçı: “ipekli kumaşları muhafaza eden görevli, hazinedar”, [Kar.T.] **DLT** I, 89; **KB** 2494;

ağılık: “hazine”, [Kar.T.] **KB** 4145;

ağım: “bir defada tırmanılabilir yer”, [Kar.T.] **DLT** I, 75;

ağın: “dilsiz, konuşamayan”, [Kar.T.] **R** 8: 22; **KB** 174; **TİEMKök** 16: 76;

baçığ: “and, sözleşme”, [Kar.T.] **DLT** I, 371; **TİEMKök** 4: 90;

badar kıl-: “sesle çarpmak, itmek, iterek vurmak”, [Kar.T.] **DLT** I, 349;

badar: “gürültülü ses anlatan bir kelime, tekrarlanarak kullanılır, “patır patır” gibi”, [Kar.T.] **DLT** I, 360;

badğa-: “güreşte ayak yakalamak, bağdalamak, çelme vurmak”, bk. **bağda-**, [Kar.T.] **DLT** III, 289;

badıç: “asma çardağı”, bk. **bağıç**, [Kar.T.] **DLT** I, 502;

badıçlık: üzüm çardağı yapmak üzere hazırlanmış tahta, [Kar.T.] **DLT** I, 502;

bağdat-: “güreşte sarmaya aldirmek, bağdalatmak”, [Kar.T.] **DLT** II, 327;

bakır (I): “Çin parası”, [Kar.T.] **DLT** I, 361;

bandal: “ağaçtan omuz başı şeklinde çıkarılan parça, bunu çocuklar alıp yakarlar, geceleyin közünü birbirlerine atarlar”, [Kar.T.] **DLT** I, 482;

belik (I): “yara yoklamak için kullanılan mil”, [Kar.T.] **DLT** I, 385;

belikle-: “armağan kılmak”, bk. **belekle-**, [Kar.T.] **DLT** I, 307;

bor: “şarap, içki”, [Kar.T.] **DLT** III, 119; **AH** BC 409; **KB** 2098; **TİEMKök** 5: 90;

boțuk: “potuk, deve yavrusu”, bk. **boțu**, [Kar.T.] **DLT** III, 218;

bukra-: “(hayvan için) sıçramak, camışlık etmek”, bk. **bukrı**, [Kar.T.] **DLT** III, 279;

bukrı-: “(hayvan için) sıçramak, camışlık etmek” bk. **burka**, [Kar.T.] **DLT** III, 279;

buķuk (I): “çiçek tomurcuğı”, [Kar.T.] **DLT** II, 285;

- bukuk (II):** “boğazın iki yanında deri ile et arasında peyda olan et bezleri, ur”, bk. **bukak**, [Kar.T.] DLT II, 285;
- bukuklan-:** “tomurcuklanmak”, [Kar.T.] DLT II, 285;
- bukul-:** “bükülmek, burkulmak, toplanmak”, [Kar.T.] DLT II, 285;
- bukun-:** “bükmek, kıvırmak”, [Kar.T.] DLT II, 142;
- bukur-:** “indirmek”, [Kar.T.] DLT II, 83;
- çıgla-:** “Türk arşınıyla arşınlamak”, [Kar.T.] DLT III, 296;
- çıglan-:** “Türk arşınıyla arşınlanmak”, [Kar.T.] DLT III, 198;
- çıglaş-:** “kavga etmek, yüksek sesle tartışmak”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 58: 1;
- çıglat-:** “Türk arşınıyla arşınlatmak”, [Kar.T.] DLT II, 345;
- çıp:** “ince dal”, [Kar.T.] DLT I, 318;
- emgeş-:** “birbiri yüzünden yorulmak”, [Kar.T.] DLT I, 238;
- emgü:** “süt annesi”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 28: 12;
- emri-:** “kaşınmak”, [Kar.T.] DLT I, 275;
- emriş-:** “kaşınmak, karıncalanma varmış gibi titremek”, [Kar.T.] DLT I, 236;
- emrit-:** “kaşındırmak”, [Kar.T.] DLT I, 262;
- endik:** “ebleh, aptal”, [Kar.T.] DLT I, 106;
- ençrüt-:** “faydalı olmak, fayda vermek”, [Kar.T.] TİEMÜnlü 33: 16;
- endek:** “Oğuz lehçesinde satıh, dam”, [Kar.T.] DLT I, 105;
- iwise-:** “acele etmek istemek”, [Kar.T.] DLT I, 277
- iwiş-:** “(topluluk) acele etmek”, bk. **ewiş-**, [Kar.T.] DLT I, 186;
- iwit-:** “koşmak, acele etmek”, [Kar.T.] KB 1551;
- iwit kıl-:** “karar vermek”, [Kar.T.] KB 5872;
- kaç- :** “tipiden ölmek”, [Kar.T.] DLT III, 440;
- kaçag:** “kanal, ırmak”, [Kar.T.] DLT II, 190;
- kal:** “yaşlı adam, yaşlılık”, [Kar.T.] DLT I, 409; KB 4636;
- kalnaç-:** “kalınlaşmak”, bk. **kalnat-**, [Kar.T.] DLT II, 350;

kalnat-: “kalınlaşmak”, bk. **kalnaç-**, [Kar.T.] DLT II, 350;

kalnu-: “kalınlaşmak; katılaşmak”, [Kar.T.] DLT III, 302;

kalıu: “suyun üzerinde batmadan durma”, [Kar.T.] DLT III, 379;

kalıuk (I): “baştaki kepek”, [Kar.T.] DLT III, 383;

kaltuk: “yaban öküzü boynuzu”, [Kar.T.] DLT I, 475;

keçir-: “hayvanı yüzüp uzun parçalara ayırmak, pastırma yapmak”, [Kar.T.] DLT II, 76;

keğle-: “çok çabalayıp güçlülerin yaptığını yapmak”, [Kar.T.] DLT III, 299-300;

keğril-: “hayvandan uzunlamasına et parçaları çıkarmak, pastırma yapmak”, [Kar.T.] DLT II, 237;

kekmek: “işlerin pişirdiği ve çekilen sıkıntıların katılaştırdığı (adam)”, bk. **kek**, [Kar.T.] DLT I, 479;

kelıiz: “sel”, [Kar.T.] DLT I, 343;

kenki: “halife”, [Kar.T.] TIEMKök 7: 74;

seğre-: “kalabalık için hafiflemek, azalmak, seyrekleşmek”, [Kar.T.] DLT III, 277;

seğre-: “elbise iççin havı dökülüp eskimek”, [Kar.T.] DLT III, 277;

taşıık-: “Yağma, Tohsı, Kıpçak, Yabaku ve bazı Türkmen lehçelerinde çıkmak”, bk. **çık-**, [Kar.T.] DLT II, 116;

tat: “kılıç vb. üzerinde kabaran pas”, [Kar.T.] DLT II, 280-281;

taw- (I): “mala tasarruf etmek”, [Kar.T.] DLT I, 519;

Örneğin “dilsiz” anlamında **ağın** kelimesinin Özbek Türkçesine kadar **tilsiz** kelimesiyle birlikte kullanıldığı ama **ağın** kelimesinin günümüzde kullanımdan düştüğü **tilsiz** kelimesinin ise devam ettiği görülmektedir. **tilsiz** kelimesiyle birlikte bugün Özbek Türkçesinde **kamgap**, **soqov**, **gung** ve **gungalak** kelimelerinin kullanılmakta olduğu görülmektedir. (Yusupova, 2018: 158) Yeni Uygur Türkçesinde ise **tilsiz** kelimesiyle birlikte **kekâç** kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. (Ercilasun, vd., 1992: 175) Şüphesiz ki dillerin kelime tercihleri yaşadıkları coğrafya başta olmak üzere bir çok nedenden dolayı farklılıklar gösterebilmektedir.

Devam eden kelimelerin **aç**: “aç, karnı tok olmayan”; **aç-**: “açmak, kapalı bir şeyi açmak, aralamak”; **açığ**: “acımtırak, tadı biraz acı olan”; **açıl-**: “açılmak, kapalı olma durumunu ortadan kaldırmak”; **adıl-**: “ayrılmak, bir kenara çekilmek, bir yerden veya kimseden uzaklaşmak, terk etmek”; **ağ-**: “yükselmek, yukarı çıkmak”; **ağaç**: “ağaç”; **ağız**: “insanın ve bütün hayvanların ağzı” gibi sadece bir lehçe veya esere özgü olmayan kelimeler olduğu görülmüştür.

Bu kelimelerin çok çeşitli yan anlamlar kazandığı görülmektedir. Bu yan anlamlar üç ana başlık altında aşağıda örneklendirilmiştir:

1. Benzerlik ilişkisine dayalı öğretilmeli anlam: Birbirinden apayrı olan varlıklardan birinin herhangi bir benzetme yönüyle bir başka varlığa işaret ettiği anlamlardır. (Karaağaç, 2013: 39).

ana: “anne” > “öğretmen”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *äyä*, I-125; ÖTİL *ânä*, III-125; **arğa**: “sırt” > “yardım, destek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ârğa*, III-143; **arlan**: “aslan” > “korkusuz”, [Çağ.Leh.] UTİL I-66; **at (I)**: “ad, isim, unvan” > “namus, gurur”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ât*, III-151; **ay (I)**: “ay, dünya çevresinde dönen uydu” > “sevgilinin yüzü, ay yüzlü, ay kadar güzel”, [Çağ.Leh.] UTİL I-205; **ayak (I)**: “ayak” > “evin kapıya yakın kısmı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âyâk*, III-89; **ayduğ**: “ay ışığı, mehtap, ay aydınlığı” > “anlaşılır, çözümlenmiş, açıklığa kavuşmuş”, [Çağ.Leh.] YUTS *ayduğ*, 24; ÖTİL *âydin*, III-99; **aylık**: “bir ay süren, aylık, 30 günlük” > “maaş, gelir”, [Çağ.Leh.] YUTS *aylık*, 25; ÖTİL *âylik*, III-100, **alkış**: “övgü; hayır dua, iyi dilek” > iki eli birbirine vurarak yapılan beğenme hareketi, alkış”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *âlkış*, III-120; **bel**: “bel” > “dağ, tepe vb.nin geçidi”, [Çağ.Leh.] UTİL I-438; ÖTİL *bel*, I-218; **buğak**: “kuş kursağı” > “guatr, tiroit bezinin şişmesi”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-392; “şiş, şişlik”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-392; “guatr olan kişi”, [Çağ.Leh.] ÖTİL I-392; **erbiz**: “pars, kar parısı, Sibiryaya parısı” > “sinsi, içten pazarlıklı”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ilvirs*, II-188; **eşek**: “eşek” > “aptal, embesil”, [Çağ.Leh.] UTİL *eşek*, VI-84; ÖTİL 63; **it**: “köpek” > “insanlara kötü davranan, zulmeden”, [Çağ.Leh.] ÖTİL II-241;

2. Komşuluk ilişkisine dayalı yan anlam: Bir sözün anlam alanının komşu sözlerin alanlarına bulaşmasıdır. (Karaağaç, 2013: 40).

ayt-: “söylemek, demek” > “davet etmek, çağırmak, teklif etmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *éyt-*, 128; **ÖTİL** *äyt-*, I-59; **bağır:** “göğüs, bağır” > “gönül, yürek, iç, ciğer”, [Kar.T.] KB 1507 > “himaye, dayanak, sığınılacak (yer, kişi)”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** *bağır*, I-191; **bağır-la-:** “bağırına vurmak” > “göbek üstü yatmak” > “sürünmek, emeklemek”, [Çağ.Leh.] UTİL *bağır-lı-*, I-386; **bağ-:** “bakmak” > “görmek” > “gözetlemek, göz atmak, göz gezdirmek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-386; **ÖTİL** *bâğ-*, I-348; > “sorumluluğunu almak, korumak, gözetmek, ilgilenmek”, [Çağ.Leh.] YUTS 28; UTİL I-386; **ÖTİL** *bâğ-*, I-348; **bar (I):** “var, mevcut” > “bütün, tüm, hepsi” > “zengin kimse, varlıklı”, [Çağ.Leh.] UTİL I-334; **ÖTİL** *bâr*, I-313; **açıt- (I):** “ekşitmek, acılaştırmak” > “mayalamak”, [Çağ.Leh.] YUTS *éçit-*, 121; UTİL *éçit-*, VI-71; **ÖTİL** *üçit*, I-121; **ahtar-:** “aktarmak, alt üst etmek, çevirmek” > “araştırmak, aramak, yoklamak, alt üst etmek”, [Çağ.Leh.] YUTS *axtur-*, 6; UTİL *ahtur-*, I-39; **ÖTİL** *ähtür-*, I-120; **amrağ:** “temiz, sıcak” > “sevgili, sevilen, yakın”, Çağ.Leh.] YUTS 12; UTİL I-185; **bang:** “bağırma, haykırma” > “ezan”, [Çağ.Leh.] UTİL *pañ*, I-649; **erkek:** “erkek, insan veya hayvanın dölleyici cinsine olanı” > “onurlu, cesur, güvenilir”, [Çağ.Leh.] UTİL I-252; **ÖTİL** V-48; **eş (I):** “arkadaş, dost” > “benzer, eşdeğer” > “plesenta, döleş”, [Çağ.Leh.] UTİL I-275; **ÖTİL** 63; **taş:** “kel” > “uyuz”, [Çağ.Leh.] YUTS 395; UTİL V-37; **eşit-:** “işitmek, duymak” > “dinlemek, anlamak”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** 65; > “haberdar olmak, haber almak, bilmek”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** 65; **et:** “et” > “ten” > “beden, vücut”, [Çağ.Leh.] YUTS 118; UTİL I-227; **etek:** “kadın giysisi, etek” > “giysinin belden aşağıda kalan bölümü” > “dağ, tepe, köy vb. yamacı, düzlüğe yakın kısımlar, kenarı, kıyısı”, [Çağ.Leh.] YUTS *etek*, 127; UTİL *etek*, VI-62; **ÖTİL** *etük*, V-60; **ırgag (II):** “sudan buzı çekip buzluğa koymakta kullanılan çengel, kanca” > “elbise askısı”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** *ilgük*, II-188; **içegü:** “kaburga kemiklerinin içinde kalan beyaz sıvı kısım” > “içeri, iç taraf” > “bağırsak”, [Çağ.Leh.] YUTS *içek*, 171; **ÖTİL** *içük*, II-248; **in (II):** “yaban hayvanlarının barınağı, yuvası” > “ev”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** *in*, II-206; > “aşağı doğru meyilli olan, çukur, mağara, in”, [Çağ.Leh.] YUTS 176; > “yer, mekan”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** *in*, II-206; **kakaç:** “kir, pislik” > “uyuz, (yara) kabuğu”, [Çağ.Leh.] YUTS 216; UTİL IV-113; **kahıj:** “çeyiz” > “başlık parası”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** *kahin*, V-228; **karın:** “karın” > “işkembe”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** *kärin*, V-342; > “rahim”, [Çağ.Leh.] UTİL IV-91;

3. Kültürel ilişkiyle yan anlamlar

3.1. Anlam genişlemesi: Anlam kapsamı dar olan bir sözün zamanla ilgili bulunduğu kavram alanı içinde yayılarak daha geniş, daha genel bir anlam kazanmasıdır. (Karaağaç, 2013: 42)

aç (II): “aç, karnı tok olmayan” > “aç gözlü”, [Çağ.Leh.] UTİL I-30; **ağır-:** “eşek için anırmak” > “yırtıcı hayvanlar için böğürmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ağır-*, I-126; **ağrı-:** “ağrımak, sancımak, acımak” > “hastalanmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *ağrı-*, 4; UTİL I-113; **ağtur-:** “ziraat için işlemek, toprağı sürmek” > “ters yüz etmek, çevirmek”, [Çağ.Leh.] UTİL *ağtur-*, I-112; **altın:** “altın” > “değerli”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *altın*, III-118; **apa (I):** “Karluk lehçesinde ana” > “saygı ifadesi, kendinden büyük kadınlarla konuşurken hitap şekli”, [Çağ.Leh.] UTİL I-5; ÖTİL *apā*, III-128; **barağ:** “çok tüylü köpek” > uzun ve çok tüylü, kabarık, tarak girmemiş, gür (tüy, yün, saç vb.)”, [Çağ.Leh.] YUTS 30; UTİL *barağsan*, I-335; ÖTİL *bārāğ*, I-171; **em-:** “dil ve dudak yardımıyla sıvıyı içine çekmek, sormak, içmek, emmek” > “sünger vb. şeyler için sıvıyı içine çekmek”, [Çağ.Leh.] UTİL I-306; **enlik:** “allık, kadınların yanaklarını boyadıkları kırmızı bir boya, allı, renkli” > “ruj”, [Çağ.Leh.] YUTS 114; UTİL I-291; **erk:** “otorite, kudret, iktidar, güç, hükümlanlık” > “hürriyet, özgürlük”, [Çağ.Leh.] YUTS 115; UTİL I-251; ÖTİL V-48; **eski:** “eski, yıpranmış” > “antika, modası geçmiş”, [Çağ.Leh.] UTİL I-268; ÖTİL V-55; > “kötü, sağlıksız”, [Çağ.Leh.] UTİL I-268; ÖTİL V-55; > “önceki evvelki”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-55; **eskir-:** “eskilmek, eskimek, bozulmak” > “yaşlanmak, ihtiyarlamak”, [Çağ.Leh.] YUTS *eski-*, 117; > “modası geçmek”, [Çağ.Leh.] ÖTİL V-55; **et:** “et” > “ten” > “beden, vücut”, [Çağ.Leh.] YUTS 118; UTİL I-227; **ılığ:** “Oğuz ve Kıpçak lehçesinde ılık”, > “içten, samimi”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *ilik*, II-193; **içim:** “içecek” > “içki”, [Çağ.Leh.] YUTS *içimlik*, 172; UTİL *içimlik*, VI-193; **isig:** “sıcak, kaynar” > “kazan yemeği”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *issiğ*, II-233; **iş (I):** “kandil dumanı, is” > “koku, herhangi bir şeyin kokusu”, [Çağ.Leh.] YUTS *es*, 116; YUTS *is*, 178; ÖTİL *is*, II-227; > “karbonmonoksit, zararlı gaz”, [Çağ.Leh.] ÖTİL *is*, II-228; **teğ (II):** “ölçü, tartı” > “terazide yük dengi, ağırlık” > “denk, eşit, benzer” > “akran, yaşıt, aynı seviyedeki, eş”, [Çağ.Leh.] UTİL V-166; ÖTİL *teng*, IV-62; “yarı, bir şeyin yarısı”, [Çağ.Leh.] UTİL V-166; ÖTİL *teng*, IV-63;

3.2. Anlam daralması: Sözün kavram ve anlam kapsamı bakımından bir daralmaya uğrayarak, eskiden anlattığı şeyin ancak bir bölümünü, bir türünü anlatır duruma gelmesidir. (Karaağaç, 2013: 42)

açık: “büyük kardeş” > “abla”, [Çağ.Leh.] YUTS *aça*, 2; UTİL *aça*, I-31; **ÖTİL** *äcä*, I-121; **adaş (I):** “arkadaş, eş, dost” > “aynı adı taşıyanlardan biri, isimdaş” > “sevgili, metres”, [Çağ.Leh.] UTİL I-42; **adıl-:** “ayrılmak, bir kenara çekilmek, bir yerden veya kimseden uzaklaşmak, terk etmek” > evlilik birliğini bozmak, boşanmak”, [Çağ.Leh.] YUTS *ayril-*, 25; UTİL *ayril-*, I-213; **ÖTİL** *äcrül-*, I-46; **ağrığ:** “ağrı, sızı, sancı, hastalık” > “zihinsel, ruhsal acı”, [Çağ.Leh.] UTİL I-113; **ÖTİL** *âgriğ*, III-193; **aş (I):** “yemek, yiyecek, gıda” > “pilav”, [Çağ.Leh.] UTİL I-104; **erük (I):** “erik türünün genel adı” > “kayısı”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** *örük*, V-163; **ıñra-:** “deve için inlemek”, > “insan için ağlamak, inlemek”, [Çağ.Leh.] YUTS *iñri-*, 177; UTİL *iñri-*, VI-330; **ÖTİL** *ingrä-*, II-207; **kırındı:** “kırıntı, kazıntı” > “yonga, yontulmuş küçük odun parçası, talaş”, [Çağ.Leh.] YUTS *kirindi*, 236; **ķarmak:** “çengel”, [Kar.T.] KB 6116; > “olta, balık tutmaya yarayan araç”, [Çağ.Leh.] YUTS 224; UTİL IV-76; **ÖTİL** *ķarmāk*, V-250;

3.3. Anlam iyileşmesi: Kötü anlamli bir sözün zamanla iyi bir anlam kazanması olayıdır. (Karaağaç, 2013: 43)

bala (I): “hayvan yavrusu” > “çocuk”, [Çağ.Leh.] YUTS 28; UTİL I-391; **ÖTİL** *bälä*, I-305; **emgek:** “sıkıntı, zahmet” > “çaba, çalışma”, [Çağ.Leh.] YUTS 112; UTİL I-303; **ÖTİL** *emgäk*, V-36;

3.4. Anlam kötüleşmesi: İyi anlamli bir sözün zamanla kötü veya kötüye doğru giden bir anlam kazanması olayıdır. (Karaağaç, 2013: 43)

alçak: “yumuşak huylu, alçak gönüllü, mütevazı, zarıf” > “aşağılık, adi”, [Çağ.Leh.] **ÖTİL** *älçäk*, III-120; **kançık:** “dişi köpek” > “kadına sövmek için kullanılan bir söz, kahpe, orospu, kancık”, [Çağ.Leh.] UTİL *kançuğ*, IV-157; **ķabak:** “kabak, su kabağı” > “mimlenmiş; aptal”, [Çağ.Leh.] YUTS *ķapağ*, 220; UTİL *ķapağ*, IV-4;

3.5. Tabu: “Korku telkin eden veya kutsal sayıldığı için kullanımından kaçınılan sözdür. Bu söz yerine genellikle eş anlamlısı veya zıt anlamlısı olan başka bir söz tercih edilir. (Karaağaç, 2013: 44)

al (IV): “kırmızı, al renk” > “kötü ruh”, [Çağ.Leh.] YUTS 7;

Karluk Grubu Lehçelerinde Tespit Edilen Kelimeler

aç	ağna-	ağtarıl-
aç- (I)	ağrı	ağtur-
aç- (II)	ağrık	ağu
açđu	ağrış-	ağula-
açı- (I)	ağut	ağuz
açı- (II)	ağutla-	ağsa-
açığ (II)	ağ (I)	ağsat-
açığ (III)	ağ- (I)	ağşam
açıķ	ağ- (II)	ağtar-
açıķ-	ağaç	aķ
ačil-	ağıl	aķ-
açın- (II)	ağır (II)	aķar-
açış- (I)	ağır-	aķar (arıķ)
açış- (II)	ağırıl-	aķıđ-
açıt- (I)	ağırlık	aķılıķ
açlık	ağış	aķım
açuk	ağış- (I)	aķın
açukluk	ağız	akış-
açur-	ağna- (I)	aķıt-
ağak (I)	ağnat- (II)	aķlıř-
ağakla-	ağrı-	aķsaķ
adaş (I)	ağrığ	aķtur- (I)
adaşlık	ağrığlık	al (I)
adım	ağrın-	al (IV)
ağır-	ağrıt-	al-
ağırt-		

ala (I)	alıķ (II)	arala- (I)
alaçu	alın-	argun
ahtar-	alış-	arı
aķ	alķa-	arı-
aķ-	alkış	arığ (I)
aķar-	alma	arığ (II)
aķar (arık)	alp	arık (I)
aķıd-	alt	arık (II)
aķılıķ	altı	arķa
aķım	altmış	arķadaş
aķın	altun	arkağ
akış-	amaç (II)	arkalan-
aķıt-	amraķ	arķar
aķlış-	aņ (IV)	arķış (I)
aķsak	ana	armut
aķtur- (I)	anasız	arpa
al (I)	andağ	arslan
al (IV)	aņdı-	art (II)
al-	aņız	art-
ala (I)	aņla-	arta-
alaçu	aņrat-	artak
alaņ	ant	artığ (I)
alçak	apa (I)	artil-
alda-	ap aķ	artuç
aldaş-	ar- (II)	artuķ
alduz-	ara	artuķluk

artur-	atan	ayaqçı
aruk (II)	atan-	ayas
arukla-	atçı	aydıñ
arukluk	atıl-	aygır
as-	atım (II)	ayığ (II)
asıl- (I)	atış-	aylık
ast (II)	atlan-	ayran
astın	atlandur-	ayru
astur-	atlığ (I)	ayruk
aş (I)	atlığ (II)	ayt-
aş (II)	attır-	aytıl-
aş-	av (I)	aytış-
aşa-	awağ	az (II)
aşat-	awala-	az-
aşın-	awçı	azdur-
aşla-	awın-	azğan
aşlat-	awınçu	azğun
aşlık	awıt- (I)	azık
aşnı	awla-	azıt-
at (I)	awuç	azla-
at (II)	awut-	azlık
at-	ay (I)	azma
ata	ay (II)	azuk (I)
ata-	ay-	azuklan-
atağ	aya-	azukluk
atal-	ayaq (I)	
atalık	ayaq (II)	bağ

aylık	bağlan-	bar (II)
ayran	bağlat-	bar- (II)
ayru	bağ-	barağ
ayruk	bağa	barça
ayt-	bağayak	barı
aytıl-	bağıl-	barlık
aytış-	bağın-	barmağ
az (II)	bağır (II)	bars (I)
az-	bağır-	bas- (I)
azdur-	bağış	basık-
azğan	bağış-	basıl-
azğun	bağlan	basımçı
azık	bağur-	basış-
azıt-	bal	bastur-
azla-	bala (I)	basur-
azlık	bala (II)	baş (I)
azma	balala-	başak (I)
azuk (I)	balçık	başakla-
azuklan-	baldır (I)	başaklan-
azukluk	baldır (IV)	başçı
bağ	baldız	başla- (I)
bağır	baldu	başlat-
bağırla-	balık (III)	başmağ
bağışla-	balıklığ (I)	bat
bağışlan-	bang	bağ-
bağla-	bar (I)	batığ

baþman	belgüsüz	bısur-
batur-	ber-	bi (I)
bay	beril-	biç-
baya	beriş-	biçil-
baylık	berk	bil-
bayrak	berü	bildür-
bayram	beş	bile
bayu-	beşik	bilek
bayut-	bez (I)	bilekliğ
bazgan	bez-	bilezük
bedük	beze-	bilin-
bedüklük	bezek	bişi
beg (I)	bezel-	bir
beglik	bezen-	biregü
bek	bezeş-	birik-
beki-	bezet-	biriktür-
bekit-	bezgek	biriktürül-
bekle-	bıç-	birle
bekün-	bıçaq	birlik
beküt-	bıçguç	birteg
bel	bıçıl-	bit
bele- (II)	bıçım	biti-
bele- (III)	bıdık	bitig
belek	bıkın	bitiğçi
belgü	bıldır	bitik
belgüle-	bış-	bitiklik
belgölüg	bışığ	bitil-

bitiş-	boşan-	buğa
bitle-	boşat-	buğak
biz (I)	boşluğ	bulağ (II)
boğ (II)	boşluk	bulğa- (I)
boğluğ	boşu-	bulğan-
boğdu-	boğu	bulğaş-
boğdug (I)	boyın	bulna-
boğdul-	boyun	buluğ
boğ-	boyunduruğ	buluğ
boğaz	boz	bur- (I)
boğtur-	boz-	bur- (II)
boğul-	bozağ	burçağ
boğum	bozla-	burun (I)
boğun	bozul-	burun (II)
bogun-	bög	burunduğ
boğuş-	bölük	buruş-
boğuz	böri	bus-
boğuzla-	börk	buş-
boğuzlan-	böy	buşur-
boğtay	böz	but (I)
boğa	bu (I)	but (IV)
bol-	bu(II)	butağ
bolun-	buçğak	butağla-
boluş-	buğday	butan-
boş	buğra	butı-
boşa-	buk	butla-

butluğ	çağ- (I)	çatır (I)
buyruk	çağ- (II)	çav (II)
buyur-	çağır (I)	çawar
buz	çağır-	çaynam
buz-	çağmak	çeçek
buzluğu	çağırış-	çeçeklen-
buzluk	çağtur-	çek
buzuk	çal-	çek- (I)
buzul-	çalan (II)	çek- (II)
bük (I)	çaldra-	çekleş-
bük- (I)	çalış-	çektür-
bük- (II)	çalpak	çekürge
bükri	çalpañ	çerig (III)
bükül-	çaltur-	çert-
bükün (II)	çanağ	çeş
bürge	çanka	çetgen
bürül-	çap- (I)	çetük
büt- (I)	çap- (II)	çibun
büt- (II)	çapağ (III)	çığ (I)
bütün	çapıl-	çığ (II)
bütünle-	çaptur-	çığır
bütünlük	çarla-	çıgrı (II)
bütür-	çaruk	çık- (I)
cogdu	çat	çık- (II)
çaçır	çat-	çıkar-
çağan	çatıl-	çıkarul-
çağır (I)		

çıkış-	çünük	ektür-
çın	çüri-	el (I)
çınlık	dağ (I)	el (V)
çigen	dede	eldiri
çigil-	dik	elik
çigit	eçe	ellig
çile	eçkü	elt- (I)
çim (I)	eğer	em (II)
çocuk	eğgü	em-
çoğ (I)	eğiz	emçek
çoğlan- (I)	eğizlik	emçi
çolak	eg-	emdi
çom-	egil-	emek
çok-	egin (I)	emgek
çöktür-	egin (II)	emgeksiz
çökür-	egir	emigdaş
çöm-	egir-	emle-
çömçe	egiş-	emlen-
çömtür-	egri (I)	emlet-
çönek	egrilik	emür-
çöp (I)	egtür-	emüz-
çöp (II)	ek-	en (II)
çuğla-	eke	eñ (I)
çukur	ekin	eñ (II)
çümgen	ekincilik	eñ-
çünke	eksü-	eñek (I)
	eksüt-	eñlik

er (I)	eşek	h̄atunluḡ
erbiz	eşik	ıḡ
eri-	eşit-	ılıḡ
erin	et	ılıḡ-
erin-	et-	ılın-
erit-	etek	ıman-
erk	eteklig	ıḡra-
erkek	eteklik	ıḡran-
erken	etik	ıḡraş-
erkli	etil-	ıḡrat-
erksizlik	etiz	ır (I)
erlik (II)	etlig	ırak
ermez	etük	ırḡa-
ert-	etükçi	ırgag (II)
erte	ewlen- (II)	ırḡaş-
ertil-	ewlüḡ	ırḡat-
ertiş-	eyegü	ırḡ
erük (I)	eyle-	ısın-
es-	eymen-	iç
esen	ez-	iç-
esenleş-	eze	içegü
esenlik (II)	ezik	içik-
esiz	ezil-	içil-
eski	eztür-	içim
eskir-	h̄aḡan	içkü
esne- (I)	h̄an	içlik
eş (I)	h̄atun	

içre	isi-	kabargan
içür-	isig	kabart- (I)
içi (I)	isigle-	kaç-
idiş	isiglik (I)	kaçça
ik	isin-	kaçan
ikki	isit-	kaçış
ikkiz	iske-	kaçış-
il- (I)	iste-	kaç kaç
ilçi	istek	kaçur-
ile	istel-	kağgu
ilgerü	iş (I)	kağgulan-
ilig (I)	iş (III)	kağguluğ
ilin- (I)	işçi	kağgur-
iliş- (I)	işen-	kağgurt-
ilk	işik	kağgusuz
im (I)	işit-	kağıl-
imle-	işle-	kaçır-
in (II)	işleş-	kaçır- (II)
in-	işlet-	kağış
inek	it	kağış-
ingen	itil- (I)	kağıt- (III)
ini	iz	kaçu-
irig (I)	izde-	kagrul-
irig (II)	izi	kağun
irik (II)	izle-	kağ (I)
irik (III)	kabak	
irin	qabar-	

kağ-	kanatlan-	kağal-
kağaç	kañça	kağaş-
kağıl-	kañçık	kağış
kaklat-	kañdaş	karı (I)
kaktur-	kandur-	karı (II)
kal-	kanı	karı-
kala-	kañrık	karılık
kaldra-	kap (I)	karın
kalın (I)	kapak (I)	karındaş
kalın (II)	kapğa	karış (I)
kalın	kapğak	karış- (I)
kaşı- (II)	kapsa- (I)	karışla-
kalқан	kapuğ	karıt-
kaltur-	kar	karlıgaç
kamaş-	kar- (III)	karmağ
kamat-	karā (I)	karısağ
kañcı	karak (I)	karşı (II)
kañçıla-	karakçı	kart (er)
kañğak	karakuş (I)	kas (I)
kañıç	karala- (I)	kaş (I)
kañış	karamuk	kaş (II)
kan	karañgu	kaş (III)
kan- (I)	karañkuluk	kaşan
kana- (I)	karğa	kaşga
kanat	karğa-	kaşgalak
kanat-		kaşı-

kaşıt-	kaygık	keçil-
kaşla- (I)	kayguk	keçim
kaşuk	ķayın (I)	keğin
ķat (II)	ķayın (II)	keçür-
ķat- (I)	ķayıt-	kegir-
ķat- (II)	kayna- (I)	kek (I)
ķatıĝ (I)	kaynat-	keklik
ķatıĝlıĝ	ķaytar-	kekre
ķatıĝlıķ	kaytur-	kel-
ķatık	ķaz-	keler
ķatıl-	ķazĝan	kelin
ķatış-	ķazĝan-	keliş-
ķatlan- (I)	ķazı	kelkin
ķatnat-	ķazı-	keltür-
ķatun	ķazıl-	keltürül-
ķatur-	ķaznaķ	kemdük
kaw	ķaztur-	keme
ķawuķ (I)	ķazuķ (II)	kemek
ķawur- (II)	keç	kemiş-
ķawuş-	keç- (I)	keñ
ķawuştır-	keçe (I)	keñçliyü
kay-	keçelik	kend (I)
ķayaķ	keçig (I)	keñeş
ķayaķlan-	keçtür-	keñeş-
kayda	keçür- (II)	keñlik
	keç-	keñrü
		keñrütıl-

kepek	kıcı	ķıraġu
kepeli	kıcıla-	ķırġaġ (II)
kepez	kıçur-	ķırġuy
ker- (II)	ķiġ	ķırıġ
kerek	kıġlat- (I)	ķırıl-
kereklig	kıkı	ķırın-
kereksiz	ķıl (I)	ķırındı
kerik	ķıl-	ķırış-
keril-	ķıldur-	ķırķ
keriş- (II)	ķılıç	ķırķ-
kerki	ķılıġ	ķırķıl-
kerpiç	ķılıķ (I)	ķırķış-
kert-	ķılıķ (II)	ķırla-
kertik	ķılın-	ķırlan-
kes-	ķılış	ķırt (I)
kesek	ķılış-	ķırtur-
kesil- (I)	ķımız	ķıs-
keslinçü	ķın (I)	ķısġa
kestür-	ķınal-	ķısġaç
kesük	ķıñır	ķısġan-
ket- (I)	ķıñrak	ķısıl-
kewre	ķır (I)	ķısır (I)
keyik	ķır (II)	ķısķa
kez (I)	ķır-	ķıstur- (I)
kez-	ķıraġ	ķıstur- (II)
kezig		
kezik (II)		

kış	kir	konak
kışla-	kir-	kondur-
kışlag	kiril-	konrağı (II)
kışlat- (I)	kiriş (II)	konukluk
kışlık	kiriş-	konur (I)
kıwan-	kirlen- (I)	konuz
kıwlıg	kirpi	kop-
kıy-	kirpik	kopar-
kıyık	kirtür-	kopruş-
kıyıl- (III)	kişen	kopuş-
kıyın	kişi	kopuz
kıytur-	kişilik	korı-
kız (II)	kişne-	korıg
kız- (II)	kit- (I)	korķ-
kızar-	kiy-	korķgu
kızart-	koça	korķınç
kızıl	koçnar	korķınçsız
kızlık	koğurçuk	korķıt-
kiçi-	koğ	korķut-
kiçig	koķuz	koru-
kiçigle-	kol (I)	koruğ (II)
kiçiglik	kol (II)	korugçı
kiğiz	koldaş	koş
kim (I)	koltık	koş- (I)
kim erse	koltukla-	koşnı (I)
kimese	kon-	

koşuğ	kökle- (III)	köprüg
koşul- (I)	köklet-	köpük
kotuz	köl	köpür-
kowuk	kölige	köpüş-
koy (I)	köligelig	kör-
koy- (I)	kölük (II)	körüş-
koyıcı	köm- (I)	körk
koyuğ (I)	kömeç	körklüg
koyuğ (II)	kömtür-	körksüz
koyul- (I)	kömül-	körpe
koyul- (III)	kömüş-	körset
koyun (I)	kömür	körüg
kozi	kön (I)	körük
köç (I)	kön- (III)	körüm
köç-	könçük	körün-
köçgün	köndür-	köşik
köçür-	könek	köt
kögürçün	könike tut-	kötür-
kögüz	könlek	kötürül-
kök (I)	könlin	kötürüş-
kök (II)	könül	köz (I)
kök (III)	könüldaş	köz (II)
köker-	könülsüz	közet-
kökiş	köp	közetdeçi ~ közetteçi
kökle- (I)	köpçük	közle-
kökle-(II)	köpeç-	közlüg
	köpek	közlük

közsüz	ķurıt-	ķutluğ
ķuç-	ķurķağ	ķutul-
ķuçaķ	kurla-	ķutur-
ķuçaķla-	ķurı (I)	kuw (II)
kuçtur-	ķurtla-	kuy- (I)
ķuđuğ	kuru-	ķuyağ
ķuğu	ķuruğ (I)	ķuyaş
kukun	ķuruğjın	ķuyķa
ķul	ķuruğsaķ (I)	ķuyruķ
ķula	ķuruķ	ķuyuğ (I)
ķulaç	ķurul- (II)	ķuyul-
ķulaçla-	ķurun	kuyuluş-
ķulaķ (I)	kuruş- (I)	kuyun-
ķulan	ķurut	kuyuş-
ķulluķ	ķuş-	ķuz
ķulun	ķusıg	ķuzğun
ķulunla-	kustur-	küç (I)
ķum (I)	ķuş	küç (II)
ķumğan	ķuşçı	küçe-
ķunduz	ķuşgaç	küçeğ-
ķur (III)	ķuşla-	küçen- (I)
kur- (III)	ķuşlat-	küçen- (II)
kurdaş-	ķut	küçeş-
ķurğak	ķutat-	küçlen-
ķurı-	ķutğar-	ķüçlüg
		küçsüz

küçsüzle-	küyük	munda
kügle-	küyür-	mundag
kül	küz	muñluğ (I)
kül-	küze-	müñüz
küldür-	küzet-	müş
külgü (I)	küzgü	naru
kültür-	laçın	ne
külümsin-	lagun	neçe
külüş-	mamu	neçük
kümüş	mañ-	neme (II)
kün (I)	mançu	nerse
kündüz	mandur- (I)	oba
künile-	mayak	oçak
künlük	men	oçaklıg
küp	meñ (I)	oğag
küreş- (II)	meñgü	oğan-
kürgek	meñgülük	oğlağ
küri-	meñiz (I)	oğlan (I)
kürküm	meñze-	oğrı (II)
küse-	miñ (I)	oğrıla-
küt-	min-	oğrılık
kütçi	miñi	oğul (I)
küttür-	miniş-	oğulçuk
küy- (II)	monçuk	oğurla-
küydür-	monçuklan-	ohşa- (I)
küye	möñ-	ohşaş-
küyegü	muñ	

oğşat-	orgak	otunluk
ok (II)	orman	otur- (II)
okçı	orna- (II)	oy
okı-	ornat-	oy-
okıgıcı	orta	oyna-
okıl-	ortak	oynağ
okın-	ortaklaş-	oynaş
okıt-	ortaklık	oynat-
okıtçı	oru	oytur-
okla-	orum	oyuk
okluk	orun	oyul-
okşa-	orunluğ	oyun
okşag	osal	oz-
okuş-	osallık	oza
ol (I)	osur-	ozgan
ol-	ot (I)	ozuk
oltur-	ot (III)	öç
on	ota- (III)	öç- (I)
on (I)	otağ	öç- (II)
on (III)	otla-	öçlög
onjal-	otlat-	öçür-
onay	otluğ	ögey (I)
onurka	otra	ögit
or-	otru	ögren-
ordu (I)	ottuz	öğret-
ordu (II)	otun (III)	ögsüz (I)
		ögsüz (II)

ögüt	ördek	öz (I)
ögütle-	örken	özek
ögüz	örkü	özge
ökçe	örküç (I)	özlük (I)
öktem	örküçlen- (II)	pamuk
ökün-	örle-	pat
ökünç	örlet-	patla-
ökünçlüg	ört-	pışur-
ökündür-	örte-	porsuk
öküz (I)	örtel-	pus
öl	örten-	saban
öl-	örül-	şaç (I)
ölçek	örüm	saç- (I)
ölgüçi	örümçek	saçgak
öltür-	örüş- (II)	saçıl-
ölüg	öt (I)	saçlıg
ölügse	öt- (I)	saçra-
ölüm	öt- (III)	saçrat-
öñ (I)	öte	saçtur-
öñ (II)	öte-	şag (II)
öp- (I)	ötel- (II)	şag (III)
öpke	ötgür- (I)	sağ-
öpkele-	ötgür- (II)	sağıl-
öpüm	ötnü	sağım
öpüş	ötün-	sağın- (II)
öpüş-	ötünç	sağın
ör- (I)	öw	

sağış-	sanç-	satıgçılık
sağız (I)	sançıl- (I)	satıglık
sağızlıg (II)	sanlıg	satıl-
sağlık	sansız	satış-
sağtur-	sap (II)	sattur-
sağ	sap-	savaş-
sağak	sapla-	sawçı (II)
şakal	saplat-	sawrul-
sağalduruk	saptur-	sawuk
sağçı	saran	sawur-
sağın-	saranlık	say
sağız	sargar-	say-
sağla-(I)	şarig	sayra-
sağlan- (I)	sariglık	sayraş- (I)
saklaş-	sark- (II)	sayrat-
sağlık	sarkındı (suw)	seğrek
sal (II)	sarkıt-	sekkiz
şal- (II)	sarmusak	sekri-
salın- (II)	şası-	sekriş-
saman	şasıg	sekrit-
samanlıg	şasııt-	seksen
samursak	sat-	semiz
san (I)	satgın	semizlik
san (II)	satguçı	semri-
sana-	satıg	sen
sanaç kesirgü	satıgçı	senle-
		sep

sepkil	sın-	siğir-
septür-	sına-	siğış-
sev-	sınağ	sirke (I)
sew-	sınaç	sirke (II)
sewil-	sınal-	sirkele- (I)
sewin-	sıñar	sirkele- (II)
sewinç	sınat-	siz
sewiş-	sındur-	sizle-
sewüg	sınuç	şoğan
sewüglüg	sır	sogı-
sewün-	sırla-	soğuk (I)
sewünç	sırlan-	soğul-
sez-	sırlat-	sogur-
sézig	sırmak	şok-
şıçğan	sırt (II)	soktur-
sıdırğan	sırtığ	sokul-
sığ- (I)	sız- (I)	sokuş- (II)
sıgın-	sız- (II)	şol
şığır	siğ-	soluş-
sığış-	sidük	soñ
sığtur-	silig	şonra (I)
sık-	silk-	sor- (I)
sıkıl-	silkin-	sor- (II)
sıkış- (II)	siğ- (I)	soruğcı
sıktur-	siğdür- (II)	sowukluk
sılığ	siğil	soy-
	siğir	

soyul-	suklan-	sürtül-
soyuş-	sukluk	sürtür-
sögüt	suma	sürüg
sögütlük	sun-	sürül-
sök- (I)	sunul-	sürün-
sök- (III)	sunuş-	sürüş-
sökmen	şuw	süs-
söktür- (I)	suwal- (I)	süsüş-
söktür- (II)	suvar-	süt
sökül- (I)	suwaş-	süz-
sökül- (II)	suwğar-	süzme
söküş- (I)	suwla- (II)	süztür-
söküş- (II)	suwlag	süzük (I)
söküş- (III)	suwlan- (II)	süzül-
sömür-	suwlat-	şeş-
sön-	suwluq	şöpik
söz	suwsa-	şük tur-
sözçi	suvuk (I)	taban
sözle-	süçi-	tağ
sözlen-	süçüg	tağar
sözleş-	sügül	tağay
sözlet-	sünek	tagla-
sözletil-	süğüş (II)	taglat-
sözlüg	süpür-	tağ
sugur (I)	süpürgü	tağ-
suk	sür-	tağağ
suk-	sürt- (I)	

taķı	tañırķa-	tarıl-
taķıl- (I)	tañıř-	tarlağ
taķuķ	tañla-	tarlıķ
tal	tañlař-	tarmaķ
tala-	tañlat-	tarmaķlan- (II)
talaķ	tañsuķ	tart- (I)
talķan	tanu- (II)	tart- (II)
talkıt- (III)	ťanuķ	tartıl- (I)
talpın-	ťanuķluķ	tartıl- (II)
taltur-	tanul-	tartın- (I)
tam (I)	tanut-	tartış- (I)
tam-	tap (I)	tartış- (II)
tamaķ	tap- (I)	tartış- (III)
ťamar	tapıl-	ťař
tamğa (I)	tapın-	taş (I)
tamğacı	tapış-	taş (II)
tamğala-	tapşur-	taş-
tamğalığ	tar (I)	taşla- (I)
tamış-	tara-	taşlan-
tamıt-	taral-	taşlat- (I)
tamu	taran-	taşu-
tamuz-	ťarğak	tat-
tañ (II)	targıl	tatı-
tañ (III)	tarığ	tatığ
tan-	tarığcılıķ	tatın-
tañ-	tarıķ- (I)	tatırğa
		tatıt-

taṭlıġ	teke (II)	teri
tavar	tekin (II)	teriñ
tawılķu	telbe	terle- (I)
tawışgan (II)	telmir-	terlen-
tavuş	telwe	terlet- (II)
tawuşla-	telwelik	terlik
tay	temür	ters
tay-	temürçi	terslen-
taya-	teñ (II)	terslik
tayaķ	teñeş	teş-
tayan-	teñeşçi	teşil-
tayanç	teñiz	teşük
tayġan	teñle-	tetik
ṭaz	teñleş-	tetiklik
te-	teñlig	tetrü
teg-	teñri	teve
tegi	teñsiz	tez-
tegil- (II)	teñsizlik	tezek
tegiñ	tep-	tezekle-
tegirmen	tepe	ṭıķ-
tegiş- (I)	tepil-	tıķıl- (I)
tegiştür-	tepin-	tıķıl- (II)
tegre	tepren-	tıktur-
tegrek	tepret-	tılmaç
tegül	ter (I)	tın (I)
tegür-	ter (II)	tın (II)
tek (II)	ter- (I)	tın- (I)

tın- (II)	tilin-	tiz-
tın- (III)	tiliş-	tizgin
tın- (IV)	tilkü	tizig
tın- (V)	tilsiz	tizil-
tındur-	tiñle-	tizim
tınıg	tire-	tiziş-
tıñla-	tirek (I)	tizlin-
tıñlat-	tirek (II)	toğ
tırnaq	tirel-	toğ- (I)
tıt- (II)	tiren- (II)	toğra-
tıy-	tirgüz-	tograq
tık- (I)	tirig (I)	togral-
tık- (II)	tirig (III)	toğrat-
tık- (III)	tiriglik	toğru (I)
tiken (I)	tiril-	toğtur-
tikil-	tiriş-	toğul-
tikiş- (I)	tirseک	toğur-
tiklin-	tirsgek (I)	toq (I)
tikliş-	tiş	tok (II)
tiktür-	tişe-	toqaç
til	tişek	toqı- (I)
til-	tişi	toqın- (I)
tile-	tişle- (I)	toqlı
tilek	titre-	toqluq (II)
tilekçi	titreş-	toqsan
tilen-	tiyiñ	toqu (I)
tilim	tiz (I)	

tokul-	torıg	töşe-
tokula-	torıga	töşek
toqum (II)	torpı	töşeklik
toquz	toruğ	töz-
tol-	toşgur-	tuç
toldur-	toy (I)	tuğ (IV)
tolğa- (I)	toy-	tuğ-
tolğağ (II)	toz (I)	tuğan
tolğan- (I)	toz- (II)	tuglug
tolğan- (III)	tög-	tul
tolgaş-	tögül-	tum (II)
tolı	tök-	tuma buğsun
tolu	töktür-	tuman
tolula-	tökül-	tumşuq
toluluk	töl (II)	tun (II)
tolun	töle- (II)	tunçuk-
ton	tölek	tur- (I)
toñ (I)	tölet-	turağ
toñ-	tön-	tırğur- (I)
tonluq	töñder-	turq
toñra	töpe	turna
toñuz	töpüle-	turul-
top	tör	tuş (I)
topraq	töre (I)	tuş (III)
topuq	tört	tut-
tor	törü-	tutaşı (I)
	töş	

tutaşı (II)	tüket-	tüt-
tutaşı tur-	tüle-	tütet-
tutgun	tümen	tütün
tutul-	tün	tüz (I)
tutun- (I)	tüne-	tüz (II)
tuttur-	tünek	tüz-
tutuş-	tünet-	tüzet-
tuy-	tünlük	tüzlük
tuyağ	tüp (I)	tüzük
tuyağlıg	tüple-	tüzül-
tuyuk (I)	tüplen-	uç (II)
tuз (I)	tüplet-	uç-
tuзak (I)	tüplüg (I)	uça
tuzla-	tür-	uçlan-
tuзluğ	türgek	uçmağ
tuzluğ	türlüg	uçraş-
tuzluğ	türt-	uçur-
tü (II)	türtün-	ud
tüg-	türtüş-	uğı-
tügek	türül-	uğıt- (I)
tügme (I)	türüş-	uğan
tügmele-	tüş (I)	uğsa-
tügül- (II)	tüş (II)	uğ- (I)
tügün	tüş-	uğtur-
tük	tüşe-	ukul-
tüke- (I)	tüşlük	uğuş-
tükel	tüşür-	

ukuşlug	ur- (I)	uza-
ukuşsuz	uruğ (I)	uzak
ul	uruğla-	uzaklık
ula- (I)	uruğlan-	uzağ-
ulağ (I)	uruğluk	uzluk
ulağ (II)	urul-	uzun
ulan-	urun- (I)	uzunluk
ular	uruş	üç
ulaş-	uruş-	üçegü
ulaştur-	uş (III)	üçün
ulat-	usluğ	üg-
uldi-	uşak (I)	ügi
ulgad-	uşal-	ügül-
ulı-	uşat-	ügün
uluğ	ut-	üküş
uluğla-	utul-	üküşle-
uluğlık	uwul-	üleş-
uluğluk	uy- (I)	üleştür-
uluş	uya (I)	ülgü
un	uyal-	ülüş
una-	uyala-	ün
unaş-	uyat-	ün-
unat-	uyat (yer)	ünde-
unuğ-	uyku	ündeş-
unuttur-	uyma	ündür-
unutul-	uz	ünle-
		üğür

ür- (I)	yağ	yalbar-
ürk-	yağ-	yaldırı- ~ yaldıra-
ürküş-	yağak	yaldırık ~ yuldrık
ürküt-	yağdur-	yalğa-
üst	yağı	yalğan
üstek	yağıl-	yalğan-
üster-	yağılık	yalğançı
üstün	yağıla-	yalğançılık
üş-	yağlan-	yalğanlan-
üşik	yağlat-	yalğanlık
üşkir-	yağlıg	yalgaş-
üşü-	yagsı-	yalgat-
üt-	yağut- (I)	yalguz
ütüg	yağşı	yalıg (III)
ütül-	yağ- (I)	yalın
üyük (I)	yağ- (II)	yalın
üz-	yağ- (IV)	yalın- (III)
üzengü	yağa	yalınlan-
üzük	yağıl- (II)	yalk-
üzüklük	yağın	yalwar-
üzül-	yağınlık	yama-
üzüm	yaktur- (I)	yamağ
üzüş-	yaktur- (III)	yamal-
ya (I)	yal (II)	yaman
yağ	yala	yamaş-
yağık		yamğur
yağıl-		

yamraş-	yapıg	yarlıka-
yan (I)	yapıl-	yarma
yan- (I)	yapın-	yarmağ
yan- (III)	yapıştır-	yarduz (II)
yan- (IV)	yaprağ	yartu
yana (II)	yaptur- (I)	yarı-
yanak (I)	yapuş-	yaruk (I)
yağak	yapuşgak (II)	yaruk (II)
yanaş-	yar (II)	yarukluk
yañıl-	yar-	yarut-
yañuk	yara-	yası
yandağ çeker	yarağ (I)	yasıla- (I)
yandık	yarağız	yasmuk
yandur- (I)	yaramsın-	yastan-
yandur- (IV)	yararı- (II)	yastuk
yandurul-	yaraş-	yaş (I)
yanı	yaraşığ	yaş (II)
yanıg (III)	yaraşıklık	yaş (III)
yanıl-	yaraştur-	yaşa-
yanıla-	yarat- (I)	yaşar-
yanış-	yaratıl-	yaşart-
yağra-	yarık (II)	yaşat-
yağrak	yarıl-	yaşdaş
yap- (I)	yarım (I)	yaşıl
yap- (II)	yarımla-	yaşın
yap- (III)	yarımları-	yaşlıg (I)
yapağ	yarlık	

yaşlıg (II)	yaz- (IV)	yetil-
yaşna-	yazıl- (I)	yetiş-
yaşnat-	yazıl- (II)	yetmiş
yaşur-	yazlat-	yetti
yat (II)	yazuk (I)	yetür- (I)
yat-	yazukluğ	yetür- (II)
yatan (II)	yazuksuz	yetür- (IV)
yatgur-	ye-	yıd
yatla- (I)	yel	yıdıgılık
yawa (III)	yel-	yıdla-
yavaş	yeldir-	yıdlan-
yawaşlan-	yelim	yığ-(I)
yavaşlık	yelimlen-	yığaç (I)
yawgan	yelimle- (I)	yığaç (II)
yawlak (I)	yelin-	yığaçlık
yawuk	yelpin- (II)	yıgıl-(I)
yawuz	yem	yıgılış- ~ yıgılış-
yawuzlan-	yemiş	yığın
yawuzluk	yemişlig	yığış-
yay- (III)	yemür-	yığla-
yayıl- (I)	yeñ-	yığlaş-
yayla-	yeñge	yıglat-
yaylağ	yenik	yık-
yaylat-	yeñil-	yıkıl-
yaz (II)	yer (I)	yıktur-
yaz- (III)	yeş-	yıl
	yet- (I)	

yılan	yık	yolağ
yıldız	yılık	yolçı
yılğın	yiliğ	yolı-
yılı-	yimiş	yolluğ
yılığ	yini (I)	yolsuz
yılığlık	yinçe	yolsuzluğ
yılıt-	yinçü	yon-
yılkı	yip	yonul-
yılkıçı	yiplük	yor- (I)
yıpar	yirin-	yorı-
yıparlıg	yirinçig	yorığa
yıra-	yit- (I)	yorık (I)
yırağ	yitür- (I)	yorıt- (I)
yırağlık	yoğun	yort-
yırıl-	yoğurkan	yota
yırt-	yoğurt	yölek
yırtıl-	yoğurt-	yölen-
yırtış-	yok (I)	yörge-
yi-	yokad-	yörge-
yig (IV)	yokal-	yörgeş-
yigirme	yokaru	yörüt-
yigirmi	yokat-	yu-
yigit	yokluk	yufka
yigitlik	yoksuz	yuğur-
yigne	yol (I)	yuk
yigreçlik	yol (II)	yuk-
yigren-		

yuktur-	yundı	yükün-
yukuş-	yupla-	yükünç
yul- (II)	yurt	yün
yulduz	yurun	yünçü
yulun	yut-	yünül
yulun- (I)	yuwka	yünüllük
yum-	yüğ- (I)	yürek
yumgak	yügrük (I)	yüreklig
yumgaklan-	yügür- (I)	yüreksiz
yumşa-	yügürt-	yüreksizlik
yumşak	yük	yüz (I)
yumşaklık	yükçi	yüz (II)
yumşat- (I)	yükle-	yüz- (I)
yumul-	yüklen- (I)	yüzkeş-
yumur	yüklet-	yüzlen- (II)
yumuş	yüklüg	yüzlüg
yumuşçı	yüksek	yüzsüzlük
yun (I)	yükseklik	yüzük
		zaranza

KAYNAKÇA

- AĞAR, Mehmet Emin, Baytaratü'l-Vâzıh, İnceleme-Metin-İndeks, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1986. (İstanbul Nüshası)
- AĞAR, Mehmet Emin, Kitâbu Fi'l- Fıkh Bi- Lisâni't-Türkî, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989.
- AL-TURK, Gülhan, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-Lugati't-Türkiyye Üzerine Bir Dil İncelemesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.
- AL-TURK, Gülhan, Kitâbu Bulğatu'l-Muştaş Fî Luğati't-Türk We'l-Kıfçâk Üzerine Dil İncelemesi, Basılmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.
- ARAT, R. Rahmeti, Atebetü'l-Hakayık, TDK Yay., Ankara, 2006.
- ARAT, R. Rahmeti, Kutadgu Bilig I Metin, TDK Yay., Ankara, 2007.
- ARAT, R. Rahmeti, Kutadgu Bilig II Çeviri, TTK Yay., Ankara, 1988.
- ARAT, R. Rahmeti, Kutadgu Bilig III İndeks, TKAE Yay., İstanbul, 1979.
- ARGUNŞAH, Mustafa ve GÜNER, Galip, Codex Cumanicus, Kesit Yay., İstanbul, 2015.
- ATA, Aysu, Nâşirü'd-dîn Bin Burhânü'd-dîn Rabgüzî, Kışas'ül-Enbiyâ I (Giriş-Metin-Tıpkıbasım), II (Dizin), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1997.
- ATA, Aysu, Nehcü'l-Ferâdis, Uşmağların Açuq Yolu, III Dizin-Sözlük, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1998.
- ATA, Aysu, Türkçe İlk Kur'an Tercümesi, Rylands Nüshası, Giriş-Metin-Notlar-Dizin, TDK Yay., Ankara, 2004.
- ATALAY, Besim, Divanü Lûgat-it-Türk, 4 Cilt, TDK Yay., Ankara, 2006.
- ATALAY, Besim, Ettuhfet-üz-Zekiyye Fil-Lûgat-it-Türkiyye, TDK Yay., İstanbul, 1945.

- AYAZLI, Özlem, Altun Yaruk Sudur VI. Kitap, Karşılaştırmalı Metin Yayını, TDK Yay., İstanbul, 2012.
- BAL, Sema, British Museum Turkî Ms 23'te Kayıtlı Çağatayca Şâhî Divanındaki Gazeller, Transkripsiyon- Çeviri- Sözlük, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.
- BARUTÇU ÖZÖNDER, F. Sema, Abidarim kınılığı koşavarti şastirtakı çinkirtü yörüglerning kingürüsü'nden Üç İtigsizler, Giriş-Metin-Tercüme-Notlar-İndeks-XXX Levha, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1998.
- BARUTÇU ÖZÖNDER, 'Alî Şîr Nevâyî, Muḥākemetü'l-Luğateyn, İki Dilin Muhakemesi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1996.
- BERBERCAN, Mehmet Turgut, Çağatayca Gülistan Tercümesi (Sibicâbî'nin Gülistan Çevirisi), Giriş-Gramer-Metin-Notlar-Dizin-Tıpkıbasım, Bilgeoğuz Yay., İstanbul, 2018.
- CAFEROĞLU, Ahmet, Kitâb al-İdrâk li-lisân al Atrâk, Evkaf Matbaası, İstanbul, 1931.
- ÇAĞATAY, Saadet, Altun Yaruk'tan İki Parça, I. Küü Tav'ın Canlıları Öldürdüğünden Dolayı Gördüğü Ceza; II. Üç Prensle Aç Pars Hikâyesi (Prens Mahasatvi), TTK Basımevi, Ankara 1945.
- ÇETİN, Engin, Altun Yaruk Yedinci Kitap, Berlin Bilimler Akademisindeki Metin Parçaları Karşılaştırmalı Metin, Çeviri, Açıklamalar, Dizin, Karahan Kitabevi, Adana, 2012.
- DANKOFF, Robert ve KELLY, James, Maḥmūd el-Kāşgarî, Türk Şiveleri Lügati, İnceleme-Tenkidli Metin-İngilizce Tercüme, Dizinler, I, II, III Kısım, Harvard Üniversitesi Basımevi, 1982, 1984, 1985.
- DELİCE, H. İbrahim, Hulasa, Okçuluk ve Atçılık Kitabı: Kitâb Fî İlmi'n-Nüşşâb, Kitâb Fî-Riyâzâtî'l-Hayl, Kitâb Fî'l-İlmi'l-Musâbaka, Hulasa, Kitabevi Yay., İstanbul, 2003. (İstanbul ve Paris Nüshalarının tenkitli metni).
- DEMİRCİ, Ü. Özgür ve KARSLI, Sibel, Kutb'un Husrav u Şîrîn'i- Dizin, Kesit Yay., İstanbul, 2014.
- ECKMANN, Janos, TEZCAN, Semih, ZÜLFİKAR, Hamza, Nehcü'l-Ferâdis, Uşmaḥların Açuq Yolu, I Metin, II Tıpkıbasım, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 2004.

- ECKMANN, Janos, *The Divân of Gedâ'i*, Indiana University Publications, Uralic and Altaic Series, Volume 113, Bloomington, 1971.
- EMİNOĞLU, Emin, *Abbâs İbni Hamza es-Sabrânî, Kitâbü'l-Ef'âl*, Kıpçakça Satır Arası Sözlük, Akçağ Yay., Ankara, 2011.
- ERASLAN, Kemal, "Ahmedi'nin Telli Sazlar Münazarası", *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt, XXIV-XXV, İstanbul, 1986, s-129-204.
- ERASLAN, Kemal, *Mevlâna Sekkâkî Divanı*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1999.
- ERCİLASUN, A. Bican ve AKKOYUNLU, Ziyat, *Dîvânu Lugâti't-Türk*, (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin), TDK Yay., Ankara, 2014.
- ERCİLASUN, A. Bican vd., *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, I, II, Kültür Bakanlığı Yay., 1992, Ankara.
- ERGENE, Oğuz, Sadî, *Gülistan Tercümesi*, Çev. Sibîcâbî, Giriş-Dil İncelemesi-Çeviri-Dizinler-Tıpkıbasım, TDK Yay., Ankara, 2017.
- GOLDEN, Peter, vd., *The King's Dictionary The Rasulid Hexaglot: Fourteenth Century Vocabularies in Arabic, Persian, Turkic, Greek, Armenian and Mongol*, Handbook of Oriental Studies, section 8: Central Asia, Vol. 4, Brill, Leiden-Boston-Köln, 2000.
- GÜNER, Galip, *Resûlî Sözlüğü'nün Türkçe Söz Varlığı*, Kesit Yay., İstanbul, 2017.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin, *Kutb'un Husrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 2000.
- KAÇALİN, Mustafa, S., *Niyâzi, Nevâyî'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar*, *El-Lugât'n-Nevâiyye ve 'l-İstişhâdâtü'l-Cağâtâ'iyye*, Giriş-Metin-Dizinler-Tıpkıbasım, TDK Yay., Ankara, 2011.
- KARAAĞAÇ, Günay, *Lutfî Divanı*, Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1997.
- KARAAĞAÇ, Günay, *Anlam (Anlam Bilimi ve İletişim)*, Kesit Yay., İstanbul, 2013.

- KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi, Seyfî Sarâyî, Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-Türkî), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1989.
- KARASOY, Yakup, Şiban Han Dîvânı, İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1998.
- KARGI ÖLMEZ, Zuhâl, Ebulgazi Bahadır Han, Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü), Simurg Yay., Ankara, 1996.
- KAYA, Ceval, Uygurca Altun Yaruk, Giriş-Metin ve Dizin, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1994.
- KHAİRULLAH, Hamdi, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fil-Lügat-it-Türkiyye, Çeviri, Fiil İncelemesi, Basılmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016.
- KÖK, Abdullah, Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73 1v-235v/2), Giriş-İnceleme-Metin- Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.
- KÖKTEKİN, Kazım, Seyyid Ahmed Mirza, Taaşşuknâme, İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 2000.
- KÖKTEKİN, Kazım, Yusuf Emirî Divanı, Giriş-İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkıbasım, Fenomen Yay., Erzurum, 2007.
- KÖKTEKİN, Kazım, Yûsuf Emirî, Dehnâme, İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, TDK Yay., Ankara, 2013.
- KUANİŞBAYEV, Ercan, Mukaddimet'ül Gaznevi fi'l İbadat (Kitab fi'l-Fıkh), Giriş-Metin-Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.
- NECİP, Emir Necipoviç, (Çev. KURBAN, İklil) Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü, TDK Yay., Ankara, 2013.
- ORAK, Bayram, Lutf'nin Gül u Nevruzu, Bayram Orak, Gül u Nevruz'u Gramer İndeksi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1995.
- ORAL SEYHAN, Tanju, Zahirü'd-dîn Muhammed Bâbü'r Mîrza, Mübeyyen Der Fıkh, Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Çağrı Yay., İstanbul, 2004.

- ORAL, Tanju, Zafer-nâme-i Emîr Timur (Tercüme-i Zafer-nâme), Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1991.
- ORKUN, H. Namık, Eski Türk Yazıtları, TDK Yay., Ankara, 2011.
- ÖLMEZ, Mehmet Ölmez, Altun Yaruk, III. Kitap, 5. Bölüm, Odak Ofset, Ankara 1991.
- ÖZBAY, Betül, Huastuanift, Manihaist Uygurların Tövbe Duası, TDK Yay., Ankara, 2014.
- Özbek Tilining İzâhli Lugâti, I-V Cilt, Devlet İlmi Neşriyatı, 2006.
- ÖZDARENDELİ, Nursel, Ali Şîr Nevâyî, İlk Divan, İnceleme-Metin-Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2002.
- ÖZGÜR, Can, Baytaratü'l-Vazih, Metin-İndeks, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1988. (Paris Nüshası)
- ÖZKAN NALBANT, Bilge, Çağatay Türkçesiyle Şerhü'r-Risale Fi't-Tasavvuf, İnceleme-Metin-Dizin, Bilgeoğuz Yay., İstanbul, 2011.
- ÖZKAN, Abdurrahman, Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkindî, Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler-Tıpkıbasım, Palet Yay., Konya, 2018.
- ÖZÖNDER BARUTÇU, F. Sema, Üç İtigsizler, TDK Yay., Ankara, 1998.
- ÖZTOPÇU, Kurtuluş, Münyetü'l-Guzât, 14. Yüzyıla Ait Memluk-Kıpçakçasıyla Yazılmış Askerî Bir Risâle, Metin-Tercüme-Dizin, Harvard Üniversitesi Basımevi, 1989.
- ÖZYETGİN, A. Melek, Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitiklerin Dil ve Üslup İncelemesi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1996.
- ÖZYETGİN, A. Melek, Ebû Hayyân , Kitâbu'l-İdrak li Lisâni'l-Etrâk, Fiil: Tarihi – Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi, Köksav, Ankara, 2001.
- SAĞOL, Gülden, Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi, I. Kısım: Giriş-Metin, Harvard Üniversitesi, Yakınoğlu ve Medeniyetleri Bölümü, 1993.
- SAĞOL, Gülden, Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi, II. Kısım: Sözlük, Harvard Üniversitesi, Yakınoğlu ve Medeniyetleri Bölümü, 1995.
- SAĞOL, Gülden, Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi, III. Kısım: Tıpkıbasım, Harvard Üniversitesi, Yakınoğlu ve Medeniyetleri Bölümü, 1999

- SALAN, Musa, Codex Cumanicus ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinde Fiil Yapımı, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2016.
- SALAN, Musa, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fil-Lügat-it-Türkiyye'de Fiil, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.
- SEYHAN, Tanju, Pâdşâh Hôca Külliyyâtı 1, Miftâhü'l-^c Adl, Kesit Yay., İstanbul, 2012.
- ŞEN, Mesut, Bâburname, Giriş-Metin (Kâbil ve Hindistan Bölümleri)-Açıklamalı Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1993.
- TEKCAN, Münevver, Bayram Han'ın Türkçe Divanı, Beşir Kitabevi, İstanbul, 2007.
- TEKİN, Şinasi, Uygurca Metinler I, Kuansi im pısar (Ses İşiten İlâh), vap hua ki atlıg nom çeçeki sudur (saddharmapundarika-sûtra), TDK Yay., Erzurum 1960.
- TEKİN, Talat, Irk Bitig, Eski Uygurca Fal Kitabı, Talat Tekin, TDK Yay., Ankara, 2013.
- TEZCAN, Semih, Kutadgu Bilig Dizini Üzerine, Belleten C. XLV/2 Nisan 1981, Sayı: 178'den Ayrıbasım, TTK, Ankara, 1981.
- TOKYÜREK, Hacer, Altun Yaruk Sudur, IV. Tegzinç (Karşılaştırmalı Metin Yayını), Laçın Yay., Kayseri, 2015.
- TOPARLI, Recep ve ARGUNŞAH, Mustafa, İslâm, Mu'înü'l-Mürîd, TDK Yay., Ankara, 2014.
- TOPARLI, Recep, ÇÖGENLİ, M. Sadi, YANIK, Nevzat, H., El-Kavânînü'l-Küllîye Li-Zabtî'l-Lügati't-Türkiyye, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1999.
- TOPARLI, Recep, ÇÖGENLİ, M. Sadi, YANIK, Nevzat, H., Kitâb-ı Mecnû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 2000.
- TOPARLI, Recep, Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l-Lügati't-Türkiyye, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 2003.
- TOPARLI, Recep, İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtîn, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1992.
- TOPARLI, Recep, Kitab-ı Mukaddime-i Ebu'l Leysi Semerkandi, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 1987.

- TOURKHAN, Gandjei, Il lessico del “Muḥabbat-nāma”, Tipografia Del Senato, Roma, 1959.
- TÜRK, Vahit, Ali Şîr Nevâyî, Münacât- Çihil Hadis (Kırk Hadis)-Nazmü'l-Cevâhir-Kitâb-ı Sırâcü'l-Müslimîn, TKAE Yay., Ankara, 2017.
- TÜRKAY, Kaya, Ali Şîr Nevâyî, Bedâyi' u'l-Vasat, İnceleme-Metin-Dizin, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1988. (Tezde sözlük var basılan kitapta yok)
- UÇAR, Erdem, Altun Yaruk Sudur, V. Kitap, Berlin Koleksiyonundaki Fragmanların Transliterasyonu ve Transkripsiyonu Açıklamalar ve Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir 2009.
- UĞURLU, Mustafa, Munyetü'l-Guzat, Metin-İndeks, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1984.
- Uygur Tilinin İzahlık Luğeti, I-VI Cilt, Şincan Uygur Otonom Bölgesi Dil ve Yazı Komitesi, Milletler Neşriyatı, 1990-1998.
- ÜNLÜ, Suat, Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 235v/3-450r/7), Giriş-Metin-İnceleme-Analitik Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.
- YAMAN, Ümran, Doğu Türkçesi ile Yazılan Sirac'ul Kulub, Gramer, Metin, Çeviri, Dizin, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016.
- YILDIRIM, Talip, Hüseyin Baykara Divanı, İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım, Hat Yayınevi, İstanbul, 2010.
- YUSUPOVA, Nasiba, Türkçe-Özbekçe Sözlük, TDK Yay., Ankara, 2018.
- YUSUF, Berdak, Turkcha-O'zbekcha “Aldaqchi” Sozlar Lugati, Tika, Voris-nashriyot, Toshkent, 2009.
- YÜCE, Nuri, Mukaddimet'ül Edeb, Hıvârizm Türkçesi ile Tercümeli Şuşter Nüshası, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1993.
- YÜCEL, Bilal, Bâbü'r Dîvânı, Gramer-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1995.
- ZAJACZKOWSKI, Ananiasz, Słownik Arabsko – Kıpczacki z okresu Państwa Mameluckiego, Bulgat al-Muştaq fi Lugat at-Turk wa'l- Qifçaq, Czesc I Nomina, Warszawa, 1958.

ZAJACZKOWSKI, Ananiasz, Słownik Arabsko – Kıpçacki z okresu Państwa Mameluckiego, *Bulgat al-Muštaq fi Lugat at-Turk wa'l- Qifçaq*, Część II Verba, Warszawa, 1954.

ZAJACZKOWSKI, Ananiasz, Najstarsza Wersja Turecka *Husräv U Širîn Quṭba*, Polska Akademia Nauk, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1958.

<http://mushaf.diyaret.gov.tr/>

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Hanife GEZER

Uyruğu: Türkiye (TC)

Doğum Tarihi ve Yeri: 22.09.1987, Biga.

Medeni Durumu: Bekâr

Tel: 0536 362 78 46

email:hanifegezer@gmail.com

Yazışma Adresi: Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Zemin Kat, Z-18, Talas/KAYSERİ

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarih
Yüksek Lisans	Erciyes Üniversitesi	2012
Lisans	Balıkesir Üniversitesi	2009
Lise	Bilecik Anadolu Öğretmen Lisesi	2005

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2012-2019	Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü	Araştırma Görevlisi

YABANCI DİL

İngilizce, Almanca

YAYINLAR

A. Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleler:

A.1. Mecâlisü'n-Nefâ'is'in İki Nüshasının Söz Varlığı Açısından Karşılaştırılması Üzerine, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, S. 1/ 1, 2012, s.99-112.

A.2. Resûlî Sözlüğü'nün Türkçe Söz Varlığı, Gazi Türkiyat, Güz, 2017/ 21, s.225-240, Ankara.

B. Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve Bildiri Kitaplarında (proceedings) Basılan Bildiriler:

B.1. “Kavram Alanı İçerisinde *Cilasun* Kelimesinin İncelenmesi”, VI. Uluslararası Genç Türkologlar Sempozyumu, (Özet Metin), Bişkek, 2014, s. 31.

B.2. “Kıpçak-Kuman Kökenli Pomak Türklerinin Dili: Pomakça ve Pomak Ağzı”, V. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, 2014, s. 155-167.

B.3. “Kur'an Tercümelerindeki Dinî Terim Çevirilerinin Bulundukları Dönemin Söz Varlığına Yansımaları”, 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, 18-20 Mayıs 2017, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Antalya, s. 465-481.

C. Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve Bildiri Kitaplarında Basılmayan Bildiriler:

C.1. “Peçenek Kökenli Çıtak Türklerinin Dili Üzerine”, VIII. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 15-17 Ekim 2015, Çanakkale.

D. Çeviriler:

D.1. “Türkçedeki Yön Gösterme Durumunun Kökeni Üzerine”, John A. ERICKSON, TÜRÜK, Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, S. 6, 2015, s. 328-339.

E. Çalıştaylar:

E.1. Tarihî Metinlerin Yayımı Meselesi, İç Anadolu Bölgesi Dilcileri Sürekli Çalıştayı, 18-19 Eylül 2014, Erciyes Üniversitesi, (Katılımcı ve Düzenleme Kurulu Üyesi), Kayseri.

E.2. Türk Sözlükçülüğü Araştırmaları, İç Anadolu Bölgesi Dilcileri Sürekli Çalıştayı, 2015, Hacettepe Üniversitesi, (Katılımcı), Bartın.

E.3. Mükemmel Bir Türk Dili Grameri Nasıl Yazılmalıdır?, III. İç Anadolu Bölgesi Dilcileri Sürekli Çalıştayı, 5-6 Eylül 2016, Erciyes Üniversitesi, (Katılımcı ve Düzenleme Kurulu Üyesi), Kayseri.

